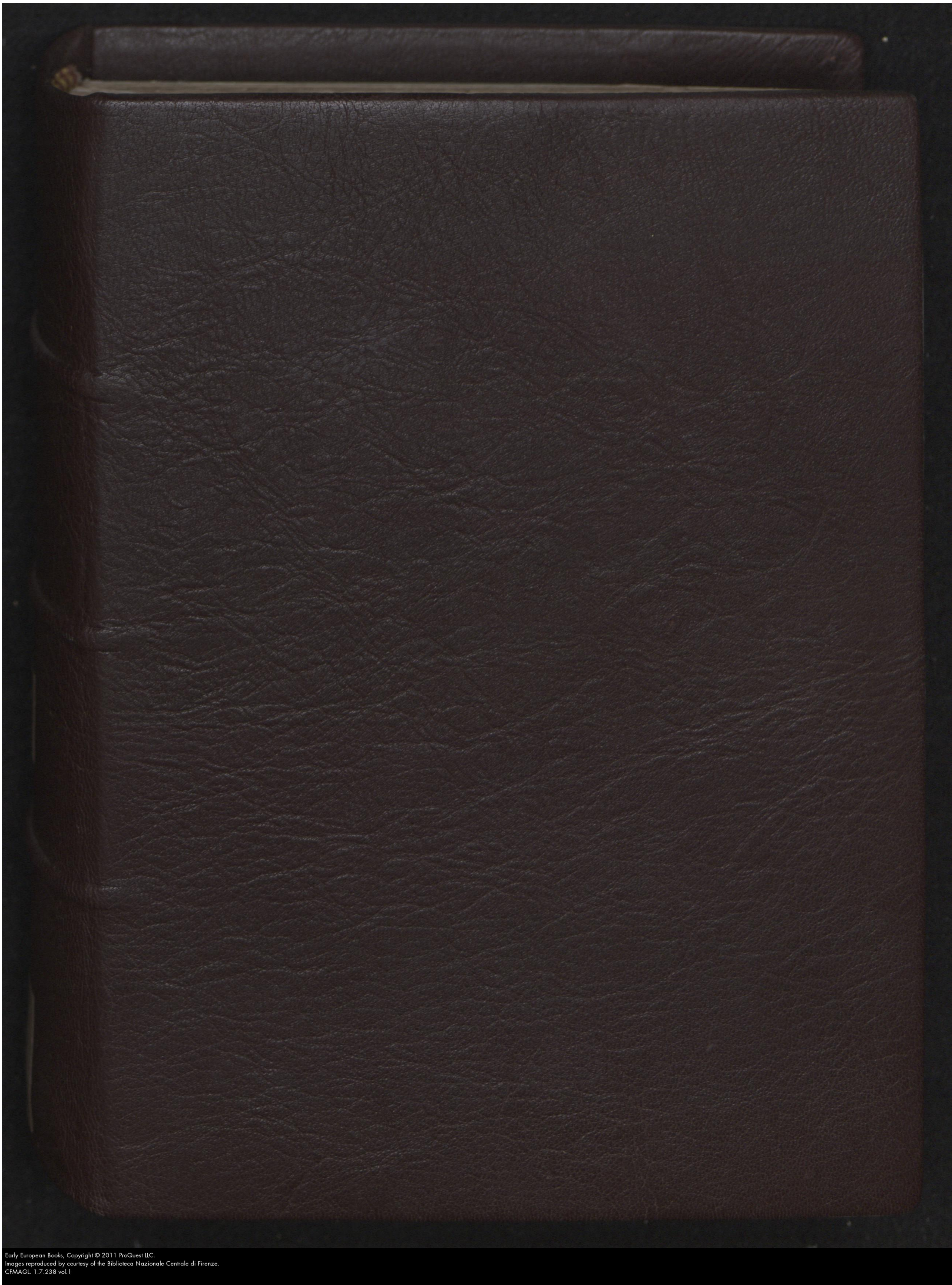
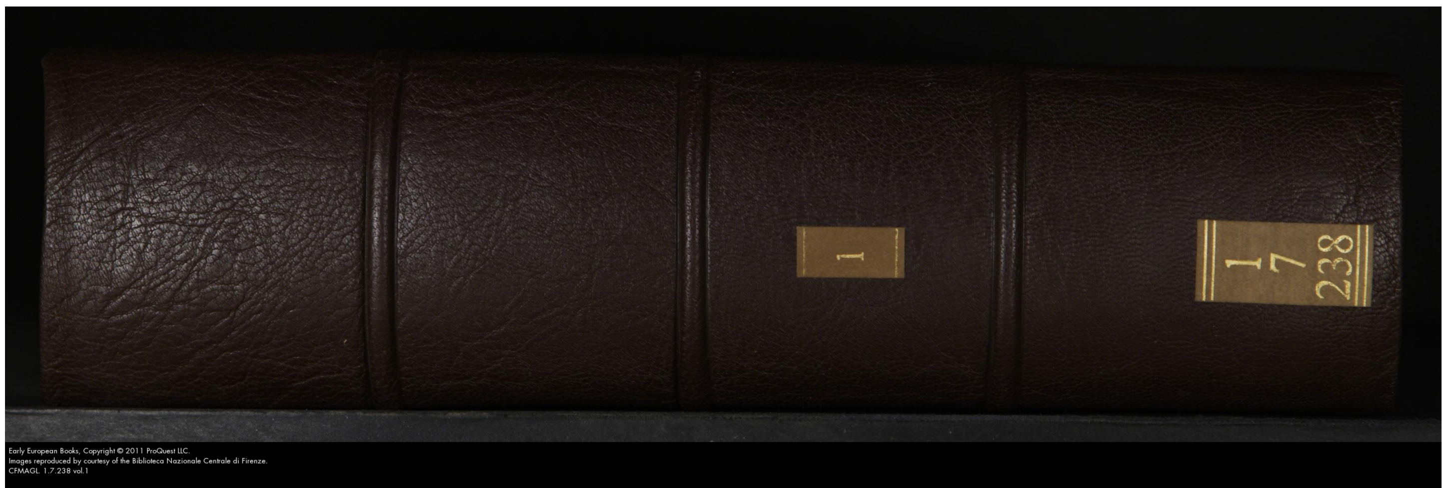
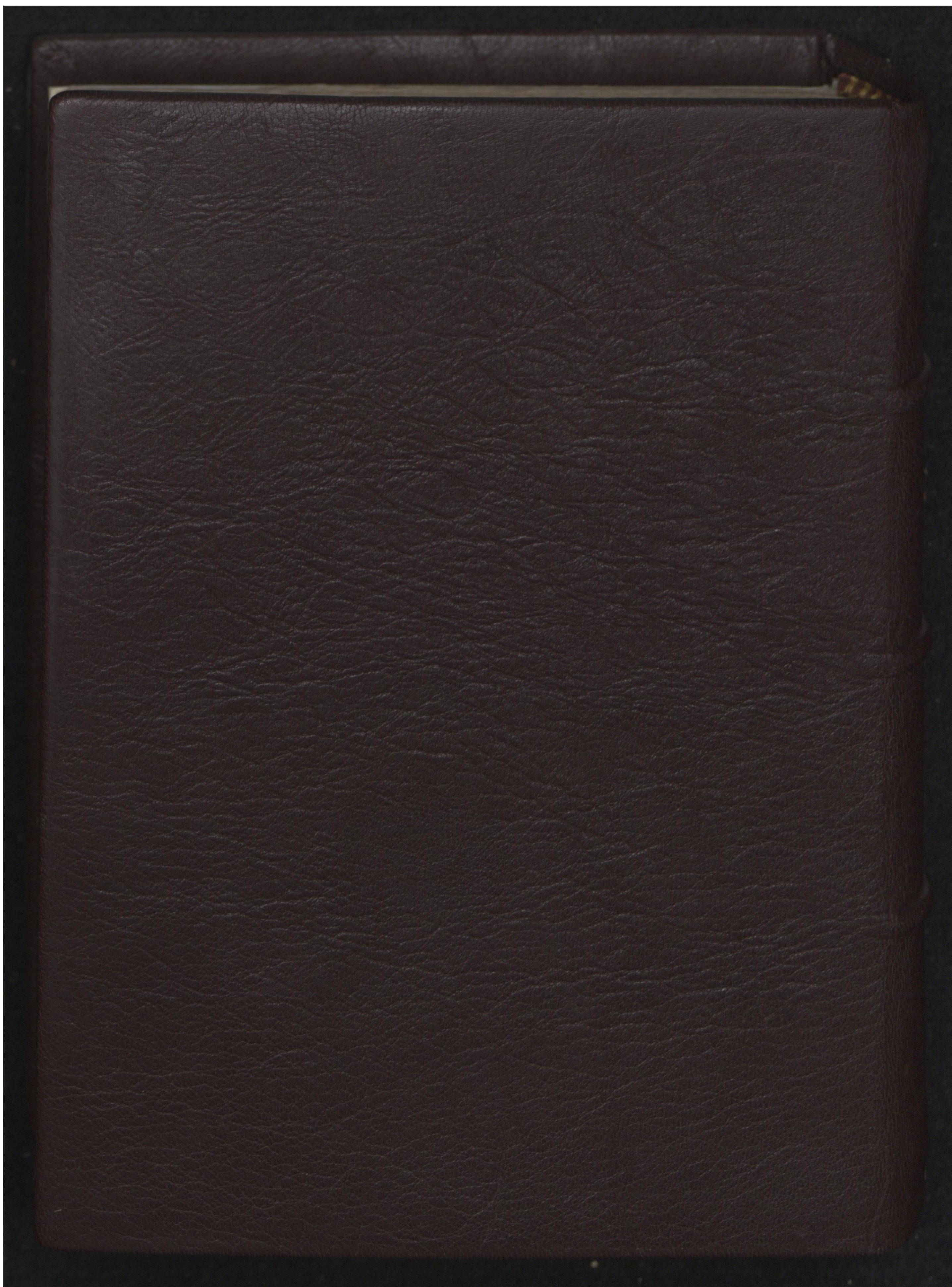
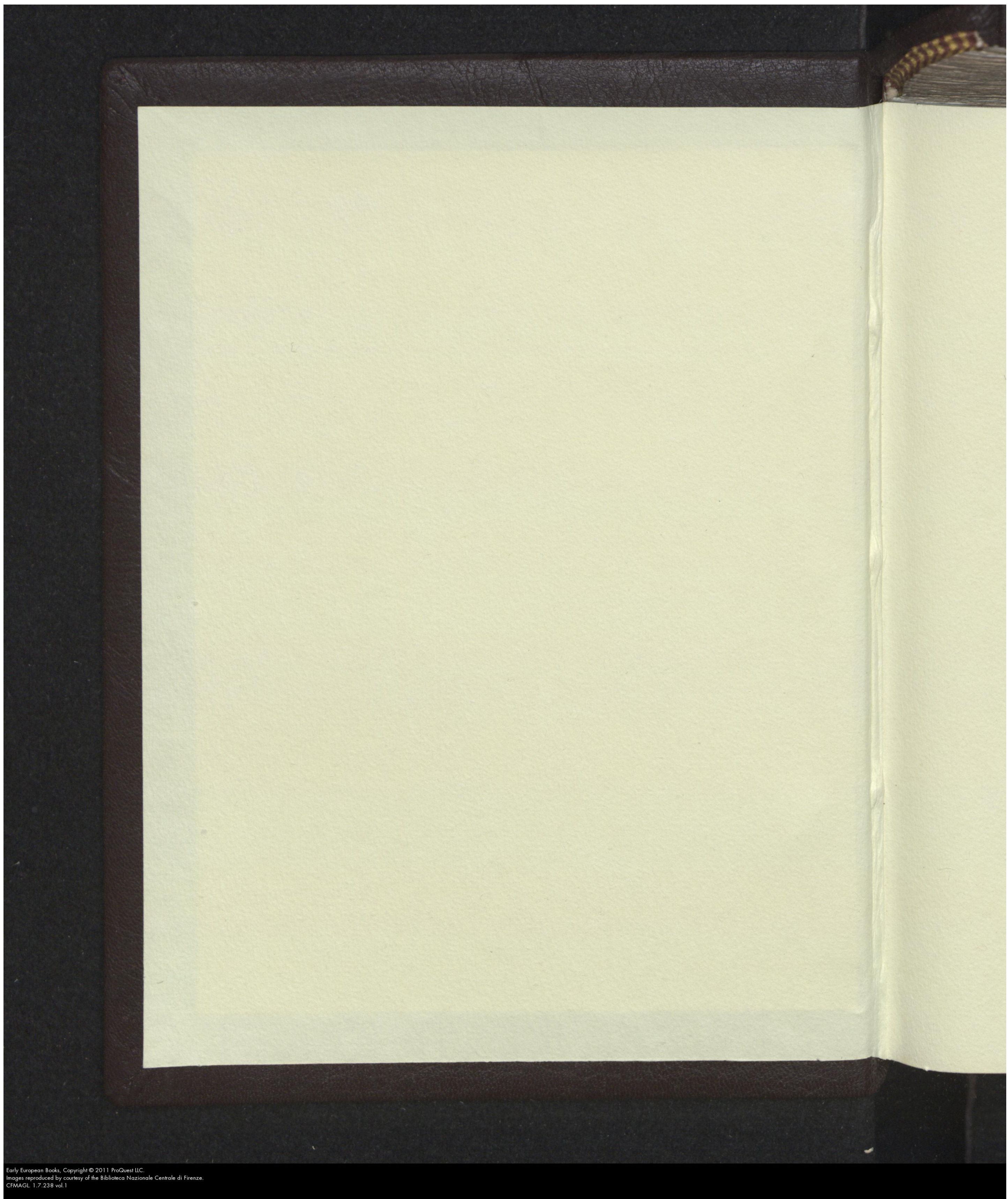

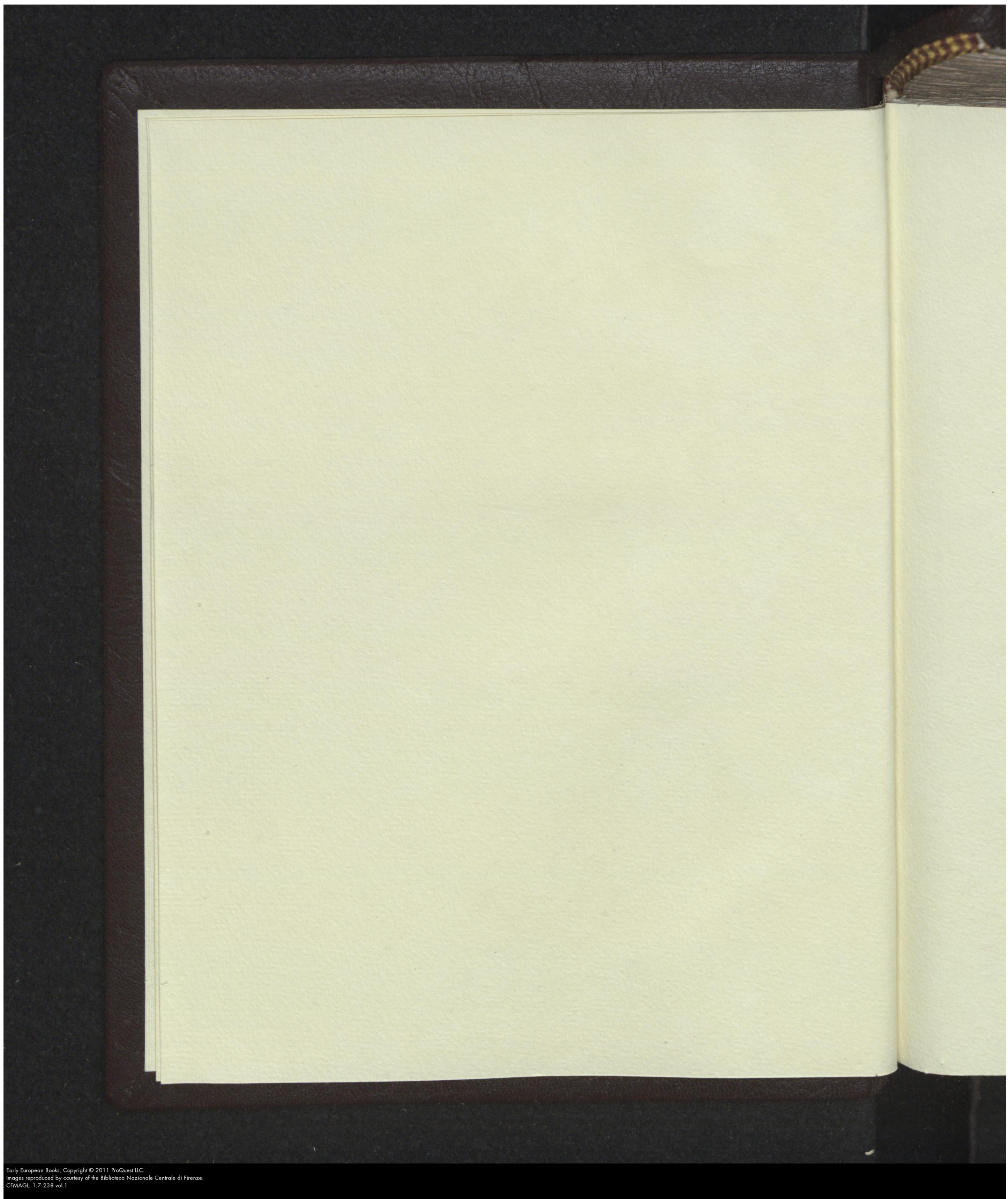

1
1
7
238

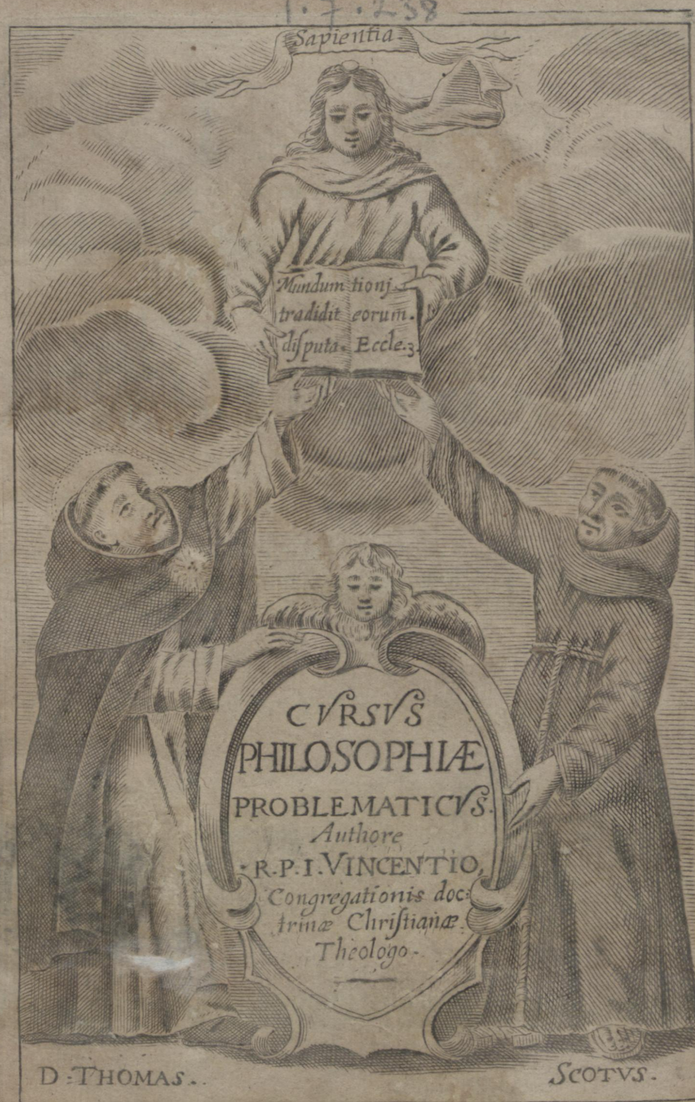

Sapientia
Mundum tradidit disputa tioni eorum. Eccle. 3.
CVRSVS
PHILOSOPHIÆ
PROBLEMATICVS.
Authore
R. P. I. VINCENTIO,
Congregationis doctrinæ Christianæ Theologo.
D. THOMAS.
SCOTVS.
I. Seguenot. Fecit.

CVRSVS
PHILOSOPHICVS,
IN QVO
TOTIVS SCHOLÆ
QVÆSTIONES,

Ferè omnes, æquâ perſpicuitate, ac doctrinâ, in vtrámque partem propugnantur.

Authore R. P. I. VINCENTIO, Congregationis Doctrinæ Christianæ, Toloſæ in Collegio S. QVILLANO, publico Philoſophiæ Lectore.

TOMVS I.

COMPLECTENS LOGICAM.

TOLOSÆ,

Excudebat IOANNES BOVDE, Regis, & Comitiorum Linguæ Occitanæ Typographus, iuxta Collegium Fuxenſe. 1658.

Cum Priuilegio Regis.

ILLVSTRISSIMO

TOLOSANI SENATVS

PRINCIPI,

GASPARI DE FIEVBET,

DOMINO

DE PECHBONIEV,

MONTESQVIEV,

LA BRVIERE, &c.

ON vnicum munus nobis est, quia Tibi non vnicum est beneficium (PRINCEPS SENATVS ILLVSTRISSIME) *Florum sanctum dedit Rhetorica : vt Philosophia sororem Suadam vincat suo munere, dat seipsam. Benè illa præiuerit, quæ vel donandi celeritate placere potuit, vel quæ*

solis placere potest si seculis, quibus litat. Philosophia, quia grauior, non tam festina fuit; & quæ solum fructum habet, sapienter sequuta est Rhetoricam; nè, si præisset, visa esset damnare naturam, quæ iubet fructum florem sequi. Vbi vidit Philosophia, Te blandè venienti cum suo dono risisse Rhetoricæ, tanti fauoris facta est æmula, ne dixerim inuida (quamquam & hic eius ambitus in laude est, & inuidia res est virtutis) suam tarditatem, quam ipsa culpat, ipsa sui vindex emendat: ideò, ne diutiùs suum Tibi desit munus; cùm nullum aliud habeat, seipsam facit munus. Iure Suada Te adiuit; quia Tibi tam promptum est in litiatis rostris eloqui, quàm alijs expeditum loqui. Iure se Tibi sistit Philosophia; quia Tibi tam facilè est in Senatu præsidere sapienter, quàm dicere in cœtu prudenter. Cui magis debita, quàm Tibi? qui eius penè languidos spiritus vegetasti, & illam afflasti in SQVILLANIS subsellijs nouâ iuuentutis aurâ. Illa præceptis instruit in secreto; Tu exemplis in publico. Illa moribus pueros; Tu moribus doces viros. Illa regit animos; illâ tuum regis, & omnes. Illa tranquillat affectus, & turbato pectori serenum imperat; Tu Tibi: & si quando Tibi affectus aliquis imperat, is est, cui liberè & cum laude, diuina seruiunt. Affectus enim tuus est, velle semper benefacere; & opus tuum, quod Deorum, omnibus benefacere.

Hæc me Philosophum vocant ad tuas aras. Nam cui magis numini debeo meam Philosophiam inferre, quàm Tibi? qui Philosophorum maximus es, quia maximus sapientum. Cui magis me Philosophum offerre, quàm Tibi? qui fauere

vis, potes, & soles: vis, quia humanissimus; potes, quia maximus; & soles, quia optimus. Ne igitur à Philosophiæ deflecterem, quæ consilij melioris est mater, Te adeundi consilium admisi. Ne à sapientia errarem, quæ regit optimè; Philosophiam Tibi consecraui, quâ regis optimè. Quæ Tibi fortè ex alijs placere non potest, placeat quòd TOLOSÆ nata. Te primum TOLOSÆ sydus salutat. Hanc sustine tuâ manu, ne cadat; hanc erige tuo vultu, ne iaceat; hanc excipe tuo sinu, ne pereat. Domesticos, patriósque flores nemo spernit, licet alienos tractet. Scio quidem impexam esse, & rudem Philosophiam: sed nemo rosam sine spinis obtulit. Scio eius verbis noctem esse, & caliginem: sed sydera in noctis obscuro rutilant. Aquæ, dum maria deserunt, mutant amarum saporem: & astra de proximiore Solis vicinia magis lucent. Mea Philosophia in tuos sinus admissa, ex tuo nomine erit ornata magis; ex tuo lumine erit lucida magis. Ornatam nemo non amabit: lucidam nemo non quæret: & si placeat adhuc in tuam vindicare; tamquam rem tuam, & à Te sacram, nemo nisi reuerenter tractabit.

*At si dignam non iudicas (*PRINCEPS SENATVS ILLVSTRISSIME*) tuâ luce; eam saltem tege patrocinij tui, & fauoris vmbrâ. Nam & suam ideò deserit, vt tuam habeat. Licet in publicam lucem exeat, vmbrarum adeò amica semper fuit; vt nolit adhuc à tua recedere. Alibi trepida esset; hîc secura est: alibi infirma esset; hîc potens est: alibi vilis esset; hîc à Te pretium habet, & fortunam. Denique, quia tuum nomen pe-*

rire non potest, vel Philosophiæ SQVILLANÆ *nomen æternum erit, vel Philosophia* SQVILLANA, *quæ Tibi sistitur, erit æternùm tua, tuúsque,*

Addictissimus, & Obsequentissimus seruus.

I. VINCENTIVS, Congregationis Doctrinæ Christianæ.

FACVLTAS

Reuerendi admodum Patris GENERALIS.

IOANNES ASTERIVS, Præpositus generalis Congregationis Doctrinæ Christianæ;

CVm Tomum primum Cursus Philosophici, complectentem Logicam, R. P. Ioannis Vincentij, nostræ Congregationis Theologi, duo alij ejusdem Congregationis Theologi, quibus id commissum à nobis fuit, recognouerint, & in lucem edi posse judicauerint, facultatem concedimus, vt Typis mandetur. In quorum fidem præsentes subscripsimus, & sigillo nostro muniuimus Auenione die 3. Augusti 1657.

IOANNES ASTERIVS.

APPROBATIONES DOCTORVM.

NOS in sacra Theologia Professores Regij, fidem facimus legisse Librum, cui titulus est, *Cursus Philosophicus, in quo totius Scholæ Quæstiones in vtramque partem propugnantur, complectentem Logicam, Authore R. Patre I. VINCENTIO Congregationis Doctrinæ Christianæ*; In quo nihil Orthodoxæ Fidei contrarium inuenimus, imò vtilem, & dignum iudicamus, qui in lucem edatur, & omnium oculis proponatur. Tolosæ die 16. Octobris 1657.

F. SIMPLICIANVS, Professor Regius & Decanus.

F. LANDON, Professor Regius.

F. FRAYSSINOVS, Professor Regius.

NOs infra scripti, in Alma Vniuersitate Tolosana Doctores Regentes, fidem facimus nos legisse *Tomum primum Cursus Philosophici, R. P. I. VINCENTII, Congregationis Doctrinæ Christianæ, in Collegio Squillano Tolosatum publici Philosophiæ Professoris*, in quo & Authoris ingenij præstantia apparet, & omnia Ecclesiæ Catholicæ, nec non sanctorum Patrum Doctrinæ consona dignoscuntur. Datum Tolosæ die 5. Aprilis 1657.

F. ANTONIVS SOLENNE, Doctor Regens Carmelita.

F. PETRVS DELICQVES, Doctor Regens Ord. Prædic.

TOmus primus *Cursus Philosophici, complectens Logicam, à R. P. I. VINCENTIO, Congregationis Doctrinæ Christianæ*, jam Professoribus Regijs probatus, in lucem, tamquam rei literariæ vtilis edi potest. Datum Tolosæ die 20. Octobris 1657.

F. IOANNES DOMINICVS, Regius Inquisitor Tolosanus, Ordinis Prædicatorum.

NOs Vicarij Generales Illustrissimi, & Reuerendissimi Domini D. PETRI DE MARCA, Archiepiscopi Tolosani, visis Approbationibus Professorum sacræ Theologiæ in Alma Academia Tolosana super *Cursu Philosophico R. P. I. VINCENTII, Congregationis Doctrinæ Christianæ, in Collegio Squillano Philosophiæ Professoris*; Permittimus eumdem Cursum Typis mandari. In quorum fidem præsentes manu propria subscripsimus. Tolosæ in Palatio Archiepiscopali VIII. Kal. Nouembris 1657.

P. FAGET, Vic. Gen. & Offic. DVFOVR, Vic. Gen.

INDEX
RERUM PRÆCIPUARUM,
quæ in hoc Tomo continentur.

§2

IX

FINIS.

XVII

EXTRAICT DV PRIVILEGE du Roy.

LOVIS par la grace de Dieu Roy de France & de Nauarre; A nos amez, & feaux Conseillers les Gens tenans nos Cours de Parlement, Maistres des Requestes ordinaires de nostre Hostel, Baillifs, Seneschaux, Preuosts, leurs Lieutenans, & à tous autres de nos Iusticiers, & Officiers qu'il appartiendra, Salut. Nostre cher & bien amé, le Pere Iean Vincens, de l'Ordre de la Doctrine Chrestienne nous a fait remonstrer qu'il a composé vn liure intitulé, *Cursus Philosophicus, in quo totius Scholæ Quæstiones ferè omnes æquâ perspicuitate, ac Doctrinâ in partem vtramque propugnantur, Autore Reuerendo Patre* IOANNE VINCENTIO, *Congregationis Doctrinæ Christianæ, Tolosæ in Collegio Squillano publico Philosophiæ Lectore.* Lequel liure il est sollicité de faire imprimer, pour l'vtilité qui en pourra reuenir au public: ce qu'il ne peut faire sans auoir nos lettres sur ce necessaires; lesquelles il nous a tres-humblement supplié de luy accorder. A ces causes, Nous auons permis, & permettons par ces presentes à l'exposant de faire imprimer, vendre, & debiter en tous les lieux de nostre obeïssance, & par tel Imprimeur, ou Libraire qu'il voudra, ledit liure en vn, ou plusieurs volumes, en tels marges, & en tels caracteres, & autant de fois que bon luy semblera durant sept années entieres, à compter du jour que chaque volume sera acheué d'imprimer pour la premiere fois; Ie faisons tres-expresses deffences à toutes personnes de quelque qualité, & condition qu'ils soient, d'en rien imprimer, vendre, ny distribuer en aucun lieu de nostre obeïssance sans le consentement dudit exposant, ou de ceux qui auront son droit, sous pretexte d'augmentation, correction, changement de titre, fausses marques, ou autre déguisement, à peine de quinze cens liures d'amande payables sans deport par chacun des contreuenans, & applicables vn tiers à Nous, vn tiers à l'Hostel-Dieu de Paris, & l'autre tiers à l'exposant, ou au Libraire, dont il se sera seruy; de confiscation des exemplaires contrefaits, & de tous despens, dommages, & interests: à condition qu'il sera mis deux exemplaires de chaque volume en nostre Bibliotheque publique, & vn en celle de nostre tres-cher & feal le sieur Seguier, Cheualier, Chancelier de France, auant que de les exposer en vente, & que les presentes seront registrées dans le liure de la communauté des Libraires de nostreditte ville de Paris, suiuant les Arrests de nostre Cour de Parlement, à peine de nullité d'icelles: du contenu desquelles nous voulons que vous fassiez joüyr pleinement, & paisiblement l'exposant, & ceux qui auront droict de luy, sans souffrir qu'il leur soit donné aucun empeschement. Voulons aussi qu'en mettant au commencement, ou à la fin de chaque volume, ou traitté vn extraict desdites presentes, elles soient tenuës pour deüement signifiées, & que foy y soit adjoustée, & aux copies collationnées par vn de nos amés, & feaux Cõseillers, & Secretaires comme à l'original. Mandons au premier nostre Huissier, ou Sergent sur ce requis, de faire pour l'execution d'icelle tous exploits, & actes necessaires, sans demander autre permission; Car tel est nostre plaisir: nonobstant Clameur de Haro, Chartre-normande, prise à partie, & toutes lettres à ce contraires. Donné à Paris le 16.

jour de Mars, l'an de grace 1658. & de nostre regne le quinziesme. PAR LE ROY EN SON CONSEIL. Signé, COVPEAV.

Registré sur le liure de la Communauté des Libraires suiuant l'Arrest de la Cour de Parlement du 8. Auril 1653. Fait à Paris le 21. Mars 1658. D. BECHET sindic.

Ledit R. P. Iean Vincent a cedé & transporté le present Priuilege à Iean Boude Imprimeur ordinaire du Roy, & des Estats de la Prouince de Languedoc, & Marchand Libraire en Tolose, pour en jouyr le temps contenu en iceluy; comme il est plus amplement porté par le transport que luy en a fait ledit Pere en datte du 2. Iuin 1658.

Acheué d'imprimer le huictiéme Iuin 1658.

Errata præcipua.

PAg. 232 lin. 13. compectitur, lege complectitur. p. 233. l. 1. quartò, l. tertiò. p. 433. l. 25. relationis, lege rationis. p. 464. l. 33. duplicatis, lege duplicitas. p. 468. l. 36. dispotio, lege dispositio p. 481. l. 15. non dicitur alius, dele *non*. p. 489. l. 10. tamquam termini, lege quia sunt termini. p. 490. l. 13. idipsum est, lege idipsum quod est. p. 494. l. 23. hoc esse lege hoc non esse. p. 499. l. 23. intrinseca lege extrinseca. p. 508 l. 21. relatione, lege ratione. p. 509. l. 24 excedebat, lege exercebat. p. 510. l. 16. eisque commodiùs, adde quæstioni. p. 510. l. 21. est eadem, lege sicut est eadem. p. 512. l. 26. ad aliud, lege illud, & linea antepen ad hoc, lege ad quod. p. 514 l. 2. & 9. loco per se, lege *perte*. p. 516 l. 4. vno defuncto, lege destructo. p. 523. l. 5. numero 6. lege 8. p. 524. l. 30. post *licet* adde *hoc* p. 525. l. 2. modo illo, lege vllo: & l. 27. lege formo p. 526. l. 4. duobus, lege duabus. p. 527. l. 12. inter quos &, lege est. p. 528. l. 35. post quod, adde primò. p. 534. l. 3. & si, lege sic. p. 536. l. 22. post specie, adde &. p. 545. l. 3. qualitatis, lege quantitatis. p. 547. l. 35. sanguinem, lege sanguineum. p. 551. in titulo qualitate, lege qualitatis. p. 572. l. 28. alijs majorem, sed potius minorem, lege alijs minorem, sed potius majorem. p. 612. in titulo, & linea ab hinc secunda, indicatiuam, lege iudicatiuam. p. 633. l. 38. loco tertij non, lege nam. p. 697. l. vltima, numero 34. & 35. lege 35. & 37. &c.

LIBER PRIMVS,

CONTINENS

QVÆSTIONES PROOEMIALES.

QVÆSTIO I.

De Nomine, Diuisione, & Existentia Logicæ.

Multum difficultatis rerum cognitioni parit nominum, verborumque æquiuocatio: Vnde non immeritò, cùm de rebus agimus, nominum rationem accuratè habendam esse Plato monet in Cratylo & Aristoteles primo post. cap. 1. notitiam nominis semper præhabendam esse docet, dum res aliqua controuersiæ subjicitur. Non abs re igitur fuerit, priusquam de natura Logicæ aliquid dicamus, exponere quibus ipsa nominibus significari soleat, & quod inter ea discrimen insit.

SECTIO I.

De varijs Logicæ Nominibus.

1. PRÆTERMITTENDO varia nomina, quibus veluti elogijs insigniri solet hæc facultas, vt cùm dicitur janua Scientiarum, ars artium, oculus mentis, rationis Cynosura, &c. duo ipsius magis propria explicabimus, quorum alterum *Logica* est, alterum *Dialectica*.

Logicam ergo à nomine λόγος deriuatam esse nemo non videt: λόγος autem, licet alia significata habeat, præcipuum tamen est ratio, seu discursus, à quo rectè denominatur Logica, cùm sit ars ra-

tiocinandi; quamuis etiam deduci possit ab eodem nomine λόγος, prout sermonem interiorem significat, hoc est quamlibet mentis operationem. Licet enim Logica consideret principaliter syllogismum, vt inferius ostendemus: tamen alia quoque sciendi instrumenta, quæ operationibus mentis constant, vt diuisionem, definitionem &c. spectat: vnde à Diuo Thoma, & alijs vocari solet scientia rationalis.

2. Dialectica à græco διαλέγομαι deriuatur, quod significat probabiliter disputo ex Cicerone in fine libri tertij de natura Deorum: in quo etiam sensu vsurpatur ab Aristotele primo Topicorum cap. 2. dum ait dialecticæ proprium esse, vel maximè familiare de qualibet re probabiliter disserere: ideoque Auerroes, & Alexander initio Topicorum, simplicius primo phys. cap. 8. & alij græci Interpretes putant Dialecticam octo libris Topicorum tantummodo contineri. Vnde Logica pro vniuersa disputandi arte sumi deberet; dialectica verò pro altera tantum parte, quæ scilicet viam & rationem docet disputandi ex probabilibus.

Nihilominus, quamuis hæc distinctio ab antiquioribus multis obseruata sit, nunc promiscuè, & sine differentia vtrumque vocabulum pro tota arte solet vsurpari, & ab ipso Aristotele ità factum est primo Rhetoricorum c. 1. circa medium, dum ait omnium syllogismorum rationem spectare ad totam dialecticam, aut ad aliquam eius partem: id est illam partem, quæ de argumentatione agit, quæque libris priorum, & post. continetur. Et quamuis locum hunc multi suspectum habeant, illumque Antonius Muretus, tanquam suppostititium, in suâ versione omiserit: tamen circa finem eiusdem capitis ait Aristoteles dialecticam tractare de vero syllogismo, & de sophistico. In parte autem topica non agitur de syllogismo sophistico, sed in libris Elenchorum: & per verum syllogismum potest intelligi demonstratiuus æquè, ac topicus. Igitur Aristoteles per dialecticam non intellexit solam topicam. Deinde, postquam secundo capite sequenti dixit Rhetoricam esse particulam dialecticæ, & veluti propaginem eius, atque moralis: eandem doctrinam repetit cap. 4. his verbis. *Quod enim prius diximus, verum est, Rhetoricam compositam esse, tum ex analytica scientia, tum ex politica, quæ in moribus versatur.* Ergo hic intelligit per analyticam, quod per dialecticam c. 2. & consequenter per dialecticam non intellexit solam topicam.

3. Verùm hæc non sunt tanti momenti, vt diutius à nobis discuti debeant. Quapropter διαλέγομαι non tantùm significat probabiliter disputo; sed absolute significat dissero: dissero autem idem est quod sermone vtor, & argumentor, & probabiliter argumentor, & ignotum ex noto patefacio, & vera, ac falsa dijudico; in quo vltimo sensu vsurpatum est à Cicerone primo quæstionum academicarum. *Nihil definiunt*, inquit, *nihil partiuntur, nihil aptâ interrogatione concludunt, nullam denique (vt hæc omnia differendi verbo complectar) artem esse differendi putant.* In hoc ergo sensu Logica rectè nuncupabitur dialectica, quia patefacit ignotum ex noto, siue id faciat diuidendo, siue definiendo, siue argumentando.

Scio Platonem in Philebo vſurpaſſe dialecticam pro prima Philoſophia; itemque ſeptimo de Republica, paulò ante finem, dum ait dialecticam veluti culmen, & apicem in ſummo faſtigio diſciplinarum collocatam eſſe, nec vllam eâ ſuperiorem, ſed omnium omnino finem in ſe habere, cùm circa id quod eſt, & verè eſt, & ſemper eodem modo ſe habet, verſetur. Sed hæc acceptio communis non eſt apud Philoſophos.

SECTIO II.

De Logicæ Diuiſione.

4. TRIPLEX communiter ex Ariſtotelis Doctrinâ aſſignatur Logicæ diuiſio. Prima eſt in Logicam naturalem, & in Logicam artificialem, ſeu acquiſitam. Naturalis eſt ipſum lumen naturale rationis, hoc eſt intellectus ipſe, omnibus hominibus communis, cuius beneficio ſine regulis, aut præceptis poteſt quilibet homo, etiam ruſticus, definire, diuidere, & diſcurrere, ſaltem imperfectè, atque ex primis principijs, per ſe notis, aliquam deducere conſequentiam; vt cognoſcendo quid ſit totum, & quid pars, poterit ex iſto principio, *Totum eſt maius ſuâ parte*, ſic diſcurrere. Totum eſt maius ſuâ parte: ſed manus eſt totum, & digitus eſt pars illius, ergo manus eſt maior digito. De hac Logica loquitur Ariſt. 1. Elenchorum cap. 11. vbi ait quemlibet aliquando dialectica vti, & 1. Rhetoricorum cap. 1. initio, ait omnes eſſe quodammodo participes, tam dialecticæ, quam rhetoricæ.

Logica artificialis eſt quædam facultas, ſeu habitus ſtudio, & labore comparatus, multas continens præceptiones, & regulas, ad veri inueſtigationem maximè vtiles, quibus naturalis Logica ab erroribus protegitur.

Secunda Logicæ diuiſio, tum à recentioribus, tum ab antiquis Philoſophis tradita, præſertim à Diuo Thoma. 4. metaph. lection. 4. Scoto quæſt. 1. ſuper porph. & initio Elench. eſt ea, quâ Logica artificialis diſtribuitur in Logicam docentem, & vtentem.

Logica docens, quæ à Græcis dicitur Logica à rebus auulſa, eo quòd nudas differendi formas præſcribat, non ſpectatâ materiâ, cui tales formæ applicentur; eſt quidam habitus, ſeu quædam facultas, quæ varias regulas diuidendi, definiendi, & argumentandi tradit.

Logica verò vtens, eſt habitus, qui ad huiuſmodi diuiſiones, definitiones, & argumentationes efficiendas concurrit; atque adeo eſt executiua præceptorum docentis. Et hanc vocant Græci Logicam cum rebus concretam, quia, dum in alijs ſcientijs efficit argumentationes, & ſyllogiſmos, miſcetur cum earum materia.

Tota res à ſimili clarior fiet in arte, verbi gratia, pingendi, quæ in Pictore exiſtens, eum dirigit, docetque quo pacto varia lineamenta ducere, varios

miſcere colores, multiplicemque proportionem ſeruare oporteat; quæ ſunt præcepta artis: atque adeo hæc docens appellari poteſt, cuius præcepta exequens deinde pictor, miſcet colores, ſumptoque penicillo varia ducit lineamenta, & hic eſt vſus artis pingendi.

Eodem modo Logica exiſtens in intellectu, varias tradit regulas, & præcepta ad bene definiendum, argumentandum &c. & hæc eſt docens, cuius directioni inhærens ipſe logicus, ſyllogiſmum, verbi gratia, ſecundum regulas traditas effingit: & hic ſyllogiſmus in particulari efformatus, eſt vſus: ille autem habitus, qui huiuſmodi ſyllogiſmum in particulari efficit, Logica vtens appellatur.

6. Tertia diuiſio eſt Logicæ docentis in tres partes. In prima tractatur de terminis ſimplicibus, & incomplexis; complectiturque tractatum de vniuerſalibus, ſeu prædicabilibus, & tractatum de prædicamentis. In ſecunda agitur de propoſitione, ſeu enuntiatione; & hæc continetur in libris περὶ ἑρμηνείας, hoc eſt de interpretatione. In tertia agitur de diſcurſu, præſertim de ſyllogiſmo, perfectiſſima diſcurſus ſpecie; & hæc quatuor continet partes. Prima tractat de ſyllogiſmo formali, hoc eſt de ſyllogiſmo abſolutè ſecundum formam, & nulli materiæ applicato; & hæc comprehenditur duobus libris, qui vocantur priores analytici. In ſecunda agitur de ſyllogiſmo demonſtratiuo, duobus libris, qui poſteriores analytici nuncupantur. In tertia de ſyllogiſmo topico, ſeu probabili, octo libris Topicorum. In quarta de ſyllogiſmo ſophiſtico, ſeu fallaci, in libris Elenchorum.

Ex quibus patet Logicam eſſe vbique, hoc eſt in omnibus ſuis partibus docentem; in ijs enim omnibus regulas, & præcepta tradit, falſa à veris dijudicandi, & ad rectè diuidendum, definiendum, & argumentandum.

7. Verùm: vtrum, ſicut in omnibus partibus docens eſt, ita in omnibus ſit vtens, ſatis magna eſt controuerſia. Nam Diuus Thomas 4. metaph. lectione 4. multique cum eo, exiſtimant Logicam, quamuis ſit docens in quâuis materia, ſiue ſua, ſiue alienâ; non eſſe tamen vtentem, ſeu nullum habere vſum, quatenus demonſtratiua eſt, nec in ſua, nec in aliarum ſcientiarum materiâ; ſed tantùm reſpectu partis topicæ & ſophiſticæ, quatenus efficit ſyllogiſmos probabiles, aut ſophiſticos: non in aliena quidem materia, quia quælibet ſcientia habet propria principia, proprias definitiones & demonſtrationes, quas in ſua materia conficit, ita vt earum notitia ad nullam aliam ſcientiam pertineat: ſi autem Logica efficeret huiuſmodi demonſtrationes, tanquam proprium vſum, ipſa ſola eſſet ſcientia, quod eſt abſurdum.

Quòd etiam non habeat vſum in propriâ materiâ, quatenus demonſtratiua eſt, ſeu quatenus regulas ſuas per demonſtrationes actuales probat, oſtenditur ex eo quòd vſus, à quo Logica denominatur vtens, debet eſſe diſtinctus à doctrina, ita vt Logica non doceat formaliter per ipſum vſum, alioquin conſiderationes Logicæ vtentis, & docentis non eſſent formaliter diuerſæ: ſed vſus in materia demonſtratiua Logicæ non diſtinguitur à doctrina actuali, quia per illum Logica demonſtratiuè probat ſuas regu-

las, & formaliter docet; ergo non poteſt ab eo denominari vtens.

Confirmatur: quia aliter Logica docens, & à rebus auulſa non eſſent idem; nec etiam Logica vtens, & rebus concreta. Solùm enim dici poteſt à rebus auulſa, quando non deſcendit ad extraneam aliarum ſcientiarum materiam; ergo quandiu ſiſtit in propria materia, eſt ſolùm docens, & non vtens. Erit ergo vtens reſpectu ſolùm topicæ & ſophiſticæ, quatenus in materia aliarum ſcientiarum ſyllogiſmos efficit probabiles: vnde meritò tunc dicitur cum rebus concreta.

8. Nihilominus, vt dicam quod ſentio, nimis videtur coarctari Logica vtens ad materiam tantùm probabilem, & incertam. Quapropter exiſtimo totam Logicam eſſe vtentem, non ſecùs ac docentem, in quacunque materia verſetur; atque adeò docentem, & vtentem æquè latè patere. Ratio eſt, quia in omni materiâ præceptis, & modis ſuis vtitur, conficiendo ſyllogiſmos, & alia inſtrumenta ſciendi, & conſequenter eſt vtens.

Fateor tamen Logicam, dum primò regulas ſuas per actuales demonſtrationes oſtendit, non eſſe vtentem in ordine ad eas, quas actu demonſtrat: quia, cùm dicatur vtens ex eo quòd præcepta à docente tradita exequitur, nec poſſit exequi, quæ nondum tradita ſunt: non poteſt conſequenter ea demonſtratiuè tradere, ſimul & exequi. Per huiuſmodi tamen actuales demonſtrationes generatur habitus Logicæ vtentis, ſiue diſtinguatur re ipſa à docente, ſiue non, quia per eas producitur in intellectu facilitas quædam argumentandi abſolutè, non habitâ ratione materiæ: quæ facilitas, vbi ſemel comparata eſt, promptum efficit intellectum ad argumentandum, ſiue in materiâ ipſius Logicæ, ſiue in materiâ aliarum ſcientiarum; ſiue neceſſaria ſit, ſiue tantùm probabilis.

Dixi, Logicam non eſſe vtentem in ordine ad regulas, quas actu demonſtrat, quia poteſt dici, & eſt de facto vtens, quando in vna demonſtranda, vtitur alterâ, iam priùs demonſtratâ, cui innititur, cuiuſque ductum ſequitur. Verbi gratia. Dum primò demonſtrat hanc regulam. Omnis legitima definitio conſtare debet proximo genere, & vltimâ differentia, & in ea demonſtranda vtitur hoc ſyllogiſmo demonſtratiuo. *Omnis oratio explicans naturam rei, debet conſtare genere proximo, & vltima differentia: ſed definitio eſt oratio explicans naturam rei, ergo debet conſtare proximo genere, & vltima differentia.* Non eſt vtens reſpectu talis regulæ, quia tunc ipſam docet; ſed eſt vtens reſpectu actualis ſyllogiſmi, & demonſtrationis, quia tunc non docet quomodo debeat fieri ſyllogiſmus, ſed doctrinam eius ſupponit. Similiter quando ex regula definitionis iam demonſtratâ deſcendit ad aliquam definitionem particularem efficiendam, tunc non docet quomodo definitio debeat fieri, ſed vtitur doctrinâ definitionis iam traditâ, ad illam particularem definitionem efficiendam. Erit ergo vtens, etiam quatenus demonſtratiua eſt in propria materia, ſequendo regulas, & præcepta antea tradita, eo modo, quo Geometria propoſitionem aliquam è ſuis de-

monstrando, sequitur præcedentes iam demonstratas, præuijsque præceptis vtitur.

9. Ex quibus respondeo ad argumenta in contrarium allata. Ad primum quidem: quòd si Logica vtens, non sit scientia, de quo sequenti quæstione agemus. Eius non erit considerare materiam, sed tantùm promptè inducere formam differendi in instrumenta sciendi, dependenter, & ex directione docentis, tanquam magistræ, cuius ductum sequitur. Et præterea ipsa non eliciet effectiuè actus, ex quibus componuntur syllogismi demonstratiui, quia hoc pertinet ad habitum scientiæ, in cuius materia fiunt: sed tantum promptè efficiet dispositionem actuum intellectus in formam argumentationis. Si verò dicatur scientia, non erit vtens habitâ ratione illius regulæ, quam primò demonstrat, vt explicui, sed in ordine ad aliam, à qua dirigitur in demonstratione aliqua efformanda: atque hoc modo considerationes vtentis, & docentis erunt formaliter diuersæ.

Ad secundum dicendum est vtentem vocari rebus concretam non ratione materiæ Logicæ, sed aliarum scientiarum, in quarum materia syllogismos effingit: vocari tamen vtentem respectu materiæ Logicæ quando in ea præceptis traditis vtitur. Si quis tamen primæ sententiæ adhærere maluerit, satis aduertet Logicam, quatenus aliquam è suis regulis demonstrat, licet vtens sit respectu regulæ aliàs demonstratæ, non esse tamen vtentem respectu illius, quam actu demonstrat: atque adeo non habere vsum, quatenus demonstratiua est, nec in sua, nec in aliena materia.

10. Cœterùm inficiandum non est Logicam peculiari ratione dici vtentem respectu topicæ & sophisticæ, quia illi syllogismi censentur ad eam facultatem pertinere, ad quam pertinet medium, aut principia, per quæ conclusio procedit. Nam virtus syllogismi dependet ex medio. Vnde eadem propositio, verbi gratia, quòd terra sit rotunda, si probetur per media Mathematica, vt per figuras eclipsium, pertinet ad Astrologiam: si verò per media naturalia, vt per motum grauium ad centrum, pertinet ad Physicam, vt rectè docet Diuus Thomas prima parte. quæstione prima. art.1. ad secundum. & 1. 2. quæst. 54. artic. 2. ad 2.

Cum igitur media & principia, per quæ Logica procedit ad differendum probabiliter in omni materia, sint ferè omnia propria ipsius Logicæ; vt locus *à definitione, à toto, à similibus, ab oppositis, à genere, &c.* Item in sophistica locus, *ab æquiuocatione, ab accidente, &c.* Hæc enim important aliquid de obiecto formali Logicæ, siue illud sit intentio, seu relatio rationis, siue aliquid aliud, de quo infra. Meritò tales syllogismi tribuuntur Logicæ vtenti, non solùm, vt ordinanti, sed etiam, vt effectiuè elicienti actus, ex quibus componuntur.

Adde quòd Logica est ministra generalis omnium scientiarum, disponens intellectum ad earum acquisitionem. Per syllogismos autem probabiles paratur via ad cognitionem scientificam, & sic rectè tribuuntur Logicæ, si non

vt elicienti; quando scilicet media, & principia non sunt propria illius; saltem extrinsecè & reductiuè; tum ratione formæ, quam ipsa inducit; tum ratione huius ministerij, & dispositionis generalis, quam præbet intellectui ad alias scientias. Vnde intelligitur quod dixit Aristoteles 1. Topicor. cap. 2. & alibi, proprium esse dialecticæ ex probabilibus disserere in quauis materia.

SECTIO III.

An sit, & à quo sit Logica.

11. DICO primò admittendam esse Logicam artificialem, seu acquisitam. Ita communiter Philosophi. Probatur primò ipsâ experientiâ, qua videmus aliquos rectè discurrere, & appositè contexere argumenta; alios verò, licet acutos, vix vnum ex alio posse deducere absque errore, & magna difficultate, quod satis indicat in illis esse habitualem aliquam facilitatem ad rectè discurrendum, quâ isti careant. Vbi autem certis Logicæ præceptis instructi sunt, ad rectè ratiocinandum fiunt habiles, quæ mutatio, euidens est argumentum admittendam esse Logicam acquisitam, quâ ad rectè discurrendum dirigantur.

Probatur secundò à pari. In artificibus, communi consensu reperiuntur quædam facultates, seu artes ad artificiosa opera debitè conficienda, vt in Architecto ars ædificandi, in Pictore ars pingendi, &c. Ergo in intellectu debet quoque admitti facultas aliqua, cuius beneficio aptè ratiocinetur, definiat, diuidat, &c. Nulla enim apparet ratio, cur dari debeat ars docens modum rectè pingendi, & non detur facultas docens modum rectè discurrendi.

Probatur tertiò. Natura non deficit in necessarijs: sed Logica maximè necessaria est homini, vt sine errore de rebus discurrat, & iudicet. Non enim minùs errare solet intellectus in inuestigatione veri, quàm voluntas soleat deflectere ab honesto. Sicut igitur natura prouidit homini scientiam moralem ad promouendam voluntatem ad honestum; ita prouidisse debuit Logicam ad dirigendum eius intellectum in veri cognitione & inuestigatione.

Probatur denique. Logica necessaria est, aut saltem maximè vtilis ad alias scientias acquirendas, vt ostendemus infra: igitur admittenda est ad iuuandum intellectum ad earum acquisitionem, ne illius conatus aut inanis sit, aut multùm difficilis ad cæteras Philosophiæ partes.

Dices: circa operationes naturales non datur ars, aut scientia directiua ex Arist. 6. Ethic. c. 4. *neque enim eorum est ars, quæ sunt secundum naturam*, inquit. Sed operationes intellectus sunt naturales: ergo non datur Logica earum directiua.

Respondeo. Operationes aliæ sunt, quæ non nisi certo modo possunt exerceri: aliæ varijs modis, & benè, vel malè fieri possunt. Huius generis

sunt operationes intellectus. De primis loquitur Aristoteles; non de alijs; vt patet ex ipso textu.

12. Dico secundò Logicam habere primam suam originem à Deo, qui eam cum cæteris scientijs Adamo infuderit. Ita Diuus Thomas prima parte. quæstione 94. articulo 3. cuius rei hanc optimam rationem affert, quia res primitus à Deo institutæ sunt, non solùm, vt in seipsis essent, sed vt essent aliorum principia, & ideo productæ sunt in statu perfecto, in quo possent esse principia aliorum. Homo autem potest esse principium alterius, non solùm per generationem corporalem, sed etiam per instructionem & gubernationem, & ideo, sicut primus homo constitutus est in statu perfecto, quantùm ad corpus, vt statim posset generare, ita constitutus est in statu pefecto quantum ad animam, vt statim posset alios instruere & gubernare. Non potest autem aliquis instruere alios, nisi habeat scientiam. Vnde primus parens sic à Deo institutus est, vt scientiam habuerit omnium, in quibus potest homo instrui.

Hoc patet 1. ex capite 2. Geneseos, vbi dicitur Adam imposuisse nomina animalibus iuxta proprias eorum naturas. *Omne enim quod vocauit Adam, animæ viuentis, ipsum est nomen eius*, quod tam breui tempore quo perstitit in Paradiso, didicisse non potuit: accepit ergo cognitionem illam per infusionem à Deo. Et idem dicendum est de Logica & alijs scientijs.

Præterea. Si debuisset primus homo scientias proprio Marte comparare, longo nimium tempore fuisset ignarus, quæ ignorantia dedecebat statum illum innocentiæ in primo parente.

Denique rebus alijs corporeis perfectiones illas contulit Deus in principio, quas lapsu temporis comparare poterant, vt patet in arboribus cum suis fructibus productis. Ergo multò magis debuit creare hominem benè dispositum, & proximè aptum ad fructus mentis producendos, quales sunt cognitiones scientiarum.

13. Logica igitur ab Adamo transijt ad posteros vsque ad Noë, & à Noë, eiusque filijs in orbis diuisione in varias terræ partes deriuata est, maximè in Armeniam, Ægiptum, Græciam, & Italiam.

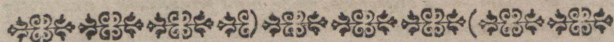
Verùm. Hominum incuria, obliuioni tradita est, donec tandem ab antiquis illis naturæ genijs, & sapientiæ amatoribus reparari cœpit: præsertim ab Archita Tarentino, cui diuisio entis in decem prædicamenta tribuitur; à Crysippo, cuius opera per antonomasiam Logica vocabantur; à Socrate, cui inuentio inductionis, & aliarum quarundam argumentationum assignatur; à Platone, qui à Diuo Augustino lib. 8. de Ciuit. Dei cap. 4. Logicæ reparator creditus est. Sed præ cæteris ab Aristotele, qui in vnum collegit ea, quæ à peritis Philosophis antea dicta erant, multaque ex propria inuentione adjecit, præcipuè Syllogismorum rectè formandorum rationem. *Nam de Rhetoricis quidem*, inquit ipsemet cap. vltimo Elench. *erant multa, & antiqua dicta: de Syllogismis autem omninò nihil habuimus prius*

aliud

alìud quidpiam, quod diceremus, quàm morâ perquirentes, multo tempore insudauerimus. In quo certè ita excelluit, vt in cæteris quidem rebus magnum se Philosophum ostenderit; in Logica verò Aristotelem. Vnde dux, ac princeps in Logicæ reparatione est omnino habendus.

14. Quæres quâ viâ reparata sit Logica? Respondeo, duo ad hoc concurrisse, admirationem & experientiam; illam tanquam causam remotam; istam tanquam causam proximam. Vt enim rectè docet sanctus Thomas 1.2.q.32.art.8. admiratio est desiderium quoddam sciendi, quod in homine contingit ex hoc quod videt effectum, & ignorat causam. Cum ergo veteres illi Philosophi varios effectus cernerent, & causas eorum ignorarent, rapiebantur in admirationem, & ad huiusmodi causas peruestigandas incitabantur; & ita sedulo studio & longâ obseruatione similium effectuum, vniuersales cognitiones eliciebant, quas euulgabant communibus effatis. Vnde cùm vellent rei alicuius naturam explicare per definitionem, nec scirent bonæ definitionis regulas, errabant sæpe, & definitionem, quam concipiebant, rebus alijs conuenire mirabantur; donec tandem longa experientia & diuturna reflexione supra suas cognitiones deprehenderunt omnem definitionem, explicantem rei naturam, eamque à cæteris distinguentem, constare debere proximo genere & vltima differentia. Idemque de alijs instrumentis sciendi intelligendum est. Et ita potuerunt virtute Logicæ naturalis tradere præcepta benè definiendi, diuidendi, & argumentandi; atque adeo paulatim Logicam inuenire seu reparare.

Per experientiam autem non hic intelligas obseruationem, seu cognitionem acceptam ex pluribus particularibus, in memoria retentis, quasi ipsa generare possit habitum scientificum; est enim cognitio plerumque fallax, cùm versetur circa contingentia, & fallibilia: sed intellige experientiam, quam ipsemet intellectus fecit circa suos actus, euidenter cognoscendo se non errare in suo discursu.

QVÆSTIO II.

An Logica sit Ars, vel Scientia.

SECTIO I.

Quid sit Scientia, & quid sit Ars.

1. CIENTIA tribus præsertim modis sumitur. Primo fusâ vocabuli significatione pro quacunque cognitione, probabili, vel certâ, siue habeatur per causam rei, circa quam versatur, siue non; quomodo Aristoteles cap. 2. anteprædicamentorum vocauit Grammaticam, *scientiam*. Secundo sumitur pro certa, & clara rei notitia, quocunque modo habeatur, siue experimento sensus, siue euidentiâ terminorum: & sic comprehendit habitum primorum principiorum, quo habetur euidentissima cognitio absque discursu, ex sola terminorum notitia. Tertio sumitur proprijssimè pro certa, & euidenti cognitione per discursum comparata.

Huiusmodi autem certa cognitio potest spectari in actu, vel in habitu: si spectetur in actu, dicitur scientia actualis, & est ipsamet cognitio, seu assensus, quem præbet intellectus alicui particulari conclusioni, qui tamdiu durat, quamdiu intellectus actu intelligit. Si autem spectetur in habitu, dicitur scientia habitualis, & est quædam facilitas ad eliciendam scientiam actualem, producta in intellectu ex multiplicatione similium cognitionum in eo perseuerans, licet ipse nihil operetur.

In hac tertia acceptione definitur scientia ex Arist. 1. post c. 2. habitus per demonstrationem acquisitus. Quomodo Scientia conuenit in esse habitus cum alijs habitibus intellectus, & ab ijsdem differt, quatenus per demonstrationem acquiritur, hoc est per certum & euidentem discursum; à prudentia quidem & arte, quæ, cùm versentur circa singularia, non comparantur per cognitionem scientificam; ab intelligentia, quia non acquiritur per discursum; ab opinione, quia non habet certitudinem, nec ei firmiter adhæret intellectus; à Fide diuina, quia, licet sit omninò certa, non est tamen euidens, sed obscura: si autem Fides humana sit, incerta est: denique à sapientia, quatenùs hæc eminentiori quodam modo continet rationem intelligentiæ, seu habitus primorum principiorum, & rationem Scientiæ communis.

2. Quod spectat ad Artem, hæc bifariàm vsurpari solet. Primò quidem pro quocunque habitu, quo aliquid agimus, aut ad agendum promptiores reddimur, quomodo Seneca Epist. 95. Sapientiam vocat Artem vitæ: &

Arist. Arithmeticam, Geometriam, &c. Vocat Artes, licet rationem habeant perfectæ scientiæ. Et in hoc sensu Fabius lib.2. instit. cap. 18. tria eius genera constituit, dicens alias solà cognitione contentas esse, quas vocat θεωρητικάς; alias in agendo ocupatas, itaut nihil operis post actum relinquant, quas vocat πρακτικάς; alias denique aliquod opus externum efficere dicit, & eas vocat ποιητικάς.

Secundò sumitur Ars strictè pro habitu rectè aliquid efficiendi, & ita definitur ab Arist. 6. Ethic. cap. 4. habitus cum recta ratione effectiuus. Quid porro Arist. nomine effectionis intelligat, & quomodo effectio, & actio inter se differant, magna est controuersia. Multi enim existimant actionem significare operationem, quæ voluntate & consilio suscipitur, quæque per se sub electionem, & libertatem cadit, atque ita nullo modo posse arti competere. Innituntur autem maximè c. illo 4. lib. 6. Ethic. jam citato vbi sic Arist. loquitur, *quia autem effectio, & actio diuersum quid est, non actionis, sed effectionis esse Artem necesse est,* in græco ponitur pro effectione ποίησις; πρᾶξις vero pro actione. Et paulo antè, *neque vlla Ars est,* inquit, *quæ non sit habitus cum ratione effectiuus; neque vllus huiusmodi habitus, qui non sit ars.* Vnde ex hoc capite malè colligunt quidam juniores, Artem definiri habitum cum vera ratione actiuum vel effectiuum, cùm ibi Arist. contrarium asserat.

3. Dicendum tamen censeo Aristotelem indifferenter vsurpasse nomen actionis, & effectionis, & vtrumque arti tribuisse. Nam lib. 1, magn. moral. cap. 35. paulò post initium, diuidit Artes in actiuas & factiuas, & eas quæ non relinquunt opus externum post operationem, qualis est Ars saltandi, citharisandi, &c. vocat actiuas, seu practicas: eas verò, quæ relinquunt opus externum post se, vocat effectiuas. Vnde ait in arte practica non esse alium finem præter ipsam operationem: in effectiua verò esse alium finem, scilicet aliquod opus externum, vt imaginem in Arte pingendi, domum in domificatiua. Neque obstat textus 6. Ethic. cap. 5. sic habens, *effectionis alius quàm effectio finis est, actionis verò non semper,* quasi diceret aliquando hoc contingere in actione. Non obstat, inquam, quia particula *non semper*, idem est quod *nunquam*, vel talis finis non est intrinsecus, & per se conueniens actioni, sed ab operante intentus; vel textus corrigi debet, & loco οὐκ ἀεὶ, poni οὐκ ἂν εἴη, *non erit*, vt aliqui codices habent. Et hæc sit prima acceptio, seu differentia actionis, & effectionis ex Aristotele.

Secunda sit. Quod per actionem intelligatur operatio immanens, vt volitio, visio, &c. quæ remanent in ipso agente, à quo procedunt: per effectionem verò intelligantur actiones transeuntes, à quocunque principio procedant. Et ita vsurpari ab Arist. 9. Metaph. cap. 8. textu 16. docet Diuus Thomas ibi lectione 8. & 1. 2. quæst. 57. art. 4. in græco tamen non est πρᾶξις, sed ἐνέργεια, tum pro operationibus immanẽtibus, tum transeuntibus

Tertia denique est quod actio significet operationem moralem, ab ele-

ctione, & libertate dependentem, & ex principijs morum, regulisque prudentiæ, & virtutum dirigibilem: effectio verò significet operationes dirigibiles ex præceptis suarum artium, nullâ habitâ ratione per se regularum vitæ, & prudentiæ, & ita sumuntur 6. Metaph. c. 1. vbi Arist. distinguens scientiam operatiuam in actiuam, & factiuam, ait idem esse agibile quod eligibile.

Quidquid porro sit de mente Aristotelis circa differentiam actionis, & effectionis; si inueniatur quædam facultas, quæ versetur circa operationes immanentes intellectus, & propriam habeat rationem artis, qualis est fortè Logica vtens, poterit definiri ex loco magnorum moralium citato, habitus cum vera ratione actiuus.

4. Tres autem potissimùm differentias assignari posse existimo inter scientiam, & artem, propriè dictas, quatenùs sunt habitus intellectuales diuersi inter se, & ab alijs tribus supra enumeratis. Prima est quod scientia sit de objecto necessario, & circa vniuersalia versetur, quæ aliter se habere non possunt: Ars verò circa singularia, & contingentia, quæ possunt esse, & non esse.

Secunda est quod scientia acquiratur per demonstrationem, & habeat cognitionem rei per causam eius, per quam ita est, vt aliter se habere non possit: Ars autem non potest sic comparari, cùm versetur circa res variabiles, & contingentes, quæ à circunstantijs, & rerum euentu sæpe dependent, vt patet in domificatoria, medica, nauigatoria, &c.

Tertia denique est, quòd ars operetur ex præsupposito aliquo fine, atque adeo aliter, & aliter. Vt supposito quòd velis te ab hostibus tutari, aliter tibi fabricanda domus est, ac si eam tantùm pro delicijs velis. Scientia autem absolutè versatur circa objectum suum, naturam eius, & proprietates considerans, independenter ab extrinsecis.

Quarta differentia potest addi, quòd ars propriè dicta versetur circa effectionem in sensu. 4. c. lib. 6. Ethic. supra citati, hoc est circa actionem externam, & materialem, sed hoc modo ars liberalis, si quæ sit propriè ars, excluderetur à numero artium: ideoque de hac quarta differentia, licet communiter admittatur, nihil concludo; vt liberum cuique relinquam de natura, & de distinctione Logicæ vtentis, & docentis sentire quod voluerit, de quo infra.

5. Quæres quæ sint artes liberales, & quæ mechanicæ? Respondeo, liberales numerari septem, videlicet Grammaticam, Rhetoricam, Dialecticam, Arithmeticam, Musicam, Geometriam, & Astrologiam hoc versu, prædicto ordine comprehensas.

Lingua. Tropus. Ratio. Numerus. Tonus. Angulus. Astra.

Mechanicæ quoque septem numerantur, nimirum Agricultura, Venatoria, Militaris, Nautica, Chirurgia, Textoria, Fabrilis, hoc versu expresæ ordine eodem.

Rus, Nemus, Arma, Rates, Vulnera, Lana, Faber.

Fatendum tamen est multò plures esse artes, quàm quæ hic numeratæ sunt, vt est ars palestræ, ars pingendi, &c. Imò quædam ex his, quæ manu exercentur, non solent vsu communi mechanicæ nuncupari, quia majorem quandam habent speciem dignitatis, quàm aliæ, vt militaris, pictoria. Artes porro liberales dicuntur, quæ animum liberam hominis partem excolunt; Mechanicæ vero, quæ corporis ministerio, & exercitio mancipantur.

SECTIO II.

Ostenditur Logicam esse Scientiam.

6. DICO Logicam esse verè, & propriè scientiam, tertio modo, præcedenti sectione explicato, sumptam. Ita Diuus Thomas 4. Metaph. lectione 4. Scotus quæst.1. vniuersalium. Sotus q.2. proœmiali. Et alij satis communiter, contra quosdam juniores.

Probatur primò ex Arist. 1. prior. initio, vbi expresè ait analyticam versari circa demonstrationem, & esse scientiam demonstratiuam. Est autem analytica pars Logicæ.

Probatur secundò. Scientia est habitus per demonstrationem acquisitus ex 1. post. cap.2. sed Logica est huiusmodi habitus. In ea quippe multæ fiunt demonstrationes, ex quibus iteratis producitur habitus scientificus. Verè enim, & euidenter demonstrat Logica in libris de interpretatione, quomodo altera contradictoriarum sit semper vera, altera falsa; vniuersalem affirmatiuam non posse simpliciter conuerti, nisi in terminis æqualibus. Item quomodo definitio rei naturam aperiat, quia partes eius essentiales continet, demonstrat etiam in libris Topicorum quando valeat argumentum *à definitione, à genere, ab oppositis, &c.* Præterea in libris analyticis euidenter ostendit modos vtiles syllogismorum in qualibet figura: quâ etiam ratione imperfecti reducantur ad perfectos, vel ostensiuè, vel per impossibile. Ex quibus certis cognitionibus non potest non generari vera, & propria scientia.

7. Probatur tertiò, quia Logica habet verum subjectum, cui veræ proprietates conueniunt, quasque de eo euidenter ostendit per certa principia; Ergo est propriè scientia, quia hæ sunt scientiæ conditiones. Probatur antecedens. Ostendit enim de suo objecto, verbi gratia, syllogismo, quòd generet scientiam, si constet propositionibus veris, necessarijs, causisque conclusionis: quòd pariat opinionem, si constet tantùm probabilibus: quòd ingerat veritatem, tantùm apparentem, si procedat ex veris tantùm apparenter. Iste enim syllogismus. *omnis oratio constans propositionibus veris, necessarijs, causisque conclusionis, generat scientiam: sed syllogismus demonstratiuus est huiusmodi, ergo generat scientiam.* Non est minus euidens, & necessarius, quàm alius quilibet in materia aliarum scientiarum ef-

formatus. Idemque de topico, & sophistico potest ostendi. Licet enim ille opinionem tantùm: iste verò errorem causet: tamen modus procedendi Logicæ in illis partibus est demonstratiuus.

Probatur quartò. Logica ministrat alijs scientijs communia instrumenta, quibus ipsæ comparantur, nempe modos definiendi, & argumentandi, ergo necesse est, vt euidenter ostendat hujusmodi instrumenta esse certa & infallibilia; & consequenter, vt sit scientia. Antecedens admittitur ab omnibus. Probatur consequentia, quia, nisi logica euidenter demonstraret formas disserendi, quibus aliæ scientiæ vtuntur, esse certas, & infallibiles, nulla alia scientia esset firma, quia assensus conclusionis semper cum formidine conjunctus esset, atque adeo certam cognitionem non pareret. Quæ ratio vim habet, etiam si Logica dicatur necessaria ad alias scientias, tantùm secundum quid, hoc est valde vtilis. De quo infra.

Ex his sequitur totam Logicam, hoc est quoad omnes suas partes, esse verè scientiam, quia in omnibus certas habet regulas, verasque demonstrationes, vt ostendimus. Licet autem in decursu varias efficiat argumentationes, tantùm probabiles, & multas opiniones mixtas habeat, non ob id desinit esse scientia, alioquin nullam ferè scientiam haberemus, cùm nulla ferè sit, quæ multas non habeat opiniones, & conclusiones tantùm probabiles.

8. Objicies primò Arist. 1. Rhetor. cap. 2. vbi de Rhetorica, & de Dialectica sic loquitur. *De aliqua re definita neutra ipsarum est scientia: sed facultates quædam sunt parandi rationes.* Ergo ex mente Aristotelis Logica non est scientia, quia non habet determinatum objectum, circa quod versetur. Præterea 2. metaph. cap. 3. ait absurdum esse quærere scientiam simul, & modum sciendi. Vbi per modum sciendi, intelligit Logicam, vt ait Auerroes, D. Thomas, alijque; & consequenter eam excludit à numero scientiarum, cùm scientiam à modo sciendi distinguat.

Respondeo ad primum locum, Aristotelem loqui de parte topica, non quatenus demonstratiua est, modo iam explicato, sed prout locos communes tradit ad eruenda argumenta probabilia circa res omnes, ad nullam scientiam particularem spectantes, & hoc intelligitur nomine facultatis, quæ significat habitum, quo qui instructus est, potest probabiliter, & in vtramque partem disputare. Vnde non sequitur Logicam, quamuis remotè circa res omnes versetur, non habere materiam, seu objectum proximum determinatum, videlicet syllogismum, vt ostendemus, aut aliquid aliud.

Ad secundum locum dico Arist. tantùm velle non esse addiscendas alias scientias simul cum Logica, quia ipsa tradit communem modum procedendi in illis, & ideo prius debet addisci. Dicitur autem modus sciendi materialiter tantùm, quia circa illum versatur, tanquam circa propriam materiam, illumque tradit.

9. Objicies secundò. Scientia debet esse de rebus necessarijs, perpetuis, & certis, quæ aliter se habere non possunt, alioquin non esset certa, & infallibilis notitia: sed Logica non est de rebus certis, & necessarijs, sed de

contingentibus, nimirum de syllogismo, & alijs differendi modis, qui possunt à nobis fieri, vel non fieri pro arbitrio, ergo non potest esse scientia.

Respondeo quòd, vt benè ait Scotus quæst. 4. prologi sententiarum n. 41. de contingentibus multæ sunt veritates necessariæ, quia actus, qui contingenter elicitur, concluditur necessariò debere esse talis, ad hoc vt sit rectus, licet in se sit contingens, in quantum elicitur à potentia propria. Quamuis igitur syllogismus possit à nobis fieri, vel non fieri pro arbitrio: certo tamen & euidenter concluditur ipsum debere sic fieri, vt rectè fiat. Enim vero necessitas alicuius rei, quatenùs hæc ab aliqua scientia consideratur, non petitur ab eius existentia: hæc enim omni enti contingens est, Deo excepto: sed petitur ab essentialibus attributis, & conceptibus, sine quibus res, nec esse, nec intelligi potest, & hoc modo syllogismus est res necessaria, & certa. Necessariæ enim sunt istæ propositiones, & sempiternæ veritatis. Syllogismus demonstratiuus est qui parit scientiam. Definitio constare debet genere & differentia, quia explicat naturam rei; sicut istæ in Physica. Omne corpus naturale est mobile. Omnis homo est animal. Quamuis in particulari istud, vel istud corpus, iste, vel iste homo producatur, aut intereat.

Denique licet, dum res aliqua accipit existentiam, producatur ipsius essentia actualis æquè, ac existentia: causa tamen producens non facit vt res producta talem postulet essentiam, & tales conceptus: ideoque non est contingens illi quod talem includat essentiam, licet sit illi contingens, quòd hic, & nunc cum tali essentia producatur. Similiter licet Logica faciat in particulari hanc definitionem, hunc syllogismum: tamen non facit vt definitio constare debeat genere, & differentia; neque vt syllogismus constet tribus terminis, hoc & hoc modo ordinabilibus: sed hoc petitur ex intrinseca dependentia eorum ad sua principia essentialia, quæ necessaria omninò sunt, & hoc modo à Logica, vt scientia est spectantur: atque adeò particularis effectio definitionis, syllogismi, &c. nullo modo potest auferre Logicæ rationem scientiæ.

11. Ex his colligere licet Logicam esse partem Philosophiæ, quia siue Philosophia dicatur scientia entis & veritatis cognitio, vt definit Iustinus martir dialogo aduersus Triphonem; vel comprehensio cuiuscunque admirabilis veritatis, vt Albertus Magnus tract. 1. Logicæ cap. 2. aut cognitio rerum vt sunt, hoc est per suas causas, vt deducitur ex Arist. 1. metaph. c. 2. dum ait homines ex cognitione effectuum, quorum causæ ignotæ erant, animum applicuisse ad philosophandum, hoc est ad causas talium effectuum indagandas. Cùm Logica sit verè scientia, & rem per suas causas & principia demonstratiuè cognoscat, vt ostendimus: non potest à numero partium Philosophiæ excludi; maximè, cùm proprium eius sit modum philosophandi explicare, & alijs scientijs tradere.

Accedit communis illa diuisio Philosophiæ in naturalem, moralem, & rationalem, hoc est Logicam, ab antiquis communiter recepta, & profecta ab Stoicis, vt vult Laërtius in vita Zenonis, & Plutarchus 1. de placitis c. 1.

Denique moralis censetur pars Philosophiæ, quæ dirigit actus voluntatis ad honestatem moralem, ergo & Logica, quæ dirigit actus intellectus ad veri inuestigationem, censeri debet pars Philosophiæ. Non est enim potior ratio de morali: tum quia actus intellectus necessarij sunt dirigendis actibus voluntatis, tum quia satis communiter censentur illis nobiliores, sicut verum bono præstantius.

11. Neque obstat quòd Logica sit instrumentum ad alias Philosophiæ partes. Nam vt benè ait Boëtius prologo in porphyrium, manus est pars fabri, & simul instrumentum eius ad fabricandum malleum. Adde quòd Logica, vt scientia habitualis est, non est propriè instrumentum ad alias scientias, sed instrumenta sciendi illis suppeditat.

Quòd si Aristoteles contrarium sentire videatur multis in locis distinguendo Logicum à Philosopho, vt 1. Topic. cap. 12. dicens ea quæ in disceptationem cadunt, aliter à Philosopho, aliter à Dialectico pertractari. Et c.2. Dialecticam esse vtilem ad eas, quæ secundum Philosophiam sunt, disciplinas. Sumit in ijs, & similibus locis Philosophiam pro Metaphysica, aut pro scientia reali, distinctâ contra rationalem: Logicam verò sumit pro Topica, quatenùs probabiliter in omni materia differit; vel confundit Dialecticam cum Metaphysica. Dialectica enim aliquando sumitur pro quàuis scientia, vt notat Ammonius, & Philoponus in præfatione ad categorias Arist. quia omnis scientia verum falsumque dijudicat, & versatur in disserendo, vnde nomen Dialecticæ sumitur.

SECTIO III.

An prædicta ratio Scientiæ conueniat Logicæ docenti vel vtenti.

12. ZABARELLA cap. 3. lib. 1. suæ Logicæ existimat Logicam non esse scientiam, neque artem, sed habitum instrumentalem, contentum reductiuè sub habitu scientiæ, cui inseruit. Cap. verò 5. ejusdem libri dicit Logicam vtentem esse scientiam, cum scientijs, quibus applicatur, identificatam, ita vt applicata Physicæ, nihil aliud sit nisi scientia naturalis; applicata Geometriæ, sit Geometria, &c. Nam Philosophia naturalis nihil aliud est, inquit, nisi congeries definitionum, syllogismorum, &c. in materia Physicæ formatorum: tales autem definitiones, syllogismi, &c. sunt vsus Logicæ, seu Logica in vsu posita, & applicata materiæ Physicæ. Illum sequuntur recentiores quidam.

Verùm hæc sententia non placet. Primo, quia, licet nulla alia esset scientia, præter Logicam, posset ipsa vti præceptis à se traditis, in propria materia, & conficere definitiones, diuisiones, & syllogismos de rebus ad se pertinentibus,

tinentibus, vt de propoſitionibus, de prædicabilibus, de argumentatione, de ſophiſmatis. Nunc autem idem præſtat, & ita vſus illius non eſt idem cum alijs ſcientijs.

Secundò. Inſtrumentum non poteſt eſſe idem cum re, ad quam eſt inſtrumentum: neque enim malleus. A. fit malleus. B. per vſum, quo applicatur à fabro ad malleum. B. fabricandum: nec penicillus per vſum, quo Pictori inſeruit, fit imago, cui efformandæ inſeruit: ſic enim eadem res eſſet prior, & poſterior ſeipsâ, ſuíque ipſius inſtrumentum, quod eſt abſurdum: ſed Logica eſt inſtrumentum ad alias ſcientias acquirendas, vt fatentur omnes; ergo per vſum & applicationem ad eas non poteſt fieri idem cum illis.

13. Præterea. Ex Ariſt. 1. Topicor. c. 2. & alibi, proprium eſt dialecticæ ex probabilibus diſſerere in quacunque materia. Quod de Logica vtente communiter intelligunt Philoſophi, etiam aduerſarij: tunc autem vſus ille non poteſt eſſe ſcientificus, vt patet, ſed tantùm opinatiuus: ergo non poteſt identificari cum ſcientijs, in quarum materia verſatur, quia vſus non ſcientificus non poteſt identificari cum vſu ſcientifico, qui eſt ſcientiarum proprius. Igitur, ſi Logica poteſt applicari materiæ probabili aliarum ſcientiarum, & tamen non fieri idem cum illis; quare non poterit applicari materiæ neceſſariæ earundem, & non tranſire in earum naturam? non eſt enim potior ratio ex hac parte, quàm ex altera.

Quarto. Quando dicitur Logicam applicatam Phyſicæ, eſſe Phyſicam, vel per Logicam applicatam, ſeu per illius vſum intelligitur ipſe ſyllogiſmus, quatenùs eſt actualis demonſtratio Philoſophiæ naturalis circa eius materiam, & objectum; vel intelligitur cognitio naturæ ipſius ſyllogiſmi quatenùs tali cognitione vtimur ad illum formandum in materia Phyſicæ? Sed neutro modo Logica vtens poteſt dici Philoſophia naturalis: non primo, quia in tali ſyllogiſmo duo poſſumus conſiderare, materiam ſcilicet, & formam: materiam quidem, hoc eſt actus intellectus, ex quibus ipſe componitur quatenùs ſunt cognitiones de objecto Phyſicæ, elicitæ ab intellectu dependenter ab habitu Phyſicæ: & ſic nullo modo pertinent ad Logicam, ſed ſunt totaliter ipſius Phyſicæ, vt per ſe patet: alioquin Logica eliceret cognitiones omnium ſcientiarum, quod eſt falſum. Igitur, vt ſic, talis ſyllogiſmus non poteſt dici vſus Logicæ, ſeu Logica vtens.

14. Secundum, quod poteſt in eo conſiderari, eſt forma eius, hoc eſt diſpoſitio, & ordo actuum in formam argumentationis. Sed, vt ſic, non ſpectat per ſe ad Phyſicam. Talis enim forma non eſt Phyſica, ſed Logica, à Dialectica vtente inducta; neque eſt idem cum eo, quod in tali ſyllogiſmo ſpectat ad ſcientiam phyſicam, hoc eſt cum actibus intellectus. Nam aliud ſunt actus à Phyſica eliciti circa ſuum objectum, aliud ordinatio actuum in formam argumentationis, quia talis ordinatio, vel eſt ens rationis, vt multi dicunt, vel connotat aliquid præter actus, quidquid illud ſit. Ergo vſus Logicæ in tali forma poſitus, non erit ipſa ſcientia naturalis, ſeu phyſica.

Adde quòd forma ſyllogiſmi eſt ſeparabilis ab aliis ſcientijs, vt patet iſto

exemplo. *omne A. est B. omne C. est A. ergo omne C. est B.* Cùm ergo applicatur illis, non potest cum ipsis confundi.

Quod autem secundo modo spectata Logica vtens, non sit Physica, euidens est, quia cognitio de natura syllogismi, omnimodè pertinet ad Logicam, cùm sit de objecto Logicæ: cognitio autem quæ habetur de objecto Physicæ, est scientia naturalis. Ergo tales duæ cognitiones non possunt esse idem; atque adeò vsus Logicæ hoc modo sumptus, non potest fieri idem cum scientia, cui Logica applicatur.

Denique inepta prorsus esset diuisio Logicæ in vtentem, & docentem: quin potiùs aliæ scientiæ deberent sic diuidi, quia Logica nunquam esset actiuè vtens in materia aliarum scientiarum, sed tantùm passiuè, atque adeò nulla esset ratio cur ipsa potiùs absolutè diuideretur in docentem, & vtentem, quàm aliæ scientiæ. Quod est contra communem Philosophorum vsum & doctrinam.

15. Posito igitur quòd Logica vtens, distincta sit à cæteris scientiis, quæritur an ratio scientiæ, quam præcedenti sectione Logicæ conuenire ostendimus, tribuenda sit vtenti, an docenti.

Quòd autem Logicæ docenti non conueniat potest probari primò, quia non est de rebus necessarijs, sed de contingentibus, nempe de effectione syllogismorum, qui possunt à nobis fieri, vel non fieri. Non alio enim vtitur Aristoteles argumento 6. Ethic. cap. 4. & 5. ad probandum artem, & prudentiam non esse scientias, nisi quia non sunt de necessarijs, sed ijs quæ à nobis efficiuntur. Quòd autem Logica docens versetur circa effectionem syllogismorum, traditur expresè ab Arist. cap. 4. operis analytici, vbi ait, sibi dicendum esse ex quibus, & quando, & quomodo fiat syllogismus. Sequitur ergo vera conclusio, quòd Logica docens non sit scientia.

Præterea scientia est habitus per syllogismum demonstratiuum genitus ex 1. post. c. 2. at Logica docens non est huiusmodi habitus, sed vtens. Ergo, &c. Probatur minor. Logica enim docens, tantummodo tradit regulas, & præcepta conficiendi syllogismos, &c. Vtens verò facit tales syllogismos. Cùm igitur syllogismus in materia certa ex euidentibus principiis efformatus, sit actualis scientia, & vsus proueniens à Logica vtente, non à docente, quia docentis non est efficere syllgismos, siue demonstratiuos, siue cujuscunque alterius generis; Logica vtens generabitur per huiusmodi syllogismum demonstratiuum, & ita erit potius scientia, quàm docens.

Tertio. Facultas illa, quæ docet modum conficiendi instrumenta mathematica, non est scientia Astrologiæ V. G. sed illa potius, quæ illis instrumentis vtitur certà, & euidenti ratione ad astra, motusque cœlestes contemplandos: neque Geometria, quatenùs tradit modum conficiendi triangulum, est vera scientia Geometriæ, sed quatenùs trianguli proprietates demonstrat. Ergo à simili, Logica docens, quæ tota occupatur in tradendis regulis ad conficiendos syllogismos, non erit scientia; sed potius vtens, quæ actuales demonstrationes efficit, quibus natura syllogismi, cæterorumque

ad Logicam pertinentium ostenditur.

Denique vsus non aufert à re propriam eius rationem. V. G. vsus mallei non aufert à malleo rationem mallei: sed Logica ex propria ratione est scientia: ergo per vsum non desinit esse scientia: & ideo vsus illius erit verè scientificus, generans consequenter habitum scientificum, qui est Logica vtens.

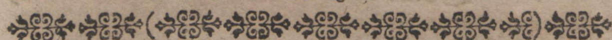
16. Hæc opinio est probabilis, quam sequi potest qui voluerit; qui autem noluerit, ad hæc & similia respondeat, ad Logicam docentem pertinere, non tantum tradere præcepta conficiendi syllogismos: sed etiam eadem præcepta demonstrare per vera principia, & actuales demonstrationes, ad quas in particulari conficiendas vtitur Logicâ vtente tamquam ministrâ. Quomodo autem syllogismus, & cætera instrumenta sciendi, non sint contingentia, prout à Logica spectantur, supra explicatum est. Et licet demonstrationes actuales fiant à Logica vtente quoad actualem ordinationem terminorum, & propositionum: Tamen, quia talis ordinatio fit ex directione Logicæ docentis, quæ certò nouit eam sic debere fieri, consequenter ratio scientiæ tribui debet Logicæ docenti, non vtenti.

Præterea actualis demonstratio est doctrina actualis, & per talem demonstrationem Logica formaliter docet: ergo debet procedere ab habitu docente, vt sic, alioquin vsus, & doctrina actualis non essent formaliter diuersa.

Denique licet vsus ille, seu constructio materialis instrumentorum sciendi in particulari, non sit actus scientificus, non ideo aufert à Logica propriam rationem scientiæ, vt ex sequenti sectione constabit.

Erit ergo Logica vtens Ars liberalis versans circa actus internos rationis, & definiri poterit ***habitus cum vera ratione actiuus circa syllogismum, vel modum sciendi &c. occupatus.*** Vtrum tamem dicenda sit ars propriè, an vero solùm analogicè, resoluendum est ex sequenti sectione de distinctione docentis, & vtentis.

SECTIO IV.

An Logica docens, & vtens sint habitus realiter distincti.

Perfunctoriè satis tractari solet hæc quæstio à Philosophis, quasi paruum habens momentum: non aspernandam tamen videtur mihi doctrinam continere, ideoque fusius eam hic agitare lubet, & sub problemate sustinere.

PRIMA PARS SECTIONIS.

Logicam vtentem, & docentem esse habitus distinctos.

17. Prima ratio. Ex communi consensu Philosophorũ, habitus admitti debent ad tollendas difficultates: ergo vbi sunt diuersæ difficultates, debent diuersi habitus admitti: sed diuersæ sunt difficultates in Logica docente ad eius ediscenda præcepta, & in Logica vtente, ad ea executioni mandanda, vt patet in incipientibus, qui licet præcepta docentis optimè calleant; magnam tamen patiuntur difficultatem in efformandis syllogismis, etiam si tres termini eis assignentur: quæ difficultas deinde tollitur vsu argumentationis.

Respondeo negando minorem; ad cujus probationem dico eum, qui præcepta callet Logicæ docentis, esse sufficienter dispositum ad ea exequenda in particulari, modò rectè calleat; sicut ille, qui absolutè nouit modum ædificandi, non experitur peculiarem difficultatem in aliquo loco particulari, per se loquendo. Incipientes autem nondum habent habitum perfectum docentis, nec species præceptorum eius in intellectu bene radicatas, & ordinatas.

Secunda ratio. Logica vtens, seu facilitas argumentandi acquiritur per syllogismos factos in quauis materia, certâ, vel incerta, verâ, vel falsâ. Ergo eius habitus re ipsâ distinguitur ab habitu docentis. Antecedens est per se euidens, & à nobis insinuatum est supra, dum diximus vsum differendi in quauis materia probabili, maximè proprium esse Logicæ vtentis. Consequentia autem probatur, quia omnis scientia, qualis est Logica docens, est de rebus certis, & inmutabilibus; ergo non potest versari circa materiam incertam, & contingentem: siue quia talis materia non potest habitum certum & infallibilem generare; siue quia est incapax, vt habitus scientificus aliquem actum circa ipsam producat. Æqualiter enim repugnat opinionem ab habitu scientifico, & habitum scientificum ab opinione generari.

Respondeo negando primam consequentiam, ad cuius probationem con-

cedo ſcientiam non poſſe generari à materia fluxa & incertâ : ſed nego quòd circa eam non poſſit verſari per actus ſecundarios & imperfectos, pro quo.

18. Aduerte ſcientiam habere poſſe duplex actuum genus. Alij ſunt primarij, quos ipſa per ſe primò reſpicit, eoſque elicit, vt ſcientia eſt formaliter & in ordine ad ipſos ſpecificatur atque definitur; & illi debent eſſe ſcientifici, ſeu demonſtratiui, & conſequenter circa materiam certam verſari.

Alij ſunt actus ſecundarij, & imperfecti, deficientes à ratione actus ſcientifici, defectu alicuius conditionis ad ſcientiam requiſitæ, vt quia eam reſpicit tantùm in particulari, & non in communi, quia medium, per quod procedit concluſio, non eſt neceſſarium, ſed probabile tantùm. Et iſti actus non requirunt nouum habitum, quia non addunt peculiarem difficultatem ſupra primarios; ſed continentur in virtute habitus ſcientifici, vel quatenus circa eius obiectum verſantur, licet per medium contingens; vel quatenùs eius directioni ſubduntur, ab eoque accipiunt principia, & media, quibus vtuntur. Quod maximè patet in actibus Logicæ vtentis; dependent enim à docente, vt dirigente, vt imperante, vt miniſtrante principia, & media, ex quibus procedunt, ſiue in materia propria ipſius Logicæ, ſiue in extranea aliarum ſcientiarum.

Et ita ſolutum manet argumentum: non prætermittendo tamen, ad communem rationem Logicæ vtentis, prout ſcientia non eſt, parùm referre qualis ſit materia, dubia, vel certa, dummodò debita forma diſſerendi ſeruetur, hanc enim primò, & principaliter reſpicit.

19. Tertia ratio. Differentiæ eſſentiales oppoſitæ, non poſſunt eidem habitui conuenire, quia ſic eadem res poneretur ſub duplici ſpecie oppoſitâ; ſed ratio artis, & ratio ſcientiæ ſunt differentiæ eſſentiales, diuidentes habitus intellectus, tanquam in membra ſpecie diuerſa, vt patet ex 6. Eth. c. 3. ergo non poſſunt eidem habitui competere. Igitur Logica docens, & Logica vtens, ſunt duo habitus realiter diſtincti, cùm vna ſit ſcientia, & altera ſit ars, vt diximus ſupra.

Confirmatur. Actus Logicæ vtentis, & actus Logicæ docentis, ſunt diuerſi ſpecie, ergo non poſſunt ab eodem habitu procedere; nam habitus ſpecificantur ab actibus, ita vt ex diuerſitate ſpecificâ actuum, colligatur diuerſitas ſpecifica habituum. Antecedens conſtat, quia actus docentis ſunt ſcientifici, non verò actus vtentis, & ita ſunt diuerſæ rationis.

Reſpondeo, Logicam non dici artem, quaſi intrinſecè conſtituatur ex propriâ differentiâ artis, prout ars eſt habitus diuerſus ab alijs habitibus intellectus: ſed dicitur tantùm ars analogicè, & per quamdam ſimilitudinem, quam habet cum artibus propriè dictis, quatenus in eâ reperitur aliquid per modum operis artificialis, vt conſtructio ſyllogiſmi. Hâc enim ratione Arithmetica, & Geometria, vocantur artes, quia in illâ opus numerandi, in iſtâ opus menſurandi reperitur. Item quia verſatur circa particularia, & materiam ſæpe tantùm probabilem per aliquos actus ſecundarios, ad rationem

actus scientifici non pertingentes, vt dictum est præcedenti solutione; vnde comparatione diuersorum actuum rectè dici potest esse, & non esse scientia.

Ad confirmationem respondeo negando consequentiam. Quando enim non est diuersa difficultas in eliciendis huiusmodi actibus diuersis, possunt ipsi ab eodem habitu procedere: vnde charitas elicit amorem Dei, & amorem proximi, & odium peccati, vt est offensa Dei.

20. Quarta ratio. Huiusmodi actus Logicæ vtentis, sunt productiui alicuius effectus, siue termini, qui alius esse non potest nisi habitus: ergo vel debent producere distinctum habitum artis, vel augere habitum Logicæ docentis: sed non possunt augere habitum docentis, quia habitus scientificus, sicut non potest primò produci ab actibus non scientificis, ita non potest ab ijs augeri. Oportet ergo actus vtentis, cùm non sint scientifici, producere & augere habitum, realiter distinctum ab habitu docentis.

Respondeo primò negando primum antecedens. Nam illi tantùm actus debent augere habitum, in quibus eliciendis est difficultas, cùm propter difficultates ponantur habitus acquisiti: at non est difficultas in actibus vtentis, diuersa ab ea, quæ est in actibus docentis, & ita habitus Logicæ solùm augetur per actus docentis.

Respondeo secundò ad minorem: Actus vtentis augere habitum docentis, non vt docens est, & scientia formaliter, sed vt est vtens & ars. Quando enim actus versantur circa idem objectum sub eâdem ratione formali, producunt eumdem habitum. Quod si tales actus differant secundum aliquam conditionem, in habitu ipso erunt quoque diuersæ conditiones, & quasi formalitates; idem autem est obiectum vtentis, & docentis, vt syllogismus, &c. sed quia hic consideratur à docente in communi, & scientificè: ab vtente verò efficitur in particulari, ideo actus docentis est scientificus, non verò actus vtentis, ex probabiliori illa sententia: vterque tamen eumdem realiter habitum auget, ille quidem sub ea ratione, quâ est scientia, iste verò quatenùs est ars.

Quia tamen actus vtentis elicitur ex directione docentis; docens tunc etiam perficitur, vt docens est. Simili enim ratione, quando aliquis actus virtutis, verbi gratia, temperantiæ exercetur ex directione prudentiæ, ipsa prudentia perficitur, & augetur.

21. Instabis. Ratio artis, & ratio scientiæ: Item ratio vtentis, & ratio docentis, non sunt distinctæ in habitu Logicæ à parte rei: ergo ex parte rei non potest augeri habitus secundum vnam, & non augeri secundum aliam.

Præterea. Quando augetur aliquis habitus, debet sentiri facilitas ad omnes actus, respectu quorum dicitur habitus: sed Logica est vnus, idemque habitus respectu actuum vtentis, & docentis, ex opposita sententia: ergo non potest in se realiter augeri, quin sentiatur maior facilitas respectu omnium, ergo debet augeri, etiam vt docens. Quod falsum est.

Denique augmentum habitus Logicæ, quod procedit ab actibus vtentis, est eiusdem essentiæ, & rationis cum augmento, quòd procedit ab actibus

docentis, alioquin non componerent eumdem naturaliter habitum, ſed diuerſos: at quando procedit ab actibus docentis, facilitat ad ſimiles actus; ergo etiam debet ad eoſdem facilitare, quando procedit ab actibus vtentis. Quod cùm falſum eſſe conſtet, neceſse eſt dicere augeri habitum diſtinctum ab habitu docentis.

Reſpondeo ad primum, non augeri habitum per omnes actus ſuos, ſed tantùm per actus quos elicitiuè producit. Si ergo ſyllogiſmus fiat in materia aliarum ſcientiarum, elicitiuè producitur ab ipſis, & directiuè tantùm à Logica docente, quæ ideo non augetur per illam confectionem præcisè, ſed tantùm per cognitionem, quâ ſimul cognoſcitur quomodo ille ſyllogiſmus fieri debeat; ſicut per ſaltationem non augetur habitus, quo quis cognoſcit modum ſaltandi, & quo ſaltationem dirigit.

Si verò ſyllogiſmus fiat elicitiuè à Logica, vt contingit quando fit in propria Logicæ materia. Dico ad primam inſtantiam: rationem docentis, & rationem vtentis non eſſe diſtinctas ex parte rei in ipſo habitu, & conſequenter vtramque augeri ſecundum rem, ſed non augeri vtramque quoad facilitatem: quia, quando habitus habet diuerſos actus, non acquiritur maior facilitas, niſi reſpectu actuum ſimilium his, per quos ipſe habitus augetur: & ita per actus vtentis acquïritur maior facilitas ad actus vtentis: per actus verò docentis, ad actus docẽtis: vnde patet ſolutio ad ſecũdam & tertiam inſtãtiam.

Dices: habitus ideo facilitat ad illos, vel illos actus, quia eſt talis naturæ, non verò quia ab illis producitur. Nam ſi à ſolo Deo produceretur, daret facilitatem potentiæ, in qua eſſet, ad omnes ſuos actus, ergo prædicta reſponſio vana eſt.

Reſpondeo negando antecedens: licet enim habitus à ſolo Deo infuſus, ad vtroſque actus æqualiter facilitaret: acquiſitus tamen facilitaret potiùs ad actus ſimiles illis, per quos acquiritur, & augetur: vnde non tantùm facilitat, quia eſt talis naturæ: ſed etiam, quia eſt ſic acquiſitus.

22. Quinta ratio. Licet aliquis ſpeculatiuè ſciat per prudentiam, in quo conſiſtit actus virtutis, verbi gratia, temperantiæ: eget tamen habitu temperantiæ, diſtincto ab habitu prudentiæ, ad illum actum faciliter eliciendum: ergò à pari, licet aliquis ſpeculatiuè ſciat per Logicam docentem, in quo ſita ſit formalis ratio ſyllogiſmi, egebit diſtincto habitu ad ſyllogiſmum in particulari faciliter efficiendum.

Reſpondeo negando paritatem: quia virtus temperantiæ duplicem facilitatem petit: alteram in intellectu, quâ prudenter iudicet de abſtinendo in tali, & tali circumſtantia: alteram in appetitu, quâ velit abſtinere: ſicut in Muſica per inſtrumenta, alia facilitas requiritur in intellectu, quâ rectè iudicet de regulis artis: altera in manu, quâ promptè & rectè citharam pulſet. At verò Logica vtraque, docens nimirum, & vtens, petit tantummodo facilitatem intellectus, quæ ſufficienter vnico habitu comparatur.

Sexta ratio. Illi habitus realiter inter ſe diſtinguntur, quorum vnus eſt prior alio realiter: ſed habitus docentis, eſt realiter prior habitu vtentis, illi

reſpondente : ergo eſt realiter ab ipſo diſtinctus. Probatur minor. Nam ex ſententia Thomiſtarum, de qua in 1. q. n. 7. negantium ſatis communiter iſtam diſtinctionem : Logica, quæ in omni materia docens eſt, nullum habet vſum, nec conſequenter eſt vtens, quatenus demonſtratiua eſt, ſiue in ſua, ſiue in aliarum ſcientiarum materia : ergo tunc reperitur habitus docentis, per demonſtrationes actuales productus, abſque habitu vtentis : priùs quippe debent tradi præcepta à docente, quàm præceptis traditis vti poſſit, illaue exequi.

Reſpondeo negando minorem. Habitus enim docentis eſt tantùm prior ratione ratiocinatâ, habitu vtentis, ſeu ſeipſo, vt vtens eſt : quatenùs nempe elicit priùs actus docentis circa regulas & præcepta tradenda, quàm actus vtentis, circa executionem eorumdem præceptorum : ſicut in homine prius exercentur actus vegetandi, deinde ſentiendi, & vltimò ratiocinandi, quamuis ab eodem radicali principio oriantur.

SECVNDA PARS SECTIONIS.

Logicam docentem, & vtentem non eſſe diſtinctos habitus.

23. SECVNDA ſententia : Logicam, docentem ſcilicet, & vtentem, non eſſe duos habitus reipsâ diſtinctos, ſed eumdem officiis tantummodò diuerſum : defenditur ſatis communiter à Thomiſtis : ita vt idem habitus dicatur Logica docens, quatenùs regulas, & præcepta diſſerendi tradit : vtens verò, quatenùs concurrit ad confectionem inſtrumentorum ſciendi, & præcepta à docente tradita exequitur, vt ſatis inſinuatum eſt in ſolutionibus argumentorum, quæ pro parte affirmatiua iam attulimus.

Prima igitur ratio ad probandam hanc opinionem ſic procedit. Habitus multiplicantur propter diuerſas difficultates : igitur vbi non ſunt diuerſæ difficultates ſuperandæ, non ſunt ſtatuendi diuerſi habitus : ſed actus Logicæ vtentis non addunt nouam difficultatem ſupra actus docentis, ergo pertinent ad vnum, & eundem habitum. Minor conſtat. Vbi enim intellectus apprimè didicit per Logicam docentem, naturam inſtrumentorum ſciendi, & quo modo confici debeant, nullo negotio procedere poteſt ad eadem in particulari conficienda : quod ſi aliquam in hoc difficultatem experiatur, prouenit ipſa ex materia, & defectu medij, quod in formandis ſyllogiſmis ſæpe non occurrit : quæ difficultas eſt per accidens, vt patet in ſimili de Architecto, qui ob loci difficultatem, & ſitum non ita commodè poteſt ædificare.

Reſpondeo negando minorem, ad cuius probationem, dico intellectum Logicâ docente informatum poſſe abſolutè conficere inſtrumenta ſciendi, ſed non facilè abſque nouo habitu : neque hæc difficultas prouenit per accidens

dens ex materia, & defectu medij, quia licet tres assignentur termini incipientibus, non possunt tamen promptè eos ordinare, defectu habitus Logicæ vtentis, vt satis probabiliter ostendunt argumenta pro contraria opinione iam allata.

Secunda ratio. Logica docens, & vtens non distinguntur specie: vtraque enim versatur circa idem obiectum materiale, & formale, nempe syllogismum, vt constabit ex quæstione de obiecto Logicæ: iisdem etiam principiis vtuntur: ergo neque distinguntur habitu. Probatur consequentia, quia duo accidentia, solo numero diuersa, non possunt esse in eodem subiecto: sed habitus docentis, & vtentis essent distincti solo numero, quia eiusdem essent speciei: ergo non possent in eodem esse intellectu.

Respondeo, quidquid sit de antecedente, negando consequentiam, ad cuius probationem, dico duo accidentia, quamuis alioquin specie conueniant, posse in eodem reperiri subiecto, si diuersa habeant officia, & diuersas habitudines: quomodo se habent habitus docentis, & vtentis; ille enim præcepta tradit, iste promptè, & facilè exequitur.

Tertia ratio. Vsus disserendi non potest reduci ad suam artem, nisi ratione formæ, quam habet; ergo tribui debet arti, seu habitui, qui formam illam docet, & præscribit: sed hic est habitus Logicæ docentis, ergo ipsemet vsus instrumentorum sciendi prouenit ab habitu Logicæ docentis; non quidem, vt docens est formaliter, & præcisè, sed quatenus est vtens: Et sic non erunt duo habitus diuersi realiter, sed officijs tantum.

Respondeo vsum disserendi ratione formæ reduci ad Logicam docentem, quatenus ipsa præscribit talem formam; ad vtentem verò quatenus ipsa in particulari illam formam efficit, & inducit in instrumenta sciendi: quæ particularis effectio particularem habet difficultatem, & ideo speciali postulat superari habitu. Et hæc de ista quæstione sint satis.

QVÆSTIO III.

An Logica sit Scientia practica vel speculatiua.

SECTIO I.

De natura Praxis, & speculationis.

Cùm Scientia dicatur practica, vel speculatiua à praxi, aut speculatione, duo nobis præmittenda sunt ante huius quæstionis resolutionem: primum quid sit praxis, & speculatio, secundum vtrum ratio praxis conuenire possit actibus intellectus.

PRIMA PARS SECTIONIS.

Quid sit praxis, & quid speculatio

PRAXIS in communi idem est, quod actio, seu operatio, à verbo græco πράττω, id est ago, seu operor: & definitur à Scoto in prologo sententiarum, quæstione vltima, numero tertio, hoc modo *Praxis est actus alterius potentiæ quam intellectus naturaliter posterior intellectione, natus elici conformiter rectæ rationi, ad hoc vt sit actus rectus.* Id est. Praxis non est actus intellectus, sed potentiæ ab intellectu diuersæ; qui, cum debeat dirigi, & regulari ab intellectu, debet consequenter esse posterior intellectione, quia regulatum supponit regulam: Et quia quod regulatur, non potest recte fieri, nisi conformetur regulæ suæ, ideo benè additur, quòd praxis debeat esse apta conformari rectæ rationi, vt recta sit.

Potest autem duplex rectitudo distingui in aliqua operatione: altera in ordine ad appetitum rectum: altera sine ordine ad appetitum, sed potiùs ad habitum, seu facultatem elicientem, aut præscribentem huiusmodi operationem. Verbi gratia, siquis rectè pingat secundum regulas artis, sed malâ intentione, seu fine: talis actio erit recta in ordine ad artem; sed non in ordine ad voluntatem, seu appetitum: si verò malè pingat, & bonâ tamen intentione pingat: actio non erit recta in ordine ad artem; erit tamen recta in ordine ad appetitum: si autem benè, & bonâ intentione pingat, recta erit vtroque modo, & vtrâque rectitudine.

Ex Scoto igitur & Scotistis, atque etiam Thomistis communiter, actio, seu praxis, quæ dicitur nata elici conformiter rectæ rationi: significat quamcunque operationem, cujus rectitudo, vel obliquitas sumitur per ordinem

ad principium electiuum, hoc est voluntatem, seu appetitum rationalem: atque adeo sola voluntatis actio elicita, dici potest praxis simpliciter, & prima, siue essentialis praxis: actiones verò aliarum potentiarum, quæ voluntatis imperio subduntur quoad mores, & actus virtutum moralium, sunt tantum praxis secundum quid, & participatiuè, quatenus aliquam libertatis rationem à voluntate dependentem obtinent. Vnde ex his Authoribus solæ illæ operationes propriam habent rationem praxis, à quibus boni, vel mali simpliciter dicimur: nullus autem ex eo quod sit bonus Logicus, Physicus, Geometra, &c. absolutè, & simpliciter bonus dicitur: & sic nullus actus intellectus erit praxis.

2. Quod spectat ad speculationem: ex ijsdem Authoribus, & consequenter ad supra dictam praxis definitionem, ipsa definiri solet *actus solius intellectus non ordinatus ad aliquam operationē alterius potentiæ ab intellectu diuersæ regulandam; sed est gratia ipsius scire seu tendens in obiectum tantum vt sciat, & ob solius veritatis cognitionem.* Dicitur *solius intellectus*. Quia ipse solus est potentia speculatiua, seu veritatis contemplatrix, sicut solius visus est videre, quia ipse solus est potentia visiua. Aliæ particulæ adduntur, quia si hujusmodi actus intellectus ordinetur ad directionem alterius actus ejusdemmet intellectus, quamuis remissè sit speculatio, non amittit tamen simpliciter specificam rationem speculationis, quia semper tendit ad cognitionem veri, quod est propria perfectio intellectus, & omnium ejus actuum; vnde ex hac definitione nullus actus intellectus erit praxis. Quod jam examinandum est.

SECVNDA PARS SECTIONIS.

Praxim non conuenire actibus intellectus.

3. POTEST probari hæc opinio multis argumentis, quæ, vt eam problematicè sustineamus, proponenda à nobis sunt, & soluenda. Primum petitur ex Aristotele 3. de anima cap. 10. text. 49. vbi ait intellectum practicum esse, qui alicuius gratia ratiocinatur, quique principium est agendi. Debet autem intelligi quòd sit principium agendi extra se, & de actione alterius potentiæ, alioquin non differret ab intellectu speculatiuo, quia hic est etiam principium agendi intra se. Ex quo loco deductum est dictum illud commune, *intellectus extensione fit practicus*. Citatum à Scoto in Prologo Sententiarum quæst. vltima, n. 2. & Diuo Thoma 1. parte q. 79. art. 11. in argumento *sed contra*: & quæst. 14. de veritate artic. 4. Sistendo autem præcisè in actibus intellectus, non potest dici ipse extendi, quia extendi est extra se tendere. Vnde, cùm practicum dicatur à praxi: vt intellectus possit vocari practicus, debet respicere, & regulare actum potentiæ à se diuersæ: & ita praxis erit actus alterius potentiæ, quam intellectus, putà voluntatis.

Respondeo (quidquid sit de opinione Authorum an illud dictum commune censeri debeat rectè deductum ex illo Aristotelis loco : multi enim hoc negant) hunc esse sensum illius. Iudicium intellectus non est practicum dum sistit in cognitione objecti, sed dum vlterius fertur, & ad aliam ordinatur actionem, siue ab intellectu, siue ab alia potentia elicitam. Est enim per accidens ad rationem praxis; quod eliciatur à voluntate, intellectu, aut quàuis aliâ potentiâ, dummodo ab ipso judicio dirigatur, & reguletur.

4. Secundum argumentum sumitur ex eodem Aristotele, qui loco citato de anima, ait appetibile esse principium intellectus practici. Atque adeò intellectus non erit practicus nisi in ordine ad appetibile, seu objectum appetitus, quod est bonum. Vnde 6. Ethic. c. 4. ait prudentiam esse habitum circa agibilia occupatum, quorum agibilium in agente principium est electio. Et 6. Metaph. cap. 1. ait idem esse agibile quod eligibile. Et ita solæ actiones, quæ ex libertate, & electione procedunt, habebunt rationem praxis, quales sunt actiones à voluntate elicitæ, vel imperatæ, à quibus boni, vel mali simpliciter dicimur.

Respondeo Aristotelem satis indifferenter vsurpare nomen praxis. Nam primo magnorum moralium, cap. 35. vocat practicas artes illas, quæ non relinquunt opus externum post se, vt est ars citharisandi, saltandi, &c. & earum operationem vocat praxim: earum verò, quæ relinquunt opus externum post operationem, vt ars ædificandi, vocat effectionem: Tales autem artes, quas vocat practicas non versantur circa mores, à quibus mali, vel boni simpliciter dicamur, vt notum est.

Quare Aristoteles per praxim fortè intellexit quamcunque operationem immanentem, vt 9. metaph. c. 9. secundum interpretationem Diui Thomæ, de qua supra q. 2. n. 3. siue transeuntem, non relinquentem opus externum, vt loco jam citato magnorum moralium, vel aliquando sumpsit strictè praxim, eamque arti denegauit: aliquando latè, eamque arti concessit. Vnde eodem capite ait. *siquidem in faciendo potiùs, quàm in agendo est artem exercere.* Vbi particula *potiùs* vtrumque indicat. Et Scotus ipse 6. metaph. q. 1. sic eam vsurpat dum Logicam practicam dici posse concedit his verbis. *Ad primum argumentum de Logica potest dici quod Logica sit practica, quia non est tantum propter scire proprium sed propter scire directum in aliquo actu.* Vbi per praxim intelligit quoduis operabile cujuscumque sit potentiæ.

Vel breuius dici potest duplex esse genus praxis; alia est moralis, pendens à regulis prudentiæ, & virtutum; alia artificialis, pendens ab alio quouis habitu, dirigente, & regulante, vt supra insinuatum est. De Morali loquitur Aristoteles loco citato Ethicorum, & in alijs similibus : de Artificiali verò, loco citato magnorum moralium. Et ita ex Aristotele nihil prohibet dari praxim in intellectu, quæ recta erit artificiosè, si fiat secundū regulas artis, &c.

5. Tertium argumentum. Quod dirigit, prius est eo, quod dirigitur, vt sic: omne enim regulatum supponit regulam. Ergo quod ab alio, naturâ suâ

dirigibile est, posterius est naturaliter eo, à quo est dirigibile: sed omnis praxis naturâ suâ est dirigibilis ab intellectione, seu à judicio intellectus ergo omnis praxis est naturâ suâ, intellectione posterior; atque adeò nulla intellectio est praxis.

Respondeo multos esse actus intellectus, qui naturaliter præsupponunt alios actus ejusdem intellectus, vt judicium conclusionis præsupponit judicium de præmissis, de principijs, de causis, à quibus dependet: & cùm cognitiones specificentur a rebus cognitis, talis poterit esse ordo naturalis inter cognitiones, qualis erit inter res cognitas, ob naturalem dependentiam vnius rei ab alia, siue in esse, siue in cognoscibilitate.

Potest igitur concedi totus argumenti processus, nisi in eo quod asserit praxim esse posteriorem omni intellectione absolutè, simpliciter, & naturaliter: hoc enim solum verum est de praxi potentiæ ab intellectu diuersæ: si verò praxis sit actus intellectus, sufficit vt sit posterior illâ intellectione, à qua dirigitur, & regulatur.

6. Quartum argumentum. Praxis debet distingui contra speculationem; vt notum est; sed omnis actus intellectus est speculatio, quia est veritatis cognitio: igitur nullus actus intellectus potest esse praxis.

Respondeo. Si hoc argumentum valeret, omnis habitus intellectus esset speculatiuus; quia habitus ille est speculatiuus, cujus actus est speculatio: sed omnis actus procedens ab habitu intellectus, esset actus intellectus, & consequenter speculatio: ergo omnis hujusmodi habitus esset speculatiuus: quod patet esse falsum.

Quapropter negandum est omnem actum intellectus esse speculationem. Non enim à potentia, & à causa efficiente debet sumi differentia praxis, vel speculationis, aut practici, vel speculatiui: sed ab objecto, & à principali fine, ad quem ordinantur, & referuntur. Vnde, si sit aliquis actus intellectus, qui non sistat in objecto cognito, sed referatur ad opus, siue intra ipsum intellectum, siue extra, poterit dici practicus respectu talis operis: & tale opus, quamuis sit opus intellectus, vt putà constructio syllogismi, poterit dici praxis.

TERTIA PARS SECTIONIS.

Praxim competere actibus intellectus.

7. OPPOSITA sententia, rationem nimirum praxis posse actibus intellectus competere, est Gregorij Ariminensis, quæst. 5. prologi art. 1. Ocham, q. 4. Gabrielis q. 10. & quorundam recentiorum, secundum quos praxis est operatio, aliquo modo humana, seu rationalis, quatenus dirigibilis est, & regulabilis ab intellectu, à quacunque potentia procedat.

Quæ sententia probari potest primò. Quia actus intellectus qui præscribit modum conficiendi syllogismum mentalem, V. G. est verè practicus: ergo ipse syllogismus est verè praxis, & consequenter ratio praxis cadit in aliquem actum intellectus. Probatur antecedens. Nam judicium practicum differt à speculatiuo, quòd speculatiuum conformetur rei cognitæ, tanquam suæ mensuræ, practicum verò sit mensura, cui res ipsa conformari debet, vt satis patet ex 6. metaph. initio, & fatentur Authores contrariæ sententiæ: sed judicium de conficiendo syllogismo, est regula, & mensura, cui conformari debet syllogismus, ad hoc vt rectè fiat: sicut judicium Architecti, est mensura, cui domus fabricanda conformari debet, vt rectè fabricetur: ergo tale judicium erit practicum, & consequenter syllogismus erit praxis.

Respondeo negando primum enthimema;& ad probationem antecedentis, concedo differentiam assignatam inter judicium practicum, & speculatiuum, esse legitimam, modò omnes aliæ adsint conditiones ad judicium practicum requisitæ, quarum vna est, vt versetur circa operationem potentiæ ab intellectu diuersæ, vt satis probabiliter ostensum est in prima parte huius sectionis, & patet ex ipso Aristotele ibidem.

Vel respondeo, admissâ absolutè majori huius probationis, negando minorem. Nam potiùs judicium, vt rectum sit, debet conformari principijs, & essentiæ syllogismi: ipse enim habet essentiam suam fixam, & immutabilem, dependentem à principijs per se notis, & immutabilibus, quibus judicium de syllogismo, conformatur, non contra. Vnde syllogismi in quatuor modis directis primæ figuræ sunt ita euidentes, vt non possint probari per notius: quod tangemus infra q.5. signum ergo est quòd judicium non sit eorum regula, sed potiùs ipsi sint prima veluti principia.

8. Probari potest secundò, quia ad hoc, vt actus aliarum potentiarum sint praxis, sufficit vt subsint directioni intellectus, & voluntariè, seu liberè fiant, siue sint eliciti à voluntate, siue imperati, ex Scoto & alijs contrariæ sententiæ authoribus: sed vtraque hæc conditio potest competere actibus intellectus: igitur actus intellectus poterunt esse praxis. Probatur minor. Nam actus studij, contemplationis, &c. imperatus à voluntate, & directus à prudentia, ea ratione, vt fiat tali tempore, tali modo, & cum debitis circunstantijs, voluntariè & liberè fit, & directioni intellectus subest; ergo vt sic, habet vtramque conditionem pro praxi aliarum potentiarum assignatam, & consequenter est propriè praxis.

Respondeo negando minorem; ad cuius probationem dico hinc sequi nullam scientiam esse speculatiuam, quia omnes actus cuiuscunque scientiæ possunt hac ratione liberè elici ex imperio voluntatis. Quando ergo dicitur praxis procedere ex electione, debet intelligi de illis operationibus, quibus per se conuenit ab electione procedere, quas constat esse operationes virtutum moralium, quibus intrinsecè conuenit moralitas, & ratio voluntarij, non verò actibus intellectus. Licet enim ab eodem intellectu dirigantur, & à voluntate imperentur; ratio tamen liberi, & moralis se habet per acci-

dens ad eos: eodem quippe modo dirigerentur, siue liberè, siue necessariò dirigerentur: vnde non sunt praxis essentialiter, specificatiuè, & secundum se: sed tantùm impropriè, & extrinsecè, denominatione petitâ à libera voluntatis electione: & sic prudentia, quæ est habitus intellectus, dicitur practica per ordinem ad electionem voluntatis, quam respicit; non verò per ordinem ad actus ejusdem intellectus, quos dirigit.

9. Probari potest tertiò (& est veluti confirmatio præcedentis argumenti) hoc modo. Actus speculatiuus est propter seipsum tantùm, & propter cognitionem solius veritatis: sed actus intellectus, quo ipse judicat, tali, vel tali modo esse contemplandum, & vacandum orationi, non est propter seipsum tantùm, sed propter dirigendos alios actus: neque est propter cognitionem veritatis, sed propter directionem alicujus potentiæ in operando; neque denominatur, vt sic, verus, vel falsus, sed bonus, vel malus moraliter: ergo tunc actus dirigens comparatur practicè ad directum; ergo & directus, tanquam praxis ad dirigentem, & sic talis actus intellectus non erit speculatio, sed praxis.

Respondeo in hoc argumento multa inuolui, quæ breuiter oportet explicare. Ad majorem ergo dico non esse opus, vt actus speculatiuus sit propter seipsum tantùm, quasi non possit ad alium actum speculatiuum ordinari: nam actus præmissarum in syllogismo Physicæ ordinantur ad actum conclusionis, &c. atque adeò judicium speculatiuum de rectè contemplando, poterit ordinari ad actum speculatiuum contemplationis, seu orationis.

Ad minorem verò dico in actu contemplationis duo spectari posse (& idem de similibus esto judicium) primum est ipse actus, quoad substantiam, & quatenus est actus intellectus: & vt sic, est mera speculatio, accipiens suam speciem, suam naturalem rectitudinem, & quasi directionem ab obiecto, independenter á prudentia: erit enim rectus, si fuerit objecto conformis. Secundum, sunt ipsæ circumstantiæ, quas præscribit prudentia, dependenter ab electione, & imperio voluntatis: &, vt sic, talis actus est liber, & bonus quoad exercitium, extrinsecè, & denominatiuè à libertate voluntatis, vt dictum est; atque adeò actus virtutis, & praxis sub eadem consideratione & dependentia.

SECTIO II.

In quibus scientia practica & speculatiua differant.

10. QVAMVIS scientia speculatiua, & practica in hoc conueniant, quòd quælibet suum objectum contempletur, ejusque cognitionem affectet; dupliciter tamen inter se differunt, scilicet ratione objecti, & ratione finis. Ratione quidem objecti, cum scientia practica necessariò debet versari circa rem operabilem ab eo, qui scientiam habet;

speculatiua verò secundum se non versatur circa rem operabilem à sciente; licet contingere possit, vt ab eo sit operabilis: nam triangulum, quod est objectum Geometriæ, potest effici à Geometra, licet talis scientia sit purè speculatiua. Vnde Aristoteles 6. Metaph. c.1. ait speculatiuam esse circa rem hebentem in se principium sui motus, sibi intrinsecum; & dat exemplum in Physica, quæ versatur circa corpus naturale, habens in se principium motus: practicam verò ait esse circa rem, cuius principium est in ipso sciente, siue tale principium sit intellectus, siue ars, siue aliqua alia potentia. Atque adeò sicut scientia practica distinguitur à speculatiua ex objecto, circa quod versatur; ita ab eodem objecto constituitur in esse practicæ, quia ex dicto communi, per illud res constituitur, per quod ab aliis distinguitur.

Secundò differunt ex parte finis, quia finis scientiæ speculatiuæ est consideratio veritatis, & cognitio sui objecti; ita vt eâ habitâ, quiescat, quia fine possesso, non est quid quæratur amplius: practicæ verò finis est operatio; ita vt ipsa non sit contenta objecti sui solâ cognitione, sed eam ad aliquid aliud refert, tanquam ad vlterionem finem, qui non potest esse, nisi operatio transiens, aut immanens, hoc est praxis, juxta dicta præcedenti sectione. Et sic Arist. 2. metaph. c. 2. ait, *speculatiuæ finis est veritas; practicæ autem opus*. Vnde 2. Ethic. c. 2. volens probare moralem esse scientiam practicam, ait morale negotium non esse contemplationis gratia. *Non enim*, inquit, *perscrutamur quid sit virtus, vt sciamus, sed vt operemur, & boni fiamus.*

Ex quibus patet scientiam practicam esse practicam primò, & radicaliter ex objecto: si enim objectum eius non esset operabile, nullo modo posset esse practica: formaliter verò, & completiuè practica est ex fine, quia quamuis objectum eius esset operabile ab eo, qui scientiam habet; si tamen finis eius non esset illud operari, non posset dici practica, vt diximus de Geometria: tunc enim per accidens est respectu scientiæ, quod objectum eius sit factibile à sciente: & ita ex his duobus completur integra ratio practici.

11. Verum oportet aduertere, duplicem posse distingui finem in aliqua scientia: alter est extrinsecus, & dicitur finis operantis, vel scientis: alter est intrinsecus, & dicitur finis operis, vel scientiæ. Extrinsecus est, quem sibi quisque arbitratu suo proponit; quique diuersus esse potest pro libito eorum, qui scientiâ præditi sunt. Intrinsecus verò est, ad quem scientia naturâ suâ dirigitur, & ordinatur, quique per se illi conuenit; & in scientia speculatiua est cognitio rei, non vt fiat, sed vt cognoscatur; in practica verò est cognitio rei, non tam vt cognoscatur, quàm vt efficiatur.

Quando igitur dicimus scientiam practicam, aut speculatiuam ita vocari à fine, hoc debet intelligi de fine intrinseco, & principali, non verò de extrinseco. Differentiæ quippe rerum non desumuntur ex ijs quæ per accidens illis conueniunt: est autem per accidens respectu scientiæ, quòd ille, qui scientiam habet, sibi proponat talem, vel talem finem. Vnde licet aliquis disceret moralem Philosophiam, tantùm vt eam sciret: ipsa tamen semper esset

esset practica: sicut Physica non desineret esse speculatiua, licet aliquis eam operandi gratia compararet.

Non est tamen obmittendum, multos, præsertim Diuum Thomam 1. parte. qu. 14. art. 16. & alibi, sumere practicum, & speculatiuum, non solùm vt sunt conditiones scientiæ secundum se, sed etiam ex parte scientis, & secundum diuersos modos considerandi objecta scientiarum, seu res scitas. Sed omnes modi vocandi practicas, vel speculatiuas scientias, sunt accidentales, & improprij, nisi quatenus secundum supra dicta vsurpantur.

SECTIO III.

Explicatur præcipua difficultas initio proposita, an Logica sit practica, vel speculatiua.

12. PRÆSENS difficultas ex secunda parte sectionis primæ, huius quæstionis statim soluta relinquitur. Si enim verum sit, quòd nullus actus intellectus, possit esse praxis; cùm Logica dirigat actus intellectus, consequenter ex hac sententia non potest esse practica. Quòd si concedamus praxim reperiri posse in intellectu, vt asserit altera opinio; non ideò tamen inferre licebit Logicam esse practicam, quia non constabit vtrum actus, quos ipsa dirigit, rationem praxis obtineant, & an finis eius sit sola cognitio objecti sui; an verò ejusdem objecti effectio. Quapropter vt hæc difficultas, quæ principalis est in hac quæstione, dilucidè explicetur, eam proponemus sub problemate.

PRIMA PARS SECTIONIS.

Logicam esse speculatiuam.

PRIMA igitur sententia principalis asserit Logicam esse simpliciter speculatiuam; quàm non obscurè sustinet Diuus Thomas 1. 2. qu. 57. artic. 3. ad. 3. & 2. 2. qu. 51. artic. 2. ad 3. Scotus quæst. 4. prologi, & communiter Thomistæ, & Scotistæ.

Probari autem potest primò ex Aristotele, qui, vt habet Laertius lib. 5. in vita Aristotelis, diuisit scientiam contemplatricem in Physicam, & Logicam. Sed negari potest authoritas Laertij, cùm in scriptis Aristotelis non reperiatur talis diuisio: imo 6. metaph. c. 1. diuisit scientiam speculatiuam in Physicam, Metaphysicam, & Mathematicas, nulla facta mentione Logicæ. Quamuis & huic authoritati facilè respondeant Authores huius sententiæ, Aristotelem scilicet ibi numerasse partes tantùm principales scientiæ

contemplatricis, ad quas Logica miniſtra eſt, & inſtrumentum. Ita enim habet Diuus Thomas opuſculo 70. qu. 5. art. 1. & 2. quam ſolutionem hic appoſui, ne in altera parte problematis totum repetere cogerer.

13. Probari poteſt ſecundò. Quia ſi quid impediret quò minùs Logica eſſet ſpeculatiua, hoc maximè, quia conficit ſyllogiſmos, & alia ſciendi inſtrumenta: hoc autem non impedit; ergo nihil. Major communiter recipitur. Probatur minor, quia Geometria, Aſtrologia, & cæteræ Mathematicæ, ſunt ſcientiæ ſpeculatiuæ ex communi ſententia cum Ariſtotele 6. metaph. cap. 1. & tamen Geometria efficit triangulum, Aſtrologia, Aſtrolabium, &c. ergo ſicut talis operis conſtructio non aufert illis rationem ſpeculatiui, quia talem conſtructionem ordinant ad cognitionem veritatis, ita conſtructio ſyllogiſmi, &c. non aufert Logicæ rationem ſpeculatiui, quia talem conſtructionem refert ad perfectam veritatis cognitionem, tum in ſua materia, tum in aliena.

Reſponderi poteſt negatione minoris; ad cuius probationem concedendum eſt, non ſtatim concludi debere aliquam ſcientiam eſſe practicam ex eo quòd eius objectum fieri poſſit, ſed ex eo quod tradat regulas, & præcepta illud efficiendi: Logica autem totam curam ſuam impendit in aſſignandis regulis argumentandi, definiendi, &c. at mathematicæ nullas regulas operandi tradunt, aut per accidens tantùm, quatenus ex perfecta cognitione ſpeculatiua trianguli, V. G. poteſt facilè geometra aſſignare modum, quo formari debeat quilibet triangulus; & idem de cœteris iudicandum eſt.

14. Probari poteſt tertiò; quia illa ſcientia eſt ſimpliciter ſpeculatiua, cujus finis eſt tantùm veritatem cognoſcere; atque adeo in tali cognitione ſiſtit: Sed finis Logicæ eſt veritatem cognoſcere, quia eius finis eſt rectè ratiocinari, & verum à falſo diſcernere, vt patet ex eius nomine: ratiocinari autem eſt mera ſpeculatio, & veritatis cognitio, vt notum eſt. Ergo Logica eſt ſimpliciter ſpeculatiua.

Reſpondeo, negando minorem. Licet enim Logica intendat cognitionem ſui obiecti, nempe ſyllogiſmi; non in ea tamen ſiſtit: ſed eam refert ad eiuſdem obiecti effectionem: quod patet ex eo quod nec ipſa Logica, nec aliæ ſcientiæ poſſunt abſque ſyllogiſmo comparari, ſaltem non niſi cum magna difficultate, vt infra oſtendemus.

Nec obſtat quod actus intellectus incluſi in ſyllogiſmo, ſeorſim, & in ſe ſpectati, ſint quædam veritas, ſeu veritatis cognitio, & quoddam ſcire. Hoc enim non impedit, quo minus ipſe ſyllogiſmus vt eſt aliquod compoſitum ex illis actibus, ſit opus ad ſcientiam practicam ſpectans; eſt enim hoc modo quoddam artefactum, ab intellectus Logicæque directione dependens: ideoque actus dirigens conſtructionem talis operis, erit practicus, non ſiſtens in ſola illius cognitione, & ex conſequenti tale opus erit praxis.

15. Probari poteſt quartò: quia illa ſcientia eſt ſpeculatiua, quæ vtitur methodo propria ſcientijs ſpeculatiuis: Logica autem ſic ſe habet. Nam in hoc differunt ſpeculatiua, & practica, quod iſta tradat regulas ad aliquod

arte factum componendum, quomodo Architectus procedit methodo, seu modo compositiuo, dum tradit regulas construendi domum: illa vero procedit modo resolutorio; explicando nimirum partes, principia, & proprietates sui obiecti: & hoc modo procedit Logica, resoluendo suum obiectum in suas partes, & principia: vt patet ex inscriptione quatuor præcipuorum eius librorum, qui dicuntur analytici, hoc est resolutorij. Erit ergo Logica simpliciter speculatiua.

Respondeo negando minorem; ad cuius probationem, dico libros illos vocari resolutorios, non quia doceant syllogismum in suas partes, & principia reuocare: sed quia docent imperfectos ad perfectos reducere, vt notat Aphrodiseus. Vel dic huiusmodi resolutionem ordinari ad debitam syllogismi compositionem: atque adeo compositionem à Logica primario intendi.

Huc referas argumenta, quibus supra probabiliter ostensum est nullum actum intellectus esse praxim: sed probabiliter quoque ad illa responsum est quæ ibi vide.

SECVNDA PARS SECTIONIS.

Logicam esse practicam.

16. SECVNDA sententia principalis, asserens Logicam esse simpliciter practicam, deffenditur à Gregorio, & Gabriele, locis citatis in prima sectione; Paulo Veneto, initio Logicæ; Scaligero exercitatione 307. numero 23. Conimbric. quæst. 4. procem. artic. 5. & alijs recentioribus; ostendique potest primò ex Arist. 6. metaph. Cap. 1. vbi distinguens scientiam speculatiuam à practica, ait principium obiecti scientiæ practicæ effectiuum, esse in ipso sciente; speculatiuam vero esse circa rem habentem in se principium sui motus: sed principium obiecti Logicæ est in Logico, cuius est conficere syllogismum, &c. Ergo Logica est purè practica.

Respondetur, assignatum discrimen inter scientiam practicam & speculatiuam, esse Legitimum; sed non sufficere, si obiectum talis scientiæ, non sit aliquid operabile extra intellectum, quia operationes intellectus, vt satis superius probatum est, non sunt praxes, ideóque scientia quæ circa eorum directionem occupatur, non potest denominari practica.

Deinde nunquid principium effectiuum trianguli, est in geometra? & tamen geometria speculatiua est: illud igitur discrimen non est sufficiens. Adde quod in illo textu expresse dicitur scientiarum practicarum principium in agente esse electionem, & idem esse agibile, & eligibile. Vt etiam in prima sectione notauimus: intellectui autem non conuenit per se agere ex electione.

17. Probatur ſecundò. Illa ſcientia eſt tota practica, cuius totalis & principalis finis eſt operari, & efficere aliquid. Quis autem non videt, principalem Logicæ finem eſſe conficere ſyllogiſmos, aliaque inſtrumenta ſciendi? tota enim incumbit in tradendis regulis ad conficiendas definitiones, diuiſiones, argumentationes neceſſarijs. Ergo eſt ſimpliciter practica.

Reſpondetur eodem modo, quo in ſuperiori argumento: huiuſmodi enim confectionem ſyllogiſmorum totam refert ad perfectam eorum cognitionem: & ita finis eius vltimò ſiſtit in cognitione veritatis & contemplatione obiecti: Et quamuis finis eius eſſet operari: quia tamen eius operationes ſunt ſpeculationes, & propter ipſum perfectum ratiocinari, ſemper eſſet ſpeculatiua.

Probatur tertio, quia ſcientia ſpeculatiua, eſt nobilior ſcientijs practicis, vt expreſſe aſſerit Ariſtoteles 6. metaph. cap. 1. toties citato: ſed Logica non eſt nobilior alijs ſcientijs: tum quia eius obiectum nempe ſyllogiſmus, videtur eſſe ignobilius cæterarum ſcientiarum obiectis, minúſque habere certitudinis: tùm quia eſt miniſtra & inſtrumentum, naturâ ſuâ ad acquiſitionem aliarum ſcientiarum ordinatum: vnde 1. topicor cap. 9. eius quæſtiones vocantur adminicula, quia ſunt inſtrumenta conducentia ad comparandas alias ſcientias: At verò ſcientiæ ſpeculatiuæ non quæruntur quaſi ad aliud vtiles, ſed vt per ſe honorabiles. Patet igitur Logicam eſſe practicam, & non ſpeculatiuam.

Reſpondeo maiorem eſſe veram, comparatione factâ inter ſcientias principales. Cum autem Logica ſit miniſtra, & inſtrumentum aliarum ſcientiarum, non eſt opus, vt ſit ſimpliciter nobilior ſcientijs practicis: quamuis ſit nobilior ſecundum quid, ex modo ſcilicet ſpeculatiuè procedendi circa ſuum obiectum: & vt ſic, eſt per ſe honorabilis, & expectibilis (neque enim contemnenda eſt ſyllogiſmi cognitio, etiam in ſe, & ſeorſim ſpectata) quamuis ex eo quod inſtrumentum eſt ad alias ſcientias, propter illas expectatur; atque adeò deficiat ab integra perfectione Theoricarum.

18. Probatur quartò. Scientia moralis eſt practica, quia tradit regulas rectè operandi per voluntatem: ergo Logica erit etiam practica, quia tradit præcepta rectè, & ſine errore operandi per intellectum. Probatur conſequentia. Nulla enim poteſt aſſignari ratio diſparitatis, niſi quia Logica verſatur circa actus intellectus, & moralis circa actus voluntatis: ſed hæc nulla eſt. Si enim tota moralis eſt practica, vt communiter conceditur; neceſſe eſt vt ſit practica dum verſatur circa actus virtutis ſtudioſitatis, vt eſt actus contemplationis, iuxta regulas prudentiæ elicitus; ergo talis actus intellectus eſt praxis, quia habitus non dicitur practicus, niſi quia verſatur circa praxim. & ſic diſparitas aſſignata, fictitia eſt.

Reſpondeo negando conſequentiam; & ad probationem dico diſparitatem benè eſſe aſſignatam. Ad impugnationem verò ſatis reſponſum eſt ſupra, vbi oſtendimus nullum actum intellectus poſſe eſſe praxim, & conſequenter moralem non denominari practicam ab actu contemplationis, ſed ab

electione voluntatis, quâ ipsa liberè amplectitur talem actum cum debitis circunstantijs. Licet enim intellectus, atque etiam habitus, & actus illius possit dici practicus; non tamen sequitur quod possit dici praxis, quia, vt dicatur practicus, sufficit vt dirigat praxim: praxis autem essentialiter postulat procedere ex electione, & libertate quod non conuenit actibus intellectus per se. Vnde, Ioannes Boconius in prologo qu. 4. art. 2. malè confundit operationem practicam cum praxi. Vbi etiam asserit nullum actum voluntatis esse praxim essentialiter, sed tantummodo actum intellectus. Verum eius argumenta, aut falso nituntur fundamento, illa scilicet practici, & praxis confusione, ex qua actus voluntatis practicus esse nequit, quia non est directiuus: aut ex prima sectione huius quæstionis satis soluta relinquuntur.

SECTIO IV.

Refutantur aliæ circa præsentem quæstionem opiniones.

19. DVÆ sunt adhuc sententiæ minùs principales circa quæstionem propositam, quas refutare oportet. Harum altera asserit Logicam partim esse speculatiuam, partim practicam: altera verò nec practicam, nec speculatiuam, sed esse habitum instrumentarium, & adminiculatorium ad alias scientias, nec talis perfectionis, cui altera, aut vtraque ratio conuenire debeat.

Nihilominus contra primam sententiam arguitur primò. Logica non potest esse partim practica, & partim speculatiua nisi sit practica secundum aliquas cognitiones versantes circa aliqua instrumenta sciendi, & speculatiua secundum alias cognitiones, versantes circa aliqua alia sciendi instrumenta: neque enim eadem cognitio aut conclusio potest esse simul practica & speculatiua, vt de se notum est. Sed non potest assignari talis distinctio instrumentorum sciendi, secundum quam Logica sistat in cognitione aliquorum, & non in cognitione aliorum; ergo vel est simpliciter speculatiua, quia vel sistit in cognitione omnium, vel in nullorum cognitione sistit.

Arguitur secundò, quia ratio practici, & ratio speculatiui sunt differentiæ, essentialiter diuersæ, constituentes, & diuidentes essentialiter habitus intellectus, vt patet ex communi sententia: ergo non possunt simul eidem simplici, & naturali habitui, qualis est Logica, conuenire; alioquin Logica in duabus speciebus, essentialiter diuersis constitueretur, quod est absurdum: aut ex duabus speciebus componeretur tertia, quod est absurdius.

Arguitur tertiò, quia scientiæ practicæ, & speculatiuæ subordinantur habitibus essentialiter diuersis, nempe synderesi, & intellectui: ergo ratio practici & speculatiui, prout in eis inueniuntur, essentialiter differunt, seque ab eodem habitu excludunt, & consequẽter vtraque nequit Logicæ conuenire.

20. Dices primò. Sapientia ex Aristotele 6. Ethic. c. 3. est habitus, ab alijs quatuor intellectualibus distinctus; & tamen c. 7. ponitur ab eodem Aristotele continere habitum principiorum, & scientiarum, qui sunt duo habitus intellectus essentialiter diuersi. Sic enim ait. *oportet ergo sapientem, non solum quæ ex principijs scire, sed & circa principia verum dicere.* Ergo non repugnat rationem practici, & rationem speculatiui, quamuis diuersæ sint, eidem habitui conuenire.

Responderi potest primò, sapientiam non esse aliquid per se vnum, sed aggregatum ex habitu principiorum, & habitu scientiæ. Sed hæc responsio multis non placet, quia tantùm essent quatuor virtutes intellectus, contra Aristotelem, & communem sententiam. Nihilominus quidquid sit de hac responsione D. Thomas opusc. 7. q. 2. art. 2. ad 2. ita loquitur. *De diuisione illa quinque habituum intellectus. Sapientia non diuiditur contra scientiam sicut oppositum: sed quia se habet ex additione ad scientiam, est enim sapientia, vt dicit Philos. 6. ethic. caput omnium scientiarum regulas omnes alias in quantum de altissimis principijs est..... Scientia verò nomen alijs inferioribus relinquitur.* Idem docet 1. 2. q. 57. a. 2. ad 1. & 2. 2. q. 9. art. 2. & rectè Theologia quæ est sapientia in ordine supernaturali; & Metaphysica quæ est sapientia in ordine naturali, est etiam scientia, & ideo sapientia non opponitur scientiæ quin potiùs sub illa comprehenditur.

Respondet secundò. Iauellus sexto Metaphysicæ, q. 6. in fine, non esse absurdum duos habitus ejusdem rationis, hoc est ambos speculatiuos, vel ambos practicos, posse contineri simul ab vno tertio, licet alioquin specie inter se differant, cujusmodi est habitus scientiæ, & habitus primorum principiorum.

21. Sed hæc responsio non videtur satisfacere, si enim duæ differentiæ essentialiter diuersæ, & diuisiuæ habituum intellectus, scilicet differentia scientiæ, & differentia intelligentiæ, reperiuntur vnitæ in habitu sapientiæ: quare non poterunt reperiri duæ similes differentiæ, nimirum practici & speculatiui, simul vnitæ in alio habitu?

Ad hanc tamen instantiam dici potest scientiam & intellectum, esse habitus subordinatos. Cùm enim scientia deducat conclusiones ex principijs per se notis, consequenter supponit intellectum, qui est habitus hujusmodi principiorum, ab eoque dependet; & ita ratio scientiæ, & ratio intellectus, non sunt differentiæ, ita sibi mutuò repugnantes, vt ab eodem habitu se excludant; sicut ratio practici & speculatiui. Sistere enim in cognitione objecti, & non sistere in tali cognitione, sibi repugnant, & ita non possunt eidem habitui inferioris ordinis, qualis est Logica, conuenire.

Responderi potest tertiò, sapientiam esse habitum perfectissimum, longè excedentem cæteros habitus intellectus, vt dicemus aut in morali, aut initio Metaphysicæ: & ideo nihil prohibet quin vtramque rationem, scientiæ nempe, & intellectus, eminentiori quodam modo in se includat. At Lo-

gica imperfectissima est scientiarum, ideoque perfectionem speculatiuarum simul & practicarum in se comprehendere non potest.

22. Dices secundò. Theologia est simul practica, & speculatiua, vt bona pars Theologorum asserit cum Diuo Thoma 1. parte q. 1. art. 4. ergo ratio practici & ratio speculatiui non sunt differentiæ essentialiter diuersæ, sicque poterunt Logicæ simul conuenire.

Respondeo negando paritatem. Theologia enim est superioris ordinis, & eminentioris perfectionis, quàm cæteræ scientiæ, ob rationem formalem obiecti, quæ est diuinum lumen Fidei & reuelationis; tum etiam ex ipsomet obiecto materiali, nempe Deo, habente rationem primi principij, & vltimi finis. Et ideo licet in scientijs communibus, & ordinis inferioris, alia sit speculatiua, & alia practica: sacra tamen doctrina, vna in se existens, vtramque rationem eminentiori quodam modo comprehendit.

Vnde sicut sensus superior, v. g. sensus communis, extendit se ad omnia obiecta quinque sensuum externorum, nec à diuersis eorum rationibus diuersificatur, quia sub vniuersaliori formali ratione ea respicit, vt visibile, audibile, &c. sub ratione communi sensibilis: ita Theologia potest considerare ea quæ pertinent ad diuersas scientias naturales, tum practicas, tum speculatiuas, absque eo quod ab ijs diuersificetur, quia sub ratione superiori, & eminentiori ea considerat, vt rectè docet Diuus Thomas art. 3. & 4. citato.

Eadem enim fides diuina est principium contemplandi veritates diuinas, & regulas principiorum, quibus actiones humanæ dirigendæ sunt ad honestatem super naturalem: quo fit vt Theologia diuinæ reuelationi, & fidei innixa, practica simul sit, & speculatiua. At nulla potest assignari ratio eminentior, & superior in Logica, sub qua suum consideret obiectum, comprehendens practicum, & speculatiuum, vt rationes inferiores & minus perfectas. Vide Caietanum loco citato Diui Thomæ.

23. Dices Tertiò. Si Logica non esset simul practica, & speculatiua, non esset instrumentum proportionatum ad acquirendas omnes scientias: inter eas enim aliæ sunt speculatiuæ, aliæ practicæ. Ergo vt ad vtrasque facilè viam aperiat, vtramque rationem participare debet.

Respondeo negando antecedens, neque enim Logica est ianua ad cæteras scientias acquirendas, quatenus sunt practicæ aut speculatiuæ, sed quatenus scientiæ sunt simpliciter. Vt sic enim eis ministrat instrumenta sciendi, & modum, quo scientificè, & debito cum ordine procedant in diuisionibus, definitionibus, & demonstrationibus suis. Nullus autem non videt quod ad hoc est impertinens ratio tum practici, tum speculatiui in Logica: neque enim ipsa docet speculatiuas, qualiter sistere debeant in cognitione sui obiecti, neque practicas, modum conficiendi suum obiectum; sed modum tantum non errandi in suo progressu, apta suppeditando instrumenta indagandæ veritatis.

Deinde syllogismus in barbara, factus in scientia speculatiua non differt à syllogismo in barbara, facto in scientia practica; est enim semper idem for-

maliter, licet materia varietur. Et vero instrumentum inuariatum in se, potest pluribus rebus inter se diuersis inseruire, vt patet in manu, cuius natura non variatur licet efficiat aliquod opus, modo è ligno, nunc è marmore, &c.

24. Quod spectat ad secundam sententiam quæ nec practicam, nec speculatiuam Logicam esse contēdit: eius fundamentum nullum est. Sicut enim ordo ille quem habet Logica ad cœteras scientias, velut earum ianua, & instrumentum, non tollit illi rationem scientiæ, vt superius ostendimus: ita nec tollit rationem practici aut speculatiui: imo potius illam ei tribuere debet, cùm scientiæ ad quas refertur, sint practicæ, vel speculatiuæ.

Præterea. Logica est habitus scientificus, vt ostensum est suprà, saltem est cognoscitiuus: ergo vel attingit objectum suum per actum sistentem in sola eius cognitione, & sic est speculatiuus: vel vlterius tendentem, & sic est practicus, vt patet ex sectione secunda huius quæstionis.

Adde authoritatem Aristotelis. 6. Metaph. cap. 1. *omnis intellectus aut actiuus, aut factiuus, aut speculatiuus est*, inquit, ergo necesse est Logicam in aliquam ex ijs diuisionibus cadere.

APPENDIX.

Prima huius sectionis opinio problematicè defenditur.

25. NIHILOMINVS non ita pertinaciter inhærendum censeo sententiæ illi, quæ Logicam negat esse simul practicam, & speculatiuam vt aliam penitus improbabilem dicam, cùm suos habeat authores scilicet Suarem disput. 44. Metaph. in fine, Toletum, &c. atque etiam rationes non contemnendas.

Facta igitur abstractione ab illa sententia, quam in prima sectione hujus quæstionis examinauimus, an praxis conuenire possit actibus intellectus, nec ne dici potest Logicam esse simul practicam, & speculatiuam. Si enim dicatur esse vna simplex qualitas, de quo in tractatu de sciētia agemus. Quæmadmodum simplex potentia intellectiua simul practica est, & speculatiua, quia est principium cognitionis practicæ, & speculatiuæ, & circa omnium scientiarum, tum practicarum, tum speculatiuarum objecta versatur: Ita Logica, vna in se existens, poterit esse simul practica & speculatiua: tum quia est principium speculationis contemplando naturam, & passiones sui objecti, nempe syllogismi, & principium operationis practicæ, introducendo formam argumentationis in materiam: tum quia versatur circa omnium scientiarum objecta, & aliqualem de illis cognitionem comparat, vt supra tactum est dum de vtente agebamus: & omnibus denique supppeditat instrumenta sciendi.

Hoc

Hoc enim modo participat quandam rationem vniuersalitatis:atque adeò ſub quadam ratione ſuperiori, quamuis non perfectiori, videtur poſſe continere id quod proprium eſt ſcientiarum particularium. Et quamuis difficile ſit in ſpecie, & nomine aſſignare rationem illam communem: ſufficienter tamen colligi poteſt ex ratione vniuerſalis januæ, & inſtrumenti ad alias omnes ſcientias.

26. Si verò dicatur habitus ex multis qualitatibus compoſitus, poterit eſſe practica ſecundum aliquas partiales, & ſpeculatiua ſecundum alias. Nam ipſa procedit vtrâque methodo, & compoſitiua, & reſolutoria. Neque hoc ita videri debet abſurdum, in ſententia etiam Diui Thomæ, qui opuſculo 70. ſeu ſuper Boetium de Trinitate, quæſtione de diuiſione ſcientiarum, artic. 1. exiſtimat Medicinam eſſe ſimul practicam, & ſpeculatiuam. Idemque de morali multi cenſent.

Quapropter concludendum erit rationes practici, & ſpeculatiui non eſſe ita eſſentiales, vt non poſſint ſe compati in eodem habitu, etiam inferioris ordinis, non ſecus ac de Theologia, & ſapientia dictum eſt, præſertim quando ſubordinantur alicui rationi ſuperiori, aut vniuerſaliori.

Quando igitur ratio ſpeculatiui, & ratio practici adæquatæ ſunt habitibus, qui practici, vel ſpeculatiui dicuntur, ſunt differentiæ eſſentialiter diuerſæ: quando verò neutra earum habitui eſt adæquata, id eſt non conſideratur ſola ab illo habitu, ſed ſimul cum alia: tunc non ſunt eſſentiales, nec cauſant in eo eſſentialem diuerſitatem; ideoque poſſunt ſe ſimul compati: quo fit, vt in tali habitu debeat admitti ratio quædam ſuperior, aut vniuerſalior pro eſſentiali, & conſtitutiua differentia illius, vt in habitu Theologiæ, ſapientiæ, & in ſenſu communi, ſicut jam dictum eſt Sectione præcedenti num. 22.

Ideo autem rationes illæ pactici, & ſpeculatiui cenſeri debent differentiæ eſſentialiter diuerſæ quando altera earum eſt adæquata alicui habitui, quia hinc ſequitur obiectum adæquatum talis habitus eſſe diuerſum ab obiecto adæquato alterius; ab obiecto autm adæquato ſumitur ſpecifica diuerſitas:at verò quando non ſunt adæquatæ, ſed eidem habitui ſimul conueniunt, non poſſunt eſſe cauſa obiecti adæquati ſecundum ſpeciem diuerſi: vnde diuus Thomas 1. parte q. 79. art. 11. ait intellectum practicum & ſpeculatiuum, non poſſe eſſe potentiam ſpecie diuerſam, quia ratio practici, & ſpeculatiui non ſunt differentiæ per ſe obiecti intellectus, ſed accidentaliter ſe habent ad illud adæquate ſumptum, quatenus illi accidit ordinari ad ſpeculationem vel ad opus, ſicut accidit animali eſſe hominem, aut equum.

QVÆSTIO IV.

De obiecto Logicæ.

SECTIO I.

Quid sit obiectum, & quæ illius conditiones.

1. E pulcherrimarum artium ordo, & natura turbetur, omnesque scientiæ in confusionem abeant, necesse est eas circa materiam aliquam determinatam, seu circa aliquod vnius generis obiectum versari, à quo & vnitatem sortiantur, & ab inuicem distingui possint, vt rectè docet Aristoteles. 1. poster. cap. 23. & 6. metaph. cap. 1. quodnam igitur sit Logices obiectum hic ideo inquirere oportet: sed ante omnia.

Nota primò, nomine obiecti nihil aliud à nobis intelligi quam illud, in cuius consideratione, & cognitione scientia totam suam curam impendit: quod etiam aliquando subiectum, & aliquando materia scientiæ vocari consueuit: quamuis propriè loquendo, hæc tria, diuersa significent, vt notat Durandus quæst. 5. prologi, artic. 1. & alij. Nam *subiectum* dicitur illud, quod in conclusione demonstrationis subijcitur, & de quo scientia passionem, seu proprietatem aliquam demonstrat. *obiectum* verò est tota conclusio; quia illud objectum censetur, quod primò, & principaliter cognoscitur; hujusmodi autem est tota ipsa conclusio. Denique *materia* est id, circa quod ars, vel scientia operatur; quomodo lutum dicitur materia figuli.

Posito tamen quod hæc tria pro eodem indiscriminatim sumantur: *obiectum* dicitur, quia est illud quod principaliter obijcitur scientiæ cognoscendum; *subiectum* verò, quia est illud in quo passiones recipiuntur, & de quo prædicantur seu demonstrantur; *materia* denique, quia est fundamentum primum, quod à scientia supponitur. Nam omnis scientia supponit objectum suum esse.

2. Nota secundo duplex in communi distingui objectum, scilicet materiale, & formale. Materiale est res illa, quam scientia principaliter considerat: & vocari solet objectum *quod*: formale verò, quod dicitur objectum *quo*: est ratio quædam determinans objectum materiale, & faciens illud proprium tali scientiæ: ita vt non cadat sub considerationem eius, nisi secundum rationem illam formalem. Cùm enim eadem res à plu-

ribus ſcientijs ſpectari poſſit, & eſſe earum objectum materiale, ſeu commune; neceſſe eſt ad tales ſcientias diſtinguendas, vt habeat rationes quaſdam diuerſas, ſecundum quas à talibus ſcientijs ſpectetur: & ſic homo conſideratur à Phyſica quatenus eſt corpus naturale; à Medicina, quatenus eſt corpus ſanabile, à Metaphyſica, quatenus eſt ens; à morali, quatenus eſt capax virtutis, & bonis moribus informabilis, &c.

Objectum materiale diuiditur in adæquatum, & partiale: adæquatum, ſeu totale, eſt quod ita ſcientiæ exæquatur, vt ſcientia nihil, præter ipſum, conſideret; partiale verò, & inadæquatum, eſt pars aliqua illius, quod adæquatum dicitur: quæ quidem pars ſi ſit præcipua, dicetur objectum partiale principale, vt eſt Cœlum reſpectu librorum de Cœlo: ſi verò ſit minùs præcipua, ſeu perfecta, vt ignis, vel aliud elementum, reſpectu eorundem librorum, dicetur objectum partiale minùs principale.

3. Similiter objectum formale diuiditur a Caiet. 1. p. q. 1. art. 3. & multis alijs in duplicem rationem: altera dicitur, ratio *qua*: altera verò ratio *ſub qua*; ratio *quæ*, eſt ipſa formalis objecti eſſentia, quæ directè à ſcientia conſideratur. Ratio *ſub qua*, eſt peculiaris quidam modus, ſeu ſpecialis quædam proportio, quam habet objectum formale cum habitu, ſeu potentia, ratione cuius aptum eſt ab ea percipi, & eam ad ſui perceptionem mouere. V. G. in objecto formali viſus, quod eſt color, ratio formalis *quæ*, eſt color ipſe in eſſe rei ſpectatus, & ſecundum eſſentiam ſuam: quia verò multæ ſunt ſpecies coloris, conſequenter viſus non poteſt dici vna potentia à colore, in eſſe rei ſpectato, ideóque debet adhuc in eo diſtingui quædam alia ratio in qua omnes coloris ſpecies quaſi adunentur, & ſecundum quam ab vna potentia viſiua attingantur: & hæc eſt ratio formalis *ſub qua*, communiter appellata *viſibilitas*, per quam vltimò conſtituitur in eſſe obiecti ſpecificantis viſum, cumque ab aliis ſenſibus diſtinguentis.

Et hoc in ſcientiis ſimiliter videre licet: nam in arithmetica objectum formale eſt quantitas diſcreta, ſeu numerus, comprehendens varias ſpecies numerorum, quæ omnes debent habere rationem aliquam vnam, ſub qua conſiderentur, ad hoc vt poſsint eſſe objectum formale vnius ſcientiæ.

Hoc etiam videre licet in fide diuina, cuius objectum formale, ratione cuius articulis fidei aſſentimur, eſt diuina veritas reuelans: ratio vero *ſub qua*, eſt ratio obſcuri, ſeu non viſi: quatenus ſcilicet huiuſmodi reuelatio eſt obſcura, & non in ſpecie, ſed in enigmate. Verum de his fuſius in fine Logicæ, vbi de ſcientia ſermo erit.

Non eſt tamen omittendum Diuum Thomam 2. 2. q. 1. art. 1. & multos alios vocare objectum materiale ipſam rationem *quæ*, formale verò, rationem *ſub qua*, quia ratio *ſub qua*, magis præcisè, & formaliùs potentiam, ſeu habitum determinat: ſed hoc non impedit, quò minus ratio *quæ* vocari poſsit objectum formale reſpectu aliarum rerum, quæ vel per accidens attinguntur ab habitu, ſeu potentia; vel coarctantur à tali

ratione *quæ*, & fiunt per eam propria habitui, & potentiæ; quomodo color licet possit dici objectum materiale visus, comparatione rationis *sub qua*, seu *visibilitatis*: tamen respectu corporis, cui inhæret, rectè dicitur objectum illius formale, & ita vsurpatur ab eodem D. Thoma. 1. p. q. 1. art. 3. & alibi.

4. Nota tertio ex Aristotele lib.1. post cap.23. & 4. Metaph.cap. 2. alijsque philosophis cōmuniter, tres potissimum conditiones requiri ad objectum adæquatum alicuius scientiæ.

Prima est vt objectum illud sit aliquo modo vnum vel vnitate vniuoca, vel analoga, vel ordinis, vt in republica, exercitu; vel subjecti, & accidentis, vt in objecto musicæ, quod est numerus sonorus: aut perspectiuæ, quod est linea visualis. Cum enim scientia habeat suam vnitatem, & speciem ab objecto, objectum debet esse aliqua ratione vnum vt aliquam vnam definitionem sortiri possit.

Secunda conditio est, vt habeat principia, & proprietates, quæ de eo per talia principia demonstrentur. Præcipua enim cuiusque scientiæ cura in cognitione objecti proprij impendi debet: hæc autem haberi non potest, nisi proprietates eius, seu passiones rectè intelligantur. Hæ duæ conditiones indicantur ab Aristotele loco citato posteriorum, dum ait *vnam scientiam esse vnius generis subiecti, habentis passiones, & principia*.

Tertia conditio est vt primò, & principaliter consideretur à scientia, ita vt cœtera omnia ad ipsum ordinentur, & referantur, vel vt partes componentes, sicut materia, & forma ad corpus naturale; vel vt principia, vel vt passiones, aut accidentia, vel vt species, & partes subjectiuæ: propter quod vocatur subjectum attributionis. Ratio huius est quia si scientia non consideraret principaliter objectum suum, non diceretur vna ab eo potius, quàm ab aliis: & si res, quæ sub objecto continentur, non haberent quandam dependentiam ab eo, illudque non respicerent, ratione cuiusdam ordinis ad ipsum, scientia consideraret diuersa, vt diuersa, & sic non esset vna.

Additur quarta conditio ex Scoto, q.3. prologi, numero 3. Scilicet vt objectum adæquatum contineat virtualiter omnes veritates illius scientiæ cuius est objectum, de qua agemus vbi de scientia. Et hæc de ista sectione sufficiant.

SECTIO II.

Syllogismum esse obiectum adæquatum Logicæ.

5. MVLTIPLEX est circa præsentem quæstionem, Philosophorum sententia. Thomistæ communiter statuunt ens rationis pro obiecto Logicæ. Scotistæ vero syllogismum: nominales, voces significatiuas, vt communiter creditur: multi recentiores, tres men-

tis operationes, vt dirigibiles, ordinabiles, & conformabiles in instrumenta sciendi, scilicet in definitionem, propositionem, syllogismum, &c. Albertus magnus tractatu primo Logicæ cap. 4. Iauellus cap. 3. & alij, solam argumentationem, quatenus comprehendit syllogismum, enthimema, inductionem & exemplum. Alij præsertim græci, solam demonstrationem. Alij, res omnes, quatenus substant secundis intentionibus, vt jandunus 4. Metaph. q. 4. & alij quidam, præsertim è Thomistis. multi ponunt pro objecto modum differendi, quatenus comprehendit diuisionem, definitionem, & argumentationem. Et hi ferè omnes iisdem nituntur rationibus, & fundamentis, quatenus ostendere conantur objecti conditiones, præcedenti sectione traditas, ei, quod obiectum assignant, conuenire.

Nihilominus præ cæteris arridet ea, quam tradit Scotus q. 3. suæ Logicæ, & discipuli cum eo, nempe syllogismum in communi esse proprium & adæquatum objectum Logicæ. quare eam hic probare oportet. In sequentibus autem sectionibus cœteras opiniones breuiter expendemus.

6. Igitur syllogismum esse adæquatum obiectum Logicæ, probatur primò ratione præcipua, quia in syllogismo reperiuntur tres illæ conditiones objecto adæquato necessariæ, ergo ipse est objectum adæquatum Logicæ.

Probatur antecedens quoad primam conditionem, nam syllogismus est quid vnum, ideóque definitur ab Aristotele. 1. prior. cap. 1. licet enim in eo sint tres propositiones; ratione tamen ordinis, & dispositionis, quam habent inter se, vnum efficiunt sciendi instrumentum, de quo potest haberi vera scientia, sicut de exercitu, de domo, de Republica veræ habentur artes.

Quod autem secunda subiecti conditio ei quoque competat, satis notum est; habet enim principia, per quæ ostenduntur variæ eius passiones, vt parere scientiam, inducere opinionem, & fidem probabilem, secundum quod propositionibus certis, aut tantùm probabilibus constat.

Tertia denique conditio in eo etiam reperitur, quia omnia, quæ tractantur in Logica, referuntur & ordinantur ad syllogismum, vel tanquam partes integrales, & ipsum componentes, vt simplices termini, & propositiones, inter quas ponenda est etiam definitio, quatenus est medium syllogismi, aut eius conclusio, aut tota ipsa demonstratio, solo terminorum situ, & positione differens, vt dicetur alibi: vel referuntur tanquam principia, vt DICI DE OMNI, ET DICI DE NVLLO. Vel tanquam species, & partes subjectiuæ illius, vt est syllogismus topicus, & demonstratiuus: vel denique vt quid imperfectum ad id à quo suam perfectionem expectat, vt patet de methodo & diuisione, de enthimemate, inductione, & exemplo. Nam diuisio & methodus sunt veluti ancillæ syllogismi, præparantes illi materiam: ex ordine quippe, & distinctione rerum, de quibus est syllogismus, vis eius, & concludendi efficacia maximè dependet. Enthimema autem, inductio, & exemplum totam suam vim à syllogismo mutuantur, nec efficaciter aliquid inferunt, aut concludunt, nisi prout in eum transformantur.

7. Probatur secundo conclusio ex fine principali Logicæ, qui est vindicare intellectum ab errore, & dirigere eum in veri inuestigatione, & acquisitione aliarum scientiarum. Ergo illud maxime erit eius objectum, quod erit instrumentum necessarium ad acquirendas alias scientias, & ad dirigendum intellectum in inquisitione veri: sed hoc instrumentum est solus syllogismus, si loquamur de directione certa, & infallibili, quia cœtera sciendi instrumenta, vt iam dicebamus, non habent vim efficaciter aliquid concludendi, nisi quatenus syllogismum in se quasi virtualiter complectuntur: ergo syllogismus est verè objectum adæquatum Logicæ, ad quod cœtera omnia referri debent.

Objicies primò. Si ex fine Logicæ colligi debet eius objectum, demonstratio, seu syllogismus demonstratiuus statuendus est potius pro objecto, quàm syllogismus in communi: sola enim demonstratio est certum & infallibile instrumentum ad acquirendas scientias, & ad emendanda vitia, quæ intellectui accidunt, dum ex notis ad ignota procedit.

Respondeo in demonstratione duo reperiri, materiam nempe, & formam: Ratione formæ dicitur syllogismus; ratione verò materiæ dicitur talis syllogismus, scilicet demonstratiuus, qui nimirum constat propositionibus certis, euidentibus, primis, &c. Syllogismus enim in communi abstrahit à materia, & solam formam respicit, vnde vocatur formalis: appellatur autem demonstratiuus, vel topicus, prout propositiones eius, & materia certa est, & euidens, aut tantùm probabilis: sed quia forma præcipuum est in syllogismo, eo quod ex eâ oritur necessitas, & vis illationis, qua constat perfectus discursus, qui est scopus Logicæ; ideò potius syllogismus formalis, & in communi spectatus, censeri debet objectum adæquatum eius, quàm syllogismus demonstratiuus. Etenim licet Logica doceat de qua materia debeant esse præmissæ demonstrationis, omnesque eius conditiones ex professo assignet, eius tamen propriè non est cognoscere materiam necessariam, aut contingentem; sed hoc ab aliis scientiis expenditur; ipsa verò maximè attendit ad formam, & ad regulas bonæ consequentiæ, & ideò cognitio syllogismi in communi maximè intenditur à Logica, vt præcipui momenti, à quo cœtera dependent. Licet negandum non sit demonstrationem esse principalem objecti Logicæ partem, vt probat prædicta objectio.

8. Objicies secundo. Scientia sumit distinctionem, & speciem ab objecto suo, vt patet ex Aristotele 1. post cap. 23. Ergo objectum debet esse saltem naturâ, prius ipsâ scientiâ: sed syllogismus est potiùs aliquid posterius Logicâ, quia est quoddam arte factum, dependens à regulis Logicæ; ergo non potest illius obiectum esse.

Respondeo Logicam esse priorem syllogismo in genere causæ efficientis, quia ab ipsâ producitur, aut saltem ex eius directione perficitur: sed in genere causæ formalis externæ syllogismum esse quid prius Logicâ. Quidquid enim dat speciem, videtur habere rationem formæ, & ita genus aliquod causalitatis exercere: nisi mauis vocare obiectum terminum specificantem

ſcientiam per habitudinem eius ad ipſum. Quidquid ſit hæc prioritas ſufficit, vt patet in morali: obiectum enim illius ſunt actiones humanæ, quæ tamen ab eius directione & regulis pendent. Et vniuerſaliter potentiæ ſpecificantur, & diſtinguntur immediatè per actus ſuos, qui tamen ſunt ipſis poſteriores in genere cauſæ efficientis, cum eos effectiuè producant.

Obijcies tertiò. Nihil eſt ſubiectum totius, & partis: ſed ſyllogiſmus eſt obiectum libri priorum, ergo non poteſt eſſe obiectum totius Logicæ.

Reſpondeo cum Scoto, quæſtione tertia citata, ſyllogiſmum eſſe obiectum Libri priorum ſecundum proprietates ei conuenientes ſecundum ſe formaliter, quatenus eſt ſyllogiſmus: eſſe autem obiectum totius Logicæ ſecundum omnes paſſiones conuenientes ei, vel ſecundum ſe, vel ratione partium integrantium, aut ſubiectiuarum, vel ratione eorum, quæ ad ipſum reducibilia ſunt. Nec opus eſt vt ſyllogiſmus dicatur de omnibus quæ in Logica conſiderantur. Nam materia, forma, motus, quantitas, &c. Conſiderantur à Phyſica, nec tamen de eis prædicatur corpus naturale, quod eſt Phyſicæ obiectum.

9. Obijcies quartò obiectum ſcientiæ directiuæ non eſt id quo res aliqua dirigitur, ſed potiùs res ipſa, quæ dirigitur; ergo, cùm Logica ſit ſcientia directiua operationum mentis, quatenus eas ab errore vendicat, & in veri inueſtigatione promouet, vt ſæpe dictum eſt, eius obiectum non erit id, quo tales operationes dirigit, ſed potius ipſæmet operationes, quæ diriguntur: atqui ſyllogiſmus eſt id quo mentis operationes dirigit, ergo ſyllogiſmus non eſt illius obiectum.

Probatur primum antecedens inductione. Nam potio quâ ſanitas producitur, non eſt obiectum medicinæ, ſed ſanitas ipſa, aut corpus ſanabile: obiectum Architecti non eſt malleus, quo fit domus, ſed domus ipſa: Obiectum fabri non eſt lima, ſed ferrum, quod limâ politur: ergo obiectum Logicæ non erit ſyllogiſmus, quo mentis operationes diriguntur ad verum, ſed potius ipſæ operationes, ad verum dirigibiles.

Reſpondeo maiorem non eſſe vniuerſaliter veram, maxime in ſcientijs, & artibus adminiculatorijs, & ancillis aliarum, quæ principales, & reginæ vocantur. Nam ars. V. G. frænofactoria habet pro obiecto frænum, quo frænantur, & diriguntur equi à militari, cuius eſt ancilla: & ita Logica habet pro obiecto ſyllogiſmum, quo mentis operationes diriguntur in veri inueſtigatione ab alijs ſcientijs, quibus ipſa miniſtrat, tum ſyllogiſmum, tum alia inſtrumenta ſciendi.

Adde quòd directio operationum mentis eſt potius eius finis, quàm obiectum; ſicut moderatio equi, & victoriæ acquiſitio, eſt finis frænofactoriæ, non obiectum. Sed de hoc redibit ſermo ſectione quarta.

SECTIO III.

Ens rationis non esse obiectum Logicæ.

10. ENs rationis pro re præsenti (de eo enim fusius infra disputabimus quæst. 6.) est ens à ratione confictum; adeo vt nec habeat, nec habere possit aliud esse, quàm quod accipit à ratione fingente, & concipiente objectum aliter, ac in se est. Quo fit vt ens rationis non sit, nisi dum fingitur; fingitur autem dum apprehenditur, & obijcitur intellectui: & ideo recte definitur, *id quod habet tantum esse obiectiue in intellectu*, vt est chymera; vt est relatio, quam intellectus apprehendit inter subjectum, & prædicatum; inter genus, & speciem, si hæc non sint à parte rei.

Quamuis autem nostra opinio de syllogismo, vera supponatur, quod nimirum sit obiectum adæquatum Logicæ, non statim sequitur, ens rationis non esse objectum eiusdem Logicæ, quia ordo ille, qui intelligitur esse inter terminos, & propositiones syllogismi, inter subjectum, prædicatum, & medium, inter maiorem, minorem & conclusionem, potest dici ens rationis, cùm actus intellectus, ex quibus componitur syllogismus, non ita ordinentur naturâ suâ: vnde cùm syllogismus absque tali ordine constare nequeat, videtur inferendum ens rationis esse objectum, aut formale, aut partiale Logicæ: cum insuper ea fere omnia, quæ in Logica tractantur, videantur esse entia rationis, vt *vniuersale, genus, species, prædicamentum, figura, &c.* Nihilominus.

11. Ens rationis non esse objectum Logicæ, nec formale, nec partiale, nec alio quouis modo. Probatur primò, maximè contra Thomistas, quia ens rationis non est verum ens, sed defectus, & vmbra entis: ergo non est per se primo intelligibile; quia cùm ens, seu verum, sit objectum intellectus, in tantum aliquid est intelligibile ab ipso, in quantum participat de entitate. Etenim inquit Aristoteles. 2. Metaph. c. 1. *vt vnumquodque se habet secundum esse, ita se habet secundum veritatem.* Ergo si non est per se intelligibile, non est per se scibile, & consequenter non datur vlla scientia, quæ per se primò sit instituta, & ordinata ad illius cognitionem, ergo non potest esse objectum per se Logicæ, aut alterius scientiæ: cùm objectum debeat per se primò, & principaliter considerari à scientia cuius est objectum, vt patet ex dictis. ex quo.

Probatur secundò, quia in Logica nulla fit mentio entis rationis, nisi ex accidenti; nec eius definitio traditur, nec principia explicantur, aut passiones ab Aristotele: ergo ipse non potuit in ea esse mente, vt crederet ens rationis esse objectum Logicæ.

Probatur tertiò. Si ens rationis esset objectum Logicæ, non posset ipsa demonstrare

demonſtrare alias proprietates, quàm rationis, quia paſſio non eſt præſtantioris naturæ, quàm ſubiectum: ſed hoc eſt falſum. Nam parere ſcientiam, eſt paſſio realis, quam Logica demonſtrat de ſyllogiſmo. Sicut igitur omnis paſſio quam Phyſica demonſtrat de corpore naturali, conuenit corpori, maximè, quia naturale eſt, ſupponendo naturalitatem eſſe obiectum formale: ita omnis paſſio, quam Logica demonſtraret, V. G. de ſyllogiſmo, deberet illi conuenire, maximè quatenùs eſſet ens rationis formaliter: & ita parere ſcientiam, quæ eſt realis proprietas ſyllogiſmi, dependeret magis ab illo, prout eſſet ens rationis formaliter, quàm prout conſtaret realibus actibus intellectus: non ſecus ac, quia ridere competit homini propter rationalitatem, magis dependet ab eo vt rationalis eſt, quàm vt animal eſt. Hoc autem eſt ridiculum.

12. Probatur quartò. Omnis ſcientia ſpeciem, & diſtinctionem ſuam ſumit ab obiecto, vt patet ex Ariſtotele 1. poſt cap. 23. & ſæpius lib. 2. de anima. Quam autem ſpeciem, quam diſtinctionem, quam vnitatem dare poteſt enti reali, quale eſt Logica, id quod nihil eſt, niſi figmentum?

Præterea. Scientia refertur ad ſuum obiectum relatione, quam vocant tertij generis, ſeu menſurabilis ad menſuram, vt patet ex Ariſtotele lib. 5. metaph. cap. 15. Sed Logica non poteſt realiter referri ad ens rationis, vt ad propriam menſuram. Ergo ens rationis non poteſt eſſe obiectum illius. Probatur minor. Relatio quippe huius generis importat realem dependentiam menſurati ad menſuram, vel quoad entitatem, & perfectionem, vel quoad veritatem: vnde ex perfectione lucis, & coloris, concludimus potentiam viſiuam perfectiorem eſſe auditiuâ. Similiter, quia cognitio vera eſt, vel falſa ex eo quòd obiectum apprehenditur, vt eſt, vel aliter ac eſt, ideò obiectum eſt menſura & regula cognitionis ſecundum veritatem.

Sed ens rationis non poteſt eſſe vllo ex his modis regula, & menſura Logicæ: non quoad entitatem, & perfectionem. Quis enim dixerit ens reale dependere realiter à nihilo, & ab eo ſuam perfectionem deſumere? nec quoad veritatem. Nam ens rationis eſt ens fictum, & aliter ac eſt, apprehenſum: ergo non poteſt eſſe menſura, & regula veritatis Logicæ: imò ex eo falſitas aliqua in Logicam deriuaret potiùs, quàm veritas.

Probatur ſextò. Demonſtratio eſt cauſa realis, ſcientiæ, non ſolùm ſecundum entitatem actuum intellectus, ex quibus componitur, ſed etiam ſecundum ordinem, & diſpoſitionem, quam habent inter ſe: imo talis diſpoſitio conſtituit ſyllogiſmum in eſſe diſcurſus, & conſequenter in ratione veræ cauſæ, productiuæ habitus ſcientifici: ergo ſyllogiſmus eſt aliquid reale, non ſolùm ſecundum entitatem actuum, ſed etiam ſecundum ordinem, & diſpoſitionem eorum in formam ſyllogiſticam: & ſic fruſtra inuehitur ens rationis pro conſtitutione ſyllogiſmi, & cæterorum inſtrumentorum ſciendi.

13. Probatur ſeptimò. Quia licet logicus nullo modo cogitaret de ente rationis: vera tamen eſſent omnia quæ Logica tractat ex profeſſo de inſtrumentis ſciendi, eiſque omnes conuenirent proprietates, quas de ipſis enun-

tiat: ergo ens rationis nihil facit ad objectum Logicæ. Probatur antecedens. Nam *syllogismum demonstratiuum generare scientiam. Definitionem explicare & repræsentare naturam rei. Enuntiationem esse veram, vel falsam. Propositionem vniuersalem negatiuam conuerti simpliciter, &c.* Vera sunt, antequam concipiatur vllum ens rationis resultare ex actibus intellectus: & ipsa instrumenta sciendi integrè formata sunt ante quam vllum ens, aut relatio rationis in ipsis intelligatur.

Denique. Quamuis Logicus, vt certus sit se non errare in suo discursu, possit reflectere se supra se, inquirendo an regulas Logicæ rectè obseruauerit, & an instrumenta sciendi in debita forma figuraque composuerit; atque adeò ex hac reflexione quædam entia rationis oriri, & resultare possint ex actibus intellectus: tamen necesse non est ex tali reflexione huiusmodi entia rationis oriri, & si oriantur, inutilia sunt prorsus ad Logicæ officium. Quæ duo ita esse demonstro.

Sumamus exempli gratia hunc syllogismum. *Omnis homo est animal. Petrus est homo. Ergo Petrus est animal.* Et supponamus eum non habere rationem veræ demonstrationis, nisi intellectus per reflexionem animaduertat, in prima propositione *hominem* esse subjectum, *animal* prædicatum; & similiter in conclusione: atque ita rectè obseruari regulas syllogisticas in modo *DARII.* primæ figuræ.

Ostendo primò, non esse necesse hic interuenire vllum ens rationis. Nam intellectus potest optimè cognoscere majorem propositionem esse veram, recteque formatam, ex eo quod conceptus magis communis, nempe *animal*, affirmatur de minus communi, cui per se conuenit: similiterque fieri in minori, & in conclusione, sicut exigunt regulæ Logicæ, absque eo quod concipiat *animal* tanquam formam aliquam distinctam aduenire homini, tanquam materiæ, & subjecto: sicut optimè cognoscit istam propositionem *paries est visus*, esse legitimam, absque eo quod concipiat visionem aduenire parieti, eique inhærere, vt formam aliquam, quomodo faceret ens rationis.

Quo supposito, satis constat secundum, quod proposui; nimirum, si aliquod ens rationis ibi fingatur, vt aliqua relatio inter terminos, & propositiones, esse prorsus inutile ad rationem perfectam syllogismi, & aliorum instrumentorum sciendi, potiusq; ex intellectus nostri conditione, & imperfectione procedere, quàm ex vlla directione Logicę, aut objecti illius exigentia.

14. Objicies primò. Logica non considerat syllogismum secundum esse reale, & naturale actuum intellectus, ex quibus componitur, quia hoc pertinet ad animasticum, aut metaphysicum: ergo prout subsunt alicui formæ, quæ est ordo, & dispositio eorum secundum regulas syllogismorum: sed ordo ille est ens rationis, quia non conuenit actibus intellectus sic ordinari ex sua natura; nec ex tali ordine resultat aliquid reale in illos actus. Ergo ens rationis erit ratio formalis, secundum quam Logica syllogismum spectabit, & consequenter verum objectum illius.

Respondeo concesso primo enthimemate, negando subsumptum. Duplex enim potest considerari forma in syllogismo: prima est dispositio, & ordinatio materialis terminorum, secundum quam in prima, V. G. figura, ille qui medius terminus dicitur, ponitur in majori pro subjecto, hoc est pro eo, de quo aliud affirmatur, vel negatur (per subjectum enim, aut prædicatum, nihil aliud debet intelligi) in minori verò ponitur pro prædicato. Et hoc totum est reale, nihilque aliud importat nisi conceptus objectiuos, aut formales, non absolutè quidem in se spectatos, sed quatenus vnus de altero enuntiatur priùs, aut posteriùs, vt natura rerum exigit, & secundum regulas Logicæ. Et hæc forma pertinet ad Logicam, cùm per eam constituatur verus discursus.

Vt enim tetigimus q. 3. n. 5. est quidam ordo, saltem virtualis, inter res ipsas cognitas, atque adeò inter actus cognoscentes similis ordo naturalis reperiri potest, secundum quem debent disponi in syllogismo, vt constituatur verus discursus, qui ex cognitionibus prioribus, & posterioribus coalescit. Nam operationes mentis vt rectæ sint & veræ, debent rebus ipsis proportionari, & commensurari: ideoque syllogismus, & alia sciendi instrumenta, si quæ sint, in rebus ipsis fundantur.

15. Altera forma syllogismi (si tamen syllogismi forma dici debeat) est ordo quidam rationis, seu fictus ab intellectu apprehendente terminos, & propositiones inter se referri, cui fictioni fundamentum præbet, & occasionem ordo ille, & dispositio materialis terminorum. Et hæc forma est inutilis Logicæ, vt jam ostendimus, aut saltem habere non potest rationem objecti formalis, quia non consideratur per se à Logica.

Hæc solutio elucidari potest à simili. Sicut Architectus quatenus Architectus, non agit de natura lapidum, lignorum, clauorum, &c. Ex quibus construitur domus, prout sunt inanimata, aut mineralia, &c. neque de relatione proportionis, quæ oritur ex debito situ, & apta commensuratione omnium partium domus; & tamen agit de domo, id est de materiali illo partium situ, & apta partium correspondentia, ex qua consurgit artefactum, quod domus dicitur, ad propellendas temporum injurias aptum: ita Logicus non agit de natura conceptuum, secundum se, neque de ordine illo formali, qui est relatio rationis inter terminos; sed de ordine materiali, ratione cujus consurgit aliquod artefactum, ignoti manifestatiuum; & qui potest vocari ordo fundamentalis, quia ex eo resultat, & in eo fundatur ordo ille rationis.

16. Objicies secundò. Logica ex professo tractat de vniuersali, de distinctionibus, de prædicamentis, de figura, de antecedenti, de consequenti: sed hæc, & cætera omnia, de quibus agit, sunt formaliter entia rationis: ergo ens rationis est ejus objectum formale, aut partiale.

Præterea Aristoteles 4. metaph. cap. 2. sub finem, expresè asserit Dialecticum, & Philosophum hoc est metaphysicum, agere de ente; & circa idem genus versari Sophisticam, Dialecticam, & Metaphysicam: hoc autem

non poteſt aliter verum eſſe, niſi quia Metaphyſicus agit de omni ente quoad eſſe reale; Dialecticus vero quoad eſſe rationis.

Reſpondeo ad primum, negando minorem. Vniuerſale enim, genus, ſpecies, &c. Sunt entia realia, à parte rei exiſtentia, vt dicemus in ſecundo libro: aut, ſi non ſint à parte rei, ſunt denominationes reales extrinſecæ, petitæ ab intellectu, cognoſcente naturas communes abſque differentijs particularibus.

Et quamuis iſta duo vera non eſſent, non ideo ens rationis eſſet objectum Logicæ, quia non ea conſideraret Logica per ſe, ſed ex accidenti, quatenus ex directione, atque ordinatione conceptuum mentis, relationes rationis reſultant, vt iam explicatum eſt: ob illam enim coniunctionem, & concomitantiam poteſt dialecticus entia rationis conſiderare, ſicut nos infra præſtabimus.

Confirmatur hæc reſponſio, quia ea, quæ Logica docet de ſupra dictis, ſcilicet de genere, de prædicato, de ſubjecto, &c. Non verificantur, niſi de entibus realibus, vt dum ait genus prædicari de ſpecie, non valet dicere *ſpecies eſt genus*; bene autem *homo eſt animal.* Item dum ait *prædicatum dicitur de ſubiecto.* Non valet dicere *ſubiectum eſt prædicatum.* Bene autem. *Petrus eſt homo, paries eſt albus.* Et ita de alijs. Igitur dum Logica agit de genere, de ſpecie, de ſubjecto, de prædicato, antecedenti, conſequenti, medio termino &c. Non intendit tractare per ſe de entibus rationis, ſed huiuſmodi terminis vtitur ad denotandas res ipſas, ſecundis intentionibus denominatas, vt ita debito modo inſtrumenta ſciendi, præſertim ſyllogiſmum componat, ad dirigendum intellectum in veritatis cognitione.

17. Reſpondeo ad ſecundum, dialecticam agere de omni ente, ſicut & Metaphyſicam, ſed diuerſo modo, quia Metaphyſica agit de eo rationibus neceſſarijs, Dialectica probabilibus, ſicut Sophiſtica apparentibus: vnde, inquit Ariſtoteles *Dialectica eſt tentatiua de quibus Philoſophia eſt cognitiua, Sophiſtica verò apparens.* Et ita nihil inde contra nos concluditur. Eſt autem ibi ſermo de Dialectica reſpectu partis topicæ, quæ circa res omnes tanquam circa objectum, vel potiùs materiam remotam verſatur, vt explicatum eſt quæſt. 2. num. 8.

Quæres cùm ens rationis non ſit objectum Logicæ, quodnam ergo erit objectum formale illius.

Reſpondeo nullum. Objectum enim formale, vt patet ex prima ſectione hujus quæſtionis, additur objecto materiali, vt faciat illud proprium & adæquatum ſcientiæ, quando propter ſuam amplitudinem à multis ſcientijs conſideratur: at ſyllogiſmus abſque vllo alio adæquatur Logicæ, eique ita proprium eſt, vt ab ea conſideretur & ſecundum eſſentiam, & ſecundum proprietates, & ſecundum omnes modos, ſecundum quos eſt conſiderabilis.

Adde quod poteſt iſta ratio formalis aſſignari, vt rectè ait Fauentinus,

quatenus nimirum est oratio ignoti manifestatiua per vim illatiuam necessariam: quomodo à nulla alia scientia consideratur, vt patet.

SECTIO IV.

Refutantur reliquæ de objecto Logicæ opiniones.

18. PRIMA, quæ se se hic offert, à nobis confutanda opinio, tribuitur Gregorio, Ochamo, Gabrieli, & aliis nominalibus, asserentibus objectum Logicæ esse voces significatiuas. Hos Authores ab hac opinione, tanquam absurda, vt à calumnia defendere conantur juniores quidam, inter quos mendosa, asserentes ipsos per voces intellexisse conceptus mentis, quia illorum vice vsurpantur. Non est tamen cur tantopere pro eorum defensione laborent, cùm ipse Diuus Thomas primo de interpretatione lect. 2. expressè asserat significationem vocum pertinere ad principalem considerationem Logicæ. Et verò Aristoteles in libris de interpretatione, Topicorum, & Elenchorum fusè satis disputat de vocum significatione, appellatione, suppositione, amphibologia, &c. ex quibus fallaciæ oriri solent in argumentationibus: vnde non tam ridicula videri debet hæc opinio his qui Authorum eius faciunt se patronos.

Quidquid tamen sit, non nobis placet, quia Logica non agit per se primo de vocibus: neque enim de his agere potest vt sunt quid naturale, & sensibile, quia hoc Physicæ munus est: neque vt sunt significatiuæ ex hominum bene-placito, quia hoc ad Grammaticam pertinet: & ideo si Logica aliquid de tali significatione pertractet, mutuatur à Grammatica, eo fine vt præcepta doceat, mentisque conceptus, & sensa absque falsitatis, & ambiguitatis periculo prodat: atque ita secundariò solùm, & in ordine semper ad syllogismum, de illis disserit.

Præterea, Generare scientiam, opinionem parere, ignotum manifestare. Sunt proprietates, quas Logica ex professo de suo objecto demonstrat: hæ autem non conueniunt vocibus, sed potiùs conceptibus internis.

19. Tertiò. Potest quis esse perfectus Logicus, & optimè penetrare naturam discursus, & præceptorum Logicæ, etiam si Grammaticam non didicerit, modo aliunde rerum naturam, & significationem percipiat: igitur voces se habent per accidens, ideoque sub primariam Logicæ considerationem cadere non possunt.

Quartò. Sicut nullus rectè dixerit sphæram ligneam, aut æream, quam adhibet Astrologus ad Cœlorum motus explicandos, alijsque manifestandos, esse objectum Astrologiæ: ita nec dicere debet voces, quibus vtitur Logica ad exprimendam naturam rerum, & manifestandos mentis conceptus, esse objectum Logicæ.

Quintò. Patet inductione in omnibus ferè Logicæ partibus non conside-rari per ſe voces. Nam in tractatu de prædicabilibus agitur de vniuerſali, quod vel eſt à parte rei, vel fit per actus intellectus, non verò per voces: & dum dicitur *genus prædicatur de ſpecie*, non intelligitur de voce, ſed de re ſignificata, & ſic de alijs. Similiter in tractatu de categorijs non conſide-rantur per ſe hæ voces *ſubſtantia quantitas, qualitas*, ſed res ſignificatæ. Neque *per ſe ſubſiſtere extendere ſubiectum, referre fundamentum &c.* vocibus conuenit, ſed rebus. Denique in alijs tractatibus conſiderantur enuntiationes, definitiones, diſcurſus, quæ ſunt actus intellectus, non voces. Ex quibus facilè ſolui poteſt quidquid in contrarium affertur.

20. Sequitur deinde opinio ſtatuens pro objecto Logicæ cognitionem intellectus, ſeu tres mentis operationes, vt dirigibiles in inſtrumenta ſciendi, ſeu quatenus ex his, debito modo ordinatis, poſſunt fieri argumentationes, definitiones, diuiſiones, &c.

Confutatur autem hæc ſententia primò, quia objectum eſt, quod primò, & principaliter conſideratur in ſcientia: nulla autem in Logica ſpecialis tra-ctatio inſtituitur ex profeſſo de actibus mentis, vt patet in Authoribus, & in Ariſtotele ipſo.

Deinde. Talis dirigibilitas paſſiua, ſecundum quam actus ipſi poſſunt diſ-poni in inſtrumenta Logica, dicitur ferè communiter ens rationis: ſed iam in præcedenti ſectione oſtenſum eſt ens rationis non eſſe objectum formale Logicæ.

Tertiò. Sicut lapides, ligna, calx, arena, &c. non dicuntur objectum Ar-chitecturæ, ſed ædificium ipſum, ſeu domus, ex his tanquam ex materia coaleſcens; nec objectum figuli eſt lutum, ſed vaſa, quæ ex luto fiunt: ita non rectè dicuntur actus intellectus, ex quibus componuntur inſtrumenta ſciendi, eſſe objectum Logicæ; ſed potiùs ipſa inſtrumenta, & artificioſa compoſita, vt ſyllogiſmus. Ideoque actus, ſolùm dici poſſunt materia *ex qua*, hujuſmodi inſtrumentorum: nulla enim aſſignari poteſt in hoc diſparitas.

Quartò. Nullæ artes, quæ conficiunt inſtrumenta in ordine ad aliquod opus, habent pro objecto opus ipſum, ad quod inſtrumenta ordinantur, ſed ipſa inſtrumenta: at Logica conficit ſyllogiſmum, aliaque ſciendi inſtru-menta in ordine ad dirigendas operationes intellectus: ergo inſtrumenta ipſa, non autem operationes ſunt illius objectum. Major patet inductione: nam objectum artis quæ ſerras, gladios, &c. conficit, non ſunt ſcamna, tabulæ, Cathedræ, cæteraque illis inſtrumentis fabricanda; ſed inſtrumenta ipſa: ob-jectum frœnofactoriæ non eſt equus regendus frœno, ſed frœnum: fabrica-tricis armorum, non eſt pugna, ſed ipſa arma; & ita de cæteris.

21. Objicies primò. Nullus negat inſtitutam eſſe Logicam ad directio-nem operationum intellectus, in quibus ipſe errare poteſt. Ergo operatio-nes ipſæ, vt à Logica dirigibiles, erunt illius objectum potiùs, quàm ali-quid aliud. Probatur conſequentia à pari in omnibus artibus, quæ inſtitutæ ſunt ad dirigendas operationes, in quibus errare poſſumus. Nam objectum

artis ſaltandi eſt ſaltus ; canendi eſt cantus ; artis militaris pugna , & actiones bellicæ ; Philoſophiæ moralis actiones humanæ , ad honeſtatem dirigibiles , & ſic de alijs.

Reſpondeo negando conſequentiam : ad eius probationem nego paritatem, à numeratis artibus deſumptam. Nam in arte ſaltandi non datur medium aliquod prius ad dirigendum ſaltum , nec in arte cantandi ad dirigendum cantum , nec in militari , ad actiones bellicas , nec in morali , ad actiones humanas , quod hujuſmodi artes, aut ſcientiæ principaliter conſiderent : at Logica habet medium aliquod , & inſtrumentum ad dirigendas operationes intellectus , quod principaliter conſiderat , nempe ſyllogiſmum , & ideo ſyllogiſmus eſt objectum Logicæ potiùs , quàm operationes , vt dirigibiles.

22. Objicies ſecundò. Objectum adæquatum Logicæ illud cenſeri debet , ad quod reducuntur , & in ordine ad quod conſiderantur omnia ad Logicam pertinentia : ſed hoc modo ſe habent operationes intellectus. Nam ſyllogiſmus ipſe , cæteraque ſciendi inſtrumenta ordinantur ad eas tanquam media , quibus diriguntur. Logica quippe conſiderat ſyllogiſmum propter ſcientiam , certamue cognitionem ; non verò ſcientiam propter ſyllogiſmum , nec item judicium propter enunciationem , ſed enunciationem propter judicium , vt ſcilicet verum ſit , & conforme rei enunciatæ.

Deinde res omnes reducuntur ad eaſdem operationes , tanquam materia, circa quam verſantur ; voces tanquam ſigna , quibus exprimuntur , & ipſa entia rationis , ſecundæque intentiones , veluti effectus , qui reſultant ex illis , illaſue conſequuntur. Igitur rectè aſſignantur ipſæ operationes pro objecto adæquato Logicæ.

Reſpondeo ad minorem , omnia , quæ in Logica tractantur , reduci , & conſiderari in ordine ad operationes intellectus dirigendas , tanquam ad finem , non verò tanquam ad objectum , vt dictum eſt ſectione 2. præcedenti num. 9. in fine. Sicut enim frœnofactoriæ objectum eſt frœnum, finis verò eſt recta equi moderatio : ita ſyllogiſmus eſt objectum Logicæ , quo dirigit operationes intellectus : ipſæ verò operationes dirigibiles , aut , vt meliùs loquar , directio ipſarum operationum , eſt finis illius.

Et quamuis omni ſcientiæ conueniat dirigere operationes mentis , atque intellectum perficere in ordine ad ſuum objectum ; Logica tamen dicitur abſolutè , & ſpecialiter eas dirigere , quia tradendo inſtrumenta ſciendi , ſeu rectè intelligendi , dirigit intellectum in proprio modo operandi , vt de qualibet re abſque errore diſcurrat.

23. Tertio venit ordine ſententia , quæ res omnes pro objecto Logicæ ſtatuit , quatenùs ſubſunt ſecundis intentionibus , quas vult eſſe entia rationis ; ita vt res omnes ſint objectum materiale ; ens rationis verò, ſeu ſecunda intentio, formale. Ita conplutenſes diſputatione 1. qu. 2. procemiali : alijque non pauci. Et pro ea citatur D. Thom. 4. metaph. lect. 4. & alibi.

Sed jam ſupra diximus qu. 2. num. 8. res omnes eſſe objectum tantummodo remotum Logicæ , quatenus poteſt probabiliter diſſerere de omnibus ;

quod adhuc de vtente seu topica debet intelligi, non de demonstratiua: & insuper hic additur ens rationis, quod jam refutauimus.

Præterea idem rejicitur ex similitudine aliarum scientiarum. Nam quando moralis agit de actibus voluntatis ad honestatem dirigibilibus, nullus dicit objectum illius esse res honestas appetibiles, sed actiones honestas voluntatis. Quando Physica agit de visu, de auditu, & alijs sensibus, eorumque sensationibus, nullus dicit objectum illius esse res sensibiles, & perceptibiles à sensibus, sed ipsos sensus, & operationes eorum. Similiter in Rhetorica objectum non sunt res persuasibiles per accuratam orationem, sed oratio ipsa, apta ad persuadendum, & sic de alijs.

Denique, Logica communiter censetur esse scientia reflexa, & per cognitionem reflexam acquisita: est enim scientia agens de ipsa ratione scientiæ, discursus agens de ipso discursu, & in vniuersum de instrumentis intellectualibus, quibus ipsa, cœteræque scientiæ comparantur: sed cognitio reflexa non habet pro objecto proximo rem cognitam à cognitione directa, sed cognitionem ipsam directam. Ergo proximum obiectum Logicæ non sunt res omnes, vt secundis intentionibus substant, sed potius instrumenta sciendi ex cognitionibus composita, aut componibilia.

24. Obijcies primo. Logica dicitur scientia generalis, sicut Metaphysica, non aliâ certè ratione, nisi quia vtraque habet obiectum generale, quod se se extendit ad omnia, & quia vtraque perficit intelllectum in ordine ad omnes scientias, quatenus earum obiecta sub obiecto vtriusque continentur: quod satis patet ex Aristot. 4. Metaph. cap. 2. dum ait. *De omnibus enim disputant, & circa genus idem versantur Sophistica, & Dialectica cum Philosophia.* Disputare autem de omnibus, non indicat obiectum remotum, sed proximum, vt per se patet.

Respondeo negando Logicam, quatenus scientia est, aut docens, versari circa res omnes, nisi tanquam circa materiam remotam. Aristoteles autem loquitur de Logica topica, & vtente, quæ potest dici exerceri circa res omnes, etiam proximè, quatenus probabiliter de omnibus disputat, vt toties diximus: sub qua ratione potest dici generalis: tum etiam Logica ipsa potest absolutè dici scientia generalis, quia eius obiectum, nempe syllogismus, commune est, & inseruit omnibus scientijs.

25. Obijcies secundò. Omne ens reale in prædicamentis continetur: Logica autem tractat de prædicamentis, sicut Metaphisica; igitur agit de omni ente, & ita omne ens est eius obiectum; non quidem secundum prædicata intrinseca, & realia, quia sic à Metaphysica spectatur; sed secundum ea, quę ipsi conueniunt per operationem intellectus, vt esse genus, speciem, prædicatum, subiectum, &c. Quæ sunt secundæ intentiones, & entia rationis.

Confirmatur. Quia nullus negat Logicam agere de vniuersali, de genere, de definitione, syllogismo, &c. Sed res ipsæ sunt, quæ propriè dicuntur vniuersale, genus, prædicatum, syllogismus, &c. Non verò ipsi actus intellectus, aut quippiam aliud; ergo ipsæ res immediatè pertinent ad obie-

ctum

ctum materiale Logicæ.

Respondeo non esse negandum Logicam considerare res omnes; sed non ideo vt objectum: quia enim non considerat ens reale secundum prædicata intrinseca & realia, vt fatetur objectio; consequenter non rectè dicitur ens reale, esse objectum illius, saltem proximum, quæcumque restrictio, aut formalitas ei apponatur; & vt ait Zabarella lib.1. de natura Logicæ, c. 19. res omnes non sunt subiectum, de quo fiant demonstrationes à Logica, sed sunt subiectũ operationis, in quo scilicet Logica efficit secundas intentiones.

Sunt igitur tantùm materia remota Logicæ, quatenus actus intellectus, ex quibus componitur syllogismus, versantur circa res illas, quæ denominantur genus, prædicatum, &c. Et hæc potius dici debent obiectum intellectus, vel alterius scientiæ, quàm Logicæ, quæ præcepta, formamque disserendi maximè spectat, imò ferè circa hæc tantummodo versatur.

Quia tamen ad huiusmodi formam debito, & certo modo obseruandam, aliqua rerum ipsarum cognitio haberi debet, ideo rudi mineruа de his agit in prædicamentis, sed in ordine ad formam illam, & ideo de forma proximè tractat; de rebus verò remotè, & tanquam terminantibus respectum secundarum intentionum, vt dicemus in procemio prædicabilium.

26. Objicies tertiò ex Ianduno. Finis Logicæ est discernere verum à falso, veritas autem primariò, & principaliter inuenitur in rebus, & secundariò in actibus intellectus. nam ex eo oratio vera est, vel falsa, quia res ipsa est, aut non est. inquit Arist. in prædicamentis cap. de substantia sub finem. Ergo Logica considerat primariò veritatem, quæ est in ipsis rebus, & consequenter obiectum Logicæ sunt ipsæ res.

Respondeo negando consequentiam. Malè enim confunditur finis Logicæ cum obiecto: finis inquam remotus, & extrinsecus: quia licet finis proximus Logicæ sit cognoscere obiectum suum, nempe syllogismum, & ita finis eius, & obiectum reipsâ idem sint: Tamen indagare veritatem aliarum rerum, siue dirigere intellectum, vt sine errore earum cognitionem acquirat, definiendo, diuidendo, argumentando, est finis remotus, & quasi extraneus illius, conueniens illi in ratione instrumenti, & ministræ generalis aliarum scientiarum, vt declaratum est quæstione 1. nu. 10. in fine; & ita est distinctus ab obiecto proprio. Vnde non rectè concluditur obiectvm eius esse res omnes, nisi sermo sit de vtente, modo superiùs explicato. Adde quod veritas rerum, quæ transcendentalis dicitur, ad Metaphysicam pertinet, non ad Logicam, quæ potius veritatem formalem, seu cognitionis spectat.

Cœtera opiniones superius memoratæ, iam ex nostra conclusione confutatæ manent. Vel enim obiectum nimis amplum assignant, vt definitonem, diuisionem, argumentationem; vel minùs latè patens, vt demonstrationem.

APPENDIX.

Aliquæ ex refutatis modò ſententijs defenduntur.

PRIMA PARS.

Defenditur ens rationis eſſe objectum Logicæ.

27. QVAMVIS ægrè admodum meus inclinet animus in præcedentem opinionem, quæ ens rationis pro obiecto formali Logicæ conſtituit: quia tamen eam tuentur nobiliſſimi Philoſophi: Diuus Thomas 4. Metaph. lectione. 4. opuſc. 42. cap. 4. & opuſc. 56. item 1. poſt. lect. 20. & in procemio Ethic. Caietanus capite de genere parte 2. Sotus qu. 5. procemiali Logicæ. Iauellus cap. 3. Maſius ſect. 1. quæſt. 13. complutenſes diſputatione. 1. quæſt. 2. §. 3. alijque innumeri. Nullo veritatis diſpendio poſſumus eorum inhærere veſtigijs. Præcipuas autem rationes, & fundamenta huius ſententiæ, obiectiones in calce ſectionis tertiæ præcedentis allatæ continent, ideóque opus non eſt eam hic amplius confirmare, ſed tantummodo ſoluere argumenta, quibus impugnatur. Igitur.

Reſpondeo ad primum: quòd, licet ens rationis non ſit ſimpliciter ens: eo tamen modo quo habet entitatem, eſt intelligibile & ſcibile, nimirum per ens reale, & ad modum entis realis: nec ideo per accidens eſt ſcibile, non per ſe, quia ſicut illi per ſe conuenit, vt intelligatur ad modum entis realis, ita illi per ſe conuenit, quod ſciatur ad modum illius.

Præterea: ex pluribus aduerſariis multa ſunt ſimpliciter ſcibilia, licet non ſint ſimpliciter entia, vt quantitas eſt ſimpliciter ſcibilis à mathematicis, quarum eſt obiectum, licet ſit tantum ens analogicè reſpectu ſubſtantiæ, quam Phyſica conſiderat.

Denique: licet lineæ, & ſuperficies continui, à multis negentur, circulique cœleſtes, reales non ſint, ſed mente tantummodo concipiantur: tamen de illis, non ſecus ac ſi entia vere realia eſſent, dantur veræ ſcientiæ, Geometria, Aſtrologia, Perſpectiua.

28. Reſpondeo ad ſecundum, multos Logicæ Ariſtotelis libros periiſſe, vt videre eſt apud Laertium in vita illius: in quibus forte de ente rationis Logico expreſsè tractauit. Deinde ſufficienter de eo agit, dum diſputat de vniuocis, de prædicamentis, de propoſitione, de æquipollentia, de antecedenti, de conſequenti, de figura, de ſyllogiſmo, de eius principiis, &c. quæ ſunt formaliter entia rationis.

Reſpondeo ad tertium, concedendo Logicam non poſſe demonſtrare de ente rationis in ſe ſpectato niſi paſſiones rationis: vnde parere ſcientiam,

non conuenit enti rationis tanquam cauſæ reali illius, ſed ipſis actibus realibus mentis, in formam ſyllogiſmi diſpoſitis, & ordinatis: quia tamen forma illa, & ordo eſt ens rationis, nec ſine tali ordine poſſunt actus intellectus ſcientiam generare; conſequenter ſcientia dependet etiam ab ente rationis, ſaltem vt à conditione, *ſine qua non*, eo modo quo ſignificatio, ex hominum inſtitutione vocibus impoſita, licet ens rationis ſit, eſt conditio ſine qua huiuſmodi voces non producerent in auditu, aliaue potentia cognoſcitiua, ſpecies intentionales rerum ſignificatarum.

Quapropter verum eſt conuenire ſyllogiſmo generare ſcientiam, maximè propter ens rationis, hoc eſt propter ordinem actuum intellectus in formam ſyllogiſticam; ſuo tamen modo, hoc eſt propter ens rationis, tanquam propter conditionem *ſine qua non*.

29. Reſpondeo ad quartum, Logicam ſufficienter ſumere ſuam vnitatem, ſpeciem, & diſtinctionem ab ente rationis. Ex eo enim quòd verſetur circa objectum, circa quod aliæ ſcientiæ non verſantur, diſtinguitur ab illis ſpecie, diuerſamq; naturam ſortitur: ad quod non eſt opus vt objectum aliquam cauſalitatem exerceat circa ipſam; ſed ſufficit vt ſit extrinſecus terminus, & ſcopus, ad quem ipſa tendit: quomodo actus voluntatis ſpecificantur à fine non exiſtente, atq; etiam ficto.

Reſpondent ad quintum Complutenſes, non eſſe relationẽ realem ſcientiæ ad objectum, quando illud eſt ens rationis. Nihilominus Ariſtoteles citato loco Metaphyſicæ loquitur abſolutè quod ſcibile dicatur ad aliquid, quia aliud nempe ſcientia dicitur ad ipſum. Et in prædicamentis capite de quantitate expreſsè dicit ſcientiã eſſe ad aliquid. Deinde euidens eſt ſcientiam menſurari ab objecto, cum ab eo ſpeciem, vnitatem, & veritatem ſumat, & cõſequenter dicere aliquam rationem dependentiæ ab eo.

Reſpondet Maſius, concedendo poſſe eſſe relationem realem ſcientiæ ad objectum, quamuis ſit ens rationis. Hanc ſolutionem falſam vocant Complutenſes, & contra Diuum Thomam in primo, diſtinctione 26. quæſt. 2. art. 1. Eo quòd relatio realis exigat vtrumq; extremorum in actu. Et hoc quidem communiter recipitur, ſi ſermo ſit de relatione prædicamentali.

30. Verumtamen, quidquid ſit de modo loquendi, negari non poteſt ſcientiam quamlibet, & conſequenter Logicam, dicere habitudinem, & ordinem traſcendentalem ad ſuum objectum, quodcumq; illud ſit. Omnis quippe cognitio intellectus eſſentialiter ordinatur ad objectum cognitum: vnde cum ens rationis ſit objectum actuum intellectus, ad Logicam pertinentium; ipſi conſequenter dicunt habitudinem tranſcendentem ad ipſum; ergo & habitus ipſe Logicæ, à quo tales actus oriuntur, ſimilem ad idem ens rationis habet ordinem, ſecundum quem ei coaptatur & commenſuratur, ab eoq; ſuo modo dependet. Quod abſurdum videri non debet, quia talis dependentia non dicit aliquid reale ex parte objecti, aut aliquod genus cauſalitatis realis; ſed tantum rationem termini ſpecificantis, aut formæ extrinſecæ, aut quaſi exemplaris, & idealis.

Respondeo ad sextum, negando antecedens. demonstratio enim non est causa realis scientiæ secundum ordinem, & dispositionem actuum intellectus formaliter; sed scientia producitur ab ipsis actibus realibus, ad quod requiritur eorum ordinatio vt conditio *sine qua non*, vt dictum est ad tertium.

Respondeo ad septimum, negando antecedens. neque enim potest constare demonstratio absque ordinatione actuum intellectus secundùm regulas Logicæ, & consequenter sine ente rationis. nec item potest esse definitio, aut propositio vniuersalis. V.G. ista *omnis homo est animal*, sine abstractione, per quam concipiuntur homo, & animal, vt distincta, & vt quid commune & vniuersale, quomodo sunt entia rationis. falsum ergo est instrumenta sciendi integrè formata esse antequàm in eis resultet ens rationis; cùm non sint instrumenta, hoc est composita artefacta, sine huiusmodi dispositione terminorum, sine abstractione, distinctione, compositione, &c. quæ sunt formaliter entia rationis. Et per hoc patet responsio ad octauum.

SECVNDA PARS APPENDICIS.

Defenduntur tres aliæ opiniones pro objecto Logicæ assignatæ.

31. SECVNDA sententia assignat pro objecto Logicæ, operationes mentis, vt dirigibiles, & disponibiles in syllogismum, cœteraq; instrumenta sciendi. ad argumenta autem, quibus supra impugnata est, iam respondendum venit.

Respondeo itaque ad primum, negando minorem: quod scilicet nulla specialis tractatio instituatur in Logica de operationibus mentis: imo de nulla propemodum alia re agitur, vt patet in objectione secunda. Ipsius enim tota cura impenditur in tradendis regulis ad rectè definiendum, diuidendum, & argumentandum, & consequenter ad dirigendum operationes mentis in instrumenta sciendi. termini quippe simplices, propositio, diuisio, argumẽtatio nihil aliud sunt, nisi mentis operationes in instrumenta sciendi compositæ, & ordinatæ. Neque opus est, vt agat de ipsis secundum propriam naturam, & essentiam, quod Physicæ proprium est: sufficit vt agat prout sunt conformabiles in instrumenta sciendi.

Respondeo ad secundum, dirigibilitatem illam, seu ordinabilitatem operationum mentis, esse ens rationis secundum opinionem Thomistarum probabilem, de qua prima parte huius appendicis. Talis enim dirigibilitas importat potentiam aliquam passiuam ad recipiendam aliquam formam: quando autem forma recipienda, realis non est, potentia ad illam realis esse non potest: at forma recipienda, est ordo ipse operationum mentis, proueniens

ab intellectu, quia ipsæ nullam habent Physicam proprietatem, per quam ita postulent ordinari, sed solam non repugnantiam, vt probabiliter insinuatum est sectione tertia superiori, objectione prima.

32. Vel si talis ordo non sit ens rationis, vt in responsione ejusdem objectionis diximus; non spectat tamen ad Physicam, saltem sub eadem ratione: quia, licet actus ita naturaliter postulent ordinari: Logicæ tamen est primò tradere regulas huius ordinationis, & dispositionis; secundo eam actualiter efficere: tertio eam considerare, vt rationem formalem objecti: at Physica nec eam efficit, nec regulas, & præcepta eam efficiendi tradit, nec considerat vt objectum formale, sed simpliciter vt passionem operationum.

Deinde hujusmodi dirigibilitatem explicare possumus, non in ordine ad ipsa instrumenta sciendi, sed in ordine ad quamlibet rem debito modo intelligendam per obseruationem præceptorum Logicæ; quia Logica non solùm instituta est ad cognitionem suorum instrumentorum, sed vt sit ministra, & inseruiat alijs scientijs ad cognitionem omnium rerum.

Vnde talis dirigibilitas nihil aliud est, nisi aptitudo, & capacitas, quam habet cognitio intellectiua, vt vera sit, vt recta sit, vt sit conformis objecto cognito, dependenter ab arte directiua, & regulatiua; quæ quidem aptitudo non est quid distinctum à cognitione, sed est ipsamet cognitio, connotando veritatem, & rectitudinem, quam potest habere, tanquam propriam perfectionem. Licet enim falsitas ei conuenire possit; non est tamen eius perfectio, sed potiùs contra naturam illius, & intellectus; sicut malitia est contra naturam hominis, licet possit actibus humanis conuenire.

Dixi autem dependenter ab arte regulatiua, & directiua, hoc est à Logica, quia sic talis dirigibilitas sit propria Logicæ, & objectum illius formale, vt jam explicatum est.

33. Respondeo ad tertium, negando paritatem. Architectura enim sistit in ædificio, nec eo tanquam instrumento vtitur ad aliud principale opus fabricandum: nec item figulus vasis: at Logica considerat instrumenta sua, eaque conficit in ordine ad directionem cognitionis intellectus, vt recta sit, & vera: vnde sicut Architectura non habet pro objecto malleum, lineam, perpendiculum, & cætera instrumenta, quibus vtitur ad domum fabricandam: ita nec Logica habet pro objecto argumentationem, & alia instrumenta, quibus dirigit operationes mentis, sed ipsas operationes, in quibus vltimò sistit.

Respondeo ad quartum. Esse quasdam artes ancillas, conficientes quædam instrumenta, in quibus sistunt, nec eis ad aliud opus vtuntur, sed ea præbent alijs, quibus subordinantur. Sic se habent artes in objectione nominatæ. Aliæ verò sunt quæ conficiunt instrumenta, eisque vtuntur ad alia opera conficienda. Artes primi generis habent pro objecto instrumenta, quæ conficiunt, quia ipsa se habent vt vltimum in ijs artibus; non verò aliud opus. Artes verò posterioris generis non habent pro objecto instrumenta, quæ conficiunt, sed opus, in ordine ad quod talia fabricant instrumenta, vt

per se notum est. Et hujus generis est Logica, quæ non conficit instrumenta sciendi, solùm pro aliis scientiis, quasi simplex ancilla, sed iis ipsa vtitur ad dirigendas operationes intellectus in cognitione rerum omnium.

34. Tertia sententia statuit pro objecto Logicæ, res vt substant secundis intentionibus sicut explicatum est, quam si amplecti volueris, ita te ab argumentis in contrarium allatis expedies.

Respondendo quidem ad illud, quod in principio ponitur, non tantum Topicam, sed totam Logicam absolutè versari circa res omnes, tanquam circa objectum materiale proximum, non secus ac Metaphysicam. Etenim in rebus ipsis, non autem in operationibus mentis formantur propriè secundæ intentiones subjecti, prædicati, definitionis, syllogismi, &c. quæ sunt objectum formale Logicæ: & ideo res ipsæ debent esse objectum materiale.

Respondetur ad aliud, sumptum ex similitudine aliarum scientiarum, negando similitudinem illam, quia hujusmodi scientiæ nihil moliuntur circa illa objecta. Nam moralis sistit in actibus voluntatis, Physica in sensibus, Rhetorica in oratione accurata: at objectum formale Logicæ, hoc est secunda intentio, res ipsas afficit, & denominat: ideoque Logica considerat immediatè res ipsas, easque proximè attingit per suas operationes, tanquam proprium objectum materiale, de quo, vt talibus intentionibus informato, passiones demonstrat.

Respõdetur ad vltimum, quod, quãuis Logica dicatur, & sit scientia reflexa non sequitur ipsam habere pro objecto proximo cognitionem directam, quia omnis eius reflexio eò solùm tendit, vt secundum regulas Logicæ, res benè cognoscantur per cognitionem directam, vel in se, & in sua veritate transcendentali, si sumamus dirigibilitatem operationum mentis in ordine ad res ipsas, modo explicato in responsione ad secundum præcedentis sententiæ: vel si sumatur dirigibilitas duobus alijs modis ibidem traditis, vt benè cognoscantur secundum illud esse rationis, quod in eis resultat ex operationibus intellectus, hoc est quoad ordinationem hujusmodi rerum in formam instrumentorum sciendi; propter quam dicuntur subjectum, prædicatum, definitio, syllogismus, &c. solùm repræsentatiuè. Quo fit vt modus sciendi objectiuus, hoc est res ipsæ, hujusmodi secundis intentionibus substratæ, sint objectum totale Logicæ; non autem operationes mentis, quæ dicuntur modus sciendi formalis, seu mentalis.

35. Non minori facilitate sustineri possent cœteræ opiniones, quæ vel argumentationem, vel solam demonstrationem, vel modum sciendi, quatenus definitionem, diuisionem, & argumentationem comprehendit, Logicæ tribuunt pro objecto. His enim omnibus nullo negotio aptari possunt rationes, quas pro syllogismo sect. 2. attulimus. Et quamuis definitio, & diuisio ad argumentationem, ad syllogismum, ad demonstrationem ordinentur; non ideo debent excludi à propria & immediata ratione objecti. Neque enim quilibet ordo vnius objecti partialis ad aliud, tollit ab eo rationem immediatam objecti; alioquin in quauis scientia solum objectum principale,

esset adæquatum, vt in Metaphysica, Deus, in libris de anima, solus homo, &c.

Adde quòd finis Logicæ est dirigere intellectum in cognitione veri, & in acquisitione scientiarum: possumus autem tria de qualibet re cognoscere, scilicet essentiam, partes eius, & passiones; definitio autem notificat essentiam, diuisio partes explicat, argumentatio passiones demonstrat: ergo hæc tria rectè possunt assignari pro Logicæ objecto. Hæc satis.

QVÆSTIO V.

De necessitate Logicæ respectu aliarum Scientiarum.

SECTIO I.

Aliqua ad quæstionis intelligentiam præmittuntur.

1. NOTA primò ex doctrina Aristotelis 5. metaph. c. 5. duplex esse necessarij genus: alterum dicitur necessarium absolutè: alterum ex suppositione.

Necessarium absolutè est illud, quod ab intrinseco, & ex natura sua nullo modo potest aliter se habere: quomodo necessarium est Deum esse: similiter hominem esse animal rationale, &c.

Necessarium ex suppositione est illud, quod secundum se aliter se habere potest: suppositâ tamen aliquâ causâ, necesse est, ut ita se habeat: vnde pro quadruplici genere causæ, quadruplex assignari solet necessarium: sed illud, quod ad præsentem quæstionem facit, petitur ex causa finali; & duplex distinguitur, scilicet necessarium simpliciter, seu ad esse, & necessarium secundum quid, seu ad melius esse. Necessarium simpliciter est sine quo finis haberi non potest; quomodo cibus, & respiratio dicuntur necessaria ad vitam. Necessarium secundum quid, illud est, sine quo finis quidem haberi potest, sed non ita commodè, hoc modo equus dicitur necessarius iter agenti.

Nota secundò, scientiam quamlibet in duplici statu posse considerari, scilicet in statu perfecto, & in imperfecto. Status perfectus scientiæ est quando scientia totaliter scitur, & omnes eius conclusiones, aut ferè omnes, quamuis remotæ à suis principijs, cognoscuntur: imperfectus verò status est quando aliquæ tantum illius demonstrationes primis principijs proximæ, habentur his prænotatis.

2. Certum est primò Logicam acquisitam, esse necessariam secundùm

quid, hoc est maximè vtilem ad scientias in quouis statu comparandas. Quidquid contra dicat Dominicus à Flandria lib. 1. metaph. q. 1. artic. 1. in solutione secundi argumenti. Ait enim scientias, & artes, quæ versantur in rebus, non dirigi à dialectica, vt Metaphysicam, Physicam, Mathematicas: sed tantùm quæ versantur in sermone, vel in ente rationis, vt sunt Grammatica, Rhetorica. Nihilominus ratio est euidens in contrarium. Logica enim tradit regulas rectè definiendi, diuidendi, & argumentandi, sine quibus aliæ scientiæ non constant: vnde qui huiusmodi regulas nescit, maiorem sine dubio difficultatem patitur in cognitione, & acquisitione scientiarum, quàm ille, qui iam nouit: cùm eas priùs indagare debeat, quàm possit aliquid definire in aliis scientiis, aut circa earum objecta sine erroris periculo ratiocinari.

Dices scientia illa, à cuius directione dependent aliæ scientiæ, debet esse nobilior scientiis, quas dirigit: nam dirigere, magnam importat nobilitatem: sed Logica est imperfectior omnibus scientiis realibus: ergo ipsæ non pendent ab eius directione.

Respondeo, Logicam esse secundùm quid perfectiorem, ratione huiusmodi directionis; simpliciter verò imperfectiorem, tum ratione objecti, tum quia dirigit, non vt domina imperans, sed vt famula, facem præferens.

3. Hæc porro directio, secundùm quam Logica dicitur necessaria intellectui ad alias scientias comparandas, non conuenit Logicæ per accidens, sed per se: quamuis huic veritati aliqui reluctentur. Cùm enim Logicæ per se conueniat dirigere intellectum, ne in suis cognitionibus erret, quatenus ei regulas rectè discurrendi, & definiendi præscribit, non possunt aliæ scientiæ ab huiusmodi regulis, & consequenter à Logicæ directione, per se non pendere; quantacunque sit illa dependentia.

Neque magni momenti est, quod contra hoc proponi potest, argumentum. Videlicet ens rationis, quod secundum multos est obiectum Logicæ, vniri accidentaliter, & accidentaliter denominare ens reale, quod est obiectum aliarum scientiarum; talis autem debeat ordo & dependentia reperiri inter scientias, qualis inter earum obiecta. Etenim verum, quod ponitur obiectum intellectus, accidentaliter denominat bonum, quod est obiectum voluntatis: & tamen voluntas in prosecutione boni, per se pendet à directione intellectus. Et lumen accidentariò vnitur colori, & tamen per se iuuat, imo necessarium est potentiæ visiuæ ad videndum colorem. Et ita aliud iudicium esse debet de denominatione, aut vnione objectorum; aliud de directione scientiarum, quia hæc multùm inter se differunt.

4. Certum est secundò, licet quidam recentiores id negent, Logicam non esse simpliciter necessariam ad acquirendas alias scientias in statu imperfecto. Potest enim homo solius luminis naturalis ductu, aliquam ratiocinationem contexere, & aliquam conclusionem primis principiis immediatam, aut non multùm ab eis remotam inferre: vt ex eo quòd tali tempore futura sit interpositio diametralis terræ inter solem, & lunam, potest absque periculo errandi aliquis concludere futuram eclipsim in luna, quia euidenter ob-

ſeruarit hanc eſſe legitimam cauſam eclipſis. Item ex eo quod Petrus ambulet, ipſum neceſſe eſſe moueri. & ideo autumnali tempore arbores defrondeſcere, quia deſit humor in radicibus foliorum. Et indigenti ſuccurrendum, quia nobis idem præſtari vellemus. Hæ quippe concluſiones, & ſimiles ita euidenter è ſuis principijs conſequuntur, vt quilibet Logicæ artificialis ignarus poſſit eas ex illis deducere abſque vlla dubitatione; & ſic aliquam ſcientiam in ſtatu imperfecto ſibi comparare. quod maximè verum eſt in Mathematicis ob ſummam principiorum, & concluſionum euidentiam. Nec deeſt Ariſtotelis authoritas: nam 1. Rhetoric. c. 1. ait omnes eſſe quodammodo Dialecticos, & Rhetores.

Dices: ſcientia, etiam in ſtatu imperfecto conſiderata, eſt verè ſcientia: ſed vera ſcientia non poteſt comparari ſine Logica. Neceſſe eſt enim ad habendam ſcientiam de aliqua concluſione, vt ſcias eam reſoluere vſque ad prima principia: hoc autem ſine Logica fieri nequit. Nam & in ea nihil difficilius hujuſmodi reſolutione tradi ſolet.

Reſpondeo, exempla, quæ attulimus, ſatis euidenter comprobare Logicam naturalem ſufficere ad habendam ſcientiam de hujuſmodi concluſionibus: cùm enim ſint immediatæ, aut proximæ primis principijs, non egent reſolutione, aut ſi egeant, ipſa non excedit vires luminis naturalis intellectus.

Tota igitur diſceptatio hujus quæſtionis in hac dubitatione verſatur, an Logica artificialis, & acquiſita, ſit ſimpliciter neceſſaria ad acquirendas alias ſcientias in ſtatu perfecto: & quia in vtramque partem rationes afferuntur probabiles, vtramque ſuſtinere lubet, & ſub problemate relinquere.

SECTIO II.

Logicam acquiſitam non eſſe neceſſariam ad alias Scientias.

5. LOGICAM artificialem non eſſe neceſſariam ſimpliciter ad acquirendas alias ſcientias in ſtatu perfecto, tenent multi recentiores cum Iauello tractatu primo Logicæ c. 4. & Ianduno lib. 2. metaph. quæſt. 12. quæ opinio ſequentibus argumentis ſtabiliri poteſt.

Primum argumentum. Ariſtoteles, ex communi conſenſu, Logicæ reparator extitit, & Syllogiſmorum rectè formandorum rationem inuenit, vt aſſerit ipſe lib. 2. Elenchor. in fine. *De Rhetoricis quidem*, inquit, *erant multa, & antiqua dicta: de ſyllogiſmis autem nihil omninò habuimus prius, &c.* ſed ante Ariſtotelem fuerunt multi in alijs ſcientijs peritiſſimi, vt Thales Mileſius in morali, Phyſica, & Aſtrologia: igitur abſque ope Logicæ. Vnde Hyppocrates artis Medicæ princeps, Logicam ignoraſſe di-

citur ; & multi etiam nunc sunt in Mathematicis peritissimi , vt eorum scripta, docendique munus ostendunt , qui Logicam nunquam audiuere.

Respondeo concedendo præclaros viros ante Aristotelem in alijs scientijs excelluisse: nego tamen fuisse Logicæ ignaros. Nam Ægyptij , & Hebræi eam ab Abrahamo , posterisque Noë didicerant : alij verò , vt Zeno Eleates , qui fuit in ea peritissimus ante Aristotelem , à majoribus eam acceperunt , vel etiam propriâ industriâ compararunt: licet fortè nihil scripto reliquerint , saltem quod ad Aristotelem peruenerit. Scripta autem Hyppocratis satis ostendunt eum non fuisse Logicæ ignarum. Fateor tamen non esse necessariam Logicam in suo statu perfecto ad acquirendas alias scientias; sed sufficere mediocrem , præsertim ad Mathematicas , ob materiæ perspicuitatem.

6. Secundum argumentum. Logica non est necessaria ad Metaphysicam; ergo neque ad alias scientias , quia Metaphysica est omnium difficillima. Probatur antecedens ; quia ad Metaphysicam pertinet tradere , & explicare principia, sine quibus Logica non potest demonstrare præcepta, & regulas disserendi, vt sunt ista. *Quæ sunt eadem vni tertio, sunt eadem inter se. Non potest idem de eodem simul affirmari & negari.* Item *definitio explicat essentiam rei & diuisio distinctionem* , &c. Rationem autem essentiæ declarare, & de rerum distinctionibus agere, Metaphysicæ, non Logicæ, munus est : atque adeò Metaphysica debet præcedere Logicam ; & consequenter Logica non erit ad eam necessaria , alioquin à se mutuò dependerent , quod est absurdum , & Metaphysicæ , Scientiarum Reginæ , injuriosum.

Respondeo negando antecedens ; ad cujus probationem dico communia illa principia , non solùm à Logica , & ab alijs Scientijs , verùm & ab ipsa Metaphysica præsupponi. Cum enim lumine naturali nota sint, non à Metaphysica primò ponuntur , sed ab intelligentia , quæ est habitus primorum principiorum ex Aristotele 6. Ethic. cap. 3. licet Metaphysica ea explicet & tueatur.

Logica itaque illa supponens , vt vera , ijsque innixa , demonstrat leges, & conditiones definiendi , diuidendi , argumentandi , quæ ad Metaphysicam , perfectè acquirendam necessariæ sunt. Quod ei non debet verti dedecori : non enim Reginam dedecet , quòd ancillarum egeat famulatu. Et quamuis Metaphysicæ proprium sit rerum essentias , distinctionemque aperire : Logicæ tamen munus est tradere regulas , & modum illud ipsum efficiendi : vnde vtriusque diuersa sunt officia.

7. Tertium argumentum. Si Logica esset necessaria ad acquirendas Scientias ; esset necessaria ad seipsam , cùm ipsa sit scientia : sed hoc est absurdum , quia idem esset prius , est posterius seipso. Non enim potest esse Logica absque demonstratione , cùm ex fundamento contrariæ sententiæ demonstratio necessaria sit , vt quis certò , & euidenter aliquid sciat : neque etiam potest esse demonstratio absque Logica : quia ad Logicam pertinet

tradere, & probare regulas ad conficiendam demonſtrationem neceſſarias: & ita antequam Logica ſit ſcientia, per demonſtrhtionem parta, eſt ſcientia, quia cognitionem habet ſcientificam de demonſtratione. Et ſic idem erit prius & poſterjus ſeipſo.

Duæ communiter dari ſolent hujus argumenti ſolutiones. Prima eſt, Logicam quatenus eſt modus ſciendi, ſeu quatenus tradit regulas bonæ definitionis, argumentationis, &c. eſſe ſibi neceſſariam, prout eſt ſcientia, ſeu quatenus tales regulas probat demonſtratiuè.

Secunda eſt, partem vnam Logicæ eſſe ipſi neceſſariam reſpectu alterius, vt partem prædicamentorum ad partem enuntiationis, & hanc ad partem argumentationis: ita vt cognitio primæ partis, facultatem præbeat ad perfectiorem, & ſic gradu quodam ſeipſam perficiat vſque ad vltimum per demonſtrationem.

8. Verùm hæ duæ ſolutiones non videntur eſſe ad propoſitum. Non prima. Dicere enim quod Logica, vt tradit regulas differendi, eſt neceſſaria ad ſeipſam, vt ea demonſtrat, falſum eſt, quia non tradit regulas quin prius demonſtratiuè ſciat eas eſſe legitimas, alioquin exponeret ſe periculo errandi, & tradendi regulas falſas: & ſi aliquam traderet, nondum ſciens eſſe certam, talis regula non poſſet illi eſſe neceſſaria ad demonſtrationem aliquam faciendam, quia demonſtratio non innititur regulis incertis, & ineuidentibus.

Secunda item non valet, quia non fit comparatio inter ſimilia. Dum enim Logica dicitur neceſſaria ad alias ſcientias, intelligitur de Logica, vt eſt ſcientia, parta per demonſtrationem; & ad hoc, vt argumentum rectè procedat, debet ſic intelligi. Logica, vt eſt ſcientia, hoc eſt, vt certa eſt, & demonſtratiua, neceſſaria eſt ad alias ſcientias, ergo vt eſt ſcientia, eſt neceſſaria ad ſeipſam. In prima autem, & ſecunda parte non intelligitur eſſe ſcientia, niſi intelligatur acceſſiſſe tertia pars, nempe demonſtratiua: ideoque tertia potiùs neceſſaria eſt ad primam, & ſecundam, vt certæ nimirum ſint, veræque Logicæ partes, quàm è conuerſo.

9. Reſpondeo igitur negando majorem. Neque enim Logica neceſſaria eſt, niſi ad ſcientias, quas antecedit: & cùm ipſa ſit modus ſciendi, non indiget alio modo ſciendi, vt acquiratur; ſed tantùm lumine naturali intellectus, qui multo labore, & induſtriâ ſibique innatâ ratiocinandi virtute, eam adinuenit, vt quæſtione primâ num. 14. explicatum eſt.

Quòd ſi quiſpiam quærat quomodo prima demonſtratio dialectica habita eſt, ſeu quâ ratione Logica primam ſuam concluſionem demonſtrauit.

Reſpondendum eſt cum Soto qu. 2. deueniendum eſſe ad aliquod primum principium, lumine naturali notum, & ad aliquam conſequentiam, per ſe euidentem, quales eſſe quatuor modos directos primæ figuræ probabile eſt: non enim videntur probari poſſe per notius, ſed per iſta tantùm principia *Dici de omni*, & *Dici de nullo*. Nam ſiquis petat quare conſequentia in *Darij* eſt bona, reſpondebit Ariſtoteles per principium *dici de*

omni. Hoc modo. Si aliquid prædicatur de ſubjecto vniuerſaliter ſumpto, prædicatur etiam de quocumque, quod ſub illo ponitur: ſed hoc contingit in *Darij*: ergo eius conſequentia eſt bona. Iſtud autem argumentum eſt in *Darij*. Vnde ſiquis negaret conſequentiam, non poſſet afferri alia probatio. Quapropter, ſicut major ſupponitur tanquam definitio propoſitionis vniuerſalis, ita & conſequentia ſupponitur euidens ex terminis.

10. Quartum argumentum. Hæc eſt conditio cujuſcunque habitus naturalis acquiſiti, vt non det ſimpliciter poſſe, ſicut ſupernaturalis; ſed tantùm promptè, & facilè: nam habitus acquiſiti producuntur ab actibus, & ita primus actus non dependet ab habitu, neque etiam ſecundus, aut tertius &c. abſolutè loquendo, quia non eſt major ratio de vno quam de alio, nec maior eſt difficultas in tertio, quàm in primo, aut ſecundo.

Adde quod habitus per primum actum inchoatus, tantùm facilitat ad actus ejuſdem rationis cum illo à quo inchoatus eſt, vt habitus definitionis, tantum inclinat ad faciliorem cognitionem definitionis, non autem ad cognitionem argumentationis, quæ conſequenter debet haberi per alium actum, à ſolo intellectu dependentem. Ergo cùm habitus Logicæ artificialis, ſit naturalis, dabit quidem intellectui poſſe faciliùs acquirere alias ſcientias; ſed non ſimpliciter poſſe: & ita non erit ſimpliciter neceſſarius,

Reſpondetur, hoc argumento ſolùm probari habitum naturalem non eſſe ſimpliciter neceſſarium ad ſubſtantiam operis, & ita ſine habitu Logicæ poſſe acquiri alias ſcientias quoad ſubſtantiam habitus earum, quod fit per vnam etiam demonſtrationem: non verò quoad modum talis habitus, qui in eo conſiſtit, vt extendatur ad omnes ſuas concluſiones.

Sed adhuc argumentum ſtare videtur in ſuo robore. Si enim potentia abſque habitu poſſit ſimpliciter operari, vt concedunt omnes, & habitus det illi tantùm faciliùs operari poſſe, ſequitur intellectum, per ſe loquendo, poſſe abſolutè ſibi comparare omnes ſcientias in ſtatu perfecto, abſque habitu Logicæ, quamuis magna cum difficultate. Quapropter

Reſpondeo habitus naturales non dare ſimpliciter poſſe elicere actus, ad quos inclinant; ſed tantum promptè, & faciliter: inde tamen non ſequi eos non poſſe eſſe ſimpliciter neceſſarios ad alios habitus comparandos. Nam licet poſſit aliquis elicere actum temperantiæ abſque habitu temperantiæ: non poteſt tamen abſque virtute prudentiæ: & ſic prudentia, licet ſit habitus naturalis, dat ſimpliciter poſſe reſpectu aliarum virtutum, quæ ſine prudentia conſtare nequeunt, quia regulatum non poteſt non pendere à ſua regula. Idemque valet in Logica, quæ tradit regulas ſciendi.

Inſtabis: ſi actus, ad quos habitus Logicæ inclinat, hoc eſt diuidere, definire, argumentari, poſſunt abſolutè haberi abſque illo habitu, quia non dat ſimpliciter poſſe reſpectu illorum, & hi ſufficiant ad perfectam acquiſitionem ſcientiarum, ſequitur euidenter alias ſcientias perfectè acquiri poſſe ſine Logica.

Respondeo negando sequelam, quia illi actus per logicam naturalem producti, eo ipso sunt actus Logicæ artificialis, inchoantes habitum illius nam primus actus Logicæ artificialis non potest supponere alium actum priorem Logicum. Et licet tales actus elicerentur ab intellectu in materia aliarum scientiarum: tamen pertinerent ad Logicam ratione formæ; vnde elici non possunt, quin statim fiant proprij eius, eamque vel primò producant, vel productam augeant: atque ita verum semper est dicere alias scientias non posse acquiri in statu perfecto absque Logica actuali, vel habituali.

11. Quintum argumentum. Ad scientias acquirendas duo tantum sunt necessaria. Vnum est, vt principia scientiæ acquirendæ cognoscantur: alterum, vt ex his eliciantur conclusiones certò & infallibiliter; ita vt qui conclusiones elicit, sciat se non falli in modo discurrendi, & cognoscat causam seu principia, per quæ demonstrat, esse veram causam eius, quod demonstrat: sed potest aliquis ingenij sui perspicacitate cognoscere principia aliarum scientiarum, & per ea conclusiones probare; ita vt sciat se non falli in suo discursu, &c. ergo absque Logica artificiali potest alias scientias in statu perfecto comparare.

Respondeo negando minorem. nullus quippe scire potest se non errare in forma differendi, si nesciat regulas illius formæ: vnde eo ipso quod aliquis, ex eo quod cognouerit omne corpus naturale esse mobile, infert cælum esse mobile, quia est naturale, habet aliquam cognitionem inchoatam Logicæ, & formæ differendi: siue eam acquisierit antea, beneficio luminis naturalis, aut præceptore docente: siue eam tunc primùm acquirat.

Nec sufficit ad acquirendam aliquam scientiam in statu perfecto, cognoscere causam alicuius effectus: sed oportet remotissimas conclusiones deducere ad sua prima principia per euidentes consequentias, quod sine Logica fieri non potest.

Sextum argumentum. Si Logica esset necessaria ad alias scientias, deberet præmitti, & ante cæteras edoceri: hoc autem repugnat Aristoteli 5. metaph. Cap. 1. vbi ait in tradendis artibus incipiendum esse à facilioribus: at Logica cæteris difficilior est, vt experientiâ constat, & ratio ostendit: agit enim de rebus à sensu remotissimis, quæ consequenter difficiliùs sub nostram cognitionem cadunt.

Præterea: obiecta aliarum scientiarum priora sunt obiecto Logicæ, siue illud sit ens rationis, quod non cognoscitur nisi per speciem entis realis; siue syllogismus: quia cognitiones intellectus supponunt sua obiecta, quæ sunt obiecta aliarum scientiarum.

Denique: aliæ scientiæ inuentæ sunt per actum intellectus directum, vt Physica per considerationem directam rerum naturalium: Logica verò per actum reflexum, vt patet ex supra dictis: sed actus directus prior est reflexo; ergo Logica ex se posterior est alijs scientijs, & ita non est necessaria ad earum acquisitionem.

Respondeo ad primum. Incipiendum esse à facilioribus, nisi quæ diffi-

ciliora ſunt, ad aliorum intelligentiam ſint neceſſaria: Logicæ autem inſtrumenta neceſſaria ſunt ad alias ſcientias.

Ad aliud reſpondeo in tradendis artibus non eſſe attendendum cuius obiectum ſit prius, ſed quæ alijs ediſcendis inſeriuat. Nam obiectum metaphyſicæ præcedit obiecta cæterarum artium; neque ideo ante cæteras traditur. Et quamuis obiectum Logicæ in eſſe rei, eſſet poſterius obiectis aliarum ſcientiarum, imo etiam in eſſe cognoſcibilis; non ſequitur quod non poſſit eſſe prius cognitione perfectâ eorundem.

Ad tertium denique dico actum reflexum, eſſe poſteriorem ſuo directo: Sed vnum reflexum poſſe eſſe priorem multis alijs directis, à reflexo dependentibus: vnde licet habeatur quædam cognitio in alijs ſcientijs per actus directos, priores actibus reflexis Logicæ: non tamen haberi poteſt accurata & perfecta cognitio, quin accedant actus reflexi Logicæ.

12. Septimum argumentum. Ideo Logica cenſetur neceſſaria ad acquirendas alias ſcientias in ſtatu perfecto, quia quando in earum materia fit aliqua demonſtratio, neceſſe eſt vt intellectus per cognitionem reflexam cognoſcat connexionem concluſionis formalis cum ſuis præmiſſis formalibus, iudicans eam bene deduci ex illis, formamque differendi rectè obſeruari: ſed talis cognitio reflexa, non eſt neceſſaria, vt quis habeat perfectam notitiam de re, de qua fit demonſtratio: ergo neque Logica ad eam erit neceſſaria.

Probatur minor. Nam in iſta demonſtratione, *omne rationale eſt riſibile omnis homo eſt rationalis. Ergo omnis homo eſt riſibilis.* Poteſt intellectus abſque Logica penetrare connexionem concluſionis obiectiuæ cum præmiſſis obiectiuis. Connexio quippe huius concluſionis obiectiuæ. *Ergo homo eſt riſibilis, quia eſt rationalis.* Eſt materia Phyſicæ, non Logicæ; & ita debet cognoſci cognitione phyſicâ, non Logicâ.

Hoc eſt autem cognoſcere rem per ſuam cauſam, & conſequenter propriè ſcire, vt patet ex definitione ſcientiæ. 1. poſt cap. 2. ergo abſque eo quod intellectus per cognitionem reflexam iudicet de forma differendi, & de connexione concluſionis formalis cum præmiſſis formalibus, poterit perfectam notitiam in alijs ſcientijs comparare: & ita eas in ſtatu perfecto acquirere: quia ſi hoc verum oſtenditur in vna demonſtratione, de omnibus idem iudicium eſſe neceſſe eſt. Priùs enim cognoſcere debet connexionem materialem, & obiectiuam terminorum, quàm ſe ſe reflectat ſupra formam.

Reſpondeo negando minorem: & ad eius probationem dico intellectum poſſe penetrare connexionem concluſionis obiectiuæ cum præmiſſis obiectiuis abſque Logica, in illis concluſionibus, quæ ſunt immediatæ aut proximæ primis principijs; non autem in remotis: illæ enim aut nullo, aut modico egent diſcurſu: iſtæ verò debent reduci ad prima principia, vt perfectè cognoſcantur, quod fieri nequit abſque longo diſcurſu per euidentes conſequentias, quas nullus ſcire poteſt rectè deduci ex præmiſſis, abſque Logica, & cognitione reflexa, per quam ſciat ſe non errare in forma differendi; vt ſupra dictum eſt.

Vnde aliud est cognoſcere riſibilitatem conuenire homini propter rationalitatem, aliud cognoſcere hominem eſſe riſibilem, quia cognouiſti ipſum eſſe rationalem. Primum enim fieri poteſt abſque diſcurſu vt in Deo, & Angelis contingit; atque etiam in nobis reſpectu primorum principiorum, & concluſionum, quæ ipſis ſunt immediatæ; non verò ſecundum, quia in eo vna cognitio dependet ab alia, & ex alia deducitur: & cum deducatur per formam diſſerendi, neceſſe eſt vt ad talem formam attendas, vt ſcire poſſis te non errare in tuo diſcurſu, & conſequenter vt veram ſcientiam acquiras.

13. Inſtabis primò. vel demonſtratio directa, quâ cognoſcitur connexio concluſionis obiectiuæ cùm præmiſſis obiectiuis, eſt ſcientia antequam accedat cognitio reflexa illius, vel non? ſi ſic. Ergo non eget illâ cognitione reflexâ, vt ſit ſcientia, ideoque intellectus per eam conſtituetur formaliter ſciens. Si non. quæro an ſit opinio, vel alius actus, qui non ſit eſſentialiter ſcientia? ſi eſt opinio: ergo accedente cognitione reflexâ, non fiet ſcientia, quia nec opinio, nec alius quiuis actus poteſt in ſcientiam mutari, cùm eſſentialiter differant. Deinde non mutatur obiectum, ergo neque mutatur intrinſecè talis cognitio: mutatur ergo tantum extrinſecè per talem cognitionem reflexam, & ita ratio ſcientiæ erit illi extrinſeca, quod eſt abſurdum quia actus ſcientificus, eſt naturâ ſuâ talis.

Reſpondeo: nunquam certò, & euidenter cognoſcitur connexio concluſionis obiectiuæ cum præmiſſis obiectiuis, quando habetur cognitio per diſcurſum, & concluſio remota eſt à primis principiis, niſi accedat cognitio reflexa circa formam diſſerendi, & regulas ſyllogiſticas. Quia enim cognitio connexionis majoris, & minoris extremi, quæ habetur in concluſione, deducitur, & dependet à cognitione connexionis eorumdem cum medio, quæ habetur in præmiſſis; neceſſe eſt, vt intellectus aſſentiatur concluſioni propter præmiſſas, & conſequenti propter conſequentiam: nam bonitas conſequentiæ tunc eſt ratio aſſentiendi concluſioni, hoc eſt connexioni obiectiuæ vtriuſque extremi: vnde iudicium conſequentiæ, ſiue ſit diſtinctum à iudicio concluſionis, ſiue non, de quo in libro de ſyllogiſmo; ſemper antecedere debet, ſaltem virtualiter, iudicium, ſeu aſſenſum concluſionis.

Quod ſi concedatur huiuſmodi cognitionem directam conſequentis eſſe ante iudicium reflexum de bonitate conſequentiæ, reſpondendum erit ad proceſſum allatæ inſtantiæ, talem cognitionem non eſſe ſcientificam niſi materialiter, & ex parte objecti; non vero formaliter, & reſpectu ſcientis, donec accedat cognitio reflexa, quod illatio ſit bona, & rectè ex præmiſsis deducta, quia alioquin ſemper aderit ſcrupulus ne ſubſit error in diſcurſu.

14. Inſtabis ſecundò. Cognitio, quâ cognoſcitur connexio concluſionis formalis cum præmiſſis formalibus, eſt ſcientia abſque alia cognitione demonſtratiua reflexa; ergo & cognitio, quâ cognoſcitur connexio concluſionis obiectiuæ cum præmiſſis obiectiuis, erit ſcientia abſque vlla cognitione reflexa Logicæ. Antecedens patet, quia alioquin talis cognitio deberet

demonstrari per aliam, & sic in infinitum. consequentia verò etiam nota est; quia non minùs potest intellectus penetrare necessariam connexionem conclusionis objectiuæ cum præmissis objectiuis, quàm conclusionis formalis cum præmissis formalibus: sed hæc est scientia absque alia cognitione demonstratiua reflexa Logicæ; Ergo & illa similiter.

Respondeo negando primam consequentiam: ad cuius probationem dico cognitionem illam reflexam non egere aliâ, quia ipsa est regula sui, & primum veluti principium lumine naturali notum, vt dixi ad tertium argumentum. Alia vero cognitio eget istâ reflexâ, tanquam regulâ. *omnis illatio formalis, quæ sequitur ex præmissis sic, vel sic dispositis, est bona: sed hæc ita sequitur: ergo est bona.* Et ista reflexa, est regula sui, & cuiusuis alterius, vt dixi: vnde non datur processus in infinitum.

SECTIO III.

Logicam esse necessariam ad alias scientias.

15. OPINIONEM affirmatiuam, quòd nempe Logica sit simpliciter necessaria ad habendas alias scientias in statu perfecto, sustinet Albertus magnus. 1. post. Tract. 2. cap. 1. & Tract. 1. in prædica. cap. 3. *sine Logica*, inquit, *qui videntur scire, nesciunt se scire, cùm nesciant modum sciendi.* Eamdem tenet Soto quæst. 1. Conimbr. quæst. 6. masius sect. 2. quæst. 3. complutenses q. 7. aliique non pauci, eamque sequentibus argumentis possumus comprobare.

Primum argumentum desumitur ex Aristotele. 2. Metaph. cap. 3. vbi ait, absurdum esse scientiam simul, & sciendi modum quærere. Vbi intelligit per modum sciendi, Logicam, ex Diuo Thoma, Auerroe, & aliis interpretibus. Ergo Logica ita necessaria est acquisitioni perfectæ aliarum scientiarum, vt absurdum sit, hoc est, impossibile, ex mente Aristotelis, eas adipisci, nisi priùs Logicam didiceris.

Respondeo, *absurdum*, ibi non significare *impossibile*, sed valde difficile. Verum enim est non posse alias scientias accuratè comparari sine Logica, nisi cum magna dificultate, errandíque periculo, præsertim à mediocribus ingeniis: ideóque antiquos Philosophos sæpe errore lapsos fuisse testatur Aristoteles 4. Metaph. cap. 3. multisque aliis in locis, quòd Logicâ, & methodo sciendi carerent. cùm igitur hæc vitare possis, Logicam priùs addiscendo, absurdum aliquid facis, quærendo alias scientias priùs, quàm Logicam.

Secundum argumentum. prudentia est simpliciter necessaria ad quemcumque virtutis actum, quia est regula virtutum, vt ostenditur in morali: Ergo Logica erit necessaria ad quemcunque actum scientiæ, aut saltem ad perfectam scientiæ acquisitionem, cùm sit regula scientiarum.

Respondeo

Respondeo negando consequentiam. Et in hoc fundatur disparitas quòd voluntas est potentia cœca, non autem intellectus. Non enim potest voluntas amplecti aliquem actum virtutis, nisi proponatur ei objectum ab intellectu, qui eo ipso quòd rectè de illo iudicat, prudens esse intelligitur: vnde necessaria est prudentia ad actum virtutis, non quòd sit eius regula in rigore loquendo: nam objectum est potius talis regula, cui conformis debet esse actus, vt sit rectus: sed quia illum debet voluntati proponere cum debitis circunstantijs, vt voluntas eum amplectatur.

At verò intellectus potest se solo objecta cognoscere, modò eorum species habeat; & consequenter absque Logica cognoscere connexionem, & dependentiam vnius rei ab altera, causamque per quam demonstrat esse veram causam eius, quod demonstrat. Hoc autem est perfectè scire, vt patet ex argumentis præcedenti sectione pro altera parte controuersiæ explicatis.

16. Tertium argumentum. Non potest aliquis perfectè scientiam aliquam comparare, nisi sciat resoluere conclusiones omnes, quantumuis remotas, ad sua prima principia per euidentes consequentias; atque adeo quin cognoscat bonitatem illationum, conditiones, & necessitatem præmissarum, & fallacias, seu captiones, quæ circa illas possunt contingere: aliter enim non posset certò scire præmissas esse causam conclusionis, nisi sciret formam differendi non esse fallacem: at hoc scire nequit absque Logica, quæ illorum omnium rationem tradit: ergo &c.

Respondeo ad maiorem, huiusmodi resolutionem conclusionum ad sua prima principia posse effici absque eo quod intellectus vtatur artificio Logicæ: ad hoc enim sufficit, vt cognoscat principia aliarum scientiarum, & per experientiam, aut rationibus ab ipsa re ductis, videat connexionem objectiuam talium conclusionum cum illis principijs: ita vt sciat se non falli in suo discursu, sed causam, per quam demonstrat, esse veram causam eius, quod demonstrat. Quis enim non videt certo, & clarè solem esse causam lucis, ignem caloris, animam motus, absque ullius syllogismi confectione? Et posito quod quis sciat naturam esse causam motus, cur non poterit certò scire cœlum esse mobile, quia est corpus naturale, absque artificio syllogistico?

Neque obstat quod multæ conclusiones sint valde remotæ à primis principijs, quia semper intellectus debet videre connexionem materialem extremorum, antequam certò, & verè vnum de altero enunciet. Cognitio quippe reflexa Logicæ non facit propositiones syllogismi veras, aut falsas, sed supponit. Positâ autem cognitione huiusmodi connexionis extremorum, nulla alia necessaria est, quia intellectus per eam cognoscit rem non posse aliter se habere: & ita perfectam habet scientiam, absque eo quòd attendat ad formam vllam differendi.

17. Quartum argumentum. Ad veram cuiusque rei scientiam comparandam, non tantum requiritur certitudo, seu immutabilitas ex parte ipsius rei: sed etiam firmitas ex parte potentiæ, ita vt intellectus in sua cognitione non

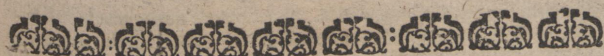
vacillet; atque adeo necesse est, vt sciat se scire. Hoc autem absque Logica consequi non potest, quia vt sciat cognitionem suam esse certam, & veram scientiam, debet scire eam esse partam per demonstrationem: demonstratio verò non est certum sciendi instrumentum, nisi cognita vt demonstratio, seu vt ratiocinatio, necessariò concludens ex principijs certis, & euidentibus.

Hoc patet ex eo quòd siquis veram conficiat demonstrationem in materia necessaria, & existimet eam esse tãtum syllogismum probabilem, ipsa, licet vera demonstratio, non pariet scientiam: ergo vt sit certum sciendi instrumentum, debet cognosci vt demonstratio: talis autem cognitio est propria dialecticæ: & ita negari non potest eam esse omninò necessariam ad perfectam aliarum scientiarum acquisitionem.

Respondeo primò ad id, quod in maiori dicitur, necesse esse vt intellectus sciat se scire, ad comparandam aliquam scientiam, ibi veluti quandam contradictionem inuolui in terminis: nam si tunc solùm scit aliquis, cum scit se scire, quod fit per cognitionem reflexam: ergo in aliqua prioritate debet priùs scire, quam sciat se scire: ideoque talis cognitio reflexa, quæ ad Logicam pertinet, erit superflua ad hoc vt intellectus sciat: quia, si in illa prioritate non scit, non potest per cognitionem reflexam scire se scire.

Respondeo secundò ad id quod dicitur, demonstrationem non parere scientiam, si existimetur tantum syllogysmus probabilis: non posse aliquem conficere demonstrationem, & existimare esse tantùm syllogismum probabilem, si penetret, vti necesse est, connexionem necessariam conclusionis objectiuæ cum præmissis objectiuis. Nam hæc cognitio reddit intellectum certum, rem aliter habere se non posse, vnde si intellectus non penetret talem connexionem, non erit demonstratio; non quòd desit cognitio Logica, sed penetratio obiecti.

Quare enim syllogismus probabilis, per quem opinio comparatur de re necessaria, est in forma & figura, & cognoscitur vt talis: & tamen opinio est incerta? non ob aliam certè causam, nisi quia intellectus non cognoscit necessariam connexionem conclusionis obiectiuæ cum præmissis obiectiuis: ergo cognitio, quâ cognoscetur talis connexio, erit certa, & certum reddet intellectum absque vlla cognitione reflexa, ad Logicam pertinente. Vnde, vt diximus in solutione præcedentis argumenti, non est opus ad comparandam scientiam aliquam, vti Logicis instrumentis in forma & figura confectis.

QVÆSTIO VI.

De ente rationis, & de secundis intentionibus.

1. AD nullam scientiam per se primò spectat agere de ente rationis, vt ex probabiliori sententia iam supra tetigimus, quia est tantùm vmbra & imago entis, atque adeò non est per se scibile, sicut nec intelligibile. Si cui tamen scientiæ, illius cognitio, & tractatio referenda sit, maximè eam sibi vindicat Metaphysica, quia eiusdem est agere de ente reali, & de ente ficto. Nam ens fictum, non cognoscitur nisi per comparationem ad ens reale, & ad id, quod verè est. Quapropter Metaphysica quæ per se tractat de ente reali, debet quasi ex obliquo agere de ente rationis: simili quippe modo Physicus agit de priuatione per comparationem ad formam, & de vacuo per comparationem ad locum.

Nihilominus quamuis hæc ita sint, nobis hic instituenda est tractatio de ente rationis, quia de eo iam sæpe mentionem fecimus, & in sequentibus sumus facturi, ne eius ignoratâ naturâ, aliquid obscuritatis rebus alijs accedat.

SECTIO I.

An sit, & quid sit ens rationis.

ENs rationis, vt nomen ipsum indicat, respectum quendam, seu habitudinem ad rationem importat, ideòque iuxta diuersas habitudines ad rationem, multiplex ens rationis distingui solet: aliud enim dicit ordinem ad rationem tanquam ad causam effectiuam, vt actus intellectus; aut tanquam ad dirigentem vel exemplarem, vt artefacta: aliud dicit ordinem ad eandem rationem, tanquam ad subiectum inhæsionis, quomodo omnes actus, habitus, & perfectiones existentes in intellectu tanquam in subiecto, possunt dici entia rationis, siue ab illo effectiuè procedant, siue non: & de his duobus entibus non est hic quæstio.

Est igitur tertium aliquod genus entis rationis, quod habet habitudinem ad intellectum, tanquam eius obiectum, seu quod est in intellectu per modum obiecti. Quando enim aliquid cognoscitur ab intellectu, non tantum dicitur esse in eo inhæsiuè per suam ideam, sed etiam obiectiuè secundum seipsum, & istud ens rationis, si habeat, vel possit hebere verum esse, seu

existentiam extra intellectum, non erit ens rationis de quo agimus hic: si verò non possit habere aliud esse, quàm quod accipit ab intellectu, quod est ei obijci, seu ab eo cognosci, erit ens rationis de quo nobis hic quæstio est. Vnde licet rosa, dum hyeme concipitur ab intellectu, non habeat tunc aliud esse actuale, quàm ab eo concipi, non est tamen ens rationis, quia potest recipere veram existentiam, & à Deo, vel rosoto produci, verno tempore. His positis.

2. Admittendum esse ens rationis in hac vltima acceptione, probatur primò, quia satis notum est multa posse ab intellectu cogitari, quæ non habeant aliquod esse reale actuale, vel possibile, vt est chymæra, Hircoceruus, bouileo, &c. Item dum cœcitas aprehenditur in oculo per modum cuiusdam nubis; & tenebræ in aëre per modum nigroris, &c.

Præterea sæpe contingit nos concipere distincta, quæ distincta non sunt à parte rei; & relata, quæ realiter non referuntur ad inuicem V. G. cùm Deum intelligimus, eiusque perfectiones per comparationem ad perfectiones, quæ relucent in creaturis: dum illius intellectum concipimus distinctum à voluntate, iustitiam à misericordia, &c. quæ ex communiori sententia non distinguntur ex parte rei.

Et sub hac ratione admittitur ab Aristotele quarto Metaph. cap. 2. lib. 5. cap. 7. lib. 6. cap. 3. aliisque in locis secundum explicationem D. Thomæ, aliorúmque interpretum, quamuis non nisi satis obscurè hoc ex Aristotele colligi videatur. Admittitur etiam à D. Thoma 1. parte quæst. 16. art. 3. ad 2. & q. 28. art. 1. aliisque in locis: deinde à Scoto in quod libetis qu. 1. Caietano cap. 1. & quarto de ente & essentia, & aliis: neque negatur à Durando: quidquid dicant aliqui recentiores: nam in eodem, vbi illum citant, loco, scilicet in 1. sent. dist. 19. quæst. 5. & 6. & dist. 33. qu. 1. expressis verbis admittit ens rationis, quamuis velit nihil esse aliud quàm denominationem objecti ab actu intellectus, attributam ei solùm vt cognitum est, qui modus loquendi communis est multis aliis authoribus.

3. Solet autem definiri ens rationis in postrema acceptione ex Auerroe 6. Metaph. comment 3. *Id quod habet solum esse obiectiuè in intellectu.* quia verò intellectus noster nihil potest cognoscere nisi quod est intra latitudinem objecti sui, hoc est nisi sub ratione entis, ideò vt apprehendat ens rationis, debet illud fingere, ac si esset ens reale, vt rectè ait D. Thomas opusc. 42. cap. 1. vbi dicit tunc effici ens rationis, quando intellectus nititur apprehendere quod non est, & ideò fingit illud, ac si ens esset. Et prima parte qu. 16. art. 3. ad secund. ait non ens, esse quoddam ens rationis, quatenus apprehenditur à ratione: vnde deducitur vulgata entis rationis definitio his verbis. *Ens rationis est non ens conceptum per modum entis.*

Cœterum hæc definitio satis probata relinquitur ex nominis explicatione. Cùm enim ens rationis nullum habeat esse, nec actuale, nec possibile, nisi quod accipit à ratione fingente; fingatur autem dum apprehenditur & objicitur intellectui, necesse est vt habeat solum esse objectiuum in intellectu.

Confirmatur primò ex Aristotele. 6. Mataph. cap. 3. vbi distinguit duplex ens; vnum quod vere est in re, alterum quod solum est in apprehensione mentis: igitur quod solum est in mentis apprehensione, non est reale, sed rationis. Esse autem in apprehensione tantùm, idem est ac esse objectiuè tantùm in intellectu.

Confirmatur secundò, quia ens rationis distinguitur contra purum nihil, & contra ens reale: non est autem aliud medium inter ens reale & purum nihil, nisi ens obiectiuum, ergo illud debet esse ens rationis.

4. Objicies. Quod non est cognoscibile non potest esse obiectum, seu terminus cognitionis: sed ens rationis non est cognoscibile, ergo non potest esse objectum cognitionis, & ita malè dicitur id, quod habet tantùm esse objectiuè in intellectu.

Probatur minor. Nam eo modo quo aliquid est ens, est cognoscibile: sed ens rationis ante cognitionem est omnino nihil; ergo ante cognitionem non est cognoscibile; ergo nullo modo potest cognosci, quia quod in actu secundo cognoscitur, debet præsupponi cognoscibile in actu primo, vt notum est: vnde sequitur ens rationis nullum posse recipere esse per cognitionem & ita aut nullum dari: aut malè definiri.

Respondeo negando primam minorem, ad cuius probationem concedo Totum argumentum, & nego subsumptum, videlicet. *Ergo nullo modo potest cognosci.* Licet enim ens rationis, antequam cognoscatur, nihil sit in se, & consequenter non sit cognoscibile antequam cognoscatur; est tamen cognoscibile dum cognoscitur: neque in eo actus primus antecedit actum secundum, hoc est posse cognosci, non antecedit cognosci actu, quia cognosci actu, est de essentia eius, sicut posse existere non antecedit in Deo existentiam eius, nec posse intelligere intellectionem, quia actu existere, & actu intelligere, sunt de eius essentia.

Potest etiam responderi, en rationis non esse ens in se, & per se, & ita non est cognoscibile per se, nec in se, sed per aliud, & in alio, tanquam in subjecto, aut fundamento, vt cœcitas in oculo, tanquam nubes, aut nigror: tunc enim cognitio per se primò terminatur ad ens reale, per quod ens rationis dici potest cognoscibile antequam cognoscatur; cognoscibile, inquam secundariò & indirectè, vt explicabitur fusius in sequentibus, & non ratione sui, sed ratione illius entis realis, quod pro illo supponitur.

Eodem modo soluitur quod potest objici ex Aristotele de sensu & sensili quod videlicet *nihil sit in intellectu quod prius non fuerit in sensu* Est enim ens rationis in sensu, non per se, sed per aliud: quamuis intelligi possit Aristoteles loqui de rebus sensibilibus, vt benè ait Scotus quæst. 5. super vniuersalibus ad primum.

SECTIO SECVNDA.

Quotuplex sit ens Rationis.

5. ENs rationis adæquatè diuidi solet in relatiuum, negatiuum, & priuatiuum. Ita D. Thomas quæst. 21. de veritate art. 1. alijque fere omnes cõmuniter, qui talem diuisionem ex Aristotele volunt colligi, quia quarto Metaph. cap. 2. negationes, & priuationes ponit inter entia, non realia, vt patet, ergo rationis: & 5. Metaph. cap. 15. insinuat relationes rationis, loquendo de ijs quæ fundantur in mensura, vt scientiæ ad scibile. Relatio quippe realis non est ex parte mensuræ. Sed, vt supra dixi, satis obscurè colliguntur illa ex Aristotele.

Quidquid sit. Ratio huius diuisionis petitur ex triplici radice vnde oriuntur entia rationis; primam indicat D. Thomas opusc. 42. cap. 1. citato, nempe desiderium, quod habet intellectus cognoscendi priuationes, & negationes: quia enim objectum adæquatum illius est ens, nihil potest cognoscere, nisi sub ratione entis; & ideò, dum nititur apprehendere cœcitatem in oculo, aut tenebras in aëre, cogitur hæc concipere ad modum nigroris, aut affectionis contrariæ visui, vel luci, existentis in oculo, vel in aëre.

Secunda radix est imperfectio, & imbecillitas intellectus nostri, qui cùm non possit aliquando cognoscere res vt in se sunt, cogitur eas cognoscere per comparationem ad alias, ad quas non ordinantur, & sic format ens rationis relatiuum, vt dum naturam communem in abstracto apprehensam, comparat cum inferioribus: dum cognoscit Deum per respectum ad creaturas: dum in enuntiatione concipit prædicatum, & subjectum ad se referri tanquam materiam, & formam; quo etiam modo format distinctionem rationis, distinguendo ea, quæ non sunt distincta, quando non potest concipere vno conceptu totam perfectionem vnius rei simplicis. Tunc enim diuersis, & inadæquatis conceptibus cogitur eam partiri & assequi.

Tertia radix, seu causa, est fœcunditas eiusdem intellectus, quâ potest multa entia positiua sic componere inter se, vt ens aliquod impossibile merèque ficticium consurgat; vt chimæra ex capra, leone, serpente.

Cùm igitur formatio entium rationis ex illis tribus capitibus ortum habeat, non possunt vlla assignari, quæ ad vnum ex his tribus diuisionis membris non referantur. Quamuis enim pura figmenta, vt chimæra, non spectētur à Philosophis, vtpote inutilia ad scientias comparandas, & ita rejici possint tanquam in illa diuisione non comprehensa: nihil tamen vetat ea reduci ad ens rationis negatiuum, cum sint simpliciter non entia, nullum habentia in re fundamentum: vnde qui concipit chimæram, concipit aliquid negatiuum per modum entis positiui, excludentis distinctionem inter essen-

tias capræ, leonis, serpentis; hoc est concipit negationem aliquam diuisionis inter illas essentias per modum alicuius positiui.

6. Vt autem intelligatur quomodo negationes, & priuationes sunt entia rationis, obseruandum est ipsas posse accipi dupliciter. Primò secundum se, & iuxta proprias essentias, quatenus sunt remotiones, & carentiæ alicujus entitatis, seu formæ: Et hoc modo sunt à parte rei, non quòd habeant veram aliquam entitatem, sed quia nullo intellectu cogitante reperitur absentia formæ realis in subjecto. V.G. in oculo cœci reperitur priuatio potentiæ visiuæ: in aëre priuatio lucis: & à parte rei natura hominis non est natura equi, &c. Ideóque possunt dici sub ista consideratione entia realia, non quidem positiua, sed negatiua. Vnde D. Thomas opusculo de ente, & essentia ait negationes esse de essentia naturæ realis: nam ad essentiam hominis pertinet habere in se negationem equi, seu non esse equum: & Aristoteles primo Physicorum ponit priuationem esse principium generationis, quod sine dubio ab intellectu pendere non debet.

Secundo accipi possunt per modum alicuius formæ realis, expellētis aliam sibi oppositam: quod potest fieri vel extra propositionem, vel in propositione; vt cum dicimus *Petrus est cœcus. In aëre sunt tenebræ.* Talis est enim naturæ verbum substantiuum quoad vim significatiuam, vt aliquid appellet, & quasi subjecto addat: & ita, dum dicimus, *in aëre sunt tenebræ.* Concipimus tenebras in aëre per modum cujusdam formæ, & affectionis contrariæ luci, in aëre existentis: cùm tamen sint mera lucis priuatio, & absentia; sensusque illius propositionis sit. *In aëre non est lux.* Similiter in hac propositione. *Homo non est equus.* Concipimus negationem naturæ equi per modum cujusdam formæ realis, expellentis naturam equi ab homine. Et hæc fiunt absque mendacio, quia non iudicamus ita esse, sed simplici mentis intuitu apprehendimus.

7. Objicies: negatio, & priuatio, sunt eiusdem rationis, & accidentali solum differentiâ discrepant: Ergo malè assignatur triplex illa diuisio entis rationis. Probatur antecedens. priuatio enim solùm differt à negatione, quia includit, seu connotat in subjecto, aptitudinem ad recipiendam formam negatam: negatio verò talem aptitudinem non supponit, imò excludit.

Vnde carentia potentiæ visiuæ in homine respectu cuius dicitur priuatio, & carentia eiusdem potentiæ in lapide, respectu cuius dicitur negatio, tantum differunt extrinsecè, in obliquo, materialiter, & connotatiuè per respectum ad diuersa subjecta. Hoc autem non facit essentiale discrimen, vt patet in formis realibus. Nam calor in aëre, & in aqua, est eiusdem rationis, licet aëri sit naturalis, & aquæ violentus, quia habet idem principium constitutiuum; at cœcitas habet quoque idem principium constitutiuum, & specificans, comparata ad hommine, & lapidem, nempe visiuam potentiam, ergo erit eiusdem speciei, licet in illo habeat rationem priuationis, in isto verò negationis.

Adde quod priuatio, & negatio concipiuntur per habitudinem ad aliud

priuatio enim est alicuius priuatio: ergo non distinguntur à relatione rationis, & sic malè assignatur triplex illa diuisio.

8. Respondeo antecedens verum esse, loquendo de priuatione, & negatione secundum se, & respectu formæ negatæ; falsum autem si sumantur reduplicatiuè, vt priuatio, & vt simplex negatio: sub illis enim denominationibus includunt diuersos respectus, qui vt sic, sunt illis essentiales. Nam priuatio est negatio formæ in subjecto; negatio verò abstrahit à subjecto: cum enim dicat tantum carentiam, & absentiam formæ seu entitatis, potest concipi extra subjectum, vt non homo, non equus: vnde hæc videtur esse per se, illa vero in alio: qui sunt modi diuersi, cùm modus negationis abstrahat à conditione constituente priuationem.

Præterea differunt per modum includentis & inclusi, seu excedentis, & excessi, quia priuatio includit negationem, & addit aptitudinem in subjecto ad recipiendam formam negatam: negatio verò excludit talem aptitudinem: quo fit vt priuatio possit tantum tribui veris entibus: negatio verò etiam non entibus: hæc enim propositio vera est, *chimæra est non ens*. Hæ autem conditiones ad priuationem, & negationem constituendam necessariæ, essentialem differentiam important.

Et hæc discrimina cadunt inter priuationem, & negationem, etiam prout sunt entia rationis: nam ens rationis priuatiuum apprehenditur per modum entis, seu formæ adhærentis subjecto: negatiuum autem potest apprehendi extra subjectum, sicut Chimæra, ad modum substantiæ per se stantis. Similiter ens rationis priuatiuum, vt sic, & negatiuum vt sic reduplicatiuè, differunt per ordinem ad diuersa subjecta, vt explicatum est: quod maxime verum est in negatione, & priuatione complexa. Nam ista negatio. *Lapis est non videns*. Facit propositionem necessariam; ista verò. *Homo est cæcus*, contingentem, quæ valde diuersa sunt.

9. Quod autem relatio rationis differat ab alijs duobus membris patet. Tum ex parte fundamenti, tum ex parte denominationis: ex parte quidem fundamenti, quia fundamentum proprium, & proximum entis rationis priuatiui, & negatiui, est non ens, seu remotio, & carentia entitatis: fundamentum verò quod habet intellectus ad concipiendam relationem rationis, est aliqua entitas positiua, quam non potest perfectè concipere nisi per respectum ad aliam. Et quamuis relatio rationis supponat in re carentiam relationis realis, quia si relatio realis adesset, non fingeretur relatio rationis; tamen illa carentia non supponitur, tanquam fundamentum talis relationis, sed solum tanquam conditio necessaria.

Ex parte verò denominationis differunt, quia relatio rationis dat formaliter denominationem respectiuam, per quam aliquid positiuum in re explicamus: priuatio verò, & negatio denominant per modum absoluti, & positiui, & per talem denominationem explicatur sola carentia entis: quomodo denominatur aër tenebrosus, per modum cuiusdam absolutæ affectionis, & dispositionis contrariæ lumini, quamuis autem priuatio, & negatio concipiantur

per habitudinem aut ad subjectum, aut ad formam negatam; hæc tamen habitudo est potius relatio transcendentalis, quam secundum esse, quia per illam non dicuntur esse ad aliud, tanquam ad terminum: ideoque semper reperitur essentiale discrimen inter hæc tria diuisionis assignatæ membra.

10. In fine tandem huius sectionis aduerte, inter entia rationis, quædam esse fundata, seu habentia fundamentum in re, quædam verò, quæ fundamentum nullum habent. Illa enim quæ ex tertia radice superius assignata procedunt, sunt merè fictitia, nec aliunde sumit intellectus occasionem illa fingendi, quàm ex vi & fœcunditate sua: ideoque potest illa sine termino multiplicare, & ad imitationem prædicamentorum omnium fingere, vt chimæram ad modum substantiæ: spatium imaginarium ad modum extensionis, seu quantitatis; &c. alia verò habent fundamentum in rebus, in quibus intelliguntur, aut in alijs similibus, quæ præbent occasionem intellectui, vt ita concipiantur. V. G. cum intellectus concipit misericordiam Dei distinctam à iustitia, non est fundamentum in Deo, talis distinctionis; sed quia effectus harum virtutum habent in homine duo diuersa principia, & similes effectus oriuntur à Deo: hinc sumit occasionem intellectus distincta quoque eorum principia in Deo concipiendi. Item dum distinguit animalitatem in homine à rationalitate, fundamentum talis distinctionis, illi præbent diuersæ operationes: quamuis hæc plus quàm ratione distinguantur ex mente Scoti, de quo infra.

SECTIO III.

An denominationes extrinsecæ, sint entia rationis.

11 NOTA duplex esse denominationum genus: aliæ sunt intrinsecæ, aliæ extrinsecæ. Denominatio intrinseca dicitur illa, quæ sumitur à forma realiter existente in re ipsa denominata. V. G. *paries est albus*. Denominatio est intrinseca, quia albedo est forma realiter existens in pariete, qui denominatur albus.

Denominatio verò extrinseca est, quæ sumitur à forma realiter quidem existente, non in re denominata, sed in alio subjecto V. G. dum quis videt parietem, paries denominatur visus, non à visione, aut alia forma intrinseca in illo existente; neque enim visus aliquid in illo producit; sed à visione existente in oculo, quatenus ad eum terminatur, aut circa illum versatur. His prænotatis.

Dicendum est primò denominationes extrinsecas, secundum se, & simpliciter consideratas, non esse entia rationis. Est contra quosdam recentiores. Probatur primò quia ens rationis accipit totum suum esse ab intellectu, vt patet ex prima sectione; Ergo non potest esse ante operationem illius: sed multæ dantur denominationes extrinsecæ, ante omnem operationem intel-

lectus, ergo non sunt entia rationis. Probatur minor. Licet enim nullus esset intellectus creatus: tamen Deus reuera denominaretur creator, & paries visus ab equo: Ergo esse talium denominationum non dependet ab intellectu, & ita non est ens rationis.

Probatur secundò. In denominatione extrinseca, vt in ista, *paries est visus*. Sunt tantum duo, scilicet actus potentiæ visiuæ, & paries qui videtur: sensusque talis propositionis est, potentiam visiuam elicuisse visionem circa parietem, tanquam circa objectum, & terminum suum: at hæc omnia sunt realia & independentia ab intellectu, vt per se notum est, ergo, &c.

12. Probatur tertiò. Non solum ex intellectu oriuntur denominationes extrinsecæ; sed etiam ex voluntate, ex imaginatione, ex sensibus externis, etiam brutorum. Paries enim denominatur visus à boue: objecta denominantur volita, audita, per imaginationem percepta, &c. vnde sequitur entia rationis fieri, non solum ab actibus intellectus, sed etiam voluntatis, & aliarum potentiarum vitalium, quod aduersarij negant. Licet enim non possint dici entia rationis sub habitudine, & dependentia à ratione, tanquam ab illa conficta: tamen possent dici entia rationis, quatenus ens rationis distinguitur contra ens reale, quia non est major ratio cur denominationes extrinsecæ, prouenientes ab actibus voluntatis, & sensuum externorum, dicantur reales, quam denominationes extrinsecæ, petitæ ab actibus intellectus, vt denominatio cogniti, intellecti, &c. Igitur vel omnes erunt reales, & hoc est quod intendimus, vel omnes erunt rationis, seu non reales, & ita multiplicabitur ens fictum, seu distinctum contra ens reale, pro multiplicatione potentiarum, vt in ens visus, in ens voluntatis, auditus, &c. quæ omnia sunt absurda.

Probatur quartò, quia ex opposita sententia sequeretur Deum facere ens rationis, quod ipsa renuit. Nam ab intellectu, & voluntate diuina denominantur extrinsecè objecta cognita, volita, amata, sicut ab intellectu, & voluntate humana; neque potest assignari vlla ratio disparitatis, aut disproportionis.

Denique non solùm resultarent entia rationis ex actibus potentiarum vitalium, sed etiam ex infinitis alijs rebus, aut earum habitudinibus, ex quibus oriuntur denominationes extrinsecæ, vt dextri, vel sinistri respectu columnæ: sursum, deorsum, &c. quod est contra communem sensum, & rationem.

13. Obijcies primò. Omnis denominatio est opus rationis, dependens ab intellectu, vnum de alio affirmante. Ergo illa denominatio, quæ nihil ponit in re, seu quæ sumitur ab aliquo esse, quod nihil est in re denominata, est ens rationis: sed denominationes extrinsecæ tribuuntur rebus, & obiectis secundum aliquod esse, quod in eis nihil est; ergo sunt entia rationis. minor est euidens. Nam esse cognitum, esse intellectum, nihil est reale in pariete, cùm intellectio nihil in objecto producat.

Respondeo ad primum antecedens, res quidem absolutè spectatas, vt

res ſunt, non denominari ſic vel ſic, ſed quatenus nominibus ſignificantur; & ita non ſolùm denominationes extrinſecæ, ſed etiam intrinſecæ, ſunt opus rationis quoad nominis impoſitionem: verùm non agimus hic de extrinſecis denominationibus ſub hac conſideratione nominum; ſed quatenus ſpectant ad ordinem rerum, in quarum vnionibus, aut habitudinibus fundantur, vt denominatio intrinſeca albi parietis, fundatur in vnione albedinis, & parietis; denominatio vero extrinſeca viſi in eodem pariete, fundatur in habitudine viſionis ad parietem viſum, tanquam ad terminum, & objectum.

In hoc igitur ſenſu nego primam conſequentiam. Licet enim *eſſe viſum*, *eſſe cognitum*, nihil ponat in re viſa, aut cognita: illa tamen denominatio eſt omnino realis, quia per eandem omnino rationem formalem, per quam viſio denominat oculum intrinſecè videntem, per eandem denominat extrinſecè parietem viſum: ſed illa eſt omnino realis, vt patet, ergo & iſta. Probatur maior, quia *oculum videre parietem viſione*, & *parietem videri viſione ab oculo*, idem omnino ſunt: ſicut idem ſunt *ignis calefactione producit calorem*, *& calor ab igne producitur calefactione.*

Item viſio denominat formaliter oculum videntem, quia per eam formaliter oculus aliquid videt, ergo per eam aliquid videtur ab oculo, ergo per eam formaliter aliquid eſt viſum ab oculo; & ita per eandem rationem denominatur objectum extrinſecè viſum, & oculus intrinſecè videns: ſed in denominatione intrinſeca, ratio illa eſt realis, nempe viſio, ergo & in extrinſeca. Igitur denominatio extrinſeca ſecundum ſe conſiderata, non eſt ens rationis, cùm forma, à qua ſumitur, ſit realis.

14. Obijcies ſecundò. Quod habet tantùm eſſe obiectiuè in intellectu eſt ens rationis: ſed *ſolem eſſe cognitum* habet tantùm eſſe obiectiuè in intellectu: repugnat enim tale eſſe reperiri extra intellectum: idemque conſtat de ſimilibus denominationibus extrinſecis: ergo extrinſecæ denominationes, ſaltem ab actibus intellectus deſumptæ, erunt entia rationis.

Reſpondeo negando minorem. Vt enim jam oſtenſum eſt præcedenti ſolutione, illud eſſe cognitum, quod habet Sol ex eo præcisè, quòd cognoſcitur, non eſt objectiuè in intellectu; ſed potiùs formaliter, effectiuè, & ſubjectiuè per actum cognitionis, quo Sol cognoſcitur: tunc autem eſt objectiuè quando intellectus cognitione reflexâ cognoſcit ſe cognoſcere Solem, quia tunc Sol vt cognitus, habet rationem objecti; per primam verò cognitionem cognoſcitur ſolus ipſe Sol; & ita eſſe cognitum illius, non habet rationem objecti.

Præterea licet *eſſe cognitum* Solis, diceretur eſſe objectiuè in intellectu reſpectu talis cognitionis; non eſſet tamen ſolùm objectiuè in intellectu, ſed à parte rei, quia à parte rei intellectus cognoſcit Solem; ergo à parte rei Sol cognoſcitur, & Solem eſſe cognitum, eſt verum à parte rei abſque vlla fictione, quia hoc nihil aliud eſt quam cognitionem intellectus tendere, & attingere Solem, tanquam objectum, & Solem à tali cognitione attingi, quod totum reale eſt, vt patet dum Sol cognoſcitur à Deo, alioquin So-

lem esse cognitum à Deo, haberet tantùm esse objectiuè in intellectu Dei, & sic Deus faceret ens rationis quod aduersarij negant.

15. Dicendum est secundò, denominationes extrinsecas, si concipiantur ad modum intrinsecarum, esse entia rationis, seu fundamentum entium rationis. Hoc indicat Scotus in 1. sent. dist. 36. quæst. vnica num. 10. vbi ait quòd esse diminutum, quod habent res in intellectu diuino, hoc est esse cognitum, concomitatur relatio rationis. Si igitur intellectus apprehendat aliquam formam realem inesse subjectis denominatis, tunc secundum illud esse fictum, denominatio extrinseca erit ens rationis: vt si in ista denominatione, *Petrus est cæcus*, apprehendat cœcitatem per modum cujusdam entis positiui, malè afficientis visum, tunc illud ens apprehensum, quatenus ponitur loco cœcitatis, est ens rationis: & si in ista, *paries est cognitus*, apprehendat esse cognitum, quod in pariete nihil est reale, per modum entis in pariete existentis, aut concipiat parietem ipsum referri ad intellectum, & in eo aliquid apprehendat per modum entis respectiui, tunc facit ens rationis: non verò quando negatiuè concipit visum non esse in oculo, aut cognitionem in intellectu existentem terminari ad parietem, seu illum attingere extrinsecè. Idemque sit judicium de similibus.

SECTIO IV.

De secundis intentionibus.

16. INTENTIO aliter apud Philosophos morales sumitur, aliter apud Dialecticos: apud illos enim significat actum voluntatis tendentis in finem, atque etiam finem ipsum, vt cùm dicitur eius intentio est vana gloria, est pecunia, &c. Vnde dicetur prima intentio, si finis ille sit primus scopus, quem sibi proponit; vel secunda intentio si secundariò tantùm illum intendat.

Apud Dialecticos verò, significat attentionem, seu actum intellectus, quo tendit in aliquod objectum: imo sæpè objectum ipsum in quod tendit intellectus, quia nomina conceptuum solemus sæpè tribuere rebus ipsis conceptis, quomodo Deus dicitur scientia Sanctorum: distinctionis tamen gratiâ, actus, seu conceptus vocantur intentiones formales: objecta verò vocantur intentiones objectiuæ.

Igitur, vt ad rem veniamus. Alia est intentio formalis, alia objectiua; & vtraque duplex est, prima nimirum, & secunda, quæ communiter sic explicantur.

Prima intentio formalis est actus intellectus, quo rem aliquam cognoscit, secundum ea, quæ habet ex se, & ex parte ipsiusmet rei: res verò cognita, est prima intentio objectiua. V. G. Dum cognoscit hominem esse

animal rationale, actus quo illum cognoſcit, eſt prima intentio formalis: ipſe verò homo, qui cognoſcitur, eſt prima intentio objectiua: vnde res quæ ita cognoſcuntur, dicuntur cognoſci & conſiderari primò intentionaliter: nomina verò, quæ res ita ſignificant, vocantur nomina ſeu termini primæ intentionis, vt *homo, animal*, &c.

17. Secunda intentio formalis, eſt actus intellectus, quo cognoſcit rem, non ſecundum id, quod habet à parte rei; ſed ſecundum id, quod accipit ab operatione intellectus, aut habet dependenter ab intellectu: res autem cognita ſecundum tale eſſe, eſt ſecunda intentio objectiua. V.G. dum cognoſcit in iſta propoſitione, *homo eſt animal*, hominem eſſe ſubiectum, & animal prædicatum, actus quo hæc ſub tali eſſe cognoſcit, eſt ſecunda intentio formalis: homo verò, aut animal ſub tali eſſe cognitum, eſt ſecunda intentio objectiua. Vnde res, quæ ita cognoſcuntur, dicuntur cognoſci, & conſiderari ſecundò intentionaliter; & nomina res ipſas ſic ſpectatas ſignificantia, dicuntur nomina, ſeu termini ſecundæ intentionis, vt prædicatum, ſubjectum, antecedens, conſequens, vniuerſale, genus, &c.

Ex hac generali explicatione ſatis apparet ſecundas intentiones objectiuas, eſſe vel entia rationis, vel denominationes extrinſecas, ſecundum dicta ſectione præcedenti; quandoquidem totum eſſe quod habent, ab intellectu habent: primas verò objectiuas eſſe entia realia, ſicut & ambas formales, cùm ſint reales actus intellectus.

Dixi: *ex hac generali explicatione*. Quia admittendo vniuerſale ex parte rei, & excludendo ens rationis ab objecto Logicæ, paulo aliter de primis & ſecundis intentionibus philoſophandum erit. Quòd nimirum prima intentio formalis ſit primus conceptus intellectus, fundatus immediatè in re, vt primò apprehenditur ab intellectu: ſecunda verò intentio formalis ſit ſecundus conceptus fundatus in re, non immediatè, ſed mediante primo conceptu, ſiue inde oriatur ens rationis, ſiue non. Obiectum autem, ſiue res cognita per primam intentionem formalem, Dicetur prima intentio obiectiua: res vero cognita per ſecundam intentionem formalem, dicetur ſecunda intentio obiectiua. Vt eſt genus, ſpecies, prædicabile &c. Nam animal G.V. non dicitur genus vt primò concipitur in ſe principium ſentiendi, ſed vt concipitur communicabile multis, & prædicabile de illis, qui eſt ſecundus conceptus fundatus ſuper primo: vnde ſi genus ſit ex parte rei, ſecunda intentio generis non erit ens rationis: idémq; de ſimilibus dicendum erit, vt de prædicato, de ſubiecto, &c.

SECTIO V.

De causa efficiente entis rationis.

18. CVm ens rationis non habeat verum esse reale, consequenter inquirendo causam efficientem illius, non ita quæstionem hanc intelligimus, quasi possit dari causa aliqua, quæ per realem actionem, & veram efficientiam ens rationis producat, siue mediatè, siue immediatè, sic enim inuolueretur repugnantia in terminis: sed quærimus à quo ens rationis suum esse accipiat, quodcunque tandem illud sit. Cùm enim aliquando non sit, aliquando verò esse incipiat, eo modo, quo potest esse, causam aliquam ipsum habere necesse est.

Non quærimus autem causam illius finalem, quia, licet Thomistæ illud in hunc finem effingi dicant ab intellectu, vt res cognoscat rectè, & sine errore; atque intentiones logicales, quas entia rationis esse volunt, in hunc finem naturaliter ordinari putent; nihilominus, probabilius supra ostendimus, nullum agens, aut scientiam, per se intendere cognitionem, aut efformationem entis rationis: & ridiculum videtur ens fictum, quodque, vt plurimùm, supponit cognitionem rei aliter, ac in se est, inseruire, & per se ordinari ad cognitionem veritatis.

Non quærimus item causam illius materialem, siue subjectiuam, quia, cùm nullum habeat esse, nisi objectiuum, nullo indiget subjecto. Cùm tamen sæpè intelligatur ad modum entis in re, quam denominat, res illa denominata est veluti subjectum, & quasi causa materialis eius: ipsum verò, cùm apprehendatur ad modum formæ, erit causa formalis ejusdem rei, in qua esse concipitur. Præcipua igitur difficultas est de causa efficiente aut quasi efficiente entis rationis, pro qua.

19. Dicendum est primò. Intellectum esse causam efficientem entis rationis. Ita communiter Philosophi. Probatur, quia ens rationis habet tantum esse objectiuum in intellectu, vt dictum est supra; ergo debet accipere suum esse ab eo, cui objicitur, & consequenter ab intellectu: vnde ens rationis suo modo efficitur per illum actum, per quem intellectus apprehendit in re per modum entis, id quod nullam habet entitatem: atque adeò actus ille est effectio entis rationis, terminata ad ipsum secundariò. Intellectus enim primò tendit in ens reale, per suam cognitionem illud in se exprimendo, & formaliter repræsentando; secundariò verò, & indirectè tendit in ens rationis, objiciens sibi non ens per modum entis: & ita objectum primarium intellectus est ens reale; secundarium verò est ens rationis.

Exempli gratia. Dum apprehendit cœcitatem in oculo, per modum formæ positiuæ, & prauæ affectionis contrariæ visui, vt per modum nigroris; objectum primarium, quod primò terminat intellectionem, est oculus, & forma illa, seu nigror: objectum verò secundarium est ipsum non esse, seu nihil oculi, & visus, apprehensum per modum talis formæ, & nigroris; seu forma illa, & nigror, non secundum se, sed vt existens in oculo, loco cœcitatis. Idemque de cœteris esto judicium.

20. Dicendum est secundò. Ens rationis posse fieri per quamlibet intellectus operationem, primam, secundam, tertiam. Probatur de prima. Quia dum intellectus apprehendit tenebras in aëre per modum formæ positiuæ, contrariæ lumini, non affirmando ita esse, apprehendit non ens per modum entis, & hoc habet solùm esse objectiuè in intellectu; ergo facit tunc ens rationis per simplicem apprehensionem.

Item quando apprehendit vnionem seu identitatem Serpentis, Leonis, & Capræ in chimæra, concipit non ens per modum entis, & rem aliter ac in se est, intelligit, licet non judicet ita esse; ergo facit ens rationis per primam suam operationem.

Denique dum apprehendit naturam humanam. V. G. quasi auulsam, & per se stantem, eamque comparat cum indiuiduis, hoc est concipit vt conuenientem ipsis, concipit referri ea, quæ non referuntur secundum communem sententiam, & hoc absque judicio: igitur per simplicem apprehensionem facit ens rationis.

Dices in his & similibus apprehenditur res aliter ac in se est; ergo in tali apprehensione reperitur difformitas cum objecto, & consequenter falsitas: sed in prima mentis operatione non reperitur falsitas, vt constat ex Aristotele tertio de anima cap. 6. & alibi: ergo ens rationis non potest effici per primam mentis operationem.

Respondeo ad minorem pro re præsenti, non reperiri falsitatem in prima mentis operatione, quando res simplices apprehenduntur in se, vt substantia, quantitas; secùs quando apprehenduntur vt conjunctæ, vel identificatæ, vel relatæ, quæ separatæ sunt, vel diuersæ, vel absolutæ, vt dum apprehenditur visio in pariete viso, nigror in oculo pro cœcitate; Serpens, Leo, Capra vt vnum in essentia; prædicatum vt forma relata ad subjectum, tanquam ad materiam, &c. Tunc enim repræsentatur objectum aliter ac in se est; & ita repræsentatio non est vera, atque adeò actus repræsentans est difformis objecto, & consequenter falsus, falsitate quidem incomplexâ. Et quod hæc sit mens Aristotelis satis euidenter patet ex textu.

21. Probatur secundò de duabus alijs operationibus. Dum enim fit ista propositio (chimæra est ens rationis) actus judicatiuus repræsentat chimæram, & habet ens rationis pro objecto: idemque valet in tertia mentis operatione. Ergo tunc intelligitur non ens per modum entis, & ita fit ens rationis.

Præterea quando intellectus factâ aliquâ propositione, apprehendit prædicatum referri ad subjectum, aut consequens ad antecedens, tunc facit ens

rationis per secundam, & tertiam mentis operationem: nam prædicatum, vt sic, quatenus actu prædicatum, non datur absque actuali prædicatione, nec consequenter absque judicio: ergo relatio quâ afficitur. V. G. animal, vt prædicatum, in ordine ad hominem, vt subjectum, dependet à judicio: similiter antecedens, vt actu inferens, & consequens, vt actu illatum, dependent à discursu. Ergo relationes consequentis, & antecedentis, vt sic, & in actu exercito, dependent à tertia mentis operatione.

22. Quæres an actus intellectus, per quem fit ens rationis, sit actus reflexus? Respondeo non esse necessarium actum propriè reflexum ad illud fingendum. Est autem actus propriè reflexus, qui habet alium actum præcedentem pro objecto.

Patet responsio. Nam cognitio, per quam fit ens rationis, non terminatur propriè ad aliam cognitionem; sed ad objectum illius, fingendo aliquid in illo. V. G. dum intellectus concipit cœcitatem in oculo per modum prauæ affectionis visus, non habet pro objecto actum illum, quo oculus concipitur; sed potiùs ipsum oculum, in quo apprehendit, & fingit cœcitatem per modum illius prauæ affectionis. Similiter, dum intellectus concipit in Deo relationem creatoris ad creaturam, non supponit pro eius fundamento denominationem cogniti; sed immediatè tendit ad Deum creantem; atque adeò talis relatio non fit per actum reflexum. Idemque potest ostendi in multis alijs.

Quandò ergo communiter dicitur ens rationis fieri per actum reflexum, debet intelligi de impropriè reflexo, quatenus actus, ex quo consurgit, supponit naturâ suâ alium actum circa ens reale, ad cujus imitationem formatur ens rationis: quod maximè patet in secundis intentionibus Logicæ, vt in ista propositione, ***homo est animal***, non enim fit ens rationis per primum actum, quo concipitur animalitas inesse homini, quia licet modus quo intellectus hoc concipit, nimirum intellectualis compositio, quâ homo ponitur vt subjectum, & animal vt prædicatum, non sit in re ipsa: tamen ex vi illius actus non tribuitur modus ille rei cognitæ, nec in illa esse concipitur: ideoque per illum non fit ens rationis; sed per alium, quo intellectus considerat ordinem subjecti & prædicati inter se, prout sunt ita disposita per præcedentem actum, & ea inter se comparat per modum respectus mutui, qui in illis non est realis: & ita generaliter loquendo ens rationis dicitur fieri per actum reflexum impropriè, hoc est aliquo modo comparatiuum.

23. Dicendum est tertiò. Voluntatem non efficere entia rationis. Videtur esse contra Scotum in 1. sent. d. 45. qu. vnicâ, num. 4. nam ibi expresè asserit voluntatem posse causare in bono volito propter aliquem finem, relationem rationis ad illum: non quidem rationis, hoc est dependentem ab intellectu, sed non realem, & objecto non conuenientem ex natura rei. Nihilominus fortè tantùm voluit voluntatem esse causam entis rationis secundum esse fundamentale, quatenus ex eius actione circa objectum aliquod, consurgit denominatio

denominatio extrinſeca voliti, & radix proxima relationis rationis objecti voliti ad voluntatem, vt notat Caiet. 1. parte q. 28. art. 1. poſt medium.

Probatur tamen concluſio primò, quia voluntas non habet vim apprehendendi, aut formandi per modum entis id, quod non eſt ens, cùm ſit potentia cœca.

Secundò. Voluntas non tendit in ens, vt ens, ſed vt bonum; ergo licet tenderet in objectum, quod re verâ nihil eſſet, tale objectum non haberet rationem entis ex vi illius actus, & ſic non fieret ens rationis à voluntate.

Tertiò. Hæc eſt differentia inter modum operandi intellectus, & modum operandi voluntatis, vt docet Diuus Thomas primâ parte qu.16.art.1. & alij. Quòd intellectus quaſi attrahat ad ſe objecta, ita vt recipiant nouum eſſe, diuerſum ab eo, quod habebant antea, ſcilicet eſſe objectiuum in intellectu: voluntas verò potiùs fertur in objectum, quaſi extra ſe, atque ita nullum eſſe nouum ei tribuit, quin potiùs in illud quaſi transformatur: non poteſt ergo aliquod ens rationis fingere.

24. Objicies. ordinare vnum ad aliud, ad quod de ſe non eſt ordinatum, eſt facere relationem rationis: ſed voluntas hoc præſtat, vt cùm peruersè ordinat Deum ad creaturam, eleemoſinam ad vanam gloriam: amare enim vnum propter aliud, eſt ordinare vnum ad aliud, & conſequenter in eo cauſare relationem rationis.

Deinde. voluntas ſæpè amat bonum ſolùm apparens, & id quod malum eſt, ſcilicet peccatum; imò aliquando amat impoſſibile: hoc autem eſt facere ens rationis; ſicut intellectus facit, dum apprehendit id quod nihil eſt, aut ens impoſſibile, per modum veri entis.

Reſpondeo ad primum, negando minorem. Vt enim rectè docet Diuus Thomas. 1. 2. qu. 17. art. 1. voluntatis non eſt ordinare vnum ad aliud, ſed intellectus: quidquid enim ordinis eſt, à ratione proficiſcitur, etiam in naturalibus, propter quod communiter dicitur *opus naturæ eſſe opus intelligentiæ*: &c. 1. lib. 1. metaph. *ordinare, & dirigere propriũ eſſe ſapientis.*

Quando igitur voluntas vnum amat propter aliud, non ordinat propriè vnum ad aliud; ſed hoc facit intellectus, judicando vnum eſſe propter aliud diligibile, quod ita propoſitum voluntas amplectitur, ſicut amplectitur objectum vniuerſale, etiam ſub ratione vniuerſalis, vt cùm appetit aliquid, quia eſt bonum: ipſa tamen illud non fingit, ſed ab intellectu propoſitum amplectitur.

Reſpondeo ad ſecundum: voluntatem non habere vim attingendi bonum apparens, quatenùs apparens eſt: neque enim cognoſcit illud vt apparens, aut vt impoſſibile, neque fingit aliquid vt bonum, quod in ſe bonum non ſit, ſed tendit in illud, quatenus proponitur ab intellectu; proponitur autem vt quid reale, & vt verum bonum; atque adeò non fertur proximè in non ens, ſed tantùm remotè, quatenus id, quod illi proponitur vt reale, eſt tantummodò apparens, & ita intellectus illud apprehendendo facit ens rationis, non autem voluntas.

Quare optimè docet Diuus Thomas 1. 2. q. 8. art. 1. quòd sicut appetitus naturalis tendit in id, quod est bonum in re existens, ita id, in quod tendit rationalis, est bonum apprehensum; eo quòd omnis inclinatio consequitur aliquam formam: ideoque, cùm appetitus naturalis, sit inclinatio naturalis, consequitur formam in natura existentem: appetitus autem sensitiuus, aut rationalis, formam apprehensam, scilicet bonum apprehensum.

25. Dicendum est quartò nullum sensum, siue externum, siue internum, facere ens rationis. Est contra quosdam recentiores, existimantes imaginationem in homine facere entia rationis fictitia, vt chimæram.

Probatur conclusio primò, quia quilibet sensus habet pro objecto aliquam speciem determinatam, & sensibilem entis realis, quæ per impressionem specierum sensibilium, illum immutat, vt constat ex libris de anima: at ens rationis vt sic, nec sensibile est, nec habet species vllas; ergo non potest sentiri, seu à sensu percipi.

Præterea nulla potentia potest excurrere extra objectum suum: sed imaginatio, & quilibet alius sensus, habet pro objecto suo, tantùm externa accidentia materialia, non verò essentias rerum; ergo non potest attingere aliquod fictum, nec percipere vnionem duarum essentiarum incompossibilium, quia sic operaretur extra objectum suum.

Obijcies. Imaginatio multa sæpè fingit, & componit, quæ sunt impossibilia, vt ex auro, & monte format montem aureum; ex serpente, capra, leone chimæram, & alia similia, vt patet in insomnijs; & illa apprehendit ac si verè essent, ergo facit entia rationis chimærica.

Deinde: sensus versatur circa sensibile vniuersale, & in communi; ab eo enim sumit speciem, non verò ab aliquo particulari: vniuersale autem prout sic, non est à parte rei. Item sensus sæpe falluntur, & apprehendunt id, quod non est, per modum entis, vt patet in cane apprehendente à longè non herum, tanquam herum suum.

26. Respondeo ad primum, imaginationem concipere montem aureum, idem esse, ac concipere ingentem massam auri; & ideò ratio, seu idea propria montis non occurrit imaginationi in tali repræsentatione, nihilq; fingitur quod possibile non sit. Vel concipit illa duobus conceptibus, altero montem, altero aurum, non verò hæc duo vnita

Quòd si dicatur re verâ componere vnum ex his duobus, & ex capra, serpente, leone chimæram, monstraq; similia. Respondendum est illa componere materialiter tantùm, quatenus vnicâ cognitione simul fertur in omnes partes componentes. quod potest contingere, vel quia species sensibiles, propter alterationem organi perturbatæ, non repræsentant partes seorsim, vt distinctas: uel quia imaginatio ex præconceptis speciebus rerum diuersarum, vim habet eliciendi, & formandi tertiam speciem, quæ repræsentet simul omnes illas res, vt vult D. Thomas prima parte qu. 12. art. 9. ad 2.

Verùm propter hoc non potest dici illa componere formaliter, ita vt suâ cognitione attingat, tanquam objectum, vnionem essentiarum, seu illud

esse fictum, & non ens, per quod diuersæ essentiæ intelliguntur formaliter vt quid vnum. quod autem attingat multa corpora in vnum corpus monstruosum coalescere, hoc nihil facit pro ente rationis, quia sæpe huiusmodi monstra reperiuntur in rerum natura, nec proinde sunt entia rationis.

Pespondeo ad aliud, sensus versari circa objectum vniuersale aduerbialiter, non verò nominaliter, vt loquitur Cajetanus 1. p. q. 80. art. 2. post medium. Non enim apprehendit visus, exempli gratia, colorem in communi, sed aliquem colorem in particulari, licet color in communi, & vniuersaliter, sit eius objectum, hoc est, illud omne quod conuenit in communi ratione coloris: idemq; de cæteris sensibus. At verò objectum intellectus est vniuersale nominaliter, hoc est, potest intellectus cognoscere rationem communem, & vniuersalem, vt sic, non cognito aliquo particulari.

Bruta porrò falli dicuntur, tantùm impropriè, quatenus formant conceptus non conformes objectis, propter quædam accidentia, quæ similia sunt, aut similia apparent: vnde canis non facit ens rationis in prædicto casu, quia eius imaginatio tantùm fertur in illa externa similia. Externi verò sensus falli dicuntur, quia propter similitudinem accidentium, quæ percipiunt, aut quia modo imperfecto percipiunt, sunt occasio intellectui errandi.

SECTIO VII.

An Deus cognoscat entia rationis.

27. EXISTIMANT recentiores quidam Philosophi, vt Vasques 1. p. disp. 118. num. 12. Entia rationis non cognosci à Deo, eo quod putent ipsa non posse ab illo cognosci, quin simul ab illo fiant: absurdum autem esse dicere entia rationis à Deo fieri. nihilominus necesse non est concedere ens rationis à Deo fieri, etiam si concedatur ab eo cognosci: & quamuis ab eo fieri dicatur, nihil absurdum sequitur vt in sequentibus sectionibus manifestum fiet. quare.

Dicendum est primò Deum perfectissimè, & distinctissimè cognoscere entia rationis. probatur primò, quia vis intellectiua mentis nostræ non potest esse major infinitá vi intelligendi Dei, ergo non potest se extendere ad aliqua, ad quæ non se extendat diuinus intellectus.

Secundò. Quidquid habet aliquid intelligibilitatis, est intelligibile à Deo, vt per se notum est; sed ens rationis habet aliquid intelligibilitatis, alioquin non intelligeretur à nobis; ergo est à Deo intelligibile.

Tertiò. Deus perfectissimè comprehendit fictiones formales nostri intellectus, hoc est actus, quibus fingimus entia rationis; ergo cognoscit fictiones objectiuas, hoc est objecta actuum fingentium, quæ sunt entia

rationis. Antecedens est manifestum. Probatur consequentia, quia non potest actus comprehendi, nec perfectè illius natura intelligi, nisi cognoscatur circa quod objectum versetur, & quidquid per illum repræsentatur. Si enim aliquid repræsentatum lateret, etiam lateret formalis repræsentatio illius, quæ in actu reperitur, & sic aliquid actus lateret, atque adeò non cognosceretur perfectè: hoc autem dici non potest respectu Dei. Vnde optimè ait Diuus Thomas 1. parte q. 14. art. 9. *quæcunque possunt per creaturam fieri, vel cogitari, vel dici, cognoscit Deus.*

Quarto. Absurdum est dicere Deum nescire nos modo de ente rationis tractare: ergo & quòd non intelligat ens rationis: si enim nullam formet cognitionem de chimæra, non potest scire, nunc à nobis de chimæra disputari. Et ipse Vasques cap. 3. ait Deum optimè cognoscere, sua attributa ratione nostrâ distingui ob imperfectum nostrum concipiendi modum: ergo tales distinctiones habent esse objectiuum in intellectu diuino.

28. Quintò. Dum quis facit istam propositionem. *Homo est equus*, Deus videt illam esse falsam, vt patet: ergo videt vnionem duorum extremorum esse impossibilem, quia in tali vnione consistit falsitas illius propositionis; ergo talis vnio habet esse objectiuum in intellectu diuino, quæ cum sit ficta, & ens rationis, non potest negari ens rationis à Deo cognosci. Similiter Deus cognoscit omnem veritatem, sed ista propositio. *Chimæra est ens rationis*, suam habet veritatem, quæ cognosci non potest, nisi extrema propositionis cognoscantur, ergo, &c.

Denique. Dum quis peccat in Fide, tribuendo aliquid impossibile Deo; aut dum Angelus existimauit se posse esse Deo similem, Deus tale peccatum agnouit, & consequenter fictiones illas, quæ sunt entia rationis.

Dices, Deum cognoscere ipsos actus, & id, ad quod transcendentaliter referuntur, hoc est extrema realia, vt equum, & hominem in dicta propositione, quæ per ipsos repræsentantur; non verò vnionem extremorum, quæ cùm nihil sit, nisi ens fictum, hoc est non ens, non potest per eos realiter repræsentari.

Respondeo. Licet talis vnio sit ens fictum, nec inter res ipsas reperiatur; apprehenditur tamen vt ens reale, & ideò repræsentatur per actum fingentem: nam si solùm extrema realia repræsentarentur, & non eorum vnio, non esset propositio, nec falsitas propositionis, nec vllum ens rationis, sed simpliciter tantùm apprehensio entium realium. In tantum igitur fit propositio in quantum vnum extremum vnitur intentionaliter alteri, & ideò talis vnio debet attingi per actum illum, ab eoque repræsentari: & consequenter actus repræsentans refertur intrinsecè ad illam, tanquam ad objectum. Debet ergo Deus talem vnionem cognoscere, vt cognoscat propositionem esse falsam, & chimæricam.

29. Dicendum est secundò, cognoscere entia rationis nullam in Deo arguere imperfectionem. Hæc conclusio sequitur ex prima. Impium enim est dicere Deum in sua cognitione aliquam imperfectionem admittere.

Deinde cognoſcere errores, & imperfectiones alterius, & diſcernere interactum verum, & falſum, eſt maior perfectio, quàm hæc neſcire. Deus autem cognoſcendo noſtra entia rationis, cognoſcit modum noſtrum cognoſcendi imperfectum, & quomodo non ſit conformis obiecto.

Denique ſicut maiorem perfectionem indicat in Pictore, poſſe effingere imagines, non tantùm rerum exiſtentium, & poſſibilium, ſed etiam impoſſibilium expreſſiuas: ita ad maiorem Dei perfectionem ſpectat exprimere in ſua cognitione, non tantùm entia realia, & poſſibilia, ſed etiam ficta & impoſſibilia.

Obijcies: non poteſt Deus cognoſcere ens rationis, niſi concipiendo per modum entis id quod ens non eſt: ſed hoc repugnat perfectioni intellectus diuini, qui clariſſimè percipit res, vt ſunt, ergo illi quoque repugnat cognoſcere entia rationis. Maior probatur quia ſicut obiectum adæquatum noſtri intellectus eſt ens, ita eſt adæquatum reſpectu intellectus diuini: ergo diuinus intellectus nihil poteſt concipere niſi ſub ratione entis, & ita ſi concipiat ens rationis, illud concipiet per modum entis.

Minor probatur. Nam imperfectio eſt concipere corporalia inſtar ſpiritalium; ergo & concipere non entia inſtar entium, quia omnis conceptio rei, quæ aliter ſe habet, ac res ipſa concepta, imperfecta eſt, & falſa, cùm ſit difformis obiecto.

Reſpondeo negando maiorem, & ad eius probationem, concedo intellectum diuinum nihil poſſe concipere niſi ſub ratione entis, ſi per ens intelligatur omne intelligibile, ſiue ſit poſitiuum, ſiue negatiuum, ſiue rationis: nego tamen quod ipſe non poſſit intelligere non entia, abſque eo quod ea concipiat inſtar entium.

30\. Nam vel ea intelligit mediatè in ordine ad intellectum creatum, prout in eo ſunt obiectiuè; vel abſque tali ordine, & dependentia: ſi dependenter ab intellectu creato, tunc eius cognitio nihil fingit, ſed eſt conformis obiecto, illúdque exprimit ſicut exprimi poteſt; prout nimirum ab homine conceptum eſt, aut conceptibile: & ita dum Chimæram. V. G. concipit, tunc eius intellectui repræſentantur extrema realia, illorum incompoſſibilitas, actus fingens ipſius hominis, & obiectum, quod fictum denominatur, quæ omnia ſe tenent ex parte obiecti, cui conformatur diuina conceptio: & ita nihil apprehendit quod non ſit, nec aliter quam ſit, nec conſequenter non ens per modum, aut inſtar entis: quamuis concipiendo rem prout in intellectu humano repræſentatur, aut repræſentari poteſt, ſub illa præciſa ratione non concipiat ſicut eſt in ſe, ſed ſicut eſt in intellectu humano, & vt eſt ens fictum ab eo.

Quod ſi concipiat entia negatiua, vt ſuo modo exiſtunt in rebus, non concipiet etiam illa per modum entis. Nam ad perfectam negationis aut priuationis cognitionem non ſpectat, quod ipſa directè repræſentetur & per modum entis poſitiui, ſed quod Deus cognoſcendo perfectè entia poſitiua, iudicet & cognoſcat vnum non eſſe aliud, aut in alio, aut alteri vnitum,

vel vnibile. Et hac ratione dixit D. Thomas 1. parte quæst. 14. artic. 10. Deum cognoſcere priuationes per formas oppoſitas. Qui enim aliquid perfectè cognoſcit, debet cognoſcere ea, quæ ipſi poſſunt accidere: formæ autem poteſt accidere priuatio eius in ſubiecto, vt bono poteſt accidere quod per malum oppoſitum corrumpatur: quodlibet autem cognoſcitur ſecundum quod eſt: vnde cum eſſe mali ſit eſſe priuatio boni, Deus cognoſcendo bonum cognoſcit quoque eius priuationem, ſicut tenebras per lumen.

Item cognoſcendo totam hominis perfectionem, eâdem cognitione cognoſcit ipſum non eſſe alia entia: & ita non cognoſcit priuationes, & negationes ad modum entium, ſed per entia oppoſita: nec imperfectio eſt cognoſcere aliquid per aliud, quando ipſum non eſt per ſe cognoſcibile, vt bene ait idem Sanctus Thomas eodem articulo ad quartum.

31. Neque omittendum eſt eadem entia negatiua poſſe à nobis etiam cognoſci abſque fictione; non quidem per directam repræſentationem, & per propriam ſpeciem, cùm nullam habeant; ſed indirectè, & per ſpeciem oppoſitæ formæ, cum quodam diſcurſu. Nam intellectus poteſt negare equum de homine abſque vlla fictione, concipiendo vtrumque vt in ſe eſt: quomodo negatio propriè concipitur in propoſitione negatiua, quia in ea vnum tantùm extremum ab alio remouetur: in propoſitione verò affirmatiua, vt *Petrus eſt cœcus*. Licet ex vi verbi, *eſt*, attribuatur ſubiecto aliquod non ens per modum entis: tamen poteſt intellectus abſque fictione intelligere petrum eſſe cœcum, intelligendo eum viſu carere, quia illa propoſitio æquiualet iſti, *viſus non eſt in petro*.

Similiter intelligendo bonum per ſpeciem propriam boni, cognoſcit per eandem, interpoſito quodam diſcurſu, priuationem boni, quia cognoſcendo bonum, cognoſcit eſſe appetibile, & perfectiuum appetitus: ex quo ſic diſcurrit. *Bonum eſt appetibile, & perfectiuum appetitus, ergo quod non eſt appetibile, & perfectiuum appetitus, eſt malum, & priuatio boni.* Vnde eadem ſpecies eſt principium cognoſcendi formam, & priuationem eius, ſed diuerſo modo; quia reſpectu formæ, eſt primò repreſentatiuum, Reſpectu verò priuationis, eſt illatiuum, vt bene ait Iauellus. 10. metaph quæſt. 10.

SECTIO VII.

An Deus faciat ens Rationis.

32. THEOLOGI, Et philoſophi communiter, fere omnes, ens rationis à Deo fieri negant: imo id aſſerere quidam Exiſtimant errorem eſſe in fide. Sed hæc cenſura nimis eſt rigida, ideo quæſtionẽ hanc ſub problemate proponere lubet, & rationes, quibus vtraque pars

defendi, aut impugnari poteſt, in medium afferre, & ſoluere, vt quam quiſque voluerit, amplectatur.

PRIMA PARS SECTIONIS.

Deum facere ens rationis

PRIMA ratio, quâ poteſt probari ens rationis fieri à Deo, petitur ex authoritate Diui Thomæ, primâ parte, quæſt. 15. art. 2. ad 3. vbi ſic loquitur de Ideis diuinis. *Reſpectus, quibus multiplicantur ideæ non cauſantur á rebus, ſed ab intellectu diuino comparante eſſentiam ſuam ad res.* & ad 4. ait tales reſpectus non eſſe in rebus creatis, ſed in Deo, neque eſſe reales ſicut illi ſunt, quibus diſtinguntur perſonæ diuinæ: ſed ſunt, inquit, reſpectus intellecti à Deo. Ergo cum ex mente D. Thomæ illi reſpectus ſint in Deo, & non ſint reales, debent eſſe reſpectus rationis; & cum fiant à Deo comparante eſſentiam ſuam ad res, manifeſtè ſentire videtur ens rationis à Deo fieri,

Pro intelligentia D. Thomæ nota ex Caiet. loco citato, & Ferrarienſi 1. contra gent. cap. 54. ſub medium, & deinceps, Deum poſſe cognoſcere eſſentiam ſuam, vel ſecundum quod in ſe eſt, vel comparatiuè ad creaturas, hoc eſt quatenus eſt participabilis, & imitabilis à creaturis ſecũdùm aliquem modum ſimilitudinis. quando igitur cognoſcit eam vt ſic imitabilem, & participabilem à leone, format, vt more noſtro loquamur, conceptum, ideam, & propriam rationem leonis; & hic eſt vnus reſpectus idealis: quando item cognoſcit eam, vt ſic participabilem ab homine, format rationem, & ideam hominis: & hic eſt alius reſpectus idealis. atque ita de cœteris.

Quia verò cognitio Dei infinita eſt, & omnimodè perfecta, ideo non poteſt ita terminari ad aliquod objectum, quin intrinſecè ſeipſam repræſentet, & intueatur quaſi reflexiuè. Quo fit vt Deus intelligendo plures creaturas, ſimul intelligat quaſi reflexiuè conceptum ſuum, & intellectuales earum repræſentationes, quas in ſe habet, & hoc eſt cognoſcere ſeu intelligere in ſe plures rationes proprias multarum rerum, ſeu plures ideas, quæ ita dicuntur reſpectus intellecti: non quidem quod ſint plures in ſe intrinſecè, quia ſunt vnica eaque ſimpliciſsima Dei intellectio, ſed tantum ratione diuerſarum rerum, quarum ſunt ideæ: & ſic ſunt ideæ multæ, & diuerſæ ideæ, terminatiuè, objectiuè, repræſentatiué, exemplariter, quia ad diuerſa terminantur, diuerſa repræſentant, diuerſa habent pro objecto, diuerſarum rerum ſunt ideæ.

33. Ex his reſpondeo, negando, D. Thomam ſentire ens rationis à Deo fieri. In eo enim ſolùm poteſt eſſe difficultas, quòd iſti reſpectus, quibus multiplicantur ideæ, dicantur cauſari ab intellectu diuino, & quòd non ſint reales, ſed intellecti à Deo. Si enim iſti reſpectus dicantur eſſe relationes

rationis, non causantur ab intellectu diuino formaliter, quasi ipse concipiat essentiam diuinam realiter referri ad plures creaturas: Hoc enim esset rem falsò concipere ex communiori sententia.

Causantur ergo tantùm fundamentaliter & virtualiter. Quatenus enim intelligit essentiam suam esse diuersimodè participabilem à diuersis creaturis, & ita diuersas creaturas in suo conceptu repræsentat, sufficiens præbet fundamentum intellectui creato, huiusmodi repræsentationem diuinæ cognitionis apprehendenti, distinguendi plures ideas, & concipiendi plures respectus in Deo ad creaturas, qui respectus vt facti à nobis, aut vt factibiles, intelliguntur à Deo, & ita dicuntur non esse reales, sed intellecti à Deo.

Secunda ratio. Id cuius fieri est intelligi, seu esse objectiuè in intellectu, fit ab eo, à quo intelligitur: sed fieri entis rationis, est intelligi, vt patet ex definitione illius: ergo fit ab eo, à quo intelligitur; sed intelligitur à Deo, vt probatum est sectione præcedenti, ergo fit à Deo.

Respondeo ad minorem: fieri entis rationis esse intelligi, sed alio modo, quam fit. Cùm enim ens rationis, sit ens fictum, debet intelligi instar entis realis: vnde si priuatio intelligatur, vt carentia, seu vt non ens, non fit ens rationis, quia intelligitur secundum quod est vt dictum est supra: & ita cognitio quâ fit ens rationis, non conformatur objecto, ideóque est, saltem incomplexè, falsa, quia si vera esset, nihil fingeret: at verò Deus intelligit ens rationis, vt est, hoc est quatenus repræsentatur ab actu intellectus humani, & consequenter debet esse extra intellectum diuinum, saltem possibile, quale illi repræsentatur: quo fit vt cognitio Dei nihil fingat, sed sit conformis objecto, atque adeò non faciat ens rationis, imò potiùs cognoscendo destruat: sicut ille qui cognoscit mendacium alterius, non mentitur, quin potius actum verum elicit, quo mendacium alterius destruit, cognoscendo rem vt est.

34. Tertia ratio. Ens ipsum reale dum cognoscitur, & existit objectiuè in intellectu, dicitur existere, & produci in esse objectiuo: ergo multo magis ens rationis dicetur existere, & simpliciter produci, dum existet objectiuè in intellectu: sed hoc habet à Deo: ergo à Deo simpliciter producitur.

Respondeo: eo modo posse dici ens rationis existere, & produci objectiuè dum cognoscitur, quo entia realia, dum cognoscuntur: sed sicut in entibus realibus, aliud est produci simpliciter, aliud produci secundùm quid, & in esse objectiuo: ita aliud est in ente rationis existere simpliciter in intellectu, id est fingi ab eo: sic enim debet dici simpliciter produci: aliud verò existere secundùm quid, hoc est instar entium realiũ, dum cognoscuntur, quæque supponuntur habere, aut habere posse aliud esse quàm objectiuum. Et tunc non debet dici simpliciter produci, sed cognosci: ita enim supponitur habere aliud esse, saltem possibile, quod à fingente accipit, & quod à Deo solùm cognoscitur, non fingitur.

Quarta ratio. Intellectus diuinus concipit, vt distincta ea, quæ distincta non sunt: cognoscit enim verbum diuinum procedere per intellectum, non per

per voluntatem; & ſpiritum-ſanctum per voluntatem, non per intellectũ. Item hominem creari per ideam hominis, & non per ideam leonis: & ita diſtinguit intellectum à voluntate, & vnam ideam ab altera: cùm tamen hæc ſint quid vnum ſimpliciſſimum in Deo: hoc autem eſt facere ens rationis, vt per ſe patet.

Reſpondeo intellectum diuinum virtualiter diſtingui à voluntate, quatenus intellectus, & voluntas vim habent præſtandi ea, quæ præſtarent ſi re ipsâ diſtinguerentur: & ita Deus cognoſcit verbum procedere ab intellectu, quatenus virtute diſtinguitur à voluntate; & ſpiritum-ſanctum à voluntate, quatenus virtute diſtinguitur ab intellectu: quæ virtualis diſtinctio non eſt ficta, ſed eſt actu in Deo propter ſuam infinitam perfectionem; ideòque intellectus diuinus ſic intelligendo, non facit ens rationis. Quomodo autem ideæ diſtinguantur, & à Deo intelligantur diſtinctæ, jam dictum eſt in ſolutione primæ rationis.

35. Quinta ratio. Deus ab æterno cognouit multa à nobis poſſe diſtingui in ſua eſſentia, & inadæquatis, ſeu diuerſis conceptibus apprehendi, quæ nullo modo in ſeipſis ſunt diſtincta, vt iuſtitiam à miſericordia, ſapientiam à bonitate &c. Ergo tales diſtinctiones habebant eſſe obiectiuum in intellectu diuino, & adæquatè ab ipſo dependebant, quia tunc non effingebantur ab intellectu humano; nec eſſe objectiuum, quod habebant tunc, erat in alio intellectu, quàm in diuino, ergo Deus ab æterno fecit ens rationis.

Quamuis autem hujuſmodi diſtinctiones, & entia rationis non cognouerit Deus, niſi prout à nobis factibilia, aut factu poſsibilia: tamen verè fecit ens rationis, quia hæc habebant eſſe objectiuum in ejus intellectu, omninò diuerſum, ſeu diſtinctum ab eo, quod in intellectu humano erant habitura: ſicut ego facio ens rationis, dum chimæram concipio, quamuis hoc idem alius faciat: imò quamuis non poſſem ego concipere chimæram, niſi dependenter ab actu alterius, illam mihi repræſentante, quia tunc eſſe chimæræ, quod eſt in meo intellectu, eſt omninò diſtinctũ ab eſſe, quod eſt in intellectu alterius.

Reſpondeo concedendo hujuſmodi diſtinctiones, & omnia entia rationis, quæ ab intellectu creato fingi poſsunt, habuiſse eſſe objectiuum in intellectu Dei ab æterno: ſed nego quòd ideo Deus fecerit ens rationis ab æterno. Aliud enim eſt facere ens rationis, aliud concipere, & intelligere ens rationis, ab alio factum: ſicut aliud eſt errare, & aliud intelligere errorem: aliud diſcurrere, aliud intelligere diſcurſum alterius. Nam facere ens rationis, neceſſariò includit fictionem, & conceptionem rei aliter ac in ſe eſt, vt oſtendimus: non autem illud intelligere, quia poteſt intelligi, vt eſt, ſeu vt in intellectu creato repræſentatur, abſque vlla fictione: ſicut dum dico *chimera eſt ens rationis*, nihil fingo, quia iudicium meum eſt verum, & objecto conforme.

Etenim ſi res diligenter inſpiciatur, magnum eſt diſcrimen inter iſta

duo, Deus concipit iustitiam suam distinctam à misericordia sua, & Deus concipit distinctionem, quam homo facit inter iustitiam, & misericordiam suam: nam si primo modo conciperet, re vera aliquid fingeret, & rem conciperet aliter ac est: secundo vero modo nihil fingit, sed rem concipit vt est in intellectu humano. & licet tunc illa distinctio habeat esse objectiuum in intellectu Diuino; illud tamen esse, non potest dici confictum ab ipso, vt ex se patet: & ideo comparatur ad ipsum, non vt ad causam efficientem, sed vt ad cognoscentem tantùm; neque vt effectus sed vt objectum tantùm. Idemque dicendum est de eo, qui conciperet ens rationis ab alio factum, vt in illius intellectu præcisè repræsentaretur.

36 Instabis. Illud esse objectiuum, quod habent in intellectu diuino hujusmodi distinctiones, & alia entia rationis, ab homine fingibilia, non est ens reale, vt constat; Ergo est ens rationis. Quomodo enim aliter vocari potest? sed tale esse dependet ab intellectu diuino, cùm per eum suo modo existat, ergo per eum suo modo producitur, & ita ens rationis fit à Deo.

Respondeo, illud esse obiectiuum in intellectu diuino existens, esse, & debere vocari ens rationis, non à Deo factum, sed ab homine fingibile. illud enim, quod est in intellectu diuino, & quod futurum est in intellectu humano, idem est ex parte objecti, sed ex parte cognoscentis, diuersas habet conditiones; nam prout cognoscitur ab intellectu diuino, habet rationem meri objecti, & termini cogniti, non verò effectus: respectu verò intellectus humani habet rationem & objecti, & effectus, quia ab eo & cognoscitur, & fingitur: hoc est, cùm nihil sit, cognoscitur quasi esset ens, & per modum entis realis, quo modo non fingitur à Deo: & ideò in rigore loquendo, respectu intellectus diuini non habet tunc esse actuale, sed possibile in ordine ad intellectum creatum.

Vnde generaliter concludendum est, quòd efformatio entis rationis, seu ens rationis in fieri, essentialiter includit fictionem; hoc est exigit, vt concipiatur instar entis realis, & alio modo quàm sit; quamuis hoc non includat in suo conceptu objectiuo, seu in facto esse, hoc est, dùm concipitur, vt habens existentiam in aliquo intellectu: quemadmodum res, quæ fit per creationem, necessariò postulat vt producatur independenter à subjecto; & tamen non est opus vt in suo conceptu objectiuo, vel in facto esse, includat talem independentiam; imò potiùs contrariam dependentiam inuoluit, si creetur per miraculum, vt si forma ignis producatur extra subjectum.

SECVNDA PARS SECTIONIS.

Deum non facere ens rationis.

37. PRIMA ratio, quâ ostenditur Deum non facere ens rationis; sic habet. ad hoc vt Deus faciat ens rationis, debet distinguere ea, quæ non sunt distincta, referre ea, quæ non sunt relata, & concipere negationes & priuationes instar entium: ad hæc enim omnia entia rationis reducuntur, vt dictum est supra: sed hoc repugnat perfectioni diuinæ cognitionis, vt ostendimus in calce sectionis præcedentis; Ergo illi repugnat facere ens rationis.

Respondeo negando majorem. Ad hoc enim vt Deus dicatur facere ens rationis, sufficit vt hujusmodi distinctiones, relationes &c. à nobis factæ, aut factibiles, habeant esse objectiuum in ejus intellectu: quia, cùm ens rationis nullum aliud esse posit habere, quàm objectiuum, necesse est, vt qui dat illi tale esse, illud faciat: facere quippe ens rationis, & dare esse objectiuum enti rationis, idem sunt, vt per se manifestum est. Quòd autem homo det illi tale esse primariò, aut fingendo, Deus autem secundariò, & non fingendo, hoc est per accidens respectu entis rationis; & pendet potiùs à conditionibus intellectus diuini, & humani: quàm ab essentialibus prædicatis entis rationis.

Imò quamuis abstinendum sit à verbo fingendi, respectu Dei, quia malè sonat: tam videtur fingere Deus ens rationis ex parte rei fictæ, per se loquendo, quàm homo: quia fingere est cognoscere aliquid, vt existens, quod in se non potest existere, vt cognoscitur: sed tam repugnat ens rationis existere, sicut cognoscitur à Deo, quàm sicut cognoscitur ab homine; ergo quantum est ex parte entis rationis, tam fingit illud Deus, dum cognoscit illud fictum vel fingibile ab homine, quàm ipse homo: quia cognoscere est fingere, & fingere est cognoscere.

Dico *ex parte rei* quia ex parte cognoscentis, est discrimen: eo quòd homo primo illud fingit, Deus autem secundariò, & mediatè, in ordine ad intellectum creatum: item homo cognoscit illud, quasi esset ens, & per modum entis realis, Deus verò vt in se est, seu vt repræsentatur in intellectu humano, & vt est ens fictum ab eo.

38 Secunda ratio. Ens rationis non potest fieri, nisi per actum formaliter falsum; ergo non potest fieri à Deo. Consequentia est euidens: probatur antecedens, quia actus, quo fit ens rationis, necessariò est difformis objecto, nec per eum concipitur res, vt in se est: si enim conciperetur vt in se est, nihil fingeretur, & ita res in se haberet verum esse extra intellectũ, cui conformis esset actus verus: atque adeò per istum actum verum, etiam si per eum apprehenderetur ens rationis, non fieret tamen ens rati-

onis: sed supponeretur factum per alium actum fingentem, & apprehendentem objectum aliter, ac in se est: imò per hujusmodi verum actum destrueretur ens rationis apprehensum.

Cum enim dico, *chimæra est ens fictum* elicio verum actum, quo destruo esse chimæræ. Nam esse chimæræ apprehenditur vt ens reale ab actu, quo fit chimæra; per istum verò actum apprehenditur vt ens fictum: & ita prius illud, & proprium esse chimæræ destruitur per actum secundũ verum: atque adeò non potest dici fieri per illum.

Cùm igitur Deus apprehendit ens rationis, à nobis factum, apprehendit illud per actum verum, & conformem objecto, prout nimirum est in nostro intellectu, & clarè cognoscit nos falli in tali apprehensione, ideoque negat, & destruit ens rationis, quod nos in mente veluti affirmamus: propter quod dici non potest illud facere.

Respondeo negando antecedens. Licet enim verum sit respectu nostri, saltem vt plurimùm; non est tamen verum respectu entis rationis, secundũ se spectati; quia cùm habeat tantùm esse objectiuè in intellectu, illud accipit ab eo, cui objicitur: quod autem illud accipiat per actum fingentem, & falsum, vel per actum verum & conformem objecto, hoc est illi per accidens, vt dictum est in solutione primi.

Et quamuis Deus videat ens rationis, quod est in intellectu humano, esse ens fictum, & consequenter videat intellectum nostrum incomplexè falli, atque adeo neget rem ita esse, sicut apprehenditur: tamen semper apprehendit illud, prout in nostro intellectu repræsentatur, & cùm illud sit ens rationis, erit quoque nouum ens rationis, quatenus objicietur intellectui diuino.

39. Tertia ratio. vel Deus cognoscit ens rationis scientiâ speculatiuâ, vel practicâ? si speculatiuâ; hæc suum supponit obiectum & non facit: si practicâ: ergo ens rationis est ens reale, quia vt docent communiter Theologi, cognitio, seu scientia Dei practica, est effectiua alicuius rei extra Deum. Vnde euidenter concluditur Deum non facere ens rationis.

Respondeo, solutionem satis clarè deduci ex prædictis. Cognitio enim, quâ Deus cognoscit ens rationis, est practica, & factiua illius. Theologi autem locuntur de cognitione Dei, quatenus respicit proprium, & primarium objectum, quod est ens reale, à Deo factibile.

Et hæ sunt præcipuæ rationes vtriusque sententiæ, quæ faciunt vtramque partem probabilem: secunda tamen videtur mihi probabilior, quòd scilicet Deus non faciat ens rationis.

Quid porro dicendum sit de intellectu angelico respectu entis rationis, facilè concludi potest ex his, quæ dicta sunt de diuino & humano: quatenus enim cognoscit res in se ipsis, & prout in se sunt, non facit entia rationis: quia tamen cognitione naturali potest cognoscere Deum imperfectè, & per ordinem ad creaturas, distinguendo & inadæquatis concep-

tibus apprehendendo diuersas in eo perfectiones, secundùm quas à diuersis creaturis participabilis est: consequenter tunc facit quasdam distinctiones, & relationes rationis.

Preterea cognoscit ipse quodammodo nostra entia rationis & ita dat illis esse objectiuum, atque adeo debet dici facere ens rationis hoc modo, secūdum primam sententiam. Et hæc sufficiant de ente rationis, & de quæstionibus proœmialibus: nunc ad primā logicæ partem, quæ est de prædicabilibus Porphyrij.

LIBER SECVNDVS.

De Vniuersalibus, seu Prædicabilibus in communi.

PROOEMIVM.

PORPHYRIVS, cujus nomen Malchus Platonicus philosophus, ex Christiano factus infidelis, atque etiam magicæ artis studiosus, ob iram in quosdam Christianos, à quibus cæsus fuerat, vt refertur in historia tripartita libro 7. rogatus à Chrysaorio, iuuene siculo, aut Phryge, aut Romano patricio, vt varij sentiunt, ejus discipulo, vt sibi ob difficultates, quas patiebatur in Aristotelis Categorijs, aliquid subsidij ferret, tractatum de Vniuersalibus, seu de quinque prædicabilibus composuit, quem nos hoc, & sequenti libro explicandum suscepimus.

Vocatur autem hoc opus εἰσαγωγὴ, hoc est introductio, aut ad prædicamenta Aristotelis, aut absolutè per antonomasiam, vt vult Ammonius, simplicius, Boetius, & alij: ita vt sicut logica, prima scientiarum est, ita introductio ad logicam, absolutè dicatur introductio, quasi omnium prima. Et verò Porphyrius ipse expressè indicat librum hunc, non tantùm ad prædicamenta Aristotelis, sed etiam ad definitiones, diuisiones, & demonstrationes conficiendas, vtilem: & ita esse veluti commune proœmium ad vniuersam Philosophiam.

Nec ideo tamen negandum eſt tractationem iſtam, partem eſſe dialecticæ quòd introductio ad dialecticam dicatur, quia nihil vetat inter plures alicujus diſciplinæ partes, vnam ad alias eſſe introductoriam, viamque parare. Dicitur verò introductio, inſtitutio illa, quâ quis à primis velut elementis in doctrina aliqua eruditur, & informatur παρὰ τὸ εἰσάγειν, quod eſt introducere, erudire, informare.

2. Inſtitutum ejus auctoris eſt declarare quid ſit genus, quid ſpecies, quid differentia, quid proprium, quid accidens: quæ communiter vniuerſalia, ſeu prædicabilia vocitantur: vnde poteſt colligi objectum proprium hujus tractatus eſſe vniuerſale in communi, quatenus eius cognitio ad modos differendi couſtruendos, maximè ad ſillogiſmũ mediatè conducit; non verò ipſa quinque vniuerſalia, neque ſupra dictas quinque voces, genus, ſpecies &c. neque ipſum prædicabile, vt ſic.

Non quidẽ iſtas quinque voces, vt Ammonius præfatione in porphy. Auerroes in prologo magno poſteriorum, & alij ſentire videntur, ex eo quòd in quibuſdam codicibus titulus ſit περὶ πεντὲ φωνῶν. Logica enim non conſiderat voces primò, & per ſe, vt diximus ſupra, quæſtione de objecto Logicæ. nec item ipſa quinque vniuerſalia, quia ſubjectum cujuſque ſcientiæ debet eſſe vnum, & quæcumque in ea tractantur, rationem aliquã vnam ſortiri debent, vt ibidem explicatum eſt: jdeoque prædicta quinque vniuerſalia, huius operis materia cenſeri non poſſunt, niſi quatenus in ratione communi vniuerſalis conueniunt, quod idem eſt ac dicere vniuerſale in communi eſſe objectum.

Nec denique prædicabile ipſum in communi: quæ eſt ſententia quorundam recentiorum, ſed potius vniuerſale, vt rectè docet Diuus Thomas quæſt. 9. Sotus quæſt. 4. Scotus quæſt. 7. & 8. vniuerſalium, & alij multi, quia in quauis ſcientia illud eſt ſubjectum, de quo proprietates demonſtrãtur, partes atq; ſpecies explicãtur: hic autẽ explicãtur genus, ſpecies, differẽtia, &c. quæ ſunt partes ſubjectiuæ vniuerſalis; & demõſtratur quod ſit prædicabile de multis, eſſentialiter, vel accidẽtaliter *in quid, vel in quale*, &c. quæ ſunt proprietates vniuerſalis, non autẽ prædicabilis: imò ipſum prædicabile, vt ſic, eſt proprietas vniuerſalis, neque obſtat quòd porphyrius definitionem vniuerſalis in hoc opere non aſſignet, ſicut aſsignari ſolet definitio objecti in aliis ſcientiis, quĩa ſupponit eam ab Ariſtotele fuiſſe ſufficienter traditam.

3. Non eſt tamen hic prætereundum in vniuerſali duo ſpectari poſſe. primum eſt natura ipſa realis, quæ vniuerſalis denominatur: ſecundum eſt ratio vniuerſalitatis, à qua natura vniuerſalis nuncupatur, vt fuſiùs infra explicabimus. Verbi gratia in animali reperitur natura ſenſitiua realis, & vniuerſalitas, ratione cuius intelligitur apta eſſe in pluribus animalibus. Primum dicitur materiale, ſeu ſubſtratum vniuerſalis: ſecundum dicitur formale. ſiue autem detur vniuerſale à parte rei ſiue non, de quo infra, certum eſt Logicam, ſiue hanc Logicæ partem, non habere pro objecto vniuer-

ſale quoad materiale, in ſe ſimpliciter ſpectatum, ſecundum ſua eſſentialia, & intrinſeca prædicata, vt non habet pro obiecto animal, quatenus eſt ſubſtantia, corpus, viuens, ſenſitiuum, quia hoc proprium eſt aliarum ſcientiarum; ſed quatenus afficitur vniuerſalitate, & ita aptum eſſe concipitur ad ſubeundam rationem ſubiecti, prædicati, medij, in propoſitionibus, ex quibus varij diſſerendi modi efformantur, præſertim ſyllogiſmus.

Quod poteſt declarari à ſimili in arte domificatoria, quæ conſiderat lapides, non vt ſunt ſubſtantia inanimata, nec ligna, vt ſunt vegetabilia, nec clauos ferreos, vt minerales, &c. Quia ſub ea conſideratione ad phyſicum pertinent: ſed vt ſunt partes aptæ ad conſtruendam domum: ita enim logica non conſiderat naturas vniuerſalitati ſubſtratas, niſi quatenus poſſunt eſſe partes aptæ ad componendas propoſitiones, & his mediantibus ad componendum ſyllogiſmum, ad quem vltimò referuntur: vnde rectè dixit Auicenna logicam eſſe de ſecundis intentionibus, adiunctis primis, quia nimirum conſiderat principaliter ſecundas intentiones; res verò tantùm materialiter, & denominatiuè, ſeu vt loquitur Scotus in fine quæſtionis octauæ citatæ, tanquam terminantes reſpectum ſecundarum intentionum: vnde objectum hoc non eſt ens per accidens: nam eâdem ratione definitur, & intelligitur accidens in ordine, & dependentia ad ſubſtantiam, nec tamen vt ens per accidens. & hæc de prooemio iſto ſint ſatis.

QVÆSTIO I.

De eſſentia, exiſtentia, & diuiſione vniuerſalis.

1. ACCVRATAM vniuerſalium tractationem ad Metaphyſicam pertinere nullus ambigit: eius enim eſt de rerum diſtinctionibus, & vnitatibus, de ordine graduum ſuperiorum, & inferiorum, ex profeſſo diſputare: imò in quantum vniuerſale eſt quodammodo proprium objectum intellectus, ad conſiderationem Phyſicam ſpectat, quia animaſtici eſt agere de intellectu, & objecto eius, atque actibus: quod maxime verum erit ſi vniuerſale fiat per intellectum.

Nihilominùs quia materia iſta eſt ſummoperè vtilis, imò neceſſaria ad omnia, quæ in Logica tractantur, cùm ex ea pendeant definitiones, diuiſiones, & argumentationes, ſine quibus Logica non conſtat: operæ pretium eſt, non tantum eas attingere quæſtiones, quas ſibi vt proprias dialectica vendicat, ſed & eas quas vt altioris conſiderationis porphyrius omiſit, ne chryſaorij adhuc Tyronis animum, rerũ dificultate confunderet; cuiuſmodi ſunt, an vniuerſalia ſint in rebus, vel in ſolo intellectu; an ſint ſeparata, vel in ſenſibilibus ſolum exiſtentia; an ſint corporea, vel incorporea, & aliæ ſimiles, quæ ita inter ſe connexæ ſunt, atque à ſe inuicem

dependentes, vt vna ſine alijs non poſſit apprimè intelligi. Propter hæc itaque mihi ignoſcet curioſus lector, ſi materiam hanc à ſe ipſa quaſi diuiſam, ad varios Philoſophiæ tractatus remittere, & ſuam cuique proprium partem reſeruare nolui.

SECTIO PRIMA.

De Nomine & generali Vniuerſalis diuiſione.

2. VNiuerſale, vt notio ipſa nominis indicat, illud eſt, quod multa reſpicit, ſeu ordinem habet ad multa; ideòq; ſecundũ multiplicem ordinem, multipliciter diuiditur. Aliud enim eſt vniuerſale in ſignificando, quod plura ſignificat; & hoc duplex eſt, complexum nempe, & incomplexum: complexum eſt aliqua propoſitio vniuerſalis, in qua prædicatum omnibus ſub illius ſubjecto comprehenſis ineſſe ſignificatur, vt *omnis homo eſt animal* incomplexum verò, ſeu ſimplex, eſt vox aliqua ſimplex, multa ſignificans, aut vnum multis conueniens, vt *homo*, ſignificans omnes homines, aut naturam humanam in communi, & ſub ea omnes ſingulares homines.

Rurſus aliud eſt vniuerſale in cauſando, & eſt aliqua cauſa, quæ diuerſos producit effectus, vt eſt ſol, Deus: aliud in repræſentando, quod plura repræſentat, vt eſt idea exiſtens in mente artificis, multa repræſentans artefacta, & generaliter omnes actus intellectus, quibus naturæ communes apprehenduntur: ſunt enim exemplar, & ſimilitudo plurium, aut vnius in ordine ad multa, & hâc ratione dicuntur eſſe in mente diuina ideæ, ſeu exemplaria rerum omnium factibilium,

Aliud denique eſt vniuerſale in eſſendo: aliud in prædicando. Vniuerſale in eſſendo, eſt natura aliqua exiſtens in multis ſingularibus, quibus omnibus communis eſt, vt eſt verbi gratia, natura animalis, exiſtens in omnibus animalibus. Vniuerſale verò in prædicando, eſt ſimiliter aliqua natura, quæ de multis enuntiari, ſeu prædicari poteſt, & hoc non videtur differre ab vniuerſali in eſſendo, vt explicamus infra, niſi tanquam proprietas ab eſſentia. Ex eo enim quòd aliqua natura multis ſingularibus ineſt, poteſt de ipſis prædicari: vnde quia prius eſt naturam aliquam poſſe eſſe in multis, quàm poſſe de illis prædicari: ideò illud eſſentiam denotat, iſtud proprietatem, quæ eſt aliquid poſterius eſſentiâ.

3. Cœterum: qui diſſidium inter Platonem & Ariſtotelem circa vniuerſale, curioſiùs explicant, tripartitò diuidunt vniuerſale in commune, ſcilicet in vniuerſale ante multa, in vniuerſale in multis, & in vniuerſale poſt multa.

Vniuerſalia ante multa ſunt, quæ ſingularum rerum exiſtentiam præcedunt,

dunt, tanquam exemplaria quædam, seu formæ Archetypæ rerum efficiendarum, siue in sola Dei mente existant, siue extra Deum: si autem extra Deum subsisteret hujusmodi vniuersale à singularibus separatum, rectè vocaretur vniuersale metaphysicũ, quia sic abstraheret ab omni mutatione, & contractione: metaphysicæ autem proprium est de rebus sic abstractis agere.

Vniuersalia in multis, sunt communes quædam naturæ in singularibus rebus existentes, ut est natura humana in singulis hominibus, sicut iam dicebamus de vniuersali in essendo: & hoc vniuersale non incongruè vocatur physicum, quia cùm sit in rebus singularibus contractum, subjectum est mutationi, & accidentibus sensibilibus, à quibus initium habet Physicę contemplatio: quamuis & hoc reperiri possit in rebus à materia sensibili sejunctis, vt in Angelis, & ita metaphysicæ considerationi subjacere.

Vniuersalia denique post multa, sunt quædam communes ideæ, imagines, seu notiones, quas ex singularium rerum inspectione in nostro effingimus intellectu. quando enim cernimus, singulos, verbi gratia, homines eandem, seu similem habere naturam, formamus in mente nostra quandam similitudinem, seu notionem omnium hominum, ex ea, in qua conueniunt, natura, quæ est veluti quædam imago communis naturæ omnium hominum; quod est esse vniuersale in repræsentando; & hujusmodi vniuersale multi Logicum nuncupant, quia Logicæ munus est tractare de definitionibus, diuisionibus, & argumentationibus, quæ traduntur de rebus vniuersaliter conceptis, quatenus intellectus diuersimodè eas inter se comparat, ordinat, distinguit: vt sic enim subsunt denominationibus extrinsecis, & secundis intentionibus, quas logica præcipuè considerat, vt dictum est supra.

4. Ad hanc vniuersalis tripartitam diuisionem explicandam, inuenies apud Ammonium in suo super Porphyrium commentario, aptam comparationem, sumptam à Sigillo, cui insculpta sit effigies leonis, verbi gratia, eoq; obsignentur multæ cereæ tabellæ, eius impressam effigiem recipientes. Tunc si quis omnes hujusmodi tabellas inspiciat, statim ex communi omnium similitudine, communem omnium ideam, seu notionem formabit.

Simili modo Deus, antequam hæc vniuersa conderet, omnium rationes, & exemplaria in mente habebat, ad quæ respiciens, res ipsas effinxit ad hujusmodi exemplarium similitudinem: vnde tales formæ exemplares, in diuina mente existentes, sunt veluti insita sigillo effigies, atque vniuersalia ante multa: formæ verò rebus ipsis datæ, dum producuntur, similes sunt imaginibus impressis in tabellis cereis, & sunt vniuersalia in multis. cũ autem res ipsas singulas ejusdem naturæ participes cernimus, earum similitudinem, & communes omnium ideas mente concipimus, non secùs ac ille, qui cereas tabulas inspexit: & hæc sunt vniuersalia post multa.

De duobus primis vniuersalibus tota est controuersia inter Platonem, & Aristotelem. Admisit enim Plato vniuersalia ante multa, ab ipsis rebus

ſingulis ſejuncta, quæ ideas vocauit: Ariſtoteles autem non niſi in rebus ſingulis reperiri voluit. Verùm vbi tales ideas poſuerit Plato valdè incertum eſt. Aſſerunt multi ipſum nihil aliud eas eſſe voluiſſe, quam æterna rerum omnium condendarum exemplaria, in mente diuina exiſtentia. ita diuus Auguſtinus 22. de Ciuit. Cap. 26. Euſtratius 1. Ethic. Cap. 6. Alcinoüs, Marſilius Ficinus, & alij, tùm veteres, tùm recentiores, quorum aliqui Ariſtotelem arguunt calumniæ, quaſi perperam mentem Platonis interpretetur, vt faciliùs impugnet; aliqui verò aſſerunt Ariſtotelem non intellexiſſe ſententiam Platonis.

5. Nihilominus à calumniæ ſuſpicione eum vendicant verba poſita lib. 1. Ethic. cap. 4. initio, dum ait arduam, & lubricam quæſtionem eſſe quam aggreditur, eo quòd amici ſunt qui ideas introduxerunt: *Sed præſtat* inquit, *veritatis tuendæ cauſa, non ſolùm amicorum, ſed noſtra ipſorum etiam decreta refutare: cùm enim vtraque cara ſint, amici nimirum, & veritas, pium tamen eſt & ſanctum, veritatem amicis anteponere.*

Dicere autem quòd Ariſtoteles Platonem non intellexerit, ridiculum videtur: quaſi verò ignorare potuerit præceptoris ſui ſententiam tam acri & perſpicaci ingenio diſcipulus; aut ijs in locis, & temporibus ſcripſerit, vel diſputauerit contra ideas, quibus vulgò ignota eſſe potuerit ipſius Platonis opinio.

Adde quod motiuum Platonis ad admittendas hujuſmodi ideas vnum fuit, ſicut infra declarabimus, vt rerum definitiones, ſcientiaſque aſtrueret & naturam eorum in communi traderet. Quis autem non videt ideas & exemplaria rerum in mente Dei exiſtentia, nihil conferre ad noſtrum modũ intelligendi, definiendi, aut ſciendi res in vnjuerſali. neque enim attendimus ad illas ideas, dum vniuerſalia volumus aut definire aut concipere.

Dicendum itaque eſt Platonem per hujuſmodi ideas intellexiſſe exemplaria, hoc eſt formas à ſingulis rebus avulſas, ſeorſimque à Deo per ſe ſubſiſtentes, quæ cauſæ eſſent & eſſentiæ eorum, quæ ſenſibus noſtris ſubjiciuntur. Verbi gratia, præter ſingulos homines eſſe alium quendam hominem, æternum, & incorruptibilem, extra Deum, qui ſingulorum hominum eſſentia, & natura ſit: homines verò ſingulos, quaſi totidem ejus imagines, & ſimulacra eſſe: ita vt homines ſinguli non magis ſint homo ille æternus, quàm imagines à ſigillo tabulis cereis impreſſæ, ſunt ipſa effigies ſigillo inſculpta: & ſicut effigies ſigilli eſt ante imagines impreſſas tabulis cereis; ita ſingularium rerum eſſentiæ, & rationes illæ archetypæ, ſeu ideæ, ſint ante ipſa ſingularia.

6. Licet autem Diuus Auguſtinus ſeptimo de ciuitate Dei cap. 28. dicat Ariſtotelem non impugnare ſententiam idearum, vt eam Plato tenuit; ſed vt Zenocrates malè intellexit: tamen in ſenſu iam explicato eam intellexit Ariſtoteles, tum alibi, tum tertio metaphyſicæ cap. 2. & libro 1. cap. 6. & 7. vbi maximè arguit Platonem, quòd eorum, quæ ſunt, eſſentiam, ab

ijs ſejunxerit: & crediderit in rebus ipſis non eſſentiam, ſed eſſentiæ imaginem & adumbratam in materia imitationem eſſe: ſicut facies non eſt in ſpeculo, ſed faciej tantùm imago in eo apparet. Et ſi Plato per ideas intellexiſſet ideas diuinas, non eas ita inſectatus fuiſſet Ariſtoteles, cùm ipſe cap. 10. lib. 14. metaphyſicæ Duuallij, qui hactenus duodecimus habitus eſt, eas admiſerit. Fatetur enim ibi ordinem, qui in hoc vniuerſo ſpectatur, ab eo dependere, qui eſt in primo opifice Deo: ſicut ordo exercitus dependet ab eo, qui eſt in mente Imperatoris. Has porrò ideas Platonis infrà refutabimus.

SECTIO SECVNDA

De Eſſentia ſeu definitione Vniuerſalis.

7. DE Vniuerſali in eſſendo, & prædicando ſolùm, hic agimus: de cæteris enim vel nulla, vel parua difficultas eſt. Vniuerſale quippe in cauſando, ab omnibus admittitur, & per ſe ſatis intelligitur. Vniuerſale item in repræſentando, quod eſt vniuerſale poſt multa, ſatis explicatum eſt ſectione præcedenti, de quo etiam diſputabimus infra, paulò ante quæſtionem quintam. Vniuerſale autem in ſignificando complexum, nullam patitur difficultatem: incomplexum verò admiſiſſe dicuntur nominales, idque ſolum: ſed de hoc infra. Pro explicatione igitur naturæ, & eſſentiæ vniuerſalis in eſſendo, & in prædicando.

Dico primò vniuerſale ſic benè definiri ab Ariſtotele 7. metaph. cap. 13. *Vniuerſale eſt quod multis ineſſe natum eſt*; ſeu *quod multis naturâ aptũ eſt ineſſe*. Item ex ſecundo poſt. cap. vltimo ſic definitur. *Vniuerſale eſt vnum præter multa, quod in omnibus illis ineſt vnum, & idem.* Eandem definitionem ponit primo poſteriorum cap. 8. his verbis *ideas quidem eſſe, aut vnum quid præter multa* (ideſt à rebus ſingulis ſeparatum) *vt demonſtratio ſit, non eſt neceſſe: ſed neceſſe eſt vt rectè dicatur eſſe vnum in multis: non enim erit vniuerſale, niſi hoc ſit: quod ſi vniuerſale non ſit, medium non erit, nec proinde demonſtratio. Oportet igitur aliquid vnum & idem in pluribus eſſe non Homonymum.* Has omnes adduxi definitiones, vt natura vniuerſalis melius declaretur.

8. Dicitur itaque vniuerſale, *vnum*, vt excludantur primò æquiuoca, ſeu Homonyma, quæ ſub eodem nomine diuerſa omninò ſignificant, vt *canis* reſpectu piſcis, ſyderis cœleſtis, & animalis terreſtris: ſecundò analoga quæ non habent, vt ſic, rationem perfectè vnam, ſed partim eandem, partim diuerſam: hoc enim ſatis indicatur in prædictis definitionibus, dum dicitur quòd *vniuerſale inſit multis vnum, & idem.* Tertiò complexa, vt *animal rationale*, important enim diuerſa, niſi ita incomplexè intel-

ligantur, & accipiantur, vt idem quod incomplexa formaliter importent, vt animal rationale, idem quod homo, per modum vnius, & non per modum duorum.

Dicitur deinde quòd *natum sit, seu naturâ aptum inesse multis*, quia vt aliqua natura dicatur vniuersalis, necesse non est quòd actu sit in multis, sed sufficit vt possit esse in multis: vnde natura solis, quamuis in vno tantum indiuiduo existat, tamen rectè potest dici vniuersalis, quia nihil prohibet multos à Deo produci soles, quibus omnibus eadem solis huius natura communicetur: similiter natura phœnicis, quamuis nunquam sit nisi in vno, vt aiunt, potest tamen multis singularibus simul communicari, sicut in multis successiuè producitur, & ita est vniuersalis, quia secundum se apta est pluribus inesse,

9. Dico secundò, rectè etiam definiri vniuersale ab Aristotele cap. 5. lib. 1. de interpretatione, hoc modo, *vniuersale est quod de multis prædicari natum est*. Ratio est euidens. Eo enim ipso quòd natura aliqua in multis singularibus inest, potest de illis prædicari. Vnde communiter dicitur, *modus prædicandi sequitur modum essendi*.

Quapropter prima vniuersalis definitio, quam præcedenti conclusione explicuimus, est quidditatiua, seu essentialis: ista verò est descriptiua seu accidentalis, tradita per vniuersalis proprietatem, vt initio primæ sectionis insinuatum est: quia quod primò in re concipitur, est eius essentia, seu quidditas: quod verò est de secundario eius conceptu, rationem habet proprietatis: non potest autem esse, nec concipi vniuersale quin concipiatur aptum existendi in multis, & ideò hoc illi essentiale est; ex quo rectè sequitur ipsum posse prædicari de multis. Nam ex eo quod res est vel non est, enuntiatio est vera vel falsa ex cap.8. de interpretatione: & ita prius est naturam posse esse in multis, quàm de illis posse prædicari: atque adeò prædicabilitas ipsius vniuersalis, est propria passio illius, consequens modum essendi in multis.

Hoc autem verum est, siue vniuersale fiat per intellectum, siue sit à parte rei, quia semper intellectus debet concipere naturam vniuersalem, vt aptam existendi in multis, priusquàm concipiat eam vt aptam de illis prædicari: non enim potest prædicari de eo in quo non est: ergo ista propositio causalis, est vera, *ideo prædicatur de aliquo, quia in illo est*, & consequenter, *ideo prædicabilis est de eo, quia apta est in illo existere*.

10. Ex his colligitur primò vniuersale esse quid concretum, seu connotatiuum, duo significans, seu duo importans; alterum materiale, alterum formale: materiale est aliqua natura, vna, seu similis in multis singularibus, qualis est natura humana, existens in petro, Paulo, Ioanne, &c. formale verò est ipsa vniuersalitas, per quam natura fit formaliter vniuersalis, & vna in multis, seu apta esse in multis: quæ quidem vniuersalitas, est secunda intentio, præsertim si vniuersale fiat ab intellectu: si verò sit à parte rei, est quidam realis conceptus objectiuus, existens in ipsamet re, quæ vniuersalis

dicitur, per quem res ipſa ordinem habet ad multa, quibus ineſſe poteſt ex vi talis conceptus, qui ideo dicitur formale vniuerſalis. Sed hoc vtrumque infra ſuo loco explicabitur.

Poſſet autem hic inueſtigari, quid in huiuſmodi definitionibus definiatur, an materiale, ſeu natura ſubſtrata; an formale, ſeu vniuerſalitas; an aggregatum ex vtroque: ſed cōmodius quæſtionem hanc examinabimus in tractatu de vniuerſalibus in particulari, vbi de generis definitione ſermo erit.

Colligitur ſecundò, tria requiri ad hoc vt aliqua natura ſit vniuerſalis, primum vt ſit vna, de qua vnitate infra agemus. Secundum vt poſſit ineſſe multis, hoc eſt vt ſit communicabilis multis, alioquin nihil differret à ſingulari, & indiuiduo, quod communicari non poteſt, vt Petrus: nam Petrus non poteſt eſſe niſi Petrus, nec diuidi in alia, quæ habeant eandem rationem cum illo: at verò natura humana verbi gratia, eſt multis communicabilis, imò de facto communicata Petro, Paulo, &c.

Tertium eſt vt talis natura communicetur multis per diuiſionem ſui; adeò vt ipſa multiplicetur numero ad multiplicationem indiuiduorum, ſeu ſingularium, quibus communicatur: quomodo natura humana, dum Petrus producitur, ipſi communicatur, ſed diuerſa numero ab ea, quæ communicatur Paulo: ſiue illa diuerſitas numerica ſit ipſi intrinſeca, ab eaque ſolùm per intellectum diſtincta, ſiue ex natura rei, de quo infra. & defectu huius conditionis natura diuina non eſt vniuerſalis, quia licet tribus Diuinis perſonis communicata ſit, eſt tamen ſingulariſſima, atque in Patre & Filio, & Spiritu-Sancto vna eſt indiuiſa: vnde Tres Perſonæ non ſunt tria indiuidua, differentia numero, ſed vnum indiuiduum.

SECTIO III.

De exiſtentia vniuerſalis.

11. NON diſputo in hac ſectione, an vniuerſale exiſtat completè à parte rei, vel ſolùm per intellectum, quia fuſius hac de re agendum eſt infra: Sed tantùm quæro an admittendæ ſint aliquæ naturæ, quæ poſſint verè denominari vniuerſales; vndecunque tandem ſuam habeant exiſtentiam.

Circa præſentem quæſtionem, duplex eſt error, primus Heracliti, & Cratyli, quos recenſet Ariſtoteles 1. Metaph. cap. 6. lib. 4. cap. 5. & alibi, exiſtimantium nullum dari vniuerſale, nec proinde ſcientiam vllam.

Secundus error eſt quorundam antiquorum, quos Albertus magnus tractatu primo Logicæ cap. 1. & Diuus Thomas primâ parte quæſtione 14. art. 15. ad 3. nominales vocāt, eo quod non res, & naturas ipſas, ſed ſola nomina vniuerſalia eſſe crediderunt. De his loquitur Diuus Anſelmus in libro de Incarnatione Verbi cap. 2. *cautiſsimè*, inquit, *ad ſacra pagina quæſtiones*

accedant ſunt mouẽdi illi vtique noſtri temporis dialectici, qui quidem non niſi flatum vocis, putant eſſe vniuerſales ſubſtantias. Et infra. *Qui enim nondum intelligit quo modo plures homines in ſpecie ſint vnus homo, qualiter in illa ſecretiſsima & altiſsima natura comprehendet, quo modo plures perſonæ, quarum ſingula quæquæ eſt perfectus Deus, ſin vnus Deus.*

12 Hanc opinionem diu ſopitam, & à ſcholis exulantem excitaſſe dicitur Ocham, Scoti Diſcipulus, primâ parte ſuę Logicæ cap. 14. & 15. Et primo ſententiarum, diſtinct. 2. quæſt. 4. & alibi. Pro eadem citatur Gregorius Ariminenſis, Gabriel, & alij, qui idem nominalium nomen obtinuerunt. An autem poſteriores iſti nominales ita ſenſerint, inter Philoſophos ambiguum eſt. Aliqui ex recentioribus hoc abſolutè affirmant: quidam alij, qui eorum libros accuratiùs legerunt, aiunt ipſos non ſola nomina credidiſſe vniuerſalia; ſed inſuper conceptus formales intellectus, hoc eſt vniuerſalia in ſignificando, & in repræſentando admiſiſſe, non autem in eſſendo.

Alij denique aiunt ipſos in ſolo modo loquendi differre à realibus: & re verâ hoc, ad ſummum, colligi poteſt ex eorum ſcriptis. Ocham enim in primo, diſtinct.2. quæſt. 8. poſtquam attulit opinionem aſſerentem ſolas voces eſſe vniuerſales, ait. *Sed hæc non videtur vera, quia tunc nihil ex natura ſua eſſet ſpecies, vel genus.* Vbi non tantùm vniuerſales conceptus, ſed inſuper naturas vniuerſales innuit: vniuerſales, inquam, fundamentaliter, vt dicunt omnes negantes vniuerſale à parte rei; quæ deinde fiant vniuerſales formaliter per intellectum, vt idem ait loco citato ſent. quæſt. 7. his verbis. *Dico quod omnis res poſita extra animam eo ipſo eſt ſingularis: & hæc res, ſic ſingularis, eſt apta nata mouere intellectum ad concipiendum eam confusè, & c.* quâ ratione volunt ferè omnes, vniuerſale fieri per intellectum.

Hoc idem tenet Gabriel in 1. d. 2. q. 8. approbans opinionem Ochami: Gregorius item diſtinct. 3. quæſt. 1. art. 2. §. pro quarto dubio, vbi ſic loquitur. *Nam ex quibuſdam ſenſatis poſſumus formare conceptum communem illis & alijs ſimilibus ſecundùm ſpeciem, aut genus.* Lege illum ibi, & Ocham quæſt. 4. & ſequentibus. Sed quidquid ſit de iſtis poſterioribus nominalibus, priorum ſententia falſa eſt, & refutanda: quare.

13. Dicendum eſt primò admittendum eſſe vniuerſale. Probatur primò ex Ariſtotele, capite de ſubſtantia, vbi diuidit ſubſtantiam in primam & ſecundam. Per ſecundam autem intelligit ſubſtantias vniuerſales, ex communi conſenſu. Et lib. 1. de interpretatiòne cap. 5. diuidit res in vniuerſales, & ſingulares. idem ſentit primo poſt. cap. 2. lib. 7. Metaphyſicæ, cap. 13. & 14. aliiſque innumeris locis.

Probatur ſecundò, quja fruſtra diceretur omnes homines ſpecie conuenire, & omnia animalia genere, &c. niſi ſpecies & genus in ijs eſſent: ſpecies autem, & genus ſunt vniuerſalia, quia naturam vnam multis communem important.

Tertio.dantur veræ ſcientiæ, & veræ demonſtrationes, vt patet ex naturali ſciendi deſiderio, omnibus hominibus à naturâ indito, ex initio metaphyſicæ: quod alioquin vanum eſſet: ſed non poſſunt eſſe demonſtrationes, neque ſcientiæ niſi ponantur res vniuerſales, ex primo poſteriorum cap. 2. & ſequentibus: quia omnis demonſtratio, vt certa ſit, debet eſſe de obiecto certo, & immutabili: ſingularia autem mutationi, & corruptioni ſubiecta ſunt: vniuerſalia verò æterna, & immutabilia, vt dicetur infra. Igitur ad hoc vt ſint ſcientiæ, certæque cognitiones, admitti debent naturæ vniuerſales.

Quartò. quod multis ineſt, eſt vniuerſale, ex definitione ſuperius tradita, ſed dantur multæ naturæ, quæ multis inſunt. Ergo dantur vniuerſalia. minor patet: natura enim animalis, verbi gratia, eſt in multis animalibus, cùm eâdem definitione explicetur in omnibus, eoſdemque habeat effectus, & proprietates.

Quintò. niſi darentur vniuerſalia, vanæ eſſent omnes illæ propoſitiones, in quibus genus de ſpeciebus, aut ſpecies de indiuiduis enunciatur; vt, *Homo eſt animal*, *Petrus eſt Homo*, &c. quod patet eſſe falſum. Dum igitur dicimus, *Petrus eſt homo*, aliquid Petro tribuimus, & hoc, vel eſt vniuerſale, vel ſingulare: non ſingulare: quia vel eſſet ipſe Petrus, vel alius à Petro: non alius, quia nullus alius de Petro dici poteſt, niſi falsò: nec ipſe Petrus, vt patet: neque enim hæc prædicatio eſt eiuſdem de ſeipſo, ſed ſuperioris de inferiori: ergo quod prædicatur, eſt vniuerſale, & ſic dantur vera vniuerſalia.

14. Dico 2. ſolas voces non eſſe vniuerſales, ſed res ipſas vocibus ſignificatas. Verbi gratia, non ſolùm hanc vocem *homo*, quâ omnes homines ſignificantur, eſſe vniuerſalem, vt volunt nominales, ſed ipſam naturam humanam, tali nomine ſignificatam.

Probatur primò ex Ariſtotele ſupra citato, diſtinguente res in ſingulares, & vniuerſales: & in anteprædicamentis definit vniuoca, quæ non ſolum nomen habent commune, ſed inſuper rationem & naturam, nomine ſignificatam. Item 1. poſt. c. 2. & 2. de anima c. 5. & 1. Metaphyſicæ c. 2. ait vniuerſalia eſſe remotiſsima à ſenſibus, & cognoſci ab intellectu; ſingularia autem ſenſu. Ergo per vniuerſalia non intelligit ſolas voces: nam voces, etiam communes, ſenſu percipiuntur. Et c. de ſubſtantia ait ſecundas ſubſtantias, id eſt vniuerſales, dici de ſubiecto, & non eſſe in ſubiecto, ſcilicet inhæſionis: ſed termini ſunt in ſubiecto inhæſionis, ſiue ſint mentales, ſiue vocales: ergo &c.

Probatur ſecundò. quæ definiuntur, vniuerſalia ſunt ex Ariſtotele 7. Metaphyſicæ, c. 15. & 1. poſt. c, 2. & alibi: ſed multa definiuntur præter nomina, vt notum eſt, ergo multa ſunt vniverſalia præter nomina: alioquin, dum dicitur homo animal rationale, nomen hominis eſſet animal rationale: quod eſt ridiculum.

Probatur tertiò. Iſta propoſitio *Petrus eſt homo*, vera eſt: ergo in illa

prædicatur aliqua ratio, seu natura communis, distincta à nomine, atque etiam à conceptu formali intellectus. Si enim prædicaretur vox, aut conceptus: sensus esset, hic terminus *homo*, est hic terminus *Petrus*, & in ista *homo est animal*, sensus esset, conceptus animalis, est conceptus hominis. quæ omnia falsa sunt.

15. Respondebis, vocem communem *homo*, non significare naturam aliquam communem singulis hominibus, sed immediatè, & confusè ipsos singulares homines. Sed hoc est vanum effugium. tunc enim sensus istius propositionis *Petrus est homo*, esset iste, Petrus est omnia indiuidua, & singularia hominis. & præterea, dum definitur homo *animal rationale*. Ista definitio debet conuenire alicui per se primò: sed non conuenit per se primò ipsi Petro, alioquin non posset adaptari Paulo, nisi secundariò, aut dependenter à Petro: ergo debet conuenire homini in communi: & sic *homo*, & *animal* significant naturam communem, non verò singularia.

Probatur quartò. Dum quis dicit: *magnes ferrum attrahit: leo est animal ferocissimum*, non intelligit hoc nomen *leo*, *magnes*, sed substantiam aliquam tali nomine significatam: non hanc in particulari, sed quæ naturam illam communem participet.

Denique, scientia est de vniuersalibus 1. post. c. 2. & 2. de anima, c. 5. sed non est de vocibus. Quis enim dicat astrologiam esse de terminis, non de astris? Theologiam de nomine *Dei*, non de natura ipsius? scientiam de plantis, non esse de earum proprietatibus; sed de nominibus? ergo scientia debet esse de rebus: non singularibus, ergo vniuersalibus: sola igitur nomina non sunt vniuersalia.

Dices. Aristoteles c. de substantia, ait secundas substantias, hoc est vniuersales, significare *quale quid*; sed significare pertinet ad nomina: ergo nomina sunt secundæ substantiæ, seu vniuersalia, non verò res nominibus significatæ.

Respondeo, Aristotelem vsurpare *substantias* pro nominibus substantiarum: ita vt sensus sit, nomina secundarum substantiarum significant *quale quid*. Nam de primis substantijs ait etiam eas significare *hoc aliquid*, cùm tamen primæ substantiæ non sint nomina, sed indiuidua, & res significatæ.

Multa alia proponuntur argumenta ad confirmandam nominalium sententiam, sed omnia illuc tendunt, vt probent non dari vniuersale à parte rei completè, & formaliter, quod communiter conceditur: an autem ita sit, in sequentibus fusè disputabitur, si prius ea, quæ ad hujusce quæstionis intelligentiam necessaria sunt, præmiserimus.

QVÆSTIO II.

De Distinctionibus.

1 Ex præcedenti quæstione liquet duo in vniuersalis definitione, & essentia comprehendi, vnum scilicet, & multa: adeo vt non tantùm vnum in se esse debeat: sed vnum in ordine ad multa. Quapropter, antequam vlterius pergamus, videndum est quid sit vnitas, & quid distinctio. Quamuis autem vnitas communiter, pri or sit distinctione, & diuisione, quia prius est rem esse vnam in se, quàm ab alijs diuisam; tamen prius de distinctionibus agam, quia meliùs ex hoc natura vnitatum declarabitur.

SECTIO PRIMA.

Quotuplex sit Distinctio, & de Distinctione reali.

DISTINCTIO in communi explicari solet per negationem idẽtitatis: quæ enim eandem entitatem non habent, eâ ratione, quâ non habent, dicuntur inter se distingui, siue alioquin sint inter se vnita, siue diuisa, & separata: vnde distinctio non opponitur vnioni, & conjunctioni, sicut separatio, & diuisio.

Duplex tantùm ex communi sententia asśignatur distinctionis genus, scilicet realis, & rationis. Distinctio realis est, quæ reperitur in rebus ante operationem intellectus. Distinctio rationis est, quæ non est à parte rei, sed fit, seu dependet ab intellectu.

At secundùm mentem Scoti datur triplex distinctionis genus in communi, nempè realis, rationis, & media inter vtramque, quæ formalis, & ex natura rei appellatur: & quia non dependet ab intellectu, potest quidem comprehendi sub genere realis distinctionis: quia tamen multo minor est, quàm quæ realis vulgò dicitur, ideò ad vitandam ambiguitatem, & ad loquendum propriè in hac materia, melius vocatur formalis, & ex natura rei, quàm realis, vt patebit ex illius explicatione.

2. Distinctio realis ex doctrina Scoti sic explicatur. *Distinctio realis est quâ distinguntur ea, quorum vnum potest existere sine altero: aut quæ*

exiſtunt ſeparata à ſe inuicem, licet neutrum poſsit exiſtere altero non exiſtente: vel quæ ſunt ſeparabilia: vel quæ ſe habent ad modum ſeparabilium: vel denique quorum vnum eſt verè, & propriè producens & alterum productum. Prima pars eſt in Scoto in 2. ſent. diſt. 1. q. 4. n. 5. 6. & 7. tres ſequentes ſunt in eodem, d. 2. q. 2. n. 3. vltima denique in 1. d. 2. q. 7. n. 34. & alibi.

Prima pars probatur primò ex Ariſtotele 7. top. c. 1. in fine, vbi ait, *ſi poteſt alterum ſine altero eſſe, non erunt idem.* Conuincitur etiam ratione, quia impoſsibile eſt vnum, & idem realiter, ſimul eſſe, & non eſſe ſeù exiſtere & non exiſtere, ex axiomate metaphyſico c. 3. & 4. l. 4. ergo ſi vnum exiſtat, altero non exiſtente, neceſſe eſt illa realiter diſtingui inter ſe, & vnum non eſſe aliud.

Secunda etiam, & tertia pars ex ſe manifeſtæ ſunt. Quicquid enim eſt, vnum eſt: quod autem vnum eſt, indiuiſibile eſt, & inſeparabile à ſeipſo: & ideo ſi aliqua ſint ſeparata, vel ſeparabilia ab inuicem, non vnum ens, ſed duo diſtincta cenſeri debent. Vnde relatio, & terminus eius, quamuis vnum ſine altero non poſsit exiſtere, diſtinguntur realiter eo vel ſolùm titulo, quia exiſtunt ſeparata ab inuicem. Item quæ ſunt ſimul vnita, eo ipſo quo poſſunt ab inuicem ſeparari, vt corpus, & anima humana, inter ſe realiter diſtinguntur.

Hæc porrò ſeparatio, vel ſeparabilitas non debet attendi ſolùm penes potentiam naturalem; ſed etiam penes potentiam Dei abſolutam: ita vt quæ diuinitus ſeparari poſſunt, ſiue poſt ſeparationem ſubſiſtere valeant, ſiue non, cenſeri debeant realiter diſtingui; quo modo certum eſt accidens diſtingui realiter à ſubſtantia, quia de facto conſeruatur in venerabili Euchariſtia, ſeparatum à ſubſtantia. Item extenſio externa quantitatis ſeparatur à corpore Chriſti in eodem Sacramento, quamuis non poſsit, ne diuinitus quidem, ſic ſeparata ſubſiſtere.

3. Quarta pars innenitur in Ariſtotele 7. metaph. c. 11. de partibus definitionis, vt eam explicat Scotus 2. ſent. d. 2. q. 2. n. 3. vbi ait, quòd licet circulus eſſet inſeparabilis ab ære, triangulus autem eſſet ſeparabilis à ligno: & eo modo ſe haberet circulus ad æs, ſicut triangulus ad lignum; rectè diceretur circulum eſſe diſtinctum ab ære, & ejus inſeparabilitatem ab eo, non prouenire ex propriâ ratione, ſed ex aliquo extrinſeco. Simili ratione oſtenditur motum cæli eſſe ab eo diſtinctum, quia licet à Philoſopho ponatur inſeparabilis ab illo; tamen eodem modo ſe habet ad cælum, ſicut aliqua alia, quorum vnum eſt ſeparabile ab alio, vt homo & motus illius. Item licet nigredo ſit inſeparabilis à coruo, quia tamen ſic ſe habet ad coruum, ſicut nigredo ad parietem, rectè concluditur eam diſtingui à coruo, quia diſtinguitur, & ſeparatur à pariete.

Vltima pars ponitur maximè propter realem diſtinctionem diuinarum perſonarum, & eam exprimit D. Thomas 1. p. q. 41. a. 4. ad 3. vna enim

non potest existere alterâ non existente: nec sunt propriè ab inuicẽ separatæ vel separabiles propter vnitatem essentiæ, & summam cum eâ identitatem: vnde dicitur in symbolo D. Athanasij *nec substantiam separantes.* non se habent denique ad modum separabilium. Nam licet animal, verbi gratia, quod est idem cum homine, sit ab eo separabile in equo quoad communem, & genericam rationem: illud tamen indiuiduum animal, quod est in homine Petro, non est separabile ab eo, & hoc modo se habet natura diuina, quæ licet communis sit tribus personis: tamen eadem est numero in Patre, Filio, & Spiritu-Sancto.

Restat ergo vt vna persona diuina realiter distinguatur ab alia, quia vna est propriè producens, & alia producta: vt enim ait D. Augustinus 1. de Trinitate cap. 1. *nulla omnino res est quæ seipsam gignat vt sit.* & ratio est clara, quia quod aliquid producit, supponitur esse; ergo aliquid producit à se distinctum, cui dat esse, quia si sibi ipsi daret esse, iam supponeretur esse, antequàm esset.

Expresè autem dicitur. *quorum vnum est verè & propriè producens,* quia multi Theologi probabiliter existimant, posse rem aliquam per miraculum, se reproducere; sed hujusmodi reproductio, præterquam quòd supponit rem iam aliâ actione productam, non est propria productio, sed solùm se habet per modum conseruationis, de quo in theologia, vbi agitur de præsentia corporis Christi in Eucharistia.

4. Hæc igitur est natura realis distinctionis, quæ in duo membra diuidi potest, scilicet in mutuam, & non mutuam. Mutua est quâ distinguntur quę sine seipsis inuicem esse possunt, ita vt seorsim vtrumque consistere posit, vt Petrus, & Paulus: siue naturaliter, siue diuinitus: hoc enim modo distinguntur accidens, & substantia, licet nonnisi diuinitus seorsim separata posint subsistere, sicut materia, & forma substantialis. Nam materia magnum habet hujus distinctionis signum, cùm, etiam naturaliter, successiuè conseruetur absque hac vel illa forma, & sine quacumque forma determinatè. Et hæc distinctio vocatur ab ab alijs realis major: & duplex statuitur. Altera, quâ supposita ab inuicem distinguntur, altera quâ naturæ differunt, vt materia, & forma. Ita Scotus 1. sent. d. 2. 4. 7. n. 43.

Distinctio non mutua est, quá duo sic distinguntur, vt vnum posit existere sine altero, non contra; quomodo distinguntur res, & alicui modi illius: & hæc vocari solet ab alijs realis minor, vel modalis, vel ex natura rei. Vocatur quidem ex natura rei, quia non fit ab intellectu: minor, quia non est tanta, quanta major iam explicata: modalis denique, quia est inter rem, & modum ejus: & ad eam etiam reducitur distinctio inter duos modos.

Est autem modus aliquid positiuum, afficiens entitatem ipsam rei per seipsum, & quasi eam vltimò determinans; ita vt sit extra essentiam, & entitatem totam rei: vnde non importat ex proprio conceptu entitatem

ſufficientem vt in ſe ſit, & conſeruetur per ſe, ſed intrinſecè poſtulat eſſe in re, quam modificat, quia eſſentialiter ab illâ dependet. Hujuſmodi eſt inhærentia accidentis in ſubjecto, quâ caret quantitas in venerabili Euchariſtia. Item ſeſſio in ſedente: velocitas, aut tarditas in motu: vnio inter materiam, & formam: quæ ex communi ſententia non poſsunt diuinitùs conſeruari extra res, quas modificant. Ratio autem inducendi hos modos, petitur ex imperfectione creaturarum, ob quam ſunt dependentes, vel compoſitæ, vel mutabiles ſecundùm varios ſtatus, ideoque egent certis modis, quibus vniantur, terminentur, compleantur, & ſecundùm varios ſtatus variè afficiantur.

5. Ad hanc porrò diſtinctionem realem poſſunt referri quæcumque aliæ reales aſſignantur. Primò quidem ea, quæ vocatur eſſentialis, quæque eſt inter res, non ſolùm reipsâ diſtinctas, ſed etiam in ſua entitate intrinſeca, & eſſentiali diuerſas; ſiue genericè, vt inter Petrum, & Pyrum: ſiue ſpecificè vt inter Petrum, & Bucephalum. Diſtinctio enim quæ eſt inter eſſentiam Petri & Pauli, propriè eſſentialis dici non debet, ſed diſtinctio inter eſſentias, ſeu eſſentiarum: quo modo non importatur diſſimilitudo, ſed ſolùm diſtinctio inter res ſignificatas.

Secundò refertur diſtinctio major negatiua, quæ eſt inter duo entia negatiua, vt inter tenebras & cæcitatem: aut inter ens, & non ens, vt inter petrum & cæcitatem. Licet enim cæcitas, & tenebræ non ſint quid reale poſitiuum, ſunt tamen à parte rei ſuo modo, vt explicatum eſt quæſtione de ente rationis. Ita etiam poteſt vocari diſtinctio, quæ eſt inter chimæram & hircoceruum; eſt enim quaſi realis, quia vnum extremum non eſt aliud, nec ab alio dependet, & vnum ſine alio poteſt eſſe ſuo modo. Eſt autem negatiua, quia extrema non ſunt aliquid poſitiuum. Et quamuis hæc ſint entia rationis, & conſequenter poſsit hæc diſtinctio vocari rationis, non tamen propriè & intrinſecè, quia eo modo, quo ſunt, diſtinguntur verè ex ſe, & non ex fictione rationis. vocabitur ergo diſtinctio rationis, quaſi extrinſecè, propter extrema, inter quæ verſatur.

Tertiò refertur diſtinctio includentis & incluſi, quæ poteſt conſiderari in quolibet toto reſpectu ſingularum partium, ſeorſim ſumptarum. Nam totum includit aliquid, quod ſingulæ partes non includunt: ſic homo diſtinguitur ab anima, quia præter animam, includit corpus: & hæc dici etiam poteſt diſtinctio excedentis, & exceſsi.

SECTIO II.

De Distinctione Rationis.

6. DISTINCTIO rationis, vt diximus, ea est, quæ non est formaliter, & actualiter in rebus, sed tantùm in eis esse concipitur, quatenus subjacent conceptibus mentis, à quibus inadæquatè & confusè apprehenduntur: & ita fit vt quæ in ijs idem sunt, quasi à se ipsis diuidantur, & vt multa intelligantur. Verbi gratia, dum apprehendimus iustitiam Dei, non conceptâ ejus bonitate, vel misericordiâ: distinguimus, seu distinctum concipimus vnum attributum ab alio, quæ cum à parte rei non distinguantur: consequenter hæc distinctio est rationis, quia à sola ratione est, & in sola ratione reperitur. Hujusmodi porrò distinctio vana non est, & inutilis, vt patet ex ijs, quæ de ente rationis diximus. Vocari autem solet alio modo præcisio & abstractio, quia quando intellectus considerando aliquod objectum, cui plura prædicata conueniunt, non attendit ad omnia, sed vnum aliquod sibi repræsentat, cætera non exprimens; videtur vnum ab alio abstrahere, ac præscindere.

Communiter autem duplex statuitur genus distinctionis rationis. Alia dicitur rationis ratiocinantis; alia rationis ratiocinatæ, aut, vt locuntur multi Scotistæ, rationis ratiocinabilis.

Distinctio rationis ratiocinantis est ea, quæ fit ab intellectu ex merâ fictione, & fœcunditate illius, nullâ occasionẽ, aut fundamentũ præbente ipsâ re faciendj talem distinctionẽ, quæ ideò dicitur non habere fundamentum in re: vt dum intellectus enunciat idem de seipso: verbi gratia *Petrus est Petrus*, sic enim distinguitur Petrus quatenus est subjectum, à seipso vt ponitur loco prædicati: vel etiam quatenus concipitur vt terminus, & subjectum relations identitatis, quando dicitur esse idem sibi. Similiter, dum intellectus concipit eandem rem sub diuersis vocibus grammaticaliter significatam, vt *homo*, & *hominis*.

Videtur autem in rigore loquendo, quod hæc distinctio non est distinctio, quia non fit per conceptus dissimiles, & inadæquatos, sed per repetitionẽ eiusdem conceptus, vt patet in dato exemplo; dicitur tamen, distinctio quia eodem modo formamus enuntiationẽ, ac si prædicatũ & subiectũ diuersas haberent formalitates, vt cùm quis sibi externè loquitur, ac si esset alius à se: tunc enim non seipsum mente distinguit à seipso, vt patet. Vt igitur verè dici possit distinctio, oportet vt intellectus concipiat aliquem respectum, vel comparationem in ipso obiecto, vt ita illud apprehendat quasi duplicatum.

7. Diſtinctio, ſiue præciſio rationis ratiocinatæ, vel ratiocinabilis, eſt ea quæ habet fundamentum in re, propter quod intellectus aliqua diſtinguit, quæ in ſe diſtincta non ſunt, rebus ipſis præbentibus occaſionem intellectui faciendi talem diſtinctionem, quæ ideo vocatur diſtinctio rationis cum fundamento in re. Aliqui tamen Recentiores, inter quos eſt Meuriſſe royenſis 2. metaph. cap. 3. q. 4. ante quartam concluſionem, ponunt diſcrimen inter diſtinctionem rationis cum fundamento in re, & diſtinctionem rationis ratiocinatæ, quia illa dependeat ab operatione intellectus, iſta verò omnem actum intellectus præcedat, ſitque idem cum diſtinctione formalj Scoti.

Et verò ſi attendamus ad vocem, diſtinctio rationis ratiocinatæ, ſic dicte credi poteſt, quia exiſtit in rebus ante operationem intellectus, quaſi ex ſe ratiocinata dicatur, & ſolum requiratur ratio ad eam cognoſcendam, non autem ad faciendam; vocetur tamen rationis, quia non ſit tanta quanta realis, atque exigat attentam rationis conſiderationem, vt percipiatur. Quidquid tamen ſit hac de re, nihil obſtat quò minùs vocetur diſtinctio rationis ratiocinatæ, quamuis non ſit à parte rei, quia, cùm non ſit ex merâ intellectus fictione, ſed ex occaſione, quàm res ipſa præbet intellectui illam formandi, poteſt dici rationis ratiocinatæ, ad differentiam illius, quæ rationis ratiocinantis appellatur.

Cæterùm: fundamentum, quod dicitur eſſe in re ad faciendam iſtam diſtinctionem, non eſt actualis diſtinctio inter ea, quæ in tali re exiſtunt, quia ſic non eſſet diſtinctionis fundamentum, ſed diſtinctio ipſa, quæ proinde non eſſet rationis, ſed rationem antecederet. Hoc igitur fundamentum communiter ſunt diuerſa connotata extrinſeca.

Verbi gratia, dum diſtinguimus iuſtitiam à miſericordia Dei, fundamentum huic diſtinctioni præbent diuerſi effectus, ab vtraque virtute procedentes, nimirum punitio, & miſeratio. Item dum diſtinguimus voluntatem diuinam ab intellectu, attendimus ad intellectum, & voluntatem creatã, quæ ſunt virtutes inter ſe diſtinctæ: & per proportionẽ, vel cõparationem ad illas, concipimus Deum volentẽ abſque eo quod concipiamus cognoſcentem vel vice versâ: & quando diſtinguimus in homine animalitatem à rationalitate, fundamentum talis diſtinctionis ſunt diuerſæ operationes ab homine procedentes, ſcilicet ſenſatio, & diſcurſus; diuerſæ enim operationes diuerſa arguunt principia. Quod tamen dictum ſit abſque prejudicio majoris diſtinctionis inter illa.

8. Dixi hujuſmodi fundamentum eſſe communiter diuerſa connotata quia talis diſtinctio ſæpè fit abſque extrinſecis connotatis, vt dum aliquod animal videtur à loco diſtanti, cognoſcitur eſſe animal, ſed neſcitur an ſit bos, vel equus: ibi diſtinguitur animalitas à differẽtiâ ſpecificâ, àut indiuiduali, non habitâ ratione connotatorum, vt coloris, aliorumque accidentium, quia viſus illa non attingit: ſimiliter dum albedo, verbi gratia, videtur confusè, non apprehenditur ab intellectu vt albedo, ſed tantùm

vt color: igitur conceptus communis intelligitur ſine particulari, & ita ab eo diſtinguitur abſque ordine ad connotata, quia cum oculus feratur in qualitatem ſenſibilem in ſe ipſa abſque connotatis, ita & intellectus.

Hujuſmodi autem diſtinctio hac ratione contingens, non aliud habere videtur fundamentũ in objecto, niſi quia ob diſtantiam, aut impedimētum aliquod, producitur in potentia cognoſcente ſpecies imperfecta & conſequēter imperfecta cognitio, quæ non penetrat objectum perfectè, nec concipit exactè totum id quod eſt in re: de quo vide ſect. 2. de ente rationis l. 1.

Quamuis autem intellectus ex diuerſis effectibus, & connotatis ſumat occaſionem faciendi diſtinctionem iſtam rationis ratiocinatæ: tamen non eſt negandum, quin ſæpiſſimè in reipſa ſit intrinſecum illius fundamentum, vt aliqua ejus eminentia, propter quam diuerſæ rationes ſeu perfectiones vniuntur in eà, ita vt ſimplex vna forma virtutem habeat faciendi quod faciunt diuerſæ: vnde multi vocant tale fundamentum diſtinctionem virtualem. Et inde patet diſcrimen inter duas diſtinctiones rationis: in diſtinctione quippè rationis raciocinantis non fit diſtinctio in ipſo objecto ſecundum propria ſpectato, quaſi vni conceptui repræſentetur vna ratio objecti, & alteri altera: ſed vtrique actui idem objectum apparet quantùm ad intrinſecam rationem objecti, ideoque diſtinctio fit in eo quaſi extrinſecè, quia fit ratione comparationis vel reſpectus, ipſi per intellectum adiũcti. In diſtinctione vero rationis ratiocinatæ eſt diuerſa objecti manifeſtatio vt patebit ſectione ſequēti: ita vt vni cōceptui appareat aliqua ratio quæ non apparet alteri, non quidem in eſſe rei, ſed in eſſe manifeſtati & cogniti; & ſic intellectus facit diſtinctionem in objecto quaſi intrinſecam, quia fundatur in ipſis rationibus, quæ in objecto reperiuntur.

9. Non eſt autem hic prætereundum duplicem poſſe dari diſtinctionem, ſeu præciſionem, maximè per jntellectum, vnius rei ab aliâ; perfectam ſcilicet & imperfectam. Perfecta præciſio eſt quando intellectus poteſt formare duos integros conceptus de rebus, quæ à ſe inuicem perfectè præſcindunt: ita vt, quantumuis explicitè intelligatur vterque conceptus, vnus non includat alium, nec implicitè & confusè, nec clarè, & explicitè. Exemplum huius poteſt aſſignari in homine, inter animalitatem, & intellectualitatem: quantumuis enim intrinſecè intelligatur, & penitùs explicetur principium ſentiendi, per quod homo conuenit cum brutis, nunquam includet in ſuo conceptu principium intellegendi, & vice verſâ quantumuis explicetur principium eſſentiale intelligendi per quod homo differt à Brutis, non includet intrinſecè principium ſentiendi, vnde reperitur in angelis abſque conſortio ſenſus.

Imperfecta verò præciſio eſt, quando illud quod præſcinditur, & abſtrahitur, etiam poſt abſtractionem includitur eſſentialiter in ijs à quibus dicitur abſtrahi: aut é contrario non ita ab ijs abſtrahit, vel præſcindit, quin ea inuoluat implicitè in ſuo conceptu; & ita dicatur imperfectè præſ-

cindere, quia præscindit solùm à conceptu explicito, & claro, non autem ab implicito & confuso. Hoc modo inferiora entis præscindunt imperfectè ab illo, sumendo ens in tota amplitudine, prout distinguitur contra nihil. Nam abstracto per intellectum ipso ente, in quo substantia, & accidens conueniunt, ipsæ differentiæ entis vt perseitas, & inalietas, seu accidentalitas, adhuc sunt essentialiter ens, quia non sunt nihil: & ita nec ens à differentijs præscindit perfectè, quia in suo conceptu includit implicitè, quicquid aliquid est; neque differentiæ ab eo, quia non possunt non esse entia.

SECTIO III.

De Præcisionibus Objectiuis.

10. EX præcedēti distinctione rationis ratiocinatæ orta est cōtrouersia inter Nominales & Thomistas, vtrum diuersis conceptibus formalibus, per quos ista distinctio formatur, respondeant diuersi conceptus objectiui: adeò vt, dum concipitur vno conceptu animal, & alio rationale in homine, respondeat primo conceptui vna formalitas, nempe animalis, diuersa ex parte objecti, vt sic, à formalitate respondente secundo conceptui, nempe rationalitate. Quod est quærere vtrum dentur præcisiones, non solùm formales, sed etiam objectiuæ. & partem affirmantem docent Thomistæ.

Nominales verò, vt Okam, Gregorius, Gabriel, negant rem vllam distingui ratione à se ipsa, quæ verba tollere videntur omnem distinctionem rationis. Propter quod asperius objurgantur à multis. Verùm, si exactè legantur eorum libri, inuenientur non negare distinctionem rationis; sed tantum negare in objecto diuersas formalitates, respondentes diuersis conceptibus formalibus; & asserere totam distinctionem rationis ratiocinatæ, esse in intellectu, non verò in objecto: vt clarè inter cæteros mentem suam explicat Gregorius Ariminensis in 1. d. 8. q. 2. a. 1. & 2.

Dicunt igitur Nominales, quòd, dum concipitur animal in homine, non concepto formaliter rationali, per talem cognitionem attingitur eadem omninò entitas, & formalitas ex parte rei; hoc est totus homo cognoscitur per ordinem ad solam sensationem, & ideo totus dicitur esse animal; rationale verò tunc cognoscitur tantùm materialiter, quia cognoscitur in ordine ad solam sensationem: quando autem cognoscitur rationale formaliter, cognoscitur totus etiam homo, sed in ordine ad discursum: & tunc animal cognoscitur tantùm materialiter: vndè eadem omnino realitas, & formalitas ex parte objecti semper cognoscitur, & tota distinctio rationis reperitur in conceptibus formalibus per diuersa connotata, vt supra diximus, ita vt intellectus non possit partiri objectum in duas formalitates, sed idem indiuisibiliter cognoscatur per diuersos actus formales in ordine ad

diuersos effectus, propter quos diuersæ illi conueniant denominationes, vt esse animal, esse rationale.

11. Ratio huius à priori est, quia non cognoscimus substantiam per se immediatè sed per illius effectus: & ita dum video hominem sentire, colligo ipsum habere principium sentiendi, quod denomino animal, non verò rationale. Quando autem video illum discurrere, intelligo ipsum esse rationalem, non verò animal: non quòd non attingatur eadem sæpè realitas, entitas, & formalitas ex parte objecti, sed quia modò attingitur in ordine ad vnam operationem, modò in ordine ad aliam, non cognitâ alterâ. Quo fit, vt perinde se habeat intellectus cognoscendo rationem animalis in ordine ad operationes sensitiuas, ac si rationale non attingeret: & cognoscendo rationale per discursum, perinde se habeat, ac si non attingeret rationem animalis. Licet enim ex vi cognitionis vtrumque attingatur ex parte objecti, quia idem omnino est: non attingitur tamen vtrumque ex parte cognitionis, quia non potest intellectus ex vi cognitionis animalis in ordine ad operationes sensitiuas, iudicare de rationali, eo quòd rationale non exprimitur formaliter vt rationale. Atque hoc modo contingit distinctio rationis ratiocinatæ absque eo quòd plures admittantur formalitates ex parte objecti, distinctæ per intellectum.

Et hæc quidem est nominalium sententia, quæ verissima est in his, in quibus non reperitur maior distinctio, quàm rationis, vt in Deo respectu iustitiæ, misericordiæ &c. quod sic ostenditur. Dum dicuntur plures esse formalitates in objecto, vel verum est eas esse plures ex parte obiecti; ita vt vna non sit alia à parte rei; vel solùm eas esse plures per intellectum? si sunt plures à parte rei: ergo distinctio inter eas, non est distinctio facta à ratione, sed præcedit rationem, & coincidit cum distinctione formali Scoti. Si verò sunt plures per intellectum solùm: ergo dum intellectus attingit vnam, attingit reipsâ immediatè aliam, alioquin attingeret & non attingeret idem, quia vbi non est formaliter aliud & aliud, dum attingitur vnum, necesse est vt totum attingatur.

Igitur in objecto non attinguntur plures formalitates diuersæ; sed intellectus eandem formalitatem ratione diuidit, quatenus eam totam non penetrat vnico actu in ordine ad suos omnes effectus: & ita fit vt tota distinctio sit in intellectu intrinsecè, formaliter & subjectiuè: in objecto autem extrinsecè, quatenus dicitur distingui denominatione extrinsecâ, petitâ ab intellectu distinguente, sicut denominatur extrinsecè cognitum. Dicere enim distinctionem esse in objecto, & esse distinctionem rationis, inuoluit implicantiam in terminis.

12. Dices: quando fit distinctio rationis ratiocinatæ, debent esse in objecto plures formalitates, fundamentaliter distinctæ, alioquin malè diceretur hæc distinctio habere fundamentum in re, ergo, dum intellectus facit actualem distinctionem, tales formalitates debent fieri formaliter actualiter diuersæ

in ipso objecto, & ita esse aliud, & aliud per cognitionem, vt actus respondeat potentiæ.

Respondeo negando consequentiam, tales enim formaliates non sunt aliud & aliud formaliter, formalitate se tenente ex parte objecti, sed sunt tantùm aliud & aliud formaliter, formalitate se tenente ex parte cognitionis intellectus, qui licet attingat totum objectum per quamlibet cognitonem; non attingit tamen in ordine ad omnes effectus, aut connotata, vt explicatum est.

Ad id autem, quod dicitur: distinctionem rationis ratiocinatæ habere fundamentum in re, patet responsio ex præcedenti sectione. Neque enim dici potest, quod objectum ipsum sit fundamentum, vt cognitio attingat in eo vnam formalitatem sine aliâ, quia non potest fundare cognitionem eorum quæ non sunt in ipso: in ipso autem non est alia, & alia formalitas ex parte sui. Quare homo fundat cognitiones animalis, & rationalis, quia animal, & rationale sunt in ipso; sed non fundat cognitionem animalis sine rationali, quasi vnum sit aliud formaliter ab alio, cum supponantur esse eadem entitas ex parte obiecti.

13. Prædictis tamen non obstantibus, negandas esse non censeo præcisiones obiectiuas, quia, qui rectè de illis sentiunt, non explicant eas aliter ac explicuimus sententiam Nominalium, vt rectè notat Pontius disput. 4. de visione beatificâ. q. 6. n. 43. & Maignanus cap. 2. de Philosophia entis, n. 19. & sequentibus. Quamuis ergo concedamus animal, & rationale, aliosque gradus Metaphysicos, & prædicata essentialia, nullam habere ex parte rei distinctionem inter se, sed in homine realiter identificari: nihil tamen vetat vnum ab intellectu cognosci, quin cognoscatur aliud; vnum terminare eius cognitionem, absque eo quòd aliud eandem terminet: vnum latere ipsum, etiamsi aliud non lateat.

Et ratio est euidens, quia dum cognoscimus hominem per operationes sensitiuas, & rationales, manifestum est sensitiuas non posse nobis illum exprimere, nisi prout animal est, & principium sentiendi: rationales verò, prout est rationalis, & principium discursus. Quando ergo videtur homo à longè nec potest intellectus habere aliam speciem, quam animalis ex motu eius, tunc cognoscit ipsum, vt animal præcisè, non verò vt rationale: ergo præscindit vnum ab alio ex parte obiecti, vt sic: & ita dantur præcisiones obiectiuæ, respondentes formalibus.

Præterea oculus videndo albedinem, attingit colorem, quatenus color est, non autem vt qualitas est, quia qualitas vt sic, est extrà limites obiecti sui; & tamen ratio qualitatis & ratio coloris identificantur in albedine: ergo similiter intellectus poterit terminari ad vnum gradum ex identificatis, quin terminetur ad alium formaliter, & explicitè. Quid autem hoc est nisi præscindere vnum ab alio obiectiuè, seu habere vnum pro obiecto, vt sic, non verò alium?

Dixi *pro obiecto vt sic*, quia reuerâ, dum cognoſco ainmal in prædicto exemplo, cognoſco pariter id, quod eſt rationale: ſed neſcio vtrùm animal, quod cognoſco, ſit rationale, quia ſpecies operationum ſenſitiuarum mihi tantùm repræſentant principium ſentiendi, à quo fluunt; non autem principium ratiocinandi: vnde ex diuerſis conceptibus formalibus reſultant in obiecto diuerſi conceptus obiectiui, non in eſſe rei, ſed in eſſe obiecti, ſeu cogniti, & manifeſtati.

14. Obijcit Arriaga diſp. 5. Logicæ. n. 25. negans præciſiones obiectiuas. Non minus contradictoriè opponuntur, *cognoſci & non cognoſci: reſpondere, & non reſpondere ex parte obiecti, quàm exiſtere, & non exiſtere: produci & non produci,* quia vtrobique particula *non*, cadens ſupra verbum, negat idem quod per illud fuerat affirmatum: ſed repugnat animalitatem hominis exiſtere, & eius rationalitatem non exiſtere: item produci illam, & iſtam non produci, ergo, &c.

Reſpondeo negando maiorem. Ratio diſparitatis eſt, quia exiſtere, & produci, competunt rei ſpectatæ ſecundum ſe phyſicè, & ſecundùm ſe totam: & ideo non poteſt exiſtere, vel produci, quin exiſtat, & producatur ſecundum omnia ſibi identificata. Imo idem valet de alijs accidentibus Phyſicis, eam totam afficientibus, vt moueri, ſedere &c. At cognoſci, eſt denominatio extrinſeca & affectio intentionalis, dependens à potentiâ præciſiua, quæ poteſt rem attingere ſecundùm vnum prædicatum, & non ſecundùm aliud, vt experientiâ patet. Non enim homo dicitur exiſtere, aut ſedere, prout animal eſt præciſè; benè autem dicitur eſſe principium ſentiendi, vt animal eſt præciſè.

Deinde ipſe Arriaga. n. 43. concedit poſſe cognoſci de petro quod ſit animal, non cognoſcendo quod ſit rationalis: & n. 40. concedit idem indiuiſibile obiectum cognoſci clarè ex parte, & ex parte confusè per eamdem cognitionem. Quid autem eſt clarè, & confusè reſpectu eiuſdem obiecti indiuiſibilis, niſi clarè, & non clarè? quid eſt Petrum cognoſci ſecundum quòd animal eſt, & non cognoſci ſecundùm quòd rationalis eſt, niſi idem cognoſci ſecundùm vnam formalitatem, & non cognoſci ſecundùm aliam? ſeu ſecundùm vnam explicitè, & ſecundùm aliam implicitè, &c. Non eſt ergo minor contradictio in eius modo loquendi, quàm in alio.

Dices: inter definitionem, & definitum nulla eſt diſtinctio ex parte obiecti, vt inter hominem, & animal rationale, & tamen poteſt res concipi ſub ratione definiti, quin concipiatur ſub ratione definitionis, vt quod ſit homo, non concipiendo quod ſit animal rationale: ergo, licet cognoſcatur quod ſit animal, quin cognoſcatur quod ſit rationale, non ſequitur, quod obiectiuè præſcindatur ratio animalis à rationali.

Reſpondeo: dum concipitur de aliquo quod ſit homo, non concipiendo quòd ſit animal rationale, manifeſtè præſcindi rationem hominis à ratione animalis rationalis, quia in tali conceptu non inuoluitur explicitè conceptus animalis rationalis, vt patet.

SECTIO QVARTA.

De distinctione virtuali.

15. DISTINCTIO virtualis potest dici non identitas virtualis, in vna simplici entitate existens, quæ entitas virtutem habet duarum entitatum distinctarum, ita vt præstet quod præstaret, si duas huiusmodi entitates, actualiter in se distinctas haberet: vndè eas dicitur virtualiter in se continere. Hoc modo lux dicitur continere virtutem calefaciendi, & exsiccandi, quæ duæ virtutes distinctæ sunt actu in igne: in luce autem virtualiter, quia lux, cùm sit accidens, & qualitas simplex, non videtur posse dici composita ex triplici virtute, actualiter distincta, scilicet virtute urendi, calefaciendi, & exsiccandi.

Idem cerni potest in sensu communi, qui percipit objecta visus, auditus, & aliorum sensuum externorum; & ita virtute continet visum, auditum, &c. dicere enim quod virtus percipiendi colorem, sit in eo actualiter ex natura rei distincta à virtute percipiendi sonum: & quòd in eo admitti debeant tot virtutes, aut realitates distinctæ, quot sunt sensus externi, videtur superfluum, & absurdum. Et hinc oritur, quod intellectus distinguat in eo multas virtutes, quæ reuerà sunt vnica virtus; ob diuersos scilicet effectus ab eadem re prouenientes: vnde ista distinctio vocatur etiam fundamentalis, quia præbet intellectui occasionem, & fundamentum distinguendi virtutem vnam ab aliâ, vt diximus duabus præcedentibus sectionibus.

Eadem distinctio admittitur communiter in Deo, vt videre licet in Caietano 1. p. q. 39. a. 1. alijsque Doctoribus, maximè Thomistis; propter quam verificari possunt de eo prædicata contradictoria in ordine etiam ad ipsummet esse diuinum, ac si esset compositum ex diuersis, & realiter distinctis entibus. Nam à parte rei verum est naturam diuinam esse communicabilem: relationes verò, quæ sunt idem cum naturâ, esse incommunicabiles: vnde pater æternus communicat naturam diuinam filio, & non communicat ei paternitatem. Item verum est essentiam non produci; filiationem verò, seu relationem produci, atque adeo ita se habet per istam distinctionem virtualem, ac si natura realiter distingueretur à relatione. Similiter per intellectum Pater producit verbum, & non per voluntatem, quia, licet intellectus, & voluntas sint actualiter formaliter idem, sublatâ ab eis distinctione Scoti; virtualiter tamen distinguuntur, præstantque id, quod præstarent, si realiter essent disticta; atque ita de eo verificantur prædicata, quæ essent contradictoria sine tali distinctione, aut quæ contradictoria sunt respectu alterius entitatis simplicis, & indistinctæ: vnde virtualis ista distinctio explicatur à multis per capacitatem prædicatorum contradictoriorum, vt sunt

producì, & non produci: communicari, & non communicari.

16. Objicies primò, in hac distinctione virtuali eandem esse difficultatem respectu dei, ac in ipso Trinitatis mysterio: ergo nihil iuuatur cognitio huius mysterij ex tali distinctione, ac proinde frustra admittitur. Probatur antecedēs, quia virtualem distinctionem dari in Deo, non est aliud, quàm deum ob suam infinitam perfectionem præstare posse quod præstaret, si haberet in se multas entitates distinctas; vel esse talis naturæ, vt duo prædicata contradictoria, scilicet produci, & non produci; communicari, & non communicari, &c. ei conueniant. In hoc autem est tota difficultas mysterij Trinitatis, & consequenter eadem est difficultas in hac distinctione, & in hoc mysterio.

Respondeo eandem quidem esse difficultatem ex parte rei; sed tamen per hanc distinctionem explicatur hoc mysterium terminis aliquâ ratione clarioribus, nec commodiùs potest satisfieri difficultatibus, quæ contrà hoc mysterium proponuntur. Quare vitium non est in tradendà aliquâ explicatione, si ipsa dicat idem ex parte obiecti, ac ipsum obiectum, quod intendimus declarare: imo hoc necessarium est vt bona sit: conceptus tamen, seu termini non debent esse synonymi, alioquin idem per idem significaretur.

Objicies secundò. Si detur distinctio virtualis in creatis, dabitur aliquid æquè difficile, ac mysterium Trinitatis: sed hoc est absurdum, ergo & absurdum est talem distinctionem in creatis admittere. Probatur major. Natura, & definitio virtualis distinctionis est, vt duo prædicata contradictoria possint verè dici de eadem simplici entitate, vt produci, & non produci, communicari, & non communicari: ergo, sicut essentia diuina non producitur, & tamen producitur persona, quæ est idem cum ipsa: ita produci posset animalitas, non productâ rationalitate: & sicut natura diuina communicatur, non verò persona, ita posset communicari Petro natura humana, vt est natura, & eidem non communicari, quatenùs est personalitas Petri, quandoquidem simplex entitas æquiualet duabus per distinctionem virtualem. Quis autem non videt totam hanc esse Trinitatis difficultatem? Imò poterit dici in Petro, Paulo, Ioanne eandem esse prorsus naturam humanam, identificatam cum tribus eorum personis, realiter inter se distinctis, & ita esse Trinitatem creatam, seu creaturam trinam & vnam.

Respondeo negando majorem. Ad probationem dico cum Pontio, disput. 4. de visione beatifica n. 44. ex eo quod essentiæ diuinæ conueniat non produci, relationi verò seu personæ produci, non sequi quòd animalitas produci possit, & rationalitas non produci: aut vna communicari sine altera: non quod repugnantia in istis proueniat ex propria ratione identitatis eorum, alioquin inferretur etiam talis repugnantia in diuinis: sed hæc prouenit aliunde: quia nimirum non potest existere vna, quin existat altera, cùm sint realiter idem, & quia neutra potest existere quin producatur, consequenter non potest vna produci sine alterâ: at verò essentia diuina potest existere, quin producatur, & ita, licet non producatur, productâ relatione

poteſt cum ea identificari : vnde patet ſolutio ad alias inſtantias.

17. Obijcies tertiò: admiſsâ diſtinctione virtuali in creatis, tollitur omninò vis formæ ſyllogiſticæ, quia ex eo quod duo extrema identificentur realiter cum medio in præmiſſis, non ſequetur in concluſione quòd identificentur inter ſe, ob virtualem eorum diſtinctionem ab eodem medio. Vnde, ſicut propter virtualem diſtinctionem relationum diuinarum ab eſſentiâ, concluſio non valet in iſto ſyllogiſmo. *Eſſentia diuina eſt paternitas, filiatio eſt eſſentia diuina, ergo filiatio eſt paternitas*: Ita nec valebit iſta conſequentia, *omne rationale eſt animal : omnis homo eſt rationalis : ergo omnis homo eſt animal.* Quia licet extrema realiter identificenter cum medio, & hæc identitas ſufficiat ad veritatem præmiſſarum : tamen diſtinguntur ab illo virtualiter : quæ diſtinctio, cùm æquiualeat reali, ſufficit vt non identificentur inter ſe, & ita non prædicentur de ſe in concluſione.

Propter hoc argumentum, negant aliqui diſtinctionem virtualem in creatis, & in Deo ſolùm admittunt ob infinitam eius perfectionem, propter quam æquiualere poteſt multis finitis entitatibus diſtinctis, vt diſtinctis formaliter, & ſic admittere prædicata contradictoria, ſicut admittunt entitates finitæ diſtinctæ : ideoque talis diſtinctio eſt virtualiter realis : in creatis verò non eſt propriè virtualis, ſed fundamentalis, extrinſecè conſiderata in ordine ad diuerſos effectus, quos continet vt cauſa illorum: & ita non æquiualet rebus diſtinctis vt diſtinctis formaliter: at verò diſtinctio virtualis, quæ admittitur in deo, conſideratur intrinſecè in ordine ad ipſummet eſſe diuinum, de quo proptereà dicuntur prædicata contradictoria, vt *produci* & *non produci* &c. quæ tamen in eo contradictionem amittunt ob virtualem diſtinctionem. Et hic modus dicendi probabilis eſt, modò ſupponat in ipſa re fundamentum aliquod intrinſecum, concipiendi rationes obiectiuas diuerſas in rebus creatis, ſi non virtualiter, ſaltem ratione ratiocinatâ diſtinctas, vt explicatum eſt n. 8. nihilominus.

18. Reſpondeo primò negando maiorem : & dico virtualem diſtinctionem nullo modo impedire vim formæ ſyllogiſticæ, nec in diuinis, nec in creatis. Vnde ratio cur concluſio non valeat in ſyllogiſmo prædicto, & ſimilibus, non prouenit ex diſtinctione virtuali, ſed quia non ſeruantur regulæ logicæ, pro quo vide lib. de ſyllogiſmo, q. 1. ſect. vltimâ, & q. 2. vbi de ſyllogiſmo expoſitorio.

Reſpondeo ſecundò, negando ſimiliter maiorem, ad cuius probationes nego paritatem, quæ à Deo transfertur ad creaturas propter diſtinctionem virtualem, quia licet reperiatur etiam in creatis; non reperitur tamen cum tantâ perfectione, & excellentiâ, ita vt poſsit eadem & eodem modo in creatis, & in Deo admittere prædicata contradictoria. Ratio eſt, quia diſtinctio virtualis fundatur in quadam eminentia, & excellentia rei, quæ vna exiſtens, continet, & vnit plures rationes, & perfectiones, quæ in inferioribus reperiuntur actu diſtinctæ, vel ſeparatæ : atque adeò quantò res aliqua eſt eminentior, & ſuperior, eo plures perfectiones pluresuè rationes ſibi

vnit, & ſimpliciori modo adunat, quæ in inferioribus plures entitates con ſtituunt.

Cum igitur Deus ſit infinitè perfectus, & eminentiſsimè contineat omnes perfectiones creaturarum, poteſt in vna ſimpliciſsima entitate admittere prædicata ex ſe contradictoria, quæ ob virtualem diſtinctionem, quam eminenter poſſidet, contradictionem amittunt in eo, quam non amittunt in creatis ob minorem perfectionem.

Inde ergo debemus inferre aliam eſſe diſtinctionem virtualem maiorem, & eminentiorem, quæ in Deo reperitur; aliam participatam, ſiue minorem, & minus perfectam in creatis: ita vt prima propter perfectionem admittat ſimpliciter, & abſolutè prædicata contradictoria in eadem re ſimpliciſsima, vt produci, & non produci: ſecunda verò non niſi ſecundum quid, ſeu cum addito, cum reſtrictione, & cum reduplicatione ſupra rationes formales, vel ſupra noſtros conceptus: vnde non poteſt dici ſimpliciter, *animal hominis non diſcurrit. Rationale hominis non ſentit.* Benè autem, *animal hominis, quatenus animal eſt, non diſcurrit. Rationale, vt rationale, non ſentit.* Et hæc eadem ſolutio inſeruire poteſt, etiam præcedenti objectioni, vt patet.

SECTIO V.

Quid ſit diſtinctio formalis Scoti.

19. SCOTVS in 1. Sent. d.2.q.7.n.41. & d.8.q.4. & d.13.q. vnicâ. & 2. Sent. d.3.q.1. & 6. multiſque alijs in locis aliam diſtinctionem admittit, quæ nec eſt formata ab intellectu, neque etiam realis, mutua vel non mutua, quaſi vnum eorum in quibus eſt, ſit ſeparatum, aut ſeparabile ab alio: ſed ſit media inter vtramque, hoc eſt maior diſtinctione rationis, & minor diſtinctione reali. Vnde non eſt inter rem & rem, nec inter rem, & modum: ſed inter rem, & realitatem, aut duas realitates, qualis poteſt intelligi inter intellectum, & animam in homine, aut inter intellectum, & voluntatem, quæ ſunt duæ realitates animæ apud Scotum: Item inter rationale & riſibile: inter rationalitatem & animalitatem in eodem homine, & alia ſimilia.

Eſt autem res ſecundùm hanc opinionem, omne ens reale, per ſe exiſtens extra ſuas cauſas, ſiue ſit accidens, ſiue ſubſtantia, ſeparatum, vel ſeparabile ab alio abſque contradictione, vt Petrus, Albedo, &c. & diſtinctio; quæ inter huiuſmodi entia reperitur, dicitur realis, quia eſt inter rem & rem. Realitas verò, ſeu formalitas, ſeu ratio conceptibilis (pro eodem enim hæc vſurpantur) eſt quidem ens reale, & præter operationem intellectus; non tamen exiſtens per ſe ſeparatum, vel ſeparabile ab alio ente, ſed exiſtit in alio tanquam aliquid eius. Quando autem dicitur realitatem non

esse ens existens per se, non ita intelligitur quasi non habeat suam existentiam: nam ex Scotistis existentia identificatur cum re existente: sed ita intelligitur quòd non habeat existentiam per se, quasi posit intelligi esse sine re, in qua existit. In eadem quippe existentia reali, super qua fundatur identitas realis, possunt intelligi plures existentiæ, formaliter, seu ex natura rei distinctæ, secundum formalitates & realitates, inclusas in eadem essentia, vt ait Lichetus in 2. dist. 1. q. 4.

Pro clariori verò huius doctrinæ intelligentia distingui potest triplex genus entis positiui. Quædam enim possunt existere per se sine alijs rebus, quas non includunt, vt Petrus & Paulus. Quædam licet non posint existere sine alijs; possunt tamen aduenire de nouo alijs, quæ per se existunt: sic relatio aduenit fundamento, vnio vnibilibus, extensio externa quantitati, &c. Alia denique sunt, quæ nec possunt per se existere, neque de nouo alicui aduenire, quia neque res in qua semel existunt, potest esse sine ipsis, nec ipsa sine re illa, vt animalitas, & rationalitas in homine, &c.

Entia primi & secundi generis, vocantur res: & distinctio, quæ inter illa reperitur, est distinctio realis maior, vel minor; siue mutua, & non mutua. Entia verò tertij generis, ad vitandam æquiuocationem, vocantur realitates, seu formalitates: non quod non sint res, prout res distinguitur à nihilo, & ab ente rationis: sed quod non sint res eiusdem rationis cum rebus primi, & secundi generis: & consequenter distinctio earum non est similis alijs: vnde res potest describi, *aliquid positiuum potens existere per se, saltem diuinitùs; aut aduenire de nouo alteri, secundum se existenti.* Realitas verò, *ens positiuum in re aliqua inclusum, quod per nullam potentiam potest secundum se existere, nec de nouo alicui aduenire.*

20. Hanc autem distinctionem vocat Scotus *formalem*, vel *ex natura rei* (quamuis Mauritius hæc duo velit esse diuersa apud Scotum) Formalem, quia est inter formas Metaphysicas, seu inter formalitates, & rationes conceptibiles. Ratio enim objectiua, sub qua vnaquæque res potest ex natura sua concipi, rectè vocatur forma, seu formalitas eius, quia forma est, quæ rem in suo esse constituit, vt communiter dicitur. Vocat autem *ex naturâ rei*, quia est in rebus ante operationem intellectus, eisque conuenit ratione ipsius naturæ rerum, quæ sic se habent, vt constituantur multis rationibus, quarum vna non sit altera ex se, & ex parte rei, formaliter, & quidditatiuè

Vnde distinctio formalis, seu ex naturâ rei, *est distinctio multarum rationum in eadem re inseparabilium, quarum vna ex propria quidditate non est altera formaliter, & conceptibiliter.* Quare sicut ex Scoto in 1. d. 2. q. 7. n. 44. & d. 8. q. 4. n. 18. illud est idem alteri formaliter, quod vel est definitio eius, vel pars definitionis, vel aliquid inclusum in eius ratione formali objectiuâ, quod ei competit in primo modo dicendi per se: ita illud est distinctum formaliter ab alio, quod nec est pars definitionis eius, nec tota definitio, nec ei competit per se primo modo.

Ex

Ex quo patet duplicem esse distinctionem formalem, adæquatam scilicet & inadæquatam. Adæquata est inter ea, quorum neutrum includit alterum in sua ratione formali objectiua, vt subjectum, & propria passio. Licet enim vnum definiatur per aliud; non tamen vt per aliquid intrinsecum sibi, sed vt per additamentum. Inadæquata verò est quando aliqua duo in aliquibus prædicatis quidditatiuis conueniunt, & in alijs differunt: seu quæ habent definitionem partialiter tantùm eandem, vt homo & animal: nam animal est tãtùm pars definitionis hominis, & sic non sunt adæquatè idem formaliter.

Huiusmodi autem rationes formales seu realitates, dicuntur cõtineri vnitiuè in re ipsâ, & sunt in duplici differentia, inquit Scotus d. 16. secundi, n. 17. quædam sunt de natura continentis, vt quæcumque sunt superiora ad continens: verbi gratia, ab eadem re accipitur ratio albedinis, coloris, qualitatis sensibilis, & qualitatis, & hæc sunt superiora ad hanc albedinem; & ideò omnia sunt de essentia eius. Alia sunt contenta in aliquo vnitiuè, quasi posteriora, quia quasi passiones continentis, nec sunt res aliæ ab ipso continente. Isto modo ens continet multas passiones, inquit, quæ non sunt res aliæ ab ipso ente, vt probat Aristoteles in principio quarti Metaphysicæ: distinguntur tamen ab inuicem formaliter & quidditatiuè, & etiam ab ente: formalitate dico reali, & quidditatiuâ, aliter Metaphysica concludens tales passiones de ente, & illas considerans, non esset scientia realis.

21. Porro distinctionem istam ponit Scotus, non tantùm in creatis, sed etiam in diuinis, nimirum inter essentiam diuinam, & relationes: inter voluntatem, & intellectum: inter sapientiam, & iustitiam, aliáque attributa. Propter quod opinionem eius periculosam in fide vocant multi recentiores. Alij eum excusare conantur, quasi per distinctionem formalem, intellexerit distinctionem rationis ratiocinatæ, aut virtualem, de quibus iam egimus suprà. Ita eum interpretatur Mendosa disput. *6.* Metaph. s. 3. cum alijs antiquioribus, quorum meminit Gregorius Ariminensis in 1. d. 8. q. 8. a. 1.

Verùm seueriùs quàm par sit, loquuntur primi Authores. doctissimè enim, & subtilissimè probat suam sententiam Scotus, soluitque omnia quæ in contrarium objici possunt, & eius sententiam amplectuntur Doctores Theologi præstantissimi, Antonius Andreas in 1. d. 2. & 8. Tataretus, Licchetus, & Franciscus de Meyronis ibidem; Ioannes Bassolis acutissimus d. 22. Faber Fauentinus in Vniuersitate Patauina Theologiæ olim Professor disput. 19, & 20. super primum Sent. & in formalitatibus, Ioannes Pontius subtilissimis scriptis celebris disput. vltima Metaphysicæ, Ioannes de Rada 1. p. Controuersiarum Theologicarum, controuersia 4. vbi asserit vniuersam scholam Parisiensem semper amplexatam fuisse sententiam Scoti ab eius diebus, atque etiam Louaniensem, & Bononiensem Academiam: vnde hæc sententia tuta est in fide.

Quod spectat ad alios authores: eorum interpretatio non est ad mentem Scoti, quod primò sic ostendo de distinctione rationis ratiocinatæ: quia Scotus in 1. d. 2. q. 7. n. 41. ait. *dico sine assertione, & præiudicio sen-*

entiæ melioris , quod ratio , quâ formaliter ſuppoſitum eſt incommunicabile (loquitur de Deo) *& ratio eſſentiæ vt eſſentia , habent aliquam diſtinctionem præcedentem omnem actum intellectus creati, & increati.* Sed diſtinctio rationis ratiocinatæ non præcedit actum intellectus : ergo non eam intelligit Scotus. Deinde ſatis per ſe conſtat attributa diuina diſtingui ratione per intellectum noſtrum , nec vllum inde ſequi poteſt abſurdum : ergo non eſſet cur trepidaret Scotus in hac aſſertione, ſi per ſuam diſtinctionem intelligeret diſtinctionem rationis ratiocinatæ.

Reſpondet Mendoſa Scotum ſe oppoſuiſſe ſententiæ D. Thomæ & Nominalium , non agnoſcentium diuerſas formalitates objectiuas , vt explicui ſectione tertiâ : & quia Scotus primus videtur vſus voce *formalitatis* ad huiuſmodi rationes objectiuas ſtabiliendas , ideo cautè locutus eſt , inquit Mendoſa.

22. Nihilominus hoc expreſsè repugnat opinioni Scoti. Nam vel illæ diuerſæ formalitates objectiuæ , ſunt formaliter in objecto ex natura rei diuerſæ , antequam intellectus verſetur circa illud objectum : & hoc eſt, quod volo , & ita intelligitur Scotus à diſcipulis: atque adeò prædicta interpretatio non liberat Scotum à tam malâ ſententia , vt eam vocat Mendoſa. Vel ſunt in objecto vt objectum eſt, reduplicatiuè, & dependenter ab intellectu ? & hoc non, quia Scotus aſſerit hanc diſtinctionem præcedere omnem actum intellectus , & eſſe formaliter in objecto , antequam intelligatur ab vllo intellectu. Vnde eam explicationem refutat multis in locis , & clariſsimè in 1. d. 8. q. 4. nam referens opinionem Henrici n. 12. ſic ait , *& hoc ſimiliter dixit illa opinio , quod obiectum vt eſt in intellectu negotiante , habet diſtinctas rationes , quaſi formatas circa ipſum.* Deinde n. 16. hanc opinionem reijcit, & aſſerit diſtinctionem inter naturam diuinam, & intellectum diuinum , non fieri per intellectum , ſed præcedere intellectionem.

Præterea n. 17. expreſsè ait inter ſapientiam , & bonitatem , & alia attributa Dei , non eſſe tantùm diſtinctionem objectorum formalium in intellectu, quia talis diſtinctio nunquam eſt in intellectu cognoſcente objectum intuitiuè , niſi ſit in ipſo objecto intuitiuè cognito. Eſt autem cognitio intuitiua , inquit, *cognitio obiecti exiſtentis ſecundum quod exiſtens eſt actu.* Et ita cum Deus intuitiuè cognoſcat attributa , vt objecta formaliter diſtincta , ex mente Scoti , cognoſcit talem diſtinctionem vt actu inter ea exiſtentem , & præcedentem cognitionem intellectus. Idem expreſsè refutat d. 12. q. 1. n. 8. vbi ait *nulla relatio rationis præexigitur productioni diuinæ, vt probabitur d. 13. contra opinionem ponentem intellectum , & voluntatem in Deo diſtingui tantum ratione.*

Et ex iiſdem verbis refellitur eadem interpretatio de diſtinctione virtuali , ſeu fundamentali. Item ex argumentis, quæ habet d. 2. q. 7. n. 41. & ſequentibus , quæ euidenter adſtruunt diſtinctionem formalem actualem , vt patet legenti. Dicere enim quod ante actum intellectus, etiam diuini , eſt in Deo vna entitas communicabilis , & alia incommunicabilis , & hæc non eſt

formaliter illa ex natura rei, non potest intelligi de sola distinctione virtuali, vt constat. Nam distinctio virtualis absolutè est non distinctio, & consequenter non potest facere, vt vnum non sit aliud ex natura rei, quin potiùs supponit vnum esse aliud.

23. Dices: Scotus loco proximè citato n. 43. in fine ait, distinctionem suam formalem posse vocari differentiam rationis, vel differentiam virtualem, his verbis. *Potest autem vocari differentia rationis, sicut dicit Doctor quidam; non quod ratio accipiatur pro differentiâ formata ab intellectu: sed vt ratio accipitur pro quidditate rei secundum quod quidditas est obiectum intellectus: vel alio modo potest vocari differentia virtualis, quia illud quod habet talem distinctionem in se, non habet rem & rem; sed est vna res habens virtualiter siue eminenter quasi duas realitates, quia vtrique realitati, vt est in illa re competit illud proprium, quod inest tali realitati, ac si ipsa esset res distincta &c.*

Respondeo cum Fauentino disput. 20. citatâ, c. 6. quod per differentiam rationis intelligitur distinctio rationis ratiocinatæ, cum distinctis formalitatibus ex parte objecti, vt explicatum est, alioquin sibi contradiceret, cùm velit talem distinctionem præcedere omnem actum intellectus: vel ponit illa verba, *quatenus quidditas est obiectum intellectus*, quia supponit objectum præcedere cognitionem, & ipsum intellectum esse conformem objecto cognito, in quo diuersas quidditates apprehendit.

Vocat autem eam virtualem, quia illud quod habet talem distinctionem, non habet rem, & rem, sed tantum realitatem, & realitatem: & ita licet sit actualis formalis respectu realitatum inter se; est tamen solùm virtualiter realis, quia illæ realitates non sunt res, nisi virtualiter, quatenus præstant id quod præstarent, si essent res distinctæ. Nec obstat quod non dicat absolutè realitates, sed quasi realitates, quia ibi loquitur de Deo, in quo non sunt realitates in rigore, sicut in creatis, hoc est facientes compositionem; sed sunt virtualiter eminenter, hoc est ablatâ omni imperfectione, & positâ omni eminentiâ: propter quod etiam sæpe mauult talem distinctionem vocari non-identitatem, quàm distinctionem, quia distinctio ex natura rei, videtur importare relationem ex natura rei, quæ non reperitur in Deo, nisi inter personas.

Quarè ad vitandam æquiuocationem, suam sententiam ita concludit n. 44. in fine. *Breuiter igitur dico, omittendo illa verba de distinctione rationis, & de distinctione virtuali, non quia sint malè dicta. sed quia non oportet eis vti: dico quod in essentia diuina ante actum intellectus est entitas A. & est entitas B. & hæc non est formaliter illa.* Loquitur autem de intellectu diuino.

SECTIO VI.

Probatur distinctio formalis Scoti.

24. PRÆCIPVA argumenta, quibus vtitur Scotus, ad suam distinctionem formalem comprobandam, sunt Theologica: ad hanc enim inducendam motus est maximè propter mysterium Trinitatis, vt notat Fauentinus cap. 1. tractatus formalitatum: quia, cùm essentia diuina sit realiter communicabilis, persona verò diuina non sit communicabilis, & hoc ante omnem intellectus operationem: non videtur posse saluari hujusmodi prædicatorum contradictoria oppositio absque aliqua distinctione ex naturâ rei, inter essentiam, & personas. Quia tamen non licet Philosopho in secretiora Theologiæ arcana subire, hujusmodi argumenta lubens omitto. Lege ea, si velis, in Scoto, & alijs authoribus, præcedenti sectione citatis. Hanc igitur quæstionem de rebus solùm creatis agitare contendo, sub problemate, vt moris est nostri, tribus istis sectionibus.

Probatur itaque primò authoritate Aristotelis 7. Metaph. c. 10. vbi ait, quod sicut se habet tota definitio ad totam rem definitam, ita se habent partes definitionis ad partes rei. Non potest autem dici res definita habere partes, nisi aliqua distinctio sit ex naturâ rei inter eas, putà inter genus, & differentiam. 3. autem Metaph. c. 3. textu 10. ait differentiam esse extra rationem generis; ita vt genus non possit de eâ prædicari: & lib. 7. c. 12. genus comparari ad differentias, vt potentiam ad actum essentialem, & ideo fieri ex eis vnum per se. & 4. topic. c. 1. neque genus participare differentias, nec ab eis participari. Quæ omnia vera esse non possunt, nisi admittatur distinctio ex naturâ rei inter quidditatē generis, & quidditatem differentiæ: si enim ex parte rei non sunt duæ formalitates, seu realitates distinctæ, sed vna tantùm simplex entitas, non potest verè dici vnum esse extra rationem alterius: & vnum esse potentiale ad aliud: & ex duobus fieri vnum totum per se. Sed hæc omnia essent tantùm in ratione fingente, & mera entia rationis, quod est valdè absurdum.

Confirmatur: quia non aliâ ratione videtur negari à D. Thoma, & alijs Theologis, huic opinioni contrarijs, compositio in deo ex genere & differentia, nisi quia hæc aliquo modo ex parte rei distingui debent: si enim tantùm distinguerentur per intellectum, nihil inde sequeretur contra Dei simplicitatem, quia compositio solùm esset in nostris conceptibus, & non in Deo: ergo tacitè hanc distinctionem admittunt, dum eam impugnant.

25. Probatur secundò, quia gradus differentialis perficit ex parte rei gradum genericum, & non tantùm per operationem intellectus. Verbi gratia, gradus rationalitatis reipsâ perficit gradum naturæ sensitiuæ in homine perfectione reali, ipsumque eleuat ad nobiliorem statum, quàm habeat in alijs

animalibus, alioquin homo non esset realiter nobilius animal, quàm bruta, sed solùm per operationem intellectus. Ergo illi duo gradus distinguntur ex naturâ rei, quia nihil dicitur perficere seipsum. Idemque dicendum est de alijs gradibus metaphysicis, substantiâ, corpore, viuente, &c.

Probatur tertiò. Conceptus ille objectiuus, qui naturâ suâ pauciora dicit, quàm alius, est distinctus ex naturâ rei ab illo: sed conceptus corporis naturâ suâ pauciora dicit, quàm conceptus viuentis, vel animalis, vel hominis; ergo ex natura rei ab illis distinguitur. Maior est clara. Probatur minor quia conceptus corporis dicit tantùm ex naturâ rei gradum corporeitatis: conceptus verò viuentis, animalis, & hominis, addunt alios gradus ex naturâ rei, & indepenter ab intellectu; primò, quia gradus corporis reperitur in lapide absque alijs. Secundò, quia alioquin conceptus petri, verbi gratiâ, esset simpliciter simplex à parte rei, nec magis esset compositus, quàm gradus quidditatiuus entis, qui dicit simpliciter gradum essendi. Tertiò, quia gradus corporis naturaliter est prior gradu viuentis & sensitiui: nam ex post prædicamentis, & 5. Metaphys. c. 11. illud est prius, à quo non valet subsistendi consequentia: rectè autem sequitur, est viuens, ergo est corpus, non è contrario. At prius non dependet à posteriori, nec quantùm ad esse, nec quantùm ad cognosci, quia vt prius est, non repugnat ei esse sine posteriori: igitu r gradus corporis ex naturâ rei alius est à gradu viuentis, & ita de alijs.

26. Probatur quartò: quia si animalitas Petri, verbi gratia, & eius rationalitas, non distinguerentur ex naturâ rei, sed solum per intellectum, sequeretur animalitatem Petri esse realiter principium primum ratiocinandi, non secùs ac eiusdem rationaltatem: & rationalitatem esse primum principium sentiendi, sicut animalitatem: hoc autem est absurdum, primò, quia homo non differret ab equo per rationalitatem, quia per eam esset sensitiuus. Secundò, quia si Petrus per impossibile non esset animal, & esset substantia rationalis, haberet reuerâ primum principium ratiocinandi, quatenus esset à parte rei rationalis, & non animal. Ergo rationale & animal non sunt idem à parte rei, quia dum aliqua duo ita se habent, vt vno ablato, & circumscripto, aliud remaneat, easdemque operationes eliciat, rectè infertur vnum naturâ suâ non esse aliud.

Probatur quintò. Quando aliqua plura simul conueniunt, & differunt à parte rei, non possunt habere præcisè ab eo vt conueniant, à quo habent vt differãt. Aliquid enim secundum propriã rationem, & quidditatem formalem non potest esse causa vt aliqua cõueniant realiter, & simul realiter differant. Sed equus, & homo à parte rei conueniunt in animali, & differunt per hinnibile, & rationale; ergo rationale, & hinnibile debent ex naturâ rei esse diuersa ab animali, in equo, & in homine. Nam si ex naturâ rei & formaliter animalitas est rationalitas in homine, nihil est à parte rei in homine per quod differat ab equo: aut nihil, per quod cum equo conueniat, si est aliquid, per quod differat.

Confirmatur: quia duo prædicata contradictoria non possunt conuenire

eidem rei nullam habenti distinctionem ex parte suâ, aut eorum quæ sunt in ipsa, quia *idem non potest esse & non esse*, ex primo principio: sed homo conuenit cum equo per animal, & non conuenit per rationale; item est principium sentiendi per animal, & non per rationale: conuenire autem, & non conuenire; esse & non esse principium sentiendi, sunt contradictoria; ergo non possunt de eâdem re indistinctâ, & formaliter eâdem verificari ex parte rei: ergo animal, & rationale differunt formaliter ex naturâ rei in homine.

27. Probatur sextò. non eo formaliter aliquid est sentiens à parte rei, quo est viuens, ergo ratio viuentis, & ratio sentientis sunt à parte rei distinctæ. Probatur antecedens, quia alioquin, ex quo aliquid esset viuens, esset quoque sentiens: vnde, cùm arbor sit viuens, ex eo esset sentiens, quo est viuens: hoc autem est falsum, vt patet. Ergo ratio viuentis, & ratio sentientis distinguntur ex naturâ rei. Si enim per intellectum solùm distinguerentur, sicut viuens dicitur à parte rei de arbore, ita & de illa diceretur sentiens.

Probatur septimò. Ista prædicata, *substantia, corpus, viuens, animal*, competunt homini nullo intellectu cogitante, vt patet: sed hæc prædicata significant rationes diuersas, non solùm per intellectum, ergo formaliter ex naturâ rei. Probatur minor, quia à parte rei propria, & integra ratio substantiæ reperitur in lapide, & tamē non reperitur ratio viuētis: in planta autē reperitur ratio viuētis, & non ratio animalis, &c. & intellectus perfectè intelligēdo plantā, percipit totam rationem substantiæ, & viuentis, absque eo quod percipiat rationem animalis: ergo pariter intelligēdo intuitiuè, & quidditatiuè hominem, poterit in eo percipere rationem substantiæ, non concepto gradu corporis, aut viuētis: quia non est maior ratio, cur illos gradus in diuersis rebus quidditatiuè percipiat, seorsim ab alijs gradibus, quàm in homine: quia eadem essentialiter ratio substantiæ cum perfecta vniuocatione reperitur in lapide, & in homine. Igitur tales gradus vbicumque reperientur in creatis, erunt inter se distincti à parte rei, non distinctione reali, vt aduersarij vltrò concedunt, ergo formaliter, & non solùm per intellectum.

SECTIO SEPTIMA.

Soluuntur argumenta contra distinctionem formalem Scoti.

28. CONTRA superiorem doctrinam, quâ distinctio formalis Scoti comprobatur, multa congerunt argumenta Thomistæ, sed paucis solutis, cætera, quæ in idem ferè recidunt, soluta remanebunt.

Objiciunt itaque primò ex durando in 1. dist. 2. q. 2. n. 6. Nulla proprietas, seu propria passio potest latiùs patere ipsâmet re, cuius est passio:

ergo, cùm omne ens ſit reale, vel rationis, omnis diſtinctio, quæ eſt proprietas entis, erit realis, vel rationis: & ita fictitia eſt media illa diſtinctio Scoti.

Reſpondeo, per ens reale, & realem diſtinctionem duo poſſe intelligi. Primum illud omne quod non eſt nihil, & quod eſt in rerum natura independenter ab operatione intellectus. Secundum illud, quod eſt propriè res modo explicato ſectione quinta ſuperiori, vt Petrus & Paulus, ſubſtantia & accidens. Conceſſo igitur antecedente, diſtingo conſequentiam. *omne ens eſt reale vel rationis*, ſi per ens reale intelligitur res propriè dicta, nego: ſi intelligitur id, quod diſtinguitur à nihilo, & eſt in rerum natura independenter ab intellectu, concedo: & hoc ſecundo modo diſtinctio formalis, eſt realis, quia eſt in rebus independenter ab intellectu; ſed non eſt realis, quaſi ſit inter rem, & rem, vt explicatum eſt. & miror authores contrarios, qui vident magnam eſſe æquiuocationem in ſuo argumento, & tamen eo quaſi Achille vtuntur. Quid enim abſurdi ſequitur, ponendo in rebus diſtinctiones alias alijs maiores, & vocando vnam realem, & aliam formalem, cum & ipſi ponant duplex genus realis diſtinctionis, & vnam vocent maiorem, aliam minorem: imò vocent vnam ſimpliciter realem, aliam verò non realem, ſed modalem, vt viſum eſt ſupra. Patiantur ergo vocari iſtam realem minimam; vel potius nomine proprio *formalem*.

Obijciunt ſecundò: diſtinctio formalis eſt inter formalitates, ſed formalitates ſunt res: ergo diſtinctio formalis eſt inter res, & ita eſt realis. Probatur minor, nam formalitas ſubſtantiæ verbi gratia, eſt ſubſtantiæ: at ſubſtantia eſt res vera: idemque patet de alijs multis.

Reſpondeo negando minorem. Ad eius probationem dico formalitatem ſubſtantiæ non eſſe ſubſtantiam, ſed aliquid ſubſtantiæ: nam ſubſtantia eſt quid compoſitum ex ente, & realitate ſubſtantiæ: ſicut animalitas non eſt homo, nec rationalitas eſt homo: ſed homo eſt quid compoſitum ex animalitate, & rationalitate, quæ ſunt realitates hominis. Verum quidem eſt realitatem ſubſtantiæ eſſe ſubſtantiam, prout ſubſtantia diſtinguitur contra accidens; & etiam eſſe rem prout res diſtinguitur à nihilo, aut ab ente, quod fit ab intellectu; ſed non eſt res propriè dicta, vt diximus in ſuperiori ſolutione. Idemque ſentiendum eſt de cæteris realitatibus, inter quas proinde non reperitur diſtinctio realis ptopriè dicta, ſed ſolùm formalis.

29. Obijciunt tertio: diſtinctio formalis ex naturâ rei major eſt diſtinctione reali, ergo malè ſtatuitur inter realitates, quæ non poſſunt ab inuicem ſæparatæ exiſtere. Probatur antecedens: diſtinctio per intimiora eſt major, quàm ea quæ eſt per minùs intima: ſed diſtinctio formalis fit per magis intima, quia fit per prædicata primi modi dicendi per ſe, ex Scoto in 1. d. 2. diſtinctio autem realis fit per ea, quæ inſunt poſt.

Reſpondeo negando antecedens. Ad eius probationem nego majorem. Nam homo, & equus minùs diſtinguntur, quàm homo, & planta: & tamen diſtinguntur per magis intima, ſcilicet per differentiam ſpecificam ſolam, & conueniunt genere proximo, nempe animali: at homo & planta dif-

ferunt genere proximo, quia non conueniunt in animali: genus autem est prædicatum minùs intimum, quia magis commune; differentia verò magis propria, & magis intima. Adde quod minor est falsa, nec reperitur in Scoto 1. sent. d. 2. vt citatur à Caietano, neque in 4. d. 2. vt citatur à Banne: neque alibi, vt rectè obseruat Fauentinus.

Ratio ergo ad cognoscendam maiorem, vel minorem distinctionem, debet sumi ex maiori, vel minori vnitate. Quæ enim minùs de vnitate includunt, magis distinguuntur: vt ea, quæ differunt genere, magis distinguntur, quàm ea, quæ in vnitate generica conueniunt, licet specie differant: & quæ generibus generalissimis distinguntur, vt substantia, & qualitas, magis distinguntur, quàm quæ sunt in eodem prædicamento. Vnde, cùm distinctio numeralis minus includat de vnitate, quam formalis, quia excludit vnitatem numeralem, in qua tamen formalis manet, consequenter numeralis est maior quàm formalis.

Obijciunt quartò: Illa distinctio non est ex parte rei, cuius extrema non possunt per potentiam diuinam seiuncta manere: sed sic se habent extrema distinctionis formalis ex Scotistis, ergo & talis distinctio non potest esse ex natura rei. Maior constat: cum enim huiusmodi extrema distinctas habeant entitates, quæ à Deo conseruante & influente dependent, nihil vetat quò minùs Deus ea separet, & conseruet, supplendo concursum causarum secundarum.

Respondeo negando majorem. Multa quippe sunt ex naturâ rei distincta, quæ tamen non possunt diuinitus separata existere, imo neque ab inuicem separari, manente altero, vt est risibilitas respectu hominis secundùm multos: vnum, verum, bonum in ente: relatio manente fundamento, & termino, vt plerique existimant: materia absque forma ex Thomistis, &c. sufficit ergo vt vnum ex naturâ suâ non sit aliud, & proprius conceptus vnius, non sit proprius conceptus alterius, quomodo se habent superiùs nominata, multaque alia.

30. Obijciunt quintò: quæ distinguntur formaliter, distinguntur numero, ergo distinguntur realiter, & sic ficticia est distinctio media inter realem & rationis. Consequentia est nota: probatur antecedens. Quæ formaliter distinguntur, distinguntur specificè, quia distinguntur essentialiter, & quidditatiuè, diuersasque definitiones sortiuntur; sed quæ distinguntur specificè, distinguntur numero, quia major distinctio infert, & arguit minorem: distinctio autem specifica, est maior numerali: magis enim differunt Petrus, & Bucephalus, quàm Petrus & Paulus: ergo quæ formaliter differunt, numero differunt, ac proinde realiter.

Respondeo negando primum antecedens, ad cuius probationem, distingo minorem: quæ distinguntur specificè distinguntur numero, si sint formæ perfectæ, ab inuicem separabiles, habentes definitiones completas ex genere, & differentia, quæque non possint in eodem numero per se manere, concedo: si verò sint imperfectæ, nec posint ab inuicem se iungi, sed in eodem

numero

numero per ſe manent, non eſt opus quod numero differant: vnde diſtinctio eſſentialis, & quidditatiua, licet maior ſit numerali, non infert ſemper numeralem.

Adde quòd minor illa eſt ſimpliciter falſa ſecundùm opinionem Thomiſtarum, qui volunt indiuiduationem, ſeu vnitatem numericam deſumi à ſubjecto. Vnde inquit Maſius tertio Phyſ. cap. 3. ſectione 2. q. 1. ad 1. magnitudo, & candor differunt genere, & non differunt numero, ſi ſint in eodem ſubjecto: Et candor, & dulcedo ſpecie differunt, & non differunt numero, cùm eidem lacti inſint.

Objiciunt ſextò. Fundamentum ad hanc diſtinctionem ponendam, eſt nullum, ergo eſt ficta. Probatur antecedens, quia fundamentum hoc ſumitur ex diuerſis definitionibus, quæ eidem rei tribuuntur, & ex diuerſis conceptibus formalibus, quibus diuerſimodè eandem rem apprehendimus. Quis autem non videt, eandem rem indiuiſibilem poſſe diuerſas ſortiri definitiones, vt eandem entitatem hominis poſſe definiri animal, quatenùs eſt principium ſentiendi; & rationale, quatenus elicit operationes rationales. Item in luce ſolis, diuerſis conceptibus apprehendimus virtutem illuminandi, calefaciendi, & exſiccandi, quas exiſtimare ex naturâ rei diſtinctas eſſe, friuolum eſt.

Confirmatur, quia ſi ex ordine, quo res vna reſpicit multa, poſſet colligi plures formalitates ex natura rei diſtinctas eam habere, infinitæ penè formalitates in re qualibet includerentur, quia nulla eſt tam ſimplex formalitas, quæ non reſpiciat multa. Nam rationalitas, quæ eſt formalitas ſimplex, etiam ſecundum Scotum, eſt principium Metaphyſicum intellectus, & voluntatis, & vt eſt principium vnius, non eſt principium alterius. Item voluntas eſt principium volitionis, & nolitionis. Item intellectus ſimplicis apprehenſionis, iudicij, & diſcurſus, ita vt non eâdem definitione explicetur in ordine ad diſcurſum, vel iudicium, vel ſimplicem apprehenſionem. Senſus denique communis, phantaſia, & imaginatio, non diſtinguntur formaliter ex multis Scotiſtis, & tamen diuerſimodè definiuntur: ergo, cùm idem valeat in animali, & rationali in homine, alijſque ſimilibus, nullum eſt fundamentum admittendi diſtinctionem formalem.

31. Reſpondeo negando antecedens. Ad eius probationem dico poſſe nos varias definitiones eidem rei tribuere ſecundùm quod à nobis diuerſimodè intelligitur. Verùm, ſi tales definitiones non ſint rei ipſi conformes, & diſtinctio conceptuum formalium non oriatur à diſtinctione obiectiuorum, vanæ ſunt tales definitiones, & fictitiæ, quia ad hoc vt ſit verus conceptus, & vera definitio, debet eſſe obiecto conformis: ideoque diſtinctio, & diuerſitas conceptus cauſatur à diſtinctione, & diuerſitate objecti quia objectum eſt prius naturaliter actu potentiæ, alioquin omnes noſtræ ſcienriæ eſſent fictiones noſtri intellectus, formantis nouas eſſentias rebus, quæ ſic ſe non haberent ex parte ſua.

Quare dicendum eſt virtutes illas ſolis eſſe ex naturâ rei diſtinctas, nam

cœci experiuntur calorem solis, & non experiuntur lucem: ab experimento autem vnius, facto sine experimento alterius, rectè colligitur non-identitas vtriusque. Quamuis fortè meliùs dicitur illas non distingui in sole ex naturâ rei, quia continentur in eo non formaliter, sed eminenter, & virtualiter, quatenus emittit radios, qui causant calorem, & siccitatem: at res ita se non habet in alijs, nam homo est formaliter animal, & rationalis.

Ad confirmationem respondeo concedendo rem vnam simplicem posse diuersas definitiones sortiri in ordine ad res diuersas, quas respicit, aut in ordine ad quas consideratur: & tunc ex multis illis definitionibus, non rectè semper colligi distinctionem formalitatum: sed nego, non rectè colligi ex diuersis definitionibus, quæ dantur de re secundùm se sumpta: hoc autem rectè cognoscitur, vt ait Poncius, quando definitio data non conuenit alicui rei, cui alia definitio conuenit: vt, quia definitio animalis alicui conuenit, cui non conuenit definitio rationalis, non est consequenter eadem formalitas. Item plures formalitates possunt sequi ad vnam simplicem, vt intellectus, & voluntas ad rationale: tamen quando formalitates sic se habent, vt vna possit sequi ad aliquam formalitatem, ad quam altera non potest sequi, tunc ad eandem formalitatem in nulla re sequi possunt, ideoque diuersa sui arguunt principia.

SECTIO VIII.

Soluuntur argumenta pro distinctione formali Scoti superius allata.

32. SI quis Scoto adhærere noluerit in sequenda distinctione formali ex naturâ rei, & ad argumenta, quæ pro eius confirmatione attulimus sectione sextâ præcedenti, solutiones desideret, poterit legere quę hic sequuntur.

Respondeo ergo ad primum, quòd quando species definita, dicitur habere partes; & genus esse potentiale ad differentiam, & esse extra illam, & cum illa componere vnum per se, hæc & similia reduplicant nostrum modum intelligendi; hoc est non conueniunt rebus, nisi prout à nobis intelliguntur, nostrosque terminant conceptus; atque adeò extrinsecâ denominatione, à conceptibus formalibus desumpta cum fundamento in re: quod potest declarari in homine. Quando enim intellectus cognoscit hominem vt animal est, & per operationes sensitiuas, eo præcisè conceptu apprehendit solùm in eo principium sentiendi, seu animalitatem, quæ est ipsi communis cum alijs animalibus: similiter eo præcisè conceptu, quo eum cognoscit per discursum, apprehendit solùm in eo principium discurrendi, seu rationalitatem, quæ est ipsi propria, & eum distinguit ab alijs animalibus.

Et hinc fit primò, vt in eo apprehendat animalitatem, vt quid commune, potentiale, determinabile, perfectibile, & vt genus: rationalitatem

verò vt quid proprium, & actuale, & determinatiuum, & perfectiuum, & vt differentiam. Secundò ex his duobus componi hominem, vt ex partibus eſſentialibus, quia eius conceptus formales ſunt partiales, & inadæquati, eo quod ſinguli non apprehendunt obiectum in ordine ad omnes effectus & connotata, ſeu non penetrant ipſum totum ſecundum omnia prædicata intrinſeca, quæ virtualiter in ipſo tantummodò diſtinguntur; non verò quod ſint ex parte rei diſtinctæ realitates, partialiter hominem integrantes: & ideo tota compoſitio eſt in conceptibus formalibus, in obiecto verò tantùm extrinſecè, vt obiectum eſt, & vt ſubiacet conceptibus formalibus, ex quibus definitio formalis componitur.

Tertiò denique genus eſſe extra rationem differentiæ, quia quando apprehendit eum vt animal, non apprehendit vt rationalem, & ita in conceptu obiectiuo generis, vt præſcinditur per conceptum formalem, non includitur conceptus obiectiuus differentiæ, vt per ſuum etiam conceptum formalem præſcinditur, licet ex parte rei eadem ſemper entitas, & realitas attingatur, & dicatur tantùm attingi inadæquatè, ex impetfectione noſtri modi intelligendi, cum fundamento tamen in re, vt explicatum eſt ſectione ſecundâ, & tertiâ huius quæſtionis.

Ad confirmationem dico, Theologos illos negare in Deo compoſitionem ex genere, & differentiâ, non quia putent talem compoſitionem aliquo modo eſſe ex naturâ rei: ſed quia exiſtimant primò conceptum generis importare aliquid imperfectum, limitatum, & per aliud perfectibile, cum fundamento in re, quæ Deo repugnare videntur, etiam vt à nobis modo imperfecto intelligitur. Secundò, quia putant nihil eſſe Deo & creaturis commune vniuocum. Quamuis aliqui talem compoſitionem in Deo non negent, vt Gregorius Ariminenſis, Robertus Olkot & alij in 1. ſent. d 8. de quo nos libro 4. vbi quæremus an Deus ponatur in prædicamento.

33. Reſpondeo ad ſecundum, negando antecedens. Cùm enim genus, & differentia non ſint gradus ex natura rei diſtincti, non ſunt aliud & aliud, & conſequenter vnus non poteſt realiter perficere alium, quaſi à ſe diſtinctum. Verum quidem eſt rationale, eſſe perfectionem realem, & animal habere perfectiorem entitatem, & perfectiores operationes in homine, quàm in brutis, quia in homine eſt rationale, non verò in brutis: ſed non ideo ſequitur rationale eſſe aliquid diſtinctum ab animali, quod eſt in homine, quia aliud eſt eſſe perfectionem realem, aliud perfectionem realiter diſtinctam.

Reſpondeo ad tertium, negando minorem; ad cuius probationem dico, quòd, licet gradus corporis reperiatur in lapide, & in alijs ſubiectis abſque gradu viuentis, ſenſitiui, rationalis: tamen vbicumque ſunt gradus inferiores, neceſſario reperiuntur ſuperiores cum inferioribus idemtificati, abſque vllâ diſtinctione ex naturâ rei, quia eadem ſimplex entitas, & forma, quæ in homine dat eſſe corporis, dat etiam eſſe viuentis, ſenſitiui, & rationalis, niſi velis excipere gradum corporis, à forma corporeitatis diſtinctà

procedentem : vnde tota distinctio actualis inter huiusmodi gradus, est tantum distinctio rationis ratiocinatæ, à solo dependens intellectu, cum fundamento in re, vt explicatum est.

Ex quibus patet responsio ad tres particulares probationes eiusdem minoris. Gradus enim corporis reperitur in lapide absque alijs, quia forma lapidis, cùm sit imperfectior, & alterius naturæ, non continet virtutem vegetandi, & sentiendi. Item conceptus hominis, & Petri, non est magis compositus à parte rei, quàm conceptus entis, aut lapidis, &c. nam sumendo lapidem. A. æque est ipse compositus ex materiâ & formâ, ex genere & differentia, ex naturâ communi & indiuiduali, ac Petrus: sumendo verò formam solam, verum est, quod anima rationalis Petri est æque entitas simplex, ac forma lapidis. A: quod vero forma lapidis non vegetet, non sentiat, non ratiocinetur, sicut forma Petri, hoc tantùm indicat formam Petri esse naturæ diuersæ, atque perfectioris, cui diuersæ, & perfectiores, operationes debeantur.

Denique gradus corporis non est naturaliter prior gradu viuentis in eodem subiecto, verbi gratiâ Petro, quia non sunt duo ex patte rei, sed vnus simplex; absolutè autem dicitur prior secundùm subsistendi consequentiam, quia est magis communis, hoc est reperitur in pluribus, in quibus non reperitur gradus viuentis, quia omnis forma, quæ potest dare esse corporis, non potest dare esse viuentis, eo quod est imperfectioris naturæ: at quæ potest dare esse viuentis, potestdare esse corporis absque vlla distinctione, quia ea quæ in imperfectioribus diuiduntur, in perfectioribus adunantur: & ita fit vt non valeat consequentia, *est corpus, ergo est viuens.*

34. Respondeo ad quartum, concedendo sequelam maioris, & negando minorem. Eadem enim simplex entitas in Petro est principium primum sentiendi, & ratiocinandi: quatenus tamen est principium sentiendi, dicitur animal, non vero rationale, quia ibi connotat operationes sensitiuas, hic verò rationales: atque adeo eadem entitas adæquatè concepta, vtrumque præstat, inadæquatè verò concepta, præstat modò vnum, modò aliud.

Dici etiam potest, quod eadem entitas est principium sentiendi, quatenus à parte rei est animal, & non rationale, virtualiter, fundamentaliter, quia hæc duo virtualiter in homine distinguntur, vt explicatum est sectione quintâ. Et dum dicitur quod si per possibile vel impossibile, Petrus esset substantia rationalis, & non animal, haberet principium ratiocinandi, quatenus à parte rei esset rationalis, & non animal; Respondendum est, tunc Petrum fore aliam entitatem, diuersæque speciei nobis ignotæ: sicut Bucephalus, qui habet solum principium sentiendi, non ratiocinandi, est alia entitas, & diuersæ speciei à Petro.

Respondeo ad quintum, posse dici ex Suares disput. 2. Metaph. sect. 3. n. 16. quod aliqua possunt simul conuenire, & differre in aliquo vno, quando conuenientia, & distinctio eorum sunt diuersi ordinis: at res sic

ſe habet in propoſito. Nam conuenientia hominis, & equi in animali, eſt tantùm ſecundum rationem; diſtinctio verò eorum eſt realis. Sed hæc reſponſio non ſatisfacit, nec videtur vera. Conuenientia enim, quam habent equus, & homo, quatenus ſunt animalia, non eſt conuenientia, & ſimilitudo ſecundùm rationem tantùm: quia vnum animal non habet ab intellectu, quòd ſit alteri animali ſimile: ſicut vnus paries albus, non habet ab intellectu, quòd ſit ſimilis alteri albo, ſed ex eo quòd vterque ſit albus.

35. Quare cenſeo diſtinguendam eſſe maiorem hoc modo. Quando aliqua plura ſimul conueniunt, & differunt à parte rei, non poſſunt habere præcisè ab eo vt conueniant, à quo habent vt differant. Si illud in quo conueniunt & differunt, ſpectetur in ſe abſolutè, & ſub vnica præcisè ratione, concedo: ſi autem ſpectetur non tantùm in ſe, ſed & in ordine ad connotata, vel effectus, nego. Nam eadem ſimplex entitas, quæ in homine eſt animal rationale, eſt cauſa cur homo conueniat cum equo, quatenus eſt principium elicitiuum operationum ſenſitiuarum, ſicut entitas, quæ eſt in equo; & ſimul eſt cauſa, cur homo differat ab equo, quatenus eſt principium elicitiuum operationum rationalium, quas entitas equi non poteſt elicere: quæ duo principia, ſunt in homine virtualiter fundamentaliter diſtincta: & ſic eadem entitas hominis adæquatè ſpectata, eſt ſimul ratio conueniendi, & diſconueniendi, & ſecundùm quod ſpectatur inadæquatè ſub ratione animalis, eſt ratio conueniendi cum equo; ſpectata verò ſub ratione rationalis, virtute diſtincti ab animali, eſt ratio diſconueniendi ab eodem equo.

Quod poteſt declarari à ſimili in ſenſu communi, qui vna ſimplex entitas exiſtens, conuenit cum oculo, quatenus eſt perceptiuus coloris; ſicut oculus; ab oculo autem differt, quia eſt perceptiuus etiam ſoni, quem non poteſt percipere oculus. Neque ideo conuenientia vel diſconuenientia non eſt intrinſeca, & quidditatiua, quaſi ſumatur ab accidentibus, hoc eſt operationibus: quia, licet explicetur, & intelligatur per operationes, tamen principia ipſa talium operationum, ſunt ratio fundandi illam conuenientiam, vel diſconuenientiam: ideo quippè homo, & equus conueniunt, quia vterque eſt animal: ideo verò differunt, quia animal hominis à parte rei eſt rationale, animal autem equi eſt irrationale.

Ad confirmationem reſpondeo, ſufficere diſtinctionem virtualem ad admittenda huiuſmodi prædicata contradictoria, vt explicatum eſt ſectione quartâ.

36. Inſtabis ex Aureolo. Effectus in actu, habet cauſam in actu ex 5. Metaphyſ. c. 2 & 2. Phyſic. c. 3. tex. 37. Sed *conuenire, & non conuenire; eſſe principium ſentiendi, & non eſſe principium ſentiendi*, ſunt affirmationes contradictoriæ in actu, ergo habent cauſam in actu: ſed hæc cauſa, eſt diſtinctio; ergo non ſufficit virtualis, ſed requiritur actualis, ſi

non realis; ſaltem formalis ex natura rei.

Reſpondeo ex Caietano, 1. p. q. 39. a. 1. ſub finem, conceſſo primo ſyllogiſmo, negando ſubſumptum: nam huiuſmodi effectus poteſt oriri & à diſtinctione tanquam à causâ vniuocâ, & à continente virtualiter diſtinctionem, tanquam à causâ æquiuocâ: vnde effectus in actu, habet cauſam in actu, ſed illa cauſa vel eſt diſtinctio in actu, vel continens virtualiter talem diſtinctionem: & hæc ſecunda pars eſt vera in re præſenti.

Reſpondeo ad ſextum, negando antecedens, ſi ſermo ſit de re aliqua particulari viuente. Per eandem enim entitatem, per quam homo, verbi gratia, eſt ſentiens, per eandem eſt viuens, corpus, ſubſtantia, & ens à parte rei, quia illi gradus ſunt omnino indiſtincti in eadem re. Si verò loquamur in communi de generali ratione viuentis, aut corporis, &c. exiſtimo antecedens eſſe verum. Nam lapis non eo formaliter eſt viuens, quo eſt corpus, quandoquidem eſt corpus, & non eſt viuens: vnde tunc conſequentia eſt neganda. Vbi ergo eſt gradus inferior, ibi ſunt omnes ſuperiores indiſtincti, vbi verò ſunt ſuperiores, non ſtatim ſunt inferiores.

Reſpondeo ad ſeptimum, negando minorem, ad cuius probationem nego conſequentiam. Ratio eſt, quia gradus ſubſtantiæ, corporis, viuentis, ſenſitiui, rationalis, ſunt in homine vna ſimplex entitas, & ideo intellectus intelligendo quidditatiuè, & intuitiuè hominem, vt eſt à parte rei, non poteſt percipere vnum gradum, non percepto alio, quia non eſt alius, & alius ex parte rei: licet in lapide videat gradum corporis ſine alijs inferioribus, quia in eo non reperiuntur. Poterit tamen, etiam intuitiuè intelligens hominem, cognoſcere virtualem diſtinctionem inter huiuſmodi gradus, atque adeo cognoſcere hominem ſentire per gradum ſenſitiui, non per gradum corporis, quatenus vnus ab alio virtute diſtinguitur.

Neque conuenientia vniuoca lapidis & hominis, verbi gratia, in ratione corporis, exigit vt intellectus videat in homine, non ſecus ac in lapide gradum corporis abſque gradu viuentis, quia identitas huiuſmodi graduum non variat eorum conceptibilitatem, ſeu rationem obiectiuam, cum in ea re, in qua identificantur, illud omne præſtent, quod præſtant ſeiuncti in diuerſis rebus, aut quod præſtarent in eadem re, ſi in ea diſtincti eſſent.

QVÆSTIO III.

De vnitatibus.

SECTIO I.

Quid & quotuplex sit vnitas.

1. NITAS communiter explicatur per negationem diuisionis, siue alioquin sit aliquid positiuum formaliter sumpta, siue tantum negatio. Quapropter Aristoteles 5. Metaphysicæ cap. 6. ait vniuersaliter, *quæcunque diuisionem non habent quatenus non habent, eatenus vnum dicuntur.* Vnde vnitas dici solet *indiuisio rei in seipsa, & diuisio à quauis alia re.* Quamuis sufficienter explicetur per indiuisionem in se. Ad hoc enim vt aliquid sit vnum, non est opus vt existant alia, à quibus sit diuisum, vt patet in Deo, qui verè fuit vnus in se ab æterno, antequam aliquid aliud existeret. Potest tamen intelligi per *diuisionem ab alio*, diuisio potentialis, non actualis, quia eo ipso quo aliquid est vnum, natum est non esse aliud, & consequenter esse diuisum ab alio, seu non idem cum alio: & sic ista secunda negatio, hoc est non-identitas cum alio, sequitur ad primam, vt bene ait Scotus ad 2. c. quarti metaph. atque adeo præsupponit vnum in esse vnius constitutum, & solùm addi debet ad maiorem explicationem.

Itaque res aliqua dicetur vna, quæ non erit multiplex seu diuisa in plura: quod potest tripliciter contingere quoad rem præsentem, & ideo triplex communiter assignatur vnitas, scilicet numerica seu indiuidualis, formalis, & vniuersalis.

Vnitas numerica est *indiuisio rei singularis in seipsa.* Vnde per illam vnaquæque res singularis, est indiuisa in se & indiuisibilis in plures partes subiectiuas, hoc est in plures naturas singulares, quæ ita sint eiusdem nominis & rationis cum ipsa, vt quælibet sit ipsa, quæ diuiditur. Hoc modo Petrus dicitur vnus, quia est indiuisus in seipso, siue à seipso, & indiuisibilis in plures Petros. Licet enim diuidi possit in plures partes, vt materiam, & formam: tamen illæ partes non sunt eiusdem rationis cum ipso, quia materia non est Petrus. Et quamuis gutta aquæ in duas diuidi possit, quæ sint eiusdem nominis, & rationis specificæ cum illa: ipsæ tamen singulæ non sunt idem cum illa entitatiuè, seu non sunt illa,

quæ diuiditur, cùm singulæ sint tantum partes illius.

2. Huiusmodi porrò vnitas, dicitur numerica, quia est principium numeri: numerus quippe est *multitudo rerum singularium ab inuicem realiter distinctarum*. Vocatur etiam differentia indiuidualis, quia per eam quodlibet indiuiduum, in se vnum numero constituitur, & à quolibet alio numericè distinguitur. Ioannes de Bassolis, Scoti discipulus, primus vt aiunt, eam vocauit hæcceitatem, quia per talem vnitatem natura fit hæc, hoc est, indiuidua, & singularis. Solet autem exprimi per nomen abstractum, deductum ex nomine proprio cuiusque indiuidui, quemodò à Petro fit petreitas, à Socrate socrateitas, &c. & est adeo propria cuilibet indiuiduo, vt constituat ipsum vltimò in ratione indiuidui, eiusque naturam ita determinat, & contrahit, vt vlterius contrahi, & diuidi non possit, vnde vnum numero dicitur, *quod est indiuisum in se & diuisum à quolibet alio vltimâ diuisione.*

Hoc patet in serie prædicamenti substantiæ. Nam substantia primò diuiditur per corporeum & incorporeum: deinde substantia corporea, per animatum & inanimatum: rursus substantia corporea animata, per sensibile & insensibile: quartò substantia corporea animata sensibilis, per rationale, & irrationale: tandem substantia rationalis vltimò diuiditur, & contrahitur per differentias indiuiduales, ad Petrum per petreitatem, ad Socratem per socrateitatem, &c. ita vt natura humana quæ est in socrate, sit ita diuisa, & contracta per socrateitatem, vt vlterius contrahi, aut diuidi non possit: ex qua natura humana, & socrateitate fit vnum indiuiduum humanum, seu res vna singularis, & indiuidua, quæ socrates nuncupatur.

Vnde autem sumatur vnitas ista numerica, seu differentia indiuidualis, magna est controuersia. Thomistæ volunt eam in rebus corporeis sumi à materia: quidam Scotistæ ab vltima realitate formæ: alij ab vltimâ etiam realitate materiæ in rebus compositis: & absolutè ab vltimâ realitate rei. Sed quæstionem hanc in Metaphysicam remitto, vbi de principio indiuiduationis agemus, ne longior sit iste tractatus: an tamen distinguatur à re, cuius est vnitas, tertiâ sectione discutiam.

3. Vnitas formalis est vnitas naturæ secundùm se consideratæ, quatenus natura est simpliciter: vnde solet definiri *indiuisio naturæ communis in seipsa*: hoc est, in sua ratione, & essentia, quatenus concipitur habere negationem diuisionis à se, & diuisionem, seu distinctionem à quauis alia natura diuersa. Duplex autem assignatur, nimirum specifica, & generica.

Vnitas formalis generica ea est, per quam aliqua conueniunt, seu vnum sunt genere, qualis est inter hominem, & equum. Natura quippe sensitiua vna est genericè in omnibus animalibus, vnicâ definitione explicabilis, & vnius rationis essentialis, omnibus communis, saltem negatiuè.

Vnitas formalis ſpecifica, eſt inter ea, quæ ſolo numero differunt: quâ ratione Petrus, & Paulus ſunt vnum in ſpecie hominis: neque enim habent plures naturas humanas diſſimiles, ſeu ſpecie diuerſas.

Vtraque porro vnitas, generica, & ſpecifica, dicitur formalis à forma, quia ſequitur eſſentiam rei, quæ dicitur illius forma. Vnde, quia ea quæ ſpecie conueniunt, eandem eſſentiam, definitionemque participant, rectè dicuntur habere vnitatem ſpecificam formalem. Ideo enim Petrus & Paulus ſpecie vniuntur, quia habent vnam, eandemque naturam homins. Similiter quæ vniuntur genere, ideo vniuntur, quia vnam, eandemque generis naturam, & eſſentiam communem habent, vt homo, & brutum eandem naturam communem animalis. Et hoc expreſſit Ariſtoteles c. 6. libri quinti Metaphyſicæ citati, his verbis, *alia numero, alia genere, alia ſpecie vnum ſunt: numero quidem, quorum materia vna; ſpecie verò, quorum ratio vna: genere autem, quorum eadem prædicationis figura.* Hoc eſt, quæ ſunt eiuſdem prædicamenti.

Ex quibus patet vnitatem formalem habere latitudinem aliquam, adeo vt aliquando ſit minor, aliquando major. Minor quidem, quando cauſatur per principium magis commune, quia tunc plus admittit diuiſionis; Major verò quando cauſatur per principium minùs commune, quia tunc minùs diuiſionis admittit. Cùm enim vnitas dicat carentiam diuiſionis; & carentia tantò major cenſeatur, quantò minùs relinquit in ſubjecto de forma, quâ priuat, vt patet in obſcuritate, &c. Illa vnitas erit maxima, quæ omnem diuiſionem tollet, vt facit numerica. Formalis verò erit modò major, modò minor ſecũdùm quòd vel plus vel minus admittet diuiſionis: vndè vnitas formalis generica, quâ Petrus, & Bucephalus ſunt vnun in animali, eſt minor, quàm formalis ſpecifica, per quam Petrus, & Paulus ſunt vnum in homine, quia animal eſt magis commune, & diuiſibile in plura, quàm homo.

4. Vnitas denique vniuerſalis eſt ea, quæ competit naturis præciſis à ſingularibus, & in ſe per modum vnius ſpectatis: vndè vocatur vnitas præciſionis, ſiue rebus ipſis naturâ ſuâ, & ex parte rei conueniat, ſiue per intellectum. Qui negant dari diſtinctionem formalem Scoti, volunt conſequenter talem vnitatem fieri, & dependere ab intellectu, abſtrahente naturam à differentijs indiuiduantibus; hoc eſt eam concipiente per modum vnius abſque differentijs indiuiduantibus.

Alij verò dicunt talem vnitatem competere naturis communibus, ante operationem intellectus, & differre tantùm ab vnitate formali, connotatiuè, quatenus vnitas formalis, vt formalis, abſtrahit à communicabilitate; ita vt poſſit ſecundùm proprium ſuum conceptum intelligi, & etiam aliquandò eſſe, abſque eo quod ſit, aut concipiatur vt communicabilis multis, vt patet in natura diuina: quia ſcilicet conuenit naturæ ſecundùm ſe abſolutè ſpectatæ; & dicit tantùm negationem diuiſionis in ſe: quatenus verò eſt vniuerſalis, requirit, & connotat com-

municabilitatem in natura, cuius est vnitas, quia non potest esse vniuersalis, quin apta sit vt multis communicetur, vt patet ex vniuersalis definitione.

Præterea vnitas formalis, etiam vt contracta, & vt existens in aliquo particulari indiuiduo, semper est vnitas formalis, suum integrum conceptum formalem retinens; at verò, vt sic, non est vniuersalis formaliter, hoc est præcisè vt contracta, & singularisata, quia, vt sic, non habet aptitudinem existendi in multis; aut, si habere dicatur, non habet nisi remotam, & impeditam per contractionem: sicut materia prima, quando actu informata est aliquâ formâ substantiali, non habet aptitudinem, nisi remotam, & impeditam, ad recipiendas multas alias formas; nam quandiu vnam retinet, non potest alias recipere.

SECTIO II.

An præter vnitatem numericam detur vnitas formalis à parte rei.

5. NATVRAM specificam in quolibet indiuiduo existentem possumus spectare dupliciter: primò quidem, quatenus est simplex natura, & secundùm entitatem suam quidditatiuam: secundò verò quatenus contracta est, & secundùm entitatem suam indiuidualem. Naturam secundùm se spectatam consequitur vnitas formalis, per quam est vna in se; vndè etiam vnitas naturæ dici potest; spectatam verò vt contractam, consequitur vnitas numerica, per quam dicitur hæc natura, seu vna numero.

Hanc vtram que vnitatem sectione præcedenti explicuimus: & de numerica nullus ambigit, quin detur à parte rei, quia euidens est quodlibet indiuiduum esse à parte rei indiuisum in se, & diuisum à quolibet alio vltimâ diuisione. Solùm ergo difficultas est de vnitate formali: vtrùm videlicet præter vnitatem numericam, verbi gratia præter Socrateitatem, detur in Socrate à parte rei, alia vnitas, conueniens naturæ humanæ Socratis secundùm se; siue distinguatur à numericâ ex natura rei, siue non; siue dici debeat positiua, siue negatiua tantùm, de quo in sequentibus sæpiùs erit sermo. Quâ cautione præsuppositâ.

Dicendum est primò dari vnitatem formalem, minorem vnitate numericâ, præter operationem intellectus, seu ex parte rei. Ita sanctus Thomas opusc. de naturâ generis c. 7. si tamen eius opusculum sit: & de ente, & essentia, c. 4. Scotus. 7. Metaphys. q. 10. & lib. 2. sent. d. 3. q. 1. & 6. & vtriusque discipuli communiter.

Probatur primò ex Aristotele 5. Metaphys. c. 6. *quacunque diuisionem non habent, in quantùm non habent, vnum dicuntur. vt si in quantum homo non habet diuisionem, vnus est homo, si verò in quantum animal, vnum animal, &c.* Sed Petrus verbi gratia, est à parte rei vnus homo, & vnum animal: igitur natura humana, quæ in ipso est, vna est, & ita habet vnitatem formalem, seu naturæ.

Probatur secundò: quia natura humana existens in indiuiduis, & per differentias indiuiduales contracta, potest definiri; ergo debet esse vna, quia nihil definitur, nisi quatenùs est vnum, ex Aristotele 7. Metaphys. c. 12. At non habet ab intellectu quòd sit definibilis, sed ex se; ergo neque hanc vnitatem habet ab intellectu, sed à parte rei.

Probatur tertiò, quia omnis natura realis est aliquod ens; ergo est vnum ens, quia vnitas est proprietas, ab ente inseparabilis: sed natura humana, verbi gratia, quæ est in Petro, est ens reale, ergo debet habere vnitatem realem: at non habet solùm numericam; nam per numericam Petrus differt à Paulo; cum eo autem conuenit quatenùs homo est: igitur natura humana Petri habet vnitatem formalem, seu naturæ, sibi propriam.

Probatur quartò. Natura humana existens in Petro, est indiuisa in se formaliter; neque enim in multas naturas, seu essentias, intra se diuisa est; ergo à parte rei habet vnitatem formalem, sibi intrinsecam, quia vnitas à parte rei, non dicit nisi entitatem positiuam, cum negatione diuisionis.

6. Dicendum est secundò huiusmodi vnitatem formalem, naturæ ex parte rei conuenientem, multiplicari numero ad multiplicationem indiuiduorum, in quibus reperitur: ita vt tot numero sint vnitates formales, quot sunt vnitates numericæ. Hanc conclusionem posui ad tollendam prauam doctrinæ Scoti intelligentiam, quam aliqui recentiores adducunt, inter quos sunt complutenses disput. 3. de vniuersalibus. q. 3. n. 21. & 22. vbi aiunt Thomistas conuenire contra Scotum in hoc, quòd asserant vnitatem formalem multiplicari in indiuiduis, ita vt vnumquodque habeat suam vnitatem formalem. Item Suarez disput. 6. metaphys. sect. 1. n. 2. vbi ait Thomistas, & Scotistas in hoc differre circa vnitatem formalem, quòd Scotus non censet vnitatem hanc formalem, seu naturam, prout habentem hanc vnitatem formalem, multiplicari numero in ipsis indiuiduis, sed omnia indiuidua eiusdem naturæ, habere vnam, & eandem vnitatem, non tantùm ratione, sed reipsâ: seu naturam prout in re ipsa existit in multis indiuiduis, habere vnicam formalem vnitatem. Sed hoc nunquam somniauit Scotus; imò neque etiam vllus Scotista, si credimus Tatareto in libro prædicabilium, ad primum textum Porphyrij, art. 2. vnde Scotus in 2. Sent. d. 3. q. 6. n. 10. sic habet *in eodem ergo, quod est idem numero, est aliqua entitas, quam consequitur minor vnitas, quam sit vnitas numeralis: & est realis; & illud cuius est vnitas ta-*

lisformaliter , non eſt de ſe vnum vnitate numerali. Concedo ergo quod vnitas realis non eſt alicuius entitatis exiſtentis in duobus indiuiduis , ſed in vno.

Poſtea explicat quomodo talis vnitas formalis , non ſit numerica per ſe , ſed tantùm denominatiuè,& extrinſecè , vt nos infra dicemus. Talis ergo vnitas ex mente Scoti , non eſt alicuius naturæ , exiſtentis in pluribus indiuiduis , ſed in vno ; & conſequenter non eſt vnica numero in multis indiuiduis , vt malè refert Suares. Ab hac etiam opinione ſe expreſſe defendit Scotus diſtinctione citatâ. q. 1. n. 8. & 9. adeo verum eſt, nimis ſæpe falli authores in referendis aliorum opinionibus , dum eas in fonte non hauriunt.

7. Probatur itaque concluſio primò , quia etiam ex mente Scoti , natura & vnitas ſua formalis , ſunt idem realiter conuertibiliter , licet formaliter diſtinguantur : ergo non poteſt natura realiter multiplicari , quin vnitas quoque eius realiter multiplicetur. In creatis enim impoſſibile eſt , aliqua duo eſſe realiter idem, & vnum realiter multiplicari , alio realiter non multiplicato. Sed natura,verbi gratia humana , eſt realiter multiplicata in Petro , & Paulo , ita vt natura humana Petri , ſit diuerſa numero à natura humana Pauli , ergo ſimiliter vnitas formalis naturæ humanæ Petri , erit numero diuerſa ab vnitate naturæ humanæ Pauli.

Præterea, ſi vnitas formalis naturæ humanæ,quæ eſt in Petro,eſſet eadem realiter numericè in Paulo , non poſſet perire natura Pauli, quin periret eadem entitas exiſtens in Petro , alioquin idem naturaliter periret, & non periret , quod eſt impoſſibile. Ergo neceſſe eſt aliam eſſe vnitatem formalem naturæ in Petro , aliam in Paulo , numericè diuerſam.

Probatur tertiò , quia vnitas formalis eſt paſſio , ſeu proprietas naturæ: ſed paſſiones multiplicantur ad multiplicationem eſſentiæ , vt per ſe notum eſt: ergo ſicut alia natura humana eſt in Petro , & alia in Paulo : ita alia erit vnitas formalis Petri, & alia Pauli.

8. Obijcies primò. Si vnitas formalis, ſeu naturæ multiplicetur in indiuiduis, tot erunt vnitates formales ſpecificæ,atque adeo tot naturæ ſpecificæ, quot erunt indiuidua : ſed hoc eſt abſurdum , vt patet , ergo falſum eſt quod detur huiuſmodi vnitas formalis à parte rei ; ſed omnis vnitas realis erit numeralis.

Reſpondeo ad maiorem , tot erunt naturæ ſpecificæ , numero diuerſæ, quot indiuidua, concedo : tot erunt naturæ ſpecificæ, eſſentialiter, & ſpecie diuerſæ, quot indiuidua , nego. Neque enim multæ ſunt ſpecies naturæ humanæ, verbi gratia , licet tot ſint naturæ humanæ , realiter diſtinctæ , quot ſunt homines , numero diſtincti: eo quod tum vnitas formalis, tum natura,quæ tali vnitate afficitur,intrinſecè,& in prædicatis eſſentialibus manent ſemper indiuiſæ , licet indiuidualiter , entitatiuè , & extrinſecè diuidantur.

Obijcies secundo. Si natura humana, verbi gratia, Petri, & natura humana Pauli, secundùm se formaliter spectatæ, non sint eadem natura positiuè, non poterit homo vniuocè prædicari de Petro, & Paulo : prædicatum enim vniuocum est illud, quod de multis dicitur secundùm eandem rationem: at homo, dum dicitur de Petro, significat naturam humanam Petri, & dum dicitur de Paulo, significat naturam humanam Pauli, quæ non est eadem cum naturâ Petri; ergo non prædicatur secundùm eandem rationem, nec consequenter vniuocè.

Respondeo, per *eandem rationem*, quæ dicitur debere conuenire prædicato vniuoco, non intelligi vnam, & eandem positiue, & realiter, sed eandem vnitate conformitatis, & similitudinis essentialis.

SECTIO III.

Vtrùm supradicta vnitas formalis, sit à parte rei communis, & distincta à numerica.

9. Partem affirmatiuam tuentur Scotistæ communiter, tum pro communitate ex parte rei, tum pro distinctione à numericâ: Thomistæ vero vtrumque negant. Proponemus in primis sententiam scotistarum, & deinde aliam, cum solutionibus argumentorum vtriusque.

Scotus itaque, & scotistæ locis supra citatis, asserunt vnitatem formalem de qua præcedenti sectione egimus, & consequenter naturam, cui conuenit, esse à parte rei multis communem, & à parte rei ab vnitate numericâ distinctam.

Probatur primò ex Aristotele 1. Metaphys. c. 14. initio. vbi ait eandem esse rationem animalis in homine, & equo. & 2. de anima, c. 7. eandem naturam diaphaneitatis in aqua, & aëre. Non intelligit autem esse eandem numero, vt notum est; neque eandem per intellectum, vt patet; ergo eandem formaliter à parte rei. Adde Porphyrium c. de specie, vbi dicit plures homines participatione speciei esse vnum hominem: & sic euidenter adstruitur vnitas formalis specifica, pluribus hominibus à parte rei communis.

Probatur secundò. Relationes identitatis, similitudinis, & æqualitatis fundantur in vnitate, ex Aristotele. 5. Metaph. c. 15. ideo enim duo alba sunt similia, quia habent eandem speciе albedinem, ideo æqualia, quia habent eâdem quantitatem: sed similitudo inter duo alba est realis, ergo ratio, super qua fundatur, hoc est vnitas, debet esse realis, vt notum est: sed hæc non potest esse vnitas numeralis, quia duo alba non sunt vnum numero: neque

vnum, & idem potest esse sibi realiter simile: ergo est vnitas formalis, vtrique albo communis, & ex naturâ rei ab vnitate numerali distincta. Si enim esset solùm distincta per intellectum, esset fundamentum talis relationis, solùm quando per intellectum distingueretur.

Probatur tertiò. Sublatâ omni intellectus operatione, hic ignis, verbi gratia, producit hunc ignem, sibi similem in formâ, & natura: & hæc productio, seu generatio, est vniuoca, quæ requirit consequenter vnitatem formæ in generante, & in genito, non numericam, vt patet, ergo formalem, quæ realis est, quia intellectus non facit hanc generationem esse vniuocam.

Probatur quartò. Vnius potentiæ, verbi gratiâ visiuæ, est vnum objectum; sed non est vnum numero, quia sic non posset videre nisi vnum numero colorem; neque vnum per intellectum, quia actio sensus præcedit actum intellectus: ergo vnum vnitate formali, communi omnibus obiectis visibilibus; atque adeo à numerali distinctâ.

Confirmatur authoritate Aristotelis. 1. post. c. 24. & l. 2. c. vltimo, vbi sic ait, *etenim sentitur quidem singulare, sed sensus est vniuersalis, veluti hominis, non Calliæ hominis.* Vnde, quamuis sensus dum actu sentit, sentiat singulare; habet tamen pro obiecto rem communem, & vniuersalem.

10. Probatur quintò, quia si omnis vnitas realis esset numeralis, sequeretur omnem realem diuersitatem, esse quoque numeralem: sed consequens est falsum, ergo & antecedens. Probatur sequela maioris, quia eo ipso quo aliquid est vnum in se, est ab alio diuersum, & eodem modo quo in se unum est, eodem est ab alio diuersum; ita vt ratio vnitatis, seu identitatis, quam habet in se, sit ratio diuersitatis ab alio, vt patet 5. Metaphys. c. 9. Ergo, si est vnum numero, erit quoque diuersum numero, & non plus. Item vnum, & multa, idem & diuersum, sunt opposita, ex 10. Metaphys. c. 3. toties autem dicitur vnum oppositorum, quoties dicitur reliquum, ex 1. Topic. c. 13. ergo, si tantum datur vnitas numerica realis, tantum dabitur diuersitas numerica realis.

Quod autem hoc sit falsum, patet, quia sic omnis diuersitas esset æqualis eo quòd omnis esset numercia: nec magis differret Petrus à Bucephalo, quàm à Paulo: nec posset intellectus abstrahere aliquid commune, magis à Petro, & Paulo, quàm à Petro, & Pyro: vnde vniuersale esset purum figmentum. Quæ omnia sunt perabsurda.

Probatur sextò. Si in qualibet re est tantum vnitas realis numerica, quæcumque entitas in illa re existens, erit vna numero: vnde quicquid erit in Petro, erit vnum numero realiter: similiter quicquid erit in Paulo, erit vnum numero realiter: atque adeo omnis entitas realis Petri, erit numero diuersa ab omni entitate Pauli. Sed quæ sunt numero diuersa, sunt primò diuersa, ergo Petrus, & Paulus secundum omnem entitatem realem, quàm habent in se, sunt primò diuersi, hoc est in nullo conueniunt à parte rei.

Nam ex Aristotele 7. Metaph. c. 12. differentiæ eorum, quæ inter se differunt, debent reduci ad aliqua non differentia, seu ad primò diuersa, hoc est ad aliqua, in quibus ea, quæ differunt, nullo modo conueniant, alioquin daretur progressus in infinitum in differentijs. Patet autem quòd Petrus, & Paulus non habent aliquid aliud in se, per quod sint primò diuersi, & in quo nullo modo conueniant, nisi differentias suas indiuiduales: igitur, si quidquid habent, est vnum numero, in nullo conueniunt à parte rei, quod est absurdissimum.

Probatur septimò. à parte rei, & seclusâ operatione intellectus, Petrus est magis vnum cum paulo, quàm cum Bucephalo; ergo hæc vnitas est realis: sed non est numerica, vt patet, ergo formalis, distincta à parte rei à numerica: quia, si solùm esset distincta per intellectum, esset à parte rei numerica, & consequenter esset ex natura rei principium diuersitatis, quod est falsum.

11. Probatur octauo. In quolibet genere est vnum primum, quod est mensura omnium, quæ sub tali genere continentur ex. 10. Metaph. c. 1. quomodo sol in genere lucidorum, & ignis in genere calidorum, est mensura omnium: vnde per comparationem ad naturam solis, cognoscimus perfectionem aliorum Syderum in ratione lucidi, prout magis vel minus ad naturam solis accedunt.

Cum igitur mensurata sint realia, & realiter mensurata, non verò per intellectum, quia ens reale, non potest realiter mensurari ab ente rationis; vnitas illius primi debet esse realis: sed non est vnitas singularis, quia nullum est singulare in genere, quod sit mensura omnium, quæ sunt in illo genere, eo quòd in indiuiduis eiusdem speciei non est prius & posterius, ex 3. Metaphys. c. 3. neque vllus ordo essentialis, sicut in speciebus, propter quem posterius potest reduci ad prius. Igitur admittenda est alia vnitas realis à numerali distincta, quæ est vnitas formalis, omnibus indiuiduis communis.

Probatur nonò: quia natura non est de se singularis, seu vna numero, ergo est vna vnitate multis communi, quia differentia numeralis sola facit eam propriã suo indiuiduo, & reddit alteri incõmunicabilem. Probatur antecedens primò, quia si natura esset de se vna numero, ei de se repugnaret multitudo numeralis, cùm hæc duo sint opposita. Secũdò: obiectum in quantùm obiectum, est naturaliter prius actu potentiæ, circa illud versantis: ergo, si in illo priori obiectum est vnum numero, & singulare ex se, intellectus non potest ipsum intelligere sub ratione communis, nisi falsò, quia intelligeret ipsum sub ratione oppositâ, & repugnanti illius rationi. Constat autem quòd intelligere naturam, verbi gratia humanam, esse communem Petro, & Paulo, & alijs indiuiduis humanis, est vera intellectio, & consequenter obiecto conformis: ergo à parte rei talis natura est communis, & non secundum se singularis, seu vna numero; igitur habet vnitatem à parte rei, distinctam à numerali, & minorem illâ

Probatur decimò. Quando genus diuiditur in suas species, vt animal in rationale, & irrationale, diuisio non est alicuius animalis singularis, néque in aliquod singulare, vt per se patet: ergo est alicuius naturæ communis realis, conuenientis, tum homini, tùm bruto à parto rei: neque enim rationale, irrationale, & animal, sunt termini secundæ intentionis, sed primæ, vt notum est.

12. Dices; probatum est coclusione secundâ præcedentis sectionis tot esse vnitates formales, quot numericas: atque adeo naturam quamlibet cum sua vnitate formali multiplicari numero in singulis indiuiduis. Quomodò ergo potest esse aliqua natura communis? nam commune dicitur, quod indiuisum existens, participatur idem à multis.

Respoudeo, secundùm hanc Scoti sententiam, aliquid posse dici commune dupliciter. Primò per realem existentiam in pluribus; adeo vt secundùm suam propriam entitatem sit realiter in pluribus: & hoc modo nihil est commune in creatis, sed solùm in Deo, cuius essentia eadem indiuisa realiter, est in tribus personis distinctis. Secundò dicitur aliquid commune per indifferentiam, quia ex se est indifferens, vt sit in multis, licet nunquam sit simul in multis: & hoc modo dantur naturæ communes. Nam, cùm natura distinguatur ex parte rei ab vnitate numerica, est prior naturaliter tali vnitate, & consequenter prius est in se vna formali vnitate; secundùm quam prioritatem est quod quid est, seu quidditas naturalis, quæ per definitionem exprimitur, & à Metaphysica, vt sic, per se consideratur, estque obiectum per se intellectus, abstrahens ab omni contractione, & determinatione ex parte rei.

In hoc ergo statu non repugnat naturæ de se, determinari per quamcumque differentiam indiuidualem: adeo vt, quandò determinatur per petreitatem ad Petrum, possit determinari per pauleitatem ad Paulum, & sic de alijs. Imò, quando de facto determinata est per petreitatem, non repugnat ei secundùm se, hoc est formaliter, seu ex ratione suâ formali, determinari per pauleitatem: & ita de se est semper communis per talem indifferentiam. Dico *de se*, quia simpliciter ei repugnat vbi semel determinata est per vnam, determinari per aliam, eo quod iam identificata est realiter cum prima, à qua, nec diuinitus quidem separari potest.

Adde quod huiusmodi vnitas formalis, quamuis multiplicetur numero in indiuiduis: non multiplicatur tamen, seu non diuiditur formaliter, & intrinsecè, vt fusius expblicabitur in sequentibus. Et ita manet communis formaliter. Vide Scotum in 2. d. 3. q. 1. & 6.

SECTIO

SECTIO IV.

Soluuntur argumenta in oppositum.

13. TRADITA iam doctrina de distinctione, & communitate vnitatis formalis, magnas patitur difficultates, tùm ob ingentem aduersariorum turbam, tùm ob innumera, & valida, vt videntur, argumenta, quibus eam impugnant. Vt igitur firma consistat, præcipua ex his soluere iuuat, ex quorum solutione, cœtera facilè diluentur.

Primum argumentum sic procedit. quicquid est in eodem numero, est vnum numero: sed vnitas illa formalis, seu naturæ, est in eodem numero, vt in Petro, ergo est vnitas numerica à parte rei, & sic non est vnitas minor numerali, ab eâque distincta.

Respondeo primò ex Scoto in 2. d. 3. q. 6 n. 10. Si hoc argumentum valeret, valeret etiam istud. quicquid est in vna specie, est vnum specie: sed color existens in albedine, est in vna specie: ergo est vnum specie; ergo non habet vnitatem minorem vnitate specificâ, nempè genericam. Hoc autem patet esse falsum.

Respondeo secundò ex eodem ibidem, aliquid posse dici vnum specie, vel numero, tripliciter, nimirum vel per se primò, vel per se solùm, non primò; vel denominatiuè, & per accidens. Per se primo quidem, quando ipsi conuenit independentèr à quacumque alia ratione. Per se autem, quando ipsi conuenit per aliquid sibi intrinsecum, vt per partem aliquam sui. quod indicat Aristoteles 5. Metaph. c. 18. his verbis. *Homo dicitur secundùm se viuens: anima namque pars quædam hominis est, in qua prima ipsum viuere est &c.* Per accidens denique, & denominatiuè, quando ipsi conuenit accidentaliter, & extrinsecè, hoc est per aliquid, quod est extra rationem, & conceptum illius.

Itaque color in albedine est vnum specie, non per se, vel de se, nec primò, sed denominatiuè tantùm, quia per differentiam, quæ est omninò extra rationem generis. Differentia verò specifica, est vna per se primò, quia sibi primò repugnat diuidi in plura specie: albedo denique est vna specie per se, sed non primò, quia per aliquid sibi intrinsecum, scilicet per illam differentiam.

Pari ratione, quicquid est in eodem numero, est vnum numero, vel per se primò, vt differentia indiuidualis, aut id, per quod talis differentia ei conuenit: vel per se tantùm, vt indiuiduum, quia per illam differentiam sibi intrinsecam, partemque sui: vel denominatiuè, vt natura, vel vnitas formalis, & communis, quæ contrahitur, & determinatur

per vnitatem numericam, quæ eſt extra conceptum eius, & ita relinquit eam ex ſe vnam vnitate minori, quàm ſit numeralis.

14. Secundum argumentum. Si vnitas numerica diſtinguitur ex parte rei à formali, & à natura, cujus eſt vnitas: ſumantur duæ hujuſmodi vnitates, & differentiæ indiuiduales, verbi gratia, *Petreitas*, & *Pauleitas*. Quæro vtrum in aliquo inter ſe conueniant, vel omninò inter ſe differant? Dici non poteſt quod omninò differant: tùm quia indiuidua per eas conſtituta, omninò eſſent diuerſa: diſtincta enim ſunt æquè diuerſa, atque diſtinguentia: vnde Petrus, & Paulus non eſſent ejuſdem ſpeciei, quod eſt abſurdum. tùm quia non poteſt negari, quin Petreitas, & Pauleitas minùs inter ſe differant, quàm Petreitas, & Bucephaleitas, vel Petreitas, & ſingularitas hujus lapidis, hujus caloris. Nam ſingularitas omnium ſubſtantiarum eſt ſubſtantialis: accidentium accidentalis; materialium, materialis; ſpiritualium, ſpiritalis &c. Ergo neceſſe eſt dicere, quòd *Petreitas*, & *Pauleitas* conueniunt in ſpecie ſingularitatis humanæ.

Vnde quæritur per quid differant, tum inter ſe, tùm à brutali? Si dicatur per alias differentias diſtinctas, eadem fiet quæſtio de illis, & eodem modo probabitur eas inter ſe conuenire, tùm in ratione communis ſingularitatis, tùm ſingularitatis ſubſtantialis, humanæ &c. & ecce progreſſus in infinitum. Si verò dicatur quòd per ſeipſas differant, potuit eodem modo fieri ſtatus in natura Petri, & Pauli, & dici quod ſeipſis conueniant ſimul, & differant, quatenus vna eſt hæc, & altera illa: & ſic quòd differentia indiuidualis ſolâ ratione diſtinguatur à natura.

Reſpondo primò, idem incommodum inferri poſſe, etiam ſi differentia indiuidualis dicatur ſolâ ratione diſtingui à natura: nam Petreitas, & Pauleitas hoc modo à naturis ſuis diſtinctæ, conuenire intelliguntur in ratione ſpecifica ſingularitatis humanæ, & differre in ratione indiuiduali: de qua ratione indiuiduali fiet rurſus idem argumentum, & ita in infinitum. Quapropter.

15. Reſpondeo ſecundò ex Scoto proximè citato n. 14. differentias indiuiduales eſſe ſeipſis primò diuerſas inter ſe, nec magis differre Petreitatem à Bucephaleitate, quàm à Pauleitate, quia omnis differentia numerica, in quantùm numerica, eſt æqualis. Poteſt tamen inter eas aliunde reperiri conuenientia ſpecifica, aut generica, ſed reductiuè tantùm, concomitanter, connotatiuè, & extrinſecè, quatenus ſunt ſub ijſdem generibus, & ſpeciebus, ratione identitatis realis cum natura communi; non autẽ in ſe intrinſecè, quatenus ſunt vltimæ realitates, conſtituentes indiuidua numero differentia, quia, vt ſic, in nullo quidditatiuè conueniunt. Nam ex Ariſtotele 7. Metaph. c. 12. differentiæ differentium debent reduci ad aliqua primò diuerſa, hoc eſt diuerſa per ſe, non per aliud, alioquin eſſet progreſſus in infinitum.

Vnde quælibet differentiæ, eo ipſo quòd ſunt rationes differendi

ſeipſis ab alijs differunt, neque componuntur, vt ſic, ex ratione communi, & alia differentia. Quod poteſt clarè oſtendi, etiam in differentijs ſubalternis, atque atomis. Nam rationale,&ſenſibile non componuntur formaliter ex alijs differentijs: ſed ſenſibile differt ſeipſo à ratione inſenſibili lapidis: & rationale ab hinnibili. Nec inde ſequitur, quòd conſtituta per tales differentias, in nullo conueniant, quia præter diſtinguentia, hoc eſt præter illas differentias, includunt aliud, in quo, vt ſic, non differunt.

16. Tertium argumentum. Natura ſingularis, verbi gratia, natura humana Petri, quatenus ex parte rei diſtincta eſt à Petreitate, eſt adhuc realiter in ſe ſingularis: ergo ſingularitas, ſeu differentia indiuidualis ſuperaddita, eſt fruſtra. Conſequentia eſt euidens. Probatur antecedens primò, quia natura humana Petri, quatenùs eſt prior naturaliter Petreitate, habet entitatem ſuam independenter à Petreitate; prius enim in ratione prioris, non dependet à poſteriori. Ergo in illo priori eſt in ſe ſingularis, & indiuidua abſque Petreitate, quia, vt ſic, intelligitur eſſe extra cauſas ſuas,& realiter exiſtere: nihil autem poteſt terminare actiones cauſarum, & per exiſtentiam actuari, niſi quòd eſt ſingulare, ex 1. Metaph. c. 1. circa medium.

Probatur ſecundò idem antecedens, quia entitas naturæ humanæ Petri, vt à Petreitate diſtincta, incommunicabilis eſt,& indiuiſibilis in plures naturas ejuſdem rationis: ergo vt ſic, habet per ſe vnitatem indiuidualem.

Tertiò. natura Petri per ſe ſumpta ſecundùm propriam entitatem, non eſt à parte rei eadem cum naturâ Pauli per ſe ſumpta, & vt à Pauleitate diſtincta:vna enim poteſt exiſtere ſine altera:& cùm Petrus,& Paulus ſint duo homines, humanitates eorum non poſſunt eſſe prorſus idem: & deniquè de illis verum eſt dicere, *hæc* & *illa* natura: ergo ſunt indiuiduæ & numero diſtinctæ, & conſequenter fruſtra ponuntur differentiæ indiuiduales diſtinguentes.

Quartò. omnis actus ſingularis ſupponit potentiam ſingularem: nam ex 2. Phyſic. c. 3. forma ſingularis ſupponit materiam ſingularem: eadem autem eſt ratio de alio quouis actu,& potentia: ſed Petreitas, & Pauleitas &c. ſunt quidam actus ſingulares: ergo ſupponunt potentias ſingulares. Igitur natura,quæ eſt potentia, per differentiam indiuidualem actuabilis, eſt in ſe ſingularis, & ita non fit ſingularis ab hujuſmodi ficta hæcceitate.

Quintò. Quicquid conuenit vni indiuiduo, & repugnat alteri ejuſdem ſpeciei, ſupponit eorum diſtinctionem, vt patet; ſed Petreitas conuenit Petro, & repugnat Paulo: ergo ſupponit diſtinctionem Petri à Paulo. Igitur fruſtra ponitur Petreitas, diſtincta à natura humana Petri: vnde tandem ſequitur naturam non eſſe à parte rei communem.

17. Reſpondeo: negando antecedens: & dico hoc totum argumentum æquè pugnare contra aduerſarios, qui dicunt differentiam indiuidualem

addere aliquid naturæ communi, ab ipsa formaliter, hoc est ratione ratiocinatâ distinctum. Concipiatur ergo natura humana Petri in se, quatenùs ratione distincta est à Petreitate. Tunc vel intelligitur singularis, & indiuidua, vel non? incommunicabilis, & indiuisibilis in plures ejusdem rationis, vel non? distincta à natura Pauli, vel non? potentia singularis, vel non? si sic. Ecce sequuntur omnia absurda, quæ in illis probationibus contra istam sententiam inferuntur: scilicet frustra addi hæcceitatem, ratione distinctam à natura, & naturam numero distinguentem, cùm hoc habeat ex se absque tali hæcceitate.

Si verò dicatur quod non: hoc est naturam non concipi singularem, & ab alia natura numero diuersam, absque hæcceitate superaddita per rationem: pari ratione dicetur, talem naturam non esse à parte rei singularem, nec ab alia numero diuersam, nec indiuisibilem in plures, nec potentiam singularem absque hæcceitate superaddita: & ita adducendæ erunt fortiores rationes ad probandum hæcceitatem illam non esse ex natura rei distinctam ab entitate naturæ, & ex his sufficienter solutum foret argumentum. Nihilominus vt ista sententia latiùs explicetur.

Respondeo ad primam probationem antecedentis negati: naturam in illo signo, quo concipitur prior Petreitate, non esse singularem, nec vnam numero, nec plures, sed tantùm esse naturam, quia *equinitas est tantùm equinitas*, nec ex se vna, nec plures, inquit Auicenna. 5. Metaph. c. 1. quod communiter citatur à Diuo Thom. Scoto, & alijs tanquam axioma. Nec obstat illud metaphysicum, *quodlibet est vel non est*, quia licet verum sit, si absolutè sumatur: tamen si ei addatur aliqua limitatio, vel reduplicatio, quales sunt, *essentialiter*, *accidentaliter*, *præcisè secundum se* &c. non est necesse vt alterum cuilibet rei conueniat. Vnde, sicut homo, vt homo, non est risibilis, neque non risibilis, quia neutrum est de illius essentia: ita natura Petri, vt præcisa à Petreitate, non est vna, nec non vna, siue plures ex ratione sua formali, quia neutrum est de ejus essentia, licet à parte rei sit vna, & positiuè distincta à quâuis alia.

Et hoc etiam verum est in sententia opposita Thomistarum, qui post D. Thomam c. 4. de ente & essentia, distingunt triplicem statum naturæ; vnum quo est contracta, & singularibus affecta conditionibus, alium, quo est in intellectu; & tertium quo est natura simpliciter: & in isto tertio statu, inquiunt, ei conueniunt tantùm sua prædicata quidditatiua, & quæ in illius definitione includuntur.

Neque obstat quod in illo priori intelligatur existere, nam existentia non est principium indiuiduationis, vt ostendetur in metaphysica: neque singularitas constituit naturam in esse existentis. Et quamuis nulla res possit existere sine singularitate, propter identitatem realem, quam habet cum illa: potest tamen existere vt ex natura rei formaliter à singularitate distincta. Ideò autem generatio dicitur terminari ad aliquid singu-

lare, quia res non producuntur vt vniuersales primò, sed vt singulares, & in singulari, quia non possunt existere nisi in singularibus, & vt singulares, siue alioquin sint singulares per se, siue tantùm denominatiuè, modo explicato ad primum argumentum.

18. Respondeo ad secundam probationem, entitatem naturæ humanæ Petri, vt à petreitate distinctam, ex se, seu ex suâ ratione formali esse indifferentem ad petreitatem, ad pauleitatem, & ad aliam quamlibet differentiam indiuidualem, atque adeo esse communem ex se, non verò incommunicabilem, seu indiuiduam, vt patet ex calce præcedentis sectionis: quamuis simpliciter & realiter vt existit à parte rei, non sit hoc modo indifferens.

Respondeo ad tertiam sicut ad primam, nempè naturam Petri, & naturam Pauli, vt præcisas à differentijs indiuiduantibus, neque esse vnam, eandemque naturam positiuè, neque vt sic, vllo modo distingui positiuè, quia sublato distinctiuo non potest stare distinctio. Quare in illa probatione implicantur termini oppositi, dum dicitur quod vna natura possit existere sine altera: & quòd Petrus, & Paulus sunt duo homines, atque adeo eorum humanitates debeant esse duæ: & quod possit dici de illis, *hæc & illa* natura. Nam primò supponuntur præscindi, & considerari absque differentijs Petri & Pauli; & deindè tribuuntur illis, quæ non possunt illis conuenire, nisi prout existunt à parte rei conjunctæ cum talibus differentijs.

Deindè: esto concedatur cum Rada tom. 2. controuersia 3. a. 4. in responsionibus, huiusmodi naturas esse distinctas entitariuè: non ideò tamen verum erit eas esse indiuiduas, aut numero diuersas: sicut natura ipsa, & singularitas sua: Item genus & differentia sua, ex natura rei distincta sunt; & tamen non sunt numero distincta, neque specie: vndè abusiuè diceretur *hæc & illa* natura, nisi accedat differentia numeralis positiua.

Respondeo ad quartam, quæ est Cajetani de ente & essentia c. 2. q. 4. Negando maiorem, non est enim vera de actu, qui constituit potentiam in esse tali, hoc est in esse singularis, quia nullum haberet effectum. Actus enim qui determinat aliquid indeterminatum, non potest præsupponere illud determinatum: sicut actus specificus non præsupponit potentiam suam, hoc est genus, habere esse specificum, sed illud ei tribuit. Nec valet quod affertur de forma, quia munus eius non est reddere materiam singularem, sicut munus est differentiæ indiuidualis. Adde quòd, cùm res non generentur in communi, necesse est hanc numero formam recipi in hac numero materia.

Respondeo ad quintam, quæ est etiam Cajetani ibidem, negando maiorem, quando illud quod conuenit, efficit distinctionem eius, cui conuenit, ab alio: vt patet in simili de differentia specifica: nam rationale conuenit homini, & repugnat equo; & tamen non supponit distinctionem hominis ab equo, sed eam efficit.

II. PARS SECTIONIS.

Soluuntur reliqua argumenta.

19. QVARTVM argumentum. Si natura ex se communis est, nec magis petit esse in vno singulari, quam in alio, erit in Deo aliqua ratio communis, indifferens ad singularitatem Dei, & ad singularitatem Petri: & sic entitas substantiæ diuinæ, quæ vniuocè conuenit Deo, & creaturis ex Scoto, potuit esse in Petro, & consequenter potuit non esse Deus; imò non potest esse Deus, quia quidquid est Deus, est necessariò Deus, vt ratione, & fide certum est. Quid autem absurdius dici potest? igitur non debet admitti talis indifferentia in natura ex parte rei, nec consequenter talis distinctio formalis inter naturam, & hæcceitatem

Respondeo primò, me non admittere distinctionem formalem ex natura rei in Deo, vt supra admonui, quia Philosophus non debet facilè exire Philosophiæ limites.

Respondeo secundò, hoc argumentum nihil valere respectu Dei, etiamsi huiusmodi distinctio in illo admitteretur, quia Deus est essentialiter primum ens duratione, perfectione, naturâ & intellectu, à quo cætera dependent, ipsum autem à nullo; & sic non potest intelligi aliquid esse possibile, quin Deus prius existere supponatur, atque adeò omnis perfectio, & omnis ratio entis, alicui creaturæ communicabilis, debet intelligi esse prius in Deo, qui eam debet communicare. Non potest ergo intelligi ratio substantiæ, quæ est in Deo, potuisse esse in Petro, alioquin deberet intelligi aliqua causa prior Deo, quæ illam rationem posset producere indifferenter vel in Deo, vel in creatura, quod est impossibile.

Præterea, vt bene ait D. Thomas 1. p. q. 11. a. 3. & Scotus q. illâ 6. n. 20. & alibi, natura diuina est de se *hæc*, singularis, & indiuidua. Singularitas enim est vltima perfectio, & consequenter includitur necessariò in conceptu essentiali Dei, cùm non possit stare summa simplicitas Dei, cum natura potentiali, & contrahibili per actum, seu differentiam indiuidualem. Vnde quicquid est in Deo, est actuale, non potentiale, nec indifferens: ideoque non potest dici, quòd eadem entitas substantiæ, quæ est in Deo, possit ex se determinari per singularitatem Petri, quia scilicet est de se *hæc*, & determinata, non autem communis, & determinabilis.

20. Instabis, hoc argumentum saltem valere in creatis, in quibus distinctio formalis ex naturâ rei reperitur: & ita verum erit dicere, quod in Angelo, verbi gratia, est aliqua entitas, quæ eadem potuit esse in lapide

& vice versâ, quod in lapide sit aliqua ratio, seu gradus entis, qui potuit esse in Angelo: vnde Angelus includet aliquid, quod non est spiritale, quia quod potest esse in lapide, spiritale non est.

Respondeo. *Entitas quæ est in Angelo, potuit esse in lapide*: eadem formaliter, seu secundùm vnitatem formalem considerata, concedo: eadem realiter, & positiuè, nego. Hoc est dicere, quod eadem ratio substantiæ quidditatiuè, & formaliter sumpta, est in lapide, & in Angelo, ita vt quæ est in Angelo, secundùm suum formalem conceptum sit similis illi, quæ est in lapide, non verò eadem positiuè, realiter, & indiuidualiter.

Neque hoc videri debet absurdum, quia ratio substantiæ, non est formaliter diuersa in Angelo & lapide, sed tantùm diuersificatur ratione differentiæ specificæ, ipsi annexæ, quâ sublatâ, non includit aliquam repugnantiam in suâ ratione formali, quò minùs conjungi possit cum differentia alterius rei: vbi autem concipitur esse in Angelo, non potest esse realiter eadem in lapide, vt dixi in calce præcedentis sectionis, propter identitatem realem differentiæ specificæ cum ipsa, per quam facta est realiter spiritalis, quod non habet ex suâ ratione formali, alioquin omne quod esset substantia, esset spiritale. & hæc solutio potest etiam adhiberi ad præcedens argumentum respectu Dei, vt patet.

21. Quintum argumentum. si vnitas formalis, multis communis conueniat naturæ à parte rei, & secundum se; sequitur vel ipsam non posse fieri particularem; vel conuenire omnibus, & singulis indiuiduis: sed vtrumque est absurdum: ergo non datur talis vnitas.

Probatur sequela maioris primò quoad primam partem, quia talis vnitas communis conuenit naturæ secundùm se, tanquam propria eius passio, ex Scoto locis supra citatis, & expressiùs in 2. d.3. q.1. n.7. & n.10. in fine: ergo non potest ei conuenire vt fiat particularis, & alicui propria, quia commune, & particulare opposita sunt: & cui de se conuenit vnum oppositum, ei de se repugnat aliud oppositum.

Quoad secundam verò partem probatur eadem sequela maioris, quia quod conuenit alicui naturæ per se realiter, conuenit ei vbique: vt, quia naturæ humanæ conuenit secundum se, quod sit rationalis, conuenit illi rationalitas in Petro, Paulo &c. Sed vnitas communis conuenit naturæ, verbi gratia humanæ, secundum se, & vt propria passio; ergo conuenit ei vbique, & inseparabiliter: hoc autem vtrumque est absurdum; quæ est minor argumenti facti. Primum quidem, quia natura fit particularis, & propria cuilibet indiuiduo, atque adeo secundum omnes gradus, quos habet à parte rei, diuiditur realiter per differentias indiuiduales; ita vt quicquid est in Petro, sit singulare, & numero distinctum ab his, quæ sunt in Paulo. Secundum verò, quia sic Petrus esset vnus vnitate multis communi, quæ duo sibi opponuntur, ita vt vnum, & diuisum, seu commune se mutuò destruant.

Respondeo ad primam partem maioris, & ad eius probationem, vni-

tatem communem non posse fieri particularem intrinsecè, & perse, quia per se est communis, & indiuisa formaliter, sed tantùm extrinsecè, & denominatiuè, vt dictum est in solutione primi: quæ duo non sunt opposita, cùm sumantur diuerso modo.

Respondeo ad secundam partem eiusdem maioris, & ad eius probationem, huiusmodi vnitatem conuenire omnibus, & singulis indiuiduis ratione naturæ in illis existentis, secundùm se spectatæ; non verò reduplicatiuè, vt contractæ, & differentiâ indiuiduali formaliter affectæ: & sic Petrus erit vnus vnitate multis communi, vnus, inquam, vt *quo*, hoc est quoad formam, seu naturam humanam, non verò vt *quod*, id est non prout est hoc indiuiduum singulare, & incommunicabile. Potest tamen dici Petrus absolutè incommunicabilis, licet natura humana Petri sit communicabilis, sicut dicitur absolutè mortalis, licet eius anima sit immortalis: cuius ratio est, quia hæcceitas est proprius actus naturæ, faciens hanc, & incommunicabilem: at immortalitas animæ non est in corpore, vt actus corporis.

22. Sextum argumentum. Idem omninò est Petro esse hominem, & esse hunc hominem: ergo Petreitas, per quam est hic homo, non est distincta ab humanitate, per quam est homo. Antecedens patet, quia Petrus non potest esse homo per humanitatem vagam, & sibi non propriam, sed in se existentem & determinatam; ergo particularem, & hanc numero. Accedit authoritas Aristotelis 4. Metaph. c. 2. paulò post initium, vbi sic ait. *Idem enim vnus homo, & ens homo, ac homo: & non significat aliquid diuersum, secundùm dictionem repetitam, id est homo, & homo, & vnus homo.*

Respondeo distinguendo antecedens. Idem est Petro esse hominem, & esse hunc hominem quoad entitatem formalem, & quidditatiuam naturæ humanæ, concedo, quia humanitas communis, in Petro est eadem entitas quidditatiua cum humanitate particulari. Idem est Petro esse hominem, & esse hunc hominem quoad entitatem materialem, & indiuidualem, nego, quia *hic homo*, supra humanitatem addit differentiam indiuidualem, ex naturâ rei distinctam ab illa.

Hæc autem differentia dicitur entitas materialis, vel materia Metaphysica, sicut differentia specifica appellatur forma, quia specifica constituit rem in esse prædicabilis: indiuidualis verò in esse subjicibilis: prædicatum autem habet rationem formæ, & subjectum rationem materiæ. Item specifica constituit speciem in esse quidditatiuo, quod per definitionem exprimitur: indiuidualis verò, licet ad conceptum indiuidui intrinsecè pertineat; non constituit tamen, neque pertinet ad esse quidditatiuum illius, alioquin indiuidua quidditatiuè, & definitione essentiali differrent: proprium autem est formæ constituere in esse essentiali, & specifico; non verò materiæ.

Tertiò Arist. 5. Metaph. c. de causa, & lib. 7. c. de partibus definitionis,

nis appellat materiam quodlibet habens quidditatem contractam; quidditatem verò absolutè vocat formam, vt ibi rectè interpretatur Scotus: & sic differentia specifica, quæ constituit in esse quidditatiuo, rectè vocatur formalis: differentia verò indiuidualis, quæ constituit in esse contracto, rectè vocatur materialis. Denique, licet indiuidualis contrahat naturam specificam ad esse hoc, non tamen tanquam quid nobilius ipsâ naturâ, à qua potiùs perficitur: in quo differt à specificâ, quæ perficit essentialiter genus, quod contrahit: proprium est autem formæ perficere, & materiæ perfici. Ita fermè Scotus in 2. d. 3. q. 6. n. 12. & 13.

Ad authoritatem Aristotelis respondeo ipsum tantùm velle hominem, & vnum hominem, esse idem realiter, & inseparabiliter, non autem formaliter, quod patet ibidem paulò ante, vbi ait, *si itaque ens & vnũ, idem ac vna natura sunt, propterea quòd se inuicem sequuntur, sicut principium & causa, sed non quòd vnâ ratione significentur.* Et 10. Metaph. c.2. in fine. *Quod autem idem significat quodammodò vnum & ens, patet etiam ex eo quòd æqualiter sequitur prædicamenta.* vbi particula *quodammodò*, distinctionem indicat rationum formalium.

23. Septimum argumentum, quod sibi proponit Ioannes de Bassolis. Quando partes aquæ diuiduntur, acquirunt suas differentias indiuiduales, quia fiunt multæ: quando verò rursus vniuntur, eas amittunt, quia ex multis fit vna aqua numero: ergo differentiæ indiuiduales pereunt, quando in vnam vniuntur aquam. Hoc autem est contra Scotum, ex quo ea, quæ solùm formaliter distinguntur, separari non possunt, nec vnum perire sine alio.

Respondeo, guttas & vnitas, & separatas, semper seruare suam vnitatem entitatiuam, & suas differentias indiuiduales easdem; quæ, cùm sunt in toto, constituunt differentiam indiuidualem totius, eo modo, quo totum ipsum constituunt. Vndè vnitas totius aquæ, est vnitas integra: vnitas verò vniuscujusque guttæ, est vnitas partialis: quia, licet singulæ, seorsim in se spectatæ, sint quoddam totum; sumptæ tamen comparatiuè ad totam aquam, habent rationem partium: & ita in vnitis verum est dicere earum hæcceitates esse vnitas, in diuisis verò diuisas: atque adeò mutatur tantùm vnitas, & distinctio quantitatiua, quâ dicuntur vna, vel plures in quantitate discreta.

Et hæc sint satis, quæ ideo fusiùs prosecutus sum, quia hæc distinctio formalis in qua fundatur naturæ communitas, reijcitur nimis communiter, præterquam à Scotistis.

SECTIO V.

Soluuntur argumenta pro communitate naturæ allata.

24. Si cui probabilior videatur Thomistarum sententia, negans communitatem naturæ ex parte rei, poterit videre solutiones argumentorum, quibus formalis Scoti distinctio probari solet, sectione octauâ quæstionis præcedentis: tali enim distinctione sublatâ, tollitur statim communitas naturæ ex parte rei, vt patet ex dictis iuxta Scoti fundamenta. Nihilominùs, quia adhuc specialis difficultas eidem quæstioni accessisse videtur ex argumentis in tertia sectione præcedenti factis, eorum solutionem in sequentibus subjungam. pro clariori autem totius rei intelligentia.

Prænotandum est primò ex D. Thoma opusc. 48. tract. 1. c. 4. (Si tamen eius est opusculum) & Thomistis, naturam quamlibet, præsertim specificam, quamuis non habeat vnitatem aliquam, quæ sine operatione intellectus dici possit multis communis, indiuisa, & realiter eadem, quia quidquid existit, est singulare, & ex natura rei numericè diuisum, & distinctum à quouis alio: habere tamen vnitatem conformitatis, seu similitudinem, & conuenientiam realem, per quam indiuidua realiter inter se conueniant.

Non enim potest rationabiliter negari, quin Petrus, & Paulus magis inter se conueniant, quàm Petrus & Bucephalus, quia ille vterque, est animal rationale, non autem isti ambo: & ita rectè dicitur natura Petri esse conformis, & similis naturæ Pauli in prædicatis essentialibus: propter quam conformitatem, secundùm communem vsum loquendi, dicitur in vtroque esse eadem natura humana. Quæ enim similia sunt in natura specifica, aut generica, siue aliâ quâuis germanâ similitudine, vocantur *vnum*: sic duo homines in vultu maximè similes, vnam eandemque faciem habere dicuntur.

25. Prænotandum est secundò, dari in rebus distinctionem quandam virtualem, seu fundamentalem, de quâ egimus. q. 2. sect. 4. huius libri, & eam reperiri inter vnitatem formalem, & indiuidualem, quatenus idem indiuiduum à parte rei conuenit simul, & differt ab alio eiusdem speciei per eandem reipsâ entitatem, ac si haberet duplicem, ex natura rei distinctam, & diuersam.

Quemadmodum enim in natura specifica, verbi gratia, humana intelligimus esse duas realitates, virtualiter, aut ratione ratiocinatâ distinctas; nimirum animalitatem, & rationalitatem, per quarum alteram conueniat cum equo, & per alteram ab eo differat: ita in eadem natura

intelligimus duplicem quaſi entitatem, virtute diſtinctam: alteram quidditatiuam, & formalem, in qua omnia indiuidua conueniant; alteram particularem, & materialem, per quam inter ſe diſtinguantur: & quemadmodum natura ſpecifica habet ex differentia ſpecifica, vt non poſſit diuidi in alias naturas ſpecificas: ita indiuiduum habet à differentia indiuiduali, vt ſit indiuiſibile in alia indiuidua, tanquam in partes ſubjectiuas, vt ſupra explicatum eſt.

Denique ſicut differentia ſpecifica contrahit genus, & ſimul cum eo conſtituit ſpeciem: ita differentia indiuidualis contrahit naturam totam ſpecificam, tanquam quid potentiale, & cum ea conſtituit indiuiduum. Ex qua comparatione ſatis intelligitur fundamentum diſtinctionis, quam facit intellectus inter naturam communem, ſeu vnitatem formalem, & vnitatem numericam. Et inde facilè poſſent ſolui argumenta tertiæ ſectionis præcedentis: quia tamen ſpecialis eorum ſolutio, egregiam ſatis doctrinam continet, operæ pretium eſt ea omnia ſigillatim ſoluere. Itaque

26. Reſpondeo ad primum. Ariſtotelem, & Porphyrium, per vnitatem, ſeu identitatem, intelligere vnitatem conformitatis, hoc eſt realem conuenientiam, & ſimilitudinem, quam indiuidua eiuſdem ſpeciei habent inter ſe in prædicatis quidditatiuis. Quod ſi Porphyrius loquatur de vnitate formaliter ſpecifica, ſenſus eſt plures homines conuenire in conceptu hominis, qui quantum eſt de ſe, eſt indeterminatus, & idem ad omnes homines: & ita ſola vnitas rationis ibi intelligitur.

Reſpondeo ad ſecundum primò, Ariſtotelem non dicere ſimilitudinem &c. fundari in vnitate, ſed ea eſſe ſimilia, quorum qualitas vna. Ex quo non poteſt inferri diſtinctio inter ſimilitudinem, & vnitatem; aut vnitatem eſſe fundamentum ſimilitudinis: ſicut ex eo quòd ſic loquamur, *illud eſt homo, quod eſt animal rationale*, non benè infertur quòd animal rationale, ſit ab homine diſtinctum, ſed potius oppoſitum.

Reſpondeo ſecundò, tales relationes fundari in vnitate conformitatis, quatenus ſupponunt in extremis conformitatem in attributis, vel eſſentialibus, vt identitas; vel accidentalibus, vt ſimilitudo, & æqualitas: non verò quòd oporteat aliquid vnum eſſe in vtroque extremo: cùm potius relatio exigat diſtinctionem realem extremorum: imo ſecundùm multos, rationum fundandi: ideoque relationes ſimilitudinis, & æqualitatis inter diuinas perſonas ratione eſſentiæ, ſunt tantùm relationes rationis, quia diuina eſſentia, quæ eſt ratio fundandi illas, non eſt diſtincta. Ita docet D. Thom. 1. p. q. 28. a. 4. ad 4. & q. 42. a. 1. ad 4. ſufficit porrò diſtinctio virtualis inter vnitatem numericam, & formalem, vt tales relationes non dicantur fundari in numerica.

Reſpondeo ad tertium: generationem ignis ab igne, eſſe vniuocam, & ſupponere vnitatem formæ in generante & in genito, vnitatem inquam, fundamentalem, & conformitatis, ex qua intellectus ſumit occaſionem

concipiendi multa vt vnum, vnde oritur denominatio vniuoci, quam intellectus facit formaliter, non fundamentaliter.

27. Respondeo ad quartum, vnitatem obiecti sensus esse similiter vnitatem conformitatis. Quia enim omnia visibilia, verbi gratia, conformitatem quandam habent inter se in ordine ad potentiam visiuam, quatenus possunt eam mouere per species sensiles, ideo visus non tendit ad vnum potius, quàm ad aliud; nec ad vnum numero, & in particulari, exclusis alijs, sed ad quoduis ex illis indefinite; & consequenter ad omnia vt vnum sunt, hoc est similia. Adde quod argumentum videtur supponere falsum. Nam sensus non attingit, nisi singularia: intellectus autem vniuersalia, & communia, vt patet ex Arist. 2. de anima, c. 5. vnde 1. Metaph. c. 2. vniuersalia dicuntur remotissima à sensibus.

Ad confirmationem respondeo ex D. Thom. 1. 2. q. 29. a. 6. Vniuersale posse sumi, vel pro intentione vniuersalitatis, vel pro natura, quæ tali intentioni subest, vniuersaliter sumpta. Sensus non est vniuersalis primo modo, bene autem secundo modo. Vnde dicimus, quòd obiectum visus est color secundùm genus: non quia visus cognoscit colorem vniuersalem, sed quia quòd color sit cognoscibilis à visu, non conuenit colori, in quantum est hic color, sed in quantùm est color simpliciter. Quare obiectum sensus est singulare, vniuersaliter sumptum, hoc est vagè, & indefinitè, vt iam explicuimus, & ita intelligit Aristoteles citato loco.

Respondeo ad quintum primò, negando consequens esse falsum, scilicet omnem realem diuersitatem esse numeralem. Ad probationem falsitatis eius respondet Masius sect. 2. de rebus vniuersis q. 3. ad 5. distinctionem numericam habere latitudinem, ita vt quædam sit maior, quædam minor. Nam quo minùs aliqua inter se conueniunt, eo maior est distinctio numerica inter illa; & eo minor, quo magis conueniunt: vnde fit, vt licet Petrus, & Bucephalus differant numero, sicut Petrus, & Paulus: major tamen sit distinctio numerica inter Bucephalum, & Petrum, quàm inter Petrum & Paulum.

28. Verùm hæc solutio, nisi ei aliquid aliud addatur, non videtur satisfacere, primò quia absurdum videtur dare latitudinem distinctioni numericæ: nam inter res singulares, cuiuscumque sint naturæ, & quomodocumque inter se comparentur, nulla potest assignari, quæ sit magis indiuisa in se, & magis indiuisibilis in plures partes subiectiuas, quàm alia; atque adeo quæ sit magis vna numero, quàm alia, cum vnitas numerica in illa indiuisione consistat. Secundo, quia, dum dicitur, quòd Petrus, & Bucephalus magis differunt numero, quàm Petrus & Paulus, quia minùs conueniunt inter se, quàm Petrus & Paulus; vel intelligitur quòd minus conueniant numero, & sic est petitio principij, vel quod inter ea quæ minùs conueniunt in prædicatis quidditatiuis naturæ, sit maior distinctio numerica, & hoc non videtur appositè dictum,

quia prædicata quidditatiua non iucludunt in ſuo conceptu intrinſeco vnitatem, vel diſtinctionem numeralem; & ſic non poſſunt facere eam maiorem, vel minorem.

Deinde in ſententia Maſij iſta propoſitio eſt falſa, *quæ ſpecie, & quidditatiuè differunt, numero differunt*, quia albedo, & dulcedo in lacte differunt ſpecie, & tamen non differunt numero, cum ſint in eodem ſubiecto. Ergo iſta quoque erit falſa, *quæ magis inter ſe differunt ſpecie, ſeu in prædicatis communibus, magis differunt numero.* Et ita non erit maior diſtinctio numerica inter Petrum, & Bucephalum, quàm inter Petrum & Paulum.

Quapropter dicendum cenſeo ſecundò ad prædictum argumentum, quod omnis vnitas realis, non eſt numeralis, vt ſic; neque conſequenter omnis diuerſitas realis eſt numeralis, vt ſic. Quamuis enim vnitas numerica, & vnitas formalis ſint a parte rei eadem entitas: tamen ſub proprio conceptu includunt rationes multùm diuerſas, quia numeralis includit omnimodam indiuiſionem, & indiuiſibilitatem in plura, ita vt per eam repugnet indiuiduo communicari pluribus, quam repugnantiam non includit vnitas formalis ex ſe, ſed relinquit naturam ex ſe indifferentem, & indeterminatam.

Præterea formalis eſt fundamentũ, & ratio, per quam multa vniuntur, ſeu conueniunt, & ſimilia ſunt in natura: indiuidualis autem dicit ſimpliciter fundamentum diſtinctionis, aut diſtinctionem ipſam. Quia igitur vnitas formalis, eſt realis, vt probatum eſt ſectione ſecundâ præcedenti, & includit conditionem oppoſitam conditioni vnitatis numeralis: non eſt verum dicere abſolutè, quod omnis vnitas realis eſt numeralis, quamuis identificetur cum numerali, quoad entitatem actualem: & conſequenter omnis diuerſitas realis non erit numeralis, quia poterit eſſe formalis, & in prædicatis quidditatiuis, modò major, modò minor, vt diximus de vnitate formali, ſectione primâ hujus quæſtionis, numero 3.

Breuius reſponderi poteſt hoc modo. Omnis vnitas realis eſt numeralis, realiter actualiter, concedo: realiter virtualiter, nego. Et hæc virtualis diſtinctio, quæ eſt inter vnitatem formalem, & numericam, ſufficit vt idem indiuiduum ſimul conueniat, & differat ab alio ejuſdem ſpeciei; & vt magis conueniat cum indiuiduo ſuæ ſpeciei, quàm cum indiuiduo ſpeciei diuerſæ, vt patet ex ſectione octaua quæſtionis ſecundæ huius libri, numero 35.

29. Reſpondeo ad ſextum eodem modo: quòd ſcilicet omnis realis vnitas, non eſt numeralis, ſimpliciter loquendo, ſeu omni modo: atque adeo quòd quidquid eſt in Petro, non eſt vnum numero realiter virtualiter: & ſic Petrus, & Paulus non ſunt primò diuerſi ſecuudùm omne, quod in ſe habent, quouis modo, & adæquatè ſumptum; ſed præcisè, vt afficitur conditionibus vnitatis numeralis; vt autem afficitur conditionibus vnitatis formalis, eſt ratio conuenientiæ, & ſimilitudinis inter illos.

Respondeo ad septimum ex Cajetano in libello de ente & essentia c. 4. q. 5. circa medium, *Petrus est magis vnum cum Paulo, quàm cum Bucephalo*, per aliquid vtrique commune positiuè, nego: per negationem diuisionis formalis, concedo. Non quod in vtroque sit eadem negatio, quia sunt diuersa subjecta, sed quia negatio diuisionis, quæ est in Paulo cumdem habet effectum cum negatione, quæ est in Petro, scilicet naturam non esse diuisam per principia formalia.

Ait igitur Cajetanus duo realiter distincta, posse esse vnum duobus modis: primo quando est in vtroque aliquid indiuisum, quomodo Pater, & Filjus, & Spiritus-sanctus adunantur in natura diuina. Nec aliud potest exemplum assignari. Secundo quando habent mutuam negationem inter se diuisionis formalis, hoc est quando attributa formalia, quæ de vno dicuntur, non negantur de alio, quomodo indiuidua vnius speciei sunt vnum formaliter. Nam Petrus à parte rei habet hanc negationem, quod non sit formaliter diuisus à Paulo: & ita Petrus & Paulus habent duas naturas, inter quas non cadit diuisio formalis, quæ cadit inter Petrum, & Bucephalum, qui propterea sunt minùs vnum.

30. Instabis hanc solutionem falso niti fundamento, quòd scilicet vnitas formalis sit negatio diuisionis formalis. Nam licet vnitas secundariò, & quoad nos, includat negationem diuisionis in se, & identitatis ad aliud, vt explicabitur in Metaphysica: tamen principaliter consistit in aliquo positiuo, nimirum in eo quod natura sit integra secundùm sua prædicata quidditatiua, suisque proprijs gradibus terminata, completa, sibique cohærens: & ita natura Pauli, non tantùm habet negationem diuisionis formalis, sed habet insuper prædicata quidditatiua naturæ humanæ, & formalem vnitatem positiuam, per quæ sibi repugnat diuidi formaliter, & in quibus fundatur talis negatio diuisionis: neque tantùm de eo non negantur prædicata, quæ Petro conueniunt, sed etiam positiuè affirmantur; vt quòd sit homo, quòd sit animal.

Item nulla imperfectio repugnat alicui, nisi propter perfectionem positiuam, in eo existentem, & tali imperfectioni oppositam: sed diuidi est imperfectio, & ideo repugnat diuinæ naturæ: ergo natura humana Pauli ideo habet negationem diuisionis à natura Petri, quia habet aliquid positiuum in se, ratione cuius ei repugnat diuidi.

Prætereà: datur distinctio formalis in re, ergo & vnitas formalis in re, quia quot modis dicitur vnum oppositorum, tot modis dicitur & aliud ex 1. topic. c. 13.

Quartò. perfecta vnitas positiua, tantùm requirit entitatem positiuam cum negatione diuisionis; sed hic reperitur entitas positiua cum negatione diuisionis formalis: ergo & vnitas positiua.

Denique. Si non sit aliquid positiuum in Petro, & Paulo, ratione cuius vtrique repugnet diuidi formaliter, sequitur totam entitatem positiuam vtriusque posse transire secundùm se à negatione diuisionis ad

diuisionem; hoc est posse diuidi, quod falsum esse constat. Igitur in eis est aliquid positiuum, ratione cuius eis repugnat diuidi, & quod est fundamentum negationis huiusmodi diuisionis formalis: hoc autem non potest esse aliud, nisi vnitas formalis, realis, & positiua, vtrique communis, & sic stat robur argumenti.

31. Respondeo primò: verum esse, naturam habere aliquid positiuum, ratione cuius ei repugnet diuidi secundùm se, hoc est secundùm propria, & intrinseca sibi: sed non habet aliquid positiuum, ratione cuius ei repugnet diuidi absolutè, quia de facto diuiditur, dum numero multiplicatur. Quo fit, vt non inueniatur in natura contracta, & existente, etiam negatio diuisionis absolutè, & omni modo, sed solùm cum reduplicatione supra ipsa principia formalia: & hoc modo spectata manet indifferens ad pluralitatem, vel vnitatem absolutè, quam accipit simpliciter ab vnitate, aut distinctione numerica. Et ita verum est dari vnitatem formalem in re, sicut datur distinctio formalis in re, sed hæc vnitas est tantùm negatiua, modo explicato, vel fundamentalis. Quâ vnâ solutione prædictæ omnes instantiæ solutæ manent, vt patet.

Respondeo secundò. Esto natura dicatur vna formaliter vnitate positiuâ, cum numerali identificatâ, non sequitur quòd talis vnitas sit positiuè communis, cum de facto diuidatur per numericam: vbi enim est multitudo entitatum absolutè, vt in indiuiduis, ibi est diuersa vnitas absolutè, quia plures vnitates sunt multitudo.

Respondeo tertiò breuiùs, & clariùs. *Petrus est magis vnum cum Paulo, quàm cum Bucephalo*, per vnitatem realem, vtrique positiuè communem, nego; per vnitatem conformitatis, & similitudinis, in vtroque distinctam, concedo; & sensus est. Petrus habet naturam magis similem naturæ Pauli, quàm naturæ Bucephali, non autem magis vnam, hoc est non minùs distinctam, quia nihil Petri est idem in Paulo, sed tota entitas vnius est alia à tota entitate alterius.

Instabis hanc vltimam responsionem esse contra doctrinam Aristot. 5. Metaph. c. 15. vbi docet relationem similitudinis fundari in qualitate, non autem in essentia, seu natura substantiæ: at Petrus, & Paulus eandem habent essentiam: sunt igitur vnum, seu idem in natura humana, & non tantùm similes in qualitatibus.

Respondeo apud Aristot. illa dici similia, quæ in se habent aliquid idem, siue sit substantia, siue accidens. Nam 1. topic. c. 14. sic loquitur, *consideranda autem sunt ea, quæ sunt sub eodem genere, an quippiam insit omnibus idem, vt homini, & equo, & cani: nam si inest aliquid eis idem, in eo sunt similia.* & 5. Metaph. c. 14. differentia substantiæ vocatur qualitas: & ita similitudo vel dissimilitudo fundari potest in qualitate substantiali.

SOLVVNTVR RELIQVA ARGVMENTA.

32. RESPONDEO ad octauum, vnitatem, quæ est fundamentum hujusmodi mensuræ, esse realem, quia est vnitas formalis, seu naturæ specificæ, quam supra diximus realem esse, saltem negatiuè: & quando infertur quòd non est vnitas numerica, replicandum est esse numericam entitatiuè, & actualiter, non autem virtualiter, quia non reperitur nisi in indiuiduis realiter, & actualiter, & numero multiplicata: virtualiter tamen distincta est, & ideo includit conditiones diuersas à conditionibus vnitati numerali proprijs, vt explicuimus ad quintum.

Vnde fit vt, cùm in genere animalis, homo dicitur cæterorum mensura, non intelligatur de aliquo homine in particulari, quatenus est hic homo, & secundùm suam vnitatem numeralem, verbi gratia de Petro, secundùm petreitatem; sed prout est homo: & quia natura humana est in omnibus hominibus similis, & vna vnitate conformitatis, vt explicatum est initio sectionis: consequenter potest esse mensura cæterarum specierum animalis, in quocumque homine particulari spectetur: & sic non vnum indiuiduum determinatum exclusis alijs, nec vnum potiùs quàm aliud, sed quodcumque indefinitè erit mensura omnium, quæ sunt in genere vno, sicut diximus de obiecto sensus ad quartum.

Respondeo ad nonum, naturam posse spectari, vt sæpè diximus, vel prout est in intellectu, & de hoc non agimus in præsenti: vel prout est in indiuiduis, facta cuilibet propria: vel denique solitariè, & secundùm se, prout natura est, & secundùm prædicata sua intrinseca,

Præterea potest intelligi dupliciter quod natura sit communis, primò negatiuè, secundò positiuè. Negatiuè quidem, quando non est appropriata alicui supposito. & commune hoc modo, idem est quod non singulare. Nam communitas negatiua, est communitas importans aliquam negationem, quæ non est nisi conditionum contrahentium, & indiuiduantium: & sic dicitur natura sumi solitariè, hoc est in se absque indiuiduorum consortio. Positiuè autem communis est natura quando indiuisa manens reperitur in multis; indiuisa, inquam, vel numericè, vt sola diuina; vel formaliter specificè, aut genericè: & de hac vnitate vltima procedit argumentum, & est controuersia inter Scotum, & Thomistas. his positis.

33. Satisfacio in forma dicto argumento. *Natura non est de se singularis, seu vna numero*, concedo antecedens, spectando naturam in tertio statu iam explicato: quia, sicut homo non est de se albus, hoc est secundum sua prædicata intrinseca, ita neque natura est de se singularis, alioquin non posset intelligi nisi falsò, sub modo opposito singularitati. *Ergo natura*

tura secundùm se, & de se est communis, negatiuè, concedo, positiuè, nego. Negatiuè quidem, quia ista propositio *natura est communis negatiuè secundum se*, æquiualet isti, *natura secundùm se non est singularis, non est alicui indiuiduo propria, non includit vllam hæcceitatem*, quia hoc illi accidit, & est extra conceptum eius quidditatiuum, non secùs ac vniuersalitas. Positiuè autem communis non est, quia vt existit à parte rei, est realiter diuisa per differentias indiuiduales.

Instabis, ista propositio, *natura secundùm se est communis negatiuè*, æquiualet isti, *natura secundùm se non est singularis*, ergo ista vera erit, *natura secundùm se est non singularis*, quia valet consequentia à negatiua de prædicato finito, ad affirmatiuam de prædicato infinito, vt expressè docet Aristoteles 2. de interpret. c. 1. sub finem.

Respondeo consequentiam illam non esse semper veram, præsertim quando apponitur aliqua limitatio, aut reduplicatio. Vnde si dicas, *homo secundùm se non est albus: ergo secundùm se est non albus*, non valet, quia secundùm se, & quatenus homo est, non respicit albedinem, sed indifferenter se habet ad illam: ita &c.

Vrgebis adhuc. Scotus tantùm vult naturam secundùm se esse indifferentem ad vniuersalitatem, & singularitatem, & ad quamuis singularitatem; & ita esse communem per indifferentiam, quod est esse communem negatiuè: ergo talis communitas negatiua sufficit ad opinionem Scoti, quæ consequenter non erit diuersa ab opinione Thomistarum.

34. Respondeo esse diuersam, quia Thomistæ considerant naturam præcisè secundùm se, & sua prædicata quidditatiua, quomodo est negatiuè communis, quia, vt sic, nihil habet, per quod ei repugnet communitas, vt explicatum est. At Scotus vult naturam in illo signo, quo prior est differentijs indiuidualibus, esse communem negatiuè, quia ex naturâ rei distincta est ab illis: imò, etiam vt coniuncta est cùm illis, de se communis est, quia secundùm se est semper indifferens ob distinctionem illam formalem: sed quia Thomistæ negant talem distinctionem, ideo natura eo ipso quòd ponitur existere, deijcitur ab illa communitate negatiua, perdit suam solitudinem, fitque propria cuilibet indiuiduo: vnde sicut ipsa natura multiplicatur numero, ita & negatio diuisionis formalis, quæ naturam comitatur, suo modo multiplicatur numero, & sic non manet vnica negatio, vt ita possit denominare naturam vnam, negatiuè communem.

Neque obstat quod natura, etiam vt existit à parte rei, non sit ex se multiplicata, & diuisa in plura, sed hoc habeat ex singularitatibus adiunctis extrinsecè, non vero ex proprijs, & essentialibus: non enim ideo potest absolutè dici negatiuè communis dum existit, sed cum ista tantùm reduplicatione, *quantùm ex principijs formalibus*. Vnde, sicut non conuenit aeri ex proprijs, quod sit lucidus; & tamen quando actu illuminatur, non potest dici absolutè quòd non sit lucidus: ita, cùm natu-

ra sit actu multiplicata, & singularisata, non potest dici absolutè quod in re sit communis negatiuè, licet ex proprijs non habeat singularitatem, & multiplicationem.

Respondeo ad decimum. Quando genus diuiditur in suas species, diuisio non est alicuius singularis, concedo; ergo est alicuius naturæ communis, negatiuè, & communitate indifferentiæ, concedo: communitate positiuâ, nego. Et similiter id, in quod diuiditur, est commune non positiuè, sed negatiuè: aut, si positiuè, tantùm hoc habet ab intellectu.

Quando enim animal diuiditur in rationale, & irrationale; id quod diuiditur, est natura sensitiua secundum se spectata, cum prædicatis quidditatiuis, quomodo non est singularis, nec positiuè communis, sed indifferens ad vtrumque: à quâ indifferentia paulatim deijcitur per contractionem differentiarum, cùm quibus coniungitur. Nam animal brutum, vt sic consideratum, nondum est commune positiuè, quia non intelligitur esse in multis, nec potius in equo, quàm in leone: similiter animal rationale, vt sic, non intelligitur esse in Petro, vel Paulo.

Quòd si spectetur huiusmodi diuisio, prout fit à parte rei, animal non est aliquid reale, existens ante singularia, quia esset idea Platonis: atque adeo id, in quod diuiditur, non potest esse realiter commune, ne quidem communitate indifferentiæ; sed singulare, non hoc in particulari, sed indefinitè hoc, vel illud, & quodcumque aliud.

QVÆSTIO IV.

An detur vniuersale à parte rei.

1\. QVÆSTIONE primâ hujus libri sect. 3. ostendimus contra Heraclitum, & Cratylum, atque veteres nominales, admittendas esse à parte rei naturas, quæ possent verè denominari vniuersales, quæque communiter vocitari solent materiale, seu substratum vniuersalis. Nunc, vbi de vnitatibus, & distinctionibus, quod ad plenam vniuersalis intelligentiam necessarium esse videbatur, fusè satis disseruimus, operæ pretium est in sequentibus examinare, an admittendum sit à parte rei ipsum vniuersale completum: ita vt nullo modo ab intellectu suam accipiat existentiam, ne quidem quoad formale, quod dicitur vniuersalitas. Et primò quidem de vniuersali Platonis; deinde verò de vniuersali Aristotelis nobis erit ineunda disceptatio. Sit itaque.

SECTIO PRIMA.

An detur vniuersale; seu idea Platonis.

PLATO, vt initio huius libri retulimus, admisit naturam, præsertim specificam, à singularibus separatam, & per se existentem, æternam, & incorruptibilem, ita vt esset in se realiter vna, & omnibus suis inferioribus, seu singularibus proprium esse tribueret, tanquam eorum essentia; atque adeò per se esset vniuersalis.

Aristoteles 1. Metaph. c. 6. & lib. 7. c. 8. & sequentibus, duo affert motiua, quibus adductus est Plato ad admittendas huiusmodi ideas, seu naturas à singularibus rebus auulsas. Primum est vt rerum scientias, & definitiones astrueret. Quia enim singulæ res sensibiles corruptioni, & mutationi subiectæ sunt, pereuntque assiduè, eas neque definiri, neque sciri posse credidit. (Scientia enim est de vniuersalibus, perpetuis, & inuariabilibus) ideoque ab eis formas illas ideales seiunxit, vt pereuntibus singulis, ipsæ incorruptibiles perseuerarent.

Secundum motiuum petebatur à productione rerum. Sæpè enim videmus ignem à non igne generari. Item mures, ranas, & alia, id genus animalia ex putrescente oriri materia, quorum nulla causa particularis vniuoca assignari potest, ideo secundùm Platonem admitti debet aliqua causa vniuersalis, nempe ignis, animal aliquod &c. cuiusque speciei, separatum à singularibus, quod huiusmodi animalia producat, vt causa efficiens, aut vt exemplaris, ad hoc vt vnaquæque res producatur à simili: & hoc est vniuersale quod vocatur in essendo, seu idea Platonis. nihilominus.

2. Dicendum est impossibile esse huiusmodi vniuersale in essendo. Ita communiter Philosophi. Probatur primò, quia, si natura aliqua, verbi gratia humana, sic existeret separata à singulis hominibus: vel esset simul in Petro, & Paulo, vel in nullo? si in nullo: ergo non esset vniversalis, vt vult Plato: nam de ratione vniuersalis est vt sit, aut esse possit in multis. Si verò dicatur esse simul in vtroque: vel est eadem indiuisa realiter, vel diuisa in duas numero distinctas? si eadem indiuisa: ergo Petrus, & Paulus sunt vnus, & idem numero homo, & idem numero simul erit in diuersis locis, quod est ridiculum. Si sit diuisa: ergo tot sunt ideæ naturæ humanæ, quot sunt homines contra Platonem, statuentem vnicam ideam pro quauis specie.

Probatur secundò. Quidquid in se, & per se existit, est determinatum, & singulare: ergo talis idea, existens in se, & per se, independenter ab indiuiduis, esset determinata, & singularis, Plato autem voluit esse per se vniuersalem: ergo per se esset simul vniuersalis, & singularis: quod est absurdum. Probatur maior, quia quicquid existit, est productum à

Deo: productio verò terminatur ad rem singularem; quia, cùm ipsa sit determinata, & singularis, effectus qui per eam fit, non potest esse minùs determinatus, & singularis. Quicquid ergo immediatè existit, à quouis alio separatum, singulare est.

Probatur tertiò. Nulla quidditas est separata ab eo, cuius est quidditas (nihil enim est magis intrinsecum rei cuilibet, quam sua essentia, & natura) sed huiusmodi Platonis idea est quidditas singularium, ergo non potest esse ab illis separata: & si dicatur esse coniuncta; erit simul coniuncta, & separata: quod inuoluit contradictionem.

Probatur quartò. Essentialia sunt magis intrinseca rei, quam accidentalia, vt constat: sed accidentalia inhærent in ipsa re: ergo multò magis essentialia: sed talis idea est essentialis singularibus; ergo debet esse in illis, & cum illis coniuncta.

Probatur quintò. Quod est separatum ab alio, non potest esse idem cum illo, nec de illo verè prædicari: albedo quippe non prædicatur de subiecto, in quo non est: sed talis natura communis, ponitur separata à singularibus, ergo non potest de illis prædicari. Falsum enim est dicere, quòd Petrus sit illa idea, vel ille homo, à quo reipsâ separatus est: & tamen verum est dicere absolutè, quòd sit homo; igitur habet in se naturam humanam, non verò extrà se: & sic fictitia est idea illa separata.

Probatur sextò. Natura illa separata, est eiusdem rationis cum singularibus, quandoquidem ponitur esse essentia, & quidditas eorum: at contrariũ sequitur in sententia Platonis, quia singularia sunt corruptibilia, illa verò natura est incorruptibilis: corruptibile autem, & incorruptibile differunt genere.

3. Probatur denique, quia vt benè ait Aristot. 1. Metaph. c. 7. post medium, ideæ Platonis nihil conferunt rebus sensibilibus, siue ad motum, siue ad generationem, siue ad scientiam, siue ad esse: ergo frustra ponuntur. *Nam in phædone*, inquit, *dicitur quòd tum ipsius esse, tum ipsius fieri, ideæ causæ sint.* Probatur antecedens. Non enim conferunt ad motum, & generationem singularium, vt causæ efficientes, quia quod singulare non est, & determinatum, non potest producere aliquod singulare, & determinatum. Deinde patet, quod ad quemlibet effectum particularem sufficit causa particularis, vt ignis ad ignem. Tertiò multa fiunt, quorum ideas non ponit Plato, vt domus, annulus: eodem ergo modo poterunt cætera fieri sine ideis.

Quòd autem nihil etiam conferant ad scientiam singularium, patet, quia non sunt in illis, vt quidditas, & interna eorum principia: nec consequenter ad esse, quia sunt separatæ: dicere verò exemplaria eas esse, quæ ab agentibus respiciantur, vt ad eorum similitudinem res sensibiles fiant, nugari est, inquit, quia nullum agens naturale cùm agit, ad eas respicit, vt ad eorum imitationem, & similitudinem producat effectum. Lege Arist. l. 7. c. 14. & sequentibus, vbi Platonem ex professo refutat.

Motiua autem, seu fundamenta Platonis, nullius sunt momenti: non primum, quia ad hoc vt dentur scientiæ & definitiones sufficit vt vniuersalia sint in rebus ipsis, vel in eis esse possint, quæ licet pereant pereuntibus singularibus, quoad esse actuale; illæsa tamen, & inuariabilis manet eorum essentia, super qua fundatur definitio, & scientia, non verò super existentia. Siue enim existat homo, siue non, semper verum est dicere quòd homo est animal rationale; adeò vt nec esse nec concipi possit, quin sit, aut concipiatur esse animal rationale: & in hoc sita est perpetuitas, & inuariabilitas objecti scientiæ. Imo posito quod daretur homo idealis Platonis, definitio aut scientia de homine, non penderet ab existentia reali talis ideæ; sed simpliciter à conceptibus essentialibus; adeo vt ante illius existentiam, verum esset dicere hominem esse animal rationale.

Secundum etiam fundamentum nullum est, quia inter causam, & effectum non est necessaria semper similitudo formalis, & vniuoca: sed sufficit virtualis, aut eminentialis, vt patet in Deo, qui est causa omnium creaturarum: & in alijs causis æquiuocis, quæ perfectiori quodam gradu vim causarum vniuocarum continent, vt sol vim ignis, &c.

SECTIO II.

An detur vniuersale Aristotelis formaliter ex parte rei.

4. PRAETER opinionem Platonis circa vniuersale modò refutatam, & opinionem nominalium, de qua egimus q. 1. huius libri, duæ sunt aliæ præcipuæ, de quibus oportet in sequentibus disputare.

Prima est Thomistarum communis, existimantium nullum dari vniuersale à parte rei formaliter, sed tantum fundamentaliter, quatenus natura, quæ in multis singularibus est similis, præbet fundamentum intellectui, vt possit eam abstrahere, hoc est concipere eam in se, non conceptis differentijs indiuiduantibus. Tunc enim natura, sic concepta, non intelligitur contracta, nec vlli indiuiduo propria; sed indeterminata, & indifferens ad omnia, atque adeò vniuersalis, vel proximè, vel remotè, secundùm diuersos modos explicandi, de quibus infra. Secundùm hanc ergo sententiam vniuersale, formaliter sumptum, fit ab intellectu, sic abstrahente naturam.

Ab hac Thomistarum sententia non dissentit Scotus, licet enim, vti supra visum est, existimet ipse dari naturam communem in multis existentem, præter operationem intellectus, non vult tamen eam esse vniuersalem formaliter, & completè, nisi beneficio intellectus, eam præs-

cindentis & abstrahentis à differentijs indiuiduantibus, tum eandem comparantis ad inferiora, in quibus est, & à quibus eam abstraxit. ejus fundamentum est, quia vniuersale est, quod est vnum in multis & de multis prædicabile potentiâ proximâ, prædicatione dicente, *hoc est hoc*: nihil autem est tale à parte rei, *quia licet alicui existenti in re, non repugnet esse in alia singularitate ab illa, in qua est: non tamen illud verè dici potest de quolibet inferiori, quod quolibet est ipsum: hoc est enim solum possibile de obiecto eodem indifferenti actu, considerato ab intellectu: quod quidem vt intellectum, habet vnitatem, etiam numeralem obiecti, secundum quam ipsum idem est prædicabile de omni singulari, dicendo, quod hoc est hoc.* sunt hæc propria ipsius verba in 2. d. 3. q. 1. n. 8. deinde num. 9. sic ait. *Est ergo in re commune, quod non est de se hoc & per consequens ei de se non repugnat esse non hoc: sed tale commune non est vniuersale in actu quia deficit ei indifferentia, secundum quam vniuersale completiuè est vniuersale, secundùm quam scilicet ipsum idem aliquâ identitate, est prædicabile de quolibet indiuiduo, ita quod quodlibet sit ipsum.*

Hæc citanda existimaui ad ostendendum, quàm malè aliqui recentiores asserant Scotum posuisse vniuersale positiuè commune à parte rei, cùm se ipse ab hac opinione expressis verbis defendat quæst. citatâ & l. 6. Metaph. q. 18. & alibi: de quo vide Lychetum, Tataretum, Cauellum loco citato sentent. & alios Scotistas. Fortè dici posset Scotum negare tantùm vniuersale Logicum ex parte rei, non autem Physicum, aut Metaphysicum. Sed hoc non videtur appositè dictum, quia, sicut naturæ communi ex mente Scoti deficit ratio vniuersalis logici, quia non est proximè prædicabilis de multis: ita deficit ei ratio vniuersalis absolutè, quia non conuenit ei esse proximè idem in multis: nisi quis velit dicere vniuersale Metaphysicum esse idem cum natura, quam ipse communem vocat.

Secunda opinio est Ioannis Monlorij in tractatu speciali de vniuersis, Vallesij in controuersijs ad Tyrones, Iulij Scaligeri de subtil. exercit. 307. n. 22. Pauli Veneti c. 2. Metaph. conclus. 1. & 2. Camerarij. p. 1. q. 6. Balforej & aliorum recentiorum, dari vniuersale formaliter, & completè à parte rei & citra operationem intellectus. Vtraque hæc sententia probabilis est, & quia ex explicatione istius postremæ, facilè innotescet, quam probabilitatem habeat prima, ideo postremam hanc priùs expendemus.

5. Quòd itaque detur vniuersale completè, & formaliter ex parte rei. Probatur primò authoritate Aristot. qui innumeris in locis expresè asserit vniuersalia esse in rebus, & ne leuiter quidem insinuat fieri ab intellectu, vt patebit dum respondebimus ad textus, qui ex ipso citantur in contrarium. 1. itaque Metaph. c. 6. l. 3. c. 4. & l. 4. c. 5. reprehendit Heraclitum, Cratylum, & alios asserentes nihil esse in rebus præter singularia: vnde dicto l. 3. sic ait. *singulare dicimus, quod vnum numero est: vniuersale verò quod in his.* & 1. post. c. 8. *oportet igitur aliquid*

vnum, & idem in pluribus esse, non homonymum: & l. 1. de interp. c. 5. *cum autem rerum aliæ sint vniuersales, aliæ singulares: vniuersale dico, quod de pluribus aptum est prædicari, quale est homo: singulare verò, quod non potest, vt Callias.* Denique, vt cætera omittam, 7. Metaph. c. 13. vniuersale dicitur quod natum est inesse multis, & c. 16. vniuersalia non esse à rebus separata. Peto an clarioribus verbis vti potuisset Aristoteles, si voluisset asserere vniuersale esse à parte rei? Item quod verbum in his notari potest, quod vel minimam ingerat suspicionem vniuersale fieri ab intellectu? Dicere igitur, quod vniuersalia sunt in rebus ratione fundamenti & quoad materiale tantùm, authoritatem certè Aristotelis eludere est.

Confirmatur primò, quia materiale illud, & fundamentum vniuersalis; vt aduersarij intelligunt, est reuerâ aliquid singulare, & determinatum; ergo non potest esse principium conuenientiæ, & communitatis. Vnde ipsi non discrepant ab opinione Heracliti, Cratyli, & nominalium, quos tantoperè insectantur; & cum illis asserunt nihil esse in rerum natura, quod singulare non sit: & vniuersalitatem tantùm esse in vocibus, & conceptibus; in rebus verò tantum extrinsecè, & per denominationem ab aliqua operatione intellectus. Quod quàm alienum sit à verbis Aristotelis, clarius est, quàm vt egeat longiori inculcatione.

Confirmatur tamen secundò. Rerum aliæ sunt vniuersales, aliæ singulares, inquit Arist. ergo sicut dantur singulares ante intellectum, ita & vniuersales, alioquin esset ridiculus loquendi modus, & æquiuocatio in verbis, quia membra diuidentia non sumerentur eodem modo. Item quod naturâ suâ tale est, non habet ab intellectu vt sit tale, sed vniuersale habet à naturâ, vt sit in multis, vt patet ex 7. Metaph. c. 13. ὅ πλείοσιν ὑπάρχειν πέφυκε, nam πέφυκε idem est quod natum, seu naturâ aptum est.

6. Probatur secundò, quia ante quamcunque operationem intellectus verum est, multas esse species animalium, omnes homines esse eiusdem speciei, omnia animalia eiusdem generis. Quando enim Deus primò mundum condidit, verum fuit dicere creatas esse rerum species, & genera, vt de facto dicitur gen. 1. & absurdum est dicere quod dormientibus omnibus hominibus, nullæ sunt rerum species, nulla genera. Ergo, cùm species & genera sint vniuersalia, dabitur à parte rei vniuersale. Probatur antecedens, quia si Petrus, & Paulus non sunt eiusdem speciei, nisi per operationem intellectus, non erit verum dicere Petrum & Paulum à parte rei participare eandem naturam, essentiam, & definitionem, quod est absurdum: ergo absque operatione intellectus, sunt eiusdem speciei, non ratione entitatis singularis, quia per eam differunt, ergo per entitatem realem communem: & hæc est natura humana, à parte rei vniuersalis.

Probatur tertiò. Scientia est verum ens reale, & consequenter debet

esse de obiecto reali : sed non est de singularibus, benè de vniuersalibus, ex 1. post. c. 2. & 11. & l. 6. eth. c. 6. ergo vniuersalia debent esse aliquid reale citra mentis operam.

Dices scientiam esse de singularibus, non vt singularia sunt, sed vt vniuersalitatem ab intellectu accipiunt.

Contra, quia huiusmodi vniuersalitas, facta ab intellectu, nihil omninò rebus addit, nec facit naturam aptam, vt de illa, scientia habeatur, vt constat. Nam siue natura humana concipiatur in communi, & vt abstracta; siue in particulari, & vt est in Petro, semper habet eosdem conceptus essentiales: & quamuis solus Petrus existeret; imò solus crederetur possibilis ab aliquo Physico, semper cognosceretur esse animal rationale, & idem omninò conceptus essentialis haberetur de naturâ humana in ipso solo existente.

Igitur frustra diceretur scientia esse de vniuersalibus, nisi de facto à parte rei esset aliqua natura communis, & vniuersalis, independēter ab intellectu. Imò scientiæ essent pura figmenta, quia in singularibus considerarent id, quod nihil, & nusquam est. Vnde, cùm non habeatur scientia de Petro, & Paulo, quatenus sunt hoc, hic & nunc, seu singulares, & plures, sed vt sunt quid vnum, tale vnum debet necessariò esse in reipsâ, non autem extrinsecùs aduenire per intellectum.

7. Probatur quarto. Quod multis communicabile est, vniuersale est, ex definitione vniuersalis: sed dantur multæ naturæ, quæ multis communicabiles sunt à parte rei, ergo dantur vniuersalia à parte rej. Probatur minor: natura enim humana, verbi gratia, non est de se multis incommunicabilis, cùm de facto multis sit communicata: ergo est de se multis communicabilis, hæc enim duo contradictoriè opponuntur, nec vllum habent medium: vnde sicut valet ista consequentia, *binarius numerus non est impar, ergo est par*, quia non datur medium: ita bona erit ista consequentia, *natura humana non est incommunicabilis, ergo est communicabilis*, quia inter communicabile, & incommunicabile non datur medium.

Confirmatur primò ista consequentia. Natura humana non est de se indiuidua, quandoquidem numericè diuiditur in multa singularia, ergo de se apta est vt per differentias indiuiduales contrahatur, & diuidatur: sed non est adæquatè contrahibilis per vnicam, imò hoc illi repugnat; ergo est contrahibilis per plures; ergo apta est ex se pluribus communicari: quia eo ipso quod illi repugnat per vnam solam contrahi, nata est ex se contrahi à multis: talis quippe repugnantia non potest aliunde nasci, nec in alio fundari, nisi in naturali aptitudine, quam habet, vt multis inesse possit.

Confirmatur secundò, quia vnitas formalis non est ex se indiuidua, vt concedunt etiam aduersarij, ergo relinquit naturam indifferentem ex se, vt possit multis communicari. Tota enim ratio incommunicabilitatis, prouenit

uenit in illa ex differentia indiuiduali, extrinſecè adiuncta: & ideo non repugnat illi ſecundùm ſe multis communicari; ergo ſecundùm ſe nata eſt, & poſitiuè apta ineſſe multis, quia illa non repugnantia fundari debet in aliquo poſitiuo.

Confirmatur tertiò, quia quòd multa indiuidua poſſint in eadem ſpecie multiplicari, non dependet ab intellectu, ſed fundatum eſt in ipsâ rei natura, vt patet à contrario. Nam quòd natura diuina non ſit numero multiplicabilis, nec etiam natura Angelica ex Thomiſtis, hoc prouenit ex reali, & intrinſeca aliqua proprietate: ergo quòd natura humana apta ſit exiſtendi in multis indiuiduis, non prouenit ex fictione intellectus, ſed ex reali, & intrinſeca proprietate naturæ. Idem enim eſt multa indiuidua poſſe in eadem ſpecie multiplicari, & eandem naturam ſpecificam poſſe multis indiuiduis communicari.

Relinquitur ergo euidens naturam humanam (idemque de cæteris ſit iudicium) in illo ſigno naturæ, quo prior eſt multis, ſeu differentijs indiuiduantibus, habere ex ſe aptitudinem realem, & poſitiuam ad exiſtendum in multis: quod enim exiſtit actu in multis, oportet vt in aliqua prioritate naturæ aptum fuerit exiſtendi in multis: & ita eſt verè à parte rei vniuerſalis.

8. Probatur quintò. Quod eſt vnum in multis à parte rei, eſt vniuerſale à parte rei: ſed natura humana verbi gratia, eſt vna in multis à parte rei; ergo à parte rei eſt vniuerſalis. Maior conſtat ex definitione vniuerſalis. Minor eſt euidens quoad iſtam partem quòd natura humana ſit realiter in multis. Tota ergo difficultas conſiſtit in hoc: quòd ſit vna, & indiuiſa ex parte rei.

Hoc autem probatur primò ex Ariſtot. 5. metaph. c. 6. vbi textu 8. & 12. expreſsè ait ea eſſe vnum per ſe, & non per accidens, quorum vnum eſt genus, vt homo, canis, equus; & quorum vna eſt indiuiſibilis, ſeu infima, & ſpecifica definitio. Igitur vnitas generica, & ſpecifica, eſt vnitas per ſe: ergo natura humana eſt vna vnitate ſpecificâ, reali, & independenti ab intellectu. Patet hæc vltima conſequentia, quia ſi fieret vna ſpecificè per intellectum, iam non eſſet vna per ſe, quia talis vnitas ei conueniret accidentaliter, & ſecundò intentionaliter; eſſetque ens rationis, aut denominatio extrinſeca: ideoque ex natura, & tali vnitate fieret vnum per accidens.

Probatur ſecundò eadem pars minoris, quòd ſcilicet natura humana ſit vna, & indiuiſa formaliter, vt exiſtit in multis. Vnitas enim formalis, eſt indiuiſio naturæ, & eſſentiæ, vt ſupra explicatum eſt; eſſentia autem naturæ humanæ in omnibus indiuiduis omnino eadem eſt, & intrinſecè indiuiſa; quia quantumlibet numero multiplicetur, non diuiditur tamen formaliter; alioquin Petrus, & Paulus haberent naturas eſſentialiter, & ſpecificè diuerſas; quod apertè falſum eſt: & hoc vltrò fatentur aduerſarij, inter quos, Complutenſes diſp. 3. de vniuerſalibus q. 3. n. 29. ad 4. ſic

inquiunt, *licet vnitas formalis à parte rei multiplicetur in indiuiduis vt explicatum est: tamen vnitas formalis vnius non distinguitur formaliter ab vnitate formali alterius, sed tantũ materialiter, & numericè.*

Et verò quid facit vnitas formalis in indiuiduis? nam si facit vt Paulus verbi gratia, sit vnus numero, ergo est vnitas numerica, quod nullus admittet: si verò facit, vt sit vnus specie, habetur intentum. Vnde Aristot. 8. Metaph. c. 6. sic loquitur. *Definitio verò, oratio est vna, non coniunctione, vt Ilias; sed eoquod vnius est.* Quando ergo definitur homo, eius difinitio vna est, quia est vnius naturæ; non singularis, quia singulare non definitur; ergo vniuersalis antequam definiatur; & consequenter non dependet ab intellectu. Quod autem hæc vnitas ad vniuersale sufficiat, ostendemus specialiter in sequenti Appendice, parte 2.

9. Probatur sextò. Si animal verbi gratia, non esset verum genus à parte rei, & natura vniuersalis, multis communis, non posset verè definiri substantia, corporea, animata, sensitiua. Quod enim definitur, vniuersale est ex communi consensu: ergo, si non est vniuersale, nisi per intellectum, illud quod sic definitur, est ens rationis: & ita passio animalis, nempe sensitiuum, erit passio entis rationis; vel, si sit entis realis, erit passio huius indiuidui, & singularis propria, quia nihil est reale nisi singulare; quod est absurdum, quia quæ sunt propria enti particulari, non possunt competere pluribus.

Deinde omnes fatentur proprias passiones conuenire priùs naturæ cõmuni, quàm singularibus: accidentia verò communia competere priùs particularibus, quàm naturæ communi; vnde rectè dicitur, *ideo Petrus est risibilis, quia est homo*; contra verò, *ideo homo est albus, quia Petrus est albus*; ergo debet esse in Petro à parte rei, natura communis, & vniuersalis, distincta à petreitate, ratione cuius illi conueniat risibilitas.

Probatur septimò. Vniuersale vt vniuersale, est obiectum intellectus ex 2. de anima, c. 5. sed obiectum præcedit actum potentiæ, circa ipsum versantis; vt color est prior visione, & sonus auditu; nam obiectum est causa, & mensura potentiæ, actuumque illius; causa autem supponitur ad effectum: ergo vniuersale præcedit actum intellectus abstractiuum, & præcisiuum: atque adeo non fit ab intellectu, sed supponitur à parte rei.

10. Porro hic prætereundum non est aliquos ex his, qui vniuersale ex parte rei admittunt, conformiter ad argumenta iam facta; asserere tamen vniuersale logicum, non esse à parte rei: per illud autem intelligunt prædicabile, formaliter sumptum. Quamvis enim initio huius libri dixerimus vniuersale esse obiectum istius tractatus, non verò prædicabile: semper tamen in eo spectatur secunda intentio prædicabilitatis; quandoquidem refertur ad syllogismum, qui sine prædicatione, hoc est, sine propositionibus non constat, vt ibi explicatum est: & ita vocari potest vniuersale Logicum, factum ab intellectu per abstractionem naturæ communis à differentiis indiuiduantibus.

Prædicabile itaque, formaliter sumptum, fiet ab intellectu, quia esse prædicabile est posse affirmari, vel negari de subiecto in propositione: affirmatio autem, & negatio sunt operationes intellectus, vt patet. Deinde esse prædicabile de multis, dicit ordinem ad multa, de quibus est prædicabile: ideoque intellectus debet illud concipere, vt relatum ad illa multa, & vt illis conueniens, ad hoc vt possit illud affirmare, & prædicare de ipsis; ergo dependet hoc modo ab intellectu. Dixi *formaliter sumptum*, quia, si sumatur radicaliter, & fundamentaliter, idem est cum essentia, & cum vniuersali, de quo probationes iam antea allatæ debent intelligi. Sed de hoc sect. 3. ad 6. numero 28.

APPENDIX.

Pro clariori intelligentia prædictorum.

PRIMA PARS DE APTITVDINE VNIVERSALIS.

11\. ANTEQVAM progrediamur vlterius, operæ pretium est ad stabiliendam opinionem hanc de vniuersali à parte rei, quæ sequuntur, annotare. In primis quidem vniuersale ab Arist. definiri modò per aptitudinem ad existendum in multis; modò per actum ipsum inexistentiæ in pluribus, vt patet ex dictis q. 1. huius libri. Vnde non malè diuidi potest vniuersale in actuale, & potentiale. Actuale est natura existens actu in multis: potentiale verò, natura præcisa à multis, & apta illis inesse; præcisa, inquam, non intellectu solùm, sed formaliter ex natura rei, vt in superioribus explicatum est.

Aduertendum est secundò, naturam, ex parte rei præcisam ab inferioribus, posse considerari vel in vno solùm singulari, vel in multis simul: & vtroque modo est vniuersalis. Nam spectata in vno solo singulari, potest intelligi apta esse in multis dupliciter, primò per indifferentiam, quatenus in illo priori naturæ, quo non est contracta, indifferens est vt contrahatur per quamlibet singularitatem, vt explicatum est in calce sectionis tertiæ q. 3. præcedentis: sed vt sic, quamuis dicatur communis per indifferentiam ex doctrina Scoti, non potest tamen eâ ratione dici vniuersalis in potentia, ad actum reducibili, quia non potest, vt sic, esse vnquam, nec simul, nec successiuè in multis: sed solùm in vno, quia tunc consideratur materialiter secundùm vnicam sui partem, seu entitatem, hic & nunc existentem, & ab vna sola differentia indiuiduali, iam iam in secundo signo naturæ actuabilem.

Secundò verò potest intelligi apta esse in multis, quatenùs spectatur specificatiuè, & in se formaliter, absque vllâ restrictione, & ordine ad

vnum solum, quamuis in vno solo existere supponatur: vt sic enim potest dici apta esse in multis, quia per multiplicem entitatem, seu per plures sui partes, in quas entitatiuè diuisibilis est; potest existere in multis: vt natura humana per vnam entitatem partialem potest existere in petro, per aliam in Paulo, & sic de cæteris. Licet enim tota sit in Pe tro,& tota in Paulo; non est tamen totaliter, quia potest esse in multis aliis: & ita singulæ naturæ humanæ, existentes in singulis indiuiduis, possunt disci partes totius naturæ humanæ, specificè, & quidditatiuè consideratæ.

Neque aliter Philosophandum est de natura, vt in multis simul existit, quatenus est prior naturaliter differentiis indiuidualibus: in illo enim signo est proximè potens, vt contrahatur, & ideo est apta esse in multis actu per actualem contractionem.

12. Potest autem dubitari quid sit huiusmodi aptitudo naturæ ad existendum in multis: ad quod responderi potest primò, non esse necessarium talem aptitudinem esse realem, seu Physicam, ita vt possit naturaliter ad actum reuocari, sicut aptitudo hominis ad ridendum: sed sufficere Logicam, hoc est non repugnantiam, per quam natura ipsa vniuersalis, intelligitur posse communicari multis inferioribus: vnde quamuis natura solis nullam dicatur habere Physicam aptitudinem, vt multis solibus communicetur; est tamen vniuersalis, quia non habet ad hoc repugnantiam. Posset enim Deus, si vellet, plures soles producere. Huiusmodi tamen non repugnantia debet habere fundamentum positiuum in re ipsa quod non est aliud, quàm ipsiusmet rei natura, & essentia, quæ talis est, vt possit multis communicari.

Responderi potest secundò, talem aptitudinem naturæ ad existendum in multis, esse quid reale, & positiuum in illa, vt probatur in quarto superiori argumento: & esse quemdam respectum, seu ordinem transcendentalem ad ea, quibus potest communicari, hoc est ad differentias, à quibus apta est contrahi in illo priori, quo eas antecedere concipitur: ab eisque perfici; quidditatiuè quidem à specificis; entitatiuè autem ab indiuidualibus, vt à gradibus, & realitatibus proprijs: & sic habet rationem cuiusdam potentiæ, habentis ordinem transcendentalem ad tales differentias indistinctè, seu non potiùs ad vnam, quàm ad aliam, tanquam ad proprios actus, & ad propria perfectiua, quibus coniungi, & communicari potest.

Aliter quoque possumus hoc explicare ex Aristot.2. de anima c. 4. vbi ait maximè naturale esse omnibus viuentibus(quod & de cæteris intelligi debet)producere sibi simile, vt æternitatẽ participent. Cùm igitur quælibet natura specifica inclinationem habeat, & appetitum ad immortalitatem, & æternitatem, quod non potest consequi, nisi continuatione indiuiduorum, sibi succedentium: necesse est eam habere naturalem aptitudinem, vt communicetur pluribus, & in multis existat secundùm vnitatem specificam.

SECVNDA PARS APPENDICIS.

De vnitate vniuersalis.

13. EXPLICATA vniuersalis aptitudine, de eius vnitate pauca dicenda sunt. Et quidem vnitatem formalem, & vniuersalem, esse eandem realiter vnitatem, solâque differre connotatione, iam supra explicatum est q. 3. sect. 1. ideoque frustra quæritur alia ad perfectam completamque rationem vniuersalis, quod quidem.

Probatur primò ex Aristotele 5. Metaph. c. 6. vbi inter vnitates per se, ponit genericam, & specificam, quæ sunt vnitates propriæ vniuersales: & de his loquitur quatenùs sunt vnitates reales, quia ibi est sermo de vnitate, quæ est passio entis, non verò de intentionibus rationis. Cùm igitur vnitas formalis, sit passio entis, eademque sit generica, & specifica, consequens est vnitatem ad vniuersale requisitam, esse idem cum formali, ex mente Aristotelis.

Præterea. In definitionibus vniuersalis nulla alia exprimitur vnitas, nisi formalis, seu essentiæ: ergo frustra quæritur alia vnitas pro vniuersali: definitio quippe comprehendere debet, quicquid essentiale est rei definitæ.

Probatur tertiò. Vnitas vniuersalis, quam vocant præcisionis, tributa ab intellectu ipsi naturæ, non est maior, quàm ea, quæ naturæ per se conuenit, hoc est quàm formalis; ergo sola formalis sufficit. Probatur antecedens. Intellectus enim talem vnitatem naturæ tribuit, quia eam suâ operatione à differentiis liberam facit; sed natura in illo priori quo antecedit differentias contrahentes, libera ab illis est, & multò magis quàm per intellectum, quia ex parte rei, vt ostensum est in superioribus: imò etiam, vt coniuncta intelligitur cum huiusmodi differentiis, semper suam vnitatem formalem seruat, quia tantùm extrinsecè, materialiter, & accidentaliter diuiditur, atque adeò semper vna est vnitate sufficienti ad vniuersale.

14. Quattò. Si quid impediret, quominus vnitas formalis ad vniuersale sufficeret, hoc maximè, quia talis vnitas numericè diuiditur, & ita fit multiplex, propriaque singulis indiuiduis; ac proinde communis non remanet. Verùm in hoc contingere videtur aliqua deceptio. Si enim vnitas vniuersalis, & natura, cui conuenit, non diuideretur numero, vniuersalis non esset, quia vniuersale includit vnitatem simul & multitudinem, quæ multitudo sine diuisione numerica non constat. Et hoc patet in natura diuina, quæ existens in tribus personis, realiter distinctis, non est vniuersalis: nec Corpus Christi existens in multis hostiis;

nec albedo eadem numero, posita diuinitùs in decem ſubiectis: & hoc vltrò fatentur authores oppoſiti. Ergo, ad hoc vt natura ſit vniuerſalis, oportet quòd multiplicetur numero cum ſuâ vnitate formali: ſed quia hoc fit tantùm extrinſecè, per differentiam ſibi extraneam, ſemper manet in ſe indiuiſa formaliter, & vna eſſentialiter, ſeu in prædicatis quidditatiuis: atque adeo ex parte rei vtramque conditionem ad vniuerſale requiſitam obtinet, ſcilicet vnum, & multa.

Quintò. Si vnitas vniuerſalis non eſſet in natura, ſed dependeret ab intellectu, vniuerſale non poſſet definiri vnum in multis: natura quippe non eſſet in multis vna, ſed vna in intellectu, & multiplex in multis. Si autem definitio ita intelligeretur, quis non videt magnam in ea fore æquiuocationem? Melius ergo dicitur, quod ſit vna, & indiuiſa formaliter, numero verò multiplex, propter quod dicatur eſſe in multis.

15. Sextò. Illa vnitas eſt vniuerſalis propria, quæ relinquit naturam communicabilem, ſicut illa eſt propria indiuidui, quæ reddit ſubiectum indiuiſibile, & incommunicabile: ſed ſola vnitas formalis relinquit naturam communicabilem: ergo ea ſola eſt propria vniuerſalis. Probatur minor: vnitas enim formalis multiplicatur numero, & communicatur indiuiduis, ſicut ipſa natura, & ideo ſemper illam relinquit communicabilem: at vnitas, quam vocant præciſionis, tollit à natura communicabilitatem: nam quamdiu afficitur tali vnitate, nunquam poteſt actu communicari, & diuidi in multa: vnde quamdiu hâc vnitate eſt vna; non eſt in multis: quamdiu eſt in multis, non eſt vna, quia per communicationem, vnitatem illam amittit; & ita nunquam rectè poterit definiri vniuerſale, *quod vnum eſt in multis*, contra Ariſtotelem 2. poſt. c. vltimò & 1. poſt c. 8.

Quod autem ita ſit, videri poteſt in authoribus contrariæ ſententiæ, qui ideo nolunt vnitatem formalem eſſe vniuerſalem, quia in ſingulis indiuiduis reperitur: vnde talis vnitas præciſionis debet amitti in contractione naturæ, alioquin quodlibet indiuiduum eſſet vnum vniuerſaliter & ita quamdiu natura eſt vna, nunquam eſt communicata; igitur vniuerſale non habebit ſimul ſuas duas conditiones, nimirum eſſe vnum, & in multis.

16. Septimò. Quæritur quis actus reſpondeat huiuſmodi vnitati, & aptitudini vniuerſalis? non actus realis, hoc eſt realis diuiſio, & actualis communicatio; quia potentiæ, & aptitudini rationis, qualis eſt huiuſmodi vnitas, & aptitudo præciſionis, reſpondere non poteſt actus realis; ſicut potentiæ, & aptitudini reali non poteſt reſpondere actus rationis, tanquam actus proportionatus. Neque etiam dici poteſt, quòd ei reſpondeat actus rationis, hoc eſt diuiſio, & communicatio, facta per intellectum, concipientem naturam in multis, aut eam de illis actualiter prædicantem: quia tunc falſum eſſet, quòd vnitas vniuerſalis non admitteret actualem communicationem, non ſecùs ac formalis: vnde multi ex aduerſarijs aſſerunt, naturam vniuerſalem conſeruare vniuerſalitatem in actuali prædicatione.

Probatur octauò: quia talis vnitas præcisionis, tributa naturæ ab intellectu, vel est quid reale vel rationis, hoc est, fictum ab intellectu? non primum; quia ex communi consensu intellectus non producit aliquid reale in obiecto cognito: vnde, sicut intelligendo Petrum, & Paulum per modum vnius, non facit vt ex parte rei sint vnum, ita intelligendo naturam humanam per modum vnius, & vt præcisam à singularibus, non dat illi vnitatem realem, per quam sit in multis, aut possit prædicari de multis.

Secundum verò dici non potest, quia vnitas ficta non potest constituere naturam, verbi gratia humanam, aptam inesse Petro, & Paulo per modum vnius; & de illis verè prædicabilem; alioquin sequeretur, quòd si quis fingeret Æthiopem esse album, posset albedo verè prædicari de Æthiope.

Probatur nonò. Vel natura per intellectum prædicto modo præcisa, & in eo existens obiectiuè; verè, & positiuè est in omnibus, de quibus prædicatur, vel non? si non est: ergo non porest de illis verè prædicari, & consequenter non habet vnitatem vniuersalem ab intellectu: si est in illis; ergo ex parte rei potest de illis prædicari, & sic vna est vnitate vniuersali ex parte rei.

17. Probatur decimò: quia etiam concesso, quòd natura fiat vna per intellectum, siue denominatione extrinsecâ, siue alio quouis modo, eo quòd per præcisionem abstrahitur à singularitatibus, à quibus solis efficitur multiplex, & cuilibet propria sigulari; atque adeo sine illis considerata, habeat aptitudinem quantum est ex se, vt indifferenter insit cuilibet indiuiduo. Hoc, inquam, gratis concesso, non sequitur, quòd possit prædicari de multis: ergo non habet per hoc, quòd sit vniuersalis.

Minor ostenditur; quia, vt natura possit actu prædicari de multis, ita vt quodlibet eorum sit hoc ipsum, quòd prædicatur; debet actu esse in illis: sed natura per illam vnitatem, & aptitudinem, acceptam ab intellectu, non habet vt sit actu in multis, cùm ab illis abstrahatur; ergo per illam non habet vt possit prædicari de multis, neque quòd sit vniuersalis.

Probatur vndecimò. Vel conceptus obiectiuus naturæ, sic præcisæ, & sine differentijs singularibus conceptæ, est in se vnus, vel non? si non: ergo non potest verè dici vnus denominatione extrinsecâ ab vno conceptu formali: alioquin Petrus, & Paulus essent vnum, si conciperentur per modum vnius; & possent vt vnum quid verè prædicari de multis quod est ridiculum. Si autem est in se vnus: Ergo non accipit vnitatem, ab intellectu. Item natura sic concepta, non potest prædicari de Petro, prædicatione dicente hoc est hoc, vt loquitur Scotus, nisi sit in Petro: sed non est in Petro, ex eo quòd concipiatur sine Pauleitate, & alijs differentijs indiuidualibus, ergo ex illo conceptu non habet vnitatem vniuersalem, seu per quam possit prædicari de Petro.

TERTIA PARS APPENDICIS.

Sublatâ distinctione formali dari vniuersale ex parte rei

18. PRo maiori confirmatione superioris sententiæ, vniuersale ex parte rei admittentis, examinandum superest, vtrum, posito quòd non detur distinctio formalis Scoti inter naturam communem, & vnitatem numericam, dici possit dari vniuersale ex parte rei: pro quo.

Dicendum censeo iuxta mentem Aristotelis, sublatâ etiam distinctione formali, esse reuerâ vniuersale ex parte rei. Ratio est, quia etiam tali distinctione sublatâ, saluari, & explicari facilè possunt, quæcumque vniuersali tribuit Aristoteles: ergo multò magis rationi consentaneum est hanc viam sequi, quàm recurrere ad intentiones, aut entia rationis, quæ, vt in primo libro tanquam probabilius ostendimus, à nulla scientia per se considerantur, sed solùm per accidens, tanquam vmbræ veri entis. Nec satis mirari possum Philosophos quamplurimos, qui cùm idem sentiant de ente rationis, longas tamen adeo disputationes texunt, vt probent vniuersale (quod ingentem, aut Logicæ, aut Metaphysicæ tractatum implet, quodque ad scientias omnino necessarium est) non esse ex parte rei, sed esse ens rationis, & figmentum intellectus.

19. Quòd igitur omnia ad vniuersale requisita, hoc est aptitudo, & vnitas, reperiantur ex parte rei sine illâ distinctione formali, breuiter sic ostendo primò: quia, vt diximus in prima huius Appendicis parte, natura solis in vnico indiuiduo existens, habet aptitudinem, saltem Logicam, hoc est non repugnantiam, vt multis solibus communicetur: & hæc non repugnantia conuenit ei independenter ab intellectu, eo modo quo negationes possunt realiter conuenire rebus.

Et quamuis talem non repugnantiam non habeat quoad entitatem hanc, numericè consideratam, & vt affecta est differentiâ indiuiduali, quia vnitas numerica reddit naturam adeò incommunicabilem, & indiuisibilem, vt non possit, vt sic, ne per intellectum quidem, consequi vniuersalitatem; tamen ipsa natura solis, spectata quidditatiuè, & prout habet vnitatem formalem, ratione, aut virtute distinctam à numerica, eique ex parte rei cõuenientem, vt supra ostẽdimus; habet non repugnantiam, vt pluribus insit per sui diuisionem entitatiuam: hoc est, naturæ solis non repugnat habere aliam naturam sibi omninò similem, & conformem in prædicatis quidditatiuis.

Vnde verum erit dicere: datur à parte rei natura, cui non repugnat multis communicari secundùm eandem rationem formalem: ergo datur à parte

à parte rei natura, cui conuenit vnitas, & aptitudo existendi in multis: & consequenter à parte rei est vniuersalis. Et si hoc negaretur, tolleretur è medio fundamentum omne vniuersalis, quod in sententia contraria debet in rebus ipsis reperiri: nam ita daretur sola vnitas numeralis, quæ ad vniuersalitatem inepta est: & consequenter incurreretur in opinionem nominalium. Neque enim diuinæ naturæ ob aliam rationem negatur aptitudo, ad vniuersale requisita, nisi quia non potest dari alia natura, ipsi omninò similis. Quo fit, vt talis non repugnantia ad existendum in multis, fundari debeat in aliquo positiuo.

20. Probatur secundò: quia sicut ob solam virtualem distinctionem, quæ inter personam, & naturam Diuinam reperitur, verum est ex parte rei naturam esse communicabilem, non verò personam: & ob eamdem distinctionem, proportione seruatâ, inter animalitatem, & rationalitatem, verum est hominem differre ex parte rei ab equo, & simul cum eodem ex parte rei conuenire: ita verum erit à parte rei, naturam solis ob vnitatem formalem, esse communicabilem multis, per sui nimirum diuisionem entitatiuam, ne Trinitatem in creatis constituamus; & simul incommunicabilem, ratione vnitatis numericæ; ergo à parte rei erit natura apta inesse in multis, vna & eadem formaliter; & ita ex parte rei erit vniuersalis.

Confirmatur ex D. Thom. 1. p. q. 11. art. 3. vbi ita loquitur. *Manifestum est enim, quòd illud, vnde aliquid singulare, est hoc aliquid, nullo modo est multis communicabile. illud enim vnde sortes est homo multis communicari potest, sed id, vnde est hic homo, non potest communicari, nisi vni tantùm. si ergo sortes per id esset homo, per quod est hic homo: sicut non possunt esse plures sortes, ita non possent esse plures homines.* In quibus verbis debent fateri aduersarij, aut admitti à D. Thomâ distinctionem ex naturâ rei inter naturam communem & differentiam indiuidualem; aut distinctionem virtualem sufficere ad hoc, vt natura dicatur à parte rei simpliciter communicabilis multis, & differentia indiuidualis vni tantùm.

21. Probatur tertiò euidentiùs, si spectetur natura vt in pluribus simul existens; verbi gratia natura humana in Petro, & Paulo. Ipsa enim est vna formaliter, quia semper indiuisa manet in sua essentia, & prædicatis quidditatiuis: & simul est multiplex numero. Neque potest ostendi aliud voluisse Aristotelem, dum definiuit vniuersale, *vnum in multis*, aut *vnum aptum inesse multis*. Sensus enim germanus est iste. *Natura, illa est vniuersalis, quæ secundùm eandem essentiam, & quidditatem seu rationem formalem, potest multis communicari, aut multis communicata est.*

Præterea optimè possumus asserere mentem Aristot. hanc esse: natura illa vniuersalis est, quæ est vna in multis: hoc est quæ est vna vnitate conformitatis in multis: quæ est vna vnitate fundamentali, seu vnitate

repræſentabilitatis per eumdem conceptum formalem: quæ habet vnum, ſeu vniuocum conceptum objectiuum: quæ denique eſt realiter ſimilis in multis ſecundùm eſſentiam, & quiddi tatem.

Nam ſi huiuſmodi vnitas fundamentalis, &c. ſufficit aduerſarijs ad ſoluenda tot Ariſtotelis loca, quæ pro iſta ſententia toties in ſuperioribus citauimus, vt dum ait relationes ſimilitudinis, æqualitatis, & identitatis fundari in vnitate. Et ea eſſe vnum, quorum ſubſtantia eſt vna. Et vnitatem genericam, & ſpecificam eſſe vnitates per ſe. Et quæ definiuntur eſſe vnum, &c. quare eadem vnitas fundamentalis, &c. non ſufficiet in definitione vniuerſalis, dum dicitur *eſſe vnum in multis*?

Ex his omnibus manifeſtum relinquitur quantùm probabilius ſit dari vniuerſale completum ex parte rei: & quàm facilè ſoluantur tam multæ, & intricatæ quæſtiones, quæ de vniuerſalibus proponi ſolent longiſſimis diſputationibus.

SCETIO III.

Soluuntur argumenta contra vniuerſale à parte rei.

22. PRIMVM argumentum contra doctrinam ſectione præcedenti traditam, petitur ex authoritate Ariſtotelis, qui videtur aſſerere multis in locis vniuerſale fieri ab intellectu. Præcipua loca ſunt tria, primus eſt in 1. lib. de anima, c. 1. text. 8. hoc modo, *animal vniuerſale aut nihil eſt, aut poſterius eſt. Similiter autem & ſi quod commune aliud prædicetur.* Id eſt, animal, vt vniuerſale, nihil eſt priuſquam opera intellectus abſtrahatur, & præſcindatur à ſingularibus. Secundus locus eſt in 2. lib. de anima, cap. 5. text. 60. his verbis. *Scientia eſt vniuerſalium: hæc autem in ipſa quodammodò ſunt anima.* Tertius eſt in 2. lib. poſt. cap. vltimo, vbi definitur vniuerſale, *vnum in multis, & præter multa.* Sed natura vniuerſalis non eſt à parte rei præter multa, quia eſſet idea Platonis, ergo non erit vniuerſale à parte rei, ſed per intellectum.

Reſpondeo hæc loca potiùs noſtræ fauere ſententiæ. In primo enim loquitur Ariſtot. contra Platonem, ponentem ideam animalis ante ſingularia, & a ſingularibus ſeparatam, per ſe exiſtentem. Et ait talem ideam nihil eſſe, vel ſi quid ſit, eſſe poſteriorem ſingularibus, quia nimirum formatur ab intellectu ex ſingularium animalium inſpectione. Et ita non loquitur de animali vniuerſali in eſſendo, ſed de animalis vniuerſalis notione, & imagine. Vel ſi mauis, loquitur de vniuerſali Logico, quod de multis prædicatur; modo tamen inferiùs explicando.

Ad ſecundum locum etiam patet reſponſio. Illud enim, ***quodammodo***, indicat Ariſtotelem tantùm velle vniuerſalia eſſe in anima per ſui ſpeciem, & imaginem: ſeu, vt ibi monet ſimplicius, vniuerſalia eſſe in animo, non quæ dicuntur de ſingulis, quia hæc ſunt in rebus ipſis: ſed quæ ſunt poſt multa, de quibus quæſt. huius libri primâ diſſertum eſt. Si enim vniuerſalia non eſſent niſi in intellectu, & ab intellectu, non diceret Ariſtoteles, ***quodammodo***, ſed ſimpliciter eſſe in anima.

Nec valet inſtantia Maſij, ſect. 2. q. 4. quòd Ariſtoteles voluerit proponere diſcrimen inter obiectum ſenſus, & objectum intellectus, in eo conſiſtens, quòd objectum ſenſus, nempe ſingulare, ſit extra ſenſum; objectum verò intellectus, nempe vniuerſale, ſit in intellectu: Et ita non poſſe ipſum intelligi de ſpecie vniuerſalis; tùm quia ſpecies non eſt objectum; tum quia objectum ſenſus eſſet etiam hoc modo intra ſenſum, vidilicet per ſpeciem ſenſibilem, impreſſam ſenſui. Non valet, inquam, nam, vt partet in textu, tantùm in hoc ponit diſcrimen Ariſtoteles, quòd objectum ſenſus, nimirum externi, non ſit in ſenſu per ſpeciem permanenter, & ideò debeat eſſe præſens, vt moueat ſenſum: at obiectum intellectus, ſcilicet vniuerſale, eſt in intellectu per ſpeciem permanentem: idcirco in ipſius poteſtate eſt, vt intelligat, quando volet. ***Sentire autem***, inquit, ***non eſt in ipſius poteſtate neceſſarium eſt enim adeſſe rem ſenſibilem.***

Tertius denique locus fert nobis præſidium; ſic enim habet. ***Vniuerſale vnum præter multa, quod in omnibus illis ineſt vnum, & idem.*** Si in omnibus illis ineſt, ergo non eſt extra, in intellectu. Dicitur autem vnum præter multa, quia vniuerſale vtrumque includit, ſcilicet vnitatem naturæ, & illius exiſtentiam in pluribus. Denique hoc indicat diſtinctionem inter naturam communem, & differentias indiuiduales, vel formalem actualem, vel virtualem, vt dictum eſt in vltima ſuperioris Appendicis parte. Mitto quòd ex multis Ariſtoteles ibi loquitur de vniuerſali complexo, ſeu de propoſitione vniuerſali, quæ eſt aliquid præter propoſitiones ſingulares, ſub ſe contentas, vt patet in inductione.

23. Secundum argumentum. Vniuerſale debet eſſe vnum, & indiuiſum, vt patet ex definitione; ſed nulla datur natura, exiſtens in ſingularibus, quæ ſit vna, & indiuiſa: ergo nullum datur vniuerſale à parte rei. Probatur minor de natura, verbi gratiâ, humana, quæ ſi eſſet vna indiuiſa in Petro & Paulo, ipſi non eſſent duo homines. Et deinde adeſſet contradictio, quia natura eſſet diuiſa, & indiuiſa: indiuiſa quia vna: diuiſa quia in pluribus.

Reſpondeo negando minorem. Ad probationem dico naturam humanam eſſe vnam, & multiplicem; diuiſam, & indiuiſam: vnam quidem, & indiuiſam in ſe, & ſecundùm ſe: multiplicem verò, & diuiſam in ſingularibus. Seu eſſe vnam vnitate formali, & ſpecificâ; multiplicem verò vnitate numericâ. Et ſic ait Porphyrius cap. de ſpecie, plures

homines, participatione speciei esse vnum hominem. Dicit, participatione speciei, quia species reuerâ in illis inest: vnde non minùs verum est Petrum, & Paulum esse vnum hominem specie, quàm esse duos numero.

Tertium argumentum. Quicquid est circumscriptum proprietatibus singularibus, & conditionibus indiuiduantibus, non potest multis conuenire, nec consequenter esse vniuersale: sed quicquid existit in rerum natura, est circumscriptum proprietatibus singularibus: ergo non potest esse commune, & vniuersale. Maior est clara: & minor etiam constat, quia nihil existit, quod singulare non sit, vel in singularibus.

Respondeo primò: quidquid est circumscriptum proprietatibus singularibus, non est vniuersale; vt est circumscriptum reduplicatiuè, concedo; secundùm se, nego. Natura enim communis, est circumscripta tantùm extrinsecè, & ideo in se, & secundùm se manet communis, & vniuersalis.

Respondeo secundò: quod est circumscriptum proprietatibus singularibus non est vniuersale, & commune: si sit circumscriptum in vno tantùm singulari, transeat: si sit circumscriptum in multis simul, nego. Natura quippè humana, existens simul in Petro, & Paulo, alijsque indiuiduis, est illis communis, alioquin omnes non essent homines; & est sufficienter vna, vt dictum est suprà. Sicut enim natura humana est in singulis hominibus eiusdem rationis, ita est simul in omnibus eiusdem rationis, quia omnia simul sumpta, sunt eiusdem speciei, & in illis omnibus natura humana habet negationem diuisionis heterogeneæ, quamuis in singulis homogeneè diuisa sit. Et hæc responsio habet fundamentum, tum in textu Porphyrij, proximè citato; tùm in D. Thoma, 3. p. q. 2. a. 5. ad 2. vbi ait, *humana natura non habet rationem communis speciei, secundum quòd est in vno solo indiuiduo sed secundùm quòd est abstracta ab omni indiuiduo, vel secundùm quòd est in omnibus.*

24. Quartum argumentum. Omnis res existens in rerum natura, est res particularis: nulla natura vniuersalis, est res particularis: ergo nulla talis natura existit extra intellectum. Major est certa, & expressa in Aristotelé, 1. Metaph. c. 1. Minor probatur, quia res particularis, est alicui vni supposito propria, aliter non esset particularis: res autem vniuersalis, seu communis, nulli est particularis, vt nomen ipsum indicat.

Respondeo, distinguendo maiorem. Omnis res existens, est res particularis; vel per se primò, vel per se tantùm, vel denominatiuè, concedo: per se primò, vel per se tantùm, nego. Differentia enim, seu vnitas numerica, est per se primò particularis, seu particularitas ipsa: quodlibet autem indiuiduum est particulare per se, quia per differentiam indiuidualem, sibi intrinsecam: at natura communis, est tantùm particularis extrinsecè, & denominatiuè, per eandem differentiam particularem,

ſibi extrinſecè adiunctam; ſecundùm ſe autem ſemper manet communis, & vniuerſalis, vt diximus, q. 3. ſect. 4. ad primum argumentum, quod eſt huic ſimile; & ita rectè dicitur in minori, quòd nulla natura communis, ſit res particularis, videlicet intrinſecè, & ex ſe; ideoque meliùs dicitur ſingulariſata, & ſingularis effecta, quàm ſimpliciter particularis.

Inſtabis: iſta duo ſunt oppoſita, *eſſe de ſe, & intrinſecè commune, & extrinſecè particulare, ſeu ſingulare*: ergo non poſſunt eidem rei conuenire. Antecedens patet. Quando enim res aliqua poſtulat intrinſecè aliquid, vt ſibi proprium; quicquid illud proprium ab illa re aufert, non poteſt non eſſe contrarium, & oppoſitum illi rei: ſed natura eſt de ſe, & intrinſecè communis, & hanc communitatem amittit per differentiam extrinſecè adiunctam: ergo hæc duo ſunt oppoſita.

Reſpondeo negando antecedens. Hæc enim ſe habent vt actus, & potentia, vt determinans, & determinabile; & ſic poſtulant naturaliter in eodem vniri, quod poteſt declarari à ſimili. Nam materia prima, eſt intriſecè indifferens, & indeterminata ad omnes formas; & extrinſecè determinata per eam, quam actu habet. Ad probationem verò illius antecedentis, negandum eſt, communitatem naturæ amitti per differentias indiuiduales: imò potius fit actualiter communis per eas, quia per eas reperitur actu in multis, vt explicatum eſt ad tertium. Et tantùm cenſenda eſt amittere communitatem extrinſecè, dum in vno ſolo indiuiduo ſpectatur, vt coniuncta cum differentia indiuiduali.

25. Inſtabis ſecundò: omne quod diuidit, tollit aliquam vnitatem ab eo, quod diuidit: ſed differentia indiuidualis diuidit naturam communem, vt patet: ergo tollit ab ea aliquam vnitatem: non numericam, ergo communem, & vniuerſalem. Cùm igitur illud omne, quod exiſtit, reperiatur diuiſum per differentias indiuiduales, neceſſariò reperitur abſque vnitate communi: & ita nullum eſt vniuerſale à parte rei.

Reſpondeo concedendo, omne quod diuidit, eâ ratione, quâ diuidit, tollere ab eo quod diuidit, aliquam vnitatem. Vnde quia differentiæ indiuiduales diuidunt naturam communem, tantùm extrinſecè, vt toties explicatum eſt, tollunt ab ea tantùm vnitatem extrinſecam, non autem intrinſecam. Eſt autem vnitas intrinſeca naturæ, vnitas formalis, quatenus eſt indiuiſio eſſentiæ, & naturæ ſecundùm prædicata quidditatiua: & hæc ſemper naturam comitatur, & vbique. Vnitas autem extrinſeca eſt eadem vnitas formalis, non præcisè vt formalis, ſed provt connotat, ſeu habet annexam negationem differentiarum indiuidualium; & hæc, vt ſic, tollitur per differentias numericas, remanente ſemper primâ, quæ eſt vera vnitas, quam vniuerſale requirit, vt oſtenſum eſt ſupra. Imò eo ipſo quòd deſtruitur ſecundùm illud connotatum, acquirit rationem communis, & vniuerſalis actualis, vt iam dicebamus ad primam inſtantiam.

26. Quintum argumentum. Iſta prædicatio, *homo eſt vniuerſalis*, non eſt prædicatio eſſentialis; ergo accidentalis; ergo importat pro formali

aliquod accidens; non reale; ergo rationis: & ſic vniuerſale non eſt à parte rei, ſed dependet ab intellectu. Major patet: quia ſi eſſet prædicatio eſſentialis, prædicatum conueniret omni contento ſub ſubjecto, & ita verè diceretur *Petrus eſt vniuerſalis, Paulus eſt vniuerſalis.* quod falſum eſt. Quòd autem talis prædicatio non importet accidens aliquod reale, probatur, quia non poteſt aſſignari prædicamentum, ſub quo contineatur, nam vniuerſale reperitur in quouis prædicamento, cùm relatio, qualitas, quantitas, &c. ſit vniuerſalis, reſtat ergo, vt ſit accidens rationis.

Reſpondeo illam prædicationem eſſe accidentalem. Natura enim humana, non dicitur vniuerſalis niſi quatenus eſt vna in multis, eſt autem vna per vnitatem formalem, quæ eſt paſſio ejus, & conſequenter accidens, ſaltem ſecundo modo; hoc eſt, quod non eſt de primario rei conceptu, etiamſi cum re ipſa identificetur. Nam eſſentia hominis ſita eſt in hoc, quòd ſit animal rationale: cæteri autem conceptus ſunt extranei ab iſto, & conſequenter non niſi denominatiuè, & accidentaliter de eo prædicantur: ſimiliter eſſe actu in multis, eſt ei accidentale, vt per ſe patet. Si tamen vniuerſale definiatur per aptitudinem radicalem, talis prædicatio erit fundamentaliter eſſentialis, quia natura eſt ex ſe apta ab intrinſeco, vt poſſit ineſſe multis, vt patet ex dictis ſectione præcedenti, & in ejus appendice.

27. Ad inſtantiam autem quæ contra hoc ponitur in probatione majoris, dici poteſt, quòd licet natura communicando ſe, communicet omnia ſua prædicata abſoluta: non eſt tamen opus vt communicet, ſaltem quoad denominationem, prædicata relatiua, vt eſt eſſe vniuerſale, dicens ordinem ad multa. & hoc patet multis exemplis: nam albedo non communicat parieti eſſe informatiuum ſubjecti, quod tamen conuenit albedini intrinſecè. Item non communicat ei eſſe ſimile alteri, poſito quòd nullus alius ſit albus: quamuis ſimilitudo ponatur eſſe idem ex natura rei cum albedine: & anima rationalis non communicat Petro eſſe immortale.

Deinde dici poteſt non omnia, quæ ſuperiori per ſe conueniunt, conuenire inferiori: nam eſſe *ingenerabile, incorruptibile, æternum, immutabile*, conuenit vniuerſali, non verò ſingularibus.

Denique reſponderi poteſt, vt ſupra q. 3. ſect. 4. ad 5. ſcilicet Petrum eſſe vniuerſalem vt *quo*, & ſecundùm formam, ſeu naturam humanam: non verò vt *quod.* & eodem recidit reſponſio, dum quæritur an natura Petri ſit vniuerſalis. Rectè enim reſpondetur: natura humana, quæ eſt in Petro, eſt vniuerſalis; vt eſt in Petro, eſt particularis, & incommunicabilis, quia ſecundùm ſe ſpectata, eſt ſemper communis, & tantùm extrinſecè determinatur ad Petrum per petreitatem.

28. Nec valet quod contra hoc tanquam abſurdum inferunt Conimbricenſes q. 3. a. 3. nimirum hinc ſequi donatum non eſſe grammaticum,

quia licet eius artis peritissimus esset; ex se tamen grammaticam non callebat: similiter aquam actu calidam, indifferentem esse ad calorem, & frigus, quia de se non est calida, sed per impressionem extrinsecam. Non valet, inquam; etenim licet absolutè verum sit donatum esse grammaticum, & aquam esse calidam: falsum tamen est donatum esse grammaticum, quatenus homo est: aut aquam esse calidam, quatenus est aqua: & hoc à parte rei, & citra mentis operam. Vnde Aristoteles 7. Metaph. c. 4. ait. *Etenim tibi esse non est musico esse: non enim secundùm teipsum musicus es.* Ergo similiter Petrus, quatenus homo, non est particularis, & incommunicabilis, sed quatenus hic homo: vt etiam ex D. Thomâ ostendimus in fine præcedentis appendicis.

Quapropter rectè dicitur natura, quæ est in Petro, est vniuersalis, vt est in Petro, est particularis. Neque hoc magis absurdum reputari debet quàm materiam primam esse secundùm se, & intrinsecè indifferentem, & indeterminatam ad omnes formas; determinatam autem per eam, quam actu habet: ita vt non possit aliam recipere, quatenus eam habet: sicut paries albus, est indifferens ex se à parte rei ad albedinem, & nigredinem: tamen vt albus est, non potest recipere nigredinem, quia habet formam nigredini repugnantem.

SOLVVNTVR RELIQVA ARGVMENTA.

29. Sextvm argumentum. vniuersale est, quod aptum est inesse multis: sed nihil tale datur ex parte rei: ergo &c. probatur minor primò, quia aptitudo ad essendum in multis, non potest esse in aliqua natura absque indifferentia, & indeterminatione eius ad plura indiuidua; sed nulla datur à parte rei natura, quæ sit hoc modo indifferens: cùm enim in indiuiduo existat, ita est determinata ad illud, vt non possit eadem secundùm rem ad aliud determinari: ergo in nullo est indeterminata ad plura; atque adeo in nullo habet aptitudinem essendi in multis.

Probatur secundò eadem minor, quia natura vniuersalis, verbi gratia humana, existit in indiuiduis per realem identitatem cum ipsis, quamuis ponatur distingui formaliter ab hæcceitatibus. Ergo prout existit identificata vni indiuiduo, non potest eadem secundùm rem, & existentiam realem, identificari alijs: ergo neque habere aptitudinem realem ad essendum in multis. Quòd si apta non est inesse multis, neque apta erit, vt de multis prædicetur.

Confirmatur specialiter respectu prædicabilitatis. Nam dum fit ista prædicatio. *Petrus est homo.* Quæro quid prædicetur? non humanitas Petri, quia sic non prædicaretur homo, vt quid superius de inferiori, & species de indiuiduo, contra Aristot. 1. Phys. c. 1. vbi ait vniuersale esse

quoddam totum comprehendens ſub ſe multas partes ſubjectiuas. Neque etiam prædicatur humanitas Pauli, aut cuiuſque alterius indiuidui, aut omnium ſimul, quia nihil dici poteſt de Petro, niſi quod in ipſo eſt. & ſimiliter nihil quod identificatur realiter cum Petro, poteſt realiter prædicari de alijs indiuiduis humanis: igitur nihil eſt à parte rei, quod ſit de multis prædicabile.

30. Reſpondeo negando minorem, ad cuius probationem in primis dico quamlibet naturam indiuiduam, in illa prioritate naturæ, quâ antecedit differentias indiuiduales, eſſe indeterminatam, & indifferentem ad quamlibet ſingularitatem, vt diximus multoties in ſuperioribus: eſſe prætera aptam in illo priori ad exiſtendum in multis per contractionem actualem in ſecundo ſigno faciendam per hæcceitates, vt ibidem fusè explicatum eſt.

Dico deinde naturam communem, iam contractam, & exiſtentem in indiuiduis, aptam eſſe exiſtendi in multis, in quibus nondùm eſt; non per eaſdem numero entitates, per quas iam exiſtit; ſed per alias numero diuerſas, quæ habent rationem partium reſpectu naturæ formaliter, & ſpecificatiuè ſumptæ, vt in Appendice præcedenti declarauimus.

Dico inſuper naturam, vt exiſtentem iam contractam, non eſſe opus habere aptitudinem exiſtendi in multis, quia non eſt neceſſe vt ſub eodem ſtatu, & conditione natura maneat poſt contractionem, ſeu vt contracta, ſub quo erat in illo priori, quo nondum intelligebatur contracta. Nam vt contracta eſt in multis, intelligitur illius aptitudo, & potentia ad actum reducta; & non remanere amplius, ſaltem ſub ratione potentiæ, appetitus, aut aptitudinis; ſed ſub ratione complacentiæ, vt in ſimili dici ſolet de potentiâ materiæ ad formam, quam in ſe habet.

Poteſt etiam declarari exemplo, quod pro ſe afferunt aduerſarij, dum loquuntur de ſua vnitate, & aptitudine præciſionis. Nimirum tabulæ bipalmaris, quæ tandiu ſeruat potentiam ad diuiſionem in duos palmos, quamdiu non ſecatur, ſeu quamdiu ſeruat vnitatem quantitatis bipalmaris: accedente verò diuiſionis actu, amittit aptitudinem vt diuidatur. Natura itaque tunc eſt actu in multis, & conſequenter eſt verè actu vniuerſalis, vt reſponſum eſt ad tertium: etiam ſi ſupponatur non diſtingui niſi virtualiter à differentijs: vt in fine appendicis ſuperioris explicuimus. Quòd ſi eſt actu vniuerſalis, & exiſtens in multis, erit conſequenter de multis prædicabilis.

31. Quia tamen ſpecialis videtur eſſe difficultas de prædicabilitate, vt tangitur in confirmatione argumenti, fuſiùs iſtud declarare lubet. Itaque prædicatio, & prædicabilitas dicunt ordinem ad intellectum, vt patet, & inſinuauimus in fine ſectionis ſecundæ: vnde quamuis vniuerſale Metaphyſicum, vel Phyſicum à parte rei eſſe oſtenderimus: Logicum tamen ab intellectu dependere, poteſt probabiliter ſuſtineri: & ita nihil contra nos concludit argmentum: quia natura in multis ſingularibus exiſtens,

existens, dum per intellectum ab eisdem abstrahitur, fit indifferens, & indeterminata ad omnia, non respiciens vnum potiùs, quàm aliud: & ideo si de aliquo in particulari prædicetur, prædicabitur vt quid superius, & communius, quia multa alia præter ipsum respicit: cumque nulli tunc sit propria, non potest dici quod humanitas Petri, vt sic, prædicetur de Petro: sed quod natura humana communis, aut proximè indifferens ad omnia humana indiuidua, fiat propria Petro per actualem prædicationem, aut in eo esse iudicetur, & adhuc remaneat indifferens, vt de multis alijs enuncietur.

Verùm, si hoc alicui non placeat, poterit sustinere vniuersale, etiam Logicum, esse à parte rei, nec pendere ab intellectu: vt Logicum enim est, postulat tantummodo prædicabilitatem: at quis non videt eam esse proprietatem vniuersalis Metaphysici, necessariò illud comitnatem? Eo enim ipso quòd Metaphysicum multis inest per identitatem, aut inexistentiam est enunciabile de ipsis: & licet enunciari non possit, nisi per intellectum: non ideo censeri debet constitui in esse enunciabilis, ab intellectu: sicut, licet color non sit visibilis, nisi ab oculo, non ideo constituitur ab oculo in esse visibilis; sed ab intrinseca proprietate, ob quam habet proportionem cum potentia visiua, ita vt ab ea percipi possit.

Vnde non est opus ad hoc vt intellectus naturam communem enunciet de inferioribus, vt eam abstrahat ab illis: sed sufficit vt intelligat eam esse reuerâ in illis, sicut ad faciendam istam ptædicationem *paries est albus*: Sufficit vt cognoscat albedinem inesse parieti. Quod à simili patet in Deo. Quando enim dicitur immensus, omnipotens. Nulla fit abstractio alicuius prædicati communis, vt notum est. Et Deus ipse pradicat naturam humanam de Petro, & Paulo; & tamen illi non tribuit vnitatem illam fictam: ergo neque opus est vt nos ita cognoscamus, ad hoc vt eam de illis prædicemus.

32 Quando ergo quæritur quid prædicetur in ista propositione, *Petrus est homo*, respondendum est prædicari naturam humanam, quæ reuera est in Petro per contractionem, & determinationem factam à Petreitate: sed quia natura humana est in multis alijs indiuiduis actu, vel possibiliter: ideo habet rationem superioris respectu Petri: & ita de eo prædicatur, vt quid commune, & vniuersale, & vt totum, dicens in suo conceptu obiectiuo habitudinem transcendentalem, non solùm ad differentias indiuiduales, vt ad proprios actus, sed & ad ipsa indiuidua, tanquam ad propria inferiora, quibus inesse potest, & de quibus potest prædicari, etiam vt quid sufficienter ab ipsis distinctum distinctione excedentis & excessi, siue includentis & inclusi. Quo fit vt non sit prædicatio identica, nec æqualis de æquali, quia non prædicatur vt hæc natura reduplicatiuè; sed simpliciter vt natura, cum sua vnitate formali, & specificatiuè sumpta: quæ per prædicationem fit propria Petro, remanens semper in se indifferens ad alia indiuidua, non secundùm hanc entitatem Petri,

B.b.

ſed ſecundùm alias numero diuiſas, in quas eſt entitatiuè diuiſibilis, vt ſæpius inculcauimus.

Verum nihilominus eſt quòd reſpectu intellectus non prædicatur vt ſpecies, aut vt quid vniuerſale, vel commune multis, niſi ab eo intelligatur vt communis multis: hoc autem fit ab eo per abſtractionem eius à differentijs indiuiduantibus, per quas fit cuilibet propria: & ita vniuerſale Logicum actuale, ſeu vt prædicabile formaliter, & proximè, poteſt dici dependere ab intellectus operatione, apprehendente, & comparante naturam ad multa. Huc refertur quod diximus q. 1. de vniuerſali poſt multa.

33. Inſtabis contra duas primas reſponſiones. Nullum totum eſt ſine ſuis partibus, ſed vniuerſale eſt quoddam totum 1. Phyſ. c. 1. ergo non poteſt eſſe ſine inferioribus, quæ ſunt ipſius partes: at in illo priori, quo natura antecedit differentias, non ſunt inferiora, quia inferiora conſtituuntur per tales differentias, & per contractionem naturæ, quæ in illo priori nondum facta ſupponitur. Item dum natura eſt in vno ſolo indiuiduo, vt natura ſolis in ſole, non dantur multa inferiora, quæ poſſit reſpicere, & continere, ſicut totum partes ſuas: ergo non poteſt eſſe vniuerſalis, vt toties in ſuperioribus aſſertum eſt.

Reſpondeo. Quando natura eſt de facto in multis, eſt vniuerſale actu, & totum actuale, quod definitur vnum in multis & præter multa in quibus ineſt vnum, & idem. Quando verò non eſt actu in multis, vt natura ſolis, aut quæuis alia, in illo priori quo antecedit differentias contrahentes, eſt etiam vniuerſale actu, quia eſt apta ineſſe multis, vel per non repugnantiam, vel per aptitudinem poſitiuam, vt in præcedenti appendice declarauimus. Vnde etiam ab Ariſtotele definitur, *vnum aptum ineſſe multis*: quamuis vocari poſſit vniuerſale tantùm potentiale, ſeu in potentià, vt ibidem initio tetigimus; ſicut & totum potentiale, quatenus in ſe cohibet naturam communicabilem multis inferioribus, & diuiſibilem entitatiuè in multa, tanquam in partes, quæ poſſunt illam participare. Vnde patet eam vt totum actuale, habere partes actu; vt totum verò potentiale, habere partes in potentia: & ita hanc inſtantiam eſſe parui momenti.

34. Septimum argumentum. Si detur à parte rei vniuerſale, dabitur vna natura exiſtens in multis indiuiduis, ſed hoc eſt abſurdum, quia ſequeretur vnum, & idem eſſe naturaliter in duobus locis: nam ſi Petrus, & Paulus ſint vnum quid in natura humana, & Petrus ſit in cælo, Paulusque in inferis, tunc eadem natura erit in duobus locis. Imò idem poterit deſtrui, & non deſtrui, ſi Petrus moriatur, & Paulus ſit ſuperſtes. Quo nihil abſurdius.

Reſpondeo hoc argumentum nihil valere. Sequela enim tantùm vera eſſet, ſi Petrus & Paulus eſſent quid vnum numero. Vnde ſicut gutta aquæ in duas diuiſa, poteſt eſſe realiter in duobus locis, ita natura huma-

na, diuisa numero in duas humanitates, potest esse simul in duobus locis: atque ita Petrus interire poterit saluo Paulo, quia humanitas Petri non est humanitas Pauli, quamuis vna sit species hominis in vtroque.

Octauum argumentum. Si detur natura vna in multis, vt in Petro, & Paulo: sequitur eos esse idem inter se, est enim commune axioma, *quæ sunt eadem vni tertio, sunt eadem inter se.* Igitur si Petrus & Paulus sint idem in naturâ humanâ, vtrique communi, erit Petrus idem quod Paulus.

Respondeo, neque hoc argumentum esse alicuius momenti. Illud enim axioma tantùm valet, quando illud tertium est singulare, vel incommunicabile: non verò quando est vniuersale, aut communicabile multis: vnde non valet in diuinis: nam Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, sunt idem naturæ diuinæ; & tamen non sunt idem realiter inter se, quia natura diuina est communis tribus personis. Vide infrà vbi de principijs syllogismorum agitur.

Multa alia afferri possunt argumenta contra vniuersale à parte rei, sed vel coïncidunt cum præcedentibus, solis terminis discrepantia, vel facilem solutionem ex dictis habere possunt.

SECTIO IV.

Soluuntur argumenta pro vniuersali à parte rei allata.

35. NE nimis facilè deseramus viam communem, quam tot, tantique Philosophi, Auerroes, Aphrodisæus, Themistius, Diuus Thomas, Scotus, Durandus, Capreolus, Cajetanus, Sotus, alijque tum antiqui, tum recentiores tenuerunt, soluere placet argumenta sectionis secundæ, quæ probant vniuersale admittendum esse ex parte rei, vt ita probabilis maneat altera sententia, quæ illud ab intellectu fieri contendit, quæque sufficienter præcedenti sectione comprobata est.

Ad primum igitur argumentum, quod ex authoritate Arist. petitur, respondendum est, Aristotelis sententiam oppositam esse opinioni Platonis, quem ipse vbique insectatur, & probat vniuersale, non esse existens extra singularia, sed esse solùm in singularibus, non complete quidem, sed fundamentaliter tantùm, quatenus in his reperitur natura, in omnibus similis, seu vna vnitate conformitatis, ob quam potest vnâ definitione explicari, vno conceptu apprehendi, & ita esse objectum commune scientiæ, & habitus circa illud versantis. Vnde quando Aristoteles ait, aliqua esse vnum ratione formali, seu essentiâ, illam vnitatem

explicat per ordinem ad intellectum, quia nimirum vnâ intellectione, seu definitione comprehenduntur: ita expresse 5. Metaph. c. 6. & lib. 10. cap. 1.

Ad primam confirmationem, quæ est explicatio argumenti; respondeo fundamentum vniuersalitatis esse à parte rei aliquid singulare: sed quia est distinctio virtualis inter naturam, seu vnitatem eius formalem; & singularitatem, seu vnitatem numericam: ideo rectè potest esse simul principium conuenientiæ, & disconuenientiæ: vt fusè explicui. q. 2. sectione vltimâ. Nec propterea dici debet hanc opinionem ab opinione Nominalium non discrepare, quia ipsi, saltem veteres, existimatur nihil esse in rebus ipsis quod respondeat terminis communibus, & conceptibus earum formalibus, nisi ipsa singularia: & ideo non dari scientiam nisi de vocibus, aut de conceptibus formalibus, cuius contrarium asserit ista sententia.

Ad secundam confirmationem respondeo cum D. Thoma super illum locum, lect. 10. Aristot. ibi diuidere res, non absolutè, sed vt significantur per nomina communia, aut propria; & consequenter per ordinem ad intellectum, qui nominibus significationem imponit, quique distinguere potest ea, quæ in rebus indentificantur, & vnum concipere, vt commune multis, & aliud, vt incommunicabile: & huius sensus signum affert D. Thomas, quia Aristoteles ibi definit vniuersale, & singulare secundùm aliquid pertinens ad intellectum; scilicet per prædicari de multis, vel de vno solùm. Quomodo vniuersale, & singulare sumuntur formaliter, & sunt opposita; neque sunt à parte rei, sed per intellectum: & sic nulla est æquiuocatio in verbis.

Potest etiam dici Aristotelem loqui de rebus secundùm se: sed tunc intelligit de vniuersali fundamentaliter. Nam omne quod est, potest affici intentione vniuersalitatis, vel singularitatis. Quomodo in cap. de substantia diuisit substantiam in primam, & secundam, ita vt dicatur prima, dum afficitur intentione singularitatis; secunda verò, dum concipitur in communi, sicut ibi explicant multi.

36. Respondeo ad secundum argumentum cum Soto q. 2. vniuersalium in fine: ad hoc vt verè dicatur esse multas rerum species, & genera, omnesque homines esse eiusdem speciei, & alia similia: sufficere quod habeant naturam, quæ potest esse fundamentum vniuersalitatis. Sicut enim color non tantum dicitur esse obiectum visus, quando actu videtur, & visum de facto mouet, sed quià mouere potest: ita non tantùm dicuntur species, & genera, dum actu abstrahuntur, sed quia possunt abstrahi. Licet ad hoc vt dicantur vniuersalia, requiratur, quòd actu abstrahantur, quia vniuersale videtur designare intentionem actualem vniuersalitatis.

Verùm, si Sotus intelligat dari ex parte rei species, & genera formaliter, non videtur appositè dictum, quia vbi est genus formaliter, ibi est formaliter vnitas generica, multis communis, & consequenter vniuer-

ſale. Quapropter dantur genera, & ſpecies tantùm fundamentaliter, hoc eſt naturæ genericæ, & ſpecificæ, non autem notiones, ſeu intentiones generis, & ſpeciei, quæ ſunt formale vniuerſalis, & hoc ſufficit ad veritatem propoſitionum, quæ in argumento ponuntur.

Reſpondeo ad tertium, reſponſionem ibi aſſignatam optimam eſſe: & ad inſtantiam dico vniuerſalitatem nihil addere rebus intrinſecum, nec eas facere aptas fundamentaliter, vt de eis detur definitio, vel ſcientia: nec denique variari conceptum eſſentialem naturæ humanæ, aut alterjus cujuscumque, ſiue concipiatur in particulari, & in indiuiduo; ſiue in communi, & in abſtracto.

Neceſſarium tamen eſt ad quālibet ſcientiam naturalem, vt objectum illjus concipiatur in abſtracto, & in vniuerſalj, ad hoc vt habeat immaterialitatem, & actualitatem neceſſariam ad terminandos actus illius, quia vt ſcientia certa ſit, neceſſe eſt objectum illius certum eſſe, & immutabile. Quælibet enim natura, ſpectata in ſingulari, & in indiuiduo, mutationi ſubjecta eſt: & ideo abſtractio, & vniuerſalitas eſt conditio communis, & circunſtantia neceſſeria ad objectum cujuſque ſcientiæ: quamuis formaliter ſumpta pro ſecunda intentione, propria ſit Logicæ, aut Metaphyſicæ. Denique ſufficit vnitas formalis, & fundamentalis objecti, ad hoc vt ſcientiæ non dicantur eſſe, aut conſiderare figmenta.

37. Reſpondeo ad quartum, negando primam minorem: ad cuius confirmationem, nego conſequentiam. Licet enim natura humana, non ſit de ſe, hoc eſt ab intrinſeco, incommunicabilis, non ſequitur quòd de ſe, hoc eſt ab intrinſeco, ſit communicabilis, quia fieri poteſt vt neutrum per ſe illi conueniat, ſicut de facto ei non connenit: nam ſi ab intrinſeco ei conueniret eſſe communicabilem multis: conueniret ei ſemper, & ita prout exiſtit in indiuiduis, apta eſſet ineſſe multis: quod non eſt concedendum: quia ita eſt intrinſecè indiuidua, vt ei repugnet communicari multis. Non eſt item ab intrinſeco incommuncabilis, quia tunc ei repugnaret communicari, vt rectè docet D. Thomas c. 4. de ente, & eſſentia.

Quapropter inter incommunicabile de ſe, & communicabile de ſe, datur medium, videlicet indifferentia, ſeu non repugnantia, merè negatiua: quod addo, quia non conuenit naturæ de ſe, hoc eſt ex vi ſuæ vnitatis formalis, & intrinſeca proprietate, alioquin ei conueniret in indiuiduis, quod falſum eſt, cùm ei tunc conueniat repugnantia vt multis communicetur: ſed ei conuenit de ſe negatiuè, quia ſecundùm ſe ſumpta, ex vi ſuæ vnitatis formali; non eſt indiuidua, & ſingularis: & conſequenter non eſt ex ſe incommunicabilis: nec item eſt communicabilis, quia in indiuiduis habet ſuam vnitatem formalem, & tamen ei repugnat multis communicari.

Eſt ergo indifferens negatiuè ex ſe, quia ex vi ſua neutrum ei repugnat: ſed vnum ei conuenit per differentiam indiuidualem, nimirum in-

communicabilitas & vniuerſalitas formalis: conuenit ei per intellectum.

38. Ex quibus concludendum eſt eiuſmodi indifferentiam, & non repugnantiam negatiuam fundari in ipſa rei natura, ſeu naturali rei conditione, ratione cujus non repugnat illi multis indiuiduis communicari. Cùm enim quælibet natura creata, limitata ſit, & finita, conſequenter nihil intrinſecè includit in ſua entitate, quod impediat, quominùs reperiri poſſit in multis, aut habere res alias ſibi in perfectione æquales; & quâ ratione non repugnat naturæ ſecundùm ſe, communicari multis; eâdem non repugnat ipſis indiuiduis multiplicari, ſeu habere alia indiuidua, ſibi in eadem ſpecie ſimilia: & conſequenter hoc non dependet ab intellectu, ſed ex ipſa rei conditione, & limitatione conſequitur: & cùm talis conditio naturam vbique comitetur, ideo etiam vt exiſtit in indiuiduis, hanc habet indifferentiam, quia licet vt in indiuiduis eſt, non poſſit eſſe in multis, id tamen non habet ex vi intrinſeca ſuæ vnitatis formalis, ſed ex vnitate numerica, vt dictum iam eſt.

Et per hoc ſolutæ manent tres ſequentes hujus argumenti confirmationes, & euidens relinquitur naturam non habere poſitiuam, & realem aptitudinem, vt multis inſit. Hanc enim habere non poteſt, niſi dum ipſa natura realis, & poſitiua eſt: non eſt autem realis poſitiuè, niſi dum exiſtit in indiuiduis: at in ijs eſt ſimpliciter determinata ad vnum, vbicumque exiſtit, ergo non eſt indifferens ſimpliciter ad multa, nec habet non repugnantiam ad exiſtendum in multis, niſi negatiuam, vt dictum eſt: igitur multò minus habebit aptitudinem poſitiuam ad exiſtendum in multis, & conſequenter nunquam erit vniuerſalis, niſi fundamentaliter.

Quando verò dicitur quòd actus ſupponit potentiam: & conſequenter, cùm natura ſit actu in multis, debuerit in aliquo priori apta fuiſſe exiſtendi in multis. Reſpondendum eſt talem potentiam hic eſſe logicam, hoc eſt meram non repugnantiam, quia datur cauſa realis, quæ poteſt producere naturam in multis, antequàm actu in eis exiſtat.

39. Reſpondeo ad quintum, negando minorem. Natura enim humana exiſtit quidem in multis, at non vna, ſed multiplex: & licet ſit vna formaliter, hoc eſt indiuiſa in ſua eſſentia, & prædicatis quidditatiuis: hæc tamen vnitas formalis non ſufficit vt dicatur vniuerſalis: cuius ratio eſt, quia cùm vniuerſale, & ſingulare opponantur in ratione communicabilis, & incommunicabilis, vnitas vniuerſalis debet eſſe ita propria naturæ vniuerſali, vt non poſſit conuenire naturæ ſingulari. At vnitas formalis conuenit naturæ ſingulari, etiam vt contractæ; ergo non poteſt eſſe propria naturæ vniuerſali. Deinde vnitas formalis multiplicatur numero in indiuiduis, vt concedunt authores alterius ſententiæ: at vnitas vniuerſalis non poteſt multiplicari in inferioribus, quia ſic plures homines eſſent plures ſpecies: & ſicut quilibet eſt vnus formaliter, eſſet quoque vnus vniuerſaliter, vt ſuperius argumentabamur. Quod eſt abſurdum.

Denique licet vnitas formalis dicatur diuidi in indiuiduis, tantùm

materialiter, & non formaliter: & consequenter omnes homines dicantur esse ejusdem naturæ, & eandem sortiri definitionem: hoc tantùm indicat similitudinem, aut vnitatem fundamentalem, aut conformitatis, quæ reuerà non est vnitas, sed potius diuisionem, & distinctionem supponit, quia simile est alicui distincto simile. Aristoteles autem inter vnitates per se, ponit genericam, & specificam ratione fundamenti, quia nimirum sunt in rebus ipsis fundamentaliter: aut ratione vnitatis formalis, & similitudinis, quam res habent inter se: vnitas autem formalis est vnitas per se, vt notum est.

40. Respondeo ad sextum: id quod definitur, esse vniuersale à parte rei fundamentaliter; & ideo abstrahitur ab intellectu, & in communi concipitur, atque ita definitur. Vnde si sit natura realis, habet proprietates reales, conuenientes sibi, non quia abstrahitur ab intellectu, vel quia existit in indiuiduis: sed quia est talis essentiæ, & naturalis conditionis: quo fit vt ei conueniant secundùm se, independenter à singularibus, & ab existentia. Secùs se res habet in accidentibus communibus, quia cùm non conueniant naturæ ab intrinseco, & secundùm se spectatæ, non possunt ei tribui, nisi prout conueniunt aliquibus singularibus, in quibus ipsa reperitur; & consequenter secundariò, & accidentaliter.

Respondeo ad septimum, & vltimum, vniuersale vt vniuersale, esse objectum intellectus, quia ab eo solo fieri, & cognosci potest. Objectum autem præcedit potentiam, secundùm rem, quæ objectum dicitur, non verò secundùm modum, quem recipit dum potentia versatur circa objectum: hic autem modus est vniuersalitas; res verò est natura ipsa, quæ vniuersalitate per intellectum afficitur.

Respondent alij vt Sotus, Masius: obiectum præcedere potentiam contemplatiuam sui, sed non actiuam. Et ita vniuersale præcedere intellectum possibilem, qui illud cognoscit, & contemplatur, non verò intellectum agentem, qui illud efficit, abstrahendo species à phantasmatis. Sed prima responsio legitima est. Nam vel illi duo intellectus non distinguntur ex parte rei: & ita si vniuersale est prius patibili, erit prius agenti: vel si distinguantur vt volunt Thomistæ, vniuersale non fit per agentem, sed per passibilem. De hoc tamen tum in sequenti quæstione, tum in libris de anima.

41. Ex his sufficienter soluta manent, quæcumque in appendice superiori afferuntur pro vniuersali ex parte rei. Ostendimus enim in solutione quarti quomodo nulla natura possit habere realem aptitudinem ad existendum in multis, quia non habet eam antequam existat, dum verò actu existit, ita determinata est ad quodlibet, in quo existit, vt in alio esse nequeat. Ostendimus item in solutione quinti, quomodo natura existens, non fit vna vnitate sufficienti ad vniuersale, sed tantùm vnitate formali, seu fundamentali, de qua intelligitur definitio vniuersalis, dum dicitur vnum in multis: & sic in ea, nulla est æquiuocatio.

Quando verò consideratur natura prout est in omnibus inferioribus simul, & semel, in quo statu singuli actus videntur esse velut partes vnius actus totalis, & adæquati, quo natura est in omnibus inferioribus: non potest etiam hoc modo esse ex parte rei vniuersalis, quia non est vna. Aggregatum enim omnium vnitatum formalium non facit vnum simpliciter, sed simpliciter multa; illæ quippe omnes vnitates, etiam simul sumptæ, relinquunt naturam multiplicatam, & multiplicem, distinctam, & diuisam in multis; at vniuersale dicitur simpliciter vnum.

Dum autem Diuus Thomas vsurpat nomen speciei pro tota natura humana, loquitur secundùm vulgi sensum: vel intelligit habere rationem speciei, vt existit in omnibus indiuiduis, eo modo quo vniuersale dicitur esse vnum in illis, nimirum fundamentaliter, quia ab illis abstrahi potest, & accipere aptitudinem ad essendum in illis sub vna ratione communi per intellectum, abstrahentem, & prædicantem illam. Et quando quæritur in prædicta appendice quis actus respondeat aptitudini vniuersalis. Rectè ibi respondetur, actum illum non esse realem existentiam naturæ in pluribus, sed prædicationem eius, & contractionem ad plura, factam ab intellectu; & sic esse aliquid rationis: realis verò existentia in pluribus, est fundamentum talis abstractionis, & prædicationis.

Neque ob id vnitas vniuersalis communicatur singularibus, aut in actuali prædicatione deperditur, quia natura prædicata, semper remanet indifferens, vt de pluribus alijs prædicetur, licet per actualem prædicationem amittat indifferentiam respectu indiuidui, de quo prædicatur, & ad quod sic contrahitur.

Verum denique est naturam, quæ prædicatur, esse vel posse esse realiter in illis, de quibus prædicatur: neque accipere ab intellectu, vt sit realiter in illis; sed solùm vt sit apta proximè, prædicari de illis per modum vnius, & communis, vnitate, & communitate vniuersalis; atque ita vniuersale fieri proximè, & formaliter ab intellectu, quod quomodo fiat statim dicendum est.

QVAESTIO

QVÆSTIO V.

De Vniuersali per intellectum.

SECTIO I.

Quomodo vniuersale fiat per intellectum.

1. CONSTAT inter omnes authores, qui postremam istam sentẽtiam tuentur, vniuersale fieri ab intellectu per præcisionem, seu abstractionem naturæ communis ab inferioribus, siue à differentijs, & conditionibus indiuiduantibus. Quia enim quicquid existit singulare est, factumque proprium cuilibet indiuiduo per differentias indiuiduantes: ideo vt natura aliqua fiat communis, & vniuersalis, debet præscindi, & concipi absque huiusmodi differentijs, vt ita maneat in se libera, & indifferens ad omnia.

Præscindere autem, & abstrahere, secundùm quod ad præsens institutum attinet, nihil aliud est, nisi in re aliqua, in qua multa coniuncta sunt, siue distinguantur ex natura rei, siue non; vnum sine alio concipere: vt dum intellectus concipit naturam humanam, quæ est in Petro, non conceptâ Petreitate; aut animalitatem non conceptâ rationalitate; aut dum naturam animalis in se considerat, non concipiendo expresè diuersas animalium species. Tunc enim dicitur abstrahere naturam communem animalis à suis inferioribus, & à differentijs.

Hic autem modus loquendi deducitur ex modo operandi intellectus, quem diximus in quæstione de ente rationis, esse per quandam attractionem obiectiuam, quâ res fiunt illi præsentes: ideoque dum vnum sine alio intelligit, videtur illud præscindere, seu abiungere ab alio, & illud ad se attrahere. Quod fit sine mendacio, vt bene docet D. Thomas, 1. p. q. 85. a. 1. ad 1. vnde ***abstrahentium non est mendacium***, inquit Aristot. 2. Phys. c. 2. textu 18. tunc enim intellectus non denegat rei quod habet, nec tribuit quod non habet; sed cognoscit id quod habet, licet non cognoscat omnia, quæ habet, aut non sub omni modo, quo habet: quemadmodum visus, dum percipit colorem in pomo, non percepto eius odore, nullo modo fallitur, nec aliquid fingit.

Hæc autem abstractio vocatur præcisiua, & dicitur fieri per modum

simplicitatis: quod si accedat iudicium intellectus, intelligentis vnum non esse in alio, vel separatum esse ab alio; vt dum dicit, *homo non est equus*. Talis abstractio vocatur negatiua, & dicitur à D. Thoma citato, fieri per modum diuisionis: in eaque reperitur falsitas, si ea, quæ sic separantur, reuera separata non sint.

Quoniam autem vniuersale debet prædicari de multis, hoc est de ijs, à quibus abstrahitur, consequenter debet abstrahi abstractione conuenienti, vt prædicari possit, pro quo.

Nota duplicem esse abstractionem, partialem scilicet & totalem. Abstractio partialis est, quando id, quod abstrahitur, explicatur nomine abstracto, & abstrahitur per modum partis, & formæ, vt *humanitas*. Totalis verò est, quando explicatur nomine concreto, & abstrahitur per modum totius, vt *album, animal, homo*. Nam homo significat humanitatem, & id, in quo est humanitas: & ideo habet rationem totius respectu Petri, Pauli, &c. à quibus abstrahitur: ita tamen vt non concipiantur expresè Petrus, & Paulus, quatenus differunt, sed quatenus conueniunt in natura abstracta, & sunt id, quod habet humanitatem. Vnde *homo*, tantùm confusè, & indistinctè continet totum hoc, quod est in indiuiduis, qui si totum expresè contineret, non fieret abstractio.

Hæc igitur vltima abstractio, seu totalis, propria est vniuersali, vt possit prædicari. Nam ex communi Logicorum regula, *subiectum, & prædicatum supponunt pro eodem*: ita vt subiectum non debeat plus continere quàm prædicatum: si autem fieret tantùm abstractio partialis, subiectum plus contineret: vnde istæ prædicationes non sunt bonæ, *Petrus est humanitas, est animalitas*: sicut nec ista, *Petrus est anima*: istæ autem sunt bonæ, *Petrus est homo, Petrus est animal*.

SECTIO II.

Per quem actum intellectus fiat vniuersale.

3. CIRCA hoc Triplex est sententia, prima est, vniuersale fieri formaliter per abstractionem intellectus agētis, cuius munus est abstrahere species intellectiles à phantasmatis, & eas producere in intellectu patibili, quod quomodò fiat, dicitur in libris de anima. Ita Masius sect. 2, q. 5. & pro hac citatur ab eo D. Thomas Opusculo 55. & 6. & 1. p. q. 85. a. 1. ad 1. vbi ait, *ea quæ pertinent ad rationem speciei cuiuslibet rei materialis, possunt considerari sine principijs indiuidualibus, quæ non sunt de ratione speciei: & hoc est abstrahere vniuersale à particulari, siue speciem intelligibilem à phantasmatibus*. Cajetanus

item c. 4. de ente, & essentia q. 6. & 7. Sotus q. 3. de vniuersalibus, & alij. Sed D. Thomas in contrarium etiam à multis citatur: & reuerâ non potest clarè ex ipso deduci, quid senserit.

Secunda sententia est, vniuersale formaliter fieri per primam cognitionem intellectus possibilis, per quam ipse vtendo speciebus intellectualibus, in se ab agente productis, cognoscit naturam in communi, non cognitis indiuiduis expressè, & clarè. Pro hac sententia citatur Durandus in 1. d. 3. p. 2. q. 5. ad 2. item D. Thomas q. citatâ a. 2. ad 2. vbi sic ait, *sed quòd humanitas apprehendatur sine indiuidualibus conditionibus quod est ipsum abstrahi, ad quod sequitur intentio vniuersalitatis, accidit humanitati, secundùm quod percipitur ab intellectu, in quo est similitudo naturæ speciei, & non indiuidualium principiorum.*

4. Tertia sententia est, vniuersale fieri per secundum actum intellectus possibilis, qui dicitur simplex comparatio, per quam intellectus cognoscit naturam iam abstractam per primam operationem, in ordine ad inferiora, à quibus eam abstraxit, nihil affirmando, aut negando; sed simpliciter apprehendendo conuenientiam eorum in vna natura abstracta, & communi; sicut sensus communis cognoscit sonum, non esse sensibile visus, nec colorem auditus, comparando vnum cum alio absque affirmatione, aut negatione: & ouis cognoscit hanc matrem, suam esse, non illam: quod facit comparando vnam cum altera. Ita Scotus in 2. d. 3. q. 1. n. 9. & Cajetanus cap. 4. de ente, & essentia q. 7. § *responsio autem.* vbi expressè docet relationem generis, & similes, fieri per cognitionem comparatiuam, & per cognitionem reflexam, quâ natura cognoscitur in ordine ad inferiora, & q. illâ sæpe repetit vniuersalitatem esse relationem rationis, factam ab intellectu possibili.

Ita etiam D. Thomas, in 1. d. 2. q. 1. a. 3. his verbis. *Ex hoc quod intellectus intelligit animal, vt in pluribus speciebus, attribuit ei intentionem generis, & huiusmodi intentionis, licet proximum fundamentum non sit in re, sed in intellectu: tamen remotum fundamentum est res ipsa.* & q. 7. de potentia. a. 11. *huiusmodi sunt relationes quæ attribuuntur ab intellectu rebus intellectis, prout sunt intellectæ, sicut relatio generis & speciei. Has enim relationes ratio adinuenit considerando ordinem eius, quod est in intellectu, ad res quæ sunt extra.* Item adhuc expressius Opusc. 48. cap. 1. vbi quærit quid sit vniuersale: sic enim loquitur. *Quia intellectus reflectitur supra seipsum, & supra ea quæ in eo sunt, siue subiectiuè, siue obiectiuè; considerat iterum hominem, sic à se intellectum sine conditionibus materiæ; & videt quòd talis natura cum tali vniuersalitate, seu abstractione, intellecta potest attribui huic, & illi indiuiduo, & quòd realiter est in hoc, & illo indiuiduo ideo format secundam intentionem de tali natura, & hanc vocat vniuersale, seu prædicabile.*

Porrò quæ ex his opinionibus sit probabilior, quilibet poterit iudica-

re, si argumenta quibus fulciuntur expenderimus, quod vt distinctius fiat, seorsim proponemus singula.

SECTIO III.

Vniuersale fieri per intellectum agentem.

5. POTIORES ad sententiam istam confirmandam rationes sunt istæ, prima. Tunc natura fit singularis quando coniungitur cùm differentijs indiuidualibus, ergo fit vniuersalis quando abstrahitur ab illis: sed ab illis abstrahitur per intellectum agentem; ergo per eum fit vniuersalis. Minor ostenditur in libris de anima, quia intellectus agens abstrahendo species intellectiles à phantasmatis, denudat naturam per tales species repræsentatam, ab indiuiduis & differentijs particularibus.

Respondeo negando minorem. Natura enim non abstrahitur per intellectum agentem à conditionibus indiuiduantibus: sed solùm abstrahitur species intelligibilis à phantasmatis: quæ species non est imago expressa, naturæ repræsentatiua; sed tantùm virtualis, vt dicitur in libris de anima.

Deinde. Hæc ratio supponit intellectum agentem non abstrahere à phantasmatis species repræsentantes indiuidua, sed tantùm naturas communes, vt docet D. Thomas 1. p, q. 86. a. 1. hoc tamen multi negant, de quo in libris de anima.

Tertiò. Hoc etiam supposito, non est vera de omni vniuersali absolutè. Nam etiam ex authoribus huius sententiæ, intellectus agens non exercet actionem suam, nisi in phantasmata, quæ illi à phantasia proponuntur: at phantasia non potest illi proponere res spiritales: ergo dum vniuersale fit in rebus spiritualibus, vt in natura Angelica; in natura animæ rationalis, tunc non fit ab intellectu agente.

Quartò. Ad hoc vt intellectus agens faciat vniuersale genericum, non tantùm debet abstrahere naturam à differentijs indiuiduantibus, sed etiam à specificis, quia hæ multiplicant illam, & in varias species diuidunt: at non potest illam abstrahere ab huiusmodi differentijs specificis, nam phantasma non repræsentat aliquid per modum differentiæ, seu formæ, sed per modum totius indiuidui: ergo intellectus agens non potest elicere speciem repræsentantem solam differentiam, vt differentia est; sed solùm repræsentantem totam naturam specificam indiuidui per modum totius. Neque enim liber est, aut cognoscitiuus, vt possit modò elicere speciem repræsentantem solam differentiam, modò aliam repræsentan-

tem gradum genericum, modò aliam repræſentantem totam ſpeciem: quia de ſe operatur quantùm poteſt, & ideo debet imprimere ſpeciem conformem propoſitioni phantaſmatis. Igitur vniuerſale genericum non fiet ab intellectu agente, ſaltem quando phantaſma imbecille non eſt, vt contingit cùm animal ita à longè cernitur, vt diſcerni non poſſit cuius ſit ſpeciei.

6. Secunda ratio. Vniuerſale eſt obiectum intellectus poſſibilis, qui eſt potentia contemplatiua: ergo illum præcedit: & ita fit ab intellectu agente, qui eſt prior patibili, ſaltem quoad actionem.

Reſpondeo, intellectum poſſibilem, non ſolùm eſſe potentiam contemplatiuam reſpectu vniuerſalis; ſed etiam actiuam.

Tertia ratio. Eſſe vniuerſale in actu, eſt eſſe intelligibile in actu: nam vniuerſale eſt obiectum intellectus, vt ſæpe dictum eſt: ſed natura fit intelligibilis in actu per abſtractionem intellectus agentis, vt docet Ariſt. 3. de anima. cap. 6. ergo per eundem fit vniuerſalis.

Reſpondeo, vniuerſale quidem in actu, eſſe intelligibile in actu, ſed non contra, illud eſſe vniuerſale in actu, quod eſt actu intelligibile. Nam quoduis immateriale ſingulare, vt anima hæc ſingularis, hic Angelus, dicuntur actu intelligibilia; & tamen vniuerſalia non ſunt.

Deinde eſſe intelligibile actu, & eſſe obiectum intellectus, habet natura ab intrinſeca, & reali entitate, ſiue perfectione: eſſe autem vniuerſale, habet à ſecunda intentione.

Tertiò, nihil obſtat, quominus indiuiduum materiale repræſentetur directè per ſpeciem ſpiritalem, productam ab intellectu agente in patibili, nam materialia ſingularia, proportionaliter cognoſcuntur à Deo, & ab Angelis.

7. Quarta ratiò. Vniuerſale eſt, quod eſt vnum in multis, & aptum prædicari de illis potentiâ proximâ: ſed natura abſtracta per intellectum agentem, eſt vna in multis, cum vnicâ ſpecie intelligibili repræſentetur, habeatque vniformitatem, & indifferentiam ad plura, quia nulli tunc eſt propria; eſt etiam proximè apta prædicari de multis, quia poteſt intellectus patibilis vti naturâ hoc modo abſtractâ, ad actualem prædicationem, abſque eo quòd medium vllum intercedat: igitur eſt apta ad hoc potentiâ proximâ.

Reſpondeo, in minori ſupponi falſum. Non enim propriè abſtrahitur natura ab intellectu agente, ſed tantùm abſtrahitur ſpecies eius à phantaſmate: neque illa ſpecies repræſentat actu naturam ipſam, ſed tantùm virtualiter, & in potentiâ, quatenus intellectus patibilis poteſt vti illâ ad naturam intelligendam; & ideo non poteſt naturam prædicare de inferioribus, quin prius illam abſtraxerit, & cognouerit.

Adde, quòd licet concederetur ſpeciem à phantaſmatis erutam, repræſentare formaliter naturam; non poſſet tamen illam repræſentare, niſi ſecundùm conditionem eius realem, quia repræſentaret naturaliter: at

vniuersalitas est ens rationis, aut denominatio extrinseca, quæ non potest exprimi ab specie illa, vt patet: igitur vniuersale dici tantùm potest fieri ab intellectu agente in actu primo, virtualiter, & remotè. Neque hanc opinionem existimo veram, nisi in hoc sensu, in quo potest intelligi, & explicari D. Thomas.

SECTIO IV.

Vniuersale fieri per primam operationem intellectus possibilis.

8. SECVNDA hæc sententia his fulcitur rationibus. Prima esse potest ea, quæ pro altera sententia primo, & quarto loco allata est: licet enim vim non habeat pro abstractione, facta per intellectum agentem, ob rationes ibi datas: tamen valida videtur pro abstractione facta per intellectum possibilem: per eum enim natura cognoscitur in se, & libera fit ab omnibus conditionibus contrahentibus; atque adeò fit vna, & proximè apta, vt prædicetur de quolibet infereriori, quia, vt sic, est ratio communis, nulli propria, & vniformiter se habens ad omnia; atque adeò vniuersalis.

Secunda ratio. Quicquid est, vel vniuersale est, vel singulare: sed natura abstracta per primam operationem intellectus possibilis, non est singularis, alioquin non esset abstracta à conditionibus indiuiduantibus, ergo est vniuersalis.

Tertia ratio. Si natura sic existeret extra indiuidua, vt obijcitur cognitioni intellectus possibilis, esset vniuersale in essendo Platonicum: ergo nunc est vniuersalis per denominationem ab intellectu.

Quarta ratio. Si intellectus reflectatur supra actum suum directum, & supra naturam, per eum sic apprehensam, cognoscit eam non esse singularem, nec alicui propriam, sed quid commune, & communicabile multis: ergo ante talem actum reflexum, est reuerà communis, & vniuersalis.

9. Ad has rationes potest vno verbo responderi, naturam sic abstractam, esse vniuersalem Metaphysicè, non Logicè; seu negatiuè, non positiuè; seu remotè, non proximè: Metaphysicè quidem, quia ad Metaphysicum spectat considerare naturas secundùm se, à singularitatibus abstractas, nec à secundis intentionibus denominatas: ad Logicum verò, quatenùs subijciuntur, aut prædicantur: quod requirit comparationem, vt patet. Negatiuè autem vniuersalis dici potest, quia nihil ei repugnat, quin intellectus statim possit eam ad inferiora comparare, & sic

afficere formâ quasi positiuâ, & propriâ viuersalitatis, hoc est relationis rationis ad inferiora; atque constituere proximè, & actu vniuersalem.

Ex quibus in particulari fit satis rationi tertiæ, quæ specialem solutionem postulare videbatur. Nam vniuersale Platonicum, & natura illa realiter separata, haberet in se relationem realem, quâ vniformiter respiceret multa inferiora, & per eam constitueretur formaliter vniuersalis. Cùm igitur natura, ex eo præcisè quòd abstracta est per intellectum possibilem, non referatur actu ad multa, nec concipiatur vt relata ad illa, non potest, vt sic, esse actu, positiuè, & formaliter vniuersalis. Verum est tamen, quod ad huiusmodi abstractionem proximè sequitur intentio vniuersalitatis, sicut relatio ad suum fundamentum, quia natura sic proximè disponitur, vt fiat vniuersalis per sequentem comparationem. Et sic intelligendus est D. Thomas, pro secunda illa sententia citatus.

SECTIO V.

Vniuersale fieri per cognitionem comparatiuam.

10. PROBATVR primò hæc sententia. Vniuersale, vt vniuersale, est aliquid relatiuum, vt patet ex eius definitione, quâ dicitur *vnum in multis, & de multis prædicabile*, & ex definitionibus generis, & speciei traditis à Porphyrio, in quibus genus explicatur per ordinem ad speciem, & species per ordinem ad indiuidua: ergo intellectus non potest dare esse actuale vniversali, nisi concipiat naturam, vt relatam ad multa, tanquam totum ad partes, & superius ad inferiora (Relata enim sunt simul naturâ, & cognitione) hoc autem non fit per primam operationem intellectus possibilis: ergo fieri debet per secundam, quæ est actus comparatiuus.

Respondeo, vniuersale, secundùm essentiam non definiri per actum seu *vnum in multis, & quod prædicatur actu de multis*: sed per aptitudinem, vt scilicet aptum sit inesse multis, & prædicari de multis. Et ideo, vt natura sit vniuersalis, non est opus, vt actu referatur, seu comparetur ad multa, sed sufficit, vt referatur, & comparetur potestate, hoc est vt sit apta, & in proxima dispositione, vt comparetur ad multa, & prædicetur de multis. Hoc autem habet per primam, & directam operationem intellectus possibilis, vt probabiliter ostenditur per rationes secundæ sententiæ.

11. Probatur secundò. Vniuersalitas non est forma realis, vt concedunt aduersarij; ergo est rationis: ergo non fit per actum directum intellectus possibilis. Probatur hæc vltima consequentia, quia ens rationis

est, quod habet esse obiectiuè in intellectu: ergo tantùm est, quando ipsi obijcitur, sed non obijcitur primæ operationi intellectus possibilis: per eam enim tantùm concipitur natura in communi, abstrahendo à differentijs indiuiduantibus: quod non est concipere ens rationis. Ergo &c.

Respondeo primò, negando vltimam illam consequentiam: ad cuius probationem dicunt aliqui, ens rationis non tantùm habere esse quando cognoscitur, licet supponat cognitionem: & ideo volunt illud esse proprietatem, consequentem naturam, vt habet esse in intellectu. Ita Masius sect. 2. q. 5. ad 3. vnde ex hac opinione, *parietem esse cognitum*, est formaliter ens rationis.

Verùm hæc solutio falsa videtur, vt patet ex his quæ diximus, agendo de denominationibus extrinsecis in quæstione de ente rationis. Et confirmatur: nam, posito quòd vniuersalitas sit relatio; vel natura refertur realiter, vel fingitur referri? non fingitur autem referri, dum non comparatur ad inferiora, vt patet ex ratione facta; seu dum non cognoscitur relatio eius ad illa. Si enim existeret relatio naturæ abstractæ ad inferiora, quamuis non cognosceretur, esset reuerâ relatio realis, quia non datur medium inter ens reale, & ens fictum.

Deinde *parietem esse visum*, est verum ante operationem intellectus, sicut & Deum esse creatorem: ergo si paries haberet relationem ad visum, aut Deus ad creaturam, antequam intellectus actualiter ea compararet, tales relationes essent reales, quod patet esse falsum. Requiritur ergo vt intellectus actu fingat ens rationis, alioquin existere non potest, quia existeret extra intellectum, & sic reale esset, quare.

12. Respondeo secundò, verum esse, relationem vniuersalitatis non existere in natura, nisi cùm aprehenditur per actum comparatiuum: ei tamen conuenire dum apprehenditur per actum directum absque differentijs contrahentibus: quia quotiescumque in aliquo subiecto dantur omnia necessaria ad aliquam formam, & solùm deest eius productio, talis forma debetur subiecto, & consequenter potest de illo prædicari, esto talis forma non producatur, aut non resultet, subtrahente Deo concursum: at natura abstracta habet omnia necessaria ad relationem vniuersalis, præter eius productionem: ergo relatio vniuersalitatis ei conuenit. Ita Conimbricenses q. 6. a. 3. ad tertiam sententiam.

Sed hæc quoque solutio falsa videtur. Quamuis enim in formis realibus verum sit, positis omnibus dispositionibus necessarijs in subiecto, formam subiecto deberi, verbi gratia cygno albedinem: si tamen impediatur albedinis productio, subtrahente Deo concursum, falsa erit ista prædicatio, *cygnus est formaliter albus*: ergo similiter falsa erit ista propositio, *natura per primam operationem intellectus possibilis abstracta, est formaliter vniuersalis*, quia de facto non habet in se talem formam, & relationem; quamuis sit in proxima potentia, vt habeat: sicut rectè docet Caietanus 1. p. q. 28. a. 1. paulò ante finem.

Dicendum

Dicendum ergo existimo, vel relationem actualem, non esse de ratione vniuersalis, sed tantùm relationem, aut comparationem potestate, vt in solutione primi dictum est; vel vniuersalitatem non esse relationem rationis, sed in denominatione extrinseca sitam esse, vt explicabitur sectione sequenti.

13. Probatur tertiò. Natura non dicitur vniuersalis ex eo præcisè quòd est vna in se, quia etiam considerata in vno indiuiduo, est sic vna, & indiuisa: neque etiam vt est communis negatiuè, hoc est, vt in se spectatur, abstrahendo à cæteris, quia tunc ei solùm conueniunt prædicata quidditatiua, vt multoties in superioribus explicatum est ex D. Thoma, & alijs: ergo cùm hæc solùm habeat per primam operationem intellectus possibilis, non potest per eam fieri vniuersalis: fiet ergo vniúersalis quando fiet vna multorum, seu vna in multis, & multis communis, quod habet per cognitionem comparatiuam.

Respondeo naturam, eo ipso quòd in se spectatur, abstracta à conditionibus indiuiduantibus, esse vnam, & aptam vt multis insit, deque multis prædicetur, quia, vt sic, nulli est propria, neque in vllo contracta: atque adeo communis est, indifferenter ad omnia se habens: vnde non eget comparatione, nisi vt actum recipiat, qui ei est accidentalis.

Probatur quartò. Si vniuersale fieret per primam operationem intellectus possibilis, genus, species &c. non distinguerentur inter se in ratione vniuersalis, ergo non possunt fieri nisi per secundam. Consequentia est clara, quia eadem sunt principia distinctiua, & constitutiua. Antecedens ostenditur. Quando enim natura animalis concipitur in abstracto, intelligitur tantùm vt principium sentiendi; & natura hominis, vt principium ratiocinandi: an verò sit vna genericè, vel vna specificè, non intelligitur, nisi intelligantur, & cognoscantur illa multa, in quibus inest, quod fieri nequit, nisi per comparationem.

Respondeo negando antecedens. Si enim natura abstracta, sit vniuersalis, vt probant rationes pro secunda sententia allatæ: necesse est vt contineatur sub aliqua specie vniuersalis: quia quod est sub genere aliquo, debet esse sub aliqua illius specie. Verum quidem est naturam non agnosci vt genus, aut speciem, &c. nisi dum comparatur ad ea, in quibus inest, aut inesse potest; sed tamen, vt sit genus, vel species, &c. non indiget illâ comparatione.

Ratio est, quia, dum natura aliqua abstrahitur, debet abstrahi secundum proprium suum, & naturalem conceptum; & consequenter secum defert propriam habitudinem, & conditionem naturalem: vnde si talis conditio faciat eam multis specie differentibus communicabilem, erit genus: si verò communicabilem multis solo numero diuersis, erit species: & ita de cæteris.

SECTIO VI.

Declaratur opinio rationabilior in hac materia.

14. EX dictis evidens relinquitur, probabilem esse vtramque hanc de vniuersali sententiam, & posse rationabiliter sustineri: vt tamen inter se aliquâ ratione concilientur, & quod sentio aperiam, dico postremam sententiam meritò requirere relationem, & comparationem quandam naturæ abstractæ ad sua inferiora, vt completam habeat vniuersalis rationem. Aliam verò, talem relationem rectè excludere, si de relatione rationis ficta, & propriè sumpta intelligatur. Quod ex sequentibus planum fiet.

Vniuersale igitur fieri existimo, suamque vnitatem, & aptitudinem existendi in multis accipere ab intellectu per actum, quo abstrahitur natura à singularibus, ipsis singularibus tantùm confusè cognitis. Ita mihi planè videtur sentire Diuus Thomas cap. 3. & 4. de ente, & essentia, & Opusc. 55. si illius sit.

Ratio est primò, quia actus ille, quo cognoscitur natura, verbi gratia humana, in communi, cognitis tantùm confusè singularibus, à quibus abstracta est, habet pro obiecto verum ens reale, & consequenter tale obiectum, vt sic, est vnum, quia vnitas sequitur ens: sed non est vnum vnitate singulari, quia actus ille non repræsentat expressè aliquod singulare in particulari: neque etiam est vnum vnitate simpliciter formali, seu naturæ secundùm se, quia cognitio talis vnitatis non terminatur ad singularia; ergo est vnum vnitate vniuersali, & consequenter aptum existendi in multis, & prædicari de multis proximâ aptitudine. Eo enim ipso quòd intellectus concipit naturam humanam in communi, concipiendo tantùm confusè singularia, prout participant talem naturam, hoc ipso redditur proximè potens ad enunciandam talem naturam de quocumque indiuiduo, in quo essentiam, & proprietates naturæ humanæ in particulari repererit.

Præterea. Actus, quo concipitur natura aliqua in abstracto, ipsis singularibus confusè cognitis, prout in tali natura conueniunt, est formaliter vniuersalis in repræsentando, & consequenter obiectum est vniuersaliter repræsentatum: ergo obiectum ipsum constituitur formaliter vniuersale per talem actum. Probatur consequentia, quia per illum actum constituitur aptum vt sit in multis, & prædicetur de multis; concipitur quippe commune multis, eo quòd non concipitur Petrus, vel Paulus in singulari, & expressè, sed homo; & consequenter aliquid vtrique commune: atque adeo de ipsis prædicabile. Vnde S. Thomas dicto

Opuſculo aliquanto poſt initium ſic loquitur de illo actu, ſiue ſpecie expreſſa naturæ. *Eſt enim illa in ſolo intellectu ſingularis, & eſt vniuerſalis in quantum habet rationem vniformem ad omnia indiuidua, quæ ſunt extra animam, prout æqualiter eſt ſimilitudo omnium, ducens in omnium cognitionem.*

15. Ex quibus patet primò, ad hoc vt natura aliqua fiat vniuerſalis, non ſufficere vt ipſa concipiatur tantùm in ſe, & ſecundùm ſe in abſtracto cum ſua vnitate formali, vt volebat prior opinio, quia vt ſic eſt tantùm proximum fundamentum vnitatis vniuerſalis: ſed requiritur inſuper, vt ſingularia confuſè concipiantur ſecundùm quòd ſimilia ſunt in tali natura abſtracta.

Secundò patet vniuerſale non eſſe formaliter ens rationis, ſeu relationem ſuperioris ad inferiora, vt vult vltima opinio: quia vniuerſale ſic eſſet figmentum intellectus. Quorsùm autem tam longæ diſputationes de figmento, quod fundamentum omnium ſcientiarum eſt? Deinde antequàm reſultet talis relatio rationis in natura ex comparatione eius ad inferiora, iam ipſa vniuerſalis eſt, quia iam repræſentatur intellectui vt vna in multis: & conſequenter tale ens rationis non conſtituit formaliter vniuerſale, ſed ſupponit iam conſtitutum.

Quare *eſſe vniuerſale*, eſt vera, & realis denominatio extrinſeca, petita ab actu intellectus, repræſentante naturam vnam in multis. Sic enim natura ipſa fit vna extrinſecè; & ipſemet actus habet, vt ſit vniuerſalis in repræſentando, licet entitatiuè, ſeu in eſſendo, ſingularis ſit: quemadmodum, ſi eſſet aliqua forma, ſeu ſtatua lapidea, repræſentans multos homines ſimiles, ipſa haberet eſſe ſingulare, quatenus exiſteret in tali materia; ſed tamen haberet rationem vniuerſalis, ſecundùm quod eſſet communis per repræſentationem plurium, ſeu potius ſecundùm quod eſſet repræſentatio formæ in multis exiſtentis: quæ eſt comparatio D. Thomæ citato Opuſculo.

Tertiò denique patet vniuerſale ita formatum, dicere ordinem ad inferiora, vt aſſerit vltima ſententia: ſed non ordinem rationis; at veluti tranſcendentalem, ſeu eſſentialem, qui formaliter conſiſtit in denominatione extrinſeca, & in apprehenſione directa naturæ, per quam conſtituitur veluti ſuperior, & apta ineſſe multis. Cùm enim apprehendatur vt vna in multis, denominatur extrinſecè à tali apprehenſione, vna, & apta ineſſe multis; atque adeò habens ordinem ad multa: quo fit vt vnitas, & aptitudo, atque ordo ille naturæ ad inferiora, ſint materialiter, & ſubiectiuè, & effectiuè in intellectu: extrinſecè verò in natura: ſicut ratio viſi, & ratio cogniti in obiecto.

Neque aliter de vniuerſali, vt eſt prædicabile, Philoſophari debemus. Prædicari enim actu, & eſſe prædicabile, ſunt denominationes extrinſecæ, petitæ ab actu intellectus, enunciante vnum de alio, abſque vllâ fictione, aut relatione rationis.

16. Hunc porrò seruat processum intellectus in vniuersali formando. Animaduertit verbi gratia Petrum, Paulum, Ioannem, aliosque homines, edere similes operationes, vt audire, videre, &c. vnde colligit in ijs esse principia talium operationum similia: similes enim effectus similes arguunt causas. Idem præterea animaduertit in equo, leone, boue: vnde consequenter colligit esse simile principium talium operationum in ipsis; & quia quæ sunt similia, possunt concipi vt vnum, secundùm id, in quo sunt similia; inde concipit principium talium operationum, quasi esset vnum in Petro, Paulo, equo, leone, abstrahens conceptum communem repræsentantem id, in quo hæc omnia conueniunt, non concipiendo clarè id, in quo differunt: & ita format vniuersale, quod exprimit hac voce, *animal*.

Tum contemplando illam communem rationem abstractam, & eam cum inferioribus, à quibus abstracta est, comparando, & percipiendo conuenientiam eius cum illis; tribuit illi quamdam quasi formam positiuam, per quam, vt vult vltima sententia, constituitur in esse vniuersalis Logici completi: & secundùm eandem sententiam hæc forma est relatio rationis, quæ concipitur ad modum entis realis, & positiui. Vnde natura sic abstracta, & eà relatione, seu comparatione affecta, est vniuersalis obiectiuè: adeo vt si animal realiter existeret, prout intellectui obijcitur, esset vniuersale in essendo, quale Platoni tribuitur. Si autem intellectus per talem comparationem animaduertat, ea, quibus conuenit talis ratio communis abstracta, differre specie; tribuit illi denominationem generis: si solo numero differre intelligat, tribuit illi rationem speciei: & sic de cæteris vniuersalibus, de quorum numero, & proprietatibus quæstione sequenti agemus.

QVAESTIO VI.

De Proprietatibus, & numero vniuersalium.

1. VM hactenus de essentia vniuersalis, & quantum ad materiale, & quantum ad formale, sufficienter differuerimus; ratio ipsa postulat, & doctrinæ ordo, vt explicemus quasdam veluti passiones, & proprietates illius. Nihil autem in particulari dicendum censui de illis quibusdam à Porphyrio excitatis quæstionibus in sua præfatione. An videlicet genera, & species sint in rerum natura: an in solis conceptibus collocentur: vtrum sint corporea, vel expertia corporis: vtrum sint separa-

bilia à rebus sensibilibus, vel tantùm in illis subsistant. Huiusmodi enim, & similes quæstiones satis superque resolutæ manent ex supradictis. Solum ergo hic inquiremus, an vniuersalia sint ingenerabilia, & incorruptibilia; an sint perpetua, & æterna; an peremptis singularibus ipsa pereant; quomodo denique propositiones de ipsis dicantur esse æternæ veritatis. Quæ omnia hebentur veluti passiones, & proprietates, non secùs ac prædicabilitas, de qua in quæstione de genere.

SECTIO I.

An vniuersalia sint ingenerabilia, æterna, &c.

QVIA vniuersalia sunt obiecta scientiarum, consequenter ingenerabilia, immutabilia, & æterna esse debent, vt scientiæ possint esse certæ, & immutabiles: sed quâ ratione hoc attributum eis competat, non vna est omnium explicatio. Plato propter hoc posuit suas ideas, per se subsistentes: sed eas supra clarè refutauimus; & contrarium est fide sanctum, quia quicquid existit, dependet à Deo, vt à primo efficiente, iuxta illud Ioan. 1. *omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil.* Constat autem genes. 1. nihil à Deo factum esse ab æterno, sed in tempore, & ideò vniuersalia quoad existentiam, neque ingenerabilia esse possunt, neque æterna.

Aliqui apud Soncinnatem 9. Metaph. q. 4. dixerunt vniuersalia esse ab æterno secundùm esse essentiæ extra Deum, ita vt essentiæ rerum sint ab æterno verè, & secundùm aliquam entitatem realem, quam à Deo non acceperint, vt ab efficiente: quæ deinde in tempore existentiam recipiant per productionem. Hanc sententiam sequuntur etiam recentiores aliqui, inter quos est de Raconis tractatu 1. de vniuersalibus q. 2. & in Metaph. disput. de principijs complexis sect. 3. Camerarius p. 3. q. 4. conclus. 2. & alij. Sed quæstionem istam in hoc sensu, remittendam censeo in Metaphysicam, vbi de esse essentiæ, & existentiæ rerum, deque earum distinctione disputari solet. Impræsentiarum autem suppono tales essentias non habere veram entitatem extra Deum, nisi quando actu producuntur, & ideò quærendus hic est alius modus, quo vniuersalia dici possint æterna, ingenerabilia, & incorruptibilia.

2. Hunc autem optimè omnium tradidisse mihi videtur D. Thomas, 1. p. q. 16. a. 7. ad 2. & q. 1. de veritate, a. 5. ad 13. & 14. videlicet vniuersalia esse æterna, & perpetua secundùm essentiam; non quidem positiuè, vt vult secunda sententia; sed negatiuè: quia nimirum sunt negatiuè ingenerabilia, & incorruptibilia, eo quòd non generantur secundùm se,

neque corrumpuntur, ſed tantùm per accidens, ad generationem, vel corruptionem ſingularium.

Illud enim cenſeri debet incorruptibile, & ingenerabilè negatiuè, quod ex ſe nullum habet principium, quo corrumpatur, vel generetur, quia ſic negat à ſe omne principium corruptionis, & generationis: vniuerſalia autem ſic ſe habent, quia cùm nihil poſſit generari, niſi in ſingulari, vt ſæpe iam in ſuperioribus inculcatum eſt: nihil quoque poteſt corrumpi, niſi quod ſingulare eſt, ſeu ratione ſingularium. Et ita vniuerſalia non accipiunt exiſtentiam, niſi quia ſingularia producuntur; neque amittunt, niſi quia ſingularia corrumpuntur: & ideò producuntur & corrumpuntur ſecundariò; ſingularia verò primariò. Licet enim generans, per ſe primò tendat in naturam ſpecificam, quia intendit ſimile: ipſa tamen non generatur primariò, ordine executionis: ſed tantùm ordine intentionis: vnde vniuerſalia ex ſe perpetua ſunt, & æterna negatiuè.

Aliâ etiam ratione, perpetua dici poſſunt, quia nihil habent in ſe, quo determinentur ad aliquam temporis differentiam, in qua exiſtant: ſed ſecundùm ſe indifferenter ſe habent ad omne, & quoduis tempus: & hoc etiam modo dicuntur eſſe immenſa, & vbique negatiuè, quia abſtrahuntur ab hic, & nunc, vt loquitur D. Thom. q. 16. citatâ. Licet ergo vniuerſalia generentur, & corrumpantur: licet exiſtant in loco, & tempore determinato; imò dicantur ſimpliciter generabilia, & corruptibilia; hoc tamen non habent, niſi ratione ſingularium, quibus hæ paſſiones per ſe competunt.

Denique cùm vniuerſale dicat aptitudinem exiſtendi in multis, poterunt vniuerſalia dici æterna, quia talis aptitudo, ſaltem fundamentaliter, eis perpetuò conuenit, etiam ſi non exiſtant: eo modo, quo proprietates conueniunt ſubiectis, vt riſibilitas homini, ob neceſſariam vtriuſque connexionem: abſoluto verbo *eſt*, ab omni differentia temporis.

Ex his colligitur, deſtructis ſingularibus, deſtrui vniuerſalia: quod pronuntiauit Ariſtoteles ſub initium capitis de ſubſtantia in prædicamentis, hoc modo, *non exiſtentibus igitur primis ſubſtantijs, impoſſibile eſt aliquid aliorum eſſe.* Poſſunt tamen dici remanere in virtute ſuarum cauſarum, & in ideis diuinis, & in intellectu Angelico, & humano per ſpecies intelligibiles.

3. Quod ſpectat ad veritatem propoſitionum, quæ fiunt de vniuerſalibus, quæque dicuntur æternæ veritatis. Aduertendum eſt, veritatem propoſitionum aliam eſſe formalem, aliam obiectiuam, ſeu fundamentalem. Formalis eſt in intellectu, & conſiſtit in vera rei comprehenſione: itaut res apprehendatur, ſeu enuncietur vt eſt à parte rei; fundamentalis vero eſt in rebus ipſis, quia ex eo quòd res eſt, vel non eſt, oratio eſt vera, vel falſa, ex Ariſtot. in categorijs cap. de ſubſtantia circa finem.

Huiuſmodi autem veritas fundamentalis, poſita eſt in connexione, ſeu identitate extremorum, quæ poteſt eſſe vel poſitiua, vel negatiua:

positiua quidem, quando extrema realiter existunt inter se connexa: negatiua autem consistit in negatione diuersitatis, seu disconuenientiæ, & disproportionis inter aliqua extrema: vnde quamdiu diuersitas aberit ab extremis, tandiu erit negatio diuersitatis inter ipsa. Nam hæc est natura negationis, vt tandiu adsit suo modo, hoc est suâ existentiâ negatiuâ, quamdiu abest forma negata: quo fit vt si inter aliquod prædicatum, & subiectum absit ab æterno diuersitas, & semper absutura sit; ab æterno quoque, & in æternum erit negatio diuersitatis, seu erit identitas negatiua inter illa. His prænotatis.

4. Dicendum est primò admittendas esse propositiones sempiternæ veritatis; eas nimirum, in quibus prædicatum est de essentia subiecti: ita vt semper, & ab æterno veræ fuerint, non tantùm potestate, sed etiam actu. Contrarium tenuit Diuus Bonauentura in 3. d. 22. Gabriel ibidem, quæst. vnicâ. Heruæus quodlib. 1. q. 10. vbi ait, propositiones, quæ dicuntur æternæ veritatis, verbi gratia istam, *homo est animal*, non esse veras absolutè, sed conditionatè, vno ex his tribus modis, *si quid est homo, est animal*: vel, *homo quamdiu est, animal est*: vel denique, *homo est animal potestate, seu potest esse animal*: quo fit vt propositiones illæ non sint actu veræ, nisi quando extrema existunt actu: ab æterno verò tantùm potestate. Nihilominus.

Probatur primò nostra sententia ex Aristot. 1. post. cap. 7. vbi ait non solùm scientiam esse sempiternorum, & incorruptibilium; sed etiam demonstrationem ipsam, illiusque propositiones æternas esse, & necessarias, hoc est infallibiles, æternæque veritatis: ita vt eodem modo se semper habeant, nec falsæ esse possint: quomodo differunt à contingentibus, quæ possunt mutari quoad veritatem, & de veris in falsas transire. At si veræ essent tantùm potestate ab æterno, & actu tantùm in tempore, quando res existunt, non essent necessariæ, sed contingentes, quia existentia conuenit cuilibet creaturæ contingenter, cùm possit esse, & non esse pro libito authoris: & ita propositio, quæ vera esset existentibus extremis, ijsdem corruptis falsa euaderet: atque adeo contingens esset.

Probatur secundò, quia vel ista propositio *homo est animal*, vera est ab æterno, vel non? si est vera, habetur intentum: si non est vera: ergo verum fuit ab æterno dicere eam esse falsam: & ita velis, nolis, dabitur aliqua propositio vera ab æterno, ea nimirùm, quâ enunciabatur, alteram esse falsam.

5. Probatur tertiò, quia è duabus contradictorijs altera est semper vera, & altera falsa, ex cap. de oppositis sub finem, in postcategorijs; siue extrema existant, siue non, vt ibi expresè dicit Aristoteles; ergo licet ab æterno non fuerit homo, nec animal, necesse est, alteram ex his contradictorijs, *homo est animal, homo non est animal*, esse ab æterno veram.

Probatur quartò. Id quod est verum in præsenti, semper fuit verum

esse futurum: sed nunc verum est hominem esse animal rationale; ergo ab æterno verum fuit hominem futurum animal rationale.

Probatur quintò. Omnis propositio hypothetica, semper vera, innititur alicui categoricæ, & simplici, semper veræ: vt ista *si Petrus currit, mouetur*: quæ est semper vera, innititur isti, *omne quod currit mouetur.* At ista secundum aduersarios est semper vera, *si homo est, est animal:* ergo innititur isti semper veræ, *omnis homo est animal* igitur admitti debent propositiones æternæ veritatis actu, & non solùm potestate.

Probatur sextò à priori, quia connexiones, & identitates necessariæ, non consistunt in reali, & Physica extremorum coniunctione, sed in proportione, & conuenientia vnius extremi cum alio: fieri autem non pôtest vt animal non habeat proportionem cum homine, aut risibile cum rationali: & ideo verum semper fuit essentiam hominis ex duobus his conceptibus, animali nempe, & rationali constare; nec posse aut concipi, aut produci, quin producatur animal rationale. Et in hoc sita est certitudo, & infallibilitas scientiæ; cuius consequenter veritas pendere non potest per se ab existentia extremorum. Vnde eius obiectum aliam debet sortiri veritatem, quàm quæ ab aduersarijs assignatur.

6. Obijcies primò. Ex eo quòd res est, vel non est, oratio dicitur vera, vel falsa, cap. de substantia in prædicamentis: sed ab æterno nulla res fuit, præter Deum, ergo nec veritas in propositione.

Respondeo, Aristotelem non loqui de esse existentiæ extremorum, sed de eorum connexione, vel identitate positiua, aut negatiua: quælibet autem ex his sufficit ad veritatem æternam propositionum, vt patet ex rationibus allatis.

Obijcies secundò. Ista propositio, *homo est viuens*, necessaria est, & essentialis; at non est perpetuæ veritatis: ergo nec aliæ. Probatur minor quia vt homo sit viuens, requiritur vnio animæ, & corporis, quæ non fuit ab æterno: & insuper homo aliquando moritur: ergo non est semper viuens.

Respondeo negando minorem; ad eius probationem dico, *viuens* posse sumi, aut Physicè pro composito ex anima, & corpore; aut Metaphysicè pro attributo, & gradu essentiali, qui rei viuentis naturam declarat. Si sumatur primo modo, illa propositio non est perpetuæ veritatis, ob rationes factas: si verò sumatur secundo modo, est æternæ veritatis, quia inter hominem, & hoc attributum, est identitas ab æterno negatiua, vt explicatum est in prima parte sectionis. Quare.

7. Dicendum est secundò, huiusmodi propositiones non esse ab æterno veras ex parte rei significatæ, veritate positiuâ, sed tantùm negatiuâ. Prima pars patet ex dictis, quia ab æterno nulla fuere extrema, inter quæ realis, & positiua connexio, vel identitas extiterit.

Secunda pars patet etiam ex prænotatis. Nam inter extrema proposi-tionum

tionum necessariarum, in quibus prædicatum est de essentia subiecti, vel proprietas quarto modo illius: nec fuit, nec est, nec erit, nec esse potest diuersitas, & disproportio: & consequenter ab æterno fuit inter illa negatio talis diuersitatis, quæ est identitas negatiua, in qua consistit veritas fundamentalis negatiua, vt explicatum est.

Dicendum est tertiò: supradictas propositiones esse ab æterno veras actuali, & formali veritate, quatenus sunt commensuratæ diuino intellectui. Ratio est, quia veritas formalis est in intellectu, cognoscente connexionem prædicati, & subiecti: sed intellectus diuinus ab æterno cognouit connexionem, conuenientiam, & proportionem, quæ est inter extrema propositionum necessariarum: ergo ipsæ fuerunt ab æterno veræ veritate propriâ formali, vt rectè docet D. Thomas 1. p. q. 10. a. 3 ad 3. & q. 16. a. 7. & alibi.

Dices: propositiones contingentes, sunt etiam veræ formaliter in intellectu diuino: ergo non est discrimen inter veritatem propositionum necessariarum, & contingentium.

Respondeo, ex hac parte, contingentes, esse etiam æternæ veritatis; sed magnum esse discrimen inter vtrasque ex parte rei significatæ; seu ex parte extremorum: quia in necessarijs extrema sunt necessariò connexa ab æterno, saltem negatiuè; non autem in contingentibus: vnde huiusmodi enunciationes conueniunt in veritate extrinseca, quæ petitur ex hoc, quòd propositio sit in hoc, vel illo intellectu: differunt autem in intrinseca, quæ petitur ex habitudine, & connexione terminorum: & ita contingentes, possunt dici æternæ veritatis extrinsecæ, non autem intrinsecæ, necessariæ, & essentialis.

SECTIO II.

De numero vniuersalium.

8. ADEO celebris est diuisio illa vniuersalis in quinque species, genus, speciem, differentiam, proprium, & accidens; quam assignauit Porphyrius initio sui operis, & quinque primis capitibus exposuit: vt non solùm veteres ante eum Philosophi suâ authoritate illam confirmauerint: sed posteriores omnes amplexati fuerint. Ioannem Maiorem primum excipio, qui tractatu de accidente, numero 11. non tantùm quinque; sed vel plura, vel pauciora æquè facile astrui posse existimauit. Eum aliqui recentiores sequuntur, inter quos est de Raconis tract. 1. disput. 1. sect. 2. quæst. 3. de vniuersalibus in communi, vbi octo vniuersalia esse contendit. Balforeius q. 2. de genere sect. 1.

insinuat, vt probabilem, opinionem vnam, quæ duo tantum vniuersalia constituat, genus nempe, & speciem. Eam amplectitur Raphael de Auersa q. 8. de vniuersali in communi, sect. 16. conclusione 1. tanquam probabilem, in eamque trahit Auerroem cap. 2. in anteprædicamenta, Ammonium cap. 3. Boëtium in prædicamentis comm. 6. Simplicium comm. 6. & 9. aliosque antiquos.

Denique posset & alia referri, quæ decem, quot nimirum prædicamenta sunt, stabiliat: Et alia, quæ pauciora, sed plura quam duo, nimirum quatuor, ex genere, & specie vnicum efficiens, ob rationes quas afferemus hic, & soluemus. Inter has omnes probabilitatem suam habere mihi videntur tres priores, quarum ideò referam argumenta, soluamque, vt eam, quam voluerit lector amplectatur.

QVINQVE TANTVM ESSE VNIVERSALIA.

9. PRIMVM argumentum ad probandum quinque esse vniuersalia, nec plura, nec pauciora, petitur ex definitione vniuersalis, quâ dicitur *vnum aptum inesse multis*. Ex ea enim concluditur tot esse vniuersalia, quot sunt diuersi modi essendi in multis: sed hi sunt tantùm quinque; ergo tantùm quinque vniuersalia. Minor ostenditur. Nam quicquid inest alteri: aut inest essentialiter, aut accidentaliter: si essentialiter: constituuntur tria priora vniuersalia, nempe genus, species, & differentia: genus quidem, si insit vt pars materialis, potentialis, & determinabilis, vt animal in homine: differentia verò, si insit vt pars formalis, actualis, & determinatiua, vt rationale in eodem homine: species denique, si insit vt tota essentia, omnibus indiuiduis communis, vt ipse totus homo in Petro.

Si verò insit accidentaliter; constituentur duo posteriora vniuersalia; proprium scilicet, & commune accidens: proprium quidem, si insit reciprocè, & vt quid fluens ab essentia, sicut risibile in homine: commune verò, si non insit reciprocè, nec à principijs essentialibus dimanet, vt albedo respectu eiusdem hominis. Nec potest alius modus essendi excogitari, qui sub vno ex his quinque non comprehendatur.

10. Secundum argumentum petitur ex diuersis modis prædicandi, qui sunt tantùm quinque, & proponitur à Porphyrio c. de genere, alijsque interpretibus, hoc modo. Quicquid prædicatur de aliquo, vel prædicatur *in quid*, vel *in quale*, hoc est, in quæstione *quid res sit*, vel *qualis sit*. Si prædicetur *in quid*, & de specie differentibus, erit genus, vt animal; si verò de solo numero differentibus, erit species, vt homo. Si autem prædicetur *in quale*. vel prædicatur essentialiter; & est differentia, vt rationale de homine: vel accidentaliter, necessariò tamen, & reciprocè,

vt risibile de homine, & est proprium: vel accidentaliter contingenter, non necessariò, nec reciprocè, & est accidens commune, vt albedo.

Tertium argumentum desumi potest ex comparatione compositi Metaphysici ad compositum Physicum: & eo vtitur Sotus q. 5. vniuersalium, conclusione vnicâ. Nam in composito Physico, verbi gratia, in homine, distinguere tantùm possumus quinque diuersa, ad eius constitutionem spectantia, scilicet materiam, quæ respondet generi, formam, nempe animam, quæ respondet differentiæ; & compositum ex vtroque, quod respondet speciei. Deinde accidens proprium, quod ei competit ratione formæ, à qua fluit reciprocè, vt est risibile; & accidens commune, ei competens ratione conditionum materialium, vt aiunt, hoc est, ratione talis, vel talis dispositionis corporis; talis, vel talis complexionis quatuor primarum qualitatum; vt esse album, nigrum, &c. nec aliquid aliud diuersum excogitari potest. Ergo quinque tantùm vniuersalia admitti debent, nec pauciora.

OCTO ESSE VNIVERSALIA.

II. SECVNDA sententia, octo statuens vniuersalia, his fulcitur argumentis. Primum est, tot sunt vniuersalia, quot sunt diuersi modi prædicandi de multis: hì autem sunt octo. In primis enim sunt duo in genere, & specie, supra enumerati in secundo argumento: deinde verò sex alij in differentia, proprio, & accidente: quia alia est defferentia, quæ prædicatur de specie diuersis, vt sensibile de equo, leone: alia de solo numero differentibus, vt rationale. Item aliud est proprium genericum, quod de multis specie diuersis dicitur, vt esse quantum, de lapide, de ligno; aliud specificum, quod de solo numero differentibus enunciatur, vt risibile.

Denique aliud est accidens commune genericum, quod de multis specie differentibus prædicatur, vt album de Cygno, de homine: & aliud, quod de solo numero diuersis, vt esse grammaticum, de solis hominibus. Et ita erunt octo diuersi modi prædicandi de multis, nimirum generis, & speciei; differentiæ genericæ, & specificæ; proprij generici, & specifici; accidentis generici, & specifici.

Secundum argumentum, quod est veluti confirmatio præcedentis. Prædicari *in quid* de multis specie diuersis, & prædicari *in quid* de multis solo numero diuersis; constituunt duo diuersa vniuersalia, nimirùm genus, & speciem: ergo prædicari *in quale quid* de specie differentibus, & *in quale quid* de differentibus solo numero, quod sibi vendicat differentia, constituet quoque duo vniuersalia distincta: at in proprio, & in accidente idem quoque prædicationis modus cernitur, ergo octo erunt niu ersalia.

12. Tertium argumentum. Differentia generica, & specifica (idemque de proprio, & accidente generico, & specifico proportionaliter est dicendum) differunt inter se specificè, & essentialiter: ergo duplicem vniuersalis speciem constituere debent. Probatur antecedens primò, quia habent diuersas definitiones essentiales. Nam generica dicitur, *quæ prædicari potest de genere, & de speciebus generi subiectis*. Specifica verò dicitur *quæ de sola infima specie, & indiuiduis ei subiectis, prædicabilis est*.

Probatur secundò idem antecedens, quia generica incompletè prædicatur de multis *in quale quid*: specifica verò completè. Nam specifica ita adæquatè complet indiuiduum, vt per eam adæquatè differat ab omnibus indiuiduis alterius speciei: non ita verò generica. Nam Petrus non differt per sensibile à Bucephalo, &c. at eâdem ratione genus, & species duo constituunt diuersa vniuersalia, quia nimirùm genus incompletè, species uerò completè prædicatur.

Probatur tartiò idem antecedens, quia species dicitur *quæ de multis numero distinctis prædicatur*: sed differentia generica, & specifica prædicantur de multis, numero diuersis, vt sensibile de hoc sensibili, quod est in equo, quod est in leone, &c. rationale de hoc rationali, quod est in Petro, quod est in Paulo, &c. ergo sunt veræ species vniuersalis, inter se distinctæ: quod erat probandum. Et eædem rationes valent in proprio, & in accidente. Atque adeo erunt octo vniuersalia.

DVO TANTVM ESSE VNIVERSALIA.

13. PORRO duo tantum esse vniuersalia, his potest confirmari argumentis. Primum est. Relatiua distinguntur per sua correlatiua: omne enim relatum debet habere terminum, sibi corespondentem, cui commensuretur, & à quo distinctionem, vnitatemque habeat, in ratione relatiui: sed sunt tantùm duo inferiora, species scilicet & indiuiduum: ergo duo tantum erunt superiora, seu vniuersalia: nempe genus, quod prædicatur de multis specie differentibus, vt animal de equo, leone, homine: & species, quæ prædicatur de solo numero diuersis, vt homo, leo, &c.

Secundum argumentum, quod est veluti confirmatio præcedentis, petitur ex dicto communi apud Aristotelem 1. top. cap. 13. quo habetur, *tot modis dici vnum oppositorum, quot dicitur alterum*: sed vniuersale, & particulare, seu superius, & inferius, sunt opposita: ergo cùm inferius dicatur tantùm duobus modis, nempe species, & indiuiduum: superius quoque duplex solummodo erit, genus scilicet, & species.

Tertium argumentum probat intentum à priori. Quia nimirum distin-

ctio propria cuiusque rei sumi debet ab intrinseca eius differentia; non autem ab extrinsecis, & quæ non afficiunt ipsam secundùm se. Nemo autem non videt tria posteriora vniuersalia secundùm alias sententias constitui, & distingui per ordinem ad sua subiecta, quæ sunt ipsis planè extrinseca: vnde hæc distinctio similis est distinctioni prædicamentorum.

Itaque vt aliquid sit verè, & propriè vniuersale, debet considerari in ordine ad sua inferiora: differentia autem, proprium, & accidens, si prædicentur de suis inferioribus, habebunt semper rationem speciei, vel generis. Nam color est genus respectu albedinis, & nigredinis. Rationale est species respectu huius, & illius rationalis, formaliter sumpti: item risibile respectu huius, & huius risibilis: & ita intrinsecè constituentur per proprias differentias vniuersalis, quæ positæ sunt in hoc, quòd sint vel tota essentia, vel pars essentiæ inferiorum.

ARGVMENTA TRIBVS SVPRADICTIS sententijs opposita.

14. CONTRA superiores omnes sententias sic potest aliquis argumentari. Tot sunt vniuersalia, quot sunt diuersi modi prædicandi de multis: hi autem sunt decem, vt patet ex collectione decem prædicamentorum, ergo sunt decem vniuersalia. Vnde Aristoteles 4. Metaph. c. 2. ait tot esse partes vniuersalis, quot sunt partes entis, hoc est prædicamenta.

Secundò. Non minùs differunt modi prædicandi, aut essendi intrinsecè, extrinsecè; separabiliter, & inseparabiliter; pluresque alij, quàm necessariò, contingenter, & similes: ergo vniuersalium numerus non erit determinatus.

Tertiò. Prædicabile, & prædicatum se habent, vt actus, & potentia: sed sunt tantùm quatuor prædicata: tot enim solùm enumerat Aristoteles 1. top. c. 4. nempe definitionem, genus, proprium, & accidens: ergo quatuor erunt tantùm prædicabilia, seu vniuersalia.

Quartò. Genus, & species non sunt vniuersalia distincta: ergo sunt tantùm quatuor. Antecedens probatur, quia vtrumque prædicatur *in quid* incompletè: sicut enim genus, verbi gratia animal, non dicit formaliter totam naturam, & essentiam hominis: ita species, vt homo, non dicit formaliter totam naturam, seu essentiam Petri, quia non dicit Petreitatem, quæ non minùs est ipsi essentialis in ratione indiuidui, quàm rationale homini in ratione hominis. Quod si satis est vt homo complete prædicetur, quod dicat totam naturam communem Petri: satis quoque erit, vt animal completè prædicari censeatur de homine, quòd dicat totam naturam communem hominis, sibi immediatè subiecti.

Quintò. Ens est prædicatum vniuersale, cùm de rebus omnibus dicatur: at non est genus ex communi sententia: nec species quia non habet genus supra se: nec differentia, vt patet: neque enim prædicatur *in quale*, sed *in quid*: nec etiam est proprium, vel accidens, quia non est extra rei essentiam: igitur est sexta species vniuersalis.

Denique. Indiuiduum vagum, vt *quidam homo*, prædicatur de multis, vt de Petro, Paulo, &c. & non continetur sub aliquo vniuersali ex prædictis.

Afferri quoque potest vniuersale, quod aliqui Theologi nuncupant prædicabile assumptiuum, quo natura substantialis, assumpta a verbo, dicitur de personâ assumente: nam verè dicitur, *Deus est homo*, *Verbum Dei*, *Filius Dei est homo*: & hoc de pluribus dici potest, si Pater, & Spiritus-sanctus assumerent alias naturas, aut humanitates.

SECTIO III.

Responsiones ad Allata argumenta.

15. INTER relatas modo sententias, tres priores mihi probabiles videri, iam insinüaui initio sectionis præcedentis: quæ autem præ cœteris maiorem probabilitatem habeat, non tantùm ex argumentis allatis, sed & ex eorum solutione colligi posse nemo non videt, ideo quæ sequuntur, subijcio.

SOLVVNTVR ARGVMENTA PRIMAE SENTENTIAE.

AD primum argumentum primæ sententiæ, quinque tantùm vniuersalia admittentis: Respondeo, negando minorem. Vt enim in primo argumento secundæ sententiæ probabiliter ostenditur, sunt octo modi diuersi essendi, & prædicandi: vnde probatio illius minoris est diminuta in eo, quòd non distinguit in tribus posterioribus vniuersalibus modum essendi in multis, specie differentibus, à modo essendi in multis, solo numero diuersis. Cùm enim vniuersale duo necessariò requirat, scilicet modum essendi, & esse in multis: non minùs ad eius distinctionem facit, esse in multis specie, vel numero diuersis, quàm modus, secundùm quem inest in illis multis: & ex hoc patet responsio ad secundum.

Iuxta tertiam verò sententiam patet quid ad hoc argumentum, & ad

cætera omnia supra posita, responderi debeat: nimirum vniuersale prædicari debere de inferioribus, & sic duos tantum esse modos essendi vniuersalis.

Ad tertium argumentum respondeo, esse disparitatem inter compositum Physicum, & Metaphysicum, quia in Physico considerantur res in se secundùm distinctionem realem; in Metaphysico autem secundùm distinctionem rationis, aut formalem ex natura rei. Vnde licet in homine sit vnica anima rationalis: in re tamen illa, quæ ei respondet in composito Metaphysico, scilicet in rationali, & sensitiuo, potest intellectus distinguere duas rationes diuersas; nimirum quod sensitiuum prædicetur de multis specie differentibus; rationale verò de differentibus solo numero. Quod sufficit ad distinguenda vniuersalia: idemque dic de proprio, & accidente.

SOLVVNTVR ARGVMENTA II. SENTENTIAE.

16. AD primum argumentum secundæ sententiæ, quæ octo vniuersalia probat, Respondeo, negando minorem: ad cuius probationem dico prædicari de multis specie vel solo numero differentibus, non efficere per se diuersa vniuersalia; esse tamen indicium diuersorum vniuersalium, quando coniungitur cum modo prædicandi *in quid*, vt fit in genere, & in specie: quia tunc necesse est illud, quod prædicatur de specie diuersis, prædicari incompletè, vt animal de equo, leone: id verò quod prædicatur de solo numero diuersis, prædicari completè, vt homo de Petro, Paulo. Hoc autem non reperitur in tribus postremis vniuersalibus, quia siue prædicentur de specie diuersis, siue de diuersis solo numero, semper incompletè prædicantur, quia formaliter solùm important vel differentiam, vel proprietatem, vel accidens, quæ non sunt nisi quædam pars eorum, de quibus prædicantur.

Cur autem prædicari completè, vel incompletè, efficiat potiùs vniuersalium distinctionem, quàm prædicari de specie, vel solo numero diuersis, ratio in promptu est, quia primum variat identitatem; non autem secundum. Neque enim maior est identitas albedinis cum animali, quàm Philosophiæ cum homine, licet Philosophia conueniat solo numero diuersis; albedo verò, etiam differentibus specie. At maior est identitas hominis cum Petro, quàm animalis cum eodem Petro, quia homo est idem cum eo totaliter; totam enim eius essentiam communem dicit: animal verò solùm partialiter, cùm vnam solùm eius partem comprehendat. Et ita corruit secundum huius sententiæ argumentum.

17. Ad tertium Respondeo, negando antecedens, loquendo de differentijs, vt differentiæ sunt, seu in ratione vniuersalis. Ad primam

eius probationem iam responsum est, scilicet prædicari de multis specie, vel solo numero differentibus, non efficere ex se discrimen essentiale.

Ad secundam probationem, nego specificam differentiam prædicari potius completè, quàm genericam: neque enim rationale magis complet hominem, quàm sensibile compleat animal. Vnde quòd homo, vel Petrus differat vltimò per rationale à cæteris animalibus, non verò per sensibile, non ptouenit ex eo quòd rationale sit conceptus magis in se completus, quàm sensibile; sed ex eo quòd est vltimus incompletus: nam semper eodem modo prædicantur, nimirum *in quale quid* incompletè.

Et si hæc ratio valeret, genus supremum, & infimum, verbi gratiâ substantia, & animal, essent duo vniuersalia specie distincta, quia supremum prædicaretur incompletè; infimum verò completè. Nam per animal differt homo vltimò, & adæquatè ab omnibus indiuiduis alterius generis, verbi gratia, plantæ, non autem per substantiam.

Ad tertiam probationem eiusdem antecedentis, concedendum est totum argumentum. Nam differentia generica, & specifica, quatenus respiciunt sua inferiora, habent veram speciei rationem, cùm de eis *in quid* completè prædicentur: quatenus verò referuntur ad sua subiecta, habent veram rationem differentiæ, quia de ijs prædicantur *in quale quid*. Verùm prout sunt species formaliter, solo numero inter se differunt: similiter prout sunt formaliter differentiæ, solo numero inter se distinguntur, quia semper habent eundem modum essendi, & prædicandi.

Vnde licet hinnibile, & rationale materialiter sumpta, pro re nimirum substrata, significent res specie diuersas, equum scilicet, & hominem, seu rationem hinniendi, & ratiocinandi: tamen in ratione differentiarum, solo numero inter se distinguntur, vt etiam dicemus sectione sequenti.

SOLVVNTVR ARGVMENTA III. SENTENTIAE.

18. RESPONDEO ad primum argumentum tertiæ sententiæ, quæ duo tantùm vniuersalia admittit, posse in primis dici, maiorem non esse ita intelligendam, quasi vnum numero relatiuum non possit habere plures numero terminos, ad quos referatur, etiam per vnam numero relationem: nam multi, vt in prædicamentis videbimus, existimant patrem referri ad multos filios per vnam numero paternitatem, & filium per vnicam filiationem ad duos parentes, patrem scilicet, & matrem: & ita quamuis concederetur esse duo tantum inferiora, imò vnum tantum absolutè, nempe indiuiduum, non sequeretur non posse esse plura superiora quæ illud vnum respiciant, tanquam sibi subiectum.

Secundò. Licet ſint tantùm duo inferiora, & duo ſuperiora in rigore illo, qui in argumento continetur; non ſequitur quòd non ſint plura vniuerſalia, quàm duo: quia ad vniuerſale tantùm requiritur, vt inſit, & prædicetur de multis, ſiue illa multa ſint inferiora, ſiue ſubiecta. Semper enim ita diſtinguentur diuerſi modi eſſendi, & prædicandi, ex quibus vniuerſalia diſtinguntur.

Ex hoc patet reſponſio ad ſecundum. Nam ſuperius, & vniuerſale non ſunt idem adæquatè: quia plura ſunt vniuerſalia, quæ non ſunt ſuperiora in rigore prædicto; hoc eſt non ſunt in eadem recta ſerie prædicamentali cum ijs, de quibus dicuntur, & quorum reſpectu vniuerſalia ſunt: & ita, licet ſint tantùm duo inferiora, & duo ſuperiora, non ſequitur quòd duo tantum ſint vniuerſalia.

Aliâ tamen ratione quoduis vniuerſale dicitur ſuperius ad ea, de quibus prædicatur, & quibus ineſt; quia habet rationem cuiuſdam totius reſpectu illorum, & ipſa habent rationem partium reſpectu illius. De quocumque enim ſibi ſubiecto prædicetur, habet multa alia, quibus ineſt, aut poteſt ineſſe; & ita ſingula ſunt tantùm pars eorum, quæ ſub ipſo continentur, vt rectè ait D. Thom. 1. p. q. 85. a. 3. ad 2. & alibi; & nos ſupra declarauimus q. 4. ſect. 3. in reſponſione ad 6. & in appendice eiuſdem quæſtionis numero 11. & 19.

19. Cæterùm: ne dictum illud commune *toties dicitur vnum oppoſitorum, quoties alterum*, crudè intellectum, ingerat errorem, quaſi debeant eſſe vniuerſalia penè infinita, quia ſingularia ſunt indeterminata, & penè infinita: ita debet explicari, vt oppoſita ſumantur formaliter, quatenùs oppoſita ſunt, vt rectè ait Scotus q. 12. vniuerſalium; non verò materialiter pro rebus ipſis, in quibus reperitur ratio oppoſitionis. Et ita verum eſt toties vnum oppoſitum dici, quoties alterum, hoc eſt quot ſunt ſignificationes, ſeu acceptiones vnius, tot ſunt & alterius: non verò quòd ſint tot ſuppoſita vnius, quot alterius. Neque enim neceſſe eſt tot eſſe res, ſeu ſuppoſita nigra, quot ſunt alba; licet debeant eſſe tot ſpecies nigredinis, quot albedinis, quia ſub ea ratione formaliter opponuntur.

Reſpondeo ad tertium: quòd cùm vniuerſale dicat ordinem ad multa, quibus ineſt, & de quibus prædicabile eſt, talis ordo eſt illi intrinſecus, & eſſentialis, in ratione vniuerſalis, licet ea, quæ talem eius ordinem terminant, ſint illi extrinſeca: ſicut ordo accidentis ad ſubiectum, & ſubſtantiam, dicitur eſſe illi eſſentialis, quamuis ſubſtantia non ſit quid intrinſecum accidenti. Cùm igitur quinque, aut octo ſint huiuſmodi reſpectus ad multa, diuerſi, vt explicatum eſt in ſecunda, & tertia ſententia; non malè ſtatuuntur quinque, aut octo vniuerſalia.

Adde quod gratis exigitur ad conſtitutionem vniuerſalis, rigoroſa illa diſtinctio per differentias intrinſecas, quia ſufficit ea, quæ neceſſaria eſt ad coordinanda prædicamenta, ad definitiones efficiendas, ad naturam

propoſitionum dignoſcendam, & alia dialecticorum munera exequenda, propter quæ diuiſio vniuerſalium inuenta eſt. Iſtis autem omnibus ſufficit diſtinctio aſſignata.

RESPONDETVR CÆTERIS ARGVMENTIS.

Circa vniuerſalium numerum propoſitis.

20. NVNC ſupereſt vt reſpondeamus his argumentis, quæ tribus ſuperioribus ſententijs repugnare videntur. Et ad primum quidem dico tot eſſe vniuerſalia quot ſunt diuerſi modi prædicandi, ſi habeatur ratio connexionis, & identitatis prædicatorum cum indiuiduo, non autem ſi habeatur ratio extremorum, ſumptorum ſecundùm ſe materialiter. Vniuerſalia enim diſtinguntur ex diuerſis modis eſſendi in multis, qui variantur ad variationem connexionis, quam habent cum indiuiduo. Vnde quia nouem prædicamenta accidentium, eandem habent connexionem cum ſuo ſubiecto, verbi gratiâ Petro, ſcilicet accidentalem; ad vltimum vniuerſale, nempe accidens, aut proprium, ſpectant.

At verò ſi habeatur ratio ipſorum, vt in ſe materialiter conſiderantur; nouem diſtincta prædicamenta, ſeu genera conſtituent, propter nouem diſtinctos modos prædicandi, afficientes ipſamet prædicata materialia: nam alio modo prædicatur quantitas de ſubſtantia, quàm relatio, quia quantitas, & relatio ſunt in ſe diuerſa: & ita de alijs. Nec aliud vult Ariſtoteles; quàm nimirum tot eſſe naturas reales, quæ poſſunt vniuerſales denominari, quot ſunt partes entis, non autem tot eſſe vniuerſalia diuerſa formaliter. Quamuis textus ille vix ibi reperiatur.

Dici etiam poteſt malè inferri numerum vniuerſalium ex numero prædicamentorum: quia modi, quibus prædicamenta accidentium diſtinguntur, ſumuntur ex ordine eorum ad ſubiectum, ſeu primam ſubſtantiam: modi autem vniuerſalium ſumuntur in ordine ad indiuiduum. Vnde ratio ſpeciei, & generis æquè reperitur in accidentibus, ac in ſubſtantia. Nam albedo eſt ſpecies reſpectu huius, & huius albedinis: ſicut homo reſpectu Petri, & Pauli, quia eſt eadem connexio albedinis cum hac albedine, & hominis cum hoc homine.

Ad ſecundum dicitur, modos illos non variare connexionem prædicati cum ſubiecto: nam actio, & immanens, & tranſiens prædicantur ſemper de ſubiecto, aut agente contingenter, licet immanens afficiat illud intrinſecè, & tranſiens extrinſecè, ex communiori ſententia. *Separabiliter* verò, & *inſeparabiliter*, non differunt à modis *neceſſariò*, &

contingenter: aut ſi differunt, non variant connexionem, vt de alijs dictum eſt.

21. Ad tertium reſpondetur in primis, Ariſtotelem virtualiter enumeraſſe quinque, aut octo prædicabilia: nam in definitione continetur differentia, & ſpecies, quia definitio conſtat genere, & differentiâ, ex quibus fit ſpecies.

Secundò dici poteſt cum Soto q. 5. in reſponſione ad primum, Ariſtotelem enumeraſſe, & diſtinxiſſe prædicata per communes locos, è quibus eruuntur argumenta, ad varias quæſtiones concludendas de ſubiecto communi, ſcilicet de ſpecie, quæ cum non ſit prædicatum ſui, non fuit enumerata.

Vno verbo: non loquitur Ariſtoteles de vniuerſalibus: nam definitio cùm ſit aliquid complexum, excluditur à numero vniuerſalium, vt patet ex explicatione definitionis vniuerſalis: & ideo ex hoc loco nihil poteſt concludi pro numero vniuerſalium, aut prædicabilium.

Denique pro tertia ſententia dicendum eſt, aliud eſſe prædicatum, aut prædicabile, aliud vniuerſale: quia, vt aliquid vniuerſale ſit, debet eſſe ſuperius propriè ſumptum: vt verò ſit prædicabile, ſufficit vt ſit aliquid commune multis, etiam ſubiectis; nec opus eſt vt ſit vniuocum. Vnde Ariſtoteles 1. de part. animal. c. 5. in fine ait, eorum, quæ communitatem habent, alia ſecundùm analogiam, alia ſecundum genus, alia ſecundum ſpeciem, eam habere.

Ad quartum, negatur antecedens; & ad eius probationem reſpondetur genus prædicari incompletè, quia non dicit omnia prædicata communia, & eſſentialia vel ſpeciei, vel indiuiduo: ſpeciem verò prædicari completè, quia dicit omnia prædicata communia, indiuiduo eſſentialia, licet non dicat differentiam indiuidualem, quia ſic eſſet prædicatio identica. Vnde prædicari completè, erit dicere omnia prædicata, indiuiduo eſſentialia, præter illud, quo ſingulare differt à communi: prædicari verò incompletè, erit vnum, vel plura ex huiuſmodi prædicatis, non includere, vt fit in genere proximo, & remoto.

Adde quòd, licet ſpecies, & genus in communi ratione prædicati incompleti conuenirent; ſufficienter tamen diſtinguerentur ex eo quòd genus de ſpecie diuerſis, ſpecies de ſolo numero, prædicaretur, vt ſatis probabiliter aſſerit ſecunda opinio.

Ad quintum reſpondetur, ens eſſe analogum, non vniuocum, & ideo non eſſe vniuerſale, quod exigit vniuocationem. Ita Thomiſtæ. Tamen Scotiſtæ aſſerunt eſſe etiam vniuocum, & ideo ex ipſis reſpondetur non eſſe vniuerſale, quia non poteſt comprehendi ſub vllo, niſi ſub genere; non poteſt autem eſſe genus, quia non contrahitur per veras differentias, ſed per modos perficientes ipſum intrinſecè in proprio conceptu. Quod alibi examinabimus. Vnde erit prædicabile, & prædicatum tranſcendens, nimis vagum, & illimitatum, vt vniuerſale eſſe poſſit, quod

naturam certam, & limitatam exigit. Denique dicunt alij ens, saltem creatum, esse genus, quod est etiam probabile. Sed de hoc in Metaphysica, & nonnihil infra, vbi de numero prædicamentorum.

22. Ad sextum Respondeo, indiuiduum vagum, vt *quidam homo*, esse quid complexum, & includere duo, nempe naturam communem, & differētiam indiuidualem indeterminatam: vnde illa duo non faciunt vnum per se: tum propter illam indeterminationem: tum quia natura prædicatur *in quid*, & essentialiter: modus verò indiuiduationis accidentaliter, quia est extra conceptum naturæ: & ita hic non est simplex modus prædicandi, nec consequenter verum vniuersale.

Dici etiam potest ex doctrina D. Thomæ 1. p. q. 30. art. 4. indiuiduum vagum significare naturam cum determinato modo essendi, qui competit singularibus: vt scilicet sit per se particulariter existens, & distinctum ab alijs distinctione vltimâ. Vnde in eius conceptu includitur differentia singularis, quæ in conceptu vniuersalis inueniri non debet.

Præterea potest quoque dici, indiuiduum vagum non esse quid commune multis, sed proprium vni; indeterminatè tamen, seu vagè, & disiunctiuè: ita vt *quidam homo*, idem sit, ac ille, vel ille, vel alius homo: & ita non propter communitatem naturæ, sed propter illam indeterminationem, potest applicari illi, vel illi: ideoque non vniuersale, sed indiuiduum vagum dici debet.

Aliæ dantur solutiones: vt quòd indiuiduum vagum prædicetur analogicè tantùm, aut etiam æquiuocè; cùm significet differentiam indiuidualem, per quam quodlibet indiuiduum est primò diuersum ab alio. Aut quód non significet naturam aliquam integram, non secùs ac existentia; sed modum particulariter existendi: ad vniuersale autem requiratur natura integra. Quæ solutiones non sunt respuendæ, possuntque applicari isti termino, *indiuiduum*, dum de Petro, Paulo, &c. dicitur prædicari. Sed de hoc redibit sermo q. de specie.

23. Ad vltimum dicit Vasques 3. p. disp. 68. c. 4. talem prædicationem spectare ad quintum prædicabile, licet in ea prædicetur aliquid substantiale, quia est extra rationem rei, & potest abesse, vel adesse absque subiecti interitu: vt in ista *circulus est aureus*. Et hoc potest admitti, modò quintum prædicabile dicatur complecti omne illud, quod est extra rationem subiecti, & prædicatur contingenter, siue *in quale*, siue *in quid*, siue adiectiuè, siue substantiuè. Nam re verâ in illa propositione. *Deus est homo*, prædicatum dicitur *in quid* & substantiuè: & natura assumpta constituit vnum substantiale compositum cum persona assumente, quod non contingit in quinto prædicabili, vt communiter sumitur, quamuis prædicatum sit substantia. vnde si communiter sumatur, poterit dici istud esse sextum prædicabile, non ex Philosophia, sed ex Theologia, & fide natum. Ita Raphaël de Auersa.

Verùm dicerem ego esse prædicationem speciei de indiuiduo, non se-

tiùs ac istam, *Christus est homo*: nam in illa *Deus* supponit pro determinato indiuiduo humano subsistente in verbo, hoc est, pro Christo, licet nomine, *Deus*, sumpto simpliciter, significetur tantum Deus, & ita vtrobique prædicatur species humana de composito humano, vt de proprio indiuiduo, diuinâ personalitate completo. Lege D. Thomam Opusc. 2. c. 211. in fine, & 3. p. q. 16. art. 1. & Cajetan. ibidem.

SECTIO IV.

An Vniuersale sit vniuocum, & genus ad omnia vniuersalia.

24. NOTANDVM est primò, vniuersale duo importare, scilicet vniuersalitatem, & id quod vniuersale denominatur, vt diximus aliàs: sicut album includit albedinem, & id in quo est albedo, seu id quod album denominatur. Illud quod vniuersale denominatur, dicitur materiale, seu substratum vniuersalis: vniuersalitas verò dicitur formale.

Notandum secundo, vniuersale posse sumi vel pro solo materiali, vel pro solo formali: vel pro materiali, vt denominato, hoc est, vt affecto formaliter ipsâ vniuersalitate: sicut album potest sumi vel pro solo subjecto albedinis, seu pro corpore, in quo est albedo, aut pro sola albedine, aut pro corpore albo, vt album est, & formaliter affectum albedine.

Notandum tertiò, vniuersale sumptum pro materiali solo, non esse vniuocum, quia illud materiale potest esse & substantia, & accidens, & etiam ens rationis. Nam in entibus rationis possunt quoque assignari genera, species, &c. vt patet. Nihil autem datur vniuocum enti reali, & rationis. Si verò sumatur pro solo ente reali, est vniuocum secundùm Scotistas, non verò in opinione Thomistarum, de quo aliàs. Sed quicquid sit, non intelligitur quæstio ista de vniuersali sumpto hoc modo: sed tantùm de vniuersali pro solo formali, vel pro materiali, vt affecto formaliter vniuersalitate, vel pro aggregato ex vtroque. Nam, etiam positó quod non sit aliquid vniuocum respectu substantiæ, & accidentis: tamen quantitas alba in sacra Eucharistia, & Cygnus albus, in ratione albi vniuocè conueniunt: & ita quoque in ratione vniuersalis poterunt vniuocè conuenire. His positis.

25. Dicendum est primò: vniuersale formaliter sumptum, siue intelligatur sola vniuersalitas, siue natura vt affecta vniuersalitate, vniuocè conuenire, & prædicari de omnibus vniuersalibus. Ita Scotus, q. 8. in

Porph. Tataretus ſub initium ſui tractatus in Porphyrium, §. tertiò ſciendum. Sotus q. 4. concl. 4. & in c. de genere, q. vnicâ, ad 4. Iauellus tract. 4. de quinque prædicabilib. c. 1. 5. & 6. Maſius ſect. 5. q. 2. Complut. diſp. 4. q. vlt. & alij multi recentiores: quamuis non ita expreſsè ſumant vniuerſale duobus his modis; ſed pro ſola notione vniuerſalitatis.

Probatur concluſio, quia illud prædicatur vniuocè, quod ſecundùm nomen, & rationem nomine ſignificatam, prædicatur: vniuerſale verò vtroque modo ſumptum, prædicatur ſecundùm nomen, & rationem ſignificatam de omnibus vniuerſalibus. Nullum quippe eſt vniuerſale, cui non conueniat tum nomen, tum natura ipſa vniuerſalis. Nam genus rectè dicitur vniuerſale, & vnum aptum ineſſe multis. Item verum eſt quòd vniuerſalitas generis, eſt vniuerſalitas, vniuerſalitas ſpeciei quoque, ſeu eſt ratio, & forma, per quam aliquid eſt vnum in multis. Igitur vniuerſale vtroque modo ſumptum, eſt vniuocum ad omnia vniuerſalia.

26. Dices. Ratio vniuerſalis inæqualiter participatur ab his, quibus conuenit; ergo non conuenit vniuocè. Probatur antecedens primò, quia conuenit generi, & ſpeciei independenter; alijs verò dependenter. Nam ſi genus, & ſpecies non eſſent; non eſſent quoque differentiæ, nec propria, nec accidentia.

Secundò. Ariſtot. c. de ſubſt. in categorijs vocat prædicationem eſſentialem, quæ tribus primis vniuerſalibus conuenit, ſimpliciter vniuocam, & 2. top. c. 2. initio diſtinguit prædicari vniuocè à prædicari denominatiuè, ſeu accidentaliter. Duo autem poſtrema vniuerſalia prædicantur denominatiuè de ſuis ſubiectis.

Tertiò. Vniuerſale eſt vnum in multis: ſed genus magis participat hanc rationem, quàm cætera; eſt enim in pluribus, quàm ſpecies, vt animal pluribus conuenit, quàm homo.

Reſpondeo negando antecedens. Ad primam eius probationem, nego rationem vniuerſalis conuenire poſtremis vniuerſalibus dependenter à primis; quamuis poſtrema dependeant à primis quoad ſuum eſſe: ſicut licet ſcientia quoad ſuum eſſe pendeat ab intellectu, in quo recipitur, & à quo producitur; conuenit tamen vniuocè in ratione qualitatis cum intellectu. Ratio eſt: quia omnia vniuerſalia ex æquo participant eſſentiam communem vniuerſalis, quæ eſt aptitudo eſſendi in multis, & prædicandi de multis; neque vni potiùs conuenit, quàm alteri.

Ad ſecundam probationem dico, Ariſtotelem ibi preſſiùs ſumpſiſſe prædicationem vniuocam, quatenus eſt idem cum prædicatione eſſentiali. Nam in definitione vniuocorum, quam ipſe tradit, nullum eſt vocabulum, quod non conueniat vniuocis accidentalibus, vt patebit in antepræ-dicamentis. Nec obſtat quòd Ariſtoteles diſtinguat denominatiua ab vniuocis, quia, vt ſic, habent quoque rationes diuerſas. Dicuntur enim denominatiua, quatenus denominationem ab alijs accipiunt: vni-

uoca verò, quatenus eâdem ratione de suis inferioribus prædicantur.

Ad tertiam probationem Respondeo cum Scoto q. 8. ad 2. genus non esse magis vniuersale, quàm alia, quia non magis participat de ratione formali, quâ vniuersale constituitur, quæque est aptitudo essendi in multis. Tantùm ergo potest dici majus vniuersale, quia extenditur ad plura: sicut numerus quaternarius est maior numerus binario, sed non est magis numerus: nam vterque æqualiter participat essentiam numeri, seu quantitatis discretæ.

Patet igitur vniuersale esse perfectè vniuocum ad omnia vniuersalia. Quòd verò aliqua prædicentur essentialiter, alia accidentaliter: aliqua mediatè, alia immediatè: alia *in quid*, alia *in quale*. Hoc est extra rationem communem vniuersalis, & conuenit tantùm particularibus speciebus. Sicut quòd aliud animal sit brutum, aliud rationale, aliud hinnibile. &c. est extra communem rationem animalis, & ad particulares animalis species pertinet.

27. Dicendum est secundò, vniuersale esse genus ad òmnia vniuersalia. Ita citati authores, & omnes ferè Thomistæ, quicquid in contrarium dicat Fonseca. Est contra multos de quibus in secunda sectionis parte. Probatur, quia illud est genus, quod prædicatur de multis specie differentibus, vniuocè, & *in quid*: sed vniuersale sic prædicatur de omnibus prædicabilibus: ergo est verum genus. Maior est clara. Minor patet quoad primam partem ex præcedenti conclusione: quoad secundam verò etiam patet. Nam si quæratur, quid sit genus, quid species, &c. rectè respondebitur quòd sit vniuersale.

Item genus, & species magis differunt inter se, quàm genus, & genus: sed genus, & genus differunt numero; ergo genus, & species differunt plusquàm numero, igitur specie. Et ita vniuersalia erunt species vniuersalis, quod erat probandum. Vnde nihil vniuersali deest ad perfectam generis rationem.

Nihilominùs, si quis noluerit huic adhærere opinioni, sed negatiuæ, quam statim proponam, poterit respondere rationi iam factæ: omne prædicatum vniuocum *in quid* de pluribus diuersis, non esse genus. Nam ens est vniuocum ad Deum, & creaturas; ad substantiam, & accidens, ex Scoto, & multùm probabili sententia; & dicitur *in quid* de illis; & tamen non est genus respectu illorum. Item persona diuina prædicatur nomine, & re de tribus diuinis personis, & omninò æqualiter, & tamen non est genus, quia tres diuinæ personæ non sunt species, eo quòd species est quid compositum ex genere, & differentia: nulla autem compositio in Deum cadit ex communi sententia. Nec etiam est species, quia nullum habet genus supra se, respectu cuius possit dici species.

Neque obstat quod genus, & species magis differant, quàm genus, & genus, quæ solo numero differunt. Nam etiam magis differunt Deus & Petrus, quàm Petrus, & Paulus, qui solo numero differunt: &

tamen non differunt ſpecie, quia non ſunt ſub eodem genere. Item ſubſtantia, & quantitas non differunt ſpecie, ſi ens non ſit genus, licet magis differant, quàm duæ quantitates.

SECVNDA PARS SECTIONIS.

Vniuerſale non eſſe genus.

28. SENTENTIAM hanc negatiuam, vniuerſale nimirum non eſſe genus, amplectuntur multi, ijque nobiles Philoſophi. Boëtius in Porphyricum c. de genere, Ammonius ibidem; Albertus Mag. tract. 2. c. 9. Niger 2. p. clypei q. 16. de Raconis q. vlt. diſp. 1. in reſp. ad 2. obiect. & alij quidam. Nec leues certè ſunt rationes, quibus eam confirmant; eas hic afferam, ſoluamque, vt ita quæſtio hæc ſub problemate ſuſtineri poſſit.

Prima ratio. Quod omnia genera ſub ſe compectitur, non poteſt aliud habere genus ſupra ſe: ſed genus, quod eſt primum prædicabile, complectitur ſub ſe omnia genera; ergo non poteſt habere ſupra ſe vniuerſale, tanquam genus. Item decem prædicamenta ſunt decem ſuprema genera ex communi ſententia: non poſſent autem dici ſuprema, ſi vniuerſale, ſub quo continentur, genus eſſet.

Secunda ratio. Si vniuerſale eſſet genus, omnia prædicabilia eſſent ſpecies, & ita ſecundum prædicabile diceretur de genere, differentia, & cæteris prædicabilibus: hoc autem eſt abſurdum, quia ſpecies vnius generis, ſunt ad minus diſparatæ, & ita de ſe inuicem prædicari non poſſunt.

Item ſpecies prædicaretur de ſeipſa formaliter, & non identicè. Nam iſta prædicatio eſſet ſecundi prædicabilis, *ſpecies eſt ſpecies vniuerſalis.* Item concretum diceretur de ſuo abſtracto, vt ſpecieitas eſt ſpecies vniuerſalis.

29. Tertia ratio. Si vniuerſale eſſet genus, ſequerentur magna abſurda, & ingens prædicabilium confuſio. Nam primò genus contineretur ſub ſua ſpecie, imo ſub ſeipſo. Si enim vniuerſale eſt genus, conſequenter primum prædicabile, quod omnia genera ſub ſe complectitur, prædicabitur de vniuerſali, vt de parte ſibi ſubiecta, & ſic vniuerſale continebitur ſub genere, quod eſt eius ſpecies. Quod autem continetur ſub ſpecie alicujus generis, neceſſario debet ſub illo genere contineri: ſed vniuerſale eſt hoc genus, ergo continetur ſub ſeipſo, quod eſt perabſurdum.

Præterea genus eſſet indiuiduum ſuæ ſpeciei, quia vniuerſale eſſet indiuiduum primi prædicabilis, quod eſt ſpecies infima vniuerſalis.

Quartò. Vel esset genus supremum, & sic essent plura quam decem, vel subalternum, & sic deberet contineri sub aliquo supremo, quod assignari non potest.

Quarta ratio. Si vniuersale est genus, ergo est vnum in multis, specie differentibus. Hæc enim est definitio generis essentialis. Quod autem conuenit essentialiter superiori, conuenit quoque inferiori: igitur conueniet speciei, quæ continetur sub vniuersali in communi, *esse vnum in multis, specie diuersis*. Quod est falsum: ergo falsum est, quod vniuersale sit genus.

Quinta ratio. Genus non debet includi in suis differentijs: conceptus enim generis, & conceptus differentiæ, sunt diuersi, nec se mutuò participant, ex Aristotele 3. Metap. c. 3. & alibi. Sed vniuersale, saltem formaliter sumptum pro vniuersalitate, includitur in suis differentijs. Veræ enim sunt istæ prædicationes, *genereitas est vniuersalitas, specieitas est vniuersalitas*. Nam huiusmodi differentiæ non sunt quid singulare. Ergo vniuersale non est genus ad omnia prædicabilia.

30. Sexta ratio. omnia vniuersalia non habent veram rationem specierum, ergo neque vniuersale veram rationem generis respectu illorum. Probatur antecedens, quia veræ species sub aliquo genere proximo contentæ, debent à se inuicem distingui per differentias, tale genus diuidentes: sicut homo, & brutum differunt per rationale, & irrationale, diuidentia ipsum animal: sed omnia vniuersalia non sic se habent: distinguntur enim inter se per varios modos attribuendi, seu prædicandi, qui non sunt differentiæ vniuersalis, in se spectati, vt ostensum est præcedenti sectione, in tertia sententia: quia si in se spectetur, respicit tantùm inferiora, quæ specie, aut solo numero differre necesse est, & consequenter quidquid vniuersale est, esse genus aut speciem. Omnia ergo, quæ vniuersalia vocitantur, non erunt species vniuersalis: sed ad summum duo priora. Et sic vniuersale non erit genus ad omnia, imò nec ad vllum, ob alias rationes, iam allatas.

Septima ratio. Si vniuersale esset genus, poneretur loco generis in definitione primi prædicabilis, hoc modo, *genus est vniuersale, aptum de multis, specie differentibus prædicari*. Sed hoc est falsum; quia genus hoc modo definitum, definitur vt genus, & non vt species; ego vniuersale in illa definitione, non est illius genus, quia quod definitur per genus, quod habet supra se, definitur vt illius species, & non vt genus.

Confirmatur primò. Idem non potest esse vniuersale vt sic, & tale vniuersale: sed si vniuersale esset genus, simul esset vniuersale vt sic, & tale vniuersale.

Confirmatur secundò, quia sequentes particulæ, scilicet *prædicari de multis specie differentibus*, deberent tenere locum differentiæ, quod est falsum. Nam differentia in definitione posita, debet separare defini-

tum ab aliquo eorum, quæ ſunt ſub eodem genere; vt ait Ariſtoteles 6. top. c. 2. ante medium his verbis *oportet autem genus ab alijs ſecernere: differentiam verò ab aliquo eorum, quæ ſunt ſub eodem genere.* Quomodo rationale ſeparat hominem ab equo, non à lapide; ſed ab eo ipſum ſatis ſeparat animal. At prædicta verba ſeparant genus ab indiuiduo, quod non continetur ſub vniuerſali, quia non dicitur de multis. Ergo non habent veram rationem differentiæ: nec conſequenter vniuerſale veram rationem generis. Hæc ſunt præcipua huius opinionis argumenta, quibus ſigillatim reſpondendum eſt.

TERTIA PARS SECTIONIS.

Satis fit præcedentibus rationibus.

31. VT præcedentibus argumentis claram adhibeamus ſolutionem, breuiter adnotandum eſt, omnes vniuerſalis ſpecies tripliciter conſiderari poſſe, triplicemque ſubire comparationem. Primò quidem ad vniuerſale, cuius ſpecies ſunt. Secundò ad ſua inferiora, de quibus eſſentialiter prædicantur, tanquam de proprijs indiuiduis. Tertiò ad ſubjecta denominata, ſeu ad res ipſas, quæ vniuerſales denominantur, materialiter ſumptas. Verbi gratiâ, genus, quod eſt primum prædicabile, aliam habet habitudinem ad vniuerſale, cuius eſt ſpecies; aliam ad particulares vniuerſalitates genereitatis, ſeu ad hoc, & illud genus, quod afficit animal, arborem, lapidem, cæteraſque naturas quæ genera denominantur, in quarum numero eſt ipſum vniuerſale: Aliam denique ad ipſas naturas in ſe ſpectatas materialiter, hoc eſt in dato exemplo, ad animal, ad arborem, ad lapidem.

Siue enim vniuerſale formaliter ſumptum, fiat ab intellectu, ſiue ſit in rebus ipſis abſque intellectus operatione, ſemper concipitur per modum formæ, per quam naturæ denominantur, & fiunt formaliter vniuerſales. Vnde huiuſmodi forma dicitur id *quo*: ipſa verò natura, ſeu ſubiectum talis formæ, dicitur id *quod*. Hoc eſt, talis forma dicitur id, quo naturæ denominatæ, ſunt vnum in multis: ipſæ verò naturæ dicuntur id, quod eſt vnum in multis. Quatenus tamen illa forma, ſeu vniuerſale, formaliter ſumptum, reſpicit ſua inferiora eſſentialia, & conſideratur ſecundo modo iam dicto, eſt etiam id *quod*, quia eſt vnum in multis, numero differentibus, vt ſtatim explicabimus.

Vniuerſalia igitur ſpectata primo, & ſecundo modo, habent rationem ſpeciei, & continentur ſub ſecundo prædicabili. Nam ſpecies duplicem habet reſpectum, vt dicemus in propria quæſtione; alterum ad genus,

cui subijcitur, & ratione cuius dicitur species subijcibilis; alterum ad indiuidua, de quibus prædicatur, vt tota essentia communis, & vocatur species prædicabilis. Primam rationem sibi vendicant omnia prædicabilia, primo modo sumpta: secundam verò spectata secundo modo. At si tertio modo considerentur, differunt inter se specificè. Nam vniuersalitas generis, est ratio, quâ natura, verbi gratiâ animalis, constituitur vna in multis, specie diuersis. vniuersalitas verò speciei, est ratio, per quam natura, verbi gratiâ, hominis, constituitur vna in multis numero solo differentibus, quæ duo multùm inter se differunt. His prænotatis.

32. Respondeo ad primam rationem. *quod omnia genera sub se complectitur, non potest habere genus supra se*: sub ea ratione, quâ omnia complectitur, concedo; sub alia diuersa, nego. Primum enim prædicabile, quatenus concipitur habere in se rationem communem omnibus vniuersalibus, quæ est *esse vnum in multis*, respicit vniuersale, vt quid sibi superius, & genus suum, quomodo habet rationem speciei subijcibilis, nec, vt sic, complectitur omnia genera sub se.

Quatenus verò concipitur continere rationem communem omnium generum, quæ est *esse vnum in multis specie differentibus*: non respicit, vt sic, vniuersale, tanquam aliquid superius, sed vel vt inferius essentiale: quando scilicet vniuersale sumitur vt id *quo*: tunc enim de eo prædicatur, vt de proprio indiuiduo, differente numero à cæteris omnibus formis genericis. Vel vt inferius accidentale, quando vniuersale sumitur vt id *quod*, quia de eo tunc dicitur accidentaliter. Nam accidit vniuersali quod sit genus; sicut accidit animali quòd sit homo, alioquin omne animal esset homo, & omne vniuersale genus: vt adhuc explicabimus ad secundam, & tertiam rationem.

Vnde superius hic dicitur, quod latiùs patet eo, in quo includitur, ita vt non valeat consequentia ab ipso ad illud, in quo est inclusum. Inferius verò est quod includit aliud, & à quo valet consequentia ad inclusum, non contra: vt animal est superius homine, quia posito animali, non sequitur homo: & vniuersale est superius ad genus, quia eo posito non sequitur genus.

Quod autem dicitur de decem supremis generibus, non admittetur fortè à nobis: sed quidquid sit hac de re, dicuntur esse decem suprema genera, quia non habent supra se naturam aliquam genericam essentialem; quamuis habeant naturam accidentariam, & denominatiuam, sibi vniuocam, & de ipsis genericè prædicabilem, scilicet vniuersale, quod licet sit genus ad omnia vniuersalia; tamen non prædicatur essentialiter, & quidditatiuè de naturis, quæ vniuersales denominantur. Vnde ista prædicatio, *quantitas est vniuersalis*, est accidentaria, & denominatiua respectu quantitatis, materialiter sumptæ, etiamsi detur vniuersale à parte rei; vt diximus sect. 3. q. 4. in Resp. ad 5. si verò non detur vniuersale à parte rei, tunc huiusmodi decem summa genera non habebunt supra se,

nisi naturam intentionalem, & rationis, ab intellectu dependentem, quod negare non debent illi, qui decem summa genera astruunt.

33. Respondeo ad secundam rationem ex Scoto q. 8. ad 1. non esse inconueniens species eiusdem generis, de se inuicem prædicari in concreto, & denominatiuè, præsertim in relatiuis. Nam de eo, qui habet patrem, & filium, verè dicitur *pater est filius*, seu *qui est pater, est filius*, licet pater non sit respectu illius, cuius est filius, sed respectu alterius. Item in absolutis ostenditur: nam veræ sunt istæ propositiones, *album est dulce in saccaro. Frigidum est album in niue, &c.*

Vnde prædicabilia spectata primo, & secundo modo, explicato in notabili, non sunt diuersa, & distincta: sed in ordine ad superius, nempe ad vniuersale, sunt species subijcibiles; in ordine verò ad inferiora essentialia, sunt species prædicabiles: & ita verè dicitur *genus est species, differentia est species, &c.* quia tamen includunt alium respectum, quatenus sunt formæ, seu id, quo subjecta denominata, dicuntur de multis sic vel sic; quomodo essentialiter distinguntur: ideò tales prædicationes sunt tantùm materiales, & denominatiuæ, dum ipsa prædicabilia sumuntur, vt species inter se distinctæ.

Et hac etiam ratione ista propositio, *species est species vniuersalis*, est denominatiua, si non sit identica, quia per alium respectum est species vniuersalis, per alium est distincta ab alijs prædicabilibus. Ideoque in subiecto sumitur vt *quid*; in prædicato verò vt modus, sicut loquitur Scotus, tum q. cit. tum in 1. d. 2. q. 3. n. 7. dicitur autem *quid* illud quod intelligitur, modus verò ratio, sub qua intelligitur. Verbi gratiâ, dum dicitur, *plurale est singulare*, vera est propositio, si plurale accipitur vt *quid*, & singulare vt modus: hoc est, si pluralitas sit ipsum obiectum significatum; & singularitas, modus, sub quo significatur, & concipitur. similiter dum dicitur, *singulare est vniuersale*: illud quod concipitur est singularitas, & modus, sub quo concipitur, est vniuersalitas, quia, vt concipitur, intelligitur habere indifferentiam ad plura. In prædictis ergo propositionibus id, quod alteri attribuitur, sumitur vt modus: id verò, cui attribuitur, sumitur vt *quid*: & ita nihil absurdi in eis continetur.

Illa tamen propositio, *specieitas est species*, falsa est, quia specieitas est differentia constitutiua speciei: differentia autem non prædicatur in abstracto de toto: quamuis complutenses velint eam esse veram denominatiuè.

34. Respondeo ad tertiam: hæc, & similia cadere in vniuersale Logicum, seu prædicabile, & ab intellectus operatione pendere: ideoque nullam pati difficultatem, quia secundæ intentiones possunt pro libito multiplicari, & aliæ alijs superinduci: itaut aliæ vt superiores, aliæ vt inferiores, & vice versâ, cum aliquo fundamento in re, intelligantur. Quatenus enim intellectus comparat vniuersale ad suas species, tribuit illi intentionem generis: & sic vniuersale, quod erat superius ad genus, ad

speciem, & alia prædicabilia, prout communem eorum rationem continebat, fit per talem comparationem inferius, & indiuiduum primi prædicabilis: & sic genus continet, & continetur sub sua specie secundùm diuersas considerationes, & intentiones rationis; & etiam sub seipso, quatenus in tali specie includitur. Dum verò quæritur an sit genus supremum, vel subalternum: respondetur esse subalternum, positum sub ente rationis, aut secunda intentione, vel denominatione extrinseca, secundùm diuersas sententias, de quibus quæstione præcedenti.

Quòd si quis insistat, aliqua ex his conuenire vniuersali ex parte rei, vt esse genus. Respondendum erit vt in præcedenti solutione, non esse absurdum, genus contineri sub sua specie denominatiuè, & accidentaliter. Tunc enim vniuersale se habet vt id *quod*: & denominatur genus à genereitate, eo modo, quo animal, color, &c. quæ denominationes accidentales sunt, vt diximus. Præterea in istis, & similibus, *animal est homo. Color est albedo.* Prædicatur species de suo genere: & ita aliquâ ratione continet illud sub se, quod non reputatur absurdum, quia non est continentia essentialis, & directa.

35. Instabis. Ergo ista prædicatio, *vniuersale est vniuersale*, erit accidentalis, & denominatiua: quod est maxime absurdum, quia nihil magis est essentiale rei, quàm ipsamet sibi: idem autem in illa propositione de seipso prædicatur. Probatur verò antecedens. Quando enim aliquod prædicatum dicitur de aliquo subiecto essentialiter, debet dici accidentaliter de omnibus, de quibus tale subiectum accidentaliter dicitur. Vt quia color dicitur essentialiter de albedine; & albedo dicitur accidentaliter de cygno; color quoque dicetur accidentaliter de cygno. Atqui vniuersale dicitur essentialiter de genere, & genus dicitur accidentaliter de vniuersali, alioquin omne vniuersale esset genus: ergo vniuersale dicetur accidentaliter de seipso. Quod erat probandum. Igitur dici non potest, quòd vniuersale contineatur denominatiuè sub genere.

Respondeo, concedendo antecedens, negatâ consequentiâ. Sicut enim ista prædicatio, *album est album*, denominatiua est, si album sumatur vt id *quod*, seu pro subiecto denominato: ita prædicta prædicatio, *vniuersale est vniuersale*, erit denominatiua, seu accidentalis, si vniuersale sumatur vt id *quod*, seu pro materiali vniuersalis, eo modo, quo sumitur in istis propositionibus, *animal est vniuersale. Homo est vniuersale.* Si verò sumatur vt id *quo*, idest, pro forma vniuersalitatis: tunc illa prædicatio erit essentialis, quia sensus est, vniuersale est forma, seu ratio, ob quam aliqua natura est vna in multis. Sed hoc modo vniuersale non est genus: vt sic enim non dicit ordinem ad multa specie diuersa; sed ad ipsam naturam, quam denominat vniuersalem, vt ad animal, ad hominem, &c.

Ex quibus soluta manet quarta ratio. Quia enim vniuersali non conuenit essentialiter esse genus, seu vnum in multis, specie diuersis: non

conuenit quoque inferioribus vniuersalis, hoc est speciei, differentiæ, proprio, &c. esse vnum in multis, specie diuersis.

36. Respondeo ad quintam: vniuersalitatem sumi duobus modis. Primo prout distinguitur contra particularitatem: quomodo continet omnes vniuersalitates, tum perfectas, tum imperfectas: & sic non censetur esse genus. Secundo sumitur strictiùs, prout significat naturam integram, quæ non est pars, neque differentia alterius: & sic non includitur in differentijs, quæ sunt vniuersalitates imperfectæ, & partes aliarum. Vnde ista propositio, *genereitas est vniuersalitas*, non est absolutè vera, nisi sensus sit, *genereitas est vniuersalitas partialis: seu differentia vniuersalitatis.* Vel nisi per genereitatem intelligatur integra ratio generis, composita ex ratione communi vniuersalitatis, & ex particulari, quæ est propria differentia generis.

Respondeo ad sextam, negando antecedens: & dico modos illos diuersos prædicandi, esse differentias diuidentes vniuersale: neque vniuersale debere ita absolutè in se spectari: quia, cùm sit vnum aptum inesse multis, debent considerari, & ipsa multa, & modi diuersi essendi in multis, & prædicandi de multis, cùm in suas partes diuiditur: quia tales modi, comparati ad illa multa, diuersas ostendunt, faciuntque differentias. Et hæc dicta sint saluâ vltimâ opinione de numero vniuersalium.

37. Respondeo ad septimam, negando minorem: & ad probationem, concedo genus ibi definiri vt genus est, seu vt est primum prædicabile: vt sic autem, duos includit conceptus; scilicet communem, quo conuenit cum alijs prædicabilibus; & specialem, seu specificum, quo ab illis differt. Primus vocatur vniuersalitas, secundus verò genereitas. Vnde sicut homo includit animalitatem, & rationalitatem: ita genus vt genus, includit vniuersalitatem, & genereitatem; atque adeò, licet definiatur vt genus, non malè ponitur in eius definitione vniuersale, tanquam conceptus communis, & vt quid prædicabile de pluribus præcisè: quia, si intelligeretur vt prædicabile de pluribus specie, intelligeretur vt genus: & sic non esset conceptus communis quinque vniuersalibus, sed proprius generi, imò eius inferius.

Vnde patet responsio ad primam confirmationem. Potest enim idem esse vniuersale vt sic, & tale vniuersale, sub diuerso respectu. Vnde vniuersale, vt est prædicabile de pluribus præcisè, abstrahendo à modo, est vniuersale vt sic: est autem vniuersale tale, scilicet genus, vt est prædicabile de pluribus, specie diuersis. De definitionibus tamen generis, & aliorum prædicabilium fusè infrà disseremus, & quid loco generis in ijs ponatur, determinabimus.

Ad secundam confirmationem dico differentiam, in definitione positam, debere distinguere definitum ab aliquo eorum, quæ sunt sub eodem genere: quomodo prædicari de multis specie differentibus, separat genus ab specie: sed nihil obstat quò minùs separet illud, etiam ab alijs,

ſub illo genere non contentis. Nam rationale ſuo modo ſeparat hominem, non ſolùm ab equo, leone &c. ſed etiam à lapide.

38. Quæres primò an vniuerſale ſit genus immediatum ad omnia vniuerſalia, itaut nullus alius conceptus genericus mediet inter vniuerſale, & ſingulas ſpecies vniuerſalis, ſupra aſſignatas?

Reſpondeo: exiſtimant multi eſſe aliquod genus immediatius: ve aliqui, antequàm diuidant vniuerſale in genus, ſpeciem, differentiam, proprium, & accidens, diuidunt illud in eſſentiale, & accidentale: & ita ineſſe eſſentialiter, erit genus commune, habens tres ſpecies, ſcilicet genus, ſpeciem, & differentiam. Ineſſe verò accidentaliter, erit genus habens duas ſpecies, ſcilicet proprium, & accidens commune. Alij illud priùs diuidunt in neceſſarium, & contingens: & ita ineſſe neceſſariò, habebit quatuor ſpecies, ſcilicet quatuor priora prædicabilia. Ineſſe verò contingenter, habebit quintum. Alij denique prius diuidunt in prædicabile *in quid*, & prædicabile *in quale*.

Verùm meliùs dicitur vniuerſale eſſe genus immediatum: cuius ratio peti debet ex diuerſis modis eſſendi, & prædicandi, ex quibus vniuerſalium numerum ſuprà collegimus. Non enim poteſt aſſignari ratio vlla ab authoribus contrariæ ſententiæ, cur potius diuidatur in *quid*, & in *quale*, quàm in eſſentiale, & accidentale: vnde eadem ſpecies conſtituetur ſub duobus generibus, non ſubalternatim poſitis, quod ipſi abſurdum reputant. Nam differentia erit ſub vniuerſali eſſentiali, & ſub vniuerſali in *quale*, quæ non ſunt ſubalternatim poſita, quia omne quod dicitur in *quale*, non dicitur eſſentialiter, nec contra.

Deinde: ſi pro diuerſis prædicatorum conditionibus, ita liceret interponere genera diuerſa, poſſent multa alia conſtitui. Nam poteſt primò diuidi in neceſſarium, & contingens: deinde neceſſarium, in eſſentiale, & accidentale: tertiò eſſentiale, in completum, & incompletum: quartò incompletum, in *quid*, & in *quale*: quintò accidentale in ſeparabile, & in inſeparabile, &c.

Dicendum itaque eſt, hæc, & ſimilia non eſſe veras differentias vniuerſalis, ſed prædicata quædam inadæquata, quæ ſimul ſumpta, efficiunt completam differentiam, vel potiùs eam diuerſimodè nominant, & indicant proüt ſecundùm diuerſas ſpectatur formalitates, ſiue rationis, ſiue ex natura rei.

39. Si quis tamen contrarium ſequi maluerit, non inficiabor. Nam modi eſſendi eſſentialiter, & accidentaliter, videntur ſufficientes ad conſtituendum genus aliquod medium inter vniuerſale, & quinque ſuas ſpecies: maximè ſi vniuerſale fiat ab intellectu. Alij autem modi, qui aſſignantur, vel eodem recidunt, vel ſunt accidentales, & ſumuntur ex modis prædicandi; vel non ita clarè rem explicant.

Ad illud verò, quod dicitur, differentiam fore ſub duobus generibus, non ſubalternatim poſitis, ſcilicet ſub vniuerſali eſſentiali, & in *quale*.

Respondetur vniuersale in *quale*, sumi à proprietate, hoc est, à prædicabilitate: vniuersale verò essentiale sumitur à modo essendi: & ita nihil vetat differentiam ad vtrumque pertinere sub diuersa consideratione. Sed de his in quæstione de differentia.

Quæres secundò an vniuersalis species sint species infimæ, quæ non possint in alias inferiores diuidi: an verò subalternæ, quæ in alias species diuidantur?

Respondeo esse infimas. Siue enim duo tantùm, siue quinque, siue octo vniuersalia admittantur iuxta triplicem sententiam, de qua supra: semper colliguntur ex diuersis modis essendi, & prædicandi, qui non diuiduntur in alios essentialiter diuersos, alioquin plura deberent admitti vniuersalia. Quapropter singulæ naturæ genericæ, erunt singula numero vniuersalia: adeout animal, in quantùm genus, solo numero differat à planta, à lapide, à colore, &c. vt genera sunt. Quia omnia eundem planè modum essendi habent in suis inferioribus, nimirum per modum partis materialis, vt explicatum est, dum egimus de numero vniuersalium: & idem iudicium sit de cœteris vniuersalibus: de quibus omnibus hæc in communi sint satis.

LIBER TERTIVS.

LIBER TERTIVS, DE VNIVERSALIBVS IN PARTICVLARI.

QVÆSTIO I.

De genere.

SECTIO I.

Quid sit genus.

1. RES generis acceptiones, seu significationes refert Porphyrius capite de genere. Prima est, quâ significat multitudinem, & collectionem aliquorum hominum, aliquâ inter se affinitate coniunctorum, & habentium originem ab aliquo vno principio: quomodò Virgilius Æneidos 1. vocat Italos genus Iouis.

Italiam quæro patriam, & genus à Ioue summo.

Et diuus Paulus actor. 17. vocat homines genus Dei. *Ipsius enim & genus sumus. Genus ergo cùm simus Dei.* Aliquando tamen vna solum persona vocatur genus, vt apud Virg. Æneid. 6. Pyrrhus vocatur genus Achillis.

Ipsumque Æaciden, genus armipotentis Achilli.

Secunda generis acceptio est, quâ significat principium huiusmodi multitudinis, & collectionis hominum: siue illud sit patria, siue parentes, in quo sensu loquitur Ouidius Metam. 13.

Nam genus, & proauos, & quæ non fecimus ipſi
Vix ea noſtra voco.

Ita etiam dicimus Platonem eſſe genere Athenienſem. Patria namque principium eſt generationis cuiuſque, perinde ac pater. Volunt tamen aliqui, vt Cajetanus, nomine generis in hac ſecunda acceptione non tam ſignificari patriam, aut parentes, quàm originem inde deductam, quæ vocari ſolet ortus, ſtirps, proſapia: vnde Porphyrius non dicit Tantalum eſſe genus Oreſtis, ſed Oreſtem genus ducere à Tantalo; & pindarum eſſe genere Thebanum. Et has duas generis acceptiones, etiam apud Ariſt. reperire licet 5. Metaph. cap. 28. ſecunda verò potior eſt quàm prima, quia hominum multitudo, genus non dicitur, niſi quia à parente, vel patria, genus, hoc ſecundo modo acceptum, in ortu traxit.

Tertia acceptio eſt pro eo, ſub quo ſpecies collocatur: & reperitur in Ariſt. 4. topic. cap. 1. & 2. habet autem ſimilitudinem cum genere, primo, & ſecundo modo vſurpato. Sicut enim genus primo modo ſumptum, continet hominum multitudinem, ab vno principio deductam: ita genus hoc tertio modo, continet ſpecierum multitudinem. Et ſicut genus ſecundo modo, principium eſt talis multitudinis: ita genus tertio modo, principium eſt conſtitutiuum ſpecierum, quas ſub ſe complectitur. Verbi gratiâ animal, quod eſt genus, ſub ſe complectitur multas ſpecies, vt hominem, equum, leonem; & eſt principium conſtitutiuum earum. Omiſſis autem duabus primis acceptionibus, de tertia tantum agit Porphyrius, vtpote Logici negotij propria.

2. Genus itaque tertio modo ſumptum definit Porphyrius his verbis, *genus eſt quod de pluribus, ſpecie differentibus, in quæſtione quid eſt, prædicatur, vt animal.* Et hanc deſumpſit ex Ariſt. 1. topic. c. 4. explicatur autem hoc modo. Particulæ, *quod de pluribus prædicatur,* locum habent generis, ſeu conceptus communis, in quo omnia vniuerſalia conueniunt: ſiue per illud intelligatur vniuerſale, ſiue prædicabile, ſiue aliquid aliud; de quo in ſectione ſequenti. Per eaſdem autem differt genus ab indiuiduo, quod de vno tantùm in ſuppoſitione perſonali prædicatur, vt Petrus de ſolo Petro. Per hæc verba, *differentibus ſpecie:* differt ab ſpecie, quæ dicitur de ſolo numero diuerſis, vt homo de Petro, Paulo, qui non ſpecificè, ſed numericè ſolùm diſtinguuntur. Ea autem ſpecie differre dicuntur, quæ ſub eodem genere diuerſas habent definitiones eſſentiales, inquit Ariſtoteles 5. Metaph. cap. 10. vt homo, equus, leo ſub animali. Et hoc intelligi debet ſiue de ipſiſmet ſpeciebus diuerſis, vt ſunt homo, equus: ſiue de contentis ſub diuerſis ſpeciebus, vt ſunt Petrus, & Bucephalus.

Per illas denique particulas *in quæſtione quid eſt*, vel *in eo quod quid*, differt à poſterioribus vniuerſalibus, differentia, proprio, & accidente, quæ prædicantur in *quale quid*, vel in *quale* ſimpliciter. Prædicari autem *in quid*, eſt ad quæſtionem factum per *quid res ſit,* poſſe reſpondere

per ipsum. Vt si quæratur quid sit homo, rectè respondebitur quòd sit animal. Si verò quæratur quale animal sit, respondetur quòd sit rationale. Interroganti denique qualis sit, respondetur quòd sit albus, ater, &c. Vnde patet legitimam esse definitionem, cùm nihil superfluum habeat, nihilque illi deficiat vt explicet genus, & ab omnibus alijs distinguat.

3. Fusius autem explicare lubet, tam pro genere quàm pro cæteris prædicabilibus particulas istas, *prædicare in quid, & in quale.* Igitur vocabulum istud, *quid*, est relatiuum substantiuum, & ideo significat per modum per se subsistentis. Istud verò, *quale*, est relatiuum adjectiuum; & ideo significat per modum adjacentis alteri, seu per modum accidentis. Vnde ad quæstionem factam per, *quid res sit*, solemus respondere per nomina substantiua; nimirum per nomina generis, vel speciei: quia hæc sola significant per modum per se subsistentis. Ad quæstionem verò per *qualis sit res*, nominibus adjectiuis respondemus: scilicet nominibus differentiæ, proprij, & communis accidentis: quia hæc significant per modum adhærentis, & adiacentis alteri.

Ad hoc ergo, vt res aliqua prædicetur *in quid*, duo requiruntur: primum vt sit de essentia rei, de qua prædicatur: secundum, vt significetur per modum materiæ, seu per se stantis. Quo fit, vt differentia, quia significatur nomine adiectiuo, & per modum adiacentis, prædicetur *in quale*: sed quia ad substantiam rei pertinet, non *in quale* simpliciter, sed *in quale quid* prædicatur: Proprium verò, & accidens *in quale* absolutè, quia nec ad substantiam rei pertinent, nec per modum per se stantis significantur: at genus, & species omninò *in quid* enunciantur, quia vtramque conditionem obtinent.

4. Quæres an prædicta generis definitio, essentialis sit, an accidentalis? Respondeo. Soluta manet hæc difficultas ex his, quæ de vniuersali diximus initio libri præcedentis: prædicabilitatem scilicet esse proprietatem vniuersalis. Ex eo enim quòd vniuersale est in pluribus, sequitur quòd sit de pluribus prædicabile: & ita definitio generis, quæ traditur per prædicabilitatem, est descriptiua, & accidentaria. Sicut autem ista definitio vniuersalis *vnum aptum inesse multis*, essentialis est: ita & hæc generis erit essentialis, *quod aptum est inesse multis, specie differentibus, in quid*: seu vt pars essentialis, materialis, & determinabilis: vt explicabimus infra. Essentia enim superiorum inest inferioribus; contracta tamen per proprias eorum differentias: sed vniuersale est superius ad genus, vt supra dictum est: Igitur vniuersalis essentia, nempe *esse vnum in multis*, est essentia generis, contracta, & limitata per hanc differentiam, *specie differentibus*.

5. Obijcies primò. Quidquid definitur, debet esse species ex 7. Metaph. c. 10. & 11. nam definitio debet constare genere, & differentia, quæ duo simul sumpta conueniunt tantum speciei. Sed genus non est

ſpecies : imò eſt eſſentialiter ab ſpecie diſtinctum : & inſuper daretur generis genus, & huius generis alterum genus, & ſic in infinitum : ergo definiri non poteſt.

Reſpondeo, genus eſſe ſpeciem vniuerſalis, vt diximus ſupra ex opinione probabili: atque adeò poteſt definiri definitione conſtante genere, & differentia, quæ eſt *ineſſe ſpecie differentibus*, quæque alijs vniuerſalibus non competit: & ideo, licet genus ſit ſpecies vniuerſalis; eſt tamen diuerſum à ſecundo prædicabili, eo, quo explicuimus, modo in calce libri præcedentis. Neque ideò datur proceſſus infinitus in generibus, quia primum prædicabile genera omnia ſub ſe continet, vt ibi dictum eſt. Si enim ſpectetur vt id *quo*, & vt forma conſtitutiua primi prædicabilis, eſt vnica omninò generis ratio, conueniens eodem modo omnibus formis genericis. Si autem ſpectetur vt id *quod*, ſeu ſecundùm naturas, quæ denominantur genera; ſemper erit ſtatus in ſupremis generibus, vt in genere ſupremo ſubſtantiæ, quantitatis, &c. quæ dicuntur communiter non poſſe propriè definiri, eo quòd non habeant genus ſupra ſe.

Quòd ſi nolis vniuerſale eſſe genus: aut non debere poni loco generis in definitione prædicabilium : de quo diſputabimus ſectione ſequenti. Reſpondendum eſt, illud omne quod definitur, debere eſſe ſpeciem propriè, vel impropriè: hoc eſt, quòd debeat conſtare duplici conceptu; altero, quo conueniat cum multis; altero, quo ab eis differat: ſiue aliquin conceptus communis habeat veram rationem generis, ſiue tantùm ponatur loco generis. Hac enim ratione Ariſtoteles 4. Metaph. c. 2. & alibi ait ens, & vnum multas habere ſpecies: cùm tamen ipſe ex his authoribus cenſeat ens non eſſe verum genus, 3. Metaph. cap. 3.

6. Obijcies ſecundò. Ariſtoteles 7. Metaph. c. 13. ait nullum vniuerſale ſignificare hoc aliquid, ſed quale. Et in categorijs, capite de ſubſtantia, ait ſecundas ſubſtantias, quæ ſunt genera, & ſpecies, ſignificare quale quid. Ergo genus non poteſt prædicari *in quid*, ſed *in quale quid*: & ita non differt à differentia; atque adeò malè definitur.

Reſpondeo primò cum Tatareto, capite illo de ſubſtantia, ſecundas ſubſtantias, & vniuerſalia ſignificare quale quid, ideſt, aliquid pluribus commune, & determinabile; non autem aliquid in particulari. Vnde non ſequitur quòd non prædicentur *in quid*, quando ſunt genera, vel ſpecies.

Reſpondeo ſecundò ex diuo Thoma 7. Metaph. lectione 13. in omni propoſitione ſubiectum habere rationem materiæ; & prædicatum rationem formæ, quatenùs ei quodammodo adiacet, & in eo videtur recipi, & ſuſtentari. Vnde ſicut omnis forma dicitur qualitas materiæ, quia in illa recipitur, & quaſi ſuſtentatur : ita prædicatum dicitur qualitas ſubjecti. Et ideò rectè ait Ariſtoteles primas ſubſtantias, hoc eſt, indiuidua ſignificare hoc aliquid, quia habent rationem materiæ, & ſubiecti reſpectu ſecundarum, quæ ideò dicuntur ſignificare quale quid.

Solent alia obijci contra definitionem generis, vt quòd ens, atque etiam definitio, & anima prædicentur *in quid* de multis, ſpecie diuerſis; & tamen genera non cenſentur. Verùm de ente alias diſputabimus. De definitione verò, cœteriſque complexis ſupra oſtenſum eſt, ea non eſſe in numero vniuerſalium reponenda. Animam autem in communi ſumptam nihil vetat eſſe genus ad vegetantem, ſentientem, & intelligentem. Multi tamen hoc negant, exiſtimantes genus eſſe naturam integram, & completam: & ita ab eius ratione excludi ea, quæ ſunt aliorum partes, vt anima, quæ eſt pars compoſiti Phyſici, & quæ ideo non habet naturam, & eſſentiam propriam generis, ſed tantùm modum eius, ob quem prædicatur veluti genus de multis habentibus modum, & ſimilitudinem ſpeciei.

Verùm ſicut anima eſt pars compoſiti Phyſici, ita & genus eſt pars compoſiti Metaphyſici: & ideo nulla ratio efficax poteſt probare animam non eſſe genus.

SECTIO II.

Quid habeat locum generis in ſuperiori definitione.

7. MAGNA ſatis controuerſia eſt inter Philoſophos quid teneat locum generis in definitione, quam pro genere aſſignat Porphyrius hoc modo, *genus eſt quod de multis, ſpecie differentibus, prædicatur in quæſtione quid eſt.* Multi enim, inter quos eſt Titelmanus, tractatu de Prædicabilibus, cap. 7. Sotus quæſt. vnica de genere ad 5. & in caput de proprio, & alij exiſtimant in prædicta definitione, & alijs, quas tradit idem author de prædicabilibus, vniuerſale habere locum generis, ſenſumque illarum eſſe, genus eſt vniuerſale, quod prædicatur de pluribus, ſpecie differentibus. Species eſt vniuerſale, quod prædicatur de pluribus, ſolo numero differentibus, & ſic de alijs.

Alij verò, vt Cajetanus capite de genere: Toletus ibidem q. 3. poſt Auicennam c. 6. ſuæ Logicæ, & alios multos, aiunt prædicabile in communi habere locum generis, exprimique per illas voces, *quod prædicatur de multis.* Vnde ſenſus erit, genus *eſt prædicabile de multis, ſpecie differentibus, in quid.*

Paulus venetus in caput de genere, Maſius ſect. 1. q. 5. complutenſes diſp. 5. q. 4. & alij non pauci dicunt ſubiectum intentionis generis, ſeu naturam, quæ genus denominatur, in communi ſumptam, & quæ prædicatur de multis, tenere locum generis, & exprimi per hæc verba definitionis; *quod dicitur de multis*: modò nimirum genus definiatur in con-

creto : ſi autem definiatur in abſtracto , hoc eſt, genereitas : tunc vniuerſale erit verum genus illius ; & conſequenter in eius definitione poni debebit pro genere, hoc modo . *genereitas eſt notio vniuerſalis illius, quod dicitur de multis , ſpecie differentibus , in quid* , vt ait Malius. Aut *eſt vniuerſalitas naturæ perfectibilis , ſeu conſtituibilis* , vt aiunt complutenſes. Quod ſimili modo intelligendum eſt in definitionibus aliorum prædicabilium. Quid verius ſit , ex ſequentibus innoteſcet. Itaque.

8. Dicendum eſt primò , probabile eſſe vniuerſale in prædicta definitione tenere locum generis ; atque etiam prædicabile, in ſenſu expoſito à duabus primis opinionibus. Ratio eſt , quia , dum aliquid habet verum genus , tale genus debet collocari in definitione eius eſſentiali : ſed vniuerſale eſt verum genus ad omnia prædicabilia , vt oſtenſum eſt in fine libri ſecundi : ergo debet collocari in definitione eſſentiali generis, tanquam genus illius.

Quòd ſi negetur eſſe verum genus ; eſt ſaltem prædicatum eſſentiale, & ſuperius *in quid* reſpectu illorum, vt ibidem oſtendimus : ergo ingredi debet definitionem eſſentialem generis , & aliorum prædicabilium, tanquam genus , aut loco generis eorum , quia non poteſt aſſignari aliud prædicatum commune , in quo rectiùs , aut magis intrinſecè omnia conueniant , quàm vniuerſale. Et idem proportionaliter debet intelligi de prædicabili , quatenus vniuerſalia ſpectantur in ratione prædicabilium, & eorum definitiones traduntur per proprietatem prædicabilitatis.

9. Obijcies primò : non debet idem bis in eadem definitione repeti ad vitandam nugationem : nec in ea poni definitum ſimul , & definitio definiti : ſed ſi vniuerſale in prædicta definitione eſſet genus , idem bis repeteretur ; & definitum ſimul cum ſua definitione in ea poneretur : ergo dici non poteſt quòd vniuerſale teneat in ea locum generis. Probatur minor : nam capite 5. de interpretatione vniuerſale definitur, *quod de multis prædicari natum eſt.* Ergo ſi genus definiatur *vniuerſale , quod prædicatur de multis &c.* idem bis repetitur , & definitum vnà cum ſua definitione ponitur.

Reſpondeo in primis , non eſſe opus in definitione generis ponere vniuerſale : ſed non ideo ſequitur vniuerſale non eſſe genus in illa ; quia , vt patet ex Ariſtotele 2. topic. c. 2. ſatis poſt initium , licitum eſt in omni definitione collocare pro parte qualibet definiti , ſaltem intrinſeca , ipſiuſmet partis definitionem : quomodo in definitione hominis , loco animalis poſſumus ponere ſubſtantiam corpoream , animatam , ſenſitiuam : & ita factum eſt à Porphyrio , qui loco *vniuerſalis* poſuit in definitione generis , ipſius vniuerſalis definitionem , nimirum *prædicari de multis* ; vt rectè notauit Scotus q. 15. de vniuerſalibus ad 4. quod idem eſt ac ſi diceretur *genus eſt vniuerſale de ſpecie differentibus in quid.* Vnde ſi ponatur vniuerſale non debent poni illa verba , *quod prædicatur de multis.* Et ſi ponantur illa verba , non debet poni vniuerſale.

Respondeo secundò, non esse inconueniens, etiam si ponatur vniuersale cum prædictis particulis, *quod prædicatur de multis*: quia audito *vniuersali*, non statim intelligitur per quid explicari debeat genus, an per essentiam, quæ est *esse in multis*; an per proprietatem, quæ est *prædicari de multis.* Et ita vbi dictum est, *genus est vniuersale*, rectè additur, *quod prædicatur de multis, specie differentibus, in quid.*

Deinde huiusmodi verba ponuntur ob expositionem, & clariorem explicationem, quasi diceretur *genus est vniuersale*, id est, *quod dicitur de multis.* Nam & particula *multis* esset etiam alioquin superflua: tum quia *differentibus*, ponitur in plurali: tum quia differentia importat multitudinem. Et idem dici debet de prædicabili, si poneretur loco generis.

Obijcies secundò. Porphyrius explicans definitionem generis, ait indiuiduum excludi per hæc verba *quod prædicatur de pluribus.* Si autem vniuersale esset genus, hoc esset falsum: quia cum indiuiduum non sit vniuersale, iam esset exclusum per particulam, *vniuersale.* Vnde superfluum esset illud excludere per sequentes particulas.

Respondeo: solutionem patere ex prima præcedenti: quia vniuersale tenet semper locum generis, siue per se, siue per suam definitionem. Quòd si, vt in secunda solutione habetur, ponatur, tum vniuersale, tum prædicari de pluribus: indiuiduum excludetur per vtrumque: & hoc non est inconueniens, quia vtrumque non ponitur eo fine vt excludatur indiuiduum, sed ob clariorem explicatum.

10. Dicendum est secundò: probabile etiam esse, in prædicta definitione, id quod ponitur loco generis, & significatur per relatiuum *quod*, esse ipsam naturam, quæ dicitur de multis, & est subiectum notionis generis, seu vniuersalitatis genericæ. Siue enim detur vniuersale à parte rei, siue non: semper vniuersalitas intelligitur ad modum formæ accidentalis, vel realis, vel rationis, afficientis naturam, quæ vniuersalis, aut genus denominatur, vt supra dictum est.

Fundamentum huius sententiæ petitur ex Aristotele 7. Metaph. c. 5. vbi dicit accidentia debere definiri per suum subiectum. Et capite 1. eiusdem libri ait substantiam esse primum omnium, ratione, & notitiâ, & tempore: ratione, quia necesse est in vniuscuiusque ratione, substantiæ rationem esse, &c. supra quæ D. Thomas sic ferè loquitur lect. 4. litera F. substantia, quæ habet quidditatem absolutam, non dependet in sua quidditate ex alio, itaut oporteat exteriorem essentiam in eius definitione poni. Accidentia verò non habent esse nisi per hoc quòd insunt subiecto: & ideo eorum quidditas est dependens à subiecto: & per hoc oportet quod subiectum in definitione accidentis ponatur; quandoque quidem in recto; quandoque verò in obliquo: in recto quidem quando accidens significatur in concretione ad subiectum, vt cùm dico *simus est nasus concauus &c.* idem expressiùs explicat lect. 6. de sensu, & sensili, lit. E. his verbis *Est autem considerandum, quòd semper oportet subiectum ponere in de-*

finitione accidentis , vt dicitur 7. Metaph. differenter tamen. Nam si accidens definiatur in abstracto, subiectum ponitur loco differentiæ: id autem, quod pertinet ad genus accidentis, ponitur loco generis: vt cùm dicitur, simitas est curuitas nasi. Cùm autem accidens difinitur in concreto, è conuerso subiectum ponitur loco generis; sicut cùm dicitur simum est nasus curuus. Idem habet Opusc. 36. cap. 1. Opusc. 42. cap. 19. si tamen eius sit. & 1. 2. q. 53. art. 2. ad 3. & alibi.

Hæc omnia adduxi, quia totam explicationem, & probationem huius sententiæ conficiunt. Ratio autem cur hoc ita fieri debeat, petitur ex modo significandi concretorum, quæ supponunt pro subiectis, vt *album* pro re habente albedinem: & ideo in definitione concreti debet poni subiectum, vt per se stans, & subiacens formæ significatæ; & consequenter tanquam genus, quia genus in quauis definitione significatur vt per se stans, & *in quid*; differentia verò *in quale*, & tanquam illi adiacens. & ita ostenditur accidentia non habere subsistentiam, nisi ex subiecto.

11. At verò dum accidens exprimitur in abstracto, licet in eius definitione ponatur subiectum; non ponitur tamen vt prima pars definitionis, hoc est vt genus; sed vt differentia: quia tunc accidens est aptum, vt illi assignetur verum genus intra proprium prædicamentum: subiectum autem ponitur tanquam secunda pars definitionis, seu tanquam differentia. Et licet in vtroque definitionis genere importetur dependentia, & habitudo accidentis ad subiectum; importatur tamen diuerso modo: propter quod idem nunc habet rationem generis, nunc differentiæ. Nam dùm accidens exprimitur in abstracto, importat habitudinem ad subiectum, quæ incipit ab accidente, & terminatur ad subiectum: nam albedo dicitur, quâ aliquid est album. Et ideo subiectum ponitur vt secunda pars definitionis, seu vt differentia. Dum verò accidens exprimitur in concreto, incipit habitudo à subiecto, & terminatur ad accidens. Nam album dicitur quod habet albedinem: & ita subiectum ponitur vt prima pars definitionis, hoc est vt genus. Ita diuus Thomas loco citato primæ secundæ.

Ex his igitur patet in prædicta generis definitione, si spectetur in concreto, naturam, seu subiectum tenere locum generis, significarique per relatiuum *quod*, etiam si genereitas dicatur accidens rationis, seu secunda intentio: quia natura entium, seu accidentium rationis inuestiganda est, & intelligenda per proportionem ad naturam accidentium realium. Quod idem intelligi debet, tum de ipso vniuersali: tum de omnibus prædicabilibus.

12. Obijcies primò: genus debet esse natura vniuoca, vt sæpe dictum est: sed subiectum, seu natura, quæ denominatur genus, non potest esse vniuoca, quia reperiuntur genera tum in entibus rationis, tum in entibus realibus: enti verò reali, & enti rationis nihil est vniuocum: ergo subiectum, seu natura, quæ denominatur genus in superiori definitione, non potest subire vices generis.

Respondeo

Respondeo aliud esse genus, aliud tenere locum generis in aliqua definitione. Illud enim, quod est proprium, & verum genus, debet esse vniuocum respectu eorum, quorum est genus: id autem, quod tenet locum generis, non est opus esse naturam vniuocam; sed sufficit quòd sit conceptus communis essentialis, in quo multa, specie diuersa, conueniant. Quomodo Arist. 2. de anima, cap. 1. definiuit animam, *actum corporis organici, potentiâ vitam habentis.* Vbi *actus*, qui tenet locum generis, non censetur communiter natura vniuoca, sed analoga.

Deinde potest dici relatiuum illud *quod*, positum in definitione loco generis, supponere indeterminatè, & vagè pro quauis natura, quæ potest esse genus: & ideo non est opus, vt detur aliquis conceptus, vniuocè communis omnibus naturis, simul sumptis, quæ denominatione generis affici possunt.

13. Obijcies secundò: non potest eadem res esse genus, & differentia vnius, eiusdemque definiti, quia definitum non potest in eadem re conuenire cum alijs, & differre ab illis. Sed si prædictus modus definiendi accidentia, obseruaretur, hoc contingeret. Nam in ista definitione, *simum est nasus curuus*: nasus tenet locum generis: & in ista, *simitas est nasi curuitas*: nasus habet locum differentiæ. Item in illa, curuitas habet locum differentiæ: & in ista locum generis. Similiter in ista definitione, *genus est natura perfectibilis vniuersalis. Vniuersale* ponitur pro differentia, per quam ratio, & formalitas generis distinguitur à cœteris, quæ in eadem natura perfectibili reperiri possunt, vt est subijcibilitas: & tamen habet rationem generis in ista, *genus, seu genereitas est vniuersalitas naturæ perfectibilis.* Hoc autem magnum videtur inconueniens.

Respondeo vnam, eandemque rom posse esse genus, & differentiam eiusdem definiti, sub diuersa ratione; itaut in vna definitione sit simpliciter, & propriè differentia; in alia verò sit genus impropriè, & secundùm quid tantùm: aut contrà. Quod inter alias rectè explicant complutenses. Propter diuersum enim modum significandi abstracti, & concreti fit, vt quando accidens definitur in abstracto, attendatur conuenientia eius cum rebus eiusdem generis, cum quibus comparatur secundùm lineam, & diuisionem essentialem: & ita potest in definitione poni illud quod est propriè genus, & pro differentia id, quod est propriè differentia intra illud genus.

Verbi gratiâ, quando simitas definitur *nasi curuitas*, attenditur conuenientia simitatis in curuitate cum alijs figuris curuis, seu eiusdem generis, vt cum gibbositate, crispitudine. Differentia verò illius sumitur ex subiecto, quatenus ipsa est curuitas nasi, & aliæ capularum, & capillorum. Subiectum autem ponitur in obliquo, vt ostendatur ipsum non esse propriam illius differentiam; sed id, per ordinem ad quod constituitur in suo esse, & ratione specifica. Vnde differentia illa, significata per

ſubiectum, eſt intra idem prædicamentum cum ſuo genere, ſcilicet curuitate: & ita fit perfecta, & ſtricta definitio ex vtroque. Idemque patet dum definitur genereitas: comparatur enim cum ſpecieitate, differentialitate &c. quæ ſunt formæ eiuſdem generis, & ita pro genere ponitur *vniuerſalitas*, & pro differentia, *natura perfectibilis*, per ordinem ad quam ſpecificatur, & à cœteris diſtinguitur.

At verò quando accidens definitur in concreto, fit comparatio eius cum rebus diuerſi generis, cum quibus in hoc ſolùm conuenit, quod eidem ſubiecto inſit. Quo fit vt pro genere ponatur ipſum ſubiectum; pro differentia verò id quod pertinet ad proprium genus. Nam quando ſimum definitur *naſus curuus*, ſimitas conuenit cum rectitudine, aut aquilinitate, quæ ſunt figuræ diuerſi generis, in hoc, quòd eidem ſubjecto, ſcilicet naſo inſit: diſtinguitur autem per curuitatem, quæ eſt differentia pertinens ad proprium genus figuræ ſuæ. Quo fit vt hæc definitio non ſit ſtricta, & perfecta, quia in ea ponuntur res diuerſorum prædicamentorum in recto. Nam curuitas pertinet ad prædicamentum qualitatis, & naſus ad prædicamentum ſubſtantiæ.

Vnde tali definitioni non conueniunt proprietates, quæ ſolent aſſignari proprijs definitionibus, vt quòd definitio, & quælibet eius pars prædicentur eſſentialiter de definito 1. poſt. cap. 4. quòd definitio, & definitum ſint idem, &c. Et ex his patet, valdè probabilem eſſe hanc ſententiam: methodum quoque definiendi accidentia in concreto ſignificata, eſſe legitimam.

15. Verùm; ſi res adhuc diligentiùs examinetur, videbitur in primis dicendum, quando accidentia in concreto ſignificantur, & definiri dicuntur: ſæpè non tam definiri accidentia, quàm ſubiectum accidentium, quatenùs accidentibus afficitur, & informatur; vt dum ſimum definitur *naſus curuus*, ibi definiri naſum, non in ſe, quatenus eſt talis ſubſtantia, talis pars corporis, &c. ſed quatenùs afficitur tali figurâ. Nam nec ſola naſi ſubſtantia, nec ſola curuitas, in ſe ſpectata, faciunt ſimum, ſed vtrumque ſimul. Item dum definitur muſicus, *cantandi peritus*, non definiri muſicam, ſed hominem, vt arte muſicæ informatum.

Dixi, *ſæpè*: quia quando ſubiectum accidentis nihil confert ad rationem definitionis; ſeu quando ratio, & ſignificatum definitionis, totum conuenit per ſe accidenti; tunc definitur accidens, & connotatur tantùm ſubiectum: vt dum definitur album, *diſgregatiuum viſus*, patet quòd tota ratio diſgregandi conuenit albedini per ſe, ita vt ſubiectum ad hoc nihil per ſe conferat. At quando definitur muſicus, *cantandi peritus*, conſtat quòd non ſolùm muſica, ſed & homo ad cantionem per ſe concurrat; & ideò homo, vt muſicâ informatus, eſt id, quod definitur. Et ita in ſimilibus.

Præterea: quamuis prædicta ſententia vera eſſet, poſſet ſemper ſaluari, ponendo *vniuerſale* pro genere: quia vniuerſale dicit vniuerſalitatem, &

id, in quo est vniuersalitas, hoc est, subiectum, seu naturam vniuersalitate affectam. Et hoc conuenientius videtur, quia natura indeterminata, & vagé significata per nomen *natura*, determinatur per *Vniuersale*, ad esse proprium generis, & cuiusuis prædicabilis, fitque hoc modo genus proximum. Vnde sicut rectiùs definitur animal per *Viuens*, quam per *corpus*, aut *substantiam*, quæ sunt genera remotiora: ita genus rectiùs definitur per *Vniuersale*, tanquam per genus proximum, quam per *naturam*, in communi sumptam. Neque obstat, quòd vniuersale dicat duo; quia etiam viuens dicit corpus, & substantiam: & sicut hæc sibi subordinantur; ita & natura, & vniuersalitas; siue sit secunda intentio naturæ, siue realis proprietas, vt dicetur sectione sequenti.

16. Tertiò dici potest, quando Aristoteles ait accidentia definiri per subiectum, ipsum loqui non de omnibus, sed de accidentibus copulatis, id est, quæ sibi determinant certa subiecta, sine quibus definiri nequeunt, vt notat Scotus q. 15. prædicabilium ad primum; vt est simitas, risibilitas, &c. At vniuersalitas nec in communi, nec in particulari determinat sibi subiectum, aut naturam alicuius generis; sed vniuocè inest, aut applicatur omnibus. Vel loquitur de accidentibus, quæ habent suum esse à subiecto; & fundamentum allatæ sententiæ hoc videtur supponere. At vniuersalitas, genereitas, &c. sunt intentiones rationis secundùm huius opinionis authores, quæ suum esse accipiunt ab intellectu.

Denique istud addiderim ex Scoto in 4. d. 12. q. 1. à numero 18. vt ostendam, quæ veritas sit in fundamento prædictæ sententiæ: in definitione accidentis debere poni subiectum, non propter dependentiam eius à subiecto, seu substantia, quia Deus potiùs poneretur in definitione cuiuscunque creati, quàm substantia in definitione accidentis: sed quia nulla forma potest habere conceptum, quietantem intellectum, nisi coïntelligatur illud, cuius est forma. Vnde licet accidens, v. g. albedo, possit definiri per essentialia, & intelligi quantùm ad illud omne, quod per se primo modo includitur in ratione eius, nihil intelligendo de respectu, aut dependentia eius ad substantiam: non potest tamen perfecta definitione, & quietante intellectum, explicari, nisi intelligatur terminus illius respectus, & dependentiæ. Quod etiam in forma substantiali verum est: & ideò Aristoteles 2. de anima, c. 1. definit animam per ordinem ad corpus, aut compositum, dicens esse *actum corporis organici*.

Vnde infertur respectum, etiam aptitudinalem, accidentis ad substantiam, non pertinere intrinsecè ad quidditatem eius, quia tunc nullum esset accidens absolutum. Quare licet accidens semper habeat aptitudinem inhærendi substantiæ: illa tamen aptitudo non est aliquid ab ipso distinctum, nec respectus per se inclusus in ratione eius quidditatiua. Nihil enim aliud dicit, nisi quòd naturæ accidentis congruit inesse substantiæ: ideo autem congruit, quia hæc natura est hæc natura. Ita probabiliter Scotus. Sed de hoc in Metaphysica.

SECTIO III.

Quid sit id quod definitur in prædicta definitione?

17. CVM genus sit concretum, seu connotatiuum, importat consequenter genereitatem, & naturam, in qua est genereitas. Vnde dubium esse potest quid definiatur in definitione generis, dùm dicitur *id, quod prædicatur de multis, specie differentibus.* An nimirum definiatur natura sola; an genereitas sola; an aggregatum ex vtroque; an natura quatenus genereitate affecta; an denique genereitas in ordine ad naturam denominatam.

Et quidem naturam solam, in se spectatam, secundùm propriam entitatem, & essentiam non definiri, videtur per se notum. Neque enim ibi definitur animal, in se consideratum, quatenus est principium sentiendi; sed vt est prædicabile de multis; & consequenter vt intelligitur vniuersalitate, & genereitate affectum. Adde quòd Logicæ non est considerare naturas reales, secundùm se absolutè spectatas, sed prout afficiuntur secundis intentionibus prædicabilitatis, subijcibilitatis, &c. Vt initio libri 2. explicatum est.

Quòd etiam genereitas sola, & in abstracto spectata, non definiatur, patet: nam genereitas non prædicatur de multis specie diuersis, sed solo numero, vt ostendimus in fine libri præcedentis. Deinde ista propositio non est vera *genereitas est genus*: sicut nec ista, *albedo est album.* Cùm igitur concretum non prædicetur de suo abstracto, definitio concreti, scilicet generis, non poterit esse definitio abstracti, nimirum genereitatis. & ita genereitas sola non erit definitum præcedentis definitionis.

Solùm ergo controuersia est de genere, tribus posterioribus modis vsurpato, & totidem sunt de hac difficultate sententiæ, quæ cùm omnes probabiles sint, earum rationes afferemus, & soluemus, vt possint omnes sustineri.

Prima est multorum Thomistarum, Caietani q. 7. de ente & essentia, aliquantulum ante finem, & cap. de genere; Soti ibidem, q. vnica; Masij sect. 1. q. 3. complutensium disput. 5. q. 3. Tatareti etiam, & aliorum: scilicet definitum in illa definitione esse secundam intentionem, vt connotat naturam; seu secundam intentionem, nempe genereitatem, in concreto expressam, & significatam: itaut entitas ipsa secundæ intentionis sit res definita: natura verò connotetur ex modo definiendi, & ex modo significandi concretorum accidentium, quæ significant, inquiunt, solam formam, & connotant, seu supponunt pro subiecto.

Prima huius opinionis ratio est, quia in prædicta definitione definitur

aliquid commune entibus realibus, & rationis, quia in vtrisque reperiuntur genera: nihil autem potest eis inesse commune, nisi secunda intentio: ergo sola secunda intentio est res quæ definitur.

Sed hæc ratio infirma est: tum quia facile est negare ens rationis ad Logicam per se pertinere, vt diximus lib. 1. q. 4. & ideò in definitionibus, ad Logicam pertinentibus, qualis est definitio generis, non videtur curandum de ente rationis. Tum quia, vt dictum est sectione præcedenti, numero 8. ante secundam obiectionem, & fatentur huius opinionis authores, relatiuum *quod*, positum in illa definitione loco generis, supponere potest vagè, & indeterminatè pro quauis natura, quæ potest esse genus: sic autem non est opus dari conceptum, vniuocè communem omnibus naturis, simul sumptis, quæ genus dici solent. Tum tertiò, quia negari potest definiri aliquid commune entibus realibus, & rationis: quamuis id quod definitur, definiatur sub aliqua forma, nempe genereitate, conuenienti entibus realibus, & rationis, ratione eius formæ hæc possint vnicâ definitione comprehendi; licet alioquin in se materialiter spectata non conueniant.

Secunda ratio. Definitiones generis, & aliorum prædicabilium sunt propriæ Logicæ: ergo in illis solum definitur illud, quod per se ad Logicam pertinet. Hoc autem est secunda intentio; non verò res, & natura intentionibus subiecta, quia hæc ad Physicam, & Metaphysicam spectat.

Respondetur, ad Logicum pertinere, considerare, & definire res, & naturas, vt stant sub secundis intentionibus; putà animal, vt est genus, vt est prædicabile, subijcibile, &c. ad Physicum autem secundum prædicata realia, independenter ab intellectu. Alioquin enim, vt rectè ait Iauellus c. de genere, Aristoteles non fecisset in Logica tractatum de prædicamentis, quæ sunt entia realia; nisi Logica ageret de naturis realibus, sub tali consideratione.

12. Tertia ratio. Si natura, non verò secunda intentio, esset principale definitum; propria definitio conueniret accidentaliter suo definito. Sed hoc est absurdum, quia nihil est magis essentiale rei; quàm propria definitio: vnde Arist. 1. post c. 4. ait definitionem, eiusque partes prædicari de definito in primo modo dicendi per se. Ergo &c. probatur maior, quia ista prædicatio *animal est genus*, est accidentalis; ergo & ista *animal prædicatur de multis*, specie differentibus, cùm sequatur ex prima: in ea autem prædicatur definitio generis de natura, scilicet animalis: ergo si natura esset definitum, non verò genereitas, definitio conueniret accidentaliter suo definito.

Respondeo negando maiorem. Ad probationem dico hanc prædicationem, & similes, *animal est vniuersale, animal est genus*, esse essentiales fundamentaliter, & radicaliter, quia natura animalis ex se ab intrinseco apta est vt possit inesse, & prædicari de multis, & consequenter vt sit vniuersalis. Vnde ista definitio, *quod prædicatur de multis specie*

differentibus, ſumpta prædicabilitate radicaliter, conuenit generi eſſentialiter. De quo vide quæſt. 4. lib. 2. ſectione 3. Quod ſi genereitas dicatur dependere ab intellectu, conueniet quidem accidentaliter naturæ ſubſtratæ vt patet: ſed non ideo definitio illa conueniet accidentaliter naturæ, vt affectæ genereitate reduplicatiuè: quia ſicut iſta prædicatio eſt eſſentialis, *ſuperficies alba eſt alba*, eoquòd ſubiectum includit prædicatum, vt rectè ait Scotus in 2. d. 3. q. 6. num. 10. nec non & iſta *corpus vt album, eſt coloratum, eſt viſus diſgregatiuum, &c.* quamuis albedo conueniat accidentaliter corpori, ſeu ſubiecto ſuo: ita quoque iſta eſt eſſentialis *animal in quantum genus eſt vniuerſale, eſt prædicabile de multis, ſpecie differentibus, in quid*, licet genereitas accidentaliter conueniat animali.

Nec valet quod vrgent complutenſes ante numerum 43. citatæ q. 3. quòd nimirum prædicatum appellet ſupra ipſam formam, ſeu ſupra genereitatem: ac proinde ipſa ſit definitum, non verò natura. Non valet, inquam, quia prædicatum in huiuſmodi reduplicationibus non ſemper appellat ſolam formam, ſed etiam ſubiectum formæ, quando vtrumque neceſſarium eſt ad verificationem prædicationis, vt adnotatum eſt ſectione præcedenti, numero 9. patet autem hic, quod ſola intentio non prædicatur de multis, ſpecie differentibus, nec ſola natura in ſe ſpectata; bene autem natura, vt affecta genereitate. Igitur natura, vt ſic ſpectata, eſt definitum ſuperioris definitionis.

20. Secunda ſententia eſt Iauelli capite de genere, Raphaëlis de Auerſa q. 8. Logicæ, ſect. 2. & aliorum ex oppoſito aſſerentium, naturam vt genereitate affectam, eſſe id, quod definitur; ita vt in recto, & principaliter definiatur natura; in obliquo verò, & de connotato ipſa ſecunda intentio, ſeu genereitas.

Probatur primò ex Porphyrio, capite illo de genere; & Ariſtotele 1. Topic. c. 4. qui poſt aſſignatam generis definitionem, ſtatim pro exemplo afferunt animal, quod dicitur *in quid* de homine, &c. ergo ſentiunt naturam ipſam, vt genereitati ſubſtratam, & conſequenter in recto, definiri: non verò ipſam ſecundam intentionem genereitatis.

Reſpondeo, quòd, licet definitio conueniat primò, & formaliter ſecundæ intentioni, tanquam formæ ſignificatæ; tamen ab Ariſtotele, & Porphyrio ponitur exemplum de ſubiecto, & natura, vt oſtendatur definitionem non exerceri in forma, ſed in ſubiecto illius. Quod eſt dicere definitionem conuenire formis in actu ſignato; earum verò ſubiectis in actu exercito: & ita ſecundàm intentionem generis, ſeu genereitatem, eſſe, vel deſignare rationem, & cauſam formalem, ob quam natura ineſt, & prædicatur de multis, ſpecie differentibus; ipſam autem non exercere per ſe proximè talem actum exiſtendi, & prædicandi, ſed per naturam ſubſtratam, ſeu per ſubiectum ſuum, quod de facto in illis eſt, vt animal in equo, leone, homine. Pro quo.

21. Aduerte ex Scoto in quæstionibus super Porphyrium, Tatareto, & alijs duplicem esse prædicationem pro re præsenti, scilicet signatam, & exercitam. Exercita fit per verbum *est*, vt *homo est animal*. Signata est, quæ fit mediantibus verbis, *dicitur*, *prædicatur*, *affirmatur*, &c. vt cùm dicitur, *genus prædicatur de specie*. Prædicatio autem signata in secundis intentionibus, non potest in eis exerceri, nisi quando superius dicitur de inferiori, aut passio de subiecto: vt hæc, *genus prædicatur de specie*, non exercetur per istam, *species est genus*: benè autem ista, *genus prædicatur de hoc genere*, exercetur per istam, *hoc genus est genus*.

Itaque prædicatio signata in secundis intentionibus disparatis, exercetur in primis, vt hæc *genus prædicatur de specie*, exercetur per istam, *homo est animal*. Cuius ratio est, quia *prædicari*, est terminus secundæ intentionis, & ideo conuenit per se secundis intentionibus; per accidens verò primis: at *esse*, conuenit per se primis, & exercet id in eis, quod *prædicari*, signat, indicat, importat in secundis.

22. Probatur secundò eadem sententia ex ipsa generis definitione, secundùm quam id, quod est, & dicitur genus, debet esse pars essentialis eorum, quibus inest, quia prædicatur *in quid* de illis: & præterea illa, quibus inest debent specie inter se differre. At illæ duæ conditiones non possunt cadere in secundam intentionem generis, sed in naturam substratam: ergo, &c. probatur minor quoad primam conditionem, quia secunda intentio generis non dicitur essentialiter, & *in quid* de speciebus generi subiectis, alioquin dum diceretur, *homo est animal*, sensus esset, *homo est genus*, quod est manifestè falsum. Quoad secundam etiam conditionem patet, quia genus sumptum pro secunda intentione, est species specialissima, seu infima vniuersalis, vt diximus in fine libri præcedentis: ergo non potest prædicari de specie differentibus; benè autem natura, genereitate affecta: ergò natura, non verò secunda intentio, est definitum in illa definitione.

Respondeo distinguendo minorem: illæ duæ conditiones non possunt cadere in secundam intentionem in actu, & prædicatione exercita concedo; in actu, & prædicatione signata, nego. Forma quippe generis, seu genereitas inest vt pars essentialis, & prædicatur de multis, specie diuersis, non per se immediatè, & vt *quod*: sed vt *quo*, mediatè, & per naturam, substratam, cui est ratio, seu id *quo*, ipsa inest, & prædicatur in actu exercito, vt patet ex præcedenti solutione.

23. Probatur tertiò. Definitio prædicatur in recto de definito, vt animal rationale de homine: & consequenter illi conuenit, vt *quod*, & non tantùm vt *quo*: at definitio generis non potest conuenire secundæ intentioni vt *quod*: ergo secunda intentio non est definitum in tali definitione sed ipsa natura. Probatur minor. Nam dum dicitur, *genus est, quod prædicatur de multis, specie differentibus*: relatiuum illud *quod*, refert & significat naturam, seu subiectum intentionis generis, quod vltrò fa-

tentur authores primæ ſententiæ, vt viſum eſt ſectione præcedenti. Ergo natura eſt id, quod prædicatur; ergo eſt id, cui, vt *quod*, conuenit prædicari: atque adeò ei, vt *quod*, conuenit definitio, & conſequenter eſt id, quod definitur non vero ſecunda intentio, cui non conuenit, vt *quod*, prædicari de multis, ſpecie differentibus.

Reſpondeo concedendo maiorem de definitionibus proprijs, & perfectis; ſed nego hoc eſſe neceſſarium in definitionibus concretorum accidentalium. Cuius ratio eſt, quia in definitionibus ſtrictis, & perfectis explicatur tantum natura definiti, & nihil aliud connotatur; ideoque nomen definiti ſupponit pro re eadem, quam ſignificat: at in definitionibus imperfectis, vt ſunt definitiones concretorum accidentalium, nomen concretum ſignificat rem vnam, & ſupponit pro alia: vt album ſignificat albedinem, & ſupponit pro ſubiecto albedinis. Id autem, quod propriè eſt definitum in aliqua definitione, ſeu id, quod explicatur per definitionem, eſt res ſignificata per nomen definiti; non verò res, pro qua nomen ſupponit: & ita in imperfectis definitionibus, tota definitio non poteſt conuenire vt *quod*, rei definitæ, ſed tantùm vt *quo*: naturæ verò ſubſtratæ, vt *quod*, quia in ea exercetur effectus formalis rei, ſeu formæ definitæ: vnde albedo non dicitur diſgregare viſum, ſed album: & actiones dicuntur eſſe ſuppoſitorum: & ideo tales effectus debent exerceri in ſubiectis earum, vt in principio *quod*.

Et hoc eruditè expreſſit Caietanus q. 7. citatâ, de ente, & eſſentia, ſub finem, dicens, quòd ſicut res definita per diſgregare viſum, eſt albedo, & non nix: res autem denominata diſgregatiua viſus, eſt nix, & non albedo: ita res definita per prædicari de ſpeciebus, eſt relatio generica: res autem denominata prædicabilis de ſpeciebus, eſt natura, quæ ſubeſt illi relationi, puta animal. Ita quòd res definita per prædicari, &c. eſt genus formaliter, non materialiter: res autem denominata prædicabilis, eſt genus materialiter, non formaliter. Et idem dicendum eſt de definitionibus aliorum prædicabilium.

24. Tertia denique ſententia eſt quorundam recentiorum, hic vtrumque ex æquo definiri directè; aggregatum ſcilicet ex natura, & ſecunda intentione, ſeu genereitate: itaut natura ſit definitum *quod*; genereitas verò ſit veluti forma, & ratio *ſub qua* natura definitur, quæ vocari ſolet definitum *quo*: eo modo, quo ex albedine, & ſubiecto albo fit vnum obiectum totale viſus: itaut id, quod videtur, ſit corpus, verbi gratiâ, paries; ratio autem ſub qua videtur, ſit albedo.

Probatur autem primò hæc ſententia dicto Auicennæ, communiter recepto, quòd Logica tractat de ſecundis intentionibus adiunctis primis: & conſequenter de compoſito ex vtriſque: & ita hoc compoſitum erit definitum in definitione generis.

Reſpondeo, vt iam explicatum eſt in procœmio libri ſecundi, Logicam ſcilicet conſiderare principaliter ſecundas intentiones; res autem ſubiectas, tantùm

tantùm materialiter, denominatiuè, & vt terminantes respectum secundarum intentionum: non verò vtrumque æqualiter, & principaliter.

Probatur secundò, quia definitio tradita conuenit per se aggregato, & composito ex natura, & secunda intentione genereitatis. Nam genereitati per se conuenit esse id, quo natura prædicatur; naturæ verò genereitate affectæ, per se etiam conuenit esse id, quod prædicatur: & sic ex vtroque fit vnum integrúm prædicatum, atque adeo integrum definitum: nam vnum sine alio non potest de multis specie diuersis prædicari.

Respondeo negando maiorem. Prædicari enim non conuenit per se aggregato ex natura, & secunda intentione: sed soli secundæ intentioni conuenit per se prædicari vt *quo*; naturæ verò vt *quod*, non per se, sed accidentaliter, & per secundam intentionem: licet prædicatio non exerceatur in secunda intentione, sed in natura, vt explicatum est numero 13. ad hoc autem vt *prædicari* conueniret per se aggregato, deberet conuenire per se vtrique parti. Imò contra hanc sententiam aliquid potest obijci non leue.

25. Dices igitur, aggregatum, seu compositum ex natura, & secunda intentione est ens per accidens, constans ex rebus diuersorum generum, scilicet ex ente reali, & rationis; aut ex substantia, & accidente: ergo non potest vnicâ definitione definiri. Sed ad hoc.

Responderi potest primò negando antecedens. Quamuis enim natura realis, & secunda intentio sint omninò diuersa, si in se Physicè spectentur: tamen Logicè habent rationem vnius entis per se, propter ordinem, quem habent ad inuicem, quatenùs secunda intentio ordinatur ad naturam per intellectum ad constituendum vnum prædicabile de multis: & ita vnum se habet per modum potentiæ, & alterum per modum actus, seu formæ afficientis potentiam.

Responderi potest secundò, negando consequentiam. Quidquid enim habet esse, eo modo, quo illud habet, est definibile. Vnde nec sola natura definitur, quia sine genereitate non est vna in multis; nec sola genereitas, quia seclusâ naturâ, non est in multis, specie diuersis. Vtrumque ergo definitur, non definitione, explicante quidditatem vtriusque partis secundùm se, quia sic non potest definiri ens per accidens, vt patet; sed definitione, explicante partes secundùm rationem aliquam, in qua conueniunt, & vnum efficiunt, quomodo definitur domus, respublica, exercitus.

SECTIO IV.

An, & quomodo genus contineat species, & differentias.

26. HÆC quæstio maximè procedit in sententia illa, quæ negat vniuersale à parte rei; & eius sensus est an conceptus generis in se includat, contineatue species, & differentias; ita vt intellectus concipiendo genus vt vniuersale est, & prædicabile, concipere debeat species eius, & differentias, specierum constitutiuas. Pro cuius intelligentia.

Notandum est primò, vnum posse dici continere aliud duobus modis, scilicet potestate, & actu. Potestate quidem, seu in potentia, vt materia prima continet omnes formas, & cera omnes figuras, quia potest illas successiuè recipere. Actu verò, si de facto ijs informetur, vt materia ligni incensi continet actu formam ignis.

Notandum est secundò, aliquid posse aliud continere actu dupliciter: primò actu expresso, quando clarè, & distinctè illud continet; vt definitio hominis, quà dicitur *animal rationale*, continet actu expresso, & distincto animalitatem, & rationalitatem: & quando quis essentiam hominis apprehendit, distinctè cognoscit, vtrumque esse in homine. Secundò verò actu confuso, & non expresso, quando non cognoscitur distinctè, & clarè id, quod continetur; sed tantùm obscurè, & confusè: vt dum quis intuetur aceruum tritici, videt grana, exteriùs superfusa, sed non videt distinctè hoc, vel illud in particulari. Et dum quis audit hoc nomen *homo*, concipit illud quod habet humanitatem, & consequenter omnes homines; sed non clarè, & distinctè Petrum, vel Paulum, aut aliquem alium in particulari. His prænotatis.

27. Dicendum est primò, genus non continere species, & differentias actu expresso, & distincto. Patet responsio in primis de speciebus: quando enim audis *animal*, non intelligis distinctè, & in particulari hominem, vel brutum; sed tantum id, quod habet animalitatem, quodcunque illud sit.

Patet item de differentijs. Si enim animal v. g. includeret actu expresso rationale, & irrationale, includeret expresè diuersa, & opposita; & sic conceptus eius non esset vniuocus, quia ad vniuocum requiritur sub eodem nomine ratio perfectè vna.

Præterea: definiendo hominem, sufficeret dicere ipsum esse animal: quæ definitio æque conueniret leoni, boui: & insuper dicendo, *homo*

est animal, ſenſus eſſet ipſum eſſe hominem, & brutum; rationale, & irrationale.

Tertiò. Conceptus generis, & conceptus differentiæ ſunt eſſentialiter diuerſi, alioquin homo non differret eſſentialiter ab equo per rationale: ergo vnus non poteſt formaliter, & diſtinctè alium includere. Siue enim gradus generis diſtinguatur ex natura rei à gradu differentiæ, ſiue non: quilibet tamen habet rationem partis reſpectu ſpeciei, vnus excludit alium, atque diuerſo modo intelligitur: vt animal per ordinem ad operationes ſenſitiuas, & rationale per ordinem ad diſcurſum, vt explicatum eſt lib. 2. q. 2. ſectione 2. & 3. vnde Ariſt. 4. Topic. cap. vltimo, parùm à fine, ait differentiam ſemper ſignificare qualitatem generis; genus verò non ſignificare qualitatem differentiæ, & ita vtrumque eſſe abinuicem diſtinguendum.

28. Dicendum eſt ſecundò, genus continere ſpecies, & differentias actu confuſo, obſcuro, & indiſtincto. Eſt contra permultos, exiſtimantes ipſum eas continere tantùm in potentia, ſicut materia continet omnes formas, non autem actu: contra quos.

Ptobatur primò ex Ariſtotele 1. Phyſ. cap. 1. textu 4. vbi ait. *Vniuerſale verò totum quoddam eſt, multa enim comprehendit vt partes.* Et lib. 4. c. 3. textu 23. ait, *homo continetur in animali, & omninò ſpecies in genere.* Et 7. Metaph. c. 4. ait multas in genere latere æquiuocationes, hoc eſt, differentias, ſic vocatas, quia ſunt inæqualis perfectionis. Ex quibus, & ſimilibus locis patet ſpecies, & differentias includi actu in genere; non verò tantùm in potentia: qui enim in cubiculo latet, eſt actu in eo, licet non videatur clarè.

Probatur ſecundò. Quia, vt habetur ex ſancto Thoma cap. 3. de ente, & eſſentia, 7. Metap. lect. 12. & communi ſententia. Si animal v. g. non eſt totum, quod eſt homo, ſed tantùm pars eius, non poterit prædicari de eo, eoquòd nulla pars integralis poteſt prædicari de toto ſuo. Ergo dum fit iſta propoſitio, *homo eſt animal*, animal continet id totum, quod homo, & conſequenter continet rationale, quod eſt differentia animalis, non ſolùm in potentia, ergo actu confuſo. Probatur hoc vltimum, quia quod eſt homo tantùm in potentia, non poteſt de eo actu, & in recto prædicari, niſi falsò, vt notum eſt: alioquin corpus organicum, ſeu embryo, qui proximâ potentiâ continet animam rationalem, poſſet de homine in recto prædicari.

27. Probatur tertiò: quia quodlibet vniuerſale debet abſtrahi abſtractione totali, & nomine concreto exprimi, vt explicatum eſt initio q. 5. libri præcedentis, ad hoc vt poſſit de inferioribus prædicari. Nomen autem concretum, v. g. *animal*, duo dicit, nempe animalitatem, & id, in quo eſt animalitas: at id, in quo eſt animalitas, ſunt ſpecies animalis, vt homo, equus, leo: igitur ſpecies includuntur actu in genere, quia animal ſignificat actu id quod habet animalitatem: intellectus autem appre-

hendit illud, quod per nomen significatur; ergo apprehendendo animal vt genus, & vt vniuersale, includit in suo conceptu species animalis actu, vt hominem, & brutum, non quidem quatenus sunt homo, & brutum formaliter, & secundùm propriam rationem, in qua differunt, quia sic non fieret abstractio; sed secundum communem quandam rationem, & conuenientiam; quatenùs nimirum sunt id, quod habet animalitatem.

Probatur quartò: quia ex multis aduersarijs vniuersale fit per cognitionem comparatiuam, per quam intellectus comparat naturam communem abstractam, cum ijs, à quibus eam abstraxit. Et reuerà intellectus non cognoscit naturam communem sub ratione generis, vel speciei, &c. nisi dum eam comparat cum inferioribus, vt diximus eadem q. 5. numero 13. ergo ipsi non sibi videntur constare, dum negant genus includere actu species in suo conceptu. Quomodo enim posset concipi conuenientia naturæ abstractæ cum inferioribus, nisi ipsa quoque apprehenderentur, saltem confusè, vt habentia, & participantia naturam illam? Neque contra hoc potest aliquid obijci, quod sit magni momenti: & meliùs adhuc ex sequenti sectione manifestabitur.

SECTIO V.

Quomodo genus prædicetur de suis speciebus.

30. QVAERITVR in hac sectione quo modo genus prædicetur de suis speciebus; vtrum videlicet vt totum, an vt pars: pro cuius intelligentia.

Notandum est primò pro re præsenti, aliud esse totum actuale, aliud potentiale. Actuale est quod partes suas actu continet: quomodo Petrus continet actu animam, & corpus. Potentiale verò est quod actu non continet partes suas, sed tantùm potestate. Et huius generis esse aiunt quodlibet vniuersale, quod sub se inferiora continet, tanquam partes suas: continet, inquiunt, non actu, quia sic opposita contineret; & animal, verbi gratià, esset actu rationale, & irrationale: sed tantùm potestate, quatenus potest de hac, vel illa specie prædicari, & concipi in ordine ad hanc, vel illam in particulari.

Verùm, hoc ex solutione præcedentis quæsiti manet refutatum. Ostendimus enim genus continere actu suas species: & ideo debet vocari totum actuale potiùs, quàm potentiale, nisi intelligatur esse potentiale respectu actus clari, & expliciti: quatenus scilicet non includit species in suo conceptu distinctè, sed tantùm in confuso, & indistinctè: atque ita est in potentia ad quamlibet explicitè, & distinctè continendam. Vel est to-

tum potentiale quando dicitur aptum inesse multis, in quibus nondum est, aut nondum concipitur inesse, vt explicatum est q. 4. superioris libri sect. 3. ante septimum argumentum. Tunc enim inferiora, quibus potest communicari, sunt partes illius in potentia.

31. Notandum est secundò, aliquid posse dici totum, & partem diuerso respectu. Nam corpus humanum v. g. in se spectatum, est aliquod totum, multas comprehendens partes: respectu verò totius compositi humani est tantum pars, constituens vnà cum anima rationali hominem. Pari ratione genus; si spectetur abstractè secundùm suam quidditatem, & præcisum suum conceptum, est pars compositi Metaphysici, seu speciei, quæ præter genus, includit differentiam. Si verò spectetur in concreto, quatenus dicit naturam genericam communem, & id, in quo talis natura reperitur, vt dixi sectione præcedenti: tunc habet rationem totius respectu cuiusuis speciei, quia præter quamlibet sigillatim, includit alias. Verbi gratiâ animal est pars hominis, quia homo non solùm continet in se animal, sed & rationale: homo autem est pars animalis, quia sub animali continetur non solùm homo, sed etiam equus, leo, &c.

Cœterùm si genus consideretur vt actu coniunctum cum aliqua differentia, & vt actu constituens speciem, dicitur pars actualis: si verò consideretur in statu indifferentiæ, in quo contrahibile est per differentias, quas omnes respicit, nec vnam potiùs, quàm aliam, dicetur pars potentialis, habens ordinem, & respectum ad aliam compartem, cum qua speciem constituit. Et hoc verum est siue dicatur genus distingui ex natura rei à differentia, siue ratione tantùm: quia semper intelligitur cum præcisione, & exclusione differentiæ, vt dicebamus supra. Itaque hic quæritur an genus prædicetur de suis speciebus vt pars, siue actualis, siue potentialis: vel potius tanquam totum. His præmissis.

32. Respondetur ad quæstionem, genus non prædicari de suis speciebus, vt intelligitur, & significatur ad modum partis, siue actualis, siue potentialis; sed solummodo vt totum. Probatur contra quosdam: quia siue genus distinguatur ex natura rei à differentia, siue solâ ratione, nunquam dicit totum id, quod dicit species, quatenus sumitur vt pars, & vt condistinguitur à differentia: ergo vt sic, non potest prædicari de specie. Antecedens patet: probatur consequentia: quia, vt in præcedenti sectione diximus, prædicatum debet aliquo modo, hoc est, confusè saltem, continere totum id, quod subiectum continet. Nam in prædicatione verbum *est*, non importat solùm vnionem, sed identitatem prædicati cum subiecto. Pars autem sumpta vt pars, nunquam est totum; & ita non potest de eo enunciari, alioquin materia diceretur in recto de homine.

Quamuis enim materia distinguatur realiter à forma; non verò genus à differentia: tamen vtrobique eadem est ratio, quia semper genus, & differentia sumuntur ab intellectu cum mutua exclusione, & neutra continet totum quod ambæ, simul sumptæ; siue sumantur vt partes actua-

les, siue vt potentiales. Et si continentia potentialis ad talem prædicationem sufficeret; deberet etiam sufficere in materia, proximè disposita ad recipiendam formam, vt in embryone, qui proximâ potentiâ continet animam, & consequenter totum quod homo: vnde ista prædicatio vera esset, *homo est embryo*. Quod nullus admittet.

33. Dices primò: definitio, & partes definitionis prædicantur de definito in primo modo dicendi per se, seu essentialirer, ex Aristotele 1. post. cap. 4. ergo genus, quatenus est pars speciei, potest de illa prædicari, & non solùm quatenus est totum.

Respondeo negando consequentiam. Semper enim supponit Aristoteles seruari debere aptum prædicandi modum, quando huiusmodi partes de definito prædicantur; vt nimirum exprimantur nomine concreto, & ad modum totius intelligantur; non verò vt partes.

Dices secundò: communiter dici solet, quòd genus prædicetur incompletè & vt pars materialis, & determinabilis: ergo malè dicitur hic quòd prædicetur tantùm vt totum.

Respondeo negando consequentiam. Quando enim dicitur genus prædicari incompletè, & vt partem; debet intelligi quoad rem, quæ prædicatur, & significatur explicitè per genus: non verò quoad modum prædicandi; quia sic debet significari, & intelligi ad modum totius, continentis confusè totum, quòd subiectum continet.

SECTIO VI.

Vnde sumatur genus, & differentia.

34. COMMVNITER dici solet à Philosophis, præsertim à diuo Thoma 7. Metaph. lect. 9. literâ *A.* & lib. 8. lect. 3. literâ *K.* genus sumi à materia, differentiam à forma, & speciem à materia, & forma simul. Cui communi dicto occasionem dedit Aristoteles multis in locis, præsertim 8. Metaph. citato, cap. 3. textu 9. vbi ait *aliquid de aliquo significat ratio definitiua; & oportet hoc quidem vt materiam, illud verò vt formam esse.* Ex quibus colligunt multi, vnam partem definitionis, nempe genus, sumi à materia; alteram verò, nempe differentiam, sumi à forma. Nihilominùs.

Dicendum censeo, huiusmodi dictum commune indicare tantùm similitudinem generis cum materia, & differentiæ cum forma, non verò identitatem: neque etiam radicem primam, seu remotam, vnde genus, aut differentia deriuentur, absolutè, & simpliciter loquendo.

Probatur primò ex textu Aristotelis citato, vbi verba illa, *vt mate-*

riam, vt formam. Tantummodò indicant similitudinem, analogiam, & proportionem; non verò naturæ identitatem, vt ex se constat.

Deinde. Albedo, nigredo cœterique colores conueniunt genere, differuntque specie: & tamen non componuntur ex materia, & forma: ergo genus, & differentia originem in eis non sumunt à materia, & forma; nec proximè, nec remotè.

Tertiò. In Angelis, & substantijs spiritualibus idem cernere licet; quæ verum habent genus, propriasque differentias, licet careant materiâ, & formâ.

Quartò. Genus viuentis, genus animalis in homine, equo, & cœteris animalibus non oritur à materia, sed à forma. Neque enim equus habet vitam à materia, sed ab anima, quæ est prima radix, à qua materia recipit omnes perfectiones, & omnes actus, quamuis imperfectos.

Quintò. Ex sententia communi, materia omnium rerum sublunarium est eiusdem speciei infimæ: & tamen ipsæ sub diuersis generibus constituuntur: ergo talis generum diuersitas non potest a materia illa desumi.

Sextò. Quæ non habent materiam communem, vt substantiæ spiritales, & corporeæ: item corpora cœlestia, & sublunaria ex probabili sententia, non conuenirent genere, nec in eodem prædicamento collocarentur, contra communem sententiam.

Septimò. Vel differentiæ subalternæ intra genus supremum, & differentiam vltimam, sumuntur à materia, vel à forma? si à forma: ergo solum genus supremum sumitur à materia: & consequenter falsum est gradus potentiales, quales sunt differentiæ subalternæ, sumi à materia. Si verò sumuntur à materia: ergo sola differentia infima sumitur à forma. Vnde sequitur multos actus sumi à materia. Nam differentiæ subalternæ habent rationem actus, respectu generum, quæ contrahunt, multasque species subalternas distingunt ab alijs, & talis distinctio à forma potiùs quàm à materia prouenit, vt de se notum est: ergo &c. Denique ex Thomistis gradus indiuidualis sumitur à materia: ergo gradus genericus non potest ab eadem sumi, vt à propria radice: cùm tales gradus sint oppositi.

36. Dices genus est quid potentiale, & perfectibile: ergo prima radix illius erit res illa, à qua primò oritur talis potentialitas: sed in substantijs materialibus talis potentialitas primò oritur à materia prima: ergo in substantijs materialibus prima radix gradus generici erit materia prima. Prima consequentia est euidens. Nam, vt dicitur 2. Metaph. c. 1. *primum in vnoquoque genere est causa cæterorum, quæ sunt in illo.* Minor autem constat, quia materia est prima potentia, sicut forma est primus actus substantialis.

Respondeo, materiam primam esse primam potentiam in genere Physico; & ita potentialitatem Physicam ad recipiendas tales, vel tales for-

mas, ab ea oriri. At verò potentia Metaphyſica, ſeu gradus genericus non oritur ab ea, vt ſatis oſtendunt rationes iam allatæ: cùm in forma ipſa gradus ille ſit, non in materia. Nam gradus vitæ, ſenſus, &c. ſunt in ipſa, & ab ipſa anima, & iſti gradus perficiuntur per inferiores, ab eadem anima procedentes. Neque materia eſt cauſa, radix, & ratio, cur gradus ſuperiores, & communiores, ſint potentiales, & perfectibiles per alios; ſed hoc potius prouenit ab intrinſeca animæ natura, ſecundùm quod imperfectior eſt, vel perfectior; aut habet diuerſos gradus, alios alijs perfectiores, eorundemque perfectiuos; alioquin anima rationalis, quæ plures ſibi vendicat huiuſmodi gradus perfectibiles, quàm forma lapidis, deberet dici magis participare de potentialitate materiæ, minùſque de actu, quàm forma lapidis, aut etiam bouis.

Senſus ergo huius dicti communis eſt, genus ſumi ab eo, quod in re habet ſimilitudinem materiæ; differentiam verò ab eo, quod habet ſimilitudinem formæ. In hoc autem ſita eſt ſimilitudo, quòd ſicut materia eſt quid imperfectum, potentiale, & determinabile per varias formas, quas omnes indifferenter reſpicit: forma verò eſt quid perfectum, actuale determinatiuum, perfectiuum: ita genus, ſeu conceptus genericus ſumitur ab eo, quod in re eſt imperfectum, potentiale, & determinabile: differentia verò ab eo, quod perficit, actuat, limitat, determinat. Quomodo rationale determinat animal ad hominem, hinnibile ad equum, &c. tollitque ab eo indifferentiam, quam habet ad quamuis ſpeciem, & illud perficit, & actuat.

36. Ex quibus liquidò conſtat, genus, & differentiam, ſi dicantur non diſtingui diſtinctione formali Scoti, ſumi à tota entitate, & à tota ſubſtantia, ſeu eſſentia rei: genus quidem à tota rei natura, ſpectatâ ſecundùm gradum imperfectum, communem, potentialem, & contrahibilem: differentiam verò ab eadem tota natura, ſecundùm gradum ſpecialem, proprium, actualem, perficientem, contrahentem, & actuantem. Propter quod nomina, ſignificantia huiuſmodi gradus, pronuntur in concreto ad ſignificandam totam naturam, vt dictum eſt ſectione præcedenti.

Vnde *eſſe animal, eſſe corpus, eſſe ſubſtantiam completam*, & ſimilia genera, non à ſola materia, nec à ſola forma, ſed à toto compoſito deſumuntur, vt patet: nec potiùs ab vna parte, quàm ab alia. Similiter *eſſe ſenſitiuum, eſſe animatum, eſſe rationale, &c.* totam Phyſicam entitatem important. Rationale quippe non ſignificat quamcunque naturam intellectiuam, ſed intellectiuam materialem: nec ſenſitiuum ſolam dicit animam, ſed animam informantem corpus.

Quæ tamen ita intelligenda ſunt, vt in rebus compoſitis ex materia, & forma; materia ipſa non ſit principium, ſeu radix generis, niſi ſecundum analogiam, & proportionem, vt dictum eſt: forma verò ſit propria radix differentiæ, tum ſubalternæ, tum infimæ, connotando tamen

extrinſecè

extrinsecè materiam, vt iam explicui. Et hoc clarè dicit D. Thomas q. de spiritualibus creaturis, art. 1. ad 24. his verbis: *in rebus compositis ex materia, & forma, genus sumitur à materia, & differentia à forma: ita tamen quod per materiam non intelligatur materia prima; sed secundùm quod per formam recipit quoddam esse imperfectum, & materiale respectu esse specifici; sicut esse animalis est imperfectum, & materiale respectu hominis.* Et paulo post. *subtractâ ergo materiâ à substantijs spiritualibus, remanebit ibi genus, & differentia, non secundùm materiam, & formam; sed secundùm quod consideratur in substantia spirituali, tam id, quod est commune sibi, & imperfectioribus substantijs, quàm etiam id, quod est sibi proprium.*

SECTIO VII.

An genus conseruari possit in vnica specie.

38. NOTANDVM est primò, genus considerari posse tribus modis, Physicè, Metaphysicè, & Logicè. Genus Physicè consideratum, nihil aliud est, quàm natura ipsa realis, secundùm entitatem realem, & prædicata sua essentialia spectata: vt in animali, illa entitas, quæ est principium viuendi, sentiendi, &c. & in hoc sensu nullus negat genus posse conseruari in vnica specie, imò in vnico indiuiduo. Nam si solus Petrus existeret, in eo verè reperiretur tota entitas animalis cum suis omnibus perfectionibus intrinsecis, & essentialibus, vt per se notum est.

Genus verò consideratur Metaphysicè, vt est quidam gradus, & conceptus potentialis, perfectibilis, & actuabilis per varias differentias, sicut materia prima per varias formas.

Consideratur denique Logicè, quatenùs aptum est inesse multis, specie differentibus, & de illis est prædicabile, vt in eius definitione dicitur.

Notandum est secundò, non esse dubium quin genus possit conseruari in vnica specie, etiam Metaphysicè spectatum, quatenus est conceptus potentialis, & perfectibilis. Nam post iudicium, animal in solo homine conseruabitur. Sed quæstio est an in vnica specie totam suam habeat perfectionem, quam postulat secundùm potentialitatem suam; itaut sufficienter actuatum censeatur per vnicam differentiam specificam; eiusque potentialitas, satiata, & completa dici debeat. His positis.

39. Respondeo ad quæstionem primò, genus Logicè consideratum, non posse in vnica specie conseruari, si aliæ impossibiles essent. Ratio est, quia essentialis definitio generis, Logicè spectati, est *vnum aptum*

inesse multis, specie diuersis. Si autem vnica species esset possibilis, genus non esset aptum inesse multis, specie diuersis: quia non possunt intelligi plura specie differentia, nisi plures intelligantur species possibiles. Quòd si plures species sint possibiles, integra sine dubio, generis ratio subsistit, quamuis nulla de facto existeret, quia existentia non ingreditur conceptum essentialem rerum creatarum: & ita genus semper intelligitur aptum inesse multis, specie diuersis, & aptum de multis prædicari, modò illa multa sint possibilia.

Respondeo secundò, genus Metaphysicè consideratum posse in vnica specie existente conseruari cum tota sua, & integra perfectione. Ita Scotus q. 18. in cap. de specie,& alij contra Sotum q. de specie ad 2. Toletum ibidem ad 3. complutenses q. 2. Masium sect. 2. de genere, q. 1. & alios multos, contra quos.

Probatur primò, quia materia prima, quæ est æquè indifferens, & potentialis ad formas Physicas, ac genus ad differentias specificas, sufficienter saluatur cum tota sua potentialitate in vnico indiuiduo, & actuata per vnicam formam; alioquin eius potentia nunquam esset satiata, sed semper haberet appetitum inquietum, & proximam priuationem ad alias omnes formas: quod nullus dixerit. Ergo similiter potentialitas generis sufficienter actuabitur, perficietur, & complebitur per vnam differentiam specificam: & genus ipsum suam integram perfectionem in vnica specie obtinebit.

Probatur secundò. Si nullum animal esset possibile, præter hominem, ista prædicatio, ***homo est animal***, esset generis, Metaphysicè considerati, de sua specie; non enim esset speciei, vel differentiæ, vel proprij, vel accidentis; ergo animal esset tunc genus Metaphysicum, & saluaretur in vnica specie secundùm totam suam potentialitatem.

40. Probatur tertiò. Post diem iudicij, conceptus, seu gradus Metaphysicus animalis in sola specie humana reperietur, secundùm totam suam potentialitatem completus, alioquin esset in statu violento per totam æternitatem, & perfectione sibi debitâ priuatus: quod est inconueniens.

Probatur quartò: quia ex multorum aduersariorum sententia, materia cœli, est eiusdem speciei cum sublùnari; & tamen eius appetitus, & potentia integrè, & perfectè satiatur per vnicam formam; quamuis secundum se alias formas possit recipere: ergo poterit similiter produci à Deo aliqua differentia, ita perfecta, vt exhauriat totam generis potentialitatem, illamque perfectè compleat.

Probatur quintò, quia alioquin Deus non posset conseruare genus in vnica specie secundùm suam integram perfectionem, quia non potest tot differentias specificas, seu tot species diuersas producere, quin possit adhuc sine fine alias producere: & ita genus nunquam esset perfectum.

Probatur sextò. Nam si genus non potest sufficienter actuari in vni-

ca specie; non poterit in duabus, nec in tribus; sed exiget infinitas, quia eius potentialitas se extendit ad infinitas, vt clarè cernitur præsertim in quantitate discreta, seu numero, cuius differentiæ in infinitum multiplicari possunt.

Quod porrò diximus de genere, idem de specie concludendum est: quòd nimirùm Physicè, & Metaphysicè considerata, in vnico indiuiduo existere possit completè, integrè, & perfectè: & eo potiori iure, quòd species sit quoddam totum actuale, perfectum, & vltimò in essentia constitutum: quod consequenter non perficitur, nisi ad summum entitatiuè per differentias numericas: cùm differentiæ specificæ dicantur essentialiter perficere genus. An verò spectata Logicè, plura postulet indiuidua possibilia, q. sequenti examinabimus.

41. Dices primò: Aristoteles 3. Metap. cap. 3. expresè asserit genus non posse subsistere, nisi in multis speciebus: sic enim ait. *Necesse etenim est vniuscuiusque generis differentias, & esse, & vnamquamque vnam esse.* Ergo falsa est nostra sententia.

Respondeo, Aristotelem ibi non loqui de existentia actuali differentiarum; sed de necessitate essentiæ earum; quia necesse est genus posse diuidi per varias differentias, alioquin non esset genus. Et hic sensus patet euidenter in textu.

Dices secundò: integra perfectio potentiæ sumitur ex actu, illi adæquato: sed actus adæquatus potentiæ generis sunt omnes differentiæ, per quas contrahi, actuari, & perfici potest: ergo nequit habere suam integram perfectionem, donec fuerit actuata per tales differentias: & ita non poterit saluari in vnica specie.

Respondeo: si per integram perfectionem intelligatur omnis perfectio possibilis, quam genus potest recipere ex actuatione differentiarum omnium, à quibus potest contrahi: conceditur argumentum: sed ex eo sequitur, nunquam genus habiturum, nec habere posse suam integram perfectionem, quia nunquam possunt tot produci rerum species, quin plures, & plures absque termino valeant produci: vnde eius potentia esset semper inquieta, & incompleta, quod est inconueniens. Quæ est enim potentia, vel actiua, vel passiua, quæ hoc modo actum adæquatum habeat, vel habitura sit?

Sufficit ergo quòd potentia generis eâ ratione compleatur, vt totum Metaphysicum constituat, perfectum, & integrum vnà cum differentia; quod in vnica specie habet: sicut potentia materiæ integrè completur per vnam formam, quia ex ipsa, & quauis forma completa constituitur integrum, & perfectum compositum Physicum, quod est eius finis: & ita perfectè satiatur eius appetitus, atque potentia: quamuis secundùm se possit alias formas successiuè recipere.

42. Si quis tamen contrariæ sententiæ adhærere maluerit cum diuo Thoma 1. post. lectione 12. & 1. sent. d. 19. q. 4. art. 2. & alijs authoribus

citatis, argumenta allata sic facilè soluet. Primum quidem, negando materiam primam sufficienter actuari secundùm totam suam potentialitatem, per vnicam formam: nam frustra haberet aptitudinem, & habitudinem essentialem ad alias, à quibus perfectionem diuersam essentialem recipere potest. Vnde licet tota entitas potentialitatis eius, Physicè spectata, sub qualibet forma subsistat; non tamen Metaphysicè completa, & integrè actuata. Neque ideò erit eius potentia inquieta, quia non habet proximum appetitum, & proximas dispositiones ad recipiendas alias. Sed de hoc in Physicis. & inde soluitur tertium argumentum.

Secundum verò inuoluit contradictionem; quòd nimirùm animal habeat rationem generis Metaphysici; & tamen per vnicam differentiam possit actuari: quia sic non esset quid communius specie, & tali differentiâ; & consequenter esset species, non genus. Quare ista prædicatio, *homo est animal*, esset identica, & idem omninò esset animal, & homo.

Ad quartum argumentum dici potest primò materiam cœli esse speciè diuersam a sublunari: de quo in libris de cœlo. Secundò, negatur eam esse completam adæquatè, perfectè, & secundùm plenitudinem suæ potentialitatis, alioquin non haberet aptitudinem recipiendi alias formas. Vnde non potest Deus differentiam aliquam, ita perfectam producere, vt per eam genus intelligatur plenè, & adæquatè perfectum: quia sic vna differentia esset simul actus adæquatus, & inadæquatus generis.

Quintum argumentum vltrò conceditur; & vltimum quoque, quia genus ad omnimodam, & plenam suam perfectionem intra latitudinem perfectionis essentialis, tot species exigit, quot sunt differentiæ eius diuisiuæ, quotquot sint, siue finitæ, siue infinitæ. Vtplurimum tamen duæ sufficiunt, vt genus intelligatur totum potentiale: vnde in multis generibus reperiuntur duæ, ita oppositæ, vt per eas determinentur ad duas species, & non ad plures, vt substantia per *corporeum*, & *incorporeum*, seu *spiritale*: animal per *rationale*, & *irrationale*.

SECTIO VIII.

Quomodo genus se habeat comparatum ad indiuidua.

43. CONSTAT genus non solùm de speciebus, sed etiam de indiuiduis prædicari: neque enim solùm hæc prædicatio, *homo est animal*, vera est; sed etiam ista, *Petrus est animal*: Et ideo genus non ad solas species habitudinem, seu relationem habet; verùm quoque ad specierum indiuidua. Vnde Porphyrius definiuit genus per ordinem ad speciè differentia, quæ non solùm sunt ipsæ diuersæ species,

ſed etiam earum indiuidua. Quapropter quæritur hîc vtrum habeat rationem generis, quando ad indiuidua comparatur: & deinde vtrum eâdem relatione ſpecies, & ipſa reſpiciat, an verò duabus.

Quoad primum, in ſententia illa, quæ ponit vniuerſale ex parte rei, videtur euidens naturam genericam, in quocunque reperiatur, aut ad quoduis comparetur, ſiue ad ſpecies, ſiue ad indiuidua, ſemper retinere rationem generis, quia ſemper apta nata eſt ineſſe multis, ſpecie differentibus, vt pars materialis, & determinabilis. Huiuſmodi enim aptitudo eam inſeparabiliter comitatur: & ita non poteſt verè intelligi ſecundùm quod eſt in ſe, quin intelligatur vt genus, ſiue comparetur ad ſpecies, ſiue ad indiuidua tantùm. Quod ſatis ſuperque explicatum eſt q. 4 lib. 2. ſectione 2. & 3.

Quod ſi negetur vniuerſale ex parte rei, ſententia quorundam recentiorum eſt naturam genericam, comparatam ad ſola indiuidua vnius ſpeciei, *v. g.* animal reſpectu Petri, Pauli, & aliorum indiuiduorum hominis, habere rationem ſpeciei, non verò generis. Ita Ruuius q. 5. de ſpecie, concluſ. 1. Auerſa quæſt. 10. de genere, ſect. 5. concluſ. 4. parte 3. & alij.

Ratio eſt primò, quia, cum vniuerſale, & conſequenter genus dependeat tunc ex apprehenſione intellectus, niſi ipſe cogitet, naturam abſtractam conuenire multis, ſpecie differentibus, non poterit affirmare illam eſſe genericam, aut de multis, ſpecie differentibus prædicabilem: comparando tamen eam ad vnius ſpeciei indiuidua, videbit eam eſſe illis communem, & de illis prædicabilem *in quid*: ergo videbit eam eſſe vniuerſalem ſpecificè.

Deinde: quando aliquis naturam ſpecificam comparat ad ſua indiuidua, & de ipſis illam prædicat, genus incluſum in tali natura, etiam genus generaliſſimum, ſubit vniuerſalitatem ſpecificam: ergo comparatio cuiuſuis naturæ ad indiuidua, ſolo numero differentia, conſtituit vniuerſalitatem ſpecificam.

Denique: ſi quis dicat *hoc animal eſt animal, & illud eſt animal,* nihil cogitando de equo, aut aliâ quâuis animalis ſpecie: ita prorſus ſe habet animal commune ad hoc, & illud, ſicut homo ad hunc, & hunc hominem; & conſequenter animal reſpectu illorum terminorum eſt ſpecies, & non genus.

44. Nihilominùs hæc à vero videntur aliena. Nam in primis genus non tantùm habet in ſuo eſſentiali conceptu vt dicatur de multis, ſpecie differentibus, ſed etiam vt dicatur tanquam pars materialis eſſentiæ; ſpecies autem non tantùm habet vt dicatur de numero differentibus, ſed inſuper vt tota eſſentia communis. Dum autem quis comparat naturam genericam ad indiuidua vnius ſpeciei, *v. g.* animal ad Petrum, Paulum, &c. non poteſt cogitare, niſi falſò, animal prædicari de ipſis vt totam eſſentiam communem: ergo non poteſt tunc natura generica habere vniuerſalitatem ſpeciei.

Præterea: quando intellectus facit vniuersale, abstrahendo naturam communem à conditionibus particularibus, necesse est vt eam abstrahat secundùm proprium, & naturalem eius conceptum: & consequenter ipsa secum defert propriam habitudinem, & naturalem conditionem. Quare si talis conditio faciat eam multis, specie differentibus communicabilem; sine dubio erit genus; licet ab intellectu non cognoscatur vt genus: quia essentia vniuersalis non consistit in actu, sed in aptitudine: talis autem natura generica, sic abstracta, erit apta inesse multis, specie diuersis, poteritque ab intellectu de illis prædicari, vbi eam illis inesse cognouerit: quamuis actu comparetur ad sola indiuidua vnius speciei, & per deceptionem credatur habere solam hanc habitudinem: præsertim in ea sententia, quæ dicit cognitionem comparatiuam non requiri ad faciendum vniuersale.

45. Ex quibus probata manet opposita sententia, & simul patet solutio ad primam rationem in contrarium. Quamuis enim intellectus faciat vniuersale; supponit tamen fundamentum in re. Natura autem generica, cognita vt est in re, semper cognoscitur vt pars actuata per differentiam formalem, vt animal per rationale, quod est differentia, à petreitate, & cœteris differentijs indiuidualibus diuersa, & per eas contrahibilis. Atque adeò, licet solus esset homo, nec aliud animal ab intellectu cognosceretur; non posset tamen ipse prædicare animal de Petro, vt totam essentiam communem; nec consequenter vt speciem: & si hoc faceret, deceptus faceret. Id enim, quod verè prædicabile est de specie differentibus, verè genus est, licet vt tale non cognoscatur.

Ad secundam rationem patet etiam, quòd genus inclusum in natura specifica, non subit vniuersalitatem specificam, nisi quatenus intelligitur contractum per specificam differentiam, & constituit cum ea totum actuale, totamue essentiam communem, quæ sic constituta prædicatur vt species. At res aliter se habet cùm genus seorsim sumitur sub conceptu proprio, vt quid potentiale: tunc enim non potest habere vniuersalitatem speciei, vt ostensum est.

Ad tertiam denique dicendum est, quòd animal, habitâ ratione conceptus proprij animalis, vt est principium commune sentiendi, semper in hac prædicatione, *hoc animal est animal*, prædicatur tanquam pars materialis, & perfectibilis à differentia specifica, nec consequenter vt species, quæ dicit totam essentiam communem. Quòd si intellectus ipsum aliter concipit, falsò concipit: & ideò nihil inde concludi potest pro opposita sententia, quod sit alicuius momenti.

Verum quidem existimo, si animal sumatur reduplicatiuè, & in sensu formali pro gradu præciso animalitatis, itaut idem sensus sit vtriusque huius propositionis, *hoc animal est animal*, & *hæc animalitas est animalitas*: tunc ipsum habere rationem speciei: quia cùm omnes animalitates conueniant in conceptu planè vniuoco, solùmque differant inter

ſe ratione differentiarum ſpecificarum, aut indiuidualium; neceſſe eſt vt animal, ſic præciſum à differentijs ſpecificis, prædicetur de ſolo numero differentibus vt tota eorum eſſentia communis, ac proinde vt ſpecies, eo modo, quo rationalitas de hac, & illa rationalitate in particulari. Sed in hoc ſenſu non debet procedere præſens hæc quæſtio: ſed de indiuiduis integris, & completis, quæ genus, & differentiam ſpecificam complectuntur.

46. Quod attinet ad ſecundum, quod propoſuimus; an videlicet genus vnicâ relatione referatur ad ſpecies, & indiuidua. Opinio eſt Louanienſium, relationem generis ad ſpecies, eſſe aliam, eſſentialiter diuerſam à relatione eiuſdem ad indiuidua; & per illam conſtitui genus; per iſtam verò conſtitui quandam vniuerſalis ſpeciem, quam *innominatam* appellant, quia nomine careat.

Sed hæc opinio refutata manet, tum ex proximè dictis, dum oſtendimus genus eſſe verè genus per ordinem ad indiuidua: tum ex quæſtione vltima libri præcedentis, vbi manifeſtum fuit, nullum poſſe vniuerſale aſſignari, quod non contineatur ſub aliquo ex ibi numeratis. Vnde gratis ponitur illud *innominatum*.

Alia eſt opinio, quam tuetur mendoſa diſp. 5. Logicæ, ſect. 1. §. 5. Raphaël de Auerſa, q. 10. ſect. 5. concluſ. 4. ante obiectiones, genus non reſpicere immediatè ſpecies, & indiuidua; ſed primariò tendere ad aliquid commune ſpeciei, & indiuiduo: inde verò ad ſpeciem, & indiuiduum ſecundariò terminari. Illud autem commune vocant ſubijcibile *in quid* incompletè. Cùm enim ſpecies, & indiuiduum ſubijciantur generi incompletè, negari non poteſt, ſubijcibile eſſe aliquid vtrique commune, & vtroque prius: atque adeò in illa prioritate relationem generis terminare ante ſpeciem, & indiuiduum.

Verùm, hæc quoque ſententia, quamuis probabilis ſit; non tamen ita placet. Si enim illud ſubijcibile, immediatè relationem generis terminaret, deberet genus per illud definiri, tanquam per immediatum correlatiuum: & ita malè dixiſſet Porphyrius, neceſſe eſſe genus per ſpeciem definiri.

Deinde: ſi genus referretur ad aliquid, priùs, quàm ad ſpeciem, ab eo magis participaretur, quàm à ſpecie, quia talis relatio fundatur in participatione: hoc autem eſt abſurdum. Licet ergo intellectus poſſit apprehendere habitudinem generis ad ſpecies, non cogitando diſtinctè de indiuiduis: vel contra apprehendere habitudinem eiuſdem ad indiuidua, vt in hac prædicatione, *Petrus eſt animal*, non cogitando diſtinctè de ſpeciebus. Imò poſſit apprehendere aliquid commune ſpeciei, & indiuiduo ſub ratione ſubijcibilis *in quid* incompletè, non apprehendendo diſtinctè ſpecies, & indiuidua: tamen hæc, & ſimilia, quæ ab intellectu cogitari poſſunt, non variant propriam generis habitudinem, propriumque modum eſſendi illius: ſed proueniunt ex varijs operationibus intelle-

ctus, rem vnam indiſtinctè, imperfectè, & inadæquatè concipientis: & ideò non conſtituunt germanas generis relationes, nec debent immediatam eius ad ſpecies habitudinem interturbare.

47. Dicendum itaque cenſeo primò, genus vnicâ, eâdemque relatione reſpicere ſpecies, & indiuidua, ſiue detur vniuerſale à parte rei, ſiue non. Ita Scotus q. 17. vniuerſalium, Maſius ſect. 2. de genere, q. 3. & 4. cum alijs. Ratio eſt, quia, ſi ponatur vniuerſale ex parte rei, natura generica habet aptitudinem realem, & intrinſecam ad exiſtendum in multis, quæ non eſt aliquid ab ipſa diſtinctum, licet explicetur per modum habitudinis, & reſpectus tranſcendentalis, quem natura dicit ad ea, quibus poteſt communicari, vt explicatum eſt q. 4. libri præcedentis ſect. 2. & 3. vnde, cùm entitas naturæ ſpecificæ, & indiuidualis ſint realiter eadem; nec poſſit genus eſſe in aliqua ſpecie, quin ſit in aliquo indiuiduo; nec in aliquo indiuiduo, quin ſit in aliqua ſpecie; conſequenter eandem habet aptitudinem ad exiſtendum in ſpecie, & in indiuiduis; atque adeò eandem relationem ad ſpecies, & indiuidua.

Quod poteſt confirmari à ſimili ex forma accidentali, quæ realem habet reſpectum, ſeu potentiam ad informandum ſubiectum. Siue enim ſpectetur in ordine ad ſubiectum in communi, ſiue ad particularia ſubiecta, ſemper in ea intelligetur eadem potentia, & habitudo ad vtraque.

Si autem non ponatur vniuerſale ex parte rei, eodem modo Philoſophandum erit. Nam ſi fiat per actum, quo intellectus apprehendit naturam communem, cognitis confusè ſingularibus, quibus eſt communis, vt explicatum eſt q. 5. præcedenti, ſectione 6. tunc natura illa communis non alium habet reſpectum ad inferiora, quàm quem accipit ab intellectu per extrinſecam denominationem, quatenùs per ipſum ad illa comparatur. Talis autem comparatio fit vnico actu intellectus, apprehendentis naturam, vt vnam in multis. Ergo in ea reperitur vnica relatio ad ſpecies, & indiuidua. Si autem talis relatio dicatur eſſe rationis, perinde eſt, quia non eſt, niſi dum fit ab intellectu: fit autem dum natura prædicto modo comparatur ad inferiora, vt ibidem explicuimus.

48. Dicendum eſt ſecundò, huiuſmodi relationem, quam genus habet ad ſpecies, & indiuidua, primò, & immediatè terminari ad ſpecies, ſecundariò verò ad indiuidua. Ratio eſt primò, quia genus magis perficitur in ſpeciebus, quàm in indiuiduis. Nam differentiæ ſpecificæ ipſum eſſentialiter complent, & perficiunt, tanquam proprij actus ſubſtantiales, non autem numericæ. Nam in Petro non eſt eſſentialiter perfectius animal, quàm in Paulo; bene autem perfectius in homine, quàm in equo. Quælibet autem res priùs tendit in perfectionem ſuam eſſentialem, quam in accidentalem, aut minùs præcipuam.

Deinde genus non eſt in indiuiduis, niſi mediante ſpecie. Non enim hic triangulus ponitur ſub figura, niſi mediante triangulo, nec Bucephalus ſub animali, niſi mediante equo. Et verò, cùm indiuiduum dicat

naturam completam, vltimò determinatam per differentiam indiuidualem, talis differentia ſupponit partes eſſentiales, genus ſcilicet, & differentiam, quæ ſpeciem conſtituunt, quas deinde afficit, & vltimò contrahit. Vnde huiuſmodi partes eſſentiales prius ſubeunt rationem ſpeciei, quàm indiuidui; & conſequenter genus conuenit indiuiduis mediante ſpecie; ideoque immediatiùs reſpicit ſpeciem, quam indiuidua.

Tertiò. Corpus *v. g.* non poteſt contrahi per differentiam ſenſitiui, niſi mediâ differentiâ viuentis: nec viuens, per differentiam rationalis, niſi mediâ differentiâ ſenſitiui: ergo ſimiliter animal non poteſt contrahi per differentiam indiuidualem Petri, niſi mediâ differentiâ rationalis: ergo priùs reſpicit ſpeciem, quàm indiuidua. Prima conſequentia probatur, quia non eſt minùs eſſentialis ordo inter differentiam genericam, ſpecificam, & indiuidualem, quàm inter differentias eſſentiales ſuperiores, & inferiores vſque ad ſpecificam.

Denique conuenientia indiuiduorum in ratione ſpecifica, eſt minùs communis, quàm conuenientia eorundem in ratione generica, vt patet. Ergo immediatiùs attingit ipſa indiuidua, & immediatiùs de illis prædicatur, quàm generica: & ita conſequenter genus reſpicit indiuidua mediante ſpecie, quod erat probandum. Et hæ rationes idem conficiunt, licet vniuerſale dicatur fieri ab intellectu, vt conſtat.

49. Obijcies vna relatio non poteſt habere duos terminos: ergo genus non poteſt referri ad ſpecies, & indiuidua per vnicam relationem. Antecedens patet, *v. g.* in paternitate, quæ vna exiſtens non poteſt habere plures filios pro terminis.

Reſpondeo primò, vna relatio non poteſt habere plures terminos adæquatos, concedo, inadæquatos, nego: præſertim quando tendit ad vnum mediante alio: ſic enim potentia viſiua *v. g.* vnicâ relatione tendit ad viſionem, & ad viſibile; ad viſionem immediatè, & ad obiectum viſibile, mediante viſione: vnde viſio eſt primus terminus potentiæ, ſed non adæquatus.

Reſpondeo ſecundò, negando antecedens. Poteſt enim dici, vt infrà videbimus, vnicam paternitatem ad plures filios terminari. Item vnicam eſſe relationem in magiſtro ad plures diſcipulos. Et hæc de genere ſufficiant.

QVAESTIO II.

De ſpecie, & indiuiduo.

SECTIO I.

Quid, & quotuplex ſit ſpecies.

1. PECIEI nomen multipliciter ſumitur; ſed pro re præſenti duas habet acceptiones præcipuas, quas affert Porphyrius. Prima eſt, quâ ſignificat pulchritudinem, ſeu formam, & exteriorem corporis figuram, à qua homines ſpecioſos dicimus: vnde, inquit Porphyrius, eſt illud, *primum quidem ſpecies digna eſt imperio.* Aut vt alij legunt, *priami quidem ſpecies digna eſt imperio.* Quod ex euripide ſumpſit, vt vult Athenæus.

Secunda acceptio, eaque Logica, eſt, quâ ſignificat id, quod ſub aſſignato, ſeu iam explicato genere collocatur, aut quod generi ſubijcitur; ſic homo animali ſubeſt, & animalis ſpecies dici conſueuit. Species autem hoc ſecundo modo dicitur ſpecies ad ſimilitudinem ſpeciei, primo modo dictæ: quia ſicut pulchritudo rude, & informe corpus expolit, & commendat; ita ſpecies confuſum, & informe genus exornat: vel quia vt forma res naturales nobis ſub aſpectum proponit; ita generis naturam, inquit Ammonius, quæ per ſe cerni non poteſt, ſpeciei notio nobis ſpectandam exhibet. Non enim animalis naturam perciperemus, niſi homines intueremur, & bruta. Vnde ſpecies dicta eſt, inquit Rodolphus agricola lib. 1. de inuentione Dialect. cap. 6. quia genus ſpeciendum (ſic veteres, inquit, loquebantur) nobis exhibeat.

Speciei hoc ſecundo modo acceptæ, duas definitiones aſſignat Porphyrius. Prima ſic habet. *ſpecies eſt id, quod ſubijcitur generi: & de quo genus in quæſtione quid eſt prædicatur.* Secunda vero eſt iſta. *ſpecies eſt id quod de pluribus differentibus numero, in quæſtione quid eſt, prædicatur.* Prima definitio traditur per reſpectum inferioris ad ſuperius, hoc eſt, ſpeciei ad genus. Quâ ratione dicitur *ſpecies ſubijcibilis:* ſecunda verò per reſpectum ſuperioris ad inferiora, ſeu ſpeciei ad indiuidua: quâ ratione dicitur *ſpecies prædicabilis.*

2. Est autem controuersia circa primam, vtrum vnica sit, an duplex. Boetius, Albertus Magnus, Caiet. Masius, complutenses volunt esse duplicem, ita vt hæc verba vnam componant, *species est id, quod subijcitur generi.* Hæc autem aliam, *species est id, de quo genus prædicatur in quæstione quid est.* Eâ ratione vt prima sit essentialis; altera verò sit descriptiua, & accidentalis. Nam sicut essentialis definitio generis est posse inesse multis specie diuersis: descriptiua verò, posse de multis specie diuersis prædicari. Ita essentialis definitio speciei, prout est subijcibilis, est ista, *species est id quod subijcitur generi*, seu, *in quo est genus.* Descriptiua vero est ista, *species est id, de quo genus in quæstione quid est, prædicatur.* Vnde duplicem respectum habebit species ad genus; alterum, esse subiectum, in quo est genus, tanquam vniuersale: alterum esse subiectum, de quo dicitur genus, vt est prædicabile.

Sotus, Toletus, conimbricenses post Auicennam, asserunt vnicam esse definitionem: primò, quia Porphyrius tradendo secundam speciei notionem, dixit speciem esse id, *quod sub assignato genere collocatur*. Postea verò indicat velle se tradere diuersam ab illa definitionem, & explicationem speciei, dum ait: assignant igitur speciem & hoc modo: *species est id, quod subijcitur generi, & de quo genus in quæstione quid est, prædicatur.* Si autem priora verba integram definitionem conficerent, non esset diuersa à priori: nam idem est subijci generi, & sub genere collocari.

Secundò, diminuta esset prima definitio, quia in ea non exprimitur qualitas habitudinis, seu modus subiectionis speciei ad genus; an nimirum sit *in quid*, vel *in quale*, hoc autem benè exprimitur per sequentes particulas.

Sed hæc sunt parui momenti. Modò enim rectè explicetur speciei natura, parùm refert an vnica, vel duæ definitiones in prædictis verbis contineantur. Vtraque tamen sententia suam habet probabilitatem. Posset enim dici primam explicationem nominis *speciei*, nimirum, *quæ sub assignato genere collocatur*, esse vnam definitionem, & in sequenti voluisse Porphyrium ostendere alios Philosophos aliquid illi addere, nimirùm *id de quo genus prædicatur, in quid*: & ita tres esse speciei definitiones à Porphyrio traditas: neque opus fuisse in prima exprimere habitudinem speciei ad genus *in eo quod quid*: quia hoc satis intelligitur ex definitione generis, præcedenti capite tradita. Cùm enim ibi dicatur genus *id, quod de multis, specie differentibus prædicatur in quæstione quid est*; & hic species dicatur *id quod sub assignato genere collocatur*: vtique intelligitur, *in quæstione quid est*, vt patet. Nunc verò quæ contra prædictas definitiones obijci possunt, soluere oportet, vt ità legitimas eas esse appareat.

3. Obijcitur primò contra duas priores: indiuiduum verè ponitur sub genere, & de eo genus prædicatur *in eo quod quid*, & tamen non est species subijcibilis. ergo definitio speciei subijcibilis non est bona.

Respondetur, in prædictis definitionibus subintelligi particulam *proximè*, seu *immediatè*, hoc modo, *species est, quæ immediatè, & proximè generi subijcitur*, & de qua genus immediatè prædicatur. Nomine enim subiectionis, absolutè prolatæ, debet intelligi præcipua, quæ est proxima. Indiuidua verò non subijciuntur generi, nisi mediante specie, vt dictum est q. præcedenti, sectione vltimâ.

Instabis: homo est species substantiæ, & tamen ei non subijcitur immediatè. Deinde in ista propositione, *hoc animal est animal*, indiuiduum subijcitur generi immediatè.

Respondetur sufficere ad speciem, vt alicui generi proximè subijciatur, licet alijs remotè subsit. Homo autem proximè subest animali. Ad aliam instantiam patet ex dictis genus tunc sortiri rationem speciei, & non generis. Quando autem dicitur speciem poni sub genere, sensus debet esse formalis, nimirum quatenùs genus est. Nihil autem ponitur sic immediatè sub genere præter speciem.

Obijcitur secundò: omnis definitio ex Aristotele *6*. Topic. cap. 3. vel 4. debet tradi per notiora, cùm debeat explicare rei naturam: sed genus non est notius specie: ergo species non potest per illud definiri. Probatur minor. Nam præcedenti capite Porphyrius definiuit genus per speciem, tanquam per aliquid notius, his verbis: *genus est id, sub quo collocatur species, vel quod de specie differentibus prædicatur*. Nunc autem species definitur per genus: ergo definitio speciei non est bona: aut vtrumque est magis, & minùs notum, quàm aliud, quod absurdum esse constat.

Respondetur ex Alberto Magno, tractatu de relatione, cap. 9. speciem non debere dici propriè definiri per genus, sed ad genus, seu in ordine ad genus, tanquam ad correlatiuum extrinsecum. Licet autem ea, quæ in definitione ponuntur, debeant esse notiora definito, si illi sint intrinseca: hoc tamen necessarium non est, si illi extrinseca fuerint, & correlatiua: quia relatiua sunt simul naturâ, & cognitione: & ita possunt in ordine ad se inuicem definiri, etiam si neutrum sit notius altero: quia in tali ordine essentialiter consistunt, ideoque per eum debent explicari.

Obijcitur tertiò: ex Aristotele 2. Topic. c. 2. & lib. *6*. c. 3. paulò ante medium, & cap. 4. in fine, in qualibet definitione, loco alicuius partis, licet ipsius partis definitionem ponere: ergo in definitione speciei, loco illius vocis, *generi*, licebit ponere definitionem generis, & sic construere speciei definitionem: *species est id, quod subijcitur ei, sub quo collocatur species*. Vel *species est id, de quo prædicatur in quid, illud quod prædicatur in quid de speciebus*. Et ita species erit in sui definitione. Quod est nugari, & bis idem repetere.

Respondetur Aristotelem intelligendum esse de partibus intrinsecis, quarum loco potest adhiberi earum definitio: vt in definitione hominis licet ponere loco animalis, *viuens sensibile*, quæ est animalis definitio.

Non autem debere intelligi de terminis extrinſecis, quales ſunt relatiui. In definitione autem ſpeciei ponitur genus tanquam quid extrinſecum terminans reſpectum ſpeciei.

4. Contra vltimam verò definitionem obijcitur primò: genus prædicatur de pluribus, numero differentibus, vt animal de Petro, Paulo: ergo ſpecies non rectè definitur per prædicari de pluribus numero differentibus.

Deinde Deus prædicatur *in quid*, de pluribus, numero differentibus, nempe de tribus diuinis perſonis, realiter diſtinctis, & conſtituentibus veram trinitatem: & tamen Deus non eſt ſpecies, ſed eſt quid ſingulariſſimum.

Tertiò: numerus eſt ſpecies quantitatis: ergo quæ non habent quantitatem, non poſſunt differre numero: & ita non reperietur ſpecies in Angelis, & in rebus ſpiritualibus, vt in Charitate, Fide, Iuſtitia. Quod eſt falſum.

Reſpondetur ad primum, in definitione ſubintelligi, *immediatè*, vel *completè*: vel addendam eſſe particulam, *ſolo numero*, hac ratione, *ſpecies eſt quæ de ſolo numero differentibus prædicatur*. Vel, quæ immediatè, aut completè prædicatur de numero differentibus. Ita enim definitio non conuenit generi, quia non de ſolo numero differentibus; nec item completè ſed vt pars; neque proximè, ſed mediante ſpecie prædicatur, vt explicatum eſt in fine quæſtionis præcedentis.

Ad aliud reſpondetur diuinas perſonas non differre propriè numero, quia non differunt niſi in relationibus, & non in natura; & conſequenter non ſunt ſimpliciter plura; quod tamen neceſſarium eſt ad ſpeciem, quæ requirit naturam in pluribus multiplicabilem per diuiſionem ſui. Pluralitas autem relationum, quæ in Deo reperitur, ſufficit vt in eo ſit vera Trinitas. Pro quo lege D. Thomam 1. p. q. 30. & in primum ſent. d. 24. q. 1. art. 2.

Ad tertium reſpondetur, præter vnitatem, & numerum prædicamentalem, quæ in rebus materialibus, & quantis reperiuntur, eſſe vnitatem, & numerum tranſcendentalem, quæ ſemper comitantur ens, ſecundùm quòd diuiditur per vnum, & multa; & diuiſionem, aut indiuiſionem admittit. Et talis numerus in rebus ſpiritualibus, & immaterialibus reperitur. Lege D. Thomam q. 30. citatâ, art. 3.

Obijcitur ſecundò. Si Deus duas animas rationales conſtitueret in duabus materijs, ſpecie differentibus, vt cœleſti, & ſublunari. Tunc ſpecies humana prædicaretur pluſquam de numero differentibus: nam illa compoſita haberent partes ſpecie diſtinctas.

Reſpondetur in primis rationem ſpecificam ſimpliciter ſumi à forma; ſecundùm quid autem à materia. Nam, licet materia equi, & materia hominis ſint eiuſdem ſpeciei infimæ: tamen equus, & homo ſunt compoſita, ſpecie diuerſa: ergo ex oppoſito, licet tales materiæ ſpecie differrent: compoſita tamen eſſent ſimpliciter eiuſdem ſpeciei: & ita ſpecies humana prædicaretur de ſolo numero ſimpliciter differentibus.

Respondetur secundò, ex anima humana, & tali materia non posse fieri vnum per se, quia neutra haberet proportionem, & habitudinem ad alteram: & ita falsum supponitur: aut, si suppositio admittatur, homo tunc non esset species infima ratione corporis, seu materiæ: sicut animal non est genus ratione materiæ, sed ratione formæ.

5. Ex his ergo liquidò constat definitiones speciei, à Porphyrio assignatas, legitimas esse. Vt autem ab omni cauillatione fiant perspicuè immunes, breuiter possunt efformari; priores quidem sic, *species est id, quod immediatè supponitur generi in quid: & id, de quo genus prædicatur proximè in quid.* Per particulam enim *proximè*, excluduntur indiuidua: per particulam verò *in quid*, excluduntur differentia, proprium, & accidens, quæ non subijciuntur generi *in quid*, & essentialiter. Nam ista prædicatio, *rationale est animal*, non est formalis, & essentialis, sed materialis tantùm, vt patebit quæstione de differentia.

Posterior autem definitio sic tradi debet, *species est id quod de multis, solo numero differentibus prædicatur in quid.* Et hæc est descriptiua, vt patet ex dictis de vniuersali in communi: essentialis autem erit hoc modo, *species est id, quod natum est inesse multis, numero differentibus, vt tota eorum essentia communis.* Quæ vltimæ particulæ distingunt speciem à genere, quod inest vt pars; atque etiam à differentia. Proprium autem, & accidens sunt extra essentiam.

Quod autem spectat ad diuisionem speciei, hæc communiter fit in infimam, & intermediam. Infima, quæ aliter dicitur atoma, & specialissima, est ea, quæ nunquam potest esse genus, siue comparetur cum suo superiori, siue cum inferioribus. Vnde definitur à Porphyrio duabus alijs definitionibus, quæ sic se habent. *species infima est, quæ cùm sit species, non potest esse genus.* Vel *quæ species cùm sit, in alias species diuidi non potest.* Quia nimirùm habet tantùm sub se indiuidua, vt homo. Species intermedia, quæ vulgo subalterna nominatur, est ea, quæ comparata cum superiori genere, est species illius, ipsum actuans, determinans, & exornans beneficio differentiæ: respectu verò inferiorum habet rationem generis, quia de multis specie differentibus prædicatur, vt animal de equo, leone, homine: quod respectu viuentis, corporis, substantiæ est species. Vnde colligitur alia esse genera suprema, alia subalterna, alia infima: est autem genus supremum, quod supra se nullum genus habet: vel quod cùm sit genus, non potest esse species.

SECTIO II.

Vtrum species quatenùs subijcibilis, sit vniuersalis.

6. CERTVM est speciem subijcibilem, vniuersalem, & prædicabilem, esse eandem omninò naturam ex parte rei; differre tamen ratione diuersæ habitudinis, diuersorumque respectuum, quos subijcibile, & prædicabile important. Nam idem homo est, qui animali subijcitur, & de quo animal dicitur, & qui de numero differentibus prædicatur: sed aliud est subijci, aliud prædicari: sicut eadem scala est, quâ ascenditur, & descenditur: sed aliud est ascendere, aliud descendere. Quando species comparatur ad genus, eique subijci intelligitur, à specie ad genus quasi ascenditur: quando verò comparatur ad indiuidua, & de eis prædicabilis esse concipitur, tunc à specie ad indiuidua quasi descenditur: quæ est Ammonij comparatio.

Quæritur ergo in primis vtrum species, quatenùs respicit genus, & subijcibilis dicitur, sit vniuersalis, an verò solùm quatenus prædicabilis est, & respicit indiuidua. Circa quod opinio est quorundam recentiorum, speciem vniuersalem esse quatenus respicit genus, eique subijcitur.

Probatur primò, quia species, vt species est formaliter, est vnum ex quinque vniuersalibus; sed quatenus species est formaliter, est subijcibilis: ergo quatenus est formaliter subijcibilis, est vniuersalis. Maior constat: nam vniuersale in communi diuiditur adæquatè in quinque voces, seu in quinque species, vt patet ex dictis lib. præcedenti. Minor quoque ex se nota est. Nam species dicitur species per ordinem ad genus, cuius est species, vt dictum est sectione prima.

Respondeo, speciem duo includere in suo conceptu, nimirùm rationem subijcibilis, seu ordinem ad genus: & rationem prædicabilis, seu ordinem ad inferiora: sicut homo, quatenus homo, includit animal, & rationale. Sed quemadmodum homo non est sensitiuus per rationale: nec rationalis per animal: ita species non est vniuersalis per subijcibilitatem, & ordinem ad genus, sed per ordinem ad inferiora, respectu quorum dicitur etiam species. Sicut enim dicitur species subijcibilis generis, quia est decus eius, & pulchritudo, quatenus suâ differentiâ ipsum perficit, & exornat: ita dicitur species prædicabilis respectu inferiorum, quatenùs ipsa essentialiter constituit, tanquam eorum forma, pulchritudo, & perfectio essentialis.

Vnde species vt subijcibilis, est tantùm materialiter vniuersalis, quatenus eadem natura, quæ subijcitur generi, prædicatur de indiuiduis. Et ita minor prædictæ rationis, *sed species, quatenus species formaliter,*

est subijcibilis. Vera est: sed tamen non dicit totam speciei naturam
quia etiam est prædicabilis: sicut homo, quatenus homo, est animal, sed
non tantùm, quia est etiam rationalis.

7. Probatur secundò. Species subijcibilis prædicatur de hac, & illa
specie subijcibili: veræ enim sunt istæ propositiones, *homo est species
subijcibilis: leo est species subijcibilis*: & sic de alijs. Ergo species vt sub-
ijcibilis, est vniuersalis.

Respondeo negando consequentiam: quia prout est subijcibilis, res-
picit tantùm genus superius: dum verò respicit hanc, vel illam speciem
subijcibilem, est prædicabilis, & quid superius, respiciens omnes spe-
cies subijcibiles, vt inferiora, de quibus prædicatur, & vt sic, est vni-
uersalis.

Probatur tertiò. Species, in quantum subijcibilis, terminat immedia-
tè respectum generis, vt dictum est quæst. præcedenti: ergo vt subijcibi-
lis, est vniuersalis. Probatur consequentia, quia genus non terminatur
immediatè ad singulare, in quantum genus est, vt ibidem diximus.

Respondeo negando consequentiam. Licet enim genus non termine-
tur proximè ad singulare; non est tamen necesse vt terminetur ad vniuer-
sale, quatenùs vniuersale formaliter: sed sufficit quòd sit vniuersale ma-
terialiter, hoc est, sit talis natura, quæ possit dici vniuersalis, non qua-
tenus subijcitur formaliter, sed per respectum ad inferiora. Et ita spe-
cies, vt terminat genus, est subiectum commune, de quo genus dicitur;
seu natura abstracta, & concepta absque respectu ad inferiora, quo res-
pectu posito, statim intelligitur formaliter vniuersalis.

Probatur quartò. Genus eo est vniuersale, quo est genus. Ergo spe-
cies eo est vniuersalis, quo est species: sed species est species per respe-
ctum ad genus, & quatenus ei subijcitur; ergo vt sic, est vniuersalis.
Probatur prima consequentia, quia correlatiua sunt sub eodem genere:
& ita, si genus, in quantum genus, est vniuersale; species etiam debet
esse vniuersalis, in quantum species.

Respondeo negando paritatem: quia genus vt genus, vnicum habet
respectum ad inferiora, & sic per eundem habet vt sit genus, & vniuer-
sale: at species habet duos, alterum ad genus superius, alterum ad indi-
uidua: per primum habet vt sit species, modo iam explicato: per secun-
dum verò non tantùm habet vt sit species, sed etiam vt sit vniuersalis: sicut
ille, qui patrem habet, & filium, per vnum respectum dicitur pater, &
per alium filius. Correlatiua autem sunt sub eodem genere remoto rela-
tionis: sed non est opus vt eorum relationes sint eiusdem rationis, vt
patet in relatione magistri & discipuli, serui, & Domini, & alijs quæ re-
lationes disquiparantiæ nominantur.

Ex his igitur manifestè concludere possumus speciem non esse vniuer-
salem per respectum ad genus, sed per respectum ad inferiora: cuius ra-
tio est, quia vniuersale est vnum aptum inesse multis. Species autem per

respectum ad genus non est apta inesse multis, quia vt sic, est tantùm apta esse in vno immediato genere: imò non dicitur propriè esse in genere, sed potiùs genus est in ea, vt in subiecto, quod sub se continet. Proprium autem vniuersalis est continere sub se ea, respectu quorum est vniuersale: sicut ex supra dictis notum relinquitur.

8. Quæres quo modo se habeant inter se subijcibilitas, vniuersalitas, & prædicabilitas in ipsa specie? Quæ nimirum ex his præcipua sit, & aliarum origo?

Respondet Caietanus capite de specie, subijcibilitatem esse veluti essentiam, & radicem, vnde vniuersalitas, & prædicabilitas consequantur: itaut verè dicere liceat, *ideo species prædicatur de indiuiduis, quia subijcitur generi.* Ratio eius est, quia species formaliter quatenus species, solùm respicit genus; & ideo cœteras relationes, si quas habet, inde promanare necesse est.

Toletus autem q. vnicâ, circa primum argumentum ait vniuersalitatem esse veluti essentiam, vnde subijcibilitas, & prædicabilitas oriantur. Et quidem de prædicabilitate verum censet; ipsam nimirum oriri ex vniuersalitate, tanquam proprietatem ab essentia, vt patet ex dictis.

Circa hanc controuersiam dicendum arbitror relationes subijcibilitatis, & prædicabilitatis, in se absolutè spectatas, omninò disparatas esse, nec vnam oriri ex alia, aut supponi ad aliam: sed veluti per accidens vniri in eodem subiecto. Ratio est: quia reperitur subijcibilitas absque vniuersalitate, & prædicabilitate, vt in indiuiduo. Reperitur item vniuersalitas, & prædicabilitas absque subijcibilitate, vt in genere summo: ergo vna non requiritur per se ad aliam. Et certè ad hoc vt aliquid prædicetur de alio, non est opus vt ipsummet alteri subijciatur, aut contra, vt per se notum est. Vnde ista propositio non est vera, *species ideo est subijcibilis, quia est vniuersalis*, vel *ideo est vniuersalis, quia est subijcibilis.*

Præterea si vniuersale fiat per intellectum, quis non videt ipsum comparare posse naturam specificam ad genus, & eam denominare subijcibilem, absque eo quòd eam comparet ad indiuidua, & denominet prædicabilem, aut vniuersalem? Quis item non videt posse eum comparare naturam specificam ad indiuidua, absque eo quòd eam comparet ad genus? Igitur duæ huiusmodi habitudines, & relationes sunt omninò ab inuicem independentes, nec vna deriuatur ex alia. Secùs se res haberet, si natura comparata ad genus, remaneret aptior, & magis disposita, vt compararetur ad indiuidua: aut contra. Tunc enim vna relatio quodammodo deriuaretur ex alia. Sed hoc non contingit, vt patet experientiâ.

Solummodò igitur verum est rationem subijcibilis, & rationem vniuersalis esse necessariò in specie coniunctas: nec vnam posse esse sine alia: adeo vt si dicatur species subijcibilis, necessariò connotetur, & inuoluatur vniuersalitas, & prædicabilitas: si verò dicatur species vniuersalis, & prædicabilis, necessariò inuoluatur subijcibilitas, absque eo quòd vna de-

riuetur ex alia: ſed vtraque fundatur in natura ſpecifica, vtramque neceſſariò includente, vt dictum eſt in ſolutione primi. Quamuis aliqui velint eſſe ſpecies aliquas prædicabiles, non ſubijcibiles, vt materiam primam, animam rationalem &c. quas negant habere genus ſupra ſe: alij verò aliquas ſubijcibiles, non prædicabiles, vt ſpecies Angelorum, quæ vnicum habere poſſunt indiuiduum ex Thomiſtis, de quo nobis aliqua dicenda ſunt ſectione ſequenti.

SECTIO III.

Vtrum ſpecies prædicabilis multa exigat indiuidua realiter poſsibilia.

9. QVAESTIO præſens intelligitur de ſpecie Logicè ſumpta, & ſecundùm quod definita eſt à Porphyrio, *id quod de multis numero differentibus prædicatur in quid.* Quia ſi Phyſicè, & Metaphyſicè conſideretur, prout tantùm dicit aliquid prædicabile de aliquo per modum totius eſſentiæ, certum videtur, ipſam non exigere plura, de quibus prædicetur, ex vi ipſa, & ratione formali talis prædicabilitatis. Nam, licet in ſublunaribus omnis ſpecies ſit prædicabilis de multis, hoc tamen ſe habet per accidens ad prædicabilitatem per modum totius eſſentiæ. Humanitas quippe, quamuis ſoli Petro communicabilis eſſet, adhuc haberet rationem totius eſſentiæ Petri, & de eo, vt ſic, prædicari poſſet, vt conſtat.

Eſt igitur circa præſentem difficultatem prima ſententia Thomiſtarum, poſſe eſſe ſpeciem prædicabilem Logicè, & ſecundùm quod definita eſt à Porphyrio, etiam ſi non poſſit habere plura indiuidua ſub ſe ex parte rei. Vnde Caietanus q. 6. de ente, & eſſentia circa medium, cum alijs Thomiſtis, diſtinguit ex diuo Thoma, 1. p. q. 13. art. 9. duplex vniuerſale: alterum eſt vniuerſale ſecundùm rem, & ſecundùm rationem; quod de facto multis ineſt, aut ex parte rei ineſſe poteſt, ſicut natura humana: alterum eſt vniuerſale ſecundùm rationem tantùm, & non ſecundùm rem, quia non inuenitur, neque poteſt inueniri realiter in pluribus; poteſt tamen à nobis intelligi vt communicabile multis, & aptum prædicari de multis: adeo vt ſecundùm quod à nobis intelligitur, nihil includat in ſuo conceptu obiectiuo, repugnans communicabilitati.

Huius generis eſt natura Angelorum, ſecundùm Thomiſtas. Cùm enim careant materiâ, quæ ſecundùm ipſos eſt principium indiuiduationis, ac proinde multiplicationis indiuiduorum in eadem ſpecie: conſequenter non poſſunt, etiam de potentia Dei abſoluta, eſſe plures Angeli,

eiusdem speciei infimæ, soloque numero differentes: ideoque si formas illas simplices apprehenderemus vt in seipsis sunt, intelligeremus, eas per vnam, eandemque simplicem entitatem constitui in esse specifico, & indiuiduali: & ita nec secundùm rem, nec secundum rationem essent tunc numero multiplicabiles, nec consequenter possent subire intentionem speciei, Logicè prædicabilis. Sed quia non possumus pro hoc statu eas perfectè attingere, ipsas intelligimus ad modum rerum compositarum, habentium formas in materia; simplicemque earum entitatem diuersis conceptibus apprehendimus; vno quidem, vt constituit Angelum in sua quidditate specifica, & vt habet rationem differentiæ essentialis: altero verò vt constituit ipsum in esse singularis, & vt habet rationem differentiæ indiuidualis, & numericæ: & ita fit vt abstrahamus naturam specificam Michaëlis v. g. à differentia indiuiduali: ac proinde nihil in eius conceptu formali reperiamus, quod ex se multiplicationi numericæ repugnet: ideoque possumus eam apprehendere in multis; & asserere, quod talis natura, quantùm est ex se, & suo conceptu formali, à nobis apprehenso, est prædicabilis de multis, numero diuersis. Quod ad speciem Logicam, superiùs definitam, sufficere constat.

10. Probatur ergo ista sententia primò, quia illud est species à Porphyrio definita, quod potest de pluribus, numero differentibus in quæstione *quid est*, prædicari: sed natura specifica Angeli, v. g. Michaëlis, secundùm quòd à nobis concipitur, potest de multis, numero differentibus prædicari, quamuis sit ex se immultiplicabilis numero: ergo est verè species prædicabilis, à Porphyrio definita. Probatur minor ex iam dictis. Nam, vt rectè ait diuus Thomas loco citato primæ partis, intellectus noster intelligit naturam cuiuslibet speciei per abstractionem à singulari, & ideo esse in vno supposito singulari, vel in pluribus, est præter intellectum naturæ speciei: quo fit vt possit intelligi vt in pluribus existens, & consequenter vt prædicabilis de pluribus, seruato ipsius intellectu, siue conceptu.

Confirmatur ex eodem diuo Thoma, q. vnicâ de spiritualibus creaturis, art. 8. ad 4. vbi sic loquitur: *sicut hæc albedo non prohibetur habere sub se multa indiuidua ex hoc quòd est albedo, quod pertinet ad rationem speciei: sed ex hoc quòd est in hoc, quod pertinet ad rationem indiuidui: ita natura huius Angeli non prohibetur esse in multis ex hoc quòd est natura in tali ordine rerum, quod pertinet ad rationem speciei: sed ex hoc quod non est nata recipi in aliquo subiecto, quod pertinet ad rationem indiuidui.*

Probatur secundò eadem sententia, quia natura specifica Michaëlis spectata præcisè secundùm prædicata essentialia, vt est substantia spiritualis, & immaterialis, distincta specificè à Gabriele, alijsque Angelis, non concipitur vt singularis, neque determinata, sed indifferens, & determinabilis per singularitatem ad suum indiuiduum. Omne autem indiffe-

rens, & indeterminatum comparatur ad ſuum determinatiuum tanquam quid ſuperius, & latiùs patens ad ſuum inferius, ergo natura Michaëlis ſic præciſa, ex modo noſtro concipiendi ſubit intentionem prædicabilitatis, & ſit formaliter vniuerſalis.

11. Confirmatur: quia natura ſic præciſa prædicatur verè de ſuo indiuiduo, prædicatione formali; non prædicatur autem vt genus, neque vt differentia, vel proprium, aut accidens, ergo vt ſpecies, & conſequenter vt quid vniuerſale.

Probatur tertiò. Michaël eſt verè indiuiduum aliquod determinatum, directè poſitum in prædicamento ſubſtantiæ, tanquam baſis, & fundamentum omnium prædicatorum ſuperiorum: non poteſt autem aliquod eſſe indiuiduum, quod non conſtituatur ſub aliqua ſpecie infima: ideoque Michaël, ſecundùm quod à nobis apprehenditur, intelligitur ſubijci naturæ ſuæ ſpecificæ: relatio autem reſpondens ſubijcibilitati indiuidui, eſt relatio prædicabilitatis ſpeciei, vt conſtat ex dictis: ergo natura ſpecifica Michaëlis vt à nobis intelligitur, veram habet rationem vniuerſalis, & prædicabilis.

Hæc opinio, & authoritate diui Thomæ, & ſuis rationibus probabilis euadit, nec videtur impugnanda, niſi velimus quæſtionem agitare de nomine. Quia enim, vt rectè aduertit Caietanus loco citato primæ partis, ſub finem articuli 9. quando Gabriel dicitur vniuerſale, & prædicabile de multis, & ſpecies &c. ſufficit iſta verificari non de eo abſolutè, ſed vt obiecto, & cognito à nobis, & conſtet poſſe ipſum à nobis ſic apprehendi, non eſt cur in hoc ſenſu explicata ſententia reijci debeat: niſi quis velit contendere ad rationem propriam vniuerſalis requiri, vt natura ſit communicabilis multis, non ſolùm vt à nobis intelligitur, ſed etiam ex parte ſua, eoquòd Ariſtoteles definiendo vniuerſale, ait ipſum eſſe aptum natum, ſeu naturâ aptum ineſſe multis. Quæ verba hoc modo abſolutè prolata videntur debere intelligi potius de aptitudine reali, quàm intellectuali ſolâ: ex quo.

12. Reſpondetur ad primum argumentum huius ſententiæ, illud eſſe ſpeciem à Porphyrio definitam, quod poteſt verè prædicari de multis numero differentibus: natura verò Michaëlis, cùm ſit ex parte rei immultiplicabilis numero, non poteſt verè enunciari de multis numero differentibus. Et quòd hæc ſit mens Porphyri, patet ex eo, quòd poſt definitionem datam, affert exemplum de ſpecie, quæ abſolutè prædicabilis eſt de multis.

Reſpondetur ad ſecundum, non ſufficere ad hoc vt natura Michaëlis ſit vniuerſalis, quòd non concipiatur vt ſingularis, & determinata: ſed requiri quòd ex parte rei apta nata ſit exiſtendi in multis, alioquin eius vniuerſalitas eſſet merum figmentum, neç poſſet verè dici prædicabilis de multis. Neque verum eſt quòd omne indifferens, & indeterminatum comparetur ad ſuum determinatiuum tanquam aliquid ſuperius, & latiùs pa-

tens, vt patet de ſubiecto, & propria eius paſſione v. g. de homine, & riſibilitate. Sufficit ergo vt comparetur tanquam forma ad materiam, & vt quid coniungibile cum propria ſingularitate.

Vnde patet ſolutio ad confirmationem, quia ad prædicationem formalem non requiritur, vt prædicatum habeat rationem propriam alicuius ex quinque prædicabilibus: nam iſta eſt formalis, & quidditatiua, *Petrus eſt ens*, & tamen ad nullum ex quinque prædicabilibus pertinet, niſi reductiuè, ſecundùm iſtos authores. De quo vide quæſtionem præcedentem numero 6. in fine. & q. 6. lib. 2. num. 27.

Adde quod poteſt dici huiuſmodi naturam prædicari vt ſpeciem Phyſicam, non verò vt vniuerſalem, defectu indiuiduorum poſſibilium.

Reſpondetur ad tertium, concedendo Michaëlem eſſe verum indiuiduum ſubſtantiæ, directè poſitum in illius prædicamento, & ſubiectum prædicatis ſuperioribus ſubſtantiæ, & ſpiritus, &c. ſed quando comparatur ad naturam propriam, vt præciſam per intellectum à ſua ſingularitate, non reſpicit eam vt quid ſuperius, quia ex hac ſententia, talis natura non magis latè patet, quàm ipſe Michaël, ſed eam reſpicit ſicut ſuppoſitum propriam naturam, aut vt totum propriam formam conſtituentem. Ad rationem autem generis, & ſpeciei requiritur, vt patet ex proprijs eorum definitionibus, vt natura determinabilis, & actuabilis, latius pateat, quàm determinatiuum, vt patet in homine reſpectu Petri, &c.

13. Secunda ſententia communis eſt Scotiſtarum, & recentiorum, aſſerentium nullam rem poſſe dici ſpeciem, à Porphyrio definitam, ſi à parte rei non poſſit multiplicari numero, & verè per intellectum prædicari de multis indiuiduis, ſaltem poſſibilibus.

Probatur hæc ſententia primò, quia Ariſtoteles definiendo vniuerſale, dixit ipſum debere eſſe aptum exiſtendi in pluribus, abſolutè, & ſimpliciter: ergo hoc debet potiùs intelligi de aptitudine reali, quàm de illa aptitudine intellectuali. Vt enim habet dictum commune *analogum abſolutè prolatum ſumitur pro principali analogato.* Ergo ad ſpeciem vniuerſalem ex mente Ariſtotelis, & Porphyrij non ſufficit ſola aptitudo exiſtendi in multis, quam intellectus naturæ, ex ſe ad hoc incapaci attribuit.

Reſpondeo Ariſtotelem, & Porphyrium loqui de vniuerſali ſecundùm rem, & ſecundùm rationem, vtpote quod abſolutè, & ſimpliciter ſibi vendicat propriam rationem vniuerſalis: ſed non ideo negauerunt vniuerſale ſecundùm rationem tantùm, modo explicato, numero 9. vnde rectè dixit Auicenna 5. Metaph. cap. 1. vniuerſale eſſe id, quod in intellectu non eſt impoſſibile prædicari de multis.

Probatur ſecundò. Si huiuſmodi aptitudo exiſtendi in multis ſecundùm rationem tantùm, ſufficeret ad vniuerſale, ſequeretur naturam diuinam poſſe fieri vniuerſalem ex modo noſtro concipiendi, quia vt docet D. Thomas 1. p. q. 13. art. 9. licet hoc nomen *Deus*, incommunicabile

ſit ſecundùm rem : eſt tamen communicabile ſecundùm opinionem: & ita nihil vetat naturam diuinam præſcindi à ſuppoſito, ſeu ſingularitate, ac proinde vt ſic apprehendi, tanquam quid commune multis naturis diuinis, ſi eſſent, quod perabſurdum videtur.

Confirmatur: quia ſpecies infima poſſet quoque dici genus. Nam licet natura humana v. g. ſit à parte rei immultiplicabilis ſpecie, concepta tamen conceptu imperfecto, non inuoluit talem immultiplicabilitatem, & conſequenter fit indifferens ex parte intellectus ad multiplicationem ſpecificam: atque adeò induit naturam generis. Vnde hoc modo confunduntur rationes propriæ omnium prædicabilium.

14. Reſpondeo, Caietanum non exiſtimare ſequelam abſurdam: ſic enim habet q. 9. de ente, & eſſentia, in reſponſione ad ſecundum. *Hoc eodem modo eſt prædicabilis quidditas intelligentiæ de pluribus, ſcilicet nec actu, nec aptitudine, ſed vt obiecta eſt intellectui, vt ab Auicenna habes 5. Metap. quinimò ipſa quidditas diuina hoc modo communis, & vniuerſalis ſecundùm rationem eſt: vnde & numerum pluralem apud grammaticos habet.*

Alij tamen eam negant, quia Deus, etiam vt à nobis imperfectè apprehenſus, intelligitur eſſentialiter ſingularis, & vnus numero, quia nomine Dei intelligitur ab omnibus ens independens, & ſupra omne aliud ens, ac proinde aliquid quod non poteſt eſſe niſi vnum numero. Hæc autem ratio non includitur in conceptu naturæ Angelicæ; quæ propterea poteſt præſcindi à ſingularitate, & ita comparari ad plura indiuidua.

Ad confirmationem, nego ſpeciem infimam poſſe dici genus. Quamuis enim imperfectè concepta non inuoluat immultiplicabilitatem ſpecificam in ſuo præciſo conceptu: tamen vt poſſit appellari genus, debet poſitiuè apprehendi, vt apta ex parte rei exiſtendi in multis, ſpecie differentibus, vt adnotauimus q.5. lib. 2. numero 13. aut ſaltem abſtrahi à pluribus, ſpecie diuerſis. At verò natura Michaëlis, cùm ex ſe ſit ſpecifica, & compoſita ex genere, & differentia, tantùm exigit concipi abſque ſingularitate, vt poſſit denominari apta exiſtendi in multis indiuiduis, & ſubire intentionem ſpeciei vniuerſalis: quia, cùm multiplicatio, ſeu diuiſio numerica alicuius naturæ, ſit vltima diuiſio, & nulla alia reluceat in tali natura, intellectus ſuapte propenſione fertur in multiplicationem indiuiduorum, non autem in multiplicationem ſpecierum.

Dicunt aliqui non poſſe concipi ſpeciem infimam, quin concipiatur vt immultiplicabilis ſpecie: ſed hoc non videtur verum quando imperfectè apprehenditur: nam quando concipitur natura humana, vt eſt animal rationale præcisè, in tali conceptu non includitur formaliter immultiplicabilitas eius ſpecifica, vt conſtat.

15. Probatur tertiò. Species à Porphyrio definita debet poſſe prædicari de multis, ſed natura Angelica, quæ eſt in Michaële, non poteſt prædicari de multis, ergo, &c. Probatur minor, quia illa multa vel ſunt

actu existentia, vel possibilia, vel ab intellectu conficta? Duo priora non sunt vera ex suppositione huius sententiæ: tertium autem nullo modo potest dici, quia species est quidditas communis indiuiduorum, & de illis essentialiter prædicatur. Cùm autem natura Angelica sit realis, & illa indiuidua conficta, meraque entia rationis, non potest essentialiter de illis prædicari, vt patet.

Adde quòd omne vniuersale fit per abstractionem naturæ communis à singularibus cum fundamento in re, & deinde per comparationem eius ad illa singularia: cùm autem impossibilia sint huiusmodi singularia, nullum potest dari fundamentum talis abstractionis, nec consequenter vlla legitima comparatio.

Respondeo negando minorem. Ad probationem dico non esse opus confingere talia indiuidua possibilia, vt natura Michaëlis censeatur apta esse in multis: sed sufficit vt huiusmodi natura ex modo nostro intelligendi, hunc acquirat statum in nostro intellectu, vt ei prout sic conceptæ, nihil repugnet, quò minùs in plura singularia possit diuidi, eisque communicari: quia ita comparatur ad proprium indiuiduum, vt respectu illius sit superior, & indifferens, ac si haberet plura alia. Neque opus est vt abstrahatur à pluribus, aut ad plura comparetur, sicut fit in vniuersali secundùm rem, & secundùm rationem: sed sufficit vt concipiatur non conceptâ vllâ singularitate: & ita comparetur ad proprium indiuiduum, ac si haberet plura alia.

Dicunt tamen alij, naturam cum fundamento in re posse sic abstrahi, & præscindi, atque ad plura indiuidua comparari: itaut fundamentum præcisionis remotum, sit distinctio virtualis, quæ est inter naturam specificam Angeli, & suam singularitatem, quia natura secundùm se, & primariò importat tantùm sua prædicata essentialia, vt spiritualitatem, & immaterialitatem, ex quibus tanquam proprietas consequitur singularitas, & immultiplicabilitas numerica. Proximum verò fundamentum se tenet ex parte modi nostri intelligendi, quo quidditas Angeli repræsentatur intellectui nostro, non repræsentatis conditionibus indiuiduationis, vt sic: ac proinde cum hoc modo repræsentetur in statu indifferentiæ, potest comparari ad plura indiuidua, quæ concipiuntur possibilia cum fundamento in re, licet de facto sint impossibilia.

16. Instabis: non potest aliqua natura concipi sub ratione opposita rationi suæ formali, & quidditatiuæ: sed aptitudo existendi in multis, est ratio opposita, & repugnans rationi formali, & quidditatiuæ, ipsius naturæ Angelicæ; ergo non potest sic concipi, nisi omninò chimæricè, & fictitiè: atque adeò nullo modo potest reponi inter vniuersalia Logica. Minor constat, quia spiritualitas est de ratione formali, & specifica naturæ Angelicæ, quâ per se primò distinguitur à substantijs materialibus: ergo ex sua ratione formali repugnat illi multiplicatio numerica, quia de essentia eius est, vt careat materiâ, quæ est principium talis multiplicationis numericæ.

Reſpondeo primò ad maiorem, non pòteſt natura aliqua concipi ſub ratione oppoſita ſuæ rationi formali, ſi perfectè concipiatur vt eſt à parte rei, concedo, ſi concipiatur imperfectè, & vt obijcitur intellctui noſtro, nego. Vnde, vt benè aduertit Caietanus loco citato primæ partis, quando dicitur non repugnare naturæ Michaëlis ex ſua ratione formali, communicari pluribus, *ratio formalis* non ſonat definitionem, ſed importat modum eſſendi in ratione noſtra: *ita quòd ſenſus eſt*, inquit, *quòd omnis natura ſpecifica, vt obiecta eſt intellectui noſtro, communis eſt pluribus, quia obijcitur non vt hæc, ſed vt natura ſpecifica.*

Reſpondeo ſecundò ad minorem, aptitudo exiſtendi in multis, eſt ratio oppoſita rationi formali naturæ Angelicæ, directè, & primariò, nego, indirectè, ſecundariò, & conſequenter, concedo. Immultiplicabilitas enim, & ſingularitas, eſt veluti proprietas quæ deriuatur ex ſpiritualitate, Vnde ſicut materia duplex habet officium reſpectu compoſiti Phyſici, alterum, quo ipſum conſtituit tanquam pars eſſentialis illius; alterum, quo diſtinguit ipſum numero à quouis alio compoſito: ita ſpiritualitas, & immaterialitas Angeli duplex munus exercet, vnum primarium, conſtituendo ipſum in tali rerum ordine, ſeu in tali quidditate, & eſſentia ſpecifica; alterum ſecundarium, diſtinguendo ipſum numericè à quouis alio Angelo, quod eſt aliquid conſequens ad conſtitutionem ſpecificam, & quidditatiuam.

SECTIO IV.

Quid ſit indiuiduum.

17. SICVT ſpecies eſt immediatum generis correlatiuum, ita indiuiduum ſpeciei: & ideo quædam hic de indiuiduo ſubijciemus, ad plenam tum generis, tum ſpeciei explicationem conducentia.

Indiuiduum itaque ex vi vocabuli ſignificat rem indiuiduam, ſeu indiuiſibilem, vt punctum, & quæ carent quantitate, aut partibus. Ad ſenſum autem Logicum, indiuiduum idem eſt quod ſingulare, & vnum numero: quod ſcilicet ita eſt realiter in ſe vnum, vt non poſſit communicari multis inferioribus, aut multiplicari per realem ſui diuiſionem in plura, quorum ſingula ſint ipſum, vt Petrus, qui poteſt quidem diuidi in animam, corpus, caput, pedes, ſed nihil horum eſt Petrus. Item totum homogeneum, vt aqua poteſt diuidi in partes ſimilares, quorum quælibet ſit aqua, & eiuſdem rationis cum toto diuiſo, ſed nulla eſt illa prima, quæ diuiſa eſt, ſed tantùm pars integralis illius. Et ſic indiuiduum opponitur vniuerſali, quia vniuerſale eſt quid diuiſibile in plura,

quorum ſingula ſunt id quod diuiditur, adeò vt de illis omnibus ſub eodem nomine, & ſub eadem ratione dicatur, vt homo in Petrum, Paulum, & cœteros ſingulares homines. Vnde Ariſtoteles 3. Metap. cap. 4. ante medium, ait idem eſſe ſingulare, ac vnum numero: vniuerſale verò eſſe, quod eſt in multis. Lege quæ de eo diximus lib. 2. q. 3. initio.

18. Duas autem indiuidui definitiones tradit Porphyrius c. de ſpecie circa finem: prima eſt hæc, *indiuiduum eſt quod de vno tantùm prædicatur*. Et hoc idem definit Ariſtoteles cap. 5. de interpretatione his verbis, *ſingulare eſt id, quod non eſt prædicabile de multis*. Quæ definitio conuenit omnibus indiuiduis, ſiue ſubſtantiarum, ſiue accidentium. Secunda verò ſolis indiuiduis ſubſtantiæ, imò ſolis animalibus, & ſic habet, *indiuiduum eſt, cuius omnes ſimul proprietates alteri conuenire non poſſunt*. Has autem proprietates, ſiue accidentia numero ſeptenario concluſit Albertus Magnus, & hoc verſiculo continentur.

Forma, figura, locus, nomen ſtirps, patria, tempus.

Vbi figura ſignificat partium proportionem, & lineamenta: forma verò ſingularem complexionem, ſiue etiam molem corporis; & tempus, ipſius generationis, aut natiuitatis momentum. Cœtera patent.

Poteſt etiam definiri in ordine ad ſpeciem hoc modo, *indiuiduum eſt quod ponitur ſub ſpecie immediatè*: vel *de quo ſpecies prædicatur in quid completè*. Atque etiam in ordine ad genus hoc modo, *indiuiduum eſt quod mediante ſpecie ſubijcitur generi*, aut *de quo genus mediante ſpecie prædicatur in quid incompletè*. Ex quibus definitionibus quædam oriuntur difficultates, quas vbi enodauerimus, huic ſectioni finem imponemus.

Prima difficultas proponitur contra definitiones à Porphyrio traditas. Nam in primis Ariſtoteles c. 2. in anteprædicamentis, & in prædic. cap. de ſubſt. & 7. Metaph. cap. 3. ait primam ſubſtantiam, hoc eſt, indiuiduum ſubſtantiæ de nullo ſubiecto prædicari: & cap. 15. aſſerit ſingularium neque definitionem eſſe, neque demonſtrationem. Igitur nec debet definiri indiuiduum, nec debet dici de aliquo prædicari. Contra verò indiuiduum de multis prædicatur. Veræ quippe ſunt iſtæ propoſitiones *hoc animal eſt Petrus: hæc ſubſtantia eſt Petrus: hic homo eſt Petrus*. Item *Petrus eſt indiuiduum: Paulus eſt indiuiduum*: aut *hoc indiuiduum eſt indiuiduum*. Denique accidentia, in ſecunda definitione comprehenſa, vel intelliguntur eadem ſpecie, vel numero? non ſpecie: quia nihil vetat eadem ſpecie accidentia in Petro, & Paulo reperiri: neque etiam numero, quia ſatis fuiſſet dicere, cuius nulla proprietas poteſt eſſe in alio: nam idem accidens numero non poteſt, niſi diuinitùs in duobus eſſe ſubiectis.

19. Ad hæc ita reſpondere oportet: ad primum quidem Ariſtotelem tantùm velle indiuiduum ſubſtantiæ non prædicari de ſubiecto attributionis, ſeu de aliquo inferiori, ſicut prædicantur ſubſtantiæ ſecundæ, ſeu vniuer-

ſales: neque de ſubiecto inhæſionis, vt accidentia: non autem negare quin indiuiduum dicatur de ſeipſo, vt *Petrus eſt Petrus*, quæ eſt propoſitio vera, & identica, cui ſimilibus vtitur ſæpe Ariſtoteles, vt ſecundo de interpretatione c. vlt. in fine, *omne bonum eſt bonum.* Et 5. Metaph. cap. 18. in fine, *homo eſt homo.* Vnde non eſt cur Auerroes 1. prior. in digreſſione de quarta figura, prædicationem identicam vocet abominationem.

Quando item negat Ariſtoteles de ſingulari dari definitionem, & demonſtrationem, loquitur de hoc & illo indiuiduo, vel ſingulari, materialiter, & in particulari ſumpto, prout includit determinatum indiuiduationis principium, & ſumitur cum determinato modo ſingulariter eſſendi, vt ſignificatur nomine Petri, Pauli: non autem de indiuiduo, abſtrahendo à tali, & tali particulari modo eſſendi, & ſumpto ſecundùm rationem communem ſingularitatis, quia ſic poteſt de eo dari aliqualis definitio, vt rectè ait ſanctus Thomas 1. p. q. 29. art. 1. ad 1. & q. 9. de potentia, art. 2. ad 1. hoc enim modo definit ipſe Ariſtoteles primam ſubſtantiam, cap. de ſubſt. in prædicamentis.

Ad ſecundum dicendum eſt tria hæc, *hoc animal, hæc ſubſtantia, hic homo*, eſſe vnum idemque indiuiduum, de quo Petrus identicà prædicatione dicitur: non verò de pluribus diuerſis, quorum vnum non ſit aliud, ſicut prædicatur vniuerſale. Negari tamen non debet indiuiduum prædicari de multis, vt allatæ propoſitiones oſtendunt: ſed non ſumitur tunc primò intentionaliter pro illo, vel illo ſingulari determinato, de quo debet intelligi definitio Porphyrij: ſed pro notione quadam communi, per intellectum apprehenſa, ſecundùm quam omnia indiuidua, ſeu res omnes ſingulares intelliguntur in hoc conuenire, quòd ſint ſingularia, & indiuidua, ſeu habentia modum particulariter eſſendi.

Licet enim ex parte rei, quatenus ſingularia ſunt, & naturæ particulares, dicantur primò diuerſa, & in nullo conuenire, vt adnotauimus q. 3. lib. 2. ſect. 4. ad 2. tamen intellectus pro ſua fœcunditate poteſt apprehendere illa omnia in hoc conuenire, quòd in nullo conueniant: ſicut æquiuoca, licet habeant rationem omninò diuerſam ſub eodem nomine, in hoc conueniunt omnia, quòd in ratione ſignificata per nomen non conueniant, ſolumque nomen habeant commune.

20. Dices: ſi indiuiduum hoc modo prædicetur de multis, erit vniuerſale, & ita nouum vniuerſale admittendum erit, præter ea, quæ ſuperiùs enumerauimus q. 6. ſect. 2. lib. 2.

Reſpondeo, aliquos exiſtimare huiuſmodi prædicationes non eſſe prædicationes indiuidui, quia indiuiduum dicitur tantùm de vno: ſed eſſe prædicationes, vel quinti prædicabilis, vt iſtæ, *Petrus eſt indiuiduum, Paulus eſt indiuiduum*: vel ſecundi, vt iſta; *indiuiduum eſt indiuiduum*, vt patet à ſimili in genere: nam iſta, *homo eſt animal*, eſt propria generis: iſta verò, *animal eſt genus*, eſt quinti prædicabilis: & iſta ſecundi,

hoc genus est genus. Et ſic non conſtituitur nouum vniuerſale. Quia verò indiuiduum hoc modo ſumptum, non tantum de numero differentibus, ſed etiam de differentibus ſpecie prædicatur: verum enim eſt quod Buridanus ſit indiuiduum, Bucephalus quoque, & hoc animal, & hæc planta, &c. ideo alij volunt, quòd indiuiduum ſit etiam genus.

Nihilominùs, quamuis hæc doctrina ſuam habeat probabilitatem, videtur potiùs dicendum id, quod de indiuiduo vago diximus ſupra lib. 2. q. 6. ſect. 3. num. 22. ſcilicet nomine indiuidui ſignificari formaliter modum particulariter exiſtendi, ſeu incommunicabilitatem, & immultiplicabilitatem numericam, quæ eſt ratio omninò oppoſita vniuerſalitati. Vnde communitas importata per hoc nomen *indiuiduum*, non eſt communitas rei, eoquòd indiuidua omnia, vt ſic, in nullo quidditatiuè conueniunt: ſed eſt tantùm communitas rationis, & ſecundæ intentionis, proueniens ab intellectu, concipiente confusè rationem ſingularitatis omnibus indiuiduis conuenire. Nam licet indiuiduum ſit incommunicabile: tamen modus exiſtendi incommunicabiliter, poteſt intelligi vt communis omnibus indiuiduis, cuiuſcunque naturæ ſint. Lege diuum Thom. 1. p. q. 30. art. 4.

Ad vltimum dicendum eſt, hic intelligi eadem accidentia numero: neque verum eſt nullum idem numero accidens, quando eſt extrinſecum, poſſe duobus ſubiectis conuenire, vt patria, nomen, ſanguis, ſeu proſapia. Vel fortè meliùs dices intelligendum eſſe de accidentibus omninò ſimilibus. Nunquam enim viſi ſunt duo homines, de quibus maximè intelligitur illa definitio, eiuſdem omninò indolis, formæ, ſtaturæ, ætatis, ſtirpis, &c. Cœterùm talis definitio eſſentialis non eſt, quaſi indiuiduum conſtituatur per illa accidentia; ſed ſolùm per illa indicatur, & à nobis cognoſcitur. Per quid autem conſtituatur intrinſecè in ratione indiuidui, ad Metaphyſicam aliàs, & nunc remiſimus.

SECTIO V.

Quomodo indiuiduum referatur ad genus, & è conuerſo.

21. TRIA hic quærimus; primum, an indiuiduum referatur ad ſpeciem, & ad genus vnicâ relatione: ſecundum, an talis relatio ſit eiuſdem rationis cum ea, quâ ſpecies reſpicit idem genus: tertium, an relatio, quâ genus reſpicit indiuiduum, ſit eiuſdem rationis cum ea, quâ ſpecies ad idem indiuiduum terminatur.

Circa primam quæſtionem opinio eſt fonſecæ 5. Metaph. cap. 23. q. 14. ſectione 4. de Raconis tract. 1. de vniuerſ. in appendice ſect. 2. c. 4.

& aliorum exiſtimantium indiuiduum vnicá relatione referri ad ſpeciem, & genus: ita vt reſpectu ſpeciei ſit relatio ſubijcibilitatis completæ, & extenſione ad genus euadat incompleta.

Probatur primò hæc ſententia, quia ſi indiuiduum diuersâ relatione ſpeciem, & genus reſpiceret, ſpecies ipſa diuerſis quoque relationibus referretur ad genus proximum, & ad remota: & indiuiduum ipſum diuersâ habitudine tenderet ad differentiam proximam, & remotam: quod nullus concedet. Parem autem vtrobique rationem eſſe oſtenditur, quia vtrobique reperitur terminus mediatus, & immediatus: vtrobique ſubiectio completa, & incompleta.

Reſpondetur quoduis genus, & quamlibet differentiam, ſiue proximè, ſiue remotè ad inferiora deſcendant, eſſe ſemper eorum partes, & incompletè ab illis ſuſcipi: at indiuiduum ſemper completè ſubijcitur ſpeciei; incompletè verò generi: & ob eam diuerſitatem diuersâ relatione vtrumque reſpicit. Et quamuis differentia inferior dicatur magis completa, quàm ſuperior, vt ſenſibile, quàm animatum; & rationale, quàm ſenſibile: hæc diuerſitas eſt tantùm ſecundùm magis, & minùs, quæ diſcrimen eſſentiale non inducunt, nec conſequenter duplicem relationem ſpecie diuerſam.

Probatur ſecundò eadem ſententia. Genus vnicâ relatione reſpicit ſpeciem, & indiuidua, vt ſupra dictum eſt, illam immediatè, & proximè; iſta verò mediante ſpecie. ergo pariter indiuiduum reſpiciet genus, & ſpeciem eâdem relatione, ſpeciem immediatè; genus verò per ſpeciem. Probatur hæc conſequentia, quia relatiua mutua, vt ſunt genus, & indiuiduum, eodem modo ſe reſpicere debent.

Reſpondetur negatione conſequentiæ. Ratio diſparitatis eſt, quia genus participatur ſemper incompletè, tum ab ſpecie, tum ab indiuiduis, quia eſt ſemper eorum pars; & ita poteſt eâdem relatione ad vtraque tendere. Species autem participatur completè ab ijſdem indiuiduis, quorum eſt tota eſſentia communis; ideoque debet ab ipſis aliter reſpici, quàm genus. Vnde probatio illius conſequentiæ ruit quando relatiua mutua diuerſas conditiones includunt, quæ ſimilem reſpectum impediunt, vt hic accidit. Nam proximus terminus indiuidui, nempe ſpecies, impedit quò minùs eodem reſpectu, quo in eam incurrit, ad genus deducatur, ob rationem nimirùm completi, & incompleti, vt dictum eſt.

22. Probatur vltimò, quia indiuiduum ex communi ſententia, & definitione ſuperiùs aſſignata, remotè tantùm, & mediante ſpecie ſubijcitur generi: ergo eandem relationem habet ad vtrumque. Probatur conſequentia, quia ſi mediante ſpecie reſpicit genus, eadem relatio, per quam reſpicit genus, debet prius incurrere in ſpeciem, alioquin vtrumque immediatè attingeret, nec vnum interuentu alterius.

Reſpondent conimbricenſes indiuiduum eſſe ſubijcibile remotum generis, non quia prius tendat in ſpeciem, & poſtea in genus: ſed quia,

licet immediatè genus attingat, supponit tamen speciem iam priùs peruenisse ad genus: atque adeò species est correlatiuum generis proximum; indiuiduum verò remotum.

Verum hæc responsio, nec veritati consona videtur, nec in ea sibi ipsis videntur consentire eius authores. Nam q. 1. de specie, art. 1. ad 3. approbant differentiam istam inter subiectionem speciei, & indiuidui, quòd species proximè generi subsit, indiuiduum autem remotè, & interuentu speciei, inquiunt: & ita non debent negare q. 2. art. 2. ad 2. indiuiduum subijci generi mediante specie, eiusque interuentu.

Deinde genus descendit ad indiuiduum mediante specie, vt dictum est q. præcedenti numero 48. neque hoc ipsi negant: ergo pariter indiuiduum ascendit ad genus interuentu speciei: ideo enim refertur ad genus, quia ipsum participat: ergo, sicut illud participat, & suscipit per speciem, ita per speciem quoque suam reciprocat relationem: eo modo, quo auus respicit nepotem interuentu filij; & nepos respicit auum interuentu patris, quia esse ab auo recipit per patrem.

Denique hæc solutio interturbat seriem prædicamentalem, in qua secundùm rectam lineam à supremo genere descenditur ad indiuiduum per speciem; & ab indiuiduo rursus ascenditur per speciem ad supremum genus: siue huiusmodi gradus prædicamentales distinguantur ex natura rei, siue tantùm per intellectum. Intellectus enim, si connaturali ordine, & cognitione distinctâ procedat, sicut à supremo genere descendit ad indiuiduum per speciem, ita ab indiuiduo ad genus per speciem ascendere debet, alioquin confusè tantùm, & præposterâ cognitione obiectum attingit. Atque adeò necesse est indiuiduum subijci generi mediante specie, non verò immediatè per se: & ita relatio, quâ generi subijcitur, priùs ferit speciem, quàm ipsum genus. Vnde argumentum stat semper in suo robore.

Respondeo igitur distinguendo consequentiam hoc modo, ergo eandem relationem habet ad vtrumque, eandem inadæquatè, & partialiter, concedo; eandem adæquatè, nego. Sicut enim indiuiduum componitur ex genere, & differentia, ita relatio eius debet intelligi composita quasi ex duabus partialibus, & per vtramque simul sumptam ad modum vnius respicere speciem, eique completè subijci, quia ab ea naturam suam integram, & completam suscipit: per eandem verò incompletè, & partialiter sumptam respicere genus, eique subijci incompletè, quia partem tantùm naturæ suæ habet à genere, interuentu speciei. Et hac ratione sufficienter intelligitur indiuiduum diuersas specificè relationes habere ad speciem, & genus.

23. Contraria sententia, quòd scilicet indiuiduum respiciat genus relatione specificè diuersâ ab ea, quâ respicit speciem, communior est, & potest probari.

Primò, quia prima prædicabilia, genus nempe, & species, differunt

eſſentialiter per *completè*, *&* *incompletè prædicari*, vt viſum eſt ſupra: ergo ſubijcibilia debent ſpecificè differre per *ſubijci completè*, *&* *incompletè*, cùm par ſit vtrobique ratio: ſed indiuiduum ſubijcitur ſpeciei completè, incompletè verò generi: ergo ſubiectio completa differt ſpecie à ſubiectione incompleta: & conſequenter relationes ſuper vtraque ſubiectione fundatæ debent inter ſe ſpecificè diſtingui.

Reſpondetur negatione primæ conſequentiæ: quia *completè*, & *incompletè* ex parte prædicabilium ſunt differentiæ per ſe: ex parte verò ſubijcibilium *completè*, quidem eſt differentia per ſe reſpectu indiuidui, quia indiuiduum ſubijcitur neceſſariò ſpeciei: *incompletè* verò eſt differentia per accidens, quia multa ſunt indiuidua, quæ genere carent, vt hæc materia prima, ex probabili ſententia: hæc anima rationalis: hoc punctum: & conſequenter non habent talem ſubiectionem, quæ ideò, abſolutè loquendo, ſe habet per accidens reſpectu indiuidui.

Hæc tamen ſolutio impugnari poteſt ex eo quòd, licet concederetur aliqua indiuidua nullum habere genus, cui ſubſint: ea tamen quæ genus habent, neceſſariò ei ſubijciuntur, & illud atque ſpeciem diuerſo modo participant, ideoque generi ſubeſſe, non ſe habet in illis per accidens: ſicut non ſe habet per accidens ad Petrum, quòd ſubſit generi qualitatis, poſito quòd ſit albus.

Probatur ſecundò eadem ſententia, quia ſi indiuiduum vnicâ relatione referatur ad genus, & ad ſpeciem, ex eo quòd eâdem participatione, quâ recipit ſpeciem, recipit etiam genus, vt dicitur in tertio ſuperiori argumento: neceſſe eſt ipſum vnicâ ſimiliter relatione referri ad genus, & ad differentiam generis, vt Petrum, verbi gratia, ad animal, & ſenſibile: quia eâdem quoque participatione quâ ſuſcipit ſpeciem, aut genus, ſuſcipit differentiam generis. Hoc autem eſt abſurdum.

Reſpondetur diuerſam eſſe relationem in indiuiduo ad ſpeciem, & ad differentiam generis, quia ſubijcitur ſpeciei, & generi *in quid*, & directè per rectam lineam; differentiæ verò *in quale quid*, & indirectè: & ita diuerſum eſt genus ſubiectionis, quod non inducitur ſimpliciter per *ſubijci completè*, *&* *incompletè*.

Ex his liquidò conſtat poſſe vtramque ſententiam probabiliter ſuſtineri: neque ex vlla parte argumenta conuincere: ideo quæſtionem hanc ſub problemate relinquo.

24. Circà quæſtionem ſecundam: an videlicet relatio, quâ indiuiduum reſpicit genus, ſit eadem cum relatione, quâ ſpecies idem genus reſpicit, probabilius cenſeo eſſe eandem ſpecie; numero tamen diuerſam.

Ratio primæ partis eſt, quia in indiuiduo, & in ſpecie reperitur eadem ratio fundandi relationem, nimirum participatio incompleta generis. Neque obſtat quòd ſpecies priùs tendat in genus, quàm tendat indiuiduum, quia hoc tantùm indicat dependentiam Phyſicam, aut quaſi Phy-

ficam inter naturas, quæ referuntur; ratione cuius genus priùs reperitur, & contrahitur ad speciem, quam ad indiuiduum. At verò in ratione essentiali relationis, vna non dependet ab alia; & ideò nihil cogit inter eas discrimen essentiale inducere.

Dixi dependentiam Physicam, aut quasi Physicam, quia, licet differentia indiuidualis dicatur non distingui ex parte rei à natura specifica, intellectus; si ordinatè procedit, intelligit genus contrahi priùs ad speciem, quàm ad indiuiduum.

Ratio secundæ partis petitur ex huiusmodi prioritate contractionis, & ex distinctione extremorum, propter quam intellectus per actus diuersos efformat relationes illas. Sed hæc sunt parui momenti, nec diuitius in eis immorandum est.

Quoad tertiam quæstionem, an eadem sit relatio generis, & speciei ad indiuiduum, patet ex dictis eandem non esse, sed duas specie diuersas: quia genus est in indiuiduo, tantùm vt pars, & incompletè: species verò completè, & vt tota communis essentia illius: quæ sunt differentiæ essentiales, & per se ex parte vniuersalium, & prædicabilium, vt dictum est. Et hæc de specie, & indiuiduo sint satis.

QVAESTIO III.

De differentia.

1. E specie priùs quàm de differentia à nobis actum est, quia licet differentia prioritate quâdam naturæ speciem antecedat, vt pars totum, & constituens constitutum: tamen species, cùm sit correlatiuum generis, debuit priùs explicari, eoquòd correlatiua sunt simul naturâ, & cognitione; & vnius perfecta cognitio ab alterius notitia dependet. Deinde vniuersalia, quæ prædicantur *in quid*, vt genus, & species, debent priùs explicari, quàm ea, quæ prædicantur *in quale*; eoquòd tractatus iste ordinatur ad categorias, in quibus maximè habetur ratio generum, & specierum, quæ in illis per se, & in recta linea collocantur: differentiæ verò tantùm indirectè, & in lineis lateralibus. Tertio igitur hoc loco de differentia disputabimus, sequuti Porphyrium.

SECTIO I.

De nomine, diuiſione, & definitione differentiæ.

DIFFERENTIA amplè, & ſecundùm vim nominis ſumpta, ſignificat diſtinctionem, ſeu diuerſitatem inter aliqua, aut id omne, quod rem vnam ab alia diſcernit, atque etiam à ſeipſa diuerſo tempore: quomodo ſeſſio facit differre Petrum à ſeipſo ſtante, ſiue alioquin differentia ſit quid diſtinctum re, vel ratione ab eo, quod facit differre, ſiue non: etenim ipſæ quoque differentiæ dicuntur inter ſe differre, vt rationale, & irrationale; non per aliquid diſtinctum, ſed per ſeipſas.

Porphyrius autem triplicem differentiam diſtinguit, communem, propriam, & proprijſſimam. Communis eſt aliquod accidens commune, ſeparabile, vt albedo reſpectu parietis albi, & nigri. Propria eſt aliquod accidens inſeparabile, ſiue per ſe, & naturâ ſuâ, vt riſibilitas, quâ homo differt ab equo: ſiue per accidens, vt nigredo, quâ coruus differt à cygno. Differentia denique proprijſſima eſt pars ſubſtantiæ rei, cuius differentia dicitur, & pertinet ad intrinſecam, & eſſentialem illius rationem, vt rationale reſpectu hominis; ſenſibile reſpectu animalis. Diuerſis alijs modis diuiditur à Porphyrio differentia, ſed omnes cum tribus iſtis coincidunt.

2. Quæritur autem primò circa diuiſionem iſtam, vtrum adæquata ſit: ad quod reſpondetur communiter adæquatam eſſe: quia quicquid ab alio differt, neceſſe eſt vt differat, vel ſecundùm eſſentiam, vel ſecundùm accidentia: ſi ſecundùm eſſentiam, erit differentia eſſentialis, & maximè propria: ſi ſecundùm accidentia: vel accidens erit proprium, aut inſeparabile, & erit differentia propria: vel ſeparabile, & commune, & erit communis.

Dices primò: homo differt à planta per genus, ſeu per animal: & ſubſtantia, quæ genus ſummum dicitur, quamlibet ſubſtantiam à quouis accidente diſcriminat. Forma item Phyſica diſtinguit vnum compoſitum ab alio, vt anima diſtinguit corpus humanum à lapide. Hæc autem omnia non ſunt differentia, prout à Porphyrio diuiſa eſt: igitur prædicta diuiſio non eſt adæquata.

Reſpondeo, differentiam proprijſſimam poſſe dici quodcumque prædicatum eſſentiale, diſtinguens rem vnam ab alia: & ſic prædicta includuntur in diuiſione aſſignata. Vel meliùs dicendum eſt differentiam hic ſumi à Porphyrio pro ea ratione, quæ intelligitur aduenire rei, iam conuenienti cum alijs rebus per rationem aliquam priorem: & conſequenter differentia

differentia distinguitur contra genus, quod est prima veluti ratio, per quam vna species conuenit cum alia.

Quare animal duo includit, scilicet rationem animati, & rationem sensibilis; per primam conuenit homo cum planta; & ab ea differt per secundam, quæ est differentia animalis, vt patet, & consequenter distinguit quoduis animal ab omni eo, quod animal non est. Similiter substantia includit rationem entis, per quam conuenit cum accidente, & rationem perseitatis, per quam substantia quælibet distinguitur ab omni accidente. Denique forma Physica, si debito modo exprimatur, nomine videlicet concreto, vt *homo est animatus*, habet rationem differentiæ proprijssimæ, vt de se constat.

Dices secundò: differentia indiuidualis est vera differentia, & ad nullam prædictarum reduci potest: non est enim accidens proprium, aut commune, quia Petrus, & Paulus substantialiter inter se distinguntur per Petreitatem, & Pauleitatem: non est item proprijssima, quia non ponit discrimen essentiale.

Respondeo eam reduci ad proprijssimam, quatenus constituit rem substantialiter, eamque ab aliis eiusdem speciei, substantialiter distinguit. Vel dicendum sub prædicta diuisione eam non comprehendi, quia agitur hic tantùm de differentia quæ est vniuersalis, & potest de multis prædicari, qualis non est indiuidualis.

3. Quæritur secundò, an prædicta diuisio sit vniuoca: ad quod respondetur primò, si differentia sumatur primò intentionaliter pro rebus, quæ faciunt differre, solutionem pendere ex alia quæstione; scilicet an ens sit vniuocum, vel analogum tantùm, ad substantiam, & accidens, de qua alibi.

Si verò sumatur pro ratione formali differendi, abstrahendo à natura formæ, quæ facit differre, Tataretus hoc capite, articulo primo, cum alijs quibusdam, vult esse æquiuocam. Sed nullâ firmâ ratione nititur.

Alij volunt esse vniuocam, & generis in species, primò, quia ratio formalis differendi conuenit simpliciter, & æqualiter tribus differentijs assignatis, nec vni dependenter, aut per habitudinem ad aliam. Quia licet non daretur proprijssima, adhuc aliæ essent differentiæ. Vnde sicut ratio vniuersalis, aut prædicabilis æqualiter conuenit quinque prædicabilibus, licet tria priora prædicentur essentialiter, & duo posteriora accidentaliter: ita ratio differendi, æqualiter conuenit tribus differentijs, licet vna faciat differre essentialiter, & aliæ accidentaliter: hoc enim non officit rationi communi, sed particularibus tantùm differentijs proprium est.

Nec obstat quòd differentia communis, & propria Physicè quodammodo fluant, seu dependeant à proprijssima, quia etiam accidens Physicè dependet a substantia; & tamen vniuocè conueniunt in ratione generis, vt animal, & color; aut speciei, vt homo, & albedo.

Præterea eadem vniuocatio ostenditur, quia quando intellectus con-

cipit coruum in communi differre à cygno per nigredinem: aut hominem ab equo per risibilitatem, eius intellectio non attingit quartum, vel quintum prædicabile, quia nigredo non comparatur ad coruum vt quid ei contingens: neque risibilitas ad hominem, vt quid fluens ab eius essentia, sed vt distinguens illum ab equo: ergo attingit tertium prædicabile: & sic huiusmodi differentiæ sunt simpliciter tertij prædicabilis, non secus ac proprijssima: atque adeò vniuocè cum ea conueniunt in ratione formali differentiæ.

4. Dicendum nihilominus existimo, quòd si habeatur ratio differentiæ secundùm quod constituit tertium vniuersale, diuisio illa non potest esse vniuoca, quia differentia constitutiua tertij vniuersalis, componit essentialiter speciem vnà cum genere, ita vt genus habeat rationem potentiæ, & differentia rationem actus: ad hoc autem vt fiat species, & vnum per se, potentia & actus debent esse eiusdem generis: vnde sicut genus pertinet ad essentiam rei; ita & differentia debet esse illi essentialis. Ideoque differentia communis & propria, reductiuè tantùm, & secundùm aliquam proportionem ad hoc spectant prædicabile.

Præterea: si differentia communis, & propria pertinerent simpliciter ad istud vniuersale, falsum esset quod communiter asserunt Philosophi, differentiam esse prædicabile essentiale & dici *in quale quid* de multis.

Tertiò. Quæ differunt accidentaliter, non tam debent dici differre, quàm habere, seu recipere in se accidentia differentia. Nam idem subjectum manens idem in se, dicitur differre à se, quando de nigro fit album: qui modus differendi est valde improprius, & tantum connotatiuus rei extraneæ, vt patet: ideoque hæc diuisio est tantùm analoga.

Vnde ad primam rationem in contrarium, negandum est rationem formalem differendi, æqualiter pertinere ad triplicem differentiam assignatam, quia communis, & propria sunt actus extranei respectu subiecti, & faciunt tantùm compositionem accidentalem: cùm differentia, tertij prædicabilis constitutiua, sit actus substantialis potentiæ generis, & cum ea faciat vnum per se. Vnde sublatâ differentiâ proprijssimâ, auferretur tertium prædicabile, tum Physicè, tum Logicè: sublato verò quouis vniuersali, non ideo tolluntur alia, Logicè loquendo: quia quodlibet independenter ab alio habet quicquid requiritur ad rationem vniuersalis: & ideo possunt vniuocè conuenire.

5. Ad secundam respondeo intellectum apprehendendo coruum differre à cygno per nigredinem, vel hominem ab equo per risibilitatem, non attingere propriè quartum, aut quintum prædicabile; sed neque tertium; benè autem aliquam communem rationem differendi, quæ ad tertium prædicabile reducitur: sicut dum apprehendit materiam, aut formam, non apprehendit propriè rationem prædicamenti substantiæ, sed tantùm aliquid ad illud reducibile.

Dixi si habeatur ratio differentiæ secundùm quod constituit tertium

vniuerſale: quia ſi abſolutè ſumatur, prout dicit diſtinctionem, & diuerſitatem inter aliqua, poteſt concedi tria diuiſionis ſupradictæ membra vniuocè conuenire, vt rationes illæ oſtendunt, & fauet Porphyrius, dum oſtendit nomine differentiæ abſolutè prolato, ipſa ſignificari, & ea vocat ſpecies differentiæ. Vnde, licet ea, quæ eſſentialitar differunt, magis abſolutè & ſimpliciter differre videantur, vt habetur in tertio ſuperiori argumento: hoc non cadit ſupra communem differentiæ rationem, ſed tantùm vt coarctatur ad tertium prædicabile.

Diuiditur ſecundò differentia in ſubalternam, & infimam, non ſecùs ac ſpeciem ſupra in infimam, & ſubalternam diuiſimus. Subalterna eſt, quæ ſpeciem ſubalternam conſtituit, & à cæteris omnibus diſtinguit, vt ſenſibile animal. Infima verò eſt ea, quæ conſtituit ſpeciem infimam, & eam à cæteris differre facit, vt eſt rationale reſpectu hominis, & hæc dici ſolet ſpecifica: illa verò generica. Eſt tamen controuerſia an admitti debeant differentiæ infimæ, quæ ſpeciebus non latiùs pateant, de qua, ſectione ſequenti.

6. Quod ſpectat ad definitionem differentiæ, quintuplicem aſſignat Porphyrius in ſecunda capitis parte. Prima ſic habet. *Differentia eſt, quâ ſpeciet excedit genus*: vt homo ſupra animal, habet rationale. Nam genus in ſuo præciſo conceptu continet tantùm in potentia differentias, ſicut materia formas: ſpecies autem actu, & exprſsè.

Secunda definitio eſt. *Differentia eſt, quæ de pluribus differentibus ſpecie prædicatur in quale quid*: vt volatile de coruo, cygno, aquila. Si enim quæratur quid eſt aquila, rectè reſpondebitur eſſe animal: & ſi quæratur quale animal ſit, rectè reſpondebitur quòd ſit volatile.

Tertia definitio eſt: *differentia eſt quæ vim habet ſecernendi ea, quæ ſunt ſub eodem genere*: vt rationale ſecernit hominem ab equo, qui ſubditur animali ſicut homo.

Quarta traditur his verbis. *Differentia eſt id, quo ſingula differunt.*

Quintam denique exactiùs, &, vt videtur, ex propria ſententia aſſignat hoc modo, *differentia eſt quod diſtinguit ea, quæ ſub eodem genere collocantur* (hoc eſt ſpecies) *quodque ad rationem, definitionemque rei pertinet, & eſt pars illius.*

Multum autem laborant multi, vt has definitiones tueantur, Porphyriumque defendant, ſed fruſtrà: nam eas non aſſignat ex propria ſententia, ſed ex antiquorum ſcriptis haurit, vt patet ex textu. Vnde prima videtur deſiderare has particulas, *differentia eſt pars formalis ſpeciei, per quam excedit genus.* Secunda verò ſtrictior eſt, quia non comprehendit differentiam infimam, quæ de ſolo numero differentibus prædicari poteſt. Tertia nimis latè patet, ſi loquamur de differentia, conſtitutiua tertij prædicabilis, quia accidentia communia, & propria ſecernunt etiam ſpecies, eidem generi ſubiectas, vt riſibile hominem ab equo; albedo cygnum à coruo. Quarta denique latior quoque eſt: nam homo differt à

planta per animal, per riſibile, per alia accidentia: & ita hæc definitio conuenit generibus, & accidentibus. Quinta autem legitima eſt, nec aliquid comprehendit, quod verè differentia non ſit.

7. Cæterum ſeruando modum, quem in tradendis definitionibus generis, & ſpeciei obſeruauimus, ſic differentiam, vt tertium vniuerſale eſt, clarè definire poterimus: *differentia eſt quod aptum eſt ineſſe multis, vt pars eorum eſſentialis formalis, actualis, & determinatiua*. Et ſi addantur iſtæ particulæ, *quod aptum eſt ineſſe multis ſpecie, vel numero differentibus*, vtraque differentia, ſubalterna nimirum, & infima expreſsè comprehendetur.

Dum dicitur pars, differt à ſpecie, quæ eſt tota eſſentia; & à proprio, atque accidente, quæ non ſunt partes rei: quia verò ponitur formalis, & actualis, differt à genere, vt patet ex q. de genere. Et hæc definitio eſt eſſentialis; ſecunda verò, quam tradit Porphyrius, eſt deſcriptiua, & poterit conuenire vtrique differentiæ, ſi tollantur particulæ, *ſpecie differentibus*, hoc modo, *differentia eſt, quod prædicatur de multis in quale quid*: aut *de multis ſpecie, vel numero differentibus in quale quid*. Quomodo differt à ſpecie, & genere, quæ *in quid* ſimpliciter dicuntur: & à proprio, & accidente, quæ ſimpliciter *in quale* prædicantur, vt diximus ſectione primâ de genere.

Quando verò Ariſtoteles 7. Topicorum cap. 3. ait differentiam prædicari *in quid*; loquitur de ea, quando in definitione ponitur, quia tunc ſequitur modum prædicationis generis, vt ſi dicas, *quid eſt homo?* reſpondetur, *animal rationale*.

Dices: omnis bona definitio conſtare debet genere, & differentia: ſed differentia non poteſt habere aliam differentiam, per quam differat ab alijs, quia ſic daretur proceſſus infinitus: hæc enim aliam peteret, & illa aliam &c. ergo differentia non poteſt definiri.

Reſpondeo, differentiam per ſeipſam differre à cæteris: tum vt vniuerſalis eſt; tum vt in ſe ſpectatur. Rationale enim per ſe differt ab hinnibili, & à cæteris omnibus differentijs. Vt autem eſt tertium vniuerſale, eſt pars formalis eſſentiæ rei; & vt ſic, differt ab omnibus alijs vniuerſalibus modo prædicto, non per aliam differentiam, ſed per ſeipſam: & ita non datur proceſſus infinitus in differentijs.

SECTIO II.

An dentur differentiæ infimæ, ſpeciebus infimis propriæ.

8. QVORVNDAM antiquorum fuit ſententia teſte Alberto Magno Tractatu 5. c. 6. & tribuitur Auerroi 7. Metaph. text. 43. Themiſtio 2. poſt. cap. 20. Philopono cap. 14. & alijs, nullas dari differentias infimas, ſimplices, ſed tantùm ſubalternas: & conſequenter ad definiendam aliquam ſpeciem infimam, ſumendas eſſe plures differentias ſubalternas, quarum ſingulæ ſeorſim latiùs pateant ſpecie definitâ; ſimul autem ſumptæ eam conſtituant, diſtinguant à cæteris, & cum ea conuertantur.

Verbi gratia homo definitur hic à Porphyrio poſt Ariſt. cap. de ſubſt. in præd. text. 2. *animal rationale mortale.* Vbi rationale conuenit Deo, hoc eſt Angelis, ex mente Porphyrij: & ita latiùs patet homine: mortale verò conuenit bruto; & conſequenter latiùs etiam patet homine: at rationale, & mortale ſimul ſumpta, ſoli homini conueniunt. Item Trinitas, ſeu numerus ternarius, definitur ab Ariſtotele 2. poſt. c. 14. *numerus impar primus*: vbi impar conuenit etiam quinario, ſeptenario, &c. primus autem conuenit binario: at eſſe imparem primum ſimul, conuenit ſoli ternario. Cùm igitur differentiæ ſubalternæ, hoc modo coniunctæ, ſufficienter conſtituant ſpecies infimas, & ab omnibus alijs diſtinguant, fruſtra ponuntur aliæ differentiæ infimæ ſimplices, quia non ſunt multiplicanda entia ſine neceſſitate. Et hæc ſit prima huius ſententiæ probatio.

Secunda verò petitur ex authoritate Porphyrij, & Ariſtotelis. Porph. enim, vt ſupra vidimus, definiens differentiam in communi, ſolam genericam complexus eſt, quæ de multis ſpecie differentibus eſt prædicabilis: & ipſe ſemper vtitur pluribus differentijs ad definiendam ſpeciem infimam. Ariſtoteles autem loco citato poſteriorum ait, in definitione ſpeciei infimæ tot collocari debere differentias, vt licet vnaquæque illarum pluribus competat; ſimul tamen ſumptæ, cum ſpecie definita conuertantur: & libro ſexto Topicorum cap. 3. ait differentiam de pluribus prædicari, quàm ſpeciem. His tamen non obſtantibus.

9. Dicendum eſt, dari differentias infimas ſimplices præter ſubalternas, quæ cum infimis ſpeciebus recurrant, nec latiùs, aut minùs latè extendantur. Ita D. Thomas 2. poſteriorum lectione 13. & 7. Metap. lect. 12. Scotus 2. poſt. quæſt. 52. Caietanus cap. de differentia, Suares diſp. 15. Metaph. ſectione 11. num. 23. Maſius, complutenſes, & alij communiter.

Probatur primò hæc ſententia, quia duæ differentiæ ſubalternæ non

possunt speciem vnam infimam constituere: ergò necessariæ sunt infimæ simplices ad species infimas constituendas. Probatur ant. illa enim duo genera, quæ constituuntur per duas illas differentias subalternas, vel sunt subalternatim posita, hoc est vnum sub altero, vel sunt disparata, nec vnum sub alio constitutum? Si sint disparata, tunc vna species infima, sub vtroque genere constituetur, quod est impossibile. Nam huiusmodi differentiæ, cùm sint disparatæ, sunt incompossibiles, nec possunt vnum compositum per se Metaphysicum componere, quia vna non se habet vt actus, & alia, vt potentia: vnde species constituta non esset vna essentia specialis, sed aggregatum ex multis.

Si verò sint vnum sub altero, non potest ostendi, in quo differat species ab vltimo genere, sub quo collocatur, quia duæ huiusmodi, vel plures differentiæ necessariò vniuntur in illo genere immediato, & vltimo. Deinde cùm differentiæ constitutiuæ superiorum generum, semper descendant ad species, illis subiectas, vt sensibile ad hominem, equum, &c. vna species infima non differret ab alia.

10. Probatur secundò, quia in rebus materialibus differentia sumitur à forma, vt in homine ab anima rationali: ergo, sicut in qualibet re est forma specialis, diuersa à forma aliarum, per quam in suo esse vltimo constituitur, & à cæteris omnibus Physicè distinguitur: ita debet esse specialis differentia, per quam essentialiter constituatur, & à cæteris Metaphysicè distinguatur: & sicut forma, quæ vltimò constituit Physicè, est vnica, & simplex: ita differentia vltima debet esse vnica, & simplex. Rectè enim dixit Aristoteles 8. Metaph. cap. 3. differentiam respondere formæ. Et hoc idem valet in rebus non compositis ex materia, & forma.

Probatur tertiò: quia nulla potest assignari ratio, cur duæ differentiæ subalternæ coniungantur in vnica specie infima, nisi ponatur tertia differentia simplex, per quam & ipsæ, & natura generica, cuius differentiæ sunt, contrahantur, & determinentur ad huiusmodi speciem. Nam tales differentiæ subalternæ non contrahuntur per genus quod constituunt, quia sic idem esset actus, & potentia, materia, & forma, differentia, & genus, minùs, & magis commune: nec etiam illud contrahunt, sed aliud superius, quod diuidunt, vt sensibile non contrahit animal ad hominem, sed viuens ad animal. Igitur necessaria est differentia infima, quæ cum specie infima conuertatur, ad tales differentias, & talem naturam genericam contrahendam ad speciem infimam. Nam differentia, sicut & genus per aliam differentiam contrahitur ex 7. Metaph. cap. 12. text. 43.

11. Probatur quartò: quia species infimæ sunt essentialiter perfectiores generibus, quibus subiectæ sunt, vt ostendemus infra: ergo habent gradum aliquem perfectionis essentialis, qui in illis generibus non reperitur: non haberent autem si non darentur differentiæ propriæ, & infimæ. Antecedens communiter conceditur, in his saltem speciebus, in

quibus differentiæ eleuant genus ad altiorem gradum naturæ, vt est animatum, quod eleuat corpus mixtum ad gradum vitæ, & rationale, quod eleuat animal ad gradum intellectiui. Consequentia autem probatur, quia si in specie infima non essent nisi differentiæ subalternæ, quæ in generibus superioribus reperiuntur, non esset maior perfectio essentialis in illa, quàm in illorum quolibet.

Probatur quintò, quia, si à gradu imperfecto, quem forma tribuit, oritur vera differentia simplex, verbi gratiâ, si ab anima secundùm quod constituit animal, oritur sensibile, quod est differentia simplex ex opposita sententia, quare ab eadem, consideratâ secundùm gradum perfectiorem, scilicet quatenus est rationalis, non orietur vera, & propria differentia simplex, & infima.?

Probatur sextò. Nam risibile verbi gratiâ, etiam secundum Porphyrium, est proprium quarto modo hominis: ita vt ei soli, & semper conueniat: ergo differentia, nempe rationale, à qua radicaliter profluit, debet illi esse ita propria, vt nulli alteri speciei conueniat, alioqui risibile reperiretur quoque in illa altera specie: ergo talis differentia est simplex, & infima in homine.

Probatur hæc vtraque consequentia. Nam vel mortale, & immortale, quæ iuncta cum rationali, constituunt hominem, & Angelum, vt sensisse dicitur Porphyrius; diuersificant essentialiter ipsum rationale in homine, & Angelo, vel non? si diuersificant: ergò in homine non habet rationem differentiæ subalternæ, sed infimæ, & simplicis: si autem non diuersificant; ergò in vtroque debet habere easdem passiones, & proprietates: quod est contra Porphyrium, & authores illius sententiæ.

12. Nunc ad argumenta in contarium respondetur: ad primum quidem negando differentias subalternas sufficienter constituere, & distinguere species infimas: quod satis ostendunt argumenta iam facta. Vnde quando Aristoteles, & alij, plures differentias subalternas assumunt in definitione alicuius speciei, dicendum est tales differentias esse accidentales rei definitæ, tantumque adhiberi ad declarandam aliquâ ratione differentiam propriam, & vltimam, quæ alioquin ignota est.

Vnde, cùm numerus adæquatè diuidatur in primum, & non primum, tum etiam in parem, & non parem: non possunt illæ omnes differentiæ essentialiter illum diuidere: quia idem genus semel tantum in species diuidi potest; atque adeò quædam ex illis differentijs sunt necessariò accidentales speciebus subiectis. Et hac ratione debet intelligi Aristoteles loco citato posteriorum: in Topicis autem, & alibi loquitur de differentijs genericis, quæ prædicantur de pluribus, quàm species infimæ.

Quod autem hæc sit mens Aristotelis patet ex 7. Metaph. cap. 12. vbi, postquam dixit in differentijs diuidendis tandiu procedendum esse, donec veniatur ad non differentia, id est ad vltimas differentias, quæ in alias diuidi non possint: sic concludit. *Si igitur hæc ita se habeant, manife-*

ſtum eſt, quòd vltima differentia, rei ſubſtantia erit, & definitio. Et paulò poſt. *Si igitur differentiæ differentia fiat, vna quæ vltima eſt, erit ſpecies, & ſubſtantia.* In quibus euidenter patet Ariſtotelem admittere differentias vltimas, æquales ſpeciebus vltimis. Vnde 4. Topic. cap. 1. ſatis ante finem, expreſsè ait differentiam dici de pluribus, quàm ſpeciem, aut de æqualibus, ergò ex mente eius datur differentia æqualis ſpeciei.

Quod ſpectat ad auctoritatem Porphyrij, dum plures differentias in definitione ſpecierum infimarum apponit, eodem modo poſſumus eum interpretari, quo Ariſtotelem. Quando verò definiuit differentiam, de pluribus, ſpecie differentibus, prædicabilem. Vel ſolam genericam comprehendere voluit, vt cenſet Scotus q. 27. in Porphyrium, & alij ferè communiter, quia ſcilicet notior eſt, & eius vſus frequentior in diuiſionibus, diſputationibus, &c. vel quia tradidit alias definitiones vtrique conuenientes: vnde cap. 11. & 12. prædicabilium ait *differentia in pluribus ſæpe ſpeciebus conſideratur. Differentia de pluribus ſæpe ſpeciebus dicitur.* Vbi particula *ſæpe*, indicat hoc non ſemper contingere. Denique dicunt alij ipſum talem definitionem non attuliſſe ex propria ſententia: vnde his verbis vtitur. *Atque etiam hoc modo eam definiunt.*

SECVNDA PARS SECTIONIS.

Defenditur oppoſita ſententia.

13. RAPHAEL de Auerſa q. 13. ſect. 3. mediam tenens viam, afferit quaſdam eſſe ſpecies, tum infimas, tum ſubalternas, habentes ſibi proprias, & adæquatas differentias; quaſdam verò non habentes: & ita conciliantur diſcrepantia tum Ariſtotelis, tum Porphyrij loca.

Regulam autem generalem ad cognoſcendum quæ ſpecies habeant adæquatas ſibi differentias, quæue non, hanc tradit. Quando differentia perfectè præſcindit à genere, tunc poteſt extra illud inueniri, & conſequenter non eſt propria ſpeciei, quam ſub illo genere conſtituit: ſi autem non perfectè præſcindat, ſed in ſuo conceptu eſſentiali genus includit, de quo infra ſect. 5. tunc propria eſt ſpeciei, quam conſtituit, nec extra genus illud inuenitur.

Verbi gratiâ Rationale ſumptum pro intellectiuo, depẽdente à phantaſmatis, & à cognitione ſenſitiua, eſt differentia adæquata homini, nec extra genus animalis inueniri poteſt. Item ſenſitiuum eſt differentia adæquata animali ſub genere viuentis, nec in alio genere poteſt inueniri. At quando

do corpus diuiditur in viuens, & non viuens, differentia viuentis inuenitur in Angelis, & sic non est propria, & adæquata corpori. Similiter dum quantitas continua diuiditur in permanentem, & successiuam, tales differentiæ reperiuntur in quantitate discreta, & constituunt numerum, & orationem.

Præterea dum habitus diuiduntur in intellectuales & morales: ratio intellectualis conuenit actibus, & excurrit extra genus habitus, ideoque non est differentia habitus adæquata. Vnde in definitione huiusmodi specierum non vnicam differentiam adhibere oportet, sed plures, quarum quælibet latiùs patebit specie definitâ: simul autem sumptæ, cum ipsa conuertentur: & sic tempus definietur *quantitas continua successiua: oratio quantitas discreta successiua, &c.* his præmissis. Respondendum est ad argumenta præcedentis sectionis, vt sequitur.

14. Ad primum igitur nego antecedens: ad cuius probationem dico eandem speciem posse sub generibus disparatis constitui. Nam homo ponitur sub genere substantiæ intellectiuæ, & sub genere substantiæ corporeæ, quæ non sunt subalternatim posita. Item voluntas est sub genere potentiæ appetitiuæ, & sub genere potentiæ spiritalis, & rationalis. Rursus cælum ponitur sub substantia corporea, & sub substantia incorruptibili, quorum neutrum ponitur sub alio: æquè enim primò, & immediatè diuidi potest substantia in corpoream, & incorpoream; atque in corruptibilem & in incorruptibilem: & sic vnum æquè latè patet, ac aliud: & non est maior ratio, cur incorruptibile ponatur sub corporeo, quàm corporeum sub incorruptibili.

Neque inde sequitur speciem constitutam, esse aggregatum per accidens, & veluti aceruum multorum prædicatorum sine ordine, & proportione, quia talia prædicata non sunt veluti partes Physicæ, ex natura rei distinctæ, sed tantùm concipiuntur per diuersos actus intellectus cum fundamento in re, prout eadem species conuenit, vel differt ab alijs. Nam idem essentiale prædicatum potest sumi vel vt genus, vel vt differentia, si ad diuersa comparetur: vt intellectiuum potest constitui pro genere hominis, communi ei cum Angelis: & pro differentia ratio corporei, vel mortalis, vel sensitiui: aut è contrà potest sumi pro genere sensitiuum, vel viuens, quo conuenit cum alijs animalibus; pro differentia verò ratio intellectiui.

Alia, quæ vt absurda in argumento ponuntur, sequerentur quidem, si genera collocarentur immediatè vnum sub alio, sed vocaris possunt subalternata, modò vtrumque ponatur sub tertio, quod est genus ipsorum: & tunc differentiæ sumptæ non patent latiùs tali communi genere, licet latiùs pateant quouis aliorum, vt patet in definitione ternarij: nam impar non latius patet numero: & de his loquitur Aristoteles loco citato posteriorum.

15. Respondeo ad secundum, comparationem generis cum materia,

& differentiæ cum forma, non valere in omnibus, quia fit transitus à genere Physico ad Metaphysicum. Vnde, licet forma, quæ constituit compositum Physicum in vltimo esse Physico, sit vna, & simplex: possunt tamen in ea distingui multi gradus, multaque prædicata essentialia, ratione quorum differat, aut conueniat cum alijs multis rebus. Et ita anima rationalis in gradu intellectiui conuenit cum Angelis; in gradu sensitiui ab ijsdem differt: & per gradum sensitiui conuenit cum anima brutorum; per gradum verò intellectiui ab ea differt. Vnde hæ duæ rationes, aut aliæ similes, simul sumptæ constituunt animam rationalem in suo esse, eamque à cœteris rebus distingunt: quæ sigillatim tamen acceptæ, rebus alijs sunt communes. Et ita de alijs est Philosophandum.

Respondeo ad tertium, rationem differentiæ, & rationem generis se mutuò determinare. Sic enim intellectiuum, commune Angelo, & homini, determinatur ad hominem per sensibile, siue animal: & sensibile commune homini, & cœteris animalibus, determinatur ad hominem per intellectiuum: & ita de alijs. Vnde absurdum non est vnum, & idem comparatione diuersorum, habere modò rationem generis, modò rationem differentiæ, modò materiæ, modò formæ; & esse nunc magis commune altero, nunc minùs. Cùm enim talis determinatio non sit aliqua realis causalitas, sed pendeat ab intellectu cum fundamento in re, potest nunc pro vno, nunc pro altero facilè exerceri, vt patet in exemplis allatis, secundùm quod multiplex similitudo, vel dissimilitudo cum alijs multis rebus postulare videtur.

16. Respondeo ad quartum, non omnem speciem esse perfectiorem genere ratione differentiæ, ex probabili sententia, de qua sect. 6. in his autem, in quibus differentia eleuat genus ad statum nobiliorem, facile est ostendere perfectionem speciei supra genus: vt, si homo constituatur per rationale mortale, patet quod per rationale nobilior est quàm animal genus. Et si Angelus esset animal rationale immortale, vt voluit Porphyrius, excederet in perfectione animal, non tantùm per rationale, sed etiam per immortale.

Deinde: etiam si quælibet differentia dicatur perfectior suo genere, quia habet rationem actus, & formæ respectu illius, non ideo contingent, quæ in consequentia ponuntur: quia, dum in aliqua specie constituenda plures differentiæ subalternæ concurrunt, illæ omnes non sunt differentiæ generum, directè sibi subalternatorum, sed subalternatorum vni tertio, vt dictum est: ideoque non reperiuntur simul sumptæ in aliquo alio, nisi in specie constituta: quo fit vt maior in ea sit perfectio, quàm in quouis genere superiori, vt potest facilè ex iam dictis intelligi.

Respondeo ad quintum, aliquando oriri à gradu, tum perfecto, tum imperfecto formæ, differentiam simplicem, vt constat ex supra dictis; aliquando verò non, ob diuersarum rerum conditiones; eâ saltem ratione, vt talis differentia sufficienter constituat speciem, eamque ab alijs

ſufficienter diſtinguat, vt patet in rationali, ſumpto in communi pro ſimplici gradu intellectiui, quod non diſtinguit ſufficienter hominem ab Angelo. Patet item in forma Metaphyſica, reſpectu temporis *v. g.* quod exigit tum rationem continui, tum rationem ſucceſſiui ad ſui conſtitutionem.

Reſpondeo ad ſextum, rationale, quamdiu intelligitur præciſum ab animali, à corpore, à ſenſitiuo, &c. eſſe commune Angelo, & homini, & vt ſic, non intelligitur eſſe riſibile, ſeu principium riſibilitatis: quatenus verò intelligitur coniunctum gradui ſenſitiui in corpore idoneo, tunc intelligitur eſſe principium riſibilitatis, quæ eſt conſequenter proprietas, ſoli homini conueniens, non Angelo. Neque enim neceſſe eſt formam, aut differentiam habere vbique eaſdem proprietates. Nam anima non habet ſenſum in oſſibus. Item genus, *v. g.* animal, non habet viſum in talpa, nec greſſum in conchilijs, &c. Et hoc non variat eſſentiam, aut conceptum rationalis: ſicut rationale non variat eſſentiam, aut conceptum animalis: & eodem modo Philoſophandum eſt in alijs.

SECTIO III.

Vtrum differentia ſit vniuerſalis in ordine ad ſpeciem, quam conſtituit.

17. DIFFERENTIAE plurima conueniunt officia, vt notat Scotus in 2. d. 3. q. 6. numero 11. 12. 13. & colligi poſſunt ex definitionibus, quas tradit Porphyrius hoc capite. Primum eſt diuidere genus, & ipſum contrahere, ſeu determinare ad varias ſpecies eo modo, quo forma Phyſica determinat materiam primam ad diuerſa compoſita: ſicut enim adueniente formâ ignis, materia prima, ex ſe indifferens, fit propria ignis: ita per hinnibilitatem coarctatur animal ad equum, per rationalitatem ad hominem, & ita de alijs.

Secundum munus, quod ex præcedenti naſcitur, eſt conſtituere ſpeciem: & hoc vtrumque comprehenditur primâ definitione differentiæ: nimirum, *differentia eſt quâ ſpecies excedit genus.* Additâ enim differentiâ ipſi generi, ſimul contrahitur genus, & conſtituitur aliqua ſpecies, vt explicatum eſt.

Tertium officium eſt, ſpeciem conſtitutam, à cœteris omnibus, ſub eodem genere contentis diſtinguere: *per illud enim res quælibet ab alijs diſtinguitur, per quod conſtituitur*, vt habet axioma commune. Differentiæ autem iuxta tertium hoc officium, adaptari poteſt tertia eius definitio: *differentia eſt quæ vim habet ſecernendi ea, quæ ſunt ſub eodem*

genere. Atque etiam quarta, scilicet, *differentia est id, quo singula differunt.* Cum obseruationibus tamen sectione primâ allatis.

Quartum denique officium est prædicari de multis *in quale quid*: cui quadrat secunda definitio, superiùs assignata.

Ex his patet differentiam tripliciter posse comparari; primò ad genus, quod contrahit, vt rationale ad animal: secundò ad speciem, quam constituit, vt idem rationale ad hominem: tertiò ad inferiora illius speciei, vt ad Petrum, Paulum, &c. Et potest addi quarta comparatio, ad propria nimirùm inferiora sua, de quibus potest prædicari tanquam species, vt rationale de hoc, & illo rationali in particulari.

Quærimus ergo hic, per quem respectum, & respectu cuius termini ex enumeratis constituatur differentia in esse vniuersalis, & tertij prædicabilis: pro quo.

18. Dicendum est primò differentiam non habere rationem vniuersalis per ordinem ad genus, quod diuidit. Ita communiter Philosophi. Probatur primò, quia vniuersale dicit ordinem ad multa: genus autem diuisum à quauis differentia, est vnicum, vt animal respectu rationalis, & irrationalis.

Secundò: vniuersale intelligitur esse semper aliquid superius; comparatum ad ea, respectu quorum est vniuersale: hic autem contrarium euenit: nam genus est potiùs superius, & latiùs patens differentiâ, ipsum diuidente, & contrahente.

Tertiò: differentia, vt est tertium prædicabile, dicitur *in quale quid*, & essentialiter: at non dicitur essentialiter de genere: neque enim rationale est de essentia animalis, alioquin ipsum vbique comitaretur, & sic reperiretur in bruto: ergo respectu generis non potest habere vniuersalitatem differentiæ.

Dices: differentia dicitur prædicari *in quale*, & per modum formæ adiacentis; sed non est forma adiacens respectu speciei, quam constituit neque respectu indiuiduorum illius, quia ea in esse constituit: quod autem adiacet alicui, supponit illud in suo esse constitutum: ergo tantùm prædicatur *in quale* de genere, & ita respectu illius tantùm, est vniuersale.

Deinde: ista prædicatio, *animal est rationale*, vera est, & formalis, quia rationale habet rationem formæ respectu animalis, & animal rationem materiæ recipientis rationale: ergo pertinet ad aliquod prædicabile, non ad aliud quàm ad tertium, seu differentiam, vt videtur: & ita differentia habet rationem vniuersalis respectu generis.

Respondeo ad primum, differentiam prædicari *in quale*, & per modum formæ, tum de specie, quam constituit; tum de eius indiuiduis: quia ad hoc sufficit, quòd generi adiaceat. Pars enim eo modo dicitur esse in toto, quo illud componit, differentia autem componit speciem, adiacendo generi, tanquam forma materiæ. Vnde, sicut forma Physica,

dicitur actus corporis naturalis, quia est actus, & forma ipsius materiæ: ita differentia dicitur forma speciei, quia est forma generis, ex quo species componitur, vt ex potentia, & materia.

Respondeo ad secundum, differentiam prædicari de genere prædicatione indirectâ, non verò formali, seu directâ: quia ad prædicationem formalem non tantùm requiritur, vt prædicatum habeat rationem formæ, respectu subiecti; sed insuper vt sit superius, vel saltem æquale respectu illius: quod hic non contingit, cùm rationale sit inferius ad animal. Vno verbo, cùm non prædicetur de eo ad modum vniuersalis, talis prædicatio non pertinet propriè ad aliquod prædicabile: & ad quintum potiùs, quàm ad tertium reuocari deberet, quia conceptus differentiæ est extraneus generi, & illi accidentalis.

19. Dicendum est secundò, differentiam non esse vniuersalem in ratione tertij prædicabilis per ordinem ad sua propria inferiora, vt rationale per ordinem ad illud, & illud rationale in particulari. Est communis. Ratio est, quia differentia in ratione tertij prædicabilis prædicatur vt pars formalis essentiæ, & *in quale quid*, vt dictum est sectione 1. at quando prædicatur de suis proprijs inferioribus, prædicatur simpliciter *in quid*, & vt tota eorum essentia communis, vt in istis propositionibus, *hoc rationale est rationale: hoc sensibile est sensibile*: & consequenter, vt sic, habet rationem speciei, non verò tertij prædicabilis, siue differentiæ, vt in simili dictum est de genere q. 1. numerō 45. in fine.

Obijcies: vniuersale, & particulare sunt correlatiua, & quodlibet vniuersale habet sua propria particularia, respectu quorum est vniuersale: sed differentiæ particularia non sunt species, neque indiuidua specierum; sed hæc, & illa differentia particularis: ergo, &c. Probatur minor: nam propria particularia rationalis non sunt homo, nec Petrus, & Paulus, quia homo est correlatiuum generis, & Petrus speciei.

Respondeo, eandem rem materialiter sumptam posse ad multa referri, & multorum terminare relationes. Nam idem homo refertur ad genus, & ad propria indiuidua. Idem Petrus refertur ad animal, vt ad genus: & ad hominem, vt ad speciem. Quatenus ergo refertur ad animal est inferius, & particulare generis: quatenùs refertur ad hominem, est particulare, & correlatiuum speciei: & consequenter vt respicit differentiam, tanquam partem formalem sui, & suæ essentiæ constitutiuam, est particulare differentiæ. Vnde hic attendendæ sunt rationes formales prædicabilitatis, & subijcibilitatis; non verò tantùm natura in esse rei, & materialiter sumpta.

20. Dicendum est tertiò differentiam non constitui in esse vniuersalis per ordinem ad speciem, quam cònstituit; sed per ordinem ad indiuidua illius speciei. Est contra Toletum hoc capite, dubio 4. & alios quosdam recentiores.

Probatur primò authoritate Porphyrij, definientis differentiam, non

per ordinem ad speciem, sed per ordinem ad inferiora speciei.

Probatur secundò ex definitione vniuersalis, quâ dicitur *Vnum aptum inesse multis, & prædicari de multis.* Non est autem aptum inesse multis, & prædicari de multis respectu speciei, quam constituit, quia hæc vnica est: vt rationale constituit vnicam speciem, scilicet hominem: sensibile item vnicam, nempe animal: & ita de alijs.

Denique vniuersale semper est aliquid superius ad ea, quorum respectu est vniuersale, vt nomen ipsum indicat: at differentia non est quid superius ad speciem, quam constituit, sed quid æquale, cùm valeat subsistendi consequentia ab alterutro ad aliud: si enim est animal, est sensibile; & si est sensibile, est animal: & sic de alijs.

Obijcies: hæc prædicatio, *homo est rationalis*, est formalis, & directa; ergo est alicuius prædicabilis; non alterius autem, quàm differentiæ: ergo differentia est vniuersalis in ordine ad speciem, quam constituit.

Deinde: per illud habet differentia vt sit vniuersalis, per quod habet vt sit differentia: nam differentia, vt sic, est vnum ex quinque vniuersalibus: sed habet vt sit differentia per ordinem ad speciem, quia per eum dicitur esse pars formalis, & constitutiua illius, per quod discrepat à cœteris vniuersalibus.

Tertio: genus constituitur in esse vniuersalis per ordinem ad species, quia de illis immediatè prædicatur: non autem per ordinem ad indiuidua: ergo similiter differentia debet constitui in esse vniuersalis per ordinem ad speciem, quia de ea immediatè prædicatur; de indiuiduis autem tantùm mediante specie.

21. Respondeo ad primum, talem prædicationem reduci posse ad tertium prædicabile, quia id quod prædicatur, constituit tertium prædicabile, si comparetur ad indiuidua, seu inferiora speciei. Et ideo aliqui vocant talem prædicationem, *tertij prædicati.* Per se autem directè non est tertij prædicabilis; sed potiùs pertinet ad *prædicabile de vno tantùm*, quod continet indiuiduum, & alias prædicationes isti similes.

Respondeo ad secundum sicut in simili dixi de specie sect. 2. videlicet differentiam duo includere, nimirùm rationem communem vniuersalis, positam in respectu ad multa: & rationem particularem, per quam constituitur in esse talis vniuersalis, positam in ordine, & respectu ad speciem, ad quam comparata, dicitur pars formalis, perfectiua, & actualis: & per hanc rationem particularem contrahitur vniuersale in communi, & fit tale vniuersale, à cœteris diuersum: sicut per rationale contrahitur animal ad hominem, & fit tale animal, diuersum à cœteris.

Sicut ergo rationale, vt sic, non est formaliter animal, sed solùm differentia animalis, vt dicam sectione sequenti: ita differentia, vt sic, formaliter, & in ordine ad speciem, non est vniuersale, sed differentia vniuersalis. Absolutè tamen loquendo potest concedi differentiam vt differentiam, esse vnum ex quinque vniuersalibus, & vt sic esse vniuersalem:

quia vt eſt tertium vniuerſale, & dicitur abſolutè differentia, vtramque rationem includit, ſcilicet ordinem ad ſpeciem, & ordinem ad inferiora ſpeciei: licet per illum non ſit vniuerſalis, niſi materialiter; per iſtum verò formaliter.

Reſpondeo ad tertium: negando paritatem. Genus enim eſt vniuerſale per ordinem ad ea, quæ immediatè reſpicit, ſcilicet ſpecies, quia multa ſunt: at illud, quod differentia reſpicit immediatè, eſt vnum, non multa; & ſic in ordine ad illud, nequit eſſe vniuerſalis. Sicut autem genus eſt vniuerſale, etiam reſpectu eorum, de quibus mediatè tantùm dicitur, hoc eſt, reſpectu indiuiduorum, vt oſtendimus q. 1. ſectione 8. ita differentia poteſt dici vniuerſalis reſpectu eorum, de quibus mediatè tantùm dicitur.

Inſtabis: quando genus prædicatur de vna tantum ſpecie, *v. g.* animal de homine, eſt vniuerſale, & genus, quia nihil prohibet ipſum prædicari de multis alijs ſpeciebus: ergo ſimiliter differentia, dum prædicabitur de ſua ſpecie, erit vniuerſalis, quia poteſt prædicari de indiuiduis talis ſpeciei. Nam, licet Phyſicè æqualis ſit ſpeciei; Logicè tamen habet rationem ſuperioris, quia prædicatur de pluribus, quàm ſpecies, nimirum de ſpecie, & indiuiduis; ſpecies autem de ſolis indiuiduis. Adde quòd dum prædicatur de ſpecie, talis prædicatio æquiualet prædicationi de indiuiduis: tum quia indiuidua virtute continentur in ſpecie: tum quia illud, quod prædicatur eſſentialiter de ſpecie, prædicabile quoque eſt de inferioribus ſpeciei.

Reſpondeo ad primum, negando paritatem, quia omnes generis ſpecies adunantur in vna communi ratione, ab ipſis abſtractâ, quæ indifferenter, & vniformiter omnes illas reſpicit, & ab ipſis omnibus contrahitur, in eiſque multiplicatur: quo fit, vt dum prædicatur de vna, ſit proximè prædicabilis de quauis alia: at ſpecies, & indiuidua non adunantur hoc modo in vna communi ratione differentiæ, quæ ſit ab vtriſque abſtracta, & in vtriſque multiplicata: non enim multiplicatur in ſpecie, ſed in indiuiduis ſolùm: neque ut abſtrahitur ab ſpecie, abſtrahitur vt ſuperius ab inferiori, ſed vt forma à ſubiecto, & materia: & ideo, cùm de illa prædicatur, non habet rationem vniuerſalis, aut ſuperioris, alioquin nulla eſſet prædicatio æqualis de æquali, contra communem opinionem.

Reſpondeo ad ſecundum, inde tantùm concludi poſſe, differentiam reſpectu ſpeciei, eſſe virtualiter vniuerſalem. Quia enim ſpecies continet ſub ſe plura; hinc eſt quòd differentia talis ſpeciei dici poſſit de pluribus: at vt ſic, non eſt formaliter vniuerſalis: tum quia indiuidua, vt virtute continentur in ſua ſpecie, ſunt potius ſimpliciter vnum, ſicut ipſa ſpecies, quàm multa: tum quia, dum differentia prædicatur de ſpecie, ſpecies habet rationem ſubiecti, & vt ſic reſpicit ſuum prædicatum, nempe differentiam; non verò ſua inferiora, ſeu ſua indiuidua: & conſequenter vt ſic præciſè, illa non continet virtute, ſed tantùm vt intelligitur eſſe prædicabilis de illis per alium reſpectum.

23. Cœterùm, quamuis vltima iſta concluſio vera ſit de differentijs infimis, quæ propriæ ſunt infimis ſpeciebus, cum eiſque conuertuntur: tamen ſequendo ſententiam illam, quæ aliquas ſpecies per plures differentias ſubalternas conſtitui contendit: ſiue quæ aſſerit eandem ſpeciem poſſe ſub duobus generibus non ſubalternatis reponi, vt ſectione præcedenti à numero 13. explicatum eſt: dicendum eſt cum Auerſa q. 12. ſect. 3. aliquas differentias prædicari de pluribus ſpeciebus, & ſic eſſe vniuerſales reſpectu illarum.

Exemplum afferre poſſumus de quantitate continua; quæ diuiditur in permanentem, & ſucceſſiuam: & ſimiliter quantitas diſcreta diuiditur in permanentem, & ſucceſſiuam, numerum ſcilicet, & orationem: & ſic ratio ſucceſſiui, eſt differentia, quæ dicitur de pluribus ſpeciebus quantitatis, ſub diuerſis generibus conſtitutis: atque adeò reſpectu illarum poteſt habere propriam vniuerſalis rationem.

Similiter ſubſtantia corporea diuiditur in viuentem, & non viuentem: viuens autem eſt differentia conueniens, non ſolum corpori animato, ſed etiam Angelis, qui ſunt in genere diuerſo à corpore: & ita prædicari poteſt de multis ſpeciebus, ac proinde in ordine ad ipſas vniuerſalis eſt.

Verùm, iſtarum rationum ſolutionem habes ſectione præcedenti, numero 12. nimirùm quando genus aliquod adæquatè diuiditur duplici diuiſione, alteram eſſe illi accidentalem, cuiuſmodi eſt diuiſio quantitatis in permanentem, & ſucceſſiuam: ideoque ratio ſucceſſiui poteſt pluribus ſpeciebus conuenire, de eiſque prædicari, ſicut albedo de cygno, niue, calce: ſed non prædicatione differentiæ, quæ eſt tertium prædicabile, & de qua eſt hic ſermo. Similiter ratio viuentis, quæ conuenit Angelis, eſt omninò diſparata, & extra genus viuentis, quod conuenit corpori animato: vnde non debet dici quòd eadem differentia prædicetur de diuerſis ſpeciebus, à ſe conſtitutis.

SECTIO IV.

Vtrum differentia inferior includat formaliter ſuperiores.

24. SENSVS huius quæſtionis eſt, an differentia inferior ſit ita conceptus ſimplex in ſe, vt in ſua ratione formali, & præciſa nullam differentiam ſuperiorem includat: adeò vt propoſitiones iſtæ veræ ſint *rationale vt rationale formaliter, non eſt ſenſibile: ſenſibile vt ſenſibile formaliter, non eſt viuens.* Quòd ſi huiuſmodi reduplicationes,

cationes, & præcisiones non addantur, dubium non est quin inferior differentia includat superiores, in sensu nimirùm materiali, & identico. Nam rationale v. g. ex modo significandi dicit rationalitatem, & id, in quo est rationalitas, ac proinde hominem, omniaque prædicata superiora, quæ in homine includuntur, scilicet sensitiuum, viuens, corporeum, &c. Et deinde hæc omnia realiter identificantur in homine, nisi fortè corporeum excipias: ideoque in sensu materiali, & identico, rationale est animal, viuens, corporeum, substantiale. Procedit igitur quæstio ista in sensu formali, in quo.

25. Dicendum est differentiam inferiorem non includere formaliter superiorem. Ita Philosophi communiter, ferè omnes: citantur tamen nominales pro contraria sententia, & Soncinas eam defendit excercitij gratiâ, 7. Metaph. q. 37. Auersa verò ex parte sequitur q. 13. sect. 5. cuius opinionem explicabo sectione sequenti.

Probatur primò conclusio ex Arist. 4. Topic. c. 1. longè post medium, vbi habet, *omne quod participat genus, vel species est, vel indiuiduum: differentia autem neque species est neque indiuiduum: manifestum igitur quod non participat genus differentia.* Idem habet 7. Metaph. cap. 12. sub initium: & lib. 3. cap. 3. textu 10. ait genus non prædicari de differentijs; & ideo ens non esse genus, quia non habet differentias, in quibus non includatur. Vnde licet inferre, *differentia non participat genus; ergo neque superiorem differentiam.* Quod enim non participat animal, non participat sensitiuum. Item genus non prædicatur de differentijs, ergo non includitur in illis formaliter.

Probatur secundò. Differentia, & genus se habent vt actus, & potentia, & vt partes componentes speciem, ex communi sententia post Aristotelem 7. Metap. c. 10. & 12. omnis autem pars in quauis compositione præscindit ab alia, nec eam in sua formali ratione includit, alioquin non esset alia, & alia pars. Item actus est extra rationem potentiæ, alioquin idem esset formaliter, & sub eadem ratione, actus, & potentia, quod est absurdum. Cùm ergo non tantum genus contrahatur per differentias; sed etiam ipsæ differentiæ superiores contrahantur, & diuidantur vnà cum genere per inferiores, vt docet Aristoteles 7. Metap, c. 12. in medio, ab eisque perficiantur sicut genus; necesse est eas esse extra essentiam, & rationem formalem inferiorum.

26. Probatur tertiò: quia si rationale v. g. vt rationale formaliter, esset sensitiuum, homo non differret ab alijs animalibus: conuenit enim vniuocè cum ipsis in ratione animalis, & sensitiui; & conueniret etiam per rationale, vt sic; ergo nullo modo ab eis differret: quia rationale solùm ponitur pro essentiali differentia illius à cœteris. Vnde vlteriùs sequeretur, ipsum bis esse sensitiuum, semel ratione differentiæ superioris, nempe sensitiui; & semel ratione infimæ, nempe rationalis; & sic esse plura animalia. Quod est argumentum Aristotelis 6. Topic. cap. 3.

multò post medium: & inculcatur à Iauello 3. Metap. q. 2. aliquantò post initium.

Probatur quartò: quia differentia esset idem cum specie; diceret enim totam rei essentiam; genus nimirùm ratione differentiæ superioris; & differentiam, ratione inferioris: & ita definiendo hominem, satis esset dicere, *homo est rationale*. Et si diceretur *animal rationale*, esset nugatio, & bis idem repeteretur: idem enim esset ac dicere, *homo est animal animal rationale*: vel *est sensibile, sensibile rationale*. Quod vitandum monet Aristoteles 7. Metap. c. 12.

Probatur quintò. Differentiæ vltimæ sunt primò diuersæ, hoc est, se totis differunt, & in nullo conueniunt; ergo non includunt differentias superiores. Consequentia est clara. Si enim rationale, & hinnibile includerent sensitiuum, in eo conuenirent. Antecedens verò est Aristotelis, loco Metap. proximè citato, vbi ait tandiu procedendum esse in differentijs diuidendis, donec veniatur ad non differentia, id est, omninò diuersa, & quæ in nullo conueniant.

Distinguit enim ipse diuersum à differenti, lib. 5. cap. 9. Metap. & lib. 10. cap. 3. quòd necesse sit differentia, in aliquo conuenire, & per aliud discrepare; non autem diuersa: quia quodlibet potest esse diuersum ab alio per seipsum. Et ratio etiam illius antecedentis est manifesta: quia si differentiæ vltimæ, non sunt omninò diuersæ, debent in aliquo conuenire, & per alias differentias differre. Quæram ergo de illis alijs differentijs, an sint se totis diuersæ, & in nullo conuenientes? & sic habebitur intentum: an verò per alias differentias differant? & sic dabitur processus infinitus in differentijs. Quod est absurdum.

27. Obijcies primò Aristotelem 7. Metap. c. 12. vbi ait, nihil referre siue in definitione ponantur omnes differentiæ superiores, siue sola vltima, quia vltima est rei substantia, & definitio, & consequenter omnes superiores includit. Vnde fieret nugatio, si aliqua ex superioribus poneretur cum vltima, vt si diceretur, inquit, *homo animal bipes, habens pedes*, quia bipes, quæ est differentia infima, dicit habens pedes. Dicit etiam ibidem quod ad inueniendam vltimam differentiam, diuidenda est superior per inferiores, quæ sint per se diuisiuæ illius, vt animal habens pedes, non debet diuidi per plumiferum, & implume, quia hæc non conueniunt ei prout habet pedes; sed per habere pedes fissos, & non fissos. *Nam fissio pedum, aliqua peditas est*, inquit. Vbi peditas, quæ est differentia superior, dicitur de inferiori, scilicet fissione. Et verò membra diuidentia debent participare naturam diuisi.

Respondeo Aristotelem hic repetere doctrinam, à se traditam 2. post. c. 14. nimirùm definitionem speciei infimæ posse tradi duobus modis, primo, ponendo in ea supremum genus, & omnes differentias inferiores inclusâ vltimâ, vt si dicas, *homo est substantia corporea, animata, sensitiua, rationalis*. Secundo, ponendo genus proximum, & vltimam

differentiam ſic, *homo eſt animal rationale.* Nihil autem refert vtrouis modo definitionem tradas: non quòd vltima differentia includat formaliter ſuperiores, ſed quia genus proximum, in definitione poſitum, includit genus ſupremum, & differentias intermedias: vnde ſi adderetur aliqua differentia ſuperior, inutiliter adderetur, vt ſi diceres, *homo eſt animal rationale ſenſitiuum.* Et ita explicat Ariſtotelem diuus Thomas ibi lect. 12. & Scotus in 4. ſent. d. 11. q. 3. num. 48. §. *ad rationes.*

Dicit autem differentiam infimam, eſſe rei ſubſtantiam, vel quia eſt pars præcipua illius, vt ait Alexander: vel quia omnium ſuperiorum differentiarum munera exequitur, virtutemque earum continet, ſicut anima rationalis præſtat officia vegetantis, & ſentientis. Ita D. Thomas ibi. Vel denique eſt tota rei ſubſtantia completiuè, quia eſt vltimus actus, & complementum illius. Ita Scotus loco citato, num. 47. & q. 17. ſuper Porphyr. Vno verbo loquitur Ariſtoteles in ſenſu identico, & materiali, non verò formali: vnde in illo veræ ſunt iſtæ prædicationes, *rationale eſt ſenſitiuum: fiſsio pedis eſt peditas*; non verò in iſto. Vel ſenſus eſt, inquit Scotus numero 49. fiſſio pedis eſt pedalitas, hoc eſt, per ſe particulat pedalitatem, & ideò per ſe diuidit habens pedes.

28. Obijcies ſecundò. Rugitus, vt rugitus formaliter, eſt operatio animalis, ſeu eſt formaliter ſenſatio: ergo debet procedere à principio formaliter ſenſitiuo: ſed procedit à rugibili, vt rugibile eſt, ſeu vt eſt differentia leonis: ergo rugibile differentia inferior, eſt formaliter ſenſibile, quod eſt differentia ſuperior.

Reſpondeo, rugitum includere duplicem formalitatem, alteram generis, alteram differentiæ. Eſt enim ſenſatio, & talis ſenſatio: prout eſt ſenſatio, prouenit ab animali, ſeu à natura ſenſitiua; prout eſt talis ſenſatio, prouenit à tali animali, ſeu à tali natura ſenſitiua, contracta per rugibilitatem: & ita in contractione, ſeu determinatione actionis communis, hoc eſt, ſenſationis, non includitur ſentire, ſed præſupponitur: ſentire quippe conuenit animali in communi, ſed non tali, vel tali modo: vnde modum illum accipit à differentia: & ideo falſum eſt quòd modus ille, ſeu formalitas differentiæ, ſit formalitas generis intrinſecè.

Quare negari debet antecedens obiectionis. Neque enim rugitus formaliter, vt præcisè dicit formalitatem à differentia leonis prouenientem, eſt ſenſatio, ſed formalitas, & differentia ſenſationis: atque adeò illam tantùm connotat, & contrahit, non verò in ſuo conceptu intrinſecè, & tranſcendentaliter includit: & ita eius principium non debet eſſe formaliter ſenſitiuum, ſed ſolùm differentia ſenſitiui.

Neque aliter reſpondendum eſt dum obijcitur: rationale eſt ſubſtantia, ergo eſt corporea, vel ſpiritalis; & ita differentia ſuperior prædicatur de infima. Vera enim eſt prædicatio tantùm in ſenſu identico, & materiali. In formali quippe rationale non eſt ſubſtantia categorica, ſed differentia ſubſtantiæ: neque eſt corporea, niſi extrinſecè, & connotatiuè,

quia est differentia substantiæ alicuius corporeæ, nempe hominis. Dixi non esse substantiam categoricam, quia est quidem substantia, prout substantia distinguitur contra accidens. Verùm.

29. Obijcies tertiò. Differentiæ diuidentes substantiam in spiritalem, & corpoream, sunt intrinsecè substantiales, quia species substantiæ non possunt constitui differentijs non substantialibus: sunt etiam intrinsecè inclusæ in inferioribus differentijs. Nam differentia constitutiua speciei cherubim, non potest non esse spiritalis formaliter, & intrinsecè, quia si abstrahat à spiritali, & corporeo, erit indifferens ad vtrumque, & sic poterit in specie curporea reperiri: quod est absurdum.

Similiter dum relatio diuiditur in suas species per differentias: vel differentiæ sunt essentialiter relatiuæ, vel absolutæ, vel abstrahentes ab absoluto, & relatiuo? non absolutæ, vt patet, quia relatio non potest contrahi per quid absolutum. Neque sunt abstrahentes ab vtroque, quia idem sequeretur absurdum: communes enim essent, etiam entibus absolutis. Sunt ergo relatiuæ, & ita differentiæ includunt genus; atque adeò superiores differentias, generum constitutiuas.

Hoc etiam potest ostendi in genere viuentis, quod diuiditur in vegetatiuum, sensitiuum, & rationale. Nam ratio viuentis posita est in eo quòd viuens se ab intrinseco moueat, & perficiat immanenter, vt dicetur in libris de anima. At neque vegetatiuum, neque sensitiuum, neque rationale possunt præscindere ab illa ratione viuentis: sed intrinsecè includunt posse immanenter, seu vitaliter operari.

Præterea dum linea definitur longitudo latitudinis expers, vel quantitas longa sine latitudine: tunc longitudo est differentia lineæ; & tamen intrinsecè includit quantitatem, quia longitudo est essentialiter extensio, quæ idem est, ac quantitas.

Denique rationale coarctatum ad hominem, quatenus ipsum distinguit, non solùm à brutis, sed etiam ab Angelis, includit essentialiter, & formaliter sensibile: nam vt sic, dicit ordinem ad phantasmata, & dependentiam à cognitione sensitiua, quia non potest aliter differre à rationali Angelorum, maximè si ipsi discurrant, vt probabilis habet opinio.

Respondeo, ad hæc omnia sufficere solutionem proximè datam. Hæc enim solùm probant differentiam connotare genus, illud determinare, & ad ipsum ordinari; seu includere ipsum extrinsecè, non verò essentialiter, & transcendentaliter. Vnde ratione huius connotationis, & ordinis potest dici, quòd differentia relationis non abstrahit ab absoluto, & relatiuo: neque differentia cherubim est indifferens ad corporeum, & spiritale, quia est intrinsecè ordinata ad constituendum quid spirituale: sicut differentia similitudinis *v. g.* ad constituendum quid relatiuum. Eàdem ratione accidens includit in suo conceptu substantiam, & dicitur ab Aristotele entis ens.

30. Obijcies quartò vulgare istud argumentum in DARAPTI. *Om-*

nis homo est formaliter sensitiuus : omnis homo est formaliter rationalis: ergo rationale est formaliter sensitiuum. Est enim in forma, & præmissæ sunt veræ; ergo & conclusio, quæ destruit nostram sententiam.

Respondeo primò argumentum esse in forma, & tres eius propositiones veras, etiam in sensu formali, non tantùm identico: nego tamen sententiam nostram destrui per conclusionem, quia in ea rationale supponit, non pro formali, & præcisa differentia hominis, sed pro ipso homine, seu supposito rationali, quod importat ex modo significandi concretorum. Et ita verum est quòd rationale, hoc modo sumptum, sit formaliter sensitiuum, quia vtramque rationem includit, & sensibilis, & rationalis.

Respondeo secundò, argumentum non esse in forma, quia mutatur in conclusione modus prædicandi. Nam in præmissis rationale, & sensitiuum prædicantur adiectiuè, & *in quale quid*: in conclusione verò sensitiuum prædicatur substantiuè, & *in quid* de rationali; vt sensus sit *rationalitas est sensibilitas*, alioquin non concluderet intentum.

Respondeo tertio cum Iauello, 3. Metap. q. 2. sub finem, cum Masio, Ruuio, & alijs, conclusionem non esse veram in sensu formali, quamuis præmissæ in eo sensu veræ sint: quia non est opus, vt duo extrema tantâ vnione inter se vniantur, quantâ vniuntur cum medio, seu cum vno tertio. Quod patet in primis Physicè in materia, & forma, quæ realiter, & essentialiter vniuntur cum toto composito; adeò vt vtraque sit de essentia totius: at verò inter se omninò distinctæ sunt, nec vna est de essentia alterius. Patet item Logicè, & Metaphysicè in isto syllogismo, *omnis homo est animal. omnis homo est risibilis: ergo risibile est animal.* In quo præmissæ veræ sunt in sensu formali: conclusio verò in sensu tantùm identico, & materiali. Affert est istud exemplum Iauellus, *homo necessariò est animal. homo necessariò est substantia: ergo substantia necessariò est animal.* Vbi conclusio non valet, quia potest esse substantia, inquit, remoto quocunque animali. Verùm si conclusio fieret particularis, vt esse debet in tertia figura, valeret conclusio, vt patet: vnde primum exemplum melius est.

31. Instabis, hanc solutionem non valere in argumento isto negatiuo, *nullum rationale formaliter est sensibile: omnis homo est formaliter rationalis: ergo nullus homo est formaliter sensibilis.* In quo conclusio est falsa; ergo altera præmissarum; non minor, vt patet; ergo maior.

Respondeo primò, *formaliter* in maiori afficere rationale, vt gradum à sensibili distinctum; in minori verò hominem, vt sensus sit, *homo formaliter vt homo, est rationalis*: & ita mutatur appellatio. Quòd si dicatur in minori afficere rationale, ipsa falsa est, quia rationale, vt rationale formaliter, idem sonat ac rationalitas. Falsum autem est, quòd homo sit rationalitas, seu gradus præcisus rationalitatis.

Respondeo secundò, concedendo conclusionem: nam in ea homo sumi-

tur formaliter vt homo, hoc est, secundùm gradum rationalitatis: in minori autem sumitur etiam formaliter vt homo est, alioquin falsa esset: nam homo rationalis non est, vt animal est. Vnde si in conclusione non sumeretur in eodem sensu, essent quatuor termini. Et hoc maximè verum est in sententia Scoti, in qua hæc propositio est falsa, etiam ex parte rei, *homo vt homo, hoc est, vt rationalis, est substantia, est corpus, viuens, animal*, quia hi gradus distinguntur ex natura rei, & independenter ab intellectu.

Obijcies quintò ex Soncinate. Si differentia infima non includeret subalternas, esset conceptus simpliciter simplex, qui non posset in plures conceptus resolui: hoc autem est falsum, quia non potest esse simplicior conceptu generis supremi, qui resoluitur in conceptum entis, & talis entis, seu modi proprij vniuscuiusque.

Respondeo differentiam infimam, esto dicatur simplicior generibus supremis; quia est vltimus actus constitutiuus essentiæ: non ideo tamen est conceptus simpliciter simplex, quia est quid creatum, multùm habens potentialitatis. Solus enim Deus est actus purus, & simpliciter simplex.

Ex his patet solutio aliarum quæstionum, quæ cum ista coincidunt, videlicet an genus prædicetur de differentijs, per quas diuiditur: an formaliter includatur in vltimis: an subalternæ prædicentur per se de infimis, &c.

SECTIO V.

Quasdam differentias infimas includere formaliter superiores.

32. EX rationibus contentis in obiectionibus præcedentis sectionis satis apparet opinionem illam probabilem esse, quamuis à paucis defendatur, quæ asserit quasdam differentias infimas, non tamen omnes, includere formaliter, & intrinsecè differentias, atque genera superiora: ita tamen, vt adæquatè, & perfectè eas non includant sed tantùm imperfectè, præscindentes ab eis præcisione imperfectâ, & quasi partiali, de qua egimus q. 2. libri 2. numero 9. Vnde quæstio ista procedit in ea sententia, quæ negat distinctionem formalem Scoti inter gradus Metaphysicos. Vt autem problematicè sustineri possit, antequàm argumenta contraria soluamus.

Notanda est regula generalis ad cognoscendum quæ differentiæ perfectè præscindant à genere, & superioribus differentijs, quæ verò non

præſcindant. Quando igitur differentia diuiſiua generis, & conſtitutiua ſpeciei, ita accipitur vt intelligatur eſſe propria tali generi, & ſpeciei, nec vlli alteri conuenire poſſit, tunc non perfectè præſcindit, ſed includit eſſentialiter ipſum genus. Verbi gratia ſenſitiuum, quod diuidit viuens, & conſtituit animal, eſt ita proprium, tum viuenti, tum animali, vt de nullo alio dici poſſit, & ideo eſſentialiter includit viuens, nec ab eo poteſt perfectè præſcindere.

Si autem talis differentia poſſit, tum generi diuiſo, tum alteri conuenire, tunc perfectè præſcindet ab illo genere diuiſo, nec illud in ſuo conceptu includet: quomodò ſe habet intellectiuum, dum ſumitur vt genus commune Angelis, & homini; & ſenſitiuum, quod poteſt eſſe differentia hominis ab Angelis. Ita enim vnum ab alio præſcindit, vt neutrum includat alterum in ſuo conceptu eſſentiali, vt diximus citato loco.

33. Ratio autem huius regulæ perſpicua eſt, quia, cùm differentia non tantùm conueniat generi quod diuidit, ſed etiam alteri: neque adæquata ſit vni certæ ſpeciei ſub tali genere diuiſo, ſed extra illam excurrat, non poteſt in ſuo conceptu eſſentiali genus illud diuiſum includere: ſicut genus, quia poteſt in multis ſpeciebus inueniri, non poteſt aliquam particularem in ſuo conceptu eſſentialiter includere.

Quod autem diximus de differentia inferiori reſpectu generis, & differentiæ ſuperioris, dicendum quoque eſt de genere reſpectu differentiæ: quòd nimirum genus includat differentias, & ſpecies, nec ab eis perfectè præſcindat: & hoc ſatis ſuperque probauimus ſectione 4. de genere. Cum hoc tamen diſcrimine, quòd genus includat ſpecies, & differentias per modum aggregationis, ſeu collectionis, & actu tantùm confuſo, nec priùs vnam, quàm aliam: differentia verò includat genus explicitè, & eſſentialiter in ſuo conceptu. Vnde viuens, verbi gratiâ, in confuſo dicit totam rationem viuentis intellectiui, nec relinquit aliquid in intellectiuo, quod non ſit eſſentialiter ratio viuentis, quaſi alia ſit ratio viuentis, alia intellectiui. Intellectiuum autem expreſsè, & determinatè dicit talem gradum viuentis, & conſequenter includit eſſentialiter viuens.

Dices: ſi differentia includit eſſentialiter, & explicitè ipſum genus, & differentias ſuperiores, non poteſt dici quòd præſcindat à genere, & ab illis differentijs ſuperioribus, nec quidem imperfectè: ergo falſa eſt tradita doctrina.

Reſpondeo: licet differentia inferior includat explicitè naturam generis, & differentiarum ſuperiorum; ab eis tamen imperfectè præſcindit, quatenùs non dicit totum quod dicit genus. Genus enim dicit confusè omnes ſpecies, & differentias, modo explicato: differentia autem dicit naturam quidem generis, aut differentiæ ſuperioris; at non vt communem omnibus, ſed vt determinatam, & propriam ſpeciei, vel indiuiduo, cuius eſt differentia. Vnde animal dicit confusè rationale, & brutum, & ita eſt quid commune vtrique; rationale verò dicit expreſsè animal, ſeu

naturam sensitiuam, sed determinatam, & propriam factam homini: & sic discrimen istud est penès explicitum, & implicitum.

34. Ex his colligi debet constitutionem speciei ex genere, & differentia, aliquando fieri per modum compositionis ex duabus partibus; aliquando per modum maioris expressionis, eiusdem conceptus, & essentiæ. Quando enim differentia perfectè præscindit à genere, tunc genus, & differentia concipiuntur tanquam duæ partes distinctæ, itaut neutra includat alteram, nec vlla seorsim sumpta dicat totam essentiam speciei: & ita intelliguntur simul coniungi ad componendam speciem.

Quando verò vna non præscindit perfectè ab altera, tunc non se habent vt partes distinctæ; sed quælibet dicit totam essentiam speciei, & conceptus differentiæ explicitè, & determinatè continet id, quod conceptus generis continet implicitè, confusè, & indeterminatè: ideoque constitutio speciei tunc fit, non quasi per additionem partis ad partem, sed per explicationem, & maiorem expressionem eiusdem conceptus, vt ex dictis constat.

Dicitur tamen species, & eius definitio constitui ex genere, & differentia, quocunque ex duobus modis prædictis se habeant, quia, licet differentia dicat explicitè totam essentiam speciei, quando non præscindit perfectè à genere: tamen dum speciem definimus, ratione distinguimus genus, & differentiam, quatenùs altero conceptu concipimus rem confusè, altero explicitè, ex quibus duobus coalescit definitio. Vnde in ordine ad nostrum modum intelligendi, rectè dicitur species absolutè constitui ex genere, & differentia: quamuis magis propriè hoc dicatur, quando genus, & differentia perfectè ab inuicem præscindunt.

35. Nunc ad argumenta præcedenti sectione facta responderi facilè potest. In primis quidem ad Authoritatem Aristotelis ex 4. Topic. & 7. Metaph. desumptam dicitur vel Aristotelem loqui solùm de differentijs, quæ perfectè præscindunt à genere: vel intelligere de omnibus differentijs in ordine ad distinctionem nostrorum conceptuum. Quando enim concipimus genus, non concipimus determinatè differentiam vllam: & quando concipimus differentiam, licet in tali conceptu includatur natura generis, vtpote eadem cum natura differentiæ: tamen non intelligitur sub ratione generis, & vt communis multis; sed vt propria, & determinata ad vnam tantùm particularem speciem, vel indiuiduum.

Eodemque modo debet intelligi Porphyrius, dum ait differentiam esse, quâ species excedit genus, videlicet secundùm habitudinem ad nostrum modum intelligendi cum fundamento in re. Ad locum autem ex 3. Metaph. dicitur Aristotelem in toto illo libro, & præsertim loco citato non loqui asserendo, sed dubitando, & inquirendo, vt patet ex ipso textu. Præterea tantùm hâc ratione, probatur, ens, & vnum non esse genera illa, quæ à veteribus asserebantur esse rerum principia, & elementa: quia hæc debebant esse partes ex quibus res componerentur; & præter

ipsa

ipsa debebant dari differentiæ, de quibus talia genera non prædicarentur. Vnde ex defectu distinctionis entis à suis differentijs, non poterat ipsum esse tale genus: & tamen sequi videbatur ex positione antiquorum, ipsum esse maximè principium, vtpote summum omnium genus.

Ad secundum respondetur, hæc omnia indicare tantùm nostrum intelligendi modum. Genus enim, conceptum vt genus, intelligitur vt quid potentiale, & actuabile per differentiam, in ratione differentiæ conceptam: & eodem modo intelligitur vt pars præscindens à differentia: & differentia similiter intelligitur vt actus, & vt pars perficiens, & determinans aliam partem, scilicet genus, à cuius natura, seu substrato non præscindit; licet præscindat ab eo vt genus est, modo explicato in responsione primi. Vnde omnia in obiectione allata saluantur, etiam si differentia inferior includat formaliter superiorem, ipsumque genus, vt patet.

36. Ad tertium negatur hominem non differre ab alijs animalibus. Quamuis enim rationale sit formaliter sensitiuum; illud tamen sensitiuum est proprium hominis, & specie diuersum à sensitiuo aliorum animalium: & ita per sensitiuum, inadæquatè, & indeterminatè sumptum, conuenit cum illis: per sensitiuum autem determinatè sumptum, ab eisdem differt, quia determinatè sumptum idem est ac rationale. Vnde homo non est bis sensitiuus ex parte rei, sed per habitudinem ad rationem tantùm, quatenus semel intelligitur sensitiuus in commum, & vt conueniens cum alijs animalibus: & semel in speciali, & vt differens ab alijs, sicut iam dicemus.

Ad quartum conceditur differentiam infimam dicere totam rei essentiam, & definitionem, non secùs ac speciem, & hoc apertè asserit Aristoteles 7. Metaph. c. 12. non ideo tamen satis esset dicere definiendo hominem, *homo est rationale*, quia differentia explicat tantùm conceptum proprium speciei, vt differentis ab alijs; non verò conceptum, quo cum alijs conuenit: & ideo debet poni genus in eius definitione. Et quamuis ratio animalis includatur in rationali, non interuenit nugatio, quia non est nugatio, licet bis idem ponatur, si non ponatur eodem modo, sed semel in communi, & postea in speciali: semel substantiuè, & *in quid*, ratione generis: semel adiectiuè, & *in quale quid*, ratione differentiæ. Aristoteles autem tantùm reprehendit similem repetitionem, & in verbis eisdem: vt si diceretur *animal bipes, habens pedes*: & sæpe, etiam ex oppositis authoribus, hoc contingit non inutiliter in definitionibus, vt cum dicitur *linea quantitas, vel magnitudo longa sine latitudine, & profunditate*. Nam vocabulum *longa*, dicit magnitudinem, & quantitatem. Item dum dicitur quantitas bicubita, non potest intelligi bicubitum, quin concipiatur quantitas, & ita de similibus.

Ad quintum respondetur negatâ consequentiâ. Quamuis enim differentiæ vltimæ includant superiores, vt quamuis rationale, & hinnibile includant sensitiuum, non ideo conueniunt in sensitiuo, quatenus diffe-

rentiæ ſunt, quia ſenſitiuum, quod ſic includunt, fit proprium, & determinatur ita ad vnam ſpeciem, vt alteri non conueniat: ſpecies enim conueniunt in eo vt in genere, ſeu vt confusè cognito; non autem vt cognito determinatè, & explicitè, ſicut ſæpiùs dictum eſt. Vnde non datur proceſſus infinitus in differentijs, vt patet. Quomodo autem eadem natura ſpecifica poſſit ab alia ſimul differre, & cum eadem conuenire à parte rei per vnam ſimplicem entitatem, fundamentaliter, & virtualiter multiplicem, fusè explicui lib. 2. q. 2. numero 35.

SECTIO VI.

Vtrum omnis defferentia ſit perfectior genere, quod diuidit.

37. PORPHYRIVS, vt vidimus ſupra, definiuit differentiam *id, quo ſpecies excedit genus.* Vnde hic quærimus vtrum exceſſus ille ſit in perfectione ſubſtantiali; itaut omnis differentia ſit perfectior genere illo, quod diuidit, ſeu contrahit. Circa quod.

Opinio eſt Onnæ, q. 1. de differentia, art. 5. & quorundam aliorum, concedentium hoc de differentijs illis, quæ eleuant genus ad altiorem naturæ gradum, vt eſt animatum, eleuans corpus mixtum ad gradum vitæ: & rationale, eleuans animal ad gradum intellectiui: non verò de alijs.

Probatur autem hæc opinio primò, quia volitio libera in communi, quæ eſt genus ad bonam, & malam, eſt perfectior volitione mala in particulari, vt conſtat, quia mali nulla eſt perfectio: ergo differentia, per quam ad malam determinatur, & contrahitur, non eſt perfectior ſuo genere.

Reſpondeo, antecedens eſſe verum de volitione mala formaliter, vt mala eſt in genere moris: at in genere Phyſico, & in eſſe rei, quatenus ab obiecto ſumit ſpeciem, habet differentiam aliquam realem, quæ perfectior eſt genere ſuo.

Probatur ſecundò. Sapientia in communi ſumpta, eſt perfectio ſimpliciter ſimplex, vt vocant, vnde conuenit formaliter Deo: ergo eſt nobilior quàm ſapientia creata, quæ Deo conuenire non poteſt: & ita differentia creati, eſt ignobilior ſuo genere.

Reſpondent Thomiſtæ, ſapientiam non eſſe genus, ſed analogum ad creatam, & increatam: analogum autem maiorem dicere perfectionem, quàm analogata minùs præcipua. Sed quia ex Scotiſtis ſapientia vniuoca

est, ideo dicunt ipsi sapientiam in communi esse quid potentiale, & contrahibile; nec magis, vt sic, determinari ad Deum, quàm ad creaturam, & consequenter nouam acquirere perfectionem, dum suis differentijs coniungitur. Vnde sicut animal in communi conuenit formaliter homini, animalium perfectissimo; non autem animal hinnibile: & tamen animal hinnibile perfectius est, quàm animal in communi: ita licet sapientia in communi conueniat Deo, non autem sapientia creata: tamen sapientia creata nobilior est sapientiâ in communi.

38. Probatur tertiò. Si genus acquirat nouam perfectionem essentialem per quamlibet differentiam, habebit etiam in qualibet specie nouam, & distinctam operationem, à tali differentia prouenientem: hoc autem est falsum, quia multæ sunt animalium species, quæ potiùs multis carent operationibus, conuenientibus eis ratione generis, vt moueri in quibusdam conchilijs, rupibus maris affixis: videre in talpis: olfacere in quibusdam piscibus, &c. Vnde tantùm abest vt addant perfectionem generi, quin potiùs auferunt, quia tollunt aliquid illius, & perfectionem eius coarctant, & limitant.

Respondeo, quasdam differentias eleuare genus ad altiorem naturæ gradum, vt animatum respectu mixti; rationale respectu animalis: & hæ sunt radix nouæ, distinctæque operationis. Quasdam verò non eleuare illud ad altiorem naturam, sed intra terminos eiusdem naturæ, distinguere diuersos gradus, seu modos eiusdem operationis, propter quos perfectiùs, vel imperfectiùs ab speciebus participetur. Et quamuis animalia quædam aliquibus careant operationibus sensitiuis, quæ animali in communi competunt: semper tamen animal, in communi spectatum, est imperfectius, quia est illimitatum, & indeterminatum: illimitatio autem in genere causæ materialis importat imperfectionem, quia prouenit ex priuatione actus, & formæ determinantis, vt patet in materia prima.

39. Secunda opinio communis est, omnem differentiam perfectiorem esse suo genere: & probatur primò ex Aristotele, 8. Metaph. cap. 3. textu 10. vbi ait species, & essentias rerum se habere vt numeros, quia sicut aliquo addito, vel ablato ab vno numero, idem numerus non remanet: ita non erit eadem essentia, vel species, si aliquid ei addatur, aut detrahatur. Vnde sicut numeri se inuicem excedunt per additionem nouæ vnitatis: ita species per differentias suas se in perfectione superant. Ergo differentia quælibet perfectior est suo genere, alioquin species non essent aliæ alijs perfectiores, quia non sunt perfectiores per genus, quod in omnibus idem est.

Confirmatur ex 3. Metaph. cap. 3. textu 11. vbi Aristoteles docet sub genere inter species dari prius, & posterius, hoc est perfectius, & imperfectius; melius, & deterius: non autem inter indiuidua eiusdem speciei.

Respondeo, comparationem illam eò tantùm tendere, vt ostendatur eandem definitionem, & essentiam non manere si ei aliquid addatur, aut

detrahatur: sed inde non benè infertur omnem differentiam esse generi nobiliorem, aut omnes species esse inæqualis perfectionis: quia potest vna esse diuersa ab alia, etiam si non sit illâ perfectior, aut imperfectior. Quomodo relatio inæqualitatis inter quantitatem bipalmarem, & palmarem; & relatio æqualitatis inter duas palmares, sunt relationes diuersæ speciei: & tamen nihil apparet perfectionis maioris in vna, quam in alia. Et si respondeatur relationem non dicere perfectionem: saltem necesse est concedere illas non esse inæquales, & tamen esse diuersas. Quod item patet in relationibus diuinis, paternitate, & filiatione, de quibus dixit Athanasius in symbolo, *in hac Trinitate nihil maius aut minus: sed totæ tres personæ sibi sunt coæquales.* Item non potest ostendi quis numerus sit perfectior alio: nec fortè quis color, nec quæ figura, nec quæ præsentia localis ad hoc vel illud spatium.

In alio verò loco loquitur Aristoteles indefinitè: esse nimirùm ordinem inter species eiusdem generis, qui non reperitur inter indiuidua eiusdem speciei: sed non esse necessariò inter omnes species, quamuis inter multas reperiatur.

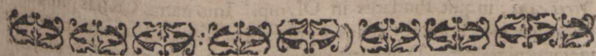
40. Probatur secundò eadem sententia, quia omne genus habet rationem potentiæ, & materiæ respectu differentiæ; & ipsa differentia rationem actus, & formæ, vt constat tum ex vtriusque definitione, superiùs tradita: tum ex Aristotele 8. Metaph. cap. 3. & 6. & lib. 7. cap. 10. & alibi. Omnis autem forma, & omnis actus est perfectior potentiâ secundùm communem Philosophorum sensum, si vtrumque sit eiusdem generis. Ergo omnis differentia addit aliquam perfectionem generi, illoque nobilior est. Dico si vtrumque sit eiusdem generis, quia, si actus esset accidens, & potentia esset substantia: tunc potentia in entitate esset quid nobilius actu: sed actus, vt sic, esset aliquid perfectius potentiâ, eoquòd potentia sic appellatur, quia dicit habitudinem ad aliud, à quo perficitur, & completur.

Respondeo negando minorem. Non est enim opus omnem actum, & formam, esse perfectiorem potentiâ, cuius est actus, & forma, etiam si sint eiusdem generis. Nam habitus scientiæ v. g. est forma, & actus potentiæ intellectiuæ: virtus item moralis, vt temperantia, iustitia &c. est actus potentiæ volitiuæ: & tamen nec scientia perfectior est intellectu, nec virtus moralis voluntate. Vnde perficiunt illas potentias, non quia maiorem hebent perfectionem, sed quia diuersam: sicut anima perficitur à voluntate, & intellectu, & quæuis substantia à suis accidentibus, & tamen perfectior illis est.

Neque ratio actus in communi innuit aliquid perfectius potentiâ materiali, & receptiuâ, sed tantùm innuit perfectionem completiuam potentiæ, eiusque appetitui, & desiderio conformem, siue sit maior siue non. Et differentia indiuidualis, siue distinguatur à natura specifica ex parte rei, siue non, habet rationem actus, & formæ determinantis; &

tamen communiter censetur, etiam ab aduersarijs, esse imperfectior ipsâ naturâ, quam contrahit, & determinat.

Ex quibus constat vtramque hanc sententiam suâ non carere probabilitate, & ideò problematicè posse defendi.

QVAESTIO IV.

De proprio, & accidente communi.

SECTIO I.

Quid, & quotuplex sit proprium.

1. PROPRIVM in materia præsenti vsurpatur à dialecticis pro eo quod non est commune, sed peculiare alicui rei: & in hoc sensu quatuor proprij acceptiones adducit Porphyrius, quas mutatis terminis hausit ex Aristotele 1. Topic. c. 4. & lib. 5. c. 1. & alibi.

Prima est, quâ proprium dicitur illud, quod alicui speciei soli accidit, sed non omnibus indiuiduis illius, vt esse medicum respectu hominis: soli enim speciei humanæ competit: at non omnibus, & singulis hominibus: ideoque hoc intelligi debet, non de generali, & naturali capacitate, seu aptitudine acquirendi artem medicinæ, quia sic omnis homo medicus est; sed de actu, aut habitu acquisito illius scientiæ: vel de peculiari habilitate, & inclinatione, quâ aliqui aptiores, & propensiores sunt ad vnam artem, quam ad aliam, vt interpretatur Sotus, & alij.

Secunda acceptio est pro eo quod accidit alicui speciei, & omnibus indiuiduis eius, non tamen solis, vt homini esse bipedem: & hoc vocauit Aristoteles proprium ad aliud. Esse enim bipedem, non est absolutè proprium homini, cùm alijs animalibus conueniat, sed comparatione equi v. g. & aliorum quadrupedum. Debet autem hic sumi pro aptitudine, quia non conuenit omni homini habere actu duos pedes.

2. Tertia acceptio est, quâ significat illud, quod vni soli speciei, & omnibus indiuiduis eius conuenit; sed non semper, siue pro quouis tempore, vt discurrere conuenit omni, & soli homini, non pro quouis tempore, sed quando rationis vsum attigit. Affert exemplum Porphy-

rius de canitie. Canescere enim conuenit omni, & soli homini, non in quauis ætate, sed in senectute. Vnde vocatur ab Aristotele proprium aliquando. Debet autem hoc intelligi de natiua canitie, & à natura præstituta, quia ob vigilias, curas, morbos, &c. *Nascuntur & in iuuenibus viris cani*, inquit Pindarus in Olymp. Imo narrat Ctesias, in Indiæ montibus esse homines canos à primo ortu vsque ad annum 30. & inde incipere nigrescere. Debet item intelligi de actuali canitie, vel de potestate canescendi proxima, & formali, quæ includit dispositiones ad canescendum: quia, si intelligeretur de potestate remota, quæ est ipsa natura hominis, prout potest tales acquirere dispositiones, ex quibus oritur canities, tunc conueniret ei semper, & pro omni tempore.

Huic tamen exemplo obstare videtur Aristoteles, qui 3. de Histor. animal. cap. 11. ait alia animalia canescere: & 5. de generat. animal. c. 5. ait equum inter alia animalia maximè canescere. Et reuerâ causa canitiei, quam Aristoteles affert ibi c. 4. scilicet humor putrescens in radicibus pilorum, qui vi caloris naturalis non potest absumi, nec concoqui, potest æquè reperiri in alijs animalibus, ac in homine. Hoc idem asserit Plinius lib. 11. cap. 37.

Ad hoc aliqui dicunt illum colorem albicantem, non esse propriè canitiem. Sed huic solutioni repugnat ratio desumpta à causa canitiei. Vnde alij dicunt non esse opus vt exemplum sit ex omni parte uerum: & ita Porphyrius attulit id quod vtplurimùm contingit. Canities enim frequentior est, magisque nota in homine: ideoque Aristoteles lib. 5. de gener. animal. c. 1. & sect. 10. problem. q. 62. ait solum hominem manifestè canescere.

3. Quartâ denique acceptione proprium, quod communiter dicitur proprium quarto modo, illud est, quod vni soli speciei, omnibus indiuiduis eius, & semper conuenit, hoc est, omni tempore, vel etiam necessariò; vt infra dicetur. Hoc modo esse risibilem, conuenit soli homini, & cuilibet homini, & quouis tempore. Licet enim non semper actu rideat: imò licet nunquam rideret, vt de Crasso, auo illius Crassi, qui apud Parthos occidit, narrat Plinius lib. 7. cap. 19. semper tamen est risibilis: id est, habet aptitudinem, & facultatem ridendi: sicut equus semper est hinnibilis, licet non semper actu hinniat. Et hoc vocauit Aristoteles proprium per se, & vi suâ: quod etiam vocatur aliquando ab ipso potentia, quia est formale, & proximum principium operationum: aliquando differentia, quia per illud deducimur in cognitionem differentiæ essentialis, & quia etiam per illud differimus ab alijs, quibus non conuenit: dicitur denique passio, quod idem est ac proprietas: vnde huiusmodi propria vocantur communiter passiones.

De hoc autem proprio quarto modo præcipuè, hic quæstio nobis est, vtpote huius quarti prædicabilis constitutiuo, vt constabit ex dicendis: & diuidi solet in proprium infimum, seu specificum, quod soli speciei

infimæ conuenit, vt est risibile respectu hominis; & in subalternum, seu genericum, quod conuenit speciei subalternæ, vt est sensibile respectu animalis: sumendo sensibile formaliter, pro principio primo sentiendi, quia sumptum radicaliter, est differentia essentialis, constitutiua animalis. His positis.

4. Dicendum est, proprium quarto modo sic rectè definiri, *proprium est, quod ab essentia rei necessariò, & adæquatè fluit.* Quia fluit ab essentia rei, distinguitur à genere, differentia, & specie, quæ essentiam rei constituunt. Item ab accidente communi, quod non oritur ex principijs essentialibus, sed tantùm ex materialibus, & accidentalibus, vt explicabimus. Particula *necessariò*, excludit quædam accidentia, quæ dimanant quidem ab essentia, sicut à prima radice, vt intelligere, videre, &c. non fluunt tamen necessariò, sed contingenter eliciuntur. Particula *adæquatè*, excludit quædam accidentia, quæ fluunt ab essentia rerum, & tamen, vt multi volunt, non conuertuntur cum aliqua natura communi generica, aut specifica, & ita non sunt propria quarto modo, vt esse intellectiuum, conuenit homini, & Angelo, & ab eorum essentia fluit: non autem conuenit alicui generi, vtrique communi. Item esse volatile, gressibile, &c. quæ conueniunt varijs animalium speciebus, nec cum aliquo genere reciprocantur.

Ad istud tamen rectè dici potest dari aliquem gradum essentialem intellectiui, communem Angelo, & homini, ex quo intellectiuum formale, seu proprietas oriatur, & cum eo reciprocetur. Similiter dari gradus aliquos essentiales sub genere animalis, pro quibus esse gressibile, esse volatile, &c. sumantur, sicut sumuntur pro proprietatibus; ideoque hæc esse propria quarto modo: idemque de similibus.

Particula autem, *fluit*, in definitione posita, debet latè sumi pro eo quod est necessariò essentiam comitari: tum quia certum non est an proprietates distinguantur ex natura rei ab essentia: tum vt comprehendantur multa, quæ proprietates dicuntur, licet non fluant ab essentia, vt proprietates entis rationis, quædam item negationes, vt non esse hinnibilem respectu hominis, &c. similiter particula *necessariò*, debet sumi pro necessitate simpliciter, quæ Logica dicitur: non vero pro Physica tantùm.

5. Est autem necessitas Logica, quæ petitur ab essentia, & natura subiecti: quando nimirùm accidens nullâ habitâ ratione causarum extrinsecarum, inseparabili emanatione fluit ab essentia, aut nexu indissolubili eam comitatur: vt se habet risibile respectu hominis. Physica verò necessitas dependet à causis extrinsecis, ex quarum concursu producuntur talia, val talia accidentia, eâ ratione, vt sine illis subiecta produci non possint: sicut se habet albedo respectu cygni, niuis, calcis &c. nigredo in Æthiope, coruo, hebeno. Quia tamen huiusmodi accidentia pendent vel ex qualitate ciborum, vel ex situ regionis, & ex primarum complexione qualitatum, quæ pro ætate, tempore, & alijs circunstantijs variari

possunt: ideo necessitas illa non dicitur necessitas simpliciter, sed necessitas physica.

Quòd itaque ad proprium quarto modo, requiratur necessitas simpliciter, tenet diuus Thomas 1. p. q. 77. art. 6. & alij asserentes proprium emanare ab essentia rei. Probatur autem primò ex Porphyrio, qui cum Aristotele 10. Metaph. c. 9. ait accidens proprium in hoc differre à communi, quòd proprium conuenit primò speciei, & ratione speciei indiuiduis: commune verò priùs indiuiduis, deinde speciei: ideo enim homo est albus, quia Petrus, vel aliud indiuiduum habet albedinem: at econtrà, ideo Petrus est risibilis, quia homo est risibilis. Quod autem primò conuenit speciei, est independens ab omni causa extrinseca, & ab ipsa existentia, ideoque ab eius essentia manat. Capite item 5. ponit inter accidentia communia, albedinem in cygno, & nigredinem in coruo, quæ tamen eis Physicâ necessitate conueniunt. Igitur ad proprium requirit necessitatem Logicam.

Probatur secundò, quia existentia conuenit contingenter cuilibet rei creatæ: ergo ea, quæ conueniunt illi suppositâ existentiâ, conueniunt simpliciter contingenter: ergo vt sint accidentia propria, non debent dependere à causis extrinsecis, sed emanare ab essentia, & consequenter ei necessariò simpliciter esse connexa.

Ex quibus patet, optimè dixisse Porphyrium, *proprium esse quod omni, soli, & semper conuenit.* Et Aristotelem 1. Top. c. 4. *quod non declarat quid res sit, solique conuenit, & de re vicissim dicitur.* Si enim nexu indissolubili essentiam consequitur, oportet vt sit vbicunque reperitur talis essentia, & ita conueniet omni habenti illam. Deinde vbi non erit talis essentia, nec etiam erit proprium, & ideo conueniet soli. Denique tandiu aderit illud proprium, quandiu aderit essentia: essentia autem semper rei conuenit, quia est immutabilis: ergo & semper conueniet illi proprium.

SECTIO II.

De proprio vt est quartum prædicabile.

6. DICENDVM est primò, proprium, vt est quartum prædicabile, seu vniuersale, rectè definiri hoc modo. *Proprium est, quod multis, specie, vel solo numero differentibus inesse natum est, vt quid fluens ab essentia:* vel *quod natum est prædicari de multis specie, vel solo numero differentibus, in quale reciprocè, & necessariò.* In quibus verbis indicatur duplex proprium, scilicet infimum, &

& subalternum: & per *necessariò*, intelligitur necessitas Logica, vt proprium differat ab accidente communi. Cœtera patent ex dictis.

Ex hac definitione colligitur proprium non esse vniuersale in ordine ad speciem, cum qua reciprocatur, sed per ordinem ad inferiora talis speciei: quia, vt sæpe dictum est in superioribus, vniuersale dicit ordinem ad multa, species autem, cui proprium conuenit, vnica est. Nec obstat quòd vniuersale sit quid commune, quod proprio videtur opponi: quia idem potest dici proprium respectu vnius speciei, & commune comparatione inferiorum ipsius speciei. Neque etiam obstat, quod priùs competat speciei, quàm indiuiduis, quia non omne vniuersale est vniuersale respectu eorum, de quibus immediatè dicitur, vt patet ex dictis q. præcedenti, numero 21. & alibi.

7. Obijcies primò: figura dicitur communiter proprium quarto modo respectu corporis quanti: & reuerâ non potest naturaliter corpus esse sine figura, nec figura sine quantitate, & ita figura conuenit omni, soli, & semper: at non conuenit necessariò: ergo hæc particula malè ponitur in superiori definitione. Probatur minor, quia genus non potest necessariò convenire, quando omnes eius species conueniunt contingenter: quæuis autem figura potest naturaliter mutari, & variari in omni corpore, vt constat.

Respondeo negando minorem: ad cuius probationem dico genus posse alicui rei necessariò competere, quamuis singulæ eius species contingenter illi competant: cuius ratio est, quia genus potest effectum suum æquè communicare per vnam, ac per aliam: sicut materia prima, quia potest compleri per quamlibet formam substantialem specificam, non respicit aliquam in particulari necessariò, licet habeat ordinem necessarium ad formam substantialem in communi. Sicut etiam quilibet homo necessariò petit risibilitatem; non tamen hanc, vel illam numero, ex probabili sententia, de qua in Physicis.

Obijcies secundò. Quatuor primæ qualitates, vt calor, frigus, dicuntur communiter proprietates elementorum; & tamen non conueniunt solis elementis, vt patet: imò non conueniunt illis semper: nam aqua bulliens non est frigida.

Respondeo, quatuor primas qualitates, quæ ex principijs essentialibus elementorum oriuntur, vt asserit D. Thomas, c. 7. de ente, & essentia, literâ g. Caiet. ibidem, Ferrariensis 1. contra gent. c. 11. & alij, non competere alijs corporibus eo modo, quo elementis, scilicet in gradu summo, aut excellenti: sed tantùm in remisso, & temperato: & si aliquando dicantur esse in summo, vt fortè calor in ferro candenti, non sunt naturaliter debitæ. Quamuis item remittantur in elementis, vt frigus in aqua calida: semper tamen eis insunt quoad debitum, & conuenientiam, quo pacto naturam proprietatum obtinent, &, vt sic, non suscipiunt magis, & minus. Nisi dicere malis cum Scoto, eas non esse

proprietates elementorum, etiam in summo gradu: sed tantùm quatenus sumuntur pro realitatibus, formaliter distinctis ab essentia, ex quibus oriuntur qualitates, quæ vulgò primæ dicuntur. De quo lib. 2. Physicorum q. 4. in secunda parte sectionis 2. in responsionibus ad 2. aliqua tangimus.

8. Dicendum est secundò, solum proprium quarto modo constituere quartum prædicabile; cœtera verò ad quintum pertinere, aut reductiuè tantùm in quarto collocari debere. Ita Caiet. Iauellus, Sotus Complutenses, & alij hoc capite, contra multos, quorum alij volunt proprium, etiam in tribus primis acceptionibus simpliciter ad istud prædicabile pertinere: alij in secunda: alij denique etiam in tertia.

Probatur tamen primò ex Aristotele, & Porphyrio, quorum iste hoc capite in fine ait proprium quarto modo, esse verè, seu maximè proprium, quia conuertitur cum ipsa re, eique ita addictum est vt nulli alteri competat: hoc autem est esse absolutè proprium, secundùm quod opponitur communi, vt hic debet sumi. Et cap. vltimo ait, in hoc distingui proprium à genere, differentia, & accidenti, quòd de vna sola specie, seu de vna aliqua natura communi dicatur, & cum ea reciprocetur. Quod satis ostendit ipsum loqui de proprio, prout constituit quartum prædicabile.

Aristoteles autem 1. Topic. c. 4. idem sæpiùs asserit, & tandem in fine capitis ita concludit. *Ex quibus id quoque perspicuum est, accidens ad quoddam tempus, & cum aliquo collatum, proprij nomen obtinere: cùm tamen omninò, & simpliciter proprium non sit.* Vbi particulæ *ad quoddam tempus*, continent tertiam acceptionem proprij: particulæ verò, *cum aliquo collatum*, continent duas priores, vt esse bipedem, esse medicum, quæ non sunt propria absolutè, sed comparatione alterius, siue speciei, siue indiuidui, vt patet ex dictis in prima sectione. Vnde manifestum relinquitur, solum proprium quarto modo, ex mente Aristotelis constituere quartum prædicabile, distinctum à quinto.

Probatur secundò, quia proprium constituens quartum prædicabile, debet esse necessariò connexum cum natura, necessitate Logicâ, vt ostensum est numero 5. nam albedo connexa est cum cygno necessitate Physicâ, & tamen pertinet ad quintum prædicabile: at solum proprium quarto modo, sic se habet: quia ad talem necessitatem requiritur, vt ex principijs essentialibus dimanet: cœtera autem propria oriuntur ex causis extrinsecis, aut ex principijs materialibus, & indiuidualibus, non autem ab essentia, vt essentia est, alioquin vbicunque adesset talis essentia, adessent illa accidentia, & è contrario, quod falsum esse patet multis exemplis. Vnde, licet natura hominis exigat habere duos pedes, & vti ratione tempore statuto: hæc tamen, vt sic, proueniunt à dispositione materiæ, sicut & esse iuuenem, canum, grammaticum, &c.

9. Obijcies primò, proprium in tribus primis acceptionibus respicit

subiectum, vel sub ratione solius, vel vt conueniens omni non soli, vel omni, & soli, non semper: accidens verò commune respicit subiectum sub ratione tantùm contingentis: ergo huiusmodi propria non possunt ad quintum prædicabile pertinere.

Respondeo, negando consequentiam, quia speciales huiusmodi rationes respiciendi subiectum, constituunt proprium tantùm secundum quid, & ideo pertinent simpliciter ad accidens commune: secundùm quid autem, & reductiuè ad quartum prædicabile.

Obijcies secundò: proprium subalternum non conuenit soli speciei infimæ; ergo vel est accidens respectu illius, vel ad rationem proprij non requiritur, vt conueniat soli: & ita proprium secundo modo ad quartum prædicabile spectabit.

Respondeo: dum dicitur proprium conuenire soli, intelligitur conuenire vni soli essentiæ communi, siue communis sit diuersis speciebus, siue solis indiuiduis: vnde si in proprio secundi modi non possit assignari talis conditio, quâ pertinere possit ad proprium quarti modi, non pertinebit quoque ad quartum prædicabile, nisi reductiuè.

Obijcies tertiò: ad propriam rationem veræ passionis non requiritur vt omni tempore conueniat: ergo proprium tertio modo potest ad quartum prædicabile pertinere. Probatur antecedens, quia ad veram passionem sufficit vt oriatur ab essentia: huiusmodi autem conditio non tollitur ex eo quòd non semper oriatur, vt patet in potentia visiua multorum animalium, quæ oritur tantùm nono die, vt in canibus. Item aliquando totaliter perit, vt in senibus, & alijs, organo corrupto.

Respondeo, negando antecedens: ad eius probationem dico id, quod oritur ab essentia, semper ab ea oriri, quia semper habet in ea causam efficacem, atque inuariabilem sui ortus, alioquin non haberet necessariam cum ea connexionem. Huiusmodi autem causam non habet canities, & alia eius generis accidentia, quia in his contingit mutatio, vt in humoribus, in temperamento, &c. quapropter potentia visiua semper oritur in cane, licet defectu dispositionis in organo, non eliciat actum visionis: atque adeo corrupto organo non corrumpitur vt volunt multi: vel, si corrumpitur, vt alij contendunt, hoc est per accidens, defectu organi: & ita quoad conuenientiam potest verè de animali affirmari, licet negetur quoad existentiam.

Denique dici potest animæ potentias, præsertim organicas, non esse proprietates, sed pura accidentia, non secùs ac calorem in igne, & frigus in aqua: vim autem, & principium productiuum illarum, esse proprium quarto modo, necessariò coniunctum cum anima, & gradum eius ab ea formaliter ex natura rei distinctum, vt vult Scotus in 2. d. 16. q. vnicâ.

SECTIO III.

Quid sit accidens commune.

10. DIVVS Thomas in q. de spiritualibus creaturis art. 11. duas affert acceptiones accidentis. Prima est quâ significat id omne, quod non est substantia; & vocari solet accidens Physicum, & prædicamentale, quia diuiditur in nouem prædicamenta, quantitatem, qualitatem, relationem, &c. licet quædam ex his sint substantiæ secundùm multorum opinionem. Secundò sumitur pro eo omni, quod non est de essentia rei, & de primario eius conceptu, sed accidentaliter, & contingenter ei conuenit, siue sit in se substantia, siue accidens, siue ens reale, siue ens rationis: & vocari solet accidens Logicum, siue prædicabile, distinctum ab accidente proprio, quod contingenter non inest, sed necessariò. Huiusmodi est albedo, nigredo, calor in aqua, in manu, &c. similiter esse vestitum, esse aureum, ligneum, &c. quamuis enim vestis, aurum, lignum sint substantia; tamen esse aureum, ligneum, &c. est quid accidentale, & contingens respectu circuli, cathedræ, &c. quia possunt confici ex alia materia. Addi potest tertia acceptio, quâ accidens sumitur pro eo, quod fortuitum est, & casu accidit, quomodo accidens esse dicitur, quòd quis arando, thesaurum inuenerit.

Tres autem definitiones accidentis assignat Porphyrius, prima sic habet, *accidens est quod adest, & abest absque subiecti corruptione.* Secundam tradit his verbis, *accidens est quod eidem inesse, & non inesse potest.* Tertiam denique sic, *accidens est, quod neque genus est, neque differentia, neque species, neque proprium: semper autem est in subiecto.* Quia scilicet extra subiectum naturaliter existere non potest: & ideò vel non existit, vel est in alio, ex lib. 7. Metaph. c. 1. & cap. 1. categoriarum. Has autem duas postremas sumpsit ex Aristotele; vltimam quidem ex lib. 1. Topic. c. 4. alteram verò ibidem, & lib. 4. c. 1.

Vltimam non magni facit Aristoteles, quia traditur per negationem, & potiùs indicat quid res non sit, quàm quid res sit. Huius generis tamen definitiones vtiles esse possunt, quando res per quarum negationem traduntur, fuerunt iam antea explicatæ: & præsertim cùm aliquid positiuum additur, vt fit in ista, dum accidens dicitur semper esse in subiecto: & etiam particula *quod*, indicat aliquid positiuum, idemque est ac vniuersale, aut subiectum vniuersalitatis secundùm varias sententias, de quibus in definitione generis actum est. Sed de ista nihil nobis ampliùs dicendum hic venit.

Quod attinet ad primam, & secundam, idem planè sensus est vtriusque

que, nisi quòd prima traditur per actum; altera per potentiam, seu aptitudinem ad essendum, vel non essendum in subiecto. Vnde malè quidam recentiores reijciunt primam, quasi à veritate alienam, cùm Aristotelica sit. Dum enim dicitur *accidens posse inesse, vel non inesse eidem;* particula *eidem*, ostendit subiectum idem, & incorruptum permanere, accidente addito, vel amisso. Huiusmodi porro definitiones non alium habent sensum, quàm quæ communiter à dialecticis assignantur; scilicet, *accidens est quod aptum est inesse multis, specie, vel numero differentibus, contingenter*: vel *quod prædicatur de multis in quale accidentario, & contingenter.* Per quas vltimas particulas differt à cœteris prædicabilibus, vt satis patet ex dictis. Vnde malè carpitur Porphyrius ab Auicenna, quasi nullam tradiderit definitionem accidentis, vt constituit quintum prædicabile.

Vtrum autem istæ particulæ *quod abest, & adest absque subiecti corruptione*, debeant intelligi de reali inhærentia, & reali separatione accidentis à subiecto; vel de intentionali tantùm, seu de affirmatione, & negatione facta ab intellectu, controuersia est, & vtraque controuersiæ pars mihi probabilis apparet, & sub problemate sustinenda. Quare sit.

PRIMA PARS CONTROVERSIÆ.

1. PRIMA sententia est diui Thomæ q. vnicâ de spiritualibus creaturis, art. vltimo ad 7. & Opusc. 48. cap. 8. Scoti q. 35. vniuersalium, Tatareti art. *sciendum est quarto*, Caietani, Soti, complutensium, cap. de accidente, & multorum aliorum, definitionem accidentis intelligendam esse de prædicatione quæ fit ab intellectu, negante, vel affirmante accidens de subiecto; non verò de reali inhærentia, aut separatione eius à subiecto.

Probatur primò authoritate ipsius Porphyrij, qui vbi diuisit accidens in separabile, & in inseparabile: separabile quidem, vt est calor ab aqua: inseparabile verò, vt est atror à coruo: videns contra definitionem datam obijci posse, accidens inseparabile non posse abesse à subiecto absque eius corruptione, tacitè respondet obiectioni, dicens huiusmodi accidens abesse posse per intellectum. *Potest enim*, inquit, *intelligi coruus albus, & Aethiops sine nigredine, absque subiecti corruptione.*

Respondeo, definitionem intelligendam esse de reali separatione, veluti sub conditione: ita vt sensus sit, accidens eius naturæ est, vt quamuis inseparabile sit realiter à subiecto: positâ tamen reali eius separatione non sequatur inde necessariò destructio subiecti quoad essentiam eius; licèt quoad existentiam destruatur. Quod non contingit in separatione

proprij vt ostendemus infra. Ita ferè Boetius hic. Pro signo autem, atque indicio huius conditionis, & naturæ accidentis dedit Porphyrius separationem intentionalem; quia nimirùm potest mente concipi subiectum sine accidente; non autem sine proprio, vt inferiùs explicabitur.

12. Probatur secundò: quia ista prædicatio, *candelabrum est aureum: cathedra est lignea*, est prædicatio quinti prædicabilis, vt constat: at lignum, & aurum sunt substantiæ, quæ non possunt realiter inhærere cathedræ, vel candelabro: igitur definitio non potest intelligi de reali inhærentia, vel separatione, sed de attributo affirmationis, vel negationis.

Confirmatur: quia prædicationes secundarum intentionum de primis, vt cùm dicitur *animal est genus*, sunt accidentales, & quinti prædicabilis propriæ: & tamen illæ intentiones non inhærent realiter alicui subiecto, vt notum est.

Respondeo, huiusmodi prædicationes debere reduci ad quintum prædicabile; sed non esse propriè prædicationes accidentis. Aliud enim est esse accidens, aliud esse quid accidentale: hæc sunt accidentalia, seu extranea subiecto, de quo dicuntur; non autem accidentia. Adde quòd sub ea ratione, quâ accidentia dicuntur, insunt, & absunt realiter ab eo, de quo dicuntur, absque interitu essentiæ eius artificialis, vt patet in solutione primi.

Idemque dicendum est ad confirmationem. Sicut enim ens rationis est tantùm vmbra entis, ita est tantùm vmbra veri accidentis.

Probatur tertiò. Non potest nigredo separari realiter à coruo absque interitu corui: igitur quando accidens dicitur abesse à subiecto absque eius corruptione, non debet intelligi de separatione reali, sed de intentionali: alioquin Porphyrius statim post prædictam definitionem malè diuisisset accidens in separabile, & in inseparabile: cùm inseparabile non possit abesse à subiecto absque illius interitu.

Respondeo eodem modo, quo ad primum, scilicet positâ sub conditione, separatione nigredinis à coruo, non destrui corui essentiam, quia præsentia, vel absentia nigredinis non repugnat essentiæ corui, licet existentia corrumpatur.

13. Dicunt aliqui recentiores, omnes particulas definitionis non esse intelligendas de eodem accidente: sed istam, *quod adest*, tam de separabili, quàm inseparabili: istam verò, *quod abest*, de separabili tantùm: sicut dum natura definitur *principium motus, & quietis*. Particula *motus*, conuenit cœlis, non terræ: particula verò, *quietis*, conuenit terræ, non cœlis. Et hoc est proprium definitionum quæ traduntur per membra contraria.

Potest etiam dici, quòd sumendo subiectum in communi, & accidens quoque in communi, & in sua specie, verum erit ipsum posse adesse, & abesse realiter absque subiecti interitu: quia ad hoc, opus non est, vt separetur ab eo, cui inseparabiliter inest, sed sufficit vt possit abesse ab ali-

quo vno, cui separabiliter inest. Vnde quamuis atror non possit realiter à coruo separari, absque eius interitu; potest tamen separari à pariete, à vultu, &c. ita Aphrodisæus 1. Topic. c. 4. Auersa q. 14. sect. 4. & alij. Eumque sensum indicauit Aristoteles loco citato Topic. cùm dixit accidens posse inesse, & non inesse cuiuis vni rei: hoc est, posse separari ab vno aliquo subiecto, quodcunque illud sit.

Et verò, cùm proprium insit omni, soli, & semper; accidens erit, cui aliqua ex his conditionibus deficiet: & ita recte dicetur abesse absque subiecti corruptione. Nam si non inest omni, abest ab aliquibus, vt albedo ab Æthiope, grammatica à rustico: si non inest soli, illud, quod est in alia specie, abest ab ista, & præterea habet diuersa principia sui esse in diuersis speciebus: & ita si in vna sit inseparabile, erit separabile in alia. Denique si non inest semper, abest pro aliquo tempore. Proprium autem nullo ex his modis abest à suo subiecto, cùm omni, soli, & semper insit.

SECVNDA PARS CONTROVERSIÆ.

14. SECVNDAM sententiam tenet Ruuius cum alijs, quos citat, videlicet prædicta definitionis verba debere intelligi de absentia, & præsentia reali accidentis in subiecto, quæ præter solutionem probabilem argumentorum alterius sententiæ, iam allatam, vlteriùs.

Probatur primò ex ipso Porphyrio, qui post definitionem traditam, statim diuidit accidens in separabile, & in inseparabile, & loquitur de separabilitate, & inseparabilitate reali, vt omnes concedunt, quia alioquin nullum esset accidens inseparabile, cùm nullum sit, quod mente separari non possit à subiecto: ergo pariter in definitione loquitur de absentia, & præsentia reali, alioquin valdè æquiuocè loqueretur.

Respondeo, aliter intellegendam esse definitionem, aliter diuisionem; nec in hoc æquiuocationem esse, cùm expresse dixerit Porphyrius, respiciendo ad definitionem traditam, accidens, etiam realiter inseparabile, tali definitione comprehendi, quia mente abesse possit à subiecto.

Probatur secundò: quia alioquin definitio illa conueniret proprio quarto modo: cùm enim non sit de conceptu, & quidditate rei, cuius est proprium, vt constat, potest saltem mente præscindi, & intelligi absque subiecto, manente integrâ subiecti definitione, & quidditate: potest ergo abesse absque subiecti corruptione, quæ est definitio accidentis communis.

Respondeo, negando maiorem. Ad probationem concedo proprium posse concipi non concepta essentia, & essentiam non concepto proprio, abstractione præcisiuâ, vt vocant: non autem abstractione negatiuâ. Illa est, dum vnum simpliciter concipi potest non concepto alio: ista verò

dum vnum sine alio non solùm intelligitur, sed etiam de eo, tanquam absens negatur: vt si dicas, *homo non est risibilis.* Non enim potest hoc modo negari proprium de subiecto, quin subiecti essentia destruatur, saltem consecutiuè, & secundariò. Nam quod risibile non est, homo non est. Et ratio huius rei patet ex dictis, quia, cùm proprium oriatur ab essentia nexu indissolubili, vt risibile ab homine, quatenus est animal rationale: si de eo negetur, quòd sit principium risibilitatis, negabitur quòd sit animal rationale.

15. Hic tamen non assero, vt abstraham à distinctione formali Scoti, risibilitatem actualem, quoad realem existentiam, non posse negari de subiecto, cùm proprium possit ex Thomistis diuinitùs ab ipso separari; & in illo priori naturæ, quo subiectum antecedit passionem, subiectum ipsum sine actuali passione sit, saltem prioritate *à quo*; sed loquor de risibilitate quoad conuenientiam; ita vt non possit intelligi essentia sine proprio, eo modo, quo proprium illi conuenit, scilicet per exigentiam, & debitum naturale. At verò potest intelligi subiectum absque accidente, illæsâ subiecti naturâ, eo modo, quo accidens illi conuenit, videlicet per habitudinem, & exigentiam contingentem.

Potest & alia deduci responsio ex ipso Porphyrio, scilicet quòd potest intelligi subiectum sine proprio, æquè ac sine accidente: at non cum proprietate opposita: vt potest homo intelligi sine risibilitate, non verò cum hinnibilitate, tanquam ei debita. Si enim concipiatur hinnibilitas, vt homini debita, concipitur vt fluens ab essentia eius: & ita essentia hominis concipitur vt principium exigens hinnibilitatem: tale autem principium est formaliter essentia equi, & consequenter destruitur essentia hominis. At verò siue intelligatur cygnus non albus, siue niger, illæsa manet eius essentia. Et hoc indicauit Porphyrius dicens, *potest tamen mente concipi coruus albus, & Æthiops non niger sine subiecti corruptione.*

Probatur tertiò eadem sententia. Si accidens, etiam inseparabile, posset affirmari, & negari indifferenter de subiecto, vt habet contraria sententia, sequeretur duas contradictorias esse simul veras. Nam cùm omnis cygnus sit albus, vera est ista propositio *cygnus est albus.* Et cùm albedo possit negari de eo æquè ac affirmari, vera etiam erit ista, *cygnus non est albus.* Quod absurdum non sequitur, intelligendo definitionem de reali separatione, & coniunctione.

Respondeo, negando sequelam maioris: ad cuius probationem dico idem accidens non verè affirmari, & negari simul de eodem subiecto simpliciter, & absolutè: benè autem posse affirmari, & negari cum addito, vt hic fit. Dicitur enim accidens posse affirmari, & negari de subiecto, non simpliciter, sed absque eius corruptione. Siue enim dicatur coruus albus, siue niger, illæsa manet eius essentia. Vnde ista propositio, *cygnus est albus*, vera est: ista verò, *cygnus non est albus*, est falsa: sed tamen cum addito vera esse potest; si nimirùm dicatur, *cygnus non est albus*

albus necessariò, & secundùm exigentiam principiorum essentialium.

SECTIO IV.

Soluuntur quædam difficultates contra definitionem accidentis.

16. CONTRA duplicem modùm intelligendi definitionem accidentis, iam explicatum, proponuntur instantiæ quædam, non paruæ, vt videtur, difficultatis, quas propterea in hoc speciali loco soluere oportet.

Primò itaque obijcitur, esse quædam accidentia quæ nec reipsâ, nec per intellectum abesse possunt à subiecto, absque eius corruptione: ergo definitio accidentis, quouis modo intelligatur, non est rectè tradita. Antecedens ostenditur in existentia, quæ est accidens essentiæ, saltem secundo modo, tradito numero 10. & tamen non potest abesse à re existente, nec per intellectum quidem, quin res ipsa intelligatur corrumpi, siue perire.

Respondetur, sublatâ existentiâ, integram semper manere essentiam. Siue enim homo existat, siue non existat, nihil læditur eius definitio, & essentia, vt patet, quamuis ipsa actualis essentia pereat, quia conceptus essentialis hominis non consistit in esse actuali, sed in esse possibili, & in connexione necessaria animalis, & rationalis, vt explicatum est lib. 2. q. 6. sect. 1.

Obijcitur secundò, esse item quædam accidentia, quæ nec re, nec ratione possunt inesse subiecto, quin ipsum intereat, cuiusmodi est mors, combustio, iugulatio: sunt enim actiones, sicut comburi, iugulari, sunt passiones: & tamen subiecta sua destruunt.

Variæ sunt ad ad hoc argumentum responsiones, quæ satis egregiam doctrinam continent, ideo præcipuas saltem afferam, & quam veritatem habeant, examinabo.

Albertus magnus, & Caietanus hic dubio 2. alijque dicunt hæc non esse accidentia, sed destructiones subiectorum: accidens enim debet facere prædicatum subiecto conueniens, non verò repugnans.

Verùm hæc responsio videtur esse petitio principij. Hic enim quæritur quomodo sint accidentia, cum subiectum destruant. Deinde excludenda essent plurima accidentia ab ista definitione, quæ sunt vera accidentia, & ad istud prædicabile propriè pertinentia; scilicet omnia subiecto contra-

ria, vt calor aquæ, humiditas terræ &c. quod absurdum valde est, præsertim cùm nullum ferè sit accidens, conueniens alicui subiecto, quod alteri contrarium non sit, aut repugnans. Denique licet ista propositio, *homo est mortuus*, non sit vera, nisi per ampliationem, vt ait Caietanus, hoc modo *qui fuit homo, est mortuus*: tamen istæ, *homo moritur*, *domus comburitur*, veræ sunt absque ampliatione. Vnde combustio est accidens, quo subiectum corrumpitur.

17. Louanienses cum Ammonio, per subiectum hic intelligunt materiam primam, quæ cùm sit incorruptibilis, quouis accidente posito salua manet.

Sed hæc solutio non omnibus placet, quia subiectum mortis debet idem esse, quod vitæ: subiectum autem vitæ est totum compositum, & ideo materia non dicitur mori, sed homo, nec comburi, sed domus. Adde quòd sublato proprio, materia non interit. Vnde hæc definitio conueniret proprio.

Sotus hoc capite, & alij quidam aiunt, *esse mortuum*, prædicationem esse quinti prædicabilis, sumpto homine per Synecdochem pro corpore. Nam idem corpus, quod antea viuebat per animam, modò per animæ absentiam mortuum est, idemque censetur ratione materiæ, quantitatis, & aliorum accidentium, & ita homines communiter loquuntur: nam dicimus Christum iacuisse in sepulchro, & domum esse combustam, &c. quod si homo, domus, &c. sumantur pro toto composito, hæc accidentia non spectabunt ad quintum prædicabile, quia *esse hominem*, & *esse mortuum*, sunt de materia disparata, & termini incompossibiles: at verò omnia prædicabilia dicuntur de suis subiectis, aut in materia necessaria, vt priora quatuor; aut in contingenti, ad quod requiritur, inquit Sotus, vt subiecto propositionis eodem manente, seu sine ampliatione supponente, prædicatum possit affirmari, & negari de ipso; quomodo *esse mortuum*, non est accidens hominis.

Contra hanc solutionem instatur, quia, vt dictum est ad primam, istæ propositiones veræ sunt, *domus comburitur*, *homo moritur*, absque ampliatione: adeò vt domus, & combustio in fieri sint simul.

Quarta solutio est Pauli veneti, & aliorum dicentium, hic definiri accidentia, quæ denotant aliquam entitatem positiuam: prædicta verò esse tantùm priuationes formarum, & amotiones quædam entium. Sed & ista patitur eandem difficultatem, quia combustio est actio realis, & accidens positiuum, ipsius subiecti destructiuum.

18. Quintò dicunt alij, vt Ægydius 1. post. textu 18. istas particulas, *sine subiecti corruptione*, non debere coniungi cum vtroque verbo, *adest*, *& abest*: sed solùm cum verbo *abest*, sensumque hunc esse, accidens est, quod ita adest subiecto, vt abesse possit sine eius corruptione.

Verùm hoc est torquere definitionis verba: nec potest ostendi quare potiùs ista pars, *sine subiecti corruptione*, debeat coniungi verbo *adest*,

quàm verbo *abeſt*. Adde quod accidens inſeparabile, vt nigredo in coruo, non poteſt realiter abeſſe à coruo, quin ipſe intereat.

Vnde ſextò dicunt alij, coniunctionem *&* ſignificare *vel*: itaut ſenſus ſit, accidens eſt quod adeſt, vel abeſt abſque interitu ſubiecti; ſicut ſuprà inſinuauimus de definitione naturæ, quâ dicitur *principium motus & quietis*. Hoc eſt, motus, vel quietis. Sed nulla eſt ratio cur definitio ſic explicata, non conueniat proprio, quod adeſt abſque ſubiecti corruptione. Quare.

Septimò dici poteſt huiuſmodi accidentia non afferre interitum per ſe, ſed per accidens, nam combuſtio, ſeu ignitio eſt actio per ſe productiua formæ ignis, cuius aduentu corrumpitur forma præcedens, & conſequenter compoſitum: & ita corruptio non prouenit per ſe, & directè ab accidentibus, ſed à forma ſubſtantiali, de nouo introducta.

Octauò denique, conformiter ad iam dicta, poſſumus idem aſſerere de morte, combuſtione, & ſimilibus, quod de exiſtentia: & miror authores plurimos, qui cum dicant exiſtentiam eſſe accidens, quia eâ corruptâ, manet ſemper eſſentia, & definitio rei integra, non idem reſpondent de morte, & combuſtione, &c. Itaque accidens quodcunque, adeſt, & abeſt abſque ſubiecti corruptione quoad eſſentiam, quia non repugnat rei eſſentiæ, præſentia, aut abſentia cuiuſuis accidentis.

Neque verum eſt quod difficilis ſolutionis reputant Complutenſes q. 1. in fine num. 6. mortem ſcilicet tollere ab homine prædicatum eſſentiale, nempe viuens, tollit enim quoad exiſtentiam tantùm, & abſque vllo eſſentiæ detrimento; quia ſiue viuat homo, ſiue mortuus ſit, ſemper eadem manet illius definitio, & eſſentia, eique prædicatum *Viuens* eſſentialiter conuenit, non ſecus ac rationale, intellectiuum, &c. vide q. 6. libri 2. num. 6.

SECTIO V.

De differentijs accidentis proprij, & communis.

19. NVLLVM diſcrimen ſtatuunt Louanienſes cum alijs quibuſdam, inter accidens commune, & proprium, niſi reſpectiuum, ſeu per comparationem ad diuerſa ſubiecta: itaut omne accidens ſit propria paſſio reſpectu ſubiecti ſui proprij, & adæquati, quamuis reſpectu partialis, & inadæquati dicatur accidens commune. Vnde color, qui reſpectu corui, cygni, parietis eſt accidens; reſpectu corporis mixti eſt proprium, cùm ei conuertibiliter inſit.

Ratio huius opinionis eſt, quia iſta propoſitio, *mixtum eſt coloratum*,

potest probari per veram demonstrationem, & consequenter prædicatum, nempe color, debet necessariò, & vt propria passio conuenire subiecto. Adde authoritatem Aristotelis 10. Metaph. c. 9. vbi ait masculinum, & fœmininum esse proprias passiones animalis: & tamen oriuntur ex dispositione materiæ, & vario Animalis temperamento. Vnde sequitur quodlibet accidens habere rationem passionis, saltem habito respectu ad temperamentum, ex quo resultat, cùm sit effectus per se illius: & ita non esse necessarium ad rationem proprij, vt oriatur ab essentia.

Hæc tamen sententia communiter reijci solet: tum quia multa sunt accidentia, quæ respectu sui subiecti proprij, & adæquati sunt omninò contingentia, vt intellectio, & volitio respectu intellectus, & voluntatis, alioquin istæ propositiones, *homo intelligit*; *homo vult*. Possent demonstrari, quod est falsum. Tum etiam quia in isto syllogismo, *omne mixtum est coloratum*, *omnis homo est mixtum*, *ergo omnis homo est coloratus*, consequentia est contingens ex hac sententia, quia homo non est subiectum adæquatum coloris: & tamen duæ præmissæ sunt necessariæ: maior quidem vt habet ista opinio: minor vero, quia mixtum est genus hominis. Absurdum autem est dicere ex antecedenti necessario, sequi consequens contingens.

Denique licet ex tali complexione qualitatum, & ex tali dispositione materiæ semper oriantur talia accidentia, & ideò possint Physicè demonstrari de tali materia, sic disposita. Quia tamen huiusmodi dispositio planè contingens est, à causis extrinsecis magnâ ex parte proueniens, & se habens per accidens respectu essentiæ rei, cui competit, ideo illa accidentia debent censeri communia, & non propria, nisi Physicè, & secundùm quid, & respectu sui principij immediati, ratione cuius prædicantur de suo subiecto adæquato in quarto modo dicendi per se, ex his, quos assignat Aristoteles 1. post. c. 4.

Neque aliud vult ipse Aristoteles loco citato Metaph. vt patet ex textu. Sic enim ait *masculinum, & fœmininum, propriæ quidem Animalis passiones sunt, sed non secundùm substantiam, verùm in materia, & corpore* Quasi diceret non esse passiones simpliciter, & absolutè, sed secundùm quid, ratione materiæ, & dispositionis materialis.

20. His præmissis, hæc inter proprium, & accidens commune discrimina licet assignare. Primum est, de quo supra loquuti sumus: scilicet proprium oriri ex principijs essentialibus, & formalibus rei: accidens verò ex materialibus, & indiuidualibus. Principia formalia sunt, quæ competunt rei ratione differentiæ specificæ, & essentialis, quæ maximè petitur à forma: materialia verò sunt, quæ competunt rei ratione differentiæ indiuidualis, & conditionum materialium. Quo fit vt accidentia communia conueniant propriè indiuiduis, & ideo sæpe non conueniunt omnibus, cùm propria cuique sit differentia indiuidualis, diuersa ab altera, & coniuncta in quolibet cum diuersis circunstantijs, conditionibus, &

causis extrinsecis, vnde diuersa oriuntur accidentia. Propria verò conueniant speciei, & ideo omnibus indiuiduis, cùm eandem speciem participent.

Et hæc est expressa doctrina Aristotelis 10. Metaph. c. 9. vbi quærens cur aliquæ differentiæ contrariæ arguunt diuersitatem specificam, vt volatile, & gressibile: non verò aliæ, vt album, & nigrum. Respondet hoc ideò esse, quia volatile, & gressibile sunt propriæ passiones animalis; non verò album, & nigrum. Quare autem illa passiones sint, non verò ista, rationem hanc reddit, quia priora illa sequuntur formam: ista verò materiam, modo explicato.

Secundum discrimen est, quòd proprium conuenit primò speciei, & ratione speciei ipsis indiuiduis: accidens verò primò indiuiduis, & eorum interuentu, speciei. Vt de Aristoteles loco citato ait, *albus est homo, quia callias est albus. Igitur per accidens homo est albus.* At vero ideo callias est risibilis, quia homo est risibilis. Ratio est euidens, quia cùm passio oriatur ab essentia speciei, vel generis, ideò conuenit alicui particulari indiuiduo, quia indiuiduum habet essentiam illam. Quia verò accidens commune non sequitur essentiam communem, consequenter non conuenit alicui indiuiduo, quia habet essentiam illam, alioquin conueniret omni habenti illam: ideoque non potest absolutè prædicari de illa essentia, sed tantùm ex eo quòd conueniat alicui, talem essentiam participanti.

21. Tertium discrimen nascitur ex præcedenti, & simul oritur difficultas, vtrum accidens commune debeat existere actu, vt conueniat suo subiecto, & de illo possit prædicari: & consequenter an sit quintum prædicabile respectu subiectorum, in quibus non est actu.

Ad primam partem communiter respondetur, accidens Physicum, & reale, intrinsecum, & positiuum, vt conueniat subiecto, exigere tum propriam, tum subiecti existentiam realem, & actualem. Ratio est, quia accidens commune non conuenit subiecto ex intrinseca proportione, & correspondentia cum natura, & essentia subiecti: sed dependet à causis extrinsecis, vt à complexione qualitatum, à situ regionis, à cœli influxu, &c. causæ autem illæ variabiles sunt, & ita accidens dependens ab illis, non potest subiecto conuenire absolutè, & simpliciter; sed merè contingenter. In prædicatione autem contingenti, verbum *est*, importat differentiam aliquam temporis, in qua significat prædicatum afficere subiectum. Cùm ergo accidens non possit afficere subiectum secundùm proportionem, & correspondentiam naturalem, vt diximus: necesse est vt illud afficiat secundùm actualem informationem. Vnde istæ propositiones, *coruus est niger*, *cygnus est albus* *homo est grammaticus*, falsæ sunt nullo coruo, aut cygno, aut homine existente: aut etiam ijs existentibus, si accidentia illa non sint de facto in illis. Quod non contingit in proprio: siue enim existat homo, siue non, vera est ista propositio, *homo est risibilis*. Et ita de similibus.

Dictum autem eſt expreſsè *accidens reale intrinſecum*, quia *eſſe cognitum eſſe amatum*, & ſimilia extrinſeca poſſunt conuenire ſubiectis non exiſtentibus: itemque entia rationis. Dictum eſt etiam *reale poſitiuum*, quia purè negatiua, vt *Ariſtoteles non ambulat*, non exigunt exiſtentiam ſubjectorum: ſecùs priuatiua, quia priuatio ſupponit aptitudinem in ſubiecto ad formam negatam: quæ aptitudo non poteſt eſſe in ſubiecto non exiſtente.

22. Ad ſecundam partem reſpondent negatiuè Conimbricenſes art. 3. affirmat tamen Auerſa q. 8. ſect. 12. & q. 14. ſect. 4. cum alijs quibuſdam recentioribus. Et iſtud eſt probabilius, quia ad hoc vt natura aliqua ſit vniuerſalis, opus non eſt, vt actu ſit in multis, ſed vt poſſit eſſe in multis, vt conſtat ex dictis lib. 2. Accidens autem, quamuis in vno tantùm ſit ſubiecto, aptum eſt multis ineſſe: imò, quamuis non exiſtat, aptitudinem habet, ſaltem negatiuam, exiſtendi in multis, vt oſtenſum eſt lib. 2. q. 4. à numero 11. vnde licet accidens non poſſit prædicari actu, ſeu prædicatione exercitâ de ſubiectis, in quibus non eſt actu, quomodo differt ab alijs vniuerſalibus: tamen ſicut habet aptitudinem, ſaltem remotam, vt in illis exiſtat: ita habet aptitudinem vt de illis prædicetur, quod eſt eſſe prædicabile prædicatione ſignatâ.

Deinde, ſcientia eſt de vniuerſalibus: ergo ſi accidens non ſit vniuerſale niſi exiſtat in multis, non poterit haberi ſcientia de illo non exiſtente, vel non exiſtente in multis. Quod eſt abſurdum.

Denique quando fit vniuerſale per intellectum, quod ipſi Conimbricenſes volunt, ſi res actu exiſtit, fit abſtractio ab actuali exiſtentia: ergo talis exiſtentia non requiritur per ſe ad vllum vniuerſale.

23. Objiciunt primò. Aptitudo quinti prædicabilis ad eſſendum in ſuis inferioribus, eſt contingens, vt conſtat ex dictis: ſed aptitudo, quâ album v. g. reſpicit corpora, quibus ineſſe poteſt, eſt illi eſſentialis, quia eſt reſpectus tranſcendentalis accidentis ad ſubiectum, qui magna eſt pars eſſentiæ illius ex Ariſtotele 7. Metaph. textu 2. ergo non conſtituit quintum prædicabile.

Reſpondeo, æquiuocationem eſſe in hoc argumento. Quamuis enim talis aptitudo, ſeu reſpectus ſupponatur eſſentialis accidenti: eſt tamen ſemper accidentalis ſubiecto, eique contingenter ineſt. Et in hoc ſita eſt ratio quinti prædicabilis. Vnde quando dicitur accidens *aptum eſſe in multis contingenter*. Particula *contingenter*, afficit verbum *eſſe* non autem particulam *aptum*, vt per ſe patet. Deinde: ſi vniuerſale fiat ab intellectu, aptitudo illa eſſendi, & prædicandi de multis, non erit eſſentialis accidenti, ſed pendebit ab intellectu.

Objiciunt ſecundò. Albedo in communi, priuſquàm ſit in aliquo ſubiecto, eſt abſtracta: ſed accidens in abſtracto non poteſt habere relationem huius vniuerſalis: ergo hoc modo ſumpta, non eſt vniuerſalis: & conſequenter, vt vniuerſalis ſit, debet actu eſſe in ſubiecto. Minorem,

quæ probanda erat, ſupponunt vt certam, licet talis certitudo vix appareat, Quare.

Reſpondeo, negando minorem. Quando enim albedo intelligitur nata ineſſe multis ſubiectis contingenter, intelligitur conſtituere quintum vniuerſale. Sicut quando intelligitur nata ineſſe multis particularibus indiuiduis albedinis, conſtituit ſpeciem, quia ineſt eis eſſentialiter, vt tota eſſentia communis.

Neque obſtat quòd non poſſit prædicari de ſubiectis in abſtracto: quia neque proprium, vt riſibilitas, poteſt ſic prædicari de homine: & tamen dicitur ſimpliciter riſibilitas eſſe proprium quarto modo, & quartum prædicabile conſtituere. Vnde accidens, ſicut & proprium, eſt in ſubiecto in abſtracto, quia album non eſt in ſubiecto, ſed albedo: vt tamen de eo prædicetur, debet ſumi, & explicari modo conuenienti, ſcilicet in concreto. Et ita argumentum eſt parui roboris, quamuis ipſi rem penitùs demonſtratam eſſe putent.

24. Quartum diſcrimen aſſignat Porphyrius in fine capitis vltimi his verbis, *propriorum quidem æqualis eſt participatio: accidentium verò vel magis, vel minus.* Tamen quædam ſunt accidentia, quæ non ſuſcipiunt magis, & minus, vt figuræ: & aliqua propria, quæ ſuſcipere videntur, vt potentia ſenſitiua, & motiua animalis: intellectiua in homine, & in Angelis.

Ad hoc reſpondetur quamplurima accidentia intendi, & remitti, ſeu ſecundùm gradus augeri, & minui. Et hoc ſufficere vt accidens abſolutè dicatur inæqualiter participari, licet aliqua aliter ſe habeant ex natura ſibi propria, & ſpeciali, non verò ex ratione accidentis communis.

Quoad proprium verò poteſt primò dici, ipſum non intendi aut remitti ſucceſſiuè, ſed ſi quam habeat inæqualitatem graduum, eos omnes ſimul in ſua prima productione recipere, non verò paulatim, vt contingit in accidentibus.

Secundò poteſt dici proprium in ratione proprij non participari inæqualiter: quia cum ab eſſentia in omnibus æquali dimanet, non poteſt eſſe perfectius in vno, quàm in alio: ſed ſi perfectius eſt, hoc habet à cauſis extrinſecis; ideoque ſecũdùm illum exceſſum non eſt proprium, ſed accidens: vt dum Petrus acutiùs videt, quàm Paulus, vel perfectiùs intelligit. Et hoc idem eſt quod alij dicunt: ſcilicet proprium, quatenus forma quædam eſt abſolutè, & ſimpliciter, non ſuſcipere magis, & minus, quia vt ſic, eſt manans ab eſſentia, & neceſſariò illi cõueniens. Quatenus verò ſpectatur non vt forma abſolutè, ſed vt forma tantæ, vel tantæ perfectionis ob coniunctionem aliarum cauſarum, & diſpoſitionum, poſſe ſuſcipere magis, & minus: & vt ſic, non eſſe proprium, quia vt ſic, non omnibus, nec ſemper competit. De huiuſmodi autem ſuſceptione magis & minus redibit ſermo ſect. de proprietatibus ſubſtantiæ, & in libris de generatione. Et hæc ſint ſatis de materia vniuerſalium.

LIBER QVARTVS DE PRÆDICAMENTIS ARISTOTELIS.

PROOEMIVM.

De huius libri Authore, inscriptione, & obiecto.

1. RISTOTELES huius operis Author, natione macedo, patriâ stagirites fuit, natus est vt vult Apollodorus anno 1. Olympiadis 99. ante Christum annis 371. aut, vt alij volunt annis 329. Socratis discipulus fuit ad annum vigesimum; & inde Platonis ad annum 40. tum accersitus à Philippo, Persarum Imperatore, ad instruendum Alexandrum Magnum, quindecim annorum Iuuenem, qui plus Aristoteli, quam Philippo patri debere se, palam profitebatur, quòd à patre viuere tantùm; ab Aristotele rectè viuere recepisset. Philippus autem tanti eum fecit: vt patriam ipsius, quam antea solo æquauerat, exædificari iusserit. Post septennium Athenas profectus Lycæum aperuit, & per tredecim ferè annos publicè Philosophiam docuit, tandemque obijt anno ætatis 63. in calcide Euboæ insulæ, lacrymisque priùs effusis, vt testatur Rodiginus lib. 6. c. 34. alijque authores, primam causam implorauit his verbis *causa causarum miserere mei.* Reliquit autem suæ cathedræ successorem Theophrastrum discipulum.

Quàm multos porro libros conscripserit, vix credi potest, sed maior pars, temporum iniuriâ perijt: imo multi eorum qui extant, ab eo conscripti esse negantur, inter quos est liber iste Categoriarum, quem Iamblicus Philosophus Platonicus, ipsius esse negat, teste Boëtio: cœteri tamen affirmant, quòd idem sit stilus, ac Phrasis, subtilitas non absimilis,

& consentiens doctrina cum alijs ipsius operibus. Vnde eius meminit 1. Topic. c. 7. lib. 3. Phys. cap. 1. & lib. 5. c. 1. in fine, & alibi.

2. Vulgò autem inscribitur *Aristotelis categoriæ*, quod vocabulum à forensi vsu ad gymnasia traductum ab Aristotele credidit Porphyrius Κατηγορία quippe significat accusationem, quæ fit in iudicijs, à verbo Κατηγορέω, accuso. Fortè quia sicut ille, qui alium accusat in iudicio, ordinare solet crimina, quæ reo obijcit: ita hic ordinentur, & disponantur prædicata, quæ primæ substantiæ tribuuntur.

Aliorum tamen magis placet interpretatio, Κατηγορίαν, idem esse ac prædicationem, seu enunciationem, aut prædicatorum seriem, vt viuens, animal, homo. Et Κατηγορέω idem quod prædico, enuncio, prædicata dispono. Hic enim res omnes in quibusdam veluti classibus disponuntur, vt superiora de inferioribus debito ordine prædicentur: vnde hæ classes *categoriæ* dictæ sunt, & latinè *prædicamenta*, cuius vocabuli Boëtium authorem faciunt. Vnde categoria, seu prædicamentum, nihil aliud erit, quàm ordo, seu series multorum prædicatorum sub aliquo genere summo: quamuis aliquando sumatur pro solo summo genere cuiuslibet classis, & prædicamenti, quasi per antonomasiam, quia prima, & summa genera primò, & præ cœteris de prima substantia prædicantur: & ita vsurpat Damasc. c. 20. dialect.

Tractatus iste in tres diuiditur partes, prima est de Antepraedicamentis, seu de quibusduam ad categoriarum intelligentiam necessarijs. Secunda est de ipsis prædicamentis. Tertia denique continet aliqua, de quibus facta fuit mentio in superioribus, quæ in ipsa explicantur: & vocatur postprædicamenta. Quem nos ordinem seruabimus, vbi aliqua de obiecto, & instituto operis dixerimus.

3. De obiecto huius tractatus, eodem modo Philosophandum est, quo supra de vniuersali. Debet autem intelligi de obiecto partiali, & proprio isti operi, quia de obiecto adæquato, in quod, tanquam in præcipuum scopum, cœtera omnia diriguntur, sufficienter egimus lib. 1. q. 4.

Itaque obiectum remotum, & veluti materia huius libri, sunt res ipsæ, de quibus agitur, nimirùm substantia, quantitas, relatio, &c. dum enim in eo distinguntur genera, species, & differentiæ: dum earum natura, & proprietates aperiuntur, suppeditatur materia ad diuisiones, definitiones, & propositiones conficiendas, & consequenter ad rectè construendos syllogismos. Ideoque Logica non considerat res ipsas secundùm se, vt sæpe dictum est, quia hoc ad Physicam, Metaphysicam, & Mathematicas pertinet: sed solùm prout secundis intentionibus subiecti, prædicati, superioris, inferioris, &c. subiacere aptæ sunt, & ad conficienda sciendi instrumenta, præsertim syllogismum, ordinantur. Vide quæ diximus de obiecto operis vniuersalium.

QVAESTIO I.

De antepraedicamentis.

4 ARISTOTELES sua antepraedicamenta, quatuor primis capitibus comprehendit. In primò tradit definitiones æquiuocorum, vniuocorum, & denominatiuorum: quibus nos addemus definitionem, & doctrinam Analogorum. In secundo agit de complexis, & incomplexis, vt ostendat quæ reponi debeant in prædicamentis, & quæ excludi. In tertio tradit duas regulas, seu documenta ad cognoscendum plenius ea quæ in prædicamentis collocantur. In quarto diuidit, & distribuit ens in decem classes, & categorias. Hæc omnia expendemus in hac quæstione prima.

SECTIO I.

De æquiuocis.

DVOBVS maximè modis potest res aliqua per voces exprimi, & significari; nimirum per nomen aliquod, & per definitionem. Sic homo significari potest per hoc nomen *homo*, & per hanc definitionem, *animal rationale*, vbi clarè exprimitur quod per nomen obscurè significatur. Potest autem nomen vnum multis, & diuersis rebus significandis aptari, non verò definitio. Vnde quibus idem nomen est, eademque definitio, omninò inter se conueniunt, dicunturque vniuoca, seu synonyma. Quæ verò diuersam omninò definitionem habent, & idem prorsus nomen, dicuntur æquiuoca, seu homonyma. At si in nomine partim conueniant, & partim differant, itemque in definitione, appellantur denominatiua, seu paronyma. Quæ tandem sub eodem nomine habent rationem significatam, partim eandem, partim diuersam, dicuntur analoga, de quibus vltimo loco.

Sicut autem homonymia, synonymia, & analogia reperitur in vocibus, ita reperitur in rebus in ordine ad voces, quibus significantur. Vnde sicut hoc nomen *canis*, est homonymum, seu æquiuocum: ita

res significatæ, scilicet canis terrestris, marinus, & cœlestis, sunt homonymæ secundùm nomen illud. Quo fit vt voces dicantur æquiuoca æquiuocantia, vniuoca vniuocantia, analoga analogantia: res verò, æquiuoca æquiuocata, vniuoca vniuocata, analoga analogata.

5. Æquiuoca, de quibus nobis hic quæstio est, diuiduntur primò in æquiuoca à casu, & æquiuoca à consilio. Illa dicuntur purè æquiuoca, & ea sunt, quorum nomen casu, & fortuitò pluribus rebus aptatum est, vt *gallus* respectu galli gallinacei, & hominis ex Gallia nati. *Taurus* respectu montis, cœlestis syderis, & animàlis. Ista verò sunt, quibus idem nomen datum est consultò, & ex deliberatione, vt *homo* respectu hominis veri, & picti. *Ridere* respectu hominis, & prati. Et hæc in duo præcipuè diuiduntur, scilicet in æquiuoca propter memoriam, & in æquiuoca propter spem, vel desiderium. Propter memoriam quidem, quando amore alicuius, nomen illius alteri imponimus: vt nomen Ioannis propter memoriam, & affectum erga diuum Ioannem. Propter spem verò, vt nomen Alexandri, propter spem magnanimitatis, & desiderium vt ipse euadat similis Alexandro. Hæc enim nomina, quatenùs tribuuntur pluribus indiuiduis, sunt æquiuoca, quia significant illa, vt determinata per suas differentias indiuiduales, quomodo sunt omninò diuersa.

Secundò diuiduntur in purè æquiuoca, & in æquiuoca secundùm quid. Purè æquiuoca sunt æquiuoca à casu, vt diximus, in quibus nulla est conuenientia, nullaque reperitur in rebus ipsis habitudo, & proportio, propter quam, idem nomen habeant. Æquiuoca verò secundùm quid, habent quandam habitudinem, & conuenientiam, propter quam idem nomen eis impositum est, vt *sanum* respectu animalis, coloris, & medicinæ, quæ omnia sana dici consueuerunt. Et hæc sunt analoga, vt infra patebit. Ista autem acceptio patet in Aristotele, qui isto capite pro exemplo æquiuocorum attulit hóminem verum, & pictum, qui tamen habent quandam habitudinem, & conuenientiam, quatenus pictus, est imago veri. & 1. Elench. c. 6. videtur dicere ens esse æquiuocum: & tamen 4. Metaph. c. 2. dicit non esse æquiuocum, sed se habere vt sanum, quod ex communi consensu analogum est. Et sic æquiuoca sumuntur amplè, prout comprehendunt analoga: & strictè, prout ab eis distinguntur. His positis.

6. Dicendum est primò, recte definiri æquiuoca ab Aristotele, hoc modo. *Æquiuoca dicuntur quorum solum nomen comune est; ratio verò substantiæ, nomini accommodata diuersa.* Definiuntur in plurali, quia in vna re sola non potest æquiuocatio reperiri, nisi cum alijs nomen aliquod commune participet. Posuit autem *dicuntur*, non vero *sunt*. Quia, vt notat Boëtius, res secundùum se non sunt æquiuocæ, sed in ordine ad nomen, quo exprimuntur. Sequitur, *quorum solum nomen commune est.* Illud hic commune dicitur, quod indiuisum in se

manens, à multis participatur, quomodo vox ab aliquo prolata, ad aures omnium audientium indiuisa peruenit: quo fit vt nec accentus quidem, nec genus grammaticale variari debeat: vnde *Populus* primâ longâ significans arborem; & primâ breui significans multitudinem hominum, propriè æquiuocum non est.

Per nomen autem intelligitur quæcunque dictio, & pars orationis significatiuæ, in quo sensu ab Aristotele vsurpatum est 1. de interpretatione c. 3. & 1. Topic. c. 13. & 1. Elench. c. 1. vnde æquiuocatio reperitur in verbis, in participijs, in præpositionibus. Sic *lego* ad legere & legare: *fero* ad portare, & tolerare, *in*, ad contra, & super, vt si dicas *Caietanus scripsit in diuum Thomam*, æquiuoca sunt. Positum est autem *solum nomen* Non vt excludatur quæcunque conuenientia: nam gallus auis, & homo gallus conueniunt in animali, &c. sed vt ostendatur, nullam debere sortiri conuenientiam secundùm quod tali nomine significantur: & ideò additur, *ratio verò secundùm nomen, vel ratio nomini accommodata diuersa* Quod explicandum superest.

In græco itaque ponitur λόγος τῆς οὐσίας. Λόγος autem significare potest conceptum mentis formalem, aut obiectiuum; siue sit simplex apprehensio, siue compositio. οὐσία verò significat vel substantiam, quæ ab accidente distinguitur, vel, vt in hoc loco, essentiam, & quidditatem rei. Vnde Arist. 5. Metaph. c. 8. ait, *quod quid erat esse, cuius ratio definitio est, vniuscuiusque substantia dicitur.* Et hoc modo ratio substantiæ dici potest de accidentibus, quibus etiam conuenit æquiuocatio, non secus ac substantiæ. Hic ergo *ratio substantiæ* significat definitionem, & essentialem rei conceptum, siue formalem, vt volunt Ammon. Simpl. &c. siue obiectiuum, vt asserit Boëtius, Sotus &c. & ita sensus definitionis erit: æquiuoca ea esse, quæ eodem vocabulo significantur, & secundùm tale vocabulum diuersas habent definitiones, aut essentias. Vnde Aristoteles ait: *si quis assignet vtriusque rationem, propriam vtrique assignabit.* Quod non contingit, in vniuocis: nam ratio animalis, quæ inuenitur in homine, equo, leone, vnicâ definitione, omnibus communi explicatur, nempe quod sit *viuens sensibile.*

7. Dicendum est secundò, hic definiri æquiuoca æquiuocata, seu res nominibus significatas. Patet ex ipso textu definitionis, vbi habetur, *æquiuoca dicuntur, quorum nomen commune est*: nam ea, quorum nomen commune est, sunt res ipsæ, nomine significatæ: ergo ipsæ hic definiuntur. Si quis autem nominum æquiuocorum definitionem velit, sic poterit eam efformare *nomen æquiuocum est quod est commune multis rebus secundum diuersas rationes* At verò *nomen vniuocum est quod multa significat secundùm eandem rationem*, vel potiùs *eandem rationem in multis.*

Obijcies primò: quæ definiuntur, debent habere rationem aliquam communem, vt vnâ possint definitione explicari, ex omnium consensu:

æquiuoca verò habent rationes essentiæ omninò diuersas, ex definitione iam data: ergo definiri non possunt.

Respondeo, distinguendo minorem: æquiuoca materialiter sumpta pro rebus ipsis, vno nomine significatis, habent quidem naturas, & essentias particulares omninò diuersas; & sic non possunt vnâ definitione comprehendi. Formaliter verò sumpta, &, vt aiunt, secundò intentionaliter, omnimodè inter se conueniunt omnia: videlicet in hoc quòd habent idem nomen, & secundùm tale nomen essentias omninò diuersas. Vnde possunt vnicâ explicari definitione, cuius genus erit habere idem nomen, sicut vniuoca, & analoga; differentia verò, sub tali nomine habere diuersas prorsus essentias, & definitiones, quod alia non habent. Nihil enim prohibet ea, quæ secundùm essentiam differunt, conuenire in aliqua proprietate, præsertim rationis. Vnde licet substantia, & accidens dicantur analoga essentialiter, tamen esse generis, esse speciei, vniuocè eis conuenit, imò & enti rationis, vt volunt.

8. Obijcies secundò: nomen æquiuocum diuersas habet significationes, cùm diuersa significet. Vnitas autem nominis non tam sumitur à voce, quæ tenet locum materiæ, quàm à significatione, quæ vicem habet formæ. Igitur æquiuoca non possunt dici simpliciter habere vnum nomen commune.

Respondet Albertus magnus hic tract. 1. c. 2. significationem esse extra rationem nominis: sed eius materiam esse vocem; formam verò esse dearticulationem illius: & ita omnia æquiuoca eodem prorsus nomine gaudere, quia vox, & dearticulatio nominis, quo significantur, est eadem. Verum ab Aristotele lib. 1. de interpret. c. 2. nomen definitur *vox significatiua*, & ideo significatio est de essentia nominis. Quare.

Dicendum est nomen æquiuocum, esse simpliciter vnum nomen, licet diuersas habeat significationes. Vt enim optimè docet diuus Thomas 1. p. q. 36. art. 4. ad 7. & q. 39. art. 3. Caiet. ibidem, Tataretus etiam, & alij, nomina adiectiua, & concreta, cùm significent per modum accidentis, hoc est dicant formam concernendo subiectum: & ex modo significandi supponant pro subiecto: ad eorum multiplicationem non sufficit multiplicatio formarum: sed requiritur multiplicatio suppositorum, aut subiectorum. Vnde fortes, quamuis habeat plures artes, non dicitur plures artifices. Et ita nomen æquiuocum *canis*, cùm sit concretum, ex significatione, & voce coalescens, licet plures habeat significationes, tanquam plures formas: vnicum tamen nomen est, quia tales formæ sunt in vnica voce, tanquam in vno subiecto.

Dicunt aliqui, vnicum esse nomen materialiter, quia vnus sonus, vna vox est. Et hoc modo intelligit Aristoteles dum dicit nomen esse commune. Formaliter verò esse plura nomina, quia plures sunt significationes: quamuis ex vsu communi meliùs dicatur vnum nomen absolutè. Sicut enim, vt rectè ait Scotus 1. Elench. q. 8. nomina, quæ eandem rem

ſignificant, vt ſunt quæ ſynonyma apud Rhetores vocantur, ſimpliciter plura dicuntur, quia ſunt plures voces: ita nomen æquiuocum, licet res plures ſignificet, vnum nomen ſimpliciter dici debet, quia eſt vnica vox.

9. Quæres quâ ratione nomen æquiuocum plura ſignificet? Reſpondeo, nomen æquiuocum abſolutè, & ſine addito prolatum, non ſignificare determinatè vllam rem ex his, quibus competit: ſed eſſe aptum ſolummodò in actu primo, vt determinetur ad ſignificandam quamlibet in particulari. Talem autem determinationem fieri per epitheta, aut alias voces additas, quibus mens, & ſenſus proferentis innoteſcat. Si quis enim ſimpliciter proferat nomen *canis*, dubius hærebit intellectus audientis quis canis ſignificetur hoc nomine: ſi autem addatur *latrabilis*, *cæleſtis*, *&c.* ſtatim patebit quid ſignificetur. Si verò quis dicat *canis videt* Excluditur cœleſtis; ſed non determinatur, an qui videt, ſit marinus, vel terreſtris. Imò etiam ſi dicat, *omnis canis mouetur*, licet hoc conuenire poſſit terreſtri, marino, & cœleſti: tamen hæret ſuſpenſus animus, an intelligatur omnis terreſtris ſolùm, an etiam marinus, aut cœleſtis. Quod non contingit in nomine vniuoco. Si enim dicas, *omnis homo currit*, intelligitur tota hominum collectio. Et hoc eſt quod alij dicunt, æquiuocum ſignificare plura ſub diſiunctione, ſeu diſiunctiuè, vt ſi dicatur, *canis mouetur*, ſenſus ſit, *vel terreſtris, vel marinus, vel cæleſtis mouetur.*

SECTIO II.

De vniuocis.

10. ARISTOTELES eodem capite primo ſic vniuoca, ſeu ſynonyma definit. *Vniuoca dicuntur quorum nomen commune eſt, & ratio ſubſtantiæ, nomini accommodata eadem.* Vt homo, & equus, nomine communi animalia dicuntur; & ratio quoque ſubſtantiæ vtriuſque eadem eſt. Si quiſpiam enim vtriſque rationem voluerit aſſignare, vt animalia ſunt, eandem rationem omninò reddet.

Hæc definitio per ſe ſatis nota relinquitur ex explicatione definitionis æquiuocorum. Dum enim dicitur nomen eſſe commune, datur ratio conuenientiæ cum æquiuocis, & analogis: & inſuper excluduntur ſynonyma grammaticorum, quæ ſunt plura, eandem rem ſignificantia, vt enſis, & gladius, & dicuntur à ſpeuſippo πολυώνυμα, ſeu multiuoca, & propriè opponuntur æquiuocis, quia ſub eodem nomine diuerſam habent rationem; illa verò eandem ſub diuerſis nominibus. Dum verò dicitur *ratio ſubſtantiæ eadem*, ponitur diſcrimen inter vniuoca, & æqui-

uoca, atque etiam denominatiua, & analoga, quæ rationem partim eandem, partim diuersam habent, vt ostendemus infra.

Sicut autem diximus de æquiuocis, ita de vniuocis dicere debemus, hic definiri vniuoca vniuocata, vt patet ex verbis ipsis definitionis. Vniuoca verò vniuocata, alia dicuntur participantia, alia participata. Ista sunt naturæ communes, quæ eâdem ratione multis communicantur, vt animal respectu hominis, & bruti. Illa verò sunt ipsa inferiora, quibus tales naturæ communicantur, vt homo, & brutum respectu animalis. Et hic definiuntur vniuoca participantia: ipsa enim sunt ea, quibus nomen est commune, & ratio significata, eadem quoque in ipsis est. Vult tamen Boëtius definiri participata, sumpta cum aliquo participante, vt animal, & homo sub nomine animalis. Sic enim habent nomen commune, & rationem nomine significatam, etiam communem. Sed primum est probabilius, quia vt illa ratio diceretur communis participato, & participanti, deberet esse communior ratione, quæ est in omnibus participantibus, & ita reperiri extra illa, quod non est verum.

11. Pro integra verò vniuocorum intelligentia aduertendum est ex Antonio Andræa 4. Metaph. q. 1. Tatareto in commentarijs primi sent. d. 3. q. 3. & alijs, præsertim Scotistis, tria esse vniuocorum genera. Alia dicuntur Physica, alia Metaphysica, alia Logica. Vniuoca Physica sunt ea, quorum ratio significata per nomen contrahitur ad singula per differentias omninò æquales, seu æqualis perfectionis. Et hæc vniuocatio conuenire non potest generibus, saltem omnibus, quia hæc inæqualiter perfecta sunt in speciebus inæqualibus, ob differentias alias alijs perfectiores: propter quod Aristoteles 7. Metaph. cap. 4. dixit in genere latere æquiuocationes.

Species ergo solùm infimæ, dici possunt vniuoca Physica: quamuis hac de re possit esse controuersia propter eos qui volunt indiuidua eiusdem speciei atomæ, esse alia alijs substantialiter perfectiora: quo posito, tum species ipsæ quamplurimæ: tum genera pleraque, ferè omnia, quamuis sint vniuoca Logica, & Metaphysica, erunt tamen analoga Physica, quæ à diuo Thòma in 1. d. 19. q. 5. art. 2. ad 1. vocantur analoga secundùm esse, & non secundùm intentionem, quia conceptus ex æquo participatur ab omnibus: esse verò naturæ, per conceptum significatæ, reperitur nobiliori modo in vno, quam in altero: & ob id vocantur etiam analoga inæqualitatis à Caiet. lib. de analogia nominum, cap. 1.

12. Vniuoca Metaphysica sunt naturæ communes abstractæ à differentijs contrahentibus, & nullâ secundâ intentione affectæ, vt natura humana, concepta sine differentijs Petri, Pauli, &c. nec affecta secundâ intentione speciei.

Vniuoca denique Logica sunt eædem naturæ communes abstractæ, sed affectæ secundis intentionibus generis, speciei, prædicati, subiecti, &c. & hæc diuidi solent in essentialia, & accidentalia. Essentialia sunt, quæ

participant rationem nomine ſignificatam, eſſentialiter: hoc eſt, quando talis ratio eſt de eorum eſſentia. Quomodo tria prima vniuerſalia de ſuis inferioribus vniuocè prædicari dicuntur. Accidentalia ſunt, quando talis ratio dicitur de ipſis accidentaliter. Quomodo duo poſteriora vniuerſalia dicuntur vniuocè de ſuis ſubiectis, vt album de cygno, niue, calce: riſibile de Petro, Paulo. Sicut enim homo, & brutum ſub nomine *animal*, habent eandem rationem, & definitionem: ita cygnus, calx, nix ſub hoc nomine *album*. Et ſic data definitio vtriſque cõuenit. Sæpe tamen Ariſtoteles nomine vniuoci, ſola eſſentialia comprehendit: vnde cap. de ſubſt. in prædicamentis ait, proprium eſſe ſecundæ ſubſtantiæ, vniuocè prædicari de prima. Sed tunc ſtrictiùs ſumit nomen vniuoci.

Scotus autem in 3. d. 7. q. 1. numero 5. dicit aliud eſſe prædicari vniuocè, aliud eſſe prædicatum vniuocum. Ad illud requiritur, vt ratio ſignificata per prædicatum, ſit eſſentialis ſubiecto: ad iſtud ſufficit, vt ratio ſignificata per nomen, ſit eadem in ijs, de quibus prædicatur, licet non ſit eis eſſentialis, vt album reſpectu cygni, calcis, niuis.

13. Aduertendum eſt ſecundo ex Franciſco de Marchia apud Tataretum in 1. ſent. d. 3. q. 1. quadruplicem eſſe vniuocationis gradum. Primus, & perfectiſſimus eſt quando ratio ſignificata, eſt in primis eadem ſubſtantialiter in omnibus, eam participantibus: ſecundò eſt etiam eiuſdem perfectionis: tertiò habet eundem eſſendi modum in illis, quartò eodem ordine eſſentiali ab ijs participatur. Cœteri tres gradus aliquâ ex tribus poſtremis conditionibus carent.

Primus itaque gradus conuenit ſolis ſpeciebus atomis, in quibus differentiæ indiuiduales ſunt æqualis omninò perfectionis, quod ſi verum ſit in ſpecie humana, homo erit vniuocum primi gradus, quia dicit naturam, quæ eadem eſſentialiter eſt in ſingulis hominibus; & inſuper æqualis perfectionis ſubſtantialis: eundem quoque modum eſſendi habet in illis: neque enim alio modo eſt in Petro, alio in Paulo: neque in vno eſt dependenter ab alio: ſed cum ijſdem omninò conditionibus. Denique eodem ordine eſſentiali ad omnes deſcendit; neque prius Petro, quàm Paulo conuenit, aut communicatur.

Secundus gradus eſt, quando ratio communis eſt quidem eadem in inferioribus, & ſecundùm eundem eſſendi modum, atque cum eodem ordine eſſentiali, ſed non cum æquali perfectionis gradu, vt ſe habent multa genera, vt animal, quod perfectius eſt in homine, quàm in equo, ratione differentiæ, à qua ſubſtantialiter perficitur, vt potentia ab actu.

Tertius gradus eſt, quando eadem ratio, cum eodem eſſendi modò, & abſque dependentia vnius ad aliud; non tamen cum eodem ordine eſſentiali inuenitur in ſuis inferioribus. Ita ſe habet numerus, qui per prius eſſentialiter deſcendit ad binarium, quàm ad ternarium. Hæc tamen prioritas non videtur proprie eſſentialis, & in ratione numeri: ſed tantùm materialis, & Phyſica, quatenùs ternarius coaleſcit ex tribus

vnitatibus, & ita ſupponit duas vnitates, ex quibus additâ tertiâ componatur. Cœterum ratio numeri non priùs formaliter competit binario, quàm ternario

14. Quartus denique gradus eſt, quando ſola ratio vniuoca ſecluſo eodem modo eſſendi, & eodem ordine eſſentiali, & æquali perfectionis gradu, reperitur in ſuis inferioribus. In hoc vltimo vniuocationis gradu dicitur eſſe ens. Habet enim vnitatem conceptus, & rationis communis Deo, & creaturis, ſubſtantiæ, & accidenti, licet non habeat eundem eſſendi modum, quia in Deo eſt independens, in creatura dependens. Item in ſubſtantia eſt ſuo modo independens, & in accidente dependens. Non habet etiam eundem ordinem eſſentialem, quia ratio entis priùs eſſentialiter eſt in Deo, quàm in creatura. Nec denique eundem perfectionis gradum, quia in Deo eſt perfectiſſima. Sed huiuſmodi defectus conſtituunt tantùm analogiam Phyſicam; Logicam verò, aut Metaphyſicam vniuocationem non auferunt ex Scotiſtis, qui in ente vniuocationem cum analogia ſimul ſtare poſſe contendunt. De quo nos dante Deo in Metaphyſica.

Iuxta hanc ergo ſententiam poteſt ſtatui duplex vniuocorum genus in communi: aliud, in quo natura communis æquè primò participatur ab inferioribus, nec per dependentiam eſſentialem vnius ab alio. Aliud, in quo natura, licet communis, & vna, priùs tamen deſcendit ad vnum, quàm ad aliud; priùs conuenit uni, quàm alteri propter ordinem dependentiæ eſſentialis: vt ens reſpectu Dei, & creaturarum. Et ratione illius dependentiæ poteſt dici analogum, ſaltem Phyſicum: ratione verò vnitatis naturæ, vniuocum; atque adeò vniuocum analogum.

Neque obſtat quòd natura entis præciſa, non includat differentias dependentiæ, & independentiæ, & ita videatur debere dici planè vniuoca, non analoga. Quia ſemper ratio illa abſtracta, eſt exigitiua fundamentaliter differentiarum illarum; & ideo eſt analoga, ſaltem Phyſicè: quia purum vniuocum poſtulat, æquè primò participari ab inferioribus. Imò genera, quæ Phyſicè analoga diximus, hoc modo æquè primò participantur, & abſque dependentia eſſentiali vnius ab alio. Vnde in ente aliquid analogiæ plus reperitur, quam in generibus alijs. Et hæc ratio poteſt ſufficere ad ſtatuendam puram analogiam in ente abſque vniuocatione, licet habere dicatur vnitatem illam conceptus, vt dicetur in Metaphyſica.

SECTIO III.

De paronymis, ſeu denominatiuis.

15. PARONYMA, inquit Ariſtoteles, *ea dicuntur, quæ nominis appellationem habent ab aliquo, à quo differunt caſu.* Vt grammaticus appellationem habet à grammatica, fortis à fortitudine, album ab albedine. Et hæc omnia differunt caſu, ſeu cadentiâ, & terminatione nominis ab his, à quibus denominationem, & appellationem ſortiuntur, vt patet. Cicero in partitionibus, & Varro 4. de lingua latina, vocant ea cognominata.

Pro intelligentia autem huius definitionis aduertendum eſt primò tria poſſe conſiderari in quouis denominatiuo, v. g. *albo*, quod ab albedine denominationem ſumit. Primum eſt forma per ſe ſumpta, nempe albedo. Secundum, ipſum ſubiectum, in quo eſt talis forma, vt calx, nix, cygnus. Tertium denique, compoſitum, ſeu concretum ex forma, & ſubjecto, quod denominatur album. Forma dicitur denominans: ſubiectum dicitur denominatum: concretum verò ex forma, & ſubiecto, dicitur denominatiuum, quod, ſi ſumatur pro re ſignificata, dicitur denominatiuum denominatum: ſi verò ſumatur pro nomine ſignificante, dicitur denominatiuum denominans.

Aduertendum eſt ſecundò ex Ammonio, Simplicio, & alijs, quatuor maximè requiri conditiones, vr aliqua ſint paronyma: duæ ſe tenent ex parte nominis, & duæ ex parte formæ ſignificatæ. Ex parte quidem nominis primò requiritur vt denominatiuum conueniat in principio nominis cum eo, à quo nomen ſortitur: ſecundò vt in fine nominis ab eo differat. Ex parte verò formæ neceſſarium eſt vt vtrumque eandem formam importet: alioqui non eſſet maior ratio cur ab vno potiùs, quam ab alio denominarentur. Et deinde vt differant in modo ſignificandi talem formam, alioquin eſſet res eadem bis repetita. Et hæ quatuor conditiones ſufficienter exprimuntur in prædicta definitione, vt conſideranti patebit, & declarantur in dato exemplo *albi*. Albedo enim, & album conueniunt in principio nominis, & differunt in fine: ſignificant etiam eandem formam albedinis: ſed albedo eam ſignificat in abſtracto, & quaſi à ſubiecto auulſam: album verò in concreto, & in ſubiecto inhærentem.

16. Sunt tamen aliqua nomina, quæ licet non differant terminatione, vt grammatica, ſumpta pro arte grammaticæ, & pro muliere habente artem illam: tamen cenſeri debent paronyma, quidquid in contrarium dicat de Raconis, & alij. Quia per accidens eſt quòd caſu non differant, vt rectè ait Caiet. & quia principaliùs debet conſiderari modus ſignifican-

di, cùm propter eum exprimendum vtamur vocabulis, diuerſimodè compoſitis. Vnde ſi nomen ſignificet formam in ſubiecto, quamuis non differat caſu à nomine, ſignificante eam in abſtracto, non minùs debet cenſeri paronymum. Patet autem quod grammatica, muſica, &c. ſumpta pro muliere, ſignificant formam in ſubiecto, & concretiuè.

Tria porro diſtingui ſolent denominatiuorum genera: alia dicuntur denominatiua re, non voce, vt ſtudioſus, & virtus, ſignificantia eandem formam. Alia non re, ſed voce, vt ſtudioſus, & ſtudium. Alia re, & voce, vt fortis, & fortitudo; iuſtus & iuſtitia. Et hæc ſola vltima propriè, & ſimpliciter denominatiua cenſeri debent. Cum enim eſſe denominatiuum non conueniat rebus ſolis, nec ſolis vocibus, ſed rebus vt ſignificantur vocibus, aut vocibus vt ſignificant res, requiritur vtriuſque conuenientia, & communitas, vocis nimirùm, & formæ ſignificatæ, modo explicato.

Idem porro dicendum eſt de denominatiuis, quod de vniuocis, & æquiuocis diximus ſupra; ſcilicet hic definiri denominatiua denominata, contra Ægidium, & Marſilium, hoc eſt concreta ex forma, & ſubiecto; aut ipſas formas, vt ſubiectum concernunt, ſeu concretiuè deſignatas. Quando enim dicitur paronyma habere nominis appellationem ab aliquo, ſatis oſtenditur ſermonem eſſe de forma aliqua, vnde appellatio deriuetur. Sicut enim forma *albedo*, eſt cauſa concreti, *albi*, per informationem: ita nomen, *album*, eſt effectus huius nominis, *albedo*: ita vt denominatum habeat hoc nomen, *album*, quia eſt effectus formæ, habentis idem nomen. Vnde res denominatæ dicuntur differre caſu, non ratione ſui, ſed ratione nominis, quod habent ab alio. Præterea denominatiuum dicitur tale à forma ſignificata, vt iuſtus à iuſtitia: nomina autem non ſic dicuntur. Neque enim nomen hoc, *iuſtus*, à iuſtitia ſibi inhærente, iuſtum dicitur, ſed homo.

17. Quæres, vtrum ſuperiori definitione comprehendantur tantùm paronyma accidentalia, quæ à forma, ſubiecto accidentali, deſumuntur, vt album ab albedine: non verò eſſentialia, quæ à forma ipſi ſubiecto, ſeu denominato, eſſentiali denominantur, vt homo ab humanitate, rationale à rationalitate.

Reſpondeo, probabile eſſe vtraque comprehendi. Nam rationale appellationem habet à rationalitate, & ab ea caſu differt. Deinde Ariſtoteles fuiſſet diminutus in tradenda definitione paronymorum, omittendo dicere formam debere eſſe accidentariam. Tertiò quod Toletus, Complutenſes, & alij dicunt, hanc conditionem in definitione ſignificari per particulam *ab alio*, quæ importat diſtinctionem formæ à ſubiecto: non ſatisfacit, quia primò in textu non eſt *ab alio*, ſed *ab aliquo*. Secundò hic non definitur ſubiectum formæ denominantis, vt cygnus, calx reſpectu albedinis; ſed ipſum denominatiuum, nempe album, ſeu concretum ex albedine, & re denominata: hoc autem concretum includit eſ-

sentialiter formam, à qua deriuatur, & secundum rem, & secundùm nomen, vt constat. Vnde licet in definitione esset *ab alio*, non rectè colligeretur formam esse accidentalem subiecto denominato. Et forma ipsa in abstracto sumpta, sufficienter differret à seipsa in concreto sumpta, vt diceretur alia.

Communis tamen sententia est, sola denominatiua accidentalia definiri ab Aristotele. Vnde Theologi communiter dicunt, nihil dici de Deo denominatiuè, hoc est accidentaliter. Volunt autem Louanienses formam denominatiui debere esse accidens naturâ suâ. Sed istæ prædicationes *circulus est aureus, cathedra est lignea*, non minùs denominatiuæ sunt, quam ista *paries est albus*, & similes. Aliqui alij dicunt talem formam debere esse accidens commune. Verùm nihil cogit dicere hanc prædicationem, *homo est risibilis*, non esse denominatiuam.

Cæterum si primæ opinioni malis adhærere, dicendum erit, Aristotelem, si alicubi magis in hanc partem inclinet, pressiùs sumere denominatiua, quàm eorum natura necessariò postulet. Idemque de Theologis est censendum.

SECVNDA PARS SECTIONIS.

Quid primariò significet denominatiuum.

18. DVO sunt in denominatiuo, forma nempe, & subiectum, & hic quærimus quodnam ex his duobus primariò, & præcipuè significetur, vtrum forma, vel subiectum. *v. g.* vtrum album significet albedinem, an subiectum albedinis. Circa hoc.

Opinio fuit Auicennæ teste Auerroe 5. Metaph. c. de ente, primariò significari subiectum: secundariò, & minùs principaliter formam. Contrarium autem probatur, quia denominatiuum significat subiectum propter formam, vt album significat niuem, aut calcem propter albedinem: ergo magis significat ipsam formam, iuxta commune axioma, *propter quod vnumquodque tale, & illud magis.*

Præterea Aristoteles vocat prædicamentum quantitatis, *quantum*; qualitatis, *quale*: ergo *quantum*, & *quale* magis significant formam, alioquin referrentur ad prædicamentum substantiæ, quæ est eorum subiectum.

Alexander dicit, titulum *de quali*, irrepsisse librariorum culpa, titulum verò Aristotelis esse *de qualitate*. Boëtius verò vtumque titulum vult ab Aristotele fuisse præfixum, quia de vtroque agit. Verùm licet vterque verisimiliter sentiat, tamen Aristoteles 5. Metaph. c. 7. prædica-

menta in concreto nominat, dicens, *quæ prædicantur, quædam ipsum quid est significant, quædam quale, qnædam quantum*, &c. & ideo hæc paronyma formam principaliter significare debent, ob rationem factam.

19. Opinio diui Thomæ est 1. sent. d. 18. q. 1. art. 2. ad 3. & 7. Metap. lect. 1. Iauelli ibidem q. 2. Caiet. c. 7. de ente, & essentia, in conclusione, post medium; Masij, Complutensium &c. subiectum non includi in significatione nominis, significantis accidens concretiuè, seu non esse partem significati per nomen concretum, & denominatiuum: adeò vt sola forma significetur connotando subiectum, in quo subsistit; seu sola forma vt inhærens substantiæ.

Ratio est primò, quia Aristoteles in prædicamentis, c. de subst. post medium, ait album nihil nisi qualitatem significare.

Secundò. Ista propositio, *homo est albus*, est accidentalis; ergo res significata per prædicatum, est id, quod potest adesse, & abesse à subiecto, & quod est accidens respectu illius; hoc autem est albedo, non verò homo.

Nihilominùs capite illo de subst. non est in textu græco *qualitatem*, sed *quale*: & tantùm vult ibi Aristoteles dare discrimen inter secundas substantias, & qualitates, quòd secundæ substantiæ significent *quale quid*, scilicet ad quidditatem, & essentiam rei pertinens: qualitates verò significent *quale* absolutè, hoc est, concretum accidentale, seu aliquid extrinsecum, & accidentale substantiæ.

Ratio autem facta, tantùm conuincit hoc nomen, *albus*, in illa propositione significare formaliter, & primariò formam: subiectum verò secundariò, & quasi materialiter: in illa autem haberi debere rationem formalis, & principalis significati.

Deinde sicut Authores isti aiunt nomen concrētum accidentale significare formam, & tamen supponere pro subiecto, vt nos quoque diximus q. de genere, numero 23. ita dici potest album in dicta propositione, quamuis significet subiectum, supponere tamen pro forma, quia ponitur loco prædicati, quod subit vicem formæ ex communi vsu: ideoque suppositio eius pro subiecto, quodammodo impeditur propter situm prædicationis, & leges appellationis: magisque attenditur in illo ipsa forma, vt ipsi Complutenses loquuntur disp. 4. numero 21. in fine.

20. Videtur itaque dicendum; paronymum accidentale extra propositionem, & absolutè prolatum, significare primario, formaliter, & principaliter ipsam formam; secundariò verò subiectum, cui forma inhæret. Et hoc probant rationes allatæ contra Auicennam. In propositione verò, & prædicatione aliter se res habere potest. Quando enim denominatiuum ponitur ex parte subiecti, & forma se habet per accidens ad prædicatum propositionis, vt in istis, *musicus ædificat: album currit*, formaliter significatur subiectum, & musica, aut albedo per accidens: neque enim musica est ratio, cur prædicatum, *ædificat*, dicatur de subiecto: quod ta-

men concedendum esset, si musicus formam significaret formaliter: quia prædicatum caderet supra musicam; & sensus esset, musicum vt musicum ædificare.

Similiter: quando duo accidentia in concreto sumpta, & in eodem existentia subiecto, constituunt propositionem, vt istam, *album est dulce*, in lacte. Patet *album* non importare primariò formam albedinis, sed ipsum lac: alioquin albedo, & dulcedo de se inuicem formaliter prædicarentur, saltem in concreto.

Item: quando forma denominatiui est tantùm conditio, sine qua prædicatum non conueniret subiecto: tunc primariò significatur subiectum. Vt dum dicitur *ignis approximatus comburit*, approximatio est tantùm conditio, sine qua ignis non combureret, ideoque primariò significatur ipse ignis sub ratione approximati.

At verò: si forma denominatiui sit ratio, propter quam prædicatum conuenit subiecto, primariò significatur ipsa forma, vt in ista propositione, *album disgregat visum*. Albedo enim est causa disgregationis visus, & subiectum se habet ad hoc per accidens.

Denique: si denominatiuum sit ex parte prædicati, formaliter significatur forma, & secundariò subiectum, vt in ista, *Petrus est albus*: alioquin sensus esset, *Petrus est Petrus albus*, si nimirum primariò subiectum significaretur.

Nihilominus, si diui Thomæ sententiam sequi mauis, ad prædictas rationes respondere oportebit, formam tantùm significari per denominatiuum: ex modo tamen significandi concretorum, connotari subiectum: ita vt vtplurimùm in propositionibus fiat suppositio pro subiecto ipso; maximè quando concretum ponitur ex parte subiecti. Imò tunc non tantùm supponit pro subiecto, sed etiam talem suppositionem exercet. Dum verò ponitur ex parte prædicati, licet non amittat propriam suppositionem: ipsa tamen impeditur aliqua ratione; & tunc in illo maximè attenditur forma, & res significata.

SECTIO IV.

De analogis.

21. MAGNA satis est opinionum diuersitas in materia de analogis, nata ex diuersa intelligentia ipsius analogiæ, secundùm quod accipitur ab Aristotele, & à Mathematicis, ideò paulò longior erit ista sectio, vt faciliùs quilibet intelligat, quæ analoga dici debeant.

PRIMA PARS SECTIONIS.

De natura analogiæ, & analogorum in communi, eorumque diuiſione.

ANALOGIA, græcum nomen eſt, ſignificans proportionem, proportionalitatem, comparationem: vnde ἀνάλογον, idem eſt quod proportionatum, proportione ſimile, proportione ad aliud reſpondens, vt conſtat ex Ariſtotele 2. de anima c. 9. textu 93. & 1. Ethic. cap. 6. atque ita ἀναλογέω ſignificat proportionem habere, & rationis ſimilitudinem. Vnde patet analogiam importare conuenientiam aliquam, ſimul cum diuerſitate, & inæqualitate. Si enim res, inter quas dicitur eſſe analogia, omnimodè conuenirent, non eſſet inter eas proportio, & ſimilitudo, ſed identitas; & ſi omnino differrent, non haberent proportionem, ſed eſſent purè æquiuoca.

Proportio autem, quæ propriè reperitur inter quantitates, & inde ad res alias traducitur, nihil aliud eſt ex Euclide lib. 5. elem. defin. 3. niſi *certa duarum quantitatum eiuſdem generis proximi, vnius ad alteram habitudo.* Per idem genus proximum ſignificatur comparationem debere fieri inter duas lineas, duo corpora, duos numeros, &c. quia ſi fiat comparatio inter lineam, & ſuperficiem, non erit proportio, quia quantitates comparatæ, non ſunt eiuſdem generis proximi. Sed cùm vix vlla ſit quantitas, quæ comparata cum alia, non poſſit habere aliquam relationem, & habitudinem ad illam, ideo proportio abſolutè definiri poteſt, *habitudo vnius quantitatis ad aliam.*

22. Proportionalitas ibidem ab Euclide definit. 4. definitur *ſimilitudo ſeu comparatio proportionum.* Et ita ſicut proportio eſt habitudo quantitatum: ita proportionalitas eſt habitudo proportionum. Aliqui tamen geometræ & ipſe Ariſt. 5. Ethic. c. 6. habitudinem inter quantitates vocant rationem; habitudinem verò inter rationes, vocant proportionem, ſeu analogiam, & rationum ſimilitudinem: quo fit, vt proportionalitas requirat quatuor terminos, qui ita comparentur, vt ſicut primus ſe habet ad ſecundum, ita tertius ad quartum, qualis cernitur in iſtis quatuor numeris 12. 6. 4. 2. vt enim 12. ſe habent ad 6. ita 4. ad 2. quia vtrobique eſt proportio dupla. Ideoque *proportionalitas eſt æqualitas proportionum, ſeu rationum*, vt eam poſt Ariſtotelem definit D. Thomas 5. Ethic. lect. 5. quia omnimodam æqualitatem, ſeu ſimilitudinem poſtulat, ſicut proportio æqualitatis, qualis eſt inter 2. & 2. vel 50. & 50. &c.

Hic autem maximè aduertendum eſt, dum ſtatuimus proportionem,

aut proportionalitatem inter numeros, aliasue quantitates, non esse solum attendendum ad rationem communem numeri, aut quantitatis, quia sic esset vniuocatio, non proportio, quæ diuersitatem aliquam postulat, vt dictum est: sed spectandas esse proprias cuiusque numeri, & quantitatis differentias: penès illas quippe constituitur, in eisque fundatur proportio, & proportionalitas. Verbi gratia, dum dicitur esse proportio dupla, & proportionalitas similis 12. ad 6. & 6. ad 3. non attenditur communis ratio numeri, saltem sola, sed specialis cuiusque differentia: ita vt numerus duodenarius in quantum huiusmodi, bis includat senarium; & senarius, vt sic, bis includat ternarium, prout ternarius est, &c.

Analogia itaque apud Mathematicos, quas enumerauimus acceptiones habet: apud Dialecticos verò traducta significat conuenientiam, seu habitudinem aliquarum rerum, propter quam possunt comparari, vel inter se, vel ad vnum tertium cum aliqua diuersitate. His præmissis.

23. Dicendum est primò, analoga in communi rectè definiri, *quorum nomen commune est, ratio verò significata, partim eadem partim diuersa.* Quia nomen habent commune, conueniunt cum vniuocis, & æquiuocis: & per alias particulas ab eisdem differunt: ab æquiuocis quidem puris, quia in illis ratio est planè diuersa: ab vniuocis verò, quia in eis ratio est simpliciter eadem. Vnde fit vt media sint inter æquiuoca, & vniuoca, cùm rationem habeant partim eandem, & partim diuersam.

Hoc autem potest tripliciter intelligi. Primò ita vt ratio æqualiter participet de vtroque extremo, & sit simpliciter eadem, & simpliciter diuersa. Quod fieri non potest, vt patet ex terminis. Secundò ita vt sit simpliciter eadem, & secundùm quid diuersa: & hoc modo non debet intelligi, quia talis ratio est simpliciter vniuoca, & tantùm Physicè siue extrinsecè analoga, vt tetigimus supra, numero 11. tertiò denique ita vt sit simpliciter diuersa, & secundùm quid eadem: & ita debet intelligi. Hoc enim modo rectè intelliguntur media esse inter æquiuoca, & vniuoca: ideoque benè definiuntur à Complutensibus, & alijs, *ea quorum nomen commune est ratio verò substantiæ secundùm illud nomen simpliciter est diuersa, & secundùm quid eadem.* Quapropter sine fundamento negantur à quibusdam recentioribus analoga, hâc ratione media.

Dices: inter vnum, & non vnum non datur medium: sed vniuoca sunt vnum, æquiuoca sunt non vnum: ergo inter ea non mediant analoga.

Respondeo, inter vnum, & non vnum, contradictoriè sumptum, non dari medium: posse autem dari, si sumatur indefinitè: quatenus scilicet *non vnum* significat indefinitè, & indeterminatè illud, quod non est vniuocum: quasi diceretur, inter vniuocum, & non vniuocum posse dari medium: quod idem est, ac dicere inter nigrum, & non nigrum, hoc est, album, dari medios colores, quod est verum. Sicut ergo non valet hæc consequentia, *Petrus non est niger, ergo est albus*, quia potest affici

aliquo medio colore, vt rubro: ita non valet iſta, *ſanum non eſt vniuocum, ergo eſt æquiuocum*, quia datur medium, ſcilicet analogum.

24. Dicendum eſt ſecundò, rectè aſſignari duo analogorum genera, videlicet analoga attributionis, & analoga proportionalitatis. Patet ex Ariſtotele 1. Ethic. cap. mihi 4. alijs ſexto. Vbi analoga attributionis vocat ab vno, vel ad vnum: alia verò vocat ſecundùm proportionem, ſeu proportionalitatem.

Igitur analoga attributionis ſunt in quibus aliqua referuntur, & habitudinem dicunt ad vnum tertium principale, tanquam ad menſuram, vel radicem, à qua ratio ſignificata, ad ipſa deducitur: vel in quibus minùs præcipua dependent à principali, tanquam à menſura, & termino, à quo denominationem, & rationem nomine ſignificatam, ſuo modo recipiunt. Huiuſmodi eſt *ſanum* reſpectu animalis, medicinæ, diætæ, & coloris. Hæc enim omnia, non ſolùm dicuntur ſana à ſanitate animalis: ſed tendunt, & ordinantur ad eam, vel efficiendam, vt medicina; vel conſeruandam, vt diæta; vel indicandam, vt color.

Iſta autem analoga aſſimilantur numeris inæqualibus, in quibus reperitur proportio inæqualitatis, quia minùs præcipua analogata dependent, & menſurantur à principali, ſicut in illis numeris vna proportio dependet, & menſuratur ab alia; maior ſcilicet à minori, vt quadrupla à dupla: quia ratio menſuræ eſt, vt ſit vna, & ſimplex, ex Ariſtotele 10. Metaph. c. 1. vnde quantò plus aliquis numerus accedit ad vnitatem, & aliqua magnitudo ad punctum, tantò magis accedit ad rationem menſuræ, quia numerus eſt quantitas menſurabilis per vnitatem, à qua ſæpe repetitâ formatur: & ex ductu puncti cauſatur linea; ex ductu lineæ ſuperficies, &c.

25. Analoga proportionalitatis ſunt, quæ propter quandam ſimilitudinem, & mutuam conuenientiam poſſunt inter ſe comparari. Vnde aſſimilantur numeris, ſiue quantitatibus, inter quas reperitur ſimilitudo rationum, ſeu proportionum, modo explicato ſupra: vt eſt pes montis, Scamni, animalis. Licet enim hæc ſecundùm ſe diuerſa ſint, habent tamen proportionem, ſeu conuenientiam in hoc, quòd, ſicut pes montis ſuſtentat illius grauitatem, ita pes ſcamni, & animalis, ipſorum ſuſtentat pondus.

Aliud analogorum genus admittunt multi, præſertim Scotiſtæ, nimirùm analoga Phyſica, ſeu inæqualitatis, vt tetigimus numero 11. quando ratio communis contrahitur per differentiam nobiliorem in vno, quàm in alio, vt in multis generibus contingit. Sed hæc analogia Phyſica non impedit vniuocationem Logicam, ſeu rationis communis, vt ibidem diximus: ideoque rectè aſſerit Scotus analogiam ſtare cum vniuocatione. Ratio eſt, quia Logicus agit de rebus, vt concipiuntur: Phyſicus verò, vt ſunt à parte rei. Et hæc doctrina fundatur in Ariſtotele 5. Metaph. c. 6. vbi allatâ quadruplici vnitate, ſcilicet numerica, ſpecificâ, genericâ, analogicâ, ait minorem includi à majori, non contra: & conſequenter quæ ſunt vnum genere, ſunt etiam vnum analogicè, quia hæc vnitas minor eſt genericâ.

Huius autem generis analoga definiuntur à Caietano in tractatu de nominum analogia, *quorum nomen commune est, & ratio secundùm illud nomen est omninò eadem, sed inæqualiter participata*: quia significant rationem quæ est eadem in speciebus secundum conceptum abstractum, & diuersa ob inæqualitatem participationis: nam animal nobiliori modo est in homine, quàm in equo. Vnde, vt eodem numero notauimus, rectè vocantur à diuo Thoma analoga secundùm esse, & non secundùm intentionem: analoga verò Logica, vocat analoga secundùm intentionem tantùm, & non secundum esse, quia intentio, seu ratio, nomine significata, refertur ad plura, secundum prius & posterius, non tamen secundùm diuersum esse, quia habet esse tantùm in vno, quomodo intentio sanitatis refertur ad animal, diætam, & medicinam, sed sanitatis esse est tantùm in animali. Hæc de analogis in communi.

SECVNDA PARS SECTIONIS.

De analogis attributionis.

26. CAIETANVS in tractatu de nominum analogia c. 2. & 3. definit analoga attributionis, *quorum nomen commune est, ratio verò secundùm illud nomen est eadem secundùm terminum, & diuersa secundùm habitudines ad illum.* Vel ea sunt, quæ dicuntur de pluribus per ordinem vnius ad aliud. Sæpe enim assumitur vocabulum aliquod ad significandam primariò, & principaliter formam aliquam inuentam in aliquo subiecto; vel subiectum, in quo inuenitur ratio, seu forma aliqua, & deinde, siue consequenter assumitur ad significandum aliquid aliud, seu aliqua alia; quæ, licet talem formam non habeant, dicunt tamen extrinsecum aliquem ordinem ad illud, quod talem formam habet. Cuiusmodi est *sanum* respectu animalis, medicinæ, diætæ, coloris, &c. primariò enim assumptum est ad significandam sanitatem animalis; & secundariò ad alia, quæ non habent formam sanitatis in se: sed tamen ordinantur ad sanitatem animalis, diæta quidem ad eam conseruandam; medicina ad restituendam: color id indicandam, vt tactum est numero 24.

Ex quibus patet definitionis datæ sensus. Ratio enim per nomen significata, nempe sanitas, est eadem secundùm terminum, quia eademmet sanitas est, quam animal, medicina, diæta, color respiciunt, sed habitudines eorum diuersæ sunt, quia animal respectu illius habet rationem subiecti; medicina rationem causæ effectiuæ; diæta conseruatiuæ; color rationem signi: & ita de similibus. Quo fit vt illud primum, ad quod alia ordinantur, dicatur primum, & principale analogatum: cœtera verò minùs principalia.

27. Ideò autem vocantur analoga attributionis, quia principale analogatum tribuit denominationem alijs. Non enim dicitur medicina sana, nisi quia efficit animalis sanitatem. Qui quidem ordo, seu attributio spectari potest in quadruplici genere causæ. Nam sanitas animalis habet rationem causæ finalis respectu medicinæ, diætæ, & coloris. Item scientia medendi, est causa efficiens eorum, quæ medicatiua dicuntur, vt sunt libri medicinæ, potiones, cultelli, & alia instrumenta artis medicæ. Substantia verò quæ analogatur cum accidentibus in ente, est causa materialis, & subiectiua eorum. Denique homo verus est causa exemplaris hominis picti. Vnde colligitur ratio, cur ab Aristotele hæc analoga vocantur ab vno, vel ad vnum: quia nimirùm ad vnum ordinantur, seu diuersas habitudines ad vnum dicunt: aut ab vno dependent, modo explicato, tanquam à termino, & mensura omnium.

Cœterùm nomen dicitur analogum, non tantùm comparando principale analogatum ad minùs principalia: sed etiam factâ comparatione ipsorum minùs principalium inter se, vt sanum respectu coloris, diætæ, medicinæ: ita tamen, vt ipsa non dicantur analoga per ordinem vnius ad aliud inter se, sed per ordinem ad tertium, seu ad principale analogatum: ideoque hæc vt sic, non possunt dici vniuoca, quamuis analogum eis æqualiter conueniat, eaque eodem prorsus modo denominet, quia diuersæ sunt habitudines eorum ad illud tertium.

28. Ex his colliguntur aliquæ conditiones ad analogiam attributionis necessariæ, quæ habentur apud Caietanum loco citato. Primam docet diuus Thomas 4. Metaph. lect. 1. scilicet vt ratio, seu forma per nomen significata, conueniat intrinsecè principali tantùm analogato; cœteris verò tantùm extrinsecè, seu per denominationem extrinsecam, & relatiuè ad analogatum principale. Hoc patet ex allato exemplo, nempe *sanum*, quod ab omnibus ponitur analogum attributionis. Forma quippe significata, nempe sanitas conuenit intrinsecè animali tantùm, cœteris verò per denominationem extrinsecam, vt explicatum est. Patet item ex nomine. Dicitur enim analogia attributionis, quia minùs principalia analogata, denominantur per ordinem ad principale, & consequenter per attributionem ad aliquid extrinsecum.

Secunda conditio est, vt ratio significata per nomen, sit vna numero, ita vt non multiplicetur realiter in analogatis. Patet in eodem exemplo. Neque enim alia est sanitas in animali, alia in medicina, &c. sed eadem numero sanitas, quâ animal dicitur intrinsecè sanum, denominat extrinsecè medicinam sanam, &c. & hæc sequitur ex prima, vt patet, habeturque in diuo Thoma, loco citato, & 1. 2. q. 20. art. 3. ad 3.

Tertia conditio est quòd analogatum principale ponitur in definitione cœterorum. Quia enim minùs principalia respiciunt primum, vt terminum, & ab eo in sua essentia dependent: nec intelligi, nec definiri possunt sub tali habitudine, nisi principale in eorum definitione ponatur, vt rectè

docet D. Thomas 1. parte, q. 13. art. 6. vnde medicina, in quantum sana, dicitur esse causa sanitatis animalis: color signum sanitatis animalis, &c. & hinc sumitur veritas communis effati quòd *analogum absolutè prolatum stat & sumitur pro principali analogato.* Atque adeo nomen analogum attributionis, primo, & per se, atque distinctè significat principale analogatum: cœtera verò tantum confuse, & quasi connotatiuè, quatenus ad principale ordinantur, & in eorum conceptu inuoluitur ipsum principale in obliquo: quia concipere medicinam sanam, est concipere ipsam esse causam sanitatis animalis. Et ita de alijs.

29. Objicit Suarez disput. 28. Metaph. sect. 3. num. 14. & disput. 32. sect. 2. num. 14. ens ex communi sententia post Aristotelem 4. Metaph. c. 1. & lib. 5. c. 6. & lib. 7. c. 4. est analogum attributionis, tum respectu creaturarum ad Deum; tum respectu accidentium ad substantiam: & tamen ratio entis est intrinseca omnibus: ergo prima conditio non est semper necessaria: sed distingui debet duplex genus analogorum attributionis; alterum, in quo ratio significata conuenit omnibus intrinsecè, vt est ens; alterum, in quo vni soli intrinsecè, alijs extrinsecè conueniat, vt sanum.

Respondeo, negando consequentiam, & diuisionem illam analogorum attributionis. Aristoteles enim 4. Metaph. c. 1. citato, expresè ait ens non aliter dici analogum, quàm sanum, his verbis: *ens autem multipliciter dicitur; verùm ad vnum, vnamque naturam, & non æquiuocè: sed quemadmodum omne salubre ad sanitatem.* Vbi in primis per illas particulas, *vnum, vnamque naturam,* indicatur secunda conditio, scilicet rationem significatam, esse vnam numero in omnibus, idest non multiplicari numero, quia in vno solùm reperitur. Secundò asseritur ens esse analogum eo modo, quo sanum: atque adeò rationem significatam nomine entis, quatenus est analogum attributionis, esse intrinsecè in principali tantùm analogato, & extrinsecè tantùm in alijs.

Licet enim accidens, & substantia sint formaliter, & intrinsecè entia secundùm se: tamen quatenùs analogantur in ente per attributionem, sunt tantùm entia per denominationem extrinsecam: quia tunc dicuntur entia, secundùm quòd attribuuntur Deo, vt aliquid eius, & quatenus sunt signa, & effectus entitatis, & bonitatis eius. Si enim medicina dicitur sana extrinsecè à sanitate animalis, ad quam, vt ad finem ordinatur, & similiter color dicitur sanus, quia eam indicat, vt signum eius: Quare omnia creata non dicentur entia, aut bona extrinsecè ab entitate, & bonitate diuina, sicut primâ causâ finali, exemplari, & effectiuâ totius entitatis, & bonitatis?

Et eodem modo loquendum est de accidentibus respectu substantiæ, vt rectè docet D. Thomas 11. Metaph. lect. 3. lit. *b.* & lib. 4. lectione primâ. Quatenùs enim sunt analoga attributionis, non dicuntur entia, quasi formaliter, & intrinsecè sint in se entia, sed quia sunt substantiæ, quæ

est ens per se, vel dispositiones, vel habitus, vel passiones, vel motus, vel extensiones, vel generationes, &c. propter quod dicuntur *entis entia*, ab Aristotele 7. Metaph. cap. 1. & 4. & lib. 11. c. 3. & alibi.

30. Obijcies secundò: ideo creaturæ analogantur secundùm attributionem in ente respectu Dei, quia sunt eius effectus, & entia participata, sed vt sic, includunt formaliter, & intrinsecè rationem entis. Non enim possunt esse, imò nec intelligi vt effectus Dei, quin intelligantur esse entia. Ergo quædam analoga attributionis participant intrinsecè rationem, nomine analogo significatam.

Confirmatur, quia entia creata, cùm sint finita, & per participationem, non possunt denominari entia ab entitate Dei, quæ est infinita, & per essentiam: & quæ consequenter non potest dare, nisi denominationem entis per essentiam.

Respondeo ad primum, entia creata, quatenùs sunt effectus Dei, includere formaliter rationem entis: sed esse effectum Dei, non est denominatio formalis, quâ dicuntur extrinsecè entia entitate Dei; sed est tantùm fundamentum, supra quod talis denominatio cadit, seu propter quod sic denominantur: sicut esse causatiuum sanitatis, licet sit quid intrinsecum medicinæ, non est formalis denominatio, quâ medicina dicitur sana; sed est fundamentum reale talis denominationis, seu propter quod medicina dicitur sana, sanitate sibi extrinsecâ, & in animali existente.

Vnde, licet creaturæ, vt sunt effectus Dei, sint intrinsecè entia entitatibus sibi proprijs: hoc tamen se habet materialiter, & quasi præsuppositiuè ad denominationem, quâ dicuntur extrinsecè entia, entitate diuinâ, vt primo principio effectiuo, exemplari, & finali omnis entitatis, vt rectè ait D. Thomas 1. p. q. 6. art. 4. propter quod Caietanus ibi dicit hanc denominationem non esse purè extrinsecam, sicut ea, quâ color dicitur sanus, solâ relatione signi ad sanitatem animalis: sed esse causalem, quia nimirùm participatio extrinsecæ causæ in effectu, denominationem fundat: & ita simul petitur ab extrinseco, & intrinseco; ideóque potest vocari mixta: sicut aër dicitur lucidus luce ipsius solis, ea ratione, quâ participat eam per formam luminis, quâ intrinsecè perfunditur.

Ad confirmationem respondeo, entitatem per essentiam posse denominare creaturam, non in recto, sicut denominat Deum, sed in obliquo; ita vt dicatur quid entis per essentiam: sicut accidens, quando intelligitur analogum hâc analogiâ, non dicitur simpliciter ens, sed entis ens, vt explicatum est.

DEFENDITVR OPPOSITA SENTENTIA.

31. NIHILOMINVS non est omninò improbandus modus ille loquendi, quo distinguitur duplex genus analogorum attributionis, sicut dicitur in prima obiectione. Adeo vt accidens, & substantia, & si quod est aliud huius generis, non tantùm sint analoga attributionis respectu Dei, & principalis analogati, per denominationem extrinsecam, petitam à forma, in solo principali existente: sed etiam per denominationem intrinsecam, petitam à forma, omnibus communi, & intrinsecâ, cum dependentia tamen à primo: sic enim seruatur attributio ad ipsum.

Quare, quantitas, qualitas, & quodlibet accidens potest spectari, vel præcisè, vt attribuitur substantiæ, & secundum quod significat respectum ad ipsam, vt ad primum analogatum; & sic est ens per denominationem extrinsecam: sicut color dicitur sanus. Vel potest spectari secundùm fundamentum illorum respectuum, hoc est, secundùm formalem rationem entis, quam quodlibet in se habet, secundùm similitudinem imitatiuam, vt loquitur Caietanus; ita vt quantitas se habeat ad suum esse, sicut substantia ad suum: & tunc erit analogia proportionalitatis propriæ. Denique si sumatur eadem ratio, vt participata, vt dependens à primo, tunc erit analogia attributionis isto secundo modo. Et pro hac sententiâ citatur à Balforeo Diuus Thomas loco prædicto sentent. Et à Suare 1. p. q. 13. ar. 6. & ibidem Caietanus. Sed re verâ ipsi loquuntur de analogia proportionalitatis, & non attributionis.

Verùm in quo consistat analogia entis, latiùs explicandum est, quàm hic locus patiatur. Hæc annotasse sufficiat vsque ad Metaphysicam. Cōparatio autem, quam affert Aristoteles de *sano*, tantùm probat ens, quod est in accidente respectu substantiæ, & quod est in vtroque respectu Dei, dicere ordinem ad principale: siue dici ens ab vno, aut ad vnum sicut sanum: an verò vtrobique debeat esse denominatio à forma extrinseca, non determinat. Vel loquitur de ente, strictè sumpto, dum significat id quod per se, & absolutè est ens. Ita enim accidens non potest dici ens, nisi extrinsecè, quia est aliquid entis per se.

TERTIA PARS SECTIONIS.

De analogis proportionalitatis.

2. ANALOGA proportionalitatis definiuntur à Caietano, tractatu citato, c. 3. *quorum nomen est commune; & ratio secundùm illud nomen est proportionaliter eadem: aut secundùm proportionem similis.* Sunt enim quædam vocabula, quæ assumpta sunt ad significanda plura, secundùm diuersas quidem rationes, sed tamen cum aliqua similitudine, comparatione, & proportione inter ipsa. Hoc patet in exemplo, quod affert Aristoteles 1. Ethic. cap. 4. vel 6. citato; nimirum de visu, qui dicitur de intellectu, & de oculo. Vt enim se habet visus ad corpus, ita intellectus ad animam: quatenus visus repræsentat corpori objecta visibilia, sicut intellectus animæ objecta intelligiblia. Vnde licet valde diuersus sit modus vtriusque potentiæ in cognoscendo objecto: est tamen similis proportio, quia eo modo se habet vna ad suum subjectum, quo alia ad suum in repræsentatione objecti, quia vtraque illud percipiendum exhibet.

Aliud exemplum habet Aristoteles 2. post. cap. 16. vbi ait ita se habere spinam, siue aristam in pisce, sicut os in aliis animalibus. Affertur etiam communiter principium respectu fontis ad riuulos, patris ad filios, fundamenti ad domum, puncti ad lineam, cordis ad vitam. In his enim omnibus est similis proportio in principiando.

Duplex est autem gradus hujus analogiæ, seu duplex genus analogorum proportionalitatis. Primùm est eorum, quibus ratio significata per nomen, conuenit propriè, & absque vlla metaphora. Secundum est, quando ratio significata conuenit vni propriè, alijs verò metaphoricè, vt *ridere* respectu hominis, & prati florentis, atque viridis: quia vt se habet homo in hilaritate dum ridet, ita pratum dum floret: sed risus homini intrinsecè, prato verò extrinsecè, & metaphoricè competit. Similia multa sunt exempla, etiam in sacra scriptura, vt dum tribuit Deo manus, oculos: dum Christum vocat agnum, leonem, aquilam. Sicut enim se habet leo in fortitudine corporis: ita Christus in constantia & fortitudine animi.

33. Volunt tamen aliqui recentiores, vt Suarez disput. 28. metaph. sect. 3. num. 11. & disput. 32. sect. 2. numero 13. ad veram analogiam proportionalitatis necessariò requiri aliquid metaphoræ, & improprietatis. Sed patet in exemplis allatis supra, nomen analogum proportionalitatis posse dici propriè de pluribus significatis. Neque enim ita metaphoricè dicitur principium de fonte, de fundamento, de puncto; sicut ridere de homine, & de prato, vt constat.

Objicit Suares: vera proportionalitas potest reperiri inter res prorsus vniuocas, & omninò similes: ergo omnis proportionalitas non sufficit ad analogiam hujus generis; sed ea tantùm, quæ importat aliquid metaphoræ. Antecedens clarè ostenditur in istis exemplis: verè enim dicimus, vt se habent quatuor ad duo: ita octo ad quatuor: quia vtrobique proportio est dupla: & sicut homo comparatur ad suos sensus, ita equus ad suos:& tamen illa proportio non constituit analogiam: quia nomina animalis, & dupli, quæ sunt vniuoca, non sumuntur ex illa comparatione, sed ex vnitate rationis inuentæ in singulis membris.

Respondeo negando consequentiam, vt enim diximus numero 22. proportionalitas attenditur penes proprias differentias rerum, inter quas reperitur; non verò penès rationem communem præcisam earum, quæ vniuoca esse potest. Vnde, quamuis proportio quatuor ad duo, sit omninò similis, & æqualis proportioni octo ad quatuor, & omninò eadem, atque vniuoca proportionalitas: tamen earum fundamenta, nempè quatuor, & duo, octo, & quatuor, non ideo vniuoca sunt, considerata sub illis proportionibus, quia tunc in his attenditur non ratio communis numeri, sed ratio propria cuiusque, quatenus sunt octo, quatuor, & duo: sicut dum genera vocantur analoga Physica, *v. g. animal*, non attenditur præcisè ratio communis animalis, quia hæc est vniuoca: sed attenditur inæqualis illius participatio, facta à diuersis speciebus. Vnde si esset aliquod nomen impositum ad significandum hominem, & equum secundùm proprias eorum rationes, & differentias, vt proportionabiliter se habentes ad inuicem, tale nomen esset analogum proportionalitatis propriæ.

34. Huius porrò analogiæ quædam etiam conditiones assignantur: & quidem analogiæ proportionalitatis impropriæ, seu metaphoricæ, eædem sunt, quæ analogiæ attributionis. Ratio enim per nomen significata, est tantùm in vno intrinsecè; in alijs verò extrinsecè, vt risus in prato: & ideo est vna numero, quia non multiplicatur realiter in analogatis. Denique non potest intelligi, nec definiri risus in prato, nisi per comparationem ad risum, & hilaritatem hominis: vnde nomen absolutè prolatum, stat pro principali analogato.

At verò in analogia proportionalitatis propriæ, ratio per nomen significata reperitur intrinsecè in omnibus analogatis, quæ est prima eius conditio; cuius ratio est, quia vt aduertimus numero 22. proportiones, inter quas reperitur analogia proportionalitatis, sunt omninò similes, & æquales: ergo requiritur verum, & intrinsecum fundamentum huius conuenientiæ, & similitudinis in omnibus, inter quæ tales proportiones existunt.

Deinde in huiusmodi rebus debet attendi propria cuiusque ratio, vt proportionabiliter se habens ad alteram, tanquam vera radix, & fundamentum proportionalitatis: & ideò nomen analogum huius generis si-

gnificat analogata, secundùm esse cuique proprium. Sicut ergo proprium esse est cuilibet intrinsecum; ita ratio significata per nomen, est cuilibet intrinseca.

35. Secunda conditio, quæ ex prima oritur, est, vt vnum analogum non definiatur per alterum, sed definitio vnius sit definitio omnium secundùm proportionē. Cùm enim habitudines, & proportiones sint æquales, vna non dependet ab altera: & omninò indifferens est si dicas, *Vt se habet fundamentum ad principiandam domum, ita se habet punctum ad principiandam lineam*: vel contra, *Vt se habet punctum ad lineam, ita fundamentum ad domum*: ideoque nec inter res ipsas proportionatas reperitur dependentia vnius ab altera, quatenùs habent hanc analogiam; quamuis alioqui possint habere aliunde quandam dependentiam, & subordinationem inter se quoad proprium esse, & fundamentum analogiæ. Ad hoc autem vt vnum definiatur per aliud, necessaria est quadam dependentia eius ab alio, vt constat. Vnde in hac analogia non valet effatum prædictum: quòd scilicet *analogum absolutè prolatum stet pro principali*; quia hic nullum est principalius alio, vt analoga sunt.

Tertia conditio est quòd nomen analogum huius analogiæ significet immediatè omnia analogata secundùm proprias eorum rationes, quatenùs proportionabiliter similes. Quæ conditio satis patet ex dictis, & amplius declarabitur in sequenti parte sectionis.

QVARTA PARS SECTIONIS.

De conceptu analogorum.

36. NOTANDVM est duplicem communiter distingui conceptum quoad rem præsentem: alius dicitur conceptus formalis, alius obiectiuus. Formalis est ipsemet actus intellectus, quo obiectum aliquod intelligit: obiectiuus est res, seu obiectum, quod per conceptum formalem attingitur.

Est autem quæstio hic, vtrum analoga habeant vnum conceptum formalem, & obiectiuum. Vnum conceptum formalem habent ea, quæ vnâ intellectione, seu vno intellectus conceptu apprehendi possunt: vnum verò conceptum obiectiuum habere dicuntur, quando gradus aliquis, seu perfectio, omnibus communis respondet vni conceptui formali; ita vt per eum non attingantur multa, vt diuersa, sed vna ratio multis communis, aut saltem multa, vt simpliciter conuenientia inter se. Quod addo propter aliquos Philosophos, hoc modo loquentes.

Hinc fit vt distinguatur duplex conceptus formalis pro re præsenti.

Alius perfectus, seu explicitus: alius imperfectus, confusus, implicitus. Perfectus est quo repræsentatur vna simpliciter ratio, multis communis; ita vt ipsa multa non nisi mediate, & confusè repræsententur; immediatè verò & distinctè ipsa perfectio communis, quæ in illis reperitur. Huiusmodi est conceptus, respondens huic nomini *animal*. Immediatè enim attingit rationem animalis, seu naturæ sensitiuæ; & eâ mediante importat quidquid illam habet, seu omnia animalia. Et huiusmodi conceptus non tantùm vnus est secundùm propriam entitatem, sed etiam in repræsentando, quia id, quod repræsentat, est simpliciter vnum. Et hic est proprius vniuocorum.

Imperfectus verò, & confusus est, qui repræsentat immediatè plura secundùm proprias rationes, non absolutè sumptas, sed prout similitudinem aliquam, vel proportionem inter se habent: & ita fit, vt similitudo, seu proportio illa non repræsentetur sola, sed vt fundata in propriis rationibus rerum proportionatarum. Vnde talis conceptus, licet entitatiuè sit vnus; non est tamen simpliciter vnus in repræsentando; sed tantùm secundùm quid, quatenus ea, quæ representat, sunt simpliciter plura, & secundùm quid vnum, videlicet secundùm similitudinem aliquam, aut proportionem. Et hic est proprius analogorum. His prænotatis.

37. Dicendum est primò, analoga attributionis primi generis, in quibus scilicet forma, seu ratio significata, conuenit vni tantùm intrinsecè, vt *sanum*. Item analoga proportionalitatis metaphoricæ, vt *ridere* respectu hominis, & prati florentis, non habere vnum conceptum perfectum, neque formalem, neque objectiuum. Dixi analoga attributionis primi generis, quia de his, quæ intrinsecè conueniunt omnibus ex probabili sententia, agemus in metaphysica. Hæc conclusio videtur per se clara ex dictis.

Probatur tamen adhuc primò; quia in huiusmodi analogis ratio significata, diuersimodè conuenit rebus, quæ ab ea denominantur: nempè vni intrinsecè, alijs extrinsecè; vni propriè, alijs impropriè, & metaphoricè: ergo non est simpliciter vna, & communis omnibus: ergo non potest dici vnus conceptus obiectiuus, nec consequenter vnus formalis perfectus, vt patet ex iam præmissis.

Probatur secundò, quia licet nomen analogum huius generis, ex propria, & primaria impositione distinctè tantùm significet principale analogatum, vt diximus supra: tamen connotat, & secundariò significat alia analogata, quatenùs à primo denominantur, & ad ipsum ordinantur: vt *sanum* licet primariò significet animal; secundariò, & saltem confusè significat quidquid ad sanitatem animalis confert, vt medicinam, diætam, colorem, quia si solum animal significaret, analogum non esset, vt constat. At vt sic importantur diuersæ denominationes, & habitudines, vt esse effectiuum, conseruatiuum, indicatiuum sanitatis: aliàs eadem esset

definitio medicinæ, quatenus sana est, & coloris quatenus sanus dicitur. Ergo conceptus obiectiuus non potest dici simpliciter vnus; nec consequenter conceptus formalis.

Et quamuis vnica forma significetur, vt in nostro exemplo sanitas, & consequenter sub hac ratione dici possit vnus simpliciter conceptus: tamen ratione connotationis aliorum analogatorum, & diuersarum habitudinum eorum ad principale, importatur diuersitas, quæ vnitatem conceptus interturbat. Imò in rigore loquendo, nomini sic analogo, vt analogo, respondent varij conceptus formales, atque adeò obiectiui de varijs analogatis, prout tali nomine vtitur quis ad vnum, vel ad aliud analogatum significandum. In quouis tamen conceptu minùs principalium connotatur principale: & in conceptu principalis connotantur minùs principalia.

38. Probatur denique, quia analogum in hoc genere non distinguitur à principali analogato, vt sanum ab animali, ens à substantia, risus à risu hominis: & propter hoc valet proloquium commune, quòd *analogatum absolutè prolatum stat pro famosiori significato.* Non enim sunt diuersæ formæ, aut diuersi gradus siue sanitatis, siue risus, siue entis, in analogatis, sed vnicus in principali, à quo cœtera denominantur: diuersus autem tantùm penes diuersas connotationes, & diuersum modum illum significandi, vt explicatum est. Ergo non potest esse vnus conceptus formalis, aut obiectiuus communis, cùm non sit præcisus à principali, & in alijs intrinsecè non reperiatur.

Dices: si analogum attributionis non distinguitur à principali analogato, vt ens à substantia, sanum ab animali: sicut ista propositio vera est, *accidens est ens*, ita etiam ista vera erit, accidens est substantia. Quod nullus concesserit.

Respondeo. Ens, & substantia, & his similia in hoc gradu analogiæ, important eundem gradum, vt modò dicebamus, sed diuerso modo conceptum, & significatum. Nam substantia significat rationem substantiæ, in seipsa absolutè spectatæ: ens verò significat eandem rationem, quatenus terminat habitudinem accidentis, aut fundat similitudinem, & proportionem cum ipso: & ita analogum distinguitur à principali analogato, sicut res vt similis alteri, aut collata ad aliam, distinguitur à seipsa, absolutè in se spectatâ. Quo fit vt ista propositio sit vera, *accidens est ens*; extrinsecâ scilicet denominatione: ista verò falsa, *accidens est substantia:* quia nomen substantiæ significat propriam illam rationem, vt absolutè conceptam.

39. Dicendum est secundò, analoga proportionalitatis propriæ non habere vnum conceptum perfectum, nec obiectiuum, nec formalem. Ratio est, quia vt diximus supra, analogia proportionalitatis propriæ fundatur immediatè in propriis rationibus analogatorum, quatenus porportione, & similitudine sibi mutuò respondent. Et ideo nomen analogum

huius generis non ſignificat immediatè aliquam rationem communem omnibus analogatis, quia ſic eſſet vniuocum: ſed ſignificat immediatè ipſa analogata ſecundum proprias eorum rationes, vt proportionabiliter ſimiles, & provt vnum fundat habitudinem, & proportionem ad ſuum eſſe, ſimilem ei, quam fundat aliud, vt oſtendimus in præcedenti ſectionis parte.

Cùm ergo propriæ analogatorum differentiæ includantur in huiuſmodi conuenientia proportionali, non poteſt ipſa eſſe ſimpliciter vna, ſed ſolùm ſecundùm quid: & ideo conceptus formalis, eam repræſentans, non eſt vnus ſimpliciter, ſed ſecundùm quid: quod erat probandum.

40. Obiicies: ſi analogum hâc analogiâ, ſignificet immediatè analogata, iſta propoſitio, *ſubſtantia eſt ens*, faciet hunc ſenſum, ſubſtantia eſt *ſubſtantia, & accidens*: quod patet eſſe falſum. Ergo debet ſignificare rationem aliquam communem, abſtrahentem, & præciſam à conceptu analogatorum: & conſequenter habet vnum conceptum formalem, & obiectiuum.

Reſpondeo negando antecedens, ſicut & conſequentiam. In illa enim propoſitione, *ſubſtantia eſt ens*, prædicatur ratio ſubſtantiæ, vt eſt proportione ſimilis accidentibus, de ipſa ſubſtantia, abſolutè ſpectatà: & in iſta, *accidens eſt ens*, prædicatur propria accidentis ratio, vt proportionabiliter ſimilis ſubſtantiæ, de ipſo accidente, abſolutè ſpectato. Quo fit, vt neque propoſitiones ſint identicæ nugatoriæ: neque prædicetur ratio aliqua communis, præciſa, de ſingulis analogatis: neque vnum analogatum de alio, aut omnia de vno; ſed propria cujuſque ratio de quolibet, vt proportione reſpondens, ſeu ſimilis alijs.

Et hoc ſufficit, vt analogum dicatur eſſe quid ſuperius, & communius analogatis, & ab eis abſtrahere ſecundùm quid, de eiſque formaliter prædicari: atque etiam vt ſit medium in demonſtratione, vt in iſta, *omne ens eſt vnum: ſubſtantia eſt ens: ergo eſt vnum.* Quia ratio ſignificata, intrinſeca eſt omnibus, & vnicâ diſtributione coniungitur in vtraque permiſſa cum inferioribus, ob identitatem, & conuenientiam proportionalem, quod ſatis eſt ad neceſſitatem præmiſſarum. Nam, ſi ex eo quòd ſubſtantia eſt ens, ſequitur quòd ſit vnum.: recte etiam proportionabiliter ſequetur accidens eſſe vnum ex eo quòd ſit ens, abſque eo quòd detur vna ratio objectiua communis. & ita de ſimilibus. De quo latiùs in metaphyſica.

SECTIO V.

De alijs anteprædicamentis.

41. ARISTOTELES capite 2. agit de complexis, & incomplexis, vt ostendat quæ reponi debeant in prædicamentis; duplicemque diuisionem affert, primam eorum quæ dicuntur; secundam eorum quæ sunt. Qui modus loquendi videtur indicare primam diuisionem esse præcipuè de vocibus, vt censet Bœtius, secundam verò de rebus. Alij putant vtramque esse primariò de rebus, vt per voces exprimuntur.

Prima itaque diuisio sic ferè se habet. Eorum quæ dicuntur, quædam cum complexione dicuntur, vt homo currit: quædam sine complexione, vt homo: itaque vox complexa censeri debet, cuius significatum multiplex est: simplex verò, cuius significatum non est multiplex, cuique primariò non respondent multi conceptus.

Possunt autem voces esse complexæ, seu coniunctæ tripliciter. Primò voce tantùm, quando plures voces significant vnam rem, vt *Marcus Tullius Cicero*, hoc enim idem est quod *hic homo*. Secundò non voce, sed significatione, quando vnica vox res multas significat, vt canis, & alia æquiuoca. Tertiò voce simul, & significatione, vt homo currit.

42. Secunda diuisio his propè verbis traditur. Eorum, quæ sunt; alia de subiecto dicuntur, & in subiecto nullo sunt: alia in subiecto sunt, de nullo verò dicuntur subiecto: alia de subiecto dicuntur, & sunt etiam in subiecto: alia denique nec in subiecto sunt, nec de vllo dicuntur subiecto. Pro cuius intelligentia.

Nota duplex esse subiectum pro re præsenti. Aliud dicitur subiectum inhæsionis; aliud subiectum attributionis. Illud est in quo aliquid existit ad modum accidentis: istud verò, de quo aliquid prædicatur, vel prædicatione essentiali, vt *Petrus est homo*, vel accidentali, vt *Petrus est albus*. Quando Aristoteles asserit, aut negat in illa diuisione, aliquid esse in subiecto, loquitur de subiecto inhæsionis: quando vero asserit, aut negat aliquid dici de subiecto, loquitur de subiecto essentiali attributionis. Itaque per ea, quæ dicuntur de subiecto, & non sunt in subiecto, intelligit substantias vniuersales, quæ non inhærent in subiecto vllo; sicut accidentia. Per ea, quæ sunt in subiecto, & de subiecto nullo dicuntur; intelligit accidentia particularia, vt hæc grammatica, quæ inhæret in anima, vt in subiecto, & de nullo subiecto attributionis dici potest. Per ea, quæ sunt in subiecto, & de subiecto dicuntur, intelligit accidentia vniuersalia, vt

est scientia, quæ de metaphysica &c. dicitur. Per ea denique, quæ nec sunt in subiecto, nec de subiecto dicuntur, intelligit substantias particulares, vt est Petrus. Et ita primò diuisit ens in substantiam, & accidens: & deinde vtrumque diuisit in vniuersale, & particulare.

43. Post duas illas diuisiones, affert Aristoteles c.3. duas regulas ad ordinanda prædicata in prædicamentis necessarias. prima est: quando aliquid prædicatur de aliquo, vt de subiecto; ea quæ de prædicato dicuntur, dicentur etiam de subiecto. Vt quia homo prædicatur de Petro, vt de subiecto: de homine autem dicitur animal: animal quoque dicetur de Petro.

Germana autem huius regulæ interpretatio traditur à Bœtio, Simplicio, Soto, & alijs: nimirùm eam intelligi debere de prædicato, seu attributo essentiali, & *in quid*: ita vt sensus sit: quando aliquid de aliquo subiecto dicitur in quæstione *quid est*? seu tanquam genus, vel species: omne attributum essentiale prædicati, dicitur essentialiter de subiecto.

Ratio est, quia Aristoteles tradit hanc regulam, vt ostendat quà ratione de se inuicem prædicentur ea, quæ collocantur in recta linea, seu serie prædicamenti: in ea autem ponuntur tantùm genera, species, & indiuidua, vt ostendemus infra.

Negandum tamen non est quin prædicta regula sit vera, etiam de prædicatis tertij prædicabilis, seu differentiæ essentialis. Sed talis interpretatio, quæ est Pauli veneti, non est conformis menti Aristotelis pro hoc loco.

Aliqui etiam eam extendunt ad duo posteriora prædicabilia: sed non rectè. Nam album dicitur de animali, & animal de coruo; de quo tamen album non dicitur. Similiter animal dicitur de homine, & genus de animali prædicatione quinti prædicabilis: & tamen genus non potest dici de homine. Potest tamen admitti hæc explicatio addendo duas conditiones: prima est ne varietur suppositio, vt fit in secunda instantia. Secunda est vt attributo possit addi signum vniuersale, *omnis*, & hæc deest in prima instantia. Neque enim omne animal est album.

44. Secunda regula est. Quando genera diuersa sunt, nec vllum ab altero continetur; eorum etiam differentiæ specie differunt, vt animalis, & scientiæ. Eorum autem generum, quorum vnum altero continetur, nihil prohibet easdem esse differentias, quia superiora de inferioribus prædicantur. Quare quotquot erunt prædicati differentiæ, totidem erunt & subiecti. Pro huius regulæ intelligentia.

Nota primò, differentias alias esse diuisiuas superiorũ generum, vt sensibile diuidit animatum; rationale diuidit animal: alias esse constitutiuas specierum, vt rationale constituit hominem, sensibile constituit animal. Hoc autem inter vtrasque interest, quòd constitutiuæ superiorum generum dicuntur de qualibet specie, contenta sub genere constituto: non

autem diuisiuæ, nisi fortè disiunctim: vt rationale, & irrationale, quæ diuidunt animal, non possunt prædicari coniunctim de homine, aut equo. &c.

Nota secundò, aliqua genera posse esse diuersa tribus modis. Primò si sint in diuersis prædicamentis, vt animal in prædicamento substantiæ, & scientia in prædicamento qualitatis. Secundò, si sint in eodem quidem prædicamento, sed non vnum sub altero, vt animal, & planta. Tertiò si non tantum sint in eodem prædicamento, sed etiam vnum sub altero, vt animal, & viuens. Et hæc dicuntur subalternatim posita. Imò à multis sic etiam appellantur quæ diuersa sunt secundo modo. His præmissis.

45. Dicendum est primò, genera primo modo diuersa, quæ scilicet in diuersis prædicamentis continentur, habere diuersas differentias essentiales, tum diuisiuas, tum constitutiuas. Hæc est communis sententia; quæ

Probatur primò ex Aristotele 7. metaph. c.12. vbi ait in assignanda definitione speciei diuidendum esse genus per differentias proprias, non verò per extraneas: vt animal habens pedes non debet diuidi in plumiferum, & implume, quia hæ differentiæ sunt extraneæ respectu pedum, siue animalis habentis pedes: sed debet diuidi per animal habens pedes fissos, & habens non fissos, quia fissio est propria pedum differentia. Si autem duo genera in diuersis existentia prædicamentis, haberent easdem differentias, ipsæ essent extraneæ respectu vnius, vt constat: nam differentiæ qualitatis non essent propriæ substantiæ, &c.

Probatur secundò, quia si qualitas & substantia sunt duo genera diuersa, vt re verâ sunt; ea, quæ sub illis continentur, æquali iure diuersa erunt, & ita non poterunt habere easdem differentias constitutiuas, aut diuisiuas.

46. Dices: substantia, qualitas, relatio, actio, vbi, sunt diuersa prædicamenta: & tamen in eis reperiuntur genera, quæ easdem habent differentias, tum constitutiuas, tum diuisiuas. Nam sicut substantia alia est spiritalis, alia corporea: ita & qualitas, & actio, & relatio, & vbi. Item alia est qualitas naturalis, alia supernaturalis, & similiter actio, & vbi. Ergo diuersorum generum primo modo, eædem possunt esse differentiæ essentiales, & constitutiuæ; & diuisiuæ.

Respondeo ex Simplicio, & Ammonio, huiusmodi differentias non esse ejusdem rationis, & naturæ, sed similitudine tantùm, & nomine conuenire. Quando enim proprias differentias aliquorum generum ignoramus, substituimus alias eiusdem nominis ob quandam inter eas conuenientiam, & analogiam. Quo fit vt tales differentiæ sæpe sint accidentales: imò sæpe nomina, quibus significantur, sunt æquiuoca, multiplicemque naturam important. Quæ doctrina reperitur in Aristotele 1. topic. c. 13. sub finem, vbi regulam prædictam repetit, *Vox enim à voce differt*

differt, inquit, *quòd acuta ſit: item magnitudo à magnitudine: ita ſit vt acuti vocabulum ſit in homonymis: diuerſorum enim generum, quorum vnum ab altero non continetur, diuerſæ ſunt differentiæ.*

47. Dicendum eſt ſecundò, genera diuerſa ſecundo modo, hoc eſt, quorum alterum ſub altero non continetur, ſed vtrumque ſub tertio, vt animal, & planta ſub viuente, poſſe habere eaſdem differentias diuiſiuas, & conſtitutiuas: hoc tamen non eſſe neceſſarium, nec omnibus conuenire.

Prima pars probatur: nam in primis volatile, & terreſtre ſunt genera, quorum neutrum alterum complectitur: & tamen vtrumque diuiditur, & conſtituitur per bipes, & quadrupes: nam ſub volatili eſt Griphus, qui teſte ſimplicio eſt quadrupes.

Item quantitas diuiditur adæquatè in continuam, & diſcretam; & deinde quælibet in permanentem, & ſucceſſiuam, tanquam in genera diuerſa, non ſubalternata: & ita vtrumque eaſdem habet differentias. Similiter potentia diuiditur in cognoſcitiuam, & appetitiuam; & vnaquæque in ſpiritalem, & corpoream. Propoſitio quoque in affirmatiuam, & negatiuam, & quælibet in veram, & falſam.

Confirmatur authoritate Ariſtotelis 6. topic. c.3. ſatis ante finem, vbi ſic ait. *Ex quo perſpicuum eſt, ſpeciem in duobus generibus eſſe, quorum vnum altero non contineatur: niſi fortè id non ſit incommodum, vt eadem differentia duorum ſit generum, quorum neutrum alterum contineat, ſed adiungendum eſt, quorum etiam vtrumque eidem minimè ſubijcitur: nam terrenum animal*, &c. vbi affert exemplum quod dedimus de terreſtri, & volatili: eandem doctrinam inculcat lib. 4. cap. 1. multò ante medium.

Probatur ſecunda pars: nam ſubſtantia corporea, & ſpiritalis ſub eodem genere ſita ſunt, nec eaſdem habent differentias, aut conſtitutiuas, aut diuiſiuas. Similiter linea & numerus ſubſunt quantitati, & diuerſas habent differentias: nam par & impar non competunt lineæ, ſed numero.

48. Senſus ergo huius regulæ hic erit. Quando duo genera ita diuerſa ſunt, vt nec vnum ſub alio, nec vtrumque ſub tertio contineatur, eorum differentiæ, tum diuiſiuæ, tum conſtitutiuæ, ſunt ſpecie diuerſæ: ſi verò alterum ſub altero, aut vtrumque ſub tertio contineatur, nihil prohibet eaſdem vtriuſque eſſe differentias: & licet verſio Argyropili, quam attulimus, non rectè quadret huic explicationi, quia vnum ab altero non continetur: nec item græca vox ὑπάλληλα, quæ vnum ſub altero contentum ſignificat. Quadrat tamen verſio Bœtij, quæ ſic habet, diuerſorum generum, & non ſubalternatim poſitorum, diuerſæ ſunt ſpecie differentiæ: ſubalternatorum verò generum nihil prohibet eaſdem eſſe differentias. Sabalternata verò, ſeu ſubalternatim poſita dici poſſunt, non tantum ea quorum vnum ſub altero continetur, ſed etiam ſi vtrumque ponatur ſub tertio, vt patet ex textibus citatis Atiſtotelis.

49. Obijcies primò, genera non ſibi ſubalterna, ſed tantùm eidem tertio ſuppoſita, inter ſe diuerſa ſunt, & oppoſita, vt conſtat; ergo per aliquid diſtinguuntur, & opponuntur: ſed non per genus, in quo conueniunt: ergo per proprias, & eſſentiales differentias: quæ conſequenter non poſſunt eſſe eædem.

Reſpondeo eandem ſpeciem, ſiue genus ſubalternum poſſe conſtitui multis differentiis eſſentialibus, quarum ſingulæ alijs conueniant; ſumptæ vero omnes ſimul, vni ſoli competant, vt dictum eſt lib. præcedenti, q. 3. n. 13. & ita fit vt vnum genus ſufficienter diſtinguatur ab alio per huiuſmodi combinationem differentiarum, quamuis aliquam habeat, quæ alteri conuenit. Hoc modo volatile, licet conueniat cum terreſtri in differentia bipedis, aut quadrupedis; ab eo tamen differt per volatile, &c. quia non dicimus omnes prorſus differentias eſſe eaſdem, alioqui genera malè vocarentur diuerſa.

Obijcies ſecundò: diuerſa genera, quorum vnum alteri non ſubijcitur, ſunt diuerſæ potentiæ metaphyſicæ, eſſentialiter diſtinctæ; ergo debent reſpicere actus eſſentialiter diuerſos; huiuſmodi autem actus ſunt differentiæ eſſentiales: igitur non poſſunt eaſdem differentias eſſentiales ſibi vendicare.

Reſpondeo illa genera in ratione potentiæ non eſſe diuerſa, ſed vnum quid: totam verò diſtinctionem, ſiue diuerſitatem à differentiis procedere. Verbi gratiâ, volatile, & terreſtre animal, non ſunt diuerſæ potentiæ in ratione animalis: ſed vnica potentia animalis, in ſe ſpectata, dicit ordinem ad diuerſos ſpecie actus, & differentias; & per differentiam volatilis determinatur ad volucre; per differentiam terreſtris ad terreſtre: ſicut potentia Phyſica materiæ primæ, quæ eſt in equo, & in homine, non eſt diuerſa potentia in ſe ſpectata, ſed vna, quæ dicit ordinem ad formam equi, & ad alias omnes; & per coniunctionem cum anima equi, fit propria equo, & ſic de aliis. Vnde argumentum non probat talem vnam potentiam multiplicatam in duobus generibus, aut ſuppoſitis, ſpecie differentibus, non poſſe actuari aliquibus ijſdem differentijs.

50. Obijcies tertiò: eadem ſpecies non poteſt eſſe ſub diuerſis generibus, quorum vnum ſub altero non continetur, vt patet ex Ariſtotele 4. top. c. 1. paulò ante medium, his verbis; *cùm vna ſpecies duobus generibus ſubiecta eſt, tunc alterum ab altero continetur.* Igitur duo genera non ſubalternata non poſſunt eaſdem habere differentias eſſentiales. Probatur conſequentia: vna quippe eademque differentia, vbicumque eſt, eandem ſemper ſpeciem conſtituit: ergo ſi duo genera eandem habeant differentiam, non duo erunt, ſed vnum genus, contra ſuppoſitionem.

Reſpondeo negando antecedens; & dico Ariſtotelem tantùm velle hoc ſæpius contingere, non verò ſemper, quod patet ibidem paulò poſt vbi ait: *Illud igitur videndum eſt an neutrum generi propoſito con-*

ueniat quoniam ſi nec alterum altero contineatur nec vtrumque eodem: certè id quod propoſitum eſt eſſe genus nullo modò poteſt. & 6 top. c. 3. ait quod ſupra citauimus, *ex quo perſpicuum eſt ſpeciem in duobus generibus eſſe quorum vnum altero non comprehendatur.* & paulo infra. *illud etiam perſpicuum eſt non neceſſariò ex omni differentia ſuum concludi genus: quandoquidem eſſe duorum generum, quorum vnum altero non continetur, eadem poteſt.*

51. Si quis tamen poſtremæ huic ſententiæ adhærere maluerit, ſic ad allata argumenta poterit reſpondere: ad primum quidem de bipede, & ſequentibus, has differentias materiales eſſe, & accidentales. Neque enim eſſe bipedem in animali, eſt principium eſſentiale, & formale, illius conſtitutiuum, ſed ſolummodo materiale, & extra eſſentialem definitionem eius. Similiter diuiſio quantitatis in permanentem, & ſucceſſiuam, accidentalis eſt: in continuam verò & diſcretam, eſſentialis: ſicut diuiſio potentiæ in cognoſcitiuam, & appetitiuam, eſſentialis eſt, quia ſumitur ex obiecto, à quo potentiæ ſpecificantur: in ſpiritalem verò, & materialem, eſt accidentalis, quia ſumitur ex ſubiecto. Idem de propoſitione, nam veritas eſt proprietas eius, ſicut & falſitas, vt oſtendemus libro ſequenti.

Ad authoritatem Ariſtotelis dicendum eſt ipſum loqui de differentiis accidentalibus: vel non aſſerendo, ſed dubitando: & hoc patet ex ipſo textu citato. Quæ omnia dicta ſint abſque præiudicio illius opinionis, quæ in quibuſdam ſpeciebus infimis negat differentias infimas ſimplices; quam etiam ſupra problematicè dictauimus.

QVAESTIO II.

De prædicamentis in communi.

SECTIO I.

Quid sit prædicamentum, & quæ conditiones entis prædicamentalis.

1. PORPHYRIVS cap. de specie aliquantò post initium, satis indicat quâ ratione constet prædicamentum, cùm dicit, in vnoquoque prædicamento esse genera summa, intermedia, species infimas, & indiuidua. Ex hoc enim facile est ipsum describere hoc modo. *Prædicamentum, est ordo seu dispositio naturalis, alicuius summi generis, & eorum, quæ sub ipso sunt*, vel, *est dispositio multorum prædicabilium sub vno summo genere*, eâ ratione, vt magis vniuersalia ponantur priori loco; posteriori verò minùs vniuersalia, inchoando à summo genere, & progrediendò vsque ad indiuidua.

Vnde, licet summa genera sæpiùs vocentur prædicamenta, quia primò, & principaliter de prima substantia prædicantur: tamen, quia non illa solùm, sed etiam quæ sub illis posita sunt, de prima dicuntur substantia, ideo magis propriè sumitur prædicamentum pro tota serie ex summo genere, intermediis speciebus, atque indiuiduis constitutâ; & ita differt à prædicabili, quod vnum solùm prædicatum dicit. Huiusmodi verò coordinatio superiorum & inferiorum, dicitur naturalis, quia non est purè arbitraria, sed vel est ex natura rei, si sit distinctio formalis Scoti inter illa: vel secundùm naturam rei, & cum fundamento in ipsa re, fit ab intellectu. Postulat enim natura rerum, vt à conceptibus vniuersalioribus, & simplicioribus ad minùs vniuersales, magisque compositos progrediamur, vt tollatur confusio, & rectiùs cognoscantur ipsa composita, priùs cognitis eorum partibus.

Cœterum talis dispositio, & coordinatio formaliter erit relatio superiorum ad inferiora & inferiorum ad superiora, in ratione prædicabilium,

& ſubijcibilium: neque aliter de ea philoſophandum eſt, quàm de relatione generis ad ſpeciem, ſpeciei que ad genus, & ſimilibus, de quo latè in libris præcedentibus.

2. Quod ſpectat ad conditiones, quas exigunt entia prædicamentalia, ſeu res, quæ in prædicamentis ordinari debent, præcipuæ numerantur ſeptem, aut octo, his verſibus comprehenſæ.

Vox vna, & ſimplex rebus concinna locandis:
Entia per ſeſe finita, realia, tota.

Prima itaque conditio eſt: vt vox, per quam ens prædicamentale exprimitur, ſit vna; videlicet quoad ſignificationem, itaut non ſignificet plura diuerſa: & ſic excluduntur æquiuoca, & analoga, quæ plures habent ſignificationes, pluraque diuerſa important, modo explicato in ſectione de analogis.

Secunda conditio eſt, vt vox ſit ſimplex, & incomplexa; itavt ei primariò non reſpondeant in mente plures conceptus, quamuis alioquin vniuoci, vt eſt animal rationale. Licet enim hoc idem ſit quod homo, & vna per ſe eſſentia: tamen ex modo ſignificandi, duo diuerſi conceptus primò vocibus illi reſpondent, alter, vt genus, alter vt differentia; alter per modum ſubſiſtentis, alter per modum adjacentis. & has duas conditiones in Ariſtotele reperies, vt ex dictis conſtat, vbi reiecit æquiuoca, & complexa retentis vniuocis, & incomplexis: tandemque capite quarto incomplexa diuiſit in ſubſtantiam, quantitatem, qualitatem, & cætera prædicamenta.

3. Tertia conditio eſt, vt vox ſimplex & incomplexa, debito modo exprimatur, ſcilicet vel in concreto, vel in abſtracto, ſecundùm quod rerum natura poſtulat. Exiſtimo autem in prædicamento ſubſtantiæ debere res exprimi per nomina concreta; in alijs verò per abſtracta. Ita tenet D. Thom. opuſc. 42. c. 19. de ente & eſſentia c. 7. ſub finem, vbi ſic ait, *nomina accidentium concretiuè dicta, non ponuntur in prædicamento, ſicut ſpecies vel genera, vt album, vel muſicum, niſi per reductionem; ſed ſolùm ſecundùm quòd abſtracta ſignificantur. Vt albedo, & muſica.* Idem tenet ibi Caiet. Sotus c. de quantitate, qu. 1. ad 2. alijque communiter contra recentiores aliquos, qui etiam in prædicamentis accidentium volunt res debere exprimi per nomina concreta.

Probatur ex Ariſtotele cap. de ſubſtantia, vbi ait ſubſtantias ſecundas, hoc eſt, vniuerſales, eſſe genera, & ſpecies primarum, hoc eſt ſingularium; non poſſunt autem obtinere ratione͂ generis, aut ſpeciei, prædicati, vel ſubiecti, niſi ſumantur in concreto. Non enim rectè dicitur, *Petrus eſt animalitas, aut humanitas:* bene autem, *Petrus eſt animal, Petrus eſt homo:* quia in abſtracto ſumpta habent rationem partium, pars autem, vt ſic, non prædicatur de toto.

4. Probatur ſecunda pars primò ex Ariſtotele 3. top. c. 1. ſub initium, vbi ait, iuſtitiam eſſe per ſe, & vi ſuâ in genere, non verò iuſtum: &

lib. 2. cap. 2. initio ait, coloratum non rectè aſſignari pro genere candoris.

Deinde prædicamentum, vt dixi, eſt ſeries generum, ſpecierum, & indiuiduorum: concreta autem accidentium non ſunt genera, vel ſpecies, ſed ſolùm abſtracta: nam album dicitur de cygno, niue, *in quale contingenter*, tanquam accidens: albedo verò de hac, & illa albedine dicitur eſſentialiter, & *in quid* tanquam ſpecies.

Denique vna ex conditionibus entis prædicamentalis, vt iam dicemus, excludit à prædicamento entia per accidens, hoc eſt conſtituta ex rebus diuerſorum prædicamentorum: concreta verò accidentium ſic ſe habent, vt album ex albedine qualitate, & ex ſubiecto ſubſtantia: aut ſaltem ſumuntur vt entia per accidens: quod addo, quia ſi dicantur tantùm ſignificare formam, & connotare ſubiectum, de quo ſupra, ſectione de paronymis, & q. de genere: ex modo tamen ſignificandi ſunt entia per accidens, duoque diuerſa important. Vnde cum modus ſignificandi maximè ſpectetur in logica, hæc non poſſunt in concreto reponi in categoria.

5. Dices: quæ ponuntur in prædicamento ſubſtantiæ, ideo debent ſumi in concreto, quia ſubſiſtentia, ſeu modus ſuppoſiti, qui per nomen concretum inportatur, efficit vnum per ſe cum ſubſtantia, eamque vltimò complet: ſed inhærentia ita ſe habet cum accidente: illud enim complet vltimò, & cum eo efficit vnum per ſe in eodem ordine, & genere.

Adde quod, cùm prædicamenta diſtinguantur per diuerſos modos prædicandi de prima ſubſtantia, vt dicemus ſectione ſequenti; & accidentia non poſſint prædicari de ſubſtantia, niſi in concreto, debent conſequenter in concreto ſignificari in ſuis prædicamentis, vti ea expreſſit Ariſtoteles in quatuor vltimis, nempe *ſitum eſſe*, *calceatum eſſe*, *in foro eſſe*, *heri fuiſſe*. Et verò ſi hæc in abſtracto ſumantur, includuntur in prioribus prædicamentis, nimirum locus, & tempus in prædicamento quantitatis: habitus ſeu veſtis, in prædicamento ſubſtantiæ.

Reſpondeo, accidens in ſua natura ſufficienter eſſe completum abſque inhærentia, quamuis ſine illa non poſſit habere ſuum effectum formalem, quem ſubjecto communicat: ſubſtantia verò eſt incompleta ſine ſubſiſtentia, quæ eſt terminus eius intrinſecus, eam vltimò perficiens, & faciens eam eſſe in ſeipſa.

Eſt & aliud diſcrimen, quod ſcilicet inhærentia permiſcet accidens cum ſubſtantia, cui inhærere dicitur: ſubſiſtentia verò diſtinguit ſubſtantiam â cæteris: nam modus eſſendi in ſe, ſoli conuenit ſubſtantiæ. Vnde cùm prædicamenta ponantur ad rerum diſtinctionem, inhærentia accidentis, per concretum importata, inutilis eſt ad ſeriem prædicamentalem: ſubſiſtentia verò eſt ad eam neceſſaria.

6. Ad aliud dicendum eſt, modum prædicandi fundari in modo eſſendi, ex quo à priori & principaliter diſtingui debent prædicamenta, quamuis à poſteriori, & ſecundùm nos clarius à modo prædicandi ducantur:

Vnde cum accidentia ſint in ſubſtantia in abſtracto non in concreto (neque enim album eſt in cygno, ſed albedo) conſequenter poni debent in prædicamentis ſuis per nomina abſtracta, atque adeo natura modi prædicandi de ſubſtantia, non vero ſeriei prædicamentalis neceſſitas ea poſtulat in concreto.

Præterea modus prædicandi de inferioribus conſtituit quodlibet prædicamentum intrinſecè, quia neceſſariò exigit genera, ſpecies & indiuidua, nam ſi qualitas non prædicaretur alio modo de ſubſtantia, quàm relatio &c. non eſſet ratio diſtinguendi vnum ab alio, modus verò prædicandi de prima ſubſtantia diſtinguit extrinſecè tantum ipſa prædicamenta.

Ariſtoteles autem nominibus concretis vſus eſt in quatuor vltimis categorijs, vt naturam rerum quæ in illis collocantur, melius declararet, quæ licet in abſtracto ſumptæ ſub nominibus aſſignatis poſſint ad alia prædicamenta pertinere: ſub diuerſa tamen ratione accipiuntur quando ſua conſtituunt, vt conſtabit in propriis locis.

7. Quarta conditio eſt, vt quod ſtatuitur in prædicamento ſit ens reale. Cum enim Ariſtoteles diuiſit ens in decem prædicamenta, ſemper locutus eſt de ente reali vt patet 5. Metaph. c. 7. & lib. 6. c. 2. & alibi. Et verò entia rationis non poſſunt in eadem ſerie cum entibus realibus collocari, quia cum illis vniuocè non conueniũt, nec poſſunt de eis tamquam genera aut ſpecies enuntiari: ad hoc enim requiritur, vt ſub eodem nomine eadem ſit ratio ſignificata.

Non nego tamen quin aliquod entis rationis prædicamentum poſſit ſeorſim conſtitui, vt aſſerit Petrus niger ſecundâ parte ſui clypei q. 6. Sotus q. vltima de anteprædicam. in fine, quia in entibus rationis reperiuntur genus ſupremum & intermedia, ſpecies infimæ, & indiuidua, & ſic in ea ſententia, quæ ſtatuit vniuerſale eſſe ens rationis, ſupremum genus erit ens rationis logicum, ſequetur deinde vniuerſale prædicabile *in quid* & prædicabile *in quale*, tum ſpecies infimæ erunt genus, ſpecies, differentia, proprium, & accidens, indiuidua verò, hoc genus, hæc ſpecies, hoc prædicatum, &c.

Dices ens rationis non poteſt eſſe ſummum genus, quia includitur in differentiis entium rationis particularium, cùm enim hæc non ſint entia realia, debent eſſe entia rationis.

Reſponderi poteſt ens rationis ſumi poſſe duobus modis, primò vt diſtinguitur contra ens reale, & ſic continet omnia entia rationis, tum perfecta ſeu completa, tum incompleta, quomodo eſt tranſcendens & non genus. Secundò prout dicit naturam integram, quæ non eſt pars nec differentia alterius, & ita non includitur in differentijs quæ ſunt entia imperfecta, ideoque poteſt eſſe genus. Sed hæc quæſtio eſt minoris momenti, quam vt latius eam perſequi debeamus.

8. Quinta conditio eſt, vt ens illud reale quod ſeriem prædicamenta-

lem ſubit, ſit ens per ſe, hoc eſt vnius eſſentiæ, non vero ens per accidens. Eſt autem ens per accidens, quod componitur ex rebus diuerſorum prædicamentorum, vt album ex ſubſtantia & qualitate: aut ex rebus ejuſdem, ſed in ſuo ordine completis, vt aceruus lapidum: quilibet enim lapis ſeorſim eſt in ſe ſubſtantia completa. Ratio huius conditionis patet ex tertia præcedenti, quia non poſſet prædicari tanquam genus vel ſpecies de inferioribus. Deinde huiuſmodi entia poſſunt pro libito multiplicari in infinitum, ideoque non poteſt terminus prædicamentalis eis præfigi. Tertiò ex hoc confuſio potius quam diſtinctio in coordinatione categorica oriretur. Quartò ens per accidens non eſt ſimpliciter vnum ſed plura, ideoque non debet per modum vnius ſedem aliquam particularem occupare. Quintò vix cadit per ſe ſub ſcientiam, ergo neque per ſe debet conſiderari in prædicamento.

Sexta conditio eſt vt illud ens per ſe, ſit totum aliquod, & completum: quod intellige de his quæ in recta ſerie collocantur. Illud autem completum cenſeri debet, quod non concurrit ad compoſitionem alterius entis per ſe, vt Petrus, hæc albedo: aut ſi concurrit, prædicatur *in quid* de eo tanquam genus, aut ſpecies: licet enim genus ſit pars inferiorum, ſumitur tamen in concreto & vt totum reſpectu eorum, ſicut explicuimus ſectione quinta de genere: & quamuis differentiæ ſumantur etiam in concreto; quia tamen per nomina adiectiua prædicantur, non habent propriè rationem totius & entium per ſe ſtantium in inferioribus, ſicut genus; ſed formarum adiacentium generi tanquam ſubjecto, ideoque naturam partis & entis incompleti ſortiuntur potiùs, quàm genera.

9. Per hanc igitur conditionem excluduntur à recta ſerie prædicamenti partes omnes componentes, ſiue Phyſicæ vt materia, forma, caput, manus; ſiue metaphyſicæ: item vniones, modi, termini quantitatis, cœteraque imperfecta, & incompleta vt ſic: quod addo, quia ſunt aliqua entia, quæ aliquando modum, & ſtatum incompletorum ſubeunt, licet in ſe completa ſint, vt duæ guttæ aquæ ſeorſim ſumptæ, ſunt entia completa, & directè in categoria collocantur, ſi vero iungantur, ſtatum partium ſubeunt, & tunc non per ſe, ſed ſolum reductiue & totius beneficio collocantur.

Ratio huius conditionis eſt, quia partes ſufficienter ponuntur in prædicamento ratione ſui totius, & ſi in eo directè collocarentur, bis includerentur. Similiter conceptus ſummi generis cuiusvis prædicamenti v. g. ſubſtantia, ſi complecteretur ſubſtantiam completam, & incompletam, totum & partes totius, bis includeretur in prædicamento, ſemel ratione ipſius totius, & ſemel rationis partium eius, quod abſurdum cenſeri debet.

10. Vltima conditio eſt vt ſit finitum, quæ communiter intelligitur de finito ſecundùm eſſentiam id eſt quod habet eſſentiam limitatam, licet alioqui ſit illimitatum, & infinitum ſecundùm alias conditiones,

vt ſecundùm

vt ſecundùm extenſionem, intenſionem, durationem, & ſic Deus ſolus per hanc conditionem reijcitur à prædicamento.

Infinitum autem ſecundùm quid, & in aliquo certo genere, vt ſi daretur linea infinitè extenſa, calor infinitè intenſus, numerus lapidum infinitus, communis ſententia eſt ponendum eſſe in prædicamento, quia non excedit perfectionem illius determinati generis, ſub quo ponitur, vt linea infinita non excedit perfectionem quantitatis, & ſic de alijs: at ens infinitum ſecundùm eſſentiam, quia omnem perfectionem ſimpliciter includit, non poteſt ad aliquod certum genus adſtringi, aut in aliquo ſpeciali ordine diſponi: ſed de hoc agemus ſectione quarta ſequenti.

Dices: Ariſtoteles quinto metaph. c. 13. ſic ait, *multitudo quantum quid, ſi numerabilis eſt, magnitudo verò ſi menſurabilis.* Ergo ex Ariſtotele, multitudo innumerabilis, qualis eſſet numerus infinitus, non eſſet quantitas, atque adeò non poneretur in prædicamento. Idemque dici debet de magnitudine immenſurabili, qualis eſſet linea infinitè extenſa.

Præterea: eſſentia quantitatis conſiſtit in extenſione: ergo ſi eſt extenſa infinitè, ejus eſſentia eſt infinita; & ſic à prædicamento debet excludi, ſicut Deus.

Denique: ſpecies numeri variantur per variationem cuiuſque vnitatis: ergo ſi daretur numerus infinitus, ſecundùm ſpeciem, hoc eſt, eſſentialiter eſſet infinitus. Ita argumentatur Ruuius, dicens numerum infinitum non poſſe poni in prædicamento, benè autem aliam quantitatem infinitam, quia iſta eſſet tantùm infinita accidentaliter, ſeu integraliter.

II. Reſpondeo pro nunc ad primum, Ariſtotelem velle multitudinem eſſe quantum quid, id eſt certum, finitum, & determinatum quantum, dum poteſt menſurari, aut numerari: ſi autem menſurari non poteſt, non erit quantum quid, ſeu determinatum, ſed non ideò non erit quantum, abſolutè loquendo, neque extra prædicamentum. Vel dico numerum infinitum, vel extenſionem infinitam poſſe numerari, & menſurari, non adæquatè, ita vt totum poſſit pertranſiri, ſed ſecundùm partes: & ita intellexit Ariſtoteles.

Reſpondeo ad ſecundum, quòd licet extenſio dicatur eſſentia quantitatis, vel lineæ: tamen maior, aut minor extenſio, eſt illi accidentalis, ideoque non facit ejus eſſentiam perfectiorem, vel minùs perfectam. Deinde illius eſſentia erit ſemper limitata ſub genere quantitatis: at infinitum ſimpliciter ſecundùm eſſentiam, eſt infinitum in omni genere entis.

Eademque eſt ſolutio tertij, quia quæcumque ſpecies numeri coarctabitur ad quantitatem, & ſic erit finitæ perfectionis. Adde quòd non poteſt oſtendi ſpeciem maioris numeri, eſſe perfectiorem ſpecie numeri minoris: vnde quantumuis in infinitum augeatur numerus, non inferetur perfectior eſſentia.

SECTIO II.

Quot sint prædicamenta.

12. MAXIMA fuit apud antiquos philosophos de numero categoriarum controuersia, sed omissis pluribus hac de re sententijs, tres possunt assignari præcipuæ. Prima Platonis, qui aliquando vnum statuit prædicamentum, nempè ens. Eum secuti sunt aliqui recentiores, sed non Scotus, vt ei perperam affingunt Complutenses. Licet enim velit ens esse vniuocum ad omnia entia: negat tamen esse genus. Secunda est Zenocratis, teste Simplicio, qui omnia sub duobus complexus est, nempe sub accidente, & substantia: & eam etiam aliqui recentiores amplexati sunt.

Tertiam primus tenuit Architas Tarentinus, teste Iamblico apud Boëtium, licet Auerroes primum eius authorem Aristotelem esse dicat: nimirum decem esse prædicamenta, substantiam, quantitatem, qualitatem, &c. ita expresse in libro categoriarum c. 4. & primo topicorum c. 7. indeque famosa extitit diuisio ista in decem generalissima, seu prædicamenta, eique calculum suum dedere posteriores, ferè omnes Philosophi, tanquam probabiliori, aut saltem Philosophorum authoritate magis approbatæ: quod addo, quia in sex vltimis prædicamentis non ita facilè assignare licet species, & genera, rationesque eorum ab inuicem exactè distinguere. Vnde ipse Aristoteles 5. Phys. in fine capitis primi; & 5. metaph. c. 6. octo tantùm numerauit, omisso situ, & habitu: nec vllam adiecit particulam, quâ indicaret plura esse: sicut adiecit dum pauciora numerauit, vt 1. etich. c. 6. & 6. metaph. c. 2. Denique non potest euidenti ratione probari omnia non posse ad vnum, aut ad duo reuocari. Quare

13. Dico primò, probabile esse vnum esse solummodo prædicamentum, nempe ipsum ens, sub quo tamquam sub genere supremo omnia coordinentur. Huius conclusionis probatio pendet à duplici capite, videlicet an ens sit vniuocum, & hoc posito an sit genus. Scotistæ enim volunt esse vniuocum, & negant esse genus: sed nos Deo fauente vtrumque vt probabile ostendemus in metaphysica, maiorem enim postulat hæc quæstio discussionem, quàm locus iste ferat.

Breuiter autem probatur, quòd sit vniuocum, saltem respectu entium creatorum: quia de omnibus dicitur nomine, & ratione eâdem, quæ est vniuocorum definitio. Quòd autem sit dependens in accidente, & independens in substantia; in illo minus perfectum, in ista perfectiùs:

hoc ad particulares vtriusque rationes, & differentias referendum est; non autem in rationem communem: quia dum quis rationem entis apprehendit, non apprehendit dependentiam, vel independentiam, perseitatem, vel inalietatem, &c. Vnde stat vniuocatio logica, licet analogia Physica in eo reperiatur ratione particularium conceptuum, ipsâ ratione communi posteriorum.

Quòd autem sit etiam genus, breuiter ostenditur, quia dicitur vniuocè & *in quid* de multis specie differentibus: quæ est generis definitio. Si enim quæritur quid sit substantia, quid sit accidens? rectè respondetur quòd sit ens.

14. Tantùm obijci potest, conceptum generis non debere includi in differentijs: ens autem includi in differentijs, quia alioquin essent nihil. Sed ad hoc responderi potest in primis, non esse necesse genus non includi in differentijs, vt probabiliter ostendimus sectione 5. de differentia.

Secundò, ens aliud esse completum, aliud incompletum: completum est, quod non est pars, nec differentia alterius; & istud debet statui pro summo genere: sic enim non includitur in differentijs, quæ sunt entia incompleta: sicut in simili dicitur de substantia incompleta, quæ tamquam verum genus diuiditur per corporeum & incorporeum. Nam differentia corporei est substantia, sed incompleta: & ita genus substantiæ non includitur in illa. Et hæc sit prima huius conclusionis probatio. Ad rationem enim prædicamenti requiritur tantùm quòd habeat conceptum aliquem supremum, vniuocè, & vt genus de omnibus inferioribus prædicabilem, quod enti conuenire ostensum est.

15. Probatur secundò authoritate Aristotelis 5. Metaph. c. 7. & præsertim 1. top. c. 7. vbi pro prima categoria non assignat substantiam, quatenùs communiter sumitur vt quid ab accidente distinctum, sed prout significat quidditatem, quæ non solùm substantiæ, sed etiam accidenti competit, *genera prædicamentorum*, inquit, *sunt numero decem, quid est, quantum, quale, ad aliquid, vbi* &c. & paulò post *manifestum est autem quoniam quodquid est, interdum substantiam significat, interdum quale, interdum aliam categoriam.* Vnde patet quod Aristoteles vnum prædicamentum constituit de omnibus prædicationibus essentialibus, quæ reperiuntur in substantia, quantitate, qualitate, &c. respectu inferiorum: quæque sunt prædicationes generis, vel speciei sub vno summo genere entis, seu quidditatis: deinde verò subdiuidit illud in substantiam, quantitatem, qualitatem, relationem, &c. Et sic vnicum sustineri potest prædicamentum.

Quando verò Aristoteles 8. metaph. c. vltimo dicit ens non esse genus: sumit ens latissimè, prout distinguitur contra nihil; non pro ente completo vel intelligit non esse genus prædicamentale, quod debeat poni in definitionibus, vt ipsemet ait: quia cùm dicatur de omnibus prædicamentis, non debet poni in definitione specierum, quæ in prædicamentis po-

nuntur: eoquòd tale genus debet distinguere speciem, saltem ab aliquibus rebus, vt constat ex 6. top. c. 2. ante medium.

Sed quia huiusmodi communis ratio entis potest probabiliter dici analoga, non vniuoca respectu substantiæ, & accidentis, ob inæqualem participationem, seu dependentiam essentialem accidentis à substantia, ideò.

16. Dico secundò, probabiliter etiam duo prædicamenta statui posse, alterum substantiæ, alterum accidentis in communi, quod deinde in nouem diuersa genera, quantitatem, qualitatem, relationem, &c. subdiuidetur.

Probatur, quia nulla efficax ratio assignatur ad probandum accidens in communi, non esse vniuocum, atque genus ad omnia accidentia: prædicatur enim nomine, & ratione de omnibus, neque de vno per ordinem ad aliud, aut dependenter ab alio.

Dices: ex Aristotele 1. post. c. 12. propositiones in quibus vnum prædicamentum negatur de alio, sunt immediatæ, seu non habent medium quo possint probari à priori: ergo accidens non potest esse genus vniuocum ad omnia accidentia; alioquin ista propositio, *qualitas non est substantia* posset sic à priori demonstrari: *nullum accidens est substantia sed qualitas est accidens: ergo non est substantia.*

Respondeo pro nunc, tales propositiones vocari ab Aristotele immediatas, non quod earum extrema non conueniant in aliquo superiori vniuoco, & generico; sed quia sunt immediatæ in logica, ad quam non pertinet eas demonstrare à priori, sed ab ea supponuntur, vt per se notæ, ob receptam communiter ab omnibus Philosophis diuisionem entis in decem prædicamenta, tamquam in genera, essentialiter diuersa. Cœterùm nihil vetat tales propositiones demonstrari à metaphysica, cuius est agere de ente, & speciebus entis. Deinde possunt dici immediatæ, & indemonstrabiles quoad nos, quia medium, per quod demonstrari possunt nempe accidens, non est nobis notius, quàm quoduis genus, ipsi suppositum, hoc est quantitas, qualitas, relatio &c.

17. Instabis: Aristoteles 8. metaph. c. vltimo circa finem, & lib. 10. c. 2. in fine, & alibi dicit ens statim esse substantiam, quantitatem, qualitatem &c. non expectans aliud, quo fiat talia; sed seipso esset alia absque medio: ergo etiam in metaphysica tales propositiones sunt immediatæ, & inter ens, & prædicamenta non datur accidens, quod possit esse genus ad illa.

Respondeo primò, posse etiam dici immediatas in metaphysica quoad nos, ob rationem iam dictam; quia non est nobis notius quòd quantitas sit accidens, quàm quòd sit quantitas, hoc est, magnitudo: neque quòd relatio sit accidens, quàm quod sit relatio, seu ratio respiciendi aliud; & sic de alijs.

Respondeo secundò, Aristotelem ibi tantùm velle ens descendere ad substantiam, quantitatem &c. per se ipsum absque medio distincto, quod

ſit alia res ab ipſo ente, & quouis prædicamento: non autem negat quin poſſit eſſe alius conceptus intermedius, cum ipſo identificatus, quo deſcendat ad prædicamenta, qualis eſt eſſe per ſe, & eſſe in alio, & hoc oſtendit eius comparatio: ait enim ſubſtantias ſeparatas eſſe vnum ſeipſis, ſicut ens ſeipſo eſt ſubſtantia, &c. at ſubſtantiæ ſeparatæ ſunt vnum, ex genere, & differentia compoſitum, ſcilicet ex ſubſtantia, & incorporeo; ergo ſubſtantia erit compoſita ex ente, & differentia perſeitatis: quantitas ex ente, & differentia accidentalitatis.

18. Dico tertiò, facta abſtractione ab vniuocatione, & genereitate entis, rectè aſſignari decem prædicamenta. Ratio eſt, quia, cum prædicamentum ſit ſeries, & coordinatio multorum prædicatorum ſub vno ſummo genere, aliud eſt quærere quot ſint prædicamenta, aliud quot ſint ſumma genera. Vnde quamuis ens eſſet genus ad omnia entia, non ideo minùs eſſent decem prædicamenta, hoc eſt, decem claſſes, ſeu decem diuerſæ ſeries multorum prædicatorum ſub vno ſummo apice, ſeu genere, nempe ente. Et quodlibet quidem prædicamentum habebit ſummum genus in ſuo ordine, & in propria prædicatorum ſuorum ſerie; itaut non habeat alia ſuperiora intra ſe ipſum, licet habeat ſuperius extra, & ſupra ſe. Hoc enim modo ſubſtantia *v. g.* erit ſummum genus prædicamenti ſubſtantiæ: ens verò erit genus, ſeu extra & ſupra ſeriem illius prædicamenti; & ita de prædicamentis accidentium: ens quippe non eſt ſubſtantia, nec accidens, ſed ab vtroque abſtrahit.

Vnde, ſi Ariſtoteles alicubi vocauit iſta decem prædicamenta, ſumma genera, tantùm voluit eſſe; intra ſe, in ſuo ordine, & ſerie ſumma non autem ſimpliciter. Et ita probabiliter defenditur denarius prædicamentorum numerus abſque præiudicio vniuocationis, & genereitatis pſius entis.

19. Cœterùm ad huius numeri, ſiue diuiſionis prædicamentorum congruentiam adſtruendam, multæ rationes à varijs afferri ſolent. Ocham 1. p. Logicæ c. 42. & quodlib. 5. q. 22. illum numerum colligit ex diuerſis interrogationibus, quas poſſumus facere de prima ſubſtantia, in ordine ad quam, ex omnium conſenſu, ipſa prædicamenta explicari, & concludi debent. Quærimus autem de prima ſubſtantia quid ſit, & hoc eſt prædicamentum ſubſtantiæ: quanta ſit, qualis ſit, quò referatur, quid agat, quid patiatur, vbi ſit, quomodo ſit in loco, quando ſit, & quomodo induta.

Neque aliter Ariſtoteles hunc numerum colligit in iſto tractatu, c. 4. & lib. 5. metaph. c. 7. quàm ex diuerſis prædicationibus, quæ ex varijs interrogationibus colliguntur. *Eorum quæ prædicantur*, inquit, *quædam ipſum quid eſt ſignificant*, *quædam quale*, *quædam quantum*, &c.

Diuus Auguſtinus in ſuis categorijs, c. 8. illum numerum explicat per diuerſos modos eſſendi in ſubſtantia, quæ alias nouem categorias ſuſtinet. Ex his enim alia ſunt in ſubſtantia, alia extra ipſam, alia extra &

intra. Quantitas, qualitas, & situs sunt in ipsa: statim enim atque dicimus Petrum esse substantiam, aduertere necesse est ipsum esse magnum, aut paruum, nigrum, aut album, stantem, aut iacentem. Extra substantiam sunt vbi, quando, habitus: nam locus, tempus, & vestis ab illa separata sunt. Relatio denique, actio, & passio sunt communia, & partim extra, partim intra: nam relationem quis non habet, nisi ad alterum: nec quis agit, nisi in aliud, nec patitur, nisi ab alio.

20. Diuus Thomas viam Diui Augustini secutus est: paulò aliter tamen diuisionem prædictam digessit 5. metaph. lectione 9. & 3. Phys. lect. 5. litterâ *I.* hoc discursu. Quidquid inest, seu prædicatur de prima substantia, vel est idem cum ipsa, & prædicatur secundùm essentiam, vel secundùm accidens, si secundùm essentiam, vt *Petrus est homo*, constituitur prædicamentum substantiæ: si verò secundùm accidens, constituuntur nouem alia. Illud quippe, quod de prima substantia accidentaliter dicitur, est illi intrinsecum, vel extrinsecum; vel partim intrinsecum, partim extrinsecum. Si intrinsecum, constituentur tria priora: nam si illi conuenit absolutè vt consequens materiam, est quantitas: si vt consequens formam, est qualitas: si ad aliud referat, est relatio.

Quòd si prædicatum fuerit quid extrinsecum: constituentur alia quatuor, vbi, quando, situs, habitus: habitus quidem si fuerit ornamentum substantiæ, vt vestes: locus verò, seu vbi, si fuerit illius mensura secundùm quantitatem, absolutè sumptam; si verò secundùm quantitatem, certo quodam modo, erit situs, vt stare, sedere. Quod si fuerit mensura secundùm tempus, erit quando, vt heri. Denique si ea, quæ prædicantur, partim sint extrinseca, partim intrinseca, constituentur duo reliqua prædicamenta, actio nimirum, & passio, quæ partim sunt in agente, partim in patiente; in illo quidem vt in principio; in isto verò, vt in subjecto, seu termino.

21. Huiusmodi tamen discursus, & diuisio non caret difficultate; nam actiones immanentes, omninò inhærent in substantia, à qua eliciuntur; ideoque non sunt partim extrinsecæ. Item vbi, situs, & quando, seu duratio, dicuntur à multis esse modi interni. Similiter non satis ostenditur quomodo quantitas sequatur materiam, cum potius forma sit quæ illam exigit; & major, vel minor sit in corpore, ob diuersitatem formarum, informantium materiam.

Ad hæc dicendum nunc est pro sententia diui Thomæ, abstrahendo à varijs opinionibus, de quibus in proprijs locis, vltima prædicamenta, nimirum *actionem*, *passionem*, *vbi quando*, & *situm*, non appellari formas extrinsecas, quasi nullæ inhæreant in substantia, sed quia vel in se, vel respectu nostri inuoluunt ordinem ad extrinseca, à quibus accipiunt quodammodo complemētum suæ denominationis. Nam *vbi*, & *situs* dicunt ordinem ad superficiem ambientem; *quando* connotat externam temporis durationem: *actio* dicit respectum ad principium, à quo

procedit: & quia omnis actio non est immanens, ideò actioni in communi non repugnat extrinsecè denominare. Deinde agens, vt sic, non patitur & ideò vt agens, non denominatur intrinsecè per aliquid in se receptũ, sed tantùm vt patiens: saluâ tamen opinione Scoti, ex quo actio recipitur in agente. *Passio* etiam denominat subiectum cum respectu ad agens extrinsecum, à quo patitur.

22. Dicitur autem quantitas sequi materiam, & qualitas formam, quia quantitas non est nisi in rebus materialibus, saltem in sublunaribus: qualitas verò sequitur formam secundùm se, siue sit in materia, siue non; vnde res diuersæ speciej, diuersas habent qualitates, vt explicat Sotus c. 4. in prædicam. q. 2.

Quando porrò Aristoteles, Diuus Thomas, & alij dicunt prædicamenta distingui ex diuersis modis prædicandi de prima substantia, loquuntur de distinctione secundaria, proxima, & notiori nobis: nam primariò distingui debent ex diuersis modis essendi, in quibus modi prædicandi fundantur: & isti modi essendi refunduntur in diuersitatem essentialem naturarum realium, quæ in prædicamentis coordinantur. Nisi enim quantitas haberet rationem formalem, diuersam à ratione formali qualitatis, non haberet diuersum modum essendi in prima substantia, nec consequenter prædicandi; atque adeo non faceret prædicamentum diuersum à prædicamento qualitatis. Quanta autem sit hujusmodi naturarum diuersitas, iam examinabimus.

SECTIO III.

Quomodo prædicamenta inter se distinguantur.

23. QVAESTIO ista debet intelligi de rebus ipsis, ex quibus prædicamenta contexuntur: quomodo videlicet inter se distingui debeant; circa quod triplex est sententia. Prima est Pauli Veneti c. 31. metaph. naturas ipsas reales prædicamentorum debere inter se distingui realiter, ita vt vna eademque natura non possit in diuersis prædicamentis constitui.

Secunda sententia est, prædicamenta inter se distingui debere, si non omnia realiter tamquam rem & rem, saltem formaliter ex natura rei, & actu ante operationem intellectus. Ita Sotus q. 2. de relatione, Complutenses q. 5. & in libris Physicorum, q. 2. de actione, & passione, vbi multos alios citant.

24. Probatur vtraque hæc sententia, primò ex Aristotele 1. post. c. 12. vbi asserit prædicamenta non misceri inter se, nec in aliquo communicare. Si autem quodlibet non esset actu distinctum ab alio ex parte rei, miscerentur inter se, & communicarent in identitate naturæ. Et 7. topic. c. 1.

ad diſcernendum vtrum aliquid ſit vnum numero cum alio, vel non, *videndum eſt*, inquit, *an in vno genere categoriæ minus vtrumque numeretur, vnumque qualitatem, alterum quantitatem, aliud relationem indicet.* Igitur quæ in diuerſis categorijs ponuntur, non poſſunt eſſe idem numero; & ita diſtingui debent ex natura rei.

Reſpondetur ad hoc argumentum, Ariſtotelem tantùm velle prædicamenta non miſceri inter ſe ſecundùm rationes formales, prout ab intellectu accipiuntur, & diſtinguntur. Nam verum eſt quòd relatio vt ſic, non eſt qualitas, nec quantitas, &c. licet res illa, quæ eſt relatio, ſit eadem, quæ eſt qualitas. Sicut ergo nulla quantitas eſt qualitas, ita nullum genus quantitatis, eſt ſpecies qualitatis; ideoque in nullo formaliter communicant.

Ad alium verò locum, dicitur dari diſtinctionem numericam rationis, qualis eſt inter hanc actionem, & hanc paſſionem; inter hanc albedinem, & hanc relationem ſimilitudinis, quam in ſe habet: ideoque ea quæ genere categoriæ differunt, numero differre, ſed aliquando ſolùm per intellectum.

24. Probatur ſecundò, quæ habent diuerſas naturas, definitiones, & eſſentias, ſunt à parte rei diſtincta: ſed omnia prædicamenta diuerſas habent naturas, & definitiones, ergo &c. maior conſtat, quia vnius eiuſdemque rei non poſſunt eſſe plures definitiones, & eſſentiæ: ſic enim idem à ſeipſo diuerſum eſſet. Minor etiam clara eſt, quia definitio ſubſtantiæ non eſt definitio quantitatis: neque eſſentia qualitatis eſt eſſentia relationis: vnde Ariſtoteles 1. poſt c. 12. ait propoſitiones, in quibus vna categoria negatur de alia, eſſe per ſe notas: ergo à parte rei actu quidditas qualitatis non eſt quidditas relationis, & ſic à parte rei actu diſtincta ſunt: quod idem valet in cæteris prædicamentis.

Reſpondeo negando maiorem. Nam etiam ex his authoribus animalitas, & rationalitas non diſtinguuntur ex natura rei in homine; & tamen diuerſas habent eſſentias, & definitiones. Vnde eadem res eſt diuerſa à ſeipſa ſecundùm diuerſas conſiderationes cum fundamento in re: quo fit vt vnum prædicamentum non poſſit in ſenſu formali prædicari de altero: neque enim rectè dicitur, *actio eſt paſsio*, licet eadem res ſit actio & paſſio: ſicut non rectè dicitur, *animalitas eſt rationalitas*, quamuis ſolâ ratione ratiocinatâ dicantur diſtingui: quia nimirum vna ratio non eſt de quidditate alterius, prout ſtant ſub diuerſis conceptibus.

25. Probatur tertiò. Ens quòd in decem ſumma genera diuiditur, eſt reale ex communi conſenſu; & patet ex Ariſtotele 5. metaph. c. 7. ergo erunt decem entia realia; & conſequenter à parte rei diſtincta, quia ens eo ipſo quòd eſt ens, eſt vnum, & ideo ab alijs diſtinctum.

Reſpondeo non eſſe neceſſarium prædicamenta, quamuis ſint decem entia realia, eſſe actualiter ex parte rei inter ſe diſtincta: nam in vna eademque re poſſunt multa genera per intellectum diſtingui, etiam non ſubordinata;

dinata; vnde eodem modo, quo distingũtur, eodem numerum denarium faciunt. Quia enim prædicamenta per intellectum, & artem disposita sunt, per eũdem in conceptus, & rationes hoc modo distinctas distribuuntur.

Probatur quartò. Prædicamenta sine ordine ad intellectum sunt actu primò diuersa, hoc est in nullo superiori conuenientia, aliàs non darentur à parte rei decem suprema entium genera: ergo etiam sunt distincta actu præter operationem intellectus. Probatur consequentia, quia major est separatio in primò diuersis, quàm in realiter distinctis: siquidem hæc possunt vniuocè conuenire; illis verò nihil est commune, præter nomen. Ita complutenses q. 5. de relatione, §. 1.

26. Respondeo, antecedens non esse ita certum. Ostendimus enim sectione præcedenti, ens, & accidens, probabiliter dici genera, sub quibus prædicamenta statuantur, neque propterea non esse decem summa genera in suo ordine, vt explicui conclusione tertia. Deinde: licet concedatur esse primò diuersa, nec in aliquo superiori conceptu conuenire, non rectè inferunt complutenses dari ob id à parte rei decem summa genera: nam nec genus, nec aliud vniuersale est à parte rei ex ipsorum opinione. Datur quidem fundamentum decem supremorum generum ex parte rei, sed non decem suprema genera formaliter: & ita sufficit vt ab intellectu distinguantur.

Ad probationem verò illius consequentiæ quæro quid intelligant per majorem separationem? Si enim intelligant distinctionem entitatum, falsum est quòd sit major separatio inter primò diuersa, quàm inter realiter distincta: tum quia non datur major distinctio distinctione reali: tum quia secundùm ipsos non est necessaria distinctio realis inter primò diuersa, hoc est, inter prædicamenta, sed sufficit distinctio formalitatum, aut modorum in eadem re. Si verò intelligant diuersitatem in rationibus formalibus, prout substant conceptibus intellectus, vera est probatio, sed nihil concludit pro distictione reali inter prædicamenta.

27. Probatur quintò: quia si prædicamenta solâ ratione ratiocinatâ distinguantur, nulla est ratio cur decem summa genera admittantur, nec plura nec pauciora, quia per intellectum possunt plures modi essendi & prædicandi distingui, sicut & isti decem ad pauciores reduci; ergo debent à parte rei distingui.

Respondeo negando antecedens: sufficienter enim ostensum est sectione præcedenti, conclusione tertia, esse decem prædicamenta, nec posse commodiùs plura, aut pauciora distingui: quia modi omnes, qui ab istis decem, aliquâ ratione diuersi assignari possunt, facilè ad eos reuocantur; & si pauciores assignentur, aliqua inde confusio sequitur, vt patebit, dum de singulis in particulari agemus.

28. Tertia sententia asserit non esse necessariam distinctionem ex natura rei inter prædicamenta, sed sufficere distinctionem rationis ratiocinatæ. Ita durandus in 1. d. 30. q. 2. n. 20. Soncinas 5. metaph. q. 13. Iauellus

q. 16. & 22. Suares disput. 39. metaph. sect. 2. n. 21. Auersa q. 16. Logicæ sect. 4. & alij.

Probatur primò ex Aristotele in prædicamentis, c. de qualitate in fine ubi concedit posse idem ad diuersa prædicamenta pertinere, his verbis, *præterea si quid idem & quale, & ad aliquid sit, in vtrisque ipsum generibus collocari non erit absurdum.*

Respondeo, Aristotelem non loqui ex propria sententia, sed iuxta definitionem relatiuorum ab antiquis traditam: ex ea enim sequebatur idem esse posse in diuersis prædicamentis: at ipse talem definitionem non approbauit, nec consequenter responsionem ex illa deductam, ex propria mente tradidit.

Deinde loquitur ex hypothesi, si aliquid idem sit quale, & ad aliquid, in vtroque genere collocabitur: at vtrum suppositio vera sit, ipse non explicuit.

Denique tantùm vult scientiam ad qualitatem, & relationem pertinere, diuersâ ratione: ad illam essentialiter; ad istam accidentaliter per relationem prædicamentalem sibi adiunctam; ex quo non potest concludi identitas realis inter duo illa prædicamenta.

29. Probatur secundò ex 3. Physic. c. 3. vbi Aristoteles comparat actionem & passionem interuallo, quod idem est, siue vt accliue, siue vt decliue spectetur: sicut & via, quâ itur Thebis Athenas, & Athenis Thebas, eadem est, inquit. Similiter enim motus egrediens ab agente, & receptus in passo, est eadem entitas, quæ vt exit ab agente, dicitur actio, vt recipitur in subjecto, dicitur passio. At ex actione, & passione constituit Aristoteles duo prædicamenta: igitur opus non est, vt prædicamenta distinguantur ex parte rei.

Respondeo actionem, & passionem distingui, saltem ex natura rei, tamquam duas formalitates eiusdem entitatis: & hoc ostendit Aristoteles citato loco, dum sic ait de interuallo accliui, & decliui: *hæc enim vnum quidem sunt, ratio tamen non vna est: similiter in mouente, & moto.* Et infra textu 22. ait *neque doctio idem est quod disciplina, neque actio idem quod passio, sed motus cui hæc insunt: nam huius in hoc, & huius esse actum ab hoc, diuersum est ratione.* vbi per *diuersum ratione* intelligit formaliter ex natura rei diuersum ad minùs. Sed de hoc in Physicis.

SECTIO IV.

An Deus ponatur in prædicamento.

30. HÆc quæstio solet communiter agitari in tractatu de prædicamento substantiæ, quasi in hoc solo statui possit Deus, si in aliquo statui debeat. Nihilominùs, quia alicui videri possit, ipsum etiam poni in prædicamento relationis, quatenùs in eo veræ relationes reperiuntur: item ratione sapientiæ, intellectus, voluntatis, & aliorum attributorum; in prædicamento qualitatis, &c. ideò satius duxi huiusmodi quæstionem in vniuersum examinare, an Deus in aliquo prædicamento debeat collocari, & quo modo in eo collocari possit. Pro cuius intelligentia.

Aduertendum est aliquid posse constitui in prædicamento tribus modis, primò directè, secundò indirectè, tertiò reductiuè: addunt & alij quartum modum, scilicet participatiuè. Directè ponuntur genera, species, & indiuidua: indirectè verò differentiæ, diuisiuæ, & constitutiuæ: quatenus sumuntur vt differentiæ: reductiuè autem ea, quæ sunt partes, aut modi rei, quæ directè ponitur: vt punctum reducitur ad prædicamentum quantitatis, cuius est modus, vnio, vel terminus. Similiter caput, brachium, materia, forma reducuntur ad prædicamentum substantæ, cuius sunt partes.

Participatiuè denique poni dicitur illud, quod non per se ponitur, sed per aliquid, quod est quædam illius participatio: & ita, cum creaturæ, quæ sunt quædam participationes Dei, quatenus omnis effectus aliquid de sua causa participat, directè in prædicamento collocentur, Deus dicitur in eo poni participatiuè, de quo non est dubium.

31. Certum etiam est ipsum non poni in prædicamento indirectè, quia non est differentia alicuius entis; nec item reductiuè tanquam partem, aut modum, aut aliquid imperfectum ad constitutionem alterius rei ordinatum, vt per se patet. Dicit tamen Diuus Thomas q. 7. de potentia, art. 3. ad 7. & in 1. sent. d. 8. q. 4. art. 2. ad 3. Deum esse per reductionem in prædicamento substantiæ vt principium illius: quo etiam modo potest dici esse in omnibus alijs, licet magis propriè in primo, quia substantia propinquior est Deo.

Nihilominùs 1. p. q. 3. a. 5. expressis terminis hoc negat. Vnde priori loco ita debet intelligi, vt Deus ponatur in prædicamento reductiuè, tanquam principium continens ipsum prædicamentum, illudque supereminens: in posteriori verò in eo non ponatur vt principium sub ipso, &

ab ipso contentum, sicut continetur punctum, principium lineæ; & vnitas, principium numeri, vt notat Caiet. ibi, & patet ex textu.

Solùm igitur controuersia est, an Deus ponatur directè in prædicamento. Affirmatiuam partem sustinent Gregorius Arim. Gabriel, & maior in 1. d. 8. Robertus Olkot q. 6. Marsilius q. 10. & alij. Negatiuam verò sanctus Thomas 1. p. q. 3. art. 5. & ibi Caiet. & Iauellus: item q. 13. art. 5. & primo contra gent. c. 24. & 25. ibique Ferrar. Scotus in 1. d. 8. q. 3. numer. 16. Suares, Complut. & Thomistæ atque Scotistæ communiter. Vtraque sententia probabilis mihi videtur, & vt probabilis hic sustinenda.

PRIMA PARS SECTIONIS.

Deum poni in prædicamento.

32. PRIMVM pro ista sententia argumentum petitur ex authoritate Aristotelis, & quorundam patrum. Aristoteles enim 12. metaph. c. 1. vbi diuisit ens in prædicamenta, nempe in substantiam, quantitatem, qualitatem &c. diuidit substantiam in mobilem, & in immobilem, & sub immobili ponit Deum c. 7. ejusdem libri. Item 1. Ethic. c. 6. ait bonum poni in omnibus categorijs, & pro exemplo in prædicamento substantiæ affert Deum, & mentem.

Accedit authoritas Diui Augustini 5. de Trinit. c. 8. 10. 11. & 12. Vbi ait duo prædicamenta, substantiæ nimirum, & relationis, dici propriè de Deo. Diuus quoque Damascenus lib. de decret. primar. institut. c. 7. ait summo genere substantiæ contineri Deum, Angelum, &c.

Respondeo in primis, Aristotelem in primo loco, dum loquitur de substantia immobili, seu de Deo, non ampliùs sumere substantiam pro ea, quæ est genus; sed pro substantia cum omni perfectione, & excludente omnem potentialitatem, quomodo est prædicatum transcendens omne genus. In alio verò loco attulit exemplum in ijs, quæ quoquo modo ponuntur in categoria: Deus autem ponitur in illa tum participatiuè, tum reductiuè, vt explicatum est numero præcedenti. Adde quòd non requiritur omnimoda veritas ad exempla. In alijs omnibus locis intelligit Aristoteles nomine Dei, intelligentias quas existimauit subtilia quædam habere corpora in genere animalis, & ab hominibus differre per immortale, vt patet 4. top. c. 2. & alibi.

33. Ad loca patrum respondeo, duo prædicamenta dici propriè de Deo, nimirùm substantiam, & relationem, non secundùm quòd limitata sunt ad genus, sed præcisè secundùm rationes suas formales, hoc

est, prout substantia dicit ens in se & non in alio, quomodo distinguitur contra accidens: & prout relatio dicit præcisè esse ad aliud: vt sic enim nullam includunt imperfectionem: at vero limitata ad genus, & ad categoriam, includunt imperfectionem, & potentialitatem, ideoque non possunt, vt sic, enunciari de Deo.

Vnde Damascenus in elementario, c. 8. ait genus generalissimum substantiæ continere supersubstantialiter increatam deitatem. Quo satis ostendit se sumere tunc substantiam transcendentaliter, & excellentissimo modo, prout transgreditur fines categoriæ, aut prout continet infra se categoriam, tanquam principium eius, sicut dictum est numero 31.

34. Secundum argumentum est quod habet Auicenna 2. metaph. c. 1. hoc modo. Inter ens in subjecto, & ens non in subjecto, hoc est inter accidens, & substantiam, non datur medium: sed Deus est ens non in subjecto, seu est substantia; & substantia est genus; ergo Deus est in genere substantiæ.

Respondeo non dari medium inter accidens, & substantiam in tota sua amplitudine sumptam, nimirùm secundùm rationem formalem existendi per se, quomodo competit Deo: at vt sic, duplex debet distingui substantia, alia est illimitata, infinita, & omni carens potentialitate: alia verò finita, potentialis, & per veras differentias contrahibilis. Prima non est in genere substantiæ sed illud transcendit, vt explicatum est in primo argumento. Quare ens primâ diuisione debet diuidi in infinitum, & finitum, & postea finitum in accidens, & substantiam categoricam.

Tertium argumentum. Omne quod prædicatur *in quid* de multis specie differentibus, est genus respectu illorum, vt patet ex definitione generis: sed spiritus prædicatur *in quid* de Deo, & Angelis, Ioan. 4. ergo spiritus est genus de prædicamento substantiæ, & ita in eo Deus contineri debet.

35. Respondeo tale prædicatum *in quid*. debere esse vniuocum: nihil autem esse commune Deo, & creaturis vniuocè secundùm Thomistas, sed ad summum analogicè: quia Deus est ens, & substantia per essentiam, creatura verò per dependentiam, & participationem à Deo: & ita omne prædicatum commune Deo, & creaturis, priùs, & antecedenter couuenit Deo, consequenter verò creaturis: & ideò non vniuocè, sed analogicè.

Ex Scotistis autem respondeo genus esse quid potentiale, & perfectibile per veras differentias, quæ variant essentiam rei, suntque extraneæ, seu extrinsecæ ipsi generi: nihil autem esse in Deo sic potentiale, quia quidquid in Deo est, si relationes fortè excipias, est formaliter infinitum, omnem perfectionem includens: itaut ratio infiniti sit modus, seu gradus intrinsecus omni prædicato dicto de Deo, non varians essentiam talis prædicati, sed illud perficiens intrinsecè in semetipso; sicut octauus gradus caloris perficit calorem, tanquam gradus intrinsecus, non tan-

quam propria differentia caloris; & ita non facit cum eo compositionem.

Respondeo tertiò, quòd licet concedatur aliquis conceptus communis Deo, & creaturis, qui intelligatur potentialis, & perfectibilis per alium, qui teneat locum differentiæ: iste tamen debet includere formaliter omnem perfectionem, alioqui Deus in ratione Dei conceptus, non intelligeretur omni ex parte perfectus. Ergo, si conceptus differentiæ includit omnem perfectionem, includit omnem alium conceptum, & consequenter perfectionem generis: ergo frustra ponuntur duo conceptus diuersi ad constituendum Deum, alter generis, alter differentiæ: & ita non potest dici quòd ponatur in prædicamento.

36. Quartum argumentum. Ideo maximè Deus dici debet non poni in prædicamento, quia est actus purus, & summè simplex, vt dicitur in capite *firmiter* de summa Trinitate: & ita excludit omnem compositionem; quæ autem collocantur in prædicamento, componuntur ex genere, & differentia: sed hæc ratio nulla est: ergo nihil impedit quin Deus in prædicamento reponatur.

Probatur minor. Nam in primis ex communi sententia distinctio rationis, quam intellectus facit inter attributa diuina, non repugnat summæ identitati, & vnitati eorum inter se, & cum essentia Dei: ergo etiam compositio rationis, qualis est inter genus, & differentiam, non repugnabit summæ eiusdem Dei simplicitati, & actualitati: quia sicut distinctio rationis, ita & rationis compositio, est tantum denominatio extrinseca, petita ex modo nostro concipiendi, ideoque nihil ponit in re.

Deinde: Theologi dicunt communiter personam diuinam constitui essentiâ, & relatione, distinctis ratione inter se: ergo necessariò inter eas admittenda est compositio rationis: & consequenter sicut ista non derogat simplicitati diuinæ, ita nec compositio ex genere, & differentia.

Tertiò: conceptus personæ est vniuocè communis tribus personis diuinis: nec vlla analogiæ ratio potest in hoc assignari. Item conceptus relationis vniuocè competit paternitati, filiationi, & spirationi passiuæ. Huiusmodi autem conceptus communis non potest esse alius, quam genericus, & specificus. Vnde sequitur compositionem ex genere, & differentia non repugnare Deo.

37. Respondeo primò, negando minorem: ad cuius probationem primam dico distinctionem rationis non repugnare Deo, imò arguere perfectionem in illo, quæ tanta est, vt cùm non possit vno conceptu à creatura adæquatè concipi, cogat eam id præstare conceptibus multis inadæquatis. At compositio arguit imperfectionem, quia supponit potentiam, cui actus, & differentia aduenit.

Respondeo secundò, negatâ pariter minori, & dicendo ad probationem illius primam, omnem huiusmodi distinctionem rationis non repugnare identitati attributorum diuinorum: neque compositionem ei respon-

dentem, diuinæ simplicitati, quia talis compositio non fit per additionem vnius conceptus ad alium diuersum, sicut in compositione generis, & differentiæ; sed per maiorem determinationem, siue expressionem vnius, eiusdemque conceptus simplicis obiectiui intra seipsum in ordine ad conceptus formales, sicut explicatum est q. de differentia, numero 34.

Vnde hæc compositio debet potiùs vocari constitutio, quàm compositio, quia ratio, quæ concipitur communis Deo, & creaturis, & ratio, quæ concipitur determinata, & propria Dei, non possunt concipi ita ab inuicem præcisæ, quin vna includatur essentialiter in altera ob infinitatem rationis determinatæ, & constitutiuæ Dei, vt in responsione ad tertium cíximus: ideoque non sunt duæ rationes obiectiuæ, sed vnica simplex, quæ, dum confusè, & indeterminatè concipitur, intelligitur communis, superior, & abstractior; dum verò determinatè, distinctè, & expressè concipitur, intelligitur propria Dei, & à quauis aliâ diuersa.

38. Instabis: hæc responsio non valet in ea sententia, quam probabilem iudicauimus sectione 5. de differentia, nimirùm aliquas differentias includere essentialiter genus.

Respondeo, valet in hac materia; quia, cùm ratio determinata, ob infinitatem, & eminentiam suam, includat omnem perfectionem, non potest limitari ad aliquod prædicamentum particulare, sed omnia transgreditur, omniumque perfectiones, & rationes, vel formaliter, vel eminenter sub se concludit.

Ex quo patet solutio ad secundam probationem eiusdem minoris. Essentia enim continet eminenter omnem perfectionem relationis, ex qua, & essentiâ constituitur persona. Et similiter vbi persona determinatur ad personam diuinam; & relatio ad diuinam relationem, statim cessat omnis compositio ex genere, & differentia, tolliturque omnis limitatio, & potentialitas. Vnde soluta manet tertia probatio.

Adde quod persona ex propria, & formali ratione, quam importat, est tantùm prædicabilis de vno, licet possit per intellectum concipi tanquam communis multis, eo modo quo indiuiduum est de vno solò prædicabile; & tamen præscinditur ab intellectu vt quid commune, sicut explicui q. 2. libri præcedentis, sectione 4.

39. Quintum argumentum. Ex Aristotele 10. Metaph. textu 7. in genere substantiæ est vna prima substantia, quæ est mensura cœterarum. Ait autem ibi comentator talem primam substantiam esse primum motorem, hoc est, Deum: ergo sicut in alijs generibus primum est aliquid illius generis, ita in substantia primum erit de genere substantiæ; & ita Deus erit in illo genere.

Respondeo, Deum esse mensuram extrinsecam, & heterogeneam, non solùm substantiæ, sed omnium aliorum generum, quatenus vnumquodque tantùm habet de esse, quantum ei appropinquat: solam autem intrinsecam, & proportionatam debere esse homogeneam, & de gener-

illo, cuius est mensura. De prima loquitur commentator, seu Auerroes non de secunda.

SECVNDA PARS SECTIONIS.

Deum non esse in prædicamento.

40. PRIMVM argumentum petitur ex authoritate Patrum: dicit enim Augustissimus 7. de Trinit. c. 5. Deum abusiuè dici substantiam; intelligendo nimirùm categoricam. Item Diuus Anselmus in monologio c. 26. ait *illa substantia nullo communi tractatu substantiarum includitur, à cuius essentiali communione omnis natura excluditur.* Cyrillus Alexand. lib. 11. Thesauri negat differentiam substantialem esse in Deo, quia *hæc,* inquit, *in compositis tantum reperitur; Deus autem simplicissimus est.* Idemque multi alij Patres, ferè omnes.

Respondeo Diuum Augustinum sumere substantiam pro ea, quæ accidentibus substat, quomodo non potest Deo competere. Neque enim bonitas, aut sapientia diuina sunt accidentia, quibus substantia diuina subsit: & hic sensus patet ibi in textu: & lib. 4. confess. c. 16. vbi sic ait, *cum etiam te Deus meus mirabiliter simplicem, atque incommutabilem, illis decem prædicamentis putans, quidquid esset omninò comprehensum sic intelligere conarer quasi & tu subiectus esses magnitudini tuæ, aut pulchritudini, vt illa essent in te quasi in subiecto sicut in corpore, cùm tua magnitudo, & tua pulchritudo tu ipse sis,* &c.

Eodem modo potest intelligi diuus Anselmus. Cyrillus autem negat in Deo compositionem ex genere, & differentia, quæ fit ex parte rei, qualem vult esse Scotus in creatis ob suam distinctionem formalem ex natura rei: non negat autem metaphysicam, siue logicam, quæ ab intellectu dependeat. Vno verbo fatendum est Patres satis communiter, excludere Deum à prædicamento rerum creatarum: sed opinio contraria non est improbabilis, cùm fulciatur authoritate aliorum Patrum, vt satis probabiliter ostensum est numero 32.

41. Secundum argumentum habet Scotus in 1. sent. d. 8. q. 3. in exemplaribus cauelli in hoc sensu. Nullum prædicatum, nullusque conceptus communis Deo, & creaturis, potest esse genus: ergo Deus non potest poni in aliquo prædicamento, sibi, & creaturis communi. Probatur antecedens. Nullum genus potest esse indifferens ad finitum, & infinitum: sed omne prædicatum commune Deo, & creaturæ, est indifferens ad finitum, & infinitum: ergo nullum prædicatum commune Deo, & creaturæ potest esse genus: & ita Deus non potest esse in genere prædicamentali.

Probatur major: quia genus ſecundùm ſe, & naturâ ſuâ eſt quid potentiale, & perfectibile per differentiam, tanquam per proprium actum: ſicut materia eſt potentialis, & perfectibilis à forma, vt conſtat ex Ariſtotele 8. metaph. c. 5. & certè alioquin genus eſſet tota rei quidditas, & fruſtra illi adderetur differentia. Ergo nullum genus poteſt eſſe indifferens ad finitum, & infinitum, quia cum infinitum ſit ſummè perfectum, non eſt potentiale, & perfectibile ab alio: & ideò genus neceſſariò determinatum eſt ad finitum, illudque ſolùm ſub ſe claudit.

Quòd autem omne prædicatum, commune Deo, & creaturæ, ſit indifferens ad finitum, & infinitum, quæ eſt minor primi ſyllogiſmi, per ſe notum eſt, quia quidquid dicitur de Deo, ſi relationes fortè excipis, eſt formaliter infinitum: & quidquid dicitur de creatura, eſt formaliter finitum: ergo quod dicitur communiter de Deo, & creatura, debet abſtrahere ab vtroque: eſt enim hæc natura conceptus communis, & ſuperioris, vt abſtrahat ab inferioribus, & ad omnia ſit indifferens.

42. Reſpondeo, negando primum antecedens, ad cuius probationem; diſtingo majorem hoc modo, *nullum genus poteſt eſſe indifferens ad finitum, & infinitum*, ſi illud infinitum, omnimodè & omni ratione ſit infinitum, item non tantùm in ſe, & ſecundùm ſe, ſed etiam ſecundùm nos, & ratione noſtrâ, concedo: ſi verò ſit infinitum tantùm ſecundùm ſe, & non ratione noſtrâ, vel infinitum tantùm in aliqua ratione modo noſtro concipiendi, & non in omni ratione, nego. Quod enim infinitum eſt tantùm in vna ratione, poteſt eſſe potentiale ad aliam, & perfectibile per aliam.

Quare licet quidquid in Deo eſt, concedatur eſſe ex parte rei infinitum ſimpliciter, omnimodè, & omni ratione, quod vocari poteſt infinitum extenſiuè: tamen ſecundùm nos, & quatenùs ponitur à nobis diſtinctio rationis in Deo, ac proinde genus, & differentia: quidquid à nobis concipitur in Deo, non intelligitur omni ratione infinitum, ſed tantùm infinitum intenſiuè, hoc eſt in ſua ratione propria. Nam iuſtitia Dei infinita, non intelligitur infinita in ratione miſericordiæ, in ratione bonitatis, &c. & ideò vt ſic, intelligitur perfectibilis per additionem aliarum perfectionum. Ergo ratio perfectibilis, & potentialis modo noſtro intelligendi, quæ eſt ratio generis, non repugnat Deo.

43. Itaque dum intelligimus ens, ſubſtantiam, ſpiritum, aliumue conceptum communem Deo, & creaturæ, non intelligimus ipſum infinitum, ſed indeterminatum & indifferentem ratione noſtrâ ad finitum, & infinitum: additâ verò ratione infiniti, intelligimus talem conceptum determinari ad Deum; fierique illi proprium: neque abſurdum eſt, Deum hoc modo conſtitui ratione noſtrâ ex infinito, & indifferenti ad infinitum, & finitum.

Similiter non eſt abſurdum, quod communiter inferunt aduerſarij differentiam infiniti tunc includere perfectionem generis, & ita fruſtra

illi superaddi ad constituendum indiuiduum: tum quia ex probabili sententia multæ differentiæ includunt essentialiter genus, vt explicatum est quæst. de differentia, sectione quinta: tum quia huiusmodi differentia non est infinita secundùm omnem modum ratione nostrâ, vt iam dixi; sed si talis differentia sit ratio intellectiui, erit infinita in ratione intellectiui, & non in alijs.

Ratio igitur infiniti vt sic, non dicit ens, aut substantiam, aut spiritum, sed potest cadere in sapientiam, in bonitatem &c. & sic ei rectè conjungitur substantia, aut spiritus, &c. ad constituendum Deum, & ad exprimendam conuenientiam inter ipsum, & creaturas: quod patet etiam ex aduersarijs, qui calorem infinitum, & quantitatem infinitam, si darentur, ponunt in prædicamento, quæ tamen essent infinita intensiuè, & in propria ratione.

44. Denique perfectio infinita intensiuè, comparata cum alia infinita intensiuè, potest suscipere magis, & minus secundùm nostrum modum intelligendi. Quamuis enim intelligamus perfectionem infinitam in voluntate Dei, maiorem intelligimus in intellectu, quia intellectus fatis communiter censetur perfectior voluntate: & ita quamuis intelligamus perfectionem entis vt sic, in Deo infinitam, possumus intelligere majorem in ente substantiali. Similiter licet perfectio diuinæ personæ sit infinita: maior tamen ratione nostrâ intelligitur in tali persona, quæ includit conceptum communem personæ, & aliquid amplius: & ita ratio communis personæ diuinæ, perfectibilis est ratione nostrâ per particularem: quod sufficit ad genus logicum, vt patet.

Confirmatur hoc idem ex diuinis relationibus. Nam ex communi Thomistarum sententia, relatio dicit aliquam perfectionem formalem relatiuam in Deo: hæc autem perfectio non continetur formaliter, & essentialiter in essentia diuina, vt sic, seu vt est absoluta, & communis: non potuisset enim communicari filio secundùm totam suam essentialem rationem, si in ea formaliter, & essentialiter contineretur paternitas, vt notum est. Si ergo formalis perfectio, quam relatio modo nostro concipiendi addit essentiæ, non derogat perfectioni infinitæ, quam habet ipsa essentia secundùm se absque relatione formali: perfectio quoque modo nostro concipiendi addita conceptibus, & prædicatis diuinis infinitis, non derogabit eorundem infinitati, dum concipitur vna diuersa ab altera, aut vna alteri aliquid addere.

45. Instabis ex eodem Scoto ibidem. Illud per quod contrahitur prædicatum commune Deo, & creaturis, vt ens, substantia, spiritus, non potest esse vera differentia: ergo hujusmodi prædicatum commune, non potest esse genus respectu Dei, & creaturarum. Probatur antecedens. Nam finitum, & infinitum, per quæ contrahũtur talia prædicata ad Deum & creaturas, sunt tantùm modi, seu gradus intrinseci ipsius entis, & substantiæ, illa intrinsecè perficientes in sua propria ratione; sicut gra-

dus albedinis sunt ipsi intrinseci, eamque in propria ipsius ratione perficiunt: differentia vero est quid extrinsecum generi, varians rei essentiam, & rem essentialiter diuersam constituens. Igitur ex huiusmodi conceptibus contrahentibus non potest constitui species, alioquin albedo esset genus, & gradus intrinseci eius, essent differentiæ: & ita non potest dici quòd Deus constituatur ex genere, & differentia.

Respondeo, finitatem, & infinitatem variare rationem entis, substantiæ, spiritus, entiaque essentialiter diuersa constituere; & ita veras esse differentias, non verò tantùm modos, aut gradus, sicut in albedine.

46. Tertium argumentum, quod affert Auicenna 8. metaph. c. 4. & quo vtitur etiam Scotus loco citato, sic habet. Deus est ex se *necesse esse*, seu est ens necessarium, vt patet; ergo non includit in se genus. Probatur conseq. Quia si *necesse esse* includit in se rationem generis; vel conceptus generis est *necesse esse* ex se, vel non? si sic: ergo genus tunc includit differentiam, quæ est actus eius vltimus; sine illa quippe non potest esse *necesse esse*, quia *necesse esse*, est necessariò in actu vltimo: atque adeò non potest esse genus, quia sic non est commune, nec potentiale, nec indifferens, sed omninò determinatum. Si verò dicitur, genus non esse *necesse esse*, sequitur quòd *necesse esse*, nempe Deus, est constitutum ex eo, quod non est *necesse esse*, quod est contradictorium.

Respondeo, negando consequentiam: ad ejus probationem dico conceptum generis non esse ex se *necesse esse*, nec etiam *non necesse esse*; sed esse indeterminatum, & indifferens ad vtrumque: sicut sunt conceptus omnes communes, ad particulares: fit autem *necesse esse*, dum determinatur ad Deum; & *non necesse esse*, dum determinatur ad creaturam: sicut ens, quod ex Scoto commune est vniuocè Deo, & creaturæ, non est ex se *necesse esse*, quia creatura, cui competit esset *necesse esse*: nec etiam *non necesse esse*, quia sic *necesse esse*, hoc est, Deus, constitutum esset ex *non necesse esse*, vt non malè argumentum retorquet in Scotum Gregorius Arim. in 1. d. 8. q. 3.

Sicut ergo non est absurdum, Deum constitui ex ente, & ex ratione infiniti, vel independentis, ad quam ens est indifferens, & indeterminatum: ita non est absurdum eum constitui ex aliquo indifferenti, & indeterminato, ratione nostra, ad *necesse esse*, tanquam ex genere, & ex *necesse esse*, tanquam ex differentia.

Et dum dicitur genus esse quid potentiale, & ita non claudere sub se *necesse esse*: quia in *necesse esse* nihil est potentiale. Respondendum est, genus claudere sub se *necesse esse*, non expresse, nec tanquam aliquid sui, sed confusè, tanquam differentiam: sicut animal claudit rationale. Vnde sicut animal est indifferens, & indeterminatum ad rationale, & irrationale: ita quod est commune Deo, & creaturæ, est indifferens ad finitum, & infinitum; ad necesse esse, & non necesse esse: atque adeò, vt sic, est potentiale, & genus ratione nostrâ, quamuis ex parte rei non sit potentiale in Deo.

47. Quartum argumentum est in Diuo Thoma 1. p. q. 3. a. 5. in argumento *sed contra* Genus est prius secundùm intellectum eo, quod in genere continetur: sed nihil est prius Deo, nec secundùm rem, nec secundùm intellectum: ergo Deus non est in aliquo genere.

Respondeo, negando minorem. Illud enim est prius secundùm intellectum, à quo non valet subsistendi consequentia: at prædicata communia Deo, & creaturis, sic se habent: non valent enim hæ consequentiæ, *est ens, ergo est Deus: est substantia, vel spiritus ergo est Deus: est sapientia, ergo est diuina.* Neque hoc diffitetur ibi Caietanus in fine articuli. Quamuis re verâ nihil prius sit Deo, etiam secundùm intellectum, spectatis rationibus formalibus ex parte sui, & non solùm quoad nos, quo modo Caietanus intelligit sensum diui Thomæ: sed sola prioritas quoad nos, sufficit ad genus, saltem logicum.

Nec alio modo solui debet quod idem sanctus doctor habet 1. contra gentiles c. 32. ratione 4. nimirum illud, quod vniuocè prædicatur de pluribus, & majori ratione illud, quod prædicatur vt genus, vtroque illorum esse simplicius: nihil autem posse esse simplicius Deo, neque secundùm rem, neque secundùm intellectum; & consequenter nihil posse esse genus respectu illius.

Quamuis enim nihil sit Deo simplicius secundùm intellectum ex conditione ipsius Dei: est tamen aliquid simplicius secundùm intellectum ex conditione ipsius intellectus, qui non concipit semper res vt sunt ob debilitatem, & imperfectionem suam. Illud autem dicitur esse alio simplicius secundùm intellectum ex conditione ipsius rei, quando habet in se vnde conceptu simplici apprehendatur; aliud verò, vnde duplici conceptu apprehendi debeat. Ex conditione verò intellectus, quando ipse rem simplicem vnico conceptu conceptibilem, non potest ob suam imperfectionem, vnico intelligere conceptu. Et ita prædicata communia Deo, & creaturis, sunt quid simplicius secundùm intellectum, ex conditione ipsius intellectus.

48. Quintum argumentum. Si Deus poneretur directè in aliquo prædicamento, poneretur in eo, vel vt genus, vel vt species, vel vt indiuiduum. Nullum autem horum dici potest: quia genus debet habere plures species sub se; & species plura indiuidua. Non sunt autem plures Deorum species, aut indiuidua. Si autem dicatur poni vt indiuiduum, sequitur idem absurdum, quia indiuiduũ est alicuius speciei indiuiduum.

Respondeo, Deum poni in prædicamento tanquam indiuiduum, aut tanquam speciem Physicam entis, substantiæ, Spiritus, &c. Non est autem opus speciem Physicam habere actu, aut posse habere plura indiuidua, vt concedunt Thomistæ cum Diuo Thoma. 1. p. q. 13. a, 9. q. 50. art. 4. libro 2. contra gent. c. 93. asserentes omnes Angelos specie distinctos esse, & in quauis specie impossibilia esse plura indiuidua: & his non obstantibus volunt quamlibet hujusmodi speciem constare genere, &

differentiâ, & posse subire intentiones vniuersalis, & prædicabilis. De quo nos supra, sectione 3. de specie. Possumus ergo intelligere Deum constitui ex conceptu substantiæ, communi sibi, & creaturis, & ex conceptu infiniti, independentis, necessarij, &c. Vt ex genere, & differentia, tanquam speciem substantiæ, absque eo quòd intelligere debeamus, eum esse pluribus communicabilem. Item species vt species, dicit subijcibilitatem ad genus, neque opus est vt dicat prædicabilitatem de indiuiduis, nisi sit species Logica, & vniuersalis.

SECTIO V.

An Christus ponatur in prædicamento.

49. FACTA abstractione à probabilitate præcedentis problematis, & posito quòd Deus non ponatur in prædicamento, adhuc controuersia est, an Christus homo dici possit in eo collocari. Negant aliqui, quos tacito nomine citat Raphaël de Auersa, q. de substantia, sect. 3.

Contraria tamen sententia communis est, & probatur, quia Christus dicitur vniuocè homo cum aliis hominibus, & est eiusdem speciei cum illis, juxta illud Apostoli Philippens. 2. *in similitudinem hominum factus*: quod citat D. Thomas 3. p. q. 2. a. 5. ergo est eiusdem etiam generis, nempe substantiæ: & ita in illo prædicamento collocatur.

Obijcies primò. Christus ponitur in prædicamento: sed Christus est Deus; ergo Deus ponitur in prædicamento: quod in hac sententia falsum supponitur.

Respondeo, negando consequentiam ob variationem suppositionis in maiori, & in conclusione. Nam *poni in prædicamento*, cadit in maiori supra Christum, vt homo est: in conclusione verò supra deitatem.

Obijcies secundò: Christus simpliciter significat hominem Deum: ergo si dicatur absolutè Christum poni in prædicamento, hoc æquè simpliciter cadet in Deum, ac in hominem.

Respondeo, res creatas poni in prædicamento, seu in genere, vel specie, ratione essentiæ, & naturæ; hæc enim est, quæ denominatur genus, vel species: non verò ratione eius, quod pertinet ad earum indiuiduationem, & singularitatem, vt docet Diuus Thomas 3. p. q. 2. a. 3. ad 3. & ita Christus ratione naturæ humanæ est in specie, non verò ratione suppositi. Quare licet Christus, absolutè prolatus, vtrumque simpliciter dicat, hominem, & Deum: quando tamen adiungitur ipsum poni in prædicamento, appellatio, & suppositio cadit in naturam humanam,

à supposito assumptam. Licet dici possit ipsum suppositum poni in prædicamento, non secundùm se, & absolutè, sed quatenus sustentat humanitatem Christi, vt ait Diuus Thomas in 3. d. 6. q. 1. a. 1. quæstiuncula. 1. ad 2.

59. Objicies tertiò quidquid ponitur in prædicamento, debet esse creatura, sed Christus non est creatura, vt tenet diuus Thomas 3. p. q. 16. art. 8. ergo non debet dici simpliciter in prædicamento collocari.

Respondeo diuum Thomam negare Christum esse creaturam, non quòd reuerà creatura non sit, cùm homo sit, & minor patre, vt ipse Christus loquitur Ioan. 14. sed quia non debemus communicare cum hæreticis, vt ait diuus Hieronymus, in nominibus. Inordinatè prolatis, ne eorum errori fauere videamur. Arriani autem dicebant Christum esse creaturam, etiam secundùm suppositum. Sicut ergo Christus ratione humanæ naturæ creatura est, ita ratione eiusdem ponitur in prædicamento.

Potest etiam dici quòd in vtraque propositione est disparitas: quia enim productio, seu creatio per se primò conuenit supposito; terminatur enim ad singulare ex 1. Metaph. c. 1. secundariò autem, & quasi per accidens ad naturam, seu essentiam, quæ potius æterna dicitur: ideò ista propositio, *Christus est creatus*, vel *est creatura*, ponit imperfectionem in supposito, ac proinde admitti non debet. Altera verò, nempe, *Christus ponitur in prædicamento*, ponit tantùm imperfectionem in natura humana, quia, vt iam diximus in responsione secundi, natura, & essentia per se primò ponitur in prædicamento: suppositum verò quasi per accidens. Et hæc sufficiant de prædicamentis in communi.

QVAESTIO III.

De prædicamento ſubſtantiæ.

1\. POSTQVAM Ariſtoteles de Antepraedicamentis diſſeruit quatuor primis capitibus, aggreditur cap. 5. tractationem de ſingulis prædicamentis in particulari, quorum exordium non immeritò duxit à ſubſtantia, vtpote quæ prior eſt accidentibus definitione, cognitione, & tempore, vt dicitur 7. Metaph. c. 1. definitione quidem, quia in definitione accidentium communiter ponitur ſubſtantia: cognitione verò, quia ſi per ſubſtantiam definiantur accidentia, non poſſunt diſtinctè cognoſci, ſi priùs ſubſtantia non cognoſcatur: tempore denique, hoc eſt, duratione, quia in tota latitudine accidentium, nullum datur accidens abſque ſubſtantia; datur autem ſubſtantia abſque accidentibus, nempe Deus, qui præceſſit eorum exiſtentiam. In hac ergo quæſtione agemus cum Ariſtotele de ſubſtantia.

SECTIO I.

Quid ſit ſubſtantia.

SVBSTANTIÆ nomen multas habet acceptiones: aliquando idem ſignificat quod eſſentia, & natura cuiuſque rei, quæ per definitionem quidditatiuam explicatur: & ita ſumitur in definitione æquiuocorum, vniuocorum, &c. Vt quæſtione primâ, numero 6. dictum eſt. Secundò ſignificat quidquid non eſt accidens: quomodo ens in communi diuidi ſolet in ſubſtantiam, & accidens: vt ſic autem comprehendit, non ſolùm ſubſtantiam integram, & completam; ſed etiam partes eius, vt caput, animam, corpus; item differentias, vt rationale, hinnibile; imò etiam modos ſubſtantiales, vt eſt vnio inter materiam, & formam, ſi quæ ſit ab eis diſtincta, &c. Tertiò denique ſignificat ens integrum, & completum, cui conuenit per ſe exiſtere, & ſubſiſtere, neque pars eſt, aut differentia alterius, & quod ponitur in recta linea, ſeu ſerie huius prædicamenti, vt eſt animal, homo, Petrus. Et in hac tertia acceptione agitur hic de ſubſtantia.

2. Hanc autem vel à substando, vel à subsistendo, aut etiam ab vtroque dictam esse nemo non videt, & vocabulum ipsum satis indicat: substare verò idem est quod alijs subesse, tanquam subjectum, fundamentum, sustentaculum: quod intelligi debet, non solùm de subiecto prædicationis, quia etiam accidentia inferiora, hoc modo subjacent superioribus; sed insuper de subiecto inhæsionis, in quo vltimò accidentia sustentantur, & fulciuntur. Hanc etymologiam satis indicat Aristoteles hoc capite, & 5. Metaph. c. 8. his verbis. *hæc autem omnia dicuntur substantia, quoniam non dicuntur de subiecto, sed de eis cætera.* Vnde diuus August. c. 5. Categoriarum notauit substantiam græcè vocari *ὑποκείμενον*, hoc est subiectum, vel subiacens; & ita eam vocat Aristoteles 7. Metahp. c. 3. initio, & alibi.

Subsistere autem idem fere significat quod substare: à philosophis tamen, & theologis vsurpatur communiter pro esse per se, & in se per se stare, propriâque virtute existere: vnde Isidorus lib. 1. differentiarum; c. 4. ait, *substantia est id, quod non ab alio, sed semper in se est*, id est, quod propriâ in se virtute subsistit. Et in eodem sensu D. Augustinus 7. de Trinit. c. 4. in fine ita loquitur; *sicut ab eo quod est esse, appellatur essentia: ita ab eo quod est subsistere, substantiam dicimus.*

Posteriorem autem hanc rationem, potiorem, & principalem esse, atque substantiæ essentialem; aliam verò secundariam, & minùs principalem satis constat: tum quia esse per se, & in se, prius est, quàm esse subjectum, & fulcimentum aliorum: tum quia ideo substantia substat accidentibus, quia in se firma consistit; non verò econtrà. Tertiò Deus est perfectissima substantia, & tamen nulli subest accidenti. Quartò si fieret substantia sine accidentibus, quod à Deo fieri posse, nihil vetat, condistingueretur ab accidente, & per se staret, vt patet. Quintò Aristoteles in fine hujus capitis ponit inter proprietates substantiæ, esse susceptiuum contrariorum, hoc est accidentium: ergo substare accidentibus, non est primaria & essentialis ratio substantiæ. Denique substantia est prior accidentibus definitione 7. metaph. c. 1. ergo non definitur essentialiter per habitudinem ad accidentia: & ita substare accidentibus non potest esse ratio essentialis, & quidditatiua substantiæ.

3. Sequitur ergo quòd per se stare, & existere, est proprius, & essentialis modus essendi substantiæ: vnde rectè ipsa definitur *ens per se subsistens*, aut vt ait Damascenus c. 23. suæ Logicæ, *res per se existens non indigens altero ad consistentiam.* Et ideò modus iste *per se standi*, vocatur *perseitas*; sicut modus essendi accidentis vocatur *inalietas* seu *accidentalitas.* Aliter tamen conuenit stare per se substantiæ completæ, aliter incompletæ, quia completa stat per se absolutè, independenter à quocunque alio: quod indicatur per istas particulas definitionis *non indigens altero ad consistentiam.* Incompletæ verò, quamuis stent per se, prout *per se*, est modus oppositus modo essendi accidentis, scilicet in

alio

alio, tanquam in subjecto sustentante, & inhæsionis: dependent tamen ab alio, vel tanquam pars à toto, vt manus à corpore: aut vt modi ab essencia, quam terminant & afficiunt: aut vt à comparte, & concausa suæ existentiæ, sicut materia à forma, & forma à materia. Hæc enim non possunt naturaliter existere separata, aut non ita connaturaliter, quod addo propter animam rationalem.

4. Quid porro sit iste modus essendi per se, constituens substantiam in sua propria ratione essentiali, controuertitur. Soncinas 5. metaph. q. 14. existimat *esse per se*, non dicere aliquid positiuum in substantia, sed tantùm negationem essendi in alio. Sed communis sententia contraria est, quæ

Probatur primò ex Aristotele, qui hoc capite ponit inter proprietates substantiæ, non esse in subiecto: ergo supponit hanc negationem non esse primariam, & quidditatiuam rationem substantiæ.

Probatur secundò, quia omnis negatio supponit affirmationem, & fundatur in aliquo positiuo: ideo enim homo non est equus, quia est homo, seu rationalis, & sic de alijs: ergo similiter negatio essendi in alio, supponit in substantia perfectionem essendi in se ipsa, alioqui definitio ejus conueniret alijs; conuenit enim chimæræ non esse in subjecto.

Probatur tertiò, quia esse in alio, quod communiter ponitur ratio constitutiua accidentis, est quid positiuum; ergo & ratio constitutiua substantiæ, alioquin accidens esset perfectius substantiâ. Non enim dici potest, quòd esse in alio, sit negatio essendi per se: quia, cùm esse per se, & esse in alio, sint opposita: tunc esse per se, esset negatio negationis essendi per se: & esse in alio, esset negatio negationis essendi in alio, quod est ridiculum.

Probatur quartò. Substantia, quatenus substantia, est verum ens reale, distinctum, & diuersum ab accidente, atque entium omnium perfectissimum; ergo vt sic non potest constitui in sua essentia per solam negationem.

Probatur sextò. Esse à se, quæ est ratio constitutiua Dei, est quid positiuum, & reale in Deo: ergo proportionaliter, esse per se, debet esse quid reale, & positiuum in substantia.

5. Obijcies: vel *perseitas*, seu modus ille essendi per se, includit in se rationem formalem entis, vel non? si non: ergo non est aliquid positiuum, & sic habetur intentum: si includit: ergo talis modus includit totum conceptum substantiæ. Nam substantia constituitur ex ente, & ex tali modo, qui est ens. Vnde in definitione substantiæ, dum dicitur *ens per se subsistens*, committitur nugatio, quia ens bis repetitur.

Respondeo primò, perseitatem addere aliquid positiuum conceptui communi entis: hoc tamen non ita fit, quasi perseitas sit aliquid ex natura rei distinctum à tali communi ratione entis: aut quòd sit vnus conceptus diuersus, qui addatur alteri diuerso, sicut fit vt plurimùm in com-

positione generis, & differentiæ: ſed dicitur addi enti, tanquam conceptus clarus confuſo, & determinatus indeterminato. Quando enim concipitur ratio entis in communi, cognoſcitur confusè ratio eſſendi, non cognitâ clarè ratione ſubſtantiæ, quæ deinde per conceptum proprium, & determinatum exprimitur, vt explicatum eſt ſectione 5. de differentia, numero 34. & ita non committitur nugatio, quia idem non ponitur bis eodem modo, vt ibidem numero 36. annotauimus.

6. Reſpondeo ſecundò ad mentem Scoti in 1. d. 8. q. 3. numero 26. quòd perſeitas ſubſtantiæ diſtincta eſt formaliter ex natura rei, ab ente cui additur, licet non formaliter ſimpliciter, ſed tantum ſicut modus, & gradus intrinſecus, perficiens ipſum ens in propria entis ratione, quemadmodum gradus albedinis, ipſam albedinem. Et ita additur aliquid poſitiuum ipſi enti, quod non eſt adæquatè illud ens, cui additur, ſed gradus, & modus eius intrinſecus.

Reſpondeo tertiò, hanc additionem eſſe vnius conceptus diuerſi ad alium diuerſum, ſiue ex natura rei, ſiue ſolâ ratione ratiocinatâ. Et ita negandum eſt *perſeitatem* includere totum conceptum ſubſtantiæ, quia eſt tantùm pars totius ſubſtantiæ, quæ componitur ex tatione communi entis, & ex ratione particulari talis entis

Quando verò vrgetur, illa ratio particularis eſt ens, ergo ens additur enti, & ita committitur nugatio. Reſpondendum eſt illam rationem particularem eſſe ens, ſed ens qualificatiuum, modificatiuum, determinatiuum, quod additur enti quidditatiuo, & determinabili, reſpectu cujus non eſt ens, ſed quid entis, ſed differentia, ſed talitas entis. Sicut enim ſubſtantia diſtincta contra accidens, diuiditur in ſubſtantiam, & ſubſtantiale: ita ens diſtinctum contra nihil, diuiditur in ens, & *entale*, de quo ens non dicitur *in quid*, ſicut ſubſtantia non dicitur *in quid* de ſuis modis, & differentijs. Sed in metaphyſica de iſtis fusè diſſeremus.

7. Ad completam tandem, & integram rationem ſubſtantiæ admittitur ſatis communiter à Theologis alius modus eſſendi, qui vocatur ſubſiſtentia, per quem natura ſubſtantialis, formaliter per ſe ſubſiſtit, vltimò in ſe completur, & terminatur, redditurque incommunicabilis alteri ſubſiſtenti: compoſitum autem ex tali natura, & tali modo, vocatur ſuppoſitum, & definitur in 3. ſentent. d. 2. & in tertia parte, *ſubſtantia completa incommunicabilis*, quâ ratione ſola ſingularia ſuppoſita dicuntur ſubſiſtere; & ideo modus ille ſubſiſtentiæ actualis, non eſt de eſſentia ſubſtantiæ, ſed tantùm radicaliter ſumptus, pro principio ſcilicet exigente illum: ſicut eſſe in alio actualiter, non eſt de eſſentia accidentis, ſed tantùm poſſe eſſe, ſeu exigere eſſe in alio, quod communiter vocatur inhærentia aptitudinalis, de quo aliàs.

Hunc autem modum ſubſiſtentiæ formalis non cognoſcimus per principia Philoſophiæ, ſed colligimus ex myſterio Incarnationis. Scimus enim in Chriſto eſſe duas naturas, diuinam, & humanam; & tamen in

eo non est subsistentia creata naturæ humanæ, sed loco eius est subsisten-tia, seu persona increata verbi. Quid autem sit modus iste subsistentiæ in rebus creatis, dicemus in Metaphysica.

SECTIO II.

De diuisione substantiæ.

8. ARISTOTELES Initio dicti capitis quinti, substantiam di-uidit in primam & secundam: primam verò definit, *quæ neque de subiecto aliquo dicitur, neque in subiecto aliquo est, vt quidam homo, quidam equus.* Per quæ non intelligit indiuidua vaga, sed substantias singulares, & determinatas, quasi diceret *Socrates Bucephalus.* Substantiæ quippe singulares, in subjecto non sunt, quia per se subsistunt, & ita differunt ab accidentibus: neque dicuntur de subjecto, quia non habent inferiora sub se: quomodo differunt à secundis substantijs, quæ dicuntur de primis, vt homo de Petro, Paulo. Talis autem definitio primæ substantiæ, est impropria, sicut definitio indiuidui: de quo vide q. de specie. Istæ autem negationes debent sumi contrariè, & non vt pu-ræ negationes, ita vt sensus sit, prima substantia est, cui repugnat esse in subjecto, vel dici de subjecto.

Substantias secundas definit in plurali hoc modo, *substantiæ secundæ sunt genera, & species in quibus primæ continentur,* actu nimirum con-fuso, vt explicatum est q. de genere, numero 28. Additum autem est ex-presè, *in quibus primæ continentur*, quia in prædicamentis accidentium sunt genera, & species, sed non sunt secundæ substantiæ, quia sub illis non continentur primæ, vt propria scilicet inferiora, & secundùm essen-tiam. Vnde patet per secundas substantias intelligi substantias vniuersa-les, quæ debent esse genera, vel species primarum.

Ideo autem substantias singulares vocauit primas; vniuersales verò se-cundas, quia, vt ait Boëtius, singulares priùs nomine substantiæ vocatæ fuerunt, eoquod sint magis affines sensibus: vel quia, vt vult Albertus, singulares primò subsistunt; & magis quàm secundæ: quatenus secundæ non nisi in primis, & per primas subsistunt; actuali nimirum subsisten-tiâ, vt explicui in fine præcedentis sectionis. Vel, vt docet Diuus Thomas opusc. 48. cap. de substantia, quia priùs per se existunt, cùm vniuersales, non nisi in primis, & per primas existant. Intendit enim Aristoteles tacitè destruere ideas Platonis, qui ponebat substantias vni-uersales, separatas à singularibus, incoruptibiles, & æternas, ac proinde primò, & maxime substantias. Vel denique, vt vult Tataretus, quia

illis primò conuenit ſubijci reſpectu accidentium: ideo enim homo eſt albus, quia Petrus eſt albus: ideo homo eſt riſibilis in actu exercito, ſeu quoad realem exiſtentiam riſibilitatis, quia Petrus eſt riſibilis.

9. Eſt autem hic controuerſia, vtrum iſta diuiſio ſubſtantiæ in primam, & ſecundam, ſit diuiſio propriè dicta. Ammonius quippe exiſtimat eam eſſe tantùm enumerationem eorum, quæ in categoria continentur, ratione ordinis, quem habent in illa; quaſi diceretur omnium quæ ſunt in categoria ſubſtantiæ, primò occurrunt ſubſtantiæ ſingulares, ſeu primæ: deinde vniuerſales, ſeu ſecundæ: non aliter, quàm ſi ſcholaſticos alicujus gymnaſij aliquis ita enumeraret, vt diceret alios eſſe primi ordinis, alios ſecundi, &c. & hæc opinio rem totam dilucide expedit.

Probatur autem, quia ſi hæc eſſet propria diuiſio, deberet diuidi aliquis conceptus objectiuus, communis vtrique membro diuidenti, primæ nimirùm, & ſecundæ ſubſtantiæ: quod eſſe non poteſt, eoquòd ſubſtantia prima eſt ſingularis, & inferior, ſecunda verò eſt vniuerſalis, & ſuperior, inferius autem includit in ſe totum conceptum ſuperioris, illique propriam differentiam ſuperaddit, & ita non poteſt habere cum illo conuenientiam, niſi in illo ipſo conceptu; vt Petrus non habet conuenientiam cum homine, niſi in conceptu hominis, quæ conuenientia eſt potius identitas, cum qua non ſtat diuiſio; & ita non poteſt aliquis conceptus communis diuidi in primam, & ſecundam ſubſtantiam.

10. Alij tamen communiter eam vt propriam diuiſionem recipiunt, quia, cùm ſub eodem nomine ſubſtantiæ numeretur prima, & ſecunda, idem eſt ac ſi diceretur, ſubſtantia duplex eſt; prima ſcilicet, & ſecunda. Vnde ad rationem factam reſpondetur ſubſtantiam ſpectatam ſecundùm ſuam eſſentiam hic diuidi, quæ vt intelligitur in communi, & vt multis communicabilis, dicitur ſecunda ſubſtantia: quatenus verò conſideratur vt quid ſingulare, dicitur prima: quæ duæ conditiones, & formalitates ſunt ratione diuerſæ, & ita ſufficiunt ad duo diuiſionis membra.

Deinde: licet concedatur ſuperius, & inferius non poſſe conuenire in aliquo conceptu ſecundùm gradum eſſentialem, genericum, vel ſpecificum; poſſunt tamen conuenire in illo ſecundùm aliquod accidentarium, & ſecundùm denominationem ſumptam ab aliqua proprietate, quæ prius conueniat ſubſtantiæ ſingulari, & redundet in ſubſtantiam vniuerſalem, vt eſt ſubſiſtere actuali ſubſiſtentiâ, & ſubſtare accidentibus. Sed prima reſponſio videtur melior, quia ſubſiſtere, & ſubſtare idem eſt in ſubſtantia ſingulari, & vniuerſali: ideoque eſt potius identitas in illa proprietate inter primam, & ſecundam ſubſtantiam, quàm conuenientia: & ita remanet difficultas, quæ ad primam ſolutionem reuocat.

11. Quæres primò, quomodo ſumi debeat ſubſtantia, quæ hic diuiditur, an ſcilicet primò, vel ſecundò intentionaliter? Reſpondeo tres eſſe ſententias hac de re præcipuas, quæ ſunt omnes probabiles: & quamuis res ſit parui momenti, pigeatq; in ea immorari, loquar tamen cum multis.

Prima opinio est Tatareti hoc capite, art. 1. § *ſciendum eſt tertiò.* Subſtantiam ſumi ſecundò intentionaliter, quatenus ſcilicet eſt prædicamentalis, ſeu vt ponibilis in prædicamento: itaut prima ſubſtantia idem ſit quod ponibilis in infimo loco, tanquam baſis, & fundamentum totius lineæ prædicamentalis: ſecunda verò idem quod ponibilis in loco ſuperiori. Vel prima idem ſit quod ſubjectum, aut ſubijcibilis: ſecunda verò idem quod prædicatum, aut prædicabilis, vt vult Sotus. vel denique prima idem quod ſingularis, indiuidua, particularis: ſecunda verò idem quod vniuerſalis, vt aiunt Louanienſes. Quæ omnia important ſecundas intentiones.

Ratio eſt, quia Logica non conſiderat ſubſtantiam niſi in ordine ad ſecundas intentiones, vt explicatum eſt in prooemio hujus tractatus, & in prooemio vniuerſalium. Item, quia iſta diuiſio non poteſt eſſe Phyſica, & realis, eoquòd prima, & ſecunda ſubſtantia ſunt idem in entitate ſubſtantiæ; debet ergo eſſe rationis, aut penes ſecundas intentiones. Denique prima, & ſecunda ſubſtantia non ſunt membra diuidentia, vt ſubſtantia ſunt, ſed vt ſunt prima, & ſecunda: at vt ſic, nihil addunt reale, vt patet.

12. Dices: Ariſtoteles ait primam ſubſtantiam eſſe magis ſubſtantiam, quàm ſecundam: quod non poteſt verificari in ordine ad ſecundas intentiones, quia prima non eſt magis prædicamentalis, aut ponibilis in prædicamento, quàm ſecunda: nec magis ſubiectum, aut ſubijcibilis, quàm ſecunda ſit prædicatũ, aut prædicabilis &c. Adde quòd cõparatio debet fieri in aliqua ratione communi: tales autem intentiones prædicati, ſubjecti, ſuperioris, inferioris &c. ſunt diuerſæ. Denique Ariſtoteles non explicuit conuenientiam inter primam, & ſecundam ſubſtantiam, per intentiones rationis, ſed per realem rationem ſubſiſtendi, & ſubſtandi accidentibus, indicando primam per *non eſſe in ſubiecto*, vtrique ſubſtantiæ communem: alteram verò dum ait omnia eſſe in primis, aut dici de primis ſubſtantijs: ideoque illis non exiſtentibus, impoſſibile eſſe aliquid aliorum eſſe.

Reſpondeo non eſſe opus omnia, quæ Ariſtoteles tribuit ſubſtantiæ, verificari de illa penes intentiones ſecundas. Quod patet de ſimilibus. quando enim vniuerſale diuiditur in genus, ſpeciem &c. diuiſio fit penes ſecundas intentiones: & tamen multa eis tribuuntur, quæ eis non competunt penes ſecundas intentiones. Nam animal dicitur genus ſecundò intentionaliter ſpectatum: eſſe verò partem eſſentialem hominis, non cadit in ſecundam intentionem, ſed in primam. Quare, licet eſſe magis vel minùs ſubſtantiam, conueniat ſubſtantiæ ſecundùm primam intentionem: multa tamen illi tribuit Ariſtoteles, quæ ſecundas intentiones concernunt, vt cùm dixit primam non dici de ſubjecto, bene autem ſecundam: item primas ſubſtantias eſſe ſub ſecundis, & ſecundas eſſe genera, & ſpecies primarum, &c.

13. Secunda ſententia eſt Iauelli 5. metaph. q. 17. Suares diſp. 33. me-

cap. 1. 2. n. 10. & aliorum, hic diuidi ſubſtantiam non ſecundùm rationem eſſentialem ſubſtantiæ, ſed ſecundùm rationem ſubſiſtendi per ſe, & ſubſtandi alijs, quatenus hæc dicũt proprietates, & conſequẽter quatenus ſignificant ſubſiſtentiam actualem & ſuſtentationem actualem accidẽtium.

Ratio eſt primò, quia dum aliquid diuiditur, oportet vt membra diuidentia participent rationem diuiſi: & ita diuiſio in primam, & ſecundam ſubſtantiam, fieri debet ſecundùm aliquam formam realem, quam vtraque participet, quatenus eſt ſubſtantia, & ſecundùm quam ambæ inter ſe comparantur: hæc autem forma eſt ratio ſubſiſtendi, & ſubſtandi, vt patet ex toto hoc capite, vbi dicitur commune eſſe primæ, & ſecundæ ſubſtantiæ non eſſe in ſubjecto; quod ad rationem ſubſiſtendi pertinet: item omnia eſſe in prima ſubſtantia, aut dici de illa, quod ſpectat ad rationem ſubſtandi: quæ ratio conuenit quoque ſecundæ ſubſtantiæ: nam Ariſtoteles ait ſpecies eſſe magis ſubſtantias, quàm genera, quia pluribus ſubſtant.

Secundò: per iſtam ſententiam optimè explicatur quomodo prima ſubſtantia dicatur magis ſubſtantia, quam ſecunda; quia nimirum prima exiſtit, & ſubſiſtit primò, & per ſe, independenter à quouis alio: ſecundæ verò non exiſtunt, neque ſubſiſtunt, niſi in prima: neque ſubſtant accidentibus, niſi merito primæ. Si enim color non ſit in aliquo ſingulari corpore, non erit omninò in corpore: vnde rectè dixeris ideo hominem eſſe album, quia Petrus eſt albus, non contra. Quod etiam valet in accidente proprio, quantùm ad realem exiſtentiam, ſeu actualem ſuſtentationem. Ideo enim riſibilitas realiter exiſtit in homine, quia exiſtit in Petro: licet quoad neceſſariam connexionem, quæ eſt inter proprietates, & eſſentiam, riſibilitas prius conueniat homini, quàm Petro: ſicut & ſubſiſtentia, quatenus eſt ratio conſtitutiua ſubſtantiæ.

14. Tertia ſententia eſt, hic diuidi ſubſtantiam, ſecundùm rationem ſuam eſſentialem conſideratam: ita vt diuiſum non ſit ſubſtantia in communi, hoc eſt, vniuerſalis: nec ſubſtantia in particulari, hoc eſt, ſingularis: ſed ipſa ſubſtantialis natura, abſtrahens à ſingulari, & vniuerſali, conſiderata ſecundùm nudam eſſentiam, ſeu cum ſola vnitate formali, cui nec ſingularis, nec vniuerſalis vnitas repugnat. Dicetur autem ſecunda, ſi intelligatur vt communis, ſeu communicabilis multis; prima verò, ſi intelligatur vt vltimò contracta, & incommunicabilis.

Hâc ratione diuiſio ſubſtantiæ fit ſecundùm duplicem ſtatum, ſeu duplicem modum eſſendi ipſius, quorum vterque poteſt dici rationis, ſicut vniuerſalitas, & ſingularitas poſſunt vocari ſecundæ intentiones: vel vterque realis, ſi detur vniuerſale ex parte rei. Vel alter rationis ſcilicet ſubſiſtere vniuerſaliter; quatenus id, quod ſecunda ſubſtantia addit ſupra rationem ſubſtantiæ, eſt vniuerſalitas formalis generis, vel ſpeciei, tributa ſubſtantiæ ab intellectu: alter verò realis, quatenus prima ſubſtantia addit ſupra ſubſtantiam, modum realem ſubſiſtendi, determinatum ad aliquod ſingulare indiuiduum.

Et hoc modo sufficienter distinguntur membra diuisionis: quia, licet prima, & secunda substantia sint idem realiter, & secunda dicatur de prima materialiter, vt *Petrus est substantia:* tamen non est verum, quod prima, vt prima, sit secunda, vt sic, & in sensu formali.

15. Ratio hujus sententiæ est, quia Aristoteles agit hic de substantia secundùm quòd ponitur in recta serie categoriæ: in ea autem ponitur ipsa substantiæ essentia, & quidditas, non verò aliqua secunda intentio, aut aliqua proprietas substantiæ: ergo hic diuiditur substantia secundùm essentiam suam spectata; non verò secundò intentionaliter, aut prout dicit formalem aliquam proprietatem.

Ex his liquidò constat tres istas sententias multùm habere probabilitatis: quæ autem menti Aristotelis sit conformior, non facilè iudicaueris. Existimo, vnam ex omnibus posse componi, dicendo hic diuidi substantiam, quæ directè ponitur, & ordinatur in prædicamento, sumptam formaliter secundùm rationem quidditatiuam, & essentialem substantiæ; quæ primò, & magis præcipuè explicari debet per rationem subsistendi; secundariò verò per rationem substandi: item primò per rationes subsistendi, & substandi, radicaliter sumptas, seu secundùm connexionem essentialem prædicatorum, & vt aiunt, in actu signato: secundariò verò per easdem rationes spectatas in actu exercito, hoc est, secundùm existentiam, & actuale exercitium existendi. Quo modo conciliantur ferè omnes sententiæ, & rectè aperitur mens Aristotelis, qui vtramque substantiam spectauit his omnibus modis, & non tantùm primò intentionaliter, sed etiam penès secundas intentiones, vt constat ex dictis.

16. Quæres secundò, qualis sit ista diuisio? an vniuoca, an generis in species, an subjecti in accidentia, an accidentis in subjecta? pro resolutione responderi debet conformiter ad tres supra explicatas opiniones.

Respondeo ergo secundùm primam opinionem, istam diuisionem esse vniuocam, & generis in species: quia vtraque substantia, est æqualiter substantia prædicamentalis; nec prima est magis subjectum, quàm secunda prædicatum, aut illa potius singularis, quàm ista vniuersalis, vt dictum est numero 12. & ita substantia prædicamentalis potest dici genus ad substantiam prædicabilem, & subijcibilem; vniuersalem, & particularem; primam, & secundam.

Iuxta secundam verò opinionem communiter respondetur, diuisionem esse analogam, & accidentis in subjecta: quia subsistere, & substare prius conuenit primæ, quàm secundæ, vt explicatum est numero 13. quod inducit analogiam, attributionis scilicet, quia ille proprietates absolutè conueniunt primæ substantiæ, & ex illa deriuantur in secundam: & quia actualiter subsistere, & substare considerantur vt accidentia, attributa vtrique substantiæ, tanquam subjecto, quod afficiunt, ideo dicitur diuisio esse accidentis in subjecta.

17. Nihilominùs forma, secundùm quam fit diuisio, nempe ratio subsistendi, & substandi: æqualiter participatur à prima, & secunda substantia, imò est omnino eadem; cum idem modus, quo Petrus subsistit, reddat subsistentem hominem, seu naturam humanam in Petro, eamque intrinsecè afficiat, & denominet: & consequenter nulla hic videtur interuenire analogia: alioquin propriæ passiones analogicè conuenirent speciebus, & indiuiduis, quia risibilitas, verbi gratia, prius afficit in actu exercito Petrum, quàm hominem. Imò animal non conuenit homini in actu exercito, nisi mediantibus indiuiduis humanis, ac proinde non diceretur vniuocè de homine, & de Petro, quod videtur absurdum.

Etenim eundem ordinem concipimus inter naturam communem, & indiuidua, quantum ad connexionem essentialem passionum, & aliorum attributorum, quæ per se primò dicuntur conuenire naturæ communi, & deinde singulari: ideo enim Petrus est risibilis, quia homo est risibilis: ideo est animal, quia homo est animal: & tamen nullus dixerit illa prædicata conuenire analogicè indiuiduis, & naturæ communi.

Adde quòd ordo ille, quo subsistere, & substare priùs conuenire dicitur primæ substantiæ, quàm secundæ, est tantùm ordo rationis, quia prima, & secunda substantia non distinguntur in ratione substantiæ, nisi per intellectum: talis autem ordo non sufficit ad inducendam analogiam, præsertim in re præsenti, vbi secunda substantia non dicitur substantia per habitudinem ad primam, sed absolutè, quia per se est, & à subjecto non pendet: vnde sicut est vniuocè substantia cum prima, in eademque recta linea ponitur; ita subsistere, & substare ei vniuocè conuenit cum prima.

Neque obstat quòd prima dicatur ab Aristotele magis substantia, quàm secunda, quia hoc tantùm dicitur in ordine ad nostrum modum intelligendi: vel quia magis, seu pluribus substat, quia non tantùm substat accidentibus, sicut secunda; sed etiam prædicatis superioribus, & essentialibus. Nam species ex Aristotele sunt hoc modo magis substantiæ, quàm genera, nec propterea reperitur analogia inter illa.

18. Respondendum est denique iuxta tertiam sententiam: diuisionem istam esse subjecti in accidentia. Singularitas enim, & vniuersalitas sunt veluti accidentia, naturæ substantiali superuenientia. Diuisio autem erit vniuoca, si hæc accidentia sumantur ambo primò intentionaliter, posito vniuersali ex parte rei; aut secundò intentionaliter: analoga verò si vnum sumatur primò intentionaliter, & aliud secundò intentionaliter. Licet enim ratio substantiæ conueniat vtrique vniuocè prout spectantur materialiter, & secundùm rem: tamen prout vna afficitur primâ intentione, & altera secundâ, non possunt nisi analogicè conuenire.

SECTIO

SECTIO III.

De serie prædicamenti substantiæ.

19. PORPHYRIVS capite de specie circa principium, vt doctrinam, quam de generibus, & speciebus tradiderat, euidentiùs explicaret, proposuit seriem prædicamentalem, digestam per genera summa, species subalternas, & infimas, adducto in exẽplum prædicamento substantiæ: quæ quidem series, quia schemate quodã per varias lineas, & quasi ramulos distincto, repræsentari solet, arbor porphyriana communiter appellatur, & dicto capite de specie traditur: fatiùs tamen eam hunc in locum, vt proprium, remittendam duxi.

In ea autem tres lineæ distinguntur, vna media, & duæ laterales. In media, quæ recta dici solet, & ab Ammonio nuncupatur profunditas prædicamenti, collocantur sub summo genere naturæ completæ, & integræ, (quæ dicuntur poni directè in prædicamento) progrediendo ab vniuersalioribus ad minùs vniuersalia, vsque ad indiuiduum, quod dicitur radix, & fundamentum prædicamenti.

In alijs duabus lineis lateralibus, quas idem Ammonius vocat prædicamenti latitudinem, collocantur differentiæ oppositæ, quarum aliæ positiuæ sunt, & propriæ, diuidentes superiora genera, & constituentes species, vel subalternas, vel infimas. Aliæ verò sunt impropriæ, scilicet negatiuæ, easque ponimus loco positiuarum, quas ignoramus. Dicuntur autem omnes poni in prædicamento indirectè: reductiuè autem ponuntur modi, & partes Physicæ ejus rei, quæ in eo per se, & directè ponitur, vt est punctum in prædicamento quantitatis; vnio, materia, forma, in prædicameuto substantiæ, vt tactum est q. 2. numero 30.

20. Habes hic igitur schema seriei prædicamenti substantiæ, in quo omisimus ens, vt problemati de ejus genereitate non fiat præjudicium. Deinde reposuimus ea tantùm genera, quæ Porphyrius, & alij satis communiter reposuerunt, ea tantùm, quæ notiora sunt, afferentes. Diuus Thomas autem opusculo 42. & alij quidam addunt inter corpus, & viuens; *generabile*, & *mixtum*: quia corpus diuiditur per alterabile, & inalterabile: alterabile constituit generabile, quod diuiditur per compositum, & simplex: differentia autem compositi constituit mixtum: quod deinde diuiditur per animatum, & inanimatum.

Alij etiam aliter diuidunt, & substantiam immediatè distribuunt in corruptibilem, & in incorruptibilem: alij in viuentem, & non viuentem, comprehendendo angelos in genere substantiæ tum incorruptibilis, tum

viuentis. Alij denique alijs, & diuersis modis, de quo aliqua tetigimus q. de differentia, à numerò 13. sed modus hic assignatus facilior est.

21. Est autem controuersia, quænam substantia statui debeat pro summo genere: quia Albertus magnus, Ægidius, & alij quidam aiunt substantiam corpoream esse genus supremum, excludentes Angelos, siue intelligentias à prædicamento, eo quòd Aristoteles 9. metaph. c. 10. & l. 12. c. 6. 7. & 8. dicit eos esse substantias simplices, actus puros, immobiles, sempiternos. Actus autem purus caret potentialitate, atque adeò genere.

Auerroes autem statuit pro genere supremo substantiam corruptibilem: & ita præter intelligentias, excludit cœlos à prædicamento. Ita habet capite de specie, & 10. metaph. commento 26. quem aliqui secuti sunt: quia Aristoteles 10. metaph. c. vlt. ait corruptibile & incorruptibile differre genere, hoc est prædicamento. Verùm Aristoteles vel intelligit differre tantùm genere subalterno, & conuenire in supremo conceptu substantiæ: vel loquitur de genere Physico, hoc est, materiâ, quam fortè vult diuersam esse in sublunaribus, & in cœlis, de quo in libris de Cœlo.

Deinde quidquid hic docet de substantia, conuenit æque cœlis, ac alijs substantijs. Quinto item metaph. textu 15. & lib. 7. c. 2. inter species substantiæ numerat cœlos, astra, dæmones. Denique tum cœli, tum Angeli conueniunt cum cœteris substantijs in ratione per se existendi, seu subsistendi, quæ est propria ratio substantiæ: & ita est verè genus ad omnes substantias creatas.

Quando verò Angelos vocat actus puros, hoc intelligit respectu potentiæ ad non essendum: quia cum careant materiâ, quæ est principium corruptionis, sunt actus simplices, per se subsistentes, & naturaliter immobiles quoad esse substantiale, hoc est, incorruptibiles: sed non ideò carent compositione ex genere, & differentia; subjecto, & accidente; naturâ, & supposito; essentia, & existentia. De quo alibi.

SECTIO IV.

De proprietatibus substantiæ.

22. PROPRIETATES substantiæ sex enumerat Aristoteles in tertia hujus capitis parte. Prima exprimitur per negationem, scilicet, *non esse in subiecto*, & fundatur in differentia, siue in modo positiuo essendi per se, quem explicuimus sectione 1. potestautem facilè intelligi ex modo opposito, nempe *esse in subiecto*, quem ex-

plicat Aristoteles cap. 2. antepræd. dicens, *illud esse in subiecto, quod est in alio, non tanquam pars, nec potest separatum ab eo, in quo est, consistere.* Quà ratione definit accidens per modum essendi in alio, sicut in hoc capite definit substantiam per modum essendi per se, vt notat D. Thomas in 4. d. 12. q. 1. art. 1. quæstiunculâ 1.

Quando dicitur accidens esse in aliquo, debet intelligi proprius modus essendi in eo, nempe formaliter, & per veram conjunctionem, & dependentiam ab illo. Hic autem modus vocatur communiter esse in alio per inhærentiam: & illud in quo est, vocatur subjectum inhæsionis. Per Ly. *aliquo*, intellige subjectum immediatum, cui inest accidens. Dum dicitur non esse pars, debet intelligi quòd non sit pars, neque respectu subiecti immediati; neque respectu alterius entis *per se*. Denique dum dicitur non posse separatum consistere, debet intelligi de potentia creata, & naturali, quia diuinitùs extra subjectum consistit, vt patet in sancta Eucharistia.

23. Per primam conditionem reijciuntur diuersi modi improprij essendi in alio, quos affert Aristoteles 4. Physic. c. 3. Primus est, quo totum dicitur esse in suis partibus, quia non est extra illas: nam sic etiam diceretur esse in se ipso, quod est valde improprium. Secundus est quo species dicitur esse in genere: sed melius diceretur esse sub genere tanquam inferius sub superiori. Tertius quo effectus dicitur esse in causa. Verum non est in ea formaliter, sed virtualiter. Quartus, quo res dicitur esse in fine, vt auarus in diuitijs, quod patet impropriè dici.

Per secundam conditionem ostenditur accidens posse esse extra subjectum mediatum, & denominationis: quomodo intellectus & voluntas manent in anima, homine demortuo; cœteraque accidentia in cadauere ex probabili sententia, quia immediatè inhærent in materia.

Per tertiam excluduntur omnes partes integrantes Physicæ, vt caput, manus, quæ sunt in toto vt partes eius. Item omnes formæ substantiales materiales, quæ, licet non sint partes materiæ, cui insunt; nec possint existere naturaliter extra illam: sunt tamen partes entis per se, ex illis & materia constituti. Accidens enim debet esse alterius rationis, quàm subjectum, alioquin non esset accidens: & consequenter non potest ex vtroque fieri vnum per se. Denique excluduntur omnes differentiæ substantiales, quæ sunt partes essentiales compositi metaphysici.

Per vltimas definitionis particulas excluduntur ea quæ sunt in loco, & tempore, quia possunt ab illo, vel illo loco; ab illo vel illo tempore separata existere, quamuis per primam conditionem sufficienrer excludantur, quia non sunt in loco, & tempore per vnionem, sed tantùm ab eis extrinsecè mensurantur.

Dices: odor, qui est verum accidens, existit extra suum subjectum, vt patet in attrectatione pomi, cujus odor remanet in manu.

Respondet Ammonius, accideus migrare de subjecto in subjectum,

& Aristotelem velle tantùm ipsum non posse esse sine aliquo subjecto. Alexander vult odorem esse productiuum sui similis, & ita odorem pomi producere alium numero diuersum in manu. Probabilius est subtiliores pomi partes euolare, & manui adhærere: vnde pomum flaccescit, & rugas contrahit.

24. Secunda proprietas est, quòd secunda substantia prædicetur vniuocè de subjecto. Prædicatur enim nomine, & ratione, hoc est definitione. Veræ quippe sunt istæ propositiones, *Petrus est homo*, *Petrus est animal rationale*, quæ est hominis definitio. Debet autem intelligi de prædicatione essentiali, alioquin conueniret accidentibus. Nam esse album, & esse disgregatiuum visus, quæ est definitio albedinis, vniuocè dicitur de niue, cygno, calce; non tamen formaliter vt definitio, & *in quid*; sed vt accidens commune. Vide sectionem de vniuocis, numero 12. in fine.

Tertia proprietas est quòd prima substantia significet *hoc aliquid*; secunda verò *quale quid*. hæc proprietas cadit in nomina, quia eorum proprium est significare: applicatur autem passiuè rebus ipsis hoc modo, significari vt *hoc aliquid*, est proprietas primæ substantiæ: significari vt *quale quid*, est proprietas secundæ substantiæ. Vel, vt loquitur Tataretus, actus signatus sumitur pro actu exercito, ita vt sensus sit, prima substantia significat *hoc aliquid*, id est prima substantia est *hoc aliquid*.

Quomodo autem debeat hæc proprietas intelligi, non idem est omnium sensus. Porphyrius ait secundas substantias componi ex genere, & differentia: genus autem prædicari *in quid*, differentiam *in quale*, & consequenter quod ex vtroque componitur, debere prædicari *in quale quid*. Sed hoc non rectè dicitur, alioquin species prædicaretur *in quale quid*. Deinde differētia non est sic cōposita, & tamen prædicatur *in quale quid*. Denique genus supremum non est etiam hoc modo compositum ex Porphyrio, vnde non potest sic prædicari, aut significari.

25. Caietanus hic cum alijs dicit secundam substantiam includere naturam realem, quæ significat *quid*, & secundam intentionem vniuersalitatis, quæ est qualitas, seu accidens rationis: & ita rectè significare *quale quid*. Verum prima substantia includit etiam naturam realem, & secundam intentionem, quâ dicitur indiuidualis, singularis, & prima: & tamen non significat *quale quid*.

Tataretus hic ait primas substantias significare *hoc aliquid*, quia illud quod per eas significatur, est determinatum, seu singulare indiuiduum, & vnum numero, quod est *hoc aliquid*. Secundas verò significare *quale quid*, id est, aliquid pluribus commune, & determinabile.

Diuus Thomas 7. metaph. lect, 13. ait primas substantias significare *hoc aliquid*, quia in propositione tenent locum subjecti, & materiæ, per se stantis: secundæ verò tenent locum prædicati, & formæ: forma autem dicitur qualitas materiæ, quia illi adjacet, & quasi ab ea sustenta-

tur: vnde secundæ substantiæ rectè dicuntur significare *quale quid.*

Duæ istæ postremæ explicationes legitimæ sunt, mentique Aristotelis conformes, quia rationem reddens, cur prima, & secunda substantia hunc habeant significandi modum, ita loquitur pro prima, *indiuiduum enim est, vnumque numero quod significatur.* Pro secunda vero sic ait, *non est enim vnum subiectum, vt substantia prima; sed de multis homo, animalque dicuntur.*

26. Quarta proprietas est, nihil esse substantiæ contrarium. *sunt autem contraria*, vt fusiùs explicabimus in postprædicamentis, *quæ sub eodem genere maximè distantia se ab eodem subiecto expellunt.* Quomodo calor, & frigus expellunt se mutuò ab aqua. Nihil ergo propriè contrarium est substantiæ; non alia substantia, quia substantia non est in subjecto, nempe inhæsionis, vt dictum est numero 22. neque etiam contrarium est illi accidens; tum ob eandem rationem; tum quia contraria se mutuò perimunt: substantia autem est subjectum commune omnium accidentium, illa sustentans, & conseruans: vnde si illi essent contraria, sibimet nocerent.

Dixi *propriè contrarium*: quia si largè sumatur pro *opposito*, tunc poterit aliquid esse contrarium substantiæ multipliciter: primò quidem priuatiuè, vt ipsi igni, priuatio eius in ligno: deinde contradictoriè, vt homo, non homo: tum relatiuè, vt inter Platonem, & Aristotelem, quatenus similes sunt in natura: denique disparatè, vt inter rationale, & hinnibile.

Verum est tamen reperiri contrarietatem radicalem, & virtualem inter formas substantiales, vt inter aquam, & ignem, quatenus contrarias postulant qualitates, quæ sibi formaliter opponuntur, seque mutuò expellunt à subjecto, ex quo formarum substantialium expulsio consequitur.

27. Quinta proprietas est suscipere magis & minus. Quid autem hoc sit, fusè explicabimus, fauente Deo, in libris de generatione: sufficiat nunc dicere ex Scoto in 1. d. 17. q. 5. suscipere magis, & minus nihil esse aliud, quam esse majus vel minus, non majoritate molis, sed majoritate perfectionis naturalis: adeo vt illud dicatur magis tale, in quo est major, seu completior ratio perfectionis naturæ, quam dicitur participare secundùm magis.

Verbi gratia paries dicitur suscipere magis, & minus, ratione albedinis, quia modò est magis albus, modò minùs, secundùm quod albedo, quâ afficitur, est magis, vel minùs intensa, seu magis, vel minùs perfecta perfectione naturali.

In hoc ergo sensu substantia non suscipit magis, & minùs: nec enim vnus homo dicitur nunc magis homo, quàm antea, quia non intenditur, aut remittitur ipsa ratio substantiæ per motum, & successione temporis. An autem vna perfectiores habeat gradus quàm altera in eadem specie,

ita vt omnes, & totos simul in prima productione receperit, discutiemus in libris de anima.

28. Sexta proprietas substantiæ est, esse susceptiuum contrariorum: ita vt vna eademque substantia modò habeat vnum contrarium, modò aliud, vt aqua modò frigus, modò calorem. Ait autem Aristoteles hoc esse maximè proprium substantiæ, id est, vt multi censent, soli substantiæ, licet non omni, quia non competit Deo, neque formis substantialibus materialibus, in quibus, vt aiunt, non recipiuntur accidentia, sed in materia. Communior tamen interpretum opinio est hoc esse proprium quarto modo, ita vt omni, soli, & semper conueniat, excluso Deo. Quod vt verum sit, per contraria intellige non sola propria, quæ logica vocantur; sed etiam Physica, quæ licet simul esse non possint, opus non est vt ad corruptionem disponant, aut alias propriorum contrariorum conditiones habeant.

Hoc modo cœli, & astra recipiunt contraria, vt motus sursum, & deorsum; ad ortum, & occasum: augmentum, & decrementum lucis. Similiter Angeli recipiunt bonitatem, & malitiam moralem; veritatem, & errorem. Et ita de alijs substantijs. Neque hæc proprietas soli primæ substantiæ competit, vt videtur indicare Aristoteles, dum ait, *proprium esse substantiæ, vt vna numero cùm sit contrariorum sit receptiua.* Sensus enim est, proprium esse substantiæ, seruatâ eadem vnitate numericâ, recipere posse contraria; quod secundæ etiam substantiæ competit. Nam homo *v. g.* existens vnum numero in Petro, modò calorem, modò frigus recipit.

29. Obijcies: oratio, seu enunciatio est accidens; & tamen recipit contraria, nempe veritatem, & falsitatem. Si enim quis dicat, *Petrus currit*, vera erit currente Petro; & eo cessante à cursu, erit falsa. Similiter quantitas in venerabili Eucharistia recipit calorem, & frigus, aliaque contraria: ergo hæc proprietas non soli substantiæ competit.

Respondet ad primam Aristoteles hic, orationem non recipere in se veritatem, aut falsitatem intrinsecè, quia immutata manens transit de vera in falsam per solam mutationem obiecti. At verò substantia recipit intrinsecè contraria. Dicunt multi non esse eandem numero orationem: de quo aliàs. Sequens responsio huic argumento faciet satis.

Respondeo ad secundum, quantitatem non esse subjectum primum, & principale, quod vocatur subjectum *quod*: sed proximum, immediatum, & minùs principale, quod vocatur subjectum *quo*. Cùm enim sola substantia per se existat, & subsistat: sola consequenter est per se, & naturâ suâ subjectum, & fulcimentum principale accidentium, à nullo alio dependens. At quantitas, & quoduis aliud accidens vltimò dependet à substantia, cùm tota collectio accidentium sit in alio, & non in se, vt patet ex definitione num. 22. & consequenter suapte naturâ est tantum subjectum *quo* licet per miraculum in sacra Eucharistia quantitas subeat vicem subjecti *quod*.

30. Poteſt autem dupliciter intelligi vnum accidens eſſe ſubjectum *quo* alterius: primò ita vt primum non recipiat alterum inhæſiuè in ſe; ſed tantum ſit ratio inhærendi, ſeu conditio, aut diſpoſitio prærequiſita, vt huiuſmodi ſecundum accidens poſſit inhærere ſubſtantiæ: quomodo diaphaneitas dicitur neceſſaria, vt lumen recipi poſſit in aëre: ſecundò ita vt primum accidens ſit verè ſubjectum *quo* alterius, recipiens illud in ſe, & terminans eius vnionem, & inhæſionem ad ſeipſum: quamuis non ideo dicatur ſubjectum *quod*, quia non eſt baſis cauſalitatis materialis, quæ vltimò in ſubſtantiam refunditur. Siue alioquin ſecundum accidens ſoli primo inhæreat, ſiue primo ſimul & ipſi ſubſtantiæ. Quod in Phyſicis examinandum remitto.

QVAESTIO IV.

De Prædicamento quantitatis.

SECTIO I.

Quid ſit Quantitas.

1.
QVANTITATIS nomen latè ſumitur pro perfectione, & virtute cujuſque rei, quomodo reperitur tum in rebus corporeis, tum incorporeis: & in hoc ſenſu dixit D. Auguſtinus 6. de Trinit. c. 8. *in his, quæ non mole, ſed virtute magna ſunt, hoc eſt maius eſſe, quod eſt melius eſſe.* Vnde dicitur Deus magnus & excelſus. Strictius autem ſumitur pro quantitate corporibus propria, & vocatur quantitas molis, ſeu dimenſionis, hoc eſt magnitudo, & extenſio rerum. Quas acceptiones affert D. Thomas. 1. p. q. 42. art. 1. ad 1. Quantitas hoc ſecundo modo ſumpta pertinet ad hunc locum; & deſcribi poteſt his verbis. *Quantitas eſt quæ diuidi poteſt in partes diſtinctas ſecundùm ſitum, ſecundùm ſucceſſionem, & ſecundùm ordinem.* Prima pars complectitur lineam, ſuperficiem, corpus, & locum. Illa namque habent partes extra partes, diſtinctas ſecundùm ſitum. Secunda complectitur tempus, & orationem, quæ partes habent alias alijs ſucce-

dentes. Tertia denique complectitur numerum, qui partes habet distinctas secundùm ordinem: nam binarius prior est ternario, & extra illum, & prima vnitas antecedit secundam, tertiam, &c. An verò hæc omnia sint propriæ species quantitatis, examinabimus in Physicis.

2. Aristoteles quantitatem definit 5. metaph. c. 13. in concreto hoc modo *quantum dicitur quod est diuisibile in ea quæ insunt, quorum vtrumque, aut singula vnum quid, & hoc aliquid apta sunt esse.* Hoc est, diuisibile est in partes integrantes similes, & eiusdem rationis, ita vt quælibet separata à toto, sit vnum aliquod totum. Quia est diuisibile, excluduntur res simplices, & carentes partibus. Dum dicitur *in ea, quæ insunt*, intellige actu, & non tantùm virtute, sicut elementa in mixto: quæ quamuis essent actu in eo; non essent tamen partes integrantes sicut sunt partes ipsius quantitatis, sed essentiales. Denique quia hujusmodo partes separatæ, vnum totum sunt, excluditur compositum Physicum ex materia, & forma, quæ etiam dum separatæ existunt, sunt semper intrinsecè partes, & non aliquod totum.

Hæc definitio clariùs tradi potest hoc modo, *quantitas est accidens, quo subiectum redditur diuisibile.* Non potest enim assignari aliquid aliud, cui hoc munus competat. Vtrum autem hæc sit essentialis, an descriptiua, in Physica discutiemus.

3. Obijcies: hæc definitio non conuenit quantitati discretæ, nempe numero, quia eius partes non sunt vnitæ, sed necessariò semper diuisæ; & ita non possunt dici diuisibiles.

Deinde quantitas in cælo non est diuisibilis, nec facit subjectum diuisibile. Denique motus, & tempus non habent partes suas simul, ita vt vna possit ab altera diuidi, & separari.

Respondeo ad primum, negando antecedens: quilibet enim numerus est diuisibilis, vt denarius in duos quinarios, & in decem vnitates, quæ sunt eius partes. Hoc docet Aristoteles citato c. 13. his verbis, *dicitur autem multitudo, quæ potentiâ diuisibilis est in non continua: magnitudo verò, quæ in continua.*

Respondeo ad secundum, quantitatem esse diuisibilem secundùm se, & reddere ex parte sua subiectum diuisibile: si autem corpus aliquod propter incorruptibilitatem, aliamue conditionem non possit secari, aut diuidi à causa naturali, hoc est per accidens respectu quantitatis: sicut dum est adeò exigua, vt nequeat diuidi aut alterari: nam si esset coniuncta cum alijs, facilè in quouis sui puncto secaretur.

Similiter partes temporis, & motus, licet non existant totæ simul; inuicem tamen sibi succedunt, & conjunguntur; & ita potest vna ab alia separari.

SECTIO II.

De diuisione quantitatis.

4 DIVIDITVR quantitas ab Aristotele initio huius capitis in continuam, & discretam. Continuam esse ait, *cuius partes communi termino copulantur.* Est autem communis terminus, qui est ita terminus vnius partis, vt etiam sit terminus alterius, & æqualiter pertineat ad vtramque: & consequenter debet esse aliquid indiuisibile sub ea ratione, quâ est terminus: quia si secundùm aliquid sui esset terminus vnius partis, & secũdùm aliud esset terminus alterius, iam non esset communis, & insuper non esset vltimum terminans, vt patet. Vnde communiter assignatur punctum pro termino communi partium lineæ, quæ dicitur componi ex partibus, per puncta vnitis. Pro termino verò superficiei assignatur linea; superficies enim componitur partibus per lineas vnitis. Pro termino denique corporis assignatur superficies, quia corpus constat partibus vnitis per superficies. Si tamen admitti debeant huiusmodi termini indiuisibiles; de quo in Physica.

Quantitatis continuæ species quinque numerantur, linea, superficies, corpus, locus, tempus. Linea definitur *longitudo latitudinis, & profunditatis expers*: superficies, *latitudo, sine profunditate.* Corpus, *quantitas trinæ dimensionis*; scilicet longa, lata, profunda. Locus dicitur *superficies corporis ambientis, immobiliter continens.* Tempus denique, *numerus motus secundùm prius, & posterius.*

5. Quantitas discreta est, cuius partes non copulantur communi termino, vt si quinque, & quinque dicantur partes numeri denarij, nullo vniuntur termino communi, sed sunt sejuncta. Similiter tria, & septem, quæ sunt quoque denarij partes, non copulantur inter se; sed discreta, sciunctaque sunt.

Species hujus quantitatis duas numerat Aristoteles, numerum scilicet, & orationem. Numerus definitur *quantitas mensurabilis per vnitatem.* Omnes quippe numeri per vnitatem aliquoties repetitam & formantur, & mensurantur. Oratio autem, vocalis nempe, quantitas dicitur, quia mensuratur syllabâ longâ, & breui, inquit Aristoteles. Est verò quantitas discreta, quia eius partes per se disiunctæ sunt, seorsimque proferuntur, nec vllâ vnione communi cohærent inter se.

6. Diuiditur secundò quantitas continua satis communiter in permanentem, & successiuam. Permanens est, *cuius omnes partes simul existunt*, vt quantitas manus, scamni. Successiua est, *cuius partes non sunt*

ſimul, ſed ſibi inuicem ſuccedunt; ita vt quando vna eſt, non ſint aliæ; ſed vel præteritæ ſint, vel futuræ: vt ſunt partes temporis.

Quantitatis permanentis ſpecies ſunt quatuor, linea, ſuperficies, corpus, & locus: ſucceſſiuæ autem vna eſt ſpecies, nimirum tempus, cui multi addunt aliam, nempe motum.

Diuiditur tertiò ab Ariſtotele quantitas in eam, cuius partes ſitum, poſitionemque habent; & in eam, cuius partes non habent poſitionem. Tria autem requiruntur, vt partes alicujus quantitatis habeant poſitionem: primum eſt, vt illæ partes ſint coniunctæ aliqua vnione. Secundum vt ſint permanentes. Tertium vt ſint alicubi, hoc eſt, in aliqua parte magnitudinis: ita vt poſſint indicari quaſi vna alteri adiaceat.

7. Sicut enim ordo, & diſpoſitio partium corporis in loco dicitur ſitus, ſpectans ad prædicamentum ſitus: ita diſpoſitio partium in ipſo toto corpore, ſecundùm quam poſſunt coaptari, & reſpondere partibus loci, dicitur ſitus, & poſitio partium, ſpectans ad hoc prædicamentum quantitatis. Seu vt alij dicũt, ſitus formaliter ſumptus pro actuali diſpoſitione partium in loco, pertinet ad prædicamentum ſitus: radicaliter verò ſumptus pro aptitudine, quam habent partes illæ vt ſic diſponantur, pertinet ad iſtud prædicamentum.

Alij denique arbitrantur adæquatam, & maximè propriam paſſionem huiuſce quantitatis coaleſcere ex vbi, & ſitu, hoc eſt, ex præſentia locali, & ex modo talis præſentiæ, poſito in tali, vel tali ſitu, vt eſt ſedere, ſtare &c. Et ita diuiſio eſſet accidentalis, & ſubjecti in accidentia. Sic tenet Auerſa.

Hoc itaque modo quatuor erunt ſpecies quantitatis, poſitionem partium habentis, ſcilicet linea, ſuperficies, corpus, & locus. Hæc enim habent partes ſibi cohærentes, permanentes, & ſitum in magnitudine habentes. Quantitatis autem non habentis poſitionem partium, tres ſunt ſpecies, tempus, numerus, & oratio. Tempus quidem, quia, licet partes habeat copulatas communi termino, qui *nunc*, *inſtans*, ſeu *momentum* dicitur; non ſunt tamen permanentes. Numerus verò, quia non habet partes vnitas. Oratio denique, quia triplici illa conditione caret; non habet enim partes connexas, nec permanentes, nec alicubi ſitas.

8. Poſtquam Ariſtoteles diuiſit hoc modo quantitatem in ſuas ſpecies, ait eas eſſe propriè, & per ſe quantas; cœtera verò per accidens. Quæ verba quandam ingerunt difficultatem ex eo quòd genus dicitur de ſuis ſpeciebus ſubſtantiuè, & eſſentialiter, non autem denominatiuè: hic autem linea denominatur quanta, corpus magnum, numerus multus &c. quæ ſunt paronyma.

Ad hoc reſponderi poteſt primò iuxta verſionem Boëtij, quæ ſic habet, *propriè enim quantitates hæ ſolæ dicuntur: alia verò omnia ſecundùm accidens quanta ſunt*. Nihilominus communis modus loquendi viget apud Philoſophos, vt linea dicatur longa, &c.

Aliqui dicunt in his propositionibus quantitatem non prædicari de suis speciebus, sed de suo subiecto; ita vt dum dicitur linea longa, sensus cadat in substantiam, quæ est subjectum lineæ: & ita prædicationem esse denominatiuam. Verum in sacra Eucharistia, in qua non est substantia panis, rectè dicitur parua, vel magna hostia &c.

Alij concedunt tales propositiones esse essentiales quoad sensum, licet quoad verba sint denominatiuæ: & hoc esse peculiare quantitati, vt sub forma denominatiua prædicetur essentialiter. Attamen Aristoteles 2. top. c. 2. initio expressè ait nullam prædicationem generis de speciebus rectè fieri per denominatiua; & illum non rectè loqui, qui candorem vocat colore tinctum, seu coloratum: quia vtitur paronymo, non verò genere. Et certè cum genus prædicetur *in quid*, debet exprimi nomine substantiuo, vt patet ex q. de genere, numero 3.

9. Dicendum itaque est tales prædicationes esse accidentales, nec in eis prædicari rationem essentialem quantitatis de suis speciebus; sed tantummodo proprietates, & passiones illius, quæ sunt esse diuisibilem, esse mensurabilem, esse tantam, seu tantâ mole, tantâ longitudine præditam. Quia igitur quantitas non tantùm est mensura substantiæ, sed etiam sui ipsius, quatenus vna quantitas per aliam mensurari potest: nec tantùm reddit subjectum diuisibile, sed etiam ipsa diuisibilis est: nec solùm extendit subiectum, sed ipsa est extensa; ideo, dum dicitur, *numerus est quantus, linea est quanta*: idem est ac si diceretur, *numerus est diuisibilis, est mensurabilis, est tantus, vel tantus.* In hoc enim sensu dicimus lineam longam, lineam breuem. Vnde Aristoteles 5. metaph. c. 13. paucum, & multum; longum, & breue; paruum, & magnum numerat inter passiones quantitatis, eisque nomen ipsum quantitatis attribuit.

Cùm ergo quantitatis species sint per se, & independenter ab alio diuisibiles, extensibiles, mensurabiles, rectè dicuntur quanta per se, modo explicato: cœtera verò per accidens, seu per aliud, quia non nisi beneficio quantitatis extenduntur &c. similesque possunt fieri prædicationes in alijs prædicamentis, vt dum dicitur qualitas corporea, spiritalis; calor intensus, remissus &c. vnde si quantitas prædicetur secundùm rationem suam essentialem, non debet dici, *quantitas est quanta*, sed *est quantitas*; *linea est longitudo*, non verò *longa*, & ita de alijs.

SECTIO III.

De proprietatibus quantitatis.

10. IN alia capitis parte recenſet Ariſtoteles tres quantitatis proprietates, prima eſt non habere contrarium; neque enim vna quantitas aliam expellit ab eodem ſubjecto: neque extra prædicamentum quantitatis inuenitur aliqua forma, quæ ſit illi propriè contraria.

Duo tamen contra hoc ſibi opponit Ariſtoteles. Primum eſt, paruum, & magnum; paucum, & multum, eſſe ſibi contraria; & tamen ſunt quantitates. Secundum eſt; locus ſupremus, qui eſt in cælo; & infimus, qui eſt in medio mundi: ſunt quantitates, vt patet ex hoc capite; & tamen ſunt contrarij: maxime enim diſtant, vt dicitur in definitione contrariorum.

Ad primum reſpondet, hæc non eſſe quantitates, ſed relationes; nam quantitas eſt ens abſolutum: nihil autem dicitur paruum, vel magnum, niſi comparatione aliorum. Deinde quamuis hæc dicantur eſſe quantitates; non eſt tamen aliquid eis contrarium, alioquin idem ſimul contraria reciperet, & ſibi ipſi aduerſaretur: nam adoleſcens eſt magnus reſpectu pygmei, & ſimul paruus reſpectu gigantis. Tertiò magnum, & paruum in quantitate non magis opponuntur, quàm intenſum, & remiſſum in qualitate: ergo ſicut calor in octauo gradu, & calor in quarto non ſunt contraria, ita nec parua, & magna quantitas. Idemque dic de pauco, & multo.

Ad ſecundum ſufficit eadem ſolutio, quia ſupremum non dicitur niſi reſpectu ad infimum. Per diſtantiam autem, quæ in definitione contrariorum ponitur, intelligitur formalis, non localis, licet vocetur diſtantia per analogiam ad localem.

11. Secunda proprietas eſt non ſuſcipere magis & minus. Neque enim vnus numerus eſt magis numerus, quàm alius, nec vna linea magis linea, quàm alia, licet ſit major, ſeu magis extenſa. Vnde aliud eſt ſuſcipere majus, & minus; aliud ſuſcipere magis, & minus. Illud enim idem eſt ac ſuſcipere majorem, vel minorem extenſionem; iſtud verò eſt in entitate ſua perfici plus, minus: quod fit admittendo plures, vel pauciores partes perfectionales eiuſdem formæ, in eadem parte ſubiecti ſe ſe penetrantes, vt explicat Tataretus, & alij Scotiſtæ. De quo tamen alibi.

Tertia quantitatis proprietas eſt, quòd ab ea res dicantur æquales, vel inæquales. Et hoc maximè proprium eſſe ait Ariſtoteles, hoc eſt, proprium quarto modo iuxta communem interpretum ſententiam. Quod vt verum ſit, debet primò fieri comparatio inter quantitates ejuſdem ſpe-

ciei, vt inter duas lineas, duos numeros &c. non verò lineæ cum superficie, superficiei cum corpore, &c. quia hæc non habent inter se propriam commensurationem, & proportionem.

Secundò ista æqualitas non debet censeri idem cum, identitate specifica nec inæqualitas idem cum specifica diuersitate quantitatum: sic enim duæ species eiusdem generis essent semper inæquales, quia vna aliam excedit in perfectione, vt probabilior habet opinio: & duæ lineæ essent semper æquales, licet vna esset aliâ longior: & denique in omnibus prædicamentis esset similis æqualitas, vel inæqualitas. Debet ergo attendi adæquatio, vel inadæquatio partium integrantium, per se extensarum, ratione cuius possint ad inuicem comparari, & commensurari: in ea enim fundatur propria æqualitas, vel inæqualitas, de qua hic sermo est.

Tertiò hæc proprietas debet sumi quoad aptitudinem, & potentiam, non quoad actum: vnde si vnica in mundo esset quantitas, semper apta esset vt alteri commensuraretur, licet de facto nulli alteri esset æqualis, vel inæqualis.

12. Obijcies: possibilis est quantitas infinita, ex probabili opinione: at nulla potest esse proportio, aut commensuratio eius cum alia quantitate: ergo illi non potest competere æqualitas, aut inæqualitas.

Deinde proprietates debent priùs conuenire naturæ communi, quàm indiuiduis: at ista non sic se habet. Nam quantitas summum genus non habet aliquid, cum quo per se comparetur, aut cui æquale, vel inæquale dicatur. Species item diuersæ non possant inter se comparari, vt iam dicebamus. Si ergo æqualitas, & inæqualitas non conueniant generi, neque speciebus, non possunt conuenire indiuiduis.

Denique multa alia dicuntur æqualia, vel inæqualia, vt duo pondera, duo calores eiusdem gradus; ergo hæc proprietas non conuenit soli quantitati.

Respondeo ad primum, quantitatem infinitam posse comparari cum alia infinita, & dici illi æqualem, vel inæqualem: vt si infiniti homines haberent vnusquisque in manu lapidem vnum, numerus lapidum æqualis esset numero hominum, & inæqualis numero digitorum.

Respondeo ad secundum, concedendo summum genus quantitatis, eiusque species non comparari per se proximè cum alijs in actu exercito: neque ad alia per se proximè referri relatione æqualitatis, vel inæqualitatis: sed hoc præstare per sua indiuidua, per quæ tales relationes exercent, ab eisque denominantur: & ita huiusmodi proprietas dicitur eis conuenire tantùm in actu signato, hoc est, tanquam causæ, & fundamento, propter quod vnaquæque particularis quantitas est æqualis, vel inæqualis. Lege sectionem vltimam de relatione in principio.

Respondeo ad tertium, quòd sicut nomen quantitatis tribuitur per metaphoram, aut analogiam multis alijs rebus, quæ sunt extra hoc prædicamentum, vt notauimus numero 1. ita æquale, & inæquale per meta-

phoram, & imitationem ad multa alia extendi solet.

13. Multas alias quantitatis proprietates, seu affectiones numerat Aristoteles alijs in locis, vt esse mensuram, esse finitum, vel infinitum, longum, breue, profundum, graue, leue, asperum, lene, densum rarum &c. quæ non patiuntur difficultatem, aut alibi debent explicari. Multa autem ex his sunt qualitates, multa relationes, sed non propterea non sunt passiones quantitatis; quia ad hoc sufficit, vt per se ex illa consequantur. Nec absurdum est illa, quæ directè in vno prædicamento constituuntur tanquam species, aut genera, esse passiones alterius.

Series hujus prædicamenti facilè constitui potest ex dictis. Quantitas molis est summum genus: sub eo ponuntur duo genera non sibi subalterna, nempe quantitas continua, & discreta: sub discreta duæ sunt species, numerus & oratio: sub numero species infinitæ, vt binarius, ternarius. Sub continua sunt quinque species, linea, superficies, corpus, locus, tempus; indiuidua, hic locus, hæc linea &c.

QVAESTIO V.

De Prædicamento relationis.

SECTIO I.

De existentia relationis.

1. RELATIO, vt nomen ipsum præ se fert, nihil est aliud, nisi forma quædam, quâ vnum ad aliud refertur; seu ordo, quo vnum ordinatur ad aliud: vel respectus, quo vnum respicit aliud: vel denique habitudo, secundùm quam aliqua inter se comparantur, & aliquo modo se habent inter se: vnde Aristoteles relatiua vocat *ad aliquid*, & huic prædicamento titulus est *de ad aliquid*; quia nimirum rectè ita exprimitur effectus formalis relationis, qui est ordinare vnum ad aliud.

Relationes autem reales negasse plurimos antiquos scribit D. Thomas 1. p. q. 13. a. 7, Auicenna 3. metaph. c. 10. Auerroes lib. 12. com. 19. Simplicius hoc capite com. 1. Ammonius com. 31. alijque multi. Verùm for-

tè non negarunt absolutè relationes reales; sed tantùm voluerunt eas esse transcendentes, vagarique per multa prædicamenta; non verò constituere peculiare aliquod genus. Ita tenuit Zeno, & Stoïci, vt refert Soto hic post Albertum magnum, & alios:

Hanc sententiam amplexus est Aureolus apud Capreolum in 1. d. 30. q. 1. dicens relationem esse tantùm objectiuè in intellectu: realem tamen dici, quia est in re secundùm potentiam proximam: ita vt intellectus necessitetur, & cogatur non ab extrinseco, sed à re ipsa, & ex intimis fundamenti, eam reducere in actum, & concipere, quasi in ipso fundamento reperiretur, quomodo differt à relatione rationis, quam intellectus effingit sponte, vt relationem *dextri* in columna: hæc enim non habet fundamentũ in columna sed in animali, & ita columna non potest dici realiter dextra; sed solùm quia intellectus eam apprehendit vt terminum respectus, quo dextra dicitur ipsi animali: nihilominus.

2. Dicendùm est primò dari relationes reales, & ab intellectu independentes. Est communis sententia, quæ probatur primò, quia, vt docet fides catholica, in Deo sunt veræ relationes reales, Patris ad filium, Filij ad patrem, & Spiritus-sancti ad vtrumque, quibus ipsæ diuinæ personæ distinguntur ab inuicem, & ad se referuntur.

Probatur secundò. Res omnis creata importat necessariò ordinem dependentiæ à Deo creante. Similiter entia incompleta, vt materia prima refertur ad formas, vt potentia ad proprios actus, & vt imperfectum ad proprias perfectiones: vnde dicitur ab Aristotele eas appetere sicut turpe appetit pulchrum. Et idem dici debet de forma respectu materiæ: de accidente respectu substantiæ, sine qua subsistere non potest. Imò talis ordo nomine ipso accidentis exprimitur: dicitur enim accidens, quod alicui accidit, seu alicuius accidens. Multa denique alia important respectus reales, vt potentiæ actiuæ ad suos actus; actio ipsa ad suum terminum: actus vitales ad sua obiecta: vnio ad extrema vnibilia, & sic de alijs.

Cujus ratio est, quia hæc, & similia sunt naturaliter instituta propter aliud, vt potentia propter actus, materia propter formam &c. Cùm ergo res quælibet accipiat ab authore naturæ, entitatem proportionatam, & accomodatam primario suo fini, & institutioni; oportet vt hæc, & similia intrinsecè includant habitudinem ad res illas, ad quas ordinantur, vt rectè ait Caietanus 1. p. q. 77. a. 3. §. *ad euidentiam.*

3. Dicendum est secundò admittendas esse relationes reales speciales, quæ constituant peculiare prædicamentum ab alijs diuersum, vnde prædicamentales nuncupentur. Ita philosophi, & Theologi communiter D. Thomas q. 7. de potentia, art. 9. primâ parte, q. 13. a. 7. & q. 28. a. 1. & alibi. Scotus in 2. d. 1. q. 4. Gregorius, Capreolus, Soncinas & c.

Probatur primò authoritate Aristotelis, qui peculiare prædicamentum constituit pro relatione, tum hic in Logica; tum in 5. metaph. c. 7. tum 1. topic. c. 7. & alibi. Nec potest dici quòd intelligendus sit de relatio-

nibus rationis: nam 6. metaph. c. 2. diuidit ens in ens verum, quod est in anima; & in ens, quod distinguitur in prædicamenta, inter quæ numerat relationem quæ consequenter debet esse ens extra animam.

Probatur secundò ratione Diui Thomæ q. citatâ de potentia, quia sicut bonum exercitus consistit in ordine partium eius: ita bonum vniuersi consistit, non solùm in perfectione absoluta, inhærente rebus ipsis, sed etiam in ordine vnius rei ad aliam, vt patet ex Aristotele 12. metaph. c. 10. hic autem ordo est relatio realis, alioqui perfectio entis realis penderet ab ente rationis; & est relatio ad speciale prædicamētum pertinens, quia non est de intrinseca ratione alicuius rei absolutæ, propter quod reduci debeat ad prædicamentum ipsius: imò non apparet ad quod aliud reuocari possit.

Probatur tertiò: in Deo dantur reales relationes patris ad filium, & vtriusque ad spiritum-sanctum, vt iam dicebamus: ergo & in creatis admitti debent. Sicut enim pater æternus refertur realiter ad filium, quia ipsum genuit, & est principium illius: ita homo referri debet realiter ad filium suum, quia est eius principium productiuum: & ita de similibus.

4. Dices: relationes diuinæ sunt substantiales: in creatis autem debent esse accidentales: ergo istæ non possunt ex illis inferri.

Deinde Deus est extra omne prædicamentum; & si poneretur in prædicamento substantiæ, relationes eius ad idem prædicamentum pertinerent: quia cum sint subsistentiæ, seu personalitates naturæ diuinæ, intimè includuntur in conceptu adæquato substantiæ personalis. Igitur tantùm inde colligi possunt relationes transcendentales, intimè inclusæ in entibus relatis; non verò relationes prædicamentales.

Respondeo ad primum, relationes diuinas esse substantiales, quia non potest aliquod accidens esse in Deo: at res creatæ possunt recipere accidentia: vnde magis ex eo confirmatur nostra sententia: quia si cum ratione essendi per se, & in se, quæ est propria substantiæ, potest coniungi ratio essendi ad aliud: multò magis poterit coniungi cum ratione essendi in alio, quæ est propria accidentis.

Ad aliud dico proprium hoc esse diuinarum relationum, vt constituant personas diuinas: relationes autem creatæ, vt paternitas, filiatio, supponunt personas creatas, iam constitutas: ideoque non est opus, vt includantur in conceptu substantiæ personalis. Ergo cùm pater æternus habeat relationem realem paternitatis ad filium, quia ipsum generat; rectè infertur in creatis patrem habere relationem realem paternitatis ad filium, quia ipsum genuit: relationem, inquam, naturæ, & generationi creatæ proportionatam, hoc est, accidentalem, & extra conceptum rei absolutæ, ac proinde prædicamentalem, non transcendentalem.

5. Probatur quartò: quia nullo intellectu cogitante, vnum album est alteri albo simile, & nigro dissimile; vna quantitas palmaris alteri palmari æqualis, & minor bipalmari: & vnus homo pater alterius ex parte rei.

rei. Hæ autem denominationes non dicunt res abſolutas, vt ſic, ſed habitudines rerum abſolutarum inter ſe: ergo præter res abſolutas dantur relationes reales, ab intellectu independentes: relationes, inquam, ad ſpeciale genus pertinentes. Hanc enim quantitatem, eſſe alteri quantitati æqualem, eſt omninò accidentale, & extra conceptum quantitatis: hunc hominem denominari patrem iſtius, eſt omninò accidentale ſubſtantiæ humanæ: ergo illa denominatio, & relatio æqualitatis non poteſt pertinere ad prædicamentum quantitatis; nec iſta ad prædicamentum ſubſtantiæ, aut aliud quoduis: ergo ad ſpeciale prædicamentum relationis.

Probatur quintò ſpecialiter ex Iauello contra Aureolum. Quando intellectus neceſſitatur ad intelligendum dominum in ordine ad ſeruum; vel talis ordo, & habitudo præcedit in ipſa re, eius intellectionem, vel non? ſi præcedit, ergo eſt realis, & independens ab intellectu: ſi non præcedit: ergo poteſt intellectus, quantum eſt ex natura ipſius rei, intelligere ipſum dominum abſque habitudine ad ſeruum: & ita falſum eſt ipſum neceſſitari ex intimis ipſius fundamenti ad concipiendam talem habitudinem.

4. Obijcies primò: relatio nihil ponit in re, quæ dicitur referri: ergo relatio non poteſt eſſe aliquid reale. Conſequentia eſt euidens: quia nihil ponit in termino, vt conſtat, neque per ſe eſt, cùm non ſit ſubſtantia: ergo ſi nihil ponit in re, quæ refertur, nihil relinquitur, ex quo dici poſſit aliquid reale. Antecedens verò oſtenditur, quia totum eſſe relationis eſt *eſſe ad aliud* ex Ariſtotele: ſed *ad*, vt *ad*, abſtrahit ab *eſſe in*, ergo nihil ponit in re.

Deinde *ad*, vt *ad*, conuenit relationibus relationis ſecundùm totam ſuam formalem rationem: non poteſt ergo, vt ſic, eſſe aliquid reale.

Reſpondeo negando antecedens: ad probationem eius dico, *ad*, vt *ad*, eſſe aliquid reale, ſi coarctetur ad iſtud prædicamentum: atque etiam vt ſic, ponere aliquid in re: quod probatur, quia per hanc ſpecialem rationem accidens reale contrahitur, & conſtituitur in eſſe talis accidentis, ſcilicet relatiui, à cæteris accidentibus diſtincti; non poteſt autem ens reale contrahi, aut conſtitui per aliquid rationis, neque accidens per aliquid alterius generis: ergo *ad*, vt *ad*, eſt quid reale, & quid accidentis: ergo vt ſic, eſt in ſubiecto, & conſequenter ponit aliquid in re.

Præterea communis ratio accidentis, & ratio propria talis accidentis identificantur ex parte rei: ergo relatio non poteſt informare ſubiectum & inhærere in illo ſecundùm rationem communem, quæ dicitur *eſſe in*, quin ſimul inhæreat illi ſecundùm rationem propriam, quæ dicitur *eſſe ad*.

Tertiò non poteſt intrinſecè tribuere ſuum effectum formalem ſubiecto, niſi ipſi inhæreat, illudque intrinſecè afficiat, vt per ſe notum eſt: ergo cùm per *eſſe ad*, conſtituat ſubiectum in eſſe relatiui, neceſſariò debet illi ineſſe ſecundùm *eſſe ad*.

Denique illud *eſſe ad*, non eſt per ſe ſtans, ſeu non eſt ſubſtantia: ergo, cùm ſit aliquid reale, vt oſtenſum eſt, debet eſſe accidens, & conſequenter inhærere; atque adeò ponere aliquid in re; non quidem abſolutum, & in ordine ad ipſum ſubjectum; ſed reſpectiuum, & in ordine ad aliud, vt rectè docet D. Thomas in 1. d. 25. q. 1. a. 4. ad 3.

Si tamen ſumatur *eſſe ad* latiſſimè, prout excurrit extra hoc prædicamentum, tunc comprehendit relationes rationis, & vt ſic, non dicit quid reale, ſed ad ſummum abſtrahit à reali, & rationis; non ita tamen vt vniuocè competat relationi reali, & rationis, ſed tantùm æquiuocè, aut analogicè: quia, ſicut relatio rationis non eſt vera relatio, ſed ficta: ita illius *eſſe ad*, non eſt propriè *eſſe ad*, ſed fingitur, & concipitur *eſſe ad*.

7. Obijcies ſecundò: relationes, quæ dicuntur primi generis, quæque in vnitate fundantur, vt identitas, æqualitas, ſimilitudo, non ſunt reales, ſed ſolùm in intellectu: ergo nec vllæ aliæ, quia de alijs non eſt potior ratio. Probatur antecedens, quia illæ relationes non ſunt reales, quarum fundamentum reale non eſt: vnitas autem illa, quæ eſt, verbi gratia, inter duo alba eiuſdem ſpeciei, quæque eſt fundamentum ſimilitudinis inter illa, dependet ab intellectu; vt dicitur in tractatu de vniuerſalibus.

Reſpondeo in primis vnitatem huiuſmodi ſpecificam, aut genericam, eſſe realem, & ab intellectu independentem, vt probabiliter oſtenſum eſt q. 4. lib. 2. numero 8. Deinde licet dicatur dependere ab intellectu formaliter ſumpta; fundamentaliter tamen ab eo non pendet; & in eo ſita eſt quòd extrema relatiua, vt duæ albedines, eandem naturam habeant, numero tamen diuerſam: eandem, inquam, genere, vel ſpecie fundamentaliter: ita vt intellectus habeat occaſionem ſufficientem ex ipſa re, concipiendi multa vt vnum, ſeu vnico conceptu per cognitionem præciſiuam. Et in hac vnitate fundamentali, virtualiter diſtincta à numerica, fundantur relationes huius primi modi: atque adeò reales ſunt, ſicut fundamentum earum eſt reale, pro quo vide quæſt. 3. libri ſecundi, num. 26. & 30.

Vnde non mihi probatur quod aliqui aſſerunt vnitatem, in qua iſtæ relationes fundantur, non eſſe realem poſitiuè, ſed tantùm negatiuè, quatenus eſt negatio diuerſitatis, ſeu prout vna res non ſe habet aliter ac alia in aliqua forma. Quomodo enim poteſt relatio realis fundari in fundamento non reali, & quod nihil ponit in re? fundatur ergo in re poſitiua, quæ ſubjacet tali negationi. Et hoc idem valet in relatione diſſimilitudinis, inæqualitatis &c. Licet enim albedo habeat carentiam nigredinis, & contra; diſſimilitudo tamen non fundatur in illa carentia, ſed in eſſentia vtriuſque formæ, quatenus vnitas formalis vnius eſt eſſentialiter diſtincta ab vnitate formali alterius. Item in relatione inæqualitatis, quamuis vna quantitas careat aliquâ parte extenſionis alterius; relatio tamen non fun-

datur in illa negatione, sed in ipsa quantitate, quatenus vna tanta est, & alia similiter tanta.

8. Obijcies tertiò: ordo vnius ad aliud inuenitur in multis prædicamentis, vt patet ex Aristotele, qui hoc capite numerat inter relationes sensum, & scientiam; habitus & dispositiones, positionem &c. nam positio spectat ad prædicamentum situs: alia verò ad qualitatem: ergo relatio non constituit speciale prædicamentum.

Deinde prius, posterius, simul, oppositio &c, sunt relationes: at hæc ponuntur ab Aristotele in postprædicamentis: ergo &c.

Denique relatio non potest poni per se in prædicamento: in tantum enim poni potest, in quantum se habet ad aliud: at ipsa per se non se habet ad aliud, sed solùm ratione sui concreti: non enim æqualitas refertur, sed æquale: neque similitudo, sed simile: neque paternitas, sed pater. Accidentia autem non ponuntur in prædicamentis, nisi in abstracto, vt declaratum est supra q. 2. numero 4. ergo relatio non potest per se in aliquo speciali prædicamento collocari.

Respondeo ad primum, relationem transcendentalem in multis reperiri prædicamentis, non verò prædicamentalem. Aristoteles autem supra dicta relatiua in hac categoria numerauit iuxta antiquorum opinionem, & definitionem relatiuorum, ab eis traditam, de qua mox agemus; non verò ex propria sententia.

Respondeo ad secundum, postprædicamenta assignata, non esse perfectas relationes, sed tantùm modos quosdam rerum, & imperfectas, atque incompletas entitates: at relatio est quid completum, & ita statui debet pro illa speciale genus, & prædicamentum.

Respondeo ad tertium, relationem in abstracto sumptam se habere per se, & ratione sui ad aliud, vt *quod*; quando scilicet ad aliam comparatur, vt paternitas ad paternitatem; sunt enim similes, seu eiusdem rationis: se habere item vt *quo*, in quantum est ratio, seu forma, quâ vnum relatiuum refertur ad aliud: & ita ratione sui statui debet in prædicamento.

SECTIO II.

De definitione relationis.

9. AD explicandam naturam relationis, duas affert definitiones Aristoteles; alteram ex mente Philosphorum antiquorum; alteram ex propria ſententia: quibus explicatis facilè innoteſcet quid ſit relatio. Eas autem tradit de relatis in plurali, & in concreto: in plurali quidem, vt clariùs oſtendat relationem exerceri inter duo: vult tamen Boëtius hic plurale ſumi pro ſingulari: in concreto verò, quia ex 7. metaph. c. 1. accidentia in concreto apparent magis entia, & ita ſunt nobis notiora, vt obſeruat D. Thomas opuſc. 48. tract. 5. c. 1.

Prima igitur definitio hæc eſt, *ea dicuntur ad aliquid, quæ hoc ipſum quod ſunt, aliorum eſſe, aut quomodocunque aliter ad aliud dicuntur.* Verbi gratia duplum quidquid ipſum eſt, alterius eſſe dicitur, quia non eſt duplum, niſi reſpectu ſimpli. Item majus ſecundùm quòd maius eſt, totum debet, ſeu tribuit alteri, nempe minori. Verba autem illa, *aliorum eſſe dicuntur*, nihil aliud ſignificant, niſi aliqua relata conferri cum alio in genitiuo caſu, vt pater eſt filij pater; dominus eſt ſerui dominus. Iſta verò, *aut quomodocunque aliter*, ſignificant, *aut in alio quouis caſu*: vt ſimile eſt alicui ſimile; maius eſt minore majus; magnum eſt magnum ad paruum. Aut etiam ſine caſu, vt emere, vendere. Ita enim exponit Simplicius verba illa, *aut quomodocunque aliter.* Vnde ſenſus definitionis eſt, *relata* ſunt, quæ aut in genitiuo caſu, aut in alio quocunque, aut etiam ſine caſu cum alio conferuntur: ſiue eorum eſſe ſit reuera ad aliud ſe habere, ſiue in ordine ad aliud explicetur.

10. Secundam definitionem tradit ſub finem capitis hoc modo, *ea ſunt ad aliquid, quibus ipſum eſſe eſt ad aliud quodammodo ſe habere:* vel vt communiter aſſignatur, *relata ſunt, quorum totum eſſe eſt ad aliud ſe habere.* Senſus autem eſt ea eſſe relata, quorum natura, eſſentia, & formalis ratio eſt reſpicere aliud, ſeu ad aliud ſe habere: & hæc formalis ratio eſt ipſe reſpectus, ſeu relatio; quæ proinde in abſtracto definitur hoc modo: *relatio eſt ens, vel accidens, cuius totum eſſe eſt ad aliud, vel ſe habere ad aliud, ſeu reſpicere aliud*; nempe vt *quod*, vel vt *quo*, ſicut explicatum eſt numero 8. in fine. Ex ſententia verò Scotiſtarum, vt relatio huius prædicamenti differat ab ea, per quam conſtitui volunt ſex vltima prædicamenta, quamque vocant extrinſecùs aduenientem, oportet iſti definitioni pauca addere hoc modo, *relatio eſt acci-*

dens intrinsecus aduenien; , cuius totum esse est ad aliud se habere. Vide sectionem quartam sequentem.

Ex his patet discrimen inter vtramque definitionem consistere in *dici ad aliquid*, & *esse ad aliquid*. Licet enim omnia relatiua dicantur ad aliquid: multa tamen sic dicuntur, & per respectum ad aliud explicantur, quæ vel non sunt verè relatiua, vel extra hoc prædicamentum vagantur, vt caput dicitur capitati caput, vel alicuius caput: & manus alicuius manus: sensus alicuius sensibilis sensus: & scientia alicuius scibilis scientia. Quæ omnia vel sunt substantiæ, vel qualitates, non verò relationes. Vnde prior definitio reijci debet, quia latiùs patet, quam oporteat, vt sectione sequenti clariùs apparebit. Posterior verò legitima est, pro cujus intelligentia.

11. Notandum est omni accidenti conuenire vt sit, vel esse possit in subiecto: & ideò ratio accidentis in communi vocatur *esse in*. Quando autem aliquod accidens recipitur in subjecto, tribuit illi peculiare aliquod esse, quod dicitur effectus formalis ipsius accidentis. Verbi gratia albedo existens in pariete, dat illi *esse album*, quod paries habere non potest sine albedine, ideoque dare *esse album*, est effectus formalis albedinis: sicut dare *esse extensum*, est effectus formalis quantitatis; & *esse calidum*, est effectus formalis caloris. Vnde effectus formalis communiter est ipsa forma subjecto communicata.

Si ergo talis forma afficiat, seu perficiat subjectum, in quo est, in ordine ab ipsummet subiectum, dicetur forma, seu accidens absolutum, vt est sanitas respectu animalis; eâ enim intrinsecè perficitur, & in ordine ad se; non verò in ordine ad aliud. At verò si accidens perficiat subjectum, in quo est, non in ordine ad ipsum subjectum, sed in ordine ad aliquid aliud: adeò vt tatio propria, seu effectus formalis ipsius sit referre, & ordinare suum subjectum ad aliquid extrinsecum, dicetur accidens relatiuum, cujusmodi est paternitas, referens patrem ad filium.

12. accidens ergo relatiuum, siue sit verum accidens, siue concipiatur tantùm ad modum accidentis, habebit suum *esse in*, commune omni accidenti: at in eo non consistit formalis eius effectus, sed in *esse ad*, hoc est in munere, & in officio referendi, & ordinandi suum subjectum ad aliquid aliud: ideoque soli relationi conuenit vt totum esse illius sit ad aliud: quo loquendi modo non excluduntur alij conceptus concomitantes, & transcendentales, vt conceptus entis, conceptus accidentis, & inhærentis: sed excluditur tantummodo esse absolutum: ita vt esse relationis, vt sic, non sistat in subiecto, quod informat & afficit: sed tota illius affectio consistit in referendo, & ordinando tale subiectum ad aliud, hoc est, consistit in puro respectu.

Multa quidem sunt alia accidentia, quæ inuoluunt ordinem ad aliquid extrinsecum, vt patebit in decursu: sed præter hoc, dant proprium aliquod esse absolutum subiecto, in quo sunt, exercendo aliquod officium,

ad quod per ſe ordinata, & inſtituta ſunt: ideoque eorum ratio formalis non eſt purus reſpectus, nec conſequenter totum eorum eſſe eſt ad aliud, ſicut contingit in relatione prædicamentali. Vnde hoc modo ſufficienter explicata manet præcedens definitio, atque natura relationis prædicamentalis in communi.

SECTIO III.

De multiplici relationis diuiſione.

13. PRIMA relationis diuiſio generalis eſt in relationem realem, & rationis. Realis eſt, quâ vnum ad aliud refertur à parte rei & independenter ab intellectu, vt eſt relatio patris ad filium. Relatio verò rationis dependet ab intellectu, & tantùm eſt quando concipitur. De qua fusè q. 6. procemiali.

Eſt autem controuerſia, vtrum relatio rationis per ſe reponatur in hoc prædicamento: affirmare videtur Caietanus 1. p. q. 13. a. 7. & q. 28. a. 1. dicens definitionem ab Ariſtotele traditam vtrique conuenire relationi, quia data eſt ſecundum eſſe proprium, nempe *ad*, quod abſtrahit ab eſſe reali, & rationis: nam debet definiri ſecundùm quod eſt genus diuerſum ab alijs: non eſt autem diuerſum in ratione entis, aut accidentis, & inhærentis, neque vt eſt quid reale, quia hæc omnia communia ſunt: ergo vt abſtrahit ab eſſe reali, & rationis, & prout præciſè dicit eſſe commune vtrique. Idem ait Soncinnas 5. metaph. q. 26. nec diffitetur Ferrarienſis 4. conta gent. c. 14. eiſque fauere videtur diuus Thomas q. 28. citata, his verbis, *ſolum in his quæ dicuntur ad aliquid inueniuntur aliqua ſecundùm rationem tantùm, & non ſecundùm rem: quod non eſt in alijs generibus.* Et quodlibet 9. a. 4. ait, *quamuis ad aliquid ex ratione ſui generis non habeat quòd ponat aliquid: non tamen etiam habet ex ipſa generis ratione quòd nihil ponat.* Quibus oſtendit relationem ſecundùm ſuam rarionem formalem, hujus prædicamenti conſtitutiuam, ſeu ſecundùm *eſſe ad*, abſtrahere ab ente reali, & rationis; & conſequenter relationem rationis in eo reponi.

14. Nihilominùs vera eſt contraria ſententia, quæ probatur primò ex Ariſtotele, cuius authoritatem attulimus numero 3. ipſe enim diuiſit ens reale, quod opponitur enti in anima, ſiue enti rationis, in decem prædicamenta: & conſequenter ens rationis ab illis omnibus excluſit.

Secundò: ratio entis non conuenit vniuocè enti reali, & rationis vt fatentur authores oppoſiti, quia inter ens verum, & fictum non poteſt eſſe

vera similitudo, & conuenientia, in qua fundatur vnitas, & vniuocatio conceptus: ergo neque potest esse ratio vniuocè communis relationi reali, & rationis: quia sicut relatio rationis non est verum ens, sed fictum; ita non est vera relatio, sed ficta: atque adeo non potest directè, & per se poni in prædicamento relationis realis.

Et quamuis aduersarij hoc concedant, sumendo relationem realem secundùm integrum conceptum, & prout inuoluit *esse in*, quia sic includit rationem veri entis, & accidentis: æque tamen verum est de proprio illius conceptu, qui dicitur *esse ad*, quia illud *esse ad*, prout constituit relationem realem, non potest non esse reale: & prout constituit relationem rationis, non potest non esse rationis, & fictum. Ergo sicut non est vera conuenientia inter ens reale, & rationis: ita non est vera conuenientia inter *esse ad* relationis realis; & *esse ad* relationis rationis; nec consequenter aliquis conceptus vniuocè, & genericè communis.

15. Ad authoritatem diui Thomæ respondetur ipsum hic sumere nomen *generis* latissimè pro quodam analogo, omnem relationem complectente, siue prædicamentalem, siue non: hâc enim ratione communiter dici solet *genus entis*, *genus accidentis*: quamuis hæc genera non sint ex communi sententia: & simili modo sumit genus, dum illud applicat alijs entibus, quantitati, qualitati &c. secundùm rationem formalem quantitatis & qualitatis; siue hæc sint vera genera, siue non. In genere ergo relationis inueniuntur aliqua secundùm rationem tantùm, scilicet relationes rationis, quæ dicuntur simpliciter relationes, & quibus simpliciter conuenit *esse ad aliud*: ita vt particula, *rationis*, adiecta, non sit conditio diminuens, vt loquitur Caietanus, sicut in alijs generibus: rosa enim secundùm rationem, non est rosa: at relatio in ratione, est simpliciter relatio.

Ratio discriminis petitur ex natura ipsius relationis, & ex parte intellectus, formantis entia rationis. Ex natura quidem relationis, quia cùm proprium illius esse sit *esse ad*, non significatur vt inhærens, aut vt ens existens in subiecto, sed tantùm vt ad aliud se habens; ideoque nihil includit, vt sic, quo impediatur conuenientia, & proportio cum relatione rationis, sufficiens vt dicatur simpliciter relatio. Alia verò genera, vt quantitas, qualitas, non solùm secundùm communem rationem entis, aut accidentis ponũt aliquid in rerum natura; sed etiam secundùm propriã, & specialem suam rationem, quæ posita est in modo quodam taliter essendi in subiecto, vt explicat diuus Thomas q. 28. citatâ a. 2. & Cajetanus art. 1.

Ex parte verò intellectus idem oritur discrimen, quia ipse comparando vnum ad aliud, ad quod naturâ suâ non refertur, dicitur propriè facere relationem rationis: fingendo autem aliquid ad modum quantitatis, &c. non dicitur propriè facere quantitatem rationis: & ita sub nomine quantitatis in genere, & analogicè sumpto non continentur absolutè, & sim-

Pliciter entia rationis; ſicut in genere relationis continentur relationes rationis. Hæc pro littera Diui Thomæ. Nec aliud volunt Thomiſtæ citati.

16. Diuiditur ſecundò relatio in relationem ſecundùm eſſe, & in relationem ſecundùm dici. Per illam intelligunt aliqui, vt Fonſeca 5. metap. c. 15. q. 1. ſect. 4. Vaſques. 1. p. diſp. 173. numero 13. relationem realem, etiam non prædicamentalem: per iſtam verò intelligunt relationem rationis, quæ ſolo nomine, aut modo noſtro intelligendi, non autem reipſâ ad aliud ſe habet. Ab his parum diſcrepat Suares diſput. 47. metaph. ſect. 3. num. 8. dicens relationem ſecundùm dici, eam eſſe, quæ de quouis ente abſoluto dicitur, quando non concipitur, aut explicatur à nobis, niſi per modum habitudinis ad aliud; quomodo omnipotentiam Dei vocamus relatiuam ſecundùm dici, quia non poſſumus eam concipere, aut explicare, niſi per modum habentis reſpectum ad id, ad quod eſt potentia; abſque eo quòd tamen fingamus in illa relationem rationis ad illud. Hæc explicatio conformis eſt vocabulis ipſis, ſed non menti Ariſtotelis. Nam in primis poſt traditam primam definitionem, quæ comprehendit relatiua ſecundùm dici, vt explicatum eſt num. 10. dat exemplum in habitu, in ſcientia, in ſenſu, quæ realem habitudinem habent ad actus, & obiecta, non verò ſolius rationis. Deinde verò vt excluderet à prædicamento relationes omnes, ad ipſum non pertinentes, & primâ definitione contentas, tradidit ſecundam definitionem, quæ comprehendit relationes ſecundùm eſſe, vt patet ex eodem numero: ego per relationes ſecundùm eſſe, non intellexit, niſi prædicamentales.

Addunt aliqui Thomiſtæ, multas relationes rationis eſſe relationes ſecundum eſſe, quia totum eſſe earum eſt ad aliud ſe habere: alias verò ſecundùm dici, quia finguntur per modum cuiuſdam abſoluti, inuoluentis ordinem ad aliud, vt entia rationis negatiua, & priuatiua, quæ concipiuntur habere ordinem aliquem ad formas, quarum ſunt negationes, & priuationes, & ſic habent ſolum dici relationis, non verò eſſe. Et ideo iſta diuiſio non poteſt coincidere cum prima.

17. Thomiſtæ ſatis communiter per relatiua ſecundùm eſſe, intelligunt ea, quorum ratio formalis eſt reſpectus ad aliud: per relatiua verò ſecundùm dici, intelligunt res ipſas abſolutas, quæ ſunt fundamentum, aut ſubiectum relationis, per quam ſecundariò, & ex conſequenti referuntur, aut referri dicuntur. Et ita ſentit non obſcurè diuus Thomas 1. p. q. 13. a. 7. ad 1. vbi ait *relatiua quædam ſunt impoſita ad ſignificandum ipſas habitudines relatiuas, vt Dominus ſeruus; pater, & filius, & huiuſmodi: & hæc dicuntur relatiua ſecundùm eſſe. Quædam verò ſunt impoſita ad ſignificandas res quas conſequuntur quædam habitudines, ſicut mouens, & motum; caput & capitatum; & alia huiuſmodi, quæ dicuntur relatiua ſecundum dici.* Igitur nomina relatiuorum ſecundùm eſſe, directè, & primario ſignificant relationes; & indirectè ſeu ſecundariò denotant abſolutum: relatiuorum autem ſecundùm dici, de

formali,

formali, & directè significant absolutum, & secundariò relationem denotant, ex hac sententia.

18. Cœterum, vt, quod sentio, aperiam, dicendum existimo conformiter ad textum Aristotelis, relatiua secundùm dici comprehendere omnia relatiua, quæcũque illa sint, siue realia siue rationis, siue transcẽdentalia, siue categorica: relatiua verò secundùm esse, comprehendere sola categorica, quorum totum esse est ad aliud, vt explicuimus sectione præcedenti in fine.

Hoc totum patet, tum per exempla, quæ attulit Aristoteles pro prima definitione, quorum alia sunt verè categorica relatiua, vt duplum, majus: alia transcendentalia, vt habitus, sensus, scientia, positio: alia rationis, aut quæ in solo explicandi, & concipiendi modo relata videntur, vt partes substantiarum integrantes, manus alicuius manus, caput capitati caput, &c. tum etiam patet textu expresso ante finem capitis his verbis, *Prior autem definitio sequitur quidem ea quæ sunt ad aliquid, omnia: tamen non idem est, id quod sunt, aliorum esse, & id quod sunt, aliorum esse dici.* vbi videns priorem definitionem plura continere relatiua, quàm quæ ad hoc prædicamentum pertineant, aliam tradidit ex propria sententia, quæ consequenter sola categorica comprehenderet.

Itaque loquendo pressiùs de his relatis in forma diuisionis, ne vnum membrum, totum diuisum exæquet: relata secundum esse, sola erunt categorica: cætera verò omnia erunt relata secundùm dici, quæ quocunque modo concipiuntur, aut explicantur per ordinem, & respectum ad aliud: siue respectus ille sit realis, siue rationis, vt patet exemplis, jam ex Aristotele allatis.

19. Tertia relationis diuisio est in prædicamentalem, & transcendentalem, prædicamentalis est relatio secundùm esse, quam sufficienter iam explicuimus, quæque in solo relationis prædicamento collocatur. Transcendentalis est quæ categoriam relationis transcendit, nec aliquo speciali clauditur prædicamento, sed per multa vagatur. Hanc autem diuisionem eandem esse cum præcedenti communis habet opinio, ita vt relatio secundùm dici, & transcendentalis conuertantur; sicut relatio secundùm esse & categorica. Quod quidem verum est, modò transcendentalis amplè sumatur pro omni ea, quæ non ponitur in hoc prædicamento, siue realis sit, siue non. Si autem sumatur pro sola reali, tunc relatio secundùm dici, latiùs patebit transcendentali, vt patet ex dictis numero præcedenti.

Multa autem traduntur discrimina inter relationem transcendentalem, & prædicamentalem: præcipua hic habes. Primum est quòd prædicamentalis sit forma quædam integra in suo ordine, accidentalis ipsi relatiuo, quod per eam proximè refertur, non aliud dans esse subiecto suo, quàm respicere aliud, nec habens aliud munus in rerum natura, vt est paternitas, similitudo, &c. relatio verò transcendentalis, dicitur essentialis rei, quam proximè actuat; nec ad eam compara-

tur vt integra, & completa forma, ſed vt differentia eſſentialis, & metaphyſica, eam intrinſecè conſtituens: nec eius munus eſt tantum referre ad aliud. Quæ omnia pateat inductione. Nam paternitas, æqualitas, ſimiltudo, adueniunt huic homini, huic albo, in ſuo eſſe iam conſtitutis, & conſequenter tanquam formæ phyſicæ, accidentaliter ſe habentes ad ſua ſubiecta: nec ad aliquid deſeruiunt, niſi ad referendum ad aliud.

At relatio tranſcendentalis, quam ſcientia verbi gratiâ, habet ad obiectum ſcibile, quamuis non ſit de eſſentia ſcientis, ſed illum accidentaliter referat ad terminum, quem ipſa ſuo modo reſpicit; eſt tamen eſſentialis ipſi ſcientiæ, quam immediatè afficit, ideoque ad illam non comparatur vt forma integra Phyſica, ſed vt differentia eſſentialis metaphyſica: neque ſolo munere referendi contenta eſt, ſed conſtituit naturam, quæ debet aliquid operari, aut aliquo alio modo ſe habere circa obiectum, quod reſpicit. Inde autem colligitur ratio cur relationes iſtæ non conſtituant peculiare aliquod prædicamentum, ſicut aliæ: quia ſcilicet cum eſſentiales ſint rebus, debent reduci ad prædicamenta earum: ſecùs aliæ.

Scotiſtæ tamen negant reſpectum eſſe de eſſentia abſoluti: ideoque tales relationes tranſcendentales volunt eſſe aliquid formaliter ex natura rei diſtinctum ab eſſentia tanquam proprietates, cum ea tamen realiter identificatum; in qua identitate Poncius ſtatuit diſcrimen earum à prædicamentalibus. Vide quæ de hoc tetigimus q. de genere, numero 16.

20. Secundum diſcrimen aſſignatur à Caietano cap. 7. de ente, & eſſentia, q. 15. & ſatis communiter admittitur, nimirum relationem prædicamentalem reſpicere terminum gratis, hoc eſt, ſub ratione puri termini, ita vt nullum aliud munus circa illum exerceat, niſi reſpiciendi tantùm: tranſcendentalem vero non reſpicere ſub ſola, & præciſa ratione termini, ſed ſub aliqua alia, vt ſubiecti, obiecti, cauſæ, finis, effectus, efficientis, &c. hoc oſtenditur inductione: paternitas enim v. g. nihil aliud præſtat circa filium, niſi illum purè reſpicere vt terminum, & ſic de alijs. Et quamuis termini huiuſmodi relationum, in ratione radicali terminandi poſſint includere rationes ſpeciales cauſæ, effectus, obiecti, &c. non reſpiciuntur tamen ab ipſis ſub talibus rationibus, ſed præcisè vt ſunt termini.

At verò relationes tranſcendentales aliter ſe habent: nam materia reſpicit formam, vt perfectionem, & actum, à quo compleatur: forma materiam, vt ſubiectum, cauſamque materialem, aut vt connaturaliter exiſtat, finemque obtineat, qui eſt conſtituere compoſitum: ſcientia reſpicit ſcibile vt obiectum: & ſic de alijs.

21. Tertium diſcrimen eſt quòd relatio prædicamentalis non intenditur à natura per ſe, nec per ſe directè fit ex vi alicuius actionis; ſed ex poſitione fundamenti, & termini reſultat, vt patet ex Ariſtotele 5. phyſ. c. 2. tex. 18. vbi ait ad relationem non dari per ſe motum: relatio autem tranſcendentalis intenditur per ſe à natura, & proprio agentis influxu produ-

citur: quia, cùm intentio agentis feratur ad totam formam, debet ferri ad differentiam illius constitutiuam: & ita accidens, materia, vnio, &c. fiunt per actiones ad illa terminatas.

Quartum sequitur ex præcedenti: quòd nimirum relatio prædicamentalis exigat terminum realem, & realiter existentem: transcendentalis verò neutram conditionem necessariò postulat. Ratio est, quia si relatio prædicamentalis per accidens consurgit posito fundamento, & termino, debet vtrumque realiter poni, vt ex vtriusque commensuratione, & proportione, realiter consurgat: de quo infra dum agemus de termino. Transcendentalis verò, cùm per se fiat ab agente, non pendet ab existentia termini, ad quem terminatur: maximè quando terminus habet rationem obiecti: tunc enim sufficit vt terminus habeat esse obiectiuum, vt in scientia entis rationis: aut esse essentiæ, quia ad rationem obiecti non requiritur semper actualis existentia. Verum est tamen multas relationes transcendentales exigere actualem, & realem existentiam extremorum, vt patet in vnione, in actione, & passione, quæ ex hac sententia dicuntur relationes transcendentales.

22. Quarta relationis diuisio est in mutuam, & non mutuam. Mutua est quando in vtroque extremo reperitur relatio, quâ se vicissim respiciunt vt inter patrem, & filium. Non mutua est, quando in vno tantùm extremo reperitur relatio ad aliud, vt inter creaturas, & Deum: ipsæ enim Deum vt authorem, & conditorem suum respiciunt: Deus autem non refertur ad creaturas relatione reali ex probabiliori sententia: de quo infra.

Quinta diuisio est in relata eiusdem denominationis, vt inter simile, & simile; æquale & æquale: & hæc aliter vocantur relata æquiparantiæ. Ea verò quæ non sunt eiusdem denominationis, vt pater, & filius; dominus, & seruus, dicuntur relata disquiparantiæ: quæ diuiduntur in relata maioris comparationis, seu præcedentiæ, seu superimpositionis; & in relata minoris comparationis: priora sunt quæ maiorem habent dignitatem, quàm correlata, vt pater respectu filij: posteriora verò quæ minorem dignitatem habent, vt seruus respectu domini.

Vltima diuisio est in relationem intrinsecùs aduenientem, & in relationem extrinsecùs aduenientem. Quia verò sæpissimè fit mentio in Scoto de ista relatione, & in ea constituit ipse sex vltima prædicamenta: ideo specialiter aliqua nobis hic de illa dicenda sunt.

SECTIO IV.

De relatione extrinsecùs aduueniente.

23. SCOTVS in 3. sent. d. 1. q. 1. numero 14. & in 4. d. 13. q. 1. numero 9. & quodlibeto 11. num. 4. admittit duplex relationum genus pro re præsenti: alias vocat intrinsecùs aduenientes: alias verò extrinsecùs aduenientes.

Relatio intrinsecùs adueniens est, quæ statim posito fundamento, ratione fundandi, & termino, necessariò consurgit absque aliqua actione propria, ad ipsam terminatâ, vt paternitas posito patre, & filio: & sic vocatur, quia ab intrinseco consequitur ex termino, fundamento, & ratione fundandi. Et hæc constituit tertium hoc prædicamentum.

Relatio extrinsecùs adueniens est, quæ positis extremis, non statim consurgit, sed nouo indiget influxu: adeò vt quouis absoluto posito in alterutro extremorum, aut etiam in vtroque, non consurgat necessario sed contingenter: imò opus non sit quando aduenit, vt aliquid absolutum adueniat de nouo in extremis, ad eorum entitatem absolutam pertinens. Huiusmodi est vnio inter materiam, & formam: hæc enim esse possunt secundùm totum suum esse absolutum absque vnione: vnde vt inter se coniungantur, necessarius est nouus influxus. Item posito loco in Gallia, & corpore in Hispania non consequitur relatio loci ad locatum, nisi ambo coniungantur: & posito igne, & ligno non est necesse statim sequi actionem, cùm possit impediri multis modis.

24. Cùm ergo huiusmodi relatio non sequatur intimè ex fundamento, & termino, necesse est vt aliundè, seu extrinsecùs adueniat. Et ita rectè potest definiri hoc modo, *relatio extrinsecùs adueniens est respectus realis, distinctus realiter ab extremis, non præsupponens aliquid in ipsis, ad quod necessario sequatur, nisi fortè actionem ipsius productiuam.* Dicitur *realiter distinctus*, vt differat a transcendentali, qualis est creaturæ ad Deum, materiæ ad formam, potentiæ ad obiectum. Sequentes particulæ distingunt eam à relatione intrinsecùs aduueniente. Additur denique *nisi fortè actionem ipsius productiuam:* quia aliquando potest præsupponere in altero extremo aut in ambobus actionem, per quam producatur. Sic enim *vbi*, præsupponit in eo qui se mouet localiter, actionem à qua producitur, aut saltem in eo, à quo poneretur in ipso loco: quod addo propter eos, qui actionem volunt recipi in agente. Et huius generis relationes constituũt sex vltima prædicamenta ex mente Scoti, vt diximus.

Ex quibus sequitur, quòd quando Aristoteles ait non dari motum ad relationem, loquitur de relationibus intrinsecus aduenientibus, non verò de aduenientibus extrinsecùs: cuius ratio est quia primæ resultant ex noua

entitate absoluta, in altero extremo posità, vt similitudo ex pariete recenter dealbato: & ideo sufficit vt entitas illa producatur, vel ponatur in extremis: istæ verò non consurgunt necessariò ex entitate absoluta, de nouo producta in altero extremo; & ideo possunt esse primus terminus motus, vel mutationis, vt docet Scotus in 4. d. 6. q. 10. n. 4.

25. Huiusmodi autem relationes dari probatur ex dictis, quia vnio non est relatio intrinsecùs adueniens, & non est aliquid absolutum: ergo est relatio extrinsecus adueniens.

Secundò: ex Aristotele 5. Metaph. c. 20. situs dicit ordinem partium in loco: sed hic ordo non est relatio intrinsecùs adueniens, ex opposita sententia: ergo est relatio extrinsecùs adueniens. Idem potest probari de actione, passione, vbi &c.

Ad hæc facilis est responsio: ad primum enim dicitur, vnionem esse modum aliquem substantialem, aut accidentalem, secundùm quòd est inter substantias, aut accidentia, habentem relationem transcendentalem ad extrema vnibilia, sibi identificatam.

Ad secundum dico, situm, si sit aliquid intrinsecum, distinctum à corpore, præsupponere ordinationem materialem partium in loco, & inde resultare, non verò quòd sit formaliter relatio. Idemque dicendum est de vbi, & cœteris. Obiectiones autem contra istam opinionem sunt satis efficaces, quas, vt sustineri possit, soluere hic oportet.

26. Obijcies ergo primò: multæ relationes prædicamentales non consurgunt positis extremis, nisi nouus addatur influxus, aut aliud quippiam, vt relatio propinquitatis inter Petrum, & Paulum, quorum alter Parisijs, alter Tolosæ existit: oportet enim vt per motum ad se accedant. Item relatio magistri ad discipulum, exigit præter extrema, vt ponatur doctio, & disciplina: & relatio intellectus ad obiectum cognoscibile, exigit cognitionem antequàm pullulet. Ergo discrimen assignatum non sufficit ad inducendum genus illud relationum extrinsecùs aduenientium.

Respondeo; huiusmodi relationes exigere actionem pro ratione fundandi: dictum autem est numero 23. relationes prædicamentales necessariò pullulare positis extremis vnà cum ratione fundandi: & ideò nihil concluditur contra prædicta.

Instabis: vnio, & vbi, necessariò sequuntur posito fundamento, termino, & ratione fundandi. Nam ipsum vbi resultat necessariò ex circunscriptione corporis ambientis; & ex actione vnitiua resultat vnio inter extrema: ergo hæc non possunt dici relationes extrinsecùs aduenientes.

27. Respondeo primò me dixisse in definitione relationis extrinsecùs aduenientis, ipsam nihil præsupponere in extremis, ad quod necessariò sequatur, nisi fortè actionem productiuam illius relationis; & ita vnio sequitur ex actione vnitiua: & vbi, ex motu locali, vel ex actione locante; non autem ex aliquo priori: vnde nihil impedit quò minùs hæc dici possint relationes extrinsecùs aduenientes

Respondeo secundò, actionem illam, ex qua sequuntur prædictæ relationes, non pertinere ad entitatem absolutam fundamenti, vel termini: & ideo semper remanere discrimen, quòd posito fundamento, & termino cum omni entitate absoluta eorum, tales relationes non sequuntur necessariò, sed contingenter; secùs relationes intrinsecùs aduenientes, vt explicatum est numero 23.

Instabis secundò, non posse saltem negari quin duratio, seu ratio formalis prædicamenti *quando*, sequatur, aut ponatur necessariò, productâ re ipsâ durante, absque vlla actione terminatâ ad illam durationem: ergo hæc non est relatio extrinsecùs, sed intrinsecùs adueniens, non minùs quam similitudo, aut æqualitas.

Respondeo negando antecedens. Vt enim dicatur duratio non sequi necessariò posito fundamento, sufficit vt fundamentum possit esse absque illo, vel illo tempore in particulari, quamuis non posset esse, quin esset in aliquo tempore: vnde quælibet duratio in particulari est relatio extrinsecùs adueniens. Idemque dicendum est de illo, vel illo vbi, seu loco.

28. Obijcies secundò: actio, & passio non sunt simul naturâ: ergo non sunt relationes: quia hæc proprietas assignatur ab Aristotele pro relatis.

Præterea quatuor vltima prædicamenta ex propria sua ratione dicunt *esse in*, non verò *esse ad*, ergo non possunt dici relationes. Probatur antecedens: nam *vbi* facit rem esse in loco: *quando* in tempore: *situs* disponit partes in loco: *habitus* resultat ex eo quòd vestis sit in corpore. Idemque valet pro actione, & passione: nam passio dicit esse in passo, & actio esse ab agente, non verò ad aliud.

Respondeo ad primum, hanc proprietatem conuenire relationibus huius tertij prædicamenti, non verò alijs: quamuis valeat subsistendi consequentia ab actione ad passionem, & contrà, loquendo de actione transmutatiua: quod aliqui dicunt sufficere in omnibus relationibus.

Respondeo ad secundum, huiusmodi prædicamenta ex sua intrinseca ratione dicere *esse ad*: nam *vbi* ordinat ad locum: *quando* dicit respectum rei existentis ad tempus, cui coexistit: *habitus* ad vestes: per habitum enim habetur vestis circa corpus, seu corpori applicata: *passio* ordinat subiectum, aut effectum ad agens: & *actio* agens ad effectum. De quibus agemus in proprijs locis.

Obijcies tertiò: hæc duo genera relationum conueniunt vniuocè in ratione relationis; ergo non possunt diuersa prædicamenta constituere, sed in eodem collocari debent: & ita huiusmodi distinctio est frustra.

Respondeo quantitatem, & qualitatem conuenire vniuocè in ratione absoluti, & tamen non ideò ponuntur in eodem prædicamento: ergo neque omnia relata debent in eodem poni propter eandem rationem. Secundò potest dici istas relationes non conuenire vniuocè in ratione relationis cum alijs: quia in ratione relationis postulant conditiones omninò

diuersas, quatenùs extrinsecùs aduenientes debent produci actione terminatâ ad ipsas, non autem aliæ: hæc est mens Scoti in 4.d.13. q. 1. num. 9.

SECTIO V.

De subiecto relationis prædicamentalis.

29. QVATVOR communiter ad omnem relationem realem necessaria assignantur, nempe subiectum, fundamentum, ratio fundandi, & terminus. Cum enim relatio sit ordo vnius ad aliud, oportet vt inter duo exerceatur, quæ communi nomine appellantur relationis extrema, quia inter ea clauditur, & exercetur. Ex his vnum est id, quod refertur, & vocari solet relatum, relatiuum, & subiectum relationis: aliud verò est id, ad quod relatio tendit, & terminatur, seu ad quod subiectum refertur; & nuncupari solet terminus relationis. Vnde si relatio sit mutua, qualis est inter patrem, & filium, vtrumque extremum habebit rationem subiecti, & termini. Pater enim est subiectum paternitatis, & terminus filiationis: filius autem est subiectum filiationis, & terminus paternitatis.

Quia verò quodlibet non refertur indifferenter ad quodlibet, requiritur ex parte subiecti, quoddam fundamentum, vi cuius relatio conuenit ipsi subiecto, seu quod est causa ipsi subiecto, vt referatur. Hoc modo albedo existens in pariete, est illi causa cur referatur ad alium parietem album, relatione similitudinis, & consequenter est fundamentum huiusmodi relationis. Item potentia generandi est fundamentum paternitatis, quia virtute illius pater generat filium, & aptus redditur, vt ad filium referatur.

Verum quia sæpe non sufficit tale fundamentum, vt relatio resultet, ideo additur ratio fundandi, quæ est quædam conditio necessaria, vt relatio actualiter oriatur in fundamento, sicut actualis generatio est necessaria, vt paternitas oriatur in homine generante. In hac sectione agemus breuiter de subiecto, acturi de reliquis in sequentibus.

30. Subiectum igitur relationis est illud, in quo relatio recipitur, aut inesse intelligitur: siue enim distinguatur à subiecto, siue non, concipitur semper ad modum accidentis, vt constat ex dictis: & ita est in eo, vel tanquam in subiecto inhæsionis, si sit verum, & physicum accidens; aut tanquam in subiecto denominationis; quod nimirùm per prædicationem à relatione denominatur.

Potest autem duplex distingui, scilicet remotum, & proximum. Remotum est, cui relatio inest mediante alio, quod proximum dicitur, quia immediatè afficitur a relatione. Hoc modo relatio similitudinis inter duos homines albos, afficit albedinem tanquam subiectum proximum; & eo

mediante afficit quantitatem, cui albedo inest, tanquam subiectum remotum; imò ipsam hominis substantiam, in qua hæc omnia reperiuntur, tanquam subiectum remotissimum. Vnde non solum albedo similis dicitur; sed etiam ipsum quantum album; atque ipse homo.

Vtrum autem relatio fundata in accidente, attingat subiectum remotum, aut substantiam in se; vel tantùm inhæreat in ipso accidente, in quo fundatur, iam supra q. de substantia, numero 30. ad Physicam examinandum remisimus. Sed quidquid sit, contingit sæpe subiectum remotum, & suppositum ipsum denominari à relatione, non verò proximum: vt paternitas proximè inest potentiæ generatiuæ ex probabili sententia, aut ipsi humanitati; & tamen eam non denominat patrem, sed tantùm ipsum suppositum. Sæpe etiam subiectum proximum denominatur à relatione, non verò remotum: quomodo inhærentia, quæ est relatio accidentis ad substantiam, denominat ipsum accidens, non verò substantiam, cui inest. Sæpe denique subjectum proximum, & remotum æque denominantur à relatione, vt ab æqualitate denominatur substantia æqualis alteri substantiæ, sicut quantitas alteri quantitati.

31. Hic porro dubitari potest, vtrum vna eademque relatio afficiat duo subjecta separata, seu duo extrema, inter quæ exercetur; ita vt inter relata, etiam mutua, vt inter patrem, & filium sit vnica. Ad quod Henricus quodlibeto 9. q. 3. respondet affirmatiuè, sumendo relationem secundùm *esse ad*, quia vt sic, inquit, est veluti medium quoddam inter duo relata. Vnde sicut Aristoteles ait eandem esse viam ab Athenis Thebas, & à Thebis Athenas: ita vna, eademque est habitudo inter duo extrema relata, quia sic est veluti interuallum duorum extremorum se respicientium, per quod de vno itur ad aliud. Licet spectando eam vt existentem in fundamento, multiplicetur ad fundamentorum distinctionem.

Verùm hæc opinio multùm à veritate discedit: quia, vt supra ostensum est, relatio, etiam secundùm *esse ad*, & prout est medium, seu interuallum, seu habitudo inter duo, est in subiecto: non potest autem forma simplex, & vna numero propriâ vnitate, esse in duobus subiectis, reipsa distinctis, locoque separatis, vt per se notum est.

Deinde relatio patris ad filium est paternitas; filij verò ad patrem est filiatio: quæ duo non solùm nomine, sed ratione ipsâ, & quidditate multùm diuersa sunt; atque ita non potest rectè dici vnam esse relationem inter vtrumque. Quamuis autem eadem sit via ab vno termino al alterum, & econuerso; respectus tamen sunt diuersi, & ideo non potest inde concludi quòd eadem sit relatio inter extrema; sed posset hoc concludi de aliquo absoluto, si esset medium inter ea, inquit D. Thomas 1. p. q. 28. a. 4. ad 5.

Solùm ergo potest dici relationem mutuam, esse vnam collectione, quatenùs ex duabus consurgit integra connexio, & habitudo duorum extremorum inter se. Et simili modo talis habitudinis erit vnum subjectum

collectione vtriusque extremi. Sed hic modus loquendi ad nihil inseruit; quin potiùs confusionem parit. Aliqui tamen recentiores, qui non distingunt relationem à fundamento, & termino, ita loqui debent; an autem rectè examinabimus infrà.

SECTIO VI.

De fundamento relationis.

32. PLVRIMA de fundamento relationis prædicamentalis examinanda nobis sunt, nempe an debeat esse reale; an distinguatur à subjecto; vtrum substantia possit esse fundamentum relationis: & an vna relatio in altera fundari queat: quæ omnia per sequentia quæsita resoluemus.

Quæres ergo primò, vtrum fundamentum relationis prædicamentalis debeat esse reale? ad quod respondetur communiter affirmatiuè. Ratio est primò, quia vt dictum est supra, relatio resultat ex positione fundamenti, & termini; non verò per se producitur: ergo requirit in subjecto aliquid reale, ratione cuius in illo resultat; alioquin non esset major ratio, cur in vno potiùs quàm in alio consurgeret: illud autem est fundamentum, vt visum est numero 29.

Secundò: relatio realis habet realem entitatem, ergo eam accipit ab aliquo reali: quod reale est ipsum fundamentum, cùm sit causa ipsi subjecto vt referatur, vt patet ex descriptione fundamenti, eodem numero assignata.

Denique ex probabili sententia relatio non distinguitur reipsa à suo fundamento: ergo si relatio est realis, fundamentum non potest non esse reale.

Dices: paternitas, & filiatio in diuinis sunt relationes reales, & tamen non habent fundamentum reale: ergo hæc conditio non est necessaria.

Respondeo: in creatis esse necessariam; quia cùm sint accidentia, indigent reali fundamento, in quo subsistant: in diuinis autem necessaria non est, quia sunt personales, & per se subsistentes: tamen secundùm nostrum modum intelligendi, vel significandi, paternitas fundatur in generatione actiua, & filiatio in passiua: quia licet generare, & generari sint idem, quod paternitas, & filiatio: non significantur per modum relationis, sed per modum actionis, & passionis. Lege Ferrariensem 4. contra gent. c. 11. ante conclusionem 13. Capreolum, & alios.

33. Quæres secundò, vtrum fundamentum reipsa distinguatur à subjecto relationis? Respondeo, aliquando distingui, aliquando non. Si

enim ſermo ſit de ſubjecto remoto, hoc eſt, ſubſtantia, clarum eſt omne relationis fundamentum, quod eſt proprium, & Phyſicum accidens, cujuſmodi eſt albedo reſpectu ſimilitudinis, quantitas reſpectu æqualitatis, diſtingui ex parte rei à ſubſtantia.

Si autem ſermo ſit de ſubjecto proximo, cui ineſt relatio, non apparet cur debeat poni fundamentum ab illo ex natura rei diſtinctum: & ita quantitas, quæ eſt proximum ſubjectum relationis æqualitatis, quando eſt ſeparata in venerabili Euchariſtia, rectè denominatur æqualis alteri quantitati, neque poteſt aſſignari aliud fundamentum talis relationis præter ipſam quantitatem: & ſi aſſignetur, in eo erit relatio, vt in proximo ſubjecto, alioquin daretur progreſſus in infinitum.

Vnde idem dicetur ſubjectum quatenus eſt id cui ineſt relatio, ſeu quatenus denominatur à relatione: fundamentum verò, quatenus eſt ſibi cauſa talis denominationis, vel quatenus naturali ſuâ conditione ſufficientem habet rationem, ob quam relatio reſultet poſito termino.

34. Quæres tertiò, vtrum ſubſtantia poſſit eſſe fundamentum proximum, & immediatum relationis prædicamentalis? Reſpondeo aliquos aſſerere ipſam poſſe eſſe fundamentum proximum, & immediatum relationis realis tranſcendentalis, ſed non prædicamentalis: alios verò tantùm relationis rationis: nihilominùs.

Exiſtimo partem affirmantem eſſe veram: eam tenet Diuus Thomas q. 7. de potentia, art. 9. ad 4. Caietanus 1. p. q. 28. art. 1. ad 2. Ferrar. 4. contr. gent. c. 14. circa medium. Soncinas 5. metaph. q. 35. Iauellus q. 21. & 22. Suares diſp. 47. ſect. 7. Complutenſes diſp. 14. Logicæ num. 43. & alij.

Probatur primò, quia tanta eſt conuenientia inter duas ſubſtantias ſpecificas, vt inter naturam humanam Petri, & naturam humanam Pauli, quanta inter duas quantitates, aut duas qualitates ejuſdem ſpeciei, vt inter hanc, & illam albedinem: ſed duæ quantitates, & duæ qualitates ſunt fundamenta proxima relationum realium prædicamentalium; ergo & duæ ſubſtantiæ eiuſdem ſpeciei poterunt eſſe fundamentum realis relationis prædicamentalis, qualis eſt relatio identitatis ſpecificæ, vel ſpecificæ diuerſitatis. Quocumque enim alio ſublato, & antequam concipiatur ſubſtantia affici aliquo alio accidente, intelligitur eadem, vel diuerſa ſpecificè ab alia per ſuum genus, & differentiam, & conſequenter proximum fundamentum hujuſmodi relationum.

Probatur ſecundò, quia effectus ſubſtantialis, immediatè per ſuam ſubſtantiam terminat generationem ſubſtantialem, per quam procedit à ſua cauſa efficiente, vt notum eſt: ergo immediatè per ſuam ſubſtantiam fundat relationem effectus ad cauſam. Licet enim cogitari poſſit in effectu potentia paſſiua, vt generetur; non eſt tamen aliquid diſtinctum ab ejus ſubſtantia. Manifeſtè etiam patet in relatione filij ad patrem, quæ remanet tranſactâ generatione actiuâ, & paſſiuâ: & conſequenter non

potest aliquid assignari præter substantiam filij, quod sit causa illius, ideoque immediatè fundari debet in ejus substantia: siue sit accidens eius Physicum, siue solâ ratione ab illa distinctum.

35. Quæres quartò, vtrum vna relatio possit esse fundamentum alterius relationis realis? pro parte negatiua citatur Diuus Thomas 1. p. q. 42. art. 1. ad 4. & q. 45. art. 3. ad 2. Soncinas 5. metaph. q. 29. Ferrariensis 4. contra gent. c. 11. ad 12. conclusionem sub finem, eamque expressè tenent Complutenses disput. 14. de relatione, num. 31. Partem verò affirmatiuam sustinet Scotus in 2. dist. 1. q. 4. num. 23. & lib. 4. d. 6. q. 10. num. 5. Lychetus ibidem, Ant. Andræas 5. metaph. q. 13. & alij.

Vtraque hæc sententia probabilis est in bono sensu, pro cujus intelligentia nota relationem aliquam posse dupliciter spectari, primò quatenus est formalis ratio referendi vnum relatiuum ad aliud; vt paternitas, quatenus est formalis ratio referendi patrem ad filium; seu forma, & id quo pater respicit filium: quomodo dicitur spectari formaliter. Secundò potest spectari materialiter, & vt id, quod refertur ad aliud, cui est simile, vel dissimile: vt paternitas, quatenus ad aliam ejusdem speciei paternitatem comparatur.

36. Prima ratio essentialiter conuenit omni relationi prædicamentali, per se, & intrinsecè, & non per aliam relationem. Nam ratio, & effectus formalis paternitatis est referre patrem ad filium, quia relatio id ipsum, quod est, ad aliud est, vt patet ex eius definitione: & ideo sicut albedo, quia est formalis ratio albi, non potest fieri alba per aliam albedinem; & quantitas, quia per se est extensio, non extenditur per aliquid aliud: ita relatio hoc modo sumpta non refertur per aliam relationem, sed seipsâ, alioquin esset accidentaliter ratio referendi, quia non per se.

Ratio verò relationis sumptæ secundo modo; quatenus scilicet est id, quod ad aliam relationem refertur, vt paternitas ad paternitatem, est multùm diuersa à prima, tum per se; tum ratione termini; tum ex parte rationis fundandi: per se quidem, quia est omninò accidentalis paternitati, & cuiuis alteri relationi: si enim non esset alia paternitas, non referretur ad illam relatione similitudinis, seu identitatis, aut quâuis aliâ.

Ratione autem termini, quia terminus paternitatis primo modo sumptæ est filius; & ratio fundandi est generatio: sumptæ verò secundo modo terminus est alia paternitas; & ratio fundandi est vnitas, seu identitas naturæ specificæ inter vtramque paternitatem. Item terminus paternitatis primo modo sumptæ, requiritur quasi intrinsecè, & essentialiter; sumptæ verò secundo modo terminus est illi extrinsecus, & omninò accidentalis, vt patet. His præmissis.

37. Prima sententia sic probatur primò: relatio est essentialiter relatio, quia id ipsum quod est, ad aliud est: ergo seipsâ refertur, & non per aliam relationem: sicut actio, quia est essentialiter actio, non fit mediâ aliâ

actione, nec motus alio motu: & ita nullo modo potest esse fundamentum alterius relationis. Hanc rationem habet Diuus Thomas 1. p. q. 45. a. 3. ad 2. & q. 7. de potentia, a. 9. ad 2.

Respondeo hoc argumentum verum esse de relatione sumptâ primo modo, quatenus tendit ad proprium terminum, & ad relationem oppositam: non verò de relatione sumptâ secundo modo: vt sic enim non est essentialiter relatio, seu essentialiter non est ad aliud, imò tantùm accidentaliter, vt ostensum est, & ideò indiget relatione superadditâ, vt possit respicere aliam relationem, non secùs ac quoduis aliud relatiuum indiget relatione superadditâ, ad respiciendum correlatiuum. Nec aliud videtur velle Diuus Thomas, vt patet q. 42. primæ partis a. 1. ad 4. vbi hæc habet; *Neque iterum vna relatio refertur ad aliam relationem: cùm enim dicimus quòd paternitas opponitur filiationi, oppositio non est relatio media inter paternitatem, & filiationem.* Vbi comparat paternitatem cum relatione opposita, non verò cum alia paternitate.

38. Probatur secundò: quia si vna relatio fundaret aliam relationem, daretur processus in infinitum, & in vna relatione essent infinitæ relationes. Sicut enim vna paternitas fundat relationem similitudinis cum alia paternitate: sic ista similitudo fundat aliam, per quam similis est vel dissimilis alijs relationibus: & rursus illa tertia fundat quartam; & sic absque termino. Quod est valde absurdum.

Respondeo primò, hujusmodi processum infinitum posse admitti in relationibus: imò hoc probatur tum à simili infinitate, quæ reperitur in partibus proportionalibus quantitatis continuæ: tum ex eo quòd hujusmodi partes sunt inter se inæquales, atque minores, & minores in infinitum, & consequenter possint omnes dici referri inter se relatione reali inæqualitatis. Vnde Aristoteles, & philosophi cum eo negant tantùm processum infinitum in causis *à parte ante*, ita vt non deueniatur ad vnam primam, à qua cœtera omnia pendeant, vt patet 2. metaph. c. 2. secùs in effectibus, quibus vna prima causa assignatur.

39. Respondeo secundò ex Scoto, loco citato secundi sent. non dari processum infinitum in relationibus; sed sisti debere in ijs, quæ necessariò sunt ejusdem denominationis cum ea, quam fundamento suo tribuunt. Vt in dato exemplo similitudinis, quâ vna paternitas est alteri similis: hujusmodi enim similitudo superaddita paternitati, est similis alteri similitudini, sibi respondenti, per seipsam, & non per aliam similitudinem: quia, cùm effectus formalis similitudinis sit facere simile, ipsa nomen, & rationem talis effectus intrinsecè participat, & consequenter ipsa est per se similis, non per aliam: sicut quantitas est quanta, & extensa per se, non per aliam quantitatem, quia eius effectus formalis est facere quantum, seu extensum.

Deinde hæc responsio dilucidatur ex responsione datâ ad primum argumentum: quia quando vna paternitas aliam similem respicit per relatio-

nem similitudinis; tunc ipsa similiudo est ratio referendi, & tendit ad proprium terminum, & ad relationem oppositam: ideoque idipsum quod est, ad aliud est; hoc est, seipsâ essentialiter est relatio ad aliam similitudinem: propter quod cessat processus in infinitum. Idemque dicendum est de alia relatione, seu denominatione, quâ dicitur diuersa, & dissimilis alijs relationibus.

40. Secunda sententia probatur argumento, quod dedimus numero 34. pro substantia. Non est enim minor conuenientia inter duas paternitates, quam inter duas albedines, aut duas substantias: imò est ejusdem rationis, quia vtrobique est vnitas formalis specifica pro fundamento talis conuenientiæ. Ergo sicut datur realis relatio inter duas albedines, & duas substantias: ita debet dari vera, & realis relatio inter duas paternitates, & quasuis alias relationes ejusdem naturæ specificæ: & consequenter vna relatio est fundamentum alterius relationis.

Respondeo primò, probabiliter ostensum esse argumentis alterius sententiæ non posse vnam relationem esse fundamentum alterius, ne detur progressus in infinitum: & ideò licet vna paternitas sit similis alteri in natura specifica, non est similis per relationem superadditam, sed per seipsam, quia sublato quocunque alio intelligitur esse ejusdem naturæ cum ea, & diuersæ naturæ ab alijs: ideoque simul est *quo*, & *quod*, seu ratio referendi patrem ad filium; & forma, quæ refertur ad formam oppositam similem, seu ejusdem naturæ.

Respondeo secundò vnam relationem esse fundamentum alterius à se distinctæ, non ex natura rei, sed solâ ratione ratiocinatâ. Cùm enim tunc sint diuersi termini, & diuersæ rationes fundandi, vt explicui numero 36. sufficiens est fundamentum distinguendi eandem rem in duas formalitates, quarum vna dicatur id, quo aliud refertur; & altera id quod ad aliud refertur: & ita vna relatio secundùm rationem fundabit aliam; realem quidem, sed non ex parte rei distinctam. Et hoc innuit Caietanus citata q. 42. art. 1. ad 4. vbi cùm ex diuo Thoma ad relationem realem duas conditiones requirat, scilicet distinctionem fundamentorum, & ne vna fundetur super alia, ait, *secunda conditio non facit relationes non esse reales, sed facit eas non esse alias à fundamentis.*

41. Probatur secundò ex Mathematica, secundùm quam vna relatio fundatur in alia. Nam proportio est comparatio, seu habitudo duarum quantitatum, vt inter duo, & quatuor, inter quæ est proportio dupla: proportionalitas autem est comparatio, & similitudo proportionum, qualis est inter quatuor istos numeros 2. 4. 6. 12. vt enim se habent quatuor ad duo, ita se habent duodecim ad sex, quia vtrobique est proportio dupla; & ita proportionalitas, quæ est relatio, fundatur in proportione, quæ est etiam relatio, vt patet.

Respondeo concedendo proportionalitatem esse relationem, fundatam in proportione, sed dico eam distinctam esse solâ ratione ratiocinatâ à

proportione, vt diximus in secunda solutione primi: non verò ex naturâ rei, alioquin daretur progressus in infinitum.

Dicunt aliqui relationem esse adeò infimæ notæ, & tam paruæ entitatis, vt non possit esse fundamentum relationis à se distinctæ. Et ita nihil vetat dicere de qualibet quod Scotus in 4. d. 6. q. 10. n. 6. ait, *aliqua est relatio vltima, in qua non potest fundari alia realis, sicut aliquod est accidens ita vltimum in entibus, quod non potest vlterius esse subiectum alicuius accidentis.*

SECTIO VII.

De ratione fundandi relationem.

42. QVAMVIS fundamentum relationis sit causa subjecto, vt referatur ad terminum, vt explicuimus numero 29. sæpe tamen non sufficit, vt actuali relatione referatur; sed requiritur adhuc ratio fundandi, quam ob id multi vocant fundamentum proximum: illud vero de quo hactenus egimus, fundamentum remotum: sed quidquid sit de modo loquendi.

Ratio fundandi est conditio quædam necessaria vt relatio resultet ex fundamento. Vnde licet per potentiam generandi, pater generet filium, aptusque reddatur, vt referatur ad filium: actualis tamen generatio est ratio fundandi, & conditio necessaria, vt actuali relatione filium respiciat. Potuisset quippe Deus eosdem duos homines, qui nunc ad se referuntur tanquam pater, & filius, per se solum immediatè creare, qui non referrentur hoc modo ad inuicem, ob defectum generationis vnius ab alio. Et ita generatio est ratio fundandi talem relationem, & conditio necessaria vt consequatur in fundamento. Non est tamen necesse huiusmodi rationem fundandi distingui realiter ab ipso: nam ratio fundandi similitudinem inter duo alba, est vnitas formalis vtriusque albedinis, quæ solâ ratione ratiocinatâ, aut ad summum formaliter ex natura rei distinguitur ab ipsis.

43. Omnes autem rationes fundandi in tria capita distinxit Aristoteles 5. metap. c. 15. & secundùm earum distinctionem, omnes relationum species, quæ ad istud prædicamentum pertinent, reuocantur ad tria genera. Quædam ergo dicuntur fundari in vnitate, & numero; quædam in actione & passione; & quædam in mensura, & mensurabili: vnde factum est vt juxta hunc ordinem relationes dicantur primi, secundi, vel tertij generis, siue modi.

Fateor Aristotelis verba vt sonant, non præ se ferre hunc sensum: ne-

que enim dixit quaſdam relationes fundari in vnitate, & numero, &c. ſed quædam relatiua dici ſecundùm numerum, & vnitatem: quædam ſecundùm actiuam, & paſſiuam potentiam, & earum actiones: quædam denique ad aliquid dici, quia alia dicuntur ad ipſa, vt menſurabile ad menſuram, & ſcibile ad ſcientiam, & ſenſibile ad ſenſum. Vnde videtur tantùm velle reuocare ad certa quædam capita omnes relatiuorum modos: ſiue ipſa relatiua realia ſint, ſiue tantùm relatiua dicantur ſecundùm noſtrum loquendi, & intelligendi modum. Nam multa affert exempla, quæ non continent relationem realem, vt ea, quæ denominantur ſecundùm priuationem potentiæ, nimirùm impoſſibile, inuiſibile: & ea quæ donominantur ab actione futura, vt id quod facturum eſt ad id quod faciendum eſt.

Nihilominùs, quamuis hæc ita ſint, poſſunt ſuprà dicta relatiuorum genera ex illo capite elici, ita vt nullæ poſſint aſſignari relationes reales prædicamentales, quæ in eorum aliquo non contineantur; & ita tenent communiter authores, D. Thomas 5. metap. lect. 17. & 1. p. q. 13. ar. 7. & q. 28. a. 4. Caiet. ibidem: Ferrarienſis 2. contra gent. c. 11. & 12. Scotus in 1. d. 3. q. 5. num. 2. & d. 30. q. 2. n. 9. & d. 35. q. vnicâ, numero 9. aliique Theologi & Philoſophi.

DE RELATIONIBVS PRIMI GENERIS.

44. RELATIONES itaque primi generis dicuntur fundari in vnitate, & numero: in numero quidem omnes illæ, quæ ex vna ſaltem parte habent aliquem numerum pro ratione fundandi, vt ſunt omnes proportiones numerorum inter ſe, aut ipſorum ad vnitatem: ſic duplum dicitur duplum ad vnum, aut ad dimidium: triplum ad tertiam partem: multiplex ad multiplicati partem; excedens ad exceſſum, &c ita habet Ariſtoteles citato capite.

In vnitate verò fundantur relationes, quæ in extremis ſupponunt participationem eiuſdem naturæ, ſeu formæ: vnde Ariſtoteles ibidem ait, *eadem ſunt quorum ſubſtantia eſt vna: ſimilia vero quorum qualitas vna: æqualia autem quorum quantitas vna.* Et ita in hoc genere ponuntur relationes identitatis, ſimilitudinis, & æqualitatis: identitatis quidem inter duo eiuſdem ſubſtantiæ, hoc eſt eſſentiæ ſpecificæ, vel genericæ: ſic enim debet hic accipi nomen ſubſtantiæ non ſecùs ac in definitione æquiuocorum, & vniuocorum, vt ibi explicuimus numero 6. vnde cùm inter res ſingulorum prædicamentorum reperiri poſſit vnitas formalis ſpecifica, vel generica, vt inter duas ſubſtantias; duas quantitates; duas qualitates; duas actiones; duo vbi, &c. conſequenter inter eas reperiri poteſt relatio identitatis, vt ait D. Th. 1. p. q. 28. art. 1 ad 2. his

verbis, *relatio, quæ importatur per hoc nomen idem, est relatio rationis tantùm si accipiatur simpliciter idem; secus autem est cùm dicuntur aliqua eadem esse non in numero, sed in natura generis, siue speciei.* Relatio verò similitudinis reperitur inter duo habentia eandem qualitatem, vt inter duo alba; æqualitatis denique inter duo habentia eandem quantitatem quoad extensionem, vt inter duo quanta bipalmaria. Aliqui tamen philosophi volunt propriam relationem similitudinis fundari in vnitate intensionis, seu graduum qualitatis, qualis est inter duas albedines in quarto gradu. Hanc autem alij, vt Iauellus 5. Metaph. q. 21. & Cajet. 1. p. q. 42. a. 1. ad 2. vocant æqualitatem. Vnde per quantitatem in dicto Aristotelis textu intelligunt, non solùm quod est quantitas secundùm rem, sed etiam quod habet modum, & imitationem quantitatis. Idem habet Scotus in 4. d. 6. q. 10. num. 5.

45. In hoc eodem genere ponuntur relationes supra dictis oppositæ; nimirùm relatio distinctionis, seu diuersitatis; inæqualitatis; dissimilitudinis; distantiæ; &c. itaut diuersa sint quorum substantia, seu essentia non est vna, hoc est ejusdem speciei, vt Petrus, & Bucephalus: dissimilia verò quorum est diuersa qualitas, vt album, & nigrum, & sic de alijs.

Est autem dubitatio vtrum istæ posteriores relationes dici debeant fundari in vnitate, vel in numero. Iauellus 5. Metaph. q. 21. sub finem, Suarez disp. 47. Metaph. sect. 10. num. 2. & sect. 11. num. 3. cum alijs dicunt eas fundari in numero: itaut substantia quatenus vna est specie, fundet relationem identitatis; vt plures verò, fundet relationem diuersitatis: & sic istæ relationes fundantur in essentijs quatenus secundùm vnitates formales sunt essentialiter plures. Vnde numerus, & vnitas non debēt hic sumi in rigore pro solis quātitatiuis, seu prout inter solas quantitates reperiuntur, sed pro rerum quarumcumque multitudine, aut vnitate.

Complutenses autem q. 4. numero 30. volunt tales relationes aptiùs dici fundari in vnitate quatenus est principium numeri: quia non potest dici relatio fundari in numero, nisi ex parte vnius saltem extremi reperiatur numerus pro ratione fundandi: & si sola extremorum multitudo sufficeret, omnis relatio diceretur fundari in numero, quia exigit extrema distincta. Neque etiam sufficit diuersitas extremorum, quia hæc reperitur etiam in relationibus secundi, & tertij generis, vt patebit.

Quare priores relationes fundantur in vnitate, vt supponit principium conueniendi inter extrema, & prout in eo vnum sunt: posteriores verò fundantur in vnitate, quatenùs est principium numeri, quia in extremis attenditur id, in quo differunt, & sunt plura. Vterque hic Philosophandi modus probabilis est, postremus videtur rationabilior. Quomodo autem hujus generis relationum fundamentum reale sit, vide quæ de vnitate diximus q. 3. libri secundi.

DE RELATIONIBVS SECVNDI GENERIS.

46. RELATIONES ſecundi generis dicuntur fundari in actione, & paſſione, ſiue præſenti, ſiue præterita, ſiue futura iuxta triplicem temporis differentiam. Quæ autem fundantur in actione, & paſſione futura, vt inter calefacturum, & calefaciendum, non ſunt reales prædicamentales, quia nec terminus exiſtit, nec adeſt ratio fundandi. Quod magis patebit dum agemus de termino.

In alijs verò reperiuntur omnia ad relationem realem fundandam neceſſaria: quamuis Aũerſa cum alijs neget hoc ſecundum relationum prædicamentalium genus, eoquòd, inquit, ad explicandas relationes quæ dicuntur in actione fundari, ſufficit denominatio ab actione petita: dicitur enim pater, quia genuit, & filius, quia genitus eſt: & ita relatio paternitatis, & filiationis ſufficienter ſaluatur per denominationem ſumptam à generatione actiua, & paſſiua, quæ cum non pertineant ad iſtud prædicamentum, ſed ad prædicamentum actionis, & paſſionis, nihil cogit admittere iſtud genus relationum.

Verùm, licet dicatur pater quia genuit; tamen generatio non eſt formalis denominatio patris: ſed cauſalis, quia ſcilicet eſt cauſa, & ratio fundandi paternitatem, quæ formaliter denominat patrem. Vnde idem non eſt patrem eſſe, & genuiſſe, quia genuiſſe, eſt denominatio extrinſeca, maximè ſi actio non recipiatur in agente: & inſuper vera eſt mortuo filio: altera verò eſt intrinſeca, ſumpta à paternitate exiſtente in patre, & non durat mortuo filio.

47. Cæterum quamuis Ariſtoteles hic ſolùm mentionem fecerit relationis fundatæ in cauſalitate cauſæ efficientis, quia hæc notior eſt: ad hanc tamen reuocantur omnes relationes quatuor cauſarum phyſicarum, materialis, formalis, efficientis, & finalis, earumque effectuum, quia in illis reperitur proprius cauſandi modus, quo effectus ab eis dependent. Relatio tamen cauſæ materialis, & formalis dicitur ab aliquibus pertinere ad primum genus, quatenus fundatur in vnione, quæ eſt quædam vnitas: ſicut identitas ſpecifica eſt quædam vnio multorum in eadem natura.

Huc ſpectant etiam relationes fundatæ in quacumque potentia, ſeu virtute actiua, & paſſiua; ſi nimirum ſint ejuſdem ordinis, vt fiat abſtractio à Deo, & realiter exiſtant; maxime ſi virtus actiua ſit per ſe ordinata ad agendum in paſſiuam, & paſſiua ad patiendum ad actiua, quia talis ordo tranſcendentalis eſt fundamentum proximum ſe ſe mutuò reſpiciendi relatione prædicamentali, à tranſcendentali diſtinctâ, quamuis multi

solâ transcedentali contenti sint non improbabiliter. Quia verò ista relatio non respicit effectum, sed potentiam passiuam, nec sequitur virtutem agendi, quatenus est sub actione, sed præcisè quatenus est virtus actiua; ideo differt à relatione, quæ in actione fundatur.

48. Quæres, vtrum actio, quæ est ratio fundandi relationes huius generis, debeat perpetuò existere, ad hoc vt relatio in eo fundata, conseruetur in subjecto, sicut fuit necessaria, vt in eo resultaret?

Respondeo non esse opus, contra aliquos existimantes duplicem interuenire relationem inter causam, & effectum; alteram quidem dum causa actu agit; actione verò transactâ resultare alteram cessante priori. Probatur responsio primò, quia transactâ actione denominatio relatiua durat: pater enim denominatur pater, & filius denominatur filius post generationem: ergo licet actio necessaria sit in fieri ipsius relationis; non est tamen necessaria in facto esse.

Præterea: si relatio non durat, nisi quantùm durat actio, non poterit assignari ratio fundandi, vnde alia resultet, actione transactâ: non quidem ipsa desitio, & cessatio actionis, quia non ens non potest esse fundamentum relationis realis: neque item ipsa actio vt præterita, quia vt existens, habuisse supponitur relationem præsentem, sibi respondentem, & proportionatam: vt præterita verò nihil nisi negationem dicit, quæ non potest esse ratio fundandi relationem realem, vt patet.

Tertiò: ideò filius refertur ad patrem, quia ab eo genitus est, & ab eo suum esse accepit: at transactâ generatione verum semper est filium accepisse esse à patre: ergo transactâ actione remanet relatio effectus ad causam, & causæ ad effectum: hæc autem est prima relatio, quæ in instanti productionis resultauit, vt constat

Quartò: vanum est prorsus dicere Beatam Virginem in primo instanti quo Christum concepit, respexisse illum relatione maternitatis diuersâ ab ea, quâ postea ad illum referebatur.

49. Objicies: ibi interueniunt diuersæ denominationes relatiuæ, vna, quâ causa dicitur actu agens, altera, quâ dicitur egisse: ergo duplex debet interuenire relatio.

Deinde: non est major ratio cur in hoc genere sublatâ ratione fundandi remaneat relatio, quàm in alijs: at in primo genere sublatâ ratione fundandi, *v.g.* sublatâ vnitate graduum inter duas albedines, perit prior similitudo: ergo in isto euanescente actione prior euanescet relatio.

Respondeo ad primum, negando consequentiam: sicut enim ad duas illas denominationes sufficit vnica actio, spectata nunc vt præsens, modò vt præterita: ita ad denominandum patrem sufficit vnica paternitas, spectata in fieri, & in facto esse: vel si mauis spectata absolutè in se, quia ordinat patrem ad filium, abstrahendo ab eo quòd actio, in qua fundatur, existat, vel non existat; sit præsens, vel præterita.

50. Respondeo ad secundum, negando majorem: ratio disparitatis

est, quia non potest tolli ratio fundandi primi generis, quin destruatur aut omninò, aut aliqua ex parte fundamentum relationis. Destructâ enim vnitate formali inter duas essentias, destruitur ipsa essentia: destructâ vnitate extensionis in quantitate, aut intensionis in qualitate, quantitas, & qualitas variantur, aut subeunt incrementum, & decrementum: at desinente generatione, integrum manet fundamentum paternitatis, siue illud dicatur esse potentia generandi, siue ipsa substantia patris. Quo fit vt relatio patris non pendeat ab actione in conseruari, sed à fundamento, & termino: sicut relatio discipuli, & magistri non pendet à continuo actu docendi, & discendi, sed sufficit vt seruetur doctrina, à magistro accepta. Vnde non oportet vt relatio inhæreat isti rationi fundandi, quamuis concederetur inhærere rationi fundandi in alijs generibus: sed sufficit vt sit ratio cur relatio resultet, aut inhæreat fundamento.

DE RELATIONIBVS TERTII GENERIS.

51. RELATIONES tertij generis dicuntur fundari in mensura, & mensurabilitate: reperiuntur autem in quibusdam rebus, quæ transcendentalem habitudinem dicunt ad res alias, quibus coaptantur, & commensurantur in sua perfectione tanquam regulæ, & mensuræ extrinsecæ: vnde in re mensurata est quædam dependentia à re mensurante, saltem in genere causæ, quasi exemplaris: in qua dependentia, & habitudine transcendentali fundatur relatio realis prædicamentalis. Hoc modo scientia mensuratur ab objecto scibili, secundùm perfectionem; iudicium ab objecto cognoscibili, secundùm veritatem; creatura in suo esse ab idea diuina: perfectio amoris ab objecto amabili; & sic de similibus potentijs, habitibus, & actibus.

52. Multi tamen non improbabiliter negant relationem prædicamentalem resultare, quia scientia v. g. eodem modo se habet respectu objecti existentis, & non existentis, cum non exigat per se illud existens: sed non habet relationem prædicamentalem ad non existens; ergo neque ad existens. Alij vtramque ponunt, dicentes per vnam compleri essentiam habitus, scientiæ &c. eamque rem sequi vt est in se, & per eam respici objectum sub ratione scibilis, cognoscibilis &c. altera verò non pertinet ad essentiam scientiæ, nec eam sequitur vt in se est, sed vt commensuratur, & adæquatur objecto; ita vt non extendatur latiùs, nec aliquid objecti non consideret: & ita objectum respicit sub ratione mensuræ. Vnde ista est prædicamentalis, altera transcendentalis.

Est autem aduertendum, mensuram hic non sumi in ordine ad nostram cognitionem, quatenus per applicationem mensuræ deuenimus in no-

titiam quantitatis, siue molis, siue perfectionis rei: quomodo comparando potentiam visiuam, & auditiuam ad objecta, cognoscimus esse potentias diuersas, & illam istâ perfectiorem, quia lux quæ est objectum visiuæ, perfectior est qualitas, quàm sonus: vt sic enim est tantùm extrinseca denominatio. Sumi ergo debet mensura pro termino, vel objecto, cui res intrinsecè coaptatur, & commensuratur ob proportionem, vel dependentiam, aut specificationem, quam ab eo accipit, vt patet in exemplis allatis.

53. Aduertendum est etiam relationes hujus generis non esse mutuas; sed tantùm consurgere ex parte rerum mensuratarum, non verò ex parte mensuræ: quod patet ex Aristotele hic, vbi ait, in hoc genere vnum relatiuum esse ad aliud: quia id ipsum quod est, ad aliud est: alterùm verò, quod ipsi correspondet, dici ad aliud, non quia sit ad aliud, relatione nimirùm sibi inhærente; sed quia aliud est ad ipsum. Et ita potentiæ, habitus, & actus ordinantur ad objecta sua, reali habitudine; non verò objecta ad potentias, habitus, vel actus. Cuius ratio est, quia tunc objectum consideratur solùm vt id, cui res alia commensuratur; vt sic autem non spectatur vt ordinabile ad aliud; sed vt id, ad quod aliud ordinatur.

Deinde ratio fundandi relationem huius generis, est perfectio cuiusque rei, vt mensurabilis ab alia, à qua dependet vt à regula, & mensura suæ perfectionis, modo explicato: quod autem est talis regula, & mensura, non dependet vt sic, à regulato, & mensurato, vt patet; ideoque non consurgit in eo relatio realis.

Ex quibus liquidò constat relationes hujus tertij generis, esse valde diuersas à relationibus primi, & secundi: quandoquidem fundamentum relationis hujus tertij generis, est talis naturæ, vt relationem in vno tantùm extremo fundare possit, saltem intrinsecam: in alijs verò relationes mutuæ sunt, aut si non sint, hoc non prouenit ex intrinseca, & formali ratione sui fundamenti, aut rationis fundandi; sed ex conditione materiali, & natura parti ılari vnius extremi, vt inter Deum, & creaturas; inter Christum, & B ɩtam Virginem ex Diuo Thoma, &c.

SECTIO VIII.

An relatio prædicamentalis distinguatur ex parte rei à suo proximo fundamento.

54. PLVRES circa præsentem quæstionem sententias inuenio; sed duæ sunt præcipuæ. Prima absolutè asserit relationem prædicamentalem distingui ex parte rei à suo fundamento proximo; quam distinctionem alij volunt esse realem inter rem, & rem; alij veluti modalem; alij formalem modali majorem. Verùm nos absolutè quæstionem disputabimus de distinctione actuali ex parte rei, quia ex argumentis, & eorum solutione facilè quiuis intelliget, quo nomine vocanda sit. Hanc autem sententiam tenent Scotus in 2. d. 1. q. 4. Cajetanus 1. p. q. 28. a. 2. Ferrariensis 4. contra gentiles c. 14. post responsionem ad nonam: Sotus hoc capite q. 2. Masius sect. 2. q. 2. Complutenses q. 5. Alijque antiqui, & recentiores, inter quos de mente Diui Thomæ controuertitur de qua vide infra num. 81.

Secunda sententia tenet relationem prædicamentalem, solâ ratione ratiocinatâ à proximo fundamento esse distinctam. Ita Durandus in 1. d. 30. q. 2. numero 17. Ocham d. 30. & 31. q. 1. Gregorius Arim. d. 28. q. 2. a. 2. Suarez disp. 47. Metaph. sect. 2. Alijque non pauci. Vtraque sententia probabilis est, & vt sic à nobis proponenda more solito.

PRIMA PARS SECTIONIS.

Relationem solâ ratione distingui à fundamento.

55. PRIMVM argumentum ad probandum relationem prædicamentalem solâ mentis consideratione distingui à suo proximo fundamento, petitur ex authoritate Aristotelis, qui ait 5. Physic. c. 2. text. 10, ad relationem non dari motum; sed ipsam aduenire vni extremo absque vlla ejus mutatione, altero solùm extremo mutato. v.g. dum Petrus albus, fit similis Paulo recenter dealbato, talis noua similitudo aduenit Petro, nullâ circa ipsum causâ operante: sed solus Paulus mutatur, dum de non albo fit albus. Ergo talis similitudo noua, non potest esse aliqua forma distincta ex parte rei à Petro albo,

quia sic Petrus mutaretur. Non potest enim fieri vt aliqua forma realis de nouo adueniat alicui subjecto, quin subjectum aliter se habeat, ac antea, & consequenter mutetur.

Adde quòd nihil posset de nouo produci, nihil de nouo moueri, ne musca quidem volare, quin totus mutaretur orbis, & rebus omnibus, cœlo, terra, marique; ipsis etiam beatis noua aliqua entitas accederet: nulla quippe tunc res esset, quæ ad productionem, ai mutationem alterius non fieret similis, aut dissimilis; major, aut minor; propinquior, aut remotior. Quæ omnia sunt plusquàm absurda.

Respondet ad primum Bannez 1. p. q. 13. a. 7. ad 1. primæ sententiæ Aristotelem, dum negat subjectum mutari aduentu relationis, intelligere de mutatione absolutâ, non verò de relatiua. Eodem recidit responsio Simplicij super prædicam. nimirum quòd sicut relatio non est forma ad se, sed ad alterum, ita ille cui aduenit, non mutatur ad se, sed ad aliud. Sed hæc solutio videtur esse petitio principij; non secùs ac si diceret Aristoteles, quando relatio aduenit subiecto, subiectum non mutatur receptione alicuius absoluti, sed receptione alicuius relatiui.

Respondet Ferrariensis suprà, & alij, Aristotelem tantùm velle ad relationem non dari motum proprium, & physicum, qui ad tria solùm prædicamenta terminatur, nempe quantitatem, qualitatem, & vbi: quique inter terminum *à quo, & ad quem,* exigit contrarietatem quandam, seu latitudinem, & distantiam, vel extensiuam, vel intensiuam, vel spatij: non negare autem dari ad relationem motum improprium, & metaphysicum, qui est quædam simplex emanatio, & resultantia, per quam relatio pullulat in fundamento ex positione termini.

56. Et hanc solutionem innuit Aristoteles textu 18. vbi sic ait: *cùm autem neque in substantia, neque in relatione, neque in actione, passione sit motus; restat in qualitate, quantitate, ac vbi tantummodo motum esse: in vnoquoque enim istorum contrarietas est.* Quæ ratio indicat non esse motum in relatione, quia non sit ei aliquid contrarium. Eodem modo respondet Scotus in 2. d. 1. q. 4. numero 15. in fine. Nam *Philosophus ibi ostendit*, inquit *quòd in substantia non est motus, & tamen ibi est mutatio: ergo ex intentione Philosophi non potest haberi nisi quòd in ad aliquid non sit motus; cum quo tamen stat quòd ibi sit mutatio.*

Respondeo denique solutionem contineri in ipso Aristotelis textu. Non enim ait nullum dari motum ad relationem; sed non dari motum per se: ideoque subiungit: *quare motus ipsorum per accidens est.* Indicans relationem mutatione aliquâ produci; at non per se, & ex intentione alicuius causæ extrinsecæ; sed per accidens, ad productionem noui termini. Dum enim quis dealbat parietem, intendit tantùm facere ipsum album, nihil curans de similitudine, quæ resultat in ipso, vel in alio: & ita fundamentum, vel subiectum mutatur per accidens aduentu rela-

tionis. Hanc ſolutionem indicat D. Thomas 2. contra gent. c. 12. ratione 4. & q. 7. de potentia, art. 8. ad 5.

Ad aliud dico, nullum in hoc eſſe abſurdum: quia talis eſt natura cauſarum neceſſariarum, vt poſitis ad agendum requiſitis agant. Vnde quotieſcumque aptum erit fundamentum, debitaque ratio fundandi, reſultabit relatio in omnibus ſubiectis proportionatis, quot quot fuerint.

57. Secundum argumentum. Nulla datur cauſa productiua relationis: ergo relatio non poteſt eſſe aliquod ens de nouo adueniens fundamento, quia nullum ens reale incipit eſſe in rerum natura, ſine aliqua cauſa effectiua. Probatur antecedens, quia talis cauſa eſſet vel terminus, vel fundamentum, vel ille qui terminum producit. Verbi gratia, dum paries albus exiſtens Pariſiis, fit de nouo ſimilis parieti recenter dealbato in India, cauſa productiua ſimilitudinis in pariete Pariſijs exiſtente, non poteſt eſſe alia, niſi paries ipſe Pariſiorum, vel paries Indiæ, vel qui parietem Indiæ recenter dealbauit. Nullum autem iſtorum legitimè aſſignatur: non quidem paries Indiæ, vel qui eum dealbauit, quia nequeunt in tantam agere diſtantiam: neque etiam paries ipſe Pariſiorum, quia nihil eſt quod ipſum determinare poſſit ad producendam in ſe talem ſimilitudinem, quam antea non producebat.

Reſpondeo, fundamentum ipſum eſſe cauſam productiuam relationis in ſeipſo ſtatim ac terminus ponitur; ad quam productionem non indiget vllâ præuiâ determinatione ab extrinſeco, niſi forſan à Deo: ſed ſponte, & naturali impetu in eam prorumpit, non ſecùs ac aliæ cauſæ neceſſariæ poſitis debitis conditionibus. Vnde poſito termino, tanquam conditione *ſine qua non*, vel quaſi obiecto ſpecificante, ſine quo relatio eſſe non poteſt, fundamentum ipſum exigit concurſum à Deo ad producendam in ſe relationem, eamque conſeruandam quamdiu terminus conſeruabitur, eo modo quo grauitas lapidis producit in eo motum deorſum, abciſſo fune ſuſpēdente, & quo humanitas Chriſti produceret in ſe naturalem, & humanā ſubſiſtentiam, ſi à verbo, à quo impedita eſt, dimitteretur.

58. Tertium argumentum. Impoſſibile eſt quòd duo alba in quarto gradu, non ſint ſimilia: ergo ſimilitudo, & quæuis alia relatio, cùm non ſit maior ratio de vna, quàm de alia, non poteſt eſſe realiter à fundamento diſtincta. Antecedens eſt per ſe manifeſtum. Probatur conſequens. Si enim relatio eſt forma aliqua de nouo adueniens fundamento ex poſitione termini, poteſt Deus impedire ne reſultet in fundamento, denegando concurſum ſuum, ad eius productionem neceſſarium. Suppoſito ergo quòd Deus impediat reſultantiam ſimilitudinis diſtinctæ in vtroque albo, quæritur an illa duo alba ſint ſimilia? ſi ſint ſimilia: ergo per ipſas albedines, & non per aliquid ſuperadditum ſimilia erunt. Dicere autem quòd ſimilia non ſint, planè abſurdum eſt, nec poteſt mente concipi: cùm nihil amplius valeat mens intelligere poſitâ illa ſimilitudine diſtinctâ quàm eâ ablatâ.

Respondeo, aliquos philosophos, inter quos est Caietanus loco cita-to primæ partis, existimare, non posse relationem separari à fundamento stante termino, propter intimam connexionem, quàm habet cum vtro-que. Quod potest alijs similibus exemplis confirmari. Nam figura di-stinguitur ex parte rei à quantitate; & tamen non potest esse quantitas ex-tensa, & finita sine figura. Totum distinguitur ex parte rei à partibus vni-tis secundùm Scotistas; & tamen non potest non esse, si partes vnitæ remaneant. Supposito tamen quòd Deus possit impedire resultantiam huiusmodi similitudinis, quod mihi probabilius apparet.

Respondeo secundò, duo hujusmodi alba non fore similia formaliter, sed tantùm fundamentaliter, quatenus sublato miraculo, formalem si-militudinem in seipsis producerent: quemadmodum si Deus tolleret ab homine facultatem intellectiuam, vel risibilem, homo esset intellectiuus & risibilis fundamentaliter, non autem formaliter, quia deesset illi forma quædam ab illo emanans, ipsumque constituens formaliter intellecti-uum, aut risibilem. Vnde patet nos aliquid amplius intelligere in parie-tibus albis, formaliter similibus, quam in solùm albis, modo similitudi-nem ipsam formalem penetremus. Item aliquid amplius intelligimus in Petro, vt patre Ioannis, quàm vt genitore Ioannis: esse quippe genito-rem, est denominatio extrinseca, ab actione præterita dependens, & du-rans licet Ioannes mortuus sit: at esse patrem, est denominatio intrinse-ca relatiua, quæ perit mortuo filio.

59. Quartum argumentum. Relatio duplicitatis, per quam vna quan-titas bipalmaris, dupla est ad quantitatem palmarem, non est à parte rei distincta ab ipsa quantitate bipalmari: ergo non est vniuersaliter verum relationem prædicamentalem distingui a suo fundamento. Probatur an-tecedens: si enim distincta est, quæro vtrum sit tota in qualibet parte quantitatis, vel solum pars in vna, & pars in altera; Si tota sit in qualibet parte: ergo quælibet pars quantitatis bipalmaris, erit dupla ad totam quan-titatem palmarem, quo nihil absurdius Si autem pars sit in parte; idem sequitur quia partes duplicitatis sunt homogeneæ, eiusdemque rationis cum toto; vnde sicut quælibet pars albedinis est albedo, & dat esse album: ita quælibet pars duplicitatis est duplicitas, & debet dare esse duplum. Quod autem partes duplicitatis sint homogeneæ, probatur ex eo quod duplicitas non habet extensionem, neque diuisibilitatem ex se, sed à quantitate; & ideo non potest aliter diuidi ac quantitas: sed quantitas diuiditur in partes homogeneas, ergo & duplicitas.

Respondeo negando antecedens, ad cuius probationem dico duplici-tatem non esse totam in qualibet parte quantitatis, sed partem in parte: neque ideo quamlibet partem quantitatis bipalmaris esse duplam ad pal-marem, quia duplicitas non sequitur quantitatem absolutè vt in se est, sed vt commensuratur, & proportionatur alteri: vnde variatâ illâ proportio-ne, & commensuratione, sicut fit dum partes quantitatis ab inuicem di-uiduntur

uiduntur, aut ſeparatim ſumuntur, variatur quoque denominatio relatiua: atque adeò duplicitas non poteſt diuidi in partes, quæ ſint ejuſdem rationis cum toto, quæque dent eſſe duplum.

Ad probationem autem in contrarium, dicendum eſt neque ipſam quantitatem hoc modo diuidi quando relatiuè vſurpatur, aut induit rationem diſcreti. Nam quantitas bipalmaris non diuiditur in bipalmares, nec numerus quaternarius in quaternarios: ſecùs quando habet rationem continui; tunc enim diuiditur in partes ejuſdem rationis, vt linea in lineas, ſicut & ea, quæ habent diuiſibilitatem à quantitate ſic ſumptâ, vt albedo in albedines, ſicut rectè ait Ferrarienſis 4. contra gentiles c.14. ſatis ante finem.

60. Inſtabis primò: ſublato quocunque modo, & formâ ſuperadditâ in quantitate bipalmari, & palmari, intelligimus vnam eſſe alterâ formaliter majorem, illamque in extenſione excedere: ergo nulla eſt ſolutio allata. Probatur antecedens, quia illud eſt formaliter majus, quod eſt formaliter magis extenſum, & quod habet formaliter plures partes, quàm aliud: at quantitas bipalmaris eſt formaliter magis extenſa, & habet per ſuam entitatem formaliter plures partes, quàm palmaris; ergo per ſuammet entitatem eſt formaliter major, ſeu inæqualis: atque adeò relatio inæqualitatis ſuperaddita eſt fictitia. Quod euidentius cernitur in quantitate diſcreta: nam ternarius numerus lapidum eſt major per ſeipſum binario, quia tres vnitates ſunt ſeipſis plures quàm duæ.

Reſpondeo, poſitis duobus quantis, vno palmari, altero bipalmari, verum eſt vtrumque eſſe extenſum ſuo modo per quantitatem ſuam: ſed ſiſtendo in ſola quantitate, nunquam dicetur majus, vel minus; æquale vel inæquale, niſi fundamentaliter; eo quòd quantitas afficit, & extendit ſubjectum, in quo eſt, abſolutè tantùm, æqualitas autem, & inæqualitas aliò refert. Nam ſi æquale, vel inæquale dicitur, debet dici æquale, vel inæquale alteri. Quare ſublatâ relatione formali, ſi vnum dicitur majus, ſeu magis extenſum, quàm aliud; hæc eſt tantùm comparatio actiua intellectus, & extrinſeca denominatio, per quam vnum confert cum alio, & inuenit vnum tantâ extenſione præditum; & aliud tantâ in ordine ad menſuram extrinſecam, ſeu ſpatium extrinſecum: non autem denominatio formalis, & intrinſeca relatiua, quâ vnum aliud per ſe reſpicit, & vnum ad aliud per ſe tendit ante intellectus comparationem.

Idem dicendum eſt de quantitate diſcreta. Numerus enim ternarius eſt tantùm ternarius ſeipſo, & binarius eſt binarius, hoc eſt, vnus continet tres vnitates, & alter duas. At vnus non eſt relatiuè major alio, niſi per formalem comparationem, quâ vnus alium reſpicit vt minorem, vel majorem; alioquin relatiuum, & abſolutum confunderentur.

61. Inſtabis ſecundò: iſta relatio ſuperaddita non conſtituit vnam quantitatem alteri inæqualem, ſed ſupponit inæqualem, & vnam magis

extenſam, quam alteram: ergo eſt planè ſuperflua, & fictitia. Probatur antecedens, tum quia iſta relatio dicitur reſultare ex tali extenſione cum tali, & tali exceſſu: tum quia ipſa nullas addit partes in quantitate: tum denique, quia ſicut relatio cauſæ ad effectum, non conſtituit formaliter cauſam, ſed eam ſupponit conſtitutam per cauſalitatem propriam, v. g. per actionem in efficiente: ita relatio, quæ dicitur inæqualitatis, non conſtituit inæqualitatem, ſed eam ſupponit. Ergo duæ ſupradictæ quantitates ſunt inæquales per ſuammet entitatem abſque vlla relatione ſuperaddita.

Reſpondeo relationem iſtam ſuperadditam ſupponere revera inæqualitatem fundamentalem, ex qua reſultare dicitur, ſed non ideo eſſe ſuperfluam; quia per fundamentalem vna quantitas nunquam poteſt dici formaliter major alterâ, alioquin referretur abſque relatione; vel eſſet formaliter relatio: ſed tantùm poteſt dici taliter extenſa in ordine ad menſuram, vel ſpatium extrinſecum, & per comparationem actiuam extrinſecam intellectus, vt dictum eſt.

Quod autem affertur de relatione cauſæ ad effectum, huic opinioni potiùs aduerſatur, quia cauſa efficiens non poteſt formaliter referri ad effectum per actionem, quâ illum producit, cùm ex authoribus talis opinionis, actio non ſit in cauſa, illãque denominet tantùm extrinſecè agentem. Cauſalitas ergo ſolùm eſt ratio fundandi relationem: vnde quamuis conſtituat cauſam in actu, non refert tamen eam ad effectum relatione prædicamentali.

62. Quintum argumentum. Relatio identitatis, quæ interuenit inter duas ſubſtantias ejuſdem ſpeciei, vt inter Petrum, & Paulum, eſt relatio prædicamentalis, & non eſt ab illis diſtincta, ergo falſa eſt opinio diſtinguens relationem à fundamento. Probatur antecedens. Relatio identitatis inter duas ſubſtantias ea dicitur, quâ duæ ſubſtantiæ formaliter conueniunt in ſpecie, & dicuntur eædem in natura: ergo ipſa debet eſſe formalis earum identitas, & formalis ratio conueniendi earundem. Omnis enim forma debet in ſe habere, vt *quo*, formalem effectum quem ſubjecto tribuit: vt quia albedo dat parieti eſſe album, ipſa debet eſſe per ſe albedo, ſeu ratio albi.

Vnde ſicut albedo non poteſt per ſe conſtituere album, ſi ipſa per ſe non ſit ratio albi: ita relatio illa idẽtitatis non poteſt conſtituere duas ſubſtantias eaſdem, niſi ipſa ſit ratio formalis, quâ ſunt eædem, ſeu earum identitas formalis, & vt *quo*: nec eſſe ratio cur conueniant, niſi ipſa conueniat cum ipſis vt *quo*, ſeu vt formalis ratio conueniendi earum.

Sed ſi ſit ab ipſis diſtincta, non poteſt eſſe formalis earum identitas nec ratio formalis conueniendi earum: ergo non poteſt ab illis eſſe diſtincta. Probatur hæc vltima minor, quia ſi eſt diſtincta, debet eſſe accidens; accidens autem non poteſt eſſe ratio duabus ſubſtantijs eſſendi eaſdem, & conueniendi in eſſentia, & natura, vt ex ſe notum eſt, cùm ſit planè ab eis diuerſum, illiſque diſſimile.

Respondeo, omnem relationem creatam prædicamentalem esse accidens, & referre accidentaliter subjectum suum ad terminum, vt fusè explicatum est sectione 1. Vnde cùm identitas sit relatio prædicamentalis, consequenter est accidentalis suis extremis, atque adeò non potest esse identitas substantialis eorum: sed dicitur identitas, vel potius relatio identitatis, quia refert extrema, quæ participant eandem naturam, essentiam, & definitionem, in quo ipsa fundatur.

63. Nec ideò dici debet superflua: quia, licet extrema participent eandem specie naturam, non referuntur tamen ad inuicem, nisi accedat relatio illa accidentalis distincta: imò non possunt denominari sine illa formaliter eadem, quia sine illa sunt absoluta, & vt sic possunt tantùm actiuè, & extrinsecè, ab intellectu comparari, & denominari eadem. Vt enim rectè ait Ferrariensis 2. contra gent. c. 12. circa 3. rationem, nomina relationem importantia, dicuntur sæpe de rebus absolutis, quia eas significant mediante conceptu relatiuo, quo ab intellectu concipiuntur in ordine ad aliud.

Vel responderi potest relationem identitatis esse rationem formalem conueniendi extremorum, & identitatem eorum vt *quo*, non substantialem, & absolutam; sed accidentelem, & relatiuam. Neque esse opus ad denominanda extrema hoc modo eadem, vt sit eiusdem naturæ cum illis, aut vt cum illis intrinsecè conueniat, vt patet à simili de relatione æqualitatis, similitudinis &c. Nam relatio inter duos parietes albos, est formalis eorum similitudo accidentalis, & relatiua; & tamen non est similis seu ejusdem naturæ cum ipsis, nec ratione ipsorum parietum, qui sunt substantia; nec ratione albedinum, quæ sunt accidentia absoluta, & diuersi prædicamenti à similitudine.

64. Sextum argumentum. multæ relationes prædicamentales conueniunt Deo ex tempore, ita vt eas antea non haberet, vt esse dominum, & causam productiuam hominis; esse dissimilem & diuersum à Petro, quem modo creauit: non enim dicebatur habere dominium, causalitatem, & diuersitatem antequam Petrus existeret. Dici autem non potest hujusmodi relationes esse formas accidentales, & distinctas à Deo: ergo nec potest dici quòd relatio distinguatur à fundamento.

Probatur major primò authoritate Anselmi in monologio, c. 24. vbi asserit immutabilitatem diuinam nihil obstare quo minùs afficiatur Deus accidentibus relationum inæqualitatis, & dissimilitudinis, eo quòd hæc ipsi adueniant in tempore absque aliqua sui mutatione.

Probatur secundò eadem major, quia ideò Rex ad subditos refertur relatione dominij, quia re vera potestatem habet eos coërcendi, & ipsi ei subijciuntur. Similiter ignis ideo refertur relatione causæ ad alium ignem, quia est productiuum illius. Ideo denique Petrus est diuersus à Bucephalo, quia naturam, & proprietates habet omninò differentes à natura, & proprietatibus Bucephali. Ergo similiter Deus referetur ad

creaturas relatione dominij, quia potestatem in eas habet; & relatione causæ, quia est principium earum productiuum; & relatione diuersitatis, quia infinitè differt ab ipsis in natura.

Et verò relatio diuersitatis est semper mutua, sicut relatio identitatis. Vnde legitimè concluditur *creatura est diuersa à Deo: ergo Deus est diuersus à creatura.* Et si dicatur quòd Deus est diuersus à creatura absque relatione distincta; quare creatura non erit diuersa à Deo per suammet entitatem, & essentiam absque relatione distincta?

65. Responderi potest primò ex Diuo Thoma 1. p. q. 13. a. 7. item 2. contra gent. c. 12. & q. 7. de potentia, art. 10. & 11. Scoto 1. d. 30. q. 2. alijsque Philosophis, & Theologis, ferè communiter, Deum nullo genere relationis realis referri ad creaturas.

Ratio Diui Thomæ est citato loco contra gent. quia relatio non potest esse in Deo vt accidens, vt per se notum est; neque vt ipsa Dei substantia, quia alioquin hoc ipsum quod est, ad aliud diceretur. Et ita aliquo modo dependeret ab aliquo creato, & extraneo à diuina natura, quia nec esse, nec intelligi possit sine eo: vnde non esset ens simpliciter necessarium.

Ratio Scoti numero 14. ferè coincidit cum ratione diui Thomæ, & sumitur ex perfecta simplicitate, & ex perfecta necessitate Dei. Propter primam quidquid est in Deo, est Deus ipse. Propter secundam Deus est tale ens, vt quacunque factâ suppositione, sit omninò inuariabile, & ideo nulla est in eo realitas, quæ necessariò coëxigat aliud à se; quia illo alio non existente, ipsa non existeret: at relatio realis necessariò coëxigit terminum: ergo non potest esse in Deo ad creaturas, quia illis non existentibus, ipsa non existeret in Deo. Et ita aliquid, quod esset perfectè idem cum Deo, non existeret, aliquo alio, quod non est necessarium, non existente.

Numero autem 19. hanc etiam affert quare Dei ad creaturas non sit relatio; bene creaturarum inter se; quia nimirum quæcumque possunt esse partes alicuius totius, sunt capacia formæ illius totius: omnia autem creata, nata sunt esse partes totius vniuersi, quod est vnum vnitate ordinis 12. metaph. textu 52. & ideo quodlibet istorum est potentiale ad istam formam, vt scilicet habeat ordinem ad aliam partem, vel secundùm inæqualitatem seu eminentiam, quæ in naturis diuersis reperitur: vel secundùm æqualitatem, quia ordo est parium, dispariumque rerum dispo-rio ex Augustino 19. de ciuit. c. 13. vel secundùm actionem, & passionem. At verò, quia Deus est agens illimitatum, & infinitum, non potest esse potentiale ad formam vllam absolutam, vel relatiuam.

66. Assignant alij rationem istam generalem: quia nimirùm relatio realis consistit in ordine vnius rei ad aliam; & consequenter exigit vt extrema, quæ mutuò referuntur, sint eiusdem ordinis, alioquin non poterit reperiri in vtraque eadem ratio, & causa mutuæ referibilitatis. Deus

autem est supra omnem ordinem creatum, ob suam infinitam perfectionem: creaturæ verò sunt ejusdem ordinis inter se; vtpote quæ vel sunt eiusdem generis, vel saltem se mutuò perficiunt. Sic accidentia perficiunt substantiam, & substantia conseruat accidentia: sic causæ perficiunt effectus, dando illis esse, & ab effectibus in causas bonum aliquod resultat, quia in effectibus conseruantur quoad speciem; & per eos finem suum obtinent, quo ad agendum ordinantur: & denique specierum multiplicatione, secundùm genus perficiuntur: & ita in eis inuenitur ratio, & causa relationis.

Omnes itaque denominationes, quas Deo tribuimus, quæque relationem aliquam ad creaturas importare videntur, vt *Creator*, *sciens*, *amans*, *diuersus*, *Dominus*. Vel sunt extrinsecæ: vel sunt tantum reales, prout ab attributis absolutis sumuntur, vt *Dominus*, à reali potestate coërcẽdi subditos: *sciens*, *amans*, à reali scientia, & amore: *diuersus*, à perfectione absoluta, & infinita. Quatenus verò formaliter relatiuæ intelliguntur, reales non sunt ex parte Dei, sed fundantur tantùm in modo nostro concipiendi, quatenùs intelligendo creaturas ad Deum referri, & Deum esse terminum relationis illarum, intelligimus ipsum comparatiuè, & relatiuè ad creaturas, & cum quodam ordine & habitudine ad ipsas, quæ est tantum rationis, vel denominatio extrinseca.

67. Responderi potest secundò, Deum realiter referri ad creaturas in tempore, vt voluit Anselmus, & tenent Gregorius Arimin. 1. d. 28. q. 3. Ocham d. 30. q. 5. Gabriel ibidem, Durandus q. 3. n. 11. Mendosa, Arriaga, Ouiedo. Et consequenter hujusmodi relatio non est aliquid distinctum in Deo, neque illi aduenit cum aliqua mutatione, vel dependentia in aliqua realitate intrinseca, & ita illi conuenit sine vlla imperfectione. Sed non inde sequitur quòd eodem modo se habeat in creaturis: debet enim sequi naturam fundamenti, seu subiecti sui; & in Deo identificari cum substantia diuina ob infinitam ejus perfectionem: in creatura verò distingui ab ipsa, vt accidens illi superueniens.

Simili quippe ratione Deus intelligit, Deus vult absque illa sui mutatione, & absque distinctione volitionis, & intellectionis ab essentia, quod non reperitur in creatura. Imò Deus operatur ad extra absque actione intermedia, vt vult D. Thomas; & per suam substantiam immediatè, non autem creatura: & sic in creatura ex hac etiam parte est peculiaris ratio, cur distincta relatio resultet in ipsa, dum operatur. Sed ista sunt negotij Theologici.

SECVNDA PARS SECTIONIS.

Relationem prædicamentalem distingui ex parte rei à fundamento.

68. PROBATVR primò ex separatione vtriusque. Illa enim non possunt idem esse, quorum vnum perit altero manente, vt per se constat, & ex Aristotele 7. topic. c. 1. in fine. Sed manente fundamento, perit relatio: nam Petrus qui nunc est similis Paulo propter albedinem; denigrato Paulo, non est amplius illi similis; & tamen in Petro manet albedo, similitudinis fundamentum: ergo similitudo, & albedo non sunt idem, alioquin idem maneret, & non maneret, idemque à seipso separaretur.

Respondeo negando minorem, scilicet relationem separari à fundamento secundùm aliquid reale, & quantum ad id, quod intrinsecè ponit in ipso, sed solummodo qantùm ad terminum, quem extrinsecè connotat: eo enim sublato non remanet actualiter denominatio relatiua. Quando igitur Petrus desinit esse similis, nihil in ipso corrumpitur: sed albedo, quæ antea dabat illi quasi duplex esse, duplicemque denominationem, scilicet *esse album*, & *esse simile*; illud absolutè, primariò, & per se; istud relatiuè, secundariò, & per resultantiam ex coëxistentia alterius rei; non dat illi ampliùs *esse simile*, defectu termini, non coëxistentis fundamento. Atque ita eadem res manet, & non manet secundùm diuersas rationes, & denominationes: manet prout albedo; non manet prout similitudo, quia quod est simile, est alteri simile; & ideo sublato illo altero, non habet cui simile dici possit. Vnde tota mutatio fit in termino, qui de albo fit niger, seu non albus.

69. Secundum argumentum. Sublatâ distinctione reali relationis à fundamento, tolluntur omninò relata realia, tollitur vnum prædicamentum, & contemnitur authoritas Aristotelis, quæ omnia absurda sunt. Probatur major, quia si relatio nullo modo differt ex parte rei à fundamento absoluto, erit quid absolutum ex parte rei: ergo in relatis prædicamentalibus nihil reperitur, quod realiter, & intrinsecè sit respectiuum: & consequenter relatio vt sic, est aliquid rationis, ac proinde tolluntur relata realia, & prædicamentum relationis realis.

Respondeo negando majorem: ad ejus probationem concedo relationem non esse aliquid distinctum ex natura rei ab absolutis; sed inde non sequitur non dari relationes reales. Eadem enim forma, *v. g.* albedo, est realiter albedo, & realiter relatio; albedo in se sola, & absolutè spe-

ctata; relatio verò, vt connotat aliam formam in termino extrinseco, cui commensuratur, & cui coëxistit: item est albedo essentialiter, relatio verò accidentaliter. Quia enim vt est relatio, supponit coëxiste ntiam termini; & hæc coëxistentia, præcisè spectata, est extra rationem ejus, consequenter talis denominatio relatiua, est ipsi accidentaria: quo fit vt intellectus sufficiens habeat fundamentum concipiendi candem entitatem, seu formam, ad modum duarum, eamque constituendi in duplici serie prædicamentali.

Vnde aliud est non dari relationes reales, aliud non dari relationes distinctas ab absolutis: sicut aliud est non dari passionem distinctam ex parte rei ab actione; aliud non dari passionem realem, & prædicamentum passionis ab actionis prædicamento distinctum.

70. Tertium argumentum. Denominationes, quæ à relatione sumuntur, vt *esse patrem*, *esse æquale*, *esse simile*, non sunt extrinsecæ, sed intrinsecæ: ergo denominationes diuersæ, vt denominatio similis, & dissimilis, debent prouenire a diuersis formis intrinsecis ipsi subjecto denominato. Ergo quando Petrus dicetur similis alijs albis, & dissimilis nigris; diuersæ illæ denominationes non poterunt à sola albedine prouenire: prouenient ergo à duabus relationibus, ab albedine distinctis: quod patet ex eo maximè, quia manente vnâ denominatione cum albedine, perit alia mutato termino. Item quia duo opposita essent realiter idem inter se. Nam similitudo, & dissimilitudo essent idem cum albedine: quæ autem sunt eadem vni tertio, sunt eadem inter se ex axiomate communi.

Probatur autem primum antecedens; quòd scilicet illæ denominationes non sint extrinsecæ: tum quia sic Deus vt creator referretur ad creaturas, non minùs quàm alia quæuis causa ad suum effectum; denominatur enim extrinsecè à creatione: tum quia subjectum non diceret tunc habitudinem ad terminum; sed esset tantùm comparatio facta ab intellectu. tum quia denique denominationes agentis, locati, & vestiti pari ratione ad prædicamentum relationis pertinerent, quod est falsum,

Respondeo concedendo tales denominationes prouenire ab aliqua forma subjecto intrinseca, includendo tamen, & connotando aliam extrinsecam in termino, quâ variatâ variatur denominatio, quæ prouenit ab vtraque forma, intrinseca scilicet, & extrinseca. Vnde quando Petrus albus dicitur similis, & dissimilis simul, duæ istæ denominationes proueniunt ab albedine Petri, quæ est forma ipsi intrinseca: quia tamen non proueniunt ab ea, solitariè sumptâ, sed vt connotat aliam formam extrinsecam in termino existentem, fit vt pro mutatione, & variatione talis formæ extrinsecæ, mutetur quoque denominatio. Et ita non est opus admittere diuersas formas intrinsecas, & relatiuas ad huiusmodi denominationes.

Neque ob id opposita sunt idem inter se, quia similitudo, & dissimi-

litudo; relatiuum, & absolutum non debent dici opposita respectu diuer-
sorum, & quando ad diuersos terminos ordinantur, vt rectè docet Fer-
rariensis 4. contra gent. c. 14. ante responsionem ad 8. rationem.

71. Quartum argumentum. Illa non sunt realiter idem quorum vnum
minuitur dum alterum augetur: sed relatio, & fundamentum sic se ha-
bent. Posito quippe quòd Petrus habeat quatuor gradus albedinis, &
Paulus sex, erunt aliquantulum similes: si autem minuatur albedo Pauli
vsque ad quatuor, fiet magis similis Petro: & ita minuetur albedo Pau-
li, & tamen similitudo augebitur: ergo si albedo, & similitudo idem sint
ex parte rei, idem simul raliter augebitur, & realiter minuetur, quod est
impossibile.

Respondeo negando minorem. Quando enim minuitur albedo, mi-
nuitur quoque res illa, quæ est similitudo: at quia albedo denominat
subjectum album dum concipitur absolutè; & denominat illud simile
dum concipitur in ordine ad aliud: ideo Paulus per eam potest denomi-
nari minùs albus, & magis similis. Et ita respectu diuersorum eadem res
dicetur simul intendi, & remitti, sicut dicitur similis, & dissimilis res-
pectu diuersorum.

Quintum argumentum potest alias rationes complecti, quas alibi jam
soluimus, vt quòd substantia, & accidens non possint esse idem: relatio
autem sit accidens, & substantia sit aliquando ejus fundamentum. Hu-
jus rationis solutionem habes supra num. 34. Item quòd ea quæ genere
categoriæ differunt, non sunt idem numero ex Arist. 7. top. c. 1. nec
miscentur inter se, ibidem. Et quòd ens diuisum in decem prædicamen-
ta, est reale, & consequenter debeant esse decem entia realia. Præterea
quod ejusdem rei non possint esse plures differentiæ, & definitiones es-
sentiales, quales habent relatio, & fundamentum illius. Quorum om-
nium, & similium argumentorum solutiones inuenies q. 2. sect. 3. hujus
libri.

APPENDIX.

An relatio adæquatè identificetur cum suo fundamento.

72. ADMISSA identitate relationis cum fundamento, ad-
huc controuersia est, vtrum sit idem adæquatè cum eo;
an verò etiam simul identificetur cum termino, ita vt
ex æquo, & formaliter includat vtrumque. Alij volunt eam adæquatè
identificari cum fundamento, & connotare extrinsecè terminum: sicut
visio consistit adæquatè in actu potentiæ visiuæ, & connotat extrinsecè
objectum,

obiectum circa quod versatur. Ita Ægydius in 1. d. 26. q. 4. Suarez disp. 47. Metaph. sect. 2. num. 25. & alij. Mendosa verò disp. 15. Metaph. sect. 3. Arriaga disp. 12. Logicæ sect. 9. Ouiedo controu. 9. Metaph. puncto 4. § 3. asserunt relationem adæquatè identificari cum fundamento, & termino, ita vt vtrumque pertineat ad formalem conceptum relationis, & Petrum album esse similem Paulo albo, nihil aliud esse, quàm Petrum & Paulum simul esse albos. Rationes, & solutiones vtriusque opinionis hic habes.

Prima opinio probatur primò. denominatio similis *v. g.* non est extrinseca, sed intrinseca, quia Petrus non est similis Paulo per albedinem Pauli, sed per suam propriam, connotando albedinem Pauli: ergo hujusmodi similitudo est idem cum albedine Petri, non vero cum albedine Pauli, quia sic Petrus diceretur similis Paulo denominatione extrinsecâ.

73. Respondetur, denominationem relatiuam, & consequenter relationem, esse partim intrinsecam, partim extrinsecam fundamento denominato: & ita Petrus est similis Paulo per suam albedinem, & per albedinem Pauli; per suam quidem intrinsecè, & in recto significatam; extrinsecè autem, & in obliquo per albedinem Pauli, spectantem formaliter ad conceptum similitudinis. Quapropter idem est ex parte rei Petrum esse similem Paulo, & Paulum esse similem Petro, quia similitudo vtriusque nihil aliud est, nisi albedo vtriusque simul sumpta: differentia tamen est in modo significandi, quia dum Petrus dicitur similis Paulo, albedo Petri significatur in recto, tanquam fundamentum; & albedo Pauli in obliquo, tanquam terminus similitudinis. Quando verò Paulus dicitur similis Petro, albedo Pauli significatur in recto vt fundamentum, & albedo Petri in obliquo tanquam terminus extrinsecè terminans.

Ex quo infertur, in relatiuis mutuis eandem esse relationem in vtroque extremo, quia relatio cujuslibet importat vtrumque extremum, & nihil amplius: & ita ex parte rei pater, & filius eâdem Physica relatione referuntur, & constituuntur in esse patris, & in esse filij, sicut per eandem physicam entitatem, nempe actionem, constituitur agens, & passum: ideoque paternitas, & filiatio nihil differunt in re, sed tantùm in modo significandi, vt dictum est de similitudine.

74. Probatur secundò. Relatio est cujus totum esse est ad aliud, hoc est, ad terminum, ex definitione relationis, communiter receptâ; ergo non potest identificari cum termino, quia tunc terminus non esset aliud à relatione: vnde ipsa tendendo ad terminum, tenderet ad seipsam. Quod est ridiculum.

Item nihil posset assignari, quod haberet rationem ordinis, & respectus ad aliud: nam duo extrema simul, non intelliguntur referri ad aliquod tertium; sed tantummodo sunt duæ res absolutæ, simul sumptæ,

& ſimul exiſtentes; vt in relatione ſimilitudinis in ſupetiori exemplo ſunt duæ albedines, ſibi coëxiſtentes: & ita tolleretur omninò prædicamentum relationis.

Reſpondetur: relatio eſt cujus totum eſſe eſt ad aliud, tanquam ad partem totius relationis, concedo: ad aliud totaliter & adæquatè à relatione diſtinctum, nego. Quando igitur relatio dicitur id, cuius totum eſſe eſt ad aliud, non ita debet intelligi, quaſi relatio ſe teneat tota ex parte vnius extremi, & terminus ex parte alterius, quia relatio nihil aliud eſt, niſi duplex conceptus abſolutus, ab vtroque extremo, ſimul exiſtente æqualiter deſumptus: ſed ita debet intelligi quòd ex duplici illo conceptu objectiuo, ex quo relatio conſtat; alter modo habet rationem fundamenti, quando ſignificatur in recto, & alter termini, quando ſignificatur in obliquo: ſicut explicatum eſt in ſolutione primi.

Vnde abſolutè verum eſt relationem eſſe ad aliud, non quod vnum extremum revera ordinetur ad aliud, quia hoc conuenit ſolum relationi tranſcendentali; ſed quia vna res ſola non dicitur relata, ſed per comparationem ad aliam, & quia in denominatione relatiua vnum extremum includit aliud, à ſe diſtinctum, tanquam partem prædicati talis denominationis: ideoque relatio diſtinguitur ab alterutro tanquam totum à parte. Neque ob id tollitur prædicamentum relationis, ſed ſpeciali hoc modo conſtituitur, & explicatur.

75. Probatur tertiò, & eſt veluti inſtantia contra præcedentes ſolutiones: ſi relatio ſimilitudinis *v. g.* inter duo alba, nihil eſt aliud, niſi duæ albedines ſimul ſumptæ: nec ſimile, aliud, quàm duo alba ſimul ſumpta; ſicut ſimile rectè prædicatur de vno albo in iſta propoſitione, *hoc album eſt ſimile huic albo*: ita duo alba rectè dicentur de vno, & iſta propoſitio, *hoc album eſt duo alba ſimul exiſtentia*, vera erit: ſed hoc eſt manifeſtè abſurdum: ergo ſimile non eſt idem quòd duo alba; nec ſimilitudo idem quod duæ albedines ſimul.

Confirmatur: quia nulla eſſet ratio cur relatio diceret vnum album in recto, & aliud in obliquo. Cum enim ſint ejuſdem omninò rationis, vtrumque vim æqualem habet ad mouendum intellectum, vt eodem modo concipiatur; ac proinde vel vtrumque, vel neutrum debet in recto ſignificari.

Reſpondetur ad primum negatione maioris. Ratio diſparitatis eſt, quia iſta propoſitio, *hoc album eſt duo alba ſimul exiſtentia*, importat identitatem unius albi cum vtroque albo: iſta verò, *hoc album eſt ſimile huic albo*, importat potius diſtinctionem. Vnde ſicut totum phyſicum non eſt aliud, niſi materia, & forma ſimul vnitæ; & tamen materia non prædicatur ſubſtantiuè de forma in recto; benè autem in obliquo, vt *materia eſt ſubiectum formæ*: ita ſimile non eſt aliud, quam duo alba ſimul exiſtentia; & tamen vnum album non poteſt de alio prædicari in recto ſubſtantiuè, quia de facto vnum non eſt aliud.

76. Ad confirmationem fatendum eſt, vnum album non habere ex parte rei, vt ſignificetur potius in recto, quàm aliud: ſed hoc non impedit quò minùs poſſit ita rectè ſignificari, & ab intellectu comparari cum alio, nunc in recto, nunc in obliquo, quia relata dicuntur ad conuertentiam, vt explicabimus ſectione vltimâ: & ita liberum eſt dicere, *dominus eſt alicuius ſerui dominus: ſeruus eſt alicuius domini ſeruus: album* A. *eſt ſimile albo* C. *album* C. *eſt ſimile albo* A.

Probatur quartò. Si relatio includat duplicem entitatem, ſeu conceptum fundamenti, & termini, erit vnum per accidens; entia autem per accidens, excluduntur à prædicamentis: ergo relatio non conſtituet ſpeciale prædicamentum, contra communem conſenſum.

Reſpondetur concedendo relationem eſſe vnum per accidens phyſicè, non verò logicè, quia plures entitates, quas includit, conſiderantur per modum vnius ſimplicis entitatis; ſicut plures voces in muſica per modum vnius conſonantiæ, & harmoniæ. Nec aliter ſe habet prædicamentum habitus, quod includit aggregatum multarum rerum, habentium extrinſecam tantummodo, & logicam vnitatem.

77. Secunda opinio, nempe relationem eſſe idem adæquatè, & ex æquo cum fundamento, & termino, probatur primò. Relatio non eſt fundamentum ſolum, nec ſolus terminus; ergo conſiſtit formaliter, & eſſentialiter in vtroque. Probatur antecedens quoad primam partem, quia altera eſt euidens. Si relatio eſt adæquatè idem cum ſolo fundamento; ergo deficiente termino, remanet tota eſſentia, & natura integra relationis in ipſo fundamento: ergo fundamentum ipſum conſtituitur, & permanet formaliter relatum deficiente termino, quia non poteſt exiſtere tota eſſentia, & ratio formalis relationis in aliquo ſubiecto, quin illud actualiter referat: ſicut non poteſt albedo afficere intrinſecè ſubjectum, quin illud denominet formaliter album.

Atqui abſurdum eſt dicere fundamentum referri ad terminum non exiſtentem, vt dicemus infra; ergo abſurdum eſt dicere relationem eſſe adæquatè idem cum fundamento ſolo. Hic eſt Achilles hujus opinionis, quem infinitis penè verbis inculcant eius fautores.

78. Reſpondetur ad primum antecedens, totam entitatem relationis eſſe in fundamento, ſeu fundamentum ſolum eſſe totam rem, quæ dicitur relatio ex parte ipſius fundamenti: ſed non inde ſequitur quòd fundamentum debeat denominari relatum deficiente termino, quia terminus eſt omninò neceſſarius ad talem denominationem, non tanquam aliquid formaliter ſpectans ad intrinſecam conſtitutionem relationis, ſed tanquam ſcopus, & terminus in quem dirigitur, ſiue in quem reſpicit.

Sicut enim viſio non poteſt denominare Petrum videntem, niſi ſupponatur aliquod objectum, in quod viſio tendit, & circa quod verſatur; & tamen objectum non eſt pars cognitionis: ita relatio non poteſt deno-

minare fundamentum relatum, niſi ſupponatur terminus, in quem relatio tendat: nec ideo terminus erit pars formalis ipſius relationis: neque in hoc vlla poteſt aſſignari diſparitas rationabilis. Nam quemadmodum viſio eſt alicujus rei viſio; & videns eſt aliquod objectum videns: ita relatio, *v. g.* ſimilitudo eſt alicujus rei ſimilitudo; & ſimile eſt alicui ſimile: & ſicut tota viſio ordinatur ad objectum, ita tota relatio debet dici ordinari, ſeu eſſe ad terminum, diſtinctum à ſe, alioquin formalis ratio referendi, ſeipſam reſpiceret: atque adeo terminus non poteſt eſſe pars relationis, quia dum ipſa tenderet ad terminum, tenderet ad ſeipſam, quia ad partem ſui: & ita totum ejus eſſe non eſſet *ad aliud*, contra definitionem.

79. Ad confirmationem eiuſdem antecedentis reſpondetur non eſſe opus formam ſubjecto communicatam, ei communicare omnia ſua prædicata, ſaltem quoad denominationem, & præſertim relatiua. Hoc multis patet exemplis: nam albedo non communicat Petro *eſſe informatiuum ſubiecti*, quod tamen conuenit albedini intrinſecè: nec anima rationalis communicat illi eſſe immortale: & homo denominatur materialis ratione ſolius materiæ; & tamen per illam non dicitur incorruptibilis. Denique generatio ſubſtantialis recipitur in materia; & tamen non denominat eam generatam, aut generabilem: quia nimirùm habet ordinem ad ſubjectum, & ad terminum: per ordinem ad ſubjectum dicitur mutatio; per ordinem ad terminum, ſeu compoſitum dicitur generatio. Ita albedo, vt habet ordinem ad ſubjectum, denominat illud album; vt habet ordinem ad terminum, denominat ſubjectum relatum. Et ſicut generatio non poteſt dici generatio, niſi actu generetur compoſitum, ita albedo non poteſt dici relatio, niſi ſit actualis terminus ad quem tendat, & reſpiciat.

Hic ergo modus dicendi eſt multò melior: nam alter confuſionem parit, vt patet ex argumentis alterius opinionis, quibus non planè ſatiſfit. Confunditur enim relatio patris, & filij; magiſtri, & diſcipuli; domini, & ſerui, &c. item diſceditur à communi ſententia abſque efficaci argumento: tollitur relatio realis in rigore loquendo, & in ſola denominatione extrinſeca, aut comparatione intellectus conſtituitur.

80. Probatur tamen ſecundò eadem opinio ex relatione *tacti*: quia duo corpora habent relationem *tacti* præcisè per coëxiſtentiam in duobus locis immediatis: ergo hæc relatio formaliter conſiſtit in vtroque extremo. Patet conſequentia: nam coëxiſtere dicit formaliter exiſtentiam duorum, ſeu duas exiſtentias. Probatur antecedens, quia coexiſtentia duorum corporum in duobus locis immediatis, eſt tactus vtriuſque: ergo ab illa denominantur tacta: & conſequenter per illam habent relationem *tacti*.

Reſpondetur relationem *tacti*, neceſſariò exigere duo corpora in duobus locis immediatis, vnum tanquam ſubjectum, & aliud tanquam

terminum: non ideo tamen includere vtrumque extremum tanquam partem formalem sui: sed prout corpus *A.* intelligitur esse subjectum, & respicere corpus *B.* relatio eius est adæquatè idem cum ipso, & connotat corpus *B.* vt terminum, quem respicit. Similiter corpus *B.* prout intelligitur esse subiectum, & referri ad corpus *A.* est adæquatè idem cum sua relatione, & connotat corpus *A.* vt terminum distinctum, tum à se, tum à sua relatione.

Neque obstat quòd coëxistere dicat formaliter duas existentias. Nam etiam intelligere, videre, tangere sensu tactus, &c. important intelligentem, & id quod intelligitur; tangentem, & id quod tangitur; videntem, & id quod videtur: & tamen intellectio, visio, tactio, sunt adæquatè idem cum exercitio potentiarum, neque earum obiecta sunt partes earum, sed tantùm termini, ad quos ordinantur.

APPENDIX II.

De opinione Diui Thomæ circa distinctionem relationis à fundamento.

81. CONTROVERSIA est inter Thomistas, vt diximus supra, quid senserit D. Thomas de distinctione relationis à fundamento, propter diuersa loca, quæ circa quæstionem hanc apud ipsum reperiuntur: vnde aliqui existimant relationem secundùm eius sententiam non distingui ex parte rei à fundamento. Ita Iauellus 5. Metaph. q. 22. Soncinnas q. 28. Zumel 1. p. q. 28. art. 2. q. 6. & alij. Major tamen pars Thomistarum contrarium censet.

Pro prima sententia afferri possunt loca, quæ sequuntur. Primus ex opusculo 48. tract. 5. c. 2. vbi sic loquitur Diuus Thomas, *cum dico quòd similitudo sortis habet albedinem eius vt fundamentum, non est intelligendum, quòd similitudo sortis sit aliqua res in sorte, alia ab ipsa albedine: sed solum est ipsa albedo, vt se habet ad albedinem Platonis, vt ad terminum. Si enim similitudo adderet supra albedinem sortis aliquam rem, nullo modo posset aliquis alicui fieri similis sine sui mutatione*, &c.

Secundus ex 5. Phys. lect. 3. vbi ait, nihil aduenit mihi de nouo per hoc quòd incipio esse alteri æqualis per ejus mutationem.

Tertius ex 3. parte q. 16. a. 6. ad 2. *ea, quæ relatiuè dicuntur, possunt de nouo prædicari de aliquo absque eius mutatione: sicut homo de nouo fit*

dexter absque sui mutatione, per motum illius, qui sit ei sinister. Si autem relatio esset distincta realiter à fundamento, non posset de nouo illi aduenire absque ejus mutatione, vt de se constat.

Quartus ex q. 7. de potentia art. 8. vbi dicit relationem non facere compositionem realem cum eo, cuius est relatio. Si autem esset entitas distincta, sine dubio compositionem faceret cum eo.

82. Ad ista respondetur multipliciter; ad primum quidem, vel illud opusculum non esse D. Thomæ, quia antiqui Thomistæ de eo mentionem non faciunt; aut faciunt sub dubio an sit eius opus. Vel ipsum mutasse sententiam in summa Theològica, vt in vltimo opere, & veluti testamento suæ opinionis. Vel relationem non mereri nomen rei, eo quòd est minimæ entitatis: vnde ipse notat q. 7. de potentia, art. 9. ex commentatore 11. metaph. textu 19. quòd quia relatio est debilioris esse inter omnia prædicamenta, putauerunt quidam eam esse ex secundis intellectibus, hoc est ab intellectu dependere sicut intentionem generis, speciei, &c. Vel denique non esse rem, per se intentam, & productam actione, per se ad eam terminatâ, vt tetigimus supra, numero 56.

Ad secundum dicitur D. Thomam loqui ex suppositione quòd relatio æqualitatis sit iam actu in ipso fundamento respectu aliorum terminorum habentium eandem quantitatem. Tunc enim non aduenit ipsi noua entitas æqualitatis, quando aliquis acquirit de nouo eandem quantitatem, sed prior æqualitas determinatur ad hunc nouum terminum: sicut producto secundogenito non aduenit patri noua paternitas, sed præcedens extenditur ad secundogenitum, vt dicemus infra. Ita Ferrariensis 4. contra gent. c. 14.

83. Dicitur secundò, quod non adueniat aliquid de nouo ipsi fundamento per actionem propriam, terminatam ad relationem, sed per naturalem sequelam, & resultantiam ex ipso fundamento pullulare, co modo, quo passiones ab essentia dimanare dicuntur per naturalem concomitantiam; non verò per actionem mediam. Et ita subiectum non dicitur propriè mutari aduentu relationis, nisi simul ei adueniat fundamentum ipsius, puta quantitatem in dato exemplo. Tunc enim actio agentis primò terminatur ad fundamentum, quod est forma absoluta, cuius receptione subjectum propriè transmutatur: secundariò vero tantùm ad relationem terminatur: atque ita non nisi secundariò, & impropriè dicitur mutari subjectum per relatiornem. Vnde patet solutio ad 3. locum, ex 3. parte allatum.

Ad quartum patet ibi solutio, videlicet relationem, quamuis secundùm quòd est accidens, faciat compositionem cum subjecto; non facere tamen secundùm propriam rationem relationis, quia, vt Boëtius dicit in libro de Trinit. circa medium, relatio non significat vt in subjecto manens, sed vt in transitu quodam ad aliud. *Quod autem*, inquit sanctus doctor, *attribuitur alicui, vt ab eo in aliud procedens, non facit com-*

positionem cum eo, sicut nec actio cum agente. Idem habet art. sequenti ad 7. *Relatio quæ nihil est aliud, quàm ordo vnius creaturæ ad aliam, aliud habet in quantum est accidens, & aliud in quantum est relatio, vel ordo: in quantum enim accidens est, habet quod sit in subiecto non autem in quantum est relatio, vel ordo: sed solùm quòd ad aliud sit, quasi in aliud transiens; & quodammodo rei relatæ assistens.* Eadem habet 1. sent. d. 8. q. 4. a. 3. dist. 30. q. 1. a. 1. & alibi.

84. Pro secunda sententia faciunt quæ sequuntur. Primus est in 1. sent. d. 4. q. 1. a. 1. ad 3. vbi ait, *relationes*, scilicet diuinæ, *non differunt ab essentia realiter, sed tantùm ratione, vt dictum est, & ideo non sequitur ibi compositio: quod in alijs esse non potest, quia nulla relatio est substantia secundum rem in creaturis: vnde oportet quod omne generatum sit compositum.*

Secundus est ibidem d. 33. q. 1. a. 1. in fine hoc modo, *in alijs autem realibus relationibus, in creaturis existentibus, est aliud esse relationis, & substantiæ, quæ refertur, & ideo dicuntur inesse; & secundùm quod insunt, compositionem faciunt accidentis ad subiectum; quod non conuenit in diuinis relationibus, vt dictum est.*

Tertius est in q. 8. de potentia, a. 2. ad 1. vbi asserit substantiam creatam non posse esse idem secundùm rem cum relatione, benè autem in Deo. *Nulla substantia*, inquit, *quæ est in genere, potest esse relatio, quia est definita ad vnum genus, & per consequens excluditur ab alio genere.*

Quartus reperitur in 1. parte, q. 28. art. 2. vbi expressè asserit relationem esse accidens inhærens subiecto, & habens esse accidentale in ipso. ad 2. verò hæc habet, *in rebus creatis, in illo, quod dicitur relatiuè, non solùm est inuenire respectum ad alterum, sed etiam aliquid absolutum: ità & in Deo, sed tamen aliter, & aliter. Nam id quod inuenitur in creatura, præter id quod continetur sub significatione nominis relatiui, est alia res.*

Quintus est in 1. sent. d. 21. q. 1. art. 2. circa medium in hæc verba: in creaturis per paternitatem additur nouum esse, quod est esse accidentale & non idem quod est subjecti: in diuinis autem paternitas non addit secundùm rem aliud esse, quàm esse essentiæ, in quo pater, & filius communicant.

Sextus denique, omittendo alia, habetur q. 3. de potentia, art. 3. ad 3. vbi loquens de relatione creationis, quam creatura habet ad creatorem, sic ait; illa relatio accidens est, & secundùm esse suum considerata, prout inhæret subiecto, posterius est, quàm res creata, sicut accidens subiecto, &c. Idem habet quodlibeto. 7. a. 10. ad 4.

85. Ad hæc responderi potest, Diuum Thomam loqui de relatoine fundata in accidente, vt est æqualitas, similitudo, &c quæ cum identifi-

cetur cum ipso accidente, consequenter nulla relatio in creatis est substantia secundùm rem; & eius esse est diuersum ab esse substantiæ; & facit cum ea compositionem; & esse accidentale illi tribuit; & in creatura est alia res præter id, quod continetur sub significatione nominis relatiui, scilicet ipsa substantia, seu subiectum relationis: quæ sunt verba quatuor priorum locorum.

Hæc responsio confirmatur ex ipso Diuo Thoma 4. contra gentiles, c. 14. ad obiectionem nonam, vbi ait relationem non aduenire substantiæ, nisi medijs alijs accidentibus, *propter quod*, inquit, *& relatio realiter substantiæ adueniens, & postremum, & imperfectissimum esse habet; postremum quidem, quia non solum præexigit esse substantiæ, sed etiam esse aliorum accidentium, ex quibus causatur relatio, sicut vnum in quantitate causat æqualitatem, & vnum in qualitate similitudinem*, &c. Neque huic obstat mediatio illa aliorum accidentium, inter substantiã & relationem, quia non est mediatio realis, quasi sint aliqua res distincta realiter à relatione; sed solùm formalis, quatenus ratio absoluti priùs illis conuenit, quàm ratio relatiui.

86. Supersunt duo vltima loca, quibus certè non potest ista solutio facere satis: non penultimo quidem. Nam, licet dicatur paternitas fundari in generatione, quæ est accidens; tamen remanet transactâ generatione, & ita cùm addat nouum esse præter esse subiecti, ex Diuo Thoma, debet esse aliquid distinctum, & à generatione, & à substantia patris. Nec sufficit etiam alia solutio quam habet Iauellus, & alij, videlicet accidens hic sumi à Diuo Thoma pro eo quod est extra rationem rei, & per intellectum siue formaliter ab ea distinguitur; quia diuina essentia & diuina relatio formaliter distinguntur, diuersasque habent rationes, & prædicandi modos, vt docet ipse diuus Thomos in 1. d. 33. q. 1. art. 1. in corpore, & ad 1. vnde non esset differentia inter relationes creatas, & diuinas, si creatæ distinguerentur solùm formaliter à fundamento, & substantia.

Non satisfacit denique postremo loco, quia creatio non fundatur immediatè in accidente, sed in substantia, & ideo non potest dici inhærere substantiæ, & cum ea facere compositionem ratione accidentis, cum quo identificetur. Posset tamen secunda solutio huic aliquo modo sufficere, quia potest concipi relatio per modum inhærentis, & accidentis, & consequenter facientis compositionem rationis cum eo, cui aduenire intelligitur. Sed hoc est vim facere verbis diui Thomæ. Vnde multò probabilius est ipsum absolutè distinxisse ex parte rei omnem relationem prædicamentalem à fundamento proximo. Et hæc est communis opinio, & interpretatio Thomistarum, paucis exceptis.

SECTIO IX.

De quibusdam conditionibus termini relationis.

87. QVATVOR examinabimus in hac ſectione de termino relationis, cætera in ſequentibus. Primum eſt, vtrum debeat diſtingui realiter à fundamento. Secundum, an debeat actu exiſtere. Tertium, an poſſit eſſe ens rationis. Quartum, an debeat dici eſſe de eſſentia relationis.

Circa primum communis eſt ſententia Thomiſtarum poſt D. Thomam 1. p. q. 42. a. 1. ad. 4. terminum relationis debere à parte rei diſtingui à fundamento ejuſdem relationis, quia idem ad ſeipſum non refertur aliquâ relatione reali, inquit ſanctus Doctor. Idem ſentiunt alij Philoſophi cum Scoto in 1. ſent. d. 31. q. vnicâ num. 2.

Probatur primò ex communi relationis definitione, quâ dicitur *id, cuius totum eſſe eſt ad aliud.* Per illam particulam *aliud*, oſtenditur nullam rem poſſe referri ad ſeipſam reali relatione, quia nulla res eſt aliud à ſeipſa: cùm aliud denotet diſtinctionem in natura. Vnde filius in diuinis non dicitur alius à patre, non aliud, eoquòd vterque eandem numero eſſentiam, ſeu naturam habet, vt rectè docet D. Thomas 1. ſent. d. 21. q. 1. art. 2. & 1. p. q. 31. a. 2. ad 4.

Probatur ſecundò, quia nihil ſibi ipſi realiter opponitur: relata autem conſtituunt vnum genus oppoſitorum, vt patet ex Ariſtotele cap. 10. in poſtprædicam. & lib. 5. Metaph. c. 10. Ergò debent eſſe inter ſe diſtincta: ex his autem vnum eſt fundamentum, & aliud terminus.

Denique ob id maximè ponitur diſtinctio realis inter perſonas diuinas, quia relatiuè opponuntur.

88. Poteſt autem hic quæri vtrum poſſit eſſe relatio realis inter duo extrema realiter diſtincta, ſi fundamentum relationis ſit idem numero in vtroque extremo. Verbi gratia, ſi diuinitùs eadem numero albedo poneretur in duobus parietibus, vtrum relatio ſimilitudinis inter eos eſſet realis. Quod idem quæritur de æqualitate quæ eſt inter diuinas perſonas, fundata in perfectione, ſeu eſſentia diuina, quæ eadem numero eſt in ipſis.

Partem affirmatiuam tenet Scotus in 1. ſent. d. 31. q. vnicà, & in quodlibetis, q. 6. quia, inquit, ex Ariſtotele 3. phyſ. textu 3. & lib. 5. metaph. capi e de *ad aliquid* tria tantùm requiruntur ad relationem realem: primum vt fundamentum ſit reale, & terminus realis. Secundum, vt ſit realis diſtinctio inter extrema. Tertium quod ex natura fundamenti, & termini ſequatur talis relatio, independenter à potentia comparan-

te vnum alteri. Hæc autem omnia reperiuntur in datis exemplis.

Verum: præter has conditiones exigunt authores oppositi, vt extrema non sint relationes, quia relatio non fundatur super relatione: hic autem extrema, scilicet personæ sunt relatiua. Deinde requirunt vt fundamentum sit realiter distinctum in vtroque extremo, quia relatio habet vnitatem, & distinctionem à fundamento. Vnde quamuis æqualitas inter diuinas personas ratione fundamenti sit realis, & perfectissima, quia ijs inest omnimoda indistinctio perfectionis diuinæ: non est tamen realis relatiuè, sed est tantum relatio rationis; sicut Deus est realiter dominus, & creator, sed non reali relatione dominij, quæ in ipso sit.

89. Opposita sententia est diui Thomæ 1. p. q. 42. art. 1. ad 4. vt vult Capreolus in 2. d. 31. q. 1. Caietanus & Iauellus in illo articulo, alijque Thomistæ: tamen D. Thomas ibi non dicit simpliciter relationem æqualitatis, & similitudinis, non esse relationes reales, sed non esse relationes reales distinctas à personalibus: sic enim habet: *æqualitas, & similitudo in diuinis personis non est aliqua realis relatio distincta à relationibus personalibus, sed in suo intellectu includit, & relationes distinguentes personas, & essentiæ vnitatem.*

Caietanus autem probat ejusmodi relationes esse tantùm rationis, quia in relationibus primi generis, quæ sunt identitas, similitudo, & æqualitas, ipsa fundamenta sunt extrema, quæ primò & per se referuntur, alia verò referuntur ratione ipsorum. Esse enim æquale, primò conuenit quantitati, & per ipsam conuenit subjecto. Cùm igitur extrema debeant esse distincta ex communi consensu, non potest relatio esse realis, si fundamentum sit vnicum in vtroque extremo, quia ipsum fundamentum est id, quod primò & per se refertur, & non est relatio realis ejusdem ad seipsum.

Ad hoc respondetur negando distinctionem fundamentorū requiri in hoc genere relationum, eoquòd fundantur in vnitate, non in distinctione, seu in fundamento, quatenus est vnum, non quatenus est distinctum, aut diuersum: & ideò quò maior est vnitas substantiæ, quantitatis, qualitatis, eò perfectior est relatio identitatis, æqualitatis, similitudinis: & consequenter, cùm in Deo sit vnitas numeralis fundamenti, quæ est maxima vnitas, cum distinctione extremorum, seu personarum in eo est perfectissima æqualitas, & similitudo: in creaturis verò est diminuta, quia fundatur tantùm in vnitate generica, vel specifica.

Neque verum est, fundamenta primò, & per se referri, sed ipsæ potiùs relationes primò, & per se referuntur, & opponuntur; extrema verò per ipsas. Vnde quod relatio æqualitatis habeat pro suo fundamento in creaturis duas quantitates, numero distinctas, & quòd hujusmodi quantitates dicantur per se primò æquales, hoc est omninò per accidens respectu illius in communi, quatenus est relatio realis. Verùm quia ista quæstio solet agitari in Theologia, nòlo eam longius prosequi, lege

Cajetanum & Scotum locis citatis, & Fabrum Fauentinum in 1. disputatione 47.

90. Circa secundum, & tertium, quod quærimus, vtrum terminus relationis prædicamentalis debeat esse realis, & actu existere: communis est sententia, hanc vtramque conditionem illi debere competere. Ita D. Thomas 1. p. q. 17. a. 7. q. 28. a. 1. ad. 2. q. 3. de potentia a. 3. ad 5. lib. 2. contra gent. c. 12. Ferrariensis, & Cajetanus suo quisque loco, cum alijs Thomistis. Item Scotus in 1. d. 31. & alij contra Gregorium Arimin. in 1. d. 28. q. 2. & 3. Vasquez disput. 76. primæ partis numero 5. & alios quosdam.

Probatur primò ex Aristotele 5. Phys. c. 2. vbi ait ad relationem non dari per se motum, sed fundamentum dici ad aliquid, ex sola mutatione alterius extremi, seu termini; ergo supponit relationem resultare in fundamento ex positione, seu mutatione termini, & consequenter ipsum debere ex parte rei existere.

Probatur secundò à priori, ex differentia relationis prædicamentalis à transcendentali: ista enim ingreditur rerum absolutarum essentiam, & eam intrinsecè perficit & complet, vt dictum est supra numero 19. Vnde per se intenditur, & producitur ab agente; atque adeò in sui productione, per se loquendo, est independens à quocumque termino extrinseco. At verò relatio prædicamentalis, cùm non intendatur, nec producatur per se, resultat tantùm per accidens ex proportione, & commensuratione extremorum inter se. Similitudo enim v. g. non sequitur intrinsecè albedinem, vt albedo est, sed vt proportionatur, & commensuratur alteri albedini. Ergò illa proportio, & commensuratio debet esse realis, vt relatio sit realis: non potest autem esse realis commensuratio, & proportio entis rationis, aut entis non existentis ad ens existens. Quod enim reale non est, realem proportionem non habet cum alio, vt per se patet.

91. Probatur tertiò à Ferrariensi loco citato contra gentes, ad tertiam rationem, sic: ideò aliquid refertur ad aliud, quia habet aliquam realem formam in se, ad quam talis ordo consequitur: ergò id quod terminat hujusmodi ordinem, habet vt terminet, ex aliqua reali forma, sibi inexistente, & consequenter debet esse in rerum natura, non verò tantùm ens in potentia, aut ens rationis.

Probatur quartò à D. Thoma ibi ratione tertiâ, quia si esset realis relatio fundamenti existentis ad terminum non existentem, in eodem numero binario v. g. essent actu infinitæ relationes ad numeros alios majores, qui sunt infiniti in potentia, & qui habent proportionem duplam, triplam, &c ad ipsum: hoc autem est absurdum.

Hæc tamen ratio multis non placet, nec videtur efficax, tum in sententia eorum qui non distinguunt relationem a fundamento, quia sic omnes illæ relationes sunt vnica res realiter, & ideo non ponitur infinitum actu secundum numerum: tum in sententia, eam ex parte rei distin-

guente, quia potest dici, hujusmodi numeros possibiles, non esse infinitos, nisi in potentia, & syncategorematicè: deinde dari in continuo similem infinitatem partium proportionalium, atque etiam relationum inter illas partes, vt tactum est supra numero 38.

Probatur quintò, discurrendo per singulos modos relatiuorum. Nam similitudo, æqualitas, identitas, sunt relationes mutuæ: vnde si Petrus albus est similis in albedine Paulo non existenti, Paulus non existens erit similis Petro existenti, quod est impossibile: imò Petrus erit similis Paulo, simul & dissimilis, quia Paulus possibilis potest recipere nigredinem æquè ac albedinem. Item puerulus erit æqualis giganti, & gigas puerulo, quia puerulus potest excrescere ad magnitudinem gigantis. Petrus erit pater Pauli, quem nondum genuit, & Paulus erit filius Petri, à quo nondum est genitus.

Denique in sententia, quæ non distinguit relationem à fundamento, & termino, patet necessariam esse realem termini existentiam, vt relatio sit realis.

92. Objcies: Aristoteles 5. metap. c. 15. ponit relationem inter productiuum, & producibile: producibile autem, vt sic, non existit. Præterea inter repræsentans, & repræsentatum est relatio, vt patet: potest autem esse imago rei non existentis, sicut & memoria. Deinde relatio transcendentalis est vera relatio: hæc autem potest esse ad terminum non existentem. Nam scientia respicit objectum independenter ab illius existentia: & potentia actiua refertur ad actus, quos potest producere, & qui nondum existunt. Denique terminare actu est denominatio purè extrinseca, sumpta ex habitudine vnius rei tendentis in aliam: ergo potest cadere in terminum non existentem, quantum est ex parte termini, sic enim denominationes cogniti, amati &c. cadunt in obiecta, quæ licet non existant, sunt termini cognitionis, & amoris, quibus cognita, & amata denominantur.

Respondeo ad primum, hujusmodi relationes non esse reales, vt supra dictum est, vel esse transcendentales.

Respondeo ad secundum, illas etiam relationes esse transcendentales; & si ibi intelligatur relatio illa accidentalis, hæc est tantùm relatio rationis, quatenus intellectus res ipsas intelligit collatiuè, seu in ordine ad aliud, & deinde mediante tali conceptu ipsæ significantur nomine relatiuo, vt annotauimus supra,

93. Respondeo ad tertium, relationem transcendentalem posse esse ad terminum non existentem, imò ad ens rationis, non verò prædicamentalem. Ratio discriminis data est probatione secundâ præcedenti; & maximè patet in scientia, & habitibus cognoscitiuis: ipsi enim dependent tantùm à realibus actibus circa propria objecta, qui cum possint versari circa ens in potentia, imò circa ens rationis, non minùs, quàm circa ens reale, aut actu existens, possunt consequenter producere ve-

ros, & reales habitus, veram habentes relationem tranſcendentalem ad hujuſmodi objecta.

Reſpondeo ad quartum, terminum relationis prædicamentalis, & terminum relationis tranſcendentalis in hoc conuenire, quòd per actualem terminationem nihil intrinſecum acquirant. Nihilominùs cùm relatio prædicamentalis, per accidens reſultet ex commenſuratione, & proportione extremorum, vt diximus, neceſſe eſt in vtroque eſſe formam aliquam realem, ob quam vnum capax ſit talem relationem fundare, & alterum illam terminare vt dixi probatione 3. & ideò terminus debet eſſe quid reale, & actu exiſtere. Secùs ſe res habet in denominatione cogniti, amati &c. quando hæc prouenit a relatione tranſcendentali.

94. Quod ſpectat ad quartum quæſitum, an terminus debeat dici eſſe de eſſentia relationis, Reſpondendum eſt affirmatiuè, iuxta ſententiam illam, quæ aſſerit relationem adæquatè identificari cum fundamento, & termino, tunc enim terminus eſt pars eſſentialis relationis, vt patet ex prima appendice. Suppoſito autem quod ſit adæquatè idem cum fundamento ſolo, poterit etiam terminus dici eſſe de eſſentiarelationis, vel meliùs de conceptu ejus quidditatiuo. Hoc patet ex definitione relationis, quia totum ejus eſſe eſt eſſe ad terminum, tendere ad terminum, reſpicere terminum; ergo terminus eſt de illius eſſentia. Illud enim communiter dicitur eſſe de eſſentia rei, ſine quo res nec eſſe, nec concipi, nec definiri poteſt.

Quia tamen terminus ſecundùm hanc ſententiam, eſt res à relatione condiſtincta, nec eſt pars illius intrinſeca, non ita rectè dicitur eſſe de eſſentia relationis, ac de illius conceptu quidditatiuo. Eâdem quippe ratione in relatione tranſcendentali dicitur terminus, qui ſæpe non exiſtit, eſſe de conceptu quidditatiuo, & definitiuo illius, quia res, quæ hâc relatione referuntur, non poſſunt adæquatè concipi, nec definiri, niſi in definitione addatur id, ad quod ordinantur, vt patet in definitione materiæ, & formæ &c.

SECTIO X.

An terminus relationis sit alia relatio, vel quid absolutum.

95. NOTA pro quæstionis intelligentia, terminum actu terminare relationem, nihil esse aliud, quàm actu respici ab alio, seu esse id, in quod ipsa relatio actualiter tendit: ideòque actu terminare est denominatio extrinseca, petita ex eo quòd relatio tendat in illud, quod dicitur eam terminare: sicut dum paries dicitur actu terminare visionem, est denominatio extrinseca, sumpta ex eo, quòd visio tendat, seu versetur circa parietem.

Cùm ergo relatio prædicamentalis terminetur ab aliquo termino, realiter existenti; neque quodlibet ens indifferenter possit terminare quamcumque relationem, quærimus quid sit id, vi cujus terminus habet, vt possit relationem terminare: quod est quærere rationem formalem terminandi: sicut dum quæritur quid sit illud, vi cujus paries habet vt possit visionem terminare, hoc est quærere formalem rationem terminandi visionem, quod non est aliud, quàm ratio colorati.

Circa quæstionem istam triplex est sententia. Prima Scoti in 1. d. 30. q. 2. numero 9. & communis Scotistarum. Item Suares disp. 47. metaph. sect. 16. Vasquez disp. 159. primæ partis cap. 6. & aliorum multorum, omnem relationem creatam terminari à termino sub ratione absoluti, non verò sub ratione respectiui; seu rationem formalem terminandi in termino esse quid absolutum, non verò relationem oppositam. Verbi gratia rationem formalem, quâ filius est terminus paternitatis, non esse ipsam filiationem, sed generationem passiuam, seu quatenus est genitus à patre.

Secunda sententia, præcedenti omninò opposita, scilicet terminum omnis relationis Prædicamentalis esse formaliter relatiuum, est Caietani 1. p. q. 13. a. 7. Bannez ibidem, dubio vnico ad 2. Complutensium hic disp. 14. q. 6. & aliorum.

96. Tertia asserit terminum, vt respectiuum formaliter, terminare relationem in mutuis; in non mutuis verò, vt absolutum. Ita Masius hic sect. 3. q. 2. Ruvius q. 7. Valentia 1. p. q. 13. disput. 1. puncto 4. sub finem, & alij. Pro hac citatur etiam Ferrariensis 2. contra gent. c. 11. tum â Suares, Ouiedo, Ruuio; tum à Complutensibus: sed malè: sequitur enim ipse primam sententiam: vnde in responsione ad 4. secundæ sententiæ ait, *cùm dicimus relatiuum terminari ad absolutum, intelligi-*

mus, nisi ipsa relatio sit suppositum subsistens, sicut est in diuinis relationibus personalibus. Paret autem quod extra Deum relatio non est suppositum subsistens: & ita extra Deum omnis relatio terminatur ad absolutum, ex mente Ferrariensis.

Dicit præterea, quòd quando accipitur terminus vt definiens relatiuum, hoc est, dum in definitione relatiui ponitur terminus, ad quem tendit relatio, tunc oportet ponere relationem in termino, in quouis modo relatiuorum: in primo quidem, & secundo realem; in tertio verò rationis, quia non possumus concipere aliquid sub ratione termini, relatiuum definientis, nisi ipsum cum quodam ordine ad ipsum relatiuum apprehendamus: sed propter hoc non dixit in relatiuis tertij modi terminum terminare sub ratione relatiui formaliter relatione rationis, ergo neque in duobus alijs sub ratione relatiui relatione reali.

Cæterùm tres istæ sententiæ argumentis non contemnendis nituntur, quæ eas efficiunt probabiles. Ista autem vltima quoad primam sui partem ijsdem vtitur probationibus, atque secunda: quoad alteram verò, ijsdem, quibus prima refellit fundamenta secundæ: & ita vbi semel duas extremè oppositas problematicè sustinuerimus, tertia quoque in vtramque partem probabilis relinquetur. Sit igitur.

PRIMA PARS SECTIONIS.

Terminum sub ratione absoluti terminare relationem.

97. PRIMVM hujusce opinionis argumentum, istud esse potest. In relationibus tertij generis, seu in non mutuis, terminus non potest terminare sub ratione respectiui, sed vt est quid absolutum: ergo neque in alijs terminat sub ratione respectiui.

Antecedens est certum, quia in hujusmodi relationibus terminus nullam habet relationem ex parte rei, alioqui relatio esset mutua. Ergo cùm Deus v. g. terminat relationem creaturæ ad se, & scibile relationem scientiæ, debent illam terminare formaliter per aliquid absolutum.

Consequentia autem probatur in relationibus mutuis: quia si in non mutuis terminus vt absolutus, intelligitur sufficienter aptus ad terminandam relationem fundamenti, ergo & in mutuis intelligitur ad hoc sufficienrer aptus absque relatione: ita vt, etiam si non mutuò referretur, non minùs terminaret relationem oppositam, quod euidenter patet in sententia D. Thomæ 3. parte, q. 35. a. 5. Vbi ait Christum terminare relationem maternitatis Beatæ Virginis, absque reali filiatione in se existente: quod signum est in relationibus etiam mutuis, qua-

les ſunt naturâ ſuâ maternitas, & filiatio, relationem eſſe ſuperfluam ex parte termini, ad formaliter terminandum: ideòque ipſum terminare vt quid abſolutum.

98. Reſpondeo negando primum antecedens, quod terrere ſolet nouicios, inquit Cajetanus, pro quo ſoluendo non quærit ipſe latibula pro more, vt ei improperat Mendoſa, ſed ex ipſo Ariſtotelis textu claram ſolutionem eruit. Ariſtoteles enim 5. metaph. c. 15. expreſsè ait, relatiua tertij modi eſſe per ſe ad aliquid, & eſſe ad aliquid per ſe ſecundum vtrumque extremum, quandoquidem ait, in illis vnum dici ad aliud, quia revera eſt ad aliud, hoc eſt, per denominationem intrinſecam: alterum verò dici ad aliud, quia aliud dicitur ad ipſum, & conſequenter per denominationem extrinſecam, ſumptam à relatione exiſtente in altero extremo; ſicut paries dicitur viſus realiter extrinſecè ex eo quòd viſio exiſtens intrinſecè in oculo, terminata eſt ad ipſum: & agens denominatur formaliter, & realiter agens ab actione, quæ ex communiori ſententia recipitur in paſſo diſtincto.

Itaque ex eo ipſo quòd creator terminat relationem creaturæ, & ſcibile relationem ſcientiæ, & Chriſtus relationem maternitatis in Beata Virgine exiſtentis, eo ipſo ſunt formaliter ad aliquid, independenter ab intellectu, alioquin eſſet contradictio in verbis Ariſtotelis. Et conſequenter cùm non habeant relationem ſibi inhærentem, debent eſſe ad aliquid per denominationem extrinſecam relatiuam, à relatione extremorum oppoſitorum prouenientem: Vnde per eam conſtituuntur proximè in eſſe formali termini, quia per eam conſtituuntur formaliter in eſſe oppoſiti, & correlatiui; & id quod ſunt, aliorum ſunt; atque adeò per eam terminant formaliter relationem ſui oppoſiti. Et quamuis in eis ſit realis, & intrinſeca perfectio, per quam intelliguntur proximè apta ad hujuſmodi relationem terminandam: hæc tamen perfectio non eſt formalis ratio terminandi, ſed tantùm materialis, & radicalis. Vnde ſoluta manet probatio conſequentiæ.

99. Secundùm tertiam autem ſententiam datur ratio, cur in mutuis terminus ſit formaliter relatiuus, non verò in non mutuis: quia mutuæ ſunt perfectæ, quatenus perfectam oppoſitionem relatiuam includunt ſcilicet ex vtraque parte: non mutuæ verò ſunt imperfectæ, quoad hoc; & ita materiales tantùm terminos habent, non formales, quia in vno tantùm extremo reperitur relatiua oppoſitio.

Vnde ſcibile, ſenſibile, & alia relatiua tertij modi poſſunt denominari dupliciter à relatiuis oppoſitis, primò paſſiuè, & terminatiuè tantùm; ſecundò relatiuè. Prima denominatio eſt realis, & extrinſeca, ſumpta ex eo quòd ſcientia verſetur circa ſcibile, tanquam circa proprium objectum per relationem tranſcendentalem; & tanquam circa propriam menſuram per relationem prædicamentalem. Secunda denominatio eſt tantùm rationis, quatenus intellectus non poteſt intelligere aliquid

relatiuè

relatiuè dici ad alterum, nisi illud alterũ sub opposita habitudine intelligat, vt ait D. Thomas in 1. sent. d. 30. q. 1. a. 3. & notat Ferrariensis 2. contra gent. c. 11. Vnde relatio creaturæ est hoc modo causa denominandi Deum creatorem, Dominum, &c. sed non forma proximè denominans ipsum relatiuè formaliter, sed tantùm terminatiuè, & fundamentaliter, quia scilicet terminat relationem creaturæ ad ipsum, & ex hoc habet vt possit intelligi cum opposita relatione ad creaturam: per quam denominatur formaliter relatiuè, quod etiam docet D. Thomas 1. p. q. 13. a. 7.

Et sic ad authoritatem Aristotelis respondetur scibile, sensibile &c. dici per se ad aliquid, non correlatiuè, sed terminatiuè, tanquam termini per se connexi cum relationibus oppositis; & fundamentaliter, quatenus concipiuntur à nobis cum relatione rationis opposita, & ex eo quòd alia referantur ad ipsa.

100. Instabis primò contra primam responsionem: si in relationibus non mutuis terminus terminaret sub ratione respectiui, omnia relatiua essent simul naturâ, vt constat: at hoc est falsum, & contra Aristotelem hoc capite, textu 5. vbi ait hoc quibusdam non conuenire, & pro exemplo affert sensibile, & sensum; scibile, & scientiam. Ergo saltem in non mutuis terminus est quid absolutum.

Respondeo in primis, patere in ipso textu Aristotelem loqui dubitanter, & vti verbo *videtur*. Deinde paulò antea simili modo dixit omnia relata dici ad conuertentiam, vt seruus domini seruus, & dominus serui dominus, & statim subdit exempla, in quibus hoc non contingit, vt ala, & auis: non enim auis est quidquid habet alas. Sed hoc inquit accidit ex eo quòd non rectè assignetur correlatiuum.

Idem ergo dicendum hic est, omnia nimirum relatiua esse simul naturâ: & si hoc in aliquibus videtur verum non esse, inde prouenit, quia correlatiua non sunt rectè assignata: vt patet in scibili, & scientia. Nam scibile secundum modum suæ significationis est prius scientiâ, quia scientia dicitur secundùm habitum, aut actum; scibile autem secundùm potentiam. Si autem vtrumque sumatur secundùm actum, tunc erunt simul naturâ: nam quod est scitum, est aliqua scientia scitum.

Quapropter, vt optimè docet D. Thomas 1. p. q. 13. a. 7. ad 6. ad cognoscendum vtrum relatiua sint simul naturâ, vel non, oportet considerare non ardinem rerum de quibus relatiua dicuntur, sed significationes ipsorum relatiuorum. Vnde, quamuis Deus sit prior creaturis tamen quia in significatione domini clauditur quòd habeat seruum, & econuerso, ista duo relatiua *dominus, & seruus* sunt simul naturâ: & ita Deus non fuit dominus antequam haberet creaturam sibi subjectam.

101. Instabis secundò, inde sequi primò nullam relationem prædicamentalem esse non mutuam. Secundò rationem formalem terminandi esse posteriorem ipsâ relatione quam terminat: quod constat esse falsum. Probatur sequela, quia cùm Aristoteles dicat scibile dici ad scien-

tiam, quia ſcientia dicitur ad ipſum, interuenit ibi quædam cauſalitas, & aliquis ordo prioritatis, eo quòd prius eſt ſcientiam referri ad ſcibile, quàm ſcibile denominetur extrinſecè ad ſcientiam: atque adeò relatio erit prior hujuſmodi denominatione extrinſecâ, quæ eſt ratio formalis terminandi.

Reſpondeo ad primum cum Cajetano, relatiua tertij modi non eſſe mutua quoad realitatem, ſeu intrinſecè, quia relatio realis exiſtit tantùm in vno extremo: poſſe tamen dici abſolutè mutua, quia vtrumque extremum, id ipſum quod eſt, ad aliud eſt; licet diuerſo modo. Et hoc patet ex Ariſtotele 6. top. c. 12. his verbis, *omne enim ſcibile ad ſcientiam dicitur. ſimiliter autem & in alijs, quoniam omnia relata reciprocantur.* Et in poſtprædicamentis c. 10. ait, *ſcientia quoque ſcibili opponitur vt ad aliquid, diciturque ſcientia id ipſum eſt, ipſius ſcibilis; & ſcibile quoque id ipſum quod eſt ad oppoſitum dicitur, nempe ſcientiam; nam ſcibile dicitur aliquo ſcibile, nimirum ſcientiâ.* Idem habet D. Thomas q. 7. de potentia, a 11. ad 1. & hoc nihil facit contra ea quæ diximus ſuprà Deum non referri ad creaturas, quia debent intelligi de relatione ipſi intrinſeca.

Reſpondeo ad ſecundum, hujuſmodi particulam cauſalem indicare ſolummodo neceſſariam connexionem, & concommitantiam vtriuſque denominationis, & eſſe modum loquendi veluti formalem, ac ſi diceres *paries eſt albus, quia habet albedinem*, cùm reuera non habeat priùs albedinem, quàm ſit albus. Item, *paries videtur, quia viſio circa eum verſatur*: cùm tamen viſio non prius verſetur circa parietem, quàm paries videatur. Denique in ipſis etiam relatiuis mutuis vtimur ſæpe ſimili modo loquendi, ut cùm dicimus, *eſt pater, quia habet filium: eſt ſeruus quia habet dominum.* In quibus denotatur omnimoda ſimultas naturæ, & concomitantia exrremorum.

102. Inſtabis tertiò: vel relatio, quâ Deus terminat relationem creaturæ, & quâ realiter ad creaturam correfertur, eſt eadem cum relatione creaturæ ad ipſum, vel diuerſa? non diuerſa, quia ſic eſſet relatio in vtroque extremo contra ſuppoſitionem: & contra Ariſtotelem, qui ait ſcibile referri ad ſcientiam, quia ſcientia refertur ad ipſum: & ita vtrumque eandem relationem importat. Non eſt etiam eadem: tum quia vna simplex forma non poteſt dare diuerſis ſubjectis tam diuerſas denominationes, quales ſunt *dominus, & ſeruus: ſcientia, & ſcibile*: tum quia ſimili modo filiatio poſſet denominare filium intrinſecé filium, eumque ad patrem referre: & ipſum patrem extrinſecè patrem, & eam refetre ad filium, quæ ſunt valde abſurda. Tum denique quia relatio creaturæ tendendo ad Deum, vt relatum per eam, tenderet ad ſeipſam, contra definitionem, quâ totum ejus eſſe eſt ad aliud; & idem relatiuum eſſet ſubjectum, & terminus ejuſdem relationis. Ergo neceſſe eſt dicere Deum eſſe terminum formaliter per aliquid abſolutum: & ita de alijs relatis non mutuis.

Respondeo Deum constitui in esse relatiui per eandem relationem, per quam crearura refertur ad ipsum, sed diuerso modo: quia creatura per eam constituitur intrinsecè relata; Deus aurem extrinsecè: sicut per eandem actionem denominatur agens extrinsecè, & passum intrinsecè: & opus factum ab homine, denominatur extrinsecè humanum ab humanitate, quæ est inrrinsecè in homine. Vnde hujusmodi diuersitas afficiendi vtrumque extremum, sufficit ad hoc vt vna relatio concipiatur ad modum duplicis formæ: sicut in actione diuersitas afficieudi agens, & passum, sufficit vt eadem entitas tanquam duplex concipiatur, & diuersa constituat prædicamenta. Et ita soluta est prima probatio antecedentis.

103. Secunda verò nihil vrget. Nam in sententia D. Thomæ, maternitas denominat intrinsecè Beatam Virginem matrem, & Christum extrinsecè filium. Vt quis autem dicatur intrinsecè pater, aut filius, requiritur vt habeat in se relationem paternitatis, aut filiationis.

Ad tertiam dico, relationem esse formalem rationem terminandi, seu vt *quo*: compositum autem ex relatione, & termino materiali, esse terminum vt *quod*. Quare dum relatio creaturæ coniungitur per extrinsecam attingentiam, seu denominationem cum Deo, vt termino materiali, sufficienter distinguitur à seipsa, quatenus est conjuncta intrinsecè fundamento, ad hoc vt dicatur ad aliud, & vt possit seipsam hoc modo terminare vt *quo*, & vt ratio formalis terminandi,

Hoc potest confirmari ex sententia, quæ ait relationem esse adæquatè idem cum fundamento, & termino, de qua numero 77. Quamuis enim eadem sit relatio in vtroque extremo: tamen sufficienter distinguitur terminus à fundamento, quatenus, dum vnum extremum sumitur vt terminus, significatur in obliquo, & vt id, ad quod aliud tendit: quatenus verò aliud sumitur vt fundamentum, significatur in recto; & vt id, cui relatio superuenire intelligitur, ur ibidem explicatum est. Hoc argumentum latiùs prosequutus sum, quia cœteris difficilius apparet.

104. Secundum argumentum hoc idem probat directè in relationibus mutuis. In his enim illud quod est in fundamento ratio formalis fundandi propriam relationem, est in eo ratio formalis terminandi relationem oppositam: sed illud est quid absolutum quatenus est ratio formalis fundandi, ergo est quid absolutum prout est formalis ratio terminandi.

Probatur major. Nam illud est ratio fundandi relationem in fundamento, per quod redditur causa proxima, ob quam relatio conuenit fundamento: ergo similiter illud est in fundamento ratio terminandi relationem oppositam, per quod redditur causa proxima, ob quam fundamentum terminat relationem oppositam: sed hoc vtrumque idem est. Si enim quæratur cur paries albus *A* refertur ad parietem album *B*. rectè respondetur, quia habet albedinem ejusdem rationis cum ipso: & si quæratur cur terminat relationem similitudinis parietis *B*. rectè respondetur,

quia habet albedinem ſicut ille, non verò quia eſt illi ſimilis. Pari ratione ſi quæratur cur Petrus pater refertur ad Paulum filium relatione paternitatis, rectè reſpondetur, quia ipſum genuit: & ſi quæratur cur idem Petrus terminat relationem filiationis, ipſius Pauli, rectè reſpondebitur, quia ipſum genuit. Idemque in cœteris relatiuis mutuis cernere licet. Eadem ergo ratio eſt fundandi propriam relationem, & terminandi oppoſitam: & ita cum ratio fundandi ſit quid abſolutum, vt conſtat apud omnes; ratio quoque terminandi erit quid abſolutum.

Reſpondeo concedendo rationem fundandi relationem in fundamento, eſſe rationem terminandi relationem oppoſitam radicalem, non verò proximam, & formalem. Vnde ad quæſtiones ipſas rectè reſpondetur vt dicitur in argumento, modò intelligatur reſponſionem fieri tanquam per rationem ter[illegible]andi radicalem, tantùm: hæc enim eſt quid abſolutum, ex quo oritur, & ſuper quo fundatur ratio formalis, ipſa nimirum relatio, per quam relatiuum per ſe primò opponitur alteri, & ad illud correfertur. Vt in datis exemplis ratio radicalis terminandi filiationem Pauli eſt potentia generatiua Petri, aut generatio ipſa, ſupra quam fundatur paternitas: ratio verò formalis eſt ipſa paternitas: & ita de alijs.

105. Tertiũ argumentum petitur ex communi effato, quo dicitur, poſito fundamento, & termino reſultare relationem: ergo terminus vnius relationis non poteſt eſſe relatio oppoſita. Probatur conſequentia, quia relationes oppoſitæ ſunt ſimul naturâ ex Ariſtotele: quod autem reſultat ex alio, ſupponit illud prius. Igitur terminus relationis erit in ſe proximè conſtitutus in actu primo antequam relatio reſultet, ſicut fundamentum intelligitur proximè conſtitutum in eſſe fundamenti antequam recipiat relationem, atque adeò conſtituetur in eſſe termini per aliquid abſolutum.

Reſpondeo communem illum modum loquendi non eſſe aptum ſi intelligatur de termino, formaliter ſumpto: bene autem ſi intelligatur de termino materiali, & radicaliter ſumpto. Cùm enim terminus formalis ſit purus terminus relationis, nec vllum cauſalitatis genus in illam exerceat, vt adnotatum eſt numero 20. non poteſt rectè dici quòd relatio reſultet in illo vel pendeat ab illo, quia illæ propoſitiones indicant prioritatem, & cauſalitatem aliquam. Poterit tamen dici quòd dependeat ad terminum, vt loquitur D. Thomas opuſ. 37. cap. 1. quia totum eſſe relationis eſt ad terminum, & terminus formaliter ſumptus, eſt de quidditatiuo ejus conceptu, vt dictum eſt numero 94. ideoque vt ſic, non debet præintelligi in actu primo conſtitutus antequam reſultet relatio. Secùs ſe res habet in fundamento, quia ipſum habet rationem cauſæ reſpectu relationis; & relatio habet *eſſe in* reſpectu illius ſicut cœtera accidentia, ideoque præſupponi debet ante relationem in ratione formali fundamenti.

106. Quartum argumentum. Relatio patris ad filium, eſt relatio

causæ ad effectum, quia in actione fundatur: ideo enim refertur ad filium, quia illum genuit, & ita refertur in ratione causæ ad effectum. Sed substantia filij geniti est effectus patris, non verò filiatio propriè: tum quia ad relationem non datur per se motus 5. Physic. c. 2. tum quia filiatio esset hoc modo prior paternitate, eoquòd effectus debet esse priùsquàm resultet relatio ad ipsum in fundamento: & ita prius produceretur filiatio à patre, quam in ipso resultaret paternitas, quòd est falsum. Necesse est ergo dicere substantiam filij geniti esse terminum paternitatis, non verò filiationem.

Respondeo concedendo paternitatem, & filiationem esse relationes causæ ad effectum, & effectus ad causam: sed non inde sequi paternitatem terminari ad substantiam geniti, vt ad rationem formalem terminandi, sed vt ad materialem, radicalem, causalem. Rectè enim dicitur ideò patrem referri ad filium, quia ipsum genuit, eoquòd generatio est ratio, & causa fundandi talem relationem: at in filio ratio formalis terminandi paternitatem est ipsa filiatio, quia per eam opponitur illi formaliter vt correlatum.

Adde quòd si substantia geniti esset formalis terminus paternitatis, terminus in ratione formali termini esset prior relatione, quam terminat, quod est falsum, quia cum sit de conceptu quidditatiuo relationis, vt supra visum est, oportet vt sint simul naturâ, & cognitione.

107. Quintum argumentum. Relatiuum non potest exactè cognosci, & definiri, nisi per terminum oppositum, ex communi consensu; ergo si terminus vt sic, est formaliter relatiuus, alterum relatiuum debebit definiri per ipsum, vt formaliter relatiuum: sed hoc est falsum, & contra naturam veræ definitionis: ergo falsum quoque est quòd terminus, vt terminus sit formaliter relatiuus.

Probatur minor primò, quia legitima definitio debet tradi per priora, & notiora vt communis est consensus, & traditur ab Aristotele 6. topic. c. 4. *cùm*, inquit, *definitio tradatur eius, quod dictum est, cognoscendi causa: cognoscamus autem non ex quibusuis, sed ex prioribus, & notioribus; sicut in demonstrationibus manifestum est eum, qui non ex his definiuit, non definiuisse.* At vnum relatiuum formaliter sumptum, non est prius, & notius correlatiuo vt sic, quia hæc sunt simul naturâ, & cognitione ex Aristotele hic, & patet: dum enim definitur pater per filium, filius est æquè ignotus, cùm de eo nihil cognoscamus nisi per patrem. Adde quòd idem esset notius, & ignotius eodem, imò seipso: nam cùm definitur pater per filium, filius debet esse notior patre: & rursus cum filius definitur per patrem, pater debet esse notior filio: atque adeò pater est notior dum definit filium, & ignotior, dum definitur per filium: & sic idem est notius, & ignotius seipso.

108. Probatur secundò eadem minor, quia si relatiuum definitur per correlatiuum formaliter, committitur vitiosus circulus, quo in pri-

mis idem definitur per seipsum, & deinde in sui ipsius definitione repetitur. Nam si pater definitur per filium, & filius per patrem; duplum per dimidium, & dimidium per duplum, idem reuera definitur per seipsum, & in sui definitione ponitur. Aristoteles enim 2. Topic. c. 2. & lib. 6. c. 4. ait licere in definitione, loco nominis seu partis alicuius, ponere ipsius definitionem, vt in definitione hominis, loco animalis licet ponere definitionem animalis, nimirum viuens sensitiuum. Igitur dum pater definitur *qui habet filium*, loco *filij* licebit ponere hanc filij definitionem, *filius est qui habet patrem*, & ita contexere patris definitionem, *pater est, qui habet eum, qui habet patrem*. Quod vetat Aristoteles 5. Metaph. c. 15. his verbis, *intelligibile significat quòd eius est intellectus: non est autem intellectus ad illud cuius intellectus est: idem enim profecto bis dictum esset. similiter & visus, cuiusdam est visus, non cuius est visus (etsi verum est hoc dicere) sed ad colorem.*

Probatur denique, ex eo quòd terminus habet rationem specificantis respectu relationis, vt dicemus infrà: quod autem specificat, habet rationem causæ respectu specificati: ergo debet esse prius aliquâ prioritate: terminus autem vt respectiuus, non est prior relatione oppositâ; ergo vt relatiuus non potest esse terminus illius, neque, vt sic, poni in ejus definitione.

109. Respondeo negando minorem, quòd scilicet relatiuum non debeat definiri per terminum, vt formaliter relatiuum. Ad primam ejus probationem, ex Aristotele sumptam, dico hoc esse intelligendum de relatiuis, quod patet eodem sexto libro, paulò post citata verba, vbi ait tres esse locos ad probandum definitionem non esse ex prioribus: primus est si oppositum per opposita definiuit, quoniam opposita sunt simul naturâ: deinde subjungit. *oportet autem non latere quædam fortasse aliter definiri non posse; vt duplum sine dimidio, & quæcumque per se ad aliquid dicuntur. Nam omnibus huiusmodi idem est esse ei quod ad aliquid quodammodo se habere: quare non est possibile sine altero alterum cognoscere: proinde necesse est, vt in alterius definitione alterum quoque comprehendatur.* Quibus verbis ostenditur vnum relatiuum debere definiri per correlatiuum formaliter; vt sic enim sunt opposita, vt duplum, & dimidium, atque simul naturâ.

Non est igitur necesse in hujusmodi definitionibus, vt vnum relatiuum sit notius, vel prius alio, quia vnum ponitur præcisè vt terminus alterius, & vt extrinsecum additamentum, non verò vt pars intrinseca definiti: vnde sufficit vt sit æquè notum, modò ex ipso, & ex alijs definitionis partibus consurgat integra definitio, ipso definito notior. Et ita non sequuntur absurda, quæ in eadem probatione adduntur. Lege q. de specie numero 3.

Ad secundam verò probationem respondeo hujusmodi circulum non esse vitiosum, quia non est ita vniformis, vt relatiua se eodem omninò

modo definiant, quia vnum significatur modò in recto, & alterum in obliquo; modò econuerso: & esse filium, seu habere patrem, & esse ad patrem, non est idem ac esse patrem, seu habere filium, seu esse ad filium, vt per se notum est.

110. Ad id autem, quod ait Aristoteles, licere in definitione, loco nominis ponere definitionem rei per nomen significatæ, respondeo hoc verum esse quando res significata per nomen, est pars intrinseca definiti, quia cùm componat per se definitum, perinde est quod ipsa ponatur nomine proprio, vel ejus definitio continens propriam ejus naturam: secùs quando non habet rationem partis intrinsecæ definiti, sed ponitur tantùm vt additum extrinsecum, vel vt terminus, vel vt oppositum. Tunc enim non potest poni in definitione, nisi sub hac significatione, & sub his conditionibus vt per se patet.

Vnde cùm hoc modo ponatur alterum relatiuum in definitione alterius, quatenus scilicet ei opponitur relatiuè, & illud extrinsecè terminat, non verò quasi illud intrinsecè componens per propriam naturam: consequenter non potest loco eius poni propria definitio, quæ continet naturam propriam illius. Deinde relatiuum non habet rationem termini, vt respicit aliud relatiuum, sed vt ab eo respicitur, seu provt est aliquid in se aptum ab alio respici. Non debet ergo assumi definitio ejus vt relatiuum est, sed tantùm vt est terminus, quod est tantùm denominatio extrinseca. Denique tunc in definitione termini includeretur relatiuum oppositum, quod ita seipsum terminaret, sibique opponeretur, quod est absurdum.

111. Alium Aristotelis locum interpretatur Vasquez 1. p. disp. 104. c. 2. ad sensum objectionis: scilicet ideo aliquid vocatur intelligibile, quia circa illud versari potest intellectus: intellectus autem non refertur ad intelligibile, vt intelligibile, quia diceretur etiam referri ad id cujus est intellectus, & sic idem bis diceretur, hoc est fieret repetitio inutilis, cùm definitum in definitione ipsa repeteretur hoc modo *intellectus est qui est ad id, cuius est intellectus*: hoc est ad intelligibile. Sed rem acu non tetigit. Ibi enim non loquitur Aristoteles de definitione vnius relatiui per alterum: & quamuis hoc ita esset, iam solutionem haberet hæc authoritas ex præcedenti: quia si definitio *intelligibilis* hæc est, *cuius est intellectus*, non licet illâ vti hoc modo, *intellectus est qui est ad id cuius est intellectus*, ob rationem iam traditam, sed potius, *intellectus est qui est ad intelligile*, *visus ad visibile*, sicut *pater qui est ad filium*; non verò *pater est, qui est ad eum, qui est ad patrem.*

Legitimus tamen sensus illius textus est, quem affert D. Thomas ibi lectione 17. & Cajetanus 1. p. q. 32. a. 2. ante responsionem ad 2. quòd nimirùm intellectus, quatenus ad aliquid dicitur, non refertur ad subjectum, cujus est intellectus, nempe ad intelligentem, sed ad intelligibile sicut ad objectum: neque visus ad videntem, sed ad objectum,

quod est color, alioquin bis diceretur ad aliquid: & ita cùm esse relatiui sit ad aliud se habere sequeretur quòd idem haberet duplex esse ad duos terminos totales. Potest tamen rectè dici quòd intellectus sit intelligentis: & visus videntis, vt ait in textu Aristoteles; non vt intellectus, aut visus, quia sic denominatur in ordine ad obiectum intelligibile, & visibile; sed in quantum est accidens, vel potentia videntis, & intelligentis. Relatio enim respicit aliquid extra, non autem subjectum: nisi in quantum est accidens.

Ad tertiam denique probationem respondeo terminum radicaliter sumptum habere rationem specificatiui ipsius relationis, modo inferius explicando, & vt sic habere rationem aliquam causæ respectu relationis: formaliter verò sumptum non sic specificare: ideoque vt ex Alberto magno notat Cajetanus loco citato primæ partis, relatiuum non definitur, propriè loquendo, per terminum, sed ad terminum, quia non habet esse per terminum in aliquo genere causæ, sed ad terminum.

SECVNDA PARS SECTIONIS.

Terminum relationis esse formaliter relatiuum.

112. PRIMVM hujusce partis atgumentum nititur authoritate Aristotelis hoc præsenti capite vbi ait *si seruus ad hominem dicitur, circunscriptis omnibus alijs quæ accidunt domino, vt esse bipedem relicto tantummodo esse dominum semper seruus ad ipsum referetur.* Et paulò post. *Circunscribatur ab homine eum esse dominum seruus non amplius referetur ad hominem, quia nisi sit dominus, non est seruus.* Ex quibus patet de mente Aristotelis dominum terminare relationem serui, formaliter vt dominus est, quandoquidem sublatâ solâ ratione domini, etiam si cœtera remaneant, non potest amplius hujusmodi relationem terminare. Idemque de cœteris relatiuis indicium esse debet. Huic authoritati calculum addit Porphyrius capite de specie, dans rationem quare genus per speciem, & speciem per genus definierit, hoc modo: *nosse oportet quod cùm genus alicuius sit genus, &* species alicujus sit species, vtrumque vtriusque, necesse est in vtriusque definitionibus vtrisque vti.

113. Respondeo ad primum locum, reuera seruum non respicere dominum quatenus bipedem &c. Sed quatenus dominum fundamentaliter: quia homo non terminat seruitutem alterius hominis, nisi quatenus est fundamentum proximum relationis dominij, seu quatenus habet potestatem

tem coercendi alium hominem, ſibi ſubditum.; quo fundamento ſublato alter non refertur ad ipſum, quia ſeruus non eſt qui non habet dominum. Vnde nota Ariſtotelem non dicere relictâ ſolâ ratione dominij, ſed relicto domino in concreto, quod includit relationem, & fundamentum, ad quod fundamentum terminatur relatio ſerui.

Ad ſecundum locum reſpondet Vaſquez 1. parte. diſput. 159. cap. 6. num. 28. nolle Porphyrium genus definiendum eſſe per ſpeciem, quatenus ſpecies eſt correlata generi, hoc eſt quatenus illi ſubijcitur, ſed quatenus aliâ ratione de pluribus differentibus numero prædicatur. Sed videtur non aduertiſſe textum Porphyrij dum dixit, ſpecies eſt id quod ſubijcitur generi, & de quo genus hoc ipſo *quid eſt*, prædicatur; vbi patet definiri genus per ſpeciem tanquam per ſubjectum, de quo prædicatur, & conſequenter prout ſpecies reſpicit ipſum genus; non verò quatenus reſpicit inferiora, numero differentia.

Reſpondeo igitur ſpeciem, per quam genus definitur, duo includere: nempe relationem ſubijcibilitatis, & naturam, cui talis ineſt relatio, quæcumque ſit illa natura. Relatio generis terminatur ad naturam formaliter, non uerò ad relationem naturæ; ſicut relatio dominij terminatur ad hominem ſubditum, non verò ad relationem ſeruitutis. Quidquid interim ſit de modo definiendi vnum relatiuum per aliud, de quo in ſequentibus argumentis.

114. Secundum argumentum. relatiua vt relatiua ſunt formaliter, ſibi opponuntur relatiuè; ergo vt relatiua ſunt formaliter, ſe ſe terminant. Conſequentia eſt clara, quia oppoſitio relatiua, neceſſariò includit vtramque rationem, referendi ſcilicet, & terminandi; quia cum relatio ſit ad aliud, non poteſt intelligi vnum reſpicere aliud, quin iſtud reſpiciatur: reſpici verò ab alio, eſt terminare relationem ejus. Igitur ſi relatiua vt formaliter relatiua, ſibi opponantur relatiuè, neceſſe eſt vt ſe quoque terminent, quatenus relatiua ſunt formaliter.

Probatur verò illud antecedens, quod relatiua vt ſic, opponantur ſibi relatiuè, primò ex Ariſtotele in poſtprædicamentis cap. 10. dum ait, *quæcumque opponuntur vt ad aliquid* hoc eſt vt relatiua, *id ipſum quod ſunt, oppoſitorum dicuntur, vt duplum dimidij*. Hoc autem modo opponi, eſt opponi formaliter quatenus relatiuum, vt per ſe patet. Secundò, quia relatiua non opponuntur ſibi relatiuè per fundamenta, quæ ſecundùm ſe abſoluta ſunt: eſt enim contradictio in terminis. Tertiò oppoſitio contraria, eſt inter contraria formaliter, eodēque modo ſe habent oppoſitio contradictoria & priuatiua; ergo relatiua eſt inter relatiua vt ſic. Quartò ſi relatiua vt ſic, ſolùm exercent munus referendi, non autem terminandi, oppoſitio relatiua, quæ vtrumque munus includit, non erit adæquate in genere relationis, ſed ejus limites egredietur; atque adeò non erit propriè oppoſitio relatiua.

Pro reſponſione nota duplicem poſſe diſtingui oppoſitionem inter

relatiua; alteram inter relationem, & terminum ad quem tendit; alteram inter relationem vnius extremi, & relationem alterius; quando scilicet relatio est mutua, prima oppositio, est vera oppositio relatiua, quia conuenit relationi, vt sic, & consequenter omnibus relatiuis etiam non mutuis; & in hoc posita est, quod relatiuum vt sic, & terminus ejus ex proprijs rationidus, & conditionibus necessariò exigant distinctionem inter se, quia relatiuum respicit aliud, & non seipsum. Secunda verò oppositio, quæ est inter relationes ipsas, non consistit in hoc quòd vna respiciat aliam tanquam terminum, sed in incompossibilitate ad esse simul in eodem, quæ incompossibilitas prouenit ex eo quòd formale fundamentum vnius est formalis terminus alterius, & viceuersà. Vnde cùm non possit idem esse fundamentum, & terminus respectu ejusdem, ideo hujusmodi dūæ relationes oppositæ non possunt simul eidem inesse; quo fit vt hæc oppositio sit veluti formalis, quâ vna forma expellit aliam ex eo in quo, est vt albedo nigredinem: potest tamen vocari relatiua, quia est inter relationes. His positis.

115. Respondeo negando primum antecedens, si per relatiua formaliter, intelligantur ipsæ relationes ad inuicem comparatæ: est enim oppositio potiùs formalis, quàm relatiua, vt explicatum est, & patet in relatiuis non mutuis, quæ non possunt dici opponi relatiuè, quatenus formaliter relatiua sunt, quandoquidem in vno extremo nulla est relatio.

Ad primam probationem illius antecedentis dicitur Aristotelem nihil ibi determinare de termino formali relationis, sed tantùm velle oppositionem relatiuam reperiri inter ea, quæ id ipsum quod sunt aliorum dicuntur. Quod verum est. Nam scientia dicitur alicuius scibilis scientia, licet scibile, non possit terminare relationem scientiæ vt relatiuum formaliter, cum ex Aristotele non referatur ad scientiam per relationem, quam in se habeat.

Ad secundam probationem dicitur relatiua opponi per fundamenta non nuda, sed prout in alterutro saltem extremo relationem supponunt, vt Petrus informatus relatione paternitatis, opponitur relatiuè Paulo, à se genito: & Paulus informatus filiatione opponitur relatiuè Petro, vt genitori: secùs si sumerentur præcisè vt duo homines, & vt quid vtrinque absolutum.

Ad tertiam respondetur. oppositionem relatiuam in relatiuis mutuis esse inter relatiua vt sic concretiuè sumpta, quia non possunt dici mutuò opponi relatiuè, nisi in his supponatur esse relatio, vt explicatum iam est, & ita vtrumque simul, nempe relatio vt *quo*, & fundamentum vt *quod*, opponuntur termino relatiuè. Vel oppositio relatiua est inter relatiua vt sic, partialiter & quoad munus referendi, concedo; totaliter & quoad munus terminandi, nego, quia non magis terminant formaliter per relationes, quàm in non mutuis.

Ad quartam dicitur oppositionem relatiuam esse per se, & directè in

prædicamento relationis quoad munus referendi; indirectè verò & reductiuè, tanquam quoddam additum secundum munus terminandi. Quod est dicere vnum extremum illius oppositionis nempe relationem per se poni in genere relationis, aliud verò nempe terminum non poni nisi reductiuè. Et certè fundamentum ejus non alio modo ponitur: nec major debet esse ratio de vno, quàm de alio: neque ob id oppositio ista non debet dici relatiua, cùm sit inter ea, quæ id ipsum quod sunt, aliorum esse dicuntur.

116. Tertium argumentum. Relata sunt simul cognitione, & definitione ex Aristotele hic: sed si relatio terminaretur ad absolutum, non essent simul cognitione, sufficeret enim ad cognoscendum patrem, cognoscere genitum sub ratione absoluti, & non vt respicit patrem: ergo relatio debet terminari ad relatiuum formaliter.

Respondeo relara dici simul cognitione, quia relatio vnius extremi non potest cognosci nisi dependenter à termino suo, vt sic, hoc est secundum propriam rationem terminandi: non autem quod terminus ejus sit alia relatio, vt patet in non mutuis: vnde ad hoc vt cognoscatur relatio seruitutis creaturæ ad Deum, non oportet cognoscere relationem realem dominij in Deo, quia ex probabiliori sententia, nulla est: sed sufficit, cognoscere ipsum vt dominum realiter.

Nota ex D Thoma q. 7. de potentia a. 10. ad 4. & Ferrariensi 2. contra gentiles cap. 11. hoc nomen, *dominus*, tria importare, scilicet potentiam coërcendi subditos, ordinem domini ad subditos, & terminationem ordinis subditorum ad dominum. Deus dicitur realiter dominus creaturæ ratione primi, & tertij: habet enim potestatem superiorem, per quam potest coërcere creaturam, & de ea prout libet, disponere: & inde est quòd terminet seruitutem, seu realem subjectionem eius ad ipsum, dicaturque dominus terminatiuè, & intrinsecâ denominatione ab hujusmodi relatione seruitutis ad ipsum terminata. Ad hoc ergo vt cognoscatur relatio creaturæ ad Deum, ipse debet cognosci vt dominus hoc vtoque modo; quatenus nimirum habet potestatem illam superiorem, & per eam terminat relationem creaturæ: quia, vt supra visum est, terminus est de conceptu quidditatiuo relationis, & ideo non potest cognosci relatiuum vt relatiuum, nisi vt formaliter terminatum, ac proinde est simul cognitione cum termino.

117. Nec aliter philosophandum est in alijs relatiuis, etiam mutuis. Cognitio enim relationis alterius extremi non dependet à cognitione relationis existentis in altero, sed tantùm â cognitione illius rei, quæ in extremo opposito vice termini fungitur. Vnde vt cognoscatur relatio paternitatis in Philppo, non est opus cognoscere filiationem in Alexandro; sed sufficit cognoscere Alexandrum, vt genitum à Philippo; sub qua ratione, ipse Alexander terminat paternitatem, & est simul cognitione cum illa. Ipse tamen relationes mutuæ ad inuicem comparatæ, pe-

culiari quodam modo dici possunt simul cognitione, quatenus intellectus simul videt causam vtriusque in vtroque extremo, vt albedinem in pariete A. & pariete B. generationem actiuam, & passiuam in Philippo, & Alexandro. Quare sicut ambæ simul oriuntur ex coëxistentia extremorum, ita ex natura rei simul cognoscuntur, cognitis & inter se collatis extremis.

Quod autem de cognitione diximus, de definitione quoque asserendum est: quia definitio est quædam cognitio, & ideo eodem modo sunt simul definitione, quo sunt simul cognitione. Igitur vnum relatiuum debet definiri per aliud non formaliter quatenus correlatiuum est, sed quatenus habet rationem termini, quæ absoluta est vt satis efficaciter probatum est per argumenta alterius partis. Vno verbo relatiua definiri debent per fundamentum & terminum. Sic enim definiuntur ab Aristotele 5. metaph. cap. 15. dum ait *eadem sunt quorum substantia est vna; similia verò quorum qualitas vna: æqualia autem, quorum quantitas vna.* Sic enim partes definitionis priores sunt, & notiores definito. Quod si definiantur per se inuicem, vt relatiua sunt formaliter, erit definitio accidentalis, descriptiua, & quasi à posteriori, quatenus simul sumpta, mutuò se declarant, & manifestant. Oportet tamen hic obiter adnotare relatiua transcendētalia mutua definiri ad se inuicē vt relatiua sunt, quia se inuicem etiam terminant vt relatiua sunt. Nam materia prima, verbi gratia, respicit, & consequēter terminatur ad formam substantialem quatenus est perfectibilis, & actuabilis per illam, atque adeò quatenus forma est perfectio, & actus informatiuus materiæ: sed forma sub hac ratione respicit materiam, quia actus informans respicit subjectum seu potentiam informabilem: igitur se mutuò respiciunt, & terminant vt relatiua sunt. Vnde sequitur ea dependere à se inuicem quoad cognitionem, & definitionem: ideoque Aristoteles definit materiam per formam, & formam per materiam. Est enim materia subjectum primum formarum receptiuum, forma verò actus primus substantialis materiæ informatiuus, seu in materia receptibilis. Et ita possunt dici esse simul cognitione, & definitione: vel se habere vt prius, & posterius in diuerso genere causæ, materialis nempe, & formalis, qua de re tangit aliquid Cajetanus 1. p. q. 13. art. 7. ad 2. Scoti.

118. Quartum argumentum est Cajetani loco citato primæ partis. Si terminus relationis esset aliquid absolutum, sequeretur quòd in definitione alicujus creaturæ poneretur deus sub propria ratione absoluta, v. g. ad cognoscendam vel definiendam relationem vniuersi ad Deum vt vltimum finem, & relationem cuiusque particularis entis, vt dependentis à Deo per creationem passiuam, oporteret cognoscere entitatem & propriam Dei naturam absolutam. Hoc autem est absurdum, quia cùm non possit, hoc modo cognosci Deus naturaliter, non posset quoque naturaliter talis creatura perfectè cognosci, eo quòd definiti cognitio distin-

cta, & perfecta, dependet à distincta, & perfecta cognitione partium definitionis, sub ea ratione quâ definionem componunt.

Respondeo non esse necessariam perfectam, & exactam cognitionem termini secundùm propriam naturam, & prout in se est, ad hoc vt cognoscatur natura relationis, ad ipsum terminata; sed sufficit vt cognoscatur sub ratione aliqua communi & confusa, aptus ad terminandam hujusmodi relationem.

Ratio est, quia terminus est quid extrinsecum relationi; nec ponitur in definitione ejus tanquam pars intrinseca, & constitutiua; ergo non oportet vt cognoscatur, nisi sub præcisa ratione termini, & sub quadam objectiua capacitate, seu aptitudine ad relationem terminandam; vt est in Deo ratio primæ causæ, ratio vltimi finis, quæ naturaliter à nobis cognosci possunt.

Adde quòd aduersarij in eâdem incidunt difficultatem: non enim potest perfectè cognosci relatio seruitutis creaturæ ad Deum per solam extrinsecam denominationem, qua dicunt ipsum talem relationem terminare, nisi prius cognouerint potestatem illam superiorem, quam Deus habet ad coërcendam creaturam, quia hæc est ratio, & fundamentum cur possit eam terminare. Cùm ergo non possint cognoscere hujusmodi potestatem vt in se est, non poterunt quoque cognoscere perfectè talem relationem.

Denique ex probabili sententia Scoti, multi sunt conceptus Deo, & creaturis vnivocè communes: & ita possumus habere distinctam, & propriam cognitionem Dei quoad illos conceptus, vt sunt ratio causæ, ratio sapientiæ, potentiæ, intellectiui, substantiæ &c. vnde cognoscendo relationem Alexandri ad Philippum patrem, vt ad causam, rectè & propriè possumus cognoscere relationem creaturæ ad Deum, vt ad causam productiuam.

119. Quintum argumentum itidem Cajetani. In diuinis pater terminatur ad filium, vt filius est formaliter, & filius ad patrem, vt pater est formaliter, alioquin cum relatiuum exigat terminum à se realiter distinctum, pater, & filius distinguerentur secundùm aliquid absolutum, quod est falsum, & contra commune Theologorum effatum, *in diuinis omnia sunt vnum, vbi non obuiat relationis oppositio.* Ergo similiter in creatis terminus erit formaliter relatiuus: nam relationes diuinæ, & creatæ conueniunt in ratione & definitione communi relationis, & in vtisque reperitur perfecta ratio oppositionis relatiuæ.

Respondent aliqui relationes istas diuinas esse transcendentales, quia relatio prædicamentalis est accidentaria fundamento proximo, seu immediato: transcendentalis verò est à parte rei idem cum essentia, & entitate fundamenti proximi: ita vt res transcendentaliter relata respiciat terminum per suammet entitatem & essentiam, vt iam dicebamus, sic autem se habent prædictæ relationes diuinæ, nam paternitas fundatur proxi-

mè in generatione actiua, & filiatio in passiua, à quibus nequidem per rationem distinguntur vt multi dicunt. Quia tamen similes relationes in creatis sunt prædicamentales, vt paternitas, & filiatio: ideo videntur potiùs accedere ad prædicamentales: quare.

Respondeo secundò in diuinis hoc esse verum, in creatis verò falsum. Rario disparitatis est, quia in diuinis id quod est productum, non est productum ratione absoluti; sed ratione relatiui, & id quod producens est nempe pater, non est distinctum à termino producto, nisi ratione relatiui. Vnde cùm pater, & filius se mutuò respiciant sub ratione producentis, & producti, seu genitoris, & geniti formaliter quia vt sic tantummodo distinguntur, necesse est vt relatio vnius terminetur ad alterum vt relatiuum formaliter. At in humanis producens est quid absolutum, nempe ipsa substantia patris, & productum est ipsa substantia geniti quibus superuenit secundariò & accidentaliter relatio paternitatis, & filiationis, vnde pater debet terminari ad genitum vt sic formaliter tanquam causa ad effectum, & producens ad productum; non autem ad relationem, quæ per accidens resultat in genito, seu in effectu, idemque de cœteris dicendum est.

SECTIO XI.

Vtrum multiplicatis terminis eiusdem rationis multiplicetur relatio in eodem fundamento.

120. SENSVS hujus quæstionis est, an quando vnum relatiuum refertur ad plures terminos adæquatos, ita vt quilibet per se sufficiat ad terminandam ejus relationem, illique termini sunt omnes eiusdem omninò rationis essentialis, adeo vt solo numero iuter se differant: an, inquam, hujusmodi relatiuum vnicâ relatione referatur ad omnes, vel tot relationibus numero diuersis, quot sunt termini. Exempli gratia an pater habens quinque filios, vnicâ paternitate omnes respiciat, an potiùs quinque singulis singulos. Quamuis autem relatio dicatur identificari cum fundamento; nihilhominus quæstio ista eodē modo debet procedere ac si re ipsa distingueretur. Nam & Theologi propter distinctionem terminorum admittunt in diuinis quatuor relationes reales, paternitatem, filiationem, spirationem actiuā, & passiuam; licet actiua non distinguatur ex parte rei à paternitate, & filiatione. Vnde si pater per eandem omninò rationem formalem relatiuam respiciat omnes filios, in eo vnica erit realis paternitas; si verò per plures, ratione

distinctas cum fundamento in re, poterit absolutè dici in eo plures esse relationes. Quæstio tamen melius intelligitur si relatio supponatur distingui a fundamento ex parte rei.

Duplex autem est hac in re sententia opposita, altera D. Thomæ in 3. sent. d. 8. q. 1. art. 5. & tertia parte q. 35. art. 5. Cajet. ibidem Ferrariensis 2. contra gentiles cap. 12. ante quartam rationem. Soncinnas 5. metaph. q. 32. Iauelli q. 8. Masij hoc capite sect. 3. q. 4. & Thomistarum cõmuniter asserentium patrem vnicâ relatione seu paternitate secũdùm rem ad plures filios referri, idemque judicium de alijs relatiuis esse debet, vt de vno albo respectu aliorum omnium; de vna causa respectu effectuum similium &c.

Secunda sententia est Scoti in 3. sentent. d. 8. q. vnica, & discipulorum, qui volunt idem relatiuum tot relationibus numero distinctis referri, quod habet terminos adæquatos, numero diuersos, eandem tenet Suarez disp. 47. metaph. sect 17. numero 16. Vasquez supra quæstionem 91. tertiæ partis, art. 1. dubio 4. & alij multi. Vtraque probabilis est. Vtriusque rationes præcipuas & earum solutiones hic habes.

121. Prima ratio primæ sententiæ sumi potest ex authoritate Aristotelis 5. metaph. cap. 10. textu 15. Vbi ait ea esse diuersa specie, quæ cùm in eadem substantia sint, differentiam habent. Cujus rationem affert D. Thomas ibi lectione 10. eoquod impossibile est, inquit, plura accidentia vnius speciei in eodem subjecto esse. Et hæc ratio corroboratur ex triplici capite. Primò ex defectu capacitatis subjecti; hæc enim sufficienter actuatur, & perficitur vnico indiuiduo vnius formæ specificæ accidentalis, sicut materia prima sufficienter actuatur per vnicam formam substantialem. Secundò ex parte agentis, quod intendit assimilare sibi passum, quo facto cessat illius actio: hoc autem fit sufficienter per vnicam hujusmodi formam. Tertiò ex parte finis, quia quando secundùm accidens prorsus simile est primo, nihil omninò præstare potest subjecto, quod non præstetur per primum, & est omnino superfluum, & inutile: ad hoc autem abhorret natura.

Respondeo obmittendo controuersiam de principio indiuiduationis accidentium, & aliarum rerum, quam in Metaphysicam sæpè remisimus; esse duo accidentium genera quoad rem præsentem: alterum eorum, quæ ita solo numero differunt, vt nullam præterea habeant differentiam, sed conueniant in munere, seu in officijs, & in quacumque habitudine quàm dicere, seu habere possunt, vt sunt duæ albedines in 4. gradu, duo calores &c. & de istis concedo non posse esse duo in eodem subjecto, ob rationes allatas. Alterum verò genus est eorum, quæ licet in eadem specie solo numero differant, habent nihilominus diuersa numera, & diuersas habitudines, cujusmodi sunt duæ species intentionales procedentes à duobus albis in 4. gradu, hujusmodi enim species in eadem omninò parte medij necessariò recipiuntur, quandoquidem

ex quauis medij parte duo alba â quibus procedunt, videri possunt ca-
rum interuentu, quælibet autem ex his proprium munus habet repræ-
sentandi albedinem à qua producitur, & ad quam transcendentaliter re-
fertur vt virtualis illius imago. Et ad hoc genus referuntur accidentia re-
latiua, v. g. plures paternitates, quæ solo numero differentes habent
diuersa numera, & diuersas haditudines, ideoque possunt in eodem esse
subjecto ad diuersos terminos. Ibi enim cessant omnes rationes, propter
quas alia accidentia non possint in eodem solo numero multiplicari: nam
licet vna paternitas sufficienter actuet genitorem in ordine ad vnum
filium, non tamen sufficienter in ordine ad plures.

122. Secunda ratio. Si pater referretur ad plures filios per plures pa-
ternitates, numero diuersas, vnus & idem pater esset plures patres: nam
vna paternitas in ordine ad primogenitum facit vnum patrem, ergo plu-
res paternitates in ordine ad alios filios, facient & constituent plures pa-
tres: quod est absurdum.

Respondeo plures paternitates in pluribus subjectis existentes, plures
constituere patres; secùs si in vno tantùm subjecto existant. Nam, vt
bene ait, Scotus loco citato numero 18. & Tataretus hoc cap. a. 2. dub.
3. ad multiplicationem concretorum non sufficit multiplicatio forma-
rum, sed requiritur multiplicatio suppositorum, vnde qui habet plures
scientias non dicitur plures scientes, Sicut Christus non dicitur plures vo-
lentes, licet plures habeat voluntates. Item ad multiplicationem con-
cretorum non requiritur multiplicatio formarum, sed sufficit plurificatio
suppositorum. Nam si vna albedo poneretur diuinitus in pluribus subje-
ctis, dicerentur plura alba. Lege si vis hac de re Ferrar. 4. contra gentiles
cap. 11. post 4. conclusionem, & Scotum in 1. d. 12. q. 1. num. 14.

123. Prima verò ratio alterius sententiæ petitur quoque ex autho-
ritate Aristotelis hoc capite, vbi ait relata esse simul natura, cognitione
& definitione: sed si pater vnicâ paternitate plures respiceret filios, rela-
ta non essent simul naturâ, & cognitione. Ergo &c. probatur minor,
quia posito primogenito ponitur relatio paternitatis ad ipsum; ergo hæc
paternitas erit prior, & tempore, & cognitione, & definitione secundo
genito: & sic pater, vt est genitor secundi filij; præcedit per paternita-
tem, ipsius secundògeniti filiationem.

Respondeo dupliciter intelligi posse paternitatem esse priorem filia-
tione secundi geniti. Primò secundùm substantiam: secundò secundùm
extensionem, seu respectum. Primò modo est simul naturà cum primò-
genito: secundo modo est simul naturà cum secundògenito. Non enim
priùs respicit pater secundògenitum, quàm ipse secundògenitus aspi-
ciat patrem.

Et eodem modo loquendum est de conseruatione ejusdem paternita-
tis. Nam quoad substantiam dependet ab vnico filio, quicumque ille
sit: quoad extensionem verò ab omnibus & singulis; ita vt vno morien-
te non

te non habeat tantam extenſionem, hoc eſt non reſpiciat tot terminos: quod eſt per ſe notum. Vnde non eſt ita intelligenda hæc extenſio quaſi ſit aliquid reale intrinſecum ipſi paternitati, ſed ſupponit tantummodo nouum terminum productum quem de nouo reſpicit actu, cum antea reſpiceret tantum in potentia. Et ideò extenditur tantùm extrinſecè quod maximè patet in ea ſententia quæ non diſtinguit relationem à fundamento, verbi gratia ſimilitudinem ab albedine. Albedo enim dum de nouo reſpicit aliam albedinem, quæ antea non erat, nihil in ſe reſpicit, licet de nouo denominetur ſimilis.

124. Secunda ratio. Poſito fundamento, ratione fundandi, & termino, neceſſariò reſultat relatio, vt per ſe conſtat: ergò poſitâ nouâ ratione fundandi in eodem fundamento, & poſito nouo termino, noua reſultabit relatio: ſed dum producitur ſecundògenitus, ponitur nouus terminus, & noua ratio fundandi, nempe generatio actiua in patre, & paſſiua in filio: ergo noua conſurget paternitas in ipſo patre.

Confirmatur primò ex eo quòd ſi mortuus eſſet primògenitus ante generationem ſecundi, reuera conſurgeret in patre paternitas diſtincta à prima, ergo etiam ſi non ſit mortuus, debet noua conſurgere quia eodem modo ponitur nouus terminus, & noua generatio. Secundò ex eo quòd relatio nihil aliud eſt, niſi ordinatio fundamenti ad terminum; ſed producto ſecundògenito, fundamentum, nempe pater, ordinatur de nouo ad illum, ergo per nouam relationem.

Reſpondeo poni nouam relationem quando ponitur nouus terminus, & noua ratio fundandi, ſi ſubjectum quod debet recipere talem relationem, non ſit impeditum: in noſtro autem caſu ſubjectum eſt impeditum priori paternitate, quæ ſecundùm ſe non reſpicit potiùs vnum genitum, quàm alium, ſed reſpicit per ſe primò communem rationem geniti, aut filij, quâ poſitâ in ſecundo vel tertio, vel pluribus genitis ſtatim ad eos extenditur modo explicato: & ideo fruſtra poneretur noua paternitas: cùm prima præſtet quidquid ſimul plures præſtarent. Quod non habet fortè locum in ſpeciebus intentionalibus, de quibus facta eſt mentio in ſolutione primæ rationis. Vnde Caiet. 3. p. q. 35. art. 5. paragrapho ad ſecundam object. ait illas ſpecies eſſe pluſquàm numero diuerſas & conſequenter ſpecie. Nam plus differunt ſpecies duorum albotum, quam ſpecies ejuſdem, exiſtentes in oculis duorum hominum: ſed iſtæ differunt numero, ergo illæ differunt ſpecie; nimirum in repræſentando, alioquin vna repræſentaret, quod repræſentat alia. Vnde alba à quibus procedunt licet ſint ejuſdem rationis ſecundùm rem; ſunt tamen diuerſa in eſſe ſenſato.

Sed quidquid ſit de veritate hujus ſententiæ, ita ſoluta manet prima confirmatio. Mortuo enim primogenito, perit prima paternitas, & ita ſubjectũ non remanet incapax ad recipiendã nouam paternitatem. Quod poteſt à ſimili declarari, quælibet enim demonſtratio in aliqua ſcientia

apta est producere habitum scientiæ in intellectu, sed sola prima producit: aliæ verò circa idem objectum non producunt habitum, quia subjectum iam est primò actuatum, sed tantùm illum augent, intendunt, & extendunt; cum hoc tamen discrimine quod habitus intrinsecè perficitur, prima verò paternitas extrinsecè tantùm extenditur, modo prædicto.

Ad aliam confirmationem patet etiam responsio. Non est enim noua ordinatio secundùm substantiam, sed prima ordinatio, seu relatio extenditur extrinsecè ad nouos terminos.

SECTIO XII.

De distinctione, siue vnitate specifica relationis.

125. CIRCA quæstionem istam triplex est sententia. Alij volunt relationem specificari à solo fundamento: alij à solo termino: alij ab vtroque simul: & isti mihi melius sentire videntur, quia in eodem fundamento possunt esse plures relationes specie diuersæ ad diuersos terminos: ergo solum fundamentũ non sufficit ad vnitatẽ specificam relationis, antecedẽs patet, quia in eodẽ albo est relatio similitudinis ad aliud album, & dissimilitudinis ad nigrum: similitudo autem, & dissimilitudo sunt relationes specie differentes. Eodem modo possunt esse plures relationes diuersæ speciei ad eundem terminum, ergo non potest relatio à solo termino speciem, & vnitatem suam sumere. Antecedens patet, quia coruus habet relationem dissimilitudinis ad cygnum: alius verò cygnus ad eundem habet relationem similitudinis, quæ specie differunt.

Ex quibus patet ad distinctionem specificam relationis sufficere distinctionem specificam vel solius fundamenti, vel solius termini, & consequenter ad vnitatem specificam ejusdem relationis necessariò requiri vnitatem specificam vtriusque tum fundamenti, tum termini: & ratio est quia relatio est habitudo, & ordo vnius ad aliud, & ideo necessariò postulat duo extrema, alterum in quo est, & à quo est, nempe fundamentum, in quo subsistit, & a quo suam entitatem accipit, vt dictum est supra: alterum ad quod est, nimirum terminum, ad quem per se, & essentialiter tendit, & ita dependet, dicitque ordinem ad vtrumque: vnde consequenter debet accipere ab vtroque vnitatem, & distinctionem: & hoc ipsi inter cætera accidentia proprium est, ob duplicem illam ordinationem & respectum.

Alio modo tamen specificatur à fundamento, & alio modo à termino; quia specificatur à fundamento in genere causæ efficientis, eo quod

fundamentum est radix & causa entitatis & relatiuitatis ipsius : à termino in genere causæ formalis extrinsecæ , quia ad illum tendit tanquam ad vltimam formam , in ordine ad quam definitur & vltimò completur. Vnde alij aiunt eam specificari à fundamento causaliter, initiatiuè , radicaliter : à termino verò formaliter : & completiuè ; & ideo definiri potius per terminum , quia per eum specificatur , tanquam per vltimam formam extrinsecam.

126. Quia tamen communiter non dicitur res specificari à causa efficiente. Nam idem specie calor est , qui ab igne , & qui à sole producitur ; ideo addunt alij fundamentum concurrere ad specificationem relationis , quatenus ejus vnitas , vel diuersitas redundat & refunditur in rationem formalem termini : sicut scientia specificatur à medio ; & à principijs , quatenus eorum diuersitas refunditur in rationem formalem objecti scientiæ , à quo ipsa essentiam , & vnitatem sumere dicitur. Vnde existimo absolutè posse dici relationem specificari à termino formaliter sumpto , hoc est quatenus subest tali vel tali rationi fundandi. Sic enim illæ relationes erunt omnes ejusdem speciei quæ habebunt terminos ejusdem speciei formales , hoc est qui substant eidem rationi fundandi , vt omnes paternitates , omnes filiationes , neque potest contra hoc aliquid obijci quod sit alicujus momenti.

Cœterum supra dicta omnia sic intelligi debent , primò , vt reltiao specificetur à termino radicaliter sumpto , vt tactum est supra. Secundo , vt per fundamentum intelligatur fundamentum formaliter , vt substat tali rationi fundandi , quia idem materialiter sumptum potest diuersas relationes fundare per diuersas rationes fundandi , vt idem homo relationem identitatis ad alium hominem propter vnitatem naturæ ; paternitatis propter generationem , &c. Tertiò debent intelligi de termino totali , & adæquato , & de integra & totali ratione fundandi , propter eos, qui volunt filium vnicâ relatione referri ad patrem , & matrem : sed de hoc iam loquemur.

Denique dum dicitur relatio specificari à termino, sensus non est quod terminus sit intrinseca differentia relationis , cùm sit ab ea distinctus, & aliquid ei extrinsecum ; sed quod differentia essentialis, per quam relatio in suo esse intrinsecè constituitur, est specialis ordinatio ad specialem terminum : quemadmodum illius genus , quo a cœteris accidentis generibus discrepat , est communis ratio essendi ad aliud , seu ad terminum in communi : & ita terminus dicitur illam intrinsecè specificare.

127. Quæres vtrum filius vnicâ relatione , vel duabus distinctis referatur ad patrem , & matrem : & vice versâ pater , & mater duabus , vel vnicâ relatione filium respiciant ? pro responsione

Nota Galenum cum medicis , quos Scotus sequitur in 3. d. 4. q. vnicâ , existimare matrem concurrere actiuè ad generationem filij , non se-

cùs ac patrem: & ita ex ambobus tanquam agentibus partialibus constitui vnum integrum, & totale principium generationis. Ratio hujus opinionis est, quia pater, & mater sunt ejusdem speciei ex 10. metaph. c. Formas autem ejusdem speciei, consequuntur potentiæ naturales ejusdem speciei, vt patet in potentia vegetatiua, appetitiua &c. Deinde aliquando filius magis assimilatur matri, quàm patri: effectus autem non assimilatur causæ, nisi propter aliquam causæ actionem in illum, vt patet. Vnde communiter dicitur quòd agens intendit assimilare sibi effectum, seu passum.

At verò Aristoteles 1. de generatione animalium c. 2. & 19. & lib. 2. c. 4. ait matrem concurrere tantùm passivè ad generationem filij, ministrando materiam formationi corporis necessariam. Eum sequitur Diuus Thomas 1. 2. q. 81. a. 5. tertia p. q. 31. a. 5. q. 32. a. 4. q. 35. a. 5. ad 3. Cajet. q. 32. citatâ, & Thomistæ communiter. Vtraque hæc sententia probabilis est, & iuxta vtramque, resoluenda est quæstio.

128. Tenendo igitur postremam hanc sententiam, respondetur ad quæstionem primò ex Ferrariensi 2. contra gentiles c. 12. paulò ante quartam rationem Diui Thomæ, vnicam esse relationem in filio materialiter, duas formaliter: seu vnicam in esse rei, plures in esse relationis: quia sicut pater, & mater aliâ, & aliâ ratione sunt principium generationis filij: ita aliâ relatione filius accipit à patre naturam, & aliâ ratione à matre: ideo diuerso modo ab vtroque dependet. Vnde fundamentum filiationis est vnum materialiter in filio, duplex formaliter: & ita vnica est in eo filiatio materialiter, & secundùm rem, duæ verò formaliter; & secundùm rationem relationis. & sine dubio per illud *formaliter*, intelligit, *specie*, alioquin non responderet obiectioni, sibi factæ.

Respondetur secundò ex Caietano 1. p. q. 32. a. 2. ad 2. dubium; Banne ibidem; Complutensibus hic numero 87. in patre & matre esse duas relationes partiales, specie differentes; in filio verò vnicam filiationem specie, solâ ratione ratiocinatâ distinctam, quatenus ab intellectu comparatur modò ad patrem, modò ad matrem. Hoc expressè significat D. Thomas 3. p. q. 35. art. 5. ad 3. his verbis, *in hominibus ex parte parentum inuenitur duplex relatio, vna paternitatis, & alia maternitatis, quæ sunt specie differẽtes propter hoc quod aliâ ratione pater, & aliâ mater est generationis principium.* Et paulò infra, *ex parte autem prolis est vna sola filiatio secundùm rem, sed duplex secundùm rationem, in quantum correspondet vtrique relationi parentum secundùm duos respectus intellectus;* eo modo quo, inquit ibi Caietanus, albedo est vna secundũm rem, & multiplex secundùm rationem, puta vt visibilis, vt terminatiua alterationis, vt extremitas perspicui.

129. Ratio hujus responsionis est, quia licet concursus patris, & matris sint in diuerso genere causæ, materialis scilicet, & efficientis: tamen vterque requiritur tanquam causa partialis, intrinsecè ordinata ad com-

plendum vnicum integrum, & totale principium geniti: & ita ex parte ejus est vnica natiuitas, seu productio passiua pro ratione fundandi filiationem; & ex parte parentum est etiam vnica completa, & integra ratio terminandi, coalescens ex concursu actiuo patris, & passiuo matris.

Vnde cum hìc non sint plures termini formales totales, seu plures completæ rationes terminandi, specie distinctæ, non oportet vt in filio sint plures filiationes, specie diuersæ altera ad patrem, altera ad matrem. Secùs se res haberet, si relationes patris & matris essent totales, & habentes integras rationes fundandi, & terminandi diuersas: sic enim verum esset quod ait D. Thomas 1. p. q. 32. a. 2. *necesse est dicere quòd duæ relationes non sunt diuersæ secundùm speciem, si ex opposito vnica relatio eis correspondeat.*

130. Hæc vtraque responsio, & doctrina probabilis est: potest tamen dupliciter instari contra postremam: primò, quomodo filius alterutro parente mortuo referatur ad superstitem; an scilicet per nouam filiationem, vel per præcedentem? non per nouam, quia nulla noua ratio fundandi assignari potest: & cùm in hac sententia fundamẽtum referatur vnicâ relatione ad plures terminos ejusdem rationis, *v. g.* album vnicâ similitudine ad omnia alba ejusdem gradus, sequeretur producto nouo albo, omnia quæ ante alba erant, nouas receptura esse relationes, seu similitudines, prioribus desinentibus, quod est absurdum.

Non potest etiam referri per præcedentem, quia præcedens respiciebat vtrumque parentem vt terminum adæquatum, & effectum suum formalem indiuisibilter excedebat respectu vtriusque vt vnius completi: & ideo alterutro sublato non potest totum suum effectum formalem filio conferre, quia non potest referre ad vtrumque; neque etiam partem, quia tota manet indiuisibilis, & integra; atque adeo debet præbere subjecto integrum effectum formalem.

Ad hoc dicitur mortuo alterutro parente, nihil deperdi in filio quo ad rem: sed filiationem manere tantùm sub ratione, quâ antea terminabatur ad superstitem; non verò sub ratione, quâ antea respiciebat parentem iam mortuum: eo modo, quo relatio, quâ doctor refertur ad plures discipulos in eadem doctrina, vno mortuo nihil deperdit quoad rem, sed tantùm amittit extensionem illam extrinsecam, quâ priùs illum respiciebat, vt explicatum est numero 123.

131. Instatur secundò: quia relatio effectus ad causam diuersi generis, est diuersa. Nam forma ignis *v. g.* alio modo respicit materiam, in qua sustentatur, & alio modo ignem, à quo effectiuè procedit: ergo cum causalitas matris sit tantùm passiua, pertinens ad causam materialem; causalitas verò patris ad causam efficientem, oportet vt in effectu, nempe filio, sint relationes, specie diuersæ.

Ad hoc respondetur, illos duos concursus ordinari per se ad vnum totalem integrandum, ad hoc vt inde resultet vnum totale principium

effectus; quæ ordinatio non reperitur hoc modo in allato exemplo, vt constat. Quando vero dicitur matrem non concurrere actiuè, non ita debet intelligi quasi ipsa nihil agat; sed quòd ipsa non attingat effectiuè generationem, seu productionem ipsam filij substantialem. Nam aliunde ipsa effectiuè præparat, & disponit materiam proximam geniti. Vnde & potentia generatiua vtriusque, nempe matris, & patris, actiua est, & ejusdem speciei; sed differunt in re facta, quia mater actiua est materiæ proximæ geniti, propter quod filius ei sæpe assimilatur: pater verò est actiuus ipsius generationis substantialis in materia præparata: sicut virtus concoctiua est actiua materiæ proximæ, in quam agit nutritiua: conuertendo eam in substantiam aliti. Ex quo solutæ manent rationes pro prima sententia allatæ num. 127.

Nihilominùs si quis contendere velit in filio duas esse relationes partiales, specie diuersas & secundùm rem distinctas, non improbabiliter certè sentiet; nam instantiæ factæ sunt multùm rationabiles, eisque commodiùs satisfieri potest, vt constat.

132. Secundùm alteram verò sententiam, quæ ait matrem attingere actiuè ipsam generationem filij, tamquam causam partialem actiuam, ad quæstionem.

Respondetur primò eandem esse relationem in patre, & matre ad filium, est eadem relatio in pluribus trahentibus nauem ad ipsam nauem tractam; & eadem in magistro ad plures discipulos in eâdem doctrina.

Quod debet intelligi de eâdem relatione specie non eâdem numero, cùm sint plura subjecta distincta: & ideo in patre est vna partialis, & in matre altera partialis. In filio verò potest dici quòd sit etiam duplex partialis, ejusdem speciei, altera ad patrem, altera ad matrem, quia ab vtroque partialiter dependet in eodem genere causæ efficientis.

Respondetur secundò posse in hac sententia potiori iure quam in altera; admitti vnicam simplicem relationem in filio, solâ ratione ratiocinatâ distinctam per comparationem intellectus. ita vt intellectus non faciat in illa relatione respectum ad patrem, aut ad matrem, sed distinctionem tantùm rationis, dum cointelligit illam vt respondet patri, & iterum vt respondet matri, sicut loquitur Cajetanus.

133. Ratio hujus responsionis est quia effectus est unicus, vnica natiuitate, & generatione passiuâ ab vtroque parente procedens. Vnde sicut nauis tracta refertur ad plures trahentes, quia licet ipsi agant multis actionibus partialibus; vnum tamen passiuè tractum nauis inuehunt, ipsaque vno numero motu trahitur; ita filius referetur vnicâ relatione ad vtrumque parentem, quia vnicà natiuitate passiuâ est vtriusque filius: licet ipsi duplici actione partiali eum producere dicantur. Et hoc erit adhuc probabilius si vnica simplici generatione ipsum attingant, quod verum est si accidentia dicantur immediatè attingere productionem substantiæ, tanquam instrumenta: tunc enim accidentia patris, & matris

simul juncta elicient per modum vnius causæ vnicam actionem generatiuam; sicut calor, & siccitas simul concurrunt ad vnicam actionem, ignis productiuam, & quatuor simul qualitates primæ ad vnicam mixti generationem.

Et hoc magis confirmatur ex eo quòd mater tanquam causa minùs principalis subordinatur per se patri, vt magis principali & perfectiori, vt rectè docet Scotus in 1. dist. 3. q. 7. numero 21. & 22. Vnde vis actiua patris reducit vim actiuam matris de potentia remota ad propinquam, nam potentia causæ inferioris est remota quando superior non agit: ideoque superiori ad agendum determinatâ inferior cooperatur, vt rectè docet idem Scòtus in 3. d. 4. q. vnica num. 12. quo fit vt ex vtraque oriatur vnica actio vnius effectus productiua.

Propter hanc autem subordinationem & majorem perfectionem virtutis actiuæ patris, dixit Aristoteles matrem concurrere passiuè: tum etiam quia corpus prolis magis formatur de materia ministrata à matre, quàm de materia ministrata à patre. Ita eum explicat Scotus. Cœtera verò quæ contra hanc vltimam responsionẽ obijci possunt facilè ex dictis soluũtur.

SECTIO XIII.

De summo genere; & proprietatibus relationis.

134. CIRCA primam sectionis partem dubitatur: vtrum poni debeat aliquod summum genus pro isto prædicamento, vel in abstracto, vt relatio in communi; vel in concreto, nempe relatiuum. Cùm enim relatio, & relatiuum sint ad aliud; summum genus relatorum debet esse ad aliud, quia natura summi generis, & inferiorum illius eadem est. Vel ergo per illud, *aliud*, intelligitur aliquid superius, aut inferius, aut æquale. Non superius quia nihil summo genere superius est in eadem categoria: non inferius quia omne superius est de essentia sui inferioris, & de eo prædicatur in recto: relatiuum autẽ non est de essentia sui termini, neque de eo prædicatur in recto, vt patet discurrendo per omnia relatiua: nam pater non est de essentia filij, nec majus de essentia minoris &c. Superest ergo vt sit aliquid æquale: & ita si terminus relationis sit alia relatio secundùm probabilem opinionem sectione decimâ examinatam, sequitur esse duo summa genera in hoc prædicamento, quia non est major ratio cur relatiuum sit summum genus, quàm terminus, seu correlatiuum, cum vtrumque æqualiter participet rationem relati, nec habeat supra se aliud genus. Nam si ab vtroque abstraheretur aliquis conceptus communis genericus, de eo

fieret eadem quæstio ; an illud aliud ad quod diceretur ; esset superius inferius, vel æquale. Nihilominus

135. Dicendum est in hoc prædicamento dari aliquod summum genus ita communiter Philosophi. Ratio est primò, quia in omni alio prædicamento est aliquod summum genus, quod omnia sub se complectitur, ergo est in prædicamento relationis. Secundò relatio realis dicitur vniuocè & ***in quid*** de multis speciebus in hoc prædicamento contentis; veræ enim sunt istæ propositiones, ***paternitas est relatio***, ***similitudo est relatio***, ***æqualitas est relatio***, &c. ergo est summum genus. Denique definitio relatorum tradita ab Aristotele est vna, omnibus relatis conueniens, ergo illi debet respondere conceptus aliquis objectiuus, qui de omnibus dicatur. Hic autem est summum genus: vnde siue relatio exprimatur nomine abstracto relationis, siue concreto relati datur reuera summũ genus aliquod, sub quo constituuntur omnia quæ in hoc prædicamento collocantur. Non quòd genera accidentium velimus exprimenda esse nominibus concretis, contrarium enim statuimus q. 2. hujus libri numero 4. sed quia forma seu conceptus communis relationis potest applicari cuilibet fundamento apto, seu cuilibet subjecto referibili, & cum eo componere concretum, quod relatiuum dicetur, sub quo communissimè sumpto omnia particularia relata contineantur, sicut omnia alba sub hoc concreto, ***album***.

136. Ad argumentum verò in contrarium, facilis est responsio si terminus relationis dicatur eam terminare sub ratione absoluti. Tunc enim illud ***aliud***, in definitione positum, erit aliquid æquale, quod cùm non sit aliquid relatiuum, non constituet aliquod genus in prædicamento relationis, sed reduci potest ad aliud tanquam quoddam additum; imò neque in vllo alio prædicamento particulari stabiliri potest, sed vagatur per omnia, cùm nihil sit, nisi cujusque rei entitas, quatenus apta est ad terminandam relationem alterius. quod ipsi etiam Deo conuenit, vt patet ex dictis. Idemque dicendum est de fundamento ejusdem relationis; ejus enim ratio in communi non facit aliquod genus peculiare, sed vagatur per omnia, & indirectè reducitur ad istud non secùs ac terminus.

Si autem terminus dicatur esse aliquid relatiuum in relatiuis mutuis non verò in non mutuis, secundùm tertiam opinionem de qua sectione decimâ egimus, facilis etiam apparet responsio, quia cum in quibusdam terminus sit relatiuus, & in quibusdam absolutus, consequenter in sua communissima ratione sumptus abstrahit à relatiuo, & absoluto, solumque dicit sub ratione formali termini denominationem extrinsecam terminandi, petitam ex eo quod aliud ad ipsum tendat; & ideo non est per se in prædicamento relationis nisi tanquã aliquid additum vt ibidem dicebamus. atque adeo illud, aliud, ad hoc relatiuum in communi refertur, est ipsi æquale, sed non est genus relatiuum, & ideo non sunt duo suprema genera in hoc prædicamento.

Rursus si sumatur relatio in abstracto, quatenus est genus summum hujus prædicamenti, de omnibus relationum speciebus prædicabile *in quid*, tunc respondet Tataretus hoc capite in fine, & § *sciendum est primò*. Relationem hoc modo sumptam non referri ad aliud, sed esse rationem referendi, seu formam per quam formaliter aliquid refertur ad aliud, quod alij dicunt non referri vt *quod*, sed vt *quo*; & ideo non exigit terminum aliquem relatiuum, sibi adæquatum, & respondentem, sed tantummodo plura inferiora, de quibus prædicetur, vt genus. Atque ita non erunt duo summa genera.

137. Denique sumendo relatiuum in concreto, quatenus est id quod ad aliud per se refertur, atque etiam si relatio sumatur vt quid respiciens per se terminum, & statuẽdo terminum esse aliquid formaliter relatiuum, tunc optima erit doctrina Boëtij, & Simplicij hoc capite, item Alberti magni ibidem, & 5. metaph. tract.3. cap. 7. Scoti in 2. distinct. 21. q. vnica numero 7. & 8. Tatareti cap. de relatis, dubio 3. paulò ante tertium articulum. Videlicet relatiuum in communi, & generalissimè sumptum, non referri ad aliquod correlatiuum, sibi adæquatum. Cùm enim in suo conceptu comprehendat quidquid relatiuum est, nihil extra relinquit à se distinctum, quod relatiuum sit, & ita si refertur ad correlatiuum, refertur ad seipsum, quod absurdum est. Vocatur tamen relatiuum, seu *ad aliquid*, quia licet per se proximè non referatur, refertur tamen remotè per sua scilicet inferiora, & ideo per illud, *esse ad aliquid*, vel *esse ad aliud*, per quod relatio, vel relatiuum definitur, importantur singulæ relationes vel singula correlatiua, quæ terminant singulas relationes, in oppositis extremis particularibus existentes; & ita dicitur relatum in communi non referri ad aliud in actu exercito, sed in actu signato: hoc est, designat rationem, & causam formalem, propter quam singula relatiua tendunt ad terminos oppositos, sed ipsum non tendit per se ad correlatiuum, sibi æquale, & oppositum, nec exercet hujusmodi habitudinem & *esse ad aliud*, nisi in particularibus relatiuis sibi subjectis.

Ruuius hoc capite q. tertiâ vocat hanc sententiam falsam, & ejus authores, licet philosophiæ lumina ignorantiæ accusat, satis insulsè. Hoc autẽ probat primò, quia conceptus communis abstractus ab inferioribus, debet continere rationem essentialem inferiorum: sed ratio essentialis quorumcumque relatiuorum particularium est referri ad terminum: ergo hanc debet continere conceptus communis relatiui, abstractus à particularibus. Vnde sequitur relatiuum in communi referri ad terminum in communi, sicut relatiuum in particulari refertur ad terminum in particulari.

Secundò; qui vult definire patrem in communi, non potest nisi per communem etiam terminum eum definire, videlicet per genitum in communi, aut per filium in communi: ergo pater in communi refertur ad filium in communi, sicut hic pater ad hunc filium, & consequenter relatiuum in communi ad terminum in communi.

138. Verùm ad hominem sic argumentor: conceptus communis abstractus ab inferioribus debet continere per se rationem essentialem inferiorum. Abstrahatur ergo conceptus communis ab omnibus relatiuis vnius speciei, verbi gratia ab omnibus relatiuis æqualitatis: iste conceptus communis debebit referri ad terminum in communi sibi adæquatum, quia quodlibet relatiuum æqualitatis in particulari refertur ad terminum in particulari, quid ergo est terminus ille communis respectu relatiui æqualitatis in communi spectati? non aliquid absolutum, quia per se in relatiuis mutuis terminus est altera relatio, seu relatiuum formaliter: neque etiam aliquid relatiuum adæquatum, quia conceptus ille communis omnia relatiua a qualitatis sub se claudit, nullo extra relicto: nec potest dici quo dæquale in communi refertur ad aliud æquale in communi, nec simile ad aliud simile: ergo si refertur ad terminum adæquatum relatiuum, refertur ad seipsum, & non ad aliud: ergo tibi recurrendum est ad ignorantiam illam. Refertur ad aliud relatiuum in actu signato, concedo, in actu exercito, nego. Vel refertur per se proximè, & immediatè, nego; refertur remotè, & per sua inferiora particularia, concedo.

139. Itaque dico conceptum communem abstractum relatiui continere rationem essentialem inferiorum in actu signato, hoc est designat id, in quo ratio formalis, & essentialis relatiui, aut relationis posita est, quod est *esse ad aliud*: sed ipse non exercet munus, & habitudinem illam actu per se proximè, sed in inferioribus suis: & ideo relato communi conuenit essentialiter esse ad aliud, sicut particularibus, non proximè, sed remotè, vt dictum est. Præterea relatis disquiparantiæ, & diuersæ denominationis in communi conceptis, conuenit habere terminum communem, sibi adæquatum, & correlatiuum, vt pater in communi habet filium in communi, & vice versa: relatis vero æquiparantiæ vt æquali, simili, hoc non conuenit, vt explicatum est.

Ex dictis facilè erit ordinare seriem hujus prædicamenti: & primo loco ponetur relatio in communi pro summo genere: deinde tres species subalternæ pro diuersitate rationum fundandi, scilicet earum quæ fundantur in vnitate, in actione, & passione; in mensura, & mensurabilitate, quæ alias sub se habent species, vt quæ fundantur in vnitate, habent tres istas species identitatis, æqualitatis, & similitudinis. Item quæ fundantur in actione, diuersas habent species iuxta diuersitatem actionum & passionum in quibus fundantur: & similiter quæ fundantur in mensura, variantur iuxta diuersitatem proportionum inter mensuras ad mensurabilia quæ diuersitas petitur ex intrinseca perfectione cujusque rei mensurabilis ab alia. Cœtera per se nota sunt.

140. Quod spectat ad secundam sectionis partem, Aristoteles numerat hoc capite quinque relationis, vel relatorum proprietates, quas breuiter hic perstringam.

Primi est habere contrarium. Quod potest intelligi ratione fundamentorum, quæ contraria sunt, vt relationes fundatæ in albedine, & nigredine contrariæ sunt, quia albedo & nigredo sunt contraria. Et si hoc modo intelligatur, non conueniet omni relationi. v. g. non conueniet fundatis in quantitate, quia nihil est ei contrarium, & ita Aristoteles c. de quantitate dicit magnum & paruum non esse contraria, quia fundantur in quantitate. Sed magis placet dicere Aristotelem cap. de quantitate asseruisse ex propria sententia relationi nihil esse contrarium: hic autem inferre ex definitione antiqua relationis, ipsi aliquid esse contrarium, eoquòd comprehendat relata secundùm dici, vt vitium & virtutem; scientiam & errorem, quæ contraria sunt. Itaque relationi nihil est contrarium nec secundùm se, nec ratione fundamenti: non secundùm se, quia ex præcisa sua ratione dicit ordinem ad terminum, non autem ad subjectum; contraria autem dicunt ordinem ad subjectum, à quo se mutuò expellunt. Nec etiam ratione fundamenti, quia contrarietas fundamentorum se habet per accidens respectu relationum. Nam ad fundandas relationes similitudinis, & dissimilitudinis, sufficit per se diuersitas specifica inter albedinem, & nigredinem, siue contraria sint, siue non.

141. Secunda proprietas est recipere magis & minus, seu intendi & remitti. Hoc autem ei non conuenit ratione sui, quia inuariato fundamento, & termino, ipsa inuariabilis permanet. Imo nec propriè ratione fundamenti, aut termini: tum quia duo alba in sexto gradu, non sunt magis similia quàm duo alba in quarto, tum quia minuitur similitudo crescente albedine & viceversa. Nam duobus albis existentibus in quarto gradu minuetur similitudo, si augeatur albedo vnius vsque ad sex: & rursus si minuatur ejusdem albedo vsque ad quartum, crescet similitudo. Quando ergo duo alba, quorum vnum est in quarto & alterum in sexto, fiunt magis similia si augeatur albedo minor: hoc non prouenit ex intentione, aut remissione prioris similitudinis, sed ex variatione, & mutatione illius: fundamenta quippe sunt diuersa, diuersique termini, atque adeo variatur proportio in qua similitudo consistit. Quo fit vt quælibet relatio majoris vel minoris inæqualitatis in indiuisibili posita sit, vt rectè docet Diuus Thomas 1. 2. q. 52. art. 1. sub finem, quando ergo Aristoteles hanc proprietatem tribuit relatis, non loquitur nisi ex communi more vulgi: vel intelligit per suscipere magis, & minus, denominari magis vel minus tale, per accessum vel recessum ab vno perfecto termino, vt magis æqualia, quæ magis ad æqualitatem accedunt.

Tertia proprietas est dici ad conuertentiam, hoc est vnum relatum exprimi per habitudinem ad aliud, & viceversa: seu vnum denominari cum adjectione alterius, vt pater est filij pater, scientia est alicujus scibilis scientia; & scibile aliquâ scientiâ scibile. Ad hoc autem vt aliqua dicantur ad conuertentiam, quædam assignantur conditiones: prima, vt sint pa-

ria, nec vnum alio latiùs pateat, vnde auis, & ala non ſic ſe habent, quia multa habent alas, quæ aues non ſunt, ideoque ala non dicitur auis ala, ſed bene alati ala. Secunda eſt, vt vnum denotet habitudinem ad aliud. Tertia, vt vno defuncto alterum deſtruatur, & vnum per aliud definiatur.

142. Quarta proprietas eſt, relata eſſe ſimul naturâ. Duo autem requiruntur ad hoc vt aliqua ſint ſimul naturâ, ex Ariſtotele in poſtprædicamentis, capite de modis ſimul. Primum eſt vt mutuò ſe inferant, ſeu vt ab vno ad aliud ſit mutua conſequentia; vt ſi eſt pater, eſt filius: ſi eſt duplum eſt dimidium: & vice verſa. Secundò vt vnum non ſit cauſa alterius, quod debet intelligi de relatis formaliter ſumptis, vt relata ſunt. Nam licet pater ſit cauſa productiua ſubſtantiæ geniti, & conſequenter ſit hoc modo prior ipſo, ſaltem naturâ, quia prius eſt rem eſſe quàm producere effectum. Paternitas tamen non eſt cauſa filiationis, nec effectiua, nec finalis nec formalis, nec materialis vt patet, & ideo non priùs exurgit paternitas in patre, quàm filiatio in genito, ſed poſitis fundamento, & termino, vtraque relatio ſtatim neceſſariò reſultat; adeovt non poſſit eſſe fundamentum vt ſic, niſi ſit relatio; neque eſſe relatio niſi ſit terminus, neque eſſe terminus quin ſit fundamentum. Vnde relationes nullum habent inter ſe ordinem prioris & poſterioris, adeoque ſunt ſimul naturâ. Simplicius tamen ſecundam conditionem ſic explicat, vt vnum non ſit cauſa alterius tantùm, ſed debent ſibi mutuò eſſe cauſæ. Non enim minùs cauſa eſt Alexander, quòd Philippus ſit pater, quàm Philippus cauſa eſt, cur Alexander vocetur filius, quia ſi Philippus non habuiſſet Alexandrum aut alios filios, nunquam vocatus fuiſſet pater. Sed tunc ratio cauſæ debet latè ſumi pro mutua illatione, & conſequentia vnius ad aliud, vt explicatum eſt.

Quinta proprietas eſt quod relata ſint ſimul cognitione, & definitione, de qua fusè egimus ſupra numero 116. & hæc de relatione ſint ſatis.

QVAESTIO VI.

De prædicamento Qualitatis.

SECTIO I.

De definitione Qualitatis.

1. QVALITAS multipliciter ſumitur ex Ariſtotele 5. Metaphyſicæ capite 14. & alibi, præſertim tribus modis: primò quidem pro differentia eſſentiali cujuſque rei. Quia enim qualitatis ratio importat modum & determinationem ſubſtantiæ, vt rectè docet Diuus Thomas 1. 2. q. 49. art. 2. & differentia eſſentialis determinat potentiam generis, ſicut forma potentiam materiæ, ideo differentia eſſentialis meritò vocatur qualitas ſubſtantialis ipſius rei: nec non ipſa forma qualitas materiæ: & ita vſurpatur ab Ariſtotele loco citato. Secundò ſumitur pro quouis accidente, & vt comprehendit nouem prædicamenta accidentium: quâ ratione diximus in quarto, & quinto prædicabili accidens eſſe quod prædicatur de ſubjecto *in quale*, ſiue neceſſariò, ſiue contingenter. Tertiò denique ſumitur propriè & ſtrictè pro aliqua forma accidentali, quæ ſubſtantiam aliquo peculiari modo determinat, itavt ab ea purè & ſimpliciter denominetur qualis, hoc eſt ad quæſtionem factam per qualis ſit, reſpondeatur per accidentia hujus quarti prædicamenti, vt ſi quæratur, qualis eſt Petrus, reſpondetur propriè, *eſt albus*, *eſt calidus*, *eſt iuſtus*, *eſt grammaticus*. &c. Nam vt bene docet Albertus magnus in hoc prædicamento, capite primo: aliquid non denominatur ſimpliciter quale à qualitate primo modo ſumpta, ſed cum aliquo addito; vnde differentia dicitur prædicari in *quale quid*: ſimiliter à quantitate dicitur quantum, paruum, magnum, à relatione dicitur ad aliquid, non vero abſolutè quale. A cœteris denique potius dicitur qualiter ſe habet, quàm ſimpliciter quale: vt an ſedeat, quid agat, quid patiatur, an diu duret, quod etiam annotauit Porphyrius cap. de communitatibus, in comparatione generis cum accidente, vbi ait accidentia prædicari in quale, aut in quomodo ſe ſe habet res. *Qualis enim eſt Aetiops, ſi interrogatus fueris*, inquit, *reſpondebis, niger*: *& quomodo ſe ſe habet ſocrates? reſpondebis, ambulat, aut ſedet.*

2. In hoc igitur sensu hic describit Aristoteles qualitatem his verbis *qualitatem dico secundùm quam aliqui dicuntur esse quales.* Subinde verò enumerat, & explicat qualitatis species, & post hoc definit quale in plurali hoc modo, *qualia sunt quæ denominatiuè ab his dicuntur*: nimirum à qualitatibus iam enumeratis. Sed statim difficultas occurrit apud Boëtium: quia hoc modo fit circulus in definitione contra doctrinam ipsius Aristotelis, 6. topicorum cap. mihi 4. dum qualitas per quale, & quale rursus per qualitatem definitur, sic enim videtur idem esse prius & posterius, notius, & ignotius se ipso: & alia absurda inferuntur, quæ superiori quæstione annotauimus circa definitionem relatorum numero 107. Vnde Mendosa spretâ, vt solet, Aristotelis doctrina, irridet hanc definitionem disput. 14. metaphys. § 2. eamque vocat inanem nugationem.

Verùm in primis aduertendum est, vt rectè Boëtius respondet, cum Ammonio, & Simplicio, hanc definitionem non esse quidditatiuam, sed adumbratam naturæ qualitatis descriptionem. Nam summa genera non habent propriam definitionem, & si habere dicantur, multum difficile est eam tradere, & præsertim definitionem qualitatis, quia ratio eius in communi sumpta, cum abstrahat à materiali, & spiritali, non est ita proportionata nostro intellectui, qui conuerti debet ad phantasmata materialia, vt intelligat pro hoc statu. Et deinde talis ratio est absoluta, non respiciens aliquid extrinsecum præter subjectum, licet in particularibus speciebus reperiatur ordo quidam ad aliud, ideoque difficile est rationem ejus communissimam apprehendere, quod non contingit in alijs prædicamentis. Nam quantitas est per se sensibilis, relatio, & sex vltima, dicunt ordinem ad aliquid extrinsecum, per quod intellectus iuuatur ad clariorem cognitionem de illis habendam.

3. Aduertendum est secundò ex Aristotele 6. topic. cap. 4. citato: vbi ait definitionem debere tradi per priora, & notiora, dupliciter posse aliquid esse altero notius, primò secundùm se, secundò quo ad nos. Quod est in se prius, est simpliciter notius eo, quod posterius est; vt elementum syllabâ, linea plano, planum solido. Nobis verò contra interdum accidit, inquit, quia solidum sub sensum maximè cadit. Postea concludit loco 4. *simpliciter igitur melius est conari, vt ex prioribus posteriora cognoscantur quoniam ad scientiam gignendam, hoc magis est accommodatum: attamen apud eos qui ex talibus cognitionem adipisci nequeunt, necesse est fortasse definitionem conficere ex ijs quæ illis nota sunt, tales sunt definitiones & puncti, & lineæ, & plani: omnes enim ex posterioribus priora declarant, illud enim lineæ, illud plani, hoc solidi aiunt terminum esse.* Eandem doctrinam habet 7. metaph. c. 4.

Ex his facile est tueri definitionem Aristotelis, quam Philosophi communiter recipiunt, exceptis recentioribus quibusdam. Cùm enim non sit definitio quidditatiua &, rigorosa, sed descriptiua tantùm explicatio,

ſufficit vt tradatur per notiora nobis. Quale autem eſt notius nobis, quam ſit qualitas, quia concretum ſeu compoſitum notius eſt, quam abſtractum, aut forma, vt ait commentator 1. phyſic. commentò 3. eo quod, vt docet Ariſtoteles 7. Metaphyſ. cap. 1. concreta apparent magis entia, & faciliùs in ſenſus incurrunt. Vnde notior eſt nobis iuſtus, aut ſapiens, cujus opera iuſta cernimus, quàm ipſa iuſtitia, & ſapientia, quam ſolo intellectu apprehendimus.

Rectè igitur definiuit Ariſtoteles qualitatem per quale, tanquam per effectum formalem, ſignificatum nomine concreto & nobis eo modo notiorem: poſtea verò definiuit quale per qualitatem tanquam per quid notius naturâ, & ſecundùm ſe. Vbi non incidit in circulum vitioſum, quia prius explicuit qualitatis ſpecies, & hâc explicatione reddidit qualitatem notiorem quali, quod ita definiuit per eam. Licet enim hoc modo regredi à notioribus nobis, ad notiora naturà; & rurſus à notioribus naturà ad notiora nobis, abſque vllo vitio, vt dicemus infra de regreſſu.

4. Cœterum quia hujuſmodi definitio Ariſtotelis non ita exactè explicat quid ſit qualitas. Videndum eſt, vtrum aliqua alia poſſit aſſignari, quæ naturam ejus euidentiùs aperiat: multi enim hoc præſtare conati ſunt, & quiſque pro ſuo modulo propriam formauit.

Primo loco adeſt, ea quam multi recentiores admittunt hoc modo. *Qualitas eſt accidens abſolutum conſequens formam*. Hæc deducitur ex Diuo Thoma 5. Metaph. lect. 9. 3. p. q. 77. art. 2. alijſque in locis. Item ex Scoto in 4. ſent. d. 12. q. 2. num. 10. Vbi dicunt quantitatem ſequi materiam, & qualitatem formam. Sed in primis particulam illam, *abſolutum*, exiſtimo ſuperfluam, ſi ad relationem prædicamentalem excludendam poſita ſit, quia hujuſmodi relatio non poteſt dici propriè ſequi formam, tum quia per ſe non intenditur à natura, tum quia ſequitur etiam materiam, nam duæ materiæ numero diſtinctæ habent relationem identitatis: item ſequitur quantitatem, qualitatem ipſam, & omnia prædicamenta, vt conſtat ex dictis de relatione.

Deinde obijcitur quod actio ſequitur formam, & tamen qualitas non eſt. Item locus naturalis, qualis eſt locus ignis, terræ &c. non ſunt qualitates, & tamen ſequuntur formam, exigentem hujuſmodi locum, & ſitum: materia enim ſecundùm ſe eſt indifferens ad quemcumque locum.

Tertiò: quantitas ipſa formam ſequitur, debet enim eſſe proportionata magnitudo formæ recipiendæ, vnde alia eſt quantitas formicæ, alia bouis propter diuerſam animam vtriuſque. Denique in Angelis multæ ſunt qualitates, in quibus tamen non eſt forma.

Nihilominus his omnibus facilè ſatisfieri poteſt, formando definitionem in hæc verba. *qualitas eſt accidens intrinſecum, & permanens, ſolum conſequens formam*, Particula *permanens*, excludit actionem &

passionem, quæ natura suâ fluxa est & quasi in motu posita. Locus, situs, habitus, & quando, non sunt propriè accidentia intrinseca, sed adjacentia, aut si sint aliquid intrinsecum connotant tamen seu inuoluunt ordinem ad extrinseca, vt vbi ad locum externum, quando ad externam temporis durationem &c. vt annotauimus q. 2. hujus lib. num. 21. & sic non dicuntur simpliciter accidentia intrinseca.

5. Vel dicendum quòd hæc sequuntur etiam quantitatem, & materiam, substantiam, & accidens. Actio enim est etiam accidentis, vt calefactio caloris. Duratio item competit accidenti. Locus seu Vbi afficit etiam quantitatem, & materiam seu corpus: & multò magis ipse Habitus, & Situs, atque Relatio, vt dictum est. Quantitas denique dicitur sequi materiam, quia ad hunc maximè finem ordinata est, vt extendat materiam, eique conferat corpoream molem, & impenetrabilitatem: & quamuis dicatur formam sequi, non tamen solam sequitur, & ita rectè excluditur à numero qualitatum; imò formam sequitur non absolutè, vt quantitas est, sed ratione figurationis, organizationis, terminationis, quam accipit à figura, & forma, quæ sunt qualitates, & quæ ei competunt iuxta formæ exigentiam.

Omnis igitur qualitas à forma procedit, aut ei competit, aut ad eam ordinatur, siue naturalis sit, siue supernaturalis. Tandem quod vltimò affertur de Angelis, non vrget, quia per formam intelligi debet, tum incompleta, tum completa. Nam Angeli dicuntur formæ simplices, itemque cœlum ab Auerroë & alijs existimantibus ipsum carere materiâ.

Ex his igitur patet definitionem hanc non malè qualitati competere: quia tamen non satis explicat, quæ sit ratio illa, propter quam conuenit qualitati solam sequi formam, ideo valde confusè declarat ejus essentiam.

6. Secundò igitur definiri potest qualitas, *accidens quo substantia absolutè in se perficitur.* Hæc deducitur ex Alberto magno in hoc tractatu, cap. 1. vbi ait, cætera accidentia instituta esse ad præbendam substantiæ aliquam determinatam perfectionem: qualitatem vero hoc vendicare, vt eam absolutè perficiat, quia cum latissimè pateat, multiplex genus perfectionis illi impertit, & ideo simpliciter, & absolutè conuenit qualitati perficere substantiam, reliquis verò secundùm quid, & secundùm aliquem determinatum afficiendi modum, vt quantitati conuenit extendere, relationi ad aliud referre. Actio verò & passio sunt viæ potiùs ad perfectionem: quatuor autem sequentia prædicamenta substantiam iam perfectam consequuntur.

Hæc doctrina subtilis est, & valde conformis definitioni Aristotelicæ, quâ substantia denominatur à qualitate simpliciter perfecta, vt commentatur Albertus. Hoc vnum illi officere videtur, quòd multæ sint qualitates, quibus conuenire non potest, vt substantiam vllam perficiant. Nam habitus vitiosi, vt error, intemperantia, &c. nullius sub-

stantiæ

ſtantiæ poſſunt eſſe perfectio, neque in eſſendo, tanquam ornamentum, & connaturale complementum, vt notum eſt: neque in operando, quia inclinant, & flectunt ſubſtantiam ad operationem ipſi ſubſtantiæ diſſentaneam, & diſconuenientem. Perfectio enim ſubſtantiæ rationalis in operando, eſt vita ſecundùm rationem, cui repugnat habitus vitioſus.

7. Suares diſputatione 42. metaph. ſect. 1. numero 5. præcedenti Alberti doctrinæ innixus ſic qualitatem definit. *Qualitas eſt accidens quoddam abſolutum, adiunctum ſubſtantiæ creatæ ad complementum perfectionis eius tam in exiſtendo quàm in agendo.* Hanc definitionem ſequuntur Conimbricenſes, de Raconis, alijque non pauci recentiores. Eam tamen multis impetit Callego hoc capite, controuerſiâ 27. & poſt ipſum Complutenſes q. 2. & alij. Nam in primis particula *quoddam*, eſt omninò ſuperflua, vt patet. Sicut & iſtæ, *adiunctum ſubſtantiæ creatæ.* Tertiò hæc etiam verba ſuperflua ſunt, *ad complementum perfectionis eius.* Non poſſunt enim intelligi de complemento perfectionis ſubſtantialis, quia hoc eſt proprium ſubſiſtentiæ. Ergo de complemento perfectionis accidentalis: hoc autem conuenit qualitati ex eo quòd ſit accidens: nam omne accidens abſolutum, hoc ipſo quod eſt tale ens, complet ſubſtantiam in aliquo eſſe, & perfectione accidentali ſecundùm hanc doctrinam.

Vltima item verba, *tam in exiſtendo, quàm in agendo*, vitio non carent. Nam vel ſumuntur collectiuè, & ſic non conueniunt omni qualitati, quia ex opinione Suares, qualitates tertiæ ſpeciei non ſunt per ſe inſtitutæ ad agendum, & vix hoc conuenit figuræ, & formæ. Vel ſumuntur diſiunctiuè, & ita non erit vna definitio conueniens qualitati in communi, ſed erit multiplex, conueniens ſingulis qualitatis ſpeciebus, quarum aliæ perficiunt ſubſtantiam in exiſtendo tanquam ornamenta, alia in agendo.

Præterea aliquæ ſunt qualitates, quibus nullâ ratione competit complere perfectionem ſubſtantiæ, nec in exiſtendo, nec in agendo, vt ſunt habitus vitioſi ſicut notauimus in fine numeri præcedentis, & miror quòd Suares in tam longa verborum ſerie, quam in explicanda qualitatis natura conſumit, illud non aduerterit, aut ſimularit. Dicit quidem numero 6. ſuæ definitioni & doctrinæ non obſtare, quod aliquæ qualitates ſint diſconuenientes aliquibus ſubjectis, quia per accidens in eis exiſtunt: per ſe autem inſtitutæ ſunt ad completam perfectionem alicuius ſubſtantiæ. Sed hoc non poteſt quadrare habitibus vitioſis, vt oſtendimus. Denique hæc definitio competit quantitati. Ipſa enim adjungitur ſubſtantiæ creatæ ad complementum perfectionis ejus, vt connaturaliter exiſtat, & operari poſſit.

8. His tamen non obſtantibus, definitio iſta multa rectè dicta continet, multamque lucem affert huic materiæ, vnde ne penitus reijciatur: in primis dico, eam non eſſe eſſentialem, ſed deſcriptiuam, declarantem à

poſteriori naturam qualitatis per diuerſa officia, ſeu effectus, qui varijs illius ſpeciebus conueniunt. Eâdem enim ratione ſupra deſcripſimus quantitatem ex diuiſione illius in ſuas ſpecies. Deinde reſecanda cenſeo quæ ſuperflua ſunt, vt particula, *quoddam*, quæ nec ponitur vt genus, nec aliquid addit ſupra id, quod pro differentia collocatur. Particula, *abſolutum*, poteſt aſſumi ad excludendam relationem prædicamentalem. quamuis etiam omitti poſſit, quia relatio non intenditur per ſe à natura, nec aliquod ornamentum ſubſtantiæ confert, nec illam complet in eſſendo vel operando, ideoque ſufficienter excluditur per verba ſequentia. Dicitur verò *adiunctum ſubſtantiæ creatæ*, non ad excludendam increatam, quamuis Suarez eo ſolum reſpexiſſe videatur; ſed vt reijciatur quantitas, quæ non conuenit ſubſtantiæ creatæ in communi: non enim conuenit angelis, quibus tamen qualitates multæ inſunt, vnde qualitas ſequitur ſubſtantiam creatam in communi: hoc enim ipſo quod creata eſt, eſt imperfecta, & limitata, ideoque perfici debet, & compleri per accidentia, & maximé per qualitatem, tanquam omnium accidentium perfectiſſimum, cui proinde munus hoc abſolutè tribuitur.

Propter difficultatem verò de vitioſis habitibus allatam, poſſunt vltima verba aliquantulum mutari hoc modo ad perficiendam illam, vel determinandam in eſſendo, vel operando. Licet enim habitus vitioſus non ſit perfectio ſubſtantiæ, eam tamen determinat ad ſic agendum, cum alioquin ipſa ſit per ſe indifferens ad bonas, & malas actiones. Vnde tandem reſultabit hæc qualitatis deſcriptio, *qualitas eſt accidens adiunctum ſubſtantiæ creatæ ad perficiendam illam, vel determinandam in eſſendo, vel operando.* Quæ rectè hoc modo tradita nullis videtur patere calumnijs, & alteri accidenti conuenire nequit, quia actio, & paſſio ſunt viæ ad perfectionem, aut determinationem: quatuor verò vltima prædicamenta ſupponunt iam perfectam, aut determinatam ſubſtantiam, vt dictum eſt numero 6.

9. Addam & iſtud in fauorem huius & antecedentis definitionis, ad ſoluendum illud quod de vitioſis habitibus opponitur: qualitati ſecundùm communiſſimum, & ſupremum prædicamenti ſui conceptum conuenire, vt perficiat, compleatque ſubſtantiam in eſſendo, vel operando: per accidens autem eſſe, quòd aliquæ illius determinatæ ſpecies, ratione particularium differentiarum, malè afficiant aliquas particulares ſubſtantias, quia hoc eis non conuenit vt qualitates ſunt, ſed vt ſunt tales qualitates, & ratione prædicati non generici, ſed ſpecifici. Quomodo albedini conuenit diſgregare viſum, non vt color, ſed vt albedo eſt. Deinde omnes qualitates à natura inſtitutæ, bonæ ſunt, & ad perficiendam aliquam ſpecialem ſubſtantiam ordinatæ; habitus verò mali, vt mali, non à natura ſed prauitate creaturæ rationalis, & libertatis noſtræ vitio procedunt, vnde vt à natura procedunt cùm ſint effectus Phyſici illius, poſſunt dici illam phyſicè perficere, licet non moraliter.

Hoc igitur bene, & attentè consi lerato, legitima erit definitio postrema in hæc verba, *qualitas est accidens quo substantia creata perficitur en existendo, vel operando.* Et quia vltima verba, *in existendo, vel operando*, faciunt eam descriptiuam, & particularium specierum munera complectuntur vt adnotauimus numero 6. altera definitio numero sexto tradita, isti præferenda est, quia conuenit qualitati secundùm rationem supremam, & communissimum prædicamenti sui conceptum, qui deinde diuiditur per speciales perfectiones; quas substantia accipit siue in suo esse, siue in virtute agendi, à diuersis qualitatis speciebus.

SECVNDA PARS SECTIONIS.

Expenduntur quædam aliæ definitiones qualitatis.

10. ACCEDO nunc ad definitiones, quæ ex Doctrina D. Thomæ eruuntur multis in locis, præsertim prima parte, quæst. 28. art. 2. & prima secundæ q. 49. art. 2. In primo loco ait, propriam rationem qualitatis consistere in eo quod sit dispositio substantiæ: sicut propria ratio quantitatis consistit in eo quod sit mensura substantiæ. In alio vero loco hæc habet. *Propriè qualitas importat quendam modum substantiæ: modus autem est, vt dicit Augustinus super Genesim ad litteram, quem mensura præfigit: Vnde importat quandam determinationem secundùm aliquam mensuram* &c. Ex his Thomistæ, præsertim Complutenses, duas eliciunt definitiones qualitatis. Primam sic. *Qualitas est dispositio substantiæ, vel accidens dispositiuum rei in se ipsa.* Secundam vero sic. *Qualitas est accidens imponens modum, seu determinationem substantiæ.* Pro quarum intelligentia.

Nota disponere idem esse quod ordinare, seu ponere aliqua cum ordine: vnde Arist. 5. metaphys. cap. 19. ait dispositionem esse ordinem habentis partes; hunc autem ordinem esse posse, aut secundùm locum, aut secundùm virtutem, seu potentiam, aut secundùm formam. Primus ordo, quo partes corporis correspondent partibus loci sic vel sic, ad prædicamentum situs pertinet: alij duo videntur proprij esse qualitatis. Ordo enim partium secundùm formam, potest referri ad quartam speciem qualitatis, nimirum formam & figuram, & ita comprehendere pulchritudinem, quæ est forma ex debita partium corporis dispositione resultans: item organizationem corporis animati, & alia id genus. Ordo ve-

rò partium secundùm virtutem seu potentiam potest sic intelligi, cum Caiet. 1. 2. q. 54. art. 4. § *quo ad secundum.* Quòd in substantia sunt quædam partes, quatenus in ea est indifferentia, vel potestas ad plura. Nam secundùm illa plura, & diuersa, quæ respicit, intelligitur esse multiplex, saltem virtualiter; & ita habere quasi plures partes, quas disponit, actuat, & ordinat qualitas.

11. Quod exemplo declarari potest, in anima rationali, verbi gratiâ, in qua secundùm se spectatâ, vt est radicale principium omnium proprietatum, & potentiarum, quæ ab ipsa oriuntur, intelligimus esse substantiales inclinationes, & partiales virtutes ad plura; quæ inclinationes intelliguntur quasi confusæ, & inordinatæ, donec determinentur &c. actuentur & ordinentur per ipsas potentias, scilicet per potentiam intellectiuam, volitiuam, appetitiuam, &c. quæ sunt qualitates secundæ speciei. Rursus hujusmodi potentiæ sunt partes animæ, seu virtutes partiales illius, secundùm quas adhuc ipsa est indifferens ad multa, vt secundùm voluntatem ad bene, vel malè amandum: secundùm intellectum ad verè vel falsè intelligendum, ad hoc vel illud objectum percipiendum, &c.

Vnde in eis sunt multæ veluti partiales virtutes confusæ, inter quas ordinem ponunt habitus, qui sunt prima qualitatis species: nam per habitum v. g. temperantiæ disponitur voluntas, & per voluntatem anima ad ordinatè vtendum delectationibus cibi & potus: per habitum Geometriæ disponitur intellectus, & per intellectum anima ad cognoscendam v. g. naturam trianguli, deinde ad cognoscendam naturam solidi, & alia hujusmodi objecta, ad quæ intelligenda habet quasi diuersas vires, inter quas Geometria ordinem ponit, priùs actuando vnam, deinde aliam, siue per diuersos partiales habitus, siue per nouam extensionem ejusdem ad diuersa objecta partialia. De quo in libro de scientia.

Pari ratione in tertia specie, quæ dicitur passio, & passibilis qualitas, licet demonstrare. Nam quando in materia ligni v. g. quæ indifferens est, & habet quasi innumeras, & confusas potentias ad recipiendas omnes formas, recipitur calor, siccitas, frigus, albedo &c. per tales qualitates ponitur ordo, & determinata dispositio inter hujusmodi potentias materiæ: & hoc idem fit in forma quantum ad virtutem agendi, vt de anima rationali ostensum est.

Denique de quarta specie, nempe forma & figura, dictum est numero 10., quomodo ipsa disponit partes corporis in pulchritudine, in organizatione viuentium &c, figura quippe hominis, v. g. disponit partes corporis ejus quodam, & certo modo, ita vt hæc coniungatur illi, & non alteri, hæc sequatur illam sic, vel sic, ista sit oblonga, & in latum porrecta, ista in rotundum conformata &c. & quidem absque dependentia à loco, vel absque ordine ad ipsum, sicut præstat situs; sed in ordine ad seipsas, eas ordinando, & disponendo inter se cum certa mensura, &

moo; quod quantitas sola nequit efficere, hæc enim sine figura, esset omnino informis & indeterminata, quia sine modo illo porrigeretur: & idem videre licet in figura mathematica, vt triangulo, quadrato, solido &c.

12. Ex quibus explicata relinquitur prima definitio, & simul ostenditur nulli alteri accidenti conuenire, quod sit dispositiuum substantiæ, modo tradito. Nam quantitas vt iam dicebamus, sine figura nullum teneret modum: relatio non ordinatur per se ad vllam substantiam: actio & passio sunt viæ, quibus medijs substantia per qualitatem actuatur, & disponitur res in seipsa: sed esse in loco, in tempore, in hoc situ, sub hoc habitu, conuenit ei ab extrinseco, vt per se notum est.

Ex his etiam explicata manet altera definitio, quod nimirum *qualitas sit accidens imponens modum & determinationem substantiæ* Hic enim modus, & determinatio idem sunt ac dispositio, in sensu iam explicato. Vnde legitimæ sunt ambæ definitiones, imò eundem habent sensum, nec aliquid in contrarium obijci potest, quod sit alicuius momenti. Sunt tamen nonnulli, quibus primo intuitu displicent vocabula, *dispositio, & modus*. Nam modus aliquid imperfectum intellectui primò obijcit: dispositio verò est prima qualitatis species: & sic genus definiri videtur per suam speciem: præter quam quòd cæteris accidentibus conuenit disponere substantiam, quantitas enim disponit eius partes, vt vna sit sursum, altera deorsum &c. Vbi determinat pariter substantiam ad esse hic: & non alibi: passio, & actio eandem disponunt ad recipiendam hanc formam: & sic de alijs. Vnde vocabulum hoc est valde ambiguum, & multa indiget disquisitione, vt intelligatur legitimam substantiæ definitionem componere, vt patet ex dictis numero præcedenti.

13. Propter hæc, duas sequentes formæ definitiones. ex 2. loco D. Thomæ *qualitas est accidens absolutum, determinatiuum substantiæ cum certa quadam mensura. Qualitas est forma intrinseca, & absoluta per quã potentia substantiæ determinatur ad aliquod esse accidentale cum certa quadã mensura & modo* ponitur *absolutũ* vt excludatur relatio prædicamentalis. Additur *intrinseca* vt excludantur accidentia vltimorum prædicamentorum, si extrinsecè tantũ substantiam afficiant; vel alioquin etiam excluduntur, quia potius supponunt iam determinatam, & completam substantiam, vt dictum est num. 6. Actio verò & passio sunt viæ ad determinationem, vt notatum est ibidem. Verba sequentia ostendunt munus cujusque formæ, quod est terminare potentiam aliquam subjecti. Per vocabula, *ad aliquod esse accidentale*, distinguitur qualitas à differentia essentiali, & à forma substantiali, quæ dicitur qualitas, vt notatum est numero 1. Additur denique *cum certa quadam mensura, & modo*, tum ad excludendam quantitatem, quæ licet terminet potentiam, quam habet materia, vt per eam extendatur, hæc tamen extensio non est limitata & determinata secundùm se, sed termina-

tur per formam, & figuram, vt explicatum est numero 11. in fine; tum vt ostendatur quòd omnis qualitas imponit modum substantiæ, seu eam actuat cum ordinata determinatione, vt explicatum est. Vnde hæ duæ definitiones eundem habent sensum cum duobus præcedentibus, vt constat, & tantùm aliquid videntur afferre claritatis, aut aliquam tollere ambiguitatem; magis autem explicabuntur sectionibus sequentibus: dum qualitatem in suas species diuiserimus.

SECTIO II.

De diuisione qualitatis.

14. ARISTOTELES post definitionem qualitatis, quatuor illius genera, seu species subalternas assignat. Prima est habitus & dispositio: secunda est potentia & impotentia: tertia est passio, & passibilis qualitas: quarta denique forma & figura. Circa diuisionem verò istam quatuor præsertim inquiruntur. Primum an sit essentialis, seu generis in proprias species: secundum an sit adæquata, ita vt nullæ possint assignari qualitates, quæ sub aliqua ex his speciebus, non comprehendantur. Tertium vnde sumatur sufficientia hujusmodi diuisionis. Quartum denique vtrum realiter distinguantur inter se, an sola ratione, ita vt eadem numero qualitas constituatur sub multis speciebus ex assignatis.

Dicendum est primò diuisionem hanc esse essentialem, seu generis in species. Est contra quosdam antiquos apud Albertum magnum hoc loco cap. 3. existimantes diuisionem istam non esse generis in proprias species, sed esse tantùm secundùm diuersos quosdam modos accidentales, conuenientes diuersis qualitatibus: aut etiam eidem. Hanc sententiam tenet etiam Scotus in hoc capite q. 1. & in 4. sent. d. 6. q. 10. numero 14. quem sequuntur aliqui recentiores.

15. Probatur conclusio primò ex Aristotele hoc capite, vbi vocat hujusmodi qualitates modò species, modò genera, nimirũ subalterna: ait enim, *atque vna quidem species qualitatis, habitus dispositioque vocatur.* Deinde, *aliud qualitatis genus est: tertium, quartum qualitatis genus est*, &c. At species, & genera subalterna debent sub aliquo genere superiori, quod in ea diuidatur, comprehendi; ergo ista diuisio erit essentialis, & generis in proprias species.

Probatur secundò. Categoria est series generum, specierum, & indiuiduorum: ergo cùm qualitas constituat vnam categoriam ex Aristotele, & communi sententia, debet habere genera, & species proprias;

vnde qui negant ſupra aſſignatas eſſe veras ſpecies, debent alias aſſignare, vel tradere differentias quidditatiuas, per quas hujuſmodi ſpecies diſtinguantur.

Probatur tertiò: quia ſi illa diuiſio eſſet in modos accidentarios, qualitas non diceretur eſſentialiter de illis, quod falſum eſt: nam iſtæ prædicationes ſunt quidditatiuæ, *potentia naturalis eſt qualitas: habitus eſt qualitas*: ſicut iſtæ, *virtus eſt qualitas ſcientia eſt qualitas &c.* quæ ſub habitu continentur.

16. Dicendum eſt ſecundò: hujuſmodi diuiſionem eſſe adæquatam, ita vt nec plures ſint qualitatis ſpecies immediatæ, nec pauciores; eſt communis: licet aliqui ſint qui formam & figuram nolunt eſſe qualitates, de quo infra: & aliqui etiam, inter quos, & Boëtius, velint alias eſſe qualitates, præter enumeratas, eo quod Ariſtoteles traditis illis quatuor, iſta ſubjunxit *fortaſſe autem & alius quiſpiam qualitatis modus videbitur eſſe qui tamen maximè dici ſolent, hi ferè ſunt.*

Sed ad hoc communiter reſpondetur Ariſtotelem modeſtiæ cauſa ita locutum fuiſſe, & ad ejus authoritatem, ac grauitatem pertinere ſimilia verba ſingulis addere tractatibus, quaſi rem abſolutam non præſtiterit, vnde fatetur hîc ſe non agnoſcere alias qualitatis ſpecies, & ſi quæ videantur aliæ poſſe aſſignari, ad has facilè reuocari. Veritas autem hujus concluſionis patebit, quando de ſingulis ſpeciebus egerimus, & oſtenderimus in qua ex his quælibet qualitas reponi debeat: tum etiam ex modis colligendi quadripartitam iſtam diuiſionem, quos hic præcipuos ſubijcio: & eſt tertium quod explicandum ſuſcepimus.

17. Simplicius hîc rationem & ſufficientiam hujus diuiſionis ſic explanat: omnis qualitas aut eſt aduentitia, aut naturalis: ſi aduentitia, conſtituit primam ſpeciem, habitum ſcilicet, & diſpoſitionem: ſi verò ſit naturalis, vel dicit potentiam, vel actum: ſi potentiam conſurgit ſecunda ſpecies, quæ dicitur potentia, & impotentia: ſi actum, vel eſt in profundo ſubjecti, & conſtituit tertiam, nimirum paſſionem, & paſſibilem qualitatem: vel in ſola ſuperficie, & conſtituit formam, & figuram.

Hanc rationem Simplicij non approbat D. Thomas 1. 2. q. 49. art. 2. quia in prima ſpecie ſunt etiam qualitates naturales, vt eſt ſanitas, & pulchritudo. Nam Ariſtoteles hoc capite ponit ſanitatem in prima ſpecie, ſicut & pulchritud. 7. phyſ. cap. 3. & tamen eſt qualitas naturalis. Item in tertia, & quarta ſpecie ſunt multæ qualitates aduentitiæ, & non naturales: Nam calor eſt aduentitius, & non naturalis aquæ, item figura quadrata, quam habet in vaſe quadrato, & ita de ſimilibus. Denique hoc modo non ſeruatur debitus ordo, quia quod naturalius eſt, prius eſt; Simplicius autem primam ſpeciem, nempe habitum ponit inter aduentitia.

18. Quia tamen ratio Simplicij ſatis probabilis eſt, poteſt reſponderi ad rationes D. Thomæ, ſanitatem, pulchritudinem, calorem, frigus,

ægritudinem, & alia id genus, quæ ab Aristotele ponuntur in prima specie, non esse propriè habitus, vel dispositiones, sed tantùm per quandam analogiam, quatenus imitantur habitum, & dispositionem in eo, quòd facilè, vel difficilè dimoueantur, disponantque subjectum bene, vel malè: nec aliud velle Aristotelem quàm declarare, per hujusmodi res sensibiles, quâ ratione habitus bene vel malè afficiant substantiam, aut potentias, in quibus existunt. Vt explicant Alexander, & Albertus. Et reuera, quod spectat ad sanitatem, hæc non est aliquid distinctum à recto temperamento, & debita complexione quatuor primarum qualitatum viuentis: quod quidem temperamentum, non nisi valde impropriè habitus nuncupari videtur, cum non sit vna qualitas per se, sed aggregatum ex contrarijs. Nec aliter philosophandum est de pulchritudine: non enim est vna qualitas, sed ex colore, figura, & partium proportione resultat, & ad quartam speciem potius reuocanda videtur, quàm ad vllam aliam: quia tamen est ornamentum corporis, sicut habitus animæ, potest per analogiam habitus nuncupari: quod dictum volo absque præiudicio opinionis Diui Thomæ, vt qui voluerit, eam sequatur; de quo infra redibit sermo.

Ad aliud respondendum est, per accidens esse, quòd qualitates tertiæ, & quartæ speciei possint esse aduentitiæ respectu quorumdam subjectorum, quia per se sunt connaturales respectu sui proprij subjecti: habitus verò ab intrinseco, & per se est aduentitius, quia vel à Deo infunditur, vel proprijs actibus acquiritur per extrinsecam quasi efficientiam.

Ad vltimum dicemus statim, quare habitus, licet aduentitius sit, in prima tamen specie qualitatis reponatur. Aliam rationem huius diuisionis affert Ammonius, sed est satis longa, obscura, & minùs probabilis, ideoque eâ omissâ, venio ad Diuum Thomam.

19. Diuus Thomas loco citato 1. 2. q. 49. art. 2. hac ratione diuisionem istam deducit. Qualitas, vt patet ex dictis, importat modum, seu determinationem subjecti secundùm esse accidentale. Hæc autem determinatio potest accipi, vel in ordine ad ipsam naturam subjecti, vel secundùm actionem & passionem, vel secundùm quantitatem. Si in ordine ad naturam subjecti, constituitur prima species, scilicet habitus & dispositio. Natura quippe est finis & id, quod consideratur in re: vnde cum ex Aristotele 5. metaph. cap. 20. habitus sit dispositio, secundùm quam aliquis disponitur bene vel malè, hoc est conuenienter, vel disconuenienter ad naturam suam, vt per sanitatem, & ægritudinem; habitus ponitur prima species qualitatis.

Determinatio verò secundùm actionem & passionem constituit secundam, & tertiam speciem. Nam si pertinet ad principium actionis, & passionis, inquiunt Cajetanus, Complutenses, Sotus & alij, est naturalis potentia, vel impotentia, spectans ad secundam speciem, quæ præsupponitur

ponitur ad actionem. Quod ſi ſit terminus actionis, & paſſionis, pertinet ad tertiam ſpeciem, nimirum paſſionem, & patibilem qualitatem. Denique ſi accipiatur determinatio ſecundùm quantitatem, conſtituetur quarta ſpecies, nempe forma, & figura, quæ ſequitur omnes alias, quia aliæ modificant, & diſponunt totum, ipſamque ſubſtantiam; iſta verò quantitatem exteriorem.

20. Hic diſcurſus valde probabilis eſt, ſuis tamen non caret difficultatibus. Nam in primis qualitas cujuſcumque ſpeciei eſt actiua: ergo malè dicitur, quod determinatio quoad operationem, conſtituat ſecundam ſpeciem, ſcilicet potentiam. Antecedens patet; nam aliquis habitus eſt actiuus, vt charitas producens actum amoris diuini: ſcientia actum ſcientificum &c. calor etiam qui eſt in tertia ſpecie, actiuus eſt vt patet; idemque cernere licet in figura, nam acuta facilè ſcindit in ferro, rotunda multò magis facit ad motum quam angularis.

Secundò: omnis etiam qualitas eſt terminus actionis, vel proximè, vel remotè: omnis quippe producitur ab aliquo agente, vt patet in habitu, per iterationem actuum acquiſito: in potentia per emanationem naturalem à principio radicali procedenti: in figura, & forma, quæ reſultant ex actione primarum, aliarumue qualitatum, ſicut colores, ſapores &c. ergo omnes qualitates ad tertiam ſpeciem pertinebunt. Nec valet dicere quod per actionem ſeu paſſionem intelligatur alteratio propriè dicta, quia ſic lumen aëris, & lux ſolis non eſſent qualitates paſſibiles: & ſi intelligatur actio latè ſumpta, tunc potentiæ, habitus, & figura &c. ad tertiam ſpeciem pertinebunt.

Tertiò: ratio conuenientis, vel diſconuenientis reſpectu naturæ, quæ aſſignatur habitui, conuenit alijs. Nam potentiæ naturales ſiue dubio benè afficiunt ſuum principium: item calor, qui eſt in tertia ſpecie, benè afficit ignem, dulcedo ſaccharum, aut mel: figura pariter conueniens eſt ſuo ſubjecto, vt rotunditas terræ: ergo omnes pertinebunt ad primam ſpeciem.

Quartò: Ariſtoteles hoc capite non dixit ſolam qualitatem eſſe, quæ fit per paſſionem, ſeu quæ eſt terminus paſſionis: ſed quæ vel per paſſionem fit, vel quæ cauſat paſſionem in ſenſu. Ergo malè dicitur tertiam ſpeciem conſtitui eoquod ſit terminus paſſionis, aut motus.

21. Reſpondetur ad primum, ſolam potentiam ordinari per ſe primò ad operationem abſolutè, non autem alias ſpecies, licet alioquin ſint actiuæ; ſed earum rationes ſpeciales aliunde deſumi.

Reſpondetur ad ſecundum, in tertia ſolum ſpecie conſiderari quòd ſit terminus paſſionis, in alijs verò rationem illam ſe habere per accidens.

Reſpondetur ad tertium ſimiliter: neque enim in intellectu, v. g. conſideratur quod ſit principium operandi benè, vel malè, ſed abſolutè, quod ſit principium intelligendi: in errore verò, qui eſt habitus, conſideratur quòd ſit principium operandi malè, & diſconuenienter ad

naturam rationalem; in virtute verò, quod ſit principium operandi conuenienter ad eandem naturam: in calore autem, & alijs qualitatibus tertiæ ſpeciei non conſideratur ratio benè vel malè afficiendi ſubjectum: quod ſi ſub hac ratione ſpectentur, pertinebunt ad primam ſpeciem, vt vult D. Th. 1. 2. q. 49. citata, art. 2. ad 1. idemque de figura dicendum eſſe ait.

Propter quartum, exiſtimo non eſſe coarctandam doctrinam D. Thomæ ad ſenſum prædictum, ſed hoc modo intelligendam, quòd determinatio ſecundùm actionem, & paſſionem, conſtituat ſecundam, & tertiam ſpeciem: ſecundam quidem, ſi talis determinatio fiat per principium naturale operationis: tertiam verò ſi fiat per formam natam ingerere paſſionem ſecundùm ſenſus, vt eſt calor, ſapor &c., aut à paſſione aliqua procedere, modo inferiùs explicando: ſic enim tertia ſpecies conſtituitur per hoc quod ſit vel cauſa, vel terminus paſſionis.

22. Suares diſput 42. Metaphyſ. ſect. 5. num. 7. aliam hujus diuiſionis rationem elicit ex ſua qualitatis definitione, de qua nnmero 7. egimus. Po eſt autem breuiter ſic proponi. Qualitatis eſſentia in eo ſita eſt, vt ſit perfectio, & complementum ſubſtantiæ tam in exiſtendo, quam in operando: ſi ergo adueniat illi primò, & per ſe propter operationem, conſtituentur duæ primæ ſpecies; ſecunda quidem, ſcilicet potentia, ſi adueniat illi vt principium proximum operationis, inſitum à natura: prima verò, nempe habitus, & diſpoſitio, ſi adueniat vt principium operationis, ſuperadditum ad iuuandam potentiam, & dandam illi facilitatem ad operandum. Quod ſi adueniat ſubſtantiæ ad complendum ejus eſſe, illudque ornandum, & perficiendum; vel eſt terminus extenſionis illius, conſequens, ſeu afficiens quantitatem, & ſic erit forma & figura: vel eſt diſpoſitio ſubſtantiæ, eam fouens, conſeruans, & exornans; & conſtituetur tertia ſpecies, nimirum paſſio, & patibilis qualitas.

Hunc modum explicandi prædictam diuiſionem, impugnant Sanches lib. 5. Logicæ q. 43. Mendoſa, Ouiedo, & alij in metaphyſica: ſed nihil objicitur, quod faceſſat negotium, aut ſi ſit alicujus momenti, illud proponemus, & ſoluemus ſect. de patibili qualitate; ad hanc enim maximè pertinent quæ obijci ſolent. Vnde modus iſte valde probabilis apparebit, iuxta quem redditur ratio ordinis quatuor illarum ſpecierum qualitatis, quamuis non ſit neceſſe dicere Ariſtotelem in tali enumeratione ordinem aliquem ex propoſito obſeruaſſe. Primo igitur loco ponitur habitus; quia majorem habet perfectionem & actualitatem: res enim tunc magis perfecta eſt, quando eſt magis determinata, minuſque potentialis: vnde tunc maximè perfecta eſt, quando eſt in actu vltimo, ad quem proximè accedit habitus. Sequitur Deinde potentia, quæ per ſe primò ad hujuſmodi actum vltimum ordinatur: deinde paſſio, & patibilis qualitas, quæ vel actiua non eſt, aut non eſt per ſe primò ordinata ad actionem. Vltimo loco venit forma, & figura, vt pote cœteris mi-

nùs perfecta. Deinde habitus, & potentia ſunt etiam in ſubſtantijs intellectualibus: paſſibilis verò qualitas, & figura in ſolis corporibus propriè loquendo. Et ideo duæ priores ſunt alijs perfectiores, etiam ex parte ſubjecti. Dicendum eſt tertiò pro quartò quod propoſuimus.

23. Probabile eſſe quatuor ſupradictas ſpecies non eſſe realiter diſtinctas, ſed ſolâ ratione ratiocinatâ, ita vt vna eademq; particularis qualitas poſſit in multis ſpeciebus reperiri. Hæc eſt ſententia diui Thomæ loco ſupra citato, Soti, Toleti, aliorumque multorum. Ratio petitur ex Ariſtotele in hoc capite, vbi eandem qualitatem ſub diuerſis ſpeciebus collocat: nam calorem, & frigus, quatenus aliquo modo diſponunt ſubjectum benè vel malè, ponit in prima ſpecie: quatenus verò paſſionem efficiunt in ſenſibus, ponit in tertia ſpecie; & poſſunt etiam poni in ſecunda, quatenus ſunt virtutes actiuæ naturales elementorum ignis, & aquæ. Sed ad hæc reſponſum eſt numero 21.

24. Dicendum eſt quartò probabile etiam eſſe hujuſmodi quatuor ſpecies eſſe realiter impermixtas, & diſtinctas. Hanc ſententiam mordicùs tenet Suarez in diſputatione citatâ, ſectione 4.

Probatut primò, quia vna, & eadem res non poteſt conſtitui eſſentialiter in diuerſis, & oppoſitis ſpeciebus eiuſdem generis, ſicut idem non poteſt eſſe eſſentialiter homo, & equus: ergo vna, & eadem qualitas, vt eſt v. g. calor, non poterit pertinere ad duas qualitatis ſpecies oppoſitas. Probatur antecedens, quia vnius ſimplicis entitatis vnica tantùm poteſt eſſe conſtitutio eſſentialis; ergo vnica tantùm differentia eſſentialis: nam differentia eſt id quo res in ſuo eſſe conſtituitur, atque adeò in ſua ſpecie: & conſequenter ad vnam tantùm ſpeciem pertinere poteſt.

Probatur ſecundò, quia vel plures illæ rationes formales, per quas eadem qualitas ſub diuerſis ſpeciebus ponitur, diſtinguntur inter ſe ex natura rei, vel per ſolam intellectus conſiderationem? Non primum, quia calor per eandem indiuiſibilem entitatem, per quam eſt paſſibilis qualitas, eſt etiam potentia, ſeu virtus productiua alterius caloris, atque inſuper habitus bene, vel male afficiens ſubjectum, vt per ſe conſtat. Non etiam ſecundum: quia vel hujuſmodi rationes formales erunt æquè eſſentiales illi ſimplici entitati, vel vna erit principalis, & altera veluti modus illius? Si primum; ergo duæ differentiæ oppoſitæ conuenient ad conſtituendam eandem ſimplicem qualitatem; quod eſt abſurdum in prima ratione illatum. Si verò dicatur ſecundum, iam non intelligetur talis qualitas poni in vna ſpecie per ſe, ſed per ſuum modum; ſeu potius non qualitas illa ſed modus ejus in illa ſpecie collocabitur, & ſic habebitur intentum; quod nimirum in vnica ſpecie eſſentialiter reponetur.

25. Reſpondeo ad primum, negando antecedens. Si enim in ſententia Suares eadem entitas conſtituitur ſub diuerſis prædicamentis, v. g. albedo in prædicamento qualitatis, vt albedo eſt; & in prædicamento re-

tonis, quatenus est similitudo: multo magis poterit constitui sub diuersis speciebus ejusdem prædicamenti quia duo prædicamenta in nullo superiori vniuocè conueniunt in illius opinione; bene autem duæ species eiusdem prædicamenti. Idem patet in actione, & passione, quæ vnica entitas cùm sint, duo tamen prædicamenta constituunt. Deinde duæ differentiæ subalternæ possunt eandem speciem infimam constituere vt probabiliter ostensum est q. de differentia, n. 13. eademque species reponi sub diuersis generibus, etiam non subalternatim positis, vt homo ponitur sub genere substantiæ intellectiuæ, & sub genere substantiæ corporeæ: ergo & idem calor poterit poni sub genere passibilis qualitatis, & sub genere habitus, & sub genere potentiæ. Vide sectionem quintam anteprædicamentorum.

Respondeo ad secundum tales rationes formales solâ consideratione intellectus cum fundamento in re esse dictinctas secundùm D. Thomam: posse tamen dici distingui formaliter ex natura rei, distinctione formali Scoti, vel etiam distinctione virtuali: quamlibet autem in suo ordine esse æquè principalem, & essentialem, quia hujusmodi vnius qualitatis entitas ex omnibus illis differentijs, & formalitatibus integrè completur & in diuersis ponitur speciebus.

SECTIO III.

De Prima specie qualitatis, habitu scilicet, & dispositione.

26. HABITVS ab habendo deriuatur, vt vocabulum ipsum indicat: habere autem valde ambiguum est, & in communi significat ius in rem aliquam, dominium, possessionem quocumque modo, & ita dicitur aliquis habere pecunias, habere amicos, habere Regem, & alia id genus, quæ ex vsu grammaticæ dependent. Vnde habitus totidem modis vsupari potest, quia sic est participium à verbo illo deriuatum, & significat rem habitam; atque adeò vagari potest per omnia prædicamenta; & in hoc sensu non agimus hic de habitu, sed quatenus nomen est: vt sic autem tres maxime habet significationes: & primò significat vestes seu indumentum corporis, etiamsi de facto non circumadjaceat corpori: sed magis philosophicè sumitur pro medio quodam per modum actionis & passionis inter vestes, & corpus, hoc est, esse vestitum, seu vestitionem ipsam vt ita loquar: & hac ratione habitus constituit speciale prædicamentum, vt dicemus infra.

Secundò ſignificat quancumque rei diſpoſitionem, per quam dicitur illo vel illo modo ſe habere, in qua ſignificatione tribui ſolet partibus corporis, & rebus etiam inanimatis. Sic enim dicitur habitus loci, habitus regionis, habitus vultus, oris, totiuſque corporis. Tertiò magis ſtrictè ſumitur pro eo, quo res benè vel malè ſe habet, vel in ſe vel in or dine ad aliquid aliud: aut vt ait Ariſtoteles 5. metaph. cap. 20. Habitus dicitur diſpoſitio ſecundùm quam benè, vel malè diſponitur diſpoſitum, aut ſecundùm ſe, aut ad aliud. Quòmodo ſanitas dicitur habitus, quia per eam ſubjectum bene diſponitur: item ægritudo, error, vitium, quibus ſubjectum malè afficitur. Et in hoc ſenſu dicere ſolemus, *quo modo tehabes*? quæ accep tio eſt hujus loci propria, & ſignificat primam qualitatis ſpeciem.

27. Quod attinet ad diſpoſitionem, de ea iam ſupra numero 10. multa præmiſimus: dicitur enim à diſponendo; diſponere autem eſt ponere aliqua cum ordine; quod fit vel in ordine ad locum, vel in ordine ad rem ipſam quæ in ſe diſponitur: primus modus pertinet ad ſitum, ſecundus ad quālibet qualitatem, vt ibi explicatum eſt: vnde vt iſta pertineat ad ſpecialemqualitatis ſpeciem debet ſumi tertiò pro certa quadam affectione, ſeu quadam forma, quâ ſubjectum benè, vel malè ſe habet ſiue facilè tranſeat, ſiue ſit permanens, quomodo eſt quid commune, & genus ad habitum, & diſpoſitionem propriè dictam. Vnde vt diſtinguatur ab habitu debet ſumi 4. & ſpecialiter pro qualitate fugaci, & facilè mobili à ſubjecto ſuo; cum habitus ſit qualitas permanens& difficile mobilis. Hoc enim diſcrimen ponit Ariſtoteles in textu. His poſitis, doctrinam de iſta prima qualitatis ſpecie per ſequentes concluſiones explico.

Dico 1. habitum, & diſpoſitionem ſic bene definiri. *Habitus eſt qualitas per quam ſubiectum benè vel malè ſe habet, difficilè ab eo mobilis. Diſpoſitio verò eſt qualitas, per quam ſubiectum benè vel malè ſe habet, facilè ab eo mobilis.* Pro intelligentia.

Nota in primis non debere definitiones iſtas reputari vitioſas, eoquod ſub diſiunctione iſta *benè, vel malè*, tradantur, quia non ſuppetit nomen abſtrahens à conuenienti, & diſconuenienti, & ideo cogimur definiendo traderè ſimul diuiſionem habituum, quorum alij ſunt naturæ conſentanei, per quos ipſa benè ſe habet, vt ſanitas, virtus: alij verò repugnantes, quibus malè afficitur, vt ægritudo, vitium.

28. Nota 2. rem aliquam poſſe benc, vel malè ſe habere per habitum, & diſpoſitionem duobus modis: primò in ſeipſa, & in ordine ad propriam naturam: 2. in ordine ad operationem. Sunt enim aliquæ diſpoſitiones, & aliqui habitus, qui per ſe non reſpiciunt aliquam potentiasm ſubjecti in quo ſunt, ſed ipſum ſubjectum, vt eſt pulchritudo, ſanita, ægritudo: gratia item ſupernaturalis, quam D. Thomas, 1. 2. q. 110. a. 3. & 4. diſtinguit à charitate, & ponit in ipſa animæ ſubſtantia, eam re-

uocando ad istam speciem, tanquam bonam mentis habitudinem, & sanitatem vt loquitur in 2. sent. d. 26. q. 1. art. 4. ad 1. ex D. Chrisostomo. Et si habitus benè vel malè disponunt subiectum in se ipso, primò & principaliter: secundariò verò & consequenter disponunt illud ad operationem, in quantum operatio, aut aliquid operationem consequens, est finis ipsius naturæ: quomodo sanitas benè afficiendo subjectum, & disponendo ad benè esse naturæ, illud ex consequenti disponit ad benè, seu robustè agere. Aliæ verò sunt dispositiones, alijque habitus, qui per se respiciunt potentiam aliquam operatiuam, eique immediatè insunt tanquam in subjecto, vt scientia in intellectu, virtus in voluntate: & isti primò & principaliter dicunt ordinem ad operationem, non secus ac ipsæ potentiæ: cum hoc tamen stat communis, & vniuersalis conceptus istius primæ speciei, nimirum importare primò, & per se habitudinem ad bene, vel malè esse naturæ, quia isti habitus sunt in re cujus ratio & & natura est vt sit principium operandi, & cujus benè esse, est benè opereri; & malè esse, malè operari, seu disconuenienter naturæ. Et hæc est doctrina D. Thomæ quem vide loco citato, art. 3.

Nota 3. aliquas esse qualitates quæ sunt stabiles, & fortiter inhærentes subjecto vt est scientia multis actibus acquisita, febris ethica, quæ nullo ferè remedio expelli potest. Et hæ dicuntur habitus. Aliæ verò qualitates sunt labiles, & facilè euanescunt, vt est virtus vno, aut altero actu comparata: item pulchritudo, sanitas, calor, frigus, quia causas habent facilè mutabiles, & insunt corporibus quæ continuis alterationibus obnoxia sunt, & hæ dicuntur dispositiones, non habitus, quia inquit Sotus habitus ab habere denominatur, res autem non dicitur propriè haberi, nisi firmiter teneatur.

Ex quibus probata manet conclusio. Nulla est enim qualitas hujus primæ speciei, cui non conueniat benè, vel malè afficere naturam, vel in se, vel in ordine ad operationem: & nulla est alia extra hanc speciem, cui hoc conueniat, vt patet ex dictis supra num. 21. in responsione ad 3, quia statim atque concipitur benè, vel malè afficere subjectum, intelligitur ad hanc speciem pertinere sub tali consideratione.

29. Dico 2. habitũ sic etiam rectè definiri. *Habitus est qualitas permanens per se primò ordinata ad operationem, addita potentiæ naturali, vt eam iuuet, & facilem reddat ad operandum.* Hæc traditur secundùm opinionem Suarez, quam supra, vt probabilem recepimus: & sic explicatur. Dicitur *qualitas permanens*, vt differat à dispositioue, quæ facilè labitur, & ab ipsis etiam actibus vitalibus, qui sunt quasi in continuo fieri: & à perenni causarum suarum influxu pendent. Additur, *per se primò ordinata ad operationem*, vt differat à forma, & figura, quæ per se operatiua non est; & à passione, & passibili qualitate, quæ licet aliquando actiuæ sint, vt est calor respectu ignis, frigus respectu aquæ: non sunt tamen per se primò ordinatæ ad agendum, sed vt conuenienti

modo afficiant subjecta sua, aut conseruent vnionem formæ cum materia, aut ad illam disponant: quòd verò sint principia agendi, habent quasi concomitanter ex eo quòd sint talis perfectionis, vt possint producere similes qualitates, aut aliquid aliud. Sequitur *addita potentiæ naturali*, vt distinguatur à secunda specie qualitatis, scilicet potentia, quæ quidem per se primò ordinatur ad operandum, sed ipsa est primum principium operandi, non radicale, quia hoc est substantia, sed formale, & ideo præsupponitur ab habitu, qui illi dicitur superaddi.

Vltimæ particulæ ostēdunt munus, quod habitus præstat respectu potētiæ. Licet enim simpliciter loquendo, habitus, qui consequitur ex actibus, non sit necessarius, vt potentia absolutè versetur circa objectū suū; est tamen necessarius secundùm quid, & ad melius esse; vt nimirum ipsa faciliùs eliciat actus suos. Vt enim supra diximus numero 11. potentiæ animæ rationalis, vt intellectiua, volitiua ex se sunt indifferentes, & indeterminatæ ad varios actus: vnde eis natura prouidit innatam quandam vim, & aptitudinem, vt vsu & exercitio actuum frequentium possint indifferentiam illam, & indeterminationem tollere, acquirendo facilitatem aliquam, & promptitudinem ad operandum circa propria obiecta: quam facilitatem frequentatis actibus comparari, ipsâ notum est experientiâ. Et hanc habitum dicimus.

30. Ex his collige primò, hâc definitione comprehendi habitus infusos, vt est fides, spes, charitas: licet enim dent simpliciter posse, & vt sic videantur referri debere ad secundam speciem: tamen quia præsupponunt potentias naturales, eisque infunduntur ad eas eleuandas, & iuuandas ad operationes supernaturales, habent rationem habitus, & non potentiæ.

Collige secundò qualitates illas, quæ per se non ordinantur ad operandum, nec alicui potentiæ operatiuæ insunt, vt est sanitas, gratia item supernaturalis, si distinguatur à charitate, & in substantia animæ ponatur vt vult Diuus Thom. Hujusmodi inquam qualitates & similes non esse habitus, nisi analogicè, sed ad tertiam speciem potiùs reuocari debere, ut n. 18. dictum est, vbi inuenies responsionem ad Aristotelis authoritatem in contrarium.

Collige tertiò species intentionales ad hanc primam qualitatis speciem pertinere; adduntur enim potentijs naturalibus, & per se primò ordinantur ad operandum, adiuuando ipsas potentias ad eliciendas suas operationes circa propria objecta; suntque naturâ suâ qualitates permanentes, saltem illæ, quæ inhærent intellectui, & sensibus internis, ideoque habitus dici debent: quæ verò in externis recipiuntur, si non ad habitum, saltem ad dispositionem spectant; ad quam etiam referendi sunt actus vitales, si puræ actiones non sint, de quo in libris de anima: non enim videntur posse referri ad vllam aliam qualitatis speciem; non ad quartam vt patet, neque ad secundam, aut tertiam, quia non

sunt naturales potentiæ, neque objecta sensuum, ergo pertinent ad primam: & verò per eos benè vel malè afficimur, cùm denominemur boni vel mali. Præterea ipsi actuant potentias, easque certo quodammodo determinant; disponunt etiam ad faciliter operandum medijs habitibus, qui per eos acquiruntur, & producuntur in potentijs quæ habitus sunt capaces. Et ita secundùm vtramque præcedentem sententiam, rationem primæ speciei videntur participare.

31. Dico tertiò probabile esse habitum & dispositionem accidentali tantum discrimine inter se distingui. Ita Boëtius & antiqui ferè omnes, nullã aliam constituentes differentiam inter habitum & dispositionem, nisi sicut inter perfectum, & imperfectum in eadem specie: ita vt eadem qualitas in gradu remisso, sit dispositio; habitus verò in gradu intenso. Eandem tenet Scotus hic q. 9. Vasquez 1. 2. disput. 8. cap. 3. Suares sectione 6. num. 15. & sequentibus. Contrariam enim sententiam admittit tantũm respectu actuum secundorum qui habent rationem dispositionis, & differunt specie ab habitibus, à quibus procedunt.

Probatur primò ex Aristotele hoc capite, vbi ait omnes habitus esse disposititiones, non contra: quia illi qui habent habitus, per eos aliquo modo dispositi sunt: qui autem dispositi sunt, non omninò habent habitus: vnde ait habitum differre à dispositione, quia diuturnior est, & dispositionem fieri habitum, si multum radicetur in subiecto. Hæc autem vera esse non possent, si habitus & dispositio, specie essentialiter differrent; non posset enim dispositio prædicari de habitu, nec in eum transire per solam radicationem majorem in subjecto. Vnde Diuus Thomas huic addens suum calculum q. 7. de malo, art. 2. ad 4. ait, *difficile mobile non est differentia constitutiua habitus: neque enim dispositio & habitus sunt diuersæ species alioquin non posset vna & eadem qualitas, quæ priùs fuit dispositio, postea fieri habitus: sed facile mobile, & difficile mobile se habent sicut perfectum, & imperfectum circa eandem rem.* Ex quo

Probatur secundò, quia habitus à dispositione differt tantùm ex eo quod sit difficilè mobilis à subjecto; dispositio verò facilè: at hoc non potest essentialem inducere differentiam, alioquin calor qui est in ferro, differret specie à calore existente in stupa; nec valet dicere hoc esse per accidens ratione subjecti, quia saltem calor intensus differret specie à calore remisso: nam intensus non tantum difficiliùs expellitur à subiecto ratione subjecti, sed naturâ suâ, vt constat.

32. Sic igitur omnis dispositio erit habitus essentialiter, & secundùm rem, sed non secundùm modum: omnis item habitus erit dispositio essentialiter & secundùm rem, sed non secundùm modum: quatenus enim dispositio est, non habet modum habitus, qui est difficilè moueri à subjecto; quatenus autem est habitus, non habet modum dispositionis, qui est facilè à subecto moueri; quæ omnia vt patet sunt accidentalia.

dentalia. Aliquæ tamen sunt qualitates, quæ numquam videntur habere modum & rationem dispositionis: aliquæ verò, quæ difficillimè modum habitus consequuntur. Primi generis est scientia, quæ per vnicum actum parta, firmissimè adhæret subjecto, quod fit propter euidentiam, quæ intellectum conuincit, illique infert necessitatem, determinando omninò illum. Secundi generis sunt opinio, & virtutes morales. Opinio enim non ita determinat intellectum ob ineuidentiam, & debilitatem medij, ideoque habitus illius per plurimos actus acquirendus est, vt rectè ait D. Th. 1. 2. q. 51. art. 3. Virtutes verò morales ob repugnantiam contrariæ inclinationis, aut ob formalem voluntatis libertatem, difficilè quoque modum habitus consequuntur.

Ad supradictas tamen rationes facilis est responsio. Ad authoritatem quidem Aristotelis ex tertia acceptione dispositionis tradita num. 27. in fine, secundum quam est quid commune ad habitum, & dispositionem specialiter dictam. Vt sic enim rectè dicitur habitum esse dispositionem, non verò contra: quia species participat genus, non verò genus speciem. Quod enim homo est, animal est, non contra.

Ad aliud verò & ad cætera Aristotelis dicta respondendum est posse intelligi dispositionem specialiter dictam diuidi contra habitum duobus modis, vt rectè notat D. Th. 1. 2. q. 49. art. 2. ad 3. Primo sicut perfectum & imperfectum in eadem specie, vt scilicet dispositio dicatur retinens nomen commune quando imperfectè inest, & facile amittitur: habitus autem quando perfectè inest, & facilè non amittitur: & sic dispositio fit habitus sicut puer fit vir, licet Aristoteles si græcus textus consulatur, non dixerit dispositionem fieri habitum, sed tanquam habitum. Quidquid sit habitus & dispositio sic sumpta differunt accidentaliter tantum, vt probat ratio facta, & dicit D. Th. qu. citatâ de malo. Secundo autem modo distinguntur tanquam duæ diuersæ species, vt dicetur sequenti conclusione.

33. Dico 4. Probabile etiam esse habitum & dispositionem specie, & essentialiter inter se distingui. Hæc est Diui Thomæ 1. 2. q. 49. art. 2. ad 3. Soti hoc cap. ad 2. principale: Iauelli ibidem, Toleti, Masij, Complutensium, & multorum aliorum. Ratio conclusionis est, quia vna, eademque species, non potest sibi vendicare intrinsecè, & ex naturâ suâ oppositas, & pugnantes conditiones, seu proprietates: sed habitus, & dispositio vendicant naturâ suâ oppositas conditiones & proprietates, scilicet, facilè remoueri à subjecto, & difficile remoueri à subjecto: ergo non possunt esse vna eademque species qualitatis. Maior ex se patet: minor verò est Aristotelis hoc capite; & probatur. Negari enim non potest quasdam esse qualitates, quæ naturâ suâ fugaces sunt, & facilè labiles, ob conditionem causarum, à quibus per se pendent, vt est febris ephimera, vt est pulchritudo, sanitas, & aliæ id genus, quarum causæ facilè transmutantur. Sunt item aliæ qualitates quæ naturâ suâ, & ex vi cau-

ſarum ſuarum, ſunt fixæ, ſtabiles, & firmiter permanentes, vt eſt febris ethica, quæ eſt calor confirmatus, & Paralyſis, quæ eſt frigiditas confirmata, vt loquitur Sotus. Item ſcientiæ, virtutes morales, v.g. iuſtitia, prudentia. Non poteſt autem meliùs cognoſci, & indicari cuiuſque rei natura, & diuerſitas ab alia re, quàm ex diuerſitate cauſarum per ſe vtriuſque.

Confirmatur exemplo, quo ſolo motus eſt Suares. Ponendo enim actus vitales ſub diſpoſitione, & per habitus intelligendo qualitates, quæ ſunt ſimul cum potentijs principia huiuſmodi actuum, dubitari non debet quin habitus, & diſpoſitio ſpecie differant. Nam actus vitales pendent ex continuo influxu, & actuali attentione potentiarum, à quibus procedunt; & ita ex ſuo genere fluxam habent naturam: at habitus, etiam non operante potentiâ, in ea fixè permanent, & ex ſua natura difficilè ab ea remouentur. Quod euidens eſt argumentũ diuerſitatis ſpecificæ actus ab habitu, & conſequenter inter habitum & diſpoſitionẽ in genere ſpectata.

Propter hæc, multi exiſtimant, inter quos Sotus, opinionem, etiam intenſiſſimam, non eſſe ex genere ſuo habitum, neque difficilè mobilem à ſubiecto; ſi enim accedat euidentia medij in contrarium talis opinionis, ſtatim intellectus deſeret primam perſuaſionem, & adhærebit firmiter cognitioni nouæ. Idemque de errore dicendum eſt: quia, cùm falſis nitatur principijs, poteſt ex ſe facilè remoueri à ſubiecto.

Ex paritate rationis excludunt alij à ratione habitus vitia moralia; repugnant enim rectæ rationi, & ipſi conſequenter naturæ rationali ſunt contraria: vnde quantum eſt ex ſe poſſunt facilè expelli. Neque obſtat quod virtutes faciliùs amittantur, quàm vitia; & error firmiſſimè ſæpè intellectui inhæreat. Hoc enim tantùm accidit ratione ſubiecti, & prauitate noſtræ naturæ, quæ primò vitiata peccato, ad malum pronior eſt, quàm ad bonum. Vnde per accidens eſt quòd hæc, & ſimilia modum habitus induant, quia ſecundum rem, & eſſentialiter ſunt tantum diſpoſitiones: ſicut per accidens eſt quod virtutes initio acquiſitionis, habeant diſpoſitionis modum, quia ex ſe & ex genere ſuo rationem habitus vendicant.

34. Nihilominus facilis quoque eſt ſolutio præcedentium rationum. Nam in primis oſtenſum eſt ratione ſecundâ tertiæ concluſionis, eandem ſpecie qualitatem pro diuerſo ſtatu vendicare prædictas conditiones, nempe facilè & difficilè à ſubiecto moueri: atque adeo eas eſſe tantum accidentales differentias. Præterea charitas eſt potentiſſimus habitus; & tamen facilè nimis perit. Tertiò quid eſt Ethicam eſſe calorem confirmatum, & Paralyſim eſſe confirmatam frigiditatem? hæc enim firmitas non aliunde oritur, quàm ex ſubſtantia quadam morbifica, quæ calorem illum, aut frigiditatem continuò ex ſe fundit, quæque remedijs attingi non poteſt, aut expelli, non ob ſuam firmitatem, ſed artis humanæ imbecillitate, aut ignorantia. Neque enim calor ille, aut frigiditas firmiùs in-

hærent illis subiectis, quàm frigus aquæ, & calor aëri, à quibus tamen expelluntur satis facilè. Adde quod hac ratione inuehuntur plures species caloris, & frigoris, distinguendo calorem Ephimeræ à calore Ethicæ; & frigus Paralysis ab alio frigore.

Quartò albedo Cygni causas habet difficilè transmutabiles, cùm nunquam expelli valeat: albedo autem niuis causas habet facilè transmutabiles, vnde facilè rubescit: & tamen nullus dixerit albedinem Cygni specie distinctam esse ab albedine niuis. Idem ergo dicendum de sanitate, pulchritudine, &c. per accidens enim est quòd earum causæ facilè mutentur; ratione nimirum subjecti, & contrariorum, quia semper habent eundem conceptum, quocunque modo se habeant earum causæ.

Denique Aristoteles 7. Phys. cap.3. vitia ponit inter habitus: sic enim habet, *Habituum alij quidem virtutes; alij verò vitia.* Et certè illis omnibus conuenit, tum etiam opinioni & errori, esse qualitates permanentes ratione suæ causæ, quia iteratis actibus producuntur, & consuetudine pro natura inolescunt: habent etiam communem rationem habitus, explicatam conclusione secunda; videlicet determinare potentiam, & facilem reddere ad operandum.

Quod autem ait Suares de actibus, non vrget: tum quia certum non est an sint qualitates; Aristoteles enim 10. Ethic. c.2. expressè ait operationes virtutis, & fœlicitatem ipsam qualitates non esse: tum quia referri possunt ad tertiam speciem; quatenus sunt termini actionum sibi respondentium; juxta prædicta numero 19. præsertim si sint materiales & corporei. Nam & Aristoteles iram, gaudium, amorem, & cæteras passiones, quæ sunt actus vitales, & immanentes, in ea specie collocat: quâ tamen ratione hoc verum sit, dicetur infra. Tandem solum inde probatur aliquam dispositionem particularem differre essentialiter ab habitu: non autem dispositionem in communi.

SECTIO IV.

De secunda specie qualitatis, potentia nimirum, & impotentia.

35. POTENTIA multis modis sumitur. Primò pro non repugnantia ad existendum, quomodo possibile dicitur esse in potentia, quia nihil repugnat quo minùs esse possit in rerum natura: vnde in hac significatione duo connotantur, vnum negatiuum, scilicet ipsa non repugnantia; alterum positiuum, videlicet ipsa denominatio possibilis, quæ fundatur, & sumitur ab aliqua potentia reali actiua, à qua potest produci res illa, quæ dicitur esse in potentia: & hoc modo sumpta

Potentia dicitur potentia obiectiua, seu logica; quia, cùm nihil positi-
uum dicat in re possibili, sed solam non repugnantiam extremorum inter
se, magis videtur spectare, & dicere ordinem ad actus, & consideratio-
nem intellectus, compositionem aut diuisionem huiusmodi extremorum
efficientis, quod proprium est Logicæ.

Secundò sumitur pro reali vi agendi, aut reali capacitate aliquid pa-
tiendi, seu recipiendi: quomodo conuenit tum substantiæ, tum acci-
denti: nam forma substantialis & accidentalis vim habet producendi sibi
simile, vt ignis ignem, calor calorem: materia item prima capacitatem
habet recipiendi in se formas tum substantiales, tum accidentales. Et ipsa
quantitas, saltem, *vt quo*, recipit alia accidentia. Quod si talis poten-
tia recipiendi non dicat aptitudinem positiuam, sed tantum non repu-
gnantiam, qualem habet anima rationalis ad gratiam, & habitus superna-
turales, referetur ad primam acceptionem, aut vocabitur, vt solet, po-
tentia obedientialis passiua.

Tertiò sumitur potentia pro qualitate aliqua substantiæ naturaliter in-
sita ad operandum, cuiusmodi est intellectus, voluntas, item potentia
ridendi, admirandi, &c.

Additur ex Aristotele hic quarta acceptio, quâ sumitur potentia pro
naturali vi, secundum quam aliquid fortiter resistit contrariis, vt est du-
rities, quâ lapis resistit diuisioni & sectioni: salubritas, seu robusta cor-
poris constitutio quâ difficilè cedit infirmitatibus. Et in hac tertia, &
quarta acceptione agimus de potentia: vtrum tamen potentia resistendi
sit specialis qualitas, examinandum erit.

Impotentia multis etiam modis vsurpatur; primò enim significat ne-
gationem, seu carentiam alicuius potentiæ realis, sic homo dicitur impo-
tens ad volandum. Secundò significare potest potentiam aliquam rea-
lem, quæ comparata ad actus alterius potentiæ, dicitur impotentia res-
pectu illorum, vt potentia auditiua dicitur impotentia ad videndum.
Tertiò significat potentiam actiuam, sed imbecillem & infirmam ad
eliciendos actus, qui illi secundum se conueniunt, vt potentia visiua se-
nis, dicitur impotentia videndi, clarè scilicet & acutè: ingenium hebes,
dicitur impotentia ad intelligendum, &c. Quartò denique sumitur pro
potentia itidem infirma & inepta ad resistendum, vt mollities in cera di-
citur impotentia ad resistendum diuisioni & sectioni. Et hæ duæ postre-
mæ acceptiones, sunt huius loci propriæ, respondentque, vt patet, dua-
bus postremis acceptionibus potentiæ. Vnde duplex distinguetur po-
tentia, altera ad agendum, altera ad resistendum: & similiter duplex im-
potentia, altera ad agendum, altera ad resistendum. His positis.

36. Dico 1. potentiam sic rectè definiri. *Potentia est qualitas per se
primariò ordinata ad operationem, vt primum illius principium.* Po-
nunt alij *principium proximum*, & non *primum*, ad hoc vt potentia
differat à forma substantiali, quæ est principium primum, & radicale

operationis, ſed ſufficienter excluditur per primam particulam, quâ potentia dicitur abſolutè qualitas; forma enim ſubſtantialis dicitur qualitas, cum addito, vt notatum eſt ſuprà n. 1. vel poterit addi particula *formale*, hoc modo, *vt primũ formale principium illius.* Sic enim differet a ſubſtantia quæ eſt principiũ radicale, & habitu, qui eſt formale, ſed non primum in hoc ordine.

Ponitur ergo *qualitas* pro genere: Additur *per ſe primario ordinata ad operationem*, vt excludatur paſſio, & patibilis qualitas, quæ licet operatiuæ ſint, non ſunt tamen per ſe primò ad operandum inſtitutæ; ſed ad diſponendum, & perficiendum formaliter ſubjectum proprium, in quo ſunt, vt dicemus ſectione ſequenti. Excluditur etiam forma, & figura, quæ per ſe actiua non eſt. Vltimæ particulæ excludunt habitum, & diſpoſitionem, quæ per ſe primariò ad operationem ordinantur, ſecundũ opinionem n. 29. approbatam: ſed tamen non ſunt principia prima operationis, quia ſupponunt potentias, eiſque ſubordinantur, & adduntur vt eas iuuent, & faciles ad operandum reddant, vt explicatum ibi eſt.

Cæterum ſecundùm opinionem Diui Thomæ, quæ rationem habitus, & diſpoſitionis ponit in hoc quod benè vel malè rem diſponant in ordine ad naturam, ſicut explicui numero 28. non erit opus addere vltimas particulas, ſcilicet, *vt primum illius principium*, per quas diximus potentiam ab habitu diſcrepare.

Præterea ſi potentia quarto modo ſumpta, nempe pro vi reſiſtendi, ſit ſpecialis qualitas, ad hanc pertinens ſpeciem, vt in prædicta definitione comprehendatur, per operationem debet intelligi, non ſolùm actio propriè dicta, hoc eſt productio alicuius effectus, ſed etiam ea, quæ habet modum actionis, vt reſiſtentia quâ lapis obſiſtit ſectioni & diuiſioni. Item ſi detur qualitas aliqua in hac ſpecie, quæ ſit purè paſſiua, ſeu receptiua, ad hoc vt illi definitio data competat, nomine operationis intelligi debebit tam actio, quam receptio, vt vult Suares: ſed tunc definitio illa eſſet valde ambigua & imperfecta, ideoque fieri deberet deſcriptiua, & tradi per diſiunctionem hoc modo *ad actionem, vel paſsionem ordinata, &c.*

37. Dico 2. Potentiam & impotentiam non diſtingui eſſentialiter inter ſe; ſed ſolùm accidentali diſcrimine. Eſt communis, & probatur primò ex Ariſtotele hic, vbi dicit impotentiam eſſe qualitatem naturalem, non potentem facilè præſtare id quod potentia facilè præſtare poteſt: ſed aliquid agere perfectè, vel imperfectè, facilè, vel non facilè, non faciunt diſcrimen eſſentiale, vt notum eſt.

Secundò potentiæ diſtinguntur per actus & objecta: ſed potentia, & impotentia ad eoſdem actus, & eadem objecta ordinantur: nam potentia auditiua, ſiue ſit acuta, ſiue debilis, reſpicit ſonum, & eundem actum audiendi: potentia viſiua acuta, & debilis reſpicit colorem & lumen, & eoſdem actus videndi.

Denique eadem potentia visiua dicitur potentia in juuene, & impotentia in eodem facto sene: quis enim dixerit hujusmodi potentiam visiuam, ætate mutatâ, mutasse speciem? & hoc idem euenit respectu ingenij: sæpè enim hebes est in juuenibus ob crassiora cerebri organa, quod fit acutius, causis illis mutatis.

Non est autem existimandum impotentiam constitui in genere qualitatis, formaliter quatenus impotentia est, & prout dicit imbecillitatem, & impedimentum agendi. Quia nulla qualitas instituta est per se ad reddendam potentiam imbecillem, minusque aptam ad operandum: & ideo talis imbecillitas non spectat per se ad rationem potentiæ, cùm sit præter naturam, vt ait Arist. 2. de cœlo textu 37. & per accidens eam consequatur. Refertur ergo ad qualitatem quatenus positiuè dat facultatem ad operandum, quamuis ex aliquo accidenti debilis sit, & impedita ne ritè actum suum exerceat, propter quod impotentia nominatur.

38. His tamen non obstantibus probabile est potentiam, & impotentiam specie & essentialiter distingui; ea scilicet ratione vt impotentia non dicat simplicem imbecillitatem, siue ineptitudinem eiusdem potentiæ ad operandum, vel ad resistendum, sicut se habet eadem potentia visiua, hodie acuta, & cras debilis effecta, ob vigilias, ob studia, ob humores, & alias causas: sic enim non differunt specie: sed dicat qualitatem positiuam, contrariam potentiæ naturali, siue quoad actionem, siue quoad resistentiam: quoad actionem quidem, vt est ineptitudo naturalis ad cursum, ad luctam; hebetudo item naturalis ingenij, &c. quoad resistentiam verò, vt ægrotatiuum, seu insalubre, quo aliqui sunt à natura valetudinarij, & impotentes ad resistendum nocentibus, morborumque causis: item mollities secundum quam cera, aliæque res similes facilè diuisionem admittunt, & impotentes sunt ad resistendum contrarijs.

Negari enim non potest aliquos esse suapte natura aptos, aut ineptos ad aliquid agendum, vel resistendum, vel patiendum, quod prouenire ait Boëtius ex victoria formæ super materiam, aut materiæ super formam. In quibus enim forma dominatur, fortis est constitutio; in alijs verò debilis, & infirma. Eodemque modo de similibus philosophandum est, & simul aduertendum, quòd aliud est esse infirmum, aut sanum; aliud esse naturaliter aptum aut ineptum ad sanitatem; primum enim pertinet ad primam speciem juxta dicta numero 28. secundum verò ad naturalem potentiam aut impotentiam. Et hanc sententiam tenet Soto hic q. vnica in responsione ad confirmationem tertij argumenti, Toletus in expositione textus 4. Balforeus q. posteriori & alij.

Ratio huius opinionis est, quia potentia & impotentia naturaliter ordinantur ad actus contrarios, vt durities ad fortiter resistendum; mollities ad non resistendum, aut facilè suscipiendum. Item pugillatus ad fortiter luctandum; & ineptitudo contraria ad actum contrarium. Hæc autem indicant essentiale discrimen.

Sed huic rationi facilè respondetur ex dictis, quia nulla qualitas ponitur in hac specie ex eo quòd ineptam reddat potentiam ad operandum, sed ex eo quod dat capacitatem ad operandum, vel resistendum; & ideo cœtera se habere per accidens. Id autem quod dicitur de duritie & mollitie, & alijs similibus, ad contrarios actus ordinatis, indicat tantum distinctionem specificam inter particulares illas qualitates, non autem inter potentiam & impotentiam in communi: nam leuitas & grauitas ordinantur simili modo ad actus oppositos, & tamen neutra est impotentia.

39. Superest nunc inquirendum primò an potentia resistendi, sit specialis qualitas, in hac specie collocanda. Pro responsione autem notandum est ex Ægidio romano libro 1. de generatione cap. 9. qu. 3. nomen resistentiæ tribus præsertim modis vsurpari posse: primo pro resistentia negatiua, quæ consistit in incapacitate subiecti ad aliquam formam seu actionem: quomodo Cœlum Lunæ dicitur igni attiguo resistere. Secundò pro resistentia contraria, quâ aliquid congreditur actione suâ cum aduersario, eiusque vim, contra pugnando, debilitat, vt cùm ignis resistit aquæ, debilitando & retundendo frigiditatem illius per suum calorem. Tertiò sumitur pro retardatione & resistentia, quasi formali, per quam vna forma actuando, & disponendo subiectum, impedit ne alia forma, vel actio in illud introducatur, aut eam retardat & infringit, quomodo nauis obsistit immota conatui trahentis, & saxum præ duritie frangi nescium, respuit ictum mallei. Hoc autem genus resistentiæ reperitur absque vlla actione; nam formis etiam conuenit nullam habentibus vim agendi, vt albedini & nigredini: albedo quippe resistit introductioni nigredinis, nihil agendo, quia nec producit albedinem, nec gradus nigredinis minuit. Et deinde eadem res sæpè magis actiua est, & tamen minùs resistit, vt ostenditur in libris de generatione. Nam ignis est magis actiuus, quam aqua: & tamen aqua magis igni resistit, quam è conuerso. His prænotatis.

Respondeo, non esse hic controuersiam de potentia resistendi, sumendo resistentiam secundo modo, pro resistentia contraria. Huiusmodi enim qualitas est verè actiua, & consequenter si ad istam speciem pertineat, sine dubio erit specialis potentia resistendi, solà ratione distincta à potentia agendi, quatenus actiua dicitur per ordinem ad actionem, quam elicit; restitiua verò ex eo quod debilitat vires, & actionem alterius: vnde in tantum resistit in quantum agit, & consequenter tantum est restitiua hoc modo, quantum actiua.

40. Est igitur controuersia de potentia resistendi, sumendo resistentiam tertio modo, pro resistentia nimirum formali, & immediata repugnantia, seu incompossibilitate. Et in hoc sensu existimo potentiam resistendi non esse specialem qualitatem, quæ sub hac ratione debeat in hac specie collocari.

Ratio est, quia iste modus resistendi, potiùs dicit incapacitatem quan-

dam recipiendi contrariam actionem, quam facultatem per se ordinatam ad huiusmodi actionem impediendam, aut retardandam. Potentia quippe naturalis non potest esse per se ordinata ad carentiam, aut priuationem aliquam; sed ex eo quòd per se ordinetur ad aliquem effectum formalem, suo subiecto tribuendum, hinc habet ex consequenti, quòd formaliter repugnet cuicumque actioni, vel formæ contrariæ. Vnde sub hac consideratione non potest particularem constituere potentiæ speciem distinctam à potentia actiua, & passiua. Quod confirmatur ex eo quod potentia dicatur respectu actus, & actus respectu potentiæ: actus autem tantum dicit habitudinem ad potentiam, vel tanquam ad id à quo fit, & est potentia actiua: vel tanquam ad id in quo, vel ex quo fit, & est potentia passiua.

Tribus autem modis intelligi potest qualitas aliqua magis resistere, quam alia isto tertio modo resistentiæ: primò ex ipsa specie, & ratione vnionis, quia vna qualitas potest hoc à natura sua habere, vt firmiùs, & tenaciùs informet subjectum, non solùm ratione maioris intensionis, sed ratione ipsiusmet vnionis, atque ita magis resistat actioni contrariæ.

Secundò ex eo quod subiecto accedit quædam maior disproportio ad virtutem agentis, quomodo durities, & siccitas cogendo, & addensando plures subiecti partes, efficit, vt agens non possit ita facilè agere in omnes simul, ac si seorsim ei applicarentur, & ita confert ad maiorem resistentiam.

Tertio denique ex eo quòd resistentia formalis coniungitur cum resistentia contraria, seu actiua, vt si qualitas, quæ naturâ suâ firmiùs vnitur subiecto suo, ab illo etiam emanat. Sic enim frigus in aqua existens magis resistit contrario, quàm frigus existens in aëre, quia prior resistentia roboratur à continua resultantia, per quam fluit ab aqua: & similiter in exemplo allato, nauis, quæ natiuâ grauitate retinetur in loco, trahenti contranititur; non secus ac lapis actiuè resistit motui sursum, dum proprio pondere conseruare nititur existentiam in proprio loco.

Verùm si quis oppositam sententiam sequi maluerit, poterit in primis niti authoritate Aristotelis, qui hoc capite verbis expressis ponit in specie potentiæ, potentiam resistendi in sensu prædicto, vt duritiem, quæ non patitur sectionem & diuisionem: & 5. Metaph. cap. 12. inter alias acceptiones potentiæ ponit habitus secundum quos aliqua sunt immutabilia, seu passionis expertia. Dicere enim quod Aristoteles hic nominauerit qualitates secundum modum intelligendi vulgi, arbitrarium videtur. Præterea nihil obstat quò minùs qualitas aliqua data sit à natura eo fine, vt à contrariis conseruet subiectum suum per hoc genus resistentiæ. Tertio resistere hoc modo non est agere, vt patet ex dictis: neque etiam est pati, sed potiùs impedire passionem: & tamen est aliquid reale vt notum est, ergo vis resistendi est aliquod genus potentiæ distinctum à potentia actiua & passiua.

41. Quæritur ſecundò vtrum detur qualitas aliqua, quæ ſit potentia purè paſſiua & receptiua, nullam habens actiuitatem, ſicut in genere ſubſtantiæ eſt potentia materiæ primæ, & in genere qualitatis ea per quam ipſa, *vt quo* recipit alia accidentia.

Reſpondeo breuiter, quòd licet nulla appareat repugnantia, quin dari poſſit talis potentia accidentalis, purè paſſiua, in hoc genere qualitatis: nullam tamen aſſignari poſſe, quæ ita ſe habeat, imò nullam eſſe rationem quâ oſtendatur eam eſſe neceſſariam, aut commodam ipſi ſubſtantiæ. Nam in primis materia prima, quantitate affecta habet potentiam paſſiuam proportionatam ad recipienda omnia accidentia materialia, nec oportet ei concedere qualitatem, quæ ſit potentia eorum receptiua, & per ea informabilis. Potentiæ item vitales, licet recipiant in ſe actus ſuos, eos tamen actiuè eliciunt, vt dicetur in libris de anima. Diaphaneitas quoque exiſtens in aëre, in cryſtallo, &c. eſt quidem neceſſaria diſpoſitio ad lumen recipiendum, ſed non eſt potentia receptiua illius, itaut eo actuetur, & informetur, tanquam proprio actu, & propriâ perfectione connaturali. Nam multa ſunt diaphana, quibus nullum lumen ineſt, quod non contingeret ſi diaphaneitas eſſet potenia per ſe ordinata ad recipiendum lumen, tanquam cõnaturalem perfectionem.

Nec aliter dicendum eſt de charactere Baptiſmi, qui ponitur in ſpecie potentiæ, purè paſſiuæ ad alia Sacramenta recipienda. Ipſe enim diſponit quidem hominem, vt ſit capax recipiendi alia Sacramenta, ſed non ideo eſt potentia purè receptiua alicuius actus, aut formæ: ſicut quantitas dicitur neceſſaria diſpoſitio in materia ad recipiendam formam ſubſtantialem, per quam tamen ipſa non actuatur, nec informatur, vt notum eſt. Et ex his omnibus planus fit ſenſus definitionis potentiæ, primâ concluſione aſſignatæ, & declaratur ſufficienter natura huius ſpeciei qualitatis.

SECTIO V.

De tertia ſpecie qualitatis, ſcilicet paſsione, & patibili qualitate.

42. PASSIO ſumitur primò pro receptione alicuius rei in aliquo ſubiecto, ſiue id quod recipitur, ſit diſconueniens tali ſubiecto, ſiue non. Et ita calefactio per quam manus calorem recipit, paſſio nuncupatur: & per paſſionem hoc modo ſumptam conſtituitur prædicamentum paſſionis, de quo infra.

Secundò ſtrictiùs, & magis propriè ſumitur pro receptione alicuius contrarij naturæ ſubiecti, in quo recipitur, vt eſt receptio caloris in

aqua. Et ita Ariſtoteles 5. Metaphyſ. cap.21. ait tunc maximè paſſionem dici quando id quod recipitur, triſtitiam & moleſtiam affert. Vnde factum eſt vt animi affectus, ira, triſtitia, amor, &c. paſſiones vocentur, quia vtplurimum contingunt cum alteratione aliqua corpori nociua, præſertim ſi vehementes ſint; nam & ingens etiam lætitia, ſæpè mortem intulit: aut etiam quia voluntas per eas violentiam quamdam patitur. Rationem huius acceptionis affert D. Th. 1. 2. q. 22. art. 1. quia pati dicitur ex eo quod aliquid trahitur ad agentem; quod autem recedit ab eo quod eſt ſibi conueniens, maximè videtur ad aliud trahi.

Tertiò denique ſumitur pro qualitate, quæ eſt cauſa, vel effectus, ſeu terminus paſſionis ſecundo modo dictæ. Quod ſi paſſio ex qua oritur hæc qualitas, citò tranſeat, qualitas jlla dicetur paſſio, quia paſſio magis videtur ſignificare rem tranſeuntem, & in fieri, quàm permanentem, & in facto eſſe: huiuſmodi eſt rubor ex verecundia, & pallor ex ſubito timore. Si verò diuturnior ſit, & difficilè mobilis à ſubiecto, dicetur qualitas paſſiua, ſeu paſſibilis, aut patibilis, vt eſt pallor ex morbo relictus, aut color à naturali complexione proueniens, ſicut albedo in Cygno.

43. Qualitatem paſſibilem ſic definiunt, ſeu declarant Complutenſes; *qualitas paſsibilis eſt qualitas ſenſibilis, ſeu obiectiua.* Id eſt, conſtituens obiectum alicuius ſenſus, vt ſunt calor, frigus, humiditas, ſiccitas, lux, color, odor, ſapor, ſonus, & ſi quæ ſint aliæ qualitates, quæ ſint objecta ſenſuum.

Hæc tamen definitio aliquas patitur difficultates, quas ipſi contempſiſſe videntur, vtique non contemnendas. In primis enim forma, & figura, quæ ad hanc ſpeciem non pertinet, qualitas eſt ex ipſis, & tamen eſt ſenſibilis tum viſu, tum etiam tactu. Item pulchritudo & deformitas, ſenſu percipiuntur: & tamen eas ponunt ſub prima ſpecie, ſi ſint accidentia diſtincta à figura, colore, &c. quod ipſi non reſpuunt num. 29.

Secundò paſſiones animæ, vt ira, gaudium, &c. item amentia & inſania ponuntur in hac ſpecie ex textu Ariſtotelis expreſſo in hoc capite: & tamen non ſunt obiecta ſenſuum: nec ſufficit dicere iſta pertinere ad hanc ſpeciem ratione qualitatis ſenſibilis, quæ producitur per alterationem corporalem, quæ cùm huiuſmodi paſſionibus coniungitur. Nam Ariſtoteles hic docet huiuſmodi paſſiones pertinere ad hanc ſpeciem, quatenus denominant hominem amentem, aut iracundum, &c. Homo autem non denominatur iracundus, aut amens à rubore, à pallore, à calore, frigore, &c. ſed ab ipſis paſſionibus formalibus appetitus, vt ſunt qualitates interiores, in ipſo appetitu permanentes, aut citò tranſeuntes.

Denique idem Ariſtoteles ait expreſsè colores non dici qualitates paſſibiles, quia efficiant paſſionem in ſenſu ſicut aliæ, ſed quia à paſſione oriuntur, videlicet ex primarum qualitatum actione & paſſione: ergo non pertinent ad hanc ſpeciem, vt ſunt objectum viſus, ſed quatenus à paſſione ortum habent: atq; adeò malè definitur paſſibilis qualitas per ordinem ad ſenſum.

44. Propter primam difficultatem, definitio prædicta potest in hæc verba concipi. *Qualitas passibilis, est qualitas per se primò sensibilis, vel constitutiua proprij obiecti alicuius sensus.* Sic enim excluditur forma & figura ab ista specie, quia non est sensibile proprium, sed commune, hoc est à multis sensibus externis perceptibile: vel non est sensibilis per se primò, sed tantum per se secundò; id est non per propriam speciem, sed quatenus modificat speciem proprij sensibilis, vt dicitur in libris de anima; aliter enim album, *v. g.* imprimit suam speciem in oculo si sit quadratum, aliter, si rotundum, &c. Quod si pulchritudo & deformitas dicantur accidentia simplicia, & non aggregatum ex multis, poterunt poni in prima specie ex Diui Thomæ opinione, quatenus benè, vel malè afficiunt naturam; atque etiam in hac tertia, quatenus erunt obiecta sensibilia.

Ad secundam difficultatem, rectè ibi respondetur, passiones nimirum animæ non pertinere ad tertiam speciem, quatenus præcisè sunt actus vitales; sed ratione alterationis, quam in corpore efficiunt; seu ratione termini huiusmodi alterationis. Si enim vt sunt actus vitales appetitus sensitiui, sint actiones simplices, & non qualitates, ad prædicamentum actionis & passionis pertinent; si verò habeant aliquem terminum, ad primam speciem ipse reuocabitur, quia vel erit habitus firmiter inhærens in ipso appetitu, vel dispositio citò transiens, vt explicatum est numero 30. in fine.

Ad instantiam verò, ex Aristotele sumptam dicitur, hominem denominarj iracundum, amentem, &c. non ex qualitate secundaria, quæ oritur ex primarum commixtione, vt ex rubore, pallore, &c. sed ex qualitate, seu potiùs ex temperamento, orto ex alteratione, quæ immediatè comitatur passiones appetitus. Quando enim quis irascitur, non solùm rubet, aut pallet in vultu, sed prius ardet & efferuescit in corde. Si ergo cordis temperamentum sit nimis feruidum, procliuis erit homo ad iram, & inde denominabitur iracundus; & si inde turbentur organa sensuum internorum, à quorum cooperatione pendet intellectus in suis operationibus pro hoc statu, cadet in amentiam, quæ si multo duret tempore, denominabitur amens. Idemque de cœteris iudicium esse debet. Vnde Aristoteles sectione 27. problematum q. 4. ait homines habentes magnum pulmonem sanguinem, esse audaciores propter maiorem cordis caliditatem inde promanantem. Et lib. 3. de partibus animal. c. 4. habentes paruum cor, minùs timidos esse ait. Calor enim naturalis fortius calefacit paruum cor, quàm magnum.

45. Non est ergo cur Ruuius adeò vehementer inculcet prædictam instantiam, vt propter eam asserat falsam esse oppositam opinionem: imò eius opinionem contra ipsummet, & contra Aristotelem pugnare ostendo. Dicit enim Aristoteles iracundiam, amentiam, &c. à quibus homines dicuntur iracundi, aut insani, posse eis inesse ab ipso ortu & genera-

tione. Ruuius autem num. 40. in fine ait, quòd si terminus actionis appetitus cito transit, vocatur passio; si verò per actionem quasi permanentem producatur, vt est iracundia, aut dementia ab ipsa natiuitate habita, inquit, vocatur passibilis qualitas. Quæro igitur ab ipso, quænam actio appetitus sensitiui potuit esse in puero, ab ipsa natiuitate, per quam producta sit illa qualitas interna, ipsi appetitui impressa, quâ vult hominem denominari iracundum, audacem, amentem, &c. nullam certè poterit assignare: & ideo necesse est dicere, posse talem qualitatum complexionem cordi, alteriue parti in qua appetitus residet, inuri ab ipsa natiuitate, vt inde homo naturaliter iracundus denominetur. Ergo si per iteratos iracundiæ actus, talis fiat alteratio in corde, vt similis temperamenti constitutio consurgat, denominabitur homo iracundus ab huiusmodi temperamento, tanquam à causa impellente appetitum ad frequentem iram, non verò ab illis actibus, aut ab immediato eorum termino, nisi denominatione pertinente ad primam speciem, vt dixi ad initium huius difficultatis.

46. Ad tertiam difficultatem dicitur in primis, Aristotelem hoc modo loquendi velle explicare potiùs nominis etymologiam & originem, quàm tradere rationem essentialem qualitatum huius speciei: ratio enim essentialis communis, debet esse eadem in omnibus; & consequenter dici non potest, quòd aliæ pertineant ad istam speciem, quia passionem in sensibus efficiunt; aliæ verò, quia à passione efficiuntur, nisi ad dandam rationem impositionis nominis, vt dixi. Vnde ratio illa communis essentialis non malè statuitur in eo, quòd istæ qualitates constituant obiecta propria sensuum externorum.

Præterea dicitur, dum hoc scriberet Aristoteles, communem opinionem fuisse, visionem fieri per emissionem radiorum ab oculo in obiectum, non verò per receptionem specierum obiecti in oculo, quam postremam sententiam tenuit & explicuit deinde Aristoteles in 3. de anima, c. 12. & de sensu & sensili c. 2. Ne igitur nouam opinionem, importunè huic loco intermisceret, dixit colores passiuas qualitates vocari, non quia efficiant passionem in visu, sicut aliæ in alijs sensibus, sed quia ex passione oriuntur: & eâdem forte ratione non meminit lucis & luminis, quia suo tempore communiter censebantur substantia, & non accidens.

Denique Aristoteles tantùm voluit colores non efficere passionem in sensu, eo modo, quo calor, odor, sapor, videlicet passionem corruptiuam, quæ vocari solet realis, & Physica: non negauit autem passionem quæ intentionalis dicitur, id est receptionem specierum, quas colores imprimunt visui, vt cum eo ad visionem, tanquam vicariæ colorum concurrant. Ex quo planè prædictis difficultatibus factum est satis.

47. Cœterum ex sententia, quam superius tradidimus num. 22. rectè etiam potest definiri passibilis qualitas hoc modo, *qualitas formam com-*

ſequens firmiterque inhærens ſubiecto, & primariò ordinata ad illius ornamentum, aut conſeruationem. Dicitur *formam conſequens*, modo explicato ſupra num. 5. Per *firmiter inhærens*, diſtinguitur à paſſione, quæ citò tranſit. Per alias particulas differt à potentia & habitu, quæ primariò operationem reſpiciunt, ſecundum dicta num. 29. & 36. licet ergo multæ qualitates huius ſpeciei ſint actiuæ, vt calor, frigus, lux, non ſunt tamen per ſe primò ad munus agendi deſtinatæ, ſed tantùm ad diſponendum & perficiendum formaliter ſubiectum, in quo ſunt, & ad conſeruandam vnionem formæ cum materia, aut vt ſint debitæ diſpoſitiones ad illius introductionem: ſic calor conſeruat ignem, ſic albedo Cygnum exornat, ſic frigus aquam fouet, ſic lux Solem perficit.

Neque obſtat quod aliquæ ex his ſint diſconuenientes aliquibus ſubjectis, vt calor aquæ, quia hoc eſt per accidens, & reſpectu ſubiecti extranei, non autem proprij.

Cognoſcetur autem quæ qualitates ad iſtam ſpeciem pertineant, hâc ratione. Si ſeclusâ actione & operatione, aliqua ſit qualitas, quæ neceſſaria cenſeatur ſubſtantiæ propter formalem illius perfectionem, aut conſeruationem, ſignum erit eam ad iſtam ſpeciem reuocari. Si verò ſeclusâ operatione cenſeatur inutilis & ſuperflua, ſignum erit eam eſſe primariò inſtitutam ad operandum, & ita ad primam, vel ſecundam ſpeciē pertinere.

48. Objicit Ouiedo efficaciter, vt credit, illud quod per ſe primò à natura, ſeu ab actione cauſæ naturalis attingitur, per ſe primò ab eadem natura intenditur: ſed omnia prædicata, quæ ſunt identificata, in calore, v.g. vt eſt ratio producendi alium calorem; ratio conſeruandi ſuum ſubjectum; ratio illud perficiendi, ornandi, &c. per ſe primò attinguntur à cauſa producente calorem, quia actio non eſt prædicatorum præciſiua: ergo illa omnia æque primò, & per ſe à natura intenduntur; falſum ergo eſt calorem non eſſe primò & per ſe intentum à natura ad operandum: & ita de aliis qualitatibus actiuis huius ſpeciei. Maior patet, quia illud natura intendere dicitur, in quod cauſæ naturales propendent; earum enim propenſio eſt naturæ intentio: in id autem propendere dicuntur, quod naturaliter & ſponte ſua producunt, & eâdem ratione illud intendunt, quâ illud producunt: ſed cauſæ productiuæ caloris, ſponte ſuâ, & naturaliter illum producunt vnà cum virtute actiua illi indita ad producendum alium calorem, ergo illum intendunt cum hac virtute actiua.

Reſpondetur, eodem modo philoſophandum eſſe de intentione cauſæ naturalis, quo de intentione cauſæ intellectualis, & liberæ, quia cauſa naturalis à Deo in ſuos dirigitur fines. Si ergo virtus actiua caloris cenſetur non eſſe per ſe primò neceſſaria reſpectu proprij ſubiecti, rectè infertur talem virtutem non intendi per ſe primò à natura, licet per eius actionem attingatur ſimul cum alijs attributis caloris ob identitatem eorum: aut non intendi, niſi in quantum neceſſaria eſt ad conſe-

uationem subjecti, tanquam ad primarium finem. Vnde reuera talis virtus nihil agit juxta Lunæ concauum, quia nullum ibi inimicum contrarium reperit. Et idem dicendum est de luce, de frigore, & alijs. Addi potest conformiter ad opinionem num. 23. explicatam, calorem vt actiuus est, pertinere ad primam vel secundam speciem; ad istam verò sub ratione jam tradita, & sic posse per se primò à natura intendi sub vtraque.

49 Quæres utrum passio, & passibilis qualitas specie differant? Respondeo non diferre specie, sed tantum accidentaliter ob longiorem, vel breuiorem durationem. Ita communiter Philosophi, fere omnes. Patet primò ex Aristotele hic, qui passionem in eo solum à passibili qualitate distinguit quòd passibilis qualitas sit diuturnior in subiecto: at hoc facit tantùm discrimen accidentale. Nam idem Aristoteles 1. Eth. c. 6. ait album diuturnius non differre specie ab albo minùs durante: & hic ait eundem ruborem, qui oritur à pudore, & citò transit; posse esse naturalem, seu à constitutione naturali posse oriri, & esse permanentem.

Secundò: essentia colligitur ex effectu formali: passio autem & patibilis qualitas eundem effectum formalem habent, vt rubor ex verecundia, & rubor à natiuitate, facere rubeum: lux in Sole, & in aëre reddere lucidum, &c. quòd autem passio minùs duret, quâm passibilis qualitas, hoc pendet ex causis extrinsecis, quæ magis, vel minus durant: per accidens autem est respectu caloris, ruboris, palloris, &c. quòd eorum causæ citò transeant, aut permanentes sint, vt per se notum est.

Dices: probabile esse diximus supra, habitum, & dispositionem distingui specie, quia dispositio est fugax, & minùs stabilis, quam habitus: ergo passio ob eandem rationem poterit dici distingui specie à passibili qualitate. Deinde: qualitas est à qua denominamur simpliciter quales: sed à possibili qualitate denominamur simpliciter quales; non autem à passione, vt expresè docet Aristoteles. Nam à rubore ex verecundia, non dicitur quis simpliciter rubeus, sed ruborem passus: ergo passio, & passibilis qualitas essentialiter differunt.

50. Respondeo ad primum, esse disparitatem, quia habitus postulat naturâ suâ stabilitatem & immobilitatem â subjecto, vt dictum est n. 33. dispositio verò postulat esse facilè mobilis naturâ suâ; quæ sunt conditiones oppositæ & diuersæ: at passio, & passibilis qualitas habent eũdem effectum formalem, & consequenter eandem naturam essentialem; solumque differunt ex parte denominationis, quia cùm vna citò transeat, denominatur ad modum passionis, quæ significat rem transeuntem, & quasi in fieri: altera verò denominatur ad modum qualitatis permanentis, quia diuturnior est.

Respondeo ad secundum ex Caiet. duplex esse genus qualitatis. Alia est enim qualitas secundùm rem & modum, quæ permanens est, & diuturna in subiecto: alia verò secundum rem quidem, sed non secundum modum, quia citò transit, & ita habet potiùs modum passionis.

A prima denominamur ſimpliciter quales, quia à modo inhærendi potiſſimum ſumitur denominatio: à ſecunda verò dicimur quales, tantum ſecundùm quid, hoc eſt pro breui tempore, non autem ſimpliciter & abſolutè, & ſic Ariſtoteles ait aliquem ſimpliciter dici iracundum, quando naturâ ſuâ procliuis eſt ad iracundiam; ſecùs quando naturâ ſuâ mitis eſt, & aliquando iraſcitur. Ex quo tantùm inferri poteſt accidentale diſcrimen.

51. Non exiſtimo tamen oppoſitam ſententiam improbabilem, quòd nimirum paſſio, & paſſibilis qualitas ſpecie, & eſſentialiter inter ſe differant, quam ſequitur Canterus, Balforeus, aliique, & probabilem iudicat Sotus hic, reſpondendo ad confirmationem quarti. Ratio autem fundamentalis ſumi debet eodem modo, quo ſupra de habitu & diſpoſitione: quia in hac ſpecie quædam ſunt qualitates, quæ naturâ ſuâ, & ab intrinſeco permanentes ſunt, nec pendent in facto eſſe à ſuis cauſis, ſed tantùm in fieri, vt albedo Cygni, nigredo Corui, lux Solis. Aliæ verò, quæ naturâ ſuâ fluxæ ſunt, & à perpetuo cauſarum influxu pendent, vt lumen in aëre, in Luna; ſpecies intentionales ſenſuum externorum, quas aliqui ad hanc ſpeciem reducunt: item ſonus: rubor etiam ex verecundia, qui à ſanguinis & ſpirituum ad faciem recurrentium præſentia dependet.

Iſtæ & ſi quæ ſint aliæ huius rationis qualitates, poterunt dici paſſiones, eſſentialiter ab aliis diſtinctæ. Huiuſmodi enim diuerſitas dependentiæ, eſt ſignum manifeſtum diuerſitatis naturæ, vt in ſimili diximus de actibus, & habitibus ſupra num. 33. vnde negandum eſt eundem eſſe ſpecie effectum formalem paſſionis & patibilis qualitatis, niſi quando paſſio eſt paſſibilis qualitas ſecundum rem, & tantum ab ea differt ſecundum modum, vt dictum eſt de habitu & diſpoſitione, eodem numero in fine.

SECTIO VI.

De quarta ſpecie qualitate, forma nempe, & figura.

52. MVLTIPLICITER ſumitur forma, ſicut & figura: primò pro quouis actu informante ſubiectum aliquod, & ita anima dicitur forma ſubſtãtialis hominis, & quodlibet accidẽs forma accidentalis. Secundò pro pulchritudine, quæ ex debita partium proportione, & ordine reſultat, vnde dicuntur homines formoſi, & hoc modo vult Boëtius formam hic ſumi ab Ariſtotele; itaut forma ſit decor ſuperadditus figuræ. Ait verò Sotus hoc non eſſe ad mentem Ariſtotelis, quia Ariſtoteles ponit pulchritudinem in prima ſpecie. Sed hoc non vrget, quia ex mente Soti, & Thomiſtarum, eadem qualitas poteſt ad diuerſas

ſpecies reuocari: & ita D. Th. 1. 2. q. 49. art. 2. ad 1. ponit figuram in prima ſpecie quatenus ſpectatur vt rei conueniens. Tertiò ſumitur forma pro externa diſpoſitione partium corporis inter ſe: & ſic dicimus formam bouis, formam cathedræ, &c. & in hac acceptione pertinet ad iſtam ſpeciem.

Figura, omiſsâ ſignificatione metaphoricâ quâ dicuntur in Rhetorica eſſe figuræ, item ſyllogiſmorum figuræ, &c. Sumitur primò pro ſigno alicuius rei, vt immolatio Agni Paſchalis dicitur figura Dominicæ Paſſionis. Secundò ſignificat idem quod forma tertio modo ſumpta, videlicet externam diſpoſitionem, & terminationem partium corporis, vnde vocatur circulare, triangulare, &c. cum certo tamen diſcrimine quod varij variè explicant.

53. Et in primis Boëtius, & Smplicius figuram volunt eſſe eam ſpeciem quæ in ſola quantitate exiſtit, vt eſt circulus, quadratum, &c. Formam verò aiunt addere ſupra figuram, accidentia ſenſibilia, quibus ſic decoratur & ornatur figura, vt inde pulchritudo nominetur.

Ammonius per figuram intelligit eam, quæ eſt in rebus, vitâ carentibus: per formam verò eam, quæ eſt in rebus animatis. Sed hic non datur ratio cur figura dicatur de inanimatis potiùs quam de animatis.

Albertus Magnus vult figuram reſpectu ſolius quantitatis dici, quia eſt extrinſeca illius terminatio & limitatio. Formam verò per reſpectum ad ſpeciem & formam ſubſtantialem rei. Nam res diuerſarum ſpecierum, diuerſas habent formas, ſeu figuras. Et hoc modo forma & figura ſolâ ratione differunt per comparationem ad diuerſa. Verùm inquit Sotus figura rei in quantum conueniens ſpeciei & formæ, pertinet ad pulchritudinem quæ ponitur in prima ſpecie.

Iamblicus teſte Simplicio, per figuram intelligit eam, quæ conuenit magnitudini, ſeu quantitati conſideratæ in abſtracto & mathematicè, hoc eſt ſine materia. Quomodo Ariſt. 5. Metaph. c. 14. vocat hanc qualitatis ſpeciem, immobilia Mathematica: ideſt figuram, vt abſtrahit ab ente naturali mobili, & à tali, vel tali corpore, ferro, lapide, ligno, vt eſt triangulus, quadratum, circulus, abſolutè ſumpta: per formam verò intelligit eam quæ materiam connotat, ſeu quæ eſt in corporibus, vt in homine, in lapide.

Diuus Thomas lib. 7. Phyſ. lect. 5. litera c. ait formam & figuram ab inuicem differre quod figura importat terminationem quantitatis. Eſt enim figura quæ termino, vel terminis comprehenditur, vt circulus vnico termino, ſeu lineâ clauditur; quadratum quatuor terminis, ſeu lineis, & ita de alijs. Forma verò, inquit, dicitur, quæ dat eſſe ſpecificum artificiato, vt eſt figura domus, figura Cathedræ, ſtatuæ, nauis, &c. huiuſmodi enim formæ ſunt accidentia, & ita ad hanc ſpeciem qualitatis pertinent.

54. Exiſtimo dicendum Ariſtotelem valdè indifferenter vſurpaſſe nomen

men formæ & figuræ: nam in libris de cœlo, figuram tribuit rebus naturalibus, vt aſtris, cœlo, terræ: item in libris de animalibus, paſſim vtitur nomine figuræ pro illa exteriori ſpecie, quæ animalibus conuenit: ſimiliter 7. Phyſ. c. 3. rebus artificiatis hoc idem attribuit vt ſtatuæ lecticæ, pyramidi. Deniq; nomen formæ tribuit etiam rebus naturalibus, vt dum lib. 4. de generat. animal. c. 3. in fine ait monſtra eſſe quæ prodeunt forma multimembri, ſcilicet multis pedibus, aut multis capitibus. Idemque alibi ſæpè vſurpat. Si tamen differentia quædam inter vtrumque aſſignanda ſit, præ cœteris arridet, quam tradit Iamblicus, vt nimirum figura dicatur, quæ ex terminatione quantitatis Mathematicæ, hoc eſt abſtrahentis à materia & forma ſenſibili, reſultat: forma verò dicatur, vt intelligitur in aliqua eſſe materia, ſeu corpore, ſiue naturali, ſiue artificiato. Ratio autem cur figura vt in corpore naturali eſt, aut artificiato, forma dicatur, hæc aſſignari poteſt, quia communiter forma dicitur dare rei perfectionem & ſpeciem; inter omnes autem qualitates, figuræ maximè conſequuntur, & demonſtrant ſpeciem rerum, quod præſertim in plantis & animalibus videre licet, in quibus nullo certiori ſigno inferri poteſt naturarum diuerſitas, quam ex figurarum diuerſitate, vt rectè docet D. Th. loco citato Phyſicorum. Vnde imago quæ eſt expreſſa rei repræſentatio magis attenditur ſecundùm figuram, quam ſecundùm colorem, aut aliquid aliud. Quia verò artificiatum eſt quædam imitatio naturæ, figura artificiati, eſt forma eius, dans illi ſpeciem in ſuo genere. His prænotatis.

55. Dico 1. Formam & figuram, prout indiſcriminatim hanc ſpeciem conſtituere intelliguntur, ſic rectè defini i. *Figura eſt qualitas afficiens quantitatem; illamque determinans & diſponens certo quodam modo.* Hæc concluſio patet ex dictis ſupra lectione 2. præſertim num. 11. in fine. Ratio definitionis eſt, quia quantitas ex ſe nullum habet modum, ſed eſt indifferens vt ſic, vel ſic partes eius ordinentur & diſponantur in ſeipſis. Cùm ergo proprium ſit qualitatis determinare ſubjectum accidentaliter, vt patet ex dictis & quantitas non determinetur ad talem, vel talem modum à prima, ſecunda, & tertia ſpecie qualitatis, vt de ſe conſtat, oportet vt id fiat à forma & figura.

Scio Ariſtotelem 5. Metaph. c. 14. figuram tribuere numeris compoſitis, qui conſurgunt ex ductu & multiplicatione vnius numeri in ſeipſum, vel in alium, vt ſenarius ex ternario in binarium ducto: nouenarius, ex ternario in ſeipſum, vel per ſeipſum multiplicato. Sed hæc figuræ ratio, metaphorica eſt, & deſumitur tantum per quamdam analogiam, ſeu proportionem ad figuras continuæ quantitatis. Sicut enim figura quadrata conſurgit ex ductu vnius lineæ rectæ in latus ſecundùm propriam longitudinem: ita ex ductu ternarij in ſeipſum, intelligitur conſurgere figura quædam quadrata, quæ potiùs eſt objectiuè ſolùm in intellectu, quam in ipſa re. Vnde concludendum eſt prædictam definitionem figuræ, & conſequenter figuram ipſam ſoli quantitati continuæ con-

uenire. Quod autem dicimus figuram præstare in quantitate, hoc idem præstari in substantia per formam mediante ipsa quantitate asserendum est, vt constat ex dictis.

Diuus Thomas 3. sent. d. 16. qu. 2. art. 1. ad 1. hanc figuræ definitionem assignat: *Figura est qualitas ex terminatione quantitatis resultans.* Nos autem dicimus figuram huiusmodi terminationem conferre, non verò ex ea resultare. Sed aduertendum est duplicem terminationem inesse quantitati, alteram intrinsecam, alteram extrinsecam. Intrinseca est punctum respectu lineæ, linea respectu superficiei, & superficies respectu corporis. Extrinseca verò & accidentalis est ipsa figura, quæ consequitur intrinsecam illam terminationem. Nam figura, *v. g.* quadrangula, constans quatuor angulis, supponit quatuor lineas, suis punctis terminatas, & cubus supponit sex superficies, suis terminatas lineis, quibus superueniens eas formaliter, & non effectiuè ordinat & disponit, & in specie cubi constituit: atque ita de similibus. Vnde definitio Diui Th. non est nostræ contraria.

56. Dico 2. Formam & figuram accidentaliter tantùm differre inter se. Est communis opinio. Ratio est, quia forma & figura, vt ex dictis sequitur, sunt eadem qualitas, & solum in hoc differunt quòd vna spectetur mathematicè, & vt abstracta ab omni materia & corpore naturali: altera verò physicè, & vt existens in materia sensibili, seu in corpore naturali: hæc autem non faciunt discrimen specificum, alioquin idem homo physicè consideratus, vt constat materiâ & formâ, differret specie à seipso, metaphysicè spectato, vt constat genere & differentia, abstrahendo à materia.

Verùm in hac specie non aliter, quàm in præcedentibus philosophari conuenit: probabile nimirum esse formam & figuram essentialiter, & specificè inter se distingui. Et in primis secundùm differentiam, quam Boëtius & Simplicius ponunt inter formam & figuram, hoc clarè constat, quia figura solam respicit quantitatem, eiusque terminationem: forma verò addit alia accidentia sensibilia, quæ pulchritudinem, adde & deformitatem, componunt. Et licet multæ includantur qualitates in forma, hoc modo sumpta; habent tamen aliquam vnitatem proportionis & subordinationis, non secùs ac artefacta, ratione cuius censeri possunt aliquo modo vna qualitas huius speciei.

Deinde si figura posita sit in vnione partium quantitatis, & in tali earum ordine, vi cuius hæc petit talem præsentiam, talem distantiam, talem situm: & similiter forma in vnione partium substantiæ, & in tali ordine, vi cuius hæc est caput, hæc manus, &c. vt aliqui sentiunt: cùm vnio partium quantitatis inter se, & vnio partium substantiæ inter se, essentialiter differant, tum in se, tum ratione partium vnitarum, quia vna est substantialis, altera accidentalis: figura consequenter, & forma essentialiter inter se distinguentur.

Prætetea: ſecundum generalem differentiam, quam inter formam & figuram admiſimus num. 54. rectè etiam concluditur, huiuſmodi differentiam eſſentialem eſſe : quia figura abſtrahit à ſubiecto, ſeu corpore ſenſibili: forma verò non abſtrahit, ſed intelligitur eſſe in corpore. Abſtrahere autem à corpore, & illud ſibi determinare, ſunt conditiones, & rationes eſſentialiter diuerſæ. Simili quippe ratione diximus qu. 6. lib. 1. num. 8. & dicemus in poſtprædicamentis, negationem, & priuationem eſſentialiter inter ſe diſcrepare, quia negatio abſtrahit à ſubiecto, vt *non homo, non equus* priuatio verò dicit negationem formæ in ſubiecto: & ita modus negationis abſtrahit à modo conſtituente priuationem, ideoque illi reſpectus, vt ſic, ſunt illis eſſentiales, atque adeò eſſentialiter diuerſi.

57. Pro fine huius ſectionis poteſt aliquis quærere vtrum forma & figura ſint reuera qualitates, an aliquid aliud? Reſpondeo, varias eſſe hac de re ſententias. Scotus in 4. ſent. d. 12. q. 4. n. 19. ait figuram nihil dicere vltra quantitatem, niſi relationem partium ad ſe inuicem, vel terminorum includentium partes, quæ relatio, & conſequenter figura mutari poteſt, manentibus eiſdem partibus quantitatis, & in ſe, & in toto, vt patet dum aqua eadem aliter, & aliter figuratur in alio, & alio vaſe.

Diuus Thomas in 3. d. 16. q. 2. art. 1. ad 1. & 7. Phyſic. lect. 5. & 1. 2. q. 49. art. 2. & alibi vult formam & figuram eſſe qualitates, à quantitate diſtinctas, & ex eius terminatione reſultantes, vt viſum eſt num. 55. Eum ſequuntur Ferrarienſis 3. contra gentiles cap. 105. circa medium, Sotus, Suares, Complutenſes, alijque Thomiſtæ.

Vnde mirum eſt quomodo Ouiedo in Metaphyſ. controuerſia 8. puncto 2. num. 10. dicat communem ſententiam aſſerere figuram Mathematicam, non diſtingui ab vbi intrinſeco, ſeu à præſentia, motu locali acquiſita, vi cuius res in loco conſtituitur: cum duo Scholæ parentes Diuus Thom. & Scotus, totque Philoſophi inſignes contrarium aſſerant. Contra eius autem opinionem, in primis ſtat Ariſtotelis authoritas, qui expreſsè hic aſſerit formam & figuram eſſe qualitates, quia per eas aliquid denominatur quale ſicut per alias. Nec valet dicere Ariſtotelem eas annumeraſſe qualitatibus, vt vulgò indulgeret; quia etiam ſecundum vulgus, rarum, denſum, aſperum, læue, qualitates videntur eſſe, imò ſecundum multos Philoſophos Albertum, Auerroem, qualitates ſunt, ſaltem ſecundariò; & tamen ab Ariſtotele à qualitatis diuiſione reiiciuntur, & reuocantur ad quandam poſitionem partium, propriam quantitatis. Et quamuis probabiliter dici poſſit non eſſe propriè qualitates, ſed tantùm vt vulgo videtur: tamen contra ipſum.

58. Stat ſecundò ratio ex eius opinione ſumpta: dicit enim figuram phyſicam conſiſtere in vnione partium ſubſtantiæ, cum hoc ordine vnitarum, ex vi cuius dicitur *eſt manus, eſt caput*, &c. ſeu ex vi cuius hæc pars exigit præſentiam, quâ ſit anterior, & iſta, quâ ſit poſterior, & alia

quâ ſit media,&c.ergo pari ratione figura mathematica poſita erit in vnione & ordinatione partium quantitatis, vi cuius hæc pars eſt in hoc angulo, & illa eſt in illo, & iſta in medio, in ordine ad ſeipſas, ex quo deinde ſequitur talis, & talis præſentia ad locum extrinſecum.

Sicut enim prius eſt corpus habere tales & tales partes, nempe brachia, caput, pectus, &c. ſic & ſic diſpoſitas in ordine ad ſe, quam habere talem & talem præſentiam in ordine ad locum: ita prius eſt quantitatem habere partes ſic, vel ſic extenſas & vnitas in ordine ad ſe, & conſequenter talem figuram, quam eſſe ſic vel ſic in loco, ſeu quàm habere talem, vel talem præſentiam in loco. Ergo ſicut forma, ſeu figura phyſica non conſiſtit in præſentia, ſed eam antecedit: ita figura mathematica, non erit poſita in præſentia, ſed quid prius illâ.

Denique: ſi figura mathematica eſſet ipſa præſentia quantitatis in loco, non poſſet quantitas moueri de loco ad locum, quin figuram mutaret, quia mutaret præſentiam; quod vltro concedit Ouiedo. *Ex his inferes*; inquit, *globum rotundum amittere hanc numero rotunditatem, ſeu figuram mathematicam, cùm hanc perdit præſentiam: dicitur tamen permanere cum eadem rotunditate, quia aliam eiuſdem rationis per motum acquirit: ſicuti dicitur caput eandem habere diſtantiam à pectore, ſiue homo ſit in hoc ſpatio ſiue in illo, quia etſi diſtantiæ ſint diſtinctæ in ſpatijs diuerſis, ſunt tamen valde ſimiles & æquales.* Hæc ille: an autem rectè, alijs judicandum relinquo: mihi enim perabſurdum videtur dicere quòd caput hominis non ſeruat eandem, ſed ſimilem tantùm diſtantiam à pectore, ſi mouetur homo: & quòd pila, dum projicitur, continuò figuram rotundam mutet, & eandem tantùm per æquiualentiam ſeruet.

SECTIO VII.

De proprietatibus qualitatis, & ſerie predicamentali illius.

59. PROPRIETATES qualitatis tres enumerantur hic ab Ariſtotele: prima eſt contrarietas. Conuenit enim maximè qualitatibus ſibi contrariari, & ab eodem ſubjecto ſe mutuò expellere, vt patet in frigore & calore; in albedine & nigredine, &c. Sed hæc proprietas non conuenit omni qualitati: nam figuræ non eſt aliquid contrarium, nec potentiæ naturali, vt intellectui, voluntati, &c. Nec item luci: addit Ariſtoteles, nec medijs coloribus, vt eſt rubeus, viridis, flauus, fuſcus. cuius tamen oppoſitum dicitur 5. Phyſ. cap. 1. vbi Ariſtoteles ait media eſſe extremis contraria, vt fuſcum albo & nigro. Item 2. Ethic.

cap. 8. dicit extrema vitia pugnare, & contraria esse virtuti mediæ, vt prodigalitatem, & auaritiam liberalitati.

Verum, vt rectè ait Sotus, contrarietas est maxima distantia & perfecta oppositio, & ideò simpliciter & absolutè non reperitur, nisi inter duo extrema, vt inter album & nigrum; medij verò colores sunt tantum contrarij secundùm quid, & quatenus participant de extremis, magisue accedunt ad vnum extremum, quam ad aliud: sic enim fuscum est nigrum per comparationem ad album; & album per comparationem ad nigrum, vt ibi ait Aristoteles. Vnde extrema sunt per se contraria: media verò ratione extremorum. Si verò medium nihil participet de extremis, vt virtus, quæ nihil habet de vitijs oppositis, respondet Albertus hic cap. 9. virtutem esse contrariam vitijs, quia est bonum morale, vitia verò sunt mala moralia. Bonum autem & malum extrema sunt. Vnde virtus dicitur media, quia consistit in mediocritate, seu in medio rectæ rationis, vel quia duobus hinc inde vitijs plerumque impetitur.

60. Secunda proprietas est suscipere magis & minus. Quid sit autem suscipere magis & minus, transeunter diximus in quinta proprietate substantiæ, quod ibi vide. Non conuenit etiam ista omnibus qualitatibus: neque enim vna figura est magis figura, quam alia, vt vnus triangulus magis triangulus quam alius, hoc est non est maior perfectio naturalis in vno triangulo, quàm in alio, licet possit esse maior extensio per maiorem linearum extensionem. Item non conuenit potentiæ naturali secundum multos vt intellectui, voluntati: neque enim intenditur & remittitur, saltem successiuè. Conuenit ergo potissimum qualitatibus primæ & tertiæ speciei. Propriè enim vnus calor est magis intensus, quàm alius: vna albedo quam alia; vnus habitus, quam alius, vt vna virtus temperantiæ magis intensa, quàm alia; imò intensior seipsâ pro diuersis temporibus.

Tertia proprietas conuenit qualitati quarto modo, & ideò vocatur ab Aristotele proprium, non autem duæ præcedentes. Quod scilicet à qualitate res dicantur similes vel dissimiles; sicut à quantitate dicuntur æquales vel inæquales. Vnde duo parietes albi, propriè dicuntur similes: vnus verò albus, & alter niger, dicuntur propriè dissimiles. Sicut autem diximus q. de quantitate, nomen quantitatis per analogiam multis alijs rebus tribui, & inde æqualitatem & inæqualitatem ad multa alia extendi per metaphoram & imitationem: ita nomen qualitatis solet extendi ad multa extra hoc prædicamentum, atque adeò similitudo & dissimilitudo sæpè transferuntur ad significandas relationes, quæ in rebus aliorum prædicamentorum fundantur. Hoc enim modo duo homines dicuntur similes in specie: duæ item paternitates, duæ actiones, &c. similes vocari solent: sed propria similitudo & dissimilitudo Soli conuenit qualitati.

61. Est autem hic controuersia vtrum similitudo & dissimilitudo, quam tribuit qualitas, fundetur in vnitate specifica qualitatum, an verò in in-

tensione graduali earum: ita ut album in quarto gradu, & album in sexto, dici debeant similia, quia habent eandem specie albedinem; an dissimilia, quia albedo eorum non est in pari gradu intensa. Si enim hoc secundum dicatur, iam istud attributum, nòn erit proprium quarto modo; quia non conuenit omnibus qualitatibus, ijs nimirum quæ non suscipiunt magis & minus, vt est figura, & ex multorum opinione potentia naturalis, vt in præcedenti proprietate adnotauimus. Si verò dicatur primum, hoc etiam attributum non erit proprium quarto modo, quia vnitas & conuenientia specifica conuenit indiuiduis aliorum prædicamentorum, vt duabus substantijs, duabus actionibus, &c. vt iam dicebamus.

Accedit quod ita se habet similitudo ad qualitatem, sicut æqualitas ad quantitatem: sed æqualitas non fundatur in vnitate specifica quantitatum, sed in pari extensione earum: ergo similitudo non debet fundari in vnitate specifica qualitatum; sed in pari graduum intensione.

Circa istud dicendum existimo ad hoc vt hæc proprietas conueniat omni qualitati, fundamentum similitudinis & dissimilitudinis debere abstrahere ab vnitate specifica, & ab vnitate graduali; ita vt duo parietes albi in quarto gradu dicantur similes, & quia habent qualitates eiusdem speciei, & etiam quia habent eas in eodem gradu. Vnde si intensio gradualis non conueniat aliquibus qualitatibus, non deerit tamen eis vnitas, vel diuersitas specifica pro fundamento similitudinis vel dissimilitudinis.

62. Ad illud autem quod de quantitate objicitur, dicendum est hoc peculiare esse qualitati, vt per vnitatem, aut diuersitatem specificam fundare possit similitudinem & dissimilitudinem, & non tantùm ratione intensionis gradualis; ob contrarietatem scilicet, & oppositionem, quæ inter diuersas eius species reperitur: ob eam enim possunt inter se specialiter comparari secundum similitudinem & dissimilitudinem; secùs quantitates, quæ contrarietatem non habent, ideoque comparantur secundum extensionẽ tantum, quando de æqualitate & inæqualitate sermo est.

Ad aliud quod affertur de similitudine, quæ reperitur inter res aliorum prædicamentorum. Respondetur hanc similitudinem non esse propriam, sed analogicam, aut per participationem & imitationem quantitatis, vt iam dictum est. Vt enim rectè ait Sotus in fine quæstionis super hoc caput, duo homines dicuntur similes in specie, quia species habet se vt qualitas substantialis indiuidui, & duo patres sunt similes in paternitate, quia paternitas in quantum accidens, habet se vt forma & qualitas subjecti: & duæ calefactiones sunt similes, quia producunt similes qualitates. Hæc ille. Vnde qualitati per se primò conuenit esse fundamentum similitudinis propriæ, alijs verò impropriæ, in quantum aliquam rationem analogicam qualitatis participant.

63. Quod spectat ad seriem huius prædicamenti, hæc facilè potest, ex

præcedentibus ordinari. In primis enim ponitur qualitas pro summo genere, quod deinde diuiditur in quatuor species subalternas, iam enumeratas; quæ quidem erunt immediatæ, si duo cuiusque diuisionis membra accidentaliter tantùm discreparint, vt habitus & dispositio inter se; potentia & impotentia inter se, &c. geminis tamen vocabulis singula membra exprimi oportuit, ad declarandum illud discrimen accidentale: si verò differant essentialiter, diuisio erit in octo membra, seu genera essentialia.

Sub primo genere, nempe sub habitu & dispositione variæ sunt species. Alij enim sunt habitus intellectus, alij voluntatis: intellectus autem alij veri, vt scientia; alij falsi, vt error; alij medij, vt opinio: alij naturales, vt jam numerati, alij supernaturales, vt fides; alij speculatiui, vt Physica; alij practici, vt prudentia & Philosophia moralis. Item in voluntate varij sunt habitus, naturales, vt temperantia, supernaturales, vt charitas, spes, &c.

Sub potentia & impotentia variæ quoque sunt species, vt potentia intellectiua, volitiua, appetitiua, locomotiua, visiua, auditiua, &c. Item sub passione, & patibili qualitate, color, lux, sonus, sapor, frigus, calor, humiditas, siccitas. Sub figura denique circulus, triangulus, quadratum, pentagonum, exagonum, pyramis, &c.

QVAESTIO VII.

De sex vltimis prædicamentis, & de postprædicamentis.

SECTIO I.

De actione & passione.

1. AVTHOR Græcus, nomine Gilbertus Porretanus, supplere volens, quæ Aristotelis doctrinæ videbantur deesse circa sex ista prædicamenta, libellum edidit cui titulus est de sex principijs, vnde author sex principiorum nominatus est: hoc est, sex supremorum generum. Principium enim est ex quo res constare dicitur, & in quod resoluitur. Vnde suprema genera dicuntur genera, quia sunt prædicata quidditatiua rerum & quædam tota sub se continentia species: principia verò, quia sunt conceptus, ex quibus res constituuntur, & in quos resoluuntur vltimò.

Iſte itaque Gilbertus ſic actionem deſcribit. *Actio eſt forma ſecundum quam denominamur agere in ſubiectam materiam.* Vbi quatuor ad actionem concurrentia inueniuntur. Primum eſt ipſum principium actiuum, quod dicitur agens. Secundum eſt ſubiectum, in quod agens agit, quod dicitur paſſum, & ita non comprehenditur creatio, quæ nullum ſubiectum ſupponit. Tertium eſt actio ipſa, à qua agens denominatur agens: & quartum eſt effectus, per actionem productus. Verbi gratia quando ignis calefacit aquam. Agens eſt ipſe ignis, ſeu virtus actiua illius: paſſum eſt aqua, quæ calefit: actio eſt ipſa calefactio, ſeu productio caloris: & calor eſt effectus productus: vnde nihil poteſt hic aſſignari, quod habeat rationem actionis, præter ipſam productionem caloris: non quidem ipſe ignis, aut virtus illius calefactiua, nempe calor, quia per eum dicitur ignis calidus, non verò calefaciens: nam iuxta Lunæ concauum nihil calefacit, & tamen habet calorem. Non etiam aqua, quia ſubſtantia eſt, non actio; nec agit, ſed patitur calefactionem. Nec ipſe denique calor productus, quia ceſſante actione ignis, igneque remoto, remanet calor in aqua, & ab eo denominatur aqua calida, tanquam à qualitate. Supereſt ergo, vt calefactio, ſeu productio caloris, ſit actio.

2. Verùm, vt notat Albertus in Commento illius operis tract. 2. c. 2. ſupradicta definitio actionis, eſt potiùs nominis explicatio, quàm rei: quia tamen obſcura eſt actionis natura, & quid ipſa ſit, valdè incertum & controuerſum, hanc remitto controuerſiam ad octo Phyſicorum libros, vbi de cauſa efficiente ſermo eſt.

Nihilominus alia tradi ſolet actionis definitio ex Ariſtotele 3. Phyſ. c. 3. quæ nonnihil lucis adjicit præcedenti, videlicet, *actio eſt vltimus actus agentis vt agens eſt*, vel *eſt cauſalitas cauſæ efficientis*, vel, *actus ſecundus potentiæ operatiuæ*, vel *ratio formalis, per quam cauſa actiua reducitur in actum ſecundum.* Pro cuius intelligentia.

Nota duplicem quaſi actum in agente diſtingui, ſcilicet primum & ſecundum. Agens dicitur eſſe in actu primo quando habet omnia requiſita ad producendem aliquid, nondum tamen agere concipitur: quando verò agit de facto, dicitur eſſe in actu ſecundo. v. g. ignis applicatus ligno ſicco, in illo priori, quo concipitur eſſe proxime diſpoſitus ad agendum, & nondum tamen agit, dicitur eſſe in actu primo: quando verò de facto calefactionem exercet, dicitur eſſe in actu ſecundo.

Quando ergo actio dicitur actus ſecundus, ſeu vltimus, datur differentia, quæ eſt inter agens in actu primo, in quo includit potentias actiuas, cæteraſque diſpoſitiones ad agendum requiſitas; & agens in actu ſecundo, hoc eſt, de facto aliquam actionem exercens, ſ[illegible] aliquid actu producens. Ponitur autem *agentis vt agens eſt* ad differentiam actionis à paſſione: communiter enim dicitur actionem & paſſionem eſſe candem entitatem, ratione, ſeu formaliter in duas, diſtinctam: ita vt eadem

calefactio

calefactio dicatur actio quatenus ab igne procedit, passio verò prout in aqua recipitur. Quæ distinctio sufficit ad duo prædicamenta constituenda: sed de hoc loco citato.

Ex his facilè est passionem describere, nimirum quod sit actus patientis, vt patiens est, quo mediante formam recipit: seu est ratio formalis, per quam causa subiectiua constituitur actu patiens, seu recipiens. Vnde passio nihil aliud est nisi receptio formæ, siue conueniens sit, siue disconueniens subiecto recipienti, vt caloris in ligno: aliqui tamen Scotistæ volunt passionem afficere ipsum effectum, & esse rationem, qua effectus dicitur formaliter produci, de quo in Physicis.

3. Actio autem multipliciter diuiditur; Primò quidem immediatè in productiones diuersorum prædicamentorum, substantiæ, qualitatis, &c. vel in substantialem, & accidentalem. Substantialis est, cuius terminus est substantia, vt ignitio quâ forma ignis producitur in ligno. Accidentalis est cuius terminus est accidens, vt calefactio, quâ calor producitur in aqua, &c. Deinde diuidi potest in species, quibus accidentia, seu species corundem prædicamentorum producuntur. Illæ quippe actiones quarum termini specie diuersi sunt, specie differunt, vt calefactio, & frigefactio, licet multi velint actiones specificari à principio, seu potentia operatiua, passiones verò à terminis: de quo agendum erit in Physicis.

Secundò diuiditur in transeuntem, & immanentem. Transiens est quæ non recipitur in agente à quo procedit, vt calefactio ignis in aqua. Immanens verò est quæ recipitur immediatè in potentia à qua procedit, vt intellectio in intellectu, volitio in voluntate; aut saltem in eodem supposito: quo modo emanationes potentiarum materialium, vt visiuæ, appetitiuæ, locomotiuæ, phantasiæ, &c. possunt dici immanentes, quia licet non recipiantur in anima à qua emanant, quia spiritalis est; recipiuntur tamen in eodem supposito, nempe homine; non quidem ratione suarum omnium partium, sed ratione materiæ. Idemque cum proportione dicendum est de passione, quod scilicet alia sit transiens, alia immanens; non quidem quòd passio transeat à passo in aliud subiectum, sed quia respondet actioni transeunti.

Actio immanens diuiditur in vitalem & non vitalem. Vitalis est quæ procedit ab aliqua potentia animæ, & pro diuisione potentiarum diuiditur. Non vitalis est quæ procedit à quouis alio principio non viuente, vt frigefactio, per quam aqua frigus in se producit.

Denique actio diuidi potest in instantaneam, & successiuam. Instantanea est, quæ est tota simul vt productio formæ substantialis, illuminatio aëris à Sole. Successiua est quæ fit per partes & in tempore, vt calefactio aquæ. Ex quibus patet quomodo constituatur series vtriusque huius prædicamenti.

4. Objicies actio, & passio non sunt genera vniuoca, ergo non pos-

ſunt conſtituere prædicamentum. Antecedens probatur, quia terminus actionis in communi, à quo ipſa eſſentiam ſumit, eſt quid analogum, cùm ſubſtantiam & accidens comprehendat, quibus nihil vniuocè commune eſt. Deinde ex communi ſententia motus rejicitur à prædicamento, quia eſt quid imperfectum, & via, ſeu tendentia ad ens potiùs quàm ens abſolutè: ſed actio & paſſio, ſaltem ſucceſſiuæ, hanc eandem imperfectionem habent: quandiu enim motus durat, ipſæ paulatim perficiuntur: ergo debent vagari per omnia prædicamenta, ſicut motus, & nullum ſpeciale conſtituere.

Reſpondeo ad primum, accidens & ſubſtantiam vniuocè conuenire in ente ex probabili ſententia, de qua per tranſennam aliqua diximus hoc libro q. 2. ſect. 2. atque adeò actiones productiuas ſubſtantiæ, & accidentis conuenire vniuocè, & ſimiliter paſſiones eis reſpondentes: & ita actionem, & paſſionem poſſe dici genera vniuoca. Si verò dicatur ens non eſſe vniuocum ad ſubſtantiam & accidens: actio quoque in communi, non erit quid vniuocum, ſed analogum, quatenus concipietur vt via ad terminum, qui per eam fit, eo quod ſpeciem, & eſſentiã ab eo accipit, vt dictum eſt. Si verò conſideretur non vt via ad terminum, ſed vt actus ſeu forma agentis, illud denominans, & reducens ſuo modo de potentia in actum, ſub illa ratione eſt quid vniuocum, quia omnes actiones in illa ratione perfectè, & vniuocè omninò conueniunt. Idemque de paſſione dicendum eſt reſpectu ſubjecti.

Reſpondeo ad aliud, motum eſſe aliquid ſucceſſiuum, atque adeò ex ſua formali ratione, quid imperfectum, quia eſt fluxus formæ, & reſpicit immediatè ipſam formam, quæ ſucceſſiuè fit, & perficitur, vnde partim eſt in fieri, & partim in facto eſſe, & ſic merito rejicitur à prædicamento. At verò actio conſiderata ſecundo modo, vt reſpicit nimirum agens, non includit hanc imperfectionem, ſed ſimpliciter intelligitur vt forma, afficiens, & denominans principium actiuum, vt dictum eſt.

Si tamen actio inſtantanea, quâ producitur aliqua forma tota ſimul, dicatur motus, qua de re in fine octo Phyſicorum. Quamuis non habeat imperfectionem ſucceſſionis; habet tamen imperfectionem viæ, & tendentiæ, quia eſt inchoatio, ſeu fieri formæ, ad quam ſubiectum mutatur, & ſic comparatur cum ea ſicut imperfectum cum perfecto. Licet enim & motus, & forma ſint in eodem inſtanti temporis, tamen motus eſt prior ſecundùm inſtans, & prioritatem naturæ, & ideo conſtituit ſubiectum in tranſitu de potentia in actum, & de vno ſtatu in alium. Nam motus eſt ſtatus quidam oppoſitus quieti, quæ in termino acquiſito reperitur: vnde, vt ſic, aliquid imperfectum dicit.

5. Proprietates actionis quatuor aſſignantur, duæ ab Ariſtotele hic. Prima eſt habere contrarium. Secunda ſuſcipere magis & minus. Quæ non conueniunt omnibus actionibus, ſed ijs quarum termini ſunt contrarij, & ſuſcipiunt magis & minus, vt eſt frigefactio & calefactio.

Proprietates verò quas assignat Gilbertus, sunt, quòd actio sit semper conjuncta motui. Et quod actio inferat passionem in materiam subiectam. Prima potest habere duplicem sensum: primus est quòd mutationi semper actiuncta sit actio, & sic est semper verus de mutatione positiua, quia corruptiua potest contingere per solam negationem concursus conseruatiui. Secundus est quòd è conuerso ipsi actioni sit semper coniuncta mutatio, & tunc ista proprietas eadem est cum secunda, quòd videlicet actio inferat passionem in materiam subjectam, quod est verum de agente naturali, quod præsupponit aliquod subjectum: vnde hæc proprietas non conuenit creationi, quæ fit ex nihilo.

SECTIO II.

De alijs quatuor prædicamentis.

6. POST prædicamentum actionis & passionis sequitur prædicamentum *vbi*. Definitur autem *vbi* à Gilberto, *circumscriptio corporis à circumscriptione loci proueniens*. Hoc est, vt multi explicant, *vbi* est accidens resultans in re locata ex eo quòd contineatur à loco, per quod formaliter dicitur esse in ipso loco. Et hæc est vna sententia circa naturam huius prædicamenti.

Alia vult huiusmodi accidens esse terminum intrinsecum motus localis, itavt *vbi* verè sit in subiecto antequam consideretur locus, seu superficies extrinseca continens subiectum locatum.

Tertia dicit *vbi* esse tantum denominationem extrinsecam, per quam res dicitur esse in loco ex sola extrinseca circumscriptione superficiei corporis continentis.

Vltima quæ est Scotistarum, asserit *vbi* esse relationem extrinsecùs aduenientem. Quælibet ex his opinionibus suos habet probatos Authores, & probabilis mihi videtur, eas tamen examinandas remitto ad Physicam, vbi de loco tractatur. Nunc dicere sufficiat quòd *vbi* significat præsentiam alicuius rei in loco aliquo, itavt si quæratur vbi res sit, possimus respondere quod sit in tali, vel tali loco, in aula, in gymnasio, &c.

Proprietates *vbi* duas assignat Gilbertus, non habere contrarium, & non suscipere magis & minus. Esse enim in aula, & esse in gymnasio non sunt contraria: vnde licet non possit quis simul esse in illis duobus locis, hoc non prouenit ex eorum contrarietate, sed ex limitatione corporis, quod non potest naturaliter duo loca sibi adæquata occupare. Similiter licet quis possit maiorem occupare locum, quàm alius, vnus tamen non potest dici esse magis in loco, quàm alius. Addunt aliqui duas alias proprietates, scilicet esse immobile, & corrumpi posse, & hæc sequitur ex altera. Quando enim res vbicata desinit esse in loco aliquo, deperdit illud

vbi, quod antea habebat, & nouum acquirit. Verum hæc non sunt proprietates quarto modo, vt patet.

7. Sequitur deinde *quando*, quod a Gilberto definitur, *id quod ex temporis adiacentia relinquitur*, seu *affectio quædam rebus addita, per quam dicuntur esse, aut fuisse, aut futuræ esse.* Vt si quæratur quando fuerit Aristoteles, respondebitur quod fuerit tali anno ante Christum natum, tali anno Imperij Alexandri, &c.

Dubitatur autem quid sit illa affectio, seu ratio significata per *quando*, aut constitutiua huius prædicamenti. Aliqui volunt esse aliquod accidens ex natura rei ab ipsa re distinctum, & ex temporis adiacentia relictum, per quod res dicitur formaliter esse in tempore.

Alij volunt esse ipsammet rem, seu durationem rei, quæ præter eius existentiam, dicit perseuerantiam in esse accepto, connotando tempus extrinsecum. Vnde duplex distinguitur tempus, aliud intrinsecum quod est existentia rei extra causas suas; aliud extrinsecum quod est quasi mensura durationis existentiæ, & est motus primi mobilis, per quem cognoscimus quamdiu res durauit, scilicet decem, viginti annis, &c. Ex qua mensuratione volunt authores primæ sententiæ resultare quoddam accidens in ipsa re durante, per quod constituatur istud prædicamentum.

Scotistæ volunt esse relationem extrinsecùs aduenientem. Alij denique volunt esse denominationem extrinsecam, qua res dicitur esse in tempore ex sola extrinseca mensuratione temporis. Qui omnes dicendi modi probabiles sunt, de quibus in Physicis, vbi de duratione & speciebus eius ex professo disputabimus.

Proprietates, *quando* à Gilberto assignatæ, sunt carere contrario, non suscipere magis & minus, & quod *quando* conueniat solum his quæ nata sunt incipere esse. Quæ per se satis intelliguntur.

8. *situs* non multum videtur ab *vbi* differre, ideoque à multis ex numero prædicamentorum excluditur; res tamen leuioris momenti est, quàm vt propter eã debeat quis ab Aristotelis opinione discedere. *situs* ergo dicitur à Gilberto *positio partium corporis secundum quam dicitur stare, sedere, iacere, &c.* Est autem duplex positio: alia idem est quod ordinatio partium corporis inter se, secundùm quam vna est ante, vel post aliam, vel in alia, aut alio quouis modo se habet cum altera: hoc modo caput est pars suprema hominis, pes infima, pectus infra caput, & supra stomachum, &c. Altera positio est ordinatio partium in ordine ad locum, ita vt secundum eam corpus sit in loco sic, vel sic, stans, iacens, sedens, erectum, curuatum, &c. & hæc positio constituit *situm.* Quamuis autem prima non possit explicari nisi per secundam, est tamen ab illa diuersa, vt patet.

Ex quibus colligi potest quomodo *situs* differat ab *vbi.* Nam *vbi* dicit rem esse in loco absolutè, abstrahendo à tali, vel tali modo, ita vt non ordinet seu disponat partes rei locatæ in ipso loco, sed tantum efficit vt

vna pars sit extra locum alterius. At verò *situs* eas disponit in ipso loco sic vel sic, vt inde res locata dicatur jacere, stare, erecta, resupina, incuruata, &c. An autem *situs* sit denominatio tantùm extrinseca, an aliquod accidens ex huiusmodi partium dispositione resultans, absolutum, aut relatiuum, aut potiùs talem dispositionem constituens: adhuc sub iudice lis est. Soluetur hæc difficultas simul cum præcedentibus de *vbi*.

Solet in communi diuidi *situs* in naturalem, & non naturalem: naturalis est, quem natura ipsa rebus præscripsit, sic enim *os homini sublime dedit, cœlumque tueri:* pecudes verò pronas in terram formauit; arboribus radices deorsum fixit, ramos, & folia sursum agere voluit. Non naturalis, quem alij accidentalem vocant, is est, qui à voluntate, aut ab arte procedit, aut etiam casu contingit, vt stare, corpus gesticulando inflectere, sinuare, &c. Vnde facilè est seriem statuere huius prædicamenti.

Proprietates eius duæ assignantur, carere contrario, & non suscipere magis & minus, quæ satis intelliguntur ex præcedentibus.

9. *Habitus* denique definitur ab eodem Gilberto, *corporis, & eorum, quæ circa corpus sunt, adiacentia*, vt esse vestitum, esse armatum, &c. lectione autem 3. præcedentis quæstionis, vbi diuersas habitus acceptiones tradidimus, adnotatum est ex Arist. 5. Metap. cap. 20. *habitum* vt hoc constituit prædicamentum, significare aliquid medium inter corpus & vestes, per modum actionis & passionis, videlicet uestitionem, seu adaptationem, & circumpositionem vestium ipsi corpori: neque enim denominatur quis vestitus ex eo quòd vestes habeat in arca.

Cœterùm, vtrum habitus dicat denominationem tantum extrinsecam, ab indumento, corpori circumposito prouenientem: an potiùs accidens intrinsecum, siue absolutum, siue relatiuum, resultans in corpore ex adjacentia indumenti, eadem est difficultas quę in superioribus: vtrumque probabile videtur, & vbi de alijs alterutrum determinatum fuerit, vel vtrumque vt probabile admissum, de hoc pariter prædicamento determinatum esse volo. Lege interim opusc. 48. inter opusc. Diui Th.

Species huius prædicamenti sunt armatum esse, & vestitum esse. Quæ deinde subdiuidi possunt pro armorum, & vestium diuersitate, vt loricatum, galeatum esse, togatum, palliatum, &c.

Proprietates sunt carere contrario, & suscipere magis, & minus, quomodo eques dicitur armatior pedite. Hæc de prædicamentis.

SECTIO TERTIA.

De Oppositis.

10. ABSOLVTA tractatione de prædicamentis, accedit Aristo-
teles ad explicanda postprædicamenta, hoc est, quasdam af-
fectiones quæ prædicamenta consequuntur, seu illis inter se
comparatis competunt vt sunt oppositio, simultas, prioritas, motus, &
modus habendi. Quæ cum sint rationes imperfectæ, nec in aliquo præ-
dicamento per se collocari possint, seorsim explicari debent. Igitur c. 10.
agit de oppositis, de alijs verò in sequentibus; nos pariter in hac sectio-
ne de oppositis, & in altera de reliquis breuiter tractabimus.

Vt autem oppositorum naturam meliùs explicemus, de ipsa opposi-
tione priùs aliqua sunt dicenda. Sed in primis hic non agit Aristoteles
de oppositione complexa, seu de ea quæ inter propositiones penès affir-
mationem & negationem reperitur, vt *Petrus est homo*, *Petrus non est
homo*, quia de ea in libris de interpretatione disputatur: sed agit de op-
positione rerum secundùm se.

Potest autem hæc oppositio sumi latè, & strictè: latè sumpta nihil
aliud est, quam repugnantia aliquorum ad esse simul, seu ad simul con-
ueniendum vni & eidem: quâ ratione comprehendit etiam disparata: &
sic Aristoteles cap. 12. sequenti vocauit differentias, quæ genus aliquod
diuidunt, oppositas, vt rationale, & irrationale. Oppositio verò strictè
sumpta comprehendit tantùm propriè opposita, quorum quatuor tan-
tùm genera enumerat Aristoteles hoc capite. Nimirum contradictoria,
priuatiua, contraria, & relatiua. Quæ in hoc differunt à disparatis, quod
disparata non sibi determinent speciale aliquod extremum, cui repugnent,
sed vnum potest multis indifferenter repugnare, à quibus in essentia di-
stinguitur; nam rationale repugnat irrationali, insensibili, incorruptibili,
&c. at verò opposita propriè, determinant sibi extremum aliquod vnum,
cui repugnant, sic pater opponitur filio, calor frigori, visus cœcitati,
homo non homini.

Vnde oppositio propria definitur *repugnantia determinata ali-
quorum*. Ita Complut. Sed clarius definiri potest *repugnantia inter
duo extrema simplicia, ob quam in eadem re singulari simul secun-
dum eandem partem, & respectu eiusdem esse non possunt.* Per
extrema simplicia reijcitur oppositio propositionum, non verò quæcum-
que compositio, etiam per accidens: nam exercitus & non exercitus
æquè opponuntur, ac homo & non homo. Additur *in eadem re singu-
lari* quia in re communi ratione pluriū inferiorum opposita possint esse
simul: quomodo albedo & nigredo sunt in animali ratione corui &
Cygni. Particula *simul*, significat *eodem tempore*, quia idem homo potest

hodie albus esse, & cras niger. Item ponitur *secundum eandem partem*, quia potest simul esse frigidus in manu, & calidus in vultu. Denique additur *respectu eiusdem*, quia idem potest esse pater & filius respectu diuersorum.

11. Rationem porro huius quadripartitæ diuisionis assignat Scotus hic, quia quæ propriè opponuntur, aut pugnant vt ens cum ente, aut vt ens cum non ente: si primo modo, aut vnum se habet respectiuè ad aliud, & sunt opposita relatiuè, vt pater & filius: aut maximè distant sub eodem genere, & se ab eodem subiecto expellunt, vt calor & frigus, & sunt contraria. Si verò pugnent secundo modo; aut non ens, quod opponitur enti, sibi determinat certum subiectum, cui opposita forma conuenire possit, & sunt opposita priuatiuè, vt cœcitas & visus: aut non determinat vllum subiectum, & sunt opposita contradictoriè, vt Petrus, non Petrus: & ita sunt tantùm quatuor membra oppositionis propriæ. Non ens enim non pugnat per se cum non ente, quia propria ratio negationis est tollere ens positiuum, quo sublato nihil remanet cui opponi possit. Aliam sufficientiæ huius diuisionis rationem contexuit Diuus Th. 5. Metaph. lect. 12. litera *e*. Vide illius opusculum 37. cap. 1. 2. & 3.

Quia verò de relatiua oppositione sufficienter egimus q. de relatione numero 114. de tribus alijs tantùm hic disseremus. Et primo quidem de contraria. Ex Aristotele autem tum hoc capite, tum 10. libro Metaph. cap. 7. definiuntur communiter contraria hoc modo.

12. *Contraria sunt quæ sub eodem genere maximè distant, & eidem subiecto vicissim inesse possunt, à quo mutuò se expellunt, nisi alterum eorum insit à natura.* Hoc modo se habent calor & frigus, albedo & nigredo, vitium & virtus, &c. ex hac ergo definitione colliguntur conditiones quatuor ad contrarietatem propriam necessariæ: prima est, vt extrema contraria, sint sub eodem genere: secunda, vt sub illo sint maximè distantia: tertia, vt eidem subiecto vicissim inesse possint: quarta, vt ab eo se mutuò expellant.

Primæ conditioni videtur contrarium esse, quod ait Aristoteles in fine huius capitis, vbi habet omnia contraria esse in eodem genere, vt sunt albedo & nigredo sub colore: aut in contrarijs generibus, vt iustitia, & iniustitia sub virtute & vitio: aut esse ipsa genera, vt bonum & malum, *quæ non sunt in genere*, inquit, *sed aliquorum ipsa sunt genera*. Ergo non est opus, vt contraria sint sub eodem genere, cum bonum, & malum contraria sint, & sub nullo genere sint.

Aduerterunt difficultatem Toletus, Conimbricenses, Complutenses, & eluserunt, dicendo Aristotelem, per bonum & malum intelligere bonum & malum morale, hoc est virtutem & vitium, quæ sunt genera subalterna, contenta sub habitu & qualitate. Nam si hæc mens fuit Aristotelis, quomodo dixit bonum & malum non esse in genere? genus enim subalternum, sub aliquo genere esse necesse est. Dicit ergo Sotus post

Ammoniũ, bonum & malum esse genera impropriè, hoc est generales conditiones omnium contrariorum, vagantes per multa genera. Nam vnum contrarium habet rationem mali respectu subiecti, cui alterum conueniens est, vt calor est malum aquæ, & frigus est bonum illius.

13. Sed meliùs fortè dicitur cum Iamblico, & cum Diuo Thoma 1. p. q. 48. art. 1. ad 1. Aristotelem hic loqui secundum opinionem Pythagoreorum, qui malum existimabant esse naturam quãdam, & ita duas rerum omnium coniugationes constituerunt, vnam malorum, alteram bonorum, reuocantes omnia ad malum & bonum tanquam ad summa duo genera & capita. Propter hoc dixit Aristoteles bonum, & malum non esse in genere: solet enim in Logica, vt notat D. Thom. vti sæpè exemplis, quæ suo tempore probabilia videbantur. At ex propria eius mente omnia contraria sub aliquo genere, uel infimo, vel subalterno contineri debent, si sint contraria directè per se, & immediatè: vnde frigefactio quæ est sub prædicamento actionis, non contrariatur calori, qui est sub qualitate, nisi remotè, & mediante frigore, quod per eam producitur.

Ratio huius conditionis assignatur ab Aristotele loco citato Metaph. & continetur in sequentibus definitionis partibus, quia inter contraria reperitur mutua transmutatio, per quam se mutuo expellunt ab eodem subiecto, & ideo debent habere quandam inter se proportionem, vt ad inuicem transmutentur, & circa idem versentur subiectum: quæ proportio sumitur ex eo quod sint sub eodem genere. Non enim fit transmutatio ex vno genere in aliud, nisi per accidens, inquit Aristoteles, vt ex colore in figuram, ex scientia ad virtutem; benè autem fit transmutatio per se ex scientia ad errorem, ex vitio ad virtutem, ex albo ad nigrum, &c.

14. Secunda conditio est, vt contraria sub huiusmodi genere maximè distent. Pro qua nota distantiam in re præsenti posse esse maximam dupliciter, nimirum positiuè & negatiuè. Distantia positiuè maxima est quando non datur, nec maior, nec æqualis in illo genere: sic distant albedo, & nigredo sub genere coloris, quia sub illo non dantur species æque distantes. Distantia verò negatiuè maxima est quando non datur quidem maior, datur tamen æqualis. Hoc modo distant calor & frigus in genere qualitatis patibilis, quia licet non dentur in illo genere qualitates quæ magis inter se, aut ab alijs distent: dantur tamen quæ æqualiter distant, seu repugnant, vt humiditas & siccitas. Et altera ex his distantijs sicut sufficit ad contrarietatem, ita per se requiritur, alioquin contraria non perimerent se perfectè, nec vnius transmutatio tenderet simpliciter ad aliud, sicut postulat ratio perfectè contrariorum

Dices: error magis distat à scientia, quàm à vera opinione circa idem objectum, quia ab opinione solùm distat in veritate; à scientia verò, etiam in certitudine & euidentia. Ergo non est necessaria distantia maxima, ne quidem negatiua, ad contrarietatem. Quod item patet in alio exemplo: nam auaritia liberalitati contraria est; ab ea tamen non distat maximè,

quia magis diſtat à prodigalitate, quæ omnia profundit.

15. Reſpondetur, quod ſi contraria non ſint ſub eodem genere proximo, non eſt opus vt diſtantia ſit maxima: ſed per maximam debet intelligi valdè magna. Vnde licet error non ſummè diſtet ab opinione comparatus ad ſcientiam, quia non eſt ſub eodem proximo genere cum ſcientia: ſummè tamen diſtat ab opinione vera ſub genere opinionis, ſub quo error & opinio continentur, nam error eſt quædam opinio. Similiter licet vitium & virtus, contraria ſint: tamen quia non ſunt ſub eodem genere proximo habitus; non tantùm phyſicè diſtant, quantum duo vitia, vt oſtendit exemplum de auaritia & prodigalitate. Dico *phyſicè*, quia in genere moris, ſeu turpis, & honeſti, quodlibet vitium magis diſtat à virtute, quam ab alio vitio; vnde ſub hac ratione diſtantia eſt ſumma inter vitium & virtutem, atque adeò proprijſſima contrarietas.

Poteſt etiam dici, quod quando duo extrema vitia alicui virtuti opponuntur, neutrum eſt illi adæquatè oppoſitum, id eſt ſecundum omnes eius actus. Nam liberalitas inclinat ad dandum, & etiam ad retinendum, vt oportet: vnde auaritia quæ inclinat ad retinendum, illi tantum opponitur quoad actum dandi; prodigalitas verò quoad actum retinendi; quo fit vt neutrum vitium ſit illi perfectè contrarium; & ita poſſe alterum ab altero magis diſtare, quam ab ipſa virtute.

16. Tertia, & quarta conditio eſt, vt contraria eidem ſubiecto viciſſim ineſſe poſſint, ab eoque ſe expellant. Ad hoc enim, vt ſibi repugnent, debent circa idem verſari ſubiectum, in quo contrarietatem exerceant, quia vnum ſubſiſtens, non eſt per ſe, vt ſic, alteri ſubſiſtenti contrarium: vnde ſi in illud agat, vt deſtruat, agit producendo aliquid inhærens, contrarium alteri inhærenti, illius conſeruatiuo. Hoc enim modo formæ ſubſtantiales inter ſe pugnant medijs qualitatibus: quæ pugna ſemper fit in ſubiecto, à quo ſe expellere conantur. Et in hoc poſita eſt quarta conditio: ſi enim ſimul cum pace commorentur, contraria non erunt, vt per ſe conſtat.

Poteſt autem intelligi vnum contrarium expellere aliud ab eodem ſubiecto, dupliciter; nimirum effectiuè, & formaliter. Effectiuè quidem quando vnum agit in ſubiectum alterius, & ab eo illud eijcit, vt dum calor aquam calefaciendo, frigus ab ea expellit: formaliter verò quando vnum exiſtens in ſubiecto, ab eo aliud excludit ſeipſo, & abſque vlla actione in ipſum, vt albedo expellit nigredinem. Hæc enim duo contraria, cùm non ſint actiua, non alio modo ſe expellunt, quam immediatè per ſe, quatenus effectus formalis vnius eſt naturaliter incompatibilis cum effectu formali alterius in eodem ſubiecto. Et ideò in definitione debet intelligi expulſio formalis potiùs, quàm effectiua, quia effectiua non omnibus conuenit, & non eſt immediata. Quando enim calor ignis agit in frigus aquæ, non expellit frigus imediatè per ſe, ſed medio calore, quem producit in aqua. Imò ſæpè non procedit ab alio contrario, vt patet dum

voluntas actus contrarios elicit. Ex quo patet hanc expulsionem debere esse mutuam, vt dicitur in definitione: si enim effectus formalis vnius contrarij sit incompatibilis cum effectu formali alterius, necesse est, vt incompatibilitas sit mutua.

Additur autem in prædicta definitione ex Arist. capite isto. *Nisi alterum insit à natura*, non quòd expulsio inter contraria non sit reciproca, spectata vi effectus formalis vtriusque; sed quia alterum sæpè suo inhæret subiecto tantâ vi & tenacitate, vt ab altero expelli non possit, nisi simul subiectum corrumpatur. Hoc modo calor in igne residet, & humiditas in aqua, item scientia in intellectu, quæ ob euidentiam obiecti non patitur errorem introduci. Dicemus autem in libris de generatione quomodo contraria in gradu remisso se simul naturaliter compatiantur, & an diuinitùs in summo simul esse possint.

17. Quod spectat ad oppositionem priuatiuam, sciendum est priuationem nihil aliud esse nisi *negationem seu carentiam formæ in subiecto apto eam recipiendi secundùm tempus, & speciem*, vt est negatio visus in homine. Dicitur autem *in subiecto apto*, vt differat à negatione pura, quæ dicit simpliciter negationem formæ, abstrahendo à subiecto illius capaci. Additur *secundum tempus*, quia non dicetur propriè priuatio, si subiectum non sit capax talis formæ pro tempore, quo de eo forma negatur. Vnde catuli primis diebus ortus sui, non dicuntur propriè cœci, quia visum non solent tam citò recipere. Ponitur denique *secundum speciem*, quia talpa non dicitur etiam propriè cœcus, eo quod visus illi non debetur ratione suæ speciei, quamuis ratione sui generis nempe animalis, ei competat. Vnde patet oppositionem priuatiuam esse repugnantiam inter formam & eius carentiam in subiecto, huiusmodi formæ capaci.

18. Contradictoria verò oppositio *est repugnantia inter formam & negationem formæ*. Per negationem autem intelligitur, vel pura negatio, prout priuationi opponitur, subiectumque excludit: vel meliùs intelligitur negatio absolutè sumpta, abstrahens à priuatione, & pura negatione, easque sub se continens, vt quid communius, & superius. Non enim minùs est contradictoria oppositio inter videns & non videns respectu hominis, qua respectu lapidis: & tamen negatio visus in homine est priuatio; in lapide verò pura negatio.

Deinde Aristoteles 1. post. cap. 2. & lib. 10. Metaphys. cap. 7. asserit inter contradictoria non dari medium, sed alterum eorum necessariò affirmari de quouis subiecto; ita vt vtrumque non possit simul aut affirmari, aut negari nisi falsò: at verò inter priuatiuè opposita datur medium, nempe subiectum aliquod, cui nec forma conueniat, nec priuatio formæ, vt est lapis respectu visus & cœcitatis: vnde non valet hæc illatio; *lapis non est cœcus, ergo est videns*; quia datur medium, nempe *non videns*. At si negatio, quæ est alterum membrum oppositionis contradictoriæ, non sumeretur in communi provt priuationem comprehendit,

daretur medium inter contradictoria, videlicet subiectum, in quo esset priuatio, quia non haberet formam, nec puram negationem, sed priuationem: vnde non valeret ista consequentia: *Homo non est videns, ergo est non videns,* intelligendo per *non videns*, puram negationem, à priuatione condistinctam, quia tunc *cæcus,* esset medium. Vnde fit vt non sit oppositio contradictoria quando additur quædam determinatio, aut syncategorema, vt rectè ait Scotus in 1. d. 2. q. 7. num. 50. quia tunc datur medium. Et ita hæc vtraque propositio est falsa: *homo est per se albus, homo per se est non albus:* quia non est de conceptu essentiali hominis quod sit albus, vel non albus.

Dices: si priuatio contineatur sub negatione tanquam inferius sub suo superiori, oppositio priuatiua non erit distincta à contradictoria, quod est absurdum.

Respondeo esse sufficienter distinctam, quia licet priuatio contineatur sub negatione; oppositio tamen priuatiua non continetur sub contradictoria, eo quod in contradictoria, negatio abstrahit à conditione, quæ constituit priuatiuam, nimirum à determinato subiecto. Vide quæ diximus q. 6. libri primi, numero 7.

Ex his constat contradictoriam oppositionem rectè definiri posse *repugnantiam duorum simplicium terminorum inter se secundum ens & non ens.* Dicitur *simplicium terminorum* ad differentiam oppositionis contradictoriæ complexæ, seu duarum propositionum. Dicitur verò *secundum ens & non ens*, absolutè, ad differentiam aliarũ oppositionum.

19. Quæres, quæ oppositio ex istis quatuor, sit omnium maxima?

Respondeo contradictoriam cœteris esse maiorem. Ita communiter Philosophi.

Probatur primò ex Diuo Thoma opusculo 37. initio, quia contradictoria non habent medium, vt diximus numero præcedenti ex Aristotele; cœtera autem medium habent, nempe idem subiectum, vel idem genus: ergo minus opponuntur, quia medium indicat conuenientiam extremorum, seu distantium.

Probatur secundo, quia contradictio est causa cur cœtera sint opposita: illud autem maximè tale est, quod est causa vt cætera sint talia, ex communi effato. Antecedens constat ex eo quòd vnum oppositum non potest excludere aliud, nisi habeat negationem illius: ex eo enim albedo, & nigredo nequeunt esse simul, quia nigredo includit negationem albedinis, & contra.

Probatur tertio: oppositio prouenit ex repugnantia, & disconuenientia extremorum: extrema autem contradictionis minùs conueniunt, & magis repugnant, quàm extrema aliarum oppositionum. Nam aliqua extrema possunt conuenire tribus modis, nempe genere, subiecto, & effectu ab vtroque procedente: sola autem contradictoria in nullo ex his conueniunt. Relatiua quippe conueniunt genere: priuatiua habent sub-

iectum commune: contraria conueniunt genere, & subiecto, & ad eun-
dem effectum concurrunt, vt calor, & frigus ad teporem. At *ens* & *non*
ens, quæ sunt extrema contradictionis, nec sunt sub eodem genere, nec
habent subiectum commune, quia *non ens* non est in subiecto; nec ad
eundem effectum concurrunt, vt patet.

20. Vnde colligitur, post contradictoria, magis opponi priuatiuè op-
posita; deinde contraria; vltimò relatiua. Priuatiua enim magis acce-
dunt ad contradictoria, quia in his alterum extremum est *non ens*, sicut
in contradictorijs: in duobus autem alijs ambo extrema sunt ens. Se-
quuntur deinde contraria; nam vnum contrarium expellit aliud ab eodem
subiecto, illud perimit, & destruit: at verò relata se mutuò ponunt, &
includunt in suo conceptu; & vno pereunte perit aliud, quod maiorem
indicat naturæ societatem. Et quamuis vna relatio dicat negationem op-
positæ in eodem supposito, vt paternitas negationem filiationis, hoc
tantùm est respectu eiusdem, non verò absolutè; ideoque talis oppositio
est tantùm secundùm quid: contraria verò opponuntur absolutè, & ita
sibi simpliciter repugnant.

Dices: ex minori oppositione non potest maior inferri, vt notum est:
sed ex priuatiua, & relatiua, & contraria, infertur contradictoria: ergo
contradictoria est omnium minima. Probatur minor, quia rectè infer-
tur, *album est nigro contrarium: ergo album non est nigrum.*

Deinde maior est distantia inter contraria, quam inter contradicto-
ria: ergo maior est oppositio inter illa, quàm inter ista. Probatur antece-
dens: album enim magis distat à nigro, quàm à non albo, quia fuscum
est non album, à quo tamen minùs distat album, quam à nigro, vt
constat.

Respondeo ad primum, oppositionem contradictoriam inferri ex
alijs à posteriori, tanquam causam ex effectu: vnde non sequitur eam
esse alijs maiorem, sed potiùs minorem.

Dicunt alij maiorem oppositionem posse inferri ex minori: sicut ex
diuersitate specierum infertur diuersitas differentiarum, quæ est maior,
quia differentiæ seipsis differunt; species verò per differentias.

21. Respondeo ad secundum, negando antecedens: ad cuius proba-
tionem, nego album magis distare à nigro, quàm à non albo, si per non
album intelligatur simplex negatio albi, vt debet intelligi, ad hoc vt sit
alterum membrum contradictoriæ oppositionis: sic enim destruit totam
ipsam albedinem, nec vllam habet cum ea conuenientiam: at verò inter
album, & nigrum quædam est conuenientia, scilicet in genere proximo,
& in subiecto, vt explicatum est numero 19. Quòd si per non album in-
telliguntur medij colores, prout includunt negationem albedinis, vera
est probatio antecedentis, sed nihil concludit, quia tunc negatio limita-
ta est ad oppositionem particularem, quæ in mediis coloribus reperitur
ad extremos. Vnde non album non est oppositum contradictoriè albo,

ſed contrariè, & imperfectè, & ſecùndum quid, vt adnotatum eſt q. præcedenti, numero 59.

Inſtabis: contraria includunt oppoſitionem contradictoriam, vt habet ſecunda probatio num. 19. & addunt peculiarem adhuc rationem oppoſitionis, nimirum contrarietatem: ergo magis ſunt oppoſita, quàm contradictoria. Quod idem valet de duobus alijs oppoſitis: & ideò contradictoria oppoſitio erit omnium minima.

Reſpondeo, alia oppoſita, eſſe magis oppoſita extenſiuè, quia duas oppoſitiones ſimul includunt; non autem intenſiuè, quia contradictoria ſolitariè, & præcisè ſumpta cœteris in ſe ſpectatis maior eſt. Addit egregiè Ferrarienſis 4. contra gentiles c. 14. ad vltimum, ſub finem capitis, illud quod addunt aliæ oppoſitiones ad contradictoriam, non eam augere, ſed minuere, quia eam limitat & contrahit ad conditionem oppoſitionis, in qua includitur, ſeu cum qua coniungitur. Verbi gratia, negatio nigri, quam album includit, limitatur ad oppoſitionem contrariam, & ex hac coniunctione fit minor, quia tollitur repugnantia eius abſoluta & illimitata. Hoc idem docet D. Th. opuſculo 37. Quod eſt de quatuor oppoſitis, cap. 1.

SECTIO VLTIMA.

De cæteris poſtprædicamentis.

22. POST oppoſita explicat Ariſtoteles modos prioritatis, ſeu quibus vnum alio dicitur prius; ſunt autem quinque. Primus eſt quo vnum dicitur alio prius tempore, quando ipſum duratione præcedit, ſiue totali, vt Romulus Cæſarem; ſiue partiali, vt Ariſtotelem Plato. Et hic eſt omnium proprijſſimus, inquit Ariſtoteles, vel quia eſt notior, vel quia per eum cæteri explicantur.

Secundus eſt, quo vnum dicitur prius alio ſecundùm ſubſiſtendi conſequentiam, quando ſcilicet exiſtentia vnius infertur ex alterius exiſtentia, non contrà: ex prioris enim exiſtentia non ſequitur exiſtentia poſterioris, benè è conuerſo. Hâc ratione ſuperiora dicuntur priora ſuis inferioribus, vt animal homine: vnde rectè infertur *homo eſt, ergo animal eſt*: non viceuerſa. Item ſunt duo, ergo eſt vnum: non contra, quia vnum prius eſt quàm duo.

Tertius eſt, quo vnum dicitur ordine prius, quàm aliud; quando ſcilicet vnum alteri præponitur ex natura & conditione ipſius rei, quomodo in ſcientijs præmitti debent principia concluſionibus, in Grammatica ſyllabis elementa priora ſunt, in oratione exordium, &c.

Quartus eſt, quo res aliqua præſtantior, vel dignior ſecundum hominum æſtimationem, prior dicitur minùs prœſtanti, & honorabili. Sic diues

paupere prior dicitur; sic amici apud nos priores sunt alijs. Hunc modum vocat improprijssimum Aristoteles, quia non est vsitatus modus loquendi, ait Simplicius, vel quia, inquit Ammonius, non fundatur in ipsis rebus, sed ex hominum æstimatione, & arbitratu maximè pendet.

23. His quatuor modis qui Aristotelis tempore communes & vulgares erant, adjicit ipse quintum quasi à se inuentum, quo aliquid dicitur prius alio naturâ, quando nimirum reciprocatur cum eo, subsistendi consequentiâ, est tamen causa illius. Hoc se habent modo dies, & lumen Solis: si enim Sol lucet, dies est, & si dies est, Sol lucet: & sic est mutua consequentia vnius ex alio, vbi tamen lux Solis est causa diei. Affert & exemplum Aristoteles de enunciatione, cuius veritas reciprocatur cum re enunciata; & tamen res enunciata est causa veritatis enunciationis. Vt si homo est, verum erit dicere hominem esse: & si verum est dicere hominem esse, oportet vt homo sit: ex eo enim quod res est vel non est, oratio est vera vel falsa, inquit, quod idem habet 9. metap. c. 10. Omnis ergo causa respectu sui effectus, & essentia respectu passionum prior est hoc genere prioritatis, vt Sol luce, rationale risibilitate, ignis calore, &c.

Potest autem hic esse controuersia vtrum huiusmodi prioritas naturæ importet antecedentiam in duratione, an solam independentiam in esse: itavt Sol, verbi gratiâ, intelligatur esse in aliquo priori durationis, in quo non est lux: an solùm dicatur naturâ prior luce, quia non pendet à luce, quoad suum esse, sed potiùs lucem ipsam producit. Hoc vltimum mordicùs tenet Soto hoc capite, aitque ob huius rei inconsiderationem multa commenta fingi tum in Philosophia, tum in Theologia: illi adhærent Conimbricenses tum hic, tum q.4. in præfationem Porphyrij, art. 3. sect. 3. argum. 2. cum alijs multis.

24. Nihilominus existimo negandum non esse hujusmodi prioritatem esse realem antecedentiam durationis naturæ, quando importat veram, & realem causalitatem, & dependentiam, quod maximè verum est in causa efficiente. Neque enim potest intelligi Sol lucem ex se fundere, quin priùs intelligatur reali aliquâ prioritate productus à Deo, & in suo esse completus: nisi lux dicatur facta esse à Deo eâdem actione quâ Solem creauit, de quo in Physicis.

Quinque igitur sunt modi prioritatis, videlicet prioritas temporis, prioritas secundùm subsistendi consequentiam, prioritas ordinis, prioritas dignitatis, prioritas naturæ, seu causalitatis: totidemque sunt modi posterioris, illis oppositi; prius enim, & posterius sunt correlatiua, & ideò totidem modis dicitur vnum quot aliud.

Theologi addunt alium prioritatis modum, quem vocant prioritatem originis, quâ Pater in diuinis dicitur prior Filio, & vterq; Spiritu-sancto: hæc autem prioritas vocatur prioritas *à quo*, non prioritas *in quo*: hoc est, in nullo priori instanti, aut signo, etiam naturæ, intelligitur esse Pater ante Filium, sed dicitur prior origine Filio prioritate *à quo* quia Filius

est à Patre, non contra; & Spiritus sanctus ab vtroque, non contra.

25. Sequuntur iam capite 12. modi, quibus res aliqua dici potest esse simul cum alia, & quamuis tot modi simultatis esse possint, quot prioritatis, vt constat; tres tamen solùm enumerat Aristoteles, fortè, quia alij sunt parui momenti. Primus est esse simul tempore, quando aliqua simul existunt, aut producuntur, vt duo homines eodem tempore nati. Secundus est esse simul naturâ, quando valet mutua subsistendi consequentia vnius ad aliud, modo tamen vnum non sit causa alterius, quomodo relata dicuntur esse simul naturâ: si enim Pater est, Filius est, & contrà, vt diximus qu. 5. numero vltimo. Tertius modus est esse simul diuisione, seu simul naturâ communi, vt alij loquuntur: hoc modo dicuntur esse simul differentiæ, quæ æque immediatè diuidunt aliquod superius, vt rationale, & irrationale respectu animalis: rationale autem, & volatile non sic se habent, quia volatile supponit irrationale, quod diuiditur per volatile. Hæc autem dicuntur simul naturâ communi, quia fieri potest vt vna species supponatur ab alia secundum rationem propriam; quamuis ratione superioris, quod diuidunt, sint simul & æquè immediatæ: quomodo linea supponit superficiem, & hæc supponit corpus. Quæ omnia indicantur his versibus.

Tempore dico simul quorum generatio nunc est.
Quæ conuertuntur dicimus esse simul.
Suntque simul species, genus vnum distribuentes:
At generis causâ, non ratione sui.

26. Capite 13. agit Aristoteles de speciebus motus, de quibus nos in Physicis. Capite verò 14. tradit diuersos modos, quibus res vna aliam habere dicitur. Primus est habere qualitatem, vt virtutem. Secundus, habere quantitatem, vt tres vlnas. Tertius, habere ea, quæ circunstant, vt vestes. Quartus, habere partes constituentes, vt manum, caput, animam, corpus; aut habere in parte, vt annulum in manu. Quintus, habere aliquid per modum vasis, vt aquam situla. Sextus, habere secundùm possessionem, vt agrum. Septimus, habere vxorem. Et hæc sint satis de isto tractatu.

LIBER

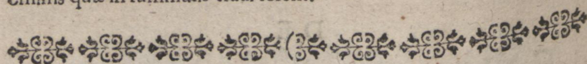
LIBER QVINTVS.

DE ENVNCIATIONE.

1. POSTQVAM Aristoteles de singulis terminorum simplicium generibus in Tractatu prædicamentorum disseruit, eorum compositionem, quâ enunciatio constituitur, explicandam suscipit in libro, qui περὶ ἑρμηνείας, hoc est *de interpretatione* inscribitur, quasi diceres *de enunciatione.* Licet enim vox quælibet simplex possit dici mentis interpres, quatenus latentes animi conceptus euulgat; potiùs tamen videtur esse interpretationis principium, quàm interpretatio, vt rectè ait D. Th. hic, quia ille propriè interpretari videtur, qui exponit veritatem, aut falsitatem in re aliqua latentem. Veritas autem, & falsitas propriè in enunciatione inuenitur. Vnde meritò Tractatus iste, in quo de enunciatione disseritur *de interpretatione* nuncupatur. Quia verò alia est enunciatio simplex, in qua vnum de vno affirmatur, vel negatur, vt *Petrus est homo.* Alia hypothetica, seu coniuncta, quæ ex pluribus simplicibus, inter se copulâ coniunctis, componitur, vt *Petrus est homo, & Bucephalus est equus:* existimant aliqui recentiores obiectum huius Tractatus esse enunciationem in communi provt simplicem, & coniunctam complectitur, eo quòd Aristoteles de vtraque hic agit, nec alibi locus datur tractandi de ea: sed hoc minoris momenti est quam vt exactiùs discuti debeat. Ratum tantummodò sit ex Diuo Thoma & alijs, Aristotelem maximè hic agere de enunciatione, quæ inseruit syllogismo, de quo postea tractaturus est; hic autem solus est categoricus, non hypotheticus, de quo tam pauca dicit vt nihil dicere videatur. Adde quod enunciatio hypothetica facilè resoluitur in simplices, ex quibus componitur, nec aliquid peculiare habet, quod ex simplici non euadat perspicuum; vnde breuiter admodum, & quasi in transitu, de ipsa mentionem fecit Philosophus, vbi de enunciationis diuisione tractauit.

Cœterum: opus hoc apud Græcos vnico continetur libro; apud Latinos verò in duos diuiditur: tria autem veluti summa capita compre-

hendit. In primo partes ipsæ, & elementa enunciationis explicantur, nomen scilicet, & verbum. In secundo agitur de ipsa enunciatione, eius speciebus, & affectionibus, nimirum qualitate, quantitate, conuersione, oppositione, &c. & specialiter circa futura contingentia. In tertio denique agitur de enunciatione modali. Quem nos seruabimus ordinem, omissis quæ in summulis tradi solent.

QVAESTIO I.

De significatione vocum, & de nomine, & verbo.

Quia nomen, verbum, & enunciatio, de quibus Aristoteles disputaturus est, significatiua sunt, agit ante omnia de eorum significatione, & diuerso modo significandi: ideò nos quoque cum alijs Philosophis priùs agemus de signi natura, & essentia in communi. Sit igitur.

SECTIO I.

De Signo in communi.

2. IGNVM definitur communiter *id quod potentiæ cognoscenti aliquid repræsentat, siue cognoscendum exhibet*: ideoque significare nihil aliud est, nisi potentiæ cognoscenti aliquid repræsentare, siue manifestare. Hoc modo vestigium nos ducit in cognitionem animalis, fumus in cognitionem ignis &c.

Diuiditur autem signum diuisione generali in formale, & instrumentale. Formale est quod se solo immediatè reddit potentiam cognoscentem, eam informando, propter quod formale dicitur. In hoc genere sunt omnes mentis conceptus, & omnes vitalium potentiarum cognitiones; sunt enim formales obiectorum repræsentationes, atque species expressæ, & imagines; vnde sicut albedo est ratio formalis albi, per seipsam faciens subiectum album: ita huiusmodi signa formalia sunt rationes formales cognoscendi, constituentes potentias cognoscentes per seipsas. Hæc est Aristotelis sententia primo capite, vbi mentis conceptus vocat notas, seu signa rerum.

In hoc eodem genere signi collocant plerique, ferè omnes, species impressas obiectorum: sed hæ virtuales tantummodo sunt, non autem

formales eorum repræſentationes, vt in libris de anima oſtendemus, ideoque non immediatè per ſe, ſed medijs actibus vitalibus obiecta repræſentant, atque adeò ad ſignum inſtrumentale potiùs reuocari debent, vt jam dicemus.

3. Signum inſtrumentale eſt, quo potentia cognoſcens mouetur ad alicuius rei cognitionem. Solet autem hoc inſtrumentum mouere potentiam ad cognoſcendum, concurrendo cum ipſa effectiuè ad cognitionem rei, cuius eſt ſignum. *v. g.* ſpecies viſibiles ab albedine in oculum immiſſę, concurrunt cum oculo ad viſionem eliciendam, quæ eſt ſignum formale albedinis: ideoque ſpecies illæ non ſe ſolis repræſentant formaliter albedinem, ſed mediâ viſione, in quo differunt à ſigno formali.

Subdiuiditur ergo ſignum inſtrumentale in illud, quod ſine ſui cognitione nos ducit in cognitionem alicuius rei, vt ſunt ſpecies impreſſæ. Videt enim ruſticus albedinem medijs ſpeciebus, de quibus nullam habet cognitionem. Et in illud, quòd priùs cognitum nos ducit in alterius rei cognitionem. Vnde definitur ab Auguſtino lib. 2. de Doctrina Chriſtiana cap. 1. *res, quæ præter ſpeciem quam ingerit ſenſibus, aliud aliquid ex ſe facit in cognitionem venire.* Aut, vt ait in libro de dialecticæ principijs cap. 5. *illud quod ſeipſum ſenſui, & præter ſe aliquid animo repræſentat.* Huiuſmodi eſt fumus, qui priùs cognitus nos ducit in cognitionem latentis ignis.

Si quis tamen communi ſententiæ inhærere maluerit, dicat ad hoc vt ſpecies dicantur ſigna formalia, ſufficere quod potentiam informent, eamque conſtituant in actu primo ſufficientem ad cognoſcendum; non ſolùm effectiuè concurrendo cum ipſa, ſed per modum cauſæ formalis offerendo quodammodo obiectum cognitioni: & ita vniuerſaliter ſignum inſtrumentale debere cognoſci, vt in alterius rei cognitionem ducat, vt habent definitiones Diui Auguſtini.

4. Diuiditur rurſus inſtrumentale ſignum, in naturale, & arbitrarium, ſeu ex inſtituto. Naturale eſt, quod naturá ſuâ, & ex intrinſeca ſui ratione aliquid ſignificat, ideoque idem apud omnes gentes repræſentat, vt fumus ignem, gemitus dolorem, riſus lætitiam.

Signum verò ex inſtituto eſt, quod non naturâ ſuâ, ſed ex hominum beneplacito, & libera impoſitione aliquid ſignificat, vt pulſatio campanæ, eſt ſignum futuræ lectionis, & omnes voces ſignificatiuæ, ſunt ſigna rerum, quibus ſignificandis impoſitæ ſunt, vt homo ſignificat naturam humanam ex impoſitione hominum voluntaria.

Huc referuntur ſigna ex conſuetudine, vt ramus viridis eſt ſignum vini venalis, potiùs ex conſuetudine, quàm ex determinato hominum inſtituto, & impoſitione. Huc etiam referuntur ſigna ex Dei beneplacito inſtituta, vt ſacramenta, arcus cœleſtis, ſiue Iris, quæ ſignum eſt non ampliùs futuri diluuij ex Dei inſtituto, Geneſeos 9. & ita de alijs.

Diuiditur præterea ſignum in rememoratiuum, demonſtratiuum, &

prognosticum. Hanc diuisionem tradit D. Th. in 4.d. 1.q. 1. art. 1. ad 4. primæ qu. illud est quod præteritum aliquod in memoriam reducit, vt Iris Genes. 6. pactum factum cum Noë. Aliud indicat aliquid præsens, vt fumus ignem. Tertium aliquod futurum designat, vt *pallida Luna pluit rubicunda flat, alba serenat.*

Est autem hic aduertendum vnam eandemque rem materialiter sumptam posse multiplicem in se rationem signi vendicare. Nam Iris est signum naturale pluuiæ mox futuræ, & simul signum ex instituto non futuri diluuij. Similiter cognitio bouis, quæ respectu mei intellectus est signum formale repræsentans illi bouem; potest esse signum instrumentale respectu Angeli, talem cognitionem in meo intellectu videntis, quatenus illi eundem bouem repræsentat.

5. Ex his colligitur primò signum duplicem inuoluere comparationem, alteram ad rem significatam, alteram ad potentiam, cui rem significatam repræsentat. Et hoc patet ex definitione ipsa, qua signum dicitur illud, *quod potentiæ cognoscenti aliquid repræsentat.* Vnde ad hoc vt gemitus sit tristitiæ signum, debet dicere habitudinem ad tristitiam, alioquin non esset ratio cur tristitiæ potiùs signum esset, quàm lætitiæ; & ad hoc vt cognitionem illius afferat, oportet vt aptus sit illam repræsentare alicui potentiæ cognoscenti.

An verò huiusmodi comparatio, seu habitudo, in qua signi ratio, & essentia constituitur, sit vera & formalis relatio, controuertitur: quidam affirmant, eo quòd fumus, *v.g.* in se absolutè spectatus, nihil nisi fumus est, nec potest intelligi habere rationem signi, quin intelligatur includere respectum ad ignem, cuius signum est. Similiter sonus campanæ, in se spectatus, nil nisi sonus est; ad hoc autem vt lectionem significet, debet intelligi superaddita relatio rationis ad lectionem, ex hominum impositione resultans. Vnde in hac relatione formaliter posita est essentia signi, aliàs frustrà per eam definiretur.

Alij autem existimant resultare quidem relationes aliquas, siue reales siue rationis in signis, tum naturalibus, tum ex instituto; sed nolunt in ijs sitam esse formalem signi rationem; at potiùs in fundamentis talium relationum, hoc est in proportione, & aptitudine, quam habet signum, siue à natura, siue ab impositione, vt potentiam moueat ad cognitionem rei significatæ; formalis enim signi ratio est, vt aliquid potentiæ cognoscenti repræsentet; & ita meritò in eo constitui debet, per quod talem potentiam in rei notitiam promouet; hoc autem præstat non mediâ relatione, sed mediâ illa proportione & aptitudine fundamentali.

6. Hoc patet, *v.g.* in fumo, qui natus est repræsentare ignem, non per relationem quam dicit ad ipsum vt ad causam, sed quia talem habet naturam, vt sine illo existere nequeat. Similiter vocabulum istud, *bos*, non ingerit nobis notitiam illius animalis per relationem rationis, sed ex eo præcisè, quod intelligitur à nobis, ex hominum impositione, & voluntate

fuisse assumptum ad significandum illud animal: talis enim voluntas quę in voce moraliter perseuerare intelligitur, est sufficiens fundamentum in illa, vt possit talem nobis notitiam afferre, absque eo quod fingatur aliqua relatio.

Vtraque hæc sententia probabilis est, & sine veritatis dispendio potest facilè sustineri. Pro prima dic ad secundam, signum spectatum cum illa proportione fundamentali non esse formaliter constitutum in essentia, & ratione signi, sed tantùm in proxima potentia, vel in actu primo. Pro secunda verò dic ad primam, signum non posse quidem intelligi, aut definiri, nisi per ordinem ad terminum aliquem, sed hunc ordinem esse fundamentalem, & veluti transcendentalem, qualis est potentiarum ad objecta; formalem verò relationem inde resultantem, esse prorsus inutilem ad essentiam signi.

7. Colligitur secundò plures interuenire cognitiones in signo instrumentali iuxta eius definitiones à Diuo Augustino assignatas. Iuxta illas quippe debet priùs cognosci signum, vt in rei significatæ notitiam promoueat, & ita altera est cognitio ipsius signi, altera ipsius significati. Dum enim visu percipitur fumus, mouetur intellectus ad cognitionem fumi, & per illius cognitionem ad cognitionem ignis. Similiter audito campanæ sonitu, intellectus format cognitionem ipsius soni; tum memoria recordatur lectionis ad quam significandam instituta est pulsatio campanę & sic excitatur intellectus ad considerationem huiusmodi futuræ lectionis. Vnde cognitio signi, quæ est signum formale respectu illius, est instrumentale respectu rei significatæ; vel si formale dicatur secundum opinionem communem, de qua numero 2. erit signum formale remotum, reducens remotè intellectum ad actualem intellectionem rei prius notæ habitualiter, vt rectè explicat Scotus in 2. d. 42. q. 4. num. 17. & lib. 4. d. 1. q. 5. num. 10.

Colligitur tertiò signum & rem significatam debere inter se distingui, itavt nihil possit esse signum sui ipsius. Patet ex definitionibus datis ex Diuo Augustino, in quibus dicitur signum aliud à se repræsentare. Quod idem intelligitur in definione communi per particulam *aliquid.* hoc ostenditur primò in signo formali, quod est imago, & similitudo rei significatæ; nihil autem potest esse similitudo sui ipsius, alioquin identitas & similitudo idem essent, quod absurdum est. In signis etiam instrumentalibus idem patet, quia hæc prius cognosci debent, vt deinde in rei significatæ notitiam deducant: quod distinctionem importat.

8. Dices hoc vocabulum *nomen* significat omnia nomina, ergo & seipsum, cùm nomen sit, æque ac cœtera. Item conceptus formalis de conceptu formali in communi, seipsum repræsentat, vt patet: ergo non requiritur distinctio inter signum, & significatum.

Respondeo huiusmodi signa significare se ipsa confusè & secundariò, quatenus in conceptu rei communis includuntur confusè omnia particu-

laria, quæ essentiam illius rei communis participant; non verò expressè, & immediatè. Et de hoc secundo modo intelligi debet, dum dicitur nihil se ipsum significare; alius tamen modus dicendi est probabilis, vt patet.

Quæres vtrum omnis causa creata dici debeat signum sui effectus; & viceuersa omnis effectus suæ causæ? Respondeo: negant multi causam esse signum effectus, quia signum debet esse naturâ suâ, aut ex instituto ordinatum ad aliud repræsentandum: causa autem non est ordinata ex natura sua ad repræsentandum effectum, sed è contrario: vnde pater non dicitur signum, seu imago filij; nec Cæsar dicitur repræsentare suam imaginem, sed imago Cæsarem. Et ita, licet ex cognitione causæ veniamus in cognitionem effectus, non sequitur causam esse signum effectus. Quia verò omnis effectus est quædam participatio, imitatio, & similitudo causæ suæ, rectè dicitur esse illius signum, & repræsentatio.

SECTIO II.

Quid significent voces.

9. EXPLICATA signi naturâ in communi, quæritur modo quid significent voces. Huic autem quæstioni occasionem dedit Aristoteles capite præsenti, dicens voces esse notas, seu signa conceptuum, scripta verò signa vocum. Quidquid tamen dixerit Aristoteles, asserunt multi voces significare propriè res ipsas, non verò conceptus mentis, nisi ad hoc ex peculiari proposito fuerint destinatæ, sicut intellectio, cognitio, conceptus, quæ primò & per se ipsas mentis apprehensiones significant. Ita tenet Scotus hic q. 1. licet contrarium existimet probabile: Gabriel in 1. d.22.q. vnicâ, art. 3. & quidam alij. Boëtius verò in secunda editione huius Tractatus, contrariam omninò sententiam tenuit, solos nimirum conceptus, non autem res vocibus significari. Diuus Thomas hic lectione 2. & 1. p. qu. 27. art. 1. & qu. 8. de potentia art. 1. cum alijs multis mediam sententiam tradit, nimirum vocibus significari tum conceptus, tum res ipsas. Omissâ Boëtij sententiâ, duæ aliæ probabiles sunt, earum rationes hic proponam breuiter, & soluam, vt se flectat animus in quam libuerit.

Prima ergo sententia his fulcitur rationibus: si voces significent conceptus, sequitur omnem propositionem affirmatiuam esse falsam. Cùm enim in qualibet propositione vox ponatur pro suo significato, sensus cuiuslibet erit, conceptum subiecti esse conceptum prædicati, vt istius, *Petrus est albus*, sensus erit, conceptum Petri esse conceptum albedinis; hoc autem est euidenter falsum.

Deinde: significatio cuiusque vocis erit æquiuoca: nam lapis, v.g. &

conceptus formalis lapidis, conueniunt tantùm æquiuocè, aut ad summum analogicè in lapidis natura: sicut Cæsar & eius imago: ergo si vox ista *lapis*, vtrumque significet, vt dicit altera opinio, habebit significationem æquiuocam: quod idem valet in cœteris.

Præterea: voces institutæ sunt, vt audientibus exhibeant quod nobis exhibent conceptus interni, seu interna locutio: sed hæc nobis immediatè repræsentant obiecta, & res ipsas; ergo & voces immediatè res ipsas significant.

Quartò: voces significant, quod audientes percipiunt, & quod author vocum instituit: sed hoc est res ipsa, & non conceptus loquentis. Dum enim quis exponit rustico Deum condidisse Cœlum & terram, nihil ipse rusticus cogitat de actibus internis loquentis, sed solùm concipit Deum esse authorem Cœli & Terræ. Et author huius linguæ non statuit his vocabulis significari conceptus mentis, sed Cœlum ipsum, Terramque &c. Ergo voces illæ significant rustico res ipsas, non verò conceptus loquentis.

Quintò: dum aliquis mentitur, eius externa locutio non correspondet conceptibus internis, alioquin non mentiretur, seu non iret contra mentem; ergo voces non possunt tunc significare conceptus mentis. Denique multæ sunt voces, quas nulli conceptus in mente præcedunt, vt patet in dormientibus, in stultis, in psittacis.

10. Ad hæc respondebis hoc modo. Ad primum, voces in propositionibus esse signa manifestatiua quidem conceptuum, sed non suppositiua conceptuum; rerum autem esse manifestatiua simul & suppositiua: hoc est, in propositionibus non ponuntur pro conceptibus, quia sic facerent propositiones falsas, sed tantùm ponuntur pro rebus.

Ad secundum dicit Scotus iuxta mentem Authorum contrariæ sententiæ, nomen non esse analogum nisi multa significet per plures impositiones, vt *sanum*: vocem autem per vnicam impositionem significare conceptum, & rem ipsam. Sed nullum video absurdum sequi, si dicatur quamlibet vocem habere significationem analogam, si comparetur ad conceptum, & rem conceptam: sicut *homo* si comparetur ad verum hominem & pictum, est analogum, licet vnivocum sit, sumptum absolutè pro natura humana.

Dici etiam potest significari rem, vt *quod*, conceptum verò vt *quo*; seu connotari, & innui conceptum; rem verò directè indicari: & ideò non esse hic analogiam in significatione, quia non est idem modus significandi: alioquin album, & omnia connotatiua essent æquiuoca respectu formæ directè significatæ, & subiecti in obliquo connotati.

Ad tertium respondeo voces esse institutas, non solùm vt nobis repræsentent obiecta internæ locutionis, sed etiam vt nobis exhibeant internam ipsam locutionem mentis. Vnde Diuus Damascenus lib. 1. de Fide cap. 17. appellat vocem Angelum intelligentiæ, quia conceptus

internos enunciat: & Plotinus de virtute cap. 3. ait vocem esse animi interpretem.

Quamuis autem necesse sit, vt audiens percipere possit, si velit, conceptum mediâ voce, ad hoc vt vox illum significare dicatur; non est tamen necesse vt illum apprehendat ad hoc vt rem percipiat, quia significata sunt diuersa. Et ita patet solutio ad quartum.

Ad quintum dico, illum, qui scienter mentitur, apprehendere verum, & falsum, hoc est, illud quod respondet externæ locutioni, & etiam oppositum; quamuis non iudicet falsum, sed tantùm verum: & sic externa locutio habet conceptus internos sibi respondentes. Vt autem dicatur contra mentem ire, sufficit vt verba, quæ exterius profert, significent oppositum eius, quod verum esse iudicat.

Ad vltimum respondeo, per accidens esse quòd proferantur voces aliquæ ex instituto significatiuæ, absque eo quòd eas præcedant conceptus mentales. Si enim quis deliberatè loquatur, & intentione aliquid significandi, debet in mente conceptum illius elicere: ideoque audiens rectè colligit ex locutione externa conceptus internos, quia communis & naturalis modus loquendi exigit, vt conceptus interni præcedant; & si non præcedunt, per accidens est, vt in stultis & dormientibus; aut non habet rationem locutionis & sermonis, vt in psittacis.

11. Secunda sententia quòd voces significent res, & etiam conceptus, probata iam est quoad primam partem: quoad secundam verò potest sequentibus rationibus confirmari. Primò authoritate Aristotelis, qui initio huius Tractatus hæc habet, *ea igitur quæ sunt in voce, signa sunt passionum, quæ in anima sunt: & ea, quæ scribuntur, notæ sunt eorum quæ sunt in voce.*

Secundò: voces significant ex hominum institutione & intentione; cò autem fertur hominum intentio, vt manifestentur interni conceptus, quia humanus sermo ex Aristotele in politicis, institutus est ad hominum commercium & societatem, quæ maximè in communicatione conceptuum posita sunt.

Tertio: sæpè significantur res in eo solum statu, quem habent in intellectu, vt *homo* significat naturam humanam in abstractione à singularibus, vt rectè ait D. Th. lectione citatâ: item *albedo* in abstractione à subiecto: chimæra quoque, hircoceruus, & similia figmenta, cùm esse nullum habere possint extra intellectũ, solos animi conceptus significant.

Quartò: si voces non indicarent conceptus, nullum daretur mendacium, quia mentiri est vocibus significare conceptus diuersos ab his quos habes in mente circa rem significatam.

Quintò: dum quis nutibus vtitur, abnuendo, vel annuendo indicat mentis assensum, vel dissensum; nutus autem vocibus æquipollent. Similiter multæ voces significant animi suspensionem, & dubitationem, & consequenter actus internos.

12. Ad hæc sic respondeo: ad primum, voces esse signa conceptuum, non manifestatiuè, sed præsuppositiuè. Hoc est voces non significant directè & propriè ipsos animi conceptus, sed potiùs res ipsas: quia verò non significant res, nisi mediantibus conceptibus, eo quòd intellectus debet res apprehendere sic vel sic, antequam nomina eis imponat, ideo præsuppositiuè indicant animi conceptus, non verò significatiuè: quod est dicere, voces supponere conceptus significantes, non significatos.

Ad secundum respondeo quasdam voces esse impositas ad significandas animæ passiones & conceptus, vt est intellectio, cognitio, nescio, volo, &c. Alias autem ferè omnes potiùs ad significandas res ipsas, ex qua significatione sufficienter saluatur commercium, & societas humana. Qui enim loquitur, vult potiùs explicare rem à se conceptam, quàm conceptum suum, vt constat, quamvis inde facilè colligantur animi sensa.

Ad tertium dico audientem posse res hujusmodi concipere abstractiuè absque eo quòd concipiat actus abstractiuos loquentis; & posse concipere chimæram &c. eo modo, quo loquens, eam concipit, absque eo quòd conceptionem eius apprehendat: sicut enim loquens non debet necessariò apprehendere conceptum suum, quo chimeram format; ita nec audiens.

Ad quartum respondeo negando antecedens. Nam mendacium in hoc positum est quòd loquens voces proferat significantes rem alio modo se habentem, quàm ipse iudicet, & credat.

Ad vltimum dico hæc & similia significare animi conceptus, & sensa, quia ad hæc significanda sunt imposita, & instituta, sed non eodem modo philosophandum esse de cæteris omnibus.

SECTIO TERTIA.

Quid primariò vocibus significetur.

13. COETERVM in hac secunda sententia, quæ tenet vocibus significari conceptus, & objecta conceptuum, adhuc controuersia est, vtrum eàdem significatione significentur immediatè & primò ipsi conceptus, deinde res medijs conceptibus: aut è contrario res ipsæ primariò, & conceptus secundariò: an denique res, & conceptus immediatè per diuersas significationes. Triplex enim hic modus dicendi suos habet authores, & probabiles rationes.

Itaque Diuus Thomas hic lectione 2. & 1. p. q. 13. art. 1. & 1. contra gentil. cap. 35. in fine, Ferrar. ibid. & alij existimant vocibus significari

priùs conceptionem intellectus, & illa mediante significari res ipsas conceptas & intellectas.

Probatur hæc sententia primò ex Aristotele hic, vbi expreſsè ait voces esse primò notas, seu signa conceptuum.

Deinde: quando aliquod relatiuum tendit ad duos terminos subordinatos, priùs respicit immediatum, quàm remotum, vt genus priùs respicit speciem, quàm indiuiduum, & hoc eâdem relatione. Sed vox respicit conceptum, & rem conceptam tanquam duos terminos subordinatos, itavt conceptus sit immediatus, quia vox non significat rem nisi prout ab intellectu, significationem imponente concepta est, vt constat, ergo &c.

Præterea: vt num. 11. dicebamus ratione tertiâ, hoc nomen *homo* significat naturam humanam in abstractione à singularibus; ergo non potest eam significare nisi mediante conceptu abstrahente.

Quartò: voces substituuntur loco conceptuum; ergo primariò significant conceptus. Quando enim signum vnum ponitur loco alterius signi, priùs indicat illud aliud signum, pro quo ponitur, quàm rem à tali signo significatam.

Denique voces non significant conceptus, nisi vt significatiui sunt rerum; ergo eâdem significatione indicant conceptus primò, & deinde res conceptibus expressas.

14. Ad primum respondetur sicut ad primum numeri 12. quòd voces significent primò conceptus præsuppositiuè: hoc est, non ita quòd conceptus sit propriè res significata; sed quia est id, quo intellectus rem significat: non enim eam significat, nisi sic ab intellectu conceptam. Ita Ferrariensis loco citato: nec aliud velle videtur D. Thomas dum ait voces significare conceptus.

Tenendo tamen ipsos etiam conceptus significari: dicitur eos significari primò ordine intentionis, & finis; rem verò ordine executionis, & medij: hoc est, primarius finis imponentis voces, fuit significare, & prodere animi sensa; sed quia hoc fieri non potest, nisi priùs res significatæ intelligantur (neque enim scire possum te formare conceptum hominis, dum te audio pronunciantem hoc vocabulum *homo*, nisi prius naturam humanam, per illud significatam apprehendero) ideo ordine executionis priùs significatur res concepta, quàm conceptus.

Ad secundum respondeo primò, conceptum, & rem conceptam esse duos terminos subordinatos non in ratione significabilis, sed in ratione principij, & causæ, vt explicui in præcedenti solutione: quatenus res non significatur, nisi præsuppositá conceptione intellectus, juxta cuius mensuram imponitur voci significatio. Aut si in ratione significabilis dicantur termini subordinati, conceptus potiùs subordinatur rei, quàm è contrario, quia prius cognoscitur res, & deinde per discursum venitur in cognitionem conceptus, vt iam dixi. Denique ex tertia sententia dé

qua mox erit sermo, vox æque primò & immediatè significat vtrumque per duas impositiones, & significationes: & sic nulla interuenit subordinatio.

15. Ad tertium dicendum est conceptionem intellectus prærequiri ad significationem vocum, vt explicatum est: eà verò positâ, tanquam conditione, *sine qua non*, voces significant primò res ipsas, & deinde conceptus, vt dictum est præcedenti solutione: aut æque primò vtrumque per duplicem significationem immediatam.

Ad quartum nego primam consequentiam: potiùs enim infertur contrarium: quia si voces subrogantur pro conceptibus, & conceptus significant res primariò & immediatè, concludendum est voces significare primò, & immediatè res ipsas, & secundariò conceptus.

Ad probationem verò illius consequentiæ dicitur quod quando vnum signum non imponitur propriè ad significandam rem; sed alterum signum, cujus loco ponitur, tunc debet primò & immediatè illud significare, & eo mediante rem: si autem impositum sit ad vtrumque indicandum, vt de voce hic supponitur, non probatur hac ratione vnum significari potiùs quàm aliud, vt patet.

Ad vltimum conceditur antecedens, & negatur consequens, quia vocibus priùs significantur res, ex quo deducitur audiens ad cognitionem conceptuum loquentis, intelligendo an benè, vel malè apprehendat res, de quibus loquitur.

16. Secunda sententia, quòd res priùs significetur, & eâ mediante ipse conceptus, ostenditur ex eo quòd externus sermo ordinatur ad percipiendum internum, tanquam ad finem: nulli enim esset vsui locutio exterior, si aliter internos animi conceptus manifestare possemus. Cùm ergo voce significetur res, & conceptus; significatio rei ordinatur ad significationem conceptus, tanquam medium ad finem, & ita prior est, quia medium præcedit assecutionem finis.

Ad hoc respondetur ex tertia sententia, rem significari priùs ordine executionis: sed hoc non impedire quominùs ipse conceptus immediatè significetur aliâ impositione, & significatione, quæ significationem rei præsupponat.

Ex prima verò sententia negari debet, prius rem significari, quia non significatur res nisi vt ab intellectu intelligitur: vnde eidem met rei simplici vt Deo diuersa nomina tribuuntur, nempe esse sapientem, bonum, iustum &c. quia diuersi sunt conceptus quibus mediantibus significatur, vt rectè ait D. Thomas locis citatis. Ex quo soluuntur quæcumque possunt aliæ rationes afferri.

17. Tertia sententia, quæ est Soti lib. 1. summularum cap. 2. Conimbric. hic q. 3. art. 2. & aliorum, hoc nititur fundamento, quòd significatio vocum multiplicatur ad multiplicationem impositionum: hic autem inueniatur duplex impositio diuersa, altera ad significandos conce-

ptus, altera ad significandas res, quia homines priùs voluerunt communicare suos conceptus, & deinde altero actu distincto inuestigarunt medium, ad hoc accommodatum, & hoc fuit impositio vocum ad res significandas, & ita fuit duplex impositio.

Sed hoc fundamentum parui est momenti. In primo enim actu nihil cogitarunt de vocibus, & ita nullam eis significationem tunc imposuerunt: in secundo verò animaduerterunt significationem rerum per voces, aptum esse modum ad manifestandos conceptus, & ita, eis imposuerunt talem significationem quæ vnica est, attingens primariò res ordine executionis, & secundariò conceptus, vt explicatum est numero 14. aut primariò conceptus, & secundariò res, vt habetur numero 13.

SECTIO IV.

De significatione scripturæ & de modo significandi vocum, & conceptuum.

18. HACTENVS vidimus quæ sint vocum significata. Nunc agendum venit de significato scripturæ & de modo significandi vocum.

Quæres ergo primò an scripta significent voces, an res, an vtrumque an eadem significatione, an diuersis? Respondeo posse nos de his eodẽ modo philosophari, ac de vocibus iuxta ploblemata superiora, eoquòd vox, & scriptura per eandem impositionem significant. Quòd igitur scripta significent res, patet experientiâ, dum libros legimus: naturam quippe rerum per scripturam intelligimus, licet de vocibus nihil cogitemus. Quòd etiam significent voces, affirmat Aristoteles hic; & constat in eo qui librum græcum, aut latinum legit, nec linguam intelligit; percipit enim vocem, cuius loco ponitur scriptura, licet rerum conceptum non formet: vnde rectè concluditur scripta per se indicare voces, atque etiam per se res ipsas: & quia vna significatio ab altera separatur in datis exemplis: infertur scripta duplici impositione, & diuersâ significatione res, & voces indicare.

Est autem hic sermo de scriptura propria, quæ ex litteris formatur: non enim est dubium quin possint res significari per quasdam figuras & characteres hierogliphicos absque vlla vocum significatione. Sic enim Astrologi indicant constellationes cœlestes, sic Arithmetici repræsentant per numeros certas rerum summas &c.

Si quis tamen statuere velit scripta significare tantummodo res, & non voces, dicet ad Aristotelem, significationem scripturæ respectu rei,

supponere significationem vocis circa eandem rem, non autem significationem ipsius vocis in se; hoc est, supponere vocem significantem ipsam rem, non verò vocem priùs significatam, & ita scripturam esse notam eorum quæ sunt in voce, vt ipse Aristoteles loquitur, præsuppositiuè, quia nisi significatio esset voci imposita, scriptura non significaret.

Id autem quòd dicitur posse aliquem legere scripturam, non intelligendo rem, quia nescit significationem vocis, non probat scripturam immediatè significare vocem: sed tantum legentem non percipere rem, quia ignorat significationem vocis, quæ eadem est cum significatione scripturæ: vnde si variaretur significatio huius vocis, *homo*, variaretur quoque significatio huius scripturæ *homo*: atque ita non sequitur duplici impositione significari res & voces per scripturam, cum res tantum significentur. Et licet vox dicatur significari, poterit quoque dici vocem immediate significari per scripturam, & mediante voce significari rem, & ita per vnicam impositionem. Quæ omnia facilè possunt colligi & sustineri per respectum ad ea, quæ in præcedentibus problematis explicata sunt.

19. Quæres 2. vtrum voces significēt naturaliter, an ex instituto? Respondeo vtroque modo significare. In primis enim ea naturalis est vocum significatio quæ conuenit eis vt naturales quædam qualitates sunt, quâque indicant internas animæ affectiones, & passiones: ad hunc quippe finem à natura sunt institutæ, conueniuntque non solum hominibus, sed & brutis animalibus, quo sensu dicit Aristoteles. 1. Politic. c. 2. vocem esse iucundi, & molesti signum. Hoc modo gemitus internam tristitiam prodit, modulatus lætitiam luciniæ, sicut vox galli dum cibum reperit, & ita de similibus.

Secundò voces significant naturaliter suum prolatorem, ita enim rugitus leonem, hinnitus equum, & vox articulata quæ non nisi à ratione potest ortum habere, hominem demonstrat; sicut fumus ignem, & quilibet effectus causam suam. Illa autem significatio, quæ eis competit ex libera hominum voluntate, per quam assumuntur ad hoc, vel illud significandum, non naturalis est, sed ex instituto illis competit, vt ex ipsa rei explicatione colligitur. Quo fit vt prima significatio eadem sit apud omnes nationes: secunda verò non item: neque enim eisdem vocibus, græci & latini, hominem efferunt, aut literis scribunt, vt notum est. Imò apud eandem gentem voces in dies mutantur, nec semper eædem sunt, vt ait rectè Horatius in arte.

Multa renascentur quæ iam cecidere: cadentque
Quæ nunc sunt in honore vocabula si volet vsus,
Quem penes arbitrium est, & vis, & norma loquendi.

Quando vero Aristoteles 1. politicorum cap. 2. dicit sermonem esse homini naturalem, non vult sermonem eius significare naturaliter, sed esse naturæ illius conformem, quatenus est animal sociabile naturâ suâ,

& in societatem venire non potest nisi medio sermone. Vel quia soli illi conuenit vocibus vti articulatis, eisque significationem quam voluerit imponere. Vel denique voces dicuntur naturaliter significare, hoc est, conformiter naturæ rerum. Qui enim voces rebus significandis primi aptarunt, consultò, & maturâ consideratione significationem conformem ipsis rebus, quantum fieri potuit, eis imposuerunt, sic ab humo hominem, vt originis suæ memor esset, appellarunt, sic lepus dictus est quasi leuipes, & sic de alijs. In quo sensu dicitur genesis 2. nomina quæ singulis animalibus Adam imposuit fuisse ipsis propria. *Omne quod vocauit Adam ipsum est nomen eius.* Quamuis fortè planior sit horum verborum iste sensus, quòd Adam in prima creatione, eadem nomina indiderit animalibus, quibus Iudæi tempore, quo hæc Moses scribebat, ea nuncupabant. Nec aliud videtur voluisse Plato dum vocum significationem in earum natura fundatam esse dixit. Quamuis fortè loquatur de quibusdam specialibus, quæ animalibus competunt, vt hinnire equo, sibilare serpentibus &c. Quod si voces significent ex instituto, multo magis hoc conuenit scripturæ, cuius formatio tota pendet ab arte.

20. Verum, aliter de modo significandi conceptuum pronunciandum est. Licet enim voces significent ad placitum hominum, & ex eorum instituto atque impositione. Conceptus tamen significant naturaliter, & ob id apud omnes nationes ijdem sunt; non secùs ac res, quarum ij sunt similitudines, easdem apud omnes esse constat. Non parua tamen in hoc difficultas occurrit, quia de eadem re diuersi & oppositi conceptus formantur à diuersis hominibus, vt patet ex contrarietate opinionũ de eadem propositione.

Ad hoc respondet D. Thom. hic art. 2. sub finem, hoc esse intelligendum de conceptibus simplicibus, quos primò significant voces simplices; in his enim intellectus non decipitur, sed apprehendit rem vt est, & ideo necesse est huiusmodi conceptiones easdem esse apud omnes; seu easdem formari ab omnibus, quia si quis non intelligit rem vt est, non est dicendus formare conceptum illius. Secùs se res habet in compositione, & diuisione: secundùm eas enim potest esse falsitas in intellectu: atque adeo non est necesse vt conceptiones illius iudicatiuæ, apud omnes sint eædem.

Contra hoc tamen facit quòd non ita certum est in simplicibus conceptibus subesse non posse falsitatem; rusticus enim apprehendit solem bipedalem simplici mentis intuitu: Astrologus verò totâ terrâ maiorem: vnde sunt de eadem re conceptus simplices diuersi. Adde quòd, sicut dicitur conceptus simplices eosdem esse apud omnes, si res per eos apprehenditur vt est; ita de conceptibus componentibus dici potest, si res iudicetur vt est.

21. Propter quod censet Scotus hic q. 3. hunc esse sensum Aristotelis, quòd vnus conceptus de re aliqua ab vno homine formatus, eius sit

naturæ vt idem repræſentet in quouis intellectu ponatur, ſiue alioquin in diuerſis intellectibus poni poſſit, ſiue non: hoc enim nihil refert ad huius dicti veritatem: & in hoc differunt conceptus à vocibus, & ſcriptis, quæ apud diuerſas gentes diuerſa habent ſignificata, imò apud eandem, diuerſis temporibus, vt patet in his vocibus *tyrannus*, *latro*, quæ olim in bonam, nunc in malam partem vſurpantur.

Hi modi dicendi ſunt probabiles, & fortè quæſtio eſt ſolùm de nomine. Certum enim eſt conceptum proprium cuiuſque rei debere eundem eſſe apud omnes gentes: quia ſicut natura hominis eadem eſt apud omnes, & natura equi eadem: idem quoque eſt conceptus hominis, & idem conceptus equi: quòd ſi aliter concipiatur, aut iudicetur quàm ſit, tunc non erit conceptus hominis, ſed alterius rei.

SECTIO V.

De Nomine.

22. NOMEN ex Ariſtotele hic, capite ſecundo definitur *vox ſignificatiua ad placitum ſine tempore, cuius nulla pars ſeparata ſignificat, finita, & recta.* Qua definitione explicatâ ſolutiſque obiectionibus, perſpecta erit natura nominis. Dicitur ergo *vox ſignificatiua*, pro genere, in quo conuenit nomen cum verbo, cœteriſque terminis, ſi qui ſint, & intelligitur articulata, vt excludantur voces brutorum; ſignificatiua autem, vt reiiciantur voces articulatæ, nihil ſignificantes, vt *blictri*. Ponitur *ad placitum*, ad reijciendas voces naturaliter ſignificantes, vt planctus. Sequitur *ſine tempore* per quod differt à verbo, vt patebit ſectione ſequenti. *Cuius nulla pars ſeparata ſignificat*, vt diſtinguatur ab oratione. Dicitur *finita*, ad excludendos terminos infinitantes, hoc eſt quibus præponitur negatio, vt non homo, non lapis, quia nomen, vt ait D. Th. debet ſignificare naturam aliquam determinatam, vt *homo*, aut determinatam perſonam, vt pronomen, *ego*, *tu* *&c.* aut vtrumque vt *Plato*. Infinita autem nullum certum & determinatum conceptum entis veri, aut ficti, intellectui ſubiiciunt. Sed, inquit Ariſtoteles, dicuntur indifferenter de entibus, & non entibus, vt *non homo*, dicitur tum de chymæra, tum de lapide, & de omni alio præter illud, quod negatur, hoc eſt præter hominem, & ſic de alijs.

23. Circa tamen iſtud dictum eſt difficultas, quia tranſcendentia præpoſitâ negatione non dicuntur de entibus, & non entibus indifferenter, ſed ſolùm de non entibus, vt *non ens*, *non aliquid* *non res*, de ſolis non entibus enunciari poſſint. Et ſupertranſcendentia etiam ſublatâ negatione dicuntur de entibus, & non entibus, vt cogitabile, opinabile, &c.

& si præponatur negatio de nullo dici possunt; nullum enim est ens, aut non ens quod non sit opinabile.

Sed ad hæc dici potest Aristotelem hanc attulisse rationem denominationis nominis infiniti, tanquam notiorem; & vt in pluribus contingentem, quamuis non in omnibus, imò etiam aliquando non infinitis, vt conuincunt allata exempla. Vnde existimant multi cum Nipho essentiam nominis infiniti positam esse in tali negationis forma, siue alioquin sequatur prædicta denominationis ratio, seu conditio, siue non.

Denique additur, *recta*, vt excludantur casus obliqui, quia non possunt aliquid veri aut falsi significare adjuncto verbo, *est*. Nam *Petri est*, *Petri non est*, &c. nihil verum aut falsum per se important & hæc est ratio quam habet hic Aristoteles, propter quod multi loco particulæ, *recta*, ponunt ista vocabula, *quæ adiuncto verbo, est, veram aut falsam propositionem efficit*: quod quidem debet intelligi *per se & ratione sui*: nam pronomina adiuncto verbo, *est*, falsam, aut veram propositionem efficiunt, vt *ego sum, tu es.* Sed hoc non habent ratione sui, verùm ratione nominum, pro quibus in oratione ponuntur, licet existimet D. Th. ipsa sub nomine comprehendi, & ita excludentur syncategoremata, vt *omnis, nullus, docte* &c, expresè autem dixit Aristoteles *addito verbo est*, quia casus obliqui possunt efficere veram, aut falsam orationem cum verbis alijs, vt *pœnitet me peccasse.*

24. Cœterum in prædicta definitione, nulla ferè ponitur particula, quæ non patiatur satis magnas difficultates, quas breuiter hic propono, & soluo. Primò ens rationis non debet definiri per ens reale, vt patet: nomen autem est ens rationis, relatio scil. significantis ad significatum, & vox ens reale est.

Secundò non potest poni pro genere sola vox, neque vox significatiua, quia vel nomen sumitur pro significatione connotando vocem, vel pro composito ex voce, & significatione? si primo modo, vox est subiectum nominis, & ita non potest esse illius genus; sicut paries non potest esse genus albedinis: si secundo, vox est pars essentialis materialis nominis, & consequenter non potest prædicari de illo in abstracto, sicut materia non dicitur in abstracto de homine, etiam addita formâ sic *homo est materia informata anima rationali.* Tertiò multa sunt nomina cum tempore significantia: nam *cœna, prandium*, tempus indicant matutinum, & vespertinum, *posteri, maiores*, important tempus præteritum, & futurum.

Quartò multa nomina partes habent, quæ separatæ significant vt *dominus, paterfamilias dominus*, &c.

Quintò frustra ponitur, *finita*, quia voces infinitantes sunt complexæ & duo significant, scilicet negationem, & rem negatam, ita vt partes separatæ eandem retineant significationem, vt constat, & ita sufficienter excluduntur per præcedentes particulas *cuius nulla pars separata significat.*

Denique

Denique casus obliqui eandem rem significant cum rectis, vt *homo*, & *hominis*, eandem naturam humanam, eisque respondet idem in mente conceptus, vt patet; ergo malè reiiciuntur à definitione & natura nominis.

25. Respondeo ad primum probabile esse nomen in ratione signi non esse relationem rationis, sed denominationem extrinsecam, petitam ex voluntate, & impositione libera hominum, per quam vocem aliquam assumpserunt ad significandum aliquid, vt explicatum est num. 5. & 6. Si verò teneatur esse relationem rationis, dicendum est ob penuriam vocabuli simplicis, significantis relationem signi ad rem significatam, nos cogi ad vtendum voce reali in definitione nominis; ita tamen vt non ponatur nisi sub ea tatione, quæ innuitur ab eo, cuius loco ponitur; hoc est sub ratione relationis significantis ad significatum, quæ relatio in vocibus & scriptis relatio rationis est, cùm ex hominum institutione pendeat.

Respondeo ad secundum, si nomen sumatur pro significatione connotando vocem vt subjectum illius, rectè definiri per vocem tanquam per genus. Vt enim diximus q. de genere num. 10. & sequentibus, accidentia rectè possunt definiri per subjectum loco generis, in definitionibus quæ traduntur per additamentum. Et ita definitur simitas in concreto ab Aristotele 7. Metaph. c. 5. *simum est nasus curuus.* Vbi *nasus*, eius subiectum ponitur loco generis, in quo conuenit simitas cum alijs figuris nasi.

Si verò nomen sumatur pro composito ex voce, & significatione, quod verius est, tunc vox significatiua erit genus nominis, vt explicui in definitione, & idem erit ac signum vocale, vt explicat Ammonius, aut compositum ex voce, & significatione. Non malè tamen ponetur vox in abstracto, quia artificialia, cum sint composita per accidens, possunt explicari per terminos indicantes, ea esse composita per accidens Vnde cum nomen sit compositum artificiale ex voce, & significatione, rectè poterit dici *vox significatiua.* Secùs se res habet in compositis naturalibus, quia fiunt vnum per se ex coniunctione materiæ cum forma, & ita materia non potest dici de illis in abstracto.

26. Instabis, domus, & statua, & circulus, sunt composita artificialia, & tamen ex Aristotele 7. Metaphys. cap. 7. domus non dicitur lateres, sed lateritia: nec statua dicitur lignum, sed lignea: nec circulus dicitur æs, sed æneus: ergo similiter nomen non poterit dici vox in abstracto.

Respondeo Aristotelem tantùm velle statuam &c. non posse dici lignum simpliciter, sed non negare quin possit dici lignum sic, vel sic figuratum: cuius ratio est, vt ibi rectè ait D. Thomas lectione 6. in fine, quia statua non fit ex ligno, nec domus ex lateribus simpliciter loquendo, sed per aliquam permutationem: æs enim infiguratum non manet dum fit statua, nec lateres incompositi, dum fit domus. Poterit ergo

statua dici lignum, vel æs figuratum, licet non possit dici lignum simpliciter vt rectè docet D. Thomas hic lectione 4. & expressè habetur ex Aristotele lib. 8. metaph. cap. 2. vbi ait quòd si limen oportet definire, definietur lignum aut lapis sic positus; & domus definietur lateres & ligna sic posita. Eodem ergo modo dicetur nomen *vox significatiua*.

27. Respondeo ad tertium ex Ammonio & Boetio, ista tria esse diuersa *significare tempus*, *importare tempus*, *&* *significare cum tempore*. Nam *significare tempus*, est partem aliquam eius, aut differentiam ex primaria significatione indicare, vt *dies hora, cras, heri, hodie, mensis, matutinum*, *vespertinum*. At *importare tempus*, est significare aliquid, quod tempore determinato existere solet, vt *prandium*, *cœna*, *posteri*, *maiores*. Significare autem cum tempore, est dicere aliquam actionem tali vel tali tempore exercitam, vt *lego*, significat lectionem tempore præsenti factam. Duo priora conueniunt nomini, aut aduerbijs, vt patet in datis exemplis: non autem postremum, & ideo rectè dicitur esse *vox significatiua sine tempore*. Cœna item, & prandium non significant per se tempus hoc, vel illud, quia ab extrinseco prouenit, scilicet à consuetudine, quod tali tempore fiant, non autem ex vi significationis nominis.

Potest etiam responderi quod priora nomina, scilicet *hora, dies matutinum*, *vespertinum*, non significant proprias differentias temporis, nempe præsens, præteritum, & futurum, sicut facit verbum, sed differentias per accidens ratione loci: quod enim est matutinum Parisijs, est vespertinum respectu Antipodarum: & respectu eorum, qui subiacent polis, nec matutinum, nec vespertinum est, quia sex mensibus continuis Sol eis illucet, & sex alijs occumbit. Posteriora verò nomina, *maiores* scilicet, & *posteri*, vel primariò important veras temporis differentias, & secundariò homines: verbum autem primariò significat actionem, cui tempus annectitur. Vel si primariò dicant homines, & secundariò tempus, non important aliquam actionem tempore mensuratã, sicut verbum.

28. Respondeo ad quartum ex Iauello cap. 2. de partibus propositionis, partes nominis extra totum sumptas, vel nihil significare, vel non habere illud significatum quod habent in toto nomine, vt *Dominus* habet partes *do*, & *minus*, quæ nihil significant de significato, ly *Dominus*. Si autem nomen sit compositum, non significant illud quod totum nomen significat; vt paterfamilias, significat rectorem Domus: pater autem separatim, significat genitorem, & familia familiam: ita quòd partes vnitæ significant vnum; separatæ verò duo.

Sed hæc vltima pars sic explicata, difficultatem patitur, quia etiam partes orationis non significant illud quod tota oratio; nisi intelligatur, quòd non significant separatæ totum id quod significant coniunctæ, quia significatio est forma nominis: nulla autem pars separata habet formam totius, vt manus separata non habet formam humanam, vr rectè docet D. Th. hic lect. 4. cuius contrarium accidit in partibus orationis.

Itaque partes nominis separatæ possunt aliquid significare, sed non vt actu partes sunt, quia sic vnicum, & simplicem, exhibent conceptum qui est totius nominis significatio: vnde significatio nominis non componitur ex partialibus significationibus suarum partium, vt patet in nomine *domus*; nam *do* est verbum significans donationem, *mus* autem significat animalculum; ex quibus significationibus non constat significatio *domus*, vt est per se manifestum: & ita partes illæ, licet seorsim spectatæ, vt partes non sunt, aliquid significent; vt tamen partes sunt, seu vt in ipso toto nomine spectatæ non significant: benè autem partes orationis, vt partes sunt: vnde ex partialibus earum significationibus resultat vna totalis significatio totius orationis.

29. Respondeo ad quintum, negando nomen infinitum esse complexum; vnum enim tantum primariò significat, vt *non homo*, negationem hominis: vnde Aristoteles ait non esse orationem, neque negationem, nimirum simplicem, in qua spectatur solum carentia seu absentia eius, quod negatur: in nomine autem infinito, præter absentiam rei negatæ, spectatur etiam præsentia cuiuscumque alterius rei, siue sit, siue non sit, de qua nomen infinitum enunciari potest, sed hæc præsentia non significatur primò & ideò non deijcit nomen infinitum ab incomplexione.

Respondeo ad sextum, diuersos respondere conceptus in mente casibus obliquis, & recto, si non quoad rem significatam, saltem quoad modum significandi. Sicut enim alius est conceptus, quo concipitur albedo in abstracto; alius, quo concipitur album: quia ibi concipitur vt per se subsistens; hic verò vt adiacet corpori, quamuis semper res eadem significetur: ita alius conceptus respondet huic voci *homo*, alius, *hominis* quia per primam significatur natura humana nude; per secundam verò, vt huius. Et hoc patet in infinitis exemplis: nam alius formatur conceptus auditâ hâc oratione *hic liber est Cicero*, & alius auditâ istâ, *hic liber est Ciceronis*. Similiter alius in ista, *pater Cato*, & alius in ista, *pater Catonis*, &c.

Fatendum tamen est casus obliquos ob constructionem cum verbis, alijsque vocabulis, eumdem sæpe efficere conceptum cum rectis, vt *opus est mihi liber, opus est mihi libro: Hen pater meus, hen patrem meum* Sed hoc contingit per accidens ob syntaxim, & constructionem. Vnde solus nominatiuus propriam habet nominis rationem, quia per eum facta est impositio nominis ad aliquid significandum: cœteri verò obliqui, vocantur casus nominis, quia per quandam declinationis originem cadunt, & flectuntur; nominatiuus autem rectus dicitur, quia non cadit ab alio; hoc est non procedit, vt ait Diuus Thom. hic lect. 4.

30. Quæres quid sit sentiendum de nominibus adiectiuis, an scilicet veram habeant nominis rationem, præcedenti definitione traditam? Ratio dubitandi est quia nomen adjuncto verbo est, debet efficere orationem veram, aut falsam, inquit Aristoteles, quod adiectiuo non

conuenit: dicendo enim, *albus est, calidum est, lucidum est*, nihil veri aut falsi colligitur. Deinde nomen reddit suppositum verbo, hoc est, significat rei substantiam, subiectum & materiam, ideoque vt notant D. Thomas, Ammonius & Albertus, priùs agit Aristoteles de eo quàm de verbo, quod significat actionem, & passionem, seu formam, & prædicatum, quæ adiacent & præsupponunt materiam & subjectum. At nomen adjectiuum non potest esse basis orationis, nec reddere suppositum verbo, cum non sit per se consistens, quia significat formam inhærentem subiecto: igitur non potest veram habere rationem nominis, nec dictâ definitione comprehendi.

In contrarium vero est, quia idem conceptus respondet nomini adiectiuo & substantiuo: nam eadem forma significatur per *album*, siue adiectiuè, siue substantiuè accipiatur, nimirum albedo formaliter, & subiectum in obliquo, seu connotatiuè.

Respondeo probabilius esse, nomen adiectiuum non comprehendi superiori definitione ob rationes assignatas. Et licet vera esset ratio, quæ in contrarium affertur, nimirum eundem specie conceptum respondere vtrique nomini, atque adeò vtrumque censeri debere eiusdem speciei non sequeretur tamen vtrumque eâdem definitione concludi, quia definitio illa non solam essentiam explicat, sed adiungit conditionem accidentariam, quæ soli conuenit substantiuo, nimirum esse basim, subiectum, & suppositum verbi, vt explicatum est.

31. Dixi, *licet vera esset ratio, quæ in contrarium affertur*, quia probabilius censeo, conceptum respondentem adiectiuo, diuersum esse ab eo, qui respondet substantiuo, licet alioquin eadem forma significari dicatur: nempe ob diuersum modum significandi illam; quia substantiuum significat formam in concreto quasi per se subsistentem, & non spectatâ dependentiâ eius à subiecto, seu actuali inhæsione, & sustentatione eius in illo: adiectiuum autem significat eam vt adiacentem, & immixtam subiecto: qui modi significandi sunt multùm diuersi, quia se tenent ex parte formæ significatæ, & non tantùm ex parte subiecti, quod dicitur habere se per accidens, & esse quid extrinsecum respectu significati formalis.

Quòd si substantiuum diceretur significare primariò, & formaliter subiectum, secundariò verò formam, vt vult Ocham quodlibeto 5. q. 9. & 25. aut vtrumque æquè primò, non verò adiectiuum, adhuc manifestius esset essentiale discrimen, vt constat.

SECTIO SEXTA.

De Verbo.

32. VERBVM ex mente Aristotelis cap. 3. definitur *vox significatiua ad placitum, & cum tempore, cuius nulla pars significat seorsum; & est semper nota eorum, quæ de altero dicuntur.* Aliquas ex prioribus particulis non posuit Aristoteles, quia communes sunt nomini, & verbo, & eodem modo debent intelligi, quo præcedenti sectione explicatæ sunt. Duæ igitur solùm explicandæ supersunt: quòd nimirum sit *vox significatiua cum tempore, & nota, siue signum eorum, quæ de altero dicuntur.*

Verbum ergo significat cum tempore, seu, vt alij vertunt, consignificat tempus, hoc est, præter suum primarium, & formale significatum, adhuc significat seu importat aliquam temporis differentiam, in qua tale significatum exercetur: vt dum dicitur, *Petrus currit*, præter cursum, qui significatur primariò, exprimitur tempus præsens, quo cursus exercetur à Petro.

Præterea verbum est *nota eorum, quæ de altero dicuntur*, id est, vt explicat Diu. Thomas lect. 5. semper ponitur ex parte prædicati; semper significat id, quod prædicatur; est signum quòd aliquid prædicetur; & in prædicatione oportet esse verbum, quia significat, & importat compositionem, quâ prædicatum componitur subiecto: nomen autem non sic se habet, quia modò prædicatum est, modò subiectum, vt *Petrus est homo, hic homo est Petrus.*

Vnde verbum duo importat; primum est significare aliquid cum tempore: secundum est esse signum compositionis prædicati cum subiecto: & istud non habet, nisi in enunciatione. Hâc ratione propositio ista, *Petrus currit*, significat cursum, & eius compositionem cum Petro: ita vt significet eam in actu exercito, seu exerceat illam, & de facto applicet cursum Petro: quo fit vt res significata, nempe cursus, sit prædicatum materiale, & *quod*: verbum verò sit quasi formale, & *quo*, quia est signum compositionis prædicati cum subiecto, & veluti forma totius propositionis. Et licet res significata, seu prædicatum sit pars formalis respectu subiecti: in ordine tamen ad totam propositionem prædicatum, & subiectum sunt partes materiales; & verbum in ratione formali verbi est pars formalis.

Neque obstat quòd Aristoteles 1. prior. c. 1. dicat propositionem resolui in prædicatum, & subiectum, nullâ factâ mentione verbi, quasi non esset pars illius: tantum enim vult prædicatum, & subiectum esse

partes extremas in quas resoluitur propositio, vnde ab eo vocantur termini. verbum verò non est pars extrema secundum suam rationem formalem, quæ est componere extrema, sed tantum secundum materialem, quæ est res significata ab eo, & prædicatum materiale.

33. Excludit autem Aristoteles à ratione verbi, verba infinita, quibus præponitur negatio, vt *non valet*, *non ægrotat*, quia de eo quod est, & de eo quod non est, similiter dicuntur: vel, vt supra de nomine diximus, quia nullum certum & determinatum conceptum entis intellectui subijciunt, sed potiùs remouent.

Excludit item casus verborum, hoc est, omnia tempora, & personas, præter primum modum indicatiui: vel quia per se prædicari non possunt, verum efficiendo sensum, vt imperatiuum, subjunctiuum, infinitiuum, participium. Nam *Petrus legens*, v. g. non est oratio perfecta. Vel quia, licet perfectam orationem; & veram, vel falsam propositionem efficiant, vt præteritum, & futurum indicatiui: non faciunt tamen veram aut falsam primò, & per se, sicut præsens; sed reductiuè. Nam hæc non est vera, *Petrus fuit*, *Petrus erit*, nisi, quia aliquando fuit, aut erit verum dicere *Petrus est*: vnde cœtera tempora, & modi à præsenti indicatiui dependent, & ad illud ordinantur: & ideo Aristoteles solum illud perfectum verbum existimauit.

Aliam rationem dat hic D. Thomas, & opusc. 48. c. 2. scilicet quòd verba propriè dicta significant agere vel pati, & ideò illud verbum est, quod significat agere, vel pati in actu, quod est agere vel pati simpliciter. Agere autem, vel pati in præterito vel futuro, est agere, vel pati tantū secundùm quid. Vnde præcedenti definitioni addi solent istæ duæ particulæ *finita*, & *recta*, & sic integra definitio verbi effertur: *Verbum est vox significatiua ad placitum, & cum tempore finita & recta, cuius nulla pars significat separata, & est semper nota eorum, quæ de altero dicuntur.*

34. Ex his collige primò, quando verbum dicitur consignificare tempus, nomine temporis intelligi durationem, etiam instantaneam, & æternam. Nam verbum *creo*, *volo*, *intelligo*, significat actionem momentaneam. Et dum dicitur de patre æterno quòd filium suum generet, verbum *genero* significat durationem seu tempus æternum imaginarium.

Collige secundò, rem significatam per nomen & verbum, eandem esse. Nam *amo*, & *amor* significant eundem amorem: *curro* & *cursus* eamdem rem indicant: vnde verbum ab Aristotele hic vocatur nomen: valde tamen differunt in modo significandi, ex quo discrimen essentiale sumi debet. Nam verbum significat rem illam per modum compositionis cum subjecto, vt dictum est: nomen verò vt per se stantem, si sit abstractum: aut si eam significet per modum compositionis, vt connotatiuum: non tamen illam exercet, aut efficit sicut verbum. Secundò verbum significat formam per modum actionis, & vt egredientem à sua

causa: nomen verò per modum qualitatis. Denique verbum illam significat vt subjacentem tempori, quod non competit nomini.

Collige tertiò verbum non significare tempus primò, & formaliter, vt multa nomina, sicut præcedenti sectione dictum est; sed tantùm connotatiuè, & secundariò seu consecutiuè: hoc est, vt inquit D. Thomas opusc. citato, c. 1. cum verbum significet per modum actionis, vel passionis; seu motus, vel mutationis: actio autem, & motus fiant in tempore, ideo verbum significat tempus vt mensuram actionis, & consequenter primò significat actionem, & secundario, seu connotatiuè ipsum tempus: & inde est quòd verbum non sit quid complexum, quia habetur tantùm ratio primarij significati.

Quando autem verbum dicitur significare actionem, non intelligitur tantùm actio, propriè dicta (nam, *caleo*, *frigeo*, significant qualitatem: verbum quoque *est*, neque actionem, neque passionem significat) sed intelligitur quælibet res per modum actionis significata, qualis significatur per verba *quiesco*, *sisto*, *duro*. Quod vltimum non significat formaliter durationem vt tempus, & mensuram, sed per modum actionis, denotando præter illam, tempus, in quo res durare dicitur.

35. Obijcies primò: nullum datur verbum infinitum; ergo malè exclusit Aristoteles verba infinita à ratione verbi. Probatur antecedens, quia in propositione negatio præfixa verbo, negat coniunctionem verbi cum subiecto, vt *homo non currit*, & ita facit verbum negatum, non autem infinitum: sed hoc idem valet de verbo extra propositionem, eo quod non mutatur eius significatio quando in enunciatione ponitur: ergo absolutè verum est nullum verbum infinitum dari.

Respondeo negando antecedens; ad cuius probationem dico verbum infinitum manere infinitum, etiam in propositione. Aristoteles enim expressè ait hoc capite, verbum infinitum semper dici de aliquo: & de eo quod est, & de eo, quod non est, similiter dici: non dicitur autem de aliquo, nisi in propositione; ergo in propositione manet infinitum ex mente Aristotelis.

36. Differt autem à verbo negato, quia sumitur in vi vnius dictionis, vt loquitur hic diuus Thomas: negatum verò, in vi duarum, nempe verbi, & negationis, quia in verbo negato, negatio cadit super copulam verbalem; ita vt neget compositionem verbi cum subiecto: in infinito autem non negat talem compositionem, sed tantum significatum illius verbi. sicut enim quando verbum infinitatur extra propositionem, vt *non currit*, non negatur copula verbalis, seu modus compositionis, quia nullus est; sed tantùm negatur res significata, nempe cursus: ita quando infinitatur in propositione, non negatur compositio, sed tantùm res significata.

Hinc fit vt diuerso modo exponatur propositio de verbo infinito, & de verbo negato, vt ista *Petrus non calet*, si sit de verbo negato, negatio cadet super totum attributum hoc modo *Petrus non est calens*: si

vero ſit de verbo infinito, negatio non cadet in compoſitionem, & ita poſtponetur copulæ hoc modo, *Petrus eſt non calens*. Quâ ratione cadet ſupra ſolum calorem, qui eſt res ſignificata, & prædicatum materiale.

Quia tamen *non calens* infinitatum, æquiualet negationi *non eſt calens*: & in nullo variatur enunciationis veritas, ſiue vtamur negatione vt infinitante verbum, ſiue vt faciente propoſitionem negatiuam: ideo ſemper accipitur in ſimpliciori intellectu, prout eſt magis in promptu, atque adeò nagatiuè, non infinitanter: propter quod D. Thomas lib. 2. lect. 1. littera *d* aſſeruit verbum infinitum fieri negatum in propoſitione, æquiualenter nimirum, aut ſecundum quòd primò in mentem incurrit.

37. Objicies ſecundò contra id quod diximus verbum ſemper eſſe ex parte prædicati, & ſignificare id quod prædicatur de altero. Nam in hac propoſitione *curro eſt verbum*: *item ſeruire Deo bonum eſt*, verbum tenet locum ſubiecti.

Præterea; in propoſitionibus de tertio adiacente, in quibus, præter verbum ſubſtantiuum *eſt*, ponitur aliud prædicatum, vt *homo eſt animal*, *homo eſt albus*: verbum non habet rationem prædicati, ſed copulæ, alioquin proprium importaret ſignificatum, nempe exiſtentiam: quod falſum eſt: tum quia propoſitiones neceſſariæ ſunt independentes ab exiſtentia rei enunciatæ, vt oſtendimus q. 6. libri 2. ſect. 1. tum quia ſenſus illarum propoſitionum eſſet, *homo eſt exiſtens animal*, *homo eſt exiſtens albus*: quod eſt abſurdum.

Denique nullam importat differentiam temporis, quia maximè temporis præſentis: tunc autem ſequeretur propoſitionem illam, *homo eſt animal*, eſſe falſam nullo homine exiſtente, quod eſt ridiculum, cùm propoſitio ſit neceſſaria. Adde quòd communiter dicitur verbum *eſt*, in propoſitionibus neceſſarijs abſolui à tempore, ergo non poteſt ſignificare cum tempore, contra definitionem verbi.

Reſpondeo ad primum ex Diuo Thoma hic lectione 5. verbum ſumi poſſe formaliter, & materialiter; formaliter quidem, ſi eius ſignificatio refertur ad rem ſignificatam, vt *curro* ad curſum: materialiter verò quando ſignificat ipſam vocem vt res quædam eſt; quâ ratione habet vim nominis, & vt ſic poteſt poni ex parte ſubiecti; non vero formaliter ſumptum.

38. Reſpondeo ad ſecundum, verbum, *eſt*, in propoſitionibus contingentibus de tertio adiacente, ſignificare, ſeu importare exiſtentiam, quia non ſunt veræ, niſi prædicatum actu exiſtat in ſubiecto, vt diximus q. 4. libri 3. num. 21. atque adeo in illis propoſitionibus eſſe verbum.

In neceſſarijs verò exiſtimant multi, eſſe tantùm ſyncategorema, non autem verbum, & copulæ ſolùm vice fungi, ob rationes in obiectione allatas, atque adeò abſolui ab omni tempore. Alij autem contendunt eſſe etiam verbum, & importare omnem differentiam temporis, etiam poſſibilis: quorum opinio probabilior eſt.

Primò, quia ſi in propoſitionibus de ſecundo adiacente, in quibus nihil prædicatur præter verbum *eſt*, vt *Petrus eſt*, habet veram rationem verbi, componentis exiſtentiam cum ſubjecto: cur non ſeruabit rationem verbi in propoſitionibus de tertio adiacente? nihil enim eſt, quod auferat ab eo ſignificationem propriam.

Secundò: verba adiectiua, ſiue ſola prædicentur, vt *Petrus amat*; ſiue cum addito, vt *Petrus amat Paulum*, ſeruant ſuam rationem propriam; ergo ſimiliter verbum ſubſtantiuum, ſiue ſolum prædicetur, vt *homo eſt*, ſiue cum addito, vt *homo eſt animal*, ſemper ſeruabit propriam rationem verbi, rationemque prædicati.

Tertiò: Ariſtoteles lib. 2. c. 1. expreſsè aſſerit omnem enunciationem conſtare nomine, & verbo: ergo *eſt*, in propoſitionibus de tertio adiacente, ſeruat rationem verbi.

Quartò: Ariſtoteles ibidem c. 2. ait iſtam propoſitionem, *Homerus eſt Poëta*, eſſe de prædicato coniuncto, ſeu compoſito: ergo *eſt* debet eſſe pars prædicati, quæ determinatur ad particulare eſſe poëſeos.

39. Eſſentiale eſt igitur omni verbo conſignificare tempus, & vnire extrema propoſitionis: ſed vnire extrema pro tempore ſignificato, eſt illi accidentale, dependens à natura extremorum, quæ ſi nata fuerint vniri tempore ſignificato, vt in propoſitionibus accidentalibus, verbum eas vniet, propoſitione exiſtente verâ: ſi verò petant vniri abſolutè, vt in neceſſarijs, vnientur à verbo abſolutè, abſtrahendo à quauis determinata temporis differentia, ita vt per ampliationem ad omne tempus ſignificandum extendatur, vt *homo eſt animal*. Vnde hæc duo, *abſolui à tempore*, hoc eſt, à particulari temporis differentia: & *ſignificare tempus*, non repugnant. Et ita patet ſolutio ad tertiam probationem.

Pro maiori tamen huius rei declaratione nota verbum, *eſt*, ſignificare tum exiſtentiam, tum eſſentiam, ſeu entitatem rei. Vnde in hac propoſitione *Petrus eſt*, non tantùm ſignificat Petrum habere exiſtentiam, ſed etiam poteſt ſignificare Petrum habere entitatem; & hoc quidem per modum actus, & formæ, quæ componitur cum Petro ex vi illius verbi. Quare ſicut *curro*, in enunciatione poſitum, ſignificat curſum, componendo ipſum cum ſubiecto: ita verbum *eſt*, in enunciatione ſignificat ens, ſeu entitatem, ſeu exiſtentiam, componendo eam cum ſubiecto, ſiue ſit de tertio adiacente, ſiue de ſecundo: adeò vt ſemper habeat rationem prædicati; materialis quidem, ratione rei ſignificatæ, hoc eſt, entitatis, vel exiſtentiæ; formalis verò, ratione compoſitionis, quatenùs hæc eſt veluti forma enunciationis. Ideoque ſenſus iſtius propoſitionis, *homo eſt animal*, eſt iſte, *homo eſt illud ens, quod eſt animal*: idemque de ſimilibus.

40. Dices: in conuerſione talis propoſitionis, & ſimilium, in quibus ex prædicato fit ſubiectum, & contrà: verbum, *eſt*, non conuertitur, ſed ſimpliciter dicitur *homo eſt animal*, *animal eſt homo*: ergo non eſt

pars propositionis, nec consequenter verbum, sed tantùm vnio. Deinde manifesta esset nugatio in illis propositionibus de tertio adiacente, quia prædicatum, quod additur, significat entitatem determinatam, vt in prædicta, *animal* significat entitatem determinatam ad genus animalis in qua necessariò includitur entitas communis, significata per verbum *est*: vnde idem bis poneretur.

Respondeo ad primum, in conuersione propositionum non haberi rationem, nisi materialis significati, ipsius verbi; adeò vt conuertatur tantùm res significata, non verò compositio, quam importat, quamque diximus esse formam verbi; hæc enim se tenet semper ex parte prædicati, vt *Petrus currit, currens est Petrus.* Similiter, *Homo est animal, animal est homo.* In qua tamen non ponitur materiale verbi ex parte subiecti, hoc modo, *ens animal est homo*, quia in vtroque termino clauditur.

Respondeo ad secundum, ens non poni bis eodem modo; quia per *est*, significatur ens communissimè sumptum, quod determinatur per prædicatum adiunctum, ad tale genus, vel speciem. Aut per *est* significatur indifferenter ens, vel existens; & per adiunctum determinatur ad vnum aut aliud. Aut significatur per *est* ad modum verbi componentis, & actuantis: per additum verò, ad modum entis per se more nominis. Aut denique in transcendentibus hoc non inconuenit: vnde dici solet, *substantia est ens per se subsistens*, licet ens includatur in *per se subsistens*.

QVAESTIO II.

De Enunciatione absoluta ſecundum ſe.

SECTIO I.

De Oratione in communi.

1. RISTOTELES capite quarto, antequàm agat de enunciatione, explicat illius genus remotum, nempe orationem, eamque definit his verbis. *Oratio eſt vox ſignificatiua ex inſtituto, cuius partium aliqua ſeparata ſignificat vt dictio, non vt affirmatio, vel negatio.* Priores partes eundem habent ſenſum, quem in definitione nominis, & verbi, ideoque non eſt opus eas rurſus hic explanare. Differt autem oratio à nomine, & verbo, quòd eius partes ſeparatæ ſignificatiuæ ſint, non vt affirmatio quidem, vel negatio, quia non eſt opus vt verum dicant, aut falſum; ſed vt dictio, ſeu vt quidam terminus: quomodo partes iſtius orationis, *Petrus eſt animal*, ſignificant aliquid vt dictiones, ſcilicet *animal* naturam animalis, *Petrus* naturam Petri.

Quia tamen multæ ſunt orationes, quarum partes ſeparatæ ſignificant, vt affirmatio, vel negatio, nempe orationes compoſitæ, ſeu coniunctæ, vt, *ſi Sol lucet, dies eſt; ſi boreas ſpirat, penetrabile frigus adurit omnia.* Partes enim iſtæ, *sol lucet; boreas ſpirat; frigus adurit omnia*: ſignificant vt affirmationes: ideo exiſtimat Porphyrius Ariſtotelem hic definiuiſſe tantùm orationem ſimplicem: ſed Alexander, Ammonius, & D. Th. aſſerunt hic definiri orationem in communi prout ſimplicem, & coniunctam comprehendit, quia Ariſtoteles ponit enunciationem inter ſpecies orationis; & deinde enunciationem diuidit in ſimplicem & compoſitam: quia verò omni orationi conuenit vt habeat partes, quæ ſignificent vt dictiones: non conuenit autem omni habere partes ſignificantes vt affirmationem, aut negationem, ideo debuit ponere id quod commune erat ſimplici, & compoſitæ.

Vnde ſenſus eſt quòd pars aliqua orationis ſeparata ſignificat, ſaltem vt dictio; non eſſe autem opus, vt ſignificet ſicut affirmatio vel negatio, quamuis hoc in aliquibus contingat. Debet autem hoc intelligi, non de partibus remotiſſimis, vt ſunt literæ, vel ſyllabæ, ſed de dictio-

nibus integris, quæ primò orationem componunt, vt ex præcedentibus constat.

2. Pro clariori autem supradictæ definitionis intelligentia aduertendum est orationem esse quoddam artefactum, compositum ex materia, & forma artificiali: materia sunt voces: forma verò duplex spectari potest, altera est vocum significatio, altera est nexus grammaticalis, & ordo, quo voces significatiuæ inter se connectuntur, & componuntur ad vnum totum integrandum & constituendum: prior est forma orationis quatenus significatiua est; posterior est forma illius quatenùs est compositum artefactum: ob nexum enim illum, & ordinem voces omnes conspirant ad vnum totale; & ideo, licet plures sint secundum se, oratio tamen definitur vox in singulari: eo modo, quo parietes, fundamenta, & tectum, vna domus dicuntur; & plures milites vnus exercitus.

Quæ verò ex his duabus formis sit dicenda propria, & essentialis ipsi orationi, controuertitur. Aliqui volunt primam esse essentialem, quia forma nominis, & verbi, quæ sunt significatiua simplicia, est significatio; ergo & orationis, quæ est significatiuum complexum.

Deinde oratio definitur per significationem dum dicitur vox significatiua, ergo hæc debet esse forma propria illius.

Tertiò per significationem habet vt sit aliquo modo vna, licet pluribus vocibus constet; ergo per eam habet vt sit vnum artefactum, & consequenter per eam habet propriam formam, quâ essentialiter constat.

Alij verò existimant secundam formam esse propriam, & essentialem; & oppositis vtuntur rationibus, quia significatio est forma nominis & verbi: ergo cùm oratio sit artefactum, diuersum à nomine & verbo, debet habere diuersam formam: & ita supponit voces significatiuas tanquam materiam, cui nexus, & ordo superueniens constituit orationem in propria forma artefacti.

Præterea multæ voces in vnum congestæ, si ordinem, & nexum non habeant, vt *homo*, *leo*, *lapis*, licet sint significatiuæ, tamen orationem non constituunt: ergo in ordine, non in significatione posita est orationis forma.

Tertio: vt diximus quæst. præcedenti, num. 39. compositio, quâ verbum nectit prædicatum cum subiecto, est principalis forma enunciationis, ergo similiter in quauis oratione nexus & ordo vocum significatiuarum, erit essentialis illius forma.

3. Vtraque hæc sententia probabilis est, & fortè de solo nomine est disceptatio, quia prima non ait significationem quamcunque esse formam, aut constituere orationem; sed significationem tali modo dispensatam, & applicatam, vt ex multis partialibus resultet vna significatio totalis, & consequenter vna oratio: quod quidem fit ratione nexus, & ordinis; sed ordo ille, & nexus grammaticalis potiùs dici potest conditio necessaria ad constituendam orationem, quàm forma illius: sicut nexus

parietum inter se, & cum tecto, est conditio necessaria, vt resultet forma domus, & vnio inter materiam, & formam, vt resultet compositum naturale. Quidquid autem sit de modo loquendi, sic possunt solui vtriusque partis argumenta.

Primum quidem primæ sententiæ soluitur à primo sententiæ secundæ. Ad secundum autem iam dictum est significationem esse formam orationis vt significatiua est, non vt artefactum est, & sub tali forma definiri ab Aristotele: quamuis etiam quodammodo explicetur, vt artefactum est, dum dicitur vox in singulari: neque enim potest dici vna vox nisi ratione ordinis, cùm de facto multas voces includat. Ad tertium negatur quòd oratio per significationem simpliciter sumptam, habeat vt sit vna, sicut rectè ostendit secunda ratio alterius sententiæ; sed hoc habet à nexu, & ordine, quo voces significatiuæ in vnum artefactum coalescunt.

4. Ad primum secundæ sententiæ respondeo formam orationis diuersam esse à forma nominis, & verbi, licet vtraque sit significatio, quia significatio nominis est simplex, & incomplexa; orationis verò complexa, & ex multis partialibus resultans: vnde partes illius significatiuæ non sunt seorsim; secùs istius.

Ad secundum respondeo, requiri ad orationem aliquem nexum inter partes tanquam conditionem necessariam, vt consurgat in artefactum; non verò tanquam formam essentialem: qui nexus aliquando est verbum, vt in oratione perfecta enunciatiua: aliquando est solus modus significandi partium, per quem, talem proportionem sortiuntur adinuicem ex institutione & impositione, vt in vnum significatiuum complexum coalescere possint, vt in hac oratione, *Alexander magnus. Cicero Rethorum Princeps*, & sic de aliis.

Ad tertium respondeo compositionem, quâ verbum nectit prædicatum subiecto, dici formam enunciationis secundum istam sententiam (quamuis forma non sit) quia est conditio necessaria vt forma vltimum subeat complementum, quia sine nexu non est significatio complexa, vt iam dicebam ad secundum.

5. Supersunt adhuc soluendæ difficultates quædam contra definitionem allatam. Nam in primis quædam sunt orationes, quarum partes non sunt significatiuæ, vt *nemo*, quod æquiualet isti *nullus homo*: & *nihil*, quod idem est ac *nulla res*. Item *quidam homo*, *nullus homo*, *omnis homo*, &c. sunt orationes, quia multi conceptus eis respondent, *omnis* autem, *nullus*, *quidam*, sunt syncategoremata, quæ per se non significant.

Secundò: ex probabili sententia enunciatio mentalis est vnum simplex iudicium, & vna simplex qualitas, & consequenter non habet plures partes, quæ separatæ significent: ergo neque vocalis, quæ illi respondet.

Tertiò, si partes orationis essent significatiuæ, vel earum significatio esset eadem cum significatione totius orationis vel diuersa? non eadem:

tum quia pars ſeparata non habet formam totius, vt diximus de nomine numero 28. tum quia veritas cuiuſque partis diuerſa eſt à veritate totius orationis: ergo & ſignificatio, in qua veritas fundatur. Non poteſt etiam dici quod ſignificatio ſit diuerſa, quia ſi tota oratio habeat vnam ſignificationem, ipſa diſpenſabitur per partes ſingulas, & ita opus non erit vt partes ſingulæ habeant diſtinctas ſignificationes.

6. Reſpondeo ad primum, quòd licet prædicta vocabula ſint virtualiter orationes, quia quoad ſignificatum æquiualent multis vocibus: definitio tamen non debet intelligi niſi de ijs quæ actu continent multas voces: non debet item intelligi de ſyncategorematis, quæ per ſe non ſunt partes, ſed modificant tantum eas & ideo per ſe non ſignificant aliquid ſeorſim.

Ad 2. admiſsâ probabilitate illius ſententiæ, de qua infrà, nihil cogit dicere eamdem ſimplicitatem reperiri in oratione vocali, quæ reperitur in mentali. Licet enim vna ſimplex vox potuerit imponi ad ſignificandum integrum obiectum vnius propoſitionis, ſicut ad hoc ſufficit vnum ſimplex iudicium; non ita tamen factum eſt, ſed pluribus vtendum ſtatuere maiores.

Ad tertiam dico, ſignificationem totius orationis componi, & integrari ex partialibus ſignificationibus partium, nec aliam diuerſam & diſtinctam eſſe ad mittendam; licet veritas partium diuerſa ſit à veritate totius, maxime in oratione enunciatiua ſimplici, quia illa eſt poſita in conformitate partium cum ſuis ſignificatis, quæ ſtare poteſt cum falſitate enunciationis, vt patet in iſta *homo eſt lapis*, in qua *homo* ſignificat naturam humanam, & lapis naturam lapidis, ad quas ſignificandas impoſita ſunt, & conſequenter veritatem ſuam habent: & tamen propoſitio eſt falſa, quia eius veritas, cum ſit complexa, dependet à coniunctione veritatum, ipſarum partium, quæ hic non reperitur.

SECTIO II.

De diuiſione orationis, & enunciationis.

7. ORATIO diuiditur primò à Boëtio in imperfectam, & perfectam. Imperfecta eſt, quæ non generat perfectum ſenſum in animo auditoris, adeò vt non quieſcat eius intellectus, ſed ſuſpenſus hæreat. Perfecta verò eſt, quæ completum ſenſum efficit: vt *Plato & Ariſtoteles*, eſt imperfecta oratio, cui ſi addideris, *ſunt magni Philoſophi*, perfectam facies. Et huiuſmodi ſunt, quæ verbo modi indicatiui conſtant.

Perfecta autem diuiditur à D. Thoma hic lect. 7. & opuſc. 48. tractatu ſuper iſtum librum, cap. 3. ab Ammonio hic in præfatione, & ab alijs in

enunciatiuam, & non enunciatiuam. Enunciatiua est, in qua vnum de alio affirmamus, vel negamus, vt *homo est animal*. Non enunciatiua est, in qua nihil affirmamus, vel negamus, & quadruplex assignatur: alia vocatiua; alia interrogatiua, seu dubitatiua; alia imperatiua; alia optatiua, seu deprecatiua, quarum exempla cuilibet peruia sunt. Sola enunciatiua ad Logicum pertinet, reliquæ ad Rhetores, & Poëtas, ait Aristoteles hic cap. 4. eoquòd Logici proprium est indagare veritatem per discursum, & argumentationem: sola autem enunciatiua veritatem significat, & ex ea sola, non verò ex alijs, componitur argumentatio.

8. Dices: ista propositio, *si homo haberet alas, volaret*, significat verum, & tamen non constat verbo indicatiui. Deinde ista, *vtinam moriar*, non est enunciatiua, sed optatiua; & tamen non minùs significat in me esse desiderium mortis, ac proinde verum, aut falsum, quàm hæc, *desidero mori*.

Respondeo ad primum, in enunciatione coniuncta, vt ea quæ assignatur, non requiri verbum indicatiui, vt sit vera enunciatio; sed solùm in simplici.

Respondeo ad secundum, talem propositionem indicare quidem, desiderium mortis esse in me: sed hoc in ea non affirmari, seu non significari, hoc ita esse in actu exercito, sicut fit in ista, *desidero mori*; atque adeò non significare verum, aut falsum, vt clariùs ostendemus sect. 4.

Rationem autem reddit Boëtius cur in sola enunciatiua sit veritas, aut falsitas, & non in alijs; quia per enunciatiuam explicamus ea, quæ habemus in intellectu, ad quem pertinet veritas, & falsitas: per alias verò ea, quæ habemus in appetitu, ad quem nec verum, nec falsum spectat, sed bonum & malum. Præterea ex Aristotele oratio est vera, vel falsa ex eo quòd res est, vel non est: sola autem enunciatiua per verbum indicatiui, dicit aliquid esse, vel non esse: ac proinde in ea sola reperitur propriè veritas, aut falsitas.

9. Oratio porro enunciatiua, seu ipsa enunciatio multipliciter diuidi solet. Primò in simplicem, & coniunctam. Simplex est, quæ vnum de vno enunciat, siue illud vnum sit simplex, & incomplexum, siue compositum, & ex multis constans, vt *homo est animal*: *homo albus est risibilis*: *homo est animal rationale mortale*. Quod si alterum extremum non sit simplex, vocari solet enunciatio de prædicato, vel subiecto coniuncto.

Coniuncta, siue composita est quæ simplicibus enunciationibus constat, vnitis aliquâ coniunctione, vnde vocatur ab Aristotele, coniunctione vna, vt sunt istæ, *homo est animal, & leo currit*: *si sol lucet, dies est*. Scio aliquos recentiores simplicem enunciationem vocare eam, quæ vnum simplex subiectum, & vnum simplex prædicatum habet, vt *homo est animal*, alias verò vocare coniunctas, quæ habent plura subiecta, vel prædicata, etiam significantia vnum, vt *homo est animal ratio-*

nale sed prior modus dicendi est magis receptus.

Enunciatio simplex diuiditur in absolutam, & modalem. Absoluta, quæ aliter vocatur *de inesse*, & *categorica*, est ea, quæ absolutè significat aliquid inesse, vel non inesse alicui, vt *homo est albus.* Modalis est quæ declarat modum, quo vnum inest, vel non inest alteri, vt *homo necessariò est risibilis; homo contingenter est albus.*

Rursus alia est affirmatiua, in qua aliquid de aliquo asseritur, seu in qua præcipua copula non negatur. Alia negatiua, in qua aliquid alteri inesse negatur. Quia verò in affirmatione componimus prædicatum cum subiecto, & in negatione illud diuidimus, seu remouemus, vt dum dico *homo non est equus*, ideo enunciatio communiter vocatur ab Aristotele, & Philosophis compositio, & diuisio.

Alia item dicitur vera, quæ enunciat rem vt est; alia falsa, quæ enunciat rem aliter ac est, vt *homo est lapis.* Cœtera pete ex summulis, si lubet; sunt enim parui momenti.

10. Enunciatio coniuncta, quam recentiores communiter appellant hypotheticam, diuiditur in conditionalem, copulatiuam, & disiunctiuam. Conditionalis, quæ rectè vocatur hypothetica, quasi suppositiua, est ea, in qua suppositâ, & datâ vnâ parte, altera sequitur, vt *si Sol lucet, dies est.* Ad hanc reuocantur primò causalis, in qua prima propositio continet causam consequentis, vt *quia Sol lucet, dies est.* Secundò rationalis, in qua vna infertur ex alia per modum discursus, vt *sol lucet, ergo dies est.* Vnde Antiqui teste Boëtio super topica Ciceronis vocabant hypotheticam, causalem, rationalem, conditionalem.

Copulatiua est in qua partes principales vniuntur coniunctione copulatiuâ, siue negatiuè, siue affirmatiuè, absque ordine consequentiæ vnius ex altera, vt *homo sedet, & equus currit. Nec equus est risibilis nec homo est lapis.*

Disiunctiua est cuius partes principales coniunguntur copulâ disiunctiuâ, vt *homo sedet, vel currit.* Et ista rectè potest numerari inter Hypotheticas, quia facilè potest ex disiunctiua fieri conditionalis, vt ex ista, *vel Sol lucet, vel nox est*, fit conditionalis, *si sol non lucet nox est.* At verò copulatiua non videtur vllo modo ad hypotheticam posse referri, vt consideranti patebit: & ideò malè recentiores omnem coniunctam vocant hypotheticam. Dici tamen potest quòd vocetur hypothetica ex eo quòd vni simplici, iam positæ, vel quasi suppositæ alteram adiungit.

Diuiditur secundo enunciatio in apprehensiuam, & iudicatiuam. Apprehensiua, si detur, tunc fit quando intellectus format aliquam propositionem, vniendo prædicatum cum subiecto per affirmationem, vel separando ilud ab eo per negationem, suspendit tamen iudicium de conuenientia, vel disconuenientia vtriusque: vt si quis faciat hanc propositionem *stellæ sunt pares*, non iudicando an hoc ita sit, vel non sit. Iudi-

catiua

catiua est quando iudicamus prædicatum conuenire, vel non conuenire subiecto.

Aliæ multæ sunt diuisiones enunciationis, sed nullius, vel parui momenti. Lege summulistas.

SECTIO TERTIA.

Soluuntur quædam dubia circa diuisiones enunciationis.

11. MVLTA ex sequentibus dubijs non apparent magnæ vtilitatis; quia tamen à nobilioribus Philosophis proponi solent, nolui ea prætermittere.

DVBIVM PRIMVM.

De diuisione enunciationis in simplicem, & coniunctam.

Dubitatur ergo primò, vtrum diuisio enunciationis in simplicem, & coniunctam, sit generis in species; an potiùs analogi in analogata. Sotus lib. 2. summularum c. 6. cum alijs vult esse vniuocam, primò: quia ambæ conueniunt vniuocè in ho: quòd sint oratio, quæ est genus superius: ergo conueniunt vniuocè in genere enunciationis, quod est inferius. Consequentia patet inductione, vt quia equus, & leo conueniunt vniuocè in genere viuentis, conueniunt etiam vniuocè in genere animalis, & sic de alijs.

Secundò: quia significare verum aut falsum, est essentia, aut propria passio enunciationis: at hoc æquè conuenit vtrique enunciationi, ergo conuenientia est vniuoca inter vtramque.

Ad hæc ita responderi potest, ad primum quidem ea, quæ conueniunt vniuocè in genere superiori, non conuenire semper uniuocè in inferiori, si non continentur omnia essentialiter sub illo, sed ob aliquam similitudinem, & participationem imperfectam sub eo reponuntur. Et hoc modo se habet enunciatio composita, quæ potest attingere perfectionem orationis in communi; non autem orationis enuuciatiuæ, nisi secundùm quid, & analogicè, hoc est per participationem, & attributionem ad illam.

Ad secundum respondetur eodem modo, quòd enunciationi compositæ non conueniat significare verum, aut falsum, nisi per participationem, & dependentiam à simplicibus, quibus constat; atque adeò non simpliciter, sed secundum quid: quatenus eas inter se coniungit, & suo modo complicat, in quo complicationis modo sita est forma essentialis ipsius, per quam distinguitur essentialiter ab enunciatione simplici, cuius forma posita est in eo, quòd enunciet aliquid de aliquo.

12. Opposita sententia est Diui Thomæ hic, & opusculo 48. Complu-

tensium, & aliorum, diuisionem hanc esse analogam; primò, quia Aristoteles enunciationem simplicem vocauit vnam absolutè, & simpliciter, propter vnum significatum: compositam verò, vnam coniunctione; quòd est esse vnam secundùm quid, & ideò secundum quid enunciationem.

Sed hoc non vrget, quia Aristoteles vtramque vocat simpliciter vnam lib. 1. cap. 4. *Est autem*, inquit, *enunciatiua vna oratio: aut ea, quæ vnum significat, aut ea quæ coniunctione est vna: plures verò quæ plura & non vnum significant aut ea quæ carent coniunctione.* Vnde tantùm colligitur, diuersas esse rationes denominationis *vnius*, pertinentes ad diuersas species, sed non variantes rationem communem enunciationis.

Secundò probatur analogia, quia composita non enunciat per se vnum de alio, in quo sita est ratio enunciationis, sed tantùm ratione simplicium enunciationum, quas connectit; vnde non significat verum, aut falsum, nisi ratione earum, & consequenter ratio enunciationis illi non competit, nisi analogicè.

13. Respondetur quòd licet composita constet simplicibus, tamquam partibus, sine quibus non potest esse enunciatio, diuersa tamen est ratio formalis, compositæ, & simplicis propter diuersam compositionem terminorum, vnde exurgit artefactum diuersum; & ideò habet etiam diuersum modum significandi veritatem, aut falsitatem, vt patet in ista, *si homo est animal, est rationalis.* Est enim falsa, quia rationale non sequitur ad animal; licet simplices veræ sint, nempe *homo est animal: homo est rationalis.* Quod etiam patet in copulatiua, quæ videtur minùs distingui a simplicibus: nam ista, *Petrus currit, & Ioannes sedet* falsa est, vnâ parte existente falsa: & tamen altera pars poterit esse seorsim vera: ergo falsum est quod ratio enunciationis illi tantùm conueniat per participationem, & quòd non significet veritatem, aut falsitatem, nisi ratione simplicium vt sic.

Tertiò probatur eadem analogia, quia vna species non componitur formaliter ex altera: sed enunciatio composita, formaliter componitur ex simplicibus, hoc est inquantum enunciant vnum de altero: & in quantum etiam veritatem simplicem habent, cùm eorum quolibet ab eis sublato, enunciatio composita non subsistat: ergo non possunt esse species enunciationis in communi, sed erunt analogata illius.

Respondetur negatione minoris. Eo enim ipso quòd simplices connectuntur in composita, amittunt formam simplicium vt sic: nam cùm anteà plures essent, induunt rationem vnius: cùm anteà essent tota quædam distincta, fiunt partes vnius totius: & denique cùm anteà veræ essent, propriam veritatem amittere possunt, vel contrà: vt ista, *si homo habet alas potest volare*, vera est, ex qua duæ simplices falsæ nascuntur, vt patet.

DVBIVM SECVNDVM.

De diuisione enunciationis in affirmatiuam, & negatiuam.

14. DVBITATVR secundò vtrum diuisio enunciationis in affirmatiuam, & negatiuam sit vniuoca, & generis in species: circa quod existimat Sotus lib. 2. summularum, esse diuisionem subiecti in accidentia. Ratio eius est, quia affirmatio, & negatio sunt tantùm qualitates, & accidentia enunciationis, adeò vt eadem essentialiter manens possit mutari de affirmatiua in negatiuam: nam hæc, *Petrus est albus*, additâ negatione, *Petrus non est albus*, non mutat essentiam, quia seruat idem subiectum, idem prædicatum, eandem copulam, in quibus sita est propositionis essentia

Alexander autem putat talem diuisionem esse analogam; quia ibi est analogia, vbi est prius, & posterius; affirmatio autem est prior negatione, quod patet primò ex Aristotele hic, cap. 4. vbi ait, *est autem vna prima oratio enunciatiua affirmatio, deinde negatio.* Secundò: affirmatio communiter dicit formam positiuam; negatio verò eam remouet, seu eâ priuat: at forma prior est priuatione, vt constat. Tertiò: affirmatio dicit compositionem; negatio verò diuisionem: prior autem est compositio, quàm diuisio.

Diuus Thomas opusculo 48. multique cùm eo asserunt diuisionem esse vniuocam, & generis in species. Et hæc opinio vera est; aliæ enim mihi probabiles non apparẽt. Probatur, quia definitio enunciationis æqualiter conuenit vtrique; nam dicere aliquid de aliquo, quæ est essentia enuncirtionis, æquè fit per affirmationem, ac per negationem. Quare affirmatiuum, & negatiuum diuidunt enunciationem formaliter, quatenus enunciatio est, suntque modi ita repugnantes inter se, vt eidem propositioni conuenire nequeant: atque adeò sunt differentiæ per se, & essentiales, cõstituentes diuersas species: & ita diuisio est generis in species.

15. Quapropter ad fundamentum Soti respondeo, propositionem affirmatiuam, additâ negatione manere eandem materialiter tantùm, hoc est, secundum terminos materiales, subiectum, & prædicatum: non autem formaliter, & essentialiter, quia mutatur modus enunciandi, & forma compositionis, quam verbum importat. Nam in affirmatiua importatur vnio prædicati cum subiecto: in negatiua autem eorundem diuisio, & separatio.

Ad fundamentum secundæ sententiæ dico cum Diuo Thoma, duplex esse genus prioritatis quoad rem præsentem: alia dicitur prioritas dignitatis, seu perfectionis: alia dicitur prioritas participationis. Prima atten-

ditur penès differentias, quæ sunt aliæ alijs perfectiores. Secunda attenditur non ratione differentiarum, sed prædicati superioris, quod participatur inæqualiter, & priùs ab vno, quàm ab alio.

Prima non impedit vniuocationem, vt patet in generibus, in quibus reperitur vna species alijs perfectior. De quo quæst. 1. lib. 4. num. 11. Secunda vero causat analogiam, vt patet in ratione *sani*, quæ primò conuenit animali; medicinæ verò, colori, dietæ per ordinem ad animal. Prima potest dici reperiri inter enunciationem affirmatiuam, & negatiuam, si inter se comparentur; quatenus obiectum vnius est nobilius obiecto alterius. Nam obiectum istius, *Petrus est iustus*, est esse justitiæ in Petro: obiectum verò istius, *Petrus non est iustus*, est negatio, seu priuatio justitiæ in Petro. Vnde obiectum primæ est positiuum, & secundæ est negatio. At si referantur ad rationem communem enunciationis, vna non participat eam priùs, quàm altera; nec in ordine ad aliam: nec dependenter ab alia.

DVBIVM TERTIVM.

De diuisione enunciationis in apprehensiuam; & indicatiuam.

16. DVBITATVR tertiò, vtrum diuisio enunciationis in apprehensiuam, & indicatiuam, sit legitima; ita vt verè detur propositio in mente aliquid de aliquo affirmans, vel negans, distincta ab enunciatione iudicatiua, vt explicui num. 10. in fine. Affirmat Niphus 3. de anima textu 21. citans Auerroëm, sic loquentem, *Intellectus primò intelligit singularia; deinde ea componit, aut diuidit; tertiò iudicat*. Idem tenet Toletus 3. de anima, quæst. 19. conclus. 2. pro hac quoque sententia citatur Scotus in 2. d. 1. q. 3. post solutionem ad quintum Henrici, alijque multi.

Primum huius opinionis argumentum est, quia propositioni vocali semper respondet aliqua mentalis: imò priùs naturâ est propositio in mente, quàm in ore, cum vocalis habeat à mentali vim significandi: sed propositio vocalis semper significat per modum compositionis, vel diuisionis: ergo mentalis illi respondens, se habebit eodem modo: sed huiusmodi mentalis non est semper iudicatiua, cùm sæpè sit mendacium, quod intellectus non iudicat, vt ore profertur: ergo est tantùm apprehensiua.

Respondeo negando primum antecedens. Quamuis enim iuxta rectum naturæ ordinem præsupponi debeat propositio mentalis, à qua vocalis habeat vim significandi, sæpè tamen hoc non contingit, vt patet in

ignaris, qui legendo, multas proferunt, quarum significationem nesciunt: ac proinde solum mente efformant conceptus vocum, quos vocant non vltimatos; non autem conceptus rerum significatarum: quòd si eos efforment, non componunt tamen, neque ab inuicem separant, quia hoc sine iudicio fieri nequit: sed tantùm apprehendunt res quatenùs vocibus significantur; siue ita sit de facto, siue non.

17. Secundum argumentum sumitur ab ipsa experientia, quâ constat nos formare propositiones, quarum veritas, aut falsitas, cùm non sit aperta, non eas iudicamus: sed hæsitamus an eis assensum, vel dissensum debeamus præbere; cuiusmodi sunt, *sol est maior terrâ. stellæ sunt æquales.* Qui enim Astrologiæ periti non sunt, hærent ad propositiones istas, nec de earum veritate, aut falsitate ferre iudicium audent. Quod autem tales apprehensiones respectu eorum sint propositiones, inde patet, quia alioquin nullæ darentur in mente propositiones indifferentes, & dubiæ; quod falsum esse constat.

Respondeo, huiusmodi propositiones posse dupliciter comparari ad intellectum: primò tanquam purum obiectum: secundò tanquam effectum. Primo modo, tum ipsæ propositiones, tum res, per eas significatæ possunt apprehendi ab intellectu per primam operationem, quæ dicitur simplex apprehensio, absque vllo iudicio: sed talis operatio, cùm nihil affirmet, aut neget, non potest dici enunciatio. Si autem secundo modo considerentur, nimirùm tamquam effectus intellectus, ita vt ipse componat prædicatum cum subiecto per affirmationem, aut illud ab eo remoueat per negationem, tunc erunt veræ enunciationes: sed hoc non potest fieri sine iudicio.

Igitur quamdiu intellectus hæsitabit, suspendetque iudicium, nunquam propositionem efformabit: sed audiendo, vel pronunciando similes propositiones vocales, concipiet res significatas conceptibus dissipatis: & eius hæsitatio in hoc sita erit, vtrum debeat vnum cum altero coniungere, aut ab inuicem separare: vel vtrum res enunciata, sic se habeat, vt voce enunciatur, vel non.

18. Tertium argumentum, quod est instantia contra solutionem præcedentem, sic habet: quando intellectus hæsitat vtrum debeat coniungere vnum conceptum cum altero, seu prædicatum cum subiecto, tunc format conceptum ipsius vnionis, & copulæ inter vtrumque: ergo vtrumque copulat, & componit: hoc autem est formare enunciationem apprehensiuam, absque iudicio.

Respondeo huiusmodi vnionem tunc apprehendi ab intellectu quidditatiuè, obiectiuè, & in actu signato; non autem effectiuè, & in actu exercito. Primo modo apprehendere vnionem, est eam apprehendere in se, vt aliquod ens, cuius natura est duo aliqua coniungere, sed non vt actu coniungens: & ibi nulla interuenit compositio ex parte intellectus, nec consequenter vlla enunciatio. Secundo modo est eam appre-

hendere, vt actu coniungentem duo extrema, adeò vt actus ille exercitus agnoscat pro causa veluti effectiua intellectum, vnientem prædicatum cum subiecto per affirmationem, quod sine iudicio fieri non potest: & ideò tunc solùm fit enunciatio. Eodemque modo de diuisione, & enunciatione negatiua philosophandum est.

19. Secunda sententia negatiua est Gregorij Arimin. in prologo sent. quæst. 1. art. 3. quem sequitur Petrus Fonseca 4. Metaph. c. 2. quæst. 6. sect. 6. alijque multi recentiores. Probatur autem primò ex Aristotele, qui quoties vult significare secundam mentis operationem, vtitur indifferenter vocabulis significantibus affirmationem, vel negationem; compositionem, & iudicium. Nam in prædicamentis cap. de substantia, sub finem, enunciationem vocat opinionem. Et 6. Ethic. cap. 3. appellat actum scientiæ, affirmationem, & negationem. Tertio item de anima cap. 6. vocat secundam operationem, in qua falsitas, & veritas inest, compositionem, quam textu 22. dicit fieri ab intellectu vniente conceptus simplices: hoc autem sine iudicio fieri nequit.

Respondeo, secundam mentis operationem, esse semper compositionem, vel diuisionem conceptuum simplicium, sed non esse semper coniunctam cum judicio, seu cum assensu, vel dissensu: alioquin nulla esset propositio dubia: nec vnquam hæsitaret intellectus vtrum expediat enunciationi propositæ assensum præberi, vel dissensum: quod experientiæ repugnat. Aristoteles autem in suprà dictis, & similibus locis loquitur de compositione iudicatiua, sed non ideò apprehensiuam excludit, per quam comparantur, & vniuntur obiectiuè simplices conceptus cum disquisitione an inter se conueniant, suspenso iudicio, & assensu.

20. Probatur secundò, quia iudicare, vt docet D. Thomas qu. 1. de veritate art. 3. nihil aliud est, quàm dicere quòd aliquid est, aut non est: sed qui attribuit prædicatum subiecto per affirmationem, aut illud ab eo remouet per negationem, dicit aliquid esse, vel non esse: ergo iudicat; & ita non potest esse compositio prædicati cum subiecto absque iudicio, nec consequenter enunciatio. Vnde idem est intellectum apud se pronunciare, seu dicere quædam coniuncta esse; ac opinari, seu iudicare illa esse coniuncta.

Respondeo, iudicare idem esse quod dicere aliquid esse, vel non esse cum assensu, vel dissensu: si autem absit assensus, vel dissensus, non erit judicium, sed compositio, vel diuisio apprehensiua, qualis est dum quis sciens, & volens, mendacium ore profert, v. g. *Coruus est albus*. Non enim potest quin apprehendat significatum talis propositionis, & mente coniungat albedinem cum Coruo: sed non ita iudicat, quia scit non ita esse ex parte rei.

21. Probatur tertiò, quia sic darentur quatuor mentis operationes contra communem Philosophorum sensum: videlicet simplex apprehensio: compositio, & diuisio apprehensiua: compositio, & diuisio iudi-

catiua; & denique iudicium illatiuum.

Respondeo, compositionem, & diuisionem apprehensiuam pertinere ad secundam mentis operationem, quæ aliquando est iudicium, & assensus, aliquando non.

Probatur quartò: illa compositio apprehensiua est cognitio alicuius rei, vt constat; aut ergo est cognitio conuenientiæ prædicati cum subiecto cum affirmatione, vel negatione; & ita est enunciatio iudicatiua. Vel est cognitio, quâ cognoscitur conformitas enunciationis cum re enunciata, seu cognita: & hæc quandiu erit sine iudicio, tamdiu erit simplex apprehensio, nec rationem habebit enunciationis. Frustra ergo admittitur enunciatio apprehensiua.

Respondeo, compositionem apprehensiuam non esse cognitionem aliquam ex prædictis: sed esse cognitionem conceptuum simplicium subiecti, & prædicati, includentem comparationem, & compositionem eorum ad inuicem absque assensu, & iudicio, quòd conueniant, vel disconueniant inter se, vel cum re enunciata. Simplex autem apprehensio non ita comparat, aut componit conceptus ad inuicem, vt constat.

22. Probatur quintò. Si detur enunciatio apprehensiua, reperitur in ea veritas, aut falsitas, quia Aristoteles absolutè dicit enunciationem significare verum, aut falsum: vnde ex apprehensione denominaretur aliquis sciens, vel errans. Quod falsum esse constat ex communi consensu, & patet, quia alioquin Deus apprehendens falsa enunciabilia, denominaretur falsus, seu errans. Deinde talis veritas esset complexa, quia pertineret ad secundam operationem: hæc autem est eiusdem rationis in omni propositione, in eoque posita est quòd intellectus dicat esse id quod est, vel non esse id quod non est. Ergo cùm intellectus per propositionē apprehensiuā dicat rem esse, vel non esse, ipsa non differet à iudicio.

Respondeo, reperiri veritatem, aut falsitatem in enunciatione apprehensiua prout res apprehensæ, vel conceptus simplices, ad eas terminati, componuntur, aut diuiduntur iuxta, vel contra rerum naturam. Huiusmodi tamen veritas, aut falsitas est quasi materialis, quia intellectus non assentitur per iudicium. Simili quippe ratione dicimus illum, qui falsum dicit, putans se verum dicere, materialiter tantùm mentiri: & eum, qui verum dicit, putans se mentiri, dicere verum tantùm materialiter.

Igitur qui ore, vel mente dicit, *Astra sunt paria*, suspendendo assensum, & iudicium, dicit rem aliter ac est, ac proinde falsum: quia tamen hæc non componit assentiendo, sed inquirendo, dubitando, comparando, ideo non propriè fallitur, aut errat donec iudicium accedat. Vnde falsum est talem apprehensionem non differre à iudicio.

Quod autem dicitur de Deo, parui momenti est, quia falsæ apprehensiones, & compositiones habent tantùm rationem obiecti respectu Dei: respectu verò nostri intellectus habent rationem effectus: vnde dicitur falsò apprehendere, aut componere.

DVBIVM QVARTVM.

Circa enunciationem de extremo coniuncto.

23. DVBITATVR quartò vtrum propoſitio de extremo coniuncto per accidens ex parte ſubiecti, hoc eſt, cuius ſubiectum eſt coniunctum ex duobus per accidens connexis, vt iſtæ *homo albus eſt animal; homo albus eſt coloratus*, ſit *per ſe*, & neceſſaria, an verò contingens, & per accidens.

Dixi, *ex parte ſubiecti*, quia ſi ſit de prædicato coniuncto, vt *homo eſt animal album*: communis eſt conſenſus poſt Diuum Thom. in 3. d. 10. q. 1. a. 2. ad tertiam quæſtionem, talem propoſitionem eſſe contingentem, non verò neceſſariam, & *per ſe*, quia totum illud prædicatum coniunctum non conuenit neceſſariò ipſi ſubiecto, ſed contingenter: vnde ſicut ad veritatem propoſitionis neceſſarium eſt, vt omne, quod importatur per prædicatum, conueniat ſubiecto: ita ad eius *perſeitatem*, & neceſſitatem requiritur, vt totum prædicatum ſubiecto conueniat *per ſe*; & neceſſariò.

Controuerſia igitur ſolùm eſt de propoſitione, cuius ſubiectum eſt coniunctum modo explicato; circa quam Scotus in 3. d. 7. q. 1. num. 8. & diſt. 22. q. vnicâ, num. 19. cum diſcipulis exiſtimat, huius generis enunciationes non eſſe *per ſe*, aut neceſſarias, ſed contingentes. Idem annuit Caietanus 3. p. q.16. art. 1. ante reſponſionem ad 4. & tenent alij quidam Thomiſtæ. Contrarium aſſerit ſanctus Thomas loco iam citato ſententiarum, Ferrarienſis 4. contra gent. capite 45. in fine, alijque Thomiſtæ.

24. Prima ſententia ptobatur primò à Scoto, quia nihil per ſe vnum prædicatur per ſe de eo quod non eſt vnum: ſed ſubiectum in prædictis propoſitionibus non eſt per ſe vnum, vt ſupponimus: ergo &c. Maior probatur, quia ex Ariſtotele 5. Metaph. cap. 29. ratio in ſe falſa, de nullo eſt vera: ergo à pari, conceptus, qui non eſt in ſe vnus per ſe, de nullo vno per ſe enunciatur, nec aliquid vnum per ſe de eo, quia de ente per accidens non eſt ſcientia.

Probatur ſecundò, quia ſi hæc propoſitio, *homo albus eſt animal*, neceſſaria eſt, & per ſe, ſequitur iſtam quoque neceſſariam eſſe, *aliquod animal eſt album*, quæ tamen ex omnium conſenſu contingens eſt: ſequela verò probatur per iſtum ſyllogiſmum in darapti, *omnis homo albus eſt animal, omnis homo albus eſt albus: ergo aliquod album eſt animal*; & per conuerſionem ſimplicem, *ergo aliquod animal eſt album*: quæ vtraque contingens eſt, & tamen debet eſſe neceſſaria ſi ambæ præmiſſæ neceſſariæ ſunt, alioquin ex antecedenti verò in bona conſequen-

tia

tia daretur consequens falsum, quia contingens potest aliquando deficere. Hoc autem tota Philosophia renuit.

Probatur tertiò, quia in ista propositione *homo albus est animal*, implicatur, & subintelligitur copula ex parte subiecti, quasi sensus sit, *homo est albus & est animal*. Quomodo fit propositio copulatiua, quæ sicut falsa est, vnâ parte existente falsâ: ita contingens est, si vna eius pars sit contingens: hæc autem pars *homo est albus*; contingens est, vt constat; ergo & tota propositio.

25. Respondeo ad primum, non esse opus ad propositionem *per se*, vt subiectum dicat vnum conceptum per se: sed sufficit quod includat prædicatum, seu vt loquitur Diu. Thomas, *quòd secundùm vnum tantùm eorum, quæ in subiecto continentur, prædicatum per se subiecto conueniat*. Animal autem prædicatum conuenit per se homini, qui est pars subiecti. Et hoc potest confirmari ex ipso Scoto in 2. d. 3. q. 6. num. 10. vbi ait *superficies alba dicitur alba per se primo modo, quia subiectum includit prædicatum*. Quod & nos citauimus lib. 3. quæst. 1. num. 19. & tamen subiectum non est vnum per se, sed per accidens.

Non est tamen negandum, propositionem magis propriè fore per se in rigore logico, si subiectum esset vnus in se conceptus: quia ad illũ rigorem videtur requiri, vt in subiecto non includatur aliquid contingens, & non *per se*, vt patet ex modis *per se* quos Aristot. assignat c. 4. primi post. Et hoc tantùm vult Scotus, vt videri potest citato numero 19. in fine.

Respondeo ad secundum, negando, istam conclusionem, *ergo aliquod animal est album*, non esse necessariam, provt duducitur ex præmissis necessarijs. Quia enim prædicatum *albus* in minori non conuenit necessariò ipsi subiecto, nempe homini, absolutè sumpto, sed ex suppositione quòd habeat albedinem, ideo conclusio est tantùm necessaria vt conclusio est, & vt supponit minorem, ex qua sequitur, necessariam esse ex suppositione: ac proinde eâdem necessitate necessaria est, quâ præmissa debilior.

26. Respondeo ad tertium, subiectum illud, *homo albus*, posse dupliciter accipi: primò, vt dicit compositum actuale ex homine, & albedine, realiter existens. Secundò, vt dicit compositum obiectiuum possibile ex homine, & albedine, siue existat in rerum natura, siue non. Si primo modo sumatur, fatendum est quandam in eo inuolui copulam, & ideo propositionem illam esse contingentem, imò falsam, si de facto albedo non existat in homine, vt diximus lib. 3. qu. 4. num. 21. quia ratio subiecti tunc falsa est, & de ratione falsa nihil verum dicitur. Vnde si dicas; *homo albus currit*, inquit Durandus d. 22. citatâ. *si nullus homo sit albus dato quòd homo currat falsa est propositio propter falsam implicationem circa subiectum*. Idemque habet Scotus citato num. 19.

Si verò sumatur secundo modo, nullam implicat copulam, sed facit propositionem simplicem, cuius sensus est, isti composito, *homo albus*,

conuenit esse animal, aut album &c. quòd est verum, & necessarium. Nec aliud voluisse videtur Scotus eodem numero, vbi ait *oportet quòd ratio subiecti, non habentis conceptum vnum, sit vera in se, antequàm verificetur de aliquo, vel aliquid de ipso: & si sit impossibiliter vera, aliquid impossibiliter verificatur de eo .... & si possibiliter, possibiliter; & si actu, actu.*

27. Secunda sententia probatur primò, quia in ista propositione *homo albus est homo albus*, prædicatum dicitur necessariò, & essentialiter de subiecto, cùm sit prædicatio eiusdem de seipso, cui nihil magis essentiale esse potest: ergo in ista, *homo albus est homo*, vel, *homo albus est albus*, erit prædicatio essentialis, quia de quo totum dicitur essentialiter, de eo quoque partes essentialiter dici debent, ac proinde per se.

Respondeo primò illam propositionem esse aliquâ ratione *per se*, quia prædicatum includitur intrinsecè in subiecto; & etiam aliquâ ratione non esse *per se*, quia subiectum non est per se, sed per accidens coniunctum, vt explicatum est numero 24. initio.

Respondeo secundò non esse vllatenùs *per se*. Nam si *homo albus*, dicat compositum ex homine, & albedine actualiter coniunctis, patet talem propositionem esse contingenter veram, quia nullo existente homine albo falsa est, vt dicebamus n. 26. & si concedatur esse necessariò vera, erit tantùm vera ex suppositione, & consequenter tantùm metaphysicè non autem logicè, seu ex præcisa, & propria significatione terminorum.

28. Si verò dicat compositum obiectiuum, siue existat, siue non: potest concedi esse essentialem, etiam ex Scoto, quia subiectum includit prædicatum. Quod si quis nolit hoc esse ad mentem Scoti, dicat tale compositum non posse, vel non debere sumi in hoc secundo sensu. Deinde etiam si in eo sensu sumatur, essentialis non erit, quia dum dicitur *homo albus est homo*, ratio albi est planè impertinens ad rationem prædicati, scilicet hominis: ac proinde non potest dici quòd homo conueniat per se isti composito, *homo albus*.

Idem valet de alia, *homo albus est albus*, quia si *albus* prædicatum cadat super *albus* subiectum, est prædicatio identica, quæ nihil facit scire, & ita non est formalis, nec *per se* logicè: si verò cadat super hominem vt sic, contingens est, vt patet; aut si super hominem album, cùm tale compositum sit per accidens, subiectum est per accidens verum, ac proinde nihil de eo necessariò affirmatur. Idem dicendum est de ista, & similibus *albus est coloratus*: & ita non sufficit ad propositionem *per se* logicè, quòd subiectum includat intrinsecè prædicatum, alioquin hæc esset per se, inquit Scotus, *maius Deo est*, quia *esse* est de intellectu subiecti.

Probatur secundò: ex omnium consensu ista est *per se* in quarto modo, *iugulatus interijt*: & tamen subiectum, *iugulatus*, inuoluit hominem, aut aliud animal, in quo iugulatio recipitur, & ita est vnum per accidens: ergo propositioni *per se*, non officit quòd subiectum sit compositum per accidens.

Respondeo, propositionem illam esse *per se*, non quod prædicatum verificetur de subiecto, tanquam de composito per accidens, sed quia subiectum includit causam *per se* inhærentiæ prædicati cum subiecto. Quod sufficit ad propositionem *per se* quarto illo modo: & non sequitur illud sufficere ad propositiones *per se* in alijs modis.

29. Probatur tertiò. Ista propositio, *Deus est homo*, est de materia necessaria, siue naturali ex Diuo Thoma 3.p.q.16.art. 1, ad 1. itavt prædicetur homo de Deo *per se*, sicut species de sua hypostasi: & nos idem asseruimus quæst. 6. lib. 2. num. 23. & tamen Deus in illa propositione supponit pro persona Verbi, vt est persona naturæ humanæ; hoc est, pro Christo: hoc autem modo includit duas naturas integras & completas, quæ habent diuersas definitiones, & conceptus; ac proinde non sunt vnum per se: ergo vnitas conceptus ex parte subiecti, non requiritur ad propositionem *per se*.

Respondeo, talem propositionem esse *per se* Metaphysicè, & quoad rem, quia ex parte rei Deus est verè homo, & vnum per se suppositum in duabus naturis: & ita ex suppositione Incarnationis, propositio est necessaria, & *per se*. At loquendo logicè, hoc est sumendo terminos absolutè, & in sua propria significatione, non est *per se* in primo modo, (de alijs enim non est hic sermo) eo quòd in tali modo prædicatum debet esse de definitione subiecti, quâ ratione non se habet homo respectu Dei absolutè sumpti, vt constat. Neque aliud vult D. Thomas.

Adde quòd, licet concederetur illam propositionem esse simpliciter *per se*, nihil inferretur contra prædicta, quia, vt benè obseruat Caietanus, Deus prædicto modo supponens pro Christo, significat vnam per se, & in se hypostasim seu suppositum, respectu cuius, & non respectu formæ Deitatis significatæ, talis propositio dicitur per se. In prædictis autem propositionibus *homo albus* &c. significat hypostasim vnam per accidens, quia accidit subiecto albedinis esse hominem; & albedini habere hominem pro subiecto: vnde magna est disparitas.

SECTIO IV.

De definitione enunciationis.

30. ORATIO perfecta enunciatiua, de qua solùm hic agimus, solet multis nominibus insigniri secundùm diuersas rationes, aut proprietates, quas habet: & in primis vocatur *propositio*, quatenùs assumitur in syllogismo tanquam aliud probans: quatenus verò iam est probata, dicitur *conclusio*. Vt autem demonstratio ipsi innititur, veluti fundamento, appellatur *dignitas*, *effatum*, *suppositio*: item *petitio*,

ſeu *poſtulatum*, præſertim in Mathematicis. Quando verò affertur ad obuiandum dictis alterius, dicitur *inſtantia*: vt ſub dubio ponitur, vocatur *Quæſtio*: ſi probabilis ſit vtrinque *problema*: ſi apparens tantùm, *ſophiſma*. Denique dicitur *interpretatio* prout animi ſenſa patefacit; & quatenus vnum alteri ineſſe, vel non ineſſe dicit, vocatur *enunciatio*.

Duas autem definitiones huius orationis perfectæ tradit Ariſtoteles, alteram hic, cap. 4. his verbis, *enunciatio eſt oratio, verum, vel falſum ſignificans*. Alteram verò lib. 1. prior. c. 1. *enunciatio eſt oratio affirmatiua, vel negatiua alicuius de aliquo.*

Circa definitiones iſtas aliqua poſſunt moueri dubia. Primum eſt quæ ex illis definitionibus ſit eſſentialis, & quæ accidentalis. Secundùm, qua ratione duæ differentiæ oppoſitæ, conſtituentes oppoſitas enunciationis ſpecies, ſicut ſunt affirmatio, & negatio, poſſint pertinere ad definitionem eſſentialem enunciationis. Tertium, quomodo enunciatio ſpecialiter dicatur ſignificare verum, aut falſum.

31. Ad primum dubium reſpondetur, primam definitionem eſſe tantùm deſcriptiuam: poſteriorem verò eſſe eſſentialem: quia veritas, & falſitas ſunt tantùm proprietates illius: enunciare verò vnum de alio, eſt eius eſſentia, quod probatur primò, quia in eo conſiſtit eſſentia rei, quod eſt de primario illius conceptu: veritas autem, & falſitas non ſunt de primario conceptu enunciationis: quia ad cognoſcendum vtrum enunciatio ſit vera vel falſa, recurrendum eſt ad ipſam enunciationem, eiuſque obiectum, & conſiderare an ita ſe habeat obiectum ſicut enunciatur: vnde conſequenter inferimus eſſe veram, aut falſam.

Secundò: iſta propoſitio cauſalis eſt vera, *enunciatio ideò vera eſt, aut falſa, quia rem enunciat vt eſt, vel vt non eſt*, non verò contrà, *ideo rem enunciat vt eſt, quia vera eſt*: ergo conceptus primarius enunciationis eſt dicere vnum de alio: ſecundarius autē, eſſe veram, vel falſam.

Tertio, quia, vt aſſerit Ariſtoteles in prædicam. cap. de ſubſtantia verſus finem, & notat D. Thomas 1. p. q. 14. a. 15. ad 3. eadem propoſitio poteſt mutari de vera in falſam, vt iſta, *Petrus ſedet*, vera eſt Petro ſedente; ipſo autem ſurgente fit falſa. At verò non poteſt eadem mutari de affirmatiua in negatiuam: quod eſt ſignum euidens, affirmatiuum, & negatiuum, eſſe differentias eſſentiales enunciationis: veritatem verò, & falſitatem eſſe eius proprietates, ſiue accidentia, quia eſſentia cuiuſque rei eſt immutabilis. Vnde quando Ariſtoteles diſtinguit enunciationem ab alijs orationis ſpeciebus per ſignificare verum & falſum, vtitur differentiâ accidentali, tanquam nobis notiori.

32. Ad ſecundum dubium reſpondeo Ægydium romanum loco citatò priorum, prædicta definitionis verba ſic ordinare, *enunciatio eſt oratio alicuius de aliquo affirmatiua, vel negatiua*: ita vt eſſentia definitionis compleatur his verbis, *oratio alicuius de aliquo*: reliqua verò addantur ad inſinuandam diuiſionem enunciationis in affirmatiuam & negatiuam,

Et certè ratio facta ad dubium, valde vrget, quia affirmatio, & negatio sunt differentiæ essentiales, constituentes species enunciationis diuersas: defferentiæ autem essentiales specierum non sunt de essentia generis; sed extra eius conceptum: vt rationale, & irrationale extra conceptum animalis: & ita affirmatio, & negatio non possunt esse partes essentiales definitionis ipsius enunciationis.

Verùm: contra Ægydium facit quod possit esse oratio alicuius de aliquo; & tamen non erit enunciatio, vt *liber Petri*: atque adeo definitio essentialis non potest consistere in illis solum verbis.

Quare alij dicunt, duas huiusmodi differentias poni in prædicta definitione ab Aristotele, loco veræ, & propriæ differentiæ, ipsius enunciationis in communi: eo quòd talis differentia nomine careat; atque adcò esse de essentia talis definitionis, non vt in se spectantur secundùm rationes proprias, sed vt ponuntur loco eius, quod sub illis intelligitur; & hoc modo illa definitio erit essentialis.

Faciliùs, ni fallor, & clariùs rem totam expediet, qui dicet Aristotelem voluisse in prædicta definitione insinuare diuisionem enunciationis in affirmatiuam, & negatiuam; & per copulationem huiusmodi differentiarum, illius naturam quodammodo declarare. Cœterum essentialem eius definitionem posse sic efferri, *enunciatio est oratio, in qua aliquid de aliquo dicitur, seu prædicatur, statuitur, enunciatur.* Quod æquè fieri potest affirmando, & negando.

33. Ad tertium dubium: quomodo scilicet enunciatio verum, aut falsum significet, quod intelligitur maximè de enunciatione mentali, non vna est omnium responsio. Ratio autem difficultatis, & dubitationis est primò, quia enunciatio nihil aliud significat, quàm rem esse, vel non esse, vt ista *homo est animal*, significat tantùm hominem esse animal: significare autem verum, vel falsum, est asserere rem significatam esse veram, vel falsam. Secundò: veritas, & falsitas sunt propriè in cognitione intellectus, sicut ipsa enunciatio mentalis: & enunciatio non significat aliquid in seipsa, sed in obiecto, de quo fit: ergo non significat verum, aut falsum. Pro huius difficultatis solutione.

Notandum est breuiter, quod fusiùs quæstione sequenti prosequemur, duplicem in communi distingui veritatem: altera dicitur obiectiua, altera formalis: siue etiam veritas rei, & veritas cognitionis. Veritas obiectiua, quam alij vocant etiam causalem, & terminatiuam, est ea, quæ rei cuilibet competit, quatenùs potest veram de se conceptionem causare: seu esse causa, & obiectum veræ conceptionis & cognitionis. Veritas verò formalis est quæ reperitur in intellectu, seu in eius cognitione, quæ vera esse dicitur quando est conformis obiecto cognito; seu quando attingit rem vt in se est. Cùm ergo enunciatio dicitur significare verum, aut falsum, dubium esse potest de qua veritate sit sermo, de obiectiua, an de formali,

34. Circa quod opinio eſt Conimbricenſium lib. 1. de interpretatione cap. 4. q. 3. a. 2. circa medium, à quibus non diſſentit Fonſeca 4. Metap. cap. 2. quæſt. 6. ſect. 5. ad 4. videlicet enunciationem non ſignificare formalem veritatem, ſed obiectiuam, ſeu rei; eamque opinionem dicunt eſſe communem interpretum: ſed quâ facilitate illud aſſerunt, eâdem negari pòteſt. Dupliciter autem, inquiunt, poteſt intelligi quòd enunciatio ſignificet verum obiectiuum; primò ſi formaliter, & directè ſignificet obiectum eſſe verum, vt cùm dico, *hominem eſſe animal, eſt verum.* Secundò meterialiter, ſignificando ſcilicet rem eſſe, vel non eſſe, quod verum, aut falſum eſt: quo pacto ſe habet hæc propoſitio, *homo eſt animal.*

Volunt ergo enunciationem ſignificare verum, aut falſum, non directè & formaliter, ſed materialiter, quamuis ſimul inſinuet verum & falſum formaliter. Ratio primi eſt, quia nulla propoſitio poteſt ſignificare ſuum enunciabile eſſe verum aut falſum: maximè enim hoc competeret iam aſſignatæ, *hominem eſſe animal eſt verum*, quæ tamen non ſignificat ſuum obiectum eſſe verum, hoc eſt, totum illud quod ipſa enunciat; ſed ſolum enunciabile huius, *homo eſt animal*, quod eſt tantùm ſubiectum totius propoſitionis.

35. Ratio ſecundi eſt, quia enunciatio ſignificans rem eſſe vel non eſſe, ſimul inſinuat, & quaſi in actu exercito aſſerit illud eſſe verum: ſeu, vt loquitur Fonſeca, dum dico, *homo eſt animal*, quamuis nihil aliud ſignificem formaliter, quàm hominem eſſe animal: tamen quia ſimul innuo rem ita habere, vt ipſe concipio, planè innuo verum eſſe quòd homo ſit animal.

Cœterùm quòd enunciatio ex eo quòd ſignificet rem eſſe, vel non eſſe, debeat dici ſignificare directè & propriè verum obiectiuum, ſuadetur primò, quia Ariſtoteles pro eodem ſumit eſſe, & non eſſe, atque eſſe verum, & falſum, vt patet hic cap. 3. vbi ait verbum non ſignificare extra propoſitionem, an res ſit vel non ſit; hoc eſt, vera vel falſa ex interpretatione Diui Thomæ. Deinde lib. 1. poſt. cap. 1. docens cognoſcendum eſſe de principijs quòd ſint vera, dicit cognoſcendnm eſſe quòd ſint. Et 5. Metap. cap. 7. ait, *ipſum eſſe, ipſumque eſt ſignifica quod verum eſt: ipſum verò non eſſe quod non verum, ſed falſum.* Secundò idem ſuadetur ex vulgari modo loquendi. Dum enim volumus ſignificare aliquid eſſe verum, dicimus ſic eſſe, vt narramus: ex viceuerſa dicimus verum eſſe, dum ſignificare volumus illud eſſe.

36. Hoc modo ſe habet Conimbricenſium opinio, quæ primâ fronte aliquid probabilitatis habere videtur: ſed reuera aberrat à ſcopo. Nam in primis ſignificare veritatem obiectiuam, conuenit ſimplici apprehenſioni; vera enim eſt, quia apprehendit obiectum vt eſt. & quia ſignificare nihil aliud eſt, quàm potentiæ cognoſcenti aliquid repræſentare, talis apprehenſio ſimplex repræſentando intellectui obiectum vt eſt,

significat verum obiectiuum æquè, ac enunciatio.

Nec sufficit respondere quòd enunciatio sola significat verum & falsum, quia sola declarat rem esse, vel non esse: tum quia hoc modo negatur in simplici apprehensione reperiri rationem signi, & repræsentatiui ipsius veritatis obiectiuæ, quod est falsum. Nam ista vox *homo*, & conceptus illi respondens significat verum hominem, & est signum veri hominis. Tum quia veritas obiectiua non definitur per esse, vel non esse, sed per ordinem, & conformitatem rei, & intellectus: quæ conformitas reperitur etiam in simplici apprehensione. Tum quia petitur principium. Quærimus enim quare dicere, vel indicare rem esse vel non esse, sit potiùs significare verum, vel falsum obiectiuum, quàm simplici intuitu apprehendere rem vt est, vel aliter ac est: aut quare veritas dicatur esse potiùs in enunciatione, quàm in simplici apprehensione, cùm per vtramque repræsentetur obiectum vt est in se.

Refutatur secundò: quando tribuimus denominationem veri non entibus, vt cùm dicimus verum est *chimæram esse ens rationis: verum est hominem non esse lapidem*. Illa entia tantùm habent huiusmodi veritatem quatenùs sunt obiectiuè in intellectu, seu quatenus complexè ab eo cognoscuntur: ergo propositio de illis potest tantùm significare verum formale, seu quod est in intellectu.

37. Tertiò: quando in aliqua propositione enunciatur res aliter ac in se est, talis enunciatio dicitur significare falsum: sed non potest intelligi de falso materiali, & ipsius rei obiectæ; ergo de falso formali, existente in intellectu. Probatur minor: nam ista propositio, *homo est alatus*, falsa est, & significat falsum: non falsum quod sit in homine, quin potiùs falsa est, quia significat aliquid, quod non est in homine: ego falsum quod est in ipsa enunciatione, hoc est, difformitatem sui cum objecto, in qua consistit falsitas formalis. Idémque valet de vero formali, alioquin definitio esset æquiuoca.

Quartò denique recordari debebant Conimbricenses, paulo ante; nimirum q. 5. capitis 1. art. 1. dixisse se ex Diuo Thoma veritatem non esse in obiecto, nisi vt in causa, sicut sanitas est in medicina, & consequenter analogicè tantùm. Quis autem non videt magnum fore vitium in definitione enunciationis, si per *verum*, intellexisset Aristoteles id quod tantùm extrinsecè verum est, relictâ primariâ significatione veri?

Neque vrget quod affertur ex Aristotele; non loquitur enim de esse quod isti authores vocant verum obiectiuum, sed quod est verum formale, & cognitionis. Nec est quòd sibi præsidium quærant ex Diuo Thoma; nam 1. parte q. 16. a. 1. ad 3. & alibi ait Philosophum dixisse orationem esse veram *ex eo quòd res est, non autem ex eo quòd res vera est*; quia esse rei, non veritas eius, causat veritatem intellectus. Vnde ex Diuo Thoma non est idem esse, & verum esse. Et art. 8. ad 3. ait propositionem non solùm habere veritatem vt res alias, inquantum implent id quod de

cis est ordinatum ab intellectu diuino: *sed quodam speciali modo inquantum significat veritatem intellectus.*

Nos autem in modo loquendi vulgari, dum dicimus *hoc est*, pro *hoc est verum*, vel contrà, semper habemus respectum ad veritatem complexam, quæ est in enunciatione, seu narratione, quàm de re instituimus, vt consideranti patebit.

38. Est ergo secunda sententia Caietani 1. p. qu. 16. a. 2. parùm ante finem, enunciationem significare verum, aut falsum formale, non in actu signato, sed exercito. Significare verum, aut falsum in actu signato, est significare ipsam veritatem, aut falsitatem, quidditatiuè sumptam, tanquam terminum cognitionis, seu significationis: quâ ratione istud nomen, *verum*, aut conceptus simplex illi respondens, significat verum in actu signato, sed non exercet ipsum: & istud nomen, *falsum*, significat falsum in actu signato, & non exercet ipsum. Significare autem verum & falsum in actu exercito, est significare aliquid conformè, vel difformè rei, vt sic: & hoc fit in enunciatione mentali, quia omnis enunciatio mentalis, *per se exercet*, inquit, *in propria ratione quòd sit æqualis, vel inæqualis enunciatæ rei, quoniam essentialiter est similitudo quòd hoc insit: vel non insit illi: & siquidem inest quod repræsentat inesse conformis dicitur: sin autem difformis.*

Quando igitur dico, *homo est bipes*, talis propositio significat verum in actu exercito, quia exercet ipsam veritatem, & significat aliquid, vt conforme rei: quando verò dico, *homo est alatus*, hæc propositio significat falsum in actu exercito, quia exercet ipsam falsitatem, & importat aliquid vt difforme rei: quod non conuenit simplici apprehensioni, licet alioquin possit in se esse conformis, vel difformis rei.

Et hic modus explicandi optimus est, nisi fortè reduplicatio, quæ cadit super *conforme*, & *difforme*, alicui non placeat, maximè loquendo de falsitate. Nam, licet hæc propositio, *homo est alatus*, significet aliquid difforme rei: non tamen significat illud vt difforme reduplicatiuè: quia, cùm intellectus per hanc propositionem judicet hominem esse alatum, eique assensum præbeat, non potest talis propositio simul apparere intellectui vt difformis rei enunciatæ, quia tunc præberet assensum falso, vt sic; aut iudicaret aliquid falsum, & verum simul. Vide tamen q. sequentem num. 51. & 52.

Istâ autem cautione appositâ, facilis est responsio ad rationes dubitandi, initio numeri 33. propositas: quia, licet enunciatio, ex parte rei enunciatæ significet tantùm rem esse, vel non esse: ex parte tamen sui significat in actu exercito veritatem, aut falsitatem formalem, quatenus est æqualis, vel inæqualis rei enunciatæ, & similitudo quòd hoc insit, vel non insit illi, vt iam dicebamus.

39. Potest idem alio modo explicari iuxta doctrinam Ferrariensis 1. contra gentiles c. 59. ad illa verba secundæ rationis Diui Thomæ, *in com-*

plexo designatur comparatio incomplexi ad rem. Videlicet quòd intellectus non potest formare enunciationem, nisi reflectatur supra cognitionem simplicem, quâ priùs cognoscit quidditatem rei, aut aliquid aliud simpliciter, & incomplexè. Vnde cum talis cognitio simplex, vera sit, & conformis obiecto cognito, intellectus talem cognitionem, eiusque cum re conformitatem cognoscendo, iudicat per enunciationem se esse adæquatum rei, & hoc esse in re, quod de ipsa concepit.

Quapropter quando intellectus format hanc propositionem, *homo est animal*, non solùm comparat animal ad hominem, quatenus animal est extra intellectum; sed etiam, quatenus in intellectu repræsentatur per simplicem conceptum: & sic fit comparatio intellectus concipientis rem incomplexè, ad rem ipsam, vt est extra intellectum: atque adeò enunciatio est signum, & repræsentatio adæquationis, & conformitatis intellectus cognoscentis ad rem cognitam. Quod est significare verum formale. Et hæc doctrina est egregia, sumptaque ex Diuo Thoma, vt patebit sectione. 5. q. sequentis, num. 55.

Nec aliter philosophandum est de significatione falsi; quod tamen non explicat ibi Ferrariensis. Licet enim in simplici intellectus apprehensione non sit propriè falsitas respectu rei, quam repræsentat, vt infrà explicabimus: potest tamen in ea esse falsitas quatenus non repræsentat rem sibi obiectam, vt in se est: *v. g.* dum aurichalcum sibi obiectum repræsentat vt verum aurum. Igitur si intellectus comparans simplicem huiusmodi apprehensionem cum aurichalco proposito, iudicet esse illi conformem: & ita hanc propositionem formet, *hoc corpus est aurum*, tunc repræsentabit sibi falsum, quatenus repræsentabit talem apprehensionem, vt adæquatam præsenti aurichalco: cui à parte rei difformis est.

SECTIO V.

Vtrum enunciatio mentalis sit vna simplex qualitas.

40. TITVLVS ostendit nos non loqui de enunciatione vocali, aut scripta, quas constat esse compositas ex multis vocibus, aut terminis; sed de enunciatione mentali, eâque iudicatiuâ, vt fiat abstractio à quæstione, quàm suprà à numero 16. disputauimus problematicè; an scilicet detur enunciatio apprehensiua.

Sensus ergo quæstionis est vtrum enunciatio mentalis, quâ intellectus affirmat, vel negat prædicatum de subiecto, iudicando rem esse, vel non esse, sit vna simplex qualitas, hoc est, vnus simplex actus intellectus: an verò qualitas cōposita ex pluribus actibus, seu ex conceptibus subiecti, prædicati, & copulæ, siue tres illi sint, siue tantùm duo, quod examina-

bimus numero 57. Illa tamen compositio, si detur, non debet intelligi ad modum compositionis Physicæ, quasi conceptus prædicati, & conceptus subiecti ita vniantur nexu copulæ, vt qualitas inde consurgat, physicè composita, sicut duæ partes quantitatis, quando vniuntur inter se, componunt vnam quantitatem. Debet ergo sic intelligi, quòd conceptus subiecti, & conceptus prædicati, medio conceptu copulæ extrinsecè componantur, & per sui aggregationem constituant aliquod artefactum mentale: sicut in enunciatione vocali prædicatum, & subiectum mediante verbo coalescunt in vnam orationem, & artefactum vocale, ratione ordinis, & nexus grammaticalis.

Circa quæstionem hanc, sic explicatam, duplex est sententia: prima asserit enunciationem esse qualitatem simplicem. Ita Durandus 1. sent. d. 38. q. 2. num. 5. Ferrariensis 1. contra gent. c. 59. §. *aduertendum secundò* Blasius à conceptione in Metaphys. disp. 23. q. 2. vbi contendit esse sententiam D. Thomæ: sed loca quæ ex ipso affert, tantùm probant actum iudicatiuum, respondentem copulæ verbali, esse vnum actum simplicem; non autem quod alij duo non componant cum eo enunciationem. Idem tenet Sotus lib. 2. summularum, cap. 5. Toletus lib. 3. de anima, quæst 19. conclus. 2. in fine, alijque non pauci.

Secunda sententia asserit esse qualitatem compositam ex pluribus conceptibus, mediâ vnione per verbum significatâ. Ita Vasquez disp. 223. in primam partem, num. 15. Ruuius hic qu. 5. cum alijs. Vtraque sententia probabilis est, & in vtramque partem hic disputanda.

PRIMA PARS SECTIONIS.

Enunciationem esse qualitatem simplicem.

41. PRIMVM argumentum huius opinionis sic habet. Enunciatio nihil aliud est, nisi iudicium, quo intellectus iudicat aliquid alteri inesse, vel non inesse: sed huiusmodi iudicium est actus simplex: ergo & enunciatio. Maior de se patet. Probatur minor primò ex diuersis nominibus, quæ tribuuntur judicio à diuersis Authoribus. Boëtius enim hic cap. 4. judicium affirmatiuum vocat *nutum*, & negatiuum, *abnutum*. D. Thomas 1. 2. q. 17. a. 6. *assensum, & dissensum*, quæ simplicem actum sonant, non secùs ac signa vocalia, quibus exprimitur, vt *ita, non*, &c. Secundò idem D. Thomas 1. parte qu. 58. a. 2. ait intellectum nostrum simul, & per vnum actum intelligere prædicatum, & subiectum prout sunt partes vnius propositionis. Tertiò Aristoteles 9. Metap. textu vltimo ait quòd dictio simplicium est: enunciatio autem nihil aliud est, quàm dictio, vt patet 3. de anima cap. 6. textu 26. Igitur enunciatio erit actus, seu qualitas simplex.

Respondeo negando minorem. Quamu s enim duo, vel tres conceptus, quibus constat enunciatio, si per se, & in se sigillatim spectentur, simplices actus sint: iudicium tamen, quod principaliter enunciationem constituit, eamque a prima mentis operatione distinguit, non potest vt sic, vocari actus simplex, quia necessariò includit compositionem, quâ conceptus subiecti, & prædicat ad inuicem coniunguntur: idemque de diuisione dicendum est.

42. Ad primam probationem illius minoris concedo assensum & dissensum, nutum & abnutum esse actus simplices, quia significant actum, quo approbamus, vel reprobamus enunciabile alicuius propositionis; non vero actum, quo illam formamus: & ideò intellectus tunc æquiparatur voluntati in actibus simplicibus volitionis, & nolitionis, quibus rem propositam amplectitur, aut respuit: enunciatio autem tantùm habet hoc modo rationem obiecti respectu intellectus; non verò rationem effectus. *v. g.* quando hanc propositionem, *homo est animal*, iudicamus esse veram, tale iudicium est vnus simplex actus, & talis propositio habet rationem puri obiecti, quia intellectus eam solùm apprehendit; & iudicat vnionem prædicati, & subiecti esse legitimè factam: non habet autem rationem effectus, quia intellectus eam non efformat, coniungendo prædicatum cum subiecto per affirmationem.

Quod si neque hoc modo velis assensum esse actum simplicem, dices, huiusmodi terminos vocales simplices non adstruere simplicitatem enunciationis. Ipsa quippe vocatur compositio, & diuisio, quæ simplices termini sunt, & tamen significant rem compositam ex multis.

Secundus Diui Thomæ locus oppositum intenti confirmare videtur: quandoquidem ait subiectum, & prædicatum esse partes enunciationis.

Aristoteles autem per *dictionem* intelligit simplicem terminum in eo sensu, quo lib. 1. de interpretatione, cap. 4. dixit orationem esse vocem, cuius partium aliqua significatiua est vt dictio, non vt affirmatio, vel negatio. Citato verò textu de anima sumit *dicere* pro affirmare, vel negare, quod est componere, vt patet expresè in ipso textu.

43. Secundum argumentum, quod est veluti instantia contra præcedentem solutionem. Conceptus simplex subiecti, & conceptus simplex prædicati, verbi gratia hominis, & animalis, non constituunt istam enunciationem, *homo est animal*; sed conceptus ipse vnionis, & compositionis, quæ per verbum *est*, importatur: at huiusmodi conceptus est simplex, vt patet ex voce simplici, per quam significatur: ergo enunciatio erit quoque simplex actus, & qualitas.

Respondeo: neque conceptus subiecti, & prædicati seorsim sumpti; neque conceptus ipse vnionis in actu signato, & in se spectatus efficiunt enunciationem: vt enim rectè ait D. Thomas 1. p. q. 58. a. 4. ad 1. *non qualiscunque multitudo intellectuum*, seu conceptuum, *compositionem causat, sed multitudo illorum, quorum vnus attribuitur alteri, vel re-*

mouetur ab altero. Vnde enunciatio conſtituitur ex conceptibus prædicati, ſubiecti, & copulæ, non vt ſunt diſparati, ſed vt concurrunt ad vnam affirmationem, vel negationem, quia ſic ad inuicem componuntur, & ad vnum mentale artefactum rediguntur: ſicut fundamentum, parietes, & tectum ſimul coniuncta, ad vnam domum componendam coaleſcunt, adeò vt vnum ſine altero non ſufficiat.

44. Tertium argumentum. Si enunciatio conſiſtit in compoſitione multorum conceptuum, nulla erit enunciatio negatiua, quia per eam conceptus ſubiecti, & prædicati ab inuicem ſeparantur; & ideo vocatur diuiſio: at hoc eſt falſum ex communi conſenſu; ergo etiam quòd enunciatio ſit qualitas compoſita.

Reſpondeo negando ſequelam maioris. Ad probationem dico, etiam in enunciatione negatiua reperiri compoſitionem conceptuum, quatenus intellectus comparat conceptum prædicati, & conceptum ſubiecti ad inuicem: & ideo hoc modo ſpectata poteſt appellari compoſitio, non ſecùs ac enunciatio affirmatiua. Si tamen comparetur ad rem, ſeu ad obiectum, quod enunciat, & repræſentat, dicetur diuiſio, quia ſic comparat vnum conceptum alteri, vt apprehendat, & iudicet res eſſe diuerſas, & ab inuicem ſeparatas.

Vnde enunciatio affirmatiua, duplici titulo vocatur compoſitio, & ratione conceptuum formalium, quos inuicem comparat, ſiue componit; & ratione rerum, quas apprehendit, & iudicat eſſe coniunctas. Negatiua verò vno tantùm titulo compoſitio vocatur, ſcilicet ratione conceptuum formalium; ratione verò rerum dicitur diuiſio: ſicut propoſitio vocalis negatiua, dicitur diuiſio inquantum ſignificat rerum diuiſionem, & ſeparationem; licet voces, quibus conſtat, ſint inter ſe connexæ, & compoſitæ nexu grammaticali.

45. Quartum argumentum. Effectus per enunciationem productus, eſt vna ſimplex qualitas; ergo & ipſa enunciatio. Antecedens probatur: nam habitus ſcientificus, qui producitur per concluſionem demonſtrationis, eſt aliquid ſimplex, ſaltem in prima productione, & demonſtratione; neque hoc vllus negat. Conſequentia etiam clara eſt, quia habitus non poteſt eſſe ſimplicior actu & iudicio, à quo relinquitur, tanquam ſui veſtigium.

Reſpondeo negando conſequentiam. Nihil enim vetat effectum ſimplicem procedere à cauſa compoſita, cùm effectus vnus produci poſſit à multis cauſis partialibus, ſimul concurrentibus, vel ſibi ſubordinatis, vt eſt omnium ſententia. In enunciatione autem conceptus ſubiecti, & prædicati ſubduntur, & ſubordinantur quodammodo conceptui copulæ, quatenus ab eo coguntur in vnum, ſuntque ita neceſſarij, vt ſine ipſis conſtare nequeat. Vnde licet ipſe in enunciatione principem locum teneat, & principaliter influat in productionem habitus: duo tamen alij ſuas quoque vices, & vires conferunt.

46. Quintum argumentum. Iudicium, quo constat enunciatio, debet ferri in totum enunciabile, quandoquidem iudicat rem enunciatam, esse vel non esse: sed si componeretur ex multis partibus, non posset ferri in totum enunciabile; ergo debet esse omninò simplex. Probatur minor, quia vel singulæ iudicij partes caderent in totum ipsum enunciabile, vel singulæ in singulas partes enunciabilis? Non primum, quia hoc modo quælibet iudicij pars esset integrum, & totale iudicium, adeoque frustra plures ponerentur. Non secundum, quia singulæ partes enunciabilis simplices sunt, vt dum dico, *homo est albus*, homo, & albedo sunt obiecta simplicia, & non complexa; & consequenter non possunt iudicari, quia non iudicatur an homo sit, an albedo sit, sed vtrum ad inuicem rectè coniungantur: ergo necesse est dicere iudicium esse actum simplicem.

Respondeo. Duo conceptus simplices prædicati, & subiecti cadunt singuli supra singulas partes enunciabilis, nimirum supra hominem, & albedinem in prædicta enunciatione: tertius verò conceptus, quo illi duo per affirmationem in vnum componuntur, cadit simul in illos, & in eorum obiecta, vt explicabitur in secunda huius sectionis parte. Vnde si per iudicium intelligatur conceptus ille tertius, qui est conceptus copulæ, verum est quòd in totum enunciabile feratur, & quòd in se seorsim vnus sit & simplex: sed non inde sequitur, quòd enunciatio sit vna simplex qualitas, & quòd illo solùm iudicio constet, cùm neque iudicium ipsum esse possit absque conceptibus prædicati, & subiecti, quos inuicem componit, & cum quibus propositionem ipsam constituit. Vnio quippe, seu vniens non potest sine vnitis consistere.

SECVNDA PARS SECTIONIS.

Enunciationem esse qualitatem compositam.

47. PRIMVM argumentum ad probandum enunciationem esse necessariò compositam ex pluribus intellectus conceptibus, petitur ex Aristotele multis in locis, vbi hoc expresè asserit. Nam capite primo tractatus de interpretatione, & alibi sæpè secundam mentis operationem vocat compositionem, aut diuisionem: & expresè libro 3. de anima cap. 6. initio sic habet: *in quibus verò falsitas & veritas inest, in hisce compositio quædam est conceptuum intellectus, quasi ipsi sint vnum.* Et textu sequenti 22. in fine; *id verò quod singulos dictos conceptus componit, vnumque facit, ipse est intellectus.* Et capite primo lib. 1. Priorum definit terminum esse, in quem resoluitur propositio, vt prædicatum, & id, de quo prædicatur: ergo sentit propositionem ex illis componi. Denique, vt cœtera loca omittamus, lib. 12. Metaph. textu 52. ait intellectum non habere totam perfectionem suam simul in secunda

operatione. Si autem talis operatio esset actus simplex, posset intellectus
elicere illam in instanti, & sic habere totam perfectionem simul, & in
instanti. Quapropter Diuus Thomas 1. p. q. 85. a. 5. post Aristotelem ci-
tato loco de anima, comparat intellectum nostrum cum rebus generabi-
libus, quæ suam perfectionem successiuè acquirunt.

48. Pro responsione huius argumenti, & eorum quæ consequenter
proponemus, notandum est ex Durando in 1. d. 38. q. 2. num. 5. & alijs
Authoribus posse distingui quadruplicem compositionem alicuius ope-
rationis intellectus: nimirum formalem, virtualem, obiectiuam, & sup-
positam. Formalis est, si operatio constat multis actibus distinctis. Vir-
tualis verò quando, licet vnus actus sit, æquipollet tamen multis, quia
multa attingit obiecta. Vnde compositio obiectiua dicetur quando multi
erunt conceptus obiectiui, ab intellectu apprehensi, & compositi. Deni-
que supposita est quando simplex actus intellectus supponit plures alios
actus circa idem obiectum, circa quod versatur. Ista sententia vult enun-
ciationem esse compositam formaliter: prima verò vult eam esse compo-
sitam alijs tantùm tribus. Quapropter.

Respondeo Aristotelem in illis, & similibus locis intelligere compo-
sitionem obiectiuam, quia intellectus noster iudicando prędicatum inesse
subiecto, vt in ista propositione, *homo est animal*, iudicando animal
inesse homini, componit conceptum obiectiuum animalis cum conceptu
obiectiuo hominis, affirmando per actum simplicem iudicij hominem
esse animal. Et certè quando Aristoteles vocat istam operationem etiam
diuisionem, debet loqui de diuisione conceptuum obiectiuorum, alio-
quin enunciatio negatiua non posset dici formaliter composita ab Au-
thoribus huius argumenti: quare ergo similiter non loquetur de obie-
ctiua compositione, quando hanc operationem vocat compositionem?

In loco autem Metaphysicæ citatò, sicut & Diuus Thomas in prima
parte, insinuat compositionem præsuppositam, quia vt ibi ait D. Thom.
intellectus non potest statim in prima apprehensione perfectam rei co-
gnitionem habere; sed alterâ apprehendit eius quidditatem, alterâ eius
proprietates, & accidentia, & ea quæ circunstant rei essentiam: vnde
oportet vt vnum apprehensum alij componat, aut ab eo diuidat, & ex
vna compositione, & diuisione ad aliam procedat, quod est ratiocinari.
Non habet ergo totam suam perfectionem in instanti, quod obiiciebatur.
De eadem compositione intelligitur textus primi priorum. Sublato enim
iudicio remanent simplices termini, seu apprehensiones prædicati, &
subiecti, quæ licet non sint partes internæ iudicij, quia tamen necessariæ
sunt, vt iudicium formetur, propositio rectè dicitur in eos resolui. Quam-
uis etiam de compositione obiectiua rectè possit explicari.

49. Secundum argumentum: si enunciatio esset vna simplex qualitas,
nullum esset discrimen inter nostrum modum intelligendi, & modum
intelligendi Angelorum. Ipsi enim iudicant risibilitatem verbi gratia,

conuenire homini, & hinnibilitatem ei non conuenire: & tamen non dicuntur componere nec diuidere, quia vnico simplici actu exprimunt subiectum, prædicatum, & coniunctionem vtriusque: ergo nos illud præstare debemus pluribus actibus, ad hoc vt componere dicamur, quia componere vnum cum alio, includit multiplicitatem conceptuum.

Respondeo negando maiorem. Vt enim recte docet diuus Thomas 1. p. q. 58. art. 3. & 4. Angeli intelligendo quidditatem alicuius rei, simul intelligunt quidquid illi attribui potest, vel ab ea remoueri: vnde vnico simplici intuitu cognoscunt, quidquid nos intelligere possumus per multos cōceptus; & ita vtimur compositione præsuppositâ, vt explicatum est in præcedenti solutione. Quo fit vt radix, & propria ratio necessitatis intelligendi componendo, & diuidendo hoc modo, proueniat ex eo quòd in prima apprehensione rei non videantur annexa, & quæ in illa, virtute continentur: inde enim cogimur per varias apprehensiones illud præstare, & sic de vna cognitione in aliam deduci, antequàm vnum de alio affirmemus, aut negemus. Et inde oritur etiam necessitas compositionis obiectiuæ, quatenus simplices apprehensiones, per iudicium enunciationis obiectiuè componimus.

50. Tertium argumentum: enunciatio vocalis repræsentat enunciationem mentalem, quia ex Aristotele capite 1. libri primi de interpretatione, voces sunt signa conceptuum intellectus: vnde eodem ordine quo voces proferimus, eodem formamus conceptus in mente: sed enunciatio vocalis est composita ex multis vocibus: ergo enunciatio mentalis erit composita ex multis conceptibus, ac proinde non erit vna simplex qualitas. Et hoc euidenter patet in propositione identica, vt *Petrus est Petrus*, quam non potest formare intellectus, nisi distinguendo quæ distincta non sunt; nec ea distinguere, nisi ea intelligendo per plures conceptus, & vnum alteri attribuendo in enunciatione: ergo repugnat talem enunciationem esse vnum simplicem actum. Adde quòd, cùm res enunciata, vna tantummodo sit, compositio non potest esse ex parte conceptuum obiectiuorum, ergo ex parte formalium.

Respondeo concedendo voces esse signa conceptuum mentis, sed nego eandem reperiri debere complexionem in conceptibus, quæ repetitur in vocibus, quia multæ requiruntur sæpe voces ad vnicum mentis conceptum exprimendum. Et verò propositio mentalis est causa, & principium propositionis vocalis: principium autem est magis vnum, seu est minùs multiplex, quàm quæ à principio procedunt. Adde quod si vox vna potest hominum instituto res multas significare, ita vnus mentis conceptus potest represẽtare res multas pluribus vocibus significatas: & sic enunciatio mentalis potest esse vna simplex qualitas, licet vocalis sit composita.

Confirmatur ex hoc, quod ait diuus Thomas 1. p. q. 58. art. 4. ad 3. quòd licet Angeli loquantur ad homines enunciationes affirmatiuas, &

negatiuas; non ideo tamen cognoscant componendo, & diuidendo, sed simplici intuitu. Pari enim ratione, licet homo proferat enunciationem vocalem compositam, non sequitur quòd iudicium mentis eius sit compositum. Illud verò, quod additur de propositione identica, tantùm probat multos conceptus appprehensiuos antecedere iudicium enunciatiuum in quo consistit compositio præsupposita. Licet autem res enunciata vna sit, & ideo non possit ex parte sua plures habere conceptus obiectiuos; potest tamen plures habere quatenùs apprehenditur ab intellectu, & hoc modo admittere compositionem obiectiuam.

51. Quartum argumentum sumitur ex proportione, quæ est inter intellectum componentem, & discurrentem. Vt enim inquit D. Thomas citatâ q. 58. primæ partis, sicut in intellectu ratiocinante se habet conclusio ad principium; ita in intellectu componente, & diuidente se habet prædicatum ad subiectum: sed in discursu, & ratiocinatione cognitio conclusionis est omnino distincta à cognitione principij, seu præmissæ antecedentis; ergo cognitio prædicati, & vnionis eius cum subiecto, debet esse distincta à cognitione subiecti. Et ita in enunciatione necessariò interueniunt plures conceptus, sicut in ratiocinatione. Et vtriusque ratio est, quam tetigimus in responsione secundi argumenti. Si enim intellectus noster statim in principio videret quidquid latet, & virtualiter continetur in conclusione, nunquam intelligeret discurrendo, & ratiocinando, sed simplici intuitu. Similiter si statim in apprehensione quidditatis subiecti, haberet notitiam de omnibus quæ possunt attribui subiecto, vel ab eo remoueri, nunquam intelligeret componendo, & diuidendo, sed solùm intelligendo actu simplici quidditatem subiecti. Euidenter ergo concluditur necessarios esse plures conceptus ad compositionem, & ita enunciationem non esse simplicem qualitatem.

Respondeo, ex prædicta proportione, & comparatione tantùm colligi dependentiam iudicij à conceptibus apprehensiuis, sicut conclusio dependet à præmissis. Intellectus enim primò intelligit essentiam subiecti, deinde proprietates, tertiò hæc inter se coniungit: & ita supponit quidem plures conceptus formales simplices circa obiectum enunciabile, antequàm enunciationem formet: ipsi tamen non ingrediuntur enunciationem iudicatiuam, quasi partes, eam intrinsecè, & formaliter componentes: sed ipsa essentialiter constat iudicio solo simplici, connectente conceptus obiectiuos prædicati, & subiecti: & ideo oportet vt iudicium attingat ipsa extrema, eaque repræsentet, vt explicabimus ad sextum.

52. Quintùm argumentum. Si enunciatio est vnum simplex iudicium, & vnus simplex actus, non erit oratio verum vel falsum significans: sed hoc est contra definitionem ab Aristotele traditam; oportet igitur vt ex multis actibus coalescat; sicut enunciatio vocalis ex multis vocibus. Probatur maior primò ex Aristotele qui primo de interpretatione cap. 1. comparat simplicem conceptum voci simplici, & contra. Vnde sicut

vox ſimplex *vg. homo, album,* non ſignificat verum, aut falſum ſi nihil ei addatur: ita conceptus ſimplex, qui ſine compoſitione, & diuiſione eſt, ſine veritate, aut falſitate eſt.

Secundò probatur efficaciter, ſaltem de falſitate; quia iudicium enunciationis, cùm ſit cognitio rei enunciatæ, neceſſariò eſt eiuſdem imago, repræſentans coniunctionem vtriuſque extremi. Non poteſt autem imago eſſe difformis obiecto repræſentato, vt ſic, quia ſi in aliquo ei difformis ſit, non eſt in eo eius imago. Ergo iudicium erit ſemper verum, & ita enunciatio malè definitur per verum, aut falſum.

Reſpondeo negando maiorem: ad primam eius probationem dico Ariſtotelem per ſimplicem conceptum intelligere primam mentis operationem, quæ eſt ſimplex apprehenſio abſque affirmatione, & negatione; & hoc patet ex ipſo textu: at iudicium non eſt hoc modo ſimplex actus, vt conſtat, quia includit affirmationem, vel negationem: vnde quamuis ſit actus formaliter ſimplex, eſt tamen virtute complexus, repræſentans ipſa extrema, & vnum alteri ineſſe, vel non ineſſe pronuncians: quod, ſi ita ſit, veritatem habet; ſi ſecùs, falſitatem.

Ad ſecundam probationem, de qua tamen infrà proprio loco exactius diſputabimus, concedo iudicium enunciatiuum, in ratione imaginis obiecti enunciati, eſſe ſemper ei conforme, & ex conſequenti ſemper verum: at de huiuſmodi veritate, & conformitate non eſt ſermo quando enunciatio dicitur verum, aut falſum ſignificare; ſed de veritate, & conformitate dictionis. Vt enim ſupra tetigimus ex Ariſtotele 3. de anima c. 6. enunciatio eſt dictio, hoc eſt affirmatio, vel negatio alicuius de aliquo. Vnde ſiue intelligamus iudicium enunciationis repræſentare obiectum, ſiue non, ſufficienter intelligemus ipſum eſſe verum, aut falſum, comparando ipſum cum re ſecundùm eſſe: quia ſi res ita ſe habet ſicut enunciat, ſeu dicit, verum erit; ſi ſecùs, falſum: nam & eâdem ratione enunciationem vocalem falſam eſſe, vel veram intelligimus, quamuis in ea non ſit ratio imaginis reſpectu obiecti.

53. Sextum argumentum. Niſi enunciatio componeretur ex multis actibus, ſeu conceptibus formalibus, vnicus actus intellectus repræſentaret diuerſa vt diuerſa, verbi gratia, in iſta propoſitione, *homo non eſt equus.* Natura quippe hominis, & natura equi, quæ de homine negatur, ſunt omninò diuerſa. Et in iſta, *homo eſt albus*, adhuc magis diuerſa ſunt prædicatum & ſubiectum, quia vnum eſt ſubſtantia, & aliud accidens. Imò idem ſimplex actus repræſentaret contradictoria, vt in iſta enunciatione, *homo non eſt non homo:* non *homo*, & *non homo*, ſunt contradictoria. At hoc eſt omninò falſum. Ex communi quippe ſententia non datur in mente æquiuocatio, ſeu repræſentatio diuerſorum, vt ſic: & probatur quia hoc ipſo quod conceptus eſt imago vnius rei, non poteſt eſſe imago rei oppoſitæ. Cùm ergo conceptus intellectus ſit cognitio, & cognitio fiat per aſſimilationem cognoſcentis ad cognitum, vt

dicemus in libris de anima, non poteſt eſſe ſimilis duobus obiectis diſſimilibus, & inter ſe diuerſis, atque etiam ſæpè oppoſitis.

Præterea, intellectus exigit ſpecies obiectorum ad ea intelligenda; ſed non poteſt dari ſpecies, quæ repræſentet intellectui plura diuerſa, vt diuerſa, quia quodlibet propriam immittit ſpeciem: neque intellectus poteſt intelligere ſimul ea, quæ per diuerſas ſpecies repræſentantur, vt docet D. Th. 1. parte q. 58. art. 2. & q. 85. art. 4. & quodlib. 7. art. 2. & 1. contra gentiles, cap. 55. & alibi. Relinquitur ergo certum quod intellectus non poſſit ſimplici iudicio apprehendere totum enunciabile, nec conſequenter integram enunciationem conſtituere.

54. Reſpondeo hoc argumentum multas inuoluere difficultates, nec minùs eſſe difficile Authoribus ſuis, quam contrarijs. Siue enim propoſitio ex multis conſtituatur actibus formalibus, ſiue vno tantùm ſimplici; neceſſe eſt vt conceptus copulæ, ſiue iudicium, quo conceptus ſubiecti, & conceptus prædicati ad inuicem coniunguntur, vel ab inuicem ſeparantur, attingat, & repræſentet huiuſmodi duos conceptus, eorumque inter ſe conuenientiam, aut diſconuenientiam; imò & eorum obiecta, ne indictâ & incognitâ causâ ſententiam ferat. Si ergo obiecta eorum diuerſa ſunt, ipſi quoque diuerſi erunt, & ſic iudicium, [illegible] & illa cognoſcendo, cognoſcet ſimul diuerſa, vt ſic.

Igitur remittendo ſeuerius examen huius quæſtionis ad libros de anima, dico ad maiorem iſtius argumenti, conformiter ad doctrinam Sancti Thomæ locis citatis, intellectum non poſſe intelligere, neque diuerſa, neque multa, vnico, & ſimplici actu, primò, & principaliter, hoc eſt, tanquam plura obiecta primaria, & ſecundùm ſe: benè autem ex conſequenti, quatenus induunt rationem vnius, ſeu inquantum habent ordinem ad vnum intelligibile primum. Hâc enim ratione, licet partes vnius continui, per ſe, & ſeorſim ſumptæ, non poſſint ſimul intelligi vnico actu, quia vt ſic abſolutè plures ſunt: quatenus tamen vniuntur in toto, quod primò intelligitur, ipſæ ſimul intelliguntur ex conſequenti in illo, vt dicitur 3. de anima c. 6. textu 23.

Et ſimiliter quando intellectus intelligit propoſitionem, intelligit ſimul ſubiectum, & prædicatum, quatenus vniuntur in vna affirmatione, vel negatione, cuius ſunt partes: & quando intelligit ſimilitudinem, vel differentiam aliquorum, ſimul intelligit ea, quorum eſt ſimilitudo, vel differentia: & ſic eſt quædam vnitas ex parte obiecti, quia quodammodo adunantur in vna ratione differentiæ.

Neque eſt maior difficultas in illa propoſitione *homo non eſt non homo*, quàm in cœteris, quia hoc ipſo quòd intellectus intelligit naturam hominis, intelligit negationem illi oppoſitam. Pro quo vide quæ diximus q. 6. lib. primi numero 31. Ex hac ergo parte nihil obſtat quo minùs ſimplex iudicium conſtituat enunciationem, & totum enunciabile intelligat.

55. Ad minorem eiuſdem argumenti dico in primis judicium non ferri

primò in ipſa extrema, ſed in ſimplices extremorum apprehenſiones, quatenùs referunt iudicio conuenientiam, vel diſconuenientiam eorum.

Dico ſecundò ex Caietano q. 85. citatâ primæ partis, a. 4. diuerſa poſſe ſimul repræſentari intellectui per diuerſas ſpecies, quodlibet per ſuam propriam; quia tunc non ſunt plures ſpecies abſolutè, ſed veluti partes tertiæ ſpeciei, quæ repræſentat differentiam inter illa; & ita, cùm ad vnum intelligibile repræſentandum vniantur, & ordinentur, vim vnius habent.

Dico tertiò cum Ferrarienſi, 1. contra gent. cap. 55. ſub principium, quòd quando intellectus noſter plura diuerſa intelligit, v. g. hominem, & equum; & iudicat in enunciatione hominem non eſſe equum, tunc ex ſpecie hominis, quâ per ſimplicem apprehenſionem intelligit naturam hominis; & ex ſpecie equi, quâ naturam equi intellexit, format in ſe tertiam ſpeciem, repræſentatiuam differentiæ hominis & equi, eo modo, quo Phantaſia, vt inquit D. Thomas 1. p. qu. 12. a. 9. ad 2. ex duplici ſpecie ſimplici montis, & auri, elicit vnam ſimplicem, repræſentatiuam montis aurei: & intellectus ex præconceptis ſpeciebus generis, & differentiæ format rationem ſpeciei.

Hoc enim modo reperitur quædam vnitas primò ex parte obiecti, quatenus homo, & equus conueniunt in differentiæ natura, ſeu in eo quòd inter ſe mutuo differant. Secundò ex parte principij, quo cauſatur intellectio, hoc eſt, ex parte ſpeciei. Licet enim ſpecies hominis, & ſpecies equi ſint plures; rationem tamen vnius induunt, quatenus quælibet partialiter concurrit ad productionem illius tertiæ ſpeciei, quæ eſt repræſentatiua differentiæ ipſorum. Tertiò ex parte conceptus, qui eſt vna imago, & ſimilitudo hominis, & equi, quatenus conueniunt, & ſunt vnum in differentiæ natura vt dictum eſt, & eſt effectus communis ſpecierum ipſorum, modo explicato.

Nihil igitur impedit quò minùs multa intelligantur ſimul, & vnico actu, modò per vnam ſpeciem intelligi poſſint. Sic enim docet Diuus Thomas citatis locis intellectum creatum videre ſimul omnia, quæ per eſſentiam diuinam videt, & q. 55. a. 3. dicit Angelum ſuperiorem multa cognoſcere per vnam ſpeciem, quæ inferior non cognoſcit niſi per plures.

56. Dico quartò, quòd ſicut ſenſus communis, inquantum coniungitur diuerſis ſenſibus proprijs, ſicut centrum pluribus lineis, eorumque immutationes recipit, quodammodo multiplicatur ſecundùm eſſe, quamuis ſit vna potentia ſecundùm eſſentiam, vt ait Diuus Thomas quodlibeto 7. a. 2. ad 1. ideoque poteſt ſimul plura ſentire, vt album, dulce, calidum: ita intellectus noſter propter diuerſas operationes ſubordinatas, quibus gaudet, quodammodo multiplicatur, & diuerſis æquiualet potentijs, ideoque poteſt multa ſimul intelligere.

Quando ergo ſimplici apprehenſione aliquid intelligit, comparatur

ſenſibus particularibus, qui ſimplici cognitione attingunt ſua obiecta per proprias eorum ſpecies: quando verò per compoſitionem, & diuiſionem aliquid intelligit, comparatur ſenſui communi; coniungitur enim tunc cum ſimplicibus conceptibus prædicati & ſubiecti, qui cum multa repræſentent per proprias ſpecies, non ſecùs ac ſenſus particulares, ſuam repræſentationem iudicio communicant, illudque ad aſſenſum, vel diſſenſum determinant.

Ex quo ſequitur intellectum determinari immediatè ad ſimplices apprehenſiones per ſpecies obiectorum; ad iudicium verò, non per ſpecies immediatè: quia, cùm iudicium ſit ſententia de re propoſita, debet rem ipſam, cauſamque prius cognoſcere; non cognoſcit autem illam, niſi per conceptus extremorum antecedentes; & ita per eos determinatur ad iudicium, quatenus illi repræſentant extrema ipſa, hoc eſt prædicatum, & ſubiectum, inter ſe conuenientia, aut diſconuenientia. Ad diſcurſum denique, ſeu ad concluſionem determinatur à iudicijs præmiſſarum.

TERTIA PARS SECTIONIS.

Vtrum enunciatio duobus, aut tribus conceptibus conſtituatur.

57. HÆC tertia ſectionis pars ſupponit enunciationem ex pluribus conceptibus formaliter eſſe compoſitam: an verò ex tribus, vel ex duobus tantùm, inquirit. Aliqui recentiores putant ex duobus ſolùm componi, nimirum ex conceptu prædicati, & ex conceptu ſubiecti, non vt ſeorſim accipiuntur, ſed vt repræſentant conuenientiam, vel diſconuenientiam eorum, ſeu connexionem, vel ſeparationem, quæ ſignificatur per verbum affirmatum, vel negatum, cui non reſpondet peculiaris conceptus: hæc autem opinio.

Probatur primò ex Ariſtotele 1. de interpret. c. 3. in fine, vbi dicit conceptum verbi, prout dicit copulam, non poſſe conſiſtere ſeparatum ab extremis. Si autem eſſet conceptus diſtinctus ab extremis, poſſet ſine dubio ſubſiſtere, extremis corruptis

Verùm hoc argumentum leue eſt, quia textus dicit verbum ſignificare compoſitionem quandam, quæ ſine compoſitis intelligi non poteſt: ex quo inferri nequit conceptum verbi non eſſe diuerſum ab extremis: etenim licet vnio ſit quid diſtinctum ab vnibilibus, non poteſt tamen attingi quin ipſa vnibilia, ſaltem in obliquo attingantur

Probatur ſecundò: quia vt ſe habet copula rationalis, *ergo*, in ſyllogiſmo; ita ſe habet copula verbalis, *eſt*, in enunciatione, vt patet ex D. Thoma 1. p. q. 58. a. 4. ſed illi non reſpondet conceptus diſtinctus à

conceptu conclusionis, vt notum est: ergo neque isti respondebit conceptus distinctus à conceptibus prædicati, & subiecti.

Respondeo negando paritatem. Quamuis enim in hoc conueniant huiusmodi copulæ, quòd sicut rationalis nectit conclusionem cum præmissis, ita verbalis nectat prædicatum cum subiecto: tamen rationalis solùm denotat dependentiam conclusionis à præmissis; quæ est tantùm quædam circunstantia, & conditio addita iudicio conclusionis, à quo proinde non debet esse separata. At copula verbalis non significat aliquam circunstantiam, quæ comitetur vnum extremum potius, quam aliud; sed significat affirmationem quòd ambo inter se coniungantur: & ideò vtrumque æqualiter attingit, & consequenter debet esse tertius conceptus, à conceptibus prædicati, & subiecti distinctus.

58. Probatur tertiò, quia, vt patet ex Arist. citato cap. 3, verba significant suum formale significatum, & connotant eius coniunctionem cum subiecto per vnicam impositionem, & significationem: ergo, cùm non debeant multiplicari conceptus, nisi vbi multiplicantur significationes, oportet vt per vnicum conceptum, respondentem significationi verbi, coniungatur prædicatum cum subiecto; & ita enunciatio constabit solummodò conceptu subiecti, & conceptu prædicati.

Antecedens probatur primò, quia alioquin non essent vocabula simplicia, contra Aristotelem c. 2. & 4. antepræd. secundò ex istis propositionibus, *Petrus est*, *Petrus currit*: nam in prima, *est* significat existentiam vt coniunctam cum Petro: & in secunda, *currit*, significat similiter cursum, vt coniunctum cum Petro, per eandem impositionem, & significationem.

Respondeo negando consequentiam: voci enim simplici possunt multi respondere conceptus, modò sint subordinati, & mediati, hoc est, non æquè primò, & immediatè significentur: conceptus autem respondentes verbo, sic se habent. Nam verbum primariò significat formam, secundariò verò significat, seu connotat subiectum formæ: non quòd ad illud significandum impositum sit; sed, cùm significet formam vt inhærentem subiecto, non potest forma ipsa concipi, vt sic inhærens, absque subiecto: & ita verbum ingerit duos conceptus, alterum formæ, quæ est significatum formale: alterum subiecti, quod est connotatum. Neque ob id desinit esse vox simplex, vt explicatum est. Quòd si extra enunciationem ingerit duos conceptus, potiori iure eos in enunciatione causabit, cùm in ea insuper importet coniunctionem prædicati cum subiecto, vt asserit Aristoteles dicto capite, quam extra non importat. Vt *currit*, secundùm se significat cursum in concretro, sicut *album* albedinem: sed in enunciatione, *Petrus currit*, insuper significat, imo exercet actualem coniunctionem cursus cum Petro, vt diximus sect. *de Verbo*.

59. Et ita argumentum prædictum vim non habet: hæc tamen opinio est probabilis, nec vllum argumentum efficax contra illam potest af-

ferri, quod solutione egeat. Quæ enim conficiunt Conimbricenses, tantùm probant, enunciationem non constitui absque assertione, nec ad eam sufficere cognitionem conuenientiæ prædicati cum subiecto, vel oniunctionis vtriusque, cùm hæc repræsentari possint per simplicem apprehensionem: imò significentur per nomina connotatiua, & adiectiua, in oratione posita, vt *homo albus*.

Verùm hæc sententia non excludit verbum ab enunciatione, quin potiùs illud requirit, & consequenter assertionem, quæ secum defert iudicium, vt patet ex argumentis allatis: at hoc iudicium non est tertius actus distinctus, sed est conceptus prædicati adiuncto verbo, & copula, ex quo habet vt sit iudicium, & non simplex tantùm apprehensio.

QVÆSTIO III.

De veritate, & falsitate enunciationis in communi.

SECTIO I.

In quo sita sit veritas enunciationis.

1. VERITAS ex communi sententia post Isaac, significat comparationem, adæquationem, conformitatem inter rem & intellectum, & hoc ita verum existimat D. Thomas vt q. 1. de veritate art. 2. dicat quod si omnis intellectus intelligeretur auferri, nullo modo ratio veritatis remaneret. Potest autem res aliqua habere comparationem, & ordinem ad intellectum dupliciter: primò tanquam mensura, & regula cognitionis illius: adeò vt cognitio tunc dicatur vera, quando conformatur & adæquatur rei cognitæ, & sic se habent res naturales respectu intellectus creati. Secundò tanquam mensuratum ad suam mensuram, quo modo artefacta, ad hoc vt vera dicantur, debent conformari cognitioni, & ideæ artificis. Vnde vera domus dicitur, quæ assequitur similitudinem formæ, quæ est in mente Architecti: & similiter, inquit D. Th. 1. p. q. 16. art. 1. res naturales dicuntur esse veræ secundum quòd assequuntur similitudinem specierum, seu idearum, quæ sunt in mente diuina, vt verus lapis dicitur, qui habet propriam lapidis naturam secundùm præconceptionem intellectus diuini.

Ex hac duplici comparatione inter intellectum & rem, manauit ge-

neralis diuisio veritatis in veritatem rei, & veritatem cognitionis, seu in essendo, & in intelligendo. Veritas rei est conformitas eius cum intellectu: veritas cognitionis, est conformitas eius cum re, ex communi modo loquẽdi, de quo nunc agemus. Quia vero res omnes naturales, tales sunt, quales ars diuina præscripsit, ideò veritas rei dicitur etiam transcendentalis, conueniens omni enti, tanquam proprietas, ab eo inseparabilis: & de ea non agimus hic, quia ad Metaphysicum pertinet; sed solùm de veritate cognitionis; quæ à Diuo Thoma, & alijs vocatur veritas complexa, prout in enunciatione reperitur: ab alijs verò dicitur formalis, quia resideat in intellectu, illumque afficiat, tanquam forma inhærens. Addunt alij veritatem in significando, quæ reperitur in vocibus, aut in enunciatione vocali, & scripta secundum quandam analogiam, & proportionem ad mentalem; & posita est, ex communi modo dicendi, in adæquatione, & conformitate propositionis significantis cum re significata. Præcipuè nobis hic quæstio est de veritate formali, & cognitionis; in quo nimirum sita sit: circa quam variæ sunt sententiæ.

2. Prima est Durandi in 1. sent. dist. 19. q. 5. & 6. Vasques 1. p. disp. 76. cap. 1. Heruæi quodl. 3. q. 1. art. 2. & 3. Iauelli 6. metap. q. 13. Soncinas, q. 16. conclus. 3. licet quæstione sequenti contrarium videatur asserere, & aliorum quorundam, asserentium veritatem formalem consistere in conformitate conceptus obiectiui cum re ipsa, hoc est in conformitate rei prout cognita est, seu prout est obiectiuè in intellectu, ad seipsam prout est à parte rei, seu in natura sua spectatam: non verò in conformitate conceptus formalis ad rem conceptam: & ex opposito falsitas est in difformitate rei, vt apprehensa est ab intellectu, ad seipsam, vt est in natura sua. Aliqui tamen volunt prædictos Authores loqui de veritate transcendentali, quæ explicatur per huiusmodi conformitatem, quatenus res quælibet vera dicitur inquantum, vt ait Auic. 2. Metap. c. 4. potest veram, hoc est, sibi adæquatam, & conformem de se conceptionem, & æstimationem facere. Sed hæc interpretatio, saltem respectu Heruæi, Durandi, & Vasques falsa est. Quidquid tamen sit de mente illorum Authorum, hanc sententiam expressam inuenio in Diuo Thoma opusculo 48. tractatu de enunciatione, cap. 4. & 5. scio tamen multos dubitare an hoc opusculum sit Diui Thomæ.

Secunda sententia est communis, veritatem nimirum formalem esse adæquationem, & conformitatem conceptus formalis cum re concepta, seu cum obiecto; & consequenter veritatem enunciationis esse conformitatem intellectus cum obiecto complexè cognito; ita ut si res ita se habeat, sicut intellectus iudicat, aut enunciat, enunciatio vera sit. Ita Diuus Thomas 1. parte q. 16. art. 1. 2. & 8. & Caiet. art. 2. Item 1. contra gentiles cap. 59. & 60. & ibi Ferrar. Suarez disput. 8. Metaphys. sect. 1. Conimbricenses supra caput 1. libri primi de interpretatione, qu. 5. art. 1. Blasius à conceptione disput. 23. Metaphys. quæstione 5. & 6. aliique

non pauci. Et hæc probabilior est, sequentibusque rationibus stabilitur.

3. Probatur ergo primò contra primam sententiam, quia res cognita, si cognoscitur vt in se est, non habet aliud esse obiectiuum, nisi illud ipsum quod illi inest ex parte rei; & consequenter vt cognita, est omninò eadem secum: ergo, vt sic, non potest denominari conformis sibi, quia eiusdem ad seipsum non est conformitas, sed identitas: ergo neque potest dici eo modo vera. Antecedens est per se clarum. Sicut enim res visa, vt est obiectum visus, supra esse lucidum, aut coloratum, quod in se habet, tantùm addit denominationem extrinsecam à visione: ita res cognita, vt cognita, supra esse, quod à parte rei possidet, tantùm addit denominationem extrinsecam à cognitione, per quam dicitur cognita; & consequenter duo extrema prædictæ conformitatis sunt res ipsa cognita, & cognitio ipsa, quâ cognoscitur, & repræsentatur: atque adeò talis conformitas, & consequenter veritas formalis, est primò, & per se in cognitione ipsa, repræsentante rem, vt in se est.

Probatur secundò: & est confirmatio rationis præcedentis. Quando quis cognoscit rem, nondum existentem, aut nunquam futuram, *v.g.* rosam, adhuc in potentia roseti contentam; tunc non potest intelligi conformitas rei, vt cognitæ, ad seipsam vt in se, quia nullum aliud habet esse in se præter esse obiectiuum, quod intellectui obiicitur; ergo necesse est dicere, quod conformitas, in qua veritas formalis posita est, sit inter ipsam cognitionem seu conceptum, & ipsum obiectum apprehensum.

4. Probatur tertiò ex Aristotele cap. 8. libri primi de interpretat. & cap. de substantia in prædicamentis, vbi ait orationem esse veram vel falsam, quia enunciat rem vt est, vel vt non est. Notat autem D. Thom. 1. p. q. 16. art. 1. ad 3. Aristotelem non dixisse orationem esse veram, quia res est vera, sed quia est. Ergo enunciatio, seu iudicium, non denominatur verum à veritate obiecti, sed à conformitate, quam habet cum obiecto, apprehendens illud vt est in se; & ita veritas erit in ipso intellectu, non autem in re, nisi causatiuè, quatenus, si cognoscatur vt est, causat veritatem in intellectu cognoscente.

Probatur quartò. Veritas enunciationis vocalis non consistit in conformitate rei, vt per eam significatæ, ad seipsam, vt in se est; sed in immediata conformitate, & adæquatione, quam habent voces ad rem significatam, quatenus eius significatiuæ sunt: ergo veritas enunciationis mentalis similiter posita erit in adæquatione immediata illius cum re cognita; non verò in adæquatione esse obiectiui rei cum ipsa re secundùm esse reale.

Probatur quintò. Eodem modo philosophandum est de veritate enunciationis respectu rei enunciatæ, quo de veritate cuiuscunque imaginis exterioris & materialis respectu sui prototypi, *v.g.* imaginis Cæsaris respectu ipsius Cæsaris: quia sicut imago hæc, est imago realis & materialis ipsius Cæsaris; ita enunciatio est imago intentionalis sui obiecti: sed ve-

ritas imaginis Cæſaris non conſiſtit in conformitate alicuius eſſe obiectiui Cæſaris, quod inſit in illa imagine, ad ipſum Cæſarem in ſe exiſtentem, vt per ſe patet; ſed in immediata conformitate ipſius imaginis, quatenus repræſentatiua eſt, cum ipſo Cæſare, vt eſt in ſe. Ergo ſimili modo veritas enunciationis conſiſtit in immediata conformitate eius cum re enunciata, non autem eſſe obiectiui rei cum re ipſa.

5. Probatur ſextò. Veritas formalis eſt adæquatio noſtri intellectus cum obiecto, tanquam menſurati cum ſua menſura, vt diximus num. 1. Vnde habitudo ſcientiæ ad ſcibile fundatur in commenſuratione eius cum ipſo obiecto ſcibili, ex Ariſtotele cap. 15. lib. 5. Metaph. & ex communi conſenſu. Ergo huiuſmodi veritas non conſiſtit in conformitate rei, vt obiectæ, ad ſeipſam, vt eſt in ſe; ſed in adæquatione, & commenſuratione cognitionis cum ipſo obiecto, tanquam cum propria regula, & menſura. Conſequentia eſt euidens, quia debet eſſe diſtinctio inter regulatum & regulam, ſeu menſuram illius: res autem hoc modo obiecta, non diſtinguitur à ſeipſa.

Probatur ſeptimò: quia error, & falſitas ſunt formaliter in intellectu, vt ex communi conſenſu manifeſtum eſt; vnde intellectus denominatur formaliter falſus, homo hæreticus &c. ex eo quòd aliter iudicet de rebus quàm in ſe exiſtant. Ergo veritas erit quoque formaliter in intellectu, ex eo quòd iudicet de rebus prout ſunt in ſeipſis; nam veritas, & falſitas ſunt contraria, & idem eſt contrariorum ſubiectum. Vnde veritas ſumetur ex comparatione ipſius actus cum obiecto; non verò ex compatatione obiecti, vt cogniti, cum eodem ſecundùm ſe.

6. Probatur octauo. Iſta propoſitio cauſalis eſt vera: *ideo res in eſſe obiectiuo ſpectata, conformis eſt ſibi ipſi ſecundùm eſſe reale, quia intellectus concipit illam vt in ſe eſt, conceptumque illi proportionatum & adæquatum efformat*: ergo huiuſmodi adæquatio, & conformitas in qua conſiſtit veritas formalis, conuenit priùs conceptui intellectus, quam ipſi rei, hoc modo conſideratæ; & conſequenter veritas formalis deriuatur ab intellectu in res ipſas; ergo rectiùs dicitur hujuſmodi veritatem conſiſtere in conformitate intellectus cum re, quàm in conformitate rei ſecundùm eſſe objectiuum, ad ſeipſam, ſecundùm quod eſt in ſe, ſpectatam.

Probatur denique: quia, cùm res, ſecundùm eſſe objectiuum ſpectata, non ſit diſtincta à ſeipſa ſecundùm eſſe reale, vt in prima ratione oſtenſum eſt; ſi veritas conſiſteret in conformitate inter eſſe objectiuum & eſſe reale illius, conſiſteret in relatione rationis; ejuſdem enim ad ſeipſum non poteſt eſſe relatio realis, ex communi conſenſu. At hoc abſurdum valde eſt, vt infrà oſtendemus; & patet, quia veritas in abſtracto dicitur de verbo, & ſapientia æterna: vnde Chriſtus dicebat, *ego ſum veritas & vita*: ex quo ſequeretur quòd verbum eſſet ens rationis. Igitur veritas formalis creata, quæ eſt quædam participatio increatæ,

non potest in prædicta conformitate consistere; sed in conformitate ipsius verbi, seu conceptus intellectiui.

SECVNDA PARS SECTIONIS.

Soluuntur objectiones.

7. OBIICIES primò, verum & ens conuertuntur ex communi sententia,& vnum æquè latè patet ac aliud:sed si veritas consistat in aliquo existente in intellectu, non verò in conformitate rei vt obiectæ, ad seipsam in esse reali; non erit prædicatum conuertibile cum ente, vt patet, ergo in tali conformitate consistere debet.

Respondeo, maiorem esse veram de veritate transcendentali, quæ est proprietas entis; non verò de formali. Vel dico cum D. Thomâ q. 1. de veritate art. 2. ad 1. & prima parte q. 16. art. 3. ad 1. verum, quod in rebus est,conuerti cum ente secundùm substantiam: verum autem, quod est in intellectu,seu formale, conuerti cum ente, vt manifestatiuum cum manifestato, quatenus ipsum declarat, & exprimit vt est in se.

Obiicies secundò. Conformitas, in qua veritas consistere dicitur,non potest esse conformitas conceptus formalis cum re cognita, secundùm esse reale talis conceptus, quia conceptus est spiritalis; res verò cognita sæpè materialis est; ergo est solùm conformitas in repræsentando; ita vt nimirum res cognita, sic repræsentetur, sicut est in se: at hoc modo tota comparatio fit inter rem in esse cognito, & eandem in esse reali: ergo veritas erit conformitas rei in esse obiectiuo, ad seipsam in esse reali. Minor, in qua sistit controuersia, constat; nam dicere quòd res repræsentatur in intellectu sicut est in se; est solum attendere ad id, quod est obiectiuè in intellectu, & declarare conformitatem inter esse apprehensum, & esse reale.

Confirmatur expressè ex D. Thoma, 1. contra gent. cap. 59. ratione primâ vbi ait; *Ad id in intellectu veritas pertinet, quod intellectus dicit, non ad operationem quâ id dicit: non enim ad veritatem intellectus exigitur, vt ipsum intelligere, rei adæquetur, cum res interdum sit materialis, intelligere verò immateriale: sed illud quod intellectus intelligendo dicit, & cognoscit, oportet esse rei adæquatum* &c. vbi Diuus Thomas per hæc verba; *quod intellectus intelligendo dicit, & cognoscit*, non potest aliud intelligere, nisi rem ipsam vt cognitam, quam oportet esse sibi adæquatam, vt intellectus sit verus.

8. Respondeo negando minorem, ad probationem dico nos, dum asserimus rem in intellectu repræsentari sicut in se est, non comparare rem vt cognitam, ad seipsam vt est in se; sed comparare cognitionem ipsam cum re cognita, in ratione repræsentantis, & repræsentati: sicut

dum dicimus hanc imaginem, esse veram Cæsaris imaginem, quia illum repræsentat vt in se est, non comparamus Cæsarem repræsentatum ad seipsum, sed imaginem ad Cæsarem.

Ad confirmationem respondeo ex Ferr. ibi, Diuum Thomam, per id quod intellectus intelligendo dicit, nihil aliud intelligere nisi ipsum verbum mentis, siue conceptum, quem intellectus dicit, hoc est producit, intelligendo rem ipsam: & huiusmodi conceptum oportet esse adæquatum rei, intentionaliter illam repræsentando, vt in se est: quod non conuenit ipsi intelligere, hoc est cognitioni, & intellectioni, quæ non repræsentat obiectum, sed solummodo illud attingit, & ideo non potest adæquari obiecto materiali secundum esse naturæ, nec secundùm esse intentionale, seu repræsentatiuum. Verbum autem, quod est terminus intellectionis, adæquatur obiecto, si non in esse naturæ, saltem in esse repræsentatiuo, seu imaginis intentionalis.

Obiicies tertio, & est instantia contra solutionem præcedentis confirmationis. Visio beatifica, quâ beati Deum intuitiuè cognoscunt, est vera veritate formali creatâ, quia apprehendit Deum vt in se est: sed ex Diuo Thoma non datur in tali visione verbum creatum, seu conceptus, qui sit imago, & repræsentatio obiecti visi: ergo veritas non potest absolutè consistere in prædicta adæquatione conceptus formalis cum re cognita vt in se est: ergo consistit in conceptu obiectiuo, quia nihil aliud assignari potest. Eadem autem est ratio de veritate formali respectu aliorum obiectorum: alioquin essentia veritatis formalis non haberet rationem vnam, & conceptum vniuocum.

Respondeo, positâ illâ Diui Thomæ opinione vt probabili, visionem beatificam habere veritatem transcendentalem creatam, quatenus est proportionata, & commensurata cum suo obiecto, illud vt in se est, attingens; non habere autem veritatẽ formalem creatam, sed increatam, quatenus Deus gerit vicẽ speciei, tum impressæ, tum expressæ, per quam intellectus beati fit conformis, & similis obiecto viso, hoc est, ipsi Deo.

9. Obiicies quartò: verum est obiectum intellectus ex Aristotele 6. Metaph. cap. 3. textu 8. & Diuo Thoma 1. p. qu. 82. att. 3. vnde eâdem 1. p. q. 16. art. 1. ait verum esse id, in quod tendit intellectus, sicut bonum est id, in quod tendit appetitus: ergo verum est prius cognitione & conceptu intellectus; sicut color est prius visione; & patet, quia non ideò ens est verum, quia apprehenditur, sed ideo apprehenditur, quia est verum. Ergo veritas non consistit in prædicta conformitate conceptus cum obiecto: sed tota se tenet ex parte obiecti, comparati ad seipsum secundùm aliud & aliud esse, hoc est, secundùm esse obiectiuum, & esse reale.

Confirmatur ex Diuo Thoma q. 16. citatâ articulo 2. vbi expresè ait nomen veri importare cognitum, vt est in cognoscente: cognitum autem, vt est in cognoscente, nihil aliud significat, aut dicit formaliter,

nisi rem vt est obiectum cognitionis: ergo verum formaliter consistit in conformitate rei vt cognita est, ad seipsam vt à parte rei existit.

Respondeo, seueriori antecedentis examine remisso ad libros de anima, aut ad Metaphysicam: verum rei esse obiectum intellectus, non quidem formale, quia illud est ens, inquit Caiet. art. 3. q. 16. citatæ, sed conditionale, vt ita loquar, quia est conditio propria obiecti formalis, quatenus ens, vt terminet intellectum, exigit conditionem generalem, quam verum addit supra illud, nimirum esse perfectiuum intellectus. Quo fit vt verum non sit in re, absque ordine ad intellectum, & sit in re antequam intelligibilis sit. Nam primò ponitur ens, deinde ens vt perfectiuum intellectus: tertiò vt intelligibile, quoniam intelligibile est quia verum est, non contra. Et ita verum est prius cognitione; & ens non ideo est verum, quia apprehenditur, sed ideò apprehenditur, quia est verum. At res aliter se habet de veritate formali: hæc enim est in ipso conceptu formali tanquam propria eius perfectio, nec prior est ipso sed simul cum eo, quatenus est conformis, & adæquatus rei cognitæ.

Vnde negatur vltima consequentia obiectionis, & patet responsio ad confirmationem. Nam verum formale importat rem cognitam vt est obiectum cognitionis, & consequenter, vt est in cognoscente per verbum, & conceptum repræsentantem illam vt est in se, in qua repræsentatione consistit veritas formalis, non autem in adæquatione conceptus obiectiui cum re ipsa.

10. Obiicies quintò: enunciatio non alio titulo dicitur vera, nisi quia significat obiectum verum: ergo veritas primariò debet esse in ipso obiecto enunciato, & in enunciatione solum ut in signo. Probatur antecedens ex Aristotele capite de substantia, & hic cap. 8. vbi ait quod enunciatio vera est, vel falsa ex eo quòd res est, vel non est. Consequentia est clara, & patet ex illo axiomate, quod idem Aristoteles habet 1. post. cap. 2. textu 5. *propter quod vnumquodque tale, & illud magis.* Sed enunciatio est vera propter obiectum, à quo veritatem haurit, ergo obiectum est potiori ratione verum: obiectum, inquam, vt cognitum, comparatum ad seipsum secundùm esse naturale.

Confirmatur: quia quando intellectus directè tendit in veritatem, non attendit ad suum iudicium, sed comparat obiectum secundùm quòd apprehensum est, ad seipsum in esse reali: imò vt cognoscat an iudicium suum verum sit, primò attendit ad rem cognitam; & si inueniat ipsius esse naturale conforme ipsi esse obiectiuo, statim cognoscit se verè iudicasse. Ergo veritas enunciationis in tali conformitate consistit.

Respondeo negando antecedens. Enunciatio enim vera est, non quia significat obiectum verum, sed quia significat, & enunciat obiectum esse, quod à parte rei est. Neque Aristoteles dixit eam esse veram, quia res est vera, sed quia est, vt rectè aduertit D. Thoma 1. p. q. 16. art. 1. ad 3. vnde ipsum esse rei est causa veritatis in enunciatione: sed, quia

non est causa vniuoca, non est opus vt veritas sit in re formaliter: sicut sanitas animalis causatur à medicina, non vt ab agente vniuoco, & ideò sanitas non est in medicina formaliter, sed tantum virtualiter. Res ergo vera est tantùm virtualiter, causaliter, fundamentaliter

Ad confirmationem dico posse intellectum comparare rem vt cognitam, ad seipsam in esse rei, quando examinat an res ita se habeat, vt apprehenditur: sed si opus sit examinare an iudicium verum sit, & veritatem formalem intelligere; necesse est comparare cognitionem ipsam, & iudicium cum re cognita; & videre an sit adæquatum & conforme rei.

TERTIA PARS SECTIONIS.

Soluuntur argumenta, constituentia veritatem in conceptu formali.

11. QVAMVIS veram esse iudicem sententiam, quæ veritatem formalem in conformitate conceptus formalis cum re cognita, sitam esse affirmat: altera tamen suam videtur habere probabilitatem; & ideò, si quis eam voluerit amplecti, solutiones argumentorum alterius hic inueniet.

Respondeo igitur ad primum: esse rei secundùm se spectatæ, & esse eiusdem obiectiuum, seu vt intellectæ, sufficienter esse distincta, vt inter vtrumque intelligatur conformitas, & adæquatio, in qua veritas consistit, maximè si talis conformitas dicatur esse relatio rationis, de quo sectione sequenti. Vnde duo extrema talis conformitatis sunt res ipsa secundùm se, & res vt cognita, non verò ipsa cognitio, & res secundùm se.

Respondeo ad secundum, ipsum esse leuioris momenti, quia siue res existat, siue non, semper intelligitur habere esse reale, saltem possibile, distinctum ab esse obiectiuo, quod accipit ab intellectu: & sic inter vtrumque concipitur esse conformitas, & adæquatio.

Respondeo ad tertium, concedendo rem secundùm se spectatam, non denominari veram veritate formali, de qua est sermo; sed quatenus est intellecta, & prout sic, conformis est sibi ipsi secundùm se: non tamen propterea aliquid sequitur ex textu Aristotelis contra istam sententiam; quia semper verum est enunciationem esse veram ex eo quòd res est, vt enunciatur, seu vt complexè cognoscitur. Nam si res esset in se aliter ac cognoscitur, enunciatio, & cognitio iudicatiua non esset vera, quia res vt cognita, non esset conformis sibi secundùm se, ex qua conformitate nascitur veritas in enunciatione, vt dicetur ad octauum.

12. Respondeo ad quartum, negando antecedens: voces enim non

aliter veræ ſunt, niſi vel quia ſunt ſigna enunciationis mentalis veræ, vel quia ſignificant rem, vt eſt in ſe: & ita in conformitate rei, vt ſignificatur vocibus, & ſeipſam vt in ſe eſt, conſiſtit veritas; non autem in conformitate rei, & vocis, etiam vt ſignificatiuæ, quia vel nulla eſt, vel tantùm eſt, quando res vt ſignificata, comparatur ſecum vt eſt in ſe.

Et per hoc patet reſponſio ad quintum. Imago quippe Cæſaris exterior, dicitur vera Cæſaris imago, quia Cæſar, vt per eam repræſentatur, eſt ſimilis, & conformis ſibi ipſi, vt exiſtit in ſe. Et licet Cæſar non habeat per eam aliquod eſſe obiectiuum, quia illud pertinet ad potentias cognoſcitiuas; habet tamen eſſe repræſentatiuum, in cuius adæquatione cum eſſe reali, conſiſtit veritas imaginis.

Reſpondeo ad ſextum, negando conſequentiam, quia vt ſæpè iam dictum eſt, veritas non conſiſtit in commenſuratione, & adæquatione ipſius cognitionis cum re cognita; ſed ipſius rei, vt cognitæ, cum eadem ſecundùm ſe. Vel dico veritatem conſiſtere in tali adæquatione, tanquam in cauſa, & proximo fundamento, ex quo oritur formalis veritas. Vnde licet cognitio ſcientifica, dicatur per ſe adæquari obiecto cognito, ab eoque regulari tanquam à propria menſura, & conſequenter ab eo diſtingui, vt ratio talis menſuræ poſtulat; in hoc non conſiſtit veritas formaliter, ſed ad eam ſupponitur: & Authores contrarij negare non poſſunt in ſua ſententia, quin veritas diſtinguatur, & poſterior ſit, ſaltem ratione, huiuſmodi adæquatione cognitionis cum obiecto cognito, alioquin non eſſet proprietas enunciationis: vnde hæc cauſalis eſt vera, *ideò vera eſt cognitio, quia attingit obiectum, vt eſt in ſe*, quod eſt ei adæquari & commenſurari.

Reſpondeo ad ſeptimum, veritatem, & falſitatem eſſe quidem ſuo modo in intellectu, tanquam in ſubiecto, quia conformitas, vel difformitas conceptus obiectiui cum re ipſa obiecta, afficiunt actum intellectus, illumque verum, aut falſum denominant, tanquam forma inhærens; ſiue ſint quid reale, ſiue rationis; ſed in hoc non conſiſtit veritas, de qua hic agimus, niſi tanquam in cauſa, aut proximo fundamento, vt dictum eſt ad ſextum.

13. Reſpondeo ad octauum, quod propoſitio illa cauſalis eſt vera, tanquam continens cauſam quaſi effectiuam huiuſmodi conformitatis, quæ eſt inter conceptum obiectiuum, & rem ſecundùm ſe: at loquendo de cauſa formali, aliter philoſophandum eſt. Vt enim rectè ait Diuus Thomas loco citato prædicti opuſculi 48. veritas per prius eſt in re vt intellecta, ſeu vt eſt obiectiuè in intellectu, quàm ſit in ipſa re, vt eſt in ſua natura, vel in intellectu, aut actu illius. Intellectus enim non dicitur verus, niſi quia apprehendit verum, & eſt de obiecto vero: actus verò eius dicitur verus, quia eſt apprehenſio veri: res denique in natura ſua dicitur vera, quia nata eſt apud intellectum cauſare apprehenſionem conformem entitati ſuæ. Vnde ex Ferrar. I. contra gent. cap. 59. §. *ſed circa*

ta, paulò post initium, priùs naturâ intellectus per conceptum adæquatur rei, & consequenter res est priùs naturâ vera, quam rem ipsam, secundùm quod est extra intellectum, cognoscat.

Respondeo ad nonum ex eodem Diuo Thoma, opusculo 48. citato, concedendo veritatem formalem esse relationem rationis. Si enim, inquit, veritas esset relatio realis, verum non conuerteretur cum ente, quia quod est in vno prædicamento tantùm, vt est relatio realis, non potest esse de transcendentibus: nihil autem prohibet relationem rationis esse in omnibus prædicamentis. Vide aliam solutionem num. 17.

Ad illud verò quod dicitur de verbo increato, quòd nimirùm veritas in abstracto de eo prædicetur, respondeo ex Ferrar. loco citato, cap. 60. verbum, & Deum ipsum dici veritatem in abstracto, non ratione relationis realis, vel rationis, sed ratione absoluti, in quo relatio illa fundari intelligitur: & illud, si loquamur de veritate rei, est ipsamet rei entitas, quatenus nata est facere veram de se æstimationem, seu conceptionem: & sic Deus est summa veritas, quia summam & necessariam habet conformitatem cum suo diuino intellectu, estque mensura, & origo omnis veritatis creatæ, diciturque veritas in essendo, & sua veritas sicut sua est essentia. Si verò loquamur de veritate intellectus, illud absolutum est infinita vis intelligendi Dei, quæ nunquam aberrare potest à scopo, ideoque vocatur prima veritas in cognoscendo: vel est etiam ipsemet conceptus intellectus, obiectum, vt in se est, repræsentans: & hoc etiam modo verbum est veritas, vt per se constat. Denique alio titulo dicitur etiam Deus veritas, scilicet veritas in dicendo, quæ propriè veracitas vocatur, & est veritas moralis in nobis, inclinans voluntatem ad verum loquendum. Et hæc est Deo ita naturalis, vt nihil possit loqui nisi verum

---

SECTIO II.

Quid sit veritas, seu conformitas illa intellectus, & rei, in qua veritas consistere dicitur.

14. PRIMA sententia asserit veritatem esse relationem, & bipartita est. Prima pars est Durandi, Heruæi, & aliorum, de quibus supra num. 2. asserentium conformitatem illam, seu veritatem esse relationem rationis. Secunda pars est aliorum existimantium esse relationem realem.

Probatur hæc sententia quatenus absolutè asserit veritatem esse relationem, primò, quia ex communi consensu veritas est conformitas: conformitas autem idem est, quod conuenientia, proportio, similitudo; quæ omnia relationem sonant.

Secundò. Proprium relationis est, vt posito fundamento & termino

resultet, & mutato termino mutetur, nullâ factâ mutatione in fundamento, vt ex Aristotele diximus q. de relatione. At sic se habet veritas: eadem enim propositio, teste Aristotele, capite de substantia, transit absque sui mutatione de vera in falsam, & de falsa in veram, mutato solùm obiecto, quod rationem habet termini.

Tertiò. Veritas non est de essentia enunciationis, quandoquidem manet enunciatio immutata, licet veritas mutetur; ergo est accidens illius, non absolutum, vt patet, quia maximè esset qualitas; non apparet autem quomodo enunciatio, quæ est actus secundus & vltimus, possit esse subiectum alterius qualitatis; ergo est accidens relatiuum.

15. Prima verò pars huius bifidæ sententiæ, quòd nimirùm veritas sit relatio rationis, videtur per se manifesta in sententia Durandi, quia est conformitas eiusdem ad seipsum secundùm aliud, & aliud esse: eiusdem autem ad seipsum non potest esse relatio realis.

Secundò: quia, vt diximus numero 13. Si veritas esset relatio realis, clauderetur in vnico prædicamento relationis, & non conuerteretur cum ente.

Altera autem pars, quòd veritas sit relatio realis, probatur primò, quia veritas est maxima perfectio intellectus, & actuum illius: vnde pertinet simpliciter ad rationem virtutis intellectualis, vt patet in scientia tum habituali, tum actuali; ergo debet esse aliquid reale.

Probatur secundò, quia ex parte rei & absque vlla fictione iudicium, quo iudicatur esse id quod est, vel non esse quod non est, denominatur, & est verum, ergo ab aliqua forma reali existente in ipso iudicio.

Denique vt supra diximus, ista relatio fundatur in mensura: huius autem generis relationes, prædicamentales sunt, vt dictum est q. de relatione, & consequenter reales.

16. Nihilominus ad supradicta facilè potest responderi; & primò quidem ad ea, quæ suadent veritatem esse relationem absolutè, non determinando an sit realis, vel rationis.

Dico igitur ad primum argumentum, nomen conformitatis posse revera sumi pro relatione: sed in hac materia tantùm indicare intentionalem repræsentationem obiecti, ratione cuius res ita percipitur sicut in se est; non verò propriam & formalem similitudinem, quæ vera relatio dici possit. Adde quòd, etiam si consurgat relatio inter cognitionem, & objectum, in ea tamen non consistit veritas, sed in adæquatione cognitionis cum obiecto, vt ita repræsentetur sicut in se est; quæ adæquatio antecedit ordine naturæ omnem relationem, siue realem, siue rationis.

Ad secundum respondeo veritatem maximè relationem imitari in hoc quòd sicut relatio mutato termino, mutatur inuariato fundamento; ita veritas mutato obiecto mutetur absque mutatione cognitionis: sed nego ipsam propterea relationem esse, quia hoc non prouenit ex partici-

patione eiusdem naturæ, sed ex similitudine dependentiæ veritatis ab obiecto, & relationis a suo termino.

Ad tertium concedo veritatem non esse de essentia enunciationis; nego tamen esse ideò accidens relatiuum illius: sed quia, vt dicemus in tertia sententia, veritas actualis, & formalis præter actum cognitionis, connotat obiectum ita se habens, sicut enunciatur, & ipsum obiectum potest mutari; ideò consequenter veritas mutari potest absque eo quòd substantia actus varietur. Vnde veritas, licet non sit proprium accidens, siue relatiuum, siue absolutum, ab ipso actu distinctum: tamen ratione obiecti connotati se habet ad modum quinti prædicabilis, quod abest, & adest, absque subiecti interitu. Verbi gratia: dum quis format istam enunciationem, *Petrus sedet*, eo sedente, verum dicit: eo verò statim surgente; propositio non est amplius vera, sed transijt in falsam, mutato solùm obiecto extrinseco. Si tamen enunciatio esset de obiecto & materia necessaria, qualis est enunciatio scientifica, veritas formalis, & actualis eius, haberet se ad modum proprietatis inseparabilis, & necessariò coniunctæ cum essentiali, & specifica perfectione, siue differentia ipsius iudicij.

17. Ex his soluta manent argumenta vtriusque partis, prædictæ sententiæ: quia, si ueritas non est relatio, frustrà probare nituntur eam esse relationem rationis, vel realem. Operæ tamen pretium est ea soluere, vt quæque pars ab opposita se tueatur.

Ad primam ergo rationem sententiæ Durandi, & aliorum, dico hujusmodi conformitatem ejusdem ad seipsum, non esse relationem similitudinis formalis, sed intentionalem repræsentationem rei, ratione cuius res ipsa percipitur vt in se est: vnde quamuis intellectus comparet rem vt intellectam, ad seipsam vt est in se, & in illa comparatione quandam relationem effingat; in ea tamen non est sita veritas, sed in hoc quòd res repræsentetur seu apprehendatur vt est; ex quo sequitur quòd vt intellecta, similis sit sibi ipsi vt est in se: quæ similitudo est aliquid veritate posterius.

Potest etiam dici, esse obiectiuum rei sufficienter esse distinctum ab esse eiusdem rei secundùm se, vt inter vtrumque relatio realis subsistat: etenim res quæ intelligitur, accipit quoddam esse nouum ab intellectu, quod vocatur *esse repræsentatiuum, esse ideale, esse obiectiuum, esse imaginis*, quod vt coniunctum cum ipso intellectus conceptu, distinguitur ex parte rei à re ipsa secundùm se sumptâ; & ita potest terminare relationem conformitatis eius, & ad ipsam simili relatione tendere: pro quo vide sectionem 10. de relatione, num. 103.

Ad secundam respondeo concedendo veritatem formalem claudi in vnico prædicamento relationis realis. Quando autem dicitur verum cum ente conuerti, intelligi debet de vero transcendentali, vt diximus n. 7. Adde quòd possunt effici enuntiationes veræ in quouis prædica-

mento: & ita veritas ratione obiecti, seu materiæ, est de transcedentibus, sicut relatio prædicamentalis vagatur per omnia prædicamenta ratione rerum, inter quas reperiri potest.

18. Ad argumenta alterius partis, quòd veritas sit relatio realis, sic respondeo, ad primum quidem, veritatem sumptam pro relatione, non esse perfectionem simpliciter ipsius intellectus, nec actuum eius: sed si sumatur pro fundamento talis relationis, nimirum pro adæquatione intellectus, actuumque eius cum obiecto, aliquando erit perfectio simpliciter, quando scilicet iudicium, siue actus intellectus ex essentiali & specifica sua differentia, seu perfectione habet vt sit conformis obiecto; cuiusmodi est actus scientiæ, actus fidei supernaturalis. Aliquando verò erit tantùm perfectio secundùm quid, quando nimirum actus ex intrinseca sua ratione non habet indefectibilem, & necessariam conformitatem cum obiecto, sed potiùs aliquam imperfectionem incerti, confusi, obscuri, intrinsecè includit, vt est opinio. Relatio verò, quæ ex huiusmodi adæquatione dicitur consurgere, nihil addit perfectionis intrinsecæ ipsi actui.

Ad secundum dico denominationem veri conuenire iudicio absque fictione: non tamen peti à relatione illa actuali, sed à commensuratione, & adæquatione eius cum obiecto, vt dixi in responsione ad 9. num. 13.

Respondeo ad tertium, relationes, quæ fundantur in mensura, aliquando reales esse, aliquando non, vt explicatum est num. 52. & 90. de relatione. Nam in ista enunciatione, *chimæra est ens fictum*, reperitur veritas realis: & tamen non est in ea relatio realis ad obiectum, quia entis ad non ens non est relatio realis, saltem prædicamentalis, vt ibi diximus. Veritas autem debet esse eiusdem rationis in omnibus; & consequenter non debet esse posita in relatione reali; siue alioquin resultet inter conceptum, & obiectum, siue non.

19. Secunda sententia videtur esse Soncinatis *6.* Metaph. q.17. & Capreoli in 1. d. *19.* q. 3. concl. 3. existimantium veritatem esse aliquid reale, & absolutum in actu cognitionis. Licet enim velint veritatem includere etiam respectum, nolunt tamen ipsum esse prædicamentalem, sed *secundùm dici.*

Probatur autem hæc sententia primò, quia, vt iam dicebamus, veritas est perfectio simpliciter ipsius intellectus, actuumque illius; quæ perfectio non potest prouenire à relatione, cùm proprius eius conceptus non sit perficere subiectum in se, sed ordinare ad aliud. Secundò, quia in hoc iudicio *chimæra est ens fictum*, est veritas realis absque relatione reali judicij ad chimæram, quia entis ad non ens non est relatio realis: & veritas debet esse eiusdem rationis in omnibus. Tertiò, patet in veritate intellectus diuini. Nam si cognitio eius comparetur ad primarium obiectum, nempe ad essentiam diuinam, non distinguitur ex parte rei ab illa, & sic non est relatio realis inter vtrumque; si verò comparetur ad crea-

turas, non poteſt referri realiter ad illas; eſt ergo aliquid abſolutum.

Ad hæc reſpondetur ſicut reſponſum eſt numero præcedenti, videlicet iudicium denominari verum abſque fictione, ratione adæquationis eius cum obiecto, quæ eſt fundamentum relationis veritatis, & quaſi veritas radicalis. Item veritatem eſſe perfectionem intellectus, ſi ſumatur pro veritate radicali, ſeu pro huiuſmodi adæquatione cum obiecto. Ad tertium dicitur in illa propoſitione, *chymæra eſt ens rationis*, eſſe veritatem realem ex parte eiuſdem adæquationis, quia intellectus iudicat rem vt eſt; ſed loquendo de formali veritate, hæc eſt relatio rationis, vt explicatum eſt in ſententia Durandi: & ſimiliter veritas diuini intellectus; quæ tamen ſumpta radicaliter, eſt ſumma perfectio in Deo, vt dictum eſt numero 13.

Poteſt etiam dici veritatem formalem in communi dicere relationem, abſtrahendo à reali & rationis; & deinde eſſe realem in ijs, in quibus reperiuntur neceſſariæ conditiones ad relationem realem, de quibus qu. de relatione: in alijs autem eſſe relationem rationis, vt in Deo, vel circa non ens, vel non exiſtens.

20. Tertia ſententia eſt Suaris diſput. 8. Metaph. ſect. 2. num. 5. & ſequentibus, veritatem non eſſe aliquid ſuperadditum intrinſecè ipſi iudicio, ſiue relatiuum, ſiue abſolutum, ſed eſſe ipſum actum cognitionis, connotando obiectum ſic ſe habens, ſicut cognoſcitur. Et hæc ſententia eſt valde probabilis, quam ſic declaro.

Veritas eſt conformitas inter actum intellectus, & rem intellectam, ex communi modo dicendi: ſed hæc conformitas non eſt aliquid diſtinctum ab actu intellectus, ergo neque veritas. Probatur minor, quia illa conformitas conſiſtit in repræſentatione obiecti ſicuti eſt; ſed actus intellectus per ſe immediatè repræſentat obiectum ſicuti eſt; ergo per ſe immediatè eſt conformis obiecto abſque vlla entitate, ipſi ſuperaddita. Minor patet, quia ſi actus intellectus non repræſentaret per ſe immediatè obiectum ſicuti eſt, eſſet per ſe difformis obiecto, & conſequenter formaliter falſus.

Secundò actus intellectus in ſe ſolitariè conſideratus, eſt obiecti cognitio, antequam concipiatur illi aduenire aliqua relatio, aut aliquid aliud. Priùs enim debet cognoſci obiectum, quam concipiatur referri ad potentiam cognoſcentem, vel contrà, quia hæc relatio fundatur in cognitione. Vel ergo in illo priori repræſentat obiectum vt in ſe eſt, vel non? ſi non: ergo illi difformis eſt, & conſequenter falſus. Si repræſentat: ergo verus eſt per ſe abſque vllo addito. Et ita illa conformitas non erit quid diſtinctum ab ipſo actu, obiectum, vt in ſe eſt, attingente.

21. Quod autem veritas præter actum intellectus, connotet obiectum ita ſe habens, ſicut per actum repræſentatur; probatur quia actum eſſe verum, dicit aliquid amplius quàm eſſe actum ſimpliciter: vnde, cum non dicat aliquid ipſi ſuperadditum, ſiue abſolutum, ſiue relatiuum, vt

iam ostensum est, reliquum est vt addat connotationem, seu concomitantiam obiecti, eo modo se habentis sicut intelligitur, seu iudicatur: quo fit vt mutato obiecto enunciatio transeat de vera in falsam, nullâ factâ mutatione in enunciatione ipsa. Si enim veritas præter actum intellectus non includeret obiectum, eo modo se habens sicut concipitur, non mutaretur solo objecto mutato.

Si quis autem pertinaciùs isti sententiæ repugnare voluerit, dicet actum intellectus, attingentem obiectum vt in se est, esse verum radicaliter, & fundamentaliter, non verò formaliter, donec relatio formalis conformitatis accesserit: sicut duo alba in eodem gradu, non sunt formaliter similia per albedines, sed per relationes superadditas: & huiusmodi repræsentationem obiecti sicuti est, esse solummodo veritatem radicalem, non formalem.

SECTIO III.

Vtrum in simplici mentis apprehensione sit veritas formalis.

22. EX occasione tractationis de veritate enunciationis, oritur difficultas, vtrum in simplici mentis apprehensione reperiatur quoque veritas, & falsitas formalis, de qua nobis aliqua dicenda sunt duabus sequentibus sectionibus. Itaque prima sententia asserit non solùm in secunda mentis operatione, hoc est in compositione, & diuisione veritatem formalem reperiri, sed etiam in simplici mentis apprehensione. Ita Ferrariensis primo contra gentiles cap. 59. & 60. Soncinas 4. Metaph. cap. 2. q. 17. Fonseca q. 6. sectione 4. Conimbricenses primo de interp. cap. 1. q. 5. art. 2. & alij.

Probatur primò hæc sententia ex Aristotele lib. 3. de anima, cap. 6. textu 26. vbi expressis verbis dicit intellectum cognoscentem quidditatem rei absque affirmatione, vel negatione, verum esse, sicut visio proprij sensibilis vera est, vt ante asseruerat, lib. nimirùm 2. cap. 6. textu 63. Item 9. Metaph. cap. vltimo, dicit veritatem esse in simplici cognitione, quatenus apprehenditur res secundùm propriam naturam, & quidditatem.

Probatur secundò: veritas formalis est conformitas, & adæquatio cognitionis cum re cognita, vt visum est supra; sed inter simplicem apprehensionem, attingentem rem vt est, & ipsam rem apprehensam est talis conformitas, & adæquatio; ergo in ea est veritas. Probatur minor. Simplex apprehensio est cognitio alicuius rei. Vel ergo talis res repræsenta-

tur per talem cognitionem, vel non? ſi non: ergo non cognoſcitur, nec eſt obiectum illius, contra ſuppoſitionem: ſi repræſentatur, ergo illi conformatur & adæquatur; quia inter repræſentans, & repræſentatum conuenientia quædam neceſſariò interuenit. Vnde Ariſtoteles 3. de anima cap. 8. textu 37. dixit animam intelligendo fieri omnia, quia per repræſentationem omnibus conformatur.

Probatur tertiò ex communi modo loquendi. Ille enim verum de homine dicitur formare conceptum, qui illum apprehendit vt animal rationale. Quare ſicut verum aurum dicitur illud, quod habet propriam auri naturam, ita verus auri conceptus dici debet, qui conformis eſt intentionaliter, & quoad repræſentationem vero auro, quia res omnis, quæ ſuæ menſuræ adæquatur, propriè vera dicitur: illius autem cognitionis menſura eſt illud verum aurum.

Probatur quartò, quia in cognitione diuina, & angelica eſt perfectiſſima veritas; & tamen nulla eſt in ea compoſitio, nulla diuiſio; ergo veritas quoque erit in cognitione noſtra ſimplici.

23. Hæc & ſimilia argumenta facilè diluentur, ſi priùs adnotatum fuerit, duplicem in intellectu poſſe diſtingui veritatem tranſcendentalem; alteram quatenus eſt ens, & per comparationem ad ſuum exemplar, quod in mente diuina reſidet; & hæc eſt illi communis cum cœteris entibus, vt explicuimus num. 1. Altera conuenit illi quatenus eſt cognoſcens formaliter & per comparationem ad ſuum obiectum, tanquam ad menſuram, & regulam cognitionis eius: vnde ſi illud attingat, & cognoſcat vt eſt, vera erit eius cognitio. Hanc autem veritatem à priori diuerſam eſſe, ex eo conſtat, quòd prima eſt ab eo inſeparabilis. Siue enim cognoſcat obiectum vt eſt, ſiue non, ſemper eius cognitio habet veram eſſentiam, & naturam cognitionis, & ideò conformis eſt ideæ diuini intellectus. Vnde licet iſta propoſitio, *homo eſt equus*, careat ſecundâ veritate, & ex hoc ſimpliciter falſa ſit: tamen cùm veram habeat propoſitionis eſſentiam, & regulis Dialecticæ conformis ſit, atque ideæ propoſitionis quæ in diuina mente ſubſiſtit, vera eſt veritate communi cœteris entibus, vt rectè docet Diuus Thom. 1. p. q. 16. a. 8. ad 3.

Cœterùm authores iam allatæ ſententiæ vocant ſecundam veritatem, quæ conuenit intellectui per comparationem ad obiectum, veritatem formalem, ſiue ſermo ſit de ſimplici apprehenſione intellectus, ſiue de ſecunda eius operatione, ſeu iudicio. Qui autem nolunt veritatem formalem conuenire ſimplici apprehenſioni, vocant iſtam veritatem, etiam tranſcendentalem, quia ſicut res quælibet naturalis dicitur vera veritate tranſcendentali ex eo quod aſſequitur ſimilitudinem diuini exemplaris, ſeu ideæ, tanquam propriæ regulæ, & menſuræ: & ſicut domus dicitur vera domus veritate ſimiliter tranſcendentali, quia conformis eſt ideæ Architecti, tanquam propriæ menſuræ: ita intellectus quatenùs cognoſcens eſt, debet dici verus veritate tranſcendentali in ordine ab obje-

ctum, quando habet similitudinem eius, seu quando cognitio eius conformis est ipsi obiecto cognito, quia tunc obiectum habet rationem regulæ, & mensuræ respectu talis cognitionis. Et hæc veritas conuenit non solùm iudicio, sed etiam simplici apprehensioni intellectus, quando attingit obiectum vt in se est.

24. Vnde præter hanc veritatem, conuenientem intellectui per comparationem ad obiectum, & inquantum est cognoscens, admittunt isti Authores aliam, quam formalem vocant, eamque denegant simplici apprehensioni, quia verum formale ex Diuo Thoma, eodem loco, importat verum, vt cognitum: intellectus autem per simplicem apprehensionem non cognoscit verum.

Dices: talis conformitas simplicis apprehensionis cum obiecto, potest cognosci ab intellectu per alium actum reflexum simplicis apprehensionis: cùm enim sit quoddam ens, est intra latitudinem obiecti illius: ergo tunc veritas in tali conformitate consistens, erit in intellectu simplici vt cognita.

Respondetur vt supra numero 38. quæstionis præcedentis, intellectum cognoscere huiusmodi conformitatem apprehensione simplici, quidditatiuè, quod est cognoscere per modum simplicis expressionis: non verò denominatiuè, quod est cognoscere se esse actualiter conformem rei, & habere cum ea comparationem, seu æqualitatem, quod includit iudicium, & compositionem. Vide quartam, & quintam rationem sequentis sententiæ, vnde eruitur alia solutio.

25. Ex quibus soluta manent omnia argumenta superiùs allata. In primo enim Aristoteles loquitur de veritate transcendentali per ordinem ad obiectum: vnde veritas potest esse in sensu, & intellectu apprehendente *quod quid est*, tanquam in re vera, vt loquitur D. Thomas loco iam citato primæ partis, non tanquam cognitum in cognoscente, quod importat nomen veri formalis.

Ad secundum dicitur conformitatem cognitionis cum re cognita, esse veritatem etiam transcendentalem, nisi talis conformitas cognoscatur, quod solum conuenit intellectui componenti, & diuidenti.

Ad tertium eodem modo respondetur simplicem conceptum auri, esse verum conceptum, veritate transcendentali in ordine ad obiectum, tanquam ad mensuram; non autem veritate formali.

Ad quartum dico cognitionem angelicam & diuinam, quantumuis simplicem, æquipollere nostro iudicio, & ideo veritatem formalem in ea reperiri, non in nostra.

SECVNDA PARS SECTIONIS.

26. SECVNDA sententia negat veritatem formalem reperiri in simplici mentis apprehensione, solumque secundæ & tertiæ conuenire contendit. Ita Caietanus 1. p. qu. 16. art. 2. Blasius à conceptione disp. 23. Metaph. q.1. vbi vult opinionem hanc communem esse Thomistarum: eandem insinuat Durandus in 1. d. 19. q. 5. num. 14.

Probatur primò ex Arist. multis in locis, l.1. de interpr. c.1. expresse asserit in conceptu simplici, & in simplici voce, nec veritatem esse, nec falsitatem *sed verum, falsumque*, inquit, *in compositione, diuisioneque consistit.* libro 3. de anima, cap. 6. textu 22. ait *falsitas enim in compositione semper consistit.* Et idem insinuat de veritate. Et initio eiusdem capitis textu 21. inquit, *at in quibus iam falsitas, & veritas inest, in hisce compositio quædam iam est conceptuum intellectus.* Et 6. Metaph. c. 3. sub finem, ait circa simplicia, & *quod quid est*, non esse veritatem, neque in intellectu, neque in rebus. Idem alibi sæpè.

Confirmatur authoritate Diui Thomæ 6. Metaph. lect. 4. initio, vbi ait, *voces incomplexæ neque verum neque falsum significant.. & cùm voces sint signa intellectuum, similiter dicendum est de conceptionibus intellectus: quæ enim sunt simplices, non habent veritatem, neque falsitatem: sed solùm illæ quæ sunt complexæ per affirmationem, vel negationem.* Et 1. p. q. 16. art. 2. in fine *propriè loquendo veritas est in intellectu componente, & diuidente: non autem in sensu, neque in intellectu cognoscente quod quid est.* Idem habet, 1. contra gent. cap. 59. ratione prima: & q. 1. de veritate, art. 3. & alibi.

27. Probatur secundò ex communi hominum sensu, & existimatione. Neque enim dicimus illum qui profert simplex vocabulum, vt *hippocentaurus*, verum aut falsum dicere, vt expresse etiam docet Aristoteles cap. 1. de interpretatione. Si verò addat *hippocentaurus est homo*, statim dicimus ipsum errare, & falsum proferre.

Probatur tertiò: in simplici cognitione non est falsitas; ergo neque veritas. Antecedens patet ex Aristotele 2. de anima c. 6. textu 63. lib. 3. c. 6. textu 21. lib. 4. Metaph. c. 5. textu 24. Consequentia etiam clara est, quia veritas & falsitas contraria sunt: contraria autem eidem subiecto vicissim inesse possunt, ex eorum definitione.

Probatur quartò. Vltima perfectio intellectus est veritas vt cognita: in eam quippe tendit tanquam in terminum, quo adepto conquiescit: ergo debet attingi per nobilissimam eius operationem, quia finis, & vltimus terminus cuiuslibet rei, pertinere debet ad vltimum, & perfectissimum eius motum, cùm fine possesso, cesset omnis motus: at perfectissimus motus, seu operatio intellectus est iudicium, non verò simplex

apprehensio : ergo veritas formalis reperiri debet in secunda mentis ope-
ratione , non verò in prima.

Omnia constant præter vltimam minorem , quæ tamen facilè proba-
tur primò, quia non quiescit intellectus in simplici apprehensione rei,
sed vlterius tendit ad ferendum de ea iudicium : vndè simplex apprehen-
sio , naturâ suâ ordinatur ad secundam : ideoque est imperfectior illa.
Imo tertia operatio , seu discursus ministrat iudicio , & ad ipsum ordina-
tur , quia intellectus non discurrit , nisi vt perfectum de re iudicium for-
met:& ideo quia Angeli simplici cognitione æquiualente iudicio, perfectè
cognoscunt quidquid in rebus existit, non egent discursu. Secundò,
quia vt ait D. Thomas primo contra gent. cap. 59. ratione tertiâ , sicut
in naturalibus simplicia sunt in potentia respectu mixtorum, & partes
respectu totius ; ita intellectus apprehendendo incomplexa , adhuc est in
potentia respectu compositionis, vel diuisionis, ac proinde nondum per-
tingit ad vltimam sui perfectionem in intelligendo.

28. Probatur quintò: veritas formalis est adæquatio , & conformitas
intellectus cum re cognita , vt etiam vult opposita sententia : sed in sim-
plici apprehensione non reperitur talis adæquatio ; reperitur autem in iu-
dicio : ergo in iudicio, non verò in simplici apprehensione , reperitur ve-
ritas formalis. Probatur minor , quia tunc est adæquatio intellectus cum
re intellecta , quando gradus in re existentes , vt gradus entis , substantiæ
viuentis , animalis representantur intellectui eo modo quo sunt in ipsa
re ; hoc est , vt coniuncti, & vniti inter se : at sic non repræsentantur per
simplicem apprehensionem : hæc enim huiusmodi gradus præcisiuè, &
abstractiuè tantummodo attingit , nunc vnum, nunc alium ; neque eos
inter se, aut cum re ipsa componit , sed hoc pertinet ad secundam men-
tis operationem , seu propositionem, in qua reperitur verbum connec-
tens prædicatum cum subiecto : ergo in secunda mentis operatione repe-
ritur prædicta adæquatio , & consequenter veritas formalis , non autem
in prima

Probatur sextò. Quia , vt rectè docet D. Thomas , 1. p. q. 16. art. 2.
& q. primâ de veritate, articulo 3. tunc res vera est quando habet formam
naturæ suæ propriam. Forma autem propria intellectus , quatenus est
cognoscens , est similitudo rei cognitæ, per quam adæquatur, & confor-
matur illi intentionaliter , & repræsentatiuè : ergò tunc erit verus quan-
do huiusmodi similitudinem, & adæquationem assequitur : & hæc omnia
sunt clara , & à contrarijs etiam Authoribus concessa. Atqui prædicta si-
militudo , & adæquatio non habet rationem formæ propriæ intellectus,
quatenus cognoscens est , nisi quando iudicat ; ego in eo non reperitur
veritas formalis , nisi per iudicium , & secundam operationem.

29. Probatur assumptum primò , quia propria forma cuiusque rei at-
tendi debet ex eo quod est præcipuum in illa re: iudicium autem est præ-
cipua forma, seu præcipua operatio ipsius intellectus, vt cognoscens est,

sicut ostendit quarta ratio. Secundò, quia forma non censetur propria alicuius rei, quando est communis illi cum alijs rebus: conformitas autem & adæquatio, quam habet intellectus cum obiecto per simplicem apprehensionem, est illi communis cum visu, phantasia, cæterisque potentijs cognoscitiuis; quam vero habet per iudicium, illi propria est, eique conuenit prout à cœteris potentijs cognoscitiuis distinguitur, & quatenus modo sibi proprio operatur, & intelligit: ergo verus tantùm denominari potest veritate sibi propriâ & formali, quando iudicat de obiecto cognito.

Ex his colligitur, ad veritatem formalem tria necessariò requiri. Primum est, vt similitudo obiecti sit in eo quod verum nominatur; vnde veritas formalis non potest esse in rebus non cognoscentibus. Secundum, vt illa similitudo cognoscatur ab habente illam; defectu cuius veritas formalis non est in sensibus. Tertium, vt cognoscatur non solùm in actu signato, quidditatiuè, & abstractiuè; sed etiam denominatiuè, comparando formam illam cum obiecto, & iudicando illi esse confórmem, & adæquatam: quod cum non competat simplici apprehensioni, non potest in ea esse veritas formalis, nisi materialiter, inchoatiuè, & seminaliter, quatenus simplices apprehensiones, seu conceptus sunt materia, ex qua constituitur propositio, vel circa quam intellectus versatur: quando iudicat, & propositionem efformat, cognoscendo in actu exercito conformitatem, & adæquationem sui cum obiecto, & ita attingendo veritatem formalem.

TERTIA PARS SECTIONIS.

Soluuntur allatæ rationes.

30. SVPRADICTAE rationes efficaces apparent, & totum negotium confecisse videntur. Nihilominus, quia prima sententia probabilitate non caret, earum solutionem hic tradere non piguit: igitur.

Respondeo ad primam, quæ ex authoritate Aristotelis sumpta est, sufficienter apparere ex locis in prima sententia allatis, Aristotelem non denegare simplici apprehensioni veritatem formalem per ordinem ad obiectum, cùm eam sensibus etiam tribuat: & malè à secunda sententia eam vocari transcendentalem, cùm ei non conueniat vt res est, & per ordinem ad ideam diuini intellectus, sicut cœteris rebus, sed vt cognitio est, & per ordinem ad obiectum. Deinde vt notatum est numero 23. talis veritas maximè diuersa est à prima, quia inseparabiliter inest cognitioni, ista autem facilè mutatur, quod est contra communem intelligentiam rationis transcendentalis, quæ rem semper comitari solet.

Tantùm ergo vult Aristoteles veritatem formalem complexam reperiri in compositione, & diuisione: incomplexam verò, & simplicem in simplici apprehensione. Illa complexa dicitur, quia ex coniunctione vnius cum alio per iudicium nascitur: hæc verò simplex, quia simplicem conformitatem imaginis cum obiecto, & prototypo significat, aut conceptuum compositione caret. Et quia complexa perfectior videtur, eo quòd securiorem reddit intelligentem, & cognitionẽ obiecti ampliorem importat, ideò quandam analogiam inducit comparata ad veritatem incomplexam: ex quo fit vt nomine veritatis absolutè prolato significetur veritas complexa, sicut nomine entis, substantia, quia ex communi dialecticorum regula, nómen analogi absolutè, & absque moderatione prolatum supponit pro principali. Nec aliud vult Aristoteles, aut Diuus Thomas locis allegatis.

Aliam habet solutionem Ferrariensis 1. contra gent. cap. 59. versus finem, §. *ad dubium orgo motum dicitur.* Videlicet veritatem posse esse in aliquo duobus modis, primo subiectiuè tanquam formam in subiecto, & sic est in sensu, & simplici apprehensione. Secundò obiectiuè, hoc est, tanquam cognitam, & sic est in sola compositione, & diuisione. Vnde quoties Aristoteles, & D. Thomas dicunt veritatem pertinere ad compositionem, & diuisionem intellectus, loquuntur de veritate, vt cognitâ. Et ratio est, quia quando dicimus veritatem esse in intellectu cognoscente, propriè significatur, quòd est in eo, vt cognita, seu quòd ab eo cognoscitur. Hoc autem conuenit illi tantùm in compositione, & diuisione, vt explicabitur sectione quintâ.

31. Respondeo ad secundam, aliud esse dicere verum, & aliud verum formare conceptum. Nam verum dicere, est affirmare aliquid esse, vel non esse, vt supra tetigimus; & hoc solùm fit in compositione: formare autem verum conceptum est elicere conceptum, conformẽ rei intellectæ quod contingit etiam in simplici apprehensione. Idemque valet in simplici voce, quæ veritatem habet simplicem quatenus conformatur suo significato, seu prout est signum veri conceptus formalis, aut obiectiui. Nam hæc vox *homo*, significat verum hominem, & est verum illius signum: alioquin non posset inducere intellectum ad verum conceptum hominis.

Respondeo ad tertiam, quidquid sit de antecedente, quod citò examinabimus, negando consequentiam: ad cuius probationem dici potest veritatem, quæ est in simplici apprehensione, carere contrario, esseque diuersam à veritate, quæ est in compositione, sicut ipsa compositio à simplici apprehensione diuersa est. Vnde, licet error, & deceptio veritati compositionis contrarientur, nulla tamen est falsitas opposita veritati simplici. Cuius ratio est, quia inter intellectum simplicem, & obiectum cognitum necessariò reperiri debet positiua conformitas in ratione repræsentantis, & repræsentati: ergo non potest reperiri difformitas positiua, quæ esset falsitas opposita, quia si repræsentatur, est conformitas, & si non repræ-

ſentatur, non eſt obiectum, & ſic eſt tantùm difformitas negatiua, hoc eſt, non repræſentatio rei, quæ non eſt obiectum. Vnde non poteſt vocari propriè falſitas, alioquin idem actus haberet infinitum numerum falſitatum reſpectu eorum, quæ non repræſentaret, & quæ non eſſent eius obiecta.

Adde quòd non eſt opus vt in omni ſubiecto, in quo vnum contrarium exiſtit, poſſit etiam aliud ineſſe. Nam ſcientia ob euidentiam obiecti, tantâ vi inhæret intellectui, vt non patiatur contrarium errorem introduci. Denique, vt dicitur in definitione contrariorum, quando vnum contrarium ineſt à natura, alterum ineſſe non poteſt: veritas autem poteſt dici naturalis, reſpectu ſimplicis apprehenſionis.

32. Reſpondeo ad quartam, concedendo veritatem, vt cognitam: eſſe maiorem perfectionem in intellectu, quam non cognitam, atque adeò debere attingi per nobiliorem operationem, hoc eſt judicium: ſed non inde ſequitur, quòd veritas, quæ eſt in prima operatione, non ſit aliqualis perfectio intellectus, aut quòd non ſit aliqualis veritas formalis, licet non ita perficiat intellectum, ac dum cognoſcitur per iudicium.

Adde ex Ferrarienſi citato capite 59. ſub finem, ſimplicem apprehenſionem, & compoſitionem poſſe dupliciter comparari: primo inter ſe in ratione cognitionis; ſecundò in ordine ad rem intellectum, vt ſcilicet ſunt cognitiones eiuſdem rei; primo modo ſimplex apprehenſio perfectior eſt, inquit, quia ſimplicior eſt, & intima rei penetrat, quia proprium illius obiectum cenſetur eſſe quidditas rei. Secundo modo, cognitio complexa perfectior eſt ſimplici, quia per ſimplicem non cognoſcuntur omnia quæ ſunt in re, benè autem per complexam, quæ hoc modo ſimplicem includit.

Reſpondeo ad quintam. Duplicem poſſe eſſe adæquationem intellectus cum re intellecta; aliam completam, & perfectam; aliam incompletam. Hæc conuenit primæ apprehenſioni; illa iudicio & compoſitioni. Licet enim ſimplex apprehenſio, concipiendo animal rationale in homine, non vniat vtrumque, aut inter ſe, aut cum homine (quod tamen infra examinabimus) verè apprehendit animal, & rationale iuxta propriam rationem vtriuſque: & ita vtrique eſt adæquata, atque adeò vera. Quod autem ambo non vniat, tantùm probat, eam non attingere omnia, quæ ſunt in re, ſecundùm omnes rationes & conditiones, & ita non habere completam, & omnimodam adæquationem cum re, ſicut judicium.

33. Reſpondeo ad ſextam, negando aſſumptum: ad eius primam probationem concedo propriam, & perfectam formam cuiuſque rei attendi debere ex eo quòd eſt præcipuum in illa re: ſed forma propria, minùs perfecta, poteſt attendi ex eo quòd in re illa minùs præcipuum eſt. Vnde ſimilitudo, & adæquatio completa, & perfecta intellectus cum re cognita, attenditur ex judicio: incompleta verò, & minùs perfecta, attenditur ex ſimplici apprehenſione.

Ad secundam eiusdem assumpti probationem dico iudicium esse etiam commune homini cum Angelis; itavt sit etiam simplex qualitas in vtrisque, ex probabili sententia. Vnde ex hac parte simplex apprehensio, & similitudo obiecti per eam acquisita, est forma magis propria homini quàm iudicium, vel similitudo obiecti comparata per iudicium. Deinde adæquatio cum re cognita, alio modo conuenit intellectui simplici, & alio visui, cœterisque sensibus: quia sensus in exterioribus tantùm accidentibus occupantur; intellectus verò interiorem quidditatem attingit. Denique visus, inquantum est adæquatus obiecto, & illius similitudinem habet, denominatur verus; ergo talis adæquatio debet esse forma eius propria, juxta rationem prædictam: & tamen est illi communis cum auditu, cœterisque sensibus. Infirma ergo est illa ratio.

SECTIO IV.

Vtrum falsitas in simplici apprehensione reperiatur.

34. PRIMA sententia est quorundam recentiorum supra primam partem Diui Thomæ quæst. 17. in simplici apprehensione reperiri falsitatem æquè, ac veritatem. Probatur primò. In cognitione sensus potest esse falsitas: ergo & in simplici apprehensione intellectus. Consequentia est clara, quia vtrobique est simplex & incomplexa cognitio, & similis omninò modus attingendi obiectum: vnde Aristoteles 3. de anima cap. 6. textu 26. comparat intellectum in cognitione simplicium cum visu. Deinde simplex apprehensio obiectum attingit iuxta quod sensus annunciant: ergo si sensus fallitur, necesse est ipsam quoque falli. Nam simili ratione probat idem Aristot. eodem lib. textu 161. imaginationem falli, quia sensus, vnde haurit species, interdum fallitur.

Probatur verò antecedens ex eodem textu 161. Vbi expressè dicit Aristoteles sensum propriorum sensibilium esse verum, aut rarò admodum suscipere falsitatem. In sensu verò circa sensibilia communia, vt circa motum, & magnitudinem, maximè errorem, deceptionemque fieri, & contingere posse. Idemque docet D. Thomas 1. parte q. 17. art. 2. quòd scilicet circa propria sensibilia sensus non habet falsam cognitionem, nisi per accidens, & in paucioribus ex indispositione organi: *de sensibilibus verò communibus, & per accidens*, inquit, *potest esse falsum iudicium sensus, etiam sensu rectè disposito.* Præter quam authoritatem adest experientia: nam lingua bili infecta percipit dulcia vt amara: color rubeus nocte, vel à loco remoto visus, apparet niger: quadrata videntur rotūda &c.

Probatur secundò: in simplici apprehensione reperitur inadæquatio, & difformitas cum obiecto; ergo in ea reperitur falsitas. Consequentia

est euidens, quia de oppositis philosophandum est modo opposito. Cum ergo veritas simplicis apprehensionis consistat in conformitate, & adæquatione eius cum re cognita: si in ea reperiatur difformitas, & inadæquatio cum obiecto, reperietur & falsitas. Vnde D. Th. loco citato primæ partis art. 4. ait quod *sicut verum ponit acceptionem adæquatam rei: ita falsum acceptionem rei non adæquatam.*

Probatur verò antecedens primò experientiâ; nam præsente aurichalco intellectus sæpè format simplicem cognitionem veri auri: & similiter cognitionem simplicem Solis, quasi bipedalis, cùm tamen sit totâ terrâ maior. Secundò probatur ratione, quia non aliunde potest prouenire deceptio, & error in secunda intellectus operatione, quâm ex deceptione primæ. Si enim simplices conceptus essent conformes rebus conceptis, iudicium non erraret in ferenda de illis sententia. Denique, vt iam dicebamus, simplex apprehensio res obiectas attingit iuxta impressiones factas in sensibus externis, & in imaginatione. Cùm ergo sensus, & imaginatio sæpè fallantur, vt dictum est in primo argumento, ex eo quòd obiectorum species imperfectè in eis imprimantur, ex quo omnis ferè deceptio radicem, & ortum habet: necesse est, vt in prima apprehensione sæpè contingat inadæquatio, & difformitas cum rebus obiectis.

35. Probatur tertiò. In rebus reperitur simplex falsitas: ergo & in simplici cognitione intellectus potest reperiri. Antecedens probatur primò ex Arist. 5. Metaph. cap. 29. text. 34. quem citat D. Th. 1. parte q. 17. art. 1. vbi ait falsa esse, *quæ apta nata sunt apparere qualia non sunt, aut quæ non sunt*, quomodò aurichalcum habet similitudinem auri, & stannum argenti. Secundò artefacta quæ deficiunt à forma artis, nec assequuntur ideam, & exemplar, existens in mente artificis, dicuntur falsa, vt docet ibidem D. Thomas; quomodo falsa domus dicitur, quæ non est conformis regulis artis domificatoriæ, & ideæ architecti.

Consequentia verò ostenditur, quia sicut res falsa dicitur per simplicem difformitatem, quam habet cum intellectu, seu cum propria idea, quia hæc est mensura, & regula illius: ita, cùm obiectum sit mensura, & regula simplicis apprehensionis intellectus, si ei non adæquetur, & commensuretur, erit illi difformis, ac proinde falsa. Quòd autem sæpè non adæquetur obiecto, patet ex allatis exemplis aurichalci, stanni &c.

Denique in simplici apprehensione reperitur veritas, ergo & falsitas reperiri potest, quia contraria sunt circa idem subiectum.

36. Pro solutione prædictorum, nota primò ex Ferrariensi 1. contra gent. cap. 59. §. *pro intelligentia eorum quæ in secundo dubio tanguntur*: duobus modis intelligi posse in simplici apprehensione reperiri falsitatem, scilicet per se, vel per accidens. Per se quidem, si ex propria eius ratione illi conueniret difformitas cum suo obiecto: per accidens verò, si per aliquam rationem extrinsecam, illi adiunctam, scilicet compositionem, vel diuisionem. Et hoc modo Diuus Thomas capit

citato contra gentiles ratione secundâ ait intellectum simplicem, attinguendo quidditatem, siue definitionem rei, esse per accidens falsum, inquantum definitio includit aliquam complexionem. Et q. 1. de veritate art. 12. & lib. 1. sent. dist. 19. q. 5. art. 1. ad 7. ait definitionem non esse falsam, nisi quatenus affirmationem falsam implicat. Quæ non debent intelligi de inclusione compositionis aut affirmationis formali, quia sic non differret à secunda mentis operatione; sed de inclusione virtuali, quatenus ex definitione per simplicem operationem concepta, nata est sequi propositio per secundam mentis operationem. Nam ex hoc quòd intellectus simpliciter concipit de circulo hanc definitionem *figura quadrata*, habet vt per secundam operationem, hanc propositionem formet, *circulus est figura quadrata*.

Vnde ex duplici capite falsitas cadit per accidens in simplicem apprehensionem, vel quia est occasio, vt formetur propositio falsa per secundam operationem: vel quia definitio, seu quidditas rei, quæ dicitur esse proprium eius obiectum, includit aliquam compositionem, vt *animal rationale*.

37. Nota secundò, duplicem posse distingui difformitatem in intellectu respectu alicuius rei; positiuam scilicet, & negatiuam. Positiua est quando intellectus attribuit ipsi rei conceptum alienum, aut ab ea proprium remouet per assertionem; quod fit in compositione, & diuisione, vt si dicat *Petrus non est risibilis*, *Petrus est equus*. Et hæc est propria falsitas, errorque nuncupatur. Difformitas negatiua nihil aliud est, nisi carentia conformitatis cum aliqua re: quando nimirum intellectus concipit quidem rem aliter ac est, seu secundùm aliquem modum, quem res non habet, vt cum apprehendit stannum tanquam argentum: sed tamen illi non attribuit modum illum, nec vllum alium conceptum alienum: vnde hæc difformitas dicitur ignorantia, vt habetur ex Arist. 9. Metaph. cap. 12. quia intellectus non apprehendendo id quod est in re, aut secundùm quod est in illa, dicitur ignorare quod non apprehendit.

Quapropter hæc disconuenientia negatiua, non potest dici falsitas, quia alioquin nullus esset conceptus simplex, qui non esset falsus, quia nullus est qui respectu aliquarum rerum non sit difformis: nam conceptus repræsentans hominem, eo ipso non repræsentat equum, estque illi negatiuè difformis. Imò idea, quæ in diuina mente repræsentat leonem, falsa dicenda esset, quia vt sic, non est naturæ humanæ conformis. Quod est absurdum. Idemque cum proportione dicendum est de sensibus. His præmissis.

37. Respondetur ad superiora argumenta. Ad primum quidem Aristotelem, & Diuum Thomam tantum velle, in sensibus esse falsitatem per accidens, extrinsecè, & occasionaliter, quatenus ob indispositionem organi, vel debilem specierum impressionem, aut earundem permixtionem, & confusionem, fiunt sensationes confusæ, ex quo præbetur oc-

casio tum ſenſibus internis, tum ipſi intellectui concipiendi rem vnam pro alia, aut ferendi falſum iudicium. Semper tamen ipſa cognitio ſenſus eſt formaliter, & intrinſecè conformis obiecto cognito, & ſenſato quia neceſſe eſt eſſe conformitatem inter obiectum, & cognitionem obiecti in ratione repræſentantis, & repræſentati. Quapropter quando lingua ægroti cibum dulcem percipit vt amarum: reuera percipit amaritudinem inſidentem in bili, quâ inficitur, & ita eſt occaſio intellectui iudicandi cibum amarum eſſe. Color item rubeus videtur nocte, ſed quia ob defectum luminis, ſpecies valde remiſſas oculis inijcit: ideo vix cerni poteſt, & vt niger apparet. Turris item quadrata, ob diſtantiam apparet rotunda, quia angulorum ſpecies cum alijs confunduntur, nec clarè poſſunt partes à quibus procedunt, oculis ſubijcere; & ita de ſimilibus philoſophari licet.

39. Reſpondetur ad ſecundum, in ſimplici apprehenſione intellectus reperiri tantùm difformitatem, & inadæquationem negatiuam reſpectu eorũ, quæ non attingit: reſpectu verò ſui obiecti, ipſam ſemper habere conformitatẽ. Vnde quando ex occaſione præſentis aurichalci intellectus format ſimplicem cognitionem auri, talis ſimplex cognitio habet pro obiecto verum aurum, illique conformatur; cum aurichalco verò nec conformitatem habet, nec difformitatem, quia illud non attingit, nec reſpicit, ideoque reſpectu illius non poteſt dici falſa cognitio, ſed non cognitio eius.

Sicut igitur imago ſenſibilis, repræſentans aliquam perſonam, ſi in aliquo eam non repræſentat vt eſt, in illo non eſt imago eius, nec poteſt dici falſa illius imago, niſi tantùm extrinſecâ denominatione ab actu intellectus, qui tribuit talem imaginem ei, cuius non eſt imago, ſeu quem non repræſentat; ac proinde falſitas in compoſitione eſt, & diuiſione intellectus, non autem in re; ita, ſi per ſimplices mentis conceptus res aliqua concipiatur ſecundùm aliquem modum, quem non habet, falſi dicentur tantùm extrinſecè, & occaſionaliter, quatenùs concipiuntur habere pro obiecto rem illam, vel talem illius modum, quem re vera non habent pro obiecto, nec ad illum terminantur: & ita ſunt occaſio erroris ipſi intellectui, quatenus inde fertur ad tribuendum aliquid rei, quod in illa non eſt, vel aliquid de illa negandum, quod verè in illa eſt.

Quare ſimplex mentis conceptus ſemper fertur in rem, prout obijcitur, & non prout eſt in ſe, ac proinde ſemper eſt conformis obiecto, vt obiectum eſt, & vt cognitum eſt: quo fit vt dum ruſticus apprehendit ſolem tantum bipedalem, non fallatur, quia ob diſtantiam ſic apparet. Vel dicendum quod ſol qui nunc eſt, non eſt obiectum apprehenſionis illius, ſed Sol aliquis fictus, licet illum concipiendi occaſionem dederit uerus Sol, à quo tantùm diſſonat & diſcordat talis apprehenſio quia repræſentare debebat Solem à quo ſpecies oculis hauſerat, ſed hæc difformitas impropriam tantummodo falſitatem conſtituere poteſt.

40. Respondetur ad tertium, negando in primis antecedens, quia res naturales sunt semper veræ, quia semper sunt conformes ideæ diuinæ, à qua sumitur per se veritas earũ: quod autem habeant similitudinem rerum aliarum, vt stannum argenti, ex qua similitudine inducitur in falsam opinionem, siue iudicium; inde possunt denominari falsæ extrinsecè tantùm, & causaliter, non verò intrinsecè, & formaliter.

Item artefacta possunt dici semper vera, quia semper adæquantur ideæ, à qua procedunt, & cuius sunt effectus, quamuis non ædæquentur perfectæ ideæ, quæ in perfecto artifice reperiri potest. Verbi gratia domus, quamuis conformis non sit regulis artis domificatiuæ,, & perfectæ ideæ architecti, à qua non procedit vt à principio practico: est tamen conformis aliis regulis, quas imperfecta idea existens in architecto, ministrat, & respectu cuius dicitur effectus: vnde non debet comparari cum alia, à qua deficit; nec consequenter dici falsa domus respectu illius: sicut simplex apprehensio non comparatur cum re secundùm id, in quo eam non repræsentat, sed prout est eius obiectum.

Quod si huiusmodi defectus nullam agnoscat ideam pro causa: sed reuera domus sit difformis ideæ, à qua proximè procedit, non ideò tamen falsa domus appellanda erit, quia non procedit ab idea secundùm illum defectum, sed casu, ob potentiæ exequentis imbecillitatem, aliudve simile impedimentum: & ita non comparatur ad illam vt ad causam, vel vt ad mensuram, & regulam; ideoque per difformitatem ad illam non potest falsa denominari: sicut ipsa idea non potest falsa appellari per difformitatem ad domum, quia non habet illam pro obiecto secundùm illum defectum. Denominabitur ergo domus imperfecta, defectuosa, vel etiam mala in genere artificiosi operis, quia integritas perfectionis ad bonitatem, non ad veritatem rei pertinet: verum de hoc in Metaph. interim.

Dicamus secundò cum Diuo Thoma 1. parte q. 17. art. 1. falsitatem reperiri tùm in rebus naturalibus, modo jam explicato, nempè extrinsecè & occasionaliter: tùm in artefactis, quando à propria idea discrepant: sed non ideò reperiri in simplici apprehensione: cuius ratio est, quia artefactum comparatum ad propriam ideam, est illi difformis: at simplex apprehensio comparata ad proprium obiectum, est illi semper adæquata, nec potest esse illi difformis, vt explicatum est numero præcedenti, & sic patet solutio ad quartum, pro quo etiam vide quæ diximus numero 31. ad 3.

SECVNDA

SECVNDA PARS SECTIONIS.

41. SECVNDA sententia est Ferrariensis primò contra gent. cap. 59. Fonsecæ 4. metaph. cap. 2. q. 6. sect. 1. Suarez disp. 9. Metaph. sect. 1. num. 14. Alberti magni. 2. de anima, tract. 3. cap. 5. & aliorum multorum, pro qua citatur D. Thomas loco citato contra gentiles, & 1. parte q. 17. art. 3. & opusc. 48. c. 5. de enunciat. nimirum in simplici apprehensione non esse falsitatem formaliter, & intrinsecè.

Probatur primò ex Aristotele 3. de anima cap. 6. textu 26. vbi ait intellectum simplicem apprehendentem *quod quid est*, semper esse verum. Et 9. metaph. c. vltimo expressiùs illud inculcat. Item D. Thomas citato loco primæ partis hæc habet, *circa quodquid est intellectus non decipitur, sicut neque sensus circa sensibilia propria: in componendo verò, vel diuidendo potest decipi*. Idem asserit q. 58. art. 5. & citato capite contra gentiles, & alibi.

Probatur secundò ratione. Nulla potest esse simplex cognitio, quæ suo sit difformis obiecto, ergo non potest reperiri falsitas in simplici cognitione. Consequentia est clara, quia falsitas cognitionis est difformitas illius cum suo obiecto, vt patet ex dictis. Antecedens verò probatur euidenter, quia illa cognitio quæ obiectum suum necessariò repræsentat vt est, non potest esse illi difformis: sed omnis simplex cognitio repræsentat necessariò obiectum suum vt est: nam hoc ipso quòd obiectum cognoscitur, cognitio est repræsentatio illius, & illius imago: necesse est autem repræsentans, & repræsentatum habere inter se conuenientiam: ergo simplex notitia non potest esse suo difformis obiecto, nec consequenter falsa.

Probatur tertiò ratione Aristotelis citato loco Metaph. quam etiam habet Diuus Thomas citatis locis: quia vel intellectus per simplicem apprehensionem attingit naturam rei, vel non? si attingit, verus est, quia adæquatur obiecto: si non attingit, tunc ignorat illud, quod non percipit, atque adeò falsus dici non potest. Quomodo enim dicetur falsò cognoscere illud, quod de facto non cognoscit?

42. Respondeo ad primum, Aristotelem & Diuum Thomam, denegare simplici apprehensioni falsitatem tantùm propriam, & strictam, in qua deceptio & error consistit. Nam sicut aliquid propriè scimus per affirmationem & negationem: ita non decipimur propriè, nisi dum affirmamus quod non est; aut quod est, negamus. Eâdem quippe ratione simplici apprehensioni denegarunt veritatem formalem, propriè sumptam, vt visum est num. 26.

Respondeo secundò, Aristotelem, & D. Thomam loqui de simplici notitia quidditatum simplicium, in qua concedendum est non posse re-

periri falsitatem propriam, quia vel totaliter attinguntur, & consequenter cognoscũtur vt sunt, vel totaliter non attingũtur, nihilq; de eis intelligitur, & sic cognitio non potest falsa dici respectu earum. Quod autem hæc sit mens vtriusque Authoris, patet ex textu expresso citati loci Metaph. & ex citata quæst. 58. vbi D. Thomas rationem, quam iam dedimus, affert. Item Aristoteles 3. de anima cap. 6. initio hæc habet. *Indiuisibilium intellectio in hisce consistit, circa quæ falsitas non est*, & D. Thomas q. 17. primæ partis citata in fine artic. 3. *propter hoc*, inquit, *in cognoscendo quidditates simplices non potest esse intellectus falsus: sed vel est verus, vel totaliter nihil intelligit.*

De cognitione vero quidditatum compositarum, aliter sentiunt, quòd nimirum in ea possit esse falsitas, non tantùm extrinsecè, vt explicatum est fusè num. 38. sed etiam intrinsecè, & formaliter. Nam hæc notitia denominatur falsa simpliciter à D. Thoma, citato capite contra gentiles, dum ait hanc definitionem *animal insensibile*, esse simpliciter falsam: non potest autem sic denominari à falsitate secundæ operationis, alioquin haberet falsitatem complexam; ergo ab alia diuersa, sibi propria, & consequenter intrinseca.

Præterea dico, huiusmodi falsitatem ipsi conuenire, non tantùm per accidens, vt dictum est numero 37. sed etiam per se, vt in responsione ad 2. fusiùs explicabimus; & hoc patet ex dictis Authoribus. Nam quando locis citatis num. 34. dicit Diu. Thomas quod sensus circa propria sensibilia non habet falsam cognitionem, nisi per accidens: de sensibilibus verò communibus posse esse falsum iudicium sensus: sine dubio loquitur de falsitate per se in postremis verbis, alioquin malè in hoc duo membra distingueret. Idemque dicendum est de Aristotele, vt consideranti patebit. Quòd autem de sensu dicitur, de simplici mentis operatione intelligi quoque debet, vt patet ex dictis.

43. Respondeo ad secundum, distinguendo primum antecedens, *nulla potest esse simplex cognitio, quæ suo sit difformis obiecto*; inquantum est imago illius, concedo; inquantum est applicatio, & comparatio eius ad rem, cui non conuenit, nego. Vel, *non est difformis obiecto, comparata cum eo in esse obiectiuo, & vt obiectum est, concedo: comparata cum eo secundum esse reale, nego.* Vt enim supra diximus numero 52. de iudicio enunciationis, ipsum in ratione imaginis obiecti enunciati, esse semper ei conforme, & consequenter verum; illud tamen non obstare quò minùs sit sæpè falsum in ratione dictionis, seu affirmationis, & negationis vnius de alio: ita, licet simplex apprehensio sit semper conformis obiecto suo, vt obiectum est, seu vt per eam repræsentatur, & cognoscitur: tamen potest esse illi difformis considerato secundum se, & in esse rei; seu etiam prout illud applicat per simplicem comparationem ad rem, cui non conuenit. Pro cuius intelligentia.

Nota ex Ferrariensi cap. 59. toties citato libri primi contra gentiles §.

circa ea quæ hic dicuntur de incomplexo. Obiectũ simplicis apprehensionis, verbi gratia *animal rationale* quæ est definitio hominis, dupliciter considerari posse: primò in se absolutè, & secundùm suam naturam, præcisè sumptam per abstractionem ab omni re, quomodo nullam importat comparationem, sed dicit naturam humanam specificè, & quasi in abstracto: secundò verò quatenus apprehenditur vt quidditas, & natura huius, hoc est, hominis. Nam intellectus formans definitionem hanc, *animal rationale*, apprehendit eam vt quidditatem hominis, in quantum illam format de homine, non de lapide: sicut & visus cognoscit albedinem vt huius subiecti, quia circa particulare versatur.

44. Vnde D. Thom. capite citato, ratione secundâ dicit, intellectum incomlpexum, intelligendo *quod quid est*, apprehendere quidditatem rei in quadam compositione, siue comparatione ad rem, quia apprehendit eam vt huius rei quidditatem. Vnde infert, quod licet incomplexum, & eius definitio non sit secundùm se verum, vel falsum; tamen prout intelligitur vt huius, vel illius definitio, erit aut simpliciter falsa, si partes eius non cohæreant ad inuicem, vt si dicatur *animal insensibile*: aut falsa secundam hanc rem, prout definitio circuli accipitur vt trianguli. *Dato igitur* inquit *per impossibile quod sic intellectus diuinus solùm incomplexa cognosceret, adhuc esset verus cognoscendo suam quidditatem vt suam.*

Ex hoc rectè distinguit pater Magnanus simplicem apprehensionem in complexam, & in incomplexam. Incomplexa est vnius tantum obiecti, vel si sit plurium, eorum est per modum vnius, seu omnium æque primò, ita vt illa nihil aliud habeant in ratione obiecti, nisi solam concomitantiam, & societatem, sicut dum simul videmus plures homines. Complexa est quæ plurium est obiectorum non merè concomitanter, aut æque primò, sed cum ordine, & respectu vnius ad aliud, vt dùm videmus aquam in vase, albedinem in pariete, non verò solummodo parietem & albediem; aquam & vas; sed aquam vase contentam, aut vas continens aquam. Primo modo se res habet dum apprehenditur animal rationale glomeratim, & æque primò. Secundo autem modo dum apprehenditur animal vt ratione vtens, vel ratio vt in animali.

Differt autem hæc complexa apprehensio à iudicio, quia per eam non cognoscitur copula duorum quasi in re existentem determinatè potiùs quàm non existentem determinatè, sed anceps hæret animus an obiecta apprehensa sint inter se coniuncta, vel diuisa, ita vt neutri parti determinatè adhæreat, aut consentiat, sed tantum eorum copulam sub indeterminatione apprehendat, vt cum audit *astra sunt paria*. Quæ dicta sint absque preiudicio eorum quæ supra explicuimus qu. 1. sect. 3. dubio 3.

45. Cùm igitur modus ille cognoscendi sit naturalis apprehensioni

simplici intellectus, illi naturale quoque erit illud quod natum est sequi ex illo modo intelligendi: sed ex illo nata est sequi falsitas; quando scilicet quidditas apprehenditur vt quidditas eius, cuius quidditas non est: sicut sequitur veritas, quando apprehenditur vt cuius est: ergo in simplici apprehensione potest naturaliter reperiri falsitas formalis, & intrinseca.

Confirmatur primò ex eodem Diuo Thoma 1. parte q. 17. art. 2. ad 1. *ex eo quòd sensus*, inquit, *aliter afficitur interdum quàm res sit, sequitur quòd nunciet nobis aliquando rem aliter quàm sit, & ex hoc fallimur per sensum circa rem, non circa ipsum sentire.*

Confirmatur secundò ex Aristotele 2. de anima cap. 6. textu 63. *Visus*, inquit, *non errat esse colorem aut auditus esse sonum: sed quid sit id quod est infectum colore, vel vbi, aut quid sit id quod sonat, vel vbi.* Hoc est non fallitur visus, dum colorem percipit, quia reuera colorem aliquem attingit, sed applicando colorem alicui subiecto, cui non inest. Et similiter gustus reuera percipit aliquem saporem, *v. g.* amarorem, sed fallitur applicando illum melli, cùm sit in bili, quâ lingua est infecta. Pari ergo ratione intellectus apprehendens aurum præsente aurichalco, non fallitur apprehendendo aurum, cuius imago est, sed fallitur applicando conceptum auri, præsenti aurichalco & sic de alijs.

Respondeo ad tertium, Aristotelem loqui de cognitione rerum simplicium, vt patet ex ipsa ratione, quâ vtitur: aut de cognitione quidditatum secundum se, & quasi in abstracto; non autem de cognitione earum cum comparatione, & compositione simplici ad rem, cuius sunt quidditates, vt explicatum est in præcedenti solutione.

SECTIO V.

Quis sit specialis modus, quo veritas & falsitas in compositione intellectus reperiuntur.

46. CONCORS est Philosophorum illorum, qui veritatem formalem in simplici mentis apprehensione reperiri contendunt, sententia, ipsam speciali titulo, & modo competere iudicio, seu secundæ operationi intellectus; in explicando tamen speciali illo modo, non vnus est eorum omnium sensus. Quidam enim tantùm dicunt veritatem complexam reperiri in secunda operatione, seu enunciatione; incomplexam verò in prima. Sed hoc non est rem explicare, neque aliquid peculiare tribuere secundæ operationi; nam pari iure dici posset veritatem speciali modo reperiri in prima, quia in ea reperitur veritas incomplexa.

Alij dicunt veritatem primæ per se & primò consistere in adæquatione repræsentationis cum obiecto repræsentato: veritatem verò se-

cundæ, quamuis fiat per conceptus repræſentationis, non eſſe poſitam primò & per ſe in adæquatione repræſentationis, ſed in adæquatione dictionis, vel enunciationis cum re enunciata: ita vt videatur eſſe per accidens illi, quod verè & aptè repræſentet rationes obiectiuas prædicati, & ſubiecti. Licet enim riſibile, & homo cognoſcantur aliter ac ſunt; ſi tamen vnum de alio prædicetur, enunciatio vera erit: ſicut è contrario, licet quis aptè cognoſcat riſibile, & equum; ſi tamen vnum de alio enunciet, enunciatio falſa erit: & ita ſecunda operatio dicitur ſignificare verum, aut falſum quando enunciat rem eſſe, aut non eſſe, quia eius formalis veritas non eſt præcipuè ſita in repræſentando rem vt eſt, vel vt non eſt; ſed in dicendo, & enunciando rem ita eſſe coniunctam, vel diſiunctam, ſicut intellectus eam extrinſecè componit, aut diuidit.

47. Modus iſte dicendi primâ fronte ſpecioſus videtur, ſed ſi rectè conſideretur, à primo non differt. Quid enim aliud eſt veritatem compoſitionis eſſe veritatem dictionis, hoc eſt enunciationis, niſi eſſe veritatem complexam, quæ fit affirmando, vel negando vnum de alio? Deinde per hoc non oſtenditur quare veritas dicatur ab Ariſtotele & Diuo Thoma in ſola mentis compoſitione reperiri, vt patet ex multis locis, numero 26. allatis: ſed tantùm declaratur eam illi conuenire modo ſibi proprio, & accommodato, non verò ſpeciali: quod de ſimplici apprehenſione, & de tertia quoque mentis operatione æque dici poteſt: nihilque tandem concluditur, niſi quod veritas primæ operationis ſit veritas repræſentationis: ſecundæ verò ſit veritas dictionis; & tertiæ veritas illationis: quæ quidem differt à veritate ſecundæ, vt patet ex eo quod enunciatio poteſt habere veritatem ſecundæ, & falſitatem tertiæ vt ſi dicas, *homo eſt riſibilis*, propoſitio vera eſt: ſi verò eam ſic inferas, *homo eſt animal: ergo eſt riſibilis*, falſa eſt, quia particula illatiua, *ergo*, denotat hominem eſſe riſibilem, quia animal eſt, quod eſt falſum, alioquin omne animal eſſet riſibile.

48. Quapropter exiſtimant alij, ideò Ariſtotelem veritatem, & falſitatem ſpecialiter tribuiſſe compoſitioni & diuiſioni, quia per eam dicimur propriè falli, aut rectè ſentire, non autem per ſimplices conceptus, vt tetigimus n. 27. Sicut enim loquendo non cenſetur aliquis verum, vel falſum dicere, donec propoſitionem efformet, ita intelligendo non cenſetur falli, aut verum propriè cognoſcere, niſi iudicando rem eſſe, vel non eſſe; quod in compoſitione & diuiſione contingit. Hic modus dicendi legitimus eſt, ſed eſt tantum à poſteriori. Inde enim rectè colligitur veritatem, & falſitatem ſpeciali modo eſſe in compoſitione & diuiſione, ſed in quo modus ille conſiſtat, non declaratur.

Denique alij exiſtimant Ariſtotelem ita loquutum fuiſſe, quia in ſimplici apprehenſione reperitur veritas, non autem falſitas, per ſe loquendo: in compoſitione verò indifferenter reperitur veritas, & falſitas. Sed neque iſti veritatem attingerunt: hoc enim modo potius dicendum fuiſ-

ſet veritatem ſpeciali titulo reperiri in ſimplici notitia, eſſeque illi pro-
priam: cùm à compoſitione abeſſe poſſit, eique ineſſe falſitas oppoſita:
aut ad ſummum inde concluditur veritatem ſingulari modo conuenire
compoſitioni, ſed non explicatur quis ſit ille modus.

49. His ergo Sententiis omiſſis, placet opinio Diui Thomæ 1. parte
q. 16. art. 2. q. 17. art. 3. aliiſque in locis, veritatem nimirùm ſingulari
modo eſſe in intellectu componente, & diuidente, quia eſt in eo vt co-
gnita. Cùm enim perfectio intellectus ſit verum vt cognitum, ſicut di-
ctum eſt num. 27. ex eodem D. Th. ibidem; rectè dicitur ſpeciali titulo
eſſe in illa operatione, per quam intellectus illam cognoſcit. Igitur ſi
concedamus veritatem eſſe in intellectu per ſimplicem apprehenſionem,
in eo erit ſolùm vt cognoſcente rem apprehenſam; non verò, vt cogno-
ſcente veritatem ipſam: at per compoſitionem in illo eſt, vt cognoſcen-
te ipſam veritatem: quod quomodo intelligendum ſit, ſatis difficilem
habet explicatum.

Caietanus q. 16. citatâ, art. 2. diſtinguit duplicem modum cognoſcendi
veritatem, ſcilicet in actu ſignato, & in actu exercito. Cognoſcere
veritatem in actu ſignato, eſt cognoſcere veritatem *quidditatiuè* ſum-
ptam tanquam obiectum, & terminum cognitionis, quomodo qui ſigni-
ficatum huius nominis, *verum*, vel conceptum illi reſpondentem ap-
prehendit, dicitur cognoſcere veritatem in actu ſignato: & ſimiliter qui
cognoſcit ſignificatum huius nominis, *falſum*, cognoſcit falſitatem in
actu ſignato. Cognoſcere autem verum, aut falſum in actu exercito, eſt
cognoſcere aliquid conforme, vel difforme rei, vt ſic. Hoc amplius ex-
plicat Caietanus in actu dicendi: quando aliquis dicit vocaliter, aut
mentaliter iſta nomina, eorumque ſignificata, *conformitas rei, & in-
tellectus*, dicit in actu ſignato conformitatem rei, & intellectus: quan-
do verò dicit aliquid vt conforme rei, verbi gratiâ, *homo eſt animal*,
dicit in actu exercito conformitatem rei, & intellectus, & conſequen-
ter verum; eodemque modo ſe res habet in actu cognoſcendi.

50. Concedit igitur Caietanus intellectum per ſimplicem apprehen-
ſionem, poſſe cognoſcere conformitatem quam habet ad rem, aliâ ſim-
plici notitiâ apprehenſam, quia huiuſmodi conformitas eſt quoddam ens
definibile, & conſequenter eſt intra latitudinem obiecti illius: ſed negat
debere propterea dici veritatem, vt cognitam, eſſe in intellectu per ſim-
plicem apprehenſionem: tum quia talis conformitas non eſt veritas for-
malis ex eius opinione, vt notauimus ſuprà, numero 26. tum quia ve-
ritas formalis includit comparationem inter intellectum, & rem intel-
lectam: in ſimplici autem notitia nulla talis comparatio importatur, quia
alioquin deberet intellectus per eam cognoſcere ſe eſſe actualiter confor-
mem rei, & habere cum ea æqualitatem, quod ſine iudicio fieri nequit:
tum vltimò quia illa conformitas non cognoſcitur niſi reflexè: verum
autem cognoſcitur directè, alioquin non eſſet veritas in omni enuncia-

tione, sed tantùm in reflexa, contra Aristotelem.

Dicetur ergo intellectus, per secundam operationem veritatem cognoscere, quia componendo, & diuidendo cognoscit in actu exercito, sui conformitatem ad rem, quam enunciat, eo quòd, inquit Caietanus, omnis cõplexa enunciatio per se exercet, seu includit in propria ratione, quòd sit æqualis, vel inæqualis rei enunciatæ, quoniam essentialiter est similitudo quòd hoc insit, vel non insit illi: & si quidem inest quod repræsentat inesse, conformis dicitur; sin autem, difformis. Quæ etiam attulimus quæstione secunda numero. 38. Vnde quando intellectus indicat hominem esse animal, seu quando istam enunciationem efformat, *homo est animal*, per idemmet iudicium, seu enunciationem, cognoscit se rem vt est, enunciare, verumque esse quod dicit seu iudicat; quod est cògnoscere non solùm animal conuenire homini, sed iudicium suum esse conforme rei enunciatæ, & consequenter cognoscere verum in actu exercito.

51. Obiicit Ferrariensis cap. 59. lib. 1. contra gentiles, §. *quartum quoque dictum*. Intellectus non potest cognoscere conformitatem quam habet cum re, quam enunciat, nisi per actum reflexum; ergo non potest cognoscere verum, quod in tali conformitate consistit, nisi per actum reflexum: atque adeo falsum est quòd cognoscat verum directè in actu exercito quando componit, aut diuidit. Probatur antecedens: intellectus non potest intelligere se esse conformem rei, intelligendo illam, nisi intelligat se intelligere, vt per se notum est, quia vnum alterum includit: sed non intelligit se intelligere, nisi per reflexionem, ergo &c.

Præterea, quid est enunciationem, per se includere in propria ratione, quòd sit æqualis vel inæqualis rei? si enim intelligatur quòd repræsentat non solùm obiectum, sed etiam conformitatem sui ad ipsum: hoc falsum est: nam conceptus, quo intellectus intelligit hominem esse animal, nihil aliud repræsentat, quàm hominem esse animal. Et verò, quomodo potest repræsentare, se esse conformem obiecto, cùm nullo modo sit obiectum sui? Accedit quòd quando intellectus directè cognoscit hominem esse animal, non comparat conceptum suum ad huiusmodi obiectum, vt cognoscat veritatem, sed solùm comparat animal ad hominem, vt cognoscat coniunctionem vnius cum alio, quòd est componere.

Respondeo primò, non esse mentem Caietani, quòd intellectus componendo, & diuidendo debeat cognoscere verum in actu signato, hoc est directè, & formaliter cognoscere conformitatem ipsam suæ enunciationis cum re enunciata, in quo sensu fortè vera esset obiectio: sed tantùm quòd debeat verum cognoscere in actu exercito, hoc est cognoscere aliquid rei conforme, vt sic; quomodo istam propositionem formando, *homo est animal*, cognoscit, aut saltem existimat se cognoscere, animal esse conforme homini, alioquin non tribueret vnum alteri; & ita implicitè, & consequenter cognoscit conformitatem sui conceptus cum re concepta,

52. Respondeo secundò, vt dixi in fine num.50. intellectum componendo, & diuidendo cognoscere, etiam formaliter, sui conformitatem ad rem, quia iudicando, verbi gratia, hominem esse animal, simul iudicat se rem, vt est, enunciare, alioquin hoc non assereret; & consequenter quasi reflexiuè cognoscit iudicium suum esse conforme rei enunciatæ. Vnde huiusmodi iudicium, licet respectu rei sit simpliciter cognitio directa; respectu tamen sui est virtualiter reflexa; & ita simul æquiualet cognitioni directæ, & cognitioni propriè reflexæ.

Ad aliud, quo quæritur quid sit enunciationem includere in propria ratione quòd sit æqualis, vel inæqualis rei enunciatæ? eodem modo respondeo; quòd nimirum in actu exercito importet aliquid conforme, vel difforme rei vt sic, quia est similitudo quòd prædicatum insit subiecto, vel non insit, vt hæc, *homo est animal*, repræsentat coniunctionem animalis & hominis, quod cùm ita sit, importat consequenter æqualitatem sui cum re enunciata: : ista verò *homo est alatus*, repræsentat coniunctionem alati cum homine; quòd cum ita non sit, importat in actu exercito, sui inæqualitatem cum re enunciata; & ita exercet falsitatem, quod non conuenit simplici apprehensioni, quæ, vt dictum est numero 50. non importat comparationem intellectus, & rei. Vide quæ diximus num.38.

53. Objiciunt alij: quando intellectus in propositione falsa iudicat prædicatum conuenire subiecto, nullo modo cognoscit falsitatem, ergo falsum est, quòd veritas, & falsitas sint in intellectu componente, vt cognitæ: de veritate enim, & falsitate eodem modo philosophandum est, & Caietanus ipse non diffitetur: & re ipsa Diuus Thomas idem asserit de falsitate quòd de veritate 1.p. quæst. 17. art. 3. alijsque in locis: quòd nimirum cognoscatur ab intellectu componente. Antecedens verò probatur, quia, si intellectus iudicat prædicatum conuenire subiecto, cui non conuenit, decipitur, & consequenter verum esse existimat quod falsum est, ergo necesse est vt falsitatem ignoret; si enim eam cognosceret, nullatenus assensum præberet.

Respondeo eodem modo, videlicet intellectum non cognoscere falsitatem in actu signato, seu directè, & formaliter: sed tantùm in actu exercito, hoc est, cognoscere aliquid vt coniunctum, seu vt conforme alteri, cui reuera difforme est; & ita exercere falsitatem, componendo vnum cum altero, cum quo non potest componi, & coniungi, vt dictum est numero præcedenti.

Respondeo secundò conformiter ad secundam responsionem num.52. intellectum cognoscere falsitatem etiam directè & formaliter, non per illud iudicium (ob repugnantiam in obiectione allatam) in quo falsitas reperitur, sed per aliud reflexum. & hoc indicat D. Th. 1. p. q. 17. art. 4. dum ait falsitatem in intellectu esse posse, *non solùm quia cognitio eius falsa est: sed quia intellectus eam cognoscit.* Vbi distinguit hæc duo, cognitionem falsam esse, & falsitatem eius cognosci, quasi ad istud

postremum requiratur actus distinctus & reflexus. Hoc autem non conuenit simplici apprehensioni, etiam reflexæ, quia ei non conuenit comparare vnum ad aliud, ad cognoscendam æqualitatem, vel inæqualitatem inter vtrumque: nec aliud vult Caietanus, vel Diuus Thomas.

54. Ferrariensis citato capite 59. libri primi contra gent. tradit alium modum explicandi doctrinam Diui Thomæ, cur scilicet veritas dicatur esse vt cognita in intellectu componente, & diuidente. Igitur *§. circa illam propositionem*, & *§. quartum quoque dictum*, ait in primis veritatem formalem reperiri in simplici mentis apprehensione, quia in ea reperitur conformitas sui conceptus cum obiecto cognito: pro cuius primi dicti confirmatione vide quæ attulimus num. 22. Dicit secundò veritatem cognosci ab intellectu componente, quatenus reflectitur supra notitiam simplicem, seu similitudinem obiecti, quam habet in se per simplicem eius apprehensionem. Vnde licet compositio sit cognitio directa obiecti, potest tamen dici cognitio reflexa per comparationem ad simplicem rei apprehensionem, eoquòd intellectus formare propositionem non possit, nisi reflectatur supra cognitionem simplicem subiecti, & simplicem cognitionem prædicati.

Sicut enim, quia res non possumus adducere ad scholas, vtimur vocibus pro rebus, vt ait Aristoteles: ita quando volumus rem vnam alteri tribuere, seu de altera affirmare, vel negare, vtimur conceptibus, quatenus res ipsas nobis repræsentant. Et ita fit, vt in ista, verbi gratia, propositione, *homo est animal*, non solùm intellectus comparet animal ad hominem secundum se, & vt est in se, sed etiam vt est ab intellectu conceptum per simplicem notitiam antecedentem, & simul videat se esse adæquatum rei per huiusmodi notitiam simplicem, quod significat, & dicit quando animal attribuit homini in prædicta enunciatione. Quia ergo veritas essentialiter consistit in huiusmodi adæquatione & conformitate intellectus simplicis cum re concepta, ideò intellectus componendo, & diuidendo, verum, aut falsum cognoscit.

55. Quòd autem ea sit mens Diui Thomæ, probat Ferrariensis, tum ex secunda ratione citati capitis contra gentiles, vbi ait quod in complexo *designatur comparatio incomplexi ad rem per notam compositionis aut diuisionis*. Hoc est intellectus in compositione comparat incomplexum, priùs conceptum, ad ipsam rem, cui illud attribuit per copulam verbalem. Tum ex 6. metaph. lect. vltima litera c. sub finem, vbi ait quòd in secunda operatione intellectus est veritas, & falsitas, secundùm quod *super similitudinem rei cognitæ reflectitur, cognoscendo, & diiudicando ipsam*. Quod est dicere, intellectum cognoscere veritatem, cognoscendo conformitatem intellectus simplicis ad rem intellectam. Tum denique ex prima parte q. 16. art. 2. vbi ait quòd forma intellectus, inquantum est cognoscens, sit similitudo rei cognitæ, & quòd noscere illam similitudinem, & conformitatem, est cognoscere veritatem, licet intel-

lectus eam non cognoscat per simplicem apprehensionem; sed per eam dicatur verus tantùm sicut res vera.

Ex his apparet Suarem noluisse intelligere Ferrariensem, quando disput. 8. Metaph. sect. 3. num. 20. dixit ipsum Ferrariensem vel noluisse intelligere D. Thomam, & Cajetanum; vel solùm diuersis verbis rem eamdem explicuisse. Quòd enim intellexerit Diuum Thomam, patet ex locis citatis. Quòd verò non differat solùm verbis à Caietano, clarum relinquitur ex dictis hic, & num. 50. Nam in primis Caietanus negat conformitatem intellectus simplicis cum obiecto, debere dici veritatem formalem, ac proinde secundò negat quòd cognoscere talem conformitatem, sit cognoscere veritatem: Ferrariensis autem vtrumque sustinet. Tertiò Caietanus negat veritatem cognosci debere per actum reflexum, ad simplicem apprehensionem terminatum, quia sic potest cognosci ab intellectu simplici: Ferrariensis verò contrarium expresse asserit. Quartò denique Cajetanus non vult veritatem cognosci ab intellectu componente, & diuidente in actu signato formaliter, & directè, vt credit Suarez; Ferrariensis è contrariò illud contendit, quia intellectus componens cognoscit conformitatem conceptus simplicis, qui est essentialiter veritas, cum re concepta. Malè ergo Suarez ex modo dicendi Caietani, & modo dicendi Ferrariensis, vnum composuit, vtrumque confundens, citatâ sectione, num. 18. & 19.

56. Obiicitur contra Ferrariensem primò illud Caietani numero 50. quòd per simplicem nimirum apprehensionem cognosci possit ab intellectu conformitas, quam habet cum re, per aliam apprehensionem simplicem cognitâ; ergo veritas vt cognita, non minùs est in intellectu simplici, & incomplexo, quàm in componente.

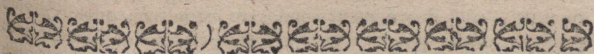
Respondet Ferrariensis, vt responsum est numero 24. talem conformitatem posse cognosci quidditatiuè, seu quid sit illa conformitas, sicut potest cognosci quid est homo: non verò denominatiuè, quod est cognoscere intellectum esse actualiter conformem rei: quia hoc importat comparationem inter rem, & intellectum, ad quod requiritur compositio, atque repræsentatio complexi, & consequenter iudicium.

Obiicitur secundò, si veritas cognoscitur ab intellectu complexo, ex eo quòd cognoscitur conformitas intellectus simplicis cum re intellecta, vt vult Ferrariensis, sequitur hoc in diuisione non contingere, & ita non esse conformitatem obiectiuè, seu vt cognitam, in omni enunciatione, contra Aristotelem.

Probatur sequela: in compositione enim, verbi gratia, *homo est animal*, ideò reperitur veritas obiectiuè, quia intellectus cognoscit conformitatem quæ est inter conceptum simplicem hominis, & conceptum simplicem animalis: at in diuisione, vt in ista *homo non est equus*, non reperitur conformitas inter conceptum simplicem subiecti, & conceptum simplicem prædicati, quin potiùs difformitas: ergo intellectus in

tali diuisione non cognoscit veritatem, sed potiùs veritatis negationem.

Respondetur quod cognoscere difformitatem, quæ est inter vtrumque simplicem conceptum, est cognoscere rem prout est; atque adeò est cognoscere veritatem, non minùs in diuisione, quàm in compositione. Deinde intellectus non solùm cognoscit difformitatem inter conceptum hominis, & conceptum equi; sed etiam conformitatem, quam vnusquisque eorum habet cum suo obiecto: eo enim ipso quo dicit hominem non esse equum, simul aduertit conceptum hominis esse conformem homini, & conceptum equi esse conformem equo, ac proinde non posse inter se conuenire, vel coniungi. Qui est modus dicendi Ferrariensis. Quomodo autem in propositione falsa cognoscatur falsitas, sequendo istam Ferrariensis doctrinam, colliges ex dictis q. præcedenti, num. 39. in fine.

QVÆSTIO IV.

Vtrum enuntiationes de futuro contingenti sint determinatè veræ, aut determinatè falsæ.

SECTIO I.

Quædam notanda præmittuntur.

1. PRO quæstionis intelligentia nota primò, aliquid posse dici contingens duobus modis: primò, quia casu, & præter agentis intentionem euenit: vt contingens est quod quis fodiendo terram, inueniat thesaurum. Secundò dicitur contingens illud, quod est indifferens ad esse, & non esse; & ita medium tenet inter necessarium, & impossibile, vel potiùs ab vtroque differt: à necessario quidem, quia necessarium ita determinatum est ad esse, vt non possit non esse; futurum autem contingens potest non esse: ab impossibili verò, quia impossibile nullo modo esse potest: at contingens potest esse, & non esse. Et hæc acceptio est huius loci propria, eamque habet Aristoteles 1. prior. cap. 12. vbi ait, *illud esse contingens quod cum necessarium non sit, eo tamen in esse posito, nullum sequitur impossibile.*

Propositio ergo de futuro contingenti illa est, in qua prædicatum aliquod contingens enunciatur de subiecto per verbum futuri; seu in qua

prædicatum, & subiectum sic inuicem coniunguntur, vt talis coniunctio possit esse, vel non esse, vt ista *Petrus studebit.* Coniunctio quippe studii cum Petro dependet à voluntate Petri, qui pro sua libertate potest se determinare ad studendum, vel non studendum, & sic studium potest esse, vel non esse.

Est autem duplex contingentis genus: aliud est intrinsecè contingens, quod procedit à causa, quæ ex sua naturali vi, & intrinseca virtute potest illud producere, vel non producere: & hæc alia esse non potest nisi libera. Et de hoc contingenti præcipuè hic agimus. Aliud est contingens, tantum extrinsecè, quod habita ratione virtutis intrinsecæ, & naturalis causæ suæ, necessario ab ea produci debet, quia causa necessariò agit, & est ad vnum determinata: quia tamen potest impediri à causis contrariis: quarum resistentiam superare non potest, effectus, alioquin necessarius, denominatur contingens extrinsecè: quomodo puer genitus vt habens quinque digitos in manu, est effectus necessarius ex se; sed tamen contingens extrinsecè, quia sæpè contingit, vt quinque non habeat.

2. Nota secundò, contingens posse in duplici statu considerari, primò in sua causa, vt nondum est productum, sed adhuc in ea virtualiter contentum. Secundò, in seipso tamquam iam productum, & extra suam causam existens. Si consideretur primo modo, differt à necessario, quia necessarium, secundùm quod est in sua causa, habet necessitatem, eo quòd non potest non produci; contingens verò habet contingentiam, quia potest esse, & non esse; produci, & non produci. Consideratum verò secundo modo, licet differat à necessario quantum ad naturam effectus quia, vt sic, contingentia semper ei conuenit, cùm sit semper effectus contingens, hoc est effectus causæ impedibilis, & contingenter, non necessariò operantis: tamen non differt ab eo, quantum ad modum essendi, seu statum; quia sicut necessarium existens in seipso, est determinatum ad esse, ita vt non possit non esse: ita contingens est determinatum ad esse, & non potest non esse pro illo tempore, quo esse supponitur, quia ex Arist. 1 de interpretatione cap. 8. sub finem, *necesse est id quod est, quando est, esse; & id quod non est, quando non est, non esse.* Vnde cùm veritas enunciationis fundetur super esse rei: tam verè & determinatè dici potest de effectu contingenti, quod est, quando est, quàm de effectu necessario: non enim minùs verum, & determinatè verum est Petrum currere, quando currit, quàm eclipsim esse, quando est.

Quòd si vtrumq; consideretur vt futurum, & vt in sua causa virtualiter contentum, aliter se res habebit; de eclipsi enim poterit determinatè affirmari quod erit; sed non de Petro quòd curret, quia causa eclipsis, nempe motus corporum cœlestium, est naturaliter, & necessariò determinata ad eam efficiendam tempore certo: causa verò cursus, nempe Petrus, cùm sit agens liberum, est indeterminata, & indifferens ad cursum produ-

cendum; & ideo non potest hæc enuntiatio, *Petrus curret*, esse determinatè vera, nisi vbi supponitur Petrus se se iam determinare ad currendum.

Cùm enim enunciatio vera sit, vel falsa ex eo quòd res est, vel non est, vt sæpè ex Arist. diximus, consequenter, vt sit determinatè vera, necesse est, vt res enunciata habeat determinatam entitatem tempore significato per copulam, seu verbum enunciationis; & ita si enunciatio sit de præsenti, vt, *Petrus sedet*, res significata debet existere tempore præsenti: si verò sit de præterito, vt *Petrus heri studuit*, studium debet fuisse heri coniunctum cum Petro: si denique sit de futuro, vt *Petrus cras curret*, non potest esse determinatè vera, nisi cursus sit determinatus ad esse pro die crastino; quod si non sit determinatus ad esse pro tunc, sed tantum sit in potentia indifferenti ad esse, vel non esse, enunciatio prædicta non potest dici determinatè vera; sed veritas eius suspensa manet, donec res enunciata determinatam habebit entitatem; eam autem determinatam habebit tantùm, quando eius causa efficiens intelligetur determinata ad eam efficiendam.

3. Nota tertiò, particulam, *determinatè*, posse cadere supra propositionem, vel supra veritatem propositionis. Si cadat supra veritatem, clarè patet quid sit enunciationem esse determinatè veram, aut non esse determinatè veram: determinatè enim vera est, quæ non est indifferens ad esse veram, & non esse veram; sed est determinata ad esse veram, & consequenter eius veritas est determinata. Ad hoc autem requiritur, vt significatum eius sit determinatum iuxta sensum enunciationis, scilicet ad esse, aut ad non esse; ita vt si significet aliquid fore, illud determinatum sit ad esse, adeò quòd non possit non esse ex illa suppositione, licet simpliciter habitâ ratione, tum suæ naturæ, tum suæ causæ possit non esse, quia est contingens. Illa verò propositio non est determinatè vera, quæ est indifferens ad esse veram, vel non esse veram; & consequenter cuius significatum non est determinatum iuxta sensum illius, sed est indifferens ad esse, vel non esse: quomodo se habet futurum contingens, spectatum in sua causa absolutè, vt iam explicaui; vnde illa propositio, quæ illud enunciat futurum, non est determinatè vera, nisi efferatur sub disiunctione, vt docet Arist. dicto cap. 8. sub finem.

Si verò particula, *determinatè*, cadat supra enunciationem, dum dicetur alteram propositionum oppositarum de futuro contingenti non esse determinatè veram, sensus erit, duarum contradictoriarum de futuro contingenti alteram seorsim designatam, & determinatam, non esse actu veram, nec actu falsam, eo planè modo, quo dicimus neutrum oculum determinatè, esse necessarium ad videndum; non dextrum, quia sufficit sinister: non sinistrum, quia sufficit dexter; sed dextrum, vel sinistrum indistinctè, indeterminatè, sub disiunctione, seu disiunctim: pari enim ratione hæc disiunctiua, *Petrus peccabit, vel non peccabit*, est actu, & necessariò vera: quælibet verò eius pars seorsim, distinctè, & determi-

natè ſumpta, vt *Petrus peccabit*, *Petrus non peccabit*, nec neceſſaria eſt
nec actu vera, nec actu falſa, ſed indifferens ad vtrumque, ſicut obie-
ctum enunciatum eſt indifferens ad eſſe, vel non eſſe, ſpectatum, vt di-
ximus, in præciſa cauſæ ſuæ poteſtate, & indifferentia.

4. Cœterum ex ipſo textu Ariſtot. prædicta particula, *determinatè*, cadit
aliquando ſupra veritatem propoſitionis, aliquando ſupra propoſitionem
ipſam, & aliquando ſupra rem enunciatam. Quæ omnia patent ex fine
illius capitis 8. vbi ait, *contradictionis enim rerum ipſarum alteram qui-
dem partem neceſſe eſt veram eſſe, vel falſam; non tamen hanc, vel
hanc ſed vtraque contingit: fitque vt altera magis ſit vera, non tamen
vera, vel falſa diſtinctè.* Et paulò ſupra, *omne neceſſe eſt eſſe, vel
non eſſe: & item fore, aut non fore; non tamen neceſſe eſt diſtinctè alte-
rum fore* Et paucis interpoſitis: *quare*, inquit, *cùm orationes ita ſint
veræ quemadmodum ſeſe habent res ipſæ, patet contradictionem ipſam,
quæ circa eas efficitur, quæ æquè fieri, ac non fieri poſſunt, eamdem cum
illis legem ſubire.* Hoc eſt, neutram eius partem eſſe diſtinctè veram:
aut neutram eius partem diſtinctè ſumptam, eſſe veram: quòd alij ex-
ponunt, *determinatè*, alij, *deſignatè hanc, vel illam*, alij *diſiunctim*,
vel in ſenſu diſiuncto, quæ omnia eodem recidunt.

Eſt autem ſenſus diſiunctus, cùm de nullo propoſitionis diſiunctiuæ
membro, ſigillatim ſumpto idem dici poteſt, quod de vtroque ſimul
ſub diſiunctione dicitur, vt in iſta, *Petrus curret, vel non curret.* Totum
illud *curret, vel non curret*, ſimul ſumptum, neceſſarium eſt, & deter-
minatè verum; & tamen neutra pars ſumpta ſeorſim, neceſſaria eſt, vel
determinatè vera. Senſus verò diſiunctiuus eſt, cum de vna parte ſeor-
ſim ſumpta, poteſt dici, quod de toto dicitur, vt *Petrus currit, vel non
currit*, totum eſt determinatè verum; *igitur determinatè verum eſt quòd
Petrus currit; vel determinatè verum eſt quod non currit.*

5. Nota quartò, quod ex duplici illa conſideratione futuri contingen-
tis in ſe, & in cauſa ſua, quam attulimus numero 2. naſci videtur tota
huius quæſtionis controuerſia. Qui enim aſſerunt enunciationes de futuro
contingenti, non eſſe determinatè falſas, aut determinatè veras, debent
ſpectare futurum contingens in cauſa ſua indifferenti, & adhuc inde-
terminata ad illud producendum, vel non producendum. Qui verò con-
tendunt eas eſſe determinatæ veritatis, aut falſitatis, debent ſupponere
determinationem cauſæ, quaſi exercitam, ex qua effectus contingens,
iam determinatus eſt ad eſſe, vel non eſſe tempore ſignificato. Quâ ſup-
poſitione admiſsâ primi contendunt futurum contingens ſpectatum in
ſe, poſt cauſæ ſuæ determinationem, non eſſe contingens, ſed neceſſa-
rium ex ſuppoſitione illa; nec intelligi vt futurum, ſed vt præſens.

Primum patet, quia neceſſe eſt, id quod eſt, quando eſt, eſſe, vt di-
ximus numero 2. ex Ariſtotele. Secundùm etiam clarum eſt, quia ſuppo-
ſitâ determinatione cauſæ, effectus eſt in actu, non verò in potentia cau-

ſæ: nam cauſa non intelligitur determinata ad agendum, niſi quando actu agit: vnde in quouis alio inſtanti præcedenti eſt indifferens, & poteſt impediri à productione effectus, vt rectè tradit Ferrarienſis 1. contra gent. cap. 67. Atque adeò effectus non habet determinatam entitatem, nec conſequenter propoſitio de eo determinatam veritatem, niſi quando intelligitur vt præſens, & extra potentiam cauſæ ſuæ.

At è contrario effectus non videtur poſſe dici futurus quamdiu intelligitur eſſe in poteſtate ſuæ cauſæ, nōdum determinatæ, ſed tantùm poteſt dici poſſibilis, alioquin quidquid continetur virtualiter in cauſis contingentibus, poſſet dici futurum, quo nihil abſurdius. Quæ autem ex his duabus ſententijs probabilior ſit, argumenta vtriuſque, & eorum ſolutiones manifeſtabunt, ideoque more noſtro vtramque ſub problemate proponemus.

SECTIO II.

Propoſitiones de futuro contingenti eſſe veras, aut falſas determinatè.

6. SENTENTIAM iſtam multi tenent recentiores, in primis Suares opuſculo de abſoluta ſcientia futurorum contingentium, c. 2. & diſput. 19. Metaph. ſect. 10. num. 11. Vaſquez diſput. 66. in primam partem, cap. 2. & 3. Conimbric. lib. 1. de interpret. in caput 8. quæſt. vnica, art. 3. & 4. Mendoſa diſput. 9. de anima §. 43. dicuntque Ariſtotelem, contrarium aſſerentem, deceptum fuiſſe, & contra principia noſtræ Fidei loquutum. Sed, præterquàm quòd Ariſtoteles hoc non dicit, vt oſtendam num. 44. debebant aduertere ſe idem improperare ſancto Thomæ, qui omninò tenet, vt oſtendam numero 35. propoſitiones huiuſmodi non eſſe determinatè veras, aut falſas.

Primam iſtam ſententiam tenet etiam Scotus in 1. ſent. d. 39. quæſt. vnica, §. *ad argumenta principalia*, numero 26. Gregor. Arim. d. 38. quæſt. 1. art. 2. & poſt multos alios, Camerarius quæſt. 11. Logicæ. Stephanus Burlepher in 1. ſent. d. 38. art. 2. in ſolutionibus argum. Vbi ait oppoſitam ſententiam fuiſſe Romæ damnatam: Moriſanus quoque, aut quiſquis eſt Author curſus illius dicit damnatam eam eſſe à Xixto IV. contra Petrum Arin. & talem cenſuram manuſcriptam ſeruari in Academia Louanienſi. Sed hi duo Authores videntur velle conciliare fidem huic opinioni, fabulas narrando. Neque enim, vt benè aduertit Camerarius, Louanienſes docerent hanc ſententiam in ſua Logica, ſi eſſet damnata à Pontifice: neque hoc ignorarent Thomiſtæ ſacro Palatio præpoſiti, qui eamdem opinionem tuentur.

7. Probatur autem primò iſta ſententia, quòd nimirum propoſitiones de futuro contingenti, ſint determinatè veræ: quia hæc diſiunctiua, *Petrus peccabit, vel non peccabit*, eſt determinatè vera, imò neceſſaria ex Ariſtotele cap. 8. citato: ergo altera pars illius eſt determinatè vera, quia vt propoſitio diſiunctiua ſit vera, neceſſe eſt alteram eius partem eſſe veram, vt conſtat apud omnes. Cùm ergo Petrus non poſſit vtrumque facere pro eo tempore quod ſignificatur, alterum tantùm facturus eſt; atque adeò, dum aſſero illud, quod facturus eſt, eſſe futurum, vera eſt determinatè mea affirmatio.

Reſpondeo negando conſequ. Nam ſicut prædicta propoſitio neceſſaria eſt, & tamen neutra pars illius eſt neceſſaria, ſed contingens; ita poteſt eſſe determinatè vera, licet neutra pars illius ſit vera determinatè. Quapropter, vt aliqua diſiunctiua ſit determinatè vera, ſufficit, vt ambæ illius partes non poſſint eſſe ſimul falſæ. Et poteſt hoc argumentum in ſuos Authores retorqueri: nam in illo ſigno, in quo Petrus concipitur nondum eſſe determinatus ad peccandum, ſed tantùm poſſe peccare: aut talis propoſitio, *Petrus peccabit, vel non peccabit*, eſt determinatè vera, vel non? ſi non: ergo neutra pars illius eſt determinatè vera: quod intendunt Authores oppoſiti, ſpectantes futurum contingens in cauſa ſua nondum determinata ad illud producendum. Si autem ſit determinatè vera; ergo falſum eſt quod aſſerit iſta ſententia, nempe futurum contingens, vt futuri rationem ſortiatur, debere ſupponere determinationem cauſæ ſuæ; & comparari ad eam, vt iam determinatam, non verò, vt indifferentem: ſicut tactum eſt num. 5.

8. Probatur ſecundò. Veritas propoſitionis eſt conformitas eius cum re enunciata: ergo quæ illi erit actu conformis, erit actu & determinatè vera; & quæ erit actu illi difformis, erit actu & determinatè falſa: ſed omnis propoſitio de futuro contingenti eſt actu conformis, vel actu difformis rei enunciatæ: omnis quippe rem enunciat, vt eſt, aut vt non eſt, quia non datur medium: ergo eſt determinatè vera, aut determinatè falſa. Vnde iſta, *Petrus cras diſputabit*; ſi Petrus reuera diſputaturus ſit, eo modo ſe habet in ſignificando, quo res in eſſendo; atque adeò eſt conformis obiecto: ſi verò diſputaturus non ſit; aliter ſe habet in ſignificando, quàm res in eſſendo, & ita eſt illi actu difformis.

Reſpondeo negando minorem, nempe quòd omnis propoſitio de futuro contingenti, ſit actu difformis, aut actu conformis rei enunciatæ, niſi intelligatur ſub diſiunctione. Cùm enim futurum contingens, vt futurum, hoc eſt, vt in cauſa virtualiter contentum, non habeat entitatem determinatam, ſed indifferentem ad eſſe, vel non eſſe; propoſitio, quæ fit de illo, non poteſt habere veritatem magis determinatam, quam ſit entitas illius: atque adeò non eſt actu conformis rei enunciatæ, neque actu difformis, ſed ad actualem, ſeu determinatam conformitatem, aut difformitatem manebit ſuſpenſa, donec res ipſa determinata erit ad eſſe,

vel ad non esse. Vnde ista propositio *Petrus cras disputabit*, est tantùm determinatè vera ex suppositione, quod de facto disputabit; at tunc disputatio non consideratur vt futura, sed vt existens extra causam.

Et hæc est expressa Diui Thomæ sententia in 1. dist. 38. quæst. vnicâ, art. 5. ad 2. *futurum contingens*, inquit, *non est determinatè verum antequam fiat, quia non habet causam determinatam.* Si tamen illa & quæuis alia similis propositio efferatur sub disiunctione, vt *Petrus disputabit, vel non disputabit.* Sic erit necessariò, & determinatè vera, vt diximus ad primum, quia determinatio, & necessitas cadit supra totum disiunctum, non verò super singula membra: & ideò est maxima fallacia argumentari à necessitate totius disiuncti ad necessitatem partium, vt si dicas, *necesse est Petrum disputare, vel non disputare, ergo necesse est Petrum disputare.*

9. Probatur tertiò. Si vna ex istis duabus, *Petrus disputabit, Petrus non disputabit*, non est determinatè vera, & altera determinatè falsa, non erunt contradictoriæ: sed hoc est absurdum, ergo & aliud. Probatur major: nam propositiones contradictoriæ sic se habent, vt significatum vnius repugnet significato alterius, quia vna debet negare totum id quod altera affirmat, vt tradit Aristoteles hic cap. 6. & alibi. Si autem prædictæ non habeant determinatam veritatem, & falsitatem, significatum vnius non repugnabit significato alterius, quia hæc, *Petrus disputabit*, significat Petrum ita disputare posse, vt sit indifferens ad non disputandum: & ista, *Petrus non disputabit*, significat petrum ita posse abstinere à disputando, vt indifferens sit ad oppositum, nempe ad disputandum. Ergo vna non significat oppositum significati alterius, sed indifferens est ad significandum idem quod significat altera, & vtraque indifferenter significat coniunctionem, vel separationem disputationis à Petro.

Respondeo primò, huiusmodi propositiones, licet formam habeant contradictionis grammaticaliter; non esse tamen contradictorias in illo priori, in quo causa futuri contingentis intelligitur indifferens, & nondum determinata ad vnum. Et hoc argumentum in hoc sensu æquè pugnat contra Authores suos, vt ostendimus ad primum. Simili modo Aristoteles hic cap. 6. propositiones indefinitas, vt *homo est albus: homo non est albus*, vocat contradictorias, scilicet ob formam, quia videntur esse de eodem indiuiduo, vt commentatur Diuus Thomas; licet ambæ possint esse simul veræ.

Respondeo secundò: prædictas propositiones, & similes esse contradictorias, sed non ideo alteram esse determinatè veram, alteram determinatè falsam, quia hoc non requiritur necessariò ad essentiam contradictoriarum pro illo priori naturæ, sed sufficit, vt ambæ non possint esse simul veræ, vel simul falsæ; aut vt, si vna est falsa, altera sit vera. Vnde, vt notat Fonseca 4. Metaph. cap. 7. duplex est principium metaphysicum in hac re, alterum negatiuum, vt habetur 4. Metaph. cap. 3. *impossibile*

eſt idem ſimul eſſe & non eſſe, aut logicè loquendo, *duæ contradictoriæ non poſſunt ſimul eſſe veræ, aut ſimul falſæ*. Alterum eſt affirmatiuum, vt habetur cap. 7. eiuſdem lib. *neceſſe eſt alteram contradictoriarum eſſe veram, alteram falſam*. Primum valet in omni materia: ſecundum non valet in materia contingenti de futuro.

10. Probatur quartò. Iſta propoſitio, *Petrus nunc diſputat*, eſt determinatè vera, quando actu diſputat; ergo antequam diſputaret, iſta erat determinatè vera, *Petrus diſputabit*. Probatur conſequentia primò, quia veritas, vel falſitas enunciationis de futuro debet regulari, & probari per enunciationem de præſenti; ita vt illa propoſitio de futuro, ſit vera, quæ habebit aliquando propoſitionem de præſenti veram. Secundò: id quod nunc actu fit, antea fuit reuera futurum: ergo, ſicut nunc verum eſt dicere hoc determinatè fit; ita verum anteà fuit dicere, hoc determinatè fiet. Tertiò: propoſitio de re præſenti contingenti, eſt determinatè vera: ergo & propoſitio de eadem re futura, cùm non ſit minus contingens quando præſens eſt, quàm dum futura eſt. Quartò: ex eo quòd res eſt, vel non eſt ſecundùm exigentiam verbi enunciationis, ipſa eſt vera, vel falſa: ſed aliquando ita erit, ſicut ſignificatur per propoſitionem de futuro contingenti, *v. g.* per iſtam, *antichriſtus erit*: ergo talis propoſitio eſt nunc determinatè vera.

Reſpondeo negando conſequentiam: ad primam eius probationem concedo veritatem enunciationis de futuro, regulari per veritatem enunciationis de præſenti: ſed ſicut veritas determinata propoſitionis de præſenti, exigit præſentem cauſæ determinationem ad producendum hic & nunc effectum: ita veritas determinata propoſitionis de futuro, præſuppponit eamdem determinationem cauſæ, quâ poſitâ effectus eſt iam in actu, non verò futurus, vt explicui numero 5.

Ad ſecundam reſpondeo, id quod nunc actu fit, antea reuera futurum fuiſſe ex ſuppoſitione determinationis cauſæ ſuæ: ante determinationem verò illam, non fuiſſe determinatè futurum, ſed indifferens ad eſſe, vel non eſſe juxta indifferentiam cauſæ.

Ad tertiam, concedo rem contingentem, quando præſens eſt, contingentem eſſe ſecundùm naturam ſuam, ſed non ſecundum ſtatum, ſeu modum eſſendi, vt explicui num. 2. quia ſic neceſſaria eſt ex ſuppoſitione: & ex hac neceſſitate oritur determinata veritas propoſitionis de re illa: quando verò futura eſt, caret tali neceſſitate.

Reſpondeo ad minorem quartæ confirmationis, vt reſpondi ad ſecundam, ſcilicet quòd aliquando ita erit ſicut ſignificatur per propoſitionem de futuro, ex ſuppoſitione quòd cauſa ſe determinet ad agendum; ſed hoc ſuppoſito iam effectus eſt præſens, non futurus; neceſſarius ex ſuppoſitione, non verò contingens; & ita propoſitio de illo ſecundùm hunc ſtatum conſiderato, eſt determinatè vera; non verò ſi conſideretur, vt virtualiter continetur in ſua cauſa.

11. Probatur quintò. Aristoteles sæpè hoc capite dicit in propositionibus vniuersalibus contingentibus dari determinatam veritatem, & falsitatem: ergo idem asserendum est de singularibus. Probatur consequentia, tum quia non minùs indifferens est ad esse, vel non esse, significatum harum propositionum, *omnis homo flebit; aliquis homo non flebit*, quam harum singularium, *Socrates flebit, Socrates non flebit*: tum quia propositio particularis verificari debet ratione alicuius singularis: ideò enim aliquis homo flebit, quia Petrus, vel Paulus, vel alius singularis homo flebit. Ita arguunt Pesantius, Conimbricenses, & alij recentiores.

Respondeo primò negando Aristotelem dicere illud quod ei imponunt: & certe plures ex ipsis non videntur legisse hoc caput: non enim loquitur Aristoteles de contingentibus futuris, quando determinatam veritatem tribuit propositionibus vniuersalibus contingentibus, sed de præteritis & præsentibus, vt patet ex principio capitis.

Respondeo secundò: etiam si hoc diceret Aristoteles, non loqueretur de veritate simpliciter determinata, sed moraliter tantùm, & vt plurimùm: nam loquendo moraliter, ista, *omnis homo cras curret*, & similes vniuersales sunt falsæ: ista verò, *aliquis homo cras curret*, & similes particulares sunt veræ.

Probatur sextò: si altera pars contradictionis de futuro contingenti non esset determinatè vera, vtraque esset determinatè falsa: sed hoc est absurdum, & expresè contra Aristotelem hoc capite: ergo & illud, ex quo sequitur. Probatur maior: illa enunciatio est determinatè falsa, in qua asseritur rem fore aliter quam futura sit: sed in ista, *Petrus cras disputabit*, asseritur absolutè, & determinatè disputationem Petri fore, & in ista, *Petrus non disputabit*, absolutè negatur disputationem fore; cùm tamen sit indeterminata, & indifferens ad fore, & non fore; ergo vtraque est determinatè falsa.

Respondeo negando maiorem. Ad probationem nego minorem, & dico quòd veritas, aut falsitas illarum propositionum manet suspensa, quia quælibet ex his potest esse vera, aut falsa iuxta futuram causæ determinationem. Cùm enim propositiones significent ex instituto, consequenter earum significatio debet proportionari, & intelligi iuxta rei significatæ naturam: at futurum contingens, vt futurum, debet spectari, vt contentum in causa indifferenti, & indeterminata: ergo propositiones, quæ fiunt de illo, significant illud, vt indifferens, & indeterminatum ad esse, vel non esse: atque adeò illarum veritas non est magis determinata, quam res significata.

Quod si in illis propositionibus ponatur aliqua particula opposita indifferentiæ, & indeterminationi causæ vt *Petrus determinatè disputabit, Petrus determinatè non disputabit*. Tunc illæ propositiones destruunt suppositionem, & fiunt propositiones de præsenti, quia suppo-

nunt causam determinatam, & consequenter effectum præsentem, vt explicatum est numero 5. vnde altera est vera, & altera falsa.

Vel dici idem potest quod de alijs, nam sensus est, *Petrus determinabit se ad disputandum, vel non determinabit se*, quarum quælibet potest esse vera, aut falsa juxta determinationem futuram.

Vel denique dicendum, veritatem, aut falsitatem in illis esse determinatam, sed non conuenire illis ratione rei enunciatæ, seu futuri contingentis, sed ratione modi enunciandi. Nam similiter ista, *Petrus necessariò currit*, posito quòd currat, falsa est tantùm ratione modi enũciandi, hoc est, huius particulæ, *necessariò*; cùm vera sit ratione rei significatæ.

12. Probatur septimò. Ista propositio, quam Christus ad Petrum pronunciauit, *hodie ter me negabis*, erat de futuro contingenti, quia Petrus Christum liberè negauit, & erat determinatè vera, alioquin Christus exposuisset se periculo mentiendi; quod dicere est impium. ergo à quocumque alio prolata fuisset talis propositio, semper fuisset vera determinatè: quia per accidens est respectu veritatis propositionis, quòd ab illo, aut ab alio proferatur, sed solùm dependet ab obiecto enunciato.

Confirmatur ex oraculis prophetarum, quæ erant certò, & determinatè vera, vt in confesso est apud omnes, licet essent de rebus contingentibus.

Respondeo, huiusmodi propositionem respectu cognitionis Christi fuisse de re præsenti, non de futura; quia ipse, quando illam pronunciauit, distinctè nouerat liberam Petri determinationem ad se negandum, quasi exercitam, & in actu positam. Vnde eius cognitio, & consequenter eiusmodi enunciationis prolatio ferebatur in Petri negationem secundùm se, seu in seipsa existentem, non verò vt in sua causa libera, & indifferenti adhuc contentam.

Ex quo patet solutio ad confirmationem. Veritas enim determinata prædictionum propheticarum non innitebatur super rerum contingentia, sed super infallibilitate, & certitudine diuinæ reuelationis.

13. Probatur octauo. Deus distinctissimè, & certissimè nouit omnia futura contingentia, vt constat ex ipso rationis lumine, & ex sacra scriptura: ergo ipsa contingentia sunt certò, & determinatè futura, alioquin eius cognitio inter vtrumque fluctuaret. Nam certitudo cognitionis supponit certitudinem in obiecto. Ergo videt enuntiationes, quæ de huiusmodi futuris contingentibus fiunt, esse conformes obiectis significatis: atque adeò determinatè veras: & consequenter ipsæ sunt secundùm se obiectis conformes, & determinatè veræ. Ideòque ista propositio, *Antichristus erit*, à quocumque proferatur, siue à Deo, siue à propheta, siue ab alio, est determinatè vera; & ita vera, & certa, vt sit de fide. Idemque de cœteris similibus, quarum significatum aliquando in rerum natura existet, pronunciandum est.

Respondeo, vt respondi ad septimum, Deum intueri futura contingentia in seipsis, & non tantùm in suis causis, vt rectè docet Diuus Thomas 1. p. q. 14. a. 13. q. 16. de malo, a. 7. q. 2. de veritate, a. 12. in corpore, & ad 1. 2. 6. 9. & 10. Si enim ea cognosceret tantùm in eorum causis, eius cognitio esset incerta, & coniecturalis, quia stante dispositione causæ contingentis potest effectus non euenire: & ideò, quamuis talis dispositio certò cognoscatur à Deo, non potest eius effectus, vt certò futurus, ab ipso cognosci in tali dispositione præcisè.

14. Intuetur ergo huiusmodi futura post determinationem causarum; quomodo habent rationem effectus præsentis, & determinati ad esse, iamque extra potentiam suæ causæ existentis: non autem rationem futuri, vt explicui numero 5. & docet Diuus Thomas locis citatis, & in 1. sent. dist. 38. q. vnicâ, a. 5. ad 3. dicens: *actus diuinæ cognitionis transit supra contingens, etiam si futurum sit nunc, sicut transit visus noster supra ipsum, dum est: & quia esse quod est, necesse est: quod tamen absolutè non est necessarium: ideò dicitur quòd in se consideratum, est contingens; sed relatum ad Dei cognitionem, est necessarium, quia ad ipsam non refertur, nisi secundùm quod est in esse actuali* Et loco citato de veritate ad 1. ait: *Licet contingens non sit determinatum quamdiu futurum est: tamen ex quo productum est in rerum natura, veritatem determinatam habet: & hoc modo super illud fertur intuitus diuinæ cognitionis.*

15. Eodem recidit responsio eorum, qui concedunt, propositiones de futuro contingenti, esse determinatè veras physicè, aut theologicè; non verò logicè. Cùm enim Logica sit abstractiua, & præcisiua, spectat futurum contingens, vt dependens solùm à sua causa propria, & proxima, quæ cùm sit indifferens ex se ad ponendum, vel non ponendum effectum; possitque etiam impediri ab aliis causis, ne illum producat; concludit propositiones de tali effectu futuro, non posse esse magis determinatas quoad veritatem, & falsitatem, quàm ipsum effectum quoad esse, & non esse.

Physica verò, & Theologia non spectant solam causam particularem & proximam futuri contingentis, secundùm se, sed prout subiacet causis superioribus, præsertim primæ, cuius ordo, & causalitas impediri nullo modo potest, nec cognitio, & prouidentia falli: & ideò futurum contingens, ex suppositione diuinæ cognitionis, diuinique decreti, est determinatum ad vnum: ac proinde enunciatio de illo facta, est determinatè vera, aut determinatè falsa physicè, & Theologicè. Et hoc est quod dicunt communiter Thomistæ, huiusmodi propositiones esse determinatè veras, aut falsas post decretum, non verò ante decretum diuinum.

Huic solutioni congruunt verba sancti Thomæ 1. p. qu. 19. a. 7. ad 2. *Aliquis respiciens ad causas inferiores, dicere poterat Lazarus non resurget: respiciens verò ad causam primam diuinam, poterat dicere*

Lazarus resurget. Et vtrumque horum Deus vult, scilicet quod aliquid quandoque sit futurum secundùm causam inferiorem, quod tamen futurum non sit secundùm causam superiorem, vel è conuerso.

16. Probatur nono. Effectus contingens non potest dici futurus quamdiu intelligitur esse in potestate suæ causæ, nondum determinatæ, sed tantùm possibilis, seu possibiliter futurus: ergo propositiones de futuro contingenti, non significant effectus vt in potestate causarum contentos, sed vt supponunt eas ad agendum proximè determinatas: atque adeò sunt determinatæ veritatis, aut falsitatis.

Probatur antecedens primò ratione illâ numeri 5. quia alioquin quidquid continetur virtualiter in causis contingentibus, posset dici futurum; quod est valde absurdum. Secundò: enunciatio de futuro contingenti, non esset absoluta, sed modalis, contra Aristotemem, & cœteros Philosophos. Sensus enim huius propositionis, *Petrus disputabit*, esset iste, *Petrum disputare possibile est*, & ita de cœteris similibus. Tertiò: propositio enuncians futurum, prout est in sua causa, est de præsenti, non autem de futuro, quia esse effectus, vt in sua causa est, non est futurum, sed præsens, si causa existat.

Respondeo negando antecedens. Hanc enim acceptionem futuri posuit expressè Aristoteles 2. de generat. cap. vltimo, textu 64. distinguens illud, quod futurum denominatur, ab eo, de quo dicitur, quod erit. *De quo nunc verum est dicere*, inquit, *ipsum esse futurum, hoc non fore nihil vetat: nam tametsi futurum est vt quispiam ambulet: tamen fieri potest, vt non ambulet.* Ex quibus patet ipsum spectare ambulationem futuram, in sua causa indifferenti, & indeterminata: quia si consideraret eam vt determinatam, iam ambulatio esset necessaria ex suppositione, nec fieri posset, vt ille non ambularet pro tempore illo.

17. Eamdem acceptionem ponit D. Thomas 1. p. quæst. 19. art. 7. ad 2. & ex ea explicat illud Isaïæ 38. de Rege Ezechia, *Dispone Domui tuæ, quia morieris, & non viues.* Vbi mors denunciata fuit vt futura, & tamen non contigit. Debuit ergo futura fuisse in causis naturalibus, vt secundùm eas denunciatio facta à Propheta ex mandato Domini, veritatem haberet. Clariùs adhuc eam admittit quæst. 2. de veritate, a. 12. ad 9. vbi hæc habet: *sic non est inconueniens quòd ponatur quòd Deus scit aliquid futurum esse, quod non erit, inquantum scilicet scit aliquas causas ad aliquem effectum inclinatas, qui non producetur.* Denique, vt cœteros omittam, Caietanus 1. 2. quæst. 40. a. 3. circa medium his verbis. *Cùm dicimus pluuiam futuram, causas pluuiæ significamus adesse præparatas ad eam: cùm autem dicimus pluuia erit, ipsam pluuiam ponendam in esse dicimus.*

Ex quibus respondeo ad primam confirmationem illius antecedentis, illos tantùm effectus vocari futuros, quorum causæ sunt, aut supponuntur proximè dispositæ, inclinatæ, & præparatæ ad eorum productionem:

cœteros verò possibiles. Vnde patet solutio ad secundam. Ad tertiam dico propositionem de futuro contingenti non enunciare effectum secundùm illud esse præcisè, & absolutè, quod habet in causa, sed in ordine ad illius existentiam extra eius potentiam; quomodo est quid futurum, & à causa distinctum.

SECTIO III.

Propositiones de futuro contingenti non esse determinatè veras, aut falsas.

18. ISTAM sententiam tenent communiter Thomistæ: Item Aureolus in 1. d. 39. q. vnicâ art. 3. Louanienses in Logica, multique alii, pro cuius confirmatione sit.

Primum argumentum. Si altera pars contradictionis de futuro contingenti esset determinatè vera, futurum liberum non esset contingens: ergo neutra pars est determinatè vera. Probatur antecedens, quia vt liberum dicatur contingens, debet esse indifferens, ita vt æquè se habeat ad esse, & non esse; ad fore & non fore. Si autem altera pars contradictionis esset determinatè vera, res significata per propositionem affirmatiuam, esset determinata ad esse: & significata per negatiuam, esset determinata ad non esse: ergo non esset indifferens ad vtrumque, nec consequenter libera.

Respondeo negando antecedens: ad eius probationem concedo futurum debere esse indifferens indifferentiâ excludente determinationem extrinsecam, & antecedentem, per quam causa sic determinetur ad vnum ab agente extrinseco, vt ei liberum non sit determinare se ad oppositum: non verò excludente determinationem intrinsecam, quæ prouenit ab ipsa causa, sese liberè determinante ad vnum potiùs, quam ad aliud. Quamuis enim futurum, tunc sit determinatum ad vnum, manet tamen liberum, quia determinatio causæ libera est.

19. Secundum argumentum. Si altera propositio de futuro contingenti esset determinatè vera, & altera falsa, res enunciata necessariò eueniret; hoc autem est contra suppositionem, & naturam futuri contingentis: ergo nec determinatè vera est, nec determinatè falsa. Probatur maior ex Arist. qui hoc capite illud infert, & probat hoc ferè modo: si ista *Petrus peccabit*, est determinatè vera, fuit ab æterno vera, quia veritas enunciationis non pendet ex eo quod aliquis eam pronunciarit ante mille annos, vel centum millia annorum, &c. sed eo quod res est, vel non est iuxta verbum enunciationis.

Quod autem est ab æterno verum, non potest non esse verum: tum

quia non datur tempus, in quo possit non esse verum: tum quia ens æternum est immutabile. Non potest autem propositio esse necessariò vera, nisi enunciatum, seu significatum eius sit necessarium: & ita futurum contingens non erit contingens, atque adeò cessabit omnis consultatio: quia si ab æterno verum est illud fore, consultatio vt non sit, nihil proderit.

Confirmatur. Hæc est differentia inter propositionem necessariam, & contingentem, ex communi consensu, quòd illa sit ab æterno vera, seu æternæ veritatis: ista autem sit vera tantùm in tempore. Ergo propositio de futuro contingenti non est ab æterno vera, nec consequenter determinatè vera; aut est necessaria, & sic eius enunciatum erit necessarium.

20. Respondeo distinguendo maiorem, *res enunciata necessariò eueniret, necessitate absolutâ, & antecedenti*, nego: *necessitate ex suppositione futuræ determinationis in causa, seu necessitate consequenti*, concedo. Et eâdem distinctione vtendum est ad probationem eius: propositio quippe illud enuncians, est ab æterno vera, & necessariò vera, sed solùm ex suppositione futuræ determinationis, futurique euentus: Quæ necessitas nullo modo aufert rationem contingentis, aut liberi. Nam sicut ista propositio, *si homo habet alas, potest volare*, non tribuit illi absolutè potentiam volandi: pari ratione ista, *si Petrus determinet se ad peccandum, peccabit*, non illi imponit absolutam necessitatem peccandi, sed tantùm ex suppositione liberæ determinationis, quâ positâ non potest non sequi peccatum.

Ad confirmationem Respondeo talem differentiam poni inter propositiones de præsenti, quia contingens de præsenti, vt *Petrus currit*, exigit ut extrema existant ad hoc vt vera sit: necessaria verò, vt *homo est animal*, abstrahit ab existentia extremorum, ideoque semper est vera. Si autem vtraque sit de futuro, vt *sol orietur, Petrus curret*, vtraque vera erit ab æterno, & necessariò vera, sed prior necessitate absolutâ, seu simplici; posterior verò necessitate ex suppositione tantùm. Quæ omnia vt intelligantur.

21. Aduertendum est, duplicem à Theologis, & Philosophis distingui necessitatem, de qua Aristoteles hic c. 8. Boetius 5. de consol. prosâ 6. Anselmus in opusculo de præscientia, & prædest. c. 1. Altera dicitur simplex, siue absoluta, siue antecedens. Altera dicitur secundùm quid, siue conditionalis, siue consequens.

Necessitas absoluta est quando causa, nullâ factâ hypothesi, sed ex se, & principiis suis intrinsecis est ita determinata ad producendum effectum, vt non possit non producere: & ideò dicitur necessitas antecedens, quia se tenet ex parte causæ, & respicit effectum antequam fit, efficiat que, vt necessariò producatur. Quomodo ortus solis, crastina die futurus, dicitur necessarius.

Necessitas verò consequens est, quæ non se tenet ex parte causæ, nec antecedit effectum: imò potius subsequitur, aut comitatur: quando videlicet causa ex se est indifferens, & indeterminata ad productionem effectus: factâ tamen suppositione quòd effectus iam sit productus, vel sit producendus, dicitur ipse necessariò esse, vel fore: quod nihil aliud significat, nisi quòd effectus non potest simul esse, & non esse; fore, & non fore: & ideò ex suppositione quòd sit, necessariò est: ex suppositione quòd futurus sit, necessariò futurus est.

Vnde patet, necessitatem hanc ex hypothesi, nullo modo tollere intrinsecam contingentiam effectus, cùm non tollat libertatem causæ: & hoc adeò verum est, vt D. Thom. quæst. 23. de veritate a. 4. ad 1. non dubitauerit dicere de Deo, qui summè liber est, impossibile esse ipsum aliquid non velle, aut voluisse ex suppositione quod illud velit, aut voluerit.

22. Tertium argumentum. Eo modo se habet veritas, & falsitas respectu enunciationis de futuro contingenti, quo res enunciata se habet ad esse, vel non esse: sed res contingens futura, est indifferens ad esse, & non esse: ergo enunciatio est indifferens ad veritatem, & falsitatem, & consequenter non est vera, vel falsa determinatè.

Confirmatur primò, quia veritas enunciationis causatur ab obiecto: quod autem nullum habet esse, non potest aliquid causare: sed futurum contingens nullum habet esse, neque in se, neque in causa: ergo non potest dare veritatem determinatam enunciationi?

Confirmatur secundò, quia certior est veritas enunciationum de futuris necessarijs, quàm de futuris contingentibus: hæc autem differentia nulla esset, si enunciationes de futuris contingentibus essent determinatè veræ, vt constat.

Respondeo distinguendo minorem, *res contingens futura est indifferens ad esse & non esse antecedenter ad determinationem suæ causæ, concedo: ex suppositione determinationis suæ causæ, nego*: quia positâ determinatione causæ, effectus necessariò est, & determinatè. Enunciatio autem de futuro contingenti debet comparari ad causam, iam determinatam, vt explicatum est numero 5. quia ante eius determinationem effectus habet tantùm rationem possibilis.

23. Ad primam confirmationem nego, futurum contingens nullum habere esse: quamuis enim careat esse actuali, habet tamen esse futurum, tum in se, tum in sua causa: & hoc esse est causa veritatis propositionis per modum obiecti; ad quod non est necesse, vt actu existat, alioquin propositio de præterito non esset determinatè vera, contra Aristotelem. Nam in ista, *Petrus heri disputauit*, obiectum enunciatum nullum habet esse, nec in se, nec in sua causa. Sufficit ergo vt res significata habeat esse secundùm tempus importatum à verbo.

Ad secundam confirmationem nego antecedens. Æquè enim certum est Petrum peccaturum ex suppositione determinationis eius ad peccan-

dum, ac Solem cras illuminaturum istud hemisphærium: tantùmque in hoc differentia est, quòd certitudo istius sit absoluta; illius verò sit ex suppositione.

b. Instabis: si futurum contingens vt futurum, debeat comparari ad causam suam vt iam determinatam, sensus huius propositionis, *Petrus peccabit*, erit iste, *Petrus peccabit, si peccabit*: nam peccatum est simul cum determinatione ad peccatum. Hoc autem falsum est, quia prima propositio est absoluta; & secunda est conditionalis.

Respondeo huiusmodi propositionem, licet in verbis non sit conditionalis, importare tamen prædictam conditionem: quia hoc ipso quo peccatum dicitur futurum, supponitur esse determinatum in sua causa: adeò vt ante eius determinationem intelligatur tantùm possibile, aut possibiliter futurum.

24. Quartum argumentum. Si ista propositio, *Petrus cras disputabit*, est determinatè vera, quæro vtrum aduentante tempore, quo dicitur disputaturus, possit non disputare? an verò non possit non disputare? si non potest non disputare: ergo necessariò disputat, & ita non est liber: si verò potest non disputare, ponamus quòd non disputet: quia possibili posito in esse, nullum sequitur absurdum, ex Aristotele 1. prior. cap. 12. tunc propositio illa, *Petrus disputabit*, erit falsa: sed supposuimus esse determinatè veram: ergo erit simul vera, & falsa: quod cùm sit impossibile, falsum est quod propositio illa sit determinatè vera: & idem de similibus dici debet.

Respondeo, aduentante tempore designato, Petrum posse absolutè, & simpliciter non disputare: ex suppositione tamen quòd propositio illa vera sit, non poterit non disputare: nam ideò vera est, quia supponit disputationem futuram: vnde cùm Petrus non possit simul disputare, & non disputare, propositio non potest esse simul vera, & falsa, sed est necessariò vera eo modo, quo disputatio est necessariò futura, scilicet ex suppositione quòd Petrus se determinet ad disputandum: quia verò liberè se determinabit, ideo disputatio libera erit secundùm se, & absolutè, tamtúmque necessaria ex suppositione dictæ determinationis, vt explicatum est numero 19. & 20.

Quando verò dicitur quòd possibili posito in esse, nullum sequitur absurdum, hoc debet intelligi, vt rectè docet Scotus in 1. d. 39. q. vnicâ ad 2. quæstionis 2. num. 28. de possibili secundùm se, absolutè, & simpliciter spectato: si verò fiat suppositio alicuius incompossibilis cum huiusmodi possibili, in esse posito, sequetur absurdum, si tale possibile reducatur in actum: vt hic sequeretur eamdem propositionem esse veram, & falsam; & Petrum simul disputare, & non disputare.

25. Quintum argumentum. Quod Deus futurum præsciuit, non potest non euenire: at si propositio de futuro contingenti, v. g. hæc, *Petrus peccabit*, sit determinatè vera, Deus ab æterno præsciuit peccatum Petri

futurum, quia quod verum est, Deum latere non potest: ergo peccatum Petri non potest non euenire: atque adeò Petrus necessariò peccabit: quod est hæreticum.

Probatur maior, quia, si illud, quod Deus euenturum præsciuit, posset non euenire, Dei cognitio posset falli: sed impossibile est cognitionem Dei falli: ergo impossibile est vt illud non eueniat: sed quod impossibile est vt non eueniat, id euenire necesse est: ergo omnia futura necessariò euenient; & ita nihil erit contingens.

Respondeo ad maiorem, *quod Deus futurum præsciuit, non potest non euenire in sensu composito, & ex suppositione diuinæ prænotionis de futuritione illius; concedo: non potest non euenire in sensu diuiso, & absolutè, nego.* Hoc est, posito quòd Deus præcognoscat effectum aliquem futurum, & ita eius præscientia componatur, & connectatur cum futuritione huiusmodi effectus, non potest ipse non euenire, quia non potest esse præscientia effectus futuri vt sic, & simul effectus non esse futurus, alioquin præscientia Dei posset falli, aut idem esse simul futurum, & non futurum. Sed si diuisim consideretur præscientia Dei; & ipse effectus, causaque eius secundùm se spectentur, tunc non poterit dici necessariò futurus, sed indifferens simpliciter ad esse, & non esse: atque adeò erit intrinsecè contingens, & tantùm necessarius ex suppositione extrinseca diuinæ præscientiæ, cum ipso effectu coniunctæ.

Et hoc euincitur à simili de contingente præsente: quando enim Petrus currit, non currit necessariò simpliciter, & absolutè, sed liberè, cùm possit non currere: & tamen fieri non potest vt non currat stante suppositione quòd currat, alioquin contradictoria verificarentur simul de eodem.

26. Scotus in 1. d. 39. q. vnicâ in fine, cum Diuo Thoma d. 38. quæst. vnicâ, a. 5. ad 3. & alijs, dicit effectum esse necessarium necessitate consequentiæ, quia ista consequentia est necessaria. *si Deus scit aliquid futurum, illud erit*: non autem necessitate consequentis, quia illud futurum potest simpliciter, & secundùm se esse contingens. Et hoc idem intelligit D. Thomas 1. parte quæst. 14. a. 13. ad 3. & lib. 1. contra Gentiles, cap. 67. in fine, dum vocat istam propositionem, *omne scitum à Deo, necesse est esse*, veram de dicto, & falsam de re. Hoc est, si necessitas intelligatur de re contingenti futura, & supra eam cadat, falsam esse: si vero cadat supra ipsam compositionem præscientiæ, & effectus, significatam per hoc dictum, seu propositionem, *præscitum à Deo, erit*, esse veram. Quòd est dicere, præscitum à Deo futurum, necessariò esse futurum ex suppositione diuinæ præscientiæ.

Denique hæc veritas patet retorquendo prædictum argumentum in contrariam partem hoc modo: quod Deus præsciuit liberè futurum, non potest non enenire liberè: sed Deus præsciuit Petrum liberè peccaturum: ergo Petrus non potest non liberè peccare. Quò spectat illud An-

selmi cap. 1. de concordia præscientiæ, & lib. arbitrij: *non debes dicere præscit me Deus peccaturum, vel non peccaturum: sed præscit me Deus peccaturum sine necessitate vel non peccaturum: & ita sequitur quod siue peccaueris siue non peccaueris, vtrumque sine necessitate erit.*

27. Instabis primò: Diuus Thomas quæst. 2. de veritate, a. 12. ad 7. primo sent. d. 38. a. vltimo ad 4. in fine, & 1. p. q. 14. a. 13. ad 2. ait istud antecedens, *Deus sciuit hoc esse futurum*, esse simpliciter, & absolutè necessarium: tum ex immobilitate diuini actus: tum ex ordine ad scitum quod subiacet diuinæ cognitioni quatenus est in actu, quomodo est necessarium; ipsum enim necesse est esse dum est. Ergo consequens eius, scilicet, *hoc erit*, debet esse necessarium absolutè, & simpliciter, quia sic se habet antecedens ad consequens, sicut principia ad conclusionem: ex principijs autem necessarijs non sequitur nisi conclusio necessaria ex 1. post. cap. 6. textu 17. aut 18. *si necessariæ sunt sumptiones & conclusionem esse necessariam oportet*, inquit Philosophus. Non rectè igitur dictum est in superiori responsione, illud quod Deus futurum præsciuit, esse tantùm necessarium ex suppositione, non verò simpliciter & absolutè.

Respondeo primò, concedendo cum Diuo Thoma antecedens esse necessarium absolutè, ob rationes iam allatas ex loco citato sententiarum, non verò quia significatur per verbum præteriti temporis, vt existimat Caietanus loco citato primæ partis, quem optimè refutat Ferrariensis 1. contra gentiles, cap. 67. post medium, §. *ista enim opinio.* Concedo etiam cum Diuo Thoma, loco citato de veritate, consequens esse absolutè necessarium, sed tantùm necessitate immutabilitatis. Necessarium quippe absolutè duplex est, vt paulò ante notat Ferrariensis: alterum, quod ab intrinseco, & ex propria terminorum ratione ita necessarium est, vt eius oppositum contradictionem implicet, sicut hominem esse animal rationale: alterum quod est immutabile, ita vt non possit variari, nec mutari de vero in falsum; & dicitur necessarium absolutè, hoc est in se secundùm proprium significatum; & non solummodo necessitate consequentiæ, & illationis per dependentiam ad aliam propositionem, seu antecedens, quomodo in ista propositione, *si Petrus currit, Petrus mouetur*, consequens est tantùm necessarium quantum ad ordinem dependentiæ ad antecedens, non verò secundùm proprium significatum, nec consequenter absolutè.

28. Itaque prædictum consequens est necessarium absolutè, vt explicatum est, sed sub ea ratione, & eo modo, quo ex antecedente sequitur: ex eo autem sequitur, non iuxta modum, & dispositionem rei cognitæ, secundùm se spectatæ; sed secundùm quod est cognita, & consequenter secundùm modum cognoscentis. *Quando enim in antecedente*, inquit Diuus Thomas 1. p. q. 14. a. 13. ad 2. *ponitur aliquid pertinens ad actum animæ, consequens est accipiendum non secundùm esse, quod in se est, sed secundùm quod est in anima.* Prout autem futurum cognoscitur

à Deo, habet rationem præſentis, vt numero 12. & ſequentibus dictum eſt; licet in ſeipſo, & reſpectu noſtræ cognitionis ſit futurum.

Sicut ergo in hac propoſitione, *Video Petrum ambulantem, ergo Petrus ambulat*, vtrumque neceſſarium eſt quando eſt; ita in ſupra dicta vtrumque neceſſarium eſt eâ neceſſitate, quâ omne, quod eſt, quando eſt, neceſſe eſt eſſe ex c. 8. primi de interpretatione. Quod eſt eſſe neceſſarium quoad ſtatum, ſeu eſſe in ſtatu neceſſitatis: licet in ſe & relatum ad cauſas proximas ſit contingens.

Idem ait Boetius 5. de conſol. proſâ 6. his verbis: *eodem igitur modo ſi quid prouidentia præſens videt, id eſſe neceſſe eſt: tametſi nullam habeat naturæ neceſsitatem: atqui Deus futura quæ ex arbitrii libertate proueniunt præſentia contuetur: hæc igitur ad intuitum relata diuinum, neceſſaria fiunt per conditionem diuinæ notionis: per ſe verò conſiderata, abſolutâ naturæ ſuæ libertate non deſinunt.* Id eſt non deficiunt à perfecta naturæ ſuæ libertate. Ex quo patet prædictam ſolutionem nullo modo labefactari.

29. Reſpondeo ſecundò, illud antecedens, *Deus ſciuit hoc eſſe futurum*, v. g. Antichriſtum, eſſe ſimpliciter contingens: atque adeo conſequens, nempe *Antichriſtus erit*, eſt ſimpliciter contingens. Antecedens eſt Scoti in 1. d. 39. q. vnicâ num. 25. & § *ad argumenta quintæ quæſtionis*, num. 33. Durandi d. 38. q. 3. num. 25. Ferrarienſis 1. contra gent. c. 67. § *conſiderandum ſecundò*, & § *iſta enim opinio*, Caietani denique q. 14. primæ partis, a. 13. & aliorum. Quod etiam euidenter conſtat, quia antichriſtus potuit ſimpliciter non eſſe, & de facto non fuiſſet, ſi Adam non peccaſſet, vt potuit non peccare: neque Deus eius futuritionem neceſſariò decreuit, ſed liberè: ergo potuit non eſſe præſcientia Dei de illo futuro: & ſicut multa potuerunt eſſe futura, quæ non erunt: ita potuit Deus multa præſcire, quæ non præſcit vt futura. Vnde futura huiuſmodi, ex ſe contingentia ſunt, & tantùm neceſſaria ex ſuppoſitione cognitionis diuinæ, vt dictum eſt.

30. Inſtabis ſecundò: eſto prædictum argumentum non probet, futura eſſe intrinſecè, & ex propria natura neceſſariò futura; euincit tamen eſſe neceſſariò futura ex ſuppoſitione diuinæ præcognitionis, quâ poſitâ non poteſt voluntas cauere à peccato præuiſo, nec conari in oppoſitum: ſed deberet priùs conari ad immutandam diuinam cognitionem: quod cùm impoſſibile ſit, peccatum erit ipſi ineuitabile. Hoc autem non parùm videtur lædere libertatem voluntatis.

Reſpondeo, huiuſmodi neceſſitatem, quâ futura dicuntur neceſſariò euentura ex ſuppoſitione diuinæ præſcientiæ, eſſe tantùm neceſſitatem conſequentem, quâ omne quod eſt, dicitur neceſſariò eſſe ex ſuppoſitione quod ſit: hæc autem nullo modo lædit libertatem, vt explicatum eſt num. 20. Vnde quemadmodum ſi aliquem ambulare videas, eum ambulare neceſſe eſt: *quod enim quiſque nouit*, inquit Boetius, eâdem pro-

sâ sextâ libri 5. *id esse aliter, quam notum est, nequit*: & nihilominùs liberè ambulat, quia tuus intuitus nullâ necessitate præuenit ambulationem eius, imò eam supponit liberè à sua causa prodeuntem.

Ita si Deus videt peccatum Petri futurum, illud fore necesse est, quia diuina cognitio falli non potest, & quod quisque nouit, id esse aliter, quàm notum est, nequit: & tamen Petrus liberè peccabit, quia diuina prænotio naturam rerum, proprietatemque non mutat: sed talia apud se præsentia spectat, qualia in tempore olim futura sunt: vnde futuritionem eorum non antecedit, sed quodam ordine futura supponit tamquam obiectum: & consequenter peccatum Petri non ideò futurum est, quia præscitur a Deo; sed ideò præscitur futurum, quia ex libera Petri determinatione futurum est.

31. Vnde colligitur diuinam prænotionem, esse tantummodò quasi signum infallibile res esse futuras iuxta cuiusque naturam, necessarias, necessariò; liberas, liberè: & ita ex eius infallibilitate, & immutabilitate ipsæ non contrahunt vel libertatem, vel necessitatem aliquam antecedentem, sed solùm consequentem, aut comitantem earum futuritionem, quia signum vt sic, non efficit, sed solùm manifestat id, quod significat.

Quare eodem modo de rebus futuris philosophandum est, quod attinet ad earum naturam, hoc est, necessitatem, vel contingentiam, ac si per impossibile nulla esset Dei præscientia, vt sapienter docet Boetius lib. 5. citato, prosâ 4. vbi istud argumentum proponit, & soluit his verbis: *sed præscientia, inquies tametsi futuris eueniendi necessitas non est: signum tamen est necessariò ea esse ventura. Hoc igitur modo, etiamsi præcognitio non fuisset necessarios futurorum exitus esse constaret: omne etenim signum quid sit ostendit, non verò efficit quod designat. Quare demonstrandum priùs est nonnihil ex necessitate contingere, vt prænotionem signum esse huius necessitatis appareat, alioquin, si hæc nulla est, nec illa quidem eius rei signum poterit esse, quæ non est.*

32. Vrgebis: Boëtius eodem libro 5. prosâ 3. reijcit illum modum loquendi, nimirum *non ideo aliquid est futurum, quia Deus præuidet, sed è contrario illud ideò Deus præuidet, quia est futurum*. Idem facit D. Thomas 1. p. q. 14. a. 8. ad 1. dicens id, quod ait Origenes super illud ad Romanos cap. 8. *quos vocauit, hos iustificauit*. Ideò scilicet Deum præscire aliqua, quia sunt futura, intelligendum esse secundùm causam consequentiæ; quia bene sequitur, si aliqua sunt futura, quòd Deus illa præscierit: non verò secundùm causam essendi, quia res futuræ non sunt causa quòd Deus sciat. Idem habet qu. 2. de veritate art. 14. in argumento *sed contra*; vbi sicut in 1. parte affert textum Diui Augustini 15. de Trinitate cap. 13. in medio, & lib. 6. cap. 10. vniuersas creaturas & spirituales, & corporales: non quia sunt ideò nouit Deus, sed ideò sunt quia nouit. Igitur argumentum prædictum manet in suo robore, & præ-

dicta necessitas rebus futuris adueniens ex prænotione diuina, non est tantùm necessitas consequens, vt dictum est in solutione.

33. Pro responsione nota, triplicem à Theologis distingui scientiam in Deo. Alia dicitur scientia *simplicis intelligentiæ*, vt eam vocat D. Thomas citato loco primæ partis, a. 9. & alibi, quâ cognoscit possibilia, numquam futura. Alia dicitur scientia *approbationis*, vt eam vocat Diuus Thomas ibi, art. 8. & est cognitio practica artificis Dei, determinata à voluntate eius ad aliquod opus producendum. Alia dicitur scientia *visionis*, quâ cognoscit res iam à voluntate decretas, aut permissas, & ex consequenti futuras, præsentes, aut præteritas, vt ibidem Diuus Thomas ait, a. 9. Concipimus enim primò Deum cognoscere omnia possibilia per scientiam *simplicis intelligentiæ*: deinde ex his omnibus velle illud, & illud fieri; & consequenter eius cognitionem applicari à voluntate ad illud debito tempore causandum. Tertiò denique postquàm res intelligitur accepisse esse futurum per Dei volutatem, & scientiam istam *approbationis*, Deus illam intuetur scie[n]tiâ *visionis*, vt futuram in rerum natura: & ideò hæc scientia *visionis*, non habet rationem practicæ sed speculatiuæ scientiæ; supponitque obiectum suum esse per scientiam *approbationis*. His prænotatis.

34. Respondeo Diuum Augustinum, cœterosque Patres, & Boëtium, quando aiunt futura ideò esse futura, quia Deus illa prænoscit, & non è contrario; loqui de prænotione, seu de scientia approbationis, non verò de scientia visionis: quia per istam non cognoscit futura, nisi quatenus futura sunt: non sunt autem futura, nisi per scientiam approbationis, coniunctam decreto voluntatis diuinæ, vt dictum est.

Nec in alio sensu intelligendus est Diuus Thomas, vt patet ex art. 8. primæ partis citato, vbi sic loquitur in fine; *Vnde scientia Dei secundùm quod est causa rerum, consueuit nominari scientia approbationis.*

Origenes verò, & alij, qui opposito modo loquuntur, ideò scilicet Deum aliqua præscire, quia sunt futura, non contrà; loquuntur de scientia *visionis*, cuius causam esse volunt res futuras, non quidem causam secundùm modum essendi, & existendi, quasi aliquid influant, sicut causæ physicæ, in ipsam Dei scientiam secundùm esse reale, quod habet in Deo, sed *causam sine qua non*, vt dicunt aliqui, quia nisi futuræ essent, non daretur præscientia, seu scientia visionis. Vel causam illationis, & consequentiæ, vt loquitur Diuus Thomas: consequentiæ, inquam, à priori, quia in aliquo signo præsupponuntur futuræ per scientiam *approbationis*, ita vt veritas futurorum, ordine quodam naturæ concipiatur prior per modum obiecti ipsâ scientiâ *visionis*. Vel denique causam denominationis, vt vult Albertus Magnus in 1. d. 38. D. Bonauent. q. 1. & 2. Gregor. q. 2. a. 3. Nam scientia Dei supra eius essentiam addit, siue connotat quemdam respectum rationis ad res scitas; siue possibiles, vt scientia *simplicis intelligentiæ*; siue futuras, vt scientia *visionis*. Respe-

ctus autem, siue relatio supponit terminum, & consequenter prouenit in scientia *visionis* ex rebus futuris, vt sunt futuræ.

Ex quibus patet quomodò determinata veritas, aut falsitas propositionum circa futura contingentia, nullo modo lædat liberum arbitrium nostræ voluntatis.

Sextum argumentum petitur ex authoritate Diui Thomæ, & Aristot. qui vterque expresè videtur asserere hanc sententiam. Nos tamen, qui problematici sumus hac in re, non possumus illos Authores in vtramque flectere partem, nisi velimus dicere eos contraria fuisse loquutos: quod absurdum est. Nihilominùs diligentiùs examinare oportet, quæ fuerit vtriusque sententia, quod in sequentibus præstabimus.

SECTIO IV.

Quid senserit Diuus Thomas circa veritatem propositionum de futuris contingentibus.

35. QVOD Diuus Thomas tenuerit propositiones de futuris contingentibus non esse determinatè veras, aut determinatè falsas, asserunt communiter Thomistæ, & patet ex pluribus locis. Nam 1. sentent. d. 38. q. vnicâ, a. 5. ad 2. hæc habet: *futurum contingens non est determinatè verum antequam fiat, quia non habet causam determinatam.*

Item q. 16. de malo, a. 7. sic ait: *quia verò vnumquodque cognoscitur secundùm quòd est in actu non autem secundùm quod est in potentia vt dicitur in 9 metaph. Inde est quòd ea quæ sunt ad vtrumlibet, non possunt cognosci in suis causis determinatè sed sub disiunctione, vt potè quòd erunt vel non erunt; sic enim habent veritatem.*

Præterea q. 2. de veritate, a. 12. ad 10. sic loquitur: *ad decimum dicendum quòd futurum Deo est præsens & ita est determinatum ad vnam partem quamcumque sed dum est futurum sic est ad vtrumlibet.*

Denique, vt cœteros omittam textus, 1. p. q. 14. a. 13. ita inquit, *Contingens aliquod dupliciter potest considerari. Vno modo in seipso, secundùm quod iam in actu est & sic non consideratur vt futurum, sed vt præsens; neque ad vtrumlibet contingens: sed vt determinatum ad vnum .. Alio modo potest considerari contingens vt in sua causa, & sic consideratur vt futurum, & vt contingens, nondum determinatum ad vnum quia causa contingens se habet ad opposita.*

36. Ex quibus euidenter colligitur futura contingentia non habere rationem futuri, nisi prout considerantur in suis causis, in quibus cùm non

non habeant esse determinatum, propositiones de ipsis futuris, non possunt esse determinatè veræ, vel falsæ, ex mente Diui Th. quia ex eo quòd res est, vel non est, oratio est vera, vel falsa. Attendant ergo, qui Aristot. erroris contra nostram fidem in hac quæstione accusant, num attentè legerint Diuum Thomam, aut velint eum eiusdem erroris facere reum. Nihilominùs quia posset hic desiderari quædam probabilis interpretatio locorum Diui Thomæ, ad primam sententiam propugnandam, afferemus quorumdam authorum dicta.

Mendosa disput. 9. de anima, ait Diuum Thomam non loqui de propositionibus secundùm se, sed tantùm quoad nos; adeo vt non possimus diiudicare an veræ sint, vel falsæ, quia res enunciatæ non sunt nobis intentionaliter præsentes, sicut Deo, & prophetis, quibus ideò sunt determinatè veræ, vel falsæ.

37. Sed hæc explicatio inanis est, & delusoria, quia, vt patet ex locis iam citatis ex Diuo Thoma, futurum contingens vt futurum, non est determinatè verum, quia non habet causam determinatam: vnde cum oratio sit vera vel falsa ex eo quòd res est vel non est, propositio de futuro contingenti vt futuro, non potest esse determinata in se, ex mente Diui Thomæ: nec consequenter respectu alicuius cognitionis, siue nostræ, siue diuinæ.

Quod ipse euidentiùs exprimit q. 2. de verit. art. 12. vbi considerans futura contingentia in suis causis, sic ait: *ex quo patet contingens, vt futurum est, per nullam cognitionem sciri, cui falsitas subesse non posit: vnde cum diuinæ scientiæ non subsit falsitas, nec subesse possit, impossibile esset quòd de contingentibus futuris scientiam haberet Deus, si cognosceret ea, vt futura sunt.* Idem habet ad 6.

Præterea multæ possunt fieri propositiones de præsenti, quæ respectu nostri, imò & Angelorum non sunt determinatè veræ, quia earum veritas ipsis ignota est, vt *Petrus cogitat de occidendo inimico*. Ad quid ergo Diuus Thomas tam specialiter hoc diceret de propositionibus circa futura contingentia?

38. Puteanus in primam partem quæst. 14. art. 13. dubitatione suâ primâ ait futura contingentia spectari posse ex D. Thoma ibi in corpore articuli, vt contingentia sunt, & vt sunt futura: priori modo non sunt, inquit, determinatè vera, nec determinatè falsa, quia pendent à causis liberis, quæ positis omnibus ad agendum necessariis, possunt agere, & non agere. Et ita etiam intelligendum esse ait Aristotelem. Posteriori verò modo futura contingentia sunt determinatè vera, vel determinatè falsa, quia sic dicunt actualem existentiam, si videlicet sint futura; ac proinde actualem determinationem.

Verum, licet hæc explicatio proximè ad veritatem accedere videatur, absolutè spectata; non inuenio tamen talem distinctionem in Diuo Thoma, nec ibi, nec alibi. Imò, vt patet ex locis citatis num. 34. & 35.

quando ipse spectat futura contingentia, vt futura, considerat illa in suis causis, in quibus non habent actualem existentiam, nec consequenter actualem determinationem. Neque Aristoteles si in illa fuit sententia, alio modo spectauit futura contingentia, vt futura; sicut clarum est legenti caput 8. primi libri de interpretatione.

39. Germanam itaque interpretationem petendam esse existimo ex distinctione illa, quam insinuaui numero 2. de duplici consideratione futuri contingentis, nimirum in seipso, & in potestate suæ causæ, nondum determinatæ ad productionem illius. Quando enim Diuus Thomas dicit propositiones de futuris contingentibus non esse determinatè veras, considerat futura in causis suis, nondum determinatis, & vt sic, non puto posse negari illius doctrinam, vt satis superque probatum est à numero 7. ad 17. in responsionibus argumentorum.

Si verò quis pertinaciter contendere voluerit, tales propositiones esse determinatè veras, aut determinatè falsas, necessarium esse existimo, vt supponat causas eorum iam determinatas ad ea producenda, vel non producenda: quo supposito controuersia solùm erit, vtrum in primo statu causarum, possint reuera denominari futura, vel tantùm possibilia: in secundo verò præsentia, non autem futura.

Et certè ad sustinendam absolutè primam opinionem, quòd nimirum tales propositiones sunt determinatè veræ, aut falsæ, negandum est, futurum contingens, consideratum in sua causa indifferenti, & indeterminata, posse dici propriè futurum, prout distinguitur à possibili; sed tantùm impropriè, pro eo, quod spectatâ causarum dispositione, aut inclinatione futurum est: quia tamen causæ sunt adhuc indifferentes, aut liberæ, aut impediri possunt; non potest dici, quòd propria ratio futuri ei completè conueniat: sed tantùm quòd probabile est ipsum fore, aut futurum esse.

40. Quare ad futurum contingens, propriè futurum, duo requiruntur; primum est ratio futuri; secundum est ratio contingentis: rationem futuri habet à determinatione causæ, ita vt dum concipitur causa, nondum se determinasse ad agendum, effectus non concipiatur propriè futurus, sed tantùm possibilis, & indifferens ad existendum, vel non existendum. Rationem verò contingentis habet à determinatione libera, seu à libertate determinationis, quia causa, non necessariò, sed sponte se determinat ad producendum effectum: & ideò effectus, inde procedens, non potest non esse liber.

Quòd autem ista diuisio futuri contingentis in propriè futurum, & in futurum impropriè, non sit aliena à mente Diui Thomæ, ostendo ex q.16. de malo, a. 7. in fine, vbi habet. *Considerandum tamen quòd cognoscere futurum in causa sua nihil est aliud quàm cognoscere præsentem inclinationem causæ ad effectum: Vnde hoc non propriè est cognoscere futurum, sed præsens: Vnde cognitio futurorum propria est Dei, secundum illud*

Isaiæ 41. anunciatæ quæ ventura sunt, & dicemus quòd Dii estis vos.

41\. Igitur futurum spectatum in causa indeterminata, non habet propriam rationem futuri, ex Diuo Thoma: ac proinde quando ipse ait futurum in seipso spectatum, non habere rationem futuri, sed præsentis, supponit causam eius iam determinatam in actu exercito, & consequenter effectum eius in rerum natura actu existentem: aut intelligit ipsum esse præsentem respectu cognitionis intellectus diuini, cuius simplex intuitus super omnia simul fertur, prout vnumquodque est in suo tempore, & sic respicit futurum vt existens.

Etenim sicut ipse ait quæst. 2. de veritate, a. 12. *Tunc aliquid cognoscitur vt futurum est, quando inter cognitionem cognoscentis & rei euentum inuenitur ordo præteriti ad futurum: hic autem ordo non potest inueniri inter cognitionem diuinam, & quamcunque rem contingentem: sed semper ordo diuinæ cognitionis ad rem quamcunque est sicut ordo præsentis ad præsens.* Verum, hoc non impedit quo minus futurum contingens, sit futurum, tum respectu nostri, nostræve cognitionis: tum comparatione temporis præsentis ad tempus, in quo producetur: tum respectu causarum, extra quarum potentiam nondum existit.

SECTIO V.

Quid senserit Aristoteles de veritate circa futura contingentia.

42\. ARISTOTELEM existimasse propositiones de futuris contingentibus non habere veritatem, aut falsitatem determinatam, censent communiter tum Antiqui, tum recentiores Philosophi, & Theologi: & quia multis suspecta visa est falsitatis hæc sententia, conati sunt Aristotelem diuersimodè explicare, præcipuas accipe explicationes.

Ricardus in 1. d. 38. a. 1. q. 5. ad 1. Maior ibidem q. vnicâ, & alij putant Aristotelem, quando ait propositiones de futuris contingentibus non esse determinatè veras, per particulam *determinatè*, idem intelligere quod per *necessariò*: sed hi Authores, quamuis attingerint mentem Aristotelis, vt ostendam num. 44. malè tamen eam inde collegerunt. Nam in primis Aristoteles non vtitur vocabulo, *determinatè*, sed vocabulo, *distinctè*. Secundò: quamuis eo vteretur, non tamen in illa significatione vsurparet; nam paulò post initium illius capitis 8. ex eo quòd huiusmodi propositiones ponantur veræ, infert quòd sint necesseriò veræ: si ergo in antecedente intelligat quòd sint determinatè, hoc est necessariò veræ, eius ratio sic se habebit: *sunt necessariò veræ, ergo sunt neces-*

ſariò veræ. Quòd eſt ridiculum. Tertiò, quando ſub finem capitis ita loquitur: *omne namque neceſſe eſt eſſe, aut non eſſe: & item fore aut non fore: non tamen neceſſe eſt diſtinctè alterum fore.* ſi per, *diſtinctè*, quod ipſi vertunt, *determinatè*, intelligit, *neceſſariò*; ſenſus erit; *non tamen neceſſe eſt neceſſariò alterum fore*; quod eſt nugari.

43. Scotus in 1. d. 39. q. vnica §. *ad argumenta principalia*, n. 26. concedit non eſſe ſimilem veritatem, vel ſimilem determinationem in propoſitionibus de futuro, & in propoſitionibus de præſenti, aut præterito: quia in iſtis eſt veritas ita determinata, vt alterum extremum ſignificatum, ſit in eſſe poſitum, & vt intelligitur poſitum, non eſt in poteſtate cauſæ, vt ponatur, vel non ponatur: in illis autem non eſt talis determinatio ex parte futuri: quia, licet vna pars ſit vera determinatè in ſe; non tamen ita vt in poteſtate cauſæ non ſit ponere oppoſitum.

Et hanc indeterminationem ait ſufficere ad conſiliandum, & negotiandum: ſi enim neutra pars eſſet futura, non eſſet conſiliandum quid facto opus eſſet: ergo quòd altera pars ſit determinatè futura, dummodò altera poſſit euenire, non impedit conſiliationem, aut negotiationem, de qua ibidem loquitur Ariſtoteles. Et hæc explicatio ſana eſt, nec Ariſtotelis tantùm, ſed & Diui Thomæ doctrinæ poteſt applicari: ita vt dum arguitur hoc modo, *propoſitiones de futuro contingenti non ſunt determinatè veræ aut determinatè falſæ ex Ariſtotele, & Diuo Thoma; ergo falsò contrarium aſſeritur*: rectè ſic reſpondeatur: *non ſunt determinatè veræ, quaſi oppoſitum non poſſit euenire concedo: non ſunt determinatè veræ quaſi alterum non ſit reuera futurum, licet oppoſitum poſſit euenire nego.*

44. Germanam igitur Ariſtotelis explicationem ex ipſomet capite 8. citato clarè deduco. Nam initio ait ſe iam dixiſſe in præcedentibus capitibus, illarum propoſitionum, quæ ſunt de rebus præteritis, & præſentibus, neceſſe eſſe alteram eſſe veram, & alteram falſam: *in his autem, quæ ſunt de futuris ſingularibus non ſimiliter ſe ſe res habet*, inquit. Non poteſt autem alius eſſe illorum verborum ſenſus, niſi quod non ſit neceſſe propoſitionum contradictoriarum de futuris ſingularibus alteram eſſe veram, alteram falſam: & hoc patet ex textu expreſſo ante medium capitis, vbi ſic ait: *ea igitur abſurda quæ eueniunt hæc ſunt & iſtiuſmodi cætera, ſi neceſſe eſt enunciationum oppoſitarum tam in vniuerſalibus vniuerſaliter, quàm in ſingularibus alteram veram, alteram falſam eſſe; nihil, inquam, in his eſſe quæ fiunt, quod æquè fieri atque non fieri poſſit, ſed eſſe ac fieri neceſſariò cuncta. Quare nec conſultare opus eſt, nec aggredi res agendas.*

Ex neceſſitate enim veritatis enunciationis rectè infertur à poſteriori neceſſitas rei enunciatæ; & viceuerſa ex neceſſitate rei enunciatæ, rectè infertur à priori neceſſitas veritatis ipſius enunciationis: quâ neceſſitate admiſsâ, benè concludit Ariſtoteles quòd nihil erit quod æquè fieri, vel

non fieri possit: & consequenter nullâ opus erit consultatione, nullo consilio, pro futuris agendis, aut impediendis: quod à veritate alienum esse nemo non videt.

Sub finem verò capitis suam sententiam aperit, nimirùm quòd necesse sit, omne esse, vel non esse; & item fore, vel non fore: necessitatem tamen non cadere super singula membra, alioquin res esset absolutè necessaria; sed supra totum disiunctum.. Necesse quippe est cras fore pugnam naualem, vel non fore: sed necesse non est, alteram partem distinctè, & seorsim sumptam fore, vt necesse non est cras fore pugnam naualem: neque item necesse est, cras non fore pugnam naualem, quia vtrumque est contingens.

45. Eodemq; modo se res habet in contradictione propositionum de futuro contingenti. Totum enim disiunctum est quidem necessariò verum, vt *cras pugna naualis erit, vel non erit.* At neutra pars distinctè, determinatè, & seorsim sumpta, est necessariò vera, aut necessariò falsa, quandoquidem ex eo quòd res est, vel non est, oratio est vera, vel falsa: res autem enunciata, non est necessariò futura, sed contingenter. Vnde tandem concludit in fine capitis hoc modo; *quare patet non omnium affirmationum oppositarum alteram necessariò veram esse alteram falsam.*

Hanc autem interpretationem, menti Aristotelis consonam esse, adeò manifestum est ex textibus citatis, & ex toto ipso capite, vt merito Boëtius arguat eos qui aliter ipsum explicant. Atque eodem modo intellexit Philosophum Diuus Thomas ibi lectione 13. dicens: *circa hoc igitur versatur tota præsens intentio, vtrum in enunciationibus singularibus de futuro in materia contingenti, necesse sit quòd determinata vna oppositarum sit vera, & altera falsa.* Et in fine capitis, lectione 15. sic ait: *concludit principale intentum, & dicit manifestum esse ex prædictis quòd non est necesse in omni genere affirmationum & negationum oppositarum alteram determinatè esse veram & alteram esse falsam.*

46. Accedit euidens ratio, petita ex discursu Philosophi, qui infert ibidem omnia necessariò euenire, & omnem tolli contingentiam rerum futurarum, si propositiones de ipsis sint veræ, aut falsæ. Quæ consequentia inanis esset, nisi per veritatem enunciationum intelligeret veritatem necessariam modo explicato. Consequentia enim à simplici, & qualicumque veritate ad veritatem necessariam, & ad necessitatem rei, non valet, vt si dicas, *verum est Petrum nunc currere; ergo necessariò verum est ipsum currere, aut necessariò currit.* Nulla est consequentia, vt patet. Et quamuis Diuus Bonauentura in 1. d. 38. a. 2. qu. 1. ad 2. dicat rationem Aristotelis esse sophisticam; planè tamen indignum est hoc sentire de tanto Philosopho, Logicæque reparatore, & parente.

Non negat igitur Aristoteles propositionum contradictoriarum de futuris contingentibus, alteram determinatam, & definitè sumptam, esse veram; aut esse falsam, si non sit vera, alioquin capite quarto præce-

denti malè definiuisset enunciationem in communi, *orationem in qua est verum, aut falsum.* Item in fine huius capitis, non tantum concedit alteram esse veram, sed etiam magis veram; quia scilicet res enunciata est magis determinata ad esse ex vna parte, quàm ex altera. Denique malè diceret non dari medium inter contradictoria.

Vult ergo alteram propòsitionem seorsim determinatam, esse quidem veram contingenter, seu veritate contingenti, sicut res enunciata producitur contingenter: non autem esse veram necessariò, vel necessitate simplici, & absolutâ, vel necessitate ex suppositione determinationis actualis in causa ipsa, vel in ipso effectu existentis.

47. Dices: propositiones de præsentibus, & præteritis contingentibus, etiam de mente Aristotelis, non sunt necessariò veræ necessitate simplici (neque enim Petrum, qui nunc currit, necesse est currere) sed tantùm sunt necessariò veræ, vel necessariò falsæ ex suppositione: atqui propositiones de futuris contingentibus, sunt simili modo necessariæ; nimirùm ex suppositione determinationis causæ. Ergo si Aristoteles debeat intelligi, vt explicatum est, frustra ipse differentiam ponit inter illas, & istas propositiones quoad necessitatem.

Respondeo negando consequentiam: quamuis enim vtriusque generis propositiones sint necessariò veræ, vel falsæ, tantùm ex suppositione: vtrarumque tamen necessitas est diuersa, quia propositio de præsenti, est necessariò vera ex suppositione determinationis actualis, ipsius causæ, in actu positæ; & consequenter ex suppositione determinationis ipsius effectus in seipso, quatenus est actu determinatus ad esse quoad propriam existentiam, per quam est actu positus extra causas. At verò propositio de futuro, non est necessariò vera ex suppositione vllius actualis determinationis ex prædictis, quia res enunciata non habet vllam actualem determinationem, neque in se ipsa, cùm nondum existat; neque in sua causa, quia nondum operatur: & ideò est tantùm necessaria ex suppositione futuræ determinationis in causa, quæ secundùm se est indeterminata. Et hoc est quod dixit Scotus supra, numero 43. Et hæc de futuris contingentibus Philosopho sint plus quàm satis.

QVÆSTIO V.

De enunciatione modali.

1. SOLET hæc materia à multis philosophis prætermitti; à pluribus in summulis pertractari. Sed existimo, neque omninò prætermittandam, quia sæpe vtilis esse potest; nec in summulis pertractandam, saltem fusè, quia difficilior quàm par sit, incipientibus, & tyronibus est. In hunc igitur locum, tanquam proprium, eam remisi, deque ea, quà potero breuitate, & perspicuitate tractabo.

SECTIO I.

Quid sit enunciatio modalis.

ENVNCIATIO modalis, à modo nomen accepit: modus autem ex Diuo Thoma opusc. 48. tractatu de enunciatione, c. 11. *est rei adiacens determinatio*: id est, aliquod additum ipsi enunciationi, aliquam eius partem, vel totam enunciationem determinans, ita vt inde peculiarem significandi modum habeat: ideoque modus definitur ab Auerroë, Ammonio, & Psello, *vox significans qualiter prædicatum insit subiecto*. Et consequenter propositio modalis est ea in qua reperitur talis modus, seu vt diximus q. 2. num. 9. *est ea quæ declarat modum quo vnum inest, vel non inest alteri*.

Potest autem talis determinatio, & limitatio fieri multis modis. Aliquando enim fit per nomina adiectiua, vt *homo prudens est pius* Vbi terminus, *prudens*, limitat hominem, & determinat ad significandos solos homines prudentiâ præditos. Aliquando fit per nomina substantiua in casibus obliquis posita, vt *omnis liber Caluini est impius* Aliquando fit per aduerbia, vt *doctè loquitur*; *diligenter studet*. Sed de his non est nobis hic quæstio.

2. Sunt igitur alij modi, qui determinant propositionem secundùm materiam, seu secundùm connexionem prædicati cum subiecto. Tripliciter enim potest se habere prædicatum ad subiectum: primò vt subiecto ita insit, vt non possit non inesse: vt in ista propositione, *homo est rationalis*, Et hæc dicitur materia necessaria. Secundò, ita vt prædicatum non

tantùm non insit subiecto, sed nec inesse possit: & hæc est materia impossibilis, vt *homo est equus.* Tertiò, ita vt prædicatum insit quidem subjecto, sed ita vt possit non inesse: vel non insit, sed possit inesse, vt *Petrus currit.* Et talis est materia contingens.

Secundum hanc igitur triplicem materiam triplex assignatur modus, qui materiam illam enunciationis designat, *necessarium*, *impossibile*, *contingens*, quibus additur *possibile*, quamuis solâ voce videatur à contingenti differre: differt tamen si per *contingens*, intelligatur illud, quod actu est, licet aliter se habere possit: per *possibile* verò, illud quod actu non est, licet esse possit. Nam de pariete albo rectè dicitur, *paries est contingenter albus*, & non rectè diceretur *est possibiliter albus.* Differt etiam intelligendo per possibile, aliquid commune contingenti, & necessario: necessarium quippe nondum existens, possibile est, licet contingens non sit, vt eclipsis, ortus Solis die crastinâ, &c.

Quatuor ergo sunt modalis propositionis genera, secundùm quadruplicem modum, à quo nomen, & determinationem accipere potest, videlicet de necesse, de contingenti, de possibili, de impossibili.

3. Est autem aduertendum primò propositionem modalem posse determinari ab aliquo ex his modis dupliciter: primò, ita vt modi sumantur aduerbialiter, vt *Petrus necessariò est animal.* Secundò nominaliter, vt *Petrum esse animal est necesse.* Vnde, vt aliqua propositio absoluta, fiat modalis per modum nominaliter sumptum, verbum debet poni in infinitiuo, & reliqua in accusatiuo, itavt modus constituatur pro prædicato; cœtera verò pro subiecto, quod communiter vocatur dictum; vt in prædicta *Petrum esse animal*, est dictum, & reliqua vocantur modus. Quando verò modus aduerbialiter vsurpatur, non habet rationem prædicati, sed solùm afficit copulam enunciationis, ideoque in ea est vnum tantùm prædicatum, & vnum tantùm subiectum, vt patet. At verò quando vsurpatur nominaliter, adsunt duo prædicata, & duo subiecta. Principale quidem prædicatum, & respectu totius propositionis est ipse modus; principale verò subiectum est totum ipsum dictum, in quo est alterum subiectum, & alterum prædicatum minùs principalia. Vt in superiori propositione animal est prædicatum, & Petrus subiectum dicti.

Aduertendum est secundò modum posse mutari loco tripliciter: vel enim antecedit dictum, vt *possibile est hominem currere*: vel subsequitur, vt *hominem currere possibile est*: vel ponitur intra partes dicti, vt *hominem possibile est currere.* Quamuis autem hæc mutatio nullam videatur inducere diuersitatem in propositionibus, multi tamen notabile discrimen agnoscunt. Etenim Diuus Thomas, siue Author opusculi citati, existimat, illam propositionem modalem non esse, in qua dictum prædicatur, & modus subjicitur, vt in ista, *possibile est Petrum currere*: quia denominatio sumitur à forma, formale autem in enunciatione est prædicatum: vnde si modus prædicetur, propositio erit verè modalis: si

verò

verò prædicetur dictum, modalis non erit, quamuis modalis videatur.

4. Nihilominùs, etsi modus in prædicta sede collocatus, teneat locum subiecti quoad voces: tamen quoad sensum, exercet munus prædicati; & ideò siue in priori, siue in posteriori loco constituatur, propositionem modalem constituet quoad essentiam, & sensum. Nam & in enunciatione absoluta idem sæpè contingit; vt nimirum prædicatum in subiecti sede collocetur, nec propterea varietur essentia, & denominatio talis enunciationis, vt *bonus est Deus: Deus est bonus.*

Adde quòd Aristoteles ferè semper collocat modos initio enunciationum modalium, vt statim earum quantitas, quæ à modis propriè desumitur, appareat; sicut in absolutis solent signa initio reponi.

Quod si modus interponatur dicto, vt *Petrum possibile est currere*, propositio erit modalis de re; si verò subsequatur dictum, erit modalis de dicto, vt ibidem ait Diuus Thomas. Ratio huius denominationis est, quia dum modus prædicatur, determinat ipsum verbum ratione compositionis, quam facit in enunciatione, & afficit totum ipsum dictum, tanquam vnum simplicem terminum. Quando verò modus immiscetur dicto, non cadit super totum dictum, sed supra subiectum dicti, designans modum, quo suum prædicatum illi conuenit. Vnde si dicas *Petrum possibile est currere*, non est sensus, quòd hoc dictum, *Petrum currere*, sit possibile, sed quòd in Petro sit possibilitas currendi. Si verò dicas, *Petrum currere est possibile*, sensus est quòd hoc dictum *Petrum currere*, est possibile. Similiter cùm dicitur *Petrus currit necessariò*, non est sensus quòd cursus Petri sit necessarius, sed quòd ista compositio, *Petrus currit*, sit necessaria, inquit etiam ibi sanctus Thomas.

5. Et hoc idem est quod ait Titelmanus, & alij, videlicet modum positum intra partes dicti, siue aduerbialiter, siue nominaliter sumatur, facere modalem diuisam: positum verò separatim extra dictum, facere modalem compositam.

Est autem modalis composita, seu sensus compositus propositionis modalis, quando prædicatum tribuitur, & componitur cum subiecto, eo tempore, quo de ipso enunciatur, vt in ista *currentem moueri necesse est*, reperitur sensus compositus, quia eodem tempore, quo aliquis currit, necessarium est vt moueatur. Propositio autem diuisa, seu sensus diuisus propositionis est, quando fit ampliatio aliqua, ita vt prædicatum non possit verificari de subiecto pro eo tempore, in quo de ipso enunciatur, sed in alio, vt cùm dicitur, *currentem possibile est sedere*, sensus est, poterit sedere si amplius non currat, seu postquam cessauerit à cursu, non autem sedere, & currere simul. Quod Aristoteles 9. Metaph. cap. 9. breuiter expressit, dicens: *posse itaque contraria simul est: contraria verò simul esse, impossibile est.* Et hoc est habere simultatem potentiæ, non potentiam simultatis, vt loquuntur alij post Capreolum, quasi diceres: *Petrus habet simul potentiam ad currendum & sedendum: sed non potentiam*

ad currendum & ſedendum ſimul. Sed de hoc latiùs in Phyſicis, vbi de prædeterminatione Phyſica.

Volunt ergo prædicti Authores, aliquando contingere modalem compoſitam eſſe falſam, diuiſam verò, eiſdem conſtantem terminis, eſſe veram, & contrà. Vt iſtæ compoſitæ falſæ ſunt, *album eſſe nigrum eſt poſsibile, iniuſtum eſſe iuſtum eſt poſsibile.* Quia nimirum tunc fit ſenſus compoſitus, quaſi album eodem tempore quo habet albedinem, poſſit eâ retentâ, recipere nigredinem; & iuſtus eodem tempore habere iuſtitiam, & iniuſtitiam. Quod eſt falſum. At verò ſi fiant diuiſæ hoc modo, *album poſsibile eſt eſſe nigrum, iniuſtum poſsibile eſt eſſe iuſtum*, ſunt veræ, quia ſenſus eſt, album, hoc eſt, ſubiectum albedinis poſſe eſſe nigrum, ſi abjiciat albedinem: & iniuſtum, ſeu ſubiectum iniuſtitiæ poſſe recipere iuſtitiam, abiectâ iniuſtitiâ.

6. Sunt alij denique Philoſophi, aſſerentes modalem eſſe ſemper diuiſam, quando modus ponitur aduerbialiter: compoſitam verò, quando ponitur nominaliter. Sed contrarium dicitur in citato opuſculo Diui Th. vt numero 4. explicuimus. Quare vt omnis tollatur ambiguitas de huiuſmodi ſenſu compoſito, & diuiſo, exiſtimo illum potiùs eſſe penſandum ex ipſius materiæ natura, & arguentis intentione, quàm ex vi ſignificationis, ipſius modalis propoſitionis, aut ſitu, ordine, & expreſſione modi: ac proinde eam eſſe diſtinguendam, & concedendam in ſenſu diuiſo, negandam verò in ſenſu compoſito, vel contrà: cùm & in propoſitionibus abſolutis, ſeu non modalibus poſſit reperiri ſenſus diuiſus, & compoſitus, vt in iſtis, *cæci vident. Peccator ſaluabitur.* In ſenſu enim compoſito ſunt falſæ: quia cœcus, exiſtens cœcus, non videt: & peccator manens in peccato, non ſaluabitur. In ſenſu autem diuiſo poſſunt eſſe veræ, quia cœcus, ablatâ cœcitate poteſt videre, & peccator, ſublato peccato poteſt ſaluari.

SECTIO II.

De qualitate, & quantitate propoſitionum modalium.

7. PER qualitatem propoſitionum modalium, intelliguntur præcipue affirmatio, & negatio; veritas, & falſitas. Non alio autem modo philoſophandum eſt de earum veritate, ac falſitate, quàm de veritate, & falſitate enunciationum abſolutarum; illas ſcilicet veras eſſe, quæ rem, vt eſt, enunciant, falſas verò, quæ rem enunciant aliter, ac eſt.

Neque tamen oportet eas reducere ad abſolutas, ad veritatem, aut falſitatem earum dignoſcendam; quia ſæpè contingere poteſt propoſi-

tionem modalem falsam esse, absolutâ existente verâ, aut è contrario. Hæc enim modalis, ***possibile est Petrum currere***, vera est; & ista absoluta, ***Petrus currit***, est falsa, Petro non currente. Similiter hæc absoluta, ***homo est animal***, est vera: & tamen ad modalem istam reducta, ***hominem esse animal est contingens***, falsitatem incurrit. Consulendum igitur est obiectum, & habenda ratio naturæ, & significationis ipsius modi.

Hoc porro animaduertendum hic est modales propositiones, quæ falsæ sunt, nunquam posse esse veras: & quæ veræ sunt, nunquam posse esse falsas: ac proinde omnes esse, aut impossibiles, aut necessarias. Vnde quamuis ista ex parte dicti sit de materia contingenti, ***hominem esse album est possibile***, numquam potest esse falsa. Ista verò, ***hominem esse album non est contingens***, nunquam potest esse vera, & sic est impossibilis, sicut prima est necessaria. Idemque valet in cœteris.

8. Quod spectat ad negationem, & affirmationem, sicut hæ sumuntur in absolutis, secundum compositionem, vel diuisionem subiecti, & prædicati, ita & in modalibus. Quemadmodum enim absoluta est affirmatiua, quando non remouetur compositio prædicati cum subiecto per negationem: negatiua autem, quando in compositione est negatio: ita modalis est affirmatiua, si modus, qui habet rationem prædicati, componitur affirmatiuè cum dicto: negatiua autem si ab eo diuidatur per negationem. Vnde propositio modalis dicitur vniuersaliter, & absolutè affirmatiua, vel negatiua à modo affirmato, vel negato; adeò vt quæcumque apponatur negatio ex parte dicti, debeat censeri affirmatiua, si modus non negetur. Quare ista, ***Petrum non currere est possibile***, affirmatiua est, non minùs quàm hæc, ***Petrum currere est possibile***; vtraque enim est vera, quia Petrus potest currere, & non currere. Si autem prior esset negatiua, cùm sit de eodem singulari, opponeretur alteri contradictoriè, & ita ambæ non possent esse veræ.

Cœterum, quamuis enunciatio modalis dicatur affirmatiua, vel negatiua à modo affirmato, & negato, aduertendum tamen est pro intelligentia dicendorum, quamlibet posse quatuor modis diuersis efferri: primò ita vt vtrumque, dictum scilicet, & modus in ea affirmetur, vt ***Petrum currere est possibile.*** Secundò ita vt vtrumque negetur, vt ***Petrum non currere non est possibile.*** Tertiò ita vt affirmetur modus, & negetur dictum, vt ***Petrum non currere est possibile.*** Quartò ita vt negetur modus, & affirmetur dictum, vt ***Petrum currere non est possibile.***

9. Circa quantitatem enunciationum modalium, hoc est, vniuersalitatem, vel particularitatem, recolendum est quod num. 3. tetigimus, duplex esse subiectum in modalibus de modo nominaliter sumpto, scilicet principale, & minùs principale. Principale, quod vocatur subiectum enunciationis, est totum ipsum dictum, aut vt alij volunt, est ipsum verbum dicti, respectu cuius modus habet rationem prædicati. Minùs

verò principale, quod Albertus vocat subiectum loquutionis, est pars materialis, ipsius dicti, seu id, de quo aliquid in ipso dicto enunciatur, vt in ista propositione, *Petrum currere est contingens*; Petrus est subiectum loquutionis, de quo enunciatur cursus; *Petrum currere*, seu ipsum solum, *currere*, est principale subiectum enunciationis, de quo modus, scilicet *est contingens*, affirmatur.

Habitâ ergo ratione minus principalis subiecti, reperiri potest quantitas in modalibus, quæ reperitur in absolutis, & ita modales dicentur ex hac parte, aut vniuersales, vt *omnem hominem currere est possibile*: aut particulares, vt *aliquem hominem currere est possibile*: aut indefinitæ, vt *hominem esse Philosophum est contingens*. Aut singulares, vt *Petrum esse Grammaticum est possibile*.

Ratione verò principalis subiecti, reperitur in modalibus quantitas temporis, quæ est aut vniuersalis, aut particularis. Vniuersalis distribuit verbum in omne tempus: particularis verò in aliquod: sed illa distributio dependet à modo, qui illam significat, & importat. Duo autem sunt modi vniuersales, nempe *necesse*, & *impossibile*: quia quod necessarium est, omni tempore inest: & quod est impossibile, nunquam inest. Duo verò sunt particulares, nimirum *possibile*, & *contingens*, qui ex se rem non semper ponunt.

Verum sicut in propositionibus absolutis signa vniuersalia, *omnis*, & *nullus*, fiunt particularia, si eis præponatur negatio: & particularia *quidam*, *aliquis*, simili ratione fiunt vniuersalia, dicendo, *non quidam non aliquis*: ita modi vniuersales, præpositâ negatione fiunt particulares, & particulares fiunt vniuersales: adeò vt *non necessarium*, & *non impossibile*, sint particularia: *non contingens*, & *non possibile*, *vniuersalia*.

10. Ex quo colligitur, quantitatem modalis enunciationis peti, & ex parte dicti, & ex parte modi, numeralem quidem ex parte dicti: quantitatem verò temporis ex parte modi: ita vt propositio, quæ vtramque habuerit quantitatem vniuersalem, dicatur absolutè, & simpliciter vniuersalis, vt ista *omnem hominem esse animal est necesse*. Quæ verò vtramque particularem, erit simpliciter particularis; *v. g.* ista, *aliquem hominem esse album est contingens*. Quæ denique alteram tantum, dicetur mixta, vt hæc, *aliquem hominem esse animal est necesse*. Si tamen propositio fuerit indefinita, & in ea ponatur modus vniuersalis, vt *hominem esse animal est necesse*, vniuersalis erit: particularis verò si adsit modus particularis, vt in ista, *hominem esse album est contingens*.

Non est tamen omittendum, Diuum Thomam citato opusculo, & loco, absolutè asserere omnes modales de dicto, in quibus videlicet modus non immiscetur dicto, sed simpliciter de eo prædicatur, esse particulares, seu singulares, quantumcumque dictum vniuersale extiterit, vt in ista *omnem hominem currere est possibile*, quia dictum hoc, *omnem*

hominem currere, sumitur tanquam terminus aliquis particularis de quo modus affirmatur, quasi sensus sit, *hac propositio, seu hoc compositum* omnis homo currit, *est possibile*. Et ita vniuersalitas dicti se habet omninò materialiter. Hoc idem asserit Mailhatus.

SECTIO III.

De æquipollentia propositionum modalium.

11. Ex superioribus constat, quatuor esse genera propostitionum modalium iuxta quadruplex modorum genus, nempe vnam esse de necessario, alteram de possibili, tertiam de contingenti, & vltimam de impossibili. Constat item ex numero 8. quamlibet ex his propositionibus habere sub se quatuor veluti species, seu quatuor diuersarum specierum propositiones, vnam in qua modus, & dictum affirmantur; alteram, in qua vtrumque negatur; tertiam in qua negatur dictum, affirmatur modus; & quartam, in qua affirmatur dictum, & modus negatur. Vt ergo cognoscatur quænam sibi sint æquipollentes, & facilius iuuetur memoria.

Notanda sunt ista quatuor vocabula, *Amabimus*, *edentuli*, *iliace*, *purpurea*: in quorum singulis quatuor sunt syllabæ, quarum primæ respondet propositio de possibili: secundæ de contingenti: tertiæ de impossibili: quartæ de necesse: adeò vt omnes propositiones vni, eidemque vocabulo respondentes, sibi inuicem æquipolleant, vt omnes quæ formantur in vocabulo, *amabimus*, & ita de alijs.

Vt autem sciatur quâ ratione formari debeant huiusmodi propositiones, singulis vocabulis respondentes, habenda est ratio quatuor vocalium, quæ in quolibet reperiuntur, scilicet *a e i u*. Etenim *a*. significat propositionem modalem ipsi respondentem, debere esse omninò affirmatiuam, hoc est de dicto, & de modo, quicumque sit ille modus. *e*. verò denotat propositionem illi respondentem, debere esse negatiuam de dicto, & affirmatiuam de modo. *i*. autem designat propositionem sibi conuenientem, debere esse affirmatiuam de dicto, & negatiuam de modo. *u*. denique omninò negatiuam. Quod indicat hic versiculus.

E. dictum negat, Ique modum; nihil A. sed V. totum.

12. Sum m is pro exemplo propositiones, quæ respondent primo vocabulo, *amabimus*: & quidem, quia primæ syllabæ, seu vocali *A*, respondet propositio de possibili, & *A* indicat, eam debere esse omninò affirmatiuam, tum secundùm dictum, tum secundùm modum, sic formabitur illa propositio, *Petrum currere est possibile*. Secunda propositio est de contingenti, & respondet secundæ vocali, quæ est etiam *A*,

quæ pariter exigit propositionem omninò affirmatiuam, quæ sic effere-
tur, *Petrum currere est contingens*. Tertia debet esse de impossibili, res-
pondens vocali *I*, quæ exigit dictum affirmatum, & modum negatum
hoc modo, *Petrum currere non est impossibile*. Quarta denique est de
necesse, respondens vocali *V*. quæ postulat propositionem omninò ne-
gatiuam hoc modo, *Petrum non currere non est necesse*. Idemque de
cœteris vocabulis poterit quilibet experiri: omnes enim supra dictæ pro-
positiones, & quæcumque similes, sibi inuicem æquipollent, tantum-
que vna, quantum alia valet.

Vnde poterit facilè cognosci quibus æquiualeat quæuis ad libitum da-
ta propositio, *v. g.* ista, *hominem non esse album non est necesse*. Quia
enim est omnino negatiua, respondet vocali *V*: & quia est de *necesse*,
respondet quartæ syllabæ alicuius vocabuli. Quærendum est ergo voca-
bulum, habens *V*, in quarta syllaba, & istud est *amabimus*. Vnde in-
fero eam æquipollere affirmatiuæ secundùm dictum, & negatiuæ secun-
dùm modum de impossibili, quæ respondet vocali *I*: itemque de con-
tingenti, & possibili, omninò affirmatiuis, respondentibus alijs vocali-
bus, nempe *A*, hoc modo *hominem esse album non est impossibile: ho-
minem esse album est contingens: hominem esse album ess possibile*.

13. Est autem hic aduertendum pro æquipollentia illarum modalium,
quæ sunt de dicto communi, vt postrema, quæ est de *necesse*, sit alterius
quantitatis, quàm tres priores: ita vt si tres priores habeant dictum,
vniuersaliter sumptum, postrema habeat dictum, particulariter sum-
ptum: & si tres priores sint de dicto, particulariter sumpto, postrema sit
de dicto vniuersaliter sumpto. Quæ quidem regula licet necessaria non
sit in omnibus; in aliquibus tamen ita necessaria est, vt manifestus se-
quatur error, nisi obseruetur.

Hoc patet primò in diuinis, si hoc modo procedamus in vocabulo
*amabimus: aliquam personam in diuinis esse patrem est possibile: ali-
quam personam in diuinis esse Patrem est contingens aliquam personam
in diuinis esse patrem non est impossibile: aliquam personam in diuinis
non esse Patrem non est necesse*. Quæ vltima est manifestè falsa, cùm
necesse sit esse aliquam personam in diuinis, quæ non sit Pater, nempe
Filium, & Spiritum sanctum. Ad hoc ergo vt vera sit, debet mutari
quantitas dicti, & fieri vniuersalis hoc modo, *omnem personam in diui-
nis non esse Patrem non est necesse*.

Patet secundò in creatis, ex suppositione falsæ opinionis, quam Ari-
stoteli tribuunt, mundum fuisse ab æterno, & omnes rerum species ne-
cessariò esse. Sic enim tres priores istæ propositiones veræ essent, & vltima
falsa; *aliquod animal esse hominem est possibile: aliquod animal esse
hominem non est impossibile: aliquod animal non esse hominem non est
necesse*. Ex illa enim suppositione Leo, Equus, &c. necessariò fuissent

ac proinde necesse esset aliquod animal non esse hominem. Si autem fieret vniuersalis hoc modo, *omne animal non esse hominem non est necesse*, vera esset.

SECTIO IV.

De oppositione, & conuersione propositionum modalium.

14. DE oppositione modalium ex modo aduerbiali, quas diuisas, seu de sensu diuiso semper esse multi contendunt, vt num. 6. adnotauimus, non alia est difficultas, quàm quæ in oppositione absolutarum reperitur, eò quòd per omnia seruant leges, & dispositiones earum. Quapropter consulendæ sunt leges propositionum de inesse quoad negationem, & affirmationẽ; vniuersalitatem, & particularitatem, vt ad earum normam formentur modales oppositæ, aduertendo quod diximus numero 9. in fine, duos esse modos vniuersales, scilicet *necessariò*, & *impossibiliter*; duos verò particulares, nempe *contingenter*, & *possibiliter*, à quibus præcipuè sumitur quantitas modalium. Vnde cùm contrariæ de inesse, debeant esse vniuersales, istæ modales non sunt contrariæ, *omnis homo possibiliter sedet*; *omnis homo possibiliter non sedet*; sunt enim ambæ veræ, & ambæ particulares de modo. Et ita de alijs oppositionibus philosophandum est.

Quod autem spectat ad oppositionem modalium de modo nominaliter sumpto, facilè potest ipsa discerni in vocabulis, præcedenti sectione allatis, videlicet *Amabimus*, *Edentuli*, *Iliace*, *Purpurea*. Propositiones enim vocabulorum *Purpurea*, & *Iliace*, contrariæ sunt. *Amabimus*, & *Edentuli*, subcontrariæ. *Iliace* verò, & *Amabimus*, contradictoriæ, non secùs ac *Purpurea*, & *Edentuli*. Denique *Iliace*, & *Edentuli* sunt subalternæ, sicut *Amabimus*, & *Purpurea*. Quæ omnia patent in sequenti schemate, in quo posuimus modales de dicto tantùm singulari, quia earum oppositio facilè cognoscitur.

Sequitur Schema præfatum.

15. PVRPVREA, ILIACE,

Petrum non currere non est possibile,
Petrum non currere non est contingens,
Petrum non currere est impossibile,
Petrum currere est necesse,

Petrum currere non est possibile.
Petrum currere non est contingens.
Petrum currere est impossibile.
Petrum non currere est necesse.

Contrariæ.

Subalternæ. Contra dictoriæ. Contra dictoriæ. Subalternæ.

Subcontrariæ.

AMABIMVS. EDENTVLI.

Petrum currere est possibile,
Petrum currere est contingens,
Petrum currere non est impossibile,
Petrum non currere non est necesse,

Petrum non currere est possibile.
Petrum non currere est contingens.
Petrū non currere non est impossibile
Petrum currere non est necesse.

16. Existimat autem Mailhatus, in huiusmodi propositionibus compositis, & modalibus de dicto nullam propriè oppositionem reperiri, nisi contradictoriam, quia, vt diximus numero 10. ex Diuo Thoma ipsæ sunt omnes particulares, seu singulares, quantumcumque dictum sit vniuersale: inter propositiones autem singulares sola reperitur oppositio contradictoria. Vnde ad formandam hujusmodi oppositionem inter modales, oportet solùm affirmare in vna copulam principalem, seu modum; in altera verò negare, nullâ aliâ mutatione factâ, adeò vt, nulla consurgat oppositio quomodocunque mutetur dictum, si non varietur modus penès affirmationem, & negationem: quo fit vt istæ non sint oppositæ, inquantum modales, *omnem hominem currere est possibile: omnem hominem non currere est possibile.*

Sunt ego tantum oppositæ materialiter, seu oppositione rerum: sicut istæ *hominem currere est necesse, est contingens est impossibile*, quia sunt omnes affirmatiuæ. Neque obstat quod duo modi *necesse*, & *impossibile* sint vniuersales: & alij duo, *possibile*, & *contingens*, particulares, vt supra diximus; quia, inquit, quantitas semper se tenet ex parte subiecti: isti

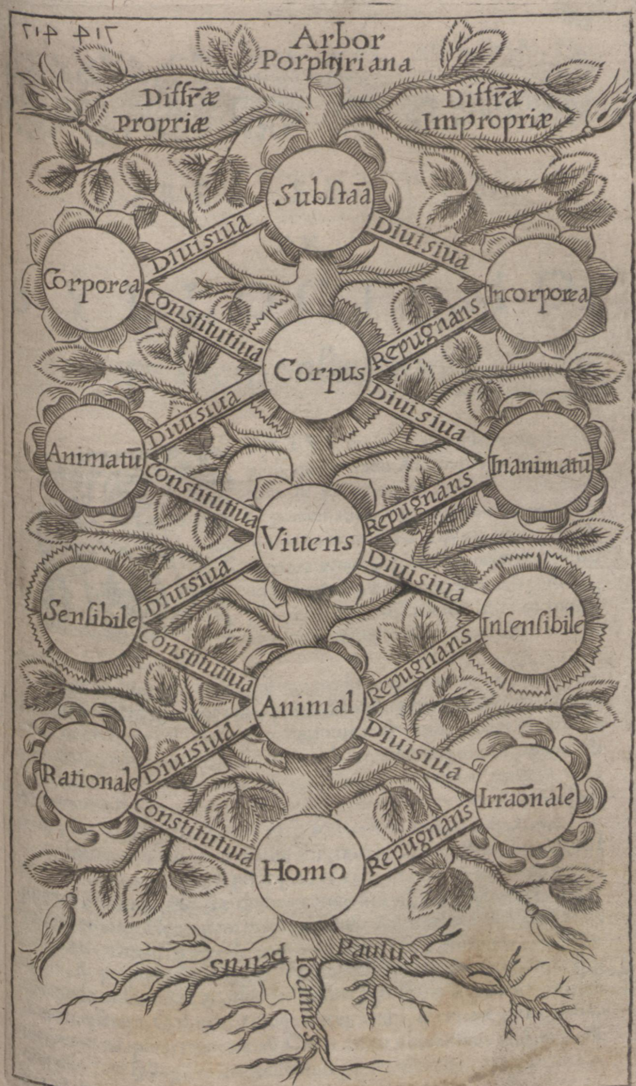
isti autem modi habent locum prædicati: ideoque non tribuunt propositioni vniuersalitatem, aut particularitatem. Quæ tamen diximus, magis communiter recepta sunt.

Cœterum multæ assignantur regulæ à Summulistis pro oppositione modalium de dicto communi, quas lubens omitterem, quia multitudo præceptorum mentem obruit, & consideratâ materiâ, sensuq; illarum propositionum, faciliùs intelligitur, quo modo inter se opponantur, quàm si huiusmodi regulæ consulantur. Nihilominùs duas breues subiungo; altera, quæ est ex parte modi, sic se habet. In contrarijs idem debet esse modus vniuersalis. In subcontrarijs idem particularis. In contradictoriis & subalternis iidem modi contradicentes. Altera verò, quæ est ex parte dicti, sic. Contrariæ, subcontrariæ, & subalternæ de *necesse* debent habere dicta contraria, aut contradictoria: de possibili verò, & impossibili, dicta contradictoria, aut subcontraria. Contradicentes denique idem dictum habeant.

17. Quod attinet ad conuersionem modalium, nullam in eis agnoscit idem Mailhatus, quia cùm hæc sit mutatio prædicati in subiectum, & subiecti in prædicatum, in modalibus non potest reperiri, eo quòd modus in quacumque sede reponatur, habet semper rationem prædicati quoad sensum, vt diximus numero 4. & reuera talis conuersio fieri nequit, nisi secundùm dictum, ac proinde iuxta regulas conuersionis propositionum absolutarum. Vnde modales de *necesse*, *contingenti*, & *possibili* affirmatis, & de *impossibili* negato, conuertentur conuersione simplici, si dictum sit vniuersale negatiuum, vel particulare affirmatiuum. Vt *omnem hominem non esse equum est necesse*, *est possibile*: *omnem equum non esse hominem est necesse*, *est possibile* &c. iuxta illum versiculum conuersioni propositionum de inesse aptatum.

FECI, simpliciter conuertitur: EVA per acci.

Modales verò de *impossibili* affirmato, & de *posibili*, *contingenti*, & *necesse* negatis conuerti possunt, quando dicta possunt simpliciter conuerti, non aliter. Vnde ista *omne animal esse hominem est impossibile*, non bene conuertetur per accidens in hanc, *aliquem hominem esse animal est imposibile*. Item *nullum hominem esse animal est imposibile*, non bene conuertitur, *ergo aliquod animal non esse hominem est imposibile*: bene autem in hanc *ergo nullum animal esse hominem est imposibile*, quod si dictum sit particulare, rectè conuerti poterit per accidens in eam, quæ dictum habet vniuersale: vt hæc, *aliquod animal esse lapidem est imposibile*; *ergo omnem lapidem esse animal est imposibile*. Hæc de his plusquàm satis.

Arbor
Porphiriana
Diffræ
Propriæ
Diffræ
Impropriæ
Substãa
Diuisiua
Diuisiua
Corporea
Incorporea
Constitutiua
Repugnans
Corpus
Diuisiua
Diuisiua
Animatũ
Inanimatũ
Constitutiua
Repugnans
Viuens
Diuisiua
Diuisiua
Sensibile
Insensibile
Constitutiua
Repugnans
Animal
Diuisiua
Diuisiua
Rationale
Irraonale
Constitutiua
Repugnans
Homo
Petrus
Ioannes
Paulus

LIBER SEXTVS.

DE SYLLOGISMO, & Demonstratione.

1. EXTVS hic liber complectetur doctrinam, quam tradit Aristoteles in libris priorum, & posteriorum, hoc est, doctrinam de ratiocinatione, & demonstratione. Postquam enim in libris περὶ ἑρμηνείας, seu *de interpretatione*, egit de enunciatione, quæ ad secundam mentis operationem pertinet, progreditur ad discursum, qui ex multis enunciationibus coalescit, & tertiâ mentis operatione constat.

Isti autem libri vno communi nomine vocantur ἀναλυτικοὶ, id est, resolutorii; & sunt quatuor: duo primi dicuntur priores analytici, seu de priori resolutione: alii verò duo vocantur posteriores analytici, seu de posteriori resolutione. Quæ inscriptio ab interpretibus potiùs, quam ab Arist. adhibita est, vt notat Galenus. Nam vt patet ex 1. priorum, c. 4. & primo posteriorum, c. 3. Aristoteles vocat duos priores *de ratiocinatione*, seu *de syllogismo*; duos verò posteriores *de demonstratione*.

2. Ideò porro vocantur resolutorij, quia resoluere est totum aliquod reuocare in suas partes, & principia, vt cùm domus in lapides, ligna, parietes, tectum, &c. ex quibus composita est, dissoluitur, vel reipsa, vel cogitatione. Hoc autem modo resoluit Aristoteles syllogismum in istis libris, cùm in ijs agat de partibus, speciebus, principijs, affectionibus, & proprietatibus ipsius, docens quales esse debeant præmissæ; quomodo ordinandæ, & disponendæ sint inter se, vt legitimam conclusionem inferant. Quâ item ratione enthymema, & cœteræ ratiocinationis species ad ipsum reuocentur. Cuius etiam conditionis debeant esse propositiones syllogismi demonstratiui, quod medium, & quæcumque alia ad ipsum pertinentia.

Possunt etiam dici resolutorij, quia in his docet quomodo syllogismi imperfecti reducantur ad perfectos reductione ostensiuâ, vel per impossibile, vt adnotauimus lib. 1. q.15. numero. 3.

Quia vero syllogismus in communi, est aliquid prius syllogismo demonstratiuo, sicut animal est prius homine, tanquam genus suâ specie: ideo duo primi libri, in quibus agitur de syllogismo in communi, vocantur de priori resolutione: & duo alij, in quibus agitur de demonstratione, vocantur de posteriori resolutione.

Nos ordinem sequemur Aristotelis, & primò agemus de syllogismo in communi: deinde verò de syllogismo demonstratiuo, omissis multis, quæ in summulis traduntur.

QVÆSTIO I.

De Syllogismo in communi.

SECTIO I.

De natura discursus, eiusque speciebus.

3. CVM syllogismus sit perfectissima ratiocinationis, siue discursus species, vt melius eius natura intelligatur, necesse est aliqua de discursu in communi præfari.

Itaque per discursum intelligitur illa mentis operatio, per quam vnum ex alio inferimus, seu per quam intellectus ex cognitione vnius rei, colligit, & infert alterius rei cognitionem, vt cùm ex eo quòd cognouerit hominem esse rationalem, colligit, & infert esse risibilem. Vnde meritò comparatur discursus ab Alberto Magno, motui progressiuo animalis. Sicut enim animal, dum mouetur, transit ab eo loco, quem deseirit, quique *terminus à quo*, dicitur; ad eum, ad quem accedit, qui dicitur *terminus ad quem*: ita intellectus discurrendo procedit ex vna cognitione, tanquam ex *termino à quo*, ad aliam, tanquam ad *terminum ad quem*.

Quòd si inter has cognitiones nulla sit dependentia, sed veluti sit series quædam cognitionum absque connexione, vt dum vnum post aliud intelligitur, talis discursus dicetur discursus secundùm sucessionem: alter verò dicitur discursus secundùm causalitatem: quando videlicet intelle-

ctus progreditur à cognitione vnius rei ad cognitionem alterius cum dependentia vnius cognitionis ab alia, qualis est inter cognitionem rationalitatis, & cognitionem risibilitatis. Et hæc distinctio est Diui Thomæ 1. p. q. 14. a. 7.

De priori non agimus hic: reperiri enim potest etiam in apprehensionibus simplicibus, quia post cognitionem simplicem vnius rei, cuilibet liberum est alterius rei cognitionem simplicem formare. At posterior supponit iudicium. Sicut enim secunda mentis operatio supponit primam, ita tertia supponit secundam. Vnde hæc tertia dicitur ratiocinatio: & quando intellectus hoc modo operatur, ratio nuncupatur, vt rectè ait Diuus Thomas 1. p. q. 79. a. 8. ideoque particula illatiua, *ergo*, dicitur particula rationalis.

4. Ex his rectè potest definiri discursus, *cognitio ignoti, ex notioris cognitione deducta*. Per cognitionem intelligitur tertia mentis operatio, quæ supponit notitiam iudicatiuam. Quamuis enim simplex apprehensio ex alia causari posse videatur, nullam tamen ad eam, ex qua causatur, habitudinem seruat. Et ita, dum intellectus format simplicem conceptum animalis ex conceptu simplici hominis, nulla interuenit connexio rationalis, & discursiua, per quam intelligatur vnum ex alio dependere.

Dicitur deinde, *ex notioris cognitione deducta*: quia cùm discursus sit progressio ab vnius cognitione ad cognitionem alterius, non potest fieri talis progressio, nisi vno ex his quatuor modis, scilicet ex noto ad notum; ex ignoto ad ignotum; ex ignoto ad notum; ex notiore ad minùs notum. Tres primi modi, aut sunt inutiles, aut impossibiles: am in primo nulla acquiritur cognitio: neque etiam in secundo, quia ignotum non potest manifestare ignotum. In tertio maior adhuc est repugnantia.

Sequitur ergo quod fiat progressus à notiore ad minùs notum: quod debet intelligi de notiore saltem quoad nos; non verò solùm de notiore quoad se: illud autem est notius quoad se, quod habet nobiliorem, & perfectiorem entitatem, vt Deus notior est, quàm creaturæ, secundùm se; causa quàm effectus &c. Vnde quia aliquando cognoscimus causam per effectus, vt hominem esse rationalem, quia est risibilis, ideo res, quæ priùs cognita nos ducit in cognitionem alterius, debet esse notior, saltem quoad nos, re illâ, quæ per ipsam cognoscitur.

Et ex hoc nascitur subdiuisio discursus in discursum à priori, & discursum à posteriori. A priori quidem est, quando antecedens continet causam consequentis, vt *est rationale; ergo est risibile*. A posteriori verò, quando antecedens continet effectum consequentis, vt *est risibilis; ergo est rationalis*.

5. Potest autem hic esse controuersia, vtrum in discursu plures requirantur cognitiones, vel vna solùm sufficiat? Conimbricenses hic, q. 2. a. 1. dicunt Scotum in prolongo sent. q. 4. & in 2. d. 7. q. 1. asserere non

requiri pluralitatem cognitionum, sed sufficere vnam, quâ vnum ex alio percipiatur, eumque meritò propterea reprehendi à Caietano, 1. p. q. 58. a. 3. verùm neque Caietanus illum ea de re arguit, neque Scotus hoc asserit, sed tantùm non requiri ad discursum successionem, & ordinem temporis, sed sufficere ordinem, & prioritatem naturæ: ita vt vnum sit priùs naturaliter notum, & ita causet cognitionem alterius extremi.

Hoc patet q. 3. prologi sub titulo quæstionis quartæ, & quintæ lateralis, numero 27. vbi sic loquitur: *omnis veritas causata in intellectu nostro per aliquid priùs naturaliter notum, causatur per discursum: quia discursus non requirit successionem temporis nec ordinem ipsius, sed ordinem naturæ: scilicet quòd principium discursus sit priùs naturaliter notum, & vt sic, sit causatiuum alterius extremi discursus.* Vbi manifestè plures ad discursum cognitiones requirit, quia idem non est causa sui ipsius. Et lib. 2. d. 3. q. 9. num. 5. hæc habet: *omnis discursus præsupponit notitiam illius simplicis, ad quod discurritur: igitur si per illam essentiam cognitam*, videlicet essentiam angeli, *habetur notitia de essentia diuina per discursum, oportet præhabere conceptum simplicem de essentia diuina.*

6. Communis ergo sententia est, plures ad discursum necessarias esse cognitiones, & patet ex ipsa discursus natura. Cùm enim discurrere sit vnum ex alio cognoscere, necessarium est, vt duæ saltem sint cognitiones, altera antecedentis, altera consequentis, quarum vna dependeat ab alia, quæ sit via, & ratio, quâ intellectus in alterius notitiam deducatur. Idem autem non potest dependere à seipso, nec seipso priùs esse, aut posterius: ac proinde cognitio antecedentis debet esse prior cognitione consequentis, si non tempore, saltem naturâ; quod addo, quia multi volunt intellectum in eodem instanti posse multas elicere cognitiones, sicut potest plura iudicia simul conseruare. Et hoc videtur asserere Aristoteles 1. post. cap. 1. sub initium, vbi ait priorem præmissam, seu maiorem syllogismi, priùs cognosci, quàm conclusionem; minorem verò simul cum illa: sed de hoc infra.

7. Cæterum ex prædicta discursus definitione, & ex hac cognitionum pluralitate, quam exigit, satis potest intelligi, radicem, & propriam causam cur intelligamus discurrendo, esse, quia non intelligimus res ipsas, earumque proprietates cognitione perfectâ, seu quidditatiuâ, & intuitiuâ. Cùm enim discurrere, sit vnum per aliud cognoscere, si intelligeremus res in se cognitione intuitiuâ, & quidditatiuâ, non indigeremus cognitione aliarum rerum ad ipsas intelligendas. Defectu ergo talis perfectæ cognitionis, cogimur vti cognitionibus aliarum rerum, nobis notiorum, vt cognitione rerum materialium, ad cognoscendas spiritales; accidentium ad cognoscendam substantiam; effectuum ad cognoscendas causas, &c.

At verò Angeli, qui res naturales vident clarè, & intuitiuè, vt in se

sunt, non cognoscunt discurrendo ex opinione sancti Thomæ, sed vno simplici iudicio cognoscunt risibilitatem, *v. g.* conuenire homini propter rationalitatem. Vnde aliud est cognoscere risibilitatem conuenire homini propter rationalitatem: aliud verò cognoscere risibilitatem conuenire homini, eo quòd cognoueris ipsum esse rationalem. Primum enim potest esse sine discursu, vt patet in Deo: non verò secundum.

Aliqui tamen vocant hunc modum cognoscendi, nimirùm effectum ex causa, discursum virtualem, quem nec Angelis, nec Deo denegant; quia, licet vnica sit cognitio actu, est virtute duplex.

8. Pro secunda sectionis parte multiplex assignatur species discursus, seu argumentationis, & maximè quadruplex. Prima est *syllogismus*, constans, tribus propositionibus, maiori, minori, & conclusione; vt *homo est animal*; *Petrus est homo*: *ergo Petrus est animal*. Et hæc est perfectissima omnium; adeo vt ex eo vis concludendi in cæteras deriuetur, aut ad eam reduci debeant cœteræ, vt vim concludendi habeant.

Secunda est *Enthymema* duas habens propositiones, alteram pro antecedente, alteram pro consequente, vt *Petrus est homo*; *ergo Petrus est animal*.

Tertia dicitur *Inductio*, quæ est à singularibus ad vniuersalia progressio: quando videlicet ex particularibus sufficienter enumeratis in antecedente, inferimus consequentiam, aut conclusionem vniuersalem. Vt *hic ignis est calidus*, & *ille*, & *ille*: *ergo omnis ignis est calidus*.

Quarta est *exemplum*: & est argumentatio, in qua ab exemplo rei gestæ, quippiam simile colligitur, seu qua ab vno, aut altero singulari inferimus aliud singulare, vt Petrus epotâ cicutâ interijt, itemq; Paulus: ergo Ioannes, si eam hauserit, interibit. Sed de his fusiùs agemus infra.

Additur *Dilemma*, quod est argumentum cornutum, vt aiunt, complectens duas partes, vt in quamcunque te verteris, expedire te non possis: vnde fit per duplex veluti enthymema.

SECTIO II.

De definitione Syllogismi.

9. ARISTOTELES lib. 1. priorum cap. 1. definit syllogismum his verbis: *syllogismus est oratio in qua quibusdam positis, aliud quippiam à positis, necessariò euenit, eo quòd hæc sunt.* Oratio, intellige mentalem, est genus remotum, proximum autem est argumentatio; & ideo alij loco orationis ponunt *ratio*; nam græcum λόγος vtrumque significat. Quia tamen inter mediæ differentiæ adduntur, genus remotum sufficit, & per hoc excluduntur termini simplices.

Sequitur *quibusdam positis*, hoc est duabus propositionibus simplicibus. Aristoteles enim, vt inquit Aphrodisæus, censendus est hic intelligere propositiones, quas antea definierat per affirmationem & negationem alicuius de aliquo, quod est proprium enunciationum simplicium: nam coniunctæ, seu hypotheticæ, sunt potiùs illatiuæ vnius ex alio, vt patet ex quæst. 2. libri præcedentis. Et ita ab hac definitione excluditur syllogismus hypotheticus, qui ex propositionibus hypotheticis componitur.

Quamuis autem plures sint in syllogismo propositiones: tamen quia omnes ad eundem finem ordinantur, scilicet ad inferendam conclusionem; quia sunt materia vnius iudicij illatiui; quia præmissæ vniuntur in vno medio; & conclusio cum præmissis coniungitur per particulam rationalem, seu illatiuam, *ergo*, ideo rationem vnius orationis habent.

Per easdem quoque particulas excluduntur ab hac definitione, *Enthymema. Inductio, & exemplum*, in quibus vna tantùm propositio, aut saltem vim vnius tantùm habens, in antecedente ponitur, vt patet ex sectione præcedenti: in syllogismo autem duæ præmittuntur, & tertia infertur.

10. Vocabulum, *positis*, idem est, ac *benè dispositis & secundùm regulas syllogisticas ordinatis*, ex Ægydio romano. Iuxta Auerrorem hic c. 1. idem est, ac *concessis*: vnde etiam Boëtius lib. 2. de syllogismo categorico cap. 7. posuit in definitione, *positis & concessis*. Aphrodisæus quoque interpretatur *positis*, id est, *concessis*, vel saltem aptis, vt concedantur. Cùm enim syllogismo vtamur ad aliquid probandum, oportet, vt constet propositionibus veris, aut saltem habentibus veritatem apparentem.

Distinguendum tamen existimo. Si enim loquamur de vi, & facultate syllogismi, *positis*, idem erit, ac debitè ordinatis, & dispositis secundùm debitam formam, & figuram. Etenim vis, & facultas syllogismorum quoad illationem conclusionis, non dependet ex concessione præmissarum, ab aduersario facta; sed ex varia medij cum extremis dispositione, & habitudine: ideoque siue concedantur præmissæ, siue non; semper in eis est facultas, & vis inferendi consequentiam, si sint rectè ordinatæ.

Quòd si sermo sit de inflexione intellectus ad assensum conclusionis, quam suadere conamur, tunc, *positis*, idem erit, ac *concessis*. Necesse enim est, vt præmissis assensus præbeatur antequàm intellectus conclusioni adhæreat, quia assensus conclusionis à præmissarum concessione dependet.

11. Additur denique, *aliud quippiam à positis, necessariò euenit eo quòd hæc posita sunt*. Vbi per *aliud*, intelligitur conclusio, quæ à præmissis debet esse distincta. Per illa verò, *necessariò euenit*, excluduntur etiam aliæ argumentationes, vt *enthymema, inductio, & exemplum*, quæ ex vi formæ suæ, non inferunt necessariam consequentiam. Vnde

vltimo loco ponitur, *eò quòd hæc sunt*, seu *eò quòd hæc posita sunt*, id est, rectè ordinata, vel concessa, secundùm ea, quæ iam dicebamus. Fieri enim non potest, vt concessis præmissis negetur conclusio à mentis compote, si syllogismus sit in debita figura, & forma. Et si sermo sit de vi, & facultate concludendi ipsius syllogismi, conclusio etiam sequitur necessariò eo quòd hæc posita sint, id est, vi consequentiæ, seu formæ syllogisticæ. Quod vt melius intelligatur.

Aduertendum est, conclusionem posse duobus modis inferri ex præmissis, primò, *vi formæ*, quod aliter dicitur, *necessitate consequentiæ*. Secundò, *vi materiæ*, seu *necessitate consequentis*.

12. Conclusio tunc dicitur sequi *necessitate consequentiæ*, quando termini, & præmissæ rectè disponuntur, prout figuræ, modique syllogismorum exigunt, licet alioquin reperiatur falsitas in materia præmissarum, vt in isto syllogismo, *omnis homo est lapis omne risibile est homo: ergo omne risibile est lapis.* Conclusio sequitur necessario ex præmissis *vi formæ*, & *necessitate consequentiæ*: adeò vt concessis præmissis non possit negari conclusio. Et de hac illationis necessitate, debet intelligi definitio syllogismi tradita.

Si verò propositiones, & termini non sint rectè dispositi prout exigunt figuræ & regulæ syllogismorum: sint tamen necessariò inter se connexi, ratione materiæ, seu rei significatæ, tunc conclusio sequetur *necessitate materiæ*, seu *consequentis*: adeò vt veris præmissis, iisdemque concessis, vera sit conclusio, & concedenda: non quòd sequatur ex vi ipsa formæ syllogisticæ, sed præcisè ex veritate rei. Vt in isto syllogismo *omne animal est substantia; omnis homo est substantia; ergo omnis homo est animal.* Non est enim syllogismus in forma: tamen, quia substantia necessariò coniuncta est cum homine, ideò conclusio vera est, & concedenda.

Quâ verò necessitate compellatur intellectus ad assentiendum conclusioni, concessis semel præmissis, quæstio esse solet, quam examinabimus sectione 7.

SECTIO III.

De materia, & forma Syllogismi.

13. QVEMADMODVM in artefactis materia dicitur illud ex quo aliquid fit, vt lignum dicitur materia Cathedræ: ita in syllogismo, qui est veluti quoddam artefactum, materia dicitur illud ex quo ipse conficitur: forma verò id, quo distinguitur a secunda mentis operatione, sicut forma artefacti est illud, per quod à cæteris artefactis differt. Agimus ergo hic de materia syllogismi, & de forma illius essentiali.

Duplex autem materia syllogismi distingui solet: remota nimirum, & proxima. Remota sunt tres termini, maius extremum, minus extremum, & medium, seu medius terminus: ex quibus diuersimodè inter se ordinatis consurgit figura syllogistica, vt in summulis tradi solet. Proxima verò sunt ipsæ propositiones, quæ ex terminis formantur, & ex quibus immediatè conficitur, & componitur syllogismus juxta regulas syllogisticas, de quibus ibidem sufficienter agitur.

Circa materiam verò remotam, seu circa terminos, hic aduertendum est, debere quandam esse connexionem inter eos, obiectiuos intelligo, hoc est inter res significatas per terminos vocales, aut mentales: quia cùm per syllogismum intendamus cognoscere coniunctionem alicuius passionis, aut cuiuscumque alterius prædicati cum suo subiecto, & hæc cognitio, quæ comparatur in conclusione, dependeat ex præmissis: si res significatæ per terminos, ex quibus præmissæ constant, non habeant aliquam inter se connexionem, non poterunt esse causa, cur talis coniunctio prædicati cum subiecto in conclusione cognoscatur: alioquin nulla posset assignari ratio, cur risibile *v.g.* non sequeretur ex rugibili æquè ac ex rationali. Propter hanc autem connexionem, si conclusio syllogismi falsa sit, & syllogismus sit in forma, necessarium est, aliquam ex præmissis falsam esse, & habere veritatem tantùm apparentem.

14. Circa formam verò essentialem ipsius syllogismi, controuersia est; quia illi qui nolunt conclusionem esse partem illius constitutiuam, volunt formam eius, consistere in dispositione medij cum extremis, quæ in præmissis & non in conclusione reperitur.

Qui verò contendunt conclusionem esse de essentia syllogismi, volunt formam ipsius essentialem, eumque à secunda mentis operatione distinguentem, esse iudicium illatiuum, hoc est, assensum, quo intellectus iudicat maius extremum conuenire, vel non conuenire minori ex eo quòd vtrumque cum medio termino in præmissis coniungatur, vel non coniungatur: ita vt ratio cur præbeat assensum conclusioni, sit talis coniunctio, vel separatio vtriusque extremi à medio in præmissis.

Ratio huius opinionis, in quam magis inclino, ista est, quia illud est forma essentialis syllogismi, quo primùm posito constituitur syllogismus, & a quacumque alia operatione distinguitur: sed iudicium illatiuum est huiusmodi: ergo, &c. Probatur minor. Etenim iudicium illatiuum necessariò dependet ab alio iudicio, ex quo infertur: quod quidem aliud iudicium præsupponitur in præmissis. Iudicium verò, quod in secunda mentis operatione reperitur, non dependet ab alio priori iudicio. Et quamuis iudicium illatiuum in aliis argumentationibus reperiatur, non tamen ita propriè, quia non concludunt vi formæ; vt diximus sectione præcedenti, vnde vt fiat proprium syllogismi, debet supponere dependentiam à duabus præmissis, rectè dispositis, ex quibus colligitur.

15. Vtrum autem huiusmodi iudicium illatiuum, quod vocatur iu-

dicium conclusionis, seu consequentis, distinguatur à iudicio consequentiæ, seu formæ syllogisticæ, duplex est sententia, vtraque probabilis.

Prima negat esse distinctum, si formaliter nimirum sumatur, quatenus dependet, & deducitur ex iudiciis præmissarum per particulam illatiuam, *ergo*, vel similes. Ratio est, quia alioquin in quolibet syllogismo quatuor essent iudicia diuersa, & distincta, scilicet duo præmissarum, tertium conclusionis, & quartum illatiuum, expressum per copulam rationalem *ergo*: quod est contra communem modum loquendi, & contra experientiam. Experimur enim nos tantùm formare duo iudicia, quibus iudicamus duo extrema conuenire vel non conuenire cum medio in præmissis, & tertium, quo iudicamus duo extrema inter se conuenire propter conuenientiam, & connexionem, quam habent cum medio.

Hoc enim modo iudicium conclusionis, fit iudicium illatiuum, & tantum addit supra seipsum absolutè consideratum, ordinem, & dependentiam ad iudicia præmissarum, ex quibus deducitur. Quamuis negandum non sit ipsum esse virtualiter duplex, & æquiualere duobus, alteri consequentis, alteri consequentiæ. Nam per illud iudicamus & conclusionem esse veram, & rectè ex præmissis inferri ob formam syllogisticam. Sed ad hæc patebit solutio ex argumentis alterius sententiæ.

16. Secunda sententia asserit iudicium consequentiæ esse distinctum à iudicio consequentis, seu conclusionis. Probatur primò, quia dum syllogismus est de materia Physicæ, iudicium conclusionis est actus elicitus ab habitu Physicæ; & iudicium consequentiæ, ab habitu Logicæ: ergo sunt duo actus distincti: nam distinctio actuum non videtur clarius aliunde colligi, quàm ex distinctione habituum.

Secundò: idem iudicium non potest esse simul verum, & falsum: sed aliquando iudicium consequentis est verum, & iudicium consequentiæ falsum, quando aliquis assentitur conclusioni, materialiter tantùm veræ, syllogismo non existente in forma.

Tertiò: forma syllogistica potest esse optima, & propositiones falsæ; & tunc approbatur consequentia, & reprobatur conclusio. Idem verò actus non potest esse simul approbatiuus & reprobatiuus.

Quartò: bonitas consequentiæ est causa assentiendi conclusioni: si autem assensus vtriusque idem sit, idem erit causa sui: quod absurdum est.

17. Ad hæc ita respondeo; ad primum quidem, non esse absurdum duos habitus ad vnum, eundemque actum concurrere, sicut multæ causæ ad vnum effectum producendum concurrunt. Ille tamen actus simpliciter pertinebit ad illam scientiam, cuius est materia, scilicet ad Physicam in dato exemplo: sicut actus, quo quis martyrium subit quamuis à charitate etiam pendeat, simpliciter tamen ad fortitudinem pertinet, quia versatur circa materiam eius.

Ad secundum dico in illo casu nullum fore iudicium consequentiæ,

nec intellectum assentiri conclusioni propter præmissas, sed tantùm propter connexionem vtriusque extremi: modò tamen non decipiatur, existimans consequentiam esse bonam.

Ad tertium dico non esse absurdum, quòd idem actus sit assensus, & dissensus simul, hoc est, quod approbet vnum, & reprobet aliud: sicut per eundem actum judicamus hunc parietem album, esse similem isti albo, non autem illi nigro. Vnde intellectus per idem iudicium iudicat consequentiam esse bonam, & consequens falsum.

Ad quartum respondeo, bonitatem consequentiæ esse causam cur assentiamur conclusioni: sed nego propterea debere distingui duplex iudicium, quia eodem totum hoc præstari potest, vt probabiliter ostensum est num. 15. quatenus est virtute duplex. Vnde vt est iudicium consequentiæ, seipsum virtualiter antecedit, prout est iudicium consequentis, & vt elicitur cum dependentia à iudicijs præmissarum.

Cœterùm negandum non puto, in rudibus ingenijs diuersa esse iudicia conclusionis & consequentiæ vt plurimùm: licet in ingenijs acutis, & exercitatis præ celeritate mentis idem sæpè sit formale iudicium consequentiæ, & iudicium consequentis.

SECTIO IV.

Quæ sint partes essentiales Syllogismi.

18. QVAERITVR, vtrum solæ præmissæ constituant essentialiter syllogismum; an sola conclusio; an præmissæ simul cum conclusione. Totidem enim sunt hac de re sententiæ, omnesque probabiles: rationes earum hic habes cum solutionibus.

Prima, quæ est Alberti Magni, tract. 1. lib. 1. priorum, cap. 5. Masij sectione vnicâ, quæst. 3. & aliorum, probatur primò ex definitione demonstrationis, quam tradit Aristoteles 1. post. c. 2. his verbis: *demonstrationem autem dico ratiocinationem eam, quæ scientiam efficit*: sed scientia est ipsamet conclusio: ergo demonstratio sunt solæ præmissæ, quia effectus debet esse à causa distinctus.

Confirmatur ex multis Aristotelis locis: nam 1. prior c. 29. ait syllogismum constare duabus propositionibus, & tribus terminis: & c. 26. omnem syllogismum constare propositionibus paribus, & terminis imparibus: & lib. 2. c. 1. vnum, & eundem syllogismum posse varias inferre conclusiones.

Respondeo demonstrationem efficere scientiam, non effectiuè, sed formaliter. Eo enim modo, quo albedo dicitur efficere album, seipsam communicando subiecto: ita demonstratio dicitur efficere scientiam,

quatenus ab intellectu formata, ipsum actualiter scientem constituit per sui communicationem.

Potest etiam dici Syllogismum per præmissas efficere conclusionem, quæ est scientia actualis. In his enim, quorum essentia ex multis partibus constat, non est absurdum vnam partem esse alterius effectiuam: quæ autem parti conueniunt, solent toti attribui: quo modo homo se mouere dicitur, licet sola anima sit causa effectiua talis motus.

Ad confirmationem dico, Aristotelem sæpiùs vsurpare præmissas pro integro Syllogismo: quia tota difficultas consistit in ordinandis, & componendis præmissis, ex quibus statim sequitur conclusio. Vnde vt ostenderet quomodò constaret forma Syllogismi, sæpiùs præmissas, nomine syllogismi nuncupauit.

19. Probatur secundò ratione: quia illud solum est de essentia syllogismi, quo tantùm variato variatur syllogismus, & quo inuariato non variatur: sed variatis præmissis variatur Syllogismus, etiam si non varietur conclusio: variatâ autem conclusione non variatur, modo eædem præmissæ in eodem statu permaneant: ergo solæ præmissæ sunt de essentia Syllogismi.

Minor patet in istis duobus Syllogismis, in quibus manet eadem conclusio, & tamen ipsi sunt omninò diuersi, quia primus est in prima figura, in modo *Baralipton:* secundus verò in tertia, in modo *Datisi: omne rationale est risibile: omnis homo est rationalis: ergo aliquod risibile est homo.* Item, *omne rationale est homo: aliquod rationale est risibile: ergo aliquod risibile est homo.*

Respondeo negando minorem. Non enim possunt variari præmissæ, quin varietur conclusio formaliter sumpta: quamuis eadem materialiter, & quoad terminos maneat: nec item potest variari conclusio, quin præmissæ formaliter varientur. Variato enim terminorum ordine in præmissis, variatur illatio, & dependentia conclusionis, in qua illatione, & dependentia consistit forma essentialis syllogismi; licet ijdem termini materiales maneant. Variatâ item conclusione, quamuis eædem præmissæ materialiter persistant, variatur forma, & modus sygillogismi, alioquin sygillogismus in *Baralipton* non esset formaliter diuersus à syllogismo, facto in *Barbara.*

20. Secunda sententia, essentiam syllogismi in sola conclusione constituens, probatur primo: conclusio concepta in ordine ad præmissas, vt dum iudicamus prædicatum conuenire subiecto propter discursum, aliàs factum, non est secunda mentis operatio, quia per eam tantum iudicamus vnum alteri conuenire absque dependentia à discursu præuio. ergo est tertia mentis operatio: tunc autem non existunt præmissæ, vt supponimus: ergo sola ipsa conclusio est tota syllogismi essentia.

Respondeo: quando iudicamus prædicatum aliquod conuenire subiecto propter discursum aliàs factum, inflectendo mentem supra talem

discursum, huiusmodi iudicium dependere à præmissis, obiectiuè in mente existentibus: vnde nihil inde concluditur. Si verò de præmissis nulla cogitatio mentem subeat, virtute cuius præbeamus assensum rei propositæ: tunc non erit assensus discursiuus, sed tantùm indicatiuus absque vlla illatione.

Probatur secundò. Per syllogismum intendimus cognoscere vnionem extremorum inter se, & hanc cognitionem habemus clarè in conclusione: in præmissis verò tantùm confusè: ex cognitione autem confusa, & ex cognitione clara, de eodem obiecto, non potest constitui vnus modus sciendi: igitur vel solæ præmissæ vel sola conclusio constituit syllogismum. Cum autem præmissarum assensus non sit illatiuus, & insuper confusè tantùm contineat tanquam principium, cognitionem, quam intendimus in conclusione; potiùs in conclusione, quàm in præmissis, statui debet essentia syllogismi.

Respondeo negando, ex cognitione clara, & ex cognitione confusa non posse fieri vnum modum sciendi, quando cognitio confusa infert cognitionem claram; non quidem prout est confusa, sed quatenùs est clara circa vnum obiectum, ex quo dependet cognitio, quæ infertur. Licet enim connexio maioris, & minoris extremi non cognoscatur clarè in præmissis: tamen quia in illis clarè cognoscitur connexio eorum cum medio, ex qua necessariò in creatis sequitur, & dependet connexio eorum inter se: ideo tales actus, inferens & illatus, vnum sciendi modum integrare valent.

21. Tertia sententia communior est, & mihi probabilior, conclusionem videlicet, & præmissas simul, esse de essentia syllogismi: ita vt ex vtroque constituatur vnum totale obiectum cognitionis ratiocinatiuæ, cuius materiale, & id quod cognoscitur, est in conclusione, nempe coniunctio maioris extremi cum minori extremo: formale verò, seu ratio *sub qua*, aut id quo mediante deducitur intellectus in cognitionem conclusionis, est in præmissis, sicut in visione obiectum materiale, seu quod videtur, est *v. g.* paries, ratio verò *quâ*, vel *sub qua*, seu obiectum *quo* est color: quia non posset videri paries nisi esset coloratus: quemadmodum intellectus non assentitur connexioni maioris, & minores extremi, nisi quia connectuntur cum medio in præmissis.

Probatur hæc opinio primò ex definitione syllogismi, quam ex Aristotele tradidimus supra, dicitur enim oratio, in qua quibusdam positis aliud sequitur: non verò oratio, ex qua sequitur aliud: quod dicendum erat, si conclusio esset aliquid à tali oratione distinctum.

Respondeo sensum definitionis hunc esse, syllogismus est oratio, in qua duæ propositiones cum tribus suis terminis sic disponuntur, vt conclusio necessariò sequatur. Deinde omnia quæ ponuntur in aliqua definitione, non est opus vt sint de essentia rei definitæ, cùm sæpe definiatur per suum effectum, vt si dicas *risibilitas est facultas ridendi in ho-*

mine. Hoc ergo modo definitur ſyllogiſmus per concluſionem , tam quam per ſuum effectum.

22. Probatur ſecundò: quia alioquin ſyllogiſmi in *Barbara*, & *Baralipton*, non eſſent modi ſyllogiſandi diſtincti; nam ſolâ differunt concluſione: & ita *Baralipton* fruſtrà reduceretur ad *Barbara.*

Reſpondeo duos illos ſyllogiſmos non differre eſſentialiter, quia eſſentia formalis ſyllogiſmi conſiſtit in diſpoſitione medij cum extremis, quæ in vtroque eſt eadem. Differunt igitur materialiter tantùm, ſeu ratione materiæ extrinſecæ, vel effectus. Materia extrinſeca eſt, quæ non informatur formâ totius, vt eſt ſanguis in homine, qui non informatur animâ rationali, & tamen ad compoſitionem hominis naturalem pertinet. Materia verò intrinſeca eſt quæ informatur à forma totius, vt caro in eodem homine.

Concluſio itaque non informatur formâ eſſentiali ſyllogiſmi, quæ conſiſtit in diſpoſitione medij cum extremis; talis enim diſpoſitio non reperitur in concluſione: & ideo. concluſio eſt tantùm pars materialis extrinſeca, ſiue effectus ſyllogiſmi.

Probatur tertio. Ita ſe habet concluſio ad ſyllogiſmum, ſicut conſequentia ad Enthymema: ſed conſequentia eſt de eſſentia Enthymematis, vt per ſe patet: nam argumentatio definitur *oratio conſtans antecedente, & conſequente*, quæ aliquâ coniunctione connecti debent. Ergo & concluſio erit de eſſentia ſyllogiſmi.

Reſpondeo eodem modo, ſcilicet negando, conſequentiam eſſe de eſſentia enthymematis: eſt enim tantum pars extrinſeca, & materialis, antecedens verò eſt pars intrinſeca. Vnde germana argumentationis definitio eſt *oratio, in qua vnum ex alio infertur*: & non aliter debet explicari illa particula *in qua*, quàm in definitione ſyllogiſmi, numero 21.

23. Probatur quartò. Syllogiſmus eſt eſſentialiter tertia mentis operatio: hæc autem operatio eſſentialiter includit illationem, & concluſio eſt ipſa illatio: illatio autem dependet ab eo, ex quo fit, nempe ex præmiſſis: ergo & præmiſſæ, & concluſio ſunt de eſſentia ſyllogiſmi.

Reſpondeo concedendo ſyllogiſmum eſſe tertiam mentis operationem, non ſecus ac argumentationem in communi, ratione illationis, & concluſionis: at non ideò concluſio eſt de eſſentia ſyllogiſmi, ſed tantùm neceſſariò ex eo ſequitur vt effectus: ac proinde ſyllogiſmus, non eſſentialiter, & intrinſecè, ſed illatiuè, & conſecutiuè dici debet tertia mentis operatio.

Probatur quintò. In cognitione diſcurſiua, qualis eſt ſyllogiſmus, ratio quæ cognoſcitur, eſt connexio maioris extremi cum minori: ratio verò formalis mediante quâ talis connexio cognoſcitur, eſt coniunctio vtriuſque cum medio, quæ fit in præmiſſis, vt diximus numero 21. ergo & concluſio, & præmiſſæ ſunt de eſſentia ſyllogiſmi. Nam ex ratione materiali, & formali conſtituitur vnum totale obiectum cognitionis,

ficut ex pariete & albedine vnum totale obiectum visionis. Præmissæ autem sunt ratio formalis, & conclusio est materialis: ergo & conclusio, & præmissæ simul, erunt totale obiectum cognitionis syllogisticæ: ac proinde erunt de essentia syllogismi.

Respondeo concedendo præmissas esse rationem, & causam assensus conclusionis, sed non ita quod conclusio ad essentialem, & intrinsecam syllogismi constitutionem concurrat: sed est vna cognitio deducta tanquam effectus ex præmissis, in quibus essentia syllogismi posita est.

SECTIO V.

Quomodo præmissæ influant in conclusionem.

24. CONSTAT ex definitione syllogismi, quam sectione secunda explicuimus, & in qua dicitur conclusionem necessariò sequi propter præmissas. Item ex communi ratione discursus, in quo vna cognitio infertur ex alia, aliquam esse dependentiam conclusionis à præmissis: quæ dependentia vt intelligatur.

Examinandum est quomodo præmissæ in conclusionem influant. Et quidem in primis certum esse videtur, eas non influere in genere causæ finalis, quia potiùs conclusio est causa finalis præmissarum. Quod enim scire intendimus in syllogismo, est connexio maioris, & minoris extremi, quæ habetur in conclusione. Certum etiam apparet eas non esse causam materialem, neque formalem intrinsecam: non quidem formalem, quia assensus præmissarum non recipiuntur in assensu conclusionis, tanquam in subiecto: non etiam materialem, quia assensus conclusionis deberet subiectari in assensibus præmissarum, tanquam forma in materia. Quod verum non est.

Superest ergo vt videamus, vtrum conclusio dependeat à præmissis tanquam à causa efficiente, vel vt à conditione *sine qua non*, aut vt à causa formali extrinseca, illuminante intellectum. Circa quod duplex est sententia principalis, vtraque probabilis, & vt sic explicanda.

PRIMA

PRIMA PARS SECTIONIS.

Præmissas influere efficienter in conclusionem.

25. PRIMA sententia contendit, assensus formales præmissarum physicè, & efficienter concurrere cum intellectu ad assensum conclusionis. Ita Complutenses disp. 17. q. 3. vbi asserunt communem esse apud Thomistas. Et certè ita videtur sentire Diuus Thomas 2. post. lectione 3. his verbis: *Principia se habent ad conclusiones in demonstratiuis sicut causæ actiuæ in naturalibus ad suos effectus: Vnde in 2. Phys. propositiones syllogismi ponuntur in genere causæ efficientis* & 1. contra gent. c. 55. ratione 4. *in omni scientia discursiua oportet aliquid esse causatum: nam principia sunt quodammodo causa efficiens conclusionis: Vnde & demonstratio dicitur syllogismus faciens scire.* Eam etiam tenet Ioannes Pontius disp. 20. q. 2. conclus. 4. alijque non pauci.

Probatur primò ex Aristotele 1. post. c. 2. vbi ait demonstrationem efficere scientiam. Ex communi autem interpretatione, per scientiam intelligitur conclusio: quòd indicat ipse Aristoteles dicens ibidem præmissa esse causas conclusionis: igitur præmissæ effectiuè influunt in conclusionem.

Sed ad hoc facilè responderi potest primò, per scientiam hic intelligi habitualem: vnde communiter ex hoc loco definitur scientia, *habitus per demonstrationem acquisitus.*

Secundo, si per scientiam intelligatur conclusio, verbum, *efficere*, latè sumendum esse pro qualicunque causa, hoc est, pro omni eo, quod ad scientiam habendam, per se concurrit. Sic enim præmissæ possunt dici causa conclusionis, quæ ex illis sequitur, quatenus illuminant intellectum, eique præsentant identitatem extremorum cum tertio, ex qua in conclusione sequitur identitas eorum inter se.

Denique per scientiam potest intelligi tota ipsa demonstratio, comprehendens præmissas, & conclusionem: quæ demonstratio dicetur efficere scientiam, non in genere causæ efficientis, sed formalis: ita vt demonstratio sit ipsamet scientia actualis, efficiens intellectum formaliter scientem, eo modo, quo albedo dicitur efficere album, communicando se subiecto.

Imò si conceptus, seu verbum mentis, quod dicitur terminus intellectionis, ab ipsa distinguatur, vt probabile est, demonstratio poterit dici causa propriè efficiens scientiæ: quia huiusmodi conceptus, seu termini iudiciorum conclusionis, & præmissarum, erunt actualis scientia, & notitia obiecti scientifici, producta ab illis iudicijs, seu ab intellectu per illa iudicia. Et aliquo ex his modis potest explicari D. Thomas.

26. Probatur secundò. Major est causalitas, & influxus ipsius assensus præmissarum in assensum conclusionis, quàm simplicis apprehensionis in iudicium. Nam conclusio sequitur ex præmissis impulsu quodam, & necessitate adingente intellectum ad illius assensum: quod non conuenit apprehensioni respectu iudicij. Ergo cùm apprehensio sit solùm conditio *sine qua non*, respectu iudicij, oportet vt assensus præmissarum maiorem vim exerceat, & consequenter effectiuè influat in assensum conclusionis.

Respondeo, quidquid sit de causalitate apprehensionis in iudicium, quia multi credunt eam esse effectiuam, negando vltima verba consequentiæ; quod scilicet assensus præmissarum habeat vim effectiuam in conclusionem, aut aliquid vltra rationem conditionis *sine qua non*: Nam approximatio ignis ad lignum, est tantùm conditio *sine qua non*: sicut propositio boni facta voluntati ab intellectu: & tamen quò maior est approximatio, eò acriùs, & citiùs ignis adurit: & quò maior proponitur bonitas obiecti, eò libentius fertur voluntas ad illius amorem.

Pari igitur ratione fortiùs determinabitur intellectus ad conclusionis assensum ab assensu, & iudicio præmissarum, quàm ad iudicium à simplici apprehensione: tum quia est maior proportio iudicij ad iudicium: tum quia ex iudicio de identitate extremorum cum vno tertio, in præmissis habito, adeò clarè sequitur in creatis identitas eorum inter se, vt non possit intelllectus, per se loquendo, vel nisi ægrè admodùm suspendere assensum conclusionis.

27. Probatur tertiò: ex diuersitate specifica assensuum præmissarum sequitur diuersitas specifica assensus conclusionis: ergo assensus præmissarum non sunt tantummodò conditio *sine qua non*, respectu assensus conclusionis: ergo efficienter in illum influunt, quia nullum aliud genus dependentiæ conclusionis à præmissis, potest assignari.

Et quamuis absolutè loquendo, ex diuersitate causæ efficientis non rectè inferatur diuersitas effectus, cùm idem specie calor ab igne, & sole procedat: tamen quando effectus aliquis determinat sibi naturaliter causam diuersæ speciei, ita vt ab alia non possit naturaliter produci, rectè infertur esse diuersæ speciei ab alijs.

Antecedens autem est euidens, quia assensus conculusionis, proueniens ex præmissis, probabiliter cognitis, est diuersus specie ab assensu, proueniente ex præmissis, certò, & euidenter cognitis: quia iste est scientificus; ille verò tantùm opinatiuus: & hoc verum est, etiam si præmissæ obiectiuæ, & conclusio obiectiua, sint eiusdem speciei.

Probatur ergo prima consequentia, quia ex diuersitate specifica conditionis *sine qua non* præcisè, non sequitur diuersitas specifica effectus. Nam amor, quo quis Deum amat, vt cognitum per scientiam naturalem, non est diuersus specie ab amore, quo illum amat, vt cognitum per opinionem: & sic de alijs similibus.

28. Respondeo negando primam consequentiam: ad eius probationem dico variari specificè effectum variatâ specificè conditione, *sine qua non*, si inde sequatur quædam diuersitas in obiecto. Nam ex Scoto in 4. d. 49. q. 5. numero 5. amor viæ, & amor patriæ, licet procedant ab eadem voluntate, & caritate, sunt diuersæ rationis, quamuis cognitio, & propositio obiecti sit tantùm conditio, *sine qua non*, respectu voluntatis, quia talis propositio inducit quamdam in obiecto diuersitatem, vt etiam fatetur Caietanus 1. p. q. 82. a. 2. in fine. In patria quippe proponitur Deus distinctè secundùm rationem particularem: in via autem secundùm conceptum abstractiuum, & confusum.

Sic autem se res habet in nostro casu, quia assensus præmissarum tantùm probabiles non ostendunt obiectum vt in se est; sed tantùm confusè, & abstractiuè: assensus verò certi, & euidentes, illud ostendunt vt in se est, clarè: & ideò sequitur assensus conclusionis, specificè diuersus ab alio.

Adde quòd etiam si non varietur, nisi accidentaliter, conditio *sine qua non*, sæpè sequitur effectus specie diuersus, ex ipsa causæ natura. Nam ex igne multùm approximato sequitur ignis, ex quo distante sequitur tantùm calor. Et ex visione animalis à loco dissito, sequitur in intellectu conceptus animalis in communi: ex visione verò à loco propinquo, sequitur conceptus bouis, equi &c. qui conceptus multum differunt. Item circa idem bonum est desiderium, & spes dum est absens: delectatio verò, & gaudium, dum est præsens. Et ita propter solam approximationem obiecti ad potentiam possunt contingere effectus specie diuersi: quod expresè docet Scotus in 3. d. 31. quæst. vnicâ, numero 4. & 5.

29. Probatur quartò. Assensus formales præmissarum substituuntur loco speciei impressæ, ipsius conclusionis: sed hæc species, si adesset, determinaret intellectum effectiuè ad assensum conclusionis, quia ex communi sententia, concursus, quem species impressa præbet intellectui ad intelligendum obiectum, est effectiuus: ergo assensus præmissarum influunt effectiuè in assensum conclusionis.

Respondeo negando maiorem. Sicut enim assensus præmissarum formalium supponunt species impressas præmissarum obiectiuarum, & earum apprehensiones: ita assensus conclusionis formalis supponit speciem impressam conclusionis obiectiuæ, eiusque apprehensionem simplicem. Vndè malè dicitur assensus præmissarum substitui loco talis speciei impressæ, cùm non absit: imò nec possit naturaliter haberi iudicium conclusionis absque illa. Si autem sermo sit de alia specie impressa conclusionis, frustrà omninò illud asseritur. Sufficit ergo vt præmissarum assensus sint conditio *sine qua non*.

30. Instabis: intellectus non est completè potens in genere causæ efficientis ad eliciendam apprehensionem obiecti absque specie impressa illius: ergo non erit completè potens ad eliciendum iudicium conclusio-

nis, absque aliqua specie impressa: sed hæc non est species illa, quæ inseruit simplici apprehensioni, quia totam vim suam exercet in ipsam apprehensionem: ergo debet alia assignari.

Respondeo negando primam consequentiam. Licet enim intellectus ad primam apprehensionem egeat specie impressa, per quam obiectum effectiuè influat in ipsam cognitionem ex parte sua, & determinet intellectum, indifferentem ex se ad quamcunque apprehensionem: tamen huiusmodi apprehensione positâ, intellectus solus absque alia specie potest elicere iudicium de obiecto apprehenso, quia sufficienter ad hoc determinatur tum ex parte obiecti, tum ex parte sua per talem apprehensionem, tamquam per conditionem, *sine qua non*, seu formaliter, & illuminatiuè: quia illa apprehensio est signum formale, & expressa obiecti repræsentatio. Cùm autem non conueniat speciei impressæ determinare intellectum formaliter, & illuminatiuè quia est tantùm repræsentatio virtualis obiecti; ideò vendicare sibi debet aliud determinationis genus, scilicet effectiuæ.

SECVNDA PARS SECTIONIS.

Præmissas non concurrere effectiuè ad assensum conclusionis.

31. SECVNDA sententia asserit præmissarum assensus esse tantummodò conditionem, *sine qua non* ipsius assensus conclusionis, seu concurrere ad illum solummodò formaliter, & illuminatiuè, quatenus intellectui ostendunt identitatem, siue connexionem extremorum cum medio, ex cuius identitatis cognitione, absque vllo efficienti influxu, sufficienter determinatur intellectus ad assensum conclusionis, vt patet ex solutionibus, quas iam dedimus præcedentibus argumentis. Hanc tenet Auersa q. 25. sect. 3. Arriaga disput. 15. sect. 5. alijque recentiores.

Probatur primò, quia non sunt multiplicandi influxus sine necessitate: nulla autem est necessitas influxus effectiui præmissarum formalium in conclusionem: tum quia sufficienter intelligitur determinari intellectus ad illi assentiendum, per concursum earum formalem, & illuminatiuum, vt in altera parte sectionis explicuimus: tum quia non debet concedi actibus intellectus virtus effectiua aliorum actuum similium. Neque enim cognitio de socrate potest aliam cognitionem sibi similem efficere.

32. Respondeo negando minorem: huiusmodi enim concursus effectiui necessitatem sufficienter probant argumenta alterius sententiæ. Ad eius probationem dico concursum formalem, & illuminatiuum, quem accipit intellectus à præmissis respectu conclusionis, non esse tribuen-

dum præmiſſis formalibus, ſed obiectiuis. Ratio eſt, quia illud cenſeri debet influere in concluſionem formaliter, & illuminatiuè, ſupra quod intellectus in ipſo concluſionis aſſenſu reflectitur tamquam in rationem aſſentiendi; non reflectitur autē ſupra aſſenſus præmiſſarū, ſed ad ſummum ſupra ipſarum obiecta. Quandò enim iudicat Petrum eſſe riſibilem, quia eſt rationalis, non attendit ad hanc propoſitionem formalem, *Petrus eſt rationalis*, ſed ad obiectum eius, & ad rem ſignificatam, vt per ſe notum eſt.

Deinde: eſto præmiſſarum aſſenſus illuminent intellectum circa identitatem extremorum cum medio, non illuminant tamen eum ſufficienter circa identitatem eorum inter ſe: ſed hoc prouenit ab illo principio, naturaliter noto, *Quæ ſunt eadem vni tertio, ſunt eadem inter ſe*: quod noſſe debet intellectus antequam concluſioni aſſentiatur ex vi præmiſſarum. Igitur neceſſarius adhuc eſt ex parte præmiſſarum influxus effectiuus in aſſenſum concluſionis.

Ad ſecundam probationem, nego non debere tribui actibus intellectus virtutem effectiuam actuum ſimilium. Sicut enim ſe habet ſpecies impreſſa reſpectu ſimplicis apprehenſionis: ita ſe habet ſimplex apprehenſio reſpectu iudicii: ſed ſpecies concurrit effectiuè ad apprehenſionem, vt dicitur in libris de anima; ergo apprehenſio poteſt concurrere effectiuè ad iudicium. Nec vlla poteſt aſſignari diſparitas alicuius momenti. Vnde conſequenter, & potiori iure poterunt aſſenſus præmiſſarum efficienter concurrere cum intellectu ad aſſenſum concluſionis.

33. Probatur ſecundò: quia non magis influunt aſſenſus præmiſſarum in concluſionem, quàm propoſitio boni, facta ab intellectu, influat in amorem voluntatis circa illud bonum: ſed propoſitio illa non influit effectiuè in amorem, ſed tantùm vt conditio, ergo neque aſſenſus præmiſſarum in aſſenſum concluſionis.

Reſpondeo negando maiorem. quia nulla particularis ratio ſuadet aliam cauſalitatem propoſitionis obiecti in amorem illius, quàm per modum conditionis *ſine qua non*: ſecùs autem ſe res habet de aſſenſibus præmiſſarum in aſſenſum concluſionis, vt ex dictis conſtat.

Deinde propoſitio boni, facta voluntati ab intellectu, offert ipſi voluntati totam rationem obiecti illius, ac proinde voluntas poteſt ex ſua virtute inſita, abſque alia determinatione elicere actiones ſuas circa illud. At verò præmiſſarum aſſenſus non offerunt clarè intellectui conclusionem obiectiuam, ſeu identitatem extremorum inter ſe; & ideò ipſe non determinatur ſufficienter ad illi aſſentiendum, niſi accedat cauſalitas efficiens huiuſmodi aſſenſuum in aſſenſum concluſionis.

Adde quòd poteſt etiam negari minor: nam ex multis Philoſophis cum Caiet. 1. p. quæſt. 80. a. 2. intellectus effectiuè concurrit cum voluntate ad actus voluntatis; & ex alijs Authoribus cum Gregorio Arim. in 1. d. 1. q. 1. art. 2. in confirmatione 1. concluſionis, intentio finis efficienter cauſat electionem mediorum. Quidni pariter aſſenſus principio-

rum efficienter causabit assensum conclusionis.

34. Probatur tertiò. Quod actu non existit, non potest aliquid efficienter producere ex communi sententia: sed habetur sæpe conclusionis assensus, non existentibus assensibus præmissarum; ergo ipsi non possunt tunc efficienter producere assensum conclusionis. Probatur minor primò ex Aristotele 1. post. cap. 1. vbi ait maiorem priùs cognosci, quàm conclusionem: & ita quando assensus conclusionis adest, præcessit, & abest assensus maioris.

Secundò: sæpè contingit aliquem assentiri conclusioni propter discursum, aliàs factum, ita vt recordetur se aliàs probauisse prædicatum conclusionis conuenire subiecto; & tamen non recordetur discursus, quo illud probauit: ergo tunc assensus conclusionis habetur licet præmissæ non existant: & consequenter quando existunt, non est opus vt influant efficienter in illum.

Respondeo ad minorem: si tunc non adsint præmissæ, earum vices supplent species assensuum, relictæ in intellectu, quæ excitantur & iuuantur à memoria & recordatione discursus, antea facti, & tunc in confuso cogniti: quando verò adsunt præmissæ, non adest talis memoria: & ideò ipsæ tunc sunt causa efficiens conclusionis. Quod si nulla sit memoria discursus præteriti, assensus conclusionis non erit discursiuus, sed tantùm iudicatiuus, quia non infertur ex alia cognitione.

Imò dici potest quòd assensus habitus ex confusa recordatione præmissarum, & discursus præteriti, non erit eiusdem rationis cum eo, qui habetur ex præsentibus præmissis: quia ibi intellectus non videt clarè, ex quo medio conclusionem aliàs deduxerit; an ex demonstratiuo, an ex probabili: hic autem illud aduertit; & ideò hic certus est de natura sui assensus: ibi autem dubius. Et quamuis ex solo medio demonstratiuo conclusionem aliàs probauisset, & memoriam in confuso de hoc haberet: posset tamen dubitare de sua memoria, ideoque assensus conclusionis ex hac parte coniunctus esset cum aliqua formidine, quæ præsentibus præmissis, omninò abesset.

SECTIO VI.

An & quomodo per assensum conclusionis attingantur præmissæ.

35. ILLA particula rationalis, *ergo*, quæ ponitur in conclusione, ostendit intellectum assentiri conclusioni propter præmissas, quasi ipsæ sint motiuum, & ratio assentiendi: atque adeò per ipsum conclusionis assensum debent aliquo modo attingi præmissæ ob-

iectiuæ. Quæritur ergo vtrum ita attingantur, vt eodem actu assentiamur conclusioni, & præmissis, seu per actum conclusionis cognoscantur simul obiecta præmissarum.

Circa quòd duplex est sententia principalis, altera affirmatiua, quæ est Diui Thomæ 1. 2. q. 8. art. 3. in fine: & q. 22. de verit. art. 14. ad 3. Altera est Gregorij Arim. q. 3. prologi art. 1. conclus. 2. Auersa qu. 24. Logicæ, sect. 2. Pontij disput. 20. q. 1. conclus. 1. & aliorum, negantium eodem actu nos assentire conclusioni, & præmissis. Vtraque probabilis est.

PRIMA PARS SECTIONIS.

Eodem actu attingi conclusionem, & præmissas.

36. PRIMA sententia probatur primò ratione, ex locis citatis Diui Thomæ deducta: vt se habet volitio medij propter finē ad ipsum finem: ita se habet assensus conclusionis propter præmissas, ad ipsas præmissas; quia, sicut finis est ratio volendi medium: ita præmissæ sunt ratio assentiendi conclusioni, vt patet ex particula rationali, *ergo*: sed voluntas eodem actu, quo vult medium propter finem, tendit, & fertur in finem ipsum: ergo intellectus eodem actu quo assentitur conclusioni propter præmissas, fertur in præmissas, eisque assentitur.

Respondeo primò, negando paritatem, in maiori assumptam, quia medium, vt medium, non habet bonitatem, nisi in ordine, & relatiuè ad finem; & ideò, vt sic, non potest amari, quin simul eodem actu finis intendatur: at conclusio ex se veritatem habet; vnde potest alio actu independenter à præmissis cognosci; & ita, licet vt conclusio est, dicat ordinem ad præmissas, ex quibus infertur, non tamen adeò intrinsecè includuntur præmissæ in eius assensu sicut finis in electione medij.

Respondeo secundò ad minorem. Voluntas eodem actu, quo vult medium, fertur, & tendit in finem, itavt volitio medij sit formalis volitio finis, nego: itavt dicat ordinem, & dependentiam aliquam ad finem, concedo. Vnde pari ratione assensus conclusionis dicit ordinem, & dependentiam ad præmissas, modo sectione præcedenti explicato: sed non ideò per eum præmissis formaliter assentimur.

Respondeo tertiò, eodem actu, quo voluntas vult medium ad finem, fertur & vult ipsum finem, *virtualiter, implicitè, indirectè & in obliquo*, concedo: *formaliter, directè, explicitè & in recto*, nego. Quando enim medium aliquod appetitur propter finem, hoc est, quatenus vtile ad finem, tunc voluntas directè, & formaliter vult & amat medium ipsum: quia tamen non vult medium absolutè in se, sed

relatè, & in ordine ad finem, ideò finis cadit sub amorem medij, non directè tamquam res volita, & amata formaliter, sed in obliquo, tamquam terminus, in quem medium refertur, & in quem voluntas inclinatur. Eodem ergo modò, quando intellectus assentitur conclusioni propter præmissas, virtualiter, & implicitè assentitur præmissis, non verò formaliter: ita vt assensus conclusionis sit formaliter assensus præmissarum. Nec aliud voluisse D. Thomam multi censent. Et certè hoc satis videtur colligi ex illo articulo de veritate, in fine.

37. Probatur secundò: sicut lux est ratio visibilitatis ipsi colori, ita præmissæ sunt ratio assentiendi conclusioni. Nam in hoc syllogismo, *omnis homo est animal, Petrus est homo, ergo Petrus est animal.* Ideo assentimur identitati extremorum in conclusione, quia sunt idem cum vno tertiò; & sic identitas eorum in vno tertio, quæ euidenter proponitur per præmissas, est ratio identitatis eorum inter se; & consequenter est ratio, cur intellectus assentiatur conclusioni. Sed eâdem visione numero videmus directè lucem, & colorem: ergo eodem actu numero assentimur directè & formaliter conclusioni, & præmissis.

Respondeo: quidquid sit de luce respectu coloris, de qua in libris de anima, concedendo præmissas esse rationem assentiendi conclusioni: non tamen propterea eodem actu ipsis, & conclusioni intellectum assentiri, quia hoc modo sub vnum actum cadere conuenit tantùm rationibus illis, quæ tribuunt obiectis materialibus esse formale obiecti: quomodo ratio boni dicitur ratio formalis obiecti voluntatis, & à plerisque ratio veri dicitur ratio formalis obiecti intellectus. Cùm enim obiectum materiale nullam terminet actionem potentiæ, nisi sub tali ratione formali, seu prout habet in se talem rationem formalem, consequenter potentia vtrumque debet attingere vnico actu. At præmissæ non sunt hoc modo ratio formalis obiecti conclusionis, quia ipsa conclusio obiectiua habet in se propriam veritatem, distinctam à veritate præmissarum: quia tamen habet eam relatè, & dependenter à præmissis, vt conclusio est, & quatenus ex illis infertur; ideò intellectus non assentitur illi, nisi propter præmissas: & sic præmissæ sunt ratio assentiendi conclusioni, sed extrinseca, & vt causa motiua, antecedenter prærequisita, vt intellectus determinetur ad illi assentiendum: sicut finis est ratio appetendi media, non quòd eis tribuat rationem formalem boni, per quam intrinsecè fiant appetibilia; sed quia, vt vtilia sunt ad finem, habent bonitatem relatam ad finem, ad quem ordinantur: & ideo illum supponunt vt primarium obiectum, & primum appetibile, ex cuius intentione, & appetitione mouetur voluntas ad appetitionem mediorum.

38. Probatur tertiò: assensus conclusionis fit diuersus specie iuxta diuersitatem medij, & principiorum, quæ continentur in præmissis; vnde eadem conclusio materialiter sumpta, v. g. *quod terra sit rotunda*; si probetur per figuras eclipsium, pertinet ad Astrologiam: si vero probe-

tur per motum grauium ad centum, pertinet ad Physicam, vt tetigimus lib. 1. q. 1. numero 9. ergo huiusmodi medium, & principia sunt ratio formalis obiecti conclusionis: & consequenter intellectus vtrisque præbet assensum eodem actu. Probatur consequentia, quia actus cognoscendi non distinguntur essentialiter, nisi per obiecta formalia. Vnde cùm obiectum materiale conclusionis idem sit secundùm se, non potest esse causa diuersorum specie assensuum, nisi diuersâ ratione formali imbuatur; nec diuersâ ratione formali imbui, nisi intellectus illi assentiendo, simul attingat, & iudicet præmissas.

Respondeo negando consequentiam: ad cuius probationem dico, ad diuersitatem specificam assensus conclusionis, sufficere, vt per se dicat ordinem, & dependentiam ad diuersas præmissas, & diuersa media, per quæ intellectus procedit ad assensum conclusionis. Nam sicut idem actus virtutis materialiter sumptus *v. g.* actus temperantiæ, diuersas species induit in genere moris, ex diuersitate motiui, & finis; vt si fiat ex motiuo temperatiuæ, ex motiuo pœnitentiæ, ex motiuo caritatis: quamuis hæc motiua, & fines non varient rationem obiecti, & se habeant extrinsecè respectu illius: ita, licet non varietur ratio formalis obiecti conclusionis ex diuersitate mediorum, poterit esse diuersus specie assensus circa illam, ex dependentia, & ordine eius ad huiusmodi media diuersa, ex quibus infertur.

Adde quòd cognitio illorum mediorum, & assensus præmissarum obiectiuarum potest dici adesse in intellectu, eodem momento, quo elicit assensum conclusionis, & eum consequenter determinare modis præcedenti sectione explicatis ad hunc assensum specie, absque eo quod ipsemet assensus conclusionis sit formaliter assensus præmissarum.

39. Probatur quartò: quando intellectus elicit actum fidei diuinę circa aliquam conclusionem, simpliciter in se naturalem, vt dum credit Christum fuisse ter negatum à Petro, quia Deus illud dixit. Obiectum conclusionis, scilicet negatio Petri, est obiectum purè naturale, quod aliunde credi potest fide humanâ, vt propter authoritatem historici profani: ergo non potest ex se terminare actum supernaturalem, nec illi aliquam rationem supernaturalitatis tribuere.

Si vero assensus illius conclusionis non attingat intrinsecè præmissas, in quibus continetur motiuum supernaturale, nempe authoritas, & reuelatio diuina, erit merè naturalis non verò actus fidei diuinæ; quod est ridiculum.

Respondeo, vt respondi ad tertiam, hujusmodi assensum accipere suam supernaturalitatem à motiuo contento in præmissis, ad quod dicit ordinem & dependentiam, quatenùs intellectus non assentitur conclusioni, nisi quia in præmissis cognouit, & iudicauit illam à Deo fuisse reuelatam: & ad summum sufficit quòd intellectus attingat illud motiuum, repetendo, vel conseruando assensus præmissarum in ipso conclusionis

momento, neque opus est vt illud attingat eodem actu, quo conclusionem.

Et hoc euidenter patet à simili. Nam dum voluntas dolet de peccato propter timorem inferni, quod intellectus lumine fidei cognoscit; talis dolor est supernaturalis, alioquin non esset proportionata dispositio ad recipiendam gratiam in sacramento confessionis, contra Tridentinum: & tamen non potest attingere intrinsecè rationem, à qua supernaturalitatem habet quasi ex parte obiecti, quia ratio illa est diuina reuelatio, pertinens ad intellectum, non ad voluntatem.

40. Instabis: isti particulæ rationali *ergo*, quæ ponitur in conclusione, debet respondere aliquid in mente, alioquin esset superflua, & nihil significaret: sed hoc non est obiectum conclusionis, quia extra discursum assentimur conclusioni absque vlla particula illatiua. Et præterea propositio, quæ in se vera est, vt *homo est rationalis*: falsa fit si inferatur ex alia, à qua non pendet, per particulam *ergo*, vt *homo est animal, ergo est rationalis*: oportet ergo fateri præmissas obiectiuas illi respondere; & consequenter ipsas attingi per assensum conclusionis.

Respondeo tali particulæ in mente respondere iudicium de necessaria connexione veritatis conclusionis cum veritate præmissarum, seu de dependentia, & consequentia conclusionis à præmissis. Hoc enim ipso momento, propter illud principium *quæ sunt eadem vni tertio, sunt eadem inter se*, iudicat intellectus quasi in abstracto, & in communi, seu in actu signato, extrema debere esse idem inter se, quia sunt idem cum tertio: quasi illius particulæ, *ergo*, sensus sit, *hinc necessariò sequitur*. Deinde verò per assensum conclusionis formaliter, & explicitè adhæret, & assentitur tali identitati, ad hoc determinatus per tale iudicium præcedens. Dixi *in communi*, quia, si iudicaret in particulari talem identitatem, reuera esset formalis assensus conclusionis, nec alio opus esset.

SECVNDA PARS SECTIONIS.

Eodem actu non attingi conclusionem, & præmissas.

41. SECVNDA sententia, quòd eodem actu non assentiamur conclusioni, & præmissis, probatur primò. Non potest voluntas eodem actu tendere in medium, & finem, ergo neque intellectus eodem actu assentiri conclusioni, & præmissis. Consequentia est satis clara ex primo argumento sententiæ oppositæ, in fine n. 35. allato.

Antecedens verò probatur primò, quia alioquin idem actus voluntatis esset volitio, & nolitio simul & semel: nam posito quòd quis nolit

comedere cibum venenosum, vt ita vitam conseruet: actus ille nolendi erit volitio conseruationis vitæ: & ita idem actus erit nolitio & volitio, quòd est valde absurdum: sicut quòd eadem qualitas sit albedo, & nigredo. Illa enim non sunt minùs contraria, quàm ista. Item idem actus erit simul bonus & malus: vt cùm quis vult furari ad dandam eleemosynam: intentio enim est bona, & electio mala.

Tertiò idem erit causa sui ipsius, quia appetitio finis est ratio, & causa appetendi media: ideò enim volumus media propter finem, quia volumus finem: ergo si eodem actu volumus media & finem, idem actus erit causa sui ipsius.

Respondeo negando antecedens. Licet enim medium, & finis, inquantum sunt res quædam per se consideratæ, sint plura: quatenus tamen vnum ordinatur ad aliud, sunt vnum in illo ordine, quo ad inuicem ordinantur: & ideò actus, quo voluntas fertur in illa secundùm quòd sunt ordinata, est vnus, vt rectè docet d. Thomas locis, numero 35. citatis, quia vnitas actus ex vnitate obiecti pensanda est.

42. Ad probationem verò primam ejusdem antecedentis dico non esse absurdum eundem actum esse volitionem, & nolitionem respectu diuersorum. Hoc enim ipso quo appetimus vitam, odio habemus, & fugimus quidquid illi contrarium est; & hoc ipso quo nolumus sumere venenum ex amore vitæ, appetimus & amamus vitam: vnde respectus fugæ mali, & respectus amoris boni oppositi, semper sunt in eodem actu connexi, & ad inuicem necessariò ordinati. Præterea cibus venenosus non est medium ad vitam conseruandam, & ideò dum refugimus venenum propter vitam, nullum elicimus actum circa medium, cuius vita sit finis: & ita datum exemplum non videtur ad propositum, nisi fortè dicatur, tunc assumi fugam, & odium veneni, tanquam medium ad conseruandam vitam: verum hoc modo actus ille, quo volumus fugere venenum, seu quo ordinamus non sumptionem veneni ad vitam, est actus volitionis, & prosecutionis.

Ad secundam probationem dico ex Diuo Thoma, loco citato de veritate ad 1. aliquem actum non posse esse simul malum & bonum: ipsum tamen qui simpliciter malus est, posse habere aliquam circunstantiam secundùm se bonam, cuiusmodi est furari ad alendos pauperes, comedere cibos vetitos, tamen horâ debitâ, &c.

Ad tertiam respondeo negando antecedens. Quando enim eodem actu volumus finem, & media, hic ipse actus vt est volitio finis, non est causa suiipsius, vt est volitio mediorum; licet alioquin finis semper sit causa volitionis mediorum: quod est dicere, volitionem finis non esse causam volitionis mediorum ex parte actus quando vnicus actus est, sed tantùm ex parte obiecti seu rei volitæ, quatenus scilicet medium non terminat obiectiuè actum voluntatis, nisi quia finis eumdem etiam obiectiuè terminat; nec voluntas tenderet ad medium, nisi intenderet fi-

nem, quod verum est, siue eodem actu, siue distinctis, vtrumque attingere dicatur, quia vtrobique saluatur ratio propria finis, in hoc posita quòd sit id, cuius gratia aliquid fit.

43. Probatur secundo: si eodem actu assentiremur conclusioni & præmissis, idem actus posset esse verus, & dubius; clarus, & obscurus: naturalis & supernaturalis; affirmatiuus, & negatiuus: sed hæc sunt absurda, & impossibilia videntur: ergo, &c. Maior patet, quia altera præmissa potest esse affirmatiua, & altera negatiua; altera probabilis tantum, & altera certa; vna de fide, & vna naturaliter nota: vt in isto syllogismo, *omnis homo est risibilis: Christus est homo: ergo Christus est risibilis:* Maior est naturaliter nota, & clara; minor est supernaturaliter nota, & obscura, quia est de fide, & sic de alijs.

Respondeo negando maiorem: hæc enim absurda tantùm sequerentur, si assentiremur præmissis vt obiecto, *quod*, iudicando directè eas esse veras. At res ita se non habet, quia præmissæ obiectiuæ, sunt tantum obiectum, *quo* respectu assensus conclusionis, hoc est, ratio formalis, & medium assentiendi conclusioni. Assentimur enim conclusioni, non tantum quia vera est, sed quia vera est dependenter à præmissis: & ita conclusio veritatem habet relatam ad præmissas, aut saltem intellectui discurrenti ita apparet; atque adeò non potest apprehendi talis ordo, & dependentia nisi concipiatur id, ad quod ordo ille terminatur. Vnde ex ratione obiectiua præmissarum, & ratione obiectiua conclusionis formatur vnum totale obiectum, *quod*, ipsius intellectus, & ita vnico actu attingitur: quo fit vt si talis ratio formalis sit tantùm probabilis, sequatur conclusio tantùm probabilis; si sit de fide, sequatur conclusio certa de fide; si sit naturalis, sequatur conclusio naturalis: & ita de alijs.

44. Instabis: si intellectus potest assentiri præmissis, vt *quo*, per eundem actum, quo assentitur conclusioni, poterit etiam credere, vt *quo*, reuelationi euidenti, per eumdem actum, quo credit mysterium obscurum, per talem reuelationem propositum: sed est omninò absurdum, intellectum eodem actu, quo credit mysterium obscurum, credere reuelationi claræ, & euidenti, quia fides est rei non euidentis; ergo absurdum est dicere quòd eodem actu assentiatur præmissis & conclusioni.

Respondeo primò negando maiorem. Ratio disparitatis est, quia si obiectum, *quo*, seu medium, propter quod intellectus assentitur conclusioni, sit obscurum, conclusio erit obscura, si certum, certa, si euidens, ipsa quoque euidens erit. At hic supponitur ratio formalis credendi, clara, & mysterium quod creditur, obscurum.

Respondeo secundò, eundem actum posse esse clarum simul, & obscurum respectu diuersorum, quæ ab ipso repræsentantur. Nam quando eodem actu videmus simul lucem & colorem luce illustratum, si longè distamus, videmus obscurè colorem, ita vt quis color sit, non appareat clarè, & tamen potest esse visio clara respectu lucis. Pari igitur modo ca-

dem cognitio poterit esse clara respectu reuelationis euidentis, & obscura respectu mysterij obscuri; visio respectu reuelationis, fides respectu mysterij. Vnde D. Thom. 2. 2. quæst. 1. art. 4. ad 2. & Caiet. ibi, aiunt ea quæ sunt fidei, posse esse simul visa, & credita; visa in ratione credibilis propter signorum euidentiam, aut aliquid huiusmodi; & credita secundùm se: visa non euidentiâ rei cognitæ, sed euidentiâ testimoniorum eius.

45. Probatur tertiò, potest sequi conclusio vera ex præmissis falsis; ergo per assensum conclusionis non possumus tunc assentiri præmissis. Consequentia per se constat, quia tunc vel conclusio non esset vera, contra suppositionem, vel idem actus esset simul verus & falsus, quod est absurdum. Antecedens verò probatur, tum ex communi proloquio, *ex falso sequitur verum*; tum ex hoc syllogismo, & alijs similibus: *omnis arbor est animal; omnis homo est arbor; ergo omnis homo est animal:* in quo conclusio est legitima, & vera, licet præmissæ sint falsæ.

Respondeo negando antecedens. Nunquam enim intellectus assentitur conclusioni veræ propter præmissas falsas, si eas falsas agnoscat, quia falsum non potest esse ratio formalis assentiendi vero, cùm potiùs illi repugnet. Vnde, ex falso non sequitur verum in argumentatione mentali, sed tantùm vocali, seu externa, de qua intelligitur proloquium illud.

Probatur quartò: si eodem actu assentimur conclusioni, & præmissis, nunquam poterimus vti habitu per conclusionem generato, quin per eum semper attingamus, & præmissas, & conclusionem simul; sed hoc experientiæ repugnat. Vbi enim semel probauimus aliquam conclusionem per legitimum discursum, vt *tres angulos cuiuscunque trianguli esse duobus rectis æquales:* possumus obliuisci illius discursus, & tamen eidem conclusioni assentiri: & quamuis non simus obliti illius discursus, illum tamen non formamus de nouo, vt conclusioni assentiamur; ergo non est opus assensu conclusionis attingi obiecta præmissarum.

46. Respondeo primò, negando minorem, vt enim supra diximus in fine sectionis quintæ, assensus, quem præbemus tali conclusioni, cuius præmissæ non suppetunt, non est eiusdem rationis cum assensu, per primum discursum generato: & ideò non procedit ab eodem habitu, sed tantùm à speciebus memoratiuis; seu à recordatione confusa talis discursus, aut aliunde, si aliunde occurrant species ad assensum necessariæ.

Respondeo secundò, negando maiorem. Quia, quando multa obiecta concurrunt ad cognitionem aliquam, vel habitum producendum, siue per diuersas species, siue per vnam tantùm; non est opus, vt, si postea eliciatur aliqua cognitio circa vnum obiectum ex illis, omnia illa simul attingantur per talem cognitionem, eo quòd huiusmodi species, vt ad nouam aliquam cognitionem concurrant, debent excitari per aliquam circunstantiam, & conditionem, aliquatenus spectantem ad obiectum cognoscendum. Quomodo iterum transeundo per locum aliquem, re-

cordamur nos alias ibi vidisse castellum, nobis occurrisse latrones &c.

Quando igitur aliqua conclusio, cui aliàs assensum per discursum præbuimus, nobis proponitur, potest excitari prima species circa conclusionem illam, absque eo quòd excitetur circa discursum, & præmissas, propter quas illi aliàs præbuimus assensum; & ita possumus per eumdem habitum illam attingere, absque eo quòd attingamus rationem formalem assentiendi, contentam olim in præmissis. Nam eodem modo si aliquis acquirat habitum temperantiæ ex iudicio erroneo, aut prauo motiuo, vt vanâ gloriâ; mutato iudicio, & assumpto bono fine, eodem vtitur habitu secundùm opinionem Scoti, ad eliciendos actus temperantiæ moraliter bonos.

47. Probatur quintò. Si per assensum conclusionis attingatur ratio formalis assentiendi, contenta in præmissis, inutiles erunt præmissæ formales ad conclusionem; eatenus quippe necessariæ censentur, quatenus præsentant huiusmodi rationem formalem, quæ in assensu conclusionis includitur: & ita corruit omnis discursus syllogisticus.

Respondeo negando antecedens. Quamuis enim talis ratio formalis includatur in assensu conclusionis, quatenus assentimus identitati extremorum inter se, quia sunt idem cum tertio: tamen non includitur in illa, nisi dependenter à præmissis formalibus, eo quòd intellectus non potest reddi certus de veritate conclusionis, nisi certus sit de veritate præmissarum; non est autem certus de veritate præmissarũ per simplicẽ apprehensionem identitatis extremorum cum tertio, quia simplex apprehensio relinquit ipsum indifferentem ad verum, vel falsum iudicium; & ideò talis identitas debet prius iudicari in præmissis, vt intellectus certificetur de veritate obiecti, seu rationis formalis assentiendi.

SECTIO VII.

Vtrum intellectus concessis præmissis necessitetur ad assensum conclusionis.

PRIMA PARS SECTIONIS.

Quædam præmittuntur.

48. HVIC quæstioni ansam præbuit definitio syllogismi, in qua dicitur conclusionem necessariò euenire ex præmissarum positione. Vt autem intelligatur.

Notandùm est ex doctrina communi duplicem esse necessitatem pro re præsenti: prima dicitur *necessitas quoad specificationem*: secunda di-

citur *necessitas quoad exercitium*: cui duplici necessitati respondet duplex libertatis genus, scilicet *libertas contrarietatis*, & *libertas contradictionis*.

Libertatem contrarietatis habere dicitur voluntas, quando potest actus contrarios, & specie diuersos elicere, vt actum amoris, & actum odij circa idem obiectum, Et huic libertati opponitur *necessitas quoad specificationem*, quando voluntas ità determinatur ad vnum, vt oppositum velle non possit: & sic dicitur necessitari ad bonum quoad specificationem, quia non potest bonum sub ratione bòni, odio habere.

Libertas contradictionis est, quando voluntas, licet ad vnum specie obiectum determinetur, ita vt non possit circa oppositum versari: tamen potest cessare ab actu: hoc modo ita versatur circa bonum, vt malum sub ratione mali amplecti nequeat: potest tamen non exercere actum amoris circa bonum creatum, seu ab actu amoris cessare. Et huic libertati opponitur necessitas quoad exercitium, quando non potest ab actu cessare, sicut voluntas Beatorum non potest cessare ab actu amoris circa Deum, sed ad illum exercendum necessitatur, ex Thomistis.

49. Hæc autem duplex necessitas debet applicari ad nostrum propositum respectu intellectus: vtrum videlicet concessis præmissis alicuius syllogismi, necessitetur ad assentiendum conclusioni; tum quoad specificationem, adeò vt non possit contrario conclusionis assentiri: tum quoad exercitium, adeò vt non possit illi non assentiri, seu assensum suspendere.

Et certè quoad primam necessitatem, nimirum specificationis, communis est sententia, quæ indicatur à Diuo Thoma in 2. d. 25. q. 1. a. 2.& 1. p. q. 82. a. 2. & in prima secundæ, q. 17. a. 6. eam reperiri in intellectu respectu conclusionis, quando præmissis adhæsit. Cuius ratio est, quia sic se habet intellectus circa verum, sicut voluntas circa bonum: sed voluntas non potest odisse bonum sub ratione boni: ergo neque intellectus potest dissentiri vero sub ratione veri: sed cognitis, & concessis præmissis veris, conclusio apparet vera: ergo intellectus non poterit non assentiri conclusioni quoad specificationem, hoc est, non poterit conclusionis contrario, quod est falsum, assentiri.

Probatur minor, quia per præmissas proponitur identitas extremorum cum medio: ergo proponitur sufficienter identitas eorum inter se, propter commune axioma, lumine naturali notum, *quæ sunt eadem vni tertio sunt eadem inter se*. Vnde non potest apparere intellectui aliqua ratio falsitatis in conclusione: & ita non potest illi dissentire, quia sola falsitas est ratio dissensus.

Adde quod idem est obiectum conclusionis, & vtriusque præmissæ. Vnde quando intellectus aduertit se concessisse præmissas, non potest negare conclusionem, alioquin idem simul concederet, & negaret. Quæ ratio valet non tantùm in syllogismo demonstratiuo, sed etiam in probabili, vt constat.

50. Quoad aliam verò necessitatem, scilicet exercitij, duplex est sententia, altera affirmatiua, nempe intellectum concessis præmissis necessitari ad assensum conclusionis, nec posse illum suspendere. Ita Diu. Thomas locis proximè citatis. Scotus in 1. d. 1. q. 4. *§. ad argumenta*, numero 16. Durandus in 2. q. 25. q. 4. numero 7. Alijque non pauci. Altera est negatiua, intellectum scilicet non necessitari quoad exercitium circa assensum conclusionis; sed posse illum suspendere, saltem ex imperio voluntatis. Ita Ruuius in caput 1. lib. 1. post. qu. 8. & alij moderni. Vtraque hæc sententia probabilis est, & ita in vtramque partem quæstionem istam defendemus.

SECVNDA PARS SECTIONIS.

Intellectum necessariò assentiri conclusioni concessis præmissis.

51. PROBATVR primò, quia causa naturalis, siue necessaria, positis omnibus ad agendum requisitis, necessariò agit: sed intellectus est causa necessaria, quia in sola voluntate est formalis libertas: ergo necessariò aget, si ponantur omnia, ad agendum requisita: sed assensus præmissarum sunt illud omne, quod requiritur, vt intellectus assentiatur conclusioni: ergo tali assensu posito, non potest conclusionis assensum suspendere: sicut oculus posito obiecto visibili in debita distantia non potest non elicere visionem circa illud.

Respondeo, concesso primo syllogismo, negando antecedens subsumpti, quia præter assensus præmissarum, requiritur vt voluntas, quæ est omnium potentiarum domina, consentiat, seu non impediat assensum intellectus, qui alioqui, quantum est ex se, prorumperet in assensum. Potest autem voluntas intelligi, talem assensum impedire, vel indirectè, dimouendo intellectum à consideratione obiecti in illo met instanti, quo deberet illi assentiri; vel directè, per imperium suspendendo assensum eius circa conclusionem.

52. Instabis: intellectus non est minùs potentia naturalis, & necessaria, quàm potentia visiua; sed voluntas non potest impedire ne oculus videat obiectum visibile, sibi debito modo applicatum: ergo neque potest impedire quò minùs intellectus assentiatur conclusioni, per præmissas sibi sufficienter applicatæ vt veræ.

Respondeo primò consequentiam plus inferre quàm oportet: esto enim possit in ea inferri quod intellectus non possit impediri quin eliciat aliquem actum circa conclusionem; non ideò oportet vt eliciat assensum, sed sufficit vt eliciat simplicem apprehensionem, quæ comparatur simplici

plici visioni, & quæ non subiacet directè voluntatis imperio, vt rectè docet Diuus Thomas 1. 2. q. 17. a. 6.

Et certè si intellectus est adeò potentia naturalis, vt intendit argumentum, quare non sufficiunt præmissarum apprehensiones absque iudicijs, ad assentiendum conclusioni, vt dictum est num. 47. Nam per tales apprehensiones euidenter ostenditur connexio extremorum cum medio; & consequenter veritas illa conclusionis obiectiuæ, hoc est, identitas extremorum inter se, euidenter apparet.

53. Respondeo secundò ad maiorem, intellectum non esse minùs potentiam naturalem, quàm potentiam visiuam: in hoc tamen differre, quòd intellectus subordinetur voluntati, quantùm ad suum actum, vt experientiâ constat, non verò potentia visiua: sicut potentia visiua non est magis necessaria, & naturalis, quàm potentia loco-motiua, & tamen actus loco-motiuæ potest suspendi, & impediri à voluntate, vt notum est. Vnde ex eo quòd intellectus sit potentia naturalis, non sequitur quòd eius assensus non subsit imperio voluntatis.

Respondeo tertiò, negando maiorem, quia intellectus non est simpliciter ad vnum determinatus sicut potentia visiua, nec est potentia merè naturalis. Vnde fit vt propter sympathiam, & consensum, qui est inter ipsum, & voluntatem, possit illius imperio parere quoad exercitium actus. Et hoc docet Diuus Thomas 1. 2. q. 17. a. 6. his verbis: *actus rationis potest considerari dupliciter: vno modo quantum ad exercitium actus; & sic actus rationis semper imperari potest*: vbi particula, *semper*, videtur omnem actum comprehendere. Et 1. p. q. 82. a. 4. in fine ait: *voluntas per modum agentis mouet omnes animæ potentias ad suos actus præter vires naturales vegetatiuæ partis, quæ nostro arbitrio non subduntur.*

54. Probatur secundò. Voluntas positâ efficaci volitione finis, non potest non velle medium, illi oblatum, ad consecutionem finis necessarium: ergo intellectus posito assensu præmissarum non potest non assentiri conclusioni. Antecedens admittitur communiter: probatur consequ. quia quo modo se habet finis respectu mediorum in practicis: ita se habent principia respectu conclusionis in speculatiuis, vt docet D. Thom. 1. p. q. 82. a. 1. & 1. 2. q. 10. a. 1. & alibi sæpissimè cum Aristot. 2. Phys. cap. vlt. textu 89. & 2. Eudemiorum cap. 10. ergo sicut efficax volitio finis necessitat voluntatem ad volitionem medij, ad illum finem assequendum necessarij: ita clara cognitio præmissarum, quæ sunt principia, & causæ assensus conclusionis, necessitabit intellectum ad assentiendum conclusioni.

Respondeo negando consequentiam, ad probationem eius, nego paritatem. Nam quando voluntas fertur in aliquem finem, non eligit media propter illum, vtcumque spectatum, sed vt illum consequatur: & ideò ex suppositione quòd maneat in efficaci finis intentione, non potest

non amplecti medium, ad acquisitionem finis necessarium. At conclusionis assensus non ordinatur ad aliquem finem consequendum: vnde voluntas pro sua libertate potest applicare intellectum, vel illum diuertere ab assensu conclusionis.

Quando verò dicitur, principia eo modo se habere ad conclusionem, quo se habet finis ad media: in hoc sita est paritas ex Scoto in 1. d.1.q.4. num. 16. quod sicut est ordo inter ista vera, ita est ordo inter ista bona: & sicut illa vera sunt ordinatè cognita, ita illa bona sunt ordinatè volita: & quòd intellectus per se primò moueatur ad assensum principiorum, & ex assensu principiorum ad assensum conclusionis, sicut voluntas per se primò tendit in finem, & ex intentione finis mouetur ad media.

55. Probatur tertiò. Vt se habet voluntas circa obiectum, omni ex parte bonum, ita se habet intellectus circa obiectum, omni ex parte verum: sed voluntas non potest suspendere actum amoris circa obiectum, omni ex parte bonum, vt patet in Beatis, qui Deum necessariò amant: ergo neque intellectus poterit suspendere assensum circa obiectum, omni ex parte verum. Sed ipsa conclusio, posito quòd sit euidenter deducta ex præmissis necessarijs, est omni ex parte vera: sicut enim summus calor dicitur, qui nihil habet frigiditatis, & est in octauo gradu: ita verum ex omni parte dicitur, quod nihil de falsitate habet admixtum.

Respondeo, concesso primo syllogismo, negando antecedens subsumpti, quia quodcumque aliud verum, præter Deum, est verum particulare, non continens totam veri latitudinem; ac proinde est bonum particulare ipsius intellectus; propter quod voluntatis imperio subditur circa illud, vt clarè docet Diuus Thomas, 1. 2. quæst. 9. a. 1. ad 3. Debet ergo fieri comparatio inter intellectum, & voluntatem, quoad summum verum, & summum bonum; quod est solus Deus: & ita sicut voluntas necessitatur ex Thomistis, ad amandum Deum, clarè visum: sic intellectus necessitatur, nullamq; habet libertatem circa ipsum Deum, clarè visum.

TERTIA PARS SECTIONIS.

Intellectum non assentiri necessariò conclusioni, concessis præmissis.

56. PROBATVR primò. Vt se habet voluntas ad bonum, ita intellectus ad verum, vt toties inculcant Authores contrarij; sed voluntas nullum bonum in hac vita necessariò vult quoad exercitium: ergo intellectus nulli vero assentitur necessariò quoad exercitium.

Reſpondeo negando eſſe omnimodam paritatem in maiori: nam in primis eſt diſparitas ex parte obiecti, quia in quouis bono creato reperitur cuiuſdam boni defectus, aut quædam mali ratio, vt labor, & difficultas in illo comparando; vnde voluntas poteſt ab eius proſequutione deſiſtere. At verum, clarè oſtenſum per principia neceſſaria præmiſſarum, caret omni falſitate, & ita nihil eſt, quod impediat eius aſſenſum. Secundò ex parte potentiarum, quia intellectus eſt potentia naturalis, & neceſſaria: voluntas verò eſt potentia libera.

Probatur ſecundò. Illa potentia, quæ ex ſe neceſſitatur ad agendum circa aliquod obiectum, non eſt capax habitus reſpectu illius, vt patet in potentia viſiua, quæ per frequentes quantumuis actus nullum habitum ad videndum comparat. Intellectus autem per aſſenſus principiorum acquirit habitum, qui dicitur intellectus, ſiue intelligentia: & habitis aſſenſibus principiorum, acquirit habitum ſcientiæ per aſſenſum concluſionum: ergo habet aliquam libertatem in aſſenſu principiorum, & conſequenter in aſſenſu concluſionis, ſaltem libertatem obedientiæ reſpectu imperij voluntatis.

57. Reſpondeo primò ex Scoto in 1. d. 1. q. 4. numero 12. in fine additionis, non requiri habitum in intellectu circa prima principia, & concluſiones euidentes, inclinantem ipſum ad eis aſſentiendum; ſed poſſe in eo poni habitum manifeſtatiuum, & oſtenſiuum veritatis huiuſmodi principiorum: ita vt intellectus promptè, & facilè attingat ſuâ cognitione conuenientiam extremorum inter ſe, quâ viſâ, neceſſariò erumpit in aſſenſum.

Reſpondeo ſecundò, huiuſmodi habitum requiri, vt intellectus fortiùs feratur in concluſionem, nec tam facilè poſſit auerti, & impediri, etiam indirectè, ab aſſenſu illius. Aut etiam talis habitus requiritur, vt faciliùs poſſit diſponere præmiſſas ad habendum concluſionis aſſenſum; vel illum habendum ſine actuali diſpoſitione præmiſſarum.

Reſpondeo tertiò, non dari habitum circa principia euidentiſſima, qualia ſunt Mathematica, quibus auditis, ſtatim aſſentitur intellectus: ſed tantùm circa principia difficiliora, præſertim Phyſica, quorum veritas non eſt ita euidens: & ideò illorum notitia, & aſſenſus, exercitatione, inductione, & conſuetudine comparari debet, vt docet Ariſtoteles 2. poſt. cap. vltimo: 6. Ethic. c. mihi 3. & 9. item 1. Metaph. c. 1.

58. Probatur tertiò. Si intellectus neceſſariò aſſentitur concluſioni, ex principijs deductæ, non poterit voluntas efficere, vt ceſſet ab illo aſſenſu, quia eadem eſt ratio de continuatione, & de prima eius productione, vt conſtat: ſed hoc eſt planè abſurdum; quia ſi huiuſmodi concluſio ſit practica, *v. g.* amandum eſſe Deum: & intellectus non poſſit dimoueri ab hoc iudicio, voluntas amabit neceſſariò Deum quoad exercitium, quia, cùm vnicum ſit iudicium, nec aliud proponatur obiectum, non poterit non obedire illi, nec aliò flectere intellectum. Vnde tolle-

tur omnis ratio meriti ob necessitatem talis actus.

Respondeo, ijsdem circumstantijs perseuerantibus intellectus perseuerabit in assensu conclusionis: at non ideo voluntas necessariò sequetur illud iudicium practicum; sed poterit amorem suum liberè suspendere, quia libera est, & quia intellectus non proponit amandum sibi esse Deum necessariò. Poterit etiam auertere intellectum indirectè à consideratione talis obiecti, applicando illum alijs obiectis, quæ propter varia phantasmata occurrentia, possunt intellectui objici.

59. Probatur quartò. Requiritur ex Theologis pia voluntatis affectio, vt intellectus assentiatur propositionibus fidei diuinæ, quia potest voluntas illum assensum impedire. Posito ergo quòd in syllogismo sit vna præmissa de fide, & altera naturaliter nota, vt in isto, *omnis homo est risibilis; Christus est homo; ergo Christus est risibilis.* Poterit voluntas impedire assensum conclusionis, quia hæc est supernaturalis, cùm dependeat à præmissa supernaturali, & consequenter pertinet ad fidem. Non ergo illi assentitur intellectus necessariò, sed dependenter à pia voluntatis affectione, quam pro sua libertate recusare potest.

Respondeo, conclusionem futuram talem, quale fuerit medium, & motiuum assentiendi in præmissis: vnde, quia conclusio sequitur debiliorem partem, si vna præmissa fuerit tantùm probabilis, quamuis alia sit necessaria, conclusio erit tantùm probabilis: si vna sit falsa, conclusio erit falsa: si vna sit de fide, altera naturalis, conclusio erit tantùm naturalis. Et ita in dato exemplo, licet requiratur pia affectio voluntatis ad assentiendum minori, quæ est de fide, & obscura: non tamen requiretur ad assentiendum conclusioni, quæ sequitur euidenter ex vi assensus dati præmissis.

Quare, licet certus sim ex fide Christum esse hominem; non tamen certus sum ex fide, ipsum esse risibilem, sed tantùm ex lumine naturali, quo scio omnem hominem esse risibilem: & sic prima est reuelata, non verò secunda.

60. Instabis: ex illa opinione, quæ dicit præmissas concurrere effectiuè ad assensum conclusionis, non potest negari quin conclusio sit supernaturalis, quia præmissa de fide, cùm supernaturalis sit, debet habere effectum supernaturalem: & rursus si conclusio esset naturalis, contineretur in virtute causæ naturalis, & ita non egeret influxu præmissæ supernaturalis.

Adde quòd vtraque præmissa potest esse de fide: ergo inferetur conclusio de fide: & consequenter ad eius assensum requiretur pia voluntatis affectio, quam poterit negare si velit.

Respondeo in neutro casu assensum conclusionis esse supernaturalem, aut assensum fidei: sed tantùm esse assensum Theologiæ: quia alio modo assentimur articulis fidei, quando simpliciter proponuntur credendi; alio modo conclusionibus deductis per discursum ex fidei articulis. Nam

vt proponuntur simpliciter credendi, assentimur eis per fidem, & non propter aliud: conclusionibus autem assentimur propter articulos ex naturali intellectus ratiocinandi virtute, & per habitum à fide distinctum, vt rectè docet Caietanus 1. p. q. 1. a. 2. §. *ad quartum quod est Scoti*, satis ante finem articuli.

Quamuis autem præmissæ de fide, quando circa proprium obiectum absolutè versantur, supernaturales sint: quando tamen applicantur ab intellectu ad alium actum producendum, potest actus ille naturalis esse, quia tunc naturalem intellectus ratiocinandi virtutem pro causa principali agnoscit; non autem specialem Dei directionem. Vide infrà, quæstionem quartam, numero 7.

61. Probatur quintò. Potest voluntas impedire ne intellectus concessis præmissis apprehendat conclusionem: ergo potest impedire ne illi præbeat assensum. Consequentia est clara, quia intellectus iudicare non potest obiectum, quod non apprehendit. Probatur antecedens in isto syllogismo. *omnis homo est animal, omne risibile est homo, ergo omne risibile est animal.* Nam potest voluntas imperare intellectui, vt eliciat istam conclusionem in *Baralipton ergo aliquod animal est risibile*; atque adeò impediet apprehensionem alterius conclusionis; ergo & vtriusque, quia non est maior ratio de vna, quam de alia: & ita intellectus concessis præmissis remanebit indeterminatus ad cuiuis conclusioni assentiendum: nulli igitur necessariò assentietur.

Respondeo primò, non esse negandum voluntatem posse impedire apprehensionem conclusionis: & ita indirectè eius assensum: sed supponi debet talis apprehensio, & eà positâ, negatur intellectum non assentiri necessariò conclusioni apprehensæ: tunc enim vt causa necessaria, agit necessariò, quia habet omnia requisita ad agendum.

Respondeo secundò iudicatis duabus præmissis trahi intellectum ab insita vi principij, *dici de omni*, vel *quæ sunt eadem vni tertio sunt eadem inter se*, ad apprehensionem conclusionis directæ, & naturalis, scilicet in *Barbara*: & ideo vel illi soli assentitur necessariò, vel alteri simul, & concomitanter cum illa: quæ concomitantia oritur ex determinatione quasi extrinseca, quam accipit ab intentione & cogitatione antecedenti, quâ statuit inferre conclusionem in *Baralipton*, qui modus tunc ideò præsens obijcitur intellectui.

QVÆSTIO II.

De figuris Syllogiſmi.

1. PLVRIMA tractari ſolent in ſummulis, ſpectantia ad uarias ſyllogiſmi figuras, & diuerſos cuiuſque figuræ modos: multa etiam de reductione imperfectorum ſyllogiſmorum ad quatuor modos directos primæ figuræ, ibidem explicantur, quæ propterea libenter omitto, vt aliqua, huic loco conformia, & vtilia breuiter expediam. Sit igitur.

SECTIO I.

Quid, & quotuplex ſit figura ſyllogiſmi.

FIGVRA ſyllogiſmi nihil aliud eſt, quàm recta diſpoſitio, & complicatio medii termini cum duobus extremis ad concluſionem inferendam. Vnde figura ſyllogiſmi dicitur per analogiam ad figuras geometricas, quæ oriuntur ex variis lineis, diuerſimodè ordinatis. Quapropter ſanctus Thomas opuſculo 47. comparat ſyllogiſmum triangulo, quaſi tres termini rationem habeant trium punctorum; tres propoſitiones trium linearum; & diſpoſitio rationem figuræ.

Triplicem vero complicationem medii termini cum extremis aſſignat Ariſtoteles lib. 1. priorum cap. 4. 5. & 6. 22. & 23. & ideò triplicem ſyllogiſmi figuram diſtinguit. Primam, in qua medius terminus ſubiicitur in prima propoſitione, & prædicatur in ſecunda: alteram, in qua medius terminus prædicatur in vtraque, & tertiam in qua in vtraque ſubiicitur.

Quia tamen poteſt dari quædam alia diſpoſitio medij, ita nimirum vt prædicetur in maiori propoſitione, & ſubiiciatur in minori, quæ eſt complicatio, oppoſita complicationi primæ figuræ, ideo quartam figuram admiſit Galenus, ſi credimus Auerroï in caput 8. lib. 1. priorum, quia, vt notát Zabarella in libro de quarta figura cap. 1. hoc non inuenitur in ſcriptis Galeni, quæ nunc extant. Hæc autem figura deberet potiùs prima vocari, ita vt ſub prima duæ conſtituerentur ſpecies, quia vt notat D. Thomas citato opuſculo, prima figura Ariſtotelis dicitur prima, quia medium in ea obtinet locum magis ſibi naturalem, & proprium, ſcilicet inter

extrema, & eorum rationem magis participat, quatenus subjicitur, sicut vnum extremum, & sicut alterum, prædicatur: hoc autem etiam reperitur in figura Galeni, vt patet in isto syllogismo, facto in primo modo qui *Battala* dicitur *omnis homo est animal, omne animal est sensibile; ergo omnis homo est sensibilis*. Nihilominus communiter appellatur quarta figura, quasi tribus prioribus Aristotelis addita.

2. Notandum est autem ex duobus extremis syllogismi, alterum vocari ab Aristotele primum, siue maius extremum, & alterum vltimum, siue minus extremum. Illud maius extremum est in prima figura, in quo medium est, inquit Aristoteles; id est, quod de medio prædicatur: minus verò extremum, quod est in medio; hoc est, de quo prædicatur medium, siue affirmatiuè, siue negatiuè.

At verò cum in secunda figura medium de vtroque extremo prædicetur: & in tertia vtrique subjiciatur, non possunt hoc modo distingui maius, & minus extremum; sed in secunda illud est maius extremum quod propiùs accedit ad medium, inquit Aristoteles, hoc est, ad medij conditionem, quia in conclusione prædicatur, sicut medium in præmissis: minus verò extremum est, quod minùs ad medij conditionem accedit, quia videlicet in conclusione subiicitur.

At in tertia figura maius extremum est, quod à medij conditione longiùs abest, quia & in altera præmissa, & in conclusione prædicatur: minus verò extremum, quod magis accedit ad medium, quia in conclusione subjicitur.

Vnde vniuersaliter colligitur de mente Aristotelis illud esse maius extremum, quod prædicatur in conclusione, minus verò quod in ea subjicitur. Et ratio huius denominationis colligitur ex ipso Aristotele, qui c. 5. dicit medium in secunda figura, esse primum positione: quia nimirum prædicatur de vtroque extremo: cap. verò 6. ait in tertia esse positione vltimum, quia nempe in vtraque subjicitur. Illud ergo extremum quod prædicatione eminet, rectè vocatur primum, & maius: quod verò subjicitur, rectè vocatur vltimum, & minus, quia nobilius est prædicari, quàm subjici.

3. Zabarella cap. 2. 10. & 11. de quarta figura cum alijs recentioribus ait, rationem maioris, vel minoris extremi sumi posse in omni figura ex quæstione, quæ concludenda proponitur per syllogismum. Antequam enim syllogismum incipiamus, oportet nos scire quid simus ostensuri, & ita certam aliquam propositionem, quam Auerroës vocat *quæsitum*: & Græci *problema*, in syllogismo concludendam, nobis proponimus, v. g. hominem esse animal.

Vnde volunt isti Authores, prædicatum huiusmodi quæstionis esse maius extremum: subiectum verò esse extremum minus: ita vt ex medio termino, & ex prædicato *quæsiti*, semper fiat maior propositio, quocumque modo se habeat medium; id est, siue subjiciatur prædicato *quæsiti*,

siue de eo prædicetur: ex subiecto verò *quæsiti*, & eodem medio termino semper fiat minor, quocumque modo se habeant inter se quoad subiectionem, & prædicationem.

Scotus q. 24. huius libri: Sotus lib. 5. summularum, c. 5. & 6. Toletus lib. 4. introductionis, Camerarius hic qu. 13. dicunt, in secunda, & tertia figura, addit Camerarius, *& in prima*, illud esse maius extremum, quod reperitur in maiori: minus verò, quod reperitur in minori. Illam autem propositionem esse maiorem, quæ est ordine prolationis prima; illam minorem, quæ secundo loco producitur. Vnde si extremum maioris in conclusione prædicetur, modus erit directus; indirectus verò si subijciatur.

In figura tamen Galeni, contrarium euenit, quia in modis eius directis maius extremum, quod subijcitur in prima propositione, debet subijci in conclusione: minus verò extremum prædicari. In indirectis autem maius extremum prædicari debet, & minus extremum subijci.

4. Notandum est præterea, quatuor assignari modos directos figuræ Galenicæ, sicut Aristotelicæ; & quinque similiter indirectos, sequentibus versiculis comprehensos, ita vt directi in primo versu; indirecti verò contineantur in secundo.

Battala Calene, Diari, firedo reguntur,
Non Balatix, Ditalis, Fresismo, Fesapmo, Carenes.

In his autem habenda est ratio vocalium, quæ sunt in vnoquoque vocabulo, sicut explicari solet in figura Aristotelica, pro qualitate, & quantitate propositionum: quod scilicet vocalis *A*, designet propositionem vniuersalem affirmatiuam: *E*, vniuersalem negatiuam, *i*, particularem affirmatiuam: *O*, particularem negatiuam. In modis verò indirectis spectare oportet consonantes *f. p m.* quia *f.* significat faciendam esse conuersionem simplicem propositionis, cui respondet, vt fiat reductio ad modos directos: *p.* verò conuersionem per accidens: *m.* denique transmutationem præmissarum.

Habenda quoque est ratio litterarum initialium, quia modi indirecti quorum prima littera est *f.* reducuntur ad modum directum *Firedo*: si verò sit *C.* reductio fiet ad *Calene*: si *D.* ad *Diari*: si *B.* ad *Battala*. Vnde *Carenes* reduci debet ad *Calene*: *fesapmo*, & *Fresismo*, ad *firedo*: *ditalis*, ad *Diari*: *Balatix* verò reducitur ad *Battala*, restituendo conclusionem in pristinum statum, quem habebat in *Battala*, vt fit in *Baralipton* respectu *Barbara*, hoc est, conuertendo particularem in vniuersalem.

His præmissis examinandum est, vtrum admittenda sit quarta figura Galeni: circa quod duæ sunt opiniones; altera communis, scilicet negatiua: altera verò affirmatiua: vtraque probabilis, & vt sic, à nobis proponenda.

SECTIO II.

Admittendam esse figuram Galeni.

5. FIGVRAM Galeni admittit Tataretus lib. 1. priorum q. 3. dubio 1. Ioannes Viguerius c. 2. institutionum Theologicarum; Camerarius q. 13. de logica, & alij. Iauellus autem dicit Aristotelem illâ vsum fuisse c. 3. antecategoriarum, ex quo sumitur primum argumentũ.

Probatur itaque primò hæc sententia ex Aristotele c. 3. anteprædicamentorum, vbi expresè illâ figurâ vtitur, & regulam generalem pro illa tradit his verbis: *cum quippiam de quopiam prædicatur, vt de subiecto; ea quæ de prædicato dicuntur, dicentur etiam de subiecto, vt homo de quodam homine prædicatur; animal autem de homine: igitur animal de quodam etiam homine prædicabitur.* Vbi particula rationalis, *igitur*, indicat formalem argumentationem, quæ ex dictis propositionibus sic formatur: *Petrus est homo, sed omnis homo est animal, ergo Petrus est animal.* Qui syllogismus est in modo *Diari*, figuræ Galenicæ. Igitur talis figura reiicienda non est, cum in ea legitimè sequatur conclusio de mente Aristotelis.

Adde etiam authoritatem Porphyrij, qui cap. de specie paulò ante finem, eandem figuram vsurpat his verbis: *si enim verè dicitur Socrates esse homo & homo animal, animalque substantia: verè etiam Socrates dicitur esse animal, & substantia.*

Respondeo Aristotelem non respexisse citato loco ad figuram Galeni, sed ad primam solùm, ideoque syllogismum illum esse in *Darij*, transpositis præmissis; non verò in quarta figura; quia sola transpositio præmissarum non variat figuram, alioquin *Cesare*, & *Camestres*, pertinerent ad diuersas figuras, sicut etiam *Disamis*, & *Datisi*.

Itaque illa propositio, in qua reperitur maius extremum, hoc est prædicatum conclusionis, seu terminus prædicatione supremus, debet censeri maior, quocunque in loco ponatur, siue in primo, siue in secundo: minor verò in qua reperitur minus extremum: sed in prædicto syllogismo prædicatum conclusionis, nempe *animal*, reperitur in secunda propositione; & subiectum, nempe *Petrus*, in prima; igitur prima est minor, & ita argumentum est in *Darij*.

Propter hoc Auerroes conficiendo syllogismos in prima figura, ponit primo loco propositionem, in qua medium prædicatur, quod est contra Aristotelis ordinem: & consequenter hoc non faceret, vt rectè notat Pontius, si illa deberet dici maior, quæ ponitur primo loco; non verò illa in qua medium subijcitur.

6. Probatur secundò. Figura Galeni perfectior est, & magis natura-

lis, quàm ſit prima figura Ariſtotelis: ergo potiori iure eſt admittenda.
Probatur antecedens quoad primam partem ; quia cum figuræ ſyllogiſmorum dicantur per proportionem ad Geometricas, vt diximus in prima ſectione ; illa perfectior cenſeri debet , quæ perfectiorem figuram imitatur : figura autem Galeni procedit ſecundùm Circularem, quæ eſt omnium perfectiſſima. Nam in ea proceditur à primo ad medium, & à medio ad poſtremum. Hoc eſt à maiori extremitate ad medium , & hinc ad minorem extremitatem : at in figura Ariſtotelis tendimus à medio ad primum , & à poſtremo ad medium. Ex quo

Probatur ſecunda pars : quia magis naturale eſt procedere à primo, ad medium,& à medio ad poſtremum,quàm à medio ad primum, & à poſtremo ad medium.

Deinde in figura Galeni proceditur ab imperfecto ad perfectius, & hinc ad perfectiſſimum, qui eſt modus naturaliſſimus , & perfectiſſimus: nam in ea proceditur à maiori extremo quod eſt medio imperfectius,quia illi ſubiicitur,ad ipſum medium; & à medio ad minus extremum,quod eſt perfectiſſimum, quia prædicatur tum de medio in minori, tum de maiori extremo in concluſione : at in prima figura contrario modo proceditur, ſcilicet à perfecto, hoc eſt medio, ad perfectiſſimum , nempe maius extremum tum ad imperfectius , hoc eſt minus extremum , quod medio ſubijcitur in minori , & maiori extremo in concluſione, ac proinde eſt vtroque imperfectius.

7. Reſpondeo negando antecedens : & ad probationem primæ partis illius, concedo figuras ſyllogiſmorum ſic vocari per proportionem ad geometricas : ſed cùm hæc proportio ſit metaphorica , ſicut ridere reſpectu prati ad hominem, nulla inde poteſt inferri maior perfectio intrinſeca in vna, quàm in alia.

Deinde:ſi hæc ratio valeret, concluderet ſecundam figuram eſſe perfectiorem primâ , quia in ea proceditur à primo ad medium , & hinc ad poſtremum.

Tertiò : prima magis imitatur figuram circularem , quàm Galenica: Nam ab eodem per extrema reditur ad idem, hoc eſt à medio ad medium, ſicut in delineando circulo , ab eodem puncto reditur ad idem punctum.

Ad primam probationem ſecundæ partis , ejuſdem antecedentis reſpondeo eſſe æquiuocationem in illis terminis ***primum*, *medium*, *poſtremum***. Licet enim in ſpatio, & motu locali debeat naturaliter fieri progreſſus à primo , ſeu principio, ad medium ; & deinde ad poſtremum terminum : tamen in motu logico, ſeu diſcurſiuo rectiùs incipitur à medio, quia medium eſt ratio perueniendi ad extrema , cùm ex eorum coniunctione cum ipſo, inferatur coniunctio eorundem inter ſe.

Nec magis vrget ſecunda probatio ejuſdem partis: quia licet in Phyſicis vt plurimùm fiat progreſſus ab imperfectis ad perfectiora; non eſt

opus, vt in moralibus, & artificialibus, idem ordo obseruetur: sed in ijs spectatur sæpe id quod aptius, & commodius est respectu finis propositi; siue alioquin sit perfectius, vel imperfectius alio: & tunc ille progressus debet censeri magis naturalis, vt per se constat. Hoc autem seruatur in prima figura, in qua ordo terminorum fundatur in principijs, *dici de omni*, & *dici de nullo*, quæ sunt principia naturalissima, & nostro modo discurrendi maximè conformia.

8. Probatur tertiò. Definitio figuræ conuenit Galenicæ, & definitio syllogismi quadrat in omnes modos, pro tali figura assignatos; ergo talis figura legitima est, & consequenter admittenda. Antecedens patet ex dictis. Figura quippe syllogismi est apta complicatio terminorum ad conclusionem inferendam, & ex diuersa sede, & coordinatione medij cum extremis figuræ distinguntur ab Aristotele. At in figura Galeni reperitur diuersa coordinatio, & sedes medij cum extremis, vt ostensum est supra: omnesque eius syllogismi sic se habent, vt *quibusdam positis aliud quippiam necessariò sequatur eo quòd hæc sunt*: ergo &c.

Respondeo negando antecedens, quia huiusmodi figura fictitia est, prout ponitur distincta à prima Aristotelis; & ideo non potest illi conuenire definitio veræ figuræ: vnde falsum est quod in ea, diuersa sit coordinatio, & sedes medij termini. Nam in prima figura necessariò illud est maius extremum, quod prædicatione eminet; & consequenter illa est maior propositio, in qua medium subijcitur illi extremo, quod prædicatur in conclusione de altero, alioquin indirectè concludetur.

Non possunt ergo plures esse figuræ, quàm tres: vnde modi, & syllogismi, qui pro figura Galeni assignantur, sunt in prima figura, & tantùm in eis est transpositio præmissarum.

9. Instabis: *Cæsare*, & *Camestres* secundæ figuræ, solùm differunt transpositione præmissarum, & tamen ponuntur ab Aristotele modi distincti syllogismorum; ergo sola transpositio præmissarum, quæ reperitur in figura Galeni, sufficiet ad constituendos modos diuersos in prima figura Aristotelis: ergo & ad constituendam nouam figuram. Probatur hoc vltimum assumptum: quia, si quatuor primi modi figuræ Galenicæ sunt reuera modi syllogismorum distincti in prima figura, Aristoteles non assignauit omnes modos primæ figuræ: quod cùm dici non debeat, fatendum est eos constitui in diuersa figura: quod erat probandum.

Respondeo primò negando antecedens. Nam illi duo modi non tam distinguntur ex transpositione præmissarum, quàm ex variatione conclusionis: quia in vna prædicatur extremum illud, quòd in altera subijcitur: ob quam eandem & solam rationem differunt duo modi *Darij*, & *dabitis*, in prima figura.

At verò in modis figuræ Galenicæ, & modis primæ, eis respondentibus infertur eadem conclusio, secundùm notata in prima sectione, & patet in istis duobus syllogismis, quorum primus est in *Barbara*, & secundus in *Battalà*.

Bar- *omnis homo est animal*	Bat- *omne rationale est homo*
ba- *omne rationale est homo*	ta- *omnis homo est animal*
ra. *omne rationale est animal*	la. *omne rationale est animal.*

Respondeo secundò, negando consequentiam cum suo assumpto: quia, vti suprà adnotatum est, distinctio modorum in secunda, & tertia figura, non sumitur per ordinem ad medium, sicut in prima; sed ex ordine propositionum inter se, vel ex prædicato *quæsiti*, quod cum medio constituit semper maiorem, & in conclusione prædicari debet, si directè concludatur. At in prima figura maius, vel minus extremum distinguntur ex ordine ad medium; ita vt maius extremum sit illud, quod de medio prædicatur, quocumque ordine locentur præmissæ: & sic earum transpositio non potest variare modos primæ figuræ, & multò minùs figuram ipsam.

SECTIO III.

Figuram Galeni non esse admittendam.

10. QVÒD quarta figura, siue Galeni, admitti non debeat. Probatur primò ex eo quòd Aristoteles eius non meminit, neque de illa ex professo tractauit, signum ergo est illam non fuisse sibi notam; imò potiùs non probatam: atque adeo non est admittenda.

Respondeo talem figuram non fuisse ignotam Aristoteli cum illâ fuerit vsus, vt ostensum est in primo argumento contrariæ sententiæ. Ideò autem illam fusiùs non explicuit, quia facilis per se est, & maximè naturalis: alia verò difficilior, & magis artificialis; vnde pluribus egebat præceptis.

Probatur secundò ex Auerroe. Illa figura non est admittenda, cuius syllogismi non habent conclusionem, seu illationem naturalem: sic autem se habent syllogismi figuræ Galenicæ, vt patet in isto, *omnis homo est animal, omne animal est corpus, ergo aliquod corpus est homo.* Vbi conclusio aduersatur processui rationis naturalis: quia ratio naturalis postulat, vt illud, quod affirmatur, vel negatur de aliquo subiecto, affirmetur, vel negetur de omnibus sub illo contentis; vnde cùm corpus affirmetur de animali in minori, & animal de homine in maiori, ratio expectat, vt corpus dicatur de homine in conclusione: & tamen homo dicitur de corpore.

11. Respondeo negando minorem. Ad eius probationem dico syllogismum illum concludere indirectè in figura Galeni, & esse in modo quem voco *Balatix*; atque adeò, vt naturaliter & directè concludat, debet poni conclusio in *Battala*, & fieri vniuersalis hoc modo, *ergo omnis*

homo est corpus. Vnde non est cur Zabarella tot verba impendat in explicanda, & defendenda vi illius rationis Auerroïs.

Dices : habemus figuram Galeni tantùm ab Auerroe, quia in Galeni scriptis non reperitur : non debemus ergo illam aliter explicare, quam ipse Auerroës. Vnde Zabarella in fine capitis tertij, ait ex medicorum sententia, figuram Galeni esse similem tertiæ figuræ in eo, quòd numquam colligat conclusionem vniuersalem : quod est contra ea, quæ nouimus in prima sectione.

Respondeo hanc figuram communiter quidem explicari juxta mentem Auerroïs : Auerroës autem in ea explicanda sequutus est ideam primæ figuræ Aristotelicæ, in qua maius extremum debet prædicari de minori in conclusione, vt directè concludatur. At non ita philosophari oportet; quia, cùm quarta figura distincta sit à prima, & medium in ea diuersam occupet sedem, maius extremum debet subijci minori in conclusione, vt directa conclusio inferatur : in modis verò indirectis maius extremum debet in conclusione prædicari de minori. Sic enim ordo præposterus est, cum id, quod in præmissis subijcitur, in conclusione prædicatur. Adde quòd Aristoteles, & Porphyrius illâ vsi sunt modo explicato, vt dictum est num. 5.

12. Probatur tertiò : sola præmissarum transpositio non sufficit ad distinguendas figuras, alioquin *Cesare*, & *Camestres*; *Disamis*, & *Datisi*, augerent numerum figurarum : sed figura Galeni non differt alio modo à prima, vt patet ex supra dictis; ergo non est distincta à prima.

Respondeo primò, negando maiorem. Nam omittendo naturalia, in quibus partium transpositio magnam mutationem inducit, vt si manus loco auris esset affixa : in artefactis mutantur figuræ ex sola transpositione partium; & sensus propositionum variatur ex situ diuerso terminorum. Poterit ergo variari figura syllogismi, quæ est artefactum quoddam, ex transpositione præmissarum; maximè quando talem mutationem comitatur diuersa habitudo medij termini ad extrema, vt fit in figura Galeni, in qua ipsum medium prædicatur de maiori extremo; cùm in prima illi subijciatur. Hoc autem non contingit in modis allatis, quia semper medium prædicatur in duobus primis, & subijcitur in alijs duobus.

13. Respondeo secundò : esto reperiatur sola transpositio præmissarum in figura Galeni, saltem non poterit negari, quin hæc inducat tantam distinctionem modorum figuræ Galeni, à modis figuræ Aristotelis, quantam inter *Cesare*, & *Camestres*; inter *Disamis*, & *Datisi* : ergo, cùm tales modi non possint pertinere ad primam, quia alioquin Aristoteles eos numerasset, debent ad aliam referri.

Respondeo tertiò : posito, & non concesso, quòd quarta, & prima figura non sint distinctæ : obseruari debet potiùs quarta, quàm prima, quia est perfectior primâ, & magis naturalis, vt probabiliter ostenditur in secundo argumento alterius partis.

Confirmatur ex eo, quòd medium perfectiorem obtinet in ea medij rationem, quo argumento vtitur Aristoteles ad probandam eminentiam primæ supra duas alias. Nam triplici ratione medium potest dici medium, primò ratione virtutis inferendi conclusionem, & connectendi extrema: & hoc modo est medium in omnibus figuris. Secundò, participatione extremorum, quia subijcitur sicut vnum extremum, & prædicatur sicut alterum: & hoc competit primæ, & quartæ figuræ. Tertiò, positione, & situ inter ipsa extrema, & sic perfectè conuenit soli quartæ, quia in prima semel ponitur extra extrema, scilicet in maiori: in quarta verò semper reperitur inter extrema.

14. Instabis: licet in syllogismo vocali vna propositio præcedat alteram: tamen quando infertur conclusio, vtraque debet esse simul in intellectu, & sic in intellectu altera non est maior, aut minor potiùs, quàm altera: ergo in intellectu quarta figura non distinguntur à prima, & ad distinctionem earum impertinens est quòd vna ex præmissis alteram præcedat.

Respondeo, hanc instantiam nullam planè esse, alioquin tolleretur omnium fere modorum syllogisticorum distinctio. Cur enim non rectè concluditur ex minori negatiua in *celarent*, & *ferio* primæ figuræ, si in intellectu vna non est maior potiùs, quam alia? cur *Cesare*, & *Camestres*; cur *Disamis* & *Datisi* ponuntur modi distincti? si in intellectu negatiua non præcedit affirmatiuam aut maior minorem? Cur in secunda ex maiori particulari nihil sequitur vi formæ? Cur in tertia ex minori negatiua nihil quoque sequitur?

Concludendum ergo est transpositionem præmissarum posse variare dependentiam, & ordinem inter terminos, atque adeò rationem discursus, & figuræ.

SECTIO IV.

Vtrum in secunda & tertia figura dentur modi indirectè concludentes.

15. PARTEM affirmatiuam sequitur Scotus q. 16. 17. & 24. lib. 1. priorum. Sotus lib. 5. summularum cap. 5. & 6. Auersa q. 25. sect. 8. & alij quidam recentiores, quorum aliqui plures, alij pauciores modos assignant. Pontius cum alijs recentioribus partem negatiuam sustinet.

Tota autem controuersia oritur ex designatione maioris extremi, quia vt supra adnotauimus, maius extremum est, ex sententia Aristotelis, quod in conclusione prædicatur: ex alijs verò illud quod reperitur in ma-

iori, hoc est, in propositione, priori loco producta, aut quòd est prædicatum *quæsiti*. Paucis vtrumque, vt probabile expediam.

Prima sententia probatur primo ex Aristotele 1. priorum cap. 7. vbi expressè asserit in omnibus figuris ex maiori vniuersali, aut particulari affirmatiua, & ex minori vniuersali negatiua sequi conclusionem particularem, in qua minus extremum negatur de maiori, quod est indirectè concludere, & affert pro exemplo *Fapesmo*, & *Frisesomorum*: eadem autem est ratio de alijs modis, quos hæc sententia assignat, nimirum in secunda figura *Cæsare*, *Camestres*, *Friseso*, *Bocardo*: in tertia verò *Darapti*, *Disamis*, *Datisi*, *Fapesmo*, *Frisemo*, & *Baroco*.

Respondeo Aristotelem loqui tantum de prima figura, dum ait illos duos modos indirectè concludere: & quando addit eos similiter in alijs figuris conclusionem efficere, concedit quidem eamdem conclusionem sequi in ijsdem modis, sed eam esse directam, licet in prima figura indirectè colligatur. Ratio est, quia in secunda, & tertia figura illud est semper maius extremum, quod in conclusione prædicatur, vt patet ex his quæ attulimus ex Aristotele num. 2. & consequenter non potest fieri, vt minus extremum prædicetur de maiori, quod necessarium est ad concludendum indirectè.

16. Probatur secundò: quia in modo *Darapti*, potest duplex conclusio ex ijsdem præmissis inferri, vera, & necessaria, ita vt in vna prædicetur quòd in altera subjicitur & viceuersa; ergo necesse est alteram esse indirectam. Antecedens patet in hoc syllogismo, *omnis homo est animal omnis homo est rationalis, ergo aliquod rationale est animal*: & contra, *ergo aliquod animal est rationale*, quæ est æquè necessaria, ac prima.

Respondeo negando consequentiam, quia illa, quæ dicitur esse indirecta, fiet directa ex sola transpositione præmissarum in eodem modo, hac ratione, *omnis homo est rationalis*; *omnis homo est animal*; *ergo aliquod animal est rationale*. Non enim variatur modus ex illa præmissarum transpositione.

Probatur tertiò. Quidquid sequitur ex consequente bonæ consequentiæ, sequitur ex eiusdem antecedente, vt docet Aristoteles. 1. prior. c. 28. & 33. sed ex consequente seu conclusione prædictorum modorum secundæ, & tertiæ figuræ, sequitur illius propositio conuertens (nam & particularis affirmatiua, & vniuersalis negatiua simpliciter conuertuntur ex communi consensu) ergo eadem conuertens sequetur ex eodem antecedente, seu ex ijsdem præmissis talium modorum: si autem conuersa est directa, necesse est vt conuertens sit indirecta, & viceuersa.

17. Respondeo concedendo totum argumenti processum, exceptâ vltimâ consequentiá, quia vtraque propositio, & conuersa, & conuertens directè sequitur, eo quòd ad mutationem prædicati conclusionis, mutantur præmissæ, & maior fit minor, & minor maior; & consequenter prædicatum conclusionis semper in maiori reperitur, & rationem habet maioris extremi.

Probatur quartò. Si ex ſola concluſione iudicare debeamus quod nam ſit maius, & minus extremum, poterimus indifferenter vnum de alio in concluſione prædicare, quia illud quod prædicabitur ſtatim induet rationem maioris: hoc autem eſt falſum, quia ſic ex præmiſſis veris ſequetur concluſio falſa, vt patet in hoc ſyllogiſmo, facto in *Bocardo* tertiæ figuræ. *Aliquod animal non eſt homo: omne animal eſt ſenſibile: ergo aliquod ſenſibile non eſt homo*, & rurſus, *ergo aliquis homo non eſt ſenſibilis*, vbi prima concluſio vera eſt, & ſecunda falſa.

Reſpondeo, maiorem eſſe veram de illis modis in quibus concluſio eſt vniuerſalis negatiua, aut particularis affirmatiua, quia hæ ſimpliciter poſſum conuerti: ſecùs ſi ſit particularis negatiua, vt in *Bocardo*, ob contrariam rationem: vnde in illo debet neceſſariò inferri, & prædicari terminus ille, qui in præmiſſis negatur; & hic eſt maius extremum, quod in maiori reperitur. Vnde ſemper maius extremum eſt quod in concluſione prædicatur, minus verò quod ſubijcitur.

18. Secunda ſententia probatur primò authoritate Ariſtotelis, primo priorum cap. 5. & 6. vbi expreſsè aſſerit, maius extremum in ſecunda & tertia figura, eſſe illum terminum, qui in concluſione prædicatur, vt explicatum eſt ſuprà, numero 2. vnde ſic arguitur: *tunc indirectè concluditur quando minus extremum de maiori in concluſione prædicatur ex communi conſenſu: ſed in ſecunda, & tertia figura hoc non poteſt contingere, quia neceſſariò illud, quod prædicatur, eſt maius: ergo, &c.*

Reſpondeo Ariſtotelem, tantum loquutum fuiſſe de modis directis primæ, & ſecundæ figuræ, in quibus reuera terminus, qui in concluſione prædicatur, eſt majus extremum: at ſi ſermo ſit de omnibus modis, quibus poteſt legitimè concludi in illis figuris ſiue directè, ſiue indirectè, maius extremum debet dici illud, vel quod prædicatur in concluſione, vel quod reperitur in prima propoſitione, aut eſt prædicatum *quæſiti*.

Probatur ſecundò: quia ſi in aliquo modo poſſet indirectè concludi, maximè in *Ceſare*, vel *Cameſtres*, quia eius concluſio poteſt ſimpliciter conuerti: hoc autem non eſt verum, quia hoc ipſo quòd in *Ceſare* prædicatum ſit ſubiectum in concluſione, cenſetur mutari ſyllogiſmus de *Ceſare* in *Cameſtres*, tranſpoſitis præmiſſis: & vice verſa, de *Cameſtres* in *Ceſare*: & ita directè concluditur. Nec aliter philoſophandum eſt de cæteris modis, qui ab authoribus contrarijs aſſignantur. Nam ſyllogiſmus qui videtur indirectè concludere in *Friſeſo*, directè concludit in *Feſtino*: & qui indirectè in *Bocardo*, directè in *Baroco*; ſimiliter in tertia, qui indirectè colligit in *Diſamis*, eſt directus in *Datiſi*: & ita de alijs: fruſtra ergo inuehuntur modi illi indirectè concludentes.

19. Reſpondeo negando minorem: ad eius probationem dico non eſſe iudicandum ſyllogiſmum, indirectè concludentem in *Ceſare*, fieri directum in *Cameſtres* tranſpoſitis præmiſſis: ſed illa tranſpoſitio variat

ſyllogiſmum,

syllogismum, quia arte facta, ex transmutatione partium, facilè variantur, & ideo concedendum est syllogismum indirectè concludentem in *Cesare*, pertinere reuera ad illum modum, & non ad *Camestres*, alioquin deberet assignari in secunda figura plures quàm quatuor modi communes, eisque *Friseso*, & *Bocardo* superaddi: nam ideo *Cesare*, & *Camestres*, vt distinctè assignantur, quia conculusio eorum debet modò esse conuersa, modò conuertens, eoquòd in *quæsito* potest nunc proponi probandum v. g. nullum lapidem esse hominem, nunc verò nullum hominem esse lapidem, per idem medium *animal*, vt rectè notat Zabarella cap. 10. libri de quarta figura: & ita vtendum est *Camestres* in colligendo primo *quæsito*: & *Cesare* in colligendo secundo.

Pari quoque ratione potest nunc proponi istud *quæsitum* probandum: *aliquis lapis non est homo*: nunc verò conuersum, *aliquis homo non est lapis*, per medium *animal*; & in primo vtendum erit *Baroco* sic *omnis homo est animal: aliquis lapis non est animal* ergo *aliquis lapis non est homo*. In secundo verò vtendum erit *Bocardo*, transpositis præmissis: idemque valebit respectu *Festino*, & *Friseso*: & in tertia figura respectu modorum quos supra assignauimus, cum in ea ponantur *Disamis* & *Datisi*, ob eandem rationem, hoc est, ob diuersitatem propositionis *quæsiti*.

QVÆSTIO III.

De principijs, quibus ars Syllogistica innititur.

1. QVATVOR principiorum genera in syllogismo distingui possunt, materialia, formalia, perfectiua, & regulatiua. Materialia sunt termini, & propositiones; formalia, figuræ, & modi figurarum: perfectiua; quibus scilicet mediantibus syllogismi imperfecti ad perfectos reducuntur, sunt conuersio, & transmutatio propositionum, & deductio ad impossibile: regulatiua denique sunt communia quædam axiomata, quibus tota vis syllogistica fulcitur, & tanquam ad lydium lapidem examinatur, probaturque. De tribus prioribus satis agitur in summulis: de vltimis est nobis hic quæstio.

SECTIO I.

De principijs *dici de omni*, & *dici de nullo*.

ARISTOTELES lib. I. priorum cap. I. tradit duo principia, lumine naturali nota, & indemonstrabilia à priori, quibus ars syllogistica stabilitur, & vocari solent *dici de omni*, & *dici de nullo*. Sensus primi est, quando aliquod prædicatum de aliquo subiecto vniuersaliter sumpto prædicatur, prædicatur quoque de omni eo, quod sub tali subiecto continetur, vt, quia animal affirmatur de omni homine, seu de homine vniuersim, vt in hac propositione, *omnis homo est animal*, affirmatur quoque de omnibus, & singulis humanis indiuiduis, vt de Petro, Paulo, Ioanne, quæ sub homine continentur.

Sensus verò secundi principij est oppositus, videlicet, quando aliquod attributum negatur de aliquo subiecto, vniuersaliter accepto, negatur etiam de omnibus, quæ sub tali subiecto continentur, vt, quia arbor negatur de omni animali in hac propositione *nullum animal est arbor*, negabitur quoque de homine, qui animali subest.

2. Cœterum vniuersalitas ista subiecti non debet necessariò esse positiua, sed sufficit negatiua: dicitur autem positiua, quando subiectum habet sub se plura inferiora, de quibus prædicatum dici potest, vt homo plures homines, de quibus dicitur animal: negatiua autem dicitur, quando nihil potest sumi sub subiecto, de quo prædicatum non dicatur: & hoc dico propter syllogismum expositorium, qui suo modo regulatur per ista principia, vt dicam quæstione sequenti. Cùm enim medius terminus in illo sit singularis, & consequenter non habeat multa sub se, de quibus aliud vniuersaliter affirmari, vel negari possit, non potest consequenter habere vniuersalitatem positiuam, licet negatiuam habeat, seu, vt vocat Caietanus, virtualem, quia si essent plura sub illo, de omnibus diceretur ille alius terminus, qui de tali subiecto prædicatur.

Vnde *dici de omni*, & *dici de nullo*, idem erit, quod ad formam syllogisticam attinet, atque affirmari vel negari de medio secundùm totam eius amplitudinem, quamcumque habeat, siue in significando, siue in supponendo: quamuis reuera Aristoteles de sola vniuersalitate positiua expressè loquatur, vt ita stabiliat quatuor modos directos primæ figuræ, *Barbara* quidem & *Darij* per *Dici de omni*: *celarent* verò, & *Ferio* per *dici de nullo*: ad quos cœteri omnes reuocantur, vt ostenditur in summulis, & consequenter per talia principia ad minus reductiuè regulantur.

3. Primum autem principium, *dici de omni*, de quo Aristoteles loco citato, quod vocatur prioristicum: & *dici de omni*, de quo meminit I.

post. cap. 4. & quod vocatur posterioristicum, & regula illa cap. 3. antepraedicamentorum, quòd scilicet *quando aliquid dicitur de aliquo, vt de subiecto ea quæ de prædicato dicuntur, dicentur etiam de subiecto*: parùm, aut nihil differunt, nisi fortè quòd *dictum de omni* prioristicum abstrahit à materia; posterioristicum verò, & regula illa materiam exigunt necessariam.

Cauendum tamen est, vt benè notat ex Auerroe Zabarella, libro de quarta figura capite 6. ne quis arbitretur *dici de omni*, nihil aliud esse quàm propositionem vniuersalem affirmatiuam, & *dici de nullo*, propositionem vniuersalem negatiuam, quia sic destrueretur totum artificium syllogisticum. Vnde quodlibet ex his principijs, integrum importat syllogismum naturalem: ex quo omnes artificiales, tanquam ex radice oriuntur. Quando enim maius extremum de medio vniuersaliter prædicamus, formamus propositionem maiorem: deinde sumendo partem aliquam, seu aliquod inferius talis medij, quod habet rationem totius, & de illa prædicando illud medium, formamus propositionem minorem, quæ debet esse affirmatiua, quia totum de suis partibus affirmatiuè dicitur: nam si negaretur de illis, non eas contineret.

Denique cùm maius extremum concludimus prædicari de parte medii, sicut de toto medio in maiori prædicabatur, colligimus conclusionem, & ita syllogismus integer consurgit. Per totum autem, & partem hic debemus intelligere subiectum, & prædicatum: ita vt in propositione affirmatiua subiectum censeatur pars prædicati, siue subiectum sit æquale prædicato, siue minùs latè pateat: & ita in hac propositione *homo est risibilis*, risibile censetur totum respectu hominis. His positis.

4. Dicendum est syllogismos affirmatiuos primæ figuræ regulari per dictum de omni; negatiuos autem per dictum de nullo. Ita communiter philosopohi: & probatur duobus sequentibus exemplis. Sit *v. g.* iste syllogismus in *Barbara* *Omne animal est sensitiuum: omnis homo est animal: ergo omnis homo est sensitiuus*. Quod conclusio rectè deducta sit, ostenditur per *dictum de omni*, hoc modo: sensitiuum dicitur in maiori de omni animali, ergo dici debet de omni sub animali contento; sed in minori continetur omnis homo sub animali, igitur in conclusione sensitiuum rectè dicitur de omni homine. Si enim quis hoc neget, contradicet naturali rationis lumini, & duas contradictorias simul admittere compelletur. Negando enim hominem esse sensitiuum, inferetur contra illum, *ergo aliquod animal non est sensitiuum*, quia concessit in minori omnem hominem esse animal, in conclusione verò negat ipsum esse sensitiuum: & ita admittit duas contradictorias, quia ista, *aliquod animal* nempe homo *non est sensitiuum*, est contradictoria maioris concessæ, *omne animal est sensitiuum*.

5. Idem patet de altero principio: *dici de nullo*, in isto syllogismo *nullus homo est arbor, Petrus est homo, ergo Petrus non est arbor*. Sic

enim probatur eius conclusio. Arbor in maiori de omni homine negatur; ergo debet negari de eo omni, quod homini subjicitur, & hoc est lumine naturali notissimum: sed Petrus subjicitur homini in minori; ergo rectè negatur arbor de Petro in conclusione, quam si quis negauerit, admittet duas contradictorias, quia *nullus homo est arbor*, & *aliquis homo*, nempe Petrus, *est arbor* contradictoriæ sunt.

Dicunt aliqui recentiores (quibus nihil faciliùs, quàm propter rationes suas leuissimi momenti, à doctrina Aristotelis discedere) ex prædictis principijs nihil concludi, nisi recurratur ad istud Metaphysicum; *quæ sunt eadem vni tertio, sunt eadem inter se*: quia, inquiunt, non possum probare Petrum esse sensibilem ex eo, quòd omnis homo sensibilis sit, nisi probem Petrum esse hominem, & ita ostendam sensibile, & Petrum esse idem cum homine in præmissis. Sed dico, nunquid eadem cura vobis incumbit, vtendo illo principio Metaphysico? quomodo enim probari potest Petrum esse idem cum sensibili in conclusione, nisi priùs ostensum fuerit in duabus præmissis hæc duo extrema esse idem cum medio? vtrobique ergo ostendendum est maius extremum & minus extremum vniri cum medio in præmissis, vt inde inferatur ea inter se vniri in conclusione. Sed iam de illo principio quædam dicenda sunt.

SECTIO II.

De Principio *quæ sunt eadem vni tertio, sunt eadem inter se.*

6. NOTA primò, aliqua posse dici esse idem inter se multis modis: primo, re non ratione: secundo, re, & ratione: tertio nec re, nec ratione, sed tantùm prædicatione. Primo modo animalitas, & rationalitas sunt idem inter se in homine, quia in eo sunt eadem res, sed tamen ratione differunt, siue formaliter. Secundo modo synonyma sunt idem inter se, vt culter & gladius; tunica, & indumentum. Tertio modo in ista propositione *homo est iustus*, homo, & iustus, licet realiter distinguantur, sunt tamen idem prædicatione, quia important idem suppositum, quod dicitur iustum.

Sensus ergo dicti effati est, eo modo aliqua inter se identificari, quo identificantur in vno tertio: ita vt si sint idem realiter cum tertio, sint inter se idem realiter; si re, & ratione idem cum tertio; re quoque, & ratione idem inter se: si prædicatione tantùm, tantùm prædicatione.

Nota secundò, prædictum axioma sumi posse metaphysicè, & logicè: metaphysicè quidem, aut, quod in idem recidit, Physicè, quando eius termini sumuntur primò intentionaliter, & vt significant res secundum

ſeipſas, & vt ſunt in ſeipſis: logicè verò quando eius termini ſumuntur ſecundò intentionaliter, ita vt *eſſe idem* ſumatur pro eo quod eſt ſignificare idem, pro eodem ſupponi, de eodem prædicari: quomodo ſenſus erit, quæ in ſupponendo, ſignificando, prædicando ſunt idem cum vno tertio, ita vt poſſint ſupponi, & prædicari pro eo omni, & de eo omni de quo, vel pro quo tertium illud prædicatur, aut ſupponitur; ipſa quoque inter ſe ſunt idem in ſupponendo, & prædicando. His prænotatis.

7. Dicendum eſt omnes ſyllogiſmos affirmatiuos optimè etiam regulari per iſtud principium, *quæ ſunt eadem vni tertio, ſunt eadem inter ſe*: negatiuos verò per principium oppoſitum, nempe, *quæ non ſunt eadem vni tertio, non ſunt idem inter ſe*; quando videlicet vnum connexum eſt cum tertio illo, non verò alterum: quod addo, quia ſi alterum non affirmetur de illo tertio, poterit vtrumque de illo negari, & tamen de ſe inuicem affirmari: nam homo, & ſenſibile inter ſe rectè coniunguntur, licet vtrumque de lapide negetur.

Probatur concluſio primò ex Ariſtotele lib. 7. topic. cap 1. loco 4. vbi ait iſtud axioma eſſe locum communem ad probandum aliqua duo eſſe idem vel non eſſe idem inter ſe. Primo item phyſic. cap. 2. text. 17. ait probari poſſe totum non eſſe idem quod pars, quia alioquin partes idem inter ſe eſſent. Si ergo in præmiſſis duo extrema identificentur cum medio, rectè in concluſione colligetur eorum identitas inter ſe.

Probatur ſecundo in iſto ſyllogiſmo: *omne animal eſt ſenſitiuum, Petrus eſt animal, ergo Petrus eſt ſenſitiuus*. Si enim quis conceſſit præmiſſas, debet concedere concluſionem, alioquin duas admittet contradictorias, nempe *omne animal eſt ſenſitiuum*, & *aliquod animal*, nempe Petrum *non eſſe ſenſitiuum*, vt oſtenſum eſt numero 4. Idemque facilè probatur de principio negatiuo oppoſito, vt conſideranti patebit.

Figura autem Galeni huic maximè principio innixa eſt, non vero *dici de omni, aut dici de nullo*, vt conſideranti patebit.

8. Obijcies primò: in iſto ſyllogiſmo *omnis homo eſt animal, Bucephalus eſt animal, ergo Bucephalus eſt homo*. Homo, & Bucephalus ſunt idem cum tertio, nempe animali, & tamen non ſunt idem inter ſe: ergo illa regula non eſt bona.

Reſpondeo negando conſequentiam, quia ille ſyllogiſmus non eſt verus ſyllogiſmus, eo quòd medium nempe *animal*, cum ſit commune, debet in altera ſaltem præmiſſarum diſtribui, ſeu in tota ſua latitudine vſurpari, vt dicitur in ſummulis: in maiori autem ſumitur tantùm pro eo animali, quod eſt homo; in minori verò pro eo tantum, quod eſt Bucephalus.

Obijcies ſecundò: ſaltem illud principium non valet in diuinis, quia in ijs infertur concluſio falſa, ſyllogiſmo exiſtente in forma, vt patet in iſto, *hæc natura diuina eſt pater, hæc natura diuina eſt filius ergo filius eſt pater*. vel *Deus eſt pater, Deus eſt filius: ergo filius eſt pater*.

Respondeo primò illud principium logicè sumptum, modo explicato in secundo notabili, æquè verum esse in diuinis, ac in creatis: sed quia prædicti syllogismi non seruant regulas logicas, ideo non rectè concludunt. Nam in primo natura diuina, quæ est medium, variatur, & diuersimodè sumitur in minori, & maiori, quia in maiori sumitur, vt est terminata per primam personalitatem; vt sic enim est pater: in minori verò, vt est terminata per secundam personalitatem, quo modo est filius. Vnde conclusio non valet propter fallaciam accidentis, seu mutationem medij. Item propter fallaciam consequentis, quia ab identitate essentiali infertur identitas hypostatica. Denique propter fallaciam figuræ dictionis, quia mutatur quale quid, id est, communicabile, in hoc aliquid hoc est in incommunicabile, quatenus ex natura communicabili infertur persona incommunicabilis.

9. In secundo verò syllogismo (qui etiam defectus est in primo) medius terminus, nempe *Deus*, non distribuitur, nec sumitur in tota sua amplitudine: licet enim *Deus* sit terminus singularis secundùm se, & naturam singularissimam dicat; tamen significat rem communem, hoc est realiter communicabilem tribus personis, & ita vim habet termini communis: vnde si non distribuatur in præmissis, conclusio non valet; si autem distribuatur, altera præmissarum falsa erit, vt si dicas, *omne quod est essentia diuina, est pater, filius est essentia diuina, ergo filius est pater.* Similiter in isto negatiuo, *pater est Deus, pater non est filius, ergo filius non est Deus:* in conclusione distribuitur *Deus* per negationem, qui non est distributus in præmissis: quod est contra regulas logicas.

Ex quibus similia sophismata facilè solues, & simul aduertes id quod notauimus num. 6. videlicet patrem non esse idem logicè cum essentia diuina, quia non supponit, nec prædicatur de eo omni, de quo essentia prædicatur; nec similiter filius, nec Spiritus-sanctus, & ideo non potest ex isto principio inferri tres personas esse idem inter se logicè, & multò minùs metaphysicè, aut physicè: de quo sit.

SECTIO III.

De eodem Principio Metaphysicè sumpto.

10. SI huiusmodi principium, *quæ sunt eadem vni tertio, sunt eadem inter se*, sumatur metaphysicè, paulò aliter philosophandum videtur: & licet non in isto loco, sed in tractatu de Trinitate, hoc explicari soleat, ex occasione tamen nobis hic aliqua dicenda sunt.

In primis ergo à multis absolutè dici solet, istud principium, verum

esse in creatis; in diuinis autem falsum: quia tres personæ, licet idem sint realiter cum diuina essentia, tamen inter se realiter distinguuntur. Ratio est quia diuina natura propter suam infinitam perfectionem potest sibi identificare multas realitates, quas non est opus inter se identificari. Imò verò etiam in creatis falsum videtur: nam materia, & forma sunt realiter idem cum composito, ex probabiliori sententia, & tamen inter se non sunt realiter idem.

Diuus Thomas 1. parte q. 28. art. 3. ad 1. ait illud axioma tenere in his, quæ sunt idem re & ratione, sicut tunica, & indumentum; non autem in his, quæ differunt ratione. Vnde licet paternitas, & filiatio sint idem secundum rem cum essentia diuina; tamen, quia in proprijs rationibus important oppositos respectus, distinguuntur ab inuicem. Et hoc existimat esse de mente Aristotelis lib. 3. Physic. textu 21. & 22. vbi docet actionem, & passionem inter se differre, licet idem sint cum motu: quia in actione importatur respectus, vt à quo motus est in mobili; in passione verò, vt qui est in alio.

11. Hæc tamen responsio multis non placét, primò, quia si illud axioma valeret tantùm in synonymis, quæ sunt idem re, & ratione, inutile prorsus esset: quis enim indiget probatione, vt credat gladium & cultrum; vinum & merum, esse idem inter se? Secundò: ipse D. Th. 2. contra gentiles cap. 9. Probat potentiam diuinam, & eius operationem esse idem inter se secundùm rem, quia sunt idem realiter cum essentia: & tamen ab eadem essentia ratione differunt, vt patet ex eodem D. Thoma q. 1. de potentia, a. 1 ad 1. 6. & 14. & alibi, itemque inter se; atque adeò non sunt synonyma.

Ad hoc respondet Ferrariensis dicto capite 9. aliqua posse ratione distingui dupliciter, primò ex sola operatione, & imperfectione intellectus, qui cum non possit concipere rem sicut in se est, diuersas de illa format conceptiones, & ita distinguit sapientiam diuinam ab essentia: si enim conciperetur essentia vt in se est, includeret in sua ratione sapientiam, omnemque perfectionem.

Secundò aliqua distinguntur ratione ex conditione propria rerum ipsarum: quia si concipiantur vt in se sunt, diuersis postulant conceptibus apprehendi: quomodo actio, & motus requirunt, vt diuersos conceptus de ipsis formet intellectus, quia quantumcumque perfectè comprehendatur motus, non concipitur totum id, quod includitur in ratione actionis, nimirum respectus ad agens.

12. Similiter paternitas, & filiatio, vt relationes sunt, non sunt de ratione essentiæ, seu Deitatis, etiam si secundùm quod in se est concipiatur, quia de ratione Deitatis est solum illud, quod perfectionem dicit: relatio autem, vt relatio est, non dicit, *aliquid*, nec perfectionem, sed tantùm *ad aliquid*: quo fit, vt paternitas, & filiatio non debeant esse idem inter se, quamuis sint idem realiter cum essentia; qui

quia ex propria conditione, & non tantùm ex parte intellectus, distinguntur ratione ab essentia. Potentia verò, & actio distinguntur ratione ab essentia, solùm ex imperfectione intellectus, quia dicunt perfectionem, & ita includuntur in ratione Deitatis, quæ est origo omnis perfectionis.

Vnde nihil concluditur contra responsionem Diui Thomæ: nec vrget instantia Vasquez loco citato primæ partis, nec Suares lib. 4. de Trinit. cap. 3. quia hanc Ferrariensis doctrinam fideliter non referunt, nec videntur eum voluisse intelligere.

13. Secundò idem Diuus Thomas in 1. sent. d. 33. art. 1. ad 2. Capreolus d. 2. q. 3. art. 1 in fine, Caietanus q. 28. primæ partis art. 1. Ferrariensis 2. contr. cap. 9. citato, in principio, Scotus in 1. d. 2. q. 7. §. *ad primum argument. principale*, num. 47. & 48. Isto etiam modo explicant illud principium, *quæ sunt eadem vni tertio sunt eadem inter se*, eâdem ratione, quâ sunt idem in illo tertio, & non aliter; seu quantum ad id, in quo identificantur cum medio; non autem quantum ad id quod non est illis ratio identificationis cum medio.

Cùm enim identitas, quam habent cum tertio, sit medium, seu ratio concludendi identitatem eorum inter se, non potest concludi aliqua identitas extremorum inter se, nisi secundùm illam identitatem, quâ sunt eadem illi medio: & consequenter illud medium debet sic esse vnum, & idem in se.

Igitur illa, quæ sunt idem vni tertio, sed inadæquatè, hoc est aliquo modo idem, & aliquo modo non idem, non possunt concludi per illud principium esse omninò idem inter se, sed solùm eo modo, quo in illo tertio conueniunt. Vnde cum relationes diuinæ, seu paternitas, & filiatio, non sint idem cum essentia diuina in aliquo personali, seu subsistentia, sed in essentia tantùm; non potest inferri quòd sint idem realiter simpliciter inter se, seu omninò, & adæquatè, quia non sunt idem personaliter, sed solùm essentialiter. Et hoc etiam modo cum proportione, quia actio, & passio identificantur motui quantum ad id, quod est materiale in ipsis, non autem quantum ad connotata, ideò sunt idem inter se materialiter, non verò formaliter.

14. Obijcies: si hoc modo explicetur istud principium, sensus erit; *quæ sunt eadem vni tertio, sunt eadem in illo*, seu *in illo vniuntur*; hoc autem est petere principium, & euertere omninò axioma. Quando enim ex identitate extremorum cum vno tertio, inferimus identitatem eorum inter se, aliquam illationem virtualem facimus, & consequenter aliquid debet esse in consequente, quod in antecedente non reperitur, alioquin nihil inferimus, sed idem repetimus.

Respondeo, sensum quidem illum esse, sed nego propterea esse petitionem principij, quia potest quis cognoscere duo illa extrema, & ignorare an inter se conueniant, quia ignorat an conueniant cum tertio,

eo quòd non ſunt ſynonyma cum illo. Vnde cognito quòd duo conueniant in tertio, rectè infertur ea conuenire inter ſe eo modo, quo in tertio conueniunt; quod antea ignotum erat. Nam hoc modo fiunt illationes omnium ſyllogiſmorum. In iſto enim, *omne animal eſt ſubſtantia: omnis homo eſt animal: ergo omnis homo eſt ſubſtantia:* in maiori cognoſcitur quod omne animal ſit ſubſtantia, & ignoratur an homo ſit animal; & ideò etiam ignoratur quòd ſit ſubſtantia; at verò in minori cognito quòd ſit animal, intellectus deducitur in cognitionem concluſionis, & identitatis huius *ergo homo eſt ſubſtantia*; quæ duo diuerſa ſunt aliquo modo, & ab illo tertio, & inter ſe; & ita non eſt petitio principij.

15. Tertiò dici poteſt quòd reſpondimus q.4. libri 2. num.34. in fine; nimirum illa eſſe idem inter ſe quæ ſunt eadem vni tertio, modò illud tertium ſit ſingulare, ſingulariter acceptum, non autem ſi fuerit vniuerſale, aut multis communicabile, vt natura diuina, quæ tribus diſtinctis perſonis communis eſt. Ratio ſumitur ex præcedentibus, quia tunc extrema non ſunt idem adæquatè cum medio.

Quartò reſpondeo, *quæ ſunt eadem vni tertio ſunt eadem inter ſe, ſi ſunt eadem tertio realiter, & virtualiter, concedo: ſi non ſint eadem, etiam virtualiter nego.* Nam ob diſtinctionem huiuſmodi virtualem, de qua lib. 2. q. 2. ſect. 4. Duo prædicata, etiam contradictoria, poſſunt de Deo verificari, vt *produci*, & *non produci*, *communicari*, & *non communicari*. Ita ergo licet filiatio ſit idem realiter cum eſſentia, & paternitas idem etiam cum illa, non ſequitur eas identificari inter ſe, quia virtualiter ab illa diſtinguntur.

Reſpondeo quintò: *quæ ſunt eadem vni tertio ſunt eadem inter ſe*, niſi obſtet oppoſitio, ſeu niſi ipſis repugnet identificari inter ſe ob proprias eorum rationes: ex ratione autem propria patris, & filij, & ſpiritusſancti repugnat ipſis inter ſe identificari, quia ſic pater generaret, & non generaret, quæ contradictoria ſunt; generaret quidem, quia alioquin pater non eſſet; non generaret verò, quia idem non poteſt ſeipſum generare. Ita reſpondet Pontius diſputatione 9. de Trinitate, q. 1. num. 3. & idem valet reſpectu Spiritus-ſancti.

16. Obijcies contra omnia ſupradicta, ex his deſtrui primum principium, aut tres perſonas diſtingui realiter ab eſſentia. Nam ſecundùm primum principium *affirmatio, & negatio non poſſunt eſſe vera de eodem*, quo poſito, ſic probatur diſtinctio realis perſonarum ab eſſentia; tunc duæ affirmationes diſtinguntur realiter, quando vnius negatio ſtat cum alia affirmatione, ſiue dicitur de illa: ſed paternitas & eſſentia ſunt duæ affirmationes, & negatio paternitatis ſtat cum eſſentia in filio, quia eſſentia, vt eſt in filio, non eſt paternitas: ergo paternitas, & eſſentia realiter diſtinguntur. Minor patet; maior verò oſtenditur à ſimili. Petrus, & Paulus ſunt duæ affirmationes, & negatio Petri, ſeu non

Petrus, stat cum Paulo, & dicitur de illo, vera enim est hæc, *Paulus non est Petrus*, ergo inter Petrum, & Paulum est distinctio realis.

Respondeo distinguendo maiorem: duæ affirmationes distinguntur quando negatio vnius stat cum altera, siue dicitur de altera: *si dicatur adæquatè, conuertibiliter, vniuersaliter, necessariò, concedo*; *sin, secùs*: at de essentia diuina, seu de Deo non dicitur necessariò, nec adæquatè, aut vniuersaliter, aut conuertibiliter *non pater*, quia non dicitur de Deo Patre & de prima persona; & idem de alijs. Lege Scotum loco citato n. 48.

QVÆSTIO IV.

De varijs speciebus Syllogismi, & argumentationis.

SECTIO I.

Quotuplex sit Syllogismus.

1. SYLLOGISMVS in communi diuiditur ab Aristotele 1. top. c. 1. in demonstratiuum, topicum, sophisticum, & falsigraphum.

Demonstratiuus gignit scientiam, & certam, euidentemque conclusionem: vnde exigit propositiones necessarias, de quo in quæstionibus sequentibus.

Topicus, siue dialecticus est, qui constat propositionibus probabilibus, hoc est non conuincentibus quidem intellectum, sed tamen eum ad assentiendum inclinantibus, & ita probabilitatem solùm, & opinionem in mente parit: vnde vocatur etiam probabilis.

Propositio autem probabilis definitur *ea, cuius veritas apparet absque certitudine*: vel vt ait Aristoteles loco citato, *quæ videtur vera cum formidine oppositi, vel omnibus, vel pluribus, vel sapientibus, ijsque omnibus, aut pluribus, aut maximè probatis.*

Hæc omnibus videtur vera; *omnis mater diligit filium suum. Veritas odium parit.* Hoc autem debet sic intelligi quòd communiter matres solent diligere filios, & ideo nisi contrarium constet, facilè quis sibi persuadebit matrem hanc diligere hunc filium suum.

Hæc pluribus vera apparet: *procurandi sunt honores, & diuitiæ summâ diligentiâ; non tamen per fas & nefas.*

Propositio omnibus sapientibus apparens est, *bona animi præstantiora*

esse bonis corporis: pluribus verò, *animam rationalem esse immortalem.* Non pluribus, sed tamen maximè probatis, *mundum non esse ab æterno.*

Quando autem probabilis propositio sic describitur, sensus non est, quòd ideò probabilis sit, quia sic videtur omnibus, aut pluribus &c sed quòd hoc sit signum probabilitatis, quam sibi vendicat.

Huiusmodi autem syllogismi probabiles, cuilibet obuij sunt, eruunturque è locis communibus, qui vt plurimum in Rhetorica explicantur, nec magnam habent difficultatem, ideoque lubens ab ijs supersedeo. Legatur Aristoteles in octo libris Topicorum, & alij authores, qui passim locos illos explicant.

2. Sophisticus, qui & litigiosus appellatur, quia solius contentionis gratiâ videtur inuentus, ille est, qui constat propositionibus quæ probabiles videntur, & tamen probabiles non sunt, vnde dicitur fallax & aprens, erroremque gignit & deceptionem. De hoc sufficienter agitur in summulis. Triplex autem genus huiusmodi syllogismorum distingui potest. Alij seruant formam syllogisticam, & in solâ materiâ peccant. Alij materiam quidem probabilem habent, sed formam non seruant syllogisticam. Alij denique defectuosi sunt, & in materia, & in forma: quorum omnium primi tantummodò dici possunt absolutè syllogismi, quia habetur maximè ratio formæ: alij autem sunt tantum syllogismi secundùm quid, & apparenter, vt ait Aristoteles loco citato.

Syllogismus pseudographus, quem Aristoteles paralogismum vocat, dicitur ille, qui falsas habet propositiones, quæ tamen veræ, & necessariæ videntur in propria alicuius scientiæ materia, vt est iste in Geometria, *omnes lineæ ductæ ab eodem puncto ad idem punctum, sunt æquales: sed diameter, & semicirculus sunt lineæ ductæ ab eodem puncto ad idem punctum, ergo sunt æquales.* Vbi maior quamuis videatur esse Lemma, & positio geometrica, est falsa, nisi lineæ illæ intelligantur duci per idem spatium.

Vnde, vt syllogismus sit pseudographus, eius materia debet esse impossibilis, & apparere necessaria; vt verò sit sophisticus, materia debet esse improbabilis, & probabilis apparere.

3. Multæ aliæ sunt syllogismi diuisiones, vt in syllogismum primæ, secundæ, & tertiæ figuræ; in affirmatiuum & negatiuum; in absolutum, & modalem; in communem & expositorium. Absolutus constat propositionibus categoricis, seu de *inesse*, seu absolutis. Modalis constat saltem vnâ propositione modali. Communis est, qui medio termino communi constat, & consequenter vnam saltem propositionem vniuersalem habet. Expositorius est qui habet medium particulare, particulariter sumptum, & propositiones sæpe particulares. De absoluto, & communi hactenus egimus: de expositorio, & modali agendum superest, vbi quædam dubia super diuisionibus prædictis soluerimus.

4. Quæritur ergo primò vtrum diuisio syllogismi in demonstratiuum,

topicum, sophisticum, & pseudographum, sit legitima, & adæquata? & communiter respondetur esse legitimam, & adæquatam. Ratio est, quia talis diuisio fit secundum materiam, de qua est syllogismus; nam secundum formam spectatus, diuiditur pro numero figurarum: quadruplex autem materia syllogismi potest assignari; igitur rectè in quatuor membra fit syllogismi distributio. Minor patet, spectando materiam in ordine ad nostram cognitionem, vt hic spectari debet; nam si secundum se spectetur, est tantùm duplex, necessaria scilicet, & probabilis; quia falsa, & improbabilis, si vt talis cognoscatur, nullo modo potest inseruire syllogismo probatiuo, de quo est quæstio.

Materia ergo syllogismi in ordine ad nostram cognitionem, vel est necessaria, vel si non est necessaria, ita apparet, & sic constituitur syllogismus demonstratiuus, & pseudographus. Vel est probabilis, aut si probabilis non est, ita apparet, & sic constituitur syllogismus topicus, & sophisticus. Vnde nullus potest assignari syllogismus, qui ad aliquod ex his quatuor membris non referatur: atque adeò exacta est diuisio, & adæquata.

5. Dices primò: potest fieri syllogismus ex propositionibus verè necessarijs, quæ tamen solùm probabiles iudicentur: item ex propositionibus solùm probabilibus, quæ videbuntur necessariæ: hi autem ad nullum membrum ex prædictis pertinent: diuisio ergo non est adæquata. Minor patet: nam primus non potest referri ad demonstratiuum, quia tantum generat opinionem: neque ad dialecticum, quia supponitur constare propositionibus necessarijs. Posterior item non potest referri ad demonstratiuum, quia non constat verè necessarijs: neque ad dialecticum, quia non causat assensum dubium, seu cum formidine oppositi, sicut dialecticus postulat.

Respondeo, primum esse dialecticum, & secundum pseudographum, quia ille est probabilis, & iste gignit errorem. Debet enim haberi ratio, vt diximus, materiæ syllogismi prout subiacet cognitioni, & assensui intellectus; si tamen intellectus plus tribuat ipsi materiæ, quàm oportet, vt dum illam credit necessariam, quæ est impossibilis, aut probabilis tantum, tunc denominatio sumetur à materia, & ideo secundus ille dicitur pseudographus.

6. Dices secundò: si syllogismus constet ex præmissis, ad diuersa membra spectantibus, vt vnâ probabili, alterâ necessariâ: vnâ sophisticâ, alterâ pseudographâ: vna naturali, alterâ de fide &c. Nullum poterit assignari diuisionis membrum, in quo collocetur: ergo &c.

Respondeo, hic esse attendendum ad præmissam deterioris conditionis, quia conclusio sequitur debiliorem partem, ex communi effato. Deterioris autem conditionis est pseudographa, deinde sophistica, tum dialectica, & vltimò naturalis. Vnde si vna propositio sit pseudographa, cuiuscumque conditionis fuerit alia, syllogismus erit pseudographus; & sic de alijs proportionaliter.

Quod ſi vtraque præmiſſa fuerit de fide diuina, ſyllogiſmus reuocabitur ad demonſtratiuum propter certitudinem, quamuis careat euidentiâ: ſi verò fuerit de fide humana, reducendus erit ad dialecticum. Verum nihilominus eſt primum non comprehendi à Philoſopho in dicta diuiſione, quia illum non nouit; neque etiam ſecundum, quia non inſeruit propriè ad ſcientias, in ordine ad quas ſyllogiſmum ſpectauit.

7. Maior videtur eſſe difficultas ſi vna præmiſſa fuerit de fide diuina & altera naturalis. Cum enim præmiſſæ ad concluſionem concurrant, vt viſum eſt ſupra q. prima, ſect. 5. & 6. non apparet qualis debeat eſſe concluſio, eo quòd ſi vna præmiſſa probabilis ſit, generare debet concluſionem dubiam, quæ poteſt eſſe falſa; at præmiſſa de fide non poteſt concurrere ad falſum aſſenſum; neque etiam ad aſſenſum naturalem, quia cum ſupernaturalis ſit, influxum præbet ſupernaturalem, & ſic effectum ſupernaturalem producere debet.

Reſpondeo talem ſyllogiſmum fore dialecticum, & naturalem, propter præmiſſam probabilem, aut naturalem: & quamuis actus ſupernaturalis circa proprium obiectum non poſſit eſſe falſus, quia à Deo, vt à cauſa principali, & ex ſpeciali, & ſupernaturali eius directione dependet: tamen poteſt concurrere ad actum falſum, atque ad actum naturalem, ex applicatione intellectus humani, quia tunc mouetur ex naturali virtute ratiocinandi circa obiectum naturale, & ex motiuo naturali, eo quod concluſio ſequitur deteriorem partem, vt dictum eſt.

Volunt tamen multi illam concluſionem fore de fide, ſi præmiſſa naturalis ſit euidens, & certa, quia tantum inſeruit præmiſſæ de fide vt ſuum producat effectum, eam explicando, & deducendo vt concluſionis aſſenſum efficiat: vnde ipſa ſecundum ſe & vt naturalis eſt, non concurrit per ſe ad aſſenſum concluſionis. Vel vt dicunt alij, concluſio ſumit certitudinem à præmiſſa de fide, euidentiam à præmiſſa naturali. Nec repugnat idem pertinere ad fidem, & ſcientiam acquiſitam, ratione diuerſorum mediorum, ſicut eadem concluſio poteſt inueſtigari per medium probabile, & neceſſarium.

8. Quæritur ſecundò, vtrum ſyllogiſmus ſit genus ad quadruplex prædictæ diuiſionis membrum: ad quod reſpondeo negatiuè, loquendo præciſè ſecundùm rationem formalem ſyllogiſmi. Ratio eſt quia ratio formalis ſyllogiſmi, tantùm diuerſificatur ſpecie ratione figuræ, & modi in quo fit, hoc eſt ratione diuerſæ diſpoſitionis terminorum, & præmiſſarum: atqui ſyllogiſmus demonſtratiuus & topicus, & ſimiliter ſophiſticus, & falſigraphus poſſunt fieri in eadem figura in eodemque modo, *v. g.* in *Barbara*, ergo tunc ſunt eiuſdem ſpeciei, & conſequenter ſyllogiſmus in communi non poteſt eſſe genus reſpectu illorum.

Confirmatur à ſimili: album enim vt album reſpectu cygni, niuis, calcis non eſt genus, imò eſt ſpecies infima; ergo neque ſyllogiſmus, vt ſic, eſt genus reſpectu demonſtratiui, & topici in ratione formali ſyllogiſmi

Secùs se res habebit si demonstratiuus fiat in prima figura, & topicus in secunda, & sic de alijs. Dixi in ratione formali syllogismi, quia ratione materiæ differunt specie: imò duo topici, facti in eodem modo, possunt materialiter differre specie ob diuersitatem specificam materiæ, in qua fiunt. Et idem de sophistico & pseudographo dici debet, vt constat.

SECTIO II.

De Syllogismo expositorio.

9. SYLLOGISMVS expositorius, vt tetigimus sectione præcedenti, differt ab alijs cuiuscumque generis syllogismis, qui communes vocantur, quòd illi constare debeant medio termino communi: iste verò medio particulari, particulariter accepto. Ita clarè autem, & euidenter rem ostendit, vt non immeritò demonstratio sensibilis appelletur, vtpote qui rem, quam concludit, ipsis quasi sensibus exponat, & perspicuam reddat, vnde *expositorij* nomen habuit.

Quia verò singularia maximè subijci solent, & medius terminus in tertia figura semper habet rationem subiecti, ideò syllogismi expositorij maximè fiunt in tertia figura: & ob id Aristoteles 1. prior. c. 6. probat syllogismos communes tertiæ figuræ per expositorium, factum in tertia figura: quia licet possit fieri in secunda figura, tamen eò quòd in ea medium semper prædicatur, induit conditionem rei communis; & ita non efficit euidentiorem consequentiam, quàm medium commune: eò enim euidentior est probatio, quò magis limitatam & sensibilem conditionem subit.

10. Tres autem potissimùm conditiones assignantur, necessariæ, vt consequentia valeat in syllogismo expositorio: prima, vt medius terminus sit singularis, siue particularis, particulariter acceptus: secunda, vt pro eodem supponat. Tertia, vt possit aliquâ ratione vniuersaliter distribui per istas, aut similes particulas, *omne quod est*, vel *nihil quod*, &c defectu cuius vltimæ conditionis non valet iste syllogismus in diuinis, *essentia diuina est pater; essentia diuina est filius: ergo filius est pater*: neque etiam iste, *filius non est pater, essentia diuina est filius: ergo essentia diuina non est pater.* Quia medius terminus, scilicet *essentia diuina*, non potest sic distribui: falsa enim est hæc propositio, *omne quod est essentia diuina, est pater*: & similiter ista, *nihil, quod est filius, est pater*, quia essentia diuina, quæ est filius, est etiam pater.

Vnde hæc conditio eadem est cum ea, quam assignat Tataretus in 1. d. 2. q. 7. ad 1. principale, explicando Scotum, videlicet vt medium sit ita singulare, vt neque sit pluribus communicabile, neque idem realiter,

cum re, quæ pluribus communicari poteſt. Quare, licet eſſentia diuina ſit ſingularis; quia tamen communis eſt tribus perſonis, realiter inter ſe diſtinctis, ideo ipſæ non poſſunt de ſe inuicem prædicari, quamuis de eſſentia diuina prædicentur. Et ſimiliter, licet filius ſit res ſingularis, & incommunicabilis; eſt tamen identificatus cum eſſentia, quæ multis communis eſt. Vide quæſtionem præcedentem, à numero 8.

11. Supereſt explicandum in quibus figuris, & quomodò fiant ſyllogiſmi expoſitorij. Quia verò opus non eſt, vt ambæ præmiſſæ particulares ſint, quamuis neceſſe ſit medium ſemper eſſe particulare, ideò aliter contingit fieri ſyllogiſmum expoſitorium vtràque eius præmiſsâ exiſtente particulari, & aliter vtrâque, vel altera exiſtente vniuerſali: pro quo obſeruandæ ſunt ſubſequentes regulæ.

Prima eſt: ſi altera ſaltem ex præmiſſis fuerit communis, tot modis poterunt fieri Syllogiſmi expoſitorij in prima figura, quot Syllogiſmi communes: & tot ſimiliter in ſecunda, negatiuè concludentes, quot ſunt communes, ſcilicet quatuor: atque inſuper tres alij affirmatiui: Primus quidem ex vtraque præmiſſa vniuerſali infert concluſionem vniuerſalem, vt *omne elementum ſimpliciter graue eſt hæc terra: ſed omne corpus exiſtens in centro mundi eſt hæc terra: ergo omne corpus exiſtens in centro mundi, eſt elementum ſimpliciter graue.* Secundus ex maiori vniuerſali, & minori particulari infert particularem. Tertius ex maiori particulari, & minore vniuerſali infert vniuerſalem: quorum exempla cuilibet peruia eſſe poſſunt. In tertia verò figura non poteſt fieri Syllogiſmus expoſitorius ex altera, vel vtraque præmiſſa vniuerſali.

Ex his autem patet in tribus vltimis modis ſequi concluſionem contra duas leges Syllogiſmorum communium, primò ex vtraque affirmatiua in ſecunda figura: ſecundò ex altera particulari vniuerſalem.

Patet etiam huiuſmodi Syllogiſmos facilè reduci poſſe ad primam figuram, conuertendo maiorem tantùm propoſitionem, ſeu mutando prædicatum in ſubiectum: ſic enim primus & tertius modus reuocabuntur ad primum modum primæ figuræ: ſecundus verò ad tertium.

12. Secunda regula eſt: ſi ambæ præmiſſæ fuerint ſingulares, ſeu particulares, tunc poterunt fieri Syllogiſmi expoſitorij duobus modis in prima, & tertia figura: tribus autem in ſecunda. In prima quidam ex vtraque affirmatiua, vt *Petrus eſt albus, hic homo eſt Petrus; ergo hic homo eſt albus.* Secundo ex maiori negatiua, & minori affirmatiua, vt *Petrus non eſt albus; hic homo eſt Petrus; ergo hic homo non eſt albus.*

In ſecunda verò figura primò ex vtraque præmiſſa affirmatiua, vt *maximus oratorum eſt Cicero; hic homo eſt Cicero; ergo hic homo eſt maximus oratorum.* Secundò ex maiori affirmatiua, & minori negatiua: & tertio ex maiori negatiua, & minori affirmatiua. *Vt Princeps Philoſophorum eſt Ariſtoteles: hic homo non eſt Ariſtoteles, ergo hic homo non*

est Princeps Philosophorum: & viceuersa, *Princeps Philosophorum non est Aristoteles, hic homo est Aristoteles: ergo hic homo non est Princeps Philosophorum.*

In tertia denique concluditur primò ex vtraque affimatiua, vt *Petrus est albus: Petrus est hic homo; ergo hic homo est albus.* Secundò ex maiori negatiua, & minori affirmatiua vt *Petrus non est albus; Petrus est hic homo, ergo hic homo non est albus.*

SECTIO III.
De Syllogismo modali.

13. SYLLOGISMVS modalis est, qui constat vtrâque præmissa modali, vel saltem altera modali, & alterâ absolutâ, seu de *inesse.* Vnde est duplex genus modalis Syllogismi in communi. Scilicet simplicis, & mixti. Simplex est, qui constat propositionibus eiusdem generis, hoc est, omnibus ex *necessariò*, vel omnibus ex *contingenti &c.* mixtus verò est qui habet vnam modalem, & alteram absolutam: vel vnam de *necesse*, & alteram de *contingenti*, aut alio ex quatuor modis.

Triplex est autem figura Syllogismi modalis, eadem scilicet ac Syllogismi absoluti: sed modi concludendi eorum non sunt ijdem: in illis autem formandis generaliter aduertendum est, non esse habendam rationem situs modorum, quibus propositiones modales afficiuntur, quia non numerantur inter tres terminos Syllogismi, ex quibus diuersimodè complicatis figura consurgit, sed soli termini ipsius dicti: sicut suprà diximus non haberi rationem eorum in conuersione propositionum modalium.

14. Cœterum variæ, multæque regulæ traduntur pro legitima formatione, & conclusione Syllogismi modalis, de quibus fusè differit Aristoteles lib. 1. priorum, à capite 8. ad 21.

Prima regula est & generalissima, quòd in quouis modo cuiuscumque figuræ, vtrâque præmissâ existente de *necesse*, sequitur conclusio de *necesse*. Exempli gratiâ, *necesse est omnem hominem esse animal: necesse est Petrum esse hominem*: ergo *necesse est Petrum esse animal.*

Secunda regula. In prima figura si maior sit de *necesse*, & minor de *inesse*, sequitur conclusio de *necesse*: vt *necesse est omne animal esse substantiam: omnis homo est animal: ergo necesse est omnem hominem esse substantiam.* Quòd si è contrario minor fuerit de necesse, & maior absoluta, sequetur conclusio absoluta: vt *omne animal currit; sed omnis homo necessariò est animal: ergo omnis homo currit.* Quòd si diceres,

diceres, *ergo omnis homo necessariò currit*, falsa esset conclusio.

In secunda verò in tribus primis modis si præmissa negatiua fuerit de *necesse* & affirmatiua de *inesse*, conclusio erit de *necesse*: contra verò si affirmatiua fuerit de *necesse*, negatiua autem de *inesse*, sequetur conclusio de *inesse*. At in *Baroco*, non colligitur conclusio de *necesse*, siue maior, siue minor de *necesse* fuerit: sed tantùm conclusio de *inesse*.

15. In tertia denique figura in primo modo, nempe *Darapti*, conclusio sequitur de *necesse*, siue maior, siue minor fuerit de *necesse*. Contrà verò in *Bocardo* sequitur tantùm conclusio de *inesse* quæcumque præmissa de *necesse* extiterit. At in *Felapton* conclusio est de *necesse* modò maior sit de *necesse*; sin secùs. In reliquis autem modis sequitur conclusio de *necesse*, si præmissa vniuersalis fuerit de *necesse*.

Ratio autem huiusmodi regularum colligitur ex eo quòd syllogismi ita compositi, si reducantur ad modos primæ figuræ, iuxta regulas, & conditiones conuersionum, & reductionum, de quibus in summulis differitur, legitimè concludunt, & probantur per communia principia *dici de omni*, & *dici de nullo*. Quòd si aliquis modalis syllogismus, aliter compositus, inueniatur rectè concludere, hoc vi materiæ, non autem formæ continget. In facienda tamen reductione *darapti* ad *darij*, quando in *darapti* minor est de *necesse*, non debet conuerti per accidens, seu in partem, illa minor, sed maior; tum transmutari præmissæ, & conclusio simplici conuersione conuerti *v. g.* iste syllogismus, *omne rationale est risibile: sed necesse est omne rationale esse hominem: ergo necesse esse aliquem hominem esse risibilem*: sic ad *Darij* reducetur: *necesse est omne rationale esse hominem: sed aliquod risibile est rationale: ergo necesse est aliquod risibile esse hominem.*

16. Tertia regula. In modis affirmatiuis primæ figuræ, & in tota tertia figura, ex vtraque præmissa de *contingenti* sequitur conclusio de *contingenti*: in secunda verò figura nihil sequitur: vnde hæc est falsa, *contingens est omnem hominem ambulare; contingens est nullum equum ambulare: ergo contingens est nullum equum esse hominem*: quia non contingens, sed necessarium est nullum equum esse hominem.

Quarta regula. In prima figura, si maior sit de *contingenti*, & minor de *inesse*, sequitur conclusio de *contingenti*: & in tertia similiter quæcumque præmissa fuerit de *contingenti*. In secunda verò si negatiua sit de *inesse*, & affirmatiua de *contingenti*, sequetur conclusio de *contingenti* latè sumpto, prout comprehendit etiam necessarium, alioquin non esset semper bona consequentia, vt patet in isto syllogismo, *nullus equus ambulat: contingens est omnem leonem ambulare: ergo contingens est nullum leonem esse equum.*

17. Quinta regula. In prima figura si maior sit de *necesse*, & minor de *contingenti*, vel contrà: sequitur conclusio de *contingenti* in modis affirmatiuis: in negatiuis autem si maior fuerit de *contingenti*, & minor

de *necesse*, sequitur conclusio de *contingenti*. Si autem maior fuerit necessaria, & minor contingens, sequetur duplex conclusio, altera de *inesse*, & altera de *contingenti*, communiter sumpto. *V. g necesse est nullum equum esse hominem: contingens est omne album esse equum ergo contingens est nullum album esse hominem*: vel *ergo nullum album est homo*.

In secunda vero figura in tribus prioribus modis, ex propositione negatiuâ de *necesse*, & affirmatiua de *contingenti* duplex infertur conclusio, altera de *inesse*, altera de *contingenti*, latè sumpto, prout est idem cum possibili. Quòd si negatiua sit de *contingenti*, & affirmatiua de *necesse*, conclusio non rectè sequitur. In quarto autem modo, nempe *Baroco*, non valet vllus syllogismus.

In terria denique figura in modis affirmatiuis, si vna præmissa fuerit de *necesse*, & altera de *contingenti*, sequetur conclusio de *contingenti*. At vero in modis negatiuis, si affirmatiua sit de *necesse*, & negatiua de *contingenti*, sequitur conclusio de *contingenti*: ex negatiua autem de *necesse*, & affirmatiua de *contingenti* poterit inferri duplex conclusio, altera de *inesse*, altera de *contingenti*. De quibus omnibus hæc satis.

SECTIO IV.

De aliꝭs speciebus argumentationis.

18. PERFECTISSIMAM ratiocinationis, siue argumentationis speciem, nempe syllogismum hactenùs explicuimus, iam cœteras species breuiter explicare oportet. Est autem argumentatio in communi, quædam consequentiæ species: consequentia verò *est oratio, in qua vnum infertur ex alio*, ita vt illud ex quo aliud infertur, dicatur Antecedens: quod verò infertur, dicatur consequens, siue conclusio.

Duplex est autem genus consequentiæ: primum earum, in quibus antecedens, & consequens eisdem terminis, saltem æquiualenter, constant: cuiusmodi sunt conuersiones propositionum, quandò scilicet conuertens infertur ex conuersa, vt *nullus homo est equus, ergo nullus equus est homo*. Aut subalternata ex subalternante, vt *omnis homo est iustus: ergo aliquis homo est iustus*. Aut quando aliqua infertur ex seipsa, vel ex sua æquipollente, vt *omnis homo est animal, igitur nullus homo non est animal*.

Secundum genus est quando continetur aliquis terminus in antecedente, qui non reperitur in consequente: & hoc consequentiæ genus vocatur argumentatio, diuiditurque in quatuor species, scilicet in syllogismum, Enthymema, inductionem, & exemplum. Argumentatio

enim est explicatio argumenti, ex Tullio, seu oratio in qua ex argumento explicato altera pars quæstionis propositæ concluditur. Argumentū verò dicitur medium, quod assumitur ad faciendam fidem, seu ad aliquid probandum: quod cùm fiat in quatuor prædictis, rectè argumentationes vocantur.

19. Ex his porro consequentiis, quædam dicuntur formales, quædam materiales: formales sunt quæ concludunt vi formæ, eò quòd in eis rectè concluditur in quauis materia, modò eadem forma seruetur, & in hoc ordine sunt consequentiæ primi generis: atque insuper syllogismus, vt patet ex verbis definitionis eius, superiùs explicatis, *aliud necessariò euenit, eò quòd hæc sunt.*

Materiales vero consequentiæ sunt, quæ non concludunt vi formæ, sed vi solius materiæ, quo fit vt in aliqua materia concludant, non in alia, vt *homo est animal, ergo est sensitiuus*, consequentia est vera, & bona ratione connexionis materialis terminorum tantùm, ideoque illâ variatâ non valet, vt *homo est animal, ergo est irrationalis.*

Et in hoc genere sunt tres aliæ argumentationes, nempe *Enthymema, Inductio & exemplum.* Quando enim in consequente licitum est ponere aliquem terminum, qui non sit in antecedente, potest quis pro libito, seruatâ eâdem formâ, quemlibet adhibere: vt in hoc Enthymemate *Petrus est homo, ergo est rationalis*, loco *rationalis*, qui est terminus conformis Petro, poterat poni *irrationalis*, qui non est conformis. Vnde tales argumentationes concludunt tantùm vi materiæ. His explicatis de argumentatione in communi, agendum est de tribus illius speciebus, Enthymemate, Inductione, & exemplo, de quibus agit Aristoteles in fine libri secundi priorum per aliquot capita.

20. Enthymema, quod significat sententiam ex Tullio, aut commentationem, ex Quintiliano; aut animi conceptionem, ex Boëtio, definitur à Rodolpho lib. 2. de inuentione, cap. 18. *argumentatio, in qua ex vna sumptione alteram inferimus*, vt *homo est animal, ergo est sensitiuus.* Vnde in Enthymemate deest vna propositio, necessaria ad integrandum syllogismum, ideoque ab Aristotele 2. prior. c. 27. definitur *syllogismus imperfectus ex verisimilibus, aut signis:* sumitur tamen ibi latius, & prout ad Rhetores pertinet, eoque frequentiùs vtuntur. Nam etiam ex certis aliquando rationibus procedit, & sæpe ex materia necessaria conficitur.

Dicitur autem Syllogismus imperfectus, quia caret vnâ præmissâ, vt diximus, quapropter à Boëtio lib. 2. de differentiis topicis dicitur *oratio, in qua non omnibus antea propositionibus constitutis infertur festinata conclusio.* Vnde quidam volunt dictum Enthymema, quod ἐν θυμῷ, id est, in animo maneat illa propositio, quæ prætermittitur.

Aliquando porro in Enthymemate deest major propositio, aliquando minor: quæ autem desit, cognoscetur hâc regula, Si in antecedente con-

tinetur medium cum minori extremo, hoc est cum subiecto consequentis, deest maior: si verò adsit medium cum maiori extremo, seu cum prædicato consequentis, deest minor: vnde adhibitâ propositione, quæ deesse videbitur, integer fiet syllogismus. V. g. in isto, *omnis virtus est amanda, ergo temperantia est amanda*, deest minor, nam *amanda*, est maius extremum cùm in consequente prædicetur, quod coniungitur in antecedente cum medio, scilicet *virtus*: vbi autem est maius extremum, est quoque maior propositio: & ita minor deerit, nempe ista, *sed temperantia est virtus*. In isto verò, *temperantia est virtus, ergo temperantia est amanda*, deest maior, quia maius extremum, nempe *amanda*, non reperitur in antecedente cum medio termino, quâ maiori suppletâ integrabitur syllogismus hoc modo, *omnis virtus est amanda, temperantia est virtus, ergo est amanda.*

21. Ex his oritur dubitatio, vtrum Enthymema essentialiter, & specificè differat à syllogismo. Numesius in libro de constitutione artis dialecticæ vult Enthymema, inductionem, & exemplum differre tantùm accidentaliter à syllogismo, & inter se, sicut puer, & vir tantùm differunt vt perfectum, & imperfectum. Ludouicus autem Limosius lib.1. paradoxorum dialecticorũ, errore 23. vult specificè inter se discrepare: quæ opinio probabilior est, saltem si fiat comparatio inter syllogismum & inductionem, atque exemplum. Cùm enim hæc omnia sint veluti artefacta quæ suis formis inter se differunt, habeantque formas inter se diuersas, videntur admittere discrimen essentiale. Vnde quòd Enthymema per syllogismum definiatur, in eumque facilè conuertatur, hoc tantùm indicat vtriusque conuenientiam in materia, quia eædem propositiones vtrique inseruiunt.

22. Quod spectat ad *inductionem*, Aristoteles 1. topic. c. 10. eam sic definit: *Inductio est à singularibus ad vniuersalia progressio.* Per singularia intellige etiam minus vniuersalia. V.g. *hic ignis est calidus, & ille & sic de aliis: ergo omnis ignis est calidus.* Item *homo est sensitiuus, leo quoque, & equus, & ita de cæteris animalibus: ergo omne animal est sensitiuum.* Fieri etiam potest progressus à partibus ad totum, vt *manus ægrotat, pedes, caput, cæteræque partes ægrotant: ergo totum corpus ægrotat.*

Ex quibus exemplis colligitur forma inductionis. Cùm enim ex particularibus inferatur in ea conclusio vniuersalis, debent illa omnia particularia sigillatim enumerari, si potest fieri sine tædio, vel saltem addi aliqua particula generalis, quæ illa omnia includat, qualis est, *& sic de cæteris.* Quod debet intelligi, vt benè ait Auerroës c. 29. lib. 1. prior. de inductione dialectica, quæ fit in materia tantùm probabili. Cùm enim predicatum sit contingens, si vel vnum singulare prætermittatur, falsò poterit de tota specie affirmari, quia fortè illi singulari prætermisso non competet illud prædicatum. In inductione autem, quam demonstra-

tiuam appellat, quæque fit in materia necessaria, non est opus omnia percurrere singularia, sed sufficit cognoscere quod aliquibus prædicatum competat per se, vt intelligatur inesse toti speciei, quia quod conuenit per se singularibus, priùs conuenit per se speciei, vt diximus vbi de proprio, & accidente communi. Vnde in ista inductione hæc dicere sufficiet, *Petrus est risibilis, Paulus est risibilis; ergo omnis homo est risibilis.*

23. Dicunt tamen aliqui, huiusmodi particulas, *& sic in cæteris*, esse inutiles, etiam in inductione dialectica. Nam idem est addere in antecedente, *& similiter in cæteris*, & inferre, *ergo omnia ita eueniunt*, quod in conclusione colligi debet. Vnde inductio, hoc modo formata, non est argumentatio, quia caret argumento seu medio distincto à conclusione, & ad eam inferendam necessario. Erit igitur solùm consequentia formalis, cum antecedens, & consequens sint duæ enunciationes æquipollentes.

Quapropter vt rationem argumentationis habeat, ex quibusdam solùm, eodem modo sensatis, perpensis omnibus circunstantijs colligere debemus vniuersale quoddam experimentum, & asserere omnia eodem modo euénire, nisi ex aliquo accidente impediantur; quia ea, quæ naturaliter eueniunt, eodem modo euenire solent in ijsdem circunstantijs, eò quòd natura est ad vnum determinata.

Nihilominùs inficiandum non est prædictas particulas, aut æquiualentes, necessariò subintelligi, vt consequens vim habeat persuadendi, vt patet ex dictis numero præcedenti; & ne sit nugatio, sufficit quædam diuersitas in expressione, & distinctio quædam rationis inter enunciationes.

Vnde si oporteat inductionem ad syllogismum reuocare, accipienda est pro medio illa singularium multitudo, per prædictas expressa particulas, & cum vtroque extremo in antecedente constituenda, v. g. ista inductio, *Cælum hoc mouetur, & illud, & illud: ergo omne Cælum mouetur*, Sic formam syllogismi induet: *hoc Cælum mouetur, & illud & illud: sed hi sunt omnes Cæli: ergo omne Cælum mouetur.*

24. *Exemplum*, quod Aristoteles vocat παράδειγμα, sumitur hic pro argumentatione, in qua ab exemplo rei gestæ quippiam simile colligitur. Definitur autem *ratiocinatio, in qua ex vno singulari, aut paucis similibus aliud colligimus, ob similitudinem, inter vtraque interuenientem*, vt *Croësus non inuenit fœlicitatem in diuitijs: ergo neque Crassus inueniet.* Item: *Romulus non est passus Remum imperij socium: nec Iulius Pompeium: ergo neque Augustus patietur Antonium imperij socium.* Potest etiam aliquando formari exemplum ex narratione rei fictæ, quasi reuera gestæ, cuiusmodi sunt parabolæ; & illud, quo vsus est Nathan ad Dauid, 2. Reg. 12.

Reducitur autem exemplum ad syllogismum, sumendo similitudinem,

quæ intercedit inter antecedens, & consequens pro medio; v. g. istud exemplum, *Græci amiserunt Imperium: ergo Angli regnum suum amittent*, hoc modo reuocabitur: *quia Græci à Romano Pontifice defecerunt, Imperium amiserunt: sed Angli à Romano quoque Pontifice defecerunt: ergo regnum suum amittent.*

Differt porro exemplum ab inductione, & enthymemate, quòd inductio procedit à partibus ad totum: enthymema verò sicut syllogismus, à toto ad partes: & exemplum ab vna parte ad aliam partem similem, vt patet ex dictis, & docet Aristoteles c. 24. lib. 2. priorum.

QVÆSTIO V.

De Demonstratione, seu de Syllogismo demonstratiuo.

1. IMPOSTERVM explicabimus doctrinam Aristotelis, contentam in duobus libris posteriorum, in quibus agit de syllogismo demonstratiuo, explicans eius naturam, & conditiones, partes, & proprietates, atque effectus: & consequenter obiectũ istorum librorum est syllogismus demonstratiuus.

SECTIO I.

Quid, & quotuplex sit Demonstratio.

HERACLITVS, Cratylus, & Scheptici, cùm nullam omninò scientiam esse contenderent, omnem quoque demonstrationem, per quam scientia comparatur, negauerunt: sed contra eos stat tota schola peripatetica, ipsa communis ratio, & infinita penè demonstrationum exempla, ex omnibus scientijs deprompta. Sunt enim communissima principia, lumine naturali nota, quibus proinde nullus sanæ mentis repugnare potest, modò terminos intelligat, ex quibus euidentissimæ possunt deduci conclusiones, quibus intellectus certissimè, & absque vlla formidine assentiat, v. g *de quolibet verum est dicere quod sit vel non sit. Totum est maius suâ parte. Lineæ omnes rectæ, ductæ à centro ad circumferentiam circuli sunt æquales.* Et alia huiusmodi, quibus intellectus refragari non potest.

Præterea: frustra esset naturale sciendi desiderium, omnibus hominibus inditum, nisi per aliquas euidentes, & certas notitias, si non ex-

pleri, saltem aliquantulum satisfieri possit.

Quis item inficiabitur aliquas esse proprietates cum subiectis necessariò connexas? Aliquos effectus à causis verè dependentes, & cum ipsis semper coniunctos? quorum cognitio nullo modo capacitatem nostri intellectus excedit; ac proinde vt sunt, ita ab ipso cognosci possunt, vt quòd homo sit risibilis, & disciplinæ capax; quòd equus hinniat; ignis adurat, & cœtera, de quibus, certissimâ experientiâ confirmatis, nullâ ratione dubitare nobis licet.

2. Quòd si quis vrgeat omnem nostram cognitionem dependere à sensibus, qui, cùm sæpe fallantur, omnem cognitionis certitudinem remouent: sicut ille, quem sæpe mendacem experti sumus, fidem astruere nullam potest: non denegabimus nostros sæpe deludi sensus; non ita tamen vt quilibet de omnibus, nisi temerè dubitare possit. Quis enim Solem lucere, ridere homines, sentire alia animalia dubitare audeat? His ergo experientiis certis, & infallibilibus nititur demonstratio, non fallacibus, & incertis. Et quamuis singularia intereant, ac corrumpantur, non possunt tamen impedire scientiæ certitudinem, quia non vt singularia sunt, sed vt in aliqua ratione communi ad inuicem conueniunt, à scientiis considerantur, quo modo sunt ingenerabilia & incorruptibilia, quia secundùm essentiam spectantur, quæ inuariabilis, & immutabilis est; vt constat ex dictis q. 6. libri 2. sect. 1.

3. Quid autem sit demonstratio docet Aristoteles hic, lib. 1. c. 2. duas tradens illius definitiones: Prima sic habet: *Demonstratio est syllogismus faciens scire.* Secunda verò sic: *demonstratio est Syllogismus, constans propositionibus veris, primis, immediatis, prioribus, notioribus, causisque conclusionis.* Quasdam alias ibidem conditiones addens, vt quòd sit ex sempiternis, & quòd procedat ex propriis: capite verò 4. quòd sit ex necessariis.

Prima definitio est à causa finali; & conuenit omni demonstrationi, modò *scire* sumatur pro cognitione rei certæ, & euidentis per medium necessarium, siue illud medium sit causa rei, siue non. Dico *rei*, quia semper est causa cognitionis, id est, ratio, propter quam conclusioni assentimur.

Secunda verò definitio est à causa materiali, & soli conuenit demonstrationi à priori, in qua proceditur à causa rei ad effectum. Quamuis autem vnius rei vnica sit essentialis definitio metaphysica, constans scilicet genere, & differentia: tamen quando petitur à causis, vt fit in Logica, multiplex esse potest secundùm multiplex causarum genus. Quâ autem ratione demonstratio intelligi debeat scientiam generare, explicuimus quæstione 1. huius libri, numero 18. Contra secundam verò definitionem multa obiiciuntur, sed ex explicatione singularum eius partium facile dissoluentur, quod præstabimus in sequentibus sectionibus, postquam demonstrationem in suas diuiserimus species.

4. Diuiditur ergo domonstratio ratione sui generis, nempe syllogismi, primò in demonstrationem primæ, secundæ, & tertiæ figuræ. Secundò in negatiuam, & affirmatiuam. Tertiò in vniuersalem, & particularem: de quibus sufficienter actum est q. 1. huius libri. Quamuis enim aliqui negent demonstrationem posse fieri in modis particulariter concludentibus, vt *darij*, & *ferio*; id tamen sine fundamento negant, & contra Aristotelem, qui 1. post. c. 20. admittit demonstrationem particularem, eamque cum vniuersali, cui primas concedit, comparat. Diuiditur quartò in ostensiuam, & in deducentem ad impossibile: de quibus in summulis agitur.

Diuiditur secundò in communi, & absolutè in demonstrationem à priori, & in demonstrationem à posteriori. Demonstratio à priori, vt ipsa denominatio indicat, illa est in qua medium est aliquid prius conclusione, non solùm in cognoscendo, quod commune est omni demonstrationi; sed etiam in essendo, & ex parte ipsarum rerum: vnde aliter vocatur demonstratio *a causa*, demonstratio *cur, quamobrem*, *secundùm naturam*, quia præmissæ continent causam conclusionis, & rationem, saltem remotam, & aliqualem, cur prædicatum conueniat subiecto: vnde potest definiri *syllogismus faciens scire per veram, & propriam rei causam*, qualis est ista, *omne rationale est risibile: omnis homo est rationalis: ergo omnis homo est risibilis*: vbi *rationale* est vera causa risibilitatis, licet fortè non immediata.

Demonstratio à posteriori, quæ aliter vocatur *ab effectu, secundùm nos, à non causa, à signo*, est illa, in qua medium est aliquid posterius conclusione, & dicitur *syllogismus faciens scire per causam cognitionis*: quia vt plurimùm effectus sunt nobis causâ notiores, & ideo à cognitione effectuum, & proprietatum progredimur ad cognitionem causarum, vel rerum, naturâ quidem notiorum, sed non secundùm nos: & ita præmissæ continent causam cognitionis, non verò causam rei ipsius conclusionis, vt in isto syllogismo, *omne risibile est rationale, omnis homo est risibilis: ergo omnis homo est rationalis.* Item *omne animal est substantia: omnis homo est animal: ergo est substantia.*

5. Et huiusmodi demonstrationis diuisio est adæquata, ita vt nulla possit fieri vera demonstratio, quæ non reducatur ad alterum membrum diuisionis: quia medium in omni demonstratione debet esse notius conclusione: vel ergo est notius naturâ tantùm; vel nobis tantùm; vel naturâ, & nobis? Si primum, & tertium, semper erit demonstratio à priori: si secundum, erit à posteriori.

Demonstrationem autem à posteriori, esse veram demonstrationem, asserunt communiter Philosophi, quia datur vera scientia, cuiusmodi est Physica, in qua maior pars demonstrationum est à posteriori, & progrediendo ab effectibus ad causas, vt quòd Cœlum sit corpus naturale, quia possit moueri, & ita de alijs multis. Præterea demonstratio à posteriori est

syllogismus;

ſyllogiſmus, non ſophiſticus, aut probabilis tantùm, ſiue topicus; ergo eſt ſub ſpecie demonſtratiui. Et verò procedit ex præmiſſis neceſſarijs, & certis, cauſiſque concluſionis, non quidem ſecundùm rem, ſed ſecundùm cognitionem, vt dictum eſt.

Et quamuis ſolo ſenſuum beneficio non poſſimus cognoſcere connexionem proprietatis cum ſubiecto tanquam neceſſariam: mediantibus tamen aliquibus ratiocinationibus poſſumus illud aſſequi; ſi aduertamus illam proprietatem, *v. g.* riſibilitatem conuenire homini, non propter aliquid extrinſecum, nec mutari mutatis aliis accidentibus, ſed poſito ſubiecto poni, & eo deſtructo deſtrui: ex hoc enim poſſumus rectè colligere talem paſſionem fluere à natura ſubiecti, ac proinde neceſſariam cum eo habere coniunctionem.

6. Diuiditur tertiò ex Ariſtotele hic, c. 10. in demonſtrationem *propter quid*, græcè, διότι, & in demonſtrationem *quia*, græcè, ὅτι. Demonſtratio *propter quid*, illa eſt, quæ probat paſſionem ineſſe ſubiecto, & ſimul oſtendit, propter quid illi conueniat; ponendo nimirùm in præmiſſis propriam, & adæquatam (vt communiter dicitur) cauſam huiuſmodi paſſionis pro medio. Talis enim cauſa dicitur proprium *propter quid*, paſſionis, quia eſt principium à quo dimanat, & ratio propter quam ſubiecto conuenit: & ideo demonſtratio, in qua adhibetur pro medio, dicitur demonſtratio *propter quid*, vt in hoc ſyllogiſmo *omne diſcurſiuum eſt admiratiuum: omnis homo eſt diſcurſiuus; ergo omnis homo eſt admiratiuus.* Vbi diſcurſiuum eſt cauſa, & *propter quid* admiratiui: & ita oſtenditur non ſolùm conuenire homini; ſed etiam propter quid illi conuenit.

Demonſtratio, *quia*, illa eſt, in qua probatur tantùm paſſionem conuenire ſubiecto, non ponendo propter quid illi conueniat: quaſi diceretur demonſtratio, in qua oſtenditur quia hoc eſt, ſeu quòd hoc eſt, vt *homo eſt riſibilis*, non adducendo cauſam, propter quam eſt riſibilis. Dat iſtud exemplum Ariſtoteles capite citato, *ſtellæ non ſcintillantes ſunt prope nos: planetæ ſunt ſtellæ non ſcintillantes: ergo planetæ ſunt prope nos.* Vbi oſtenditur planetis conuenire eſſe prope nos; ſed non ponitur propter quid hoc eis conueniat: non ſcintillare enim eſt potiùs effectus propinquitatis, quàm cauſa.

7. Tribus autem modis, vt ibidem docet Ariſtoteles, poteſt fieri demonſtratio, *quia* primò quando per effectum adæquatum, & conuertibilem oſtenditur cauſa illius effectus, vt in dato ſyllogiſmo, in quo ex negatione ſcintillationis infertur planetas eſſe prope nos, quæ propinquitas eſt cauſa talis negationis, & ideo ſi ponatur pro medio fiet demonſtratio *propter quid* hoc modo, *ſtellæ quæ ſunt prope nos, non ſcintillant; planetæ ſunt prope nos; ergo non ſcintillant.*

Secundò fit demonſtratio, *quia*, quando pro medio ponitur cauſa remota, non conuertibilis, ſed latiùs patens effectu ad oſtendendum effectum ipſum, vt eſt animal reſpectu reſpirationis. Licet enim omne, quod

respirat, sit animal; non omne tamen animal respirat, sed solum animal habens pulmones: vnde licet sciatur respirationem conuenire boui, non tamen scitur propter quid illi conueniat: quia si propter animal adæquatè illi conueniret, omni animali conueniret: & ideò huiusmodi causa non est secundùm se sufficiens principium talis effectus, aut alicuius, ex quo ille sequatur; sed hoc accipit a differentia, per quam contrahitur, scilicet à pulmonibus in dato exemplo: vnde est causa tantùm remota non reciproca respirationis: proxima verò sunt pulmones.

Hinc fit syllogismos per talem causam procedentes, debere concludere negatiuè, quia, cùm ipsa non conuertatur cum effectu, non potest inferri effectus ex positione talis causæ: vnde rectè fient syllogismi illi in secunda figura: non verò in prima, quia si dicas omne animal respirat, vel nullum animal respirat, falsum dices: poterunt tamen reuocari ad primam iuxta regulas reductionum, vt iste in *camestres*, *omne respirans est animal, nullus lapis est animal, ergo nullus lapis respirat*: reuocatur sic ad celarent *nullum animal est lapis: omne respirans est animal; ergo nullum respirans est lapis*, & per conuersionem simplicem, *ergo nullus lapis est respirans.*

Tertio modo fit demonstratio, *quia*, quando vna scientia est alteri subalternata: quia subalternans scit *propter quid*: subalternata verò *quia*, vt Chirurgia, quæ subalternatur Geometriæ respectu huius propositionis, *vulnera rotunda difficiliùs curantur*, scit *quia*: nouit enim experientiâ hoc ita esse. Geometria verò scit *propter quid* in communi: quia nimirum scit latera circuli magis distare, quæ est causa, & *propter quid* difficiliùs obducatur cicatrix.

8. Hanc autem diuisionem demonstrationis in *quia*, & *propter quid*, esse etiam adæquatam, patet ex eo quòd membra diuidentia se habent contradictoriè, quia in omni demonstratione vel ponitur *propter quid*, conclusionis, vel non ponitur; & ita vel est *propter quid*, vel *quia*. Vtrum autem hæc eadem sit cum diuisione *à priori* & *posteriori*, controuersia esse potest, in qua Complutenses Carmelitæ, & alij dicunt omnem demonstrationem à posteriori, esse demonstrationem *quia*, eò quòd in illa non assignatur *propter quid* passionis; non tamen è conuerso omnem demonstrationem *quia*, esse à posteriori: quia demonstratio per causam remotam, est à priori; continet enim medium, quod prius est conclusione in essendo, vt *animal* prius est respiratione, eiusque causa: & tamen est demonstratio *quia*; non autem *propter quid*, vt ostensum est. Similiter omnis demonstratio *propter quid*, est à priori: sed non omnis à priori, est propter quid, dum fit per huiusmodi causam remotam.

Nihilominùs, si fiat vis in verbo, & attendatur propria rerum natura, non videtur negandum huiusmodi demonstrationem esse *propter quid*. Licet enim animal non sit causa adæquata & reciproca respirationis: est

tamen vera, & propria causa illius, adeò vt oriatur ab ipso, vt contracto per talem differentiam, & vt coniuncto cum talibus circunstatiis: sicut est vera, & propria causa motus progressiui, visus &c. quamuis hæc non reperiantur in omnibus animalibus. Vnde potest concedi vtramque prædictam diuisionem verbis solùm differre, & ambas inter se conuerti.

9. Dices cum Themisto, 1. de demonstratione c. 29. Datur demonstratio, quæ neque est à causa proxima, vel remota, ad effectum: neque ab effectu ad causam, sed ab effectu ad effectum: ergo nulla ex præfatis diuisionibus est adæquata. Probatur antecedens in febri putrida (quæ est causa inæqualitatis pulsus, & immoderati cuiusdam caloris in ægroto) hoc modo: *qui habet pulsum inæqualem, afficitur calore immoderato: sed qui laborat febri putridâ habet pulsum inæqualem: ergo afficitur calore immoderato.* Vbi sunt duo effectus pares, quorum neuter ab alio procedit, quamuis vterque ab eadem causa promanet.

Respondeo negando antecedens: huiusmodi enim syllogismus non est demonstratiuus, quia non habet præmissas *per se*, neque necessarias: no *per se* quidem, eò quòd calor immoderatus non est de definitione pulsus inæqualis, nec viceuersa: & ita non est in primo, vel secundo modo, vt patebit infra; neque etiam in quarto, quia subiectum non est causa attributi. Non sunt etiam necessariæ, quia illi duo effectus non habent inter se connexionem necessariã, ex vi sua, & merito sui cùm possit esse inæqualitas pulsus absque calore immoderato, vt ex cursu, & cõtrà.

Aliæ possunt afferri diuisiones demonstrationis, sed difficultate carent: vt cùm demonstratio *propter quid*, diuiditur in potissimam, quæ communiter censetur esse ea, in qua prima proprietas demonstratur de subiecto per veram causam: & in non potissimam, in qua passio demonstrata, non est prima, aut non demonstratur per causam immediatam. Vt *omne rationale est risibile, omnis homo est rationalis: ergo est risibilis:* quia inter rationale, & risibile mediant duæ priores proprietates, nempe discursiuum, & admiratiuum.

SECTIO II.

De præcognitionibus, ad demonstrationem requisitis.

10. PRAETER errorem Heracliti, & Cratyli, omnem scientiam negantium, de quo numero 1. fuit alius error Platonis, & discipulorum eius, qui licet scientiam admitterent, eam tamen de nouo comparari diffitebantur, sed nobis à natura inditam esse volebant; impeditam tamen à sensibus, & ideò vsu, & exercitio excitandam esse: Vnde doctrinam omnem, & scientiam, reminiscentiam tantùm esse contendebant. Contra quos agit Aristoteles initio huius libri primi, &

ostendit ſcientiam non eſſe nobis ingenitam, ſed potiùs ex præexiſtente quadam cognitione à nobis acquiri per demonſtrationem: & ita iſtud axioma, & celebre pronunciatum initio primi capitis contra illos errores proponit, *omnis doctrina, omniſque diſciplina intellectiua, ex praexiſtente fit cognitione*. Vbi inſinuatur quaſdam eſſe præcognitiones, & præcognita ante demonſtrationem requiſita, de quibus in communi agenus in hac ſectione, poſtquam illud effatum explicuerimus.

Itaque *doctrina*, & *diſciplina*, in hoc differunt, quòd *doctrina* ſignificat cognitionem propria induſtriâ, nullo magiſtro præeunte comparatam: *diſciplina* verò eamdem cognitionem ſignificat à præceptore acceptam: aut vt a præceptore procedit, *doctrina*; vt recipitur in diſcipulo, *diſciplina* nuncupatur, ex Themiſtio, & Philopono.

11. Huiuſmodi cognitionem vocat Ariſtoteles διανοητικὴν, ideſt, intellectiuam, ſimplicem, vel complexam, ex quibuſdam recentioribus: ſi enim fuerit ſimplex apprehenſio, præſupponit ſenſitiuam, quia *nihil eſt in intellectu, quod priùs non fuerit in ſenſu*: ſi autem fuerit iudicatiua, ſupponit apprehenſiuam: & ſi fuerit diſcurſiua, ſupponit iudicatiuam.

Communior interpretatio eſt, hic intelligi ſolam cognitionem diſcurſiuam, quod indicatur ipſo vocabulo, deriuato à διανοία, & τίκω, quod ſignificat *diſcurro*, ſeu viam conficio: vnde idem erit *doctrina Intellectiua*, atque *diſcurſiua*: quod ſatis indicat Ariſtoteles, cùm omnia exempla, quæ pro confirmando iſto axiomate proponit, ſint diſcurſiua, videlicet ſyllogiſmus, inductio, & exemplum. Ac proinde ſenſus illius erit iſte: *omnis ratiocinatio ex antecedenti cognitione promanat*: ſiue illud antecedens ſint duæ præmiſſæ, vt in ſyllogiſmo, ſiue plures, ſiue pauciores, vt in aliis argumentationibus. Vnde illa cognitio quæ antecedit, non debet eſſe neceſſariò diſcurſiua, alioquin daretur proceſſus in infinitum, & ſic omnis ſcientia tolleretur, eò quòd non poſſet concluſio reuocari ad vltima, ſeu prima principia. Quot autem ſint præcognitiones, in communi ſeu cognitiones huiuſmodi antecedentes, & ad diſcurſum neceſſariæ, hic inquirimus: pro quo.

12. Aduertendum eſt, præcognitionem nihil aliud eſſe, quàm notionem habitam ante aliam. Duobus autem modis poteſt vna cognitio aliam præcedere, nimirum per ſe, & per accidens: per accidens quidem, ſi vna ab alia nullo modo dependeat: quomodo per accidens eſt quòd priùs cognouerim Petrum, quàm Paulum. Per ſe autem, quando ea quæ præcedit, iuuat ad aliam habendam: quomodo cognitio quòd homo ſit rationalis, iuuat ad cognoſcendum, hominem eſſe riſibilem.

Hoc prænotato diuiditur in communi prænotio, in prænotionem *quid eſt*, & in prænotionem *quòd eſt*, quaſi diceres, *quid res ſit*, & *quòd res ſit*. Prænotio *quid eſt*, diuiditur in prænotionem *quid nominis*, ideſt, quid ſignificet vocabulum, quo res exprimitur: & in prænotionem

quid rei, ideſt, quæ ſit natura, & eſſentia rei propoſitæ.

Prænotio item *quòd eſt*, in duas ſubdiuiditur, alia dicitur *quòd ſit rei*; alia *quòd ſit principiorum*. Prænotio *quòd ſit rei*, eſt cognitio an res exiſtat, vel exiſtere poſſit. Prænotio *quòd ſit principiorum*, eſt cognitio veritatis eorum, & ita quatuor erunt præcognitiones, ſcilicet nominis, eſſentiæ rei, exiſtentiæ eiuſdem, & veritatis principiorum, quibus innititur probatio, quam de re formamus.

13. Auerroës autem in epitome logices diuiſit præcognitionem in communi in tria membra, videlicet in præparantem, dirigentem, & efficientem. Per præparantem intelligitur cognitio ſenſitiua, quia omnis noſtra cognitio incipit à ſenſibus, vt iam dicebamus, & ideò oportet prius attingere per ſenſus res ipſas, vt inde aperiatur via intellectui ad earum naturam penetrandam.

Prænotio verò dirigens, eſt notitia extremorum alicuius propoſitionis, quam probare intendimus, & quæ dicitur *quæſtio* antequam probetur; *concluſio* verò dum iam probata eſt. v. g. ſi intellectus intendat cognoſcere an homo ſit riſibilis, debet primò ſcire quid hæc vocabula ſignificent; & deinde an vtrumque extremum exiſtat, vel exiſtere poſſit, quia de impoſſibili nullæ demonſtrantur paſſiones: imò ſæpe ſciendum eſt de ipſis quid ſint, vt dicemus. Et ſic huiuſmodi cognitiones dirigunt intellectum vt probè ſciat quid ſit probaturus.

Prænotio efficiens, ſeu agens, eſt cognitio veritatis præmiſſarum alicuius demonſtrationis, vi cuius prænotionis proximè elicitur cognitio concluſionis. Vnde patet quatuor præcognitiones, initio numeratas comprehendi in prænotione dirigente, & efficiente: præparans autem ipſis addi poteſt, tamquam neceſſaria nobis; non verò tanquam pertinens ad intrinſecam rationem demonſtrationis, ſeu ſcientiæ; ſicut neque cognitio nominis.

14. Quod ſpectat ad præcognita, ternario numero ea comprehendit Ariſtoteles, nimirùm ſubiectum, paſſionem, ſiue proprietatem, quæ de ſubiecto demonſtratur, & præmiſſas, ſeu principia, per quæ talis paſſio ſubiecto conuenire oſtenditur; & ita præcognita ſunt res, de quibus habentur prænotiones.

Nec valet quod aſſerit Paulus Venetus, vel debere plura eſſe præcognita, vel pauciores præcognitiones, eò quòd à qualibet forma abſtracta poſſit deduci vnum concretum, atque adeò à qualibet præcognitione vnum præcognitum. Falſum quippe eſt quòd à qualibet forma poſſit fieri vnum concretum materialiter. Nam quantitas eſt vnum figuratum, licet diuerſæ ſint figuræ: calor eſt vnus ſpecie, itemque lux; & tamen diuerſiſſima ſunt corpora calida, & lucida. Et materia prima eſt vnum ſpecie informatum, quamuis innumeræ ſint propemodum ſpecie formæ.

Non eſt tamen negandum præter tria præcognita, iam enumerata, debere adhuc admitti duo alia, ſcilicet medium, & bonitatem figuræ ſyl-

logisticæ: quia medium est causa assentiendi conclusioni; & bonitas consequentiæ est accommodata illius dispositio: sed hæc cognoscuntur in ipso demonstrationis progressu: Aristoteles autem ea tantùm numerauit, quæ antequam fiat demonstratio, præcognosci debent, aut quæ satis notum erat præcognita esse, vel præcognitiones. Et quamuis, signa, copulæ, & alia quæ demonstrationem ingrediuntur, præcognosci debeant; non assignantur tamen vt præcognita distincta, quia non sunt propriè partes integrantes, sed partium vincula, & modi: sufficienterque in prænotione principiorum comprehenduntur.

15. Descendendo autem ad prænotiones in particulari, dicendum est primò, præcognoscendum esse *quid nominis* de subiecto, passione, & medio. Ratio est euidens, quia nullus potest instituere, aut intelligere demonstrationem, si nesciat vim, & significationem vocabulorum, quibus hæc tria exprimuntur.

Dicendum est secundò, præcognoscendum esse de subiecto, passione, & medio, quòd sint, hoc est, possibilia sint. Ratio est, quia, cùm in præmissis passio prædicetur de medio, vel medium de passione, & de subiecto, non possumus verè, & certò cognoscere vnum esse in alio, nisi præcognoscamus eorum existentiam, saltem possibilem. Non enim minùs absurdum est velle demonstrare passionem possibilem, per medium impossibile, quàm de subiecto impossibili.

Non est tamen necesse, per se loquendo, quòd actu existant, aut exstiterint, vel existere debeant tempore à natura statuto; quia scientia est de obiecto perpetuo, & necessario: actualis autem existentia nulli creaturæ necessariò conuenit; ac proinde non est necessariò requisita, vt de subiecto scientia habeatur. Deinde quamuis nulla vnquam rosa futura esset, eandem semper cognitionem, & definitionem haberemus de ipsa vt patet: definitiones autem sunt principia scientiarum.

Dixi *per se loquendo*, quia ex imperfecto modo nostro intelligendi, qui dependet à sensibus, non potest scientia comparari proprio marte, nisi subiectum existat, aut eius species remaneant.

16. Dicendum est tertiò, præcognoscendum esse de subiecto *quid rei*: non totaliter quidem semper, sed saltem sub ea ratione, quâ concipitur passio ei conuenire. Prima pars patet in demonstratione potissima, in qua passio demonstratur de subiecto per quidditatiuam subiecti definitionem, vt in ista *omne animal rationale est discursiuum: omnis homo est animal rationale: ergo omnis homo est discursiuus*. Nam in minori habetur cognitio quidditatiua subiecti, nempe hominis, Ratio est: quia non possemus cognoscere attributum illi conuenire, nisi eius naturam cognosceremus, vt per se constat.

Secunda pars, quòd non sit necessaria cognitio totalis, patet primò in demonstratione à posteriori, in qua demonstratur essentia subiecti per propriam passionem, vt in ista, *omne risibile est animal rationale: omnis*

homo est risibilis: ergo omnis homo est animal rationale. Id autem quod demonstratur, non supponitur præcognitum. Patet etiam in demonstratione *propter quid*, vt cùm astrologi demonstrant eclipsim Lunæ prouenientem ex interpositione terræ inter solem, & Lunam, etiam si ignorent naturam Lunæ, quæ ad physicam considerationem spectat. Vnde tunc sufficit cognoscere dependentiam effectus à causa, absque eo quòd essentia subiecti cognoscatur. Denique sæpe fit demonstratio *propter quid* secundum partem tantùm essentiæ subiecti, vt dum per animam demonstramus hominem esse discursiuum; per materiam esse quantum &c.

17. Dicendum est quartò, præcognoscendum esse de passione *quid rei* itemque de medio. Ratio est, quia passio prædicatur in præmissis de medio, vel medium de passione. Non potest autem cognosci quòd passio conueniat medio, nisi natura vtriusque prespecta sit, quia alioquin semper aderit suspicio ne aliqua subsit repugnantia inter illa.

Deinde: præmissæ debent iudicari veræ alioquin non possent ducere nos in cognitionem veritatis, ipsius conclusionis: non possunt autem iudicari veræ, nisi sciamus terminos sibi non repugnare: neque istud perspicuum esse potest, nisi eorum quidditas nota sit.

Tertiò: sæpe medium demonstrationis est definitio passionis vt in isto syllogismo: *omne animal habens facultatem ridendi, est risibile sed omni homo est animal habens facultatem ridendi ergo omnis homo est risibilis.* Facultas enim ridendi est definitio quidditatiua risibilitatis, quæ haberi non potest, quin habeatur cognitio naturæ definiti.

Dices: cognitio *quid rei*, ipsius passionis habetur in conclusione: est enim id, quod quæritur: ergo ante conclusionem non debet præcognosci.

Respondeo passionem cognosci in conclusione quoad connexionem eius cum subiecto: in præmissis autem, vel ante, ipsam cognosci in esse rei. Nam vt benè ait Caietanus hic, passio sumi potest dupliciter; primò vt res quædam est: secundò vt passio est, seu proprietas. Ante conclusionem cognoscitur vt res est, non autem vt passio est, quia non cognoscitur inesse proprio subiecto, sed tantùm in medio: nisi passio illa concludatur de subiecto mediato, & inadæquato, vt risibilitas de Petro: quia tunc supponitur antea probata de suo subiecto adæquato, nempe de homine; ac proinde cognita vt propria hominis passio. Alio igitur modo cognoscitur ante demonstrationem, alio in conclusione: ante enim cognoscitur per definitionem; in demonstratione verò per propriam causam.

18. Dicendũ est quintò, præcognoscendũ esse de principiis quòd sint vera. Est autem sermo de principiis cõplexis, vt patet, quæ sunt ipsæ præmissæ vel quibus præmissæ innituntur, vt sunt axiomata, & effata, siue cõmunia, vt *quodlibet est vel non est*: siue alicuius sciẽtiæ propria, *vt natura*

eſt principium motus & quietis. Ratio eſt euidens, quia ex falſis principiis non poteſt per ſe colligi verum: at concluſio demonſtrationis eſt vera: ergo cùm intellectus illi aſſentiatur propter præmiſſas, oportet vt priùs cognoſcat præmiſſas eſſe veras: & ſi ipſæ præmiſſæ innitantur prioribus principiis, eorum cognitio debet ſaltem implicitè præſupponi, quatenus includuntur in terminis principiorum. Vt quis enim oſtendat hominem eſſe riſibilem, ſi aſſumat hoc principium, *homo eſt rationalis,* ita illud ſcire debet, vt teneat ipſum non poſſe ſimul eſſe, & non eſſe rationalem: item vel eſſe, vel non eſſe rationalem.

Dicendum eſt ſextò, debere cognoſci bonitatem conſequentiæ ante ipſum conſequentis aſſenſum; quando nimirum aſſentimur concluſioni propter præmiſſas. Siue enim iudicium conſequentiæ dicatur diſtinctum eſſe à iudicio conſequentis, ſiue non: quod ſuprà fuit nobis problematicum: ſemper iudicium conſequentiæ poterit dici vnum, præcognitum. Si enim ſint iudicia diſtincta, cùm aſſentiamur concluſioni propter præmiſſas, ſeu propter formam ſyllogiſticam, iudicium conſequentiæ debet ſaltem prioritate naturæ præcedere iudicium conſequentis. Si autem diſtincta non ſint, quædam interueniet prioritas virtualis, vt tetigimus q. 1. huius libri, num. 17. ſecundùm quam poterimus diſtinguere præcognitionem ab ipſa ſcientia, quatenus circa diuerſa obiecta verſabitur. Nam prout verſabitur circa formam ſyllogiſticam, dicetur præcognitio: vt verſabitur circa connexionem extremorum concluſionis, dicetur ſcientia actualis.

19. Summa omnium, quæ in iſta ſectione diximus, hæc eſt. Duæ præcognitiones ab Ariſtotele aſſignatæ ſunt, nempe *quòd eſt*, & *quid eſt*. *Quod eſt*, id eſt, verum, vel poſſibile: verum de complexis; poſſibile de incomplexis. *Quid eſt*, hoc eſt, quid ſignificet vocabulum, vel quid res ſit. Tria item numerauit Ariſtoteles præcognita, ante ingreſſum demonſtrationis neceſſaria, ſubiectum, paſſionem, & principia. De ſubiecto præcognoſcendum docet *quid nominis, & quod eſt*. De paſſione *quid nominis*: de principijs quòd vera ſint: id eſt perpetuò, inuariabiliter, & neceſſariò vera, alioquin concluſiones illatæ, non eſſent neceſſariæ.

Numerauit igitur Ariſtoteles tantùm præcognitiones, & præcognita neceſſaria ante demonſtracionem *propter quid*, eamque vocalem. Dico *vocalem*, quia in eis numerauit vocabuli notitiam, quæ ad mentalem demonſtrationem inutilis eſt. Dico *propter quid*, quia eam ſolam c. 2. definiuit.

SECTIO

SECTIO III.

Quædam Difficultates, ex præcedentibus ortæ explicantur.

20. PRIMA difficultas naſcitur ex hoc quòd diximus debere præcognoſci de ſubiecto quòd ſit : & quæſtio eſt vtrum aliqua ſcientia poſſit demonſtrare exiſtentiam ſui ſubiecti, ſeu obiecti, actualem, vel poſſibilem : an verò debeat illam præſupponere : pro cuius ſolutione.

Reſpondeo primò, quamlibet ſcientiam poſſe demonſtrare exiſtentiam actualem ſui ſubiecti inadæquati, & partialis. Hoc patet primò ex Ariſtotele, qui capite 1. huius operis probat demonſtrationem eſſe, quæ eſt obiectum partiale Logicæ. Item Mataphyſicæ lib. 12. Deum eſſe demonſtrat, quod idem præſtant Theologi 1. parte q. 2. primo etiam Phyſ. oſtendit materiam primam dari, ex tranſmutatione.

Secundò : dantur ſæpe ſigna euidentia actualis exiſtentiæ alicuius obiecti partialis, *v. g.* Cœli, vt quantitas, motus, influxus, quæ actualem illius exiſtentiam manifeſtiſſimè probant : ac proinde per ea, tamquam per medium poterit demonſtratio à poſteriori formari de exiſtentia Cœli : quia licet ex libera Dei voluntate poſſit exiſtentiam amittere, non tamen per vllam cauſam creatam, ſicut nec anima rationalis nec Angeli, &c. Et ideo phyſicè, & ex hypotheſi de ipſis poteſt exiſtentia actualis demonſtrari.

21. Reſpondeo ſecundò nullam ſcientiam poſſe demonſtrare à priori ſuum ſubiectum totale, & adæquatum exiſtere, ſiue actu, ſiue poſſibiliter. Ratio eſt primò, quia omnis demonſtratio cuiuſuis ſcientiæ, debet verſari circa obiectum talis ſcientiæ, alioquin non pertineret ad illam; ergo debet ſupponere huiuſmodi obiectum; non autem eius exiſtentiam demonſtrare.

Secundò : omnis ſcientia debet intendere cognitionem proprietatum ſui ſubiecti per cauſas, vel per effectus talis ſubiecti : ſi per cauſas ; ergo ſupponitur ſubiectum eſſe ; quia illud cuius dantur cauſæ, debet exiſtere. Si per effectus : ergo debet quoque ſupponi ſubiectum eſſe, quia cauſa, cuius effectus exiſtunt, debet exiſtere actu, vel poſſibiliter.

Dixi, *demonſtratione à priori* : quia poſſunt eſſe aliqui effectus ſenſibiles, nobis notiores ipſo ſubiecto : ac proinde per eos poterit adæquatum ſubiectum demonſtrari à poſteriori : quia demonſtrationes præſupponent quidem ipſum eſſe in ſe, & à priori ; ſed tamen non ita clarè cognitum, ac effectus illos ſenſibiles. Nihilominus vt pluri-

mùm nihil magis est notum in qualibet scientia, quàm proprium subjectum esse, ac proinde quæcumque probationes afferri possunt de illius existentia, videntur inutiles. Dicunt etiam aliqui, in illis demonstrationibus factis à posteriori de existentia subiecti, non tam concludi existentiam de subiecto, quàm vnionem causæ cum effectu, aut definitionis cum re definita; vt cùm concludimus hominem esse animal rationale, quia est risibilis, non concludimus hominem existere, sed definitionem, scilicet ***animal rationale***, de ipso: quæ conuenit illi, siue existat, siue non.

Dici denique potest cum Caietano 1. p. q. 2. art. 3. initio, non esse inconueniens scientiam aliquam probare suum subiectum esse, non quidem per se, & ex simpliciter propriis, sed per accidens: quomodo Theologia probat Deum esse dupliciter per accidens: primum accidens est imperfecta participatio luminis diuini, ex cuius defectu, nobis non constat statim Deum esse: secundum est conditio medij, quod est extraneum, & appropriatum, non verò proprium: quia scilicet hoc probat per nota lumine naturali, quæ nobis notiora sunt, quàm Dei esse.

22. Secunda difficultas nascitur ex eo quòd diximus præcognoscendum esse de subiecto ***quid rei***: & quæritur vtrum aliqua scientia tradat, & explicet definitionem essentialem, & quidditatiuam sui subiecti: an verò illam debeat supponere.

Aliqui recentiores negant vllam scientiam tradere posse quidditatiuam definitionem sui subiecti totalis, eos erroris arguit Sotus hic, q. vnicâ, circa tertium argumentum, notabili secundo: & contrarium probat primo ex Aristotele, qui definitionem essentialem demonstrationis, quæ est subiectum horum librorum hic tradit, & explicat. Definit etiam enunciationem in libris de interpretatione, in prioribus analyticis syllogismum, animam in libris de anima: hæc autem omnia sunt obiectum tractatus in quo definiuntur.

Accedit ratio, quia quælibet scientia intendit cognoscere obiectum suum, & eius naturam manifestare: hoc autem maximè fit per definitionem quidditatiuam: & consequenter ad vnamquamque scientiam spectat definire proprium subiectum, eo modo, quo potest difiniri: siue sermo sit de subiecto totali, siue partiali.

Dices: Aristoteles 1. post. textu 2. asserit scientiam omnem supponere ***quid est*** sui subiecti, vt eum interpretatur diuus Thomas 6. Metap. lect. 1. litterâ ***b.*** in fine sic dicens: ***qualibet scientia particularis supponit de subiecto suo quia est, & quid est vt dicitur in primo posteriorum.*** Si autem scientia traderet definitionem essentialem sui subiecti, non supponeret eam, vt constat.

Respondeo cum Soto sensum Aristotelis & diui Thomæ esse, nullam scientiam particularem demonstrare quidditatiuam definitionem sui subjecti, saltem à priori. Et iste sensus patet ex Aristotele citato loco Meta-

physicæ, vbi ait, *ipsius quid est, nulla est demonstratio*. Et 1. Topic. c. 2. ait nullam scientiam demonstrare sua principia, inter quæ præcipuum est definitio subiecti, vnde eam vocat omnis demonstrationis caput, & principium in 1. de anima. c. 1. textu 11.

23. Et hinc sumitur ratio, cur non possit demonstrari à priori, quia scilicet definitio quidditatiua est primum prædicatum rei, cùm primas partes essentiæ contineat, quas nihil intrinsecum præcedit; imò in eis cœtera omnia fundantur, ab iisque dependent: & ita non habent causam priorem intrinsecam, per quam probentur à priori.

Addunt alij rationem hanc, quia vt definitio apprimè demonstretur, debet resolui ad summos gradus, & radices primas quidditatis, vt in quo entis gradu res constituta sit, appareat. Hoc autem Metaphysicæ proprium est, quæ de ente, vt ens est, agit: cœterarum enim scientiarum consideratio ad certum genus entis limitata est. Et hæc quidem ratio vera est de exactissima, & perfectissima cognitione: sed in scientiis particularibus non exigitur perfectior, aut exactior definitionis subiecti cognitio quàm quæ in suo genere, & intra proprios limites haberi potest.

Cœterùm, quando dicimus quidditatiuam definitionem subiecti non posse à propria scientia demonstrari à priori, debet hoc intelligi de definitione, quæ non solùm totam rei quidditatem explicat, sed etiam totaliter, & adæquatè, hoc est, secundùm omnem illius compositionem physicam & metaphysicam; & secundùm dependentiam, quam ad diuersas causas habere potest. Etenim, si res aliqua plures habeat essentiales definitiones, poterit vna per aliam demonstrari: quomodò Aristoteles 2. de anima, c. 2. duas tradit animæ definitiones, & vnam demonstrat per aliam, etiam à priori, vt ibi ostendemus. Nam causæ possunt esse sibi inuicem causæ, vt dicemus in physicis, & quæ est prima in suo genere, potest esse posterior, & causari ab alia in alio genere, vt forma causatur à materia, & materia suo modo à forma. Vnde pari ratione, quamuis definitio, quæ est principium in genere physico, non possit in eodem genere demonstrari per principium, seu medium prius: potest tamen demonstrari per medium prius in genere metaphysico aut vice versa.

24. Tertia difficultas est, vtrum assensus præmissarum sint simul, & in eodem instanti cum assensu conclusionis: & huic occasionem dedit Aristoteles hoc 1. libro post. cap. 1. dum dixit maiorem propositionem priùs cognosci, quàm conclusionem: minorem verò simul cum ipsa conclusione: quando videlicet debitus ordo seruatur, vt exigit ratio discursus, nec minor ponitur maioris loco.

Rationem autem huius asserti Aristotelici aiunt multi hanc esse, quia intellectus non potest simul habere plures actus circa res diuersas: assensum autem maioris esse diuersum ab assensu conclusionis, & circa obiectum diuersum. Sed hæc ratio pugnat etiam contra simultatem assensus minoris, & conclusionis, quam tamen Aristoteles concedit.

Alij dicunt maiorem esse causam remotam conclusionis, minorem verò proximam. Nam eadem maior multis potest inseruire conclusionibus iuxta diuersitatem minorum, vt ista, *omne animal est sensibile*, potest inferre has conclusiones, *ergo equus, leo, Petrus est sensibilis.* At si semel ponatur minor, vna tantum conclusio poterit colligi, vt positâ hac minori, *sed omnis equus est animal*, potest solùm hæc inferri conclusio, *ergo omnis equus est sensibilis.* Cum igitur non sit opus causam remotam existere dum producitur effectus, sed tantùm proximam: non erit necesse maiorem existere dum infertur conclusio, sed poterit eam præcedere, sicut auus nepotem.

25. Nihilominùs, quamuis possimus assentiri maiori ante minorem, & conclusionem, quia maior non dependet à minori, neque à conclusione: tamen in ipso demonstrationis progressu oportet maiorem, & minorem simul influere in conclusionem, tanquam causas eius partiales, ac proinde oportet vt vtraque simul existat dum infertur conclusio, sub ea ratione, quâ in illam influunt. Sequitur enim conclusio vi formæ, & propter connexionem vtriusque extremi cum medio: quæ connexio, neque in maiori sola, neque in sola minori subsistit: & ideò neutra seorsim est causa adæquata conclusionis, sed simul sumptæ.

Quapropter, si Aristoteles ibi loquatur de ordine inter cognitiones maioris, minoris, & conclusionis (textus enim obscurissimus est, nec facile, quid velit, iudicari potest) dicendum puto, ipsum tantùm velle minorem necessariò cognosci simul cum conclusione: maiorem verò posse cognosci ante conclusionem, quamuis hoc non sit necessarium. Intellectus enim cognoscendo maiorem non adigitur, etiam in ipso demonstrationis progressu, ad eliciendam cognitionem minoris; neque consequenter conclusionis: at subsumendo minorem sub maiori; cùm conclusio necessariò sequatur ex positione præmissarum, vt constat ex definitione syllogismi, statim compellitur, per se loquendo, ad eliciendum conclusionis assensum, vt q. 1. sect. 7. ostensum est. Ideoque rectè dicitur cognitionem minoris, & conclusionis esse simul.

26. Verùm adhuc remanet difficultas, quâ ratione hoc intelligi debeat, cùm plures actus non possint elici ab intellectu in eodem instanti, & cùm iam assensus maioris transierit, quando formatur conclusio. Ad hoc breuiter Respondeo plures actus posse esse simul in intellectu, quando sunt sibi subordinati, & non versantur circa diuersa, vt diuersæ: assensus autem conclusionis, & præmissarum sic se habent, cùm ordinentur ad vnum discursum constituendum; & assensus conclusionis inferatur ex assensu præmissarum. Ita multi, etiam ex Thomistis, vt Mailhatus. Quòd si assensus maioris iam fluxerit, repetitur in assensu conclusionis, vt diximus q. 1. numero 39.

Potest etiam dici, nos eodem actu assentiri conclusioni, & præmissis, ac proinde cognitionem præmissarum, & conclusionis esse simul: nec

opus esse, vt repetantur assensus formales præmissarum, sed solum eorum obiecta, ex quibus tanquam ex ratione formali, seu obiecto *quo*, & ex ratione obiectiua conclusionis formatur vnum totale obiectum *quod* intellectus, & ita vnico actu attingitur, vt q. 1. num. 43. & multoties ibidem explicuimus.

SECTIO IV.

De conditionibus necessarijs ad præmissas demonstrationis.

27. ENVMERAVIMVS supra, numero 3. conditiones necessarias præmissarum demonstrationis: de iis nunc specialiter, & sigillatim agendum restat. Prima itaque conditio est, quòd sint veræ. Ratio est quia propter præmissas assentimur conclusioni tanquam veræ: si autem falsæ essent, non possent esse causa veritatis conclusionis; nec intellectus assentiretur connexioni materiali extremorum conclusionis tanquam dependenti à præmissis ratione materiæ, si materia ipsa præmissarum esset falsa. Vnde quando dicitur 2. prior. c. 2. ex falso sequi aliquando verum, sermo est de consecutione veri ex falso ratione formæ syllogisticæ, non verò ratione materiæ, & consequentis, cuius veritas attendenda est in demonstratione, & non tantùm veritas, seu bonitas consequentiæ.

Secunda conditio est, vt sint necessariæ: alioquin syllogismus demonstratiuus non differret a topico, aut sophisticò. Deinde scientia non potest esse certa, & infallibilis, nisi sit de obiecto necessario: si autem præmissæ non essent necessariæ, non posset ex illis inferri necessitas conclusionis, quæ obiectum scientiæ continet. Pro intelligentia verò huius conditionis.

Repetendum memoriâ est, duplex esse necessarij genus: aliud est simpliciter, & absolutè necessarium, quod ex sua natura tale est, vt aliter esse non possit, vt hominem esse animal rationale. Aliud est necessarium ex hypothesi tantum, quod ex natura sua potest esse, vel non esse tale: positâ tamen aliquâ conditione fit necessarium: vt paries potest esse vel non esse albus: sed posito quòd albus sit, necessariò est disgregatiuus visus.

28. Necessarium primi generis triplicem potest subire differentiam. Vel enim ita necessarium est, vt impossibile sit illud aliter se habere, vt hominem esse animal rationale. Vel solum necessarium est, habita ratione causarum naturalium, quia nulla potest illud mutare, quamuis à Deo possit destrui, vt Angelus, anima rationalis, cœli; connexio item pro-

prietatum cum essentia, vt risibilitatis cum homine. Vel denique necessitatem habet vt plurimùm, quia dependet à causis naturalibus, à quibus habet vt non possit non esse ex se, licet aliquando possit impediri, vt quòd æstate non vigeat calor, hyeme frigus, pluuiæ &c.

Ad demonstrationem itaque requiritur, & sufficit quæuis necessitas ex prædictis. Nam Aristoteles cap. 24. primi post. expressè asserit sufficere necessitatem tertio modo ex enumeratis, quæ omnium imperfectissima est. Et verò quod vt plurimum euenit, necessarium reputatur, saltem necessitate morali. Non enim demonstratur effectum semper euenire, sed tantùm prout substat virtuti, aut modo operandi causarum, qui nullatenus ex se deficere potest. Necessarium verò ex hypothesi, absque dubio sufficit, quia præmissæ, quæ hoc modo procedunt, non possunt vt sic, aliter se habere; ac poinde conclusionem inferunt necessariam, & infallibilem.

29. Tertia conditio exigit, vt præmissæ sint de prædicato vniuerso: illud autem sic explicat Aristoteles c. 4. huius lib. 1. post. text. 11. *Vniuersaliter autem illud competere dico, quod de omni dicitur, & per se, & secundùm quòd ipsum.* Tria ergo requiruntur ad hoc vt prædicatum sit vniuersale: primum, vt dicatur de omni, seu vt conueniat subiecto, & omnibus sub tali subiecto contentis, vt *homo est animal omnis homo est sensitiuus.* Ad quod reuocantur propositiones illæ, quæ fiunt de Deo, vt *Deus est bonus*; *Deus est iustus*: sunt enim virtualiter vniuersales, seu de omni, quia si (quod impossibile est) plures essent Dij, omnibus hæc attributa conuenirent. Idemque dicendum est de Angelis, si non multiplicentur numero in sua specie. Propositiones enim, quæ fiunt de ipsis, licet ex illa suppositione sint singulares, æquiualent vniuersalibus, quia essentiales sunt, & si plura darentur indiuidua eiusdem speciei, essent de prædicato vniuerso, & communi: quia quando aliquid demonstratur à priori de aliquo singulari, de eo demonstratur inquantum participat naturam speciei, & non vt singulare est; quamuis demonstratione à posteriori seu experimentali, hoc possit fieri, vt de Petro possumus demonstrare, quòd sit disciplinæ capax, hoc modo, *quisquis assequitur notitiam Grammaticæ, est disciplinæ capax: Petrus assequitur notitiam Grammaticæ: ergo Petrus est capax disciplinæ.*

30. Secundò requiritur ad prædicatum vniuersum, vt dicatur *per se*: pro cuius intelligentia aduertendum est hunc terminum *per se*, multas habere acceptiones: primò enim significat idē, ac *præcisè & formaliter*, vt cùm dicimus animal per se non esse rationale: hoc est, quatenus est animal, præcisum, & abstractum à differentijs. Secundò significat oppositum huius termini, *per aliud*: & sic dicitur quantitas extensa per se: substantia autem per quantitatem: & superficies dicitur alba per se, & paries albus per superficiem. Tertiò significat modum quemdam prædicationis, quo res aliqua de altera dicitur per se, hoc est, non per acci-

dens. Et in hoc vltimo ſenſu ſumitur hoc loco.

Quatuor autem aſſignantur modi dicendi *per ſe.* Primus eſt quando prædicatum dicitur eſſentialiter de ſubiecto, ſiue vt tota illius definitio abſoluta, ſiue tantùm vt pars, formaliter, aut virtualiter in definitione contenta. Et ita iſtæ propoſitiones ſunt per ſe in primo modo, *homo eſt animal rationale: homo eſt ſubſtantia, eſt ens, eſt rationalis, eſt corpus &c.* Ad quem modum reducuntur propoſitiones, in quibus prædicatum dicitur eſſentialiter de ſubiecto in obliquo, vt *homo conſtat corpore, & animâ rationali, ſenſu, & ratione*; aliæque ſimiles. Addunt alij eas, in quibus vna pars ponitur in definitione ſui complexi, *vt homo albus eſt homo.* Sed de hoc à nobis diſputatum eſt lib. 5. q. 2. à numero 23. Reijciuntur autem ab iſto modo propoſitiones, in quibus differentia ſubalterna de inferiori, & genus de differentia prædicatur, quia vnum non eſt de formali, & primario alterius conceptu.

31. Secundus modus dicendi per ſe, eſt, quando proprietas ſpecifica, vel generica, vel tranſcendens dicitur de ſuo ſubiecto, vt *homo eſt riſibilis, eſt ſenſitiuus, eſt bonus*; ſumendo bonitatem vt eſt proprietas entis. Et huius generis ſunt propoſitiones illæ, in quibus ſubiectum ponitur in eſſentiali definitione prædicati, vt in iſta, *riſibile eſt homo aptus ad ridendum*: vel *riſibilitas eſt ridendi facultas in homine.* Quod tamen intelligi non debet de eo quod ponitur in definitione vt pars, per ſe conſtituens, & definiens, quia hoc ad primum modum ſpectat: ſed de eo, quod ponitur vt additamentum, vel vt terminus. Et ſic homo eſt extra eſſentiam riſibilis formaliter ſumpti, ſolumque ponitur in definitione illius ad explicandam relationem tranſcendentalem, quam riſibilitas dicit ad ipſum.

Debet item intelligi de eo, quod ponitur in definitione prædicati, tanquam ſubiectum illius determinatum, & adæquatum. Vnde iſtæ propoſitiones non pertinent ad iſtum modum, *numerus eſt par: linea eſt curua: oratio eſt vera*: quia numero &c poteſt conuenire oppoſitum: benè autem ſi fiant diſiunctiuæ hoc modo, *numerus eſt par, vel impar: oratio eſt vera, vel falſa &c.*

Debet denique intelligi de eo ſubiecto, quod habet neceſſariam connexionem cum prædicato, ad excludenda accidentia communia, in quorum definitione licet ponatur ſubiectum: tamen non faciunt propoſitionem per ſe iſto ſecundo modo, quia per accidens & contingenter inſunt.

32. Tertius modus eſt, in quo exiſtentia prædicatur de ſubſtantia, vt *Petrus eſt, Petrus exiſtit.* Intelligitur autem exiſtentia per ſe, & in ſe, non in alio, hoc eſt exiſtentia independens, quæ ſubſiſtentia dicitur, ſolique conuenit ſubſtantiæ: vnde iſta non eſt per ſe, *albedo exiſtit.* Et hic modus potiùs dicitur modus per ſe exiſtendi, vel eſſendi, quàm prædicandi, licet ſecundariò poſſit dici modus prædicandi.

Quartus modus, qui dicitur propriè modus per se causandi, est quando effectus dicitur de causa illa, à qua per se proficiscitur: seu quando subiectum continet, & exprimit causam per se prædicati, vt in istis propositionibus, *pictor pingit: musicus canit; iugulatus interijt:* quæ valde ab istis differunt, *pictor canit; musicus pingit.* Per accidens enim est respectu cantus, quòd ille qui canit, sit pictor; & sic de alijs. Quamuis autem illæ propositiones sint accidentariæ, si consideretur modus prædicandi; tamen in ratione causalitatis, sunt per se. Vnde Aristoteles rectè dixit, ea solùm dici per se in ratione prædicationis, quæ iuxta primum, & secundum modum dicuntur: quia alij duo sunt quidem per se, sed alter in ratione essendi per se, alter in ratione per se causandi.

Aristoteles autem 5. Metaphysicæ c. 7. tres assignat modos per accidens, quorum primus est quando aliquod accidens commune dicitur de aliquo subiecto, vt *homo est albus.* Et hic opponitur duobus primis modis per se. Secundus est quando viceuersa subiectum dicitur de accidente, vt *album est homo.* Tertius denique, quando accidens enunciatur de accidente, seu quando prædicatum, & subiectum ita se habent, vt vnum non sit causa alterius, vt *musicus est albus: dum Petrus studet, pluit.* Additur quartus, in quo existentia prædicatur de accidente, vt *albedo est.*

33. Vltimum quod requiritur ad prædicatum vniuersum, est, vt prædicatum dicatur de subiecto *secundùm quod ipsum*, hoc est, quatenus tale est reduplicatiuè, adeò vt reciprocari debeat cum illo, atque conuerti, & ita illi esse proprium, non commune, vt D. Thomas, Caietatanus, Albertus magnus, alijque sentiunt contra Sotum hic q. vnicâ, vbi vult idem esse, prædicatum conuenire subiecto vniuersaliter, & secundùm quod ipsum: ac illi conuenire per se primò, & immediatè: ita vt hæc propositio, *homo est animal*, sit de prædicato vniuerso.

Verùm Aristoteles expressè hic asserit, terminum *secundùm quod ipsum*, aliquid addere supra alios duos *de omni*, & *per se*: nimirum quod prædicatum subiecto conueniat vt subiectum tale est formaliter: animal autem non conuenit homini vt talis est simpliciter, quia conuenit alijs, vt equo, boui: vnde quod conuenit rei vt talis est, debet illi esse proprium, cuiusmodi est tota definitio, vel differentia, vel propria passio.

34. Ex his potest satis colligi non esse opus omnem demonstrationem esse de prædicato vniuerso. Nam in primis multæ sunt, in quibus prædicatum non reciprocatur cum subiecto, vt in ista, *omne viuens est substantia: omnis homo est viuens: ergo omnis homo est substantia.* Vnde Aristoteles, quando contrarium asserit, loquitur de accuratissima demonstratione, in qua prima passio demonstratur de subiecto per propriam definitionem, vt est ista, *omne animal rationale est intellectiuum; omnis homo est animal rationale: ergo omnis homo est intellectiuus.*

Multæ

Multæ præterea ſunt, in quibus præmiſſæ non ſunt per ſe vllo ex quatuor modis aſſignatis, vt quæ fiunt a poſteriori, qualis iſta eſt: *omne riſibile eſt rationale: Petrus eſt riſibilis: ergo Petrus eſt rationalis.* In demonſtrationibus verò à priori, & *propter quid* ſæpe præmiſſæ ſunt per ſe in primo modo: ſæpe in ſecundo, ſæpe in quarto. Vt in iſta, *omne calidum natum eſt calefacere: omnis ignis eſt calidus: ergo omnis ignis natus eſt calefacere.* Omnes ſunt in quarto modo. In iſta verò, *omne animal, diſciplinæ capax, eſt riſibile: omnis homo eſt animal, diſciplinæ capax: ergo omnis homo eſt riſibilis.* Omnes ſunt in ſecundo. Similiter in iſta omnes ſunt in primo, *omne animal eſt ſubſtantia: omnis homo eſt animal: ergo omnis homo eſt ſubſtantia.* Denique in iſta reperiuntur tres modi *per ſe*, *omne animal rationale eſt capax diſciplinæ: omnis homo eſt animal rationale: ergo omnis homo eſt capax diſciplinæ.* Nam maior eſt in ſecundo, & etiam in quarto, quia continet cauſam prædicati: minor eſt in primo, quia prædicatum eſt tota definitio ſubiecti: & concluſio eſt in ſecundo, quia in ea prædicatum eſt proprietas ſubiecti.

Tres itaque modi *per ſe*, primus, ſecundus, & quartus, erunt apti ad demonſtrationem quia faciunt propoſitiones neceſſarias: magis autem primus, & ſecundus, quàm quartus, eò quòd effectus poſſunt prodire à multis cauſis. Tertius verò non eſt adeò aptus in creatis, quia exiſtentia eſt contingens cuilibet creaturæ.

35. Quarta, quinta, ſexta, & ſeptima conditio, neceſſaria ad præmiſſas demonſtrationis, eſt vt ſint primæ, immediatæ, indemonſtrabiles, & per ſe notæ. Hæc autem omnia idem ſunt apud Ariſtotelem. Eadem enim propoſitio dicitur prima, quia non habet priorem, quâ demonſtretur: immediata, quia caret medio, per quod probetur: indemonſtrabilis, quia non poteſt demonſtrari: & per ſe nota, quia probatione non eget.

Poteſt autem aliqua propoſitio dici immediata &c tribus modis, primo ita vt careat medio à priori, non à poſteriori: ſecundo à poſteriori, non à priori: tertio, & à priori, & à poſteriori. Primo modo ſe habet iſta, *homo eſt rationalis*, quæ demonſtrari poteſt à poſteriori per riſibile, & alias proprietates; non verò per aliquid prius. Secundo modo iſta, *homo eſt riſibilis*, quia nulla datur proprietas poſterior riſibilitate, per quam demonſtrari poſſit. Tertio denique modo iſta, *totum eſt maius ſua parte: quodlibet eſt, vel non eſt:* cœteraque principia, quæ prima vocantur, quia nihil datur prius, per quod demonſtrari poſſint; neque poſterius, quod ſit ipſis notius: & ita ſunt prima, immediata &c ſecundùm naturam ſuam, & etiam ſecundùm nos: ideoque dicuntur carere medio in eſſendo, & medio cognitionis, ſeu in cognoſcendo.

Alia verò quæ poſſunt probari à poſteriori tantùm, dicuntur carere medio in eſſendo, non in cognoſcendo, vt iſta, *homo eſt rationalis*, &

generaliter illæ, quarum obiecta sensibus percipiuntur, vt *ignis est calidus: aqua est frigida.* Nihilominus quamuis hæ probari possint à posteriori, dicuntur tamen indemonstrabiles secundùm quid, & quando demonstrationem ingrediuntur, sumuntur tanquam indemonstrabiles, & vt antea probatæ.

36. Ex quibus colligere licet, quòd quamuis possit esse aliqua demonstratio, in qua præmissæ sint omnibus modis primæ, indemonstrabiles immediatæ &c. Quando nimirum adhibetur aliquod primum principium, vt in ista *omne totum est maius sua parte: sed manus est totum respectu digiti: ergo manus est maior digito*: hoc tamen non est necesse in omnibus, vt patet in demonstrationibus à posteriori: & in multis à priori, quarum præmissæ possunt probari adhuc à priori, vt in ista, *omne admiratiuum est risibile, omnis homo est admiratiuus: ergo est risibilis:* possunt enim adhuc probari à priori per discursiuum, & rationale. Oportet tamen vt in demonstrationibus à priori, propriè dictis præmissæ sint immediatæ respectu conclusionis, vt contingit in proximè data: quia dicuntur propriæ eò quòd faciunt scire rem per causam illius proximam. Denique vniuersaliter loquendo, præmissæ debent esse primæ, indemonstrabiles, &c. saltem secundùm quid, & accipi tanquam probatæ, quia propter eas debemus assentiari conclusioni.

Aliæ sunt conditiones præmissarum demonstrationis, nempe quòd debeant esse priores, & notiores conclusione, & illius causam continere. Priorem expendemus sectione sequenti: vltimam verò quæstione proxima, inquirendo quæ causæ possint esse medium demonstrationis. Interim.

37. Quæres quæ sit differentia inter *axioma, dignitatem*, & *positionem*. quæ sunt membra diuidentia propositionem immediatam, vt eam diuidit Aristoteles hoc loco?

Respondeo, *axioma* definitur ab Aristotele *principium syllogisticum, indemonstrabile, per se cognitum à discipulo antequam ad præceptorem accedat.* Et vocatur à Cicerone *effatum*; ab aliis *maxima*, à nonnullis *proloquium*, & à multis *dignitas*, quia sit propositio digna, cui credatur.

Positio definitur ab Aristotele *principium indemonstrabile, quod non est opus esse præcognitum ab eo, qui ad discendam aliquam scientiam accedit.* Quia scilicet in tali scientia explicatur. Quia tamen breuis requiritur explicatio, ideo sine longa probatione doctor illud constituit, seu ponit vt verum, vnde vocatur *positio*

SECTIO V.

EXPLICATVR AXIOMA.

Propter quod vnumquodque tale, & illud magis.

38. CVM propter præmissas assentiamur conclusioni, omnis eius perfectio videtur ab illis deriuari; & consequenter veritas, certitudo, immutabilitas, &c. potiori iure ipsis conuenire, iuxta huiusmodi axioma, quod hic explicandum suscipimus, vt conditiones aliquæ, ad præmissas demonstrationis requisitæ, & in præcedentibus memoratæ intelligantur.

Multæ autem sunt huius principij, seu effati interpretationes. Paulus venetus ait illam particulam, *propter*, denotare causam aliquam, non materialem, formalem, aut finalem, sed efficientem, eamque principalem, à qua effectus ita essentialiter dependeat, vt causâ amotâ, statim amoueatur. Has enim conditiones exigit venetus, & insuper vt causa intelligatur esse magis talis, vel formaliter, vel eminenter: quomodo valet hæc consequentia, *hæc inferiora calida sunt propter Solem ergo Sol est magis calidus*: virtualiter scilicet, seu eminenter. Ista verò non est bona *ignis A est calidus propter ignem B à quo productus est; ergo ignis B. est magis calidus*: quia ignis A non dependet essentialiter ab igne B. Ista similiter non valet, *homo est calidus propter motum; ergo motus est magis calidus*; quia motus non est causa principalis caloris, sed instrumentalis tantum.

Quòd autem non debeat intelligi de aliis tribus causis patet ex falsitate istarum consequentiarum, *homo interit propter materiam: ergo materia magis interit* quæ tamen est incorruptibilis. *Paries est albus propter albedinem: ergo albedo est magis alba. Homo ambulat propter sanitatem ergo sanitas magis ambulat*: quod exemplũ est de causa finali.

39. Alij quasdam conditiones assignant, vt prædictum axioma veritatem habeat. Prima est, vt si particula, *magis*, idem sit ac *intensius*, ea, inter quæ fit comparatio, suscipiant magis, & minus, seu intendi possint, & remitti. Secunda vt conueniant in natura vniuocè. Tertia, vt vnum sit causa alterius eâ ratione, vt prædicatum conueniat effectui solùm quia conuenit causæ, seu vt effectus non habeat aliunde, quàm à causa. Adduntur & aliæ duæ, scilicet vt attributum sit quid positiuum, & vt sit quid numero diuersum in causa, & in effectu. Quibus conditionibus positis non videtur axioma vmquam à veritate alienum.

Iuxta primam conditionem hæc consequentia est bona, *aqua est calida propter ignem, ergo ignis est magis, idest, intensius calidus*. Hæc autem non valet, *Petrus est risibilis propter paulum Patrem: ergo Paulus est magis risibilis*: quia risibilitas non suscipit magis, & minus.

Defectu secundæ conditionis hæc non valet. *Petrus est ebrius propter vinum: ergo vinum est magis ebrium*: quia ebrietas non conuenit vino, nisi efficienter.

Secundùm tertiam bona est ista: *stellæ sunt lucidæ propter solem: ergo sol est magis lucidus*. Hæc verò falsa defectu illius: *Aristoteles est doctus propter Platonem: ergo Plato est magis doctus*: quia doctrina Aristotelis non est tota à Platone.

Iuxta quartam conditionem hæc non est bona, *homo est cæcus propter oculum; ergo oculus est magis cæcus*: quia cæcitas est attributum priuatiuum.

Defectu tandem quintæ, hæc etiam non est legitima, *homo videt propter oculum; ergo oculus magis videt*; quia visio est eadem numero in oculo, & homine.

40. Concurrentibus ergo his quinque conditionibus, & ascitis, quas affert Venetus, vix vllæ possunt afferri instantiæ contra veritatem prædicti effati, etiam in quolibet genere causæ. Nam in genere causæ materialis hæc est legitima consequentia, *quantitas est subiectum accidentium propter materiam; ergo materia est magis eorum subiectum.* Pro formali etiam hæc valet, *actus temperantiæ meritorius est propter caritatem; ergo caritas magis meritoria est.* Pro finali quoque ista est accurata, *Petrus amat deambulationem propter sanitatem: ergo magis amat ipsam sanitatem.* Ratio generalis horum omnium est, quia cum effectus supponatur accipere aliquid à causa, ipsa debet illud habere, & potiori ratione, & iure illud causæ debet conuenire.

Alij sic explicant illud axioma, vt duas solum conditiones exigat, vt verum sit. Prima est, vt attributum conueniat formaliter duobus, inter quæ fit comparatio. Secunda quod alteri eorum conueniat dependenter ab alio; alteri verò independenter, & ratione sui: quarum si vel altera desit, falsum erit, vt quisque cernere potest in datis exemplis.

Caietanus denique 2. post. c. 2. §. *circa propositionem illam*, omnes supradictas conditiones & limitationes reducit ad hanc breuissimam regulam. *Tunc valet istud axioma, quando totus effectus potest reflecti supra veram causam*: vt sensus sit, *quando aliquid est tale propter aliud, quia illud aliud est tale, illud aliud, propter quod est tale, est magis tale*: quæ regula comprehendit duas proximè assignatas conditiones, vt constat. Hoc autem modo, istud axioma nullas patitur instantias.

41. His explicatis, videndum est (quod ad nostrum institutum attinet) vtrum præmissæ demonstrationis debeant esse priores, & notiores conclusione, cùm propter eas ipsi præbeamus assensum. Facilis autem erit quæstionis solutio, si prius aduertamus quæ numero 35. præmisimus, nimirum præmissas posse dici priores, & notiores duobus modis, nempe vel secundùm se, vel secundùm nos: seu naturâ suâ, & nobis. Priori modo causa dicitur prior, & notior suo effectu: & essentia suis proprietati-

bus: posteriori modo effectus notior est, & prior suâ causâ: & proprietates essentia, à qua fluunt.

Duobus præterea modis intelligi potest, quòd aliquid sit notius nobis: primo, ita vt *notius nobis*, idem sit, ac *secundùm nostrum modum intelligendi*: quomodo propinquiora sensibus, vt sunt singularia, nobis sunt notiora. Secundo, ita vt nobis notius sit illud, cui firmiùs adhæremus, & cum maiori certitudine assentimur. In quo secundo sensu idem potest esse prius, & notius naturâ suâ, & nobis, vt rationale risibili, si magna adhibetur diligentia, & attentio. Hoc prænotato.

42. Manifestum est primò in demonstratione à posteriori, in qua causam per effectus, & essentiam per proprietates demonstramus, præmissas non debere esse priores, & notiores conclusione secundùm se, & naturâ suâ, cùm conclusio contineat causam, vel essentiam, quæ naturâ sunt priores, & notiores effectibus, & proprietatibus, vt diximus.

Manifestum est secundò præmissas debere esse priores, & notiores conclusione, saltem secundùm nos. Ita omnes communiter Aristotelis interpretes. Et ratio est clara, quia demonstratio est discursus qui est progressio à notioribus ad minùs nota, vt ostendimus q. 1 huius libri. Deinde illud quod est tale per se, est magis tale, quàm illud, quod est tale per aliud; vt ignis est magis calidus, quam aqua ab illo igne calefacta: sed in demonstratione conclusio est nota, certa, & euidens propter præmissas: ipsæ verò præmissæ sunt notæ per se: ergo &c.

Vnde in demonstratione concurrunt omnes conditiones requisitæ ad veritatem prædicti axiomatis, & consequenter in ea maximè habet locum. Et si particula, *magis*, idem significat, ac *maiori ratione*, & *nobiliori modo*, euidens est illud axioma positis alijs conditionibus, vim semper habere in demonstratione. Nam præmissæ vel sunt indemonstrabiles, vel demonstrabiles? si primum: ergo earum cognitio est perfectior, & nobilior, cùm à nulla alia dependeat. Si secundum: etiam erit nobilior cognitione conclusionis, quia ab ipsa non dependet, sed contrà.

43. Cœterùm quando dicitur præmissas debere esse notiores conclusione, hoc intelligitur de vtraque præmissa: quia, cùm conclusio sequatur debiliorem partem, saltem vtplurimùm, non fieret progressio à notioribus. Hoc tamen debet intelligi quando tota conclusionis notitia, & certitudo dependet à præmissis: quia si conclusio aliquo exteriori lumine adiuuetur, poterit esse notior aliquâ ex præmissis, imò vtrâque, secundùm aliquos, vt potest probari in duobus sequentibus syllogismis. *omnis homo est risibilis, Christus est homo: ergo Christus est risibilis, omne infinitum secundùm essentiam est vnum: Deus est infinitus secundùm essentiam: ergo Deus est vnus.* In primo enim conclusio est nota lumine fidei, quia sufficienter probatur reuelata esse à Deo in illa minori, *Christus est homo*, ideoque certior est, atque notior, maiori, quæ lumine tantùm naturali est nota. In secundo verò conclusio est expressè à

Deo reuelata, & præmissæ sunt tantùm naturaliter notæ: ideoque certior & notior est ambabus.

Sed quid hac in re dici possit, superiùs tetigimus multis in locis, vt q. 1. huius libri, numero 59. & 60. quæst. 4. numero 7. &c.

QVÆSTIO VI.

De medio demonstrationis, & de regressu.

1. VLTIMAM conditionem præmissarum demonstrationis in hunc specialem locum remisimus, quia concernit medium, ex quo vis omnis, & efficacia ipsius demonstrationis procedit, ac dependet. Ostendendo igitur quæ causæ possint assumi pro medio ad aliquid demonstrandum, simul apparebit quomodo præmissæ debeant esse causa conclusionis, quæ est prædicta earum conditio.

SECTIO I.

Quæ causæ possint esse medium demonstrationis propter quid.

ADVERTENDVM est primò quatuor esse causarum genera, materialis, formalis, efficientis, & finalis. Materialis est, quæ effectum in se recipit. Formalis, quæ dat esse effectui, seipsam communicando, & materialem informando. Finalis est, cuius gratia fit effectus. Efficiens denique est, quæ ipsum producit effectum. Verbi gratia dum ignis calefacit aquam, causa materialis est aqua, recipiens in se calorem: formalis est ipse calor, qui facit esse calidum per se ipsum, informando aquam: efficiens est ignis producens calorem; finalis est, vt aquam sibi similem efficiat. Ad rem autem præsentem, materialis est etiam illud omne, ex quo aliquid fit tanquam ex parte componente: formalis verò est quidditatiua rei definitio.

Aduertendum est secundò aliam esse causam per se, aliam per accidens. Causa per se est illa, quæ verè influit in effectum, in quocumque influxus genere ex quatuor supradictis. Causa per accidens, pro re præsenti est, quæ non influit in effectum; ita vt sine ea effectus æquè secuturus sit: dicitur tamen causa, quia est coniuncta, & connexa cum cau-

ſa per ſe, vt in his propoſitionibus, *purpuratus currit: muſicu ædificat.* Neque enim purpura cauſa eſt curſus; neque muſica ædificationis.

2. Cùm autem præmiſſæ demonſtrationis à priori, debeant eſſe neceſſariæ; & medium illius debeat eſſe cauſa, propter quam res eſt; conſtat cauſas per accidens, nullâ ratione poſſe eſſe medium demonſtrationis. Nec item cauſas *per ſe* vniuerſales, quales ſunt Deus, & Cœli, prout nimirum vniuerſales ſunt. Vnde ſi quæratur cur homo ſit ad mirationiuus, non benè reſpondebitur, *quia Deus illum produxit*, vel, *quia Cœli ad generationem eius concurrerunt.* Dixi, *vt vniuerſales ſunt:* quia ſi aliquis effectus ab ipſis adæquatè dependeat, poterit per eas demonſtrari: quomodo ſi quæratur vnde proueniat diuerſitas quatuor anni tempeſtatum, rectè reſpondebitur prouenire eam ex obliquo Solis tramite, & motu, ſecundùm quem magis, vel minùs à noſtro zenit ſeu vertice remouetur.

Aduertendum eſt tertiò, aliam eſſe cauſam actualem, quæ verè, & propriè influit in effectum, vt ignis reſpectu caloris: aliam virtualem, quæ reuera non influit, nec aliquem producit effectum; dicitur tamen cauſa, quia, ſi illud, quod impropriè dicitur effectus, aliquam agnoſceret cauſam, à nulla alia prodiret, quàm ab ipſa: vt, ſi dari poſſet aliqua cauſa æternitatis Dei, nulla eſſet alia, quàm immutabilitas illius: vnde æternitas ſe habet per modum proprietatis ſecundùm noſtrum modum intelligendi; & ita immutabilitas dicitur cauſa virtualis æternitatis: quamuis hæc omnia in Deo ſint quid ſimpliciſſimum. His prænotatis.

3. Dicendum eſt primò, cauſam virtualem poſſe eſſe medium demonſtrationis *propter quid, & à priori.* Probatur hoc exemplo, *omne immutabile eſt æternum: Deus eſt immutabilis: ergo Deus eſt æternus.* Hic enim ſyllogiſmus non eſt ſophiſticus, quia propoſitiones eius ſunt veriſſimæ: non eſt topicus, quia ſunt certiſſimæ: non eſt à poſteriori, quia immutabilitas non eſt effectus æternitatis, nec intelligitur, vt quid illâ poſterius: ergo erit demonſtratiuus à priori. Idem dic de iſto, *omne immateriale eſt immortale: Deus eſt immaterialis: ergo Deus eſt immortalis.*

Videmus enim in his inferioribus materiam eſſe principium corruptionis, & mortalitatis: vnde cùm ſciamus Deum eſſe immaterialem, colligimus à poſteriori ipſum eſſe immortalem. Licet enim immaterialitas, & immortalitas in Deo ſint vnum, & idem: concipimus tamen vnum ab alio fluere, tamquam proprietatem, quia inuiſibilia Dei, per ea, quæ facta ſunt, intelligimus, vt ait Diuus Paulus Rom. 1. vnde patet cauſam virtualem poſſe eſſe medium demonſtrationis à priori. Plurimæ quippe ſunt huius generis demonſtrationes in Metaphyſica.

4. Dicendum eſt ſecundò cauſam materialem, ſeu ſubiectiuam alicuius proprietatis poſſe eſſe medium demonſtrationis ad oſtendendam talem proprietatem de minori extremo: itemque cauſam formalem extrin-

secūm. Probatur prima pars istis demonstrationibus, *omne materiale sublunare est corruptibile : omne lignum est materiale : ergo omne lignum est coruptibile.* Item si quæratur quare hæc demonstratio pariat scientiam, *omne rationale est risibile : omnis homo est rationalis : ergo omnis homo est risibilis*; rectè respondebitur per causam materialem, hoc modo: *omnis syllogismus constans propositionibus certis, necessarijs, &c. causisque conclusionis generat scientiam : sed hic est huiusmodi : ergo &c.*

Affert aliud exemplum Aristoteles 2. post c. 11. hoc modo, *Angulus, qui est medietas duorum rectorum, est rectus : sed Angulus semicirculi est huiusmodi : ergo est rectus.* Cùm enim pars sit causa materialis totius, illa demonstratio est per causam materialem, eò quòd ille Angulus probatur rectus esse, quia est media pars duorum rectorum. Est autem Angulus semicirculi ille, qui fit ex concursu duarum rectarum ad circumferentiam, quarum quælibet terminatur ad extremitatem diametri eiusdem semicirculi. De quo lege propos. 31. lib. 3. elem. Euclidis.

Secunda pars de causa formali extrinseca, quæ dat quasi speciem rei, eam extrinsecè terminando, probatur ex istis demonstrationibus : *omnis scientia circa corpus naturale, vt naturale occupata, est speculatiua : sed Physica sic se habet : ergo est speculatiua.* Similiter : *omnis potentia intellectiua est spiritalis : intellectus est potentia intellectiua : ergo est spiritalis.* Præmissæ enim continent causam extrinsecam formalem conclusionis : formalem quidem, quia sicut materia determinatur à forma, ita scientia, & potentiæ ab obiecto : extrinsecam verò, quia actus, & obiecta essentiam scientiarum, vel potentiarum intrinsecè non componunt. Dixi causam formalem extrinsecam, quia de intrinseca, sumpta pro definitione quidditatiua, agemus sectione sequenti.

5. Dicendum est tertiò, causam efficientem, & finalem posse etiam esse medium demonstrationis *propter quid*, ita Aristoteles, & alij communiter. Probatur prima pars de causa efficiente in his demonstrationibus: *quidquid à Deo fit, est bonum : sed omnis creatura à Deo fit : ergo omnis creatura est bona. Omne rationale est discursiuum : omnis homo est rationalis : ergo omnis homo est discursiuus.* Rationale enim est causa efficiens per emanationem, ipsius discursiui.

Secunda pars de causa finali etiam patet. Si enim quæratur ratio deambulationis, respondebitur per causam finalem, scilicet propter sanitatem: item ex fine dentium & aliorum instrumentorum, quæ ad secandum ordinantur, rectè infertur quod dura, & acuta esse debeant. Præterea in ista demonstratione hoc ostenditur. *Quidquid ad bonum finem ordinatur, est bonum : eleemosyna, facta ex caritate, ad bonum finem ordinatur : ergo est bona*

Ratio istorum est, quia ad demonstrationem sufficit vt causa sit necessariò connexa cum effectu : sic autem se habet causa efficiens, & finalis in prædictis exemplis.

SECTIO II.

Quodnam sit medium potissimum demonstrationis à priori.

6. IN superioribus ostendimus, medium demonstrationis *propter quid*, debere esse causam eius quod demonstratur: quæ autem causa sit principale medium potissimæ demonstrationis, non constat inter omnes: suntque hac de re tres diuersæ Philosophorum sententiæ. Prima Auerrois 1. post. com 21. & q. 12. Ægidij 2. post. in q. de medio demonst. & aliorum quorumdam existimantium tale medium principale esse definitionem proprietatis, quæ de subiecto demonstratur. Secunda est Scoti 2. post. q. 56. & Scotistarum communiter, qui volunt illud medium esse definitionem ipsius subiecti, de quo passio demonstratur.

Tertia denique est diui Thomæ 2. post. lect. 1. litterâ *g.* sub finem, & opusculo 38. si tamen illius sit opusculum: scilicet medium præcipuæ demonstrationis esse definitiones vtriusque, passionis nempe, & subiecti, in vnum conglobatas; adeo vt vtraque in vna demonstratione pro medio assumatur, vt interpretatur Caietanus dicto libro, c. 20. vel sicut Iauellus, ita vt priùs in vna demonstratione, ipsa passionis definitio demonstretur per definitionem subiecti, in quo ab Scoto non discrepat: deinde in alia demonstratione, minùs præcipua, demonstretur passio de subiecto, mediante passionis definitione, anteà demonstratâ.

7. Ad quæstionis solutionem, sciendum est, cuiuslibet rei essentiam duobus modis spectari posse: primò vt est in se absoluté: secundò, vt est causa alicuius effectus, quicumque ille sit. Cùm autem definitio quidditatiua rei, sit ipsamet illius essentia, poterit consequenter his duobus modis spectari, hoc est, in ordine ad ipsammet rem, & in ordine ad aliquem effectum, ex ipsa consequentem. Hæc enim duo, saltem ratione ratiocinatâ distinguntur.

Cùm autem præmissæ demonstrationis continere debeant causam conclusionis: consequenter medium eius, si sit definitio vel subiecti, vel passionis, debet sumi sub ea consideratione, quâ est causa connexionis vtriusque.

Duplex autē proprietatis genus esse potest. Nam alia est interna ipsi subiecto, de quo demonstratur, ab eoque manat, vt est risibilitas respectu hominis. Alia est externa, quæ à subiecto non fluit; sed prouenit ab aliqua causa extrinseca, vt est eclipsis, quæ ex essentia Lunæ nequaquam oritur, sed sequitur ex interpositione terræ inter Lunam, & Solem. His præmissis.

8. Dicendum est primò, medium demonstrationis, in qua ostenditur passio extrinseca de subiecto, non esse definitionem subiecti, neque ipsius passionis, sed causam ipsam extrinsecam, à qua talis passio prouenit. *V.g.* ad demonstrandam eclipsim de Luna, non est sumenda pro medio definitio Lunæ, vel eclipsis, sed ipsa terræ interpositio. Probatur, quia nec definitio Lunæ, nec definitio eclipsis, est causa eiusdem eclipsis, vt per se patet: sed ipsa terræ interpositio, quæ impedit ob suam opacitatem, ne radij solis in Lunam traijciantur. Ergo cùm demonstratio exigat causam passionis demonstrandæ, sumenda non erit definitio passionis, vel subiecti, sed causa extrinseca.

Dicendum est secundò, si sermo sit de medio, quod est causa completa, & adæquata connexionis, ipsius passionis cum subiecto, vtramque simul definitionem, & subiecti, & passionis, esse medium potissimum demonstrationis à priori. Ita diuus Thomas locis citatis, & Caietanus cum aliis. Ratio est, quia id, quod sub scientiam cadit primò, & per se, non sunt ipsa conclusionis extrema, sed extremorum illorum connexio: ergo illud quod erit causa huiusmodi connexionis, erit præcipuum medium demonstrationis. Hoc totum patet. Sed definitio vtraque, scilicet passionis, & subiecti, est causa connexionis vtriusque: ergo vtraque definitio erit potissimum demonstrationis medium.

9. Probatur minor: quia id quod est causa extremorum, est causa connexionis eorumdem. Connexiones enim internæ, simpliciter necessariæ, non possunt habere aliam causam, ex qua fluant, quàm eam, quæ ipsorum extremorum causa est. Definitio autem subiecti, & passionis est causa præcipua, & formalis vtriusque extremi, ac proinde connexionis vtriusque inter se: & ita medium adæquatum demonstrationis, vtramque definitionem simul complectetur, ideoque præcipuum medium erit, quia quod integram causam continet, multò perfectius est eo, quod partialem tantùm causam complectitur.

Hoc ergo modo formabitur demonstratio, ex hac sententia, probando hominem esse discursiuum: *omne animal rationale, habens facultatem discurrendi, est discursiuum: omnis homo est animal rationale, habens facultatem discurrendi: ergo omnis homo est discursiuus.* Neque hoc est petere principium, & idem per seipsum probare: quia definitio distinguitur virtute saltem à definito; quæ distinctio sufficit ad demonstrationem, vt ostensum est numero 3. Dixi *virtute saltem*: quia si definitio traderetur per causas externas, differret actu à definito.

10. Dicendum est tertiò (si sermo sit de medio simplici, & incomplexo, vnam tantummodo causam complectente, quomodo frequentiùs loquuntur Philosophi, quia agunt de demonstratione simplici) medium præcipuum demonstrationis esse definitionem subiecti. Ita Scotus citatus & alij.

Probatur primò ex Aristotele lib. 1. de anima, c. 1. textu 11. vbi ait,

omnis demonstrationis principium est ipsum quid est, hoc est, primum demonstrationis argumentum, seu medium est ipsa definitio, scilicet subiecti, vt patet ex textu.

Probatur secundò: Ea definitio est præcipuum demonstrationis medium, à qua præcipuè pendet extremorum connexio: at hæc pendet potiùs à definitione subiecti, quàm passionis: ergo definitio subiecti, & non passionis, erit præstantissimum demonstrationis medium. Probatur minor: quia definitio passionis est tantùm proxima causa essentiæ, eiusdem passionis, & connexionis eius cum subiecto, ex parte sui, & non ex parte subiecti.

11. At definitio subiecti, præterquam quòd est causa proxima ipsius subiecti, est etiam causa passionis, & causa connexionis non tantùm ex parte subiecti, sed etiam ex parte Passionis, licet magis remotè; ergo connexio extremorum magis dependet à definitione subiecti, quàm à definitione passionis, vnde manifestè concluditur definitionem subiecti esse præstantius medium, quia est independens ab alio: definitio autem passionis dependet à subiecto, sicut & eius essentia.

Huiusmodi autem probationes debent intelligi de demonstratione potissima, in qua prima passio demonstratur de subiecto: nam in aliis talis subiecti definitio non est causa proxima, sed remota: vnde non est opus eam apponere, sed solummodò illam proprietatem à qua proximè emanat, saltem tanquam à causa virtuali, proprietas, quæ demonstratur: vt in ista demonstratione, *omne admiratiuum est risibile: omnis homo est admiratiuus: ergo omnis homo est risibilis.* Nam in ea, quamuis admiratiuum sit proxima causa, saltem virtualis, risibilitatis; non est tamen de definitione quidditatiua hominis, cùm sit illius proprietas.

12. Ex omnibus, quæ diximus de syllogismo demonstratiuo, liquidò constat ipsum esse perfectissimum sciendi instrumentum. Per eum enim cognoscimus rem per propriam causam: in demonstratione quidem a priori, per causam rei, seu causam in essendo: in demonstratione verò à posteriori, per causam cognitionis, vt suprà explicatum est. Sed dum procedit à priori, maximè conueniens est, & conformis, tum naturæ rerum, quæ sciuntur; tum naturæ nostri intellectus, qui in progressu cognitionis suæ numquam quiescit, donec ad aliquam propositionem, per se notam, & immediatam perueniat, in qua vera causa eius, quod cognoscit, contineatur: vnde non assentitur conclusioni cum tanta propensione, & adhæsione nisi causam illius in præmissis cognouerit: si tamen talis conclusio causam aliquam habere possit.

Quòd autem conueniat naturæ rerum cognoscendarum, ex eo patet, quòd modus cognoscendi sequitur modum essendi: vnde si res habet aliquam causam, à qua dependeat in suo esse, postulat cognosci per illam, ad hoc vt intelligatur secundùm modum naturæ suæ debitum.

13. Quænam porro figura sit maximè apta ad demonstrationem, hic

inquiri solet : & satis euidens est primam figuram esse omnium aptissimam, illudque docet Aristoteles 1. post. c. 11. indigent enim cœteræ figuræ beneficio primæ, cùm per eam probentur, & confirmentur demonstrationes in ipsis formatæ.

Præterea modi affirmatiui sunt perfectiores negatiuis, & vniuersales particularibus : prima autem figura sola continet modum affirmatiuum vniuersalem, nempe *Barbara*, qui cœteros omnes & euidentiâ, & naturali discursus ordine superat. Per eum enim quid res sit, & propter quid sit vniuersaliter scitur : in aliis verò tantùm quid res non sit, vt in negatiuis : aut si sciatur quid sit, hoc tantùm fit particulariter, atque adeò minùs perfectè, quia perfectius est plura cognoscere, quam pauciora. Deinde conclusiones particulares dependent ab vniuersalibus, & in eas resoluuntur. Tertiò demonstratio vniuersalis constat ex prioribus naturâ, scilicet ex vniuersalibus : & sic maximè pertinet ad intellectum : particularis verò magis accedit ad sensum : nam beneficio sensuum, singularia : intellectus autem ope vniuersalia percipimus.

SECTIO III.

De demonstratione circulari seu de Regressu.

14. Advertendvm est primò, demonstrationem circularem esse illam, in qua ex præmissis colligimus conclusionem, ac iterum ex conclusione cum altera præmissarum colligimus, & concludimus præmissam alteram. Vnde sicut in Mathematicis circulus describitur cùm ab vno puncto ad idem punctum fit regressus : ita per metaphoram dicitur circularis demonstratio, cùm à conclusione reditur ad probationem præmissarum, à quibus probationis initium sumptum fuerat. Vt si hoc modo procedamus, *omne animal particeps rationis, est capax disciplinæ : omnis homo est animal particeps rationis ; ergo omnis homo est capax disciplinæ.* Et rursus, *omne capax disciplinæ, est particeps rationis : sed omnis homo est capax disciplinæ : ergo omnis homo est particeps rationis.*

15. Aduertendum est secundò, circularem demonstrationem intelligi posse fieri, vel in eodem demonstrationis genere, vel in diuerso : in eodem, quando vtimur solâ demonstratione à priori, vel solâ demonstratione à posteriori, & hic vocatur circulus vniformis. In diuerso verò, dum priùs vtimur demonstratione à priori, & deinde demonstratione à posteriori, aut viceuersa : & hic est circulus non vniformis, vocaturque regressus..

In demonstratione denique circulari vel adhibetur semper idem ge-

nus causæ, vel diuersum; vt si in prima demonstratione vteremur causâ finali: & in secunda, eamdem etiam causam finalem adduceremus: tunc demonstratio esset in eodem genere causæ. Si verò priùs vteremur causâ materiali, & posteà causâ finali, vel formali, vel efficiente, tunc demonstratio fieret in diuerso causæ genere: quæ ex dicendis fient magis conspicua: quare.

16. Dicendum est primò, non posse dari demonstrationem circularem in eodem genere demonstrationis, & causæ. Ita docet Aristoteles 2. post. c. 3. & alij Philosophi communiter. Ratio est, quia idem esset prius, & posterius, notius, & ignotius seipso. Nam quælibet demonstratio progreditur per ea, quæ sunt priora, & notiora vel secundùm se, vel quoad nos, vt patet ex dictis de discursu. Vnde ipsæ præmissæ, si ostendant conclusionem demonstratione *propter quid*, erunt ipsa priores, & notiores secundùm se: si verò eædem præmissæ demonstrentur à priori per conclusionem, ipsa conclusio erit prior, & notior secundùm se præmissis: & ita idem erit prius, & notius seipso: quod absurdum est. Idemque sequitur, si vtraque demonstratio procederet à posteriori.

Dices: causæ sunt sibi mutuò causæ; vt docet Aristoteles 5. Metaph. c. 2. & lib. 2. Phys. cap. 3. textu 30. Laborare enim est causa sanitatis, & sanitas est causa laboris: ergo poterimus per laborem tamquam per causam, & medium à priori, demonstrare ipsam sanitatem; & rursus per sanitatem demonstrare, etiam à priori, tamquam per causam, ipsum laborem.

Respondeo, vtramque demonstrationem non esse in eodem genere demonstrationis, vel non fieri progressum ab eodem ad idem, eodem modo sumptum. Nam quando probamus laborem per sanitatem, sanitas habet tunc rationem causæ effectiuæ laboris, vel etiam finalis. Quando verò probamus sanitatem per laborem, tunc labor habet rationem effectus: & ita prima demonstratio est *propter quid*: secunda verò est *quia*. Præterea nunquam labor est causa illius sanitatis, a qua procedit; nec sanitas effectus laboris, quem efficit. Denique, si vtraque sit à priori, non est in eodem genere causæ: pro quo.

17. Dicendum est secundò, posse dari circulum in eodem demonstrationis genere, modò media contineant causas diuersæ rationis, & speciei. Probatur: nam quando demonstramus hominem esse natum ad beatitudinem eo quòd constat anima rationali: tunc probamus causam finalem per formalem: & rursus quando probamus hominem esse ratione præditum, quia ad beatitudinem creatus est, semper est demonstratio à priori.

Deinde ex fine demonstrationis optimè collegit Aristoteles conditiones præmissarum illius, quæ habent rationem causæ materialis: per quam causam materialem, finis eiusdem demonstrationis facillimè probari potest.

Ratio huius conclusionis est, quia fieri potest vt aliqua se mutuò cau-

ſent in diuerſo cauſæ genere, vt iam dicebamus ex Ariſtotele. Laborare enim eſt cauſa efficiens ſanitatis, & ſanitas eſt cauſa finalis ipſius laboris.

18. Dicendum eſt tertiò, circulum non vniformem, ſeu regreſſum admitti poſſe, nec eſſe inutilem. Probatur primò ex Ariſtotele, qui 8. Phyſ. c. 6. ex æternitate motus probat æternitatem motoris, & contra; exiſtimans mundum eſſe ab æterno, vt multi eum crediđiſſe ſentiunt. Item 2. poſt. c. 11. probat Lunam eſſe rotundam, quia orbiculariter illuminatur: & rurſus ipſam orbiculariter illuminari, quia rotunda eſt.

Probatur ſecundò, quia ſi non daretur huiuſmodi circulus, & regreſſus, quo à cognitione effectus progredimur ad cognitionem cauſæ, & à cognitione cauſæ regredimur ad cognitionem effectus, nulla daretur ſcientia perfecta, quâ rem ſcimus per propriam illius cauſam. Philoſophi enim vtplurimùm ex notioribus nobis, hoc eſt ex poſterioribus, & effectis progrediuntur ad cognitionem priorum, & notiorum ſecundùm ſe, ſeu naturâ ſuâ, ideoque vt perfecta ſcientia effectuum reſultet, debet fieri regreſſus à cognitione cauſarum ad cognitionem eorumdem effectuum.

19. Neque obſtant rationes allatæ in prima concluſione: non enim propterea idem eſt prius, & poſterius ſeipſo; notius, & ignotius: quia effectus eſt poſterior ſuâ cauſa ſecundùm naturam: at ſecundùm nos eſt quid prius, ſeu notius. Cauſa autem ſecundùm naturam eſt prior, & notior, & ſecundùm nos ignotior. Et ita quandò vtimur circulo, ſemper procedimus à notioribus ad ignotiora, quia in primo proceſſu tendimus ad cognitionem cauſæ per effectum, quem ſenſu, & experientia priùs notum habuimus, & ipsâ causâ notiorem, nondum tamen omninò perfectè cognitum; mediante quo ducimur in confuſam ipſius cauſæ cognitionem, quâ habitâ, non ſtatim progredimur à cauſa ad effectum, ſed priùs cognoſcimus diſtinctè ipſam cauſam per medios aliquos diſcurſus, multiplicemque collationem cauſæ ad effectum: deinde per cauſam hoc modo clarè cognitam deducimur in ſecundo proceſſu ad cognitionem claram, & diſtinctam effectus. Quod clariùs ſequenti exemplo manifeſtabitur.

20. Senſu, & experientiâ cognoſcimus generationem conuenire rebus ex mareria compoſitis. Videmus quippe res naturales, & ſenſibiles, alias ex alijs identidem generari, & in ſe inuicem mutuam exercentes pugnam, in varias formas ſubſtantiales tranſmutari. Qua cognitione experimentali ducimur in cognitionem materiæ, tanquam in cognitionem cauſæ talis tranſmutationis, & generationis rerum: vnde hanc efficimus demonſtrationem. *Vbicumque eſt generatio, ibi eſt materia ſubiecta: in corpore naturali eſt generatio; ergo in eo eſt materia ſubiecta.*

Poſtmodum ex hac cognitione confuſa materiæ, habita per generationem, tanquam per effectum, procedimus ad cognitionem claram eiuſdem materiæ, comparando materiam cum generatione & vtriuſque

conditiones expendendo: atque ita per discursus intermedios, quibus initium dedit prima illa cognitio, cognoscimus quòd materia, cum sit causa generationis, debeat esse in potentia ad recipiendas formas substantiales, quòd debeat habere inclinationem, & appetitum ad illas: quòd priuationem earum, sibi annexam postulet; quòd quantitatem exigat, multasque alias conditiones, vt aptum earum subiectum euadat: & sic in perfectam materiæ cognitionem deducti regredimur ad cognitionem effectus, scilicet generationis, demonstrando eam conuenire corpori naturali, per propriam causam hoc modo: *Vbicumque est materia, ibi est generatio: sed in corpore naturali est materia: ergo in corpore naturali est generatio.*

21. Vnde tria sunt in regressu; primum est cognitio confusa effectus: secundum, consideratio, & inquisitio causæ per varias collationes, & comparationes ad effectum, per quas acquiritur distincta causæ cognitio: tertium, regressus à distincta cognitione causæ ad distinctam cognitionem effectus. Et ita in primo processu scimus causam esse causam effectus, confuso modo, & ignoramus distincto: in secundo autem processu distinctè scimus talem causam, esse causam huiusmodi effectus.

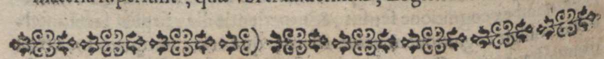
Dices: sensus, & experientia est tantùm singularium: medium verò demonstrationis, & illud, quod scire optamus, sunt vniuersalia: non possumus ergo ex illa cognitione experimentali generationis, formare medium ad demonstrandam materiam: & ita prædictus regressus malè admittitur.

Respondeo ex Aristotele 2. post. c. 1. & Diuo Thoma ibi lect. 1. litterâ *H*. quòd ex cognitione sensus, & experientia illa, sæpiùs factâ, intellectus colligit cognitionem vniuersalem, quâ vtitur tanquam medio ad demonstrationem. Quemadmodum si essemus supra Lunam, videndo eam nunc subintrare vmbram terræ, sensus esset de hoc quod Luna nunc deficit: sed ex hoc, statim conjiceremus quod hoc modo semper contingeret Lunæ defectus: & ita in nostro intellectu, sensus rei singularis, fieret vniuersale. Hæc de isto libro.

LIBER VII. ET VLTIMVS DE EFFECTV DEMONSTRATIONIS, NEMPE SCIENTIA.

De Demonstratione secundùm se hactenus egimus, nunc de illius effectu, nempe scientia, tractandum nobis est. Plurima verò, ad eam spectantia, in alijs Logicæ partibus iam dudum expediuimus. Nam in quæstionibus proœmialibus, eius definitionem, diuisionemque in actualem, & habitualem; in speculatiuam, & practicam; & vtriusque differentias explicuimus. Egimus etiam ibi de scientiæ obiecto, & de communibus obiecti conditionibus. De necessitate verò, & æternitate, alijsque requisitis, & ad scientiam, & ad obiectum illius; tum lib. 2. q. 6. tum hic, duabus proximis quæstionibus sufficienter tractauimus, quia quod in ijs dictum est de demonstratione, ad scientiam æquo iure pertinet. Multa tamen adhuc, scitu dignissima, de hac materia supersunt, quæ vbi tradiderimus, Logicæ finis imponetur.

QVÆSTIO I.

De Vnitate, & Distinctione scientiarum.

SECTIO I.

Quædam de Obiecto scientiæ notanda præmittuntur.

1. ONSTAT ex Aristotele 1. post. c. 23. & lib. 2. de Anima, c. 4, textu 33. potentias, & habitus, inter quos statuitur scientia, sumere distinctionem suam, & vnitatem ab obiecto. Vnde sequi videtur vnitatem, & distinctionem habitus, siue potentiæ, cum vnitate, & distinctione obiecti sui debere adæquari: itavt vna non sit maior aliâ. Est autem præcipuè quæstio de scientijs speculatiuis, quæ tres communiter assignantur,

assignantur, quasi principales, ex sexto Metaph. c. 1. nempe Physica, Metaphysica, & Mathematica, quæ Geometriam, & Arithmeticam comprehendit: ideò maximè de ipsis, nobis erit ista tractatio, quam reliquis applicare difficile non erit.

Cœterùm non agimus hic de vnitate vel distinctione numerica scientiæ, quia dubium non est quin distincta sit numero in distinctis intellectibus: nec aliter de illa, Philosophandum est in hac materia, quam in aliis. Quod ad Metaphysicam sæpe remisimus. Est igitur quæstio de vnitate & distinctione specifica, vel generica: quæ dicitur desumi ab obiecto, non quòd obiectum sit differentia intrinsecè componens scientiam vel potentiam, vt de se patet; sed quia ex vnitate, & distinctione obiecti cognoscimus vnitatem, aut distinctionem potentiæ, & habitus. Vel, vt volunt alij, quia potentia, & habitus habent ordinem, & habitudinem transcendentalem, sibique intrinsecam ad obiecta, in qua essentialis eorum differentia posita esse intelligitur.

2. Est autē ante omnia repetendum quod de obiecto scientiæ in communi diximus q. 4. proœmiali: vbi diuisimus illud in materiale, & formale: atque ipsum formale in rationem *quæ*, hoc est, in rationem formalem obiecti, quæ specialiter attingitur a scientia, & est causa passionum huiusmodi obiecti, vt est corpus naturale in Physica; ens in Metaphysica, &c. & in rationem *sub qua*, hoc est, specialem illam formalitatem, sub qua obiectum terminat scientiam; ita vt nihil attingatur ab ipsa, nisi quod participat talem rationem formalem, & prout illâ afficitur, & informatur.

Prima ratio dicitur formalis ratio obiecti, non in esse obiecti, sed in esse rei, quia per eam obiectum constituitur in tali genere entis, siue rei. Secunda verò dicitur formalis ratio obiecti in esse obiecti, quia per eam obiectum constituitur vltimò in esse obiecti attingibilis à potentia, siue habitu: & denominari solet ab ipsa potentia, vel habitu: vt in colore v. g. qui est obiectum visus, dicitur visibilitas: in sono audibilitas: in obiecto scientiæ dicitur scibilitas, seu ratio scibilis. De quo vide Caietanum 1. p. q. 1. a. 3. & 1. post. c. 23.

3. Quamuis autem diuisio ista in rationem *quæ*, & *sub qua*, non placeat multis: pro sustinenda tamen opinione Thomistarum, de qua sectione sequenti, Probatur primò, quia prima ratio non sufficit ad vnitatem, vel distinctionem scientiæ, aut potentiæ, alioquin tot essent potentiæ visiuæ, quot sunt species coloris: tot scientiæ Physicæ, quot sunt species corporis naturalis.

Secundò, quia tam differt lumen à colore in ratione *quæ* & in entitate specifica, quàm à calore: ergo debet habere aliam specialem rationem, sibi, & colori communem, ob quam percipiatur à visu, & cuius defectu calor non possit ab eodem percipi.

Denique, eadem res potest percipi à diuersis potentiis, vt color à vi-

su, à sensu communi, ab intellectu: & de eadem conclusione, vt *quòd terra sit rotunda*, datur diuersa specie scientia, nempe Physica, & Astrologia, vt docet diuus Thomas 1. p. q. 1. a. 1. & 1. 2. q. 54. a. 2. ad 2. ergo in ea debent esse diuersæ rationes *sub qua*, hoc est scibilitatis, licet eadem sit ratio *qua*, seu rotunditatis.

4. Aduertendum tamen est scibile, visibile &c. dupliciter sumi posse, primò vt sunt denominationes extrinsecæ, à scientia, & visu petitæ. Secundò vt dicunt realem, & intrinsecam aptitudinem, seu capacitatem terminandi scientiam, vel visum, &c. Primo modo sumptæ non possunt esse ratio vnitatis, vel distinctionis scientiæ, aut potentiæ, quia vt sic, vel sunt simul, vel consequuntur scientiam, & potentiam, iam in sua vnitate constitutam, quia denominatio supponit rem, à qua sumitur. Non enim dicitur visibile, nisi quia videri potest à visu, sicut non dicitur visum, nisi quia potentia visiua illud attigit: idemque valet in scientia, & scibili.

Secundo autem modo sumpta præexistunt potentiis, & habitibus, eorumque vnitati, & distinctioni, vt de scibili docet diuus Thomas 1. p. q. 17. a. 7. ad 6. vnde non est cur vasques disput. 7. cap. 3. & disput. 104. c. 2. primæ partis, tam acriter inuehatur in hunc modum dicendi, de quo vide quæ adnotauimus q. de relatione numero 111.

5. Nihilominùs quamuis hoc verũ supponatur, restat adhuc difficultas, quid sit illud, per quod obiectũ cõstituitur in esse scibilis & attingibilis à scientia, vt ita possimus cognoscere quando res obtineant rationem vnius, vel multorum scibilium; atque hoc modo ad vnam, vel ad plures scientias pertineant: circa quod duæ sunt præcipuæ sententiæ.

Prima est communis Thomistarum, paucis exceptis, existimantium eamdem, vel diuersam rationem scibilitatis, & consequenter vnitatem, vel distinctionem scientiarum, desumendam esse ex eadem, vel diuersa abstractione a materia.

Secunda sententia est communis Scotistarum, quos multi sequuntur recentiores; rationem nimirùm illam scibilitatis, propter quam multa obiecta ad eamdem scientiam pertineant, non aliunde colligendam, aut desumendam esse, quàm ex vnitate primi obiecti, ad quod cœtera referuntur, aut a quo dependent, sicut diximus q. 4. prooemiali, omnia quæ spectantur à Logica, referri ad Syllogismum, & in ordine ad ipsũ tractari, ex probabili sententia Scoti. In quo autem sit illa vnitas primi obiecti, explicabimus sectione 4. vtraque hæc sententia probabilis est: vtriusque fundamenta, impugnata, & propugnata, in sequentibus sectionibus reperies.

SECTIO II.

Quid, & quotuplex sit abstractio à materia.

6. Triplex communiter distingui solet materia, & expressè tradit sanctus Thomas opusculo 70. q. 5. a. 1. & 1. p. q. 85. a. 1. ad 2. ex Aristotele 6. Metap. textu 2. videlicet materia singularis, sensibilis, intelligibilis.

Materia singularis est materia, seu substantia corporea, in singulari, & in indiuiduo spectata, vt hæc caro, hæc ossa, hoc corpus

Materia sensibilis est eadem substantia, quatenus subiacet qualitatibus sensibilibus, vt calido, frigido, molli, albo &c.

Materia denique intelligibilis est substantia, prout subiacet quantitati: & dicitur intelligibilis, quia solo intellectu percipitur: sensus enim fertur solùm in sensibilia accidentia, non verò in substantiam secundùm se. Vel, vt loquitur Aristoteles 7. Metaph. c. 10. sub finem, *intelligibilis materia est, quæ in sensibilibus existit, non prout sensibilia vt puta ipsa Mathematica.*

7. Iuxta triplicem ergo materiam datur triplex abstractio. Prima est à materia singulari, sed non à sensibili. Secunda est à materia singulari, & sensibili. Tertia est à materia singulari, sensibili, & intelligibili.

Prima propria est Physicæ, quæ considerat res dependentes à materia secundum esse, & secundùm intellectum, quia in earum definitione ponitur materia sensibilis, in communi spectata, vt in definitione hominis ponitur caro, ossa, corpus organicum.

Secunda est propria Mathematicæ, cuius est agere de quantitate, quæ licet dependeat à materia secundùm esse; tamen secundùm intellectum abstrahit à sensibili, quia in eius definitione non ponitur materia sensibilis, vt patet in definitionibus numeri, lineæ, figuræ, &c. Cùm enim aduenïat substantiæ, ante qualitates, passiones, & motus, ideò potest intelligi in substantia antequàm ipsa substantia intelligatur sensibilis, & sic potest abstrahi à materia sensibili.

Non dicitur autem abstrahere à materia intelligibili, eò quòd dicit ordinem dependentiæ ad illam, quatenùs ratio, & definitio omnis accidentis dependet à subiecto, seu includit ordinem, & dependentiam ad subiectum: vel quia quantitas, quantumuis abstracta intelligatur, non potest concipi, nisi vt res corporea, & materialis: quia tamen propriè loquendo, non spectatur sub ea ratione à Mathematica, sed à Physica; ta-

lis non abstractio nihil ad præsens institutum facere videtur: ideò aliam addemus solutionem numero 25.

8. Tertia denique est propria Metaphysicæ, ipsa enim considerat immobilia, & separabilia à materia, vt inquit Philosophus 6. Metap. c. 1. Duobus autem modis contingit aliquid esse separatum à materia. Primo, ita vt sit de ratione eius, sic esse separatum, vt se habet Deus, & Angeli. Secundo, ita vt non sit de ratione eius, esse in materia, eò quòd sæpe reperitur extra illam, licet aliquando inueniatur in illa, vnde dicitur abstrahere à materia secundùm esse permissiuè: quomodò se babet ens, substantia, qualitas, actus, potentia &c. quæ secundùm se non dependent à materia, cùm sine illa repetiantur in Deo, Angelis &c. in quo differunt à Mathematicis, quæ non possunt esse sine materia intelligibili.

De separatis primo modo, agit Theologia: de separatis verò secundo modo, agit Metaphysica, quæ considerat ens vt ens, communissimè sumptum, & sub se continens Deum, Angelos, & cœtera omnia. Et ita rectè distinguitur triplex scientia speculatiua principalis ex huiusmodi triplici abstractione à materia, nempe Physica, Mathematica, Metaphysica.

9. Verùm pro planiori huius doctrinæ intelligentia, & ad soluendas difficultates, quæ contra illam proponi possunt, multa debent diligenter adnotari, primum quidem, abstractionem, de qua hic sermo est, sumi posse tripliciter. Primò actiuè, pro actu intellectus, considerantis obiectum sine materia. Secundò pro denominatione extrinseca, inde consurgente. Tertiò pro abstractione obiectiua, siue passiua, radicaliter sumptâ, quæ dici potest abstrahibilitas, nihilque aliud est, quàm capacitas radicalis, per quam obiectum natum est terminare illam, vel illam scientiam sub hac vel illa denudatione à materia.

De abstractione, hoc tertio modo sumpta, intelligitur ista quæstio: nam abstractio sumpta secundo modo, nihil facit ad præsens institutum: sumpta verò primo modo, est tantùm conditio necessaria ad hoc vt obiectum fiat intelligibile à tali, vel tali scientia. Quia enim intellectus noster non cognoscit adæquatè rem quamlibet secundùm quod in se est, cogitur illam attingere conceptibus inadæquatis, & præcisiuis; quo fit vt res eadem pertineat ad diuersas scientias.

10. E contrario autem intellectus est etiam vnitiuus, & multas sæpe res attingit sub aliqua ratione communi, ordinando diuersas species ad eamdem rationem formalem scibilitatis: quomodo Angeli, & corpora, quæ in se diuersam abstractionem habent, vniuntur in aliqua ratione superiori, scilicet entis, & à Metaphysica considerantur sub vna abstractione à materia sensibili, & intelligibili: & ita contingit, vt res multæ, & diuersæ ad eamdem scientiam spectent: quod quidem non eueniret si quælibet res perfectè comprehenderetur: tunc enim quælibet per propriam speciem exactè repræsentaretur; & hoc modo esset obiectum

scientiæ sibi propriæ, & à qualibet alia specificè diuersæ: vnde Diuus Thomas 3. p. q. 11. a. 6. asserit scientiam Christi infusam, distinctam fuisse in diuersos habitus, quia perfectè quarumlibet rerum quidditates intelligebat per distinctas species, ipsarum quidditatum perfectè, & adæquatè repræsentatiuas.

11. Aduertendum est secundò ex Sancto Thoma, opusculo eodem 70. q. 5. a. 3. & prima parte, q. 40. a. 3. duplicem abstractionem posse fieri ab intellectu: alteram, per quam vniuersale abstrahitur à particulari, vt animal ab homine, & hæc vocatur totalis, seu abstractio totius, quia vniuersale est quoddam totum, multas partes subiectiuas sub se continens. Alteram verò per quam forma abstrahitur à materia; quomodo forma circuli concipitur ab intellectu absque omni materia sensibili: & hæc vocatur abstractio formalis.

Prima respondet vnioni totius, & partis: secunda vnioni materiæ, & formæ, seu subiecti, & accidentis. In prima integrum non remanet id, à quo fit abstractio: nam abstracto animali ab homine, non remanet homo in intellectu, sed tantùm animal. In secunda verò vtrumque in intellectu remanet: nam abstrahendo formam circuli ab ære, remanet seorsim intellectus æris, & intellectus circuli.

Rursus in prima, id, quod abstrahitur, fit potentiale, confusum, & minùs intelligibile; & quò maior est abstractio, eo magis fit potentiale, quia magis recedit ab actu, hoc est, à differentijs specificis: actus autem est notior, prior, & melior potentiâ, ex 9. Metaph. c. 9. è contrario verò in abstractione formali, id quod abstrahitur, quo magis abstrahitur, fit magis actuale, & intelligibile, quia abstrahitur à conditionibus materialibus, & potentialibus.

Prima denique est communis conditio scientiarum, quæ non agunt de singularibus, sed de vniuersalibus: secunda verò fit propria cuilibet prout secundùm diuersos gradus abstractionis, obiectum redditur diuerso modo intelligibile, siue scibile. De quo lege Caietanum in commentario de ente, & essentia, c. 1. q. 1.

12. Aduertendum est tertiò ex eodem sancto Doctore, opusculo & loco citato, art. 2. & 3. & 1. post. lectione 41. literâ *a*, abstractionem à materia ideò maximè conducere ad scientiarum vnitatem, & distinctionem, quia cuiuslibet scientiæ obiectum debet esse certum, & necessarium, itavt non possit aliter se habere, quod patet ex 1. post. c. 2. & 7. Vt autem certum sit, non debet esse subiectum mutationi: vnde cùm in rebus sensibilibus materia sit principium, & prima radix mutationis, quæ magis illi addicta sunt, mutabiliora sunt, magisque obnoxia contingentiæ, & consequenter magis recedunt à certitudine, & necessitate, quam exigit scientia: ideoque res eò perfectiùs intelligibiles sunt, quò magis à materia abstrahunt, & cognitio eò est certior quò est de obiecto magis immateriali: & ita Aristoteles 1. post. c. 23. aut 24. textu 42. Arith-

meticam certiorem esse musicâ, quia musica est de numero sonoro, qui materiam sensibilem concernit, à qua abstrahit Arithmetica.

13. Quapropter, cùm Physica agat de rebus mobilibus, & materialibus, necesse est ad minus, vt abstrahat à materia singulari, quia singularia generantur, & corrumpuntur: rationes autem communes, & abstractæ, sunt incorruptibiles, siue immobiles. Et ita quidditas, siue ratio compositi humani, quam significat definitio, non abstrahit absolutè à carnibus, & ossibus, ab anima, & corpore: abstrahit tamen ab his carnibus, & ab his ossibus; ab illa anima, & ab hoc corpore, quia hæ sunt partes materiales, hoc est huius hominis singularis, non verò hominis inquantum homo est.

Non inde tamen sequitur quòd Physicus non habeat cognitionem rerum mobilium, seu materialium, prout sunt à parte rei, & existunt in singularibus, quia vtitur rationibus illis communibus, non tantùm vt rebus scitis, sed etiam vt medio sciendi: & ideò comparando eas, & applicando ad res particulares, quarum sunt rationes, iudicat de singularibus ipsis. Nam per communem & vniuersalem rationem hominis rectè potest de illo, & illo homine iudicare. Idemque valet in cœteris scientijs.

Vnde colligitur quam illepidè Arriaga disput. 1. Logicæ, numero 28. dicat abstractionem parere confusionem, & Authores huius sententiæ ideò fortè scientiam sine abstractione non admittere, quia nolunt habere scientiam, nisi confusam. Si exactiùs legisset Aristotelem, & D. Thomam, hæc forsitan non dixisset. Quamuis enim hoc possit dici respectu abstractionis totalis; non tamen respectu formalis, vt patet ex num. 11.

SECTIO III.

Quomodò scientia suam vnitatem, & distinctionem hauriat ex prædicta abstractione à materia.

14. QVAMVIS abstractio à materia, reddat obiectum intelligibile in se, tamen non semper applicatur intellectui secundum propriam intelligibilitatem, quam in se habet, & per abstractionem acquirit, sed prout relucet in principijs, & medijs, per quæ apparet intellectui. Cùm enim in scientia procedatur ex præmissis ad conclusiones; & principia in præmissis contenta, sint rationes assentiendi ipsis conclusionibus, vt toties diximus in superioribus quæstionibus, præsertim in prima, & quinta: consequenter iuxta diuersitatem principiorum & mediorum, oritur diuersitas cognoscibilitatis, & scibilitatis in conclusionibus: quo fit vt diuersa immaterialitas, ex qua oritur diuersa

intelligibilitas, & ſcibilitas, primò, & principaliter inueniatur in principijs, & inde deriuetur, & deſcendat ad concluſiones.

Quia verò definitiones ſunt prima media, & principia in ſcientijs, per quæ demonſtrantur paſſiones, & propietates de ſubiecto; ideo iuxta diuerſitatem definiendi, generatur diuerſitas ſcibilitatis in concluſionibus, tunc autem definitiones ſunt diuerſæ, quando cum diuerſa abſtractione: & immaterialitate traduntur: quod expreſſit Diuus Thomas 1. poſt. lect. 41. litterâ *d*, ſub finem, his verbis: *diſtinguntur genera ſcibiliũ ſecundùm modum cognoſcendi: ſicut alio modo cognoſcuntur quæ definiuntur cum materia; & ea quæ ſine materia: Vnde aliud genus ſcibilium eſt corpus naturale, & corpus mathematicum.* Et 6. Metaph. lect. 1. litterâ *d Cùm definitio ſit medium demonſtrationis, & per conſequens principium ſciendi, oportet quod ad diuerſum modum definiendi ſequatur diuerſitas in ſcientijs ſpeculatiuis.*

15. Ex quibus facile conciliantur diuerſa loca Diui Thomæ, in quibus modò ſumit diſtinctionem ſcientiarum ex diuerſa abſtractione à materia, vt lectione 1. *de ſenſu, & ſenſato*, initio: modò ex diuerſitate medij, vt 1. 2. q. 54. a. 2. ad 2. modo ex diuerſa definitione, ſeu diuerſo modo definiendi, vt in locis proximè citatis. Radix enim diuerſæ intelligibilitatis eſt diuerſa immaterialitas, ſeu abſtractio à materia, non abſolutè, ſed prout reperitur in medijs & principijs, ex quibus deducitur ad concluſiones, quas ita diuerſimodè illuminat, & intelligibiles facit. *Sicut enim*, inquit lect. 41. citatatâ, lit. *d*, *formalis ratio viſibilis ſumitur ex lumine, per quod color videtur: ita formalis ratio ſcibilis accipitur ſecundùm principia, ex quibus aliquid ſcitur: & ideo quantumcumque ſint aliqua diuerſa ſcibilia per ſuam naturam; dummodò per eadem principia ſciantur, pertinent ad vnam ſcientiam, quia non erunt iam diuerſa inquantum ſcibilia.*

Vnde licet in vna eademque ſcientia reperiantur diuerſæ definitiones, per quas explicantur diuerſæ *in eſſe rei* quidditates, verbi gratia in Phyſica; tamen quia ſub eadem abſtractione omnia definiuntur, ideò modus definiendi idem eſt, & cõſequenter omnes definitiones, quamuis diuerſæ ſint ex parte rerum definitarum, ſunt ſimiles, eiuſdemque rationis in modo definiendi penès eamdem abſtractionem.

16. Cœterùm diligenter aduertere oportet, intra eamdem abſtractionem, & ſub eodem modo definiendi generico, poſſe reperiri diuerſitatem, & diſtinctionem ſpecificam principiorum, & conſequenter ſcientiarum. Hæc autem diuerſitas dignoſcetur ex his, quæ habet Ariſtoteles 1. poſt. c. 23. aut 24. textu 43. vbi ſic ait, *Vna autem ſcientia eſt quæ eſt vnius generis, quæ componuntur ex primis & ſunt partes aut affectiones horum per ſe: diuerſæ verò ſcientiæ ſunt, quarum principia ex eiſdem non ſunt; nec ex vnius principijs principia alterius proficiſcuntur.* Quorum verborum ſecunda pars indicat ſenſum primæ, paulò obſ-

curioris. Quod nimirum ſcientia illa vna ſit, quæ habet principia eiuſdem generis, tum prima, tum ea, quæ ex primis componuntur, hoc eſt, deriuantur & dependent, ſiue tamquàm partes, ſiue tanquam paſſiones, & affectiones per ſe eorum.

Supra quæ Diuus Thomas lect. 41. eâdem lit *d.* Hæc habet: *conſiderandum eſt quòd ſecunda principia virtutem ſortiuntur à primis: vnde requiritur diuerſitas primorum principiorum ad diuerſitatem ſcientiarum: quod quidem non eſſet, ſi vel diuerſorum principia ex eiſdem principijs fluant: ſicut principia trianguli, & quadrati deriuantur ex principijs figuræ: vel principia vnius deriuantur ex principijs alterius, ſicut principia iſoſcelis dependent à principijs trianguli.*

Per prima autem principia, non ſunt intelligenda ſimpliciter prima, qualia ſunt vniuerſaliſſima Metaphyſica, vt *quodlibet eſt, vel non eſt:* quia ex his ſolis non poteſt ſequi concluſio aliqua determinata. Licet enim verum ſit hominem eſſe riſibilem: per illud tamen principium poteſt ſolùm inferri, *ergo homo eſt riſibilis, vel non riſibilis.* Debent ergo intelligi prima in aliquo genere ſcibilis, & intra aliquam abſtractionem ex tribus prædictis, vt in ſequentibus explicat idem Sanctus Thomas, & habes numero 14. & 15.

17. Ex præcedentibus omnibus ſequitur primò diſtinctionem, & vnitatem genericam ſcientiarum deſumendam eſſe ex abſtractione à materia; ita vt illæ quæ eamdem abſtractionem habent, ſint eiuſdem generis, quæ diuerſam, diuerſi. Ita docet ſanctus Thomas *de ſenſu & ſenſato,* lect. 1. initio, his verbis, *neceſſe eſt quòd habitus ſcientiarum diſtinguantur ſecundùm differentiam ſeparationis à materia: & ideo Philoſophus in ſexto Metaphyſ. diſtinguit genera ſcientiarum ſecundùm diuerſum modum ſeparationis à materia.*

Sic ergo triplex erit ſcientiarum ſpeculatiuarum genus, *Phyſica, Mathematica, Metaphyſica.* ſicut triplex eſt genus ſcibilium, reſultans ex triplici abſtractione, ſcilicet *Corpus naturale Corpus Mathematicum, & ens vt ens,* quod eſt obiectum Metaphyſicæ. Quod autem hæc vnitas, & diſtinctio ſit generica, conſtat, quia ex communi conſenſu Geometria, & Arithmetica ſunt ſcientiæ ſpecificè diuerſæ, licet ſub eadem ſint abſtractione. Itemque Logica, Metaphyſica, Theologia, vt patebit ex infrà dicendis.

18. Sequitur ſecundò, diſtinctionem, vel vnitatem ſpecificam ſcientiæ intra eamdem abſtractionem deſumendam eſſe ex vnitate, vel diſtinctione ſpecifica principiorum, per quæ proceditur in illa ſcientia: ita vt illa ſit vna ſpecie, cuius principia ſunt eiuſdem ſpeciei: illa verò diuerſa, cuius principia diuerſa ſunt: tunc autem principia ſint eiuſdem ſpeciei *in eſſe ſcibilis,* quando ex iiſdem primis principijs intra eamdem abſtractionem fluunt, & deriuantur: diuerſæ verò ſpeciei, quando nec ex ſe inuicem, nec ex alijs prioribus, ſibi communibus fluunt, & dependent. Quæ omnia patent ex dictis.

SECTIO

SECTIO IV.

Soluuntur obiectiones contra superiorem doctrinam.

19. OBIICITVR primò, rationes prædictas abstractionis à materia, esse inadæquatas, cùm non comprehendant omnes scientias. Non enim annumeratur ibi Logica, neque Moralis, neque Theologia, neque prespectiua, Musica, & Astrologia; quæ tres vltimæ abstrahunt, & non abstrahunt à materia sensibili: non abstrahunt quidem, quia habent pro obiecto res naturales, scilicet *visuale, sonorum, & corpus cæleste*: abstrahunt vero, quandoquidem inter Mathematicas numerantur. Igitur prædicta doctrina diminuta est, neque admittenda.

Respondeo, Logicam non annumerari inter scientias principales, quia est adminiculatoria, & modum sciendi aliis ministrat, ideoque ad principales reducitur. Participat autem abstractionem Metaphysicam, quia abstrahit ab omni materia, nudasque disserendi formas per se considerat. Quia vero Metaphysica procedit ex principiis entis realis, Logica verò ex principiis secundarum intentionum: & hæc neque ex aliis, neque ex se inuicem deriuantur, ideò sunt scientiæ specie differentes, licet sint eiusdem generis.

20. Quod spectat ad Moralem, si sumatur vt scientia est, tractans de natura virtutum, pars est Physicæ animasticæ: quæ cùm agat de anima intellectiua, debet etiam agere de actibus eius moralibus, vt circa propria obiecta versantur. Quoad particulares verò conditiones practicas, idem est cum prudentia, aut cum virtute quæ operationes morales attingit.

Theologia autem, cùm sit superioris ordinis, non comprehenditur sub abstractione vllius scientiæ naturalis, sed excellentiorem abstractionis modum sibi vendicat, quàm ipsa etiam Metaphysica: nam Theologia excludit à suo subiecto materiam Metaphysicam, hoc est, compositionem ex actu, & potentia; non verò Metaphysica, sed tantùm materiam corporalem. Item obiectum Theologiæ, nempe Deus, ita abstrahit à materia, vt sit de ratione eius esse sine materia, & sic à Theologia consideratur: obiectum autem Metaphysicæ ita abstrahit à materia, vt non sit de ratione eius esse extra illam, vt dictum est numero 8. Rursus Theologia procedit ex lumine supernaturali diuinæ reuelationis, & sic est extra genus scientiarum, quæ acquiruntur per lumen naturale humani ingenij, vt rectè docet diuus Thomas 1. p. q. 1. a. 1. ad 2.

21. Denique ad id, quod vltimo loco ponitur de scientiis Mathematicis, quæ mediæ vocantur, dicendum est eas participare de vtraque ab-

ſtractione, ſcilicet Phyſica, & Mathematica, & ideò vocari medias. Vnde ſi ſpectemus id, quòd eſt proprium earum obiectum, vt *ſonorum* in Muſica, & *viſuale* in perſpectiua, debent dici naturales : ſi verò ſpectemus media, & principia, per quæ procedunt, debent dici Mathematicæ.

Quia verò medium, per quod aliquid cognoſcitur, reſpicitur ab habitu formaliter, ſeu vt ratio formalis obiecti. Illud verò quod cognoſcitur, reſpicitur materialiter, ſeu vt obiectum materiale, ideò ait diuus Thomas opuſculo 70. q. 5. a. 3. ad 6. & 7. & 2. 2. q. 9. a. 2. ad 3. magis debent connumerari inter Mathematicas, vt pote eis ſimiliores. Muſica enim conſiderat ſonos, non inquantum ſunt ſoni, ſed inquantum ſunt proportionabiles ſecundùm numeros, & ſic in aliis.

22. Aliunde verò, quia principia Arithmeticæ, & Geometriæ, quæ ab ipſis applicantur ad materiam naturalem, quaſi in obliquo conſiderantur; materia verò naturalis in recto, & principaliter, ideò à multis dicuntur ſimpliciter naturales : & conſequenter conueniunt genere cum Phyſica, & genere differunt ab Arithmetica, & Geometria.

Vterque modus dicendi ſuſtineri poteſt abſque incommodo : poſterior autem videtur menti Ariſtotelis conformior in 2. Phyſic. c. 2. textu 20. vbi poſtquam diſtinxit Phyſicum à Mathematico ex diuerſa abſtractione à materia, ſic ait : *hoc idem indicant & Mathematicarum facultatum illæ, quæ magis ſunt naturales vt Perſpectiua, Muſica, & Aſtrologia. Nam contrà quodammodò ſe habent ac Geometria : Geometria namque de naturali linea contemplatur ſed non vt eſt naturalis : Perſpectiua verò Mathematicam quidem lineam conſiderat, at non vt eſt Mathematica, ſed vt eſt naturalis.*

23. Obijcitur ſecundò : Geometria conſiderat lineas ſecundùm quòd differunt numero : conſiderat enim triangulum, vt tribus conſtat lineis: quadrangulum vt conſtat quatuor, &c. Sed differentia numeralis in his, quæ ſpecie conueniunt, ſumitur à materia, ex hac ſententia Thomiſtarum : ergo Geometria non poteſt abſtrahere à materia.

Confirmatur, quia multæ fiunt demonſtrationes in Geometria per cauſam materialem : quando ſcilicet de toto aliquid oſtenditur per partes eius : nam partes ſunt materia totius ex 2. phyſ. & in 2. poſter. demonſtratio, quâ oſtenditur angulum in ſemicirculo eſſe rectum, quia eſt medietas duorum rectorum, reducitur ad cauſam materialem : ergo, &c.

Reſpondeo ex diuo Thoma opuſculo 70. q. 5. a. 3. ad 3. materiam eſſe principium diuerſitatis numeralis ſecundùm quòd in multas partes diuiſa, & in ſingulis recipiens formam eiuſdem rationis, plura indiuidua eiuſdem ſpeciei conſtituit. Materia autem non poteſt diuidi, niſi præſuppoſitâ quantitate, quâ ſublatâ, omnis ſubſtantia indiuiſibilis relinquitur; & ſic prima ratio diſtinguendi numero ea, quæ ſunt eiuſdem ſpeciei, eſt penes quantitatem ; quod ei competit inquantum includit ſitum,

ordinemque partium. Et ita quantitas, licet à materia ſenſibili abſtracta, poteſt includere numerum linearum, & figurarum.

Ad confirmatiotem reſpondeo ex eodem, ibidem ad 4. partes illas, ex quibus demonſtratur aliquid de toto in Geometria, eſſe abſtractas à materia ſenſibili, & pertinere ad materiam intelligibilem, à qua non abſtrahit Mathematica. Quamuis, propriè loquendo partes non debeant dici materia reſpectu totius, ſed antùm analogicè, & ſecundùm aliquam ſimilitudinem in componendo.

24. Inſtabis: Mathematica prorſus abſtrahit à materia intelligibili: ergo prædicta diuiſio ſcientiarum, ex abſtractione à materia deſumpta, eſt planè nulla. Probatur antecedens, quia nullus Mathematicus conſiderat materiam primam, vel ſubſtantiam materialem, ſed ſolam quantitatem ſecundùm ſe. Licet enim nulla daretur materia, aut ſubſtantia materialis, ſcientia, quæ habetur de quantitate per Mathematicam, eſſet prorſus eiuſdem rationis, ac nunc eſt, vt per ſe patet. Vnde ſicut Mathematica abſtrahit à materia ſenſibili, quia non conſiderat quantitatem, vt coniunctam cum ea, licet de facto coniuncta ſit: ita non conſiderat quantitatem, vt coniunctam cum materia intelligibili, licet de facto ſit coniuncta cū illa: ergo abſtrahit ab illa. Et hoc expreſsè aſſerit Ariſtoteles 1. poſt. c. 10. ſub finem, his verbis, *nam etſi Geometrica ipſa ſunt in ſubiecto: non tamen vt in ſubiecto ſunt, Geometricæ conſiderationi ſubijciuntur.*

Adde quòd numerus ternarius Angelorum, & quinarius, & ſenarius, & eorum proportiones æquè ſpectant ad Arithmeticum, ac numerus ternarius, quinarius &c. rerum corporearum: adeò vt ſit omninò per accidens reſpectu Arithmeticæ, quòd vnitates quæ componunt ipſius numeros ſint vnitates corporales, aut ſpiritales. Abſtrahit ergo à materia intelligibili, ſicut Metaphyſica.

25. Reſpondeo, vt ab vltimo incipiam, numerus Angelorum non eſt quantitas, quæ ſpectetur à Mathematica, vt ait diuus Thomas 1. p. q. 11. a. 3. ad 2. quia non eſt in rebus quantis, ſeu corporeis.

Ad aliud dico, licet Mathematica abſtrahat à materia intelligibili: diuerſo tamen modo abſtrahit, quàm Metaphyſica, quia in Mathematica fit ſimplex abſtractio per ſimplicem apprehenſionem: in Metaphyſica verò per compoſitionem, & diuiſionem, quæ potiùs ſeparatio, quàm abſtractio dici debet, vt ait diuus Thomas opuſculo, & loco toties citato, a. 3. paulò ante ſolutionem primi. Item abſtractio in Mathematica eſt tantùm permiſſiua, quia quantitas ſecundum rem non abſtrahit à materia: in Metaphyſica autem non eſt ſolùm permiſſiua, cùm in ea ſpectentur entia ab omni materia ſeparata ſecundùm rem, vt Deus, & Angeli.

26. Obijcitur tertiò quòd vnitas, vel diſtinctio ſcientiæ non poſſit ſumi ex vnitate, vel diuerſitate mediorum, vt explicatum eſt numero 16. Nam in primis Arithmetica, & Geometria eſſent eadem ſcientia, quia

principia quantitatis continuæ, quæ est obiectum Geometriæ, & principia quantitatis discretæ, quæ est obiectum Arithmeticæ, deriuantur ex communibus principiis quantitatis intra eamdem abstractionem à materia sensibili.

Item omnes partes scientiæ naturalis, seu Physicæ, *vt de cœlo: de anima*, &c. essent eiusdem speciei, quia sub eadem abstractione procedunt ex communibus principiis entis mobilis, seu corporis naturalis. Hoc autem videtur absurdum. Idemque patet de Angelis, & de corporibus, quorum principia continentur sub communibus principiis substantiæ: & sic deberent ad eamdem scientiam pertinere; quod non videtur admittendum.

Respondeo ad primum, negando antecedens. Quamuis enim principia essentialia quantitatis continuæ, & discretæ, in esse rei, & entis spectatæ, oriantur ex communibus principiis quantitatis: non tamen prout vtraque spectatur in esse obiecti, seu scibilis: quia Arithmetica non considerat numerum, neque Geometria magnitudinem secundùm essentiales, & quidditatiuas eorum rationes; sed secundùm quòd varias habent proportiones; aut prout habent rationem mensuræ.

Prima autem mensura numeri est vnitas, & prima mensura magnitudinis est punctum: quæ duæ mensuræ sunt omninò disparatæ, ita vt nec vna ex alia, nec ambæ ex tertia, vtrique communi deriuentur, vel dependeant. Cuius rationem reddunt Complutenses, quia vnitas est mensura numeri tamquam pars eius: punctum verò mensura magnitudinis, tamquam nexus, aut terminus illius, quæ duo sunt valde diuersa.

27. Verùm hæc ratio non videtur legitima. Quomodo enim punctum mensurare potest magnitudinem, si sit tantùm nexus partium illius? & cùm indiuisibile sit, quomodo potest aptum esse ad mensurandam rem diuisibilem in partes diuisibiles, & omninò ipsi disproportionatas?

Debet ergo punctum intelligi esse aliqua pars aliquota, vt aliquoties repetita totum exhauriat. Vnde linea definitur *fluxus puncti*, quasi ex punctis composita, vt ex partibus, sicut numerus ex vnitatibus: quod, licet Physicè verum non sit, Geometricè tamen supponi potest spectando punctum in ratione mensuræ: quapropter Platonici, vt notat diuus Thomas lect. 41. citatâ primi post. literâ *x*. dicebant ex puncto causari omnes quantitates continuas, adeò vt punctus motus faciat lineam: Linea mota faciat superficiem: superficies mota faciat corpus.

Ratio etiam sumi potest ex diuerso gradu abstractionis à materia sensibili, in ratione mensurandi, quia numerus minùs dependet à loco & situ, quæ est circunstantia materialis, quàm ipsa quantitas continua, cuius partes in loco copulantur, & disponuntur: ideoque Aristoteles 1. post. c. mihi 24. textu 42. ait Arithmeticam esse certiorem Geometriâ, quia vnitas est natura positione vacans: punctum verò est natura cum positione, & situ, quia nimirum existit in continuo: vnde vnitas, quæ est

principium numeri, abstrahit secundùm rationem à materia sensibili, & ab intelligibili: punctum verò tantùm à materia sensibili, ideoque magis concernit materiam, & compositionem, quàm vnitas.

28. Respondeo ad secundum, duplicem esse sententiam probabilem de vnitate Philosophiæ naturalis. Prima est Caietani cap. 22. primi posteriorum: & 2.2.q.162. aliquantò post initium introductionis. Soncinatis 6. Metaph. q. 8. & aliorum existimantium diuersas esse specie scientias naturales, itavt tractatus de principijs, comprehendens octo libros Physicorum; tractatus de Cœlo, de Generatione, de Anima sint distincti specificè.

Probatur primò authoritate Diui Thomæ, lect. 41. super primum post. literâ *d*, in fine: *aliud genus scibilium est corpus naturale*, inquit, *& corpus mathematicum & vtrumque horum generum distinguntur in diuersas species scibilium secundum diuersos modos, & rationes cognoscibilitatis.*

Probatur secundò ratione Cajetani, quia in eadem abstractione à materia singulari reperiuntur diuersi gradus, secundùm quos magis, vel minùs receditur ab ea, & à motu. Nam in octo libris Physicorum consideratur ens mobile, vt sic, abstrahens ab omni specie determinata motus. In libris autem de Cœlo consideratur vt mobile tantùm ad *vbi*: in libris de generatione, vt mobile ad formam substantialem simpliciter, & in communi: & in libris de Anima, vt mobile ad animam. Vnde cùm abstractio sit veluti motus quidam, habens terminum *à quo*, & *ad quem*, istæ omnes partes conueniunt in eadem abstractione à materia singulari ex parte termini *à quo*, per quem segregantur à materia: sed ex parte termini *ad quem*, differunt, quatenus acquirunt diuersos gradus actualitatis, immaterialitatis, & scibilitatis, vt dictum est de Geometria, & Arithmetica; nam considerare mobile, vt sic, minùs concernit materiam, quàm considerare mobile motu locali, &c.

29. Secunda sententia est Soti primo post. cap. 25. & primo Phys. q. 2. Complutensium disp. 19. Logicæ q. 5. §. 4. & aliorum, Physicam esse vnam specie secundùm omnes suas partes. Ratio est, quia sub eadem abstractione à materia singulari, omnia Physicæ principia deriuantur ex communibus principijs motus, & reducuntur ad communia principia entis mobilis, scilicet ad materiam, & formam. Diuersi autem gradus intra eandem abstractionem non variant speciem in esse scibilis, nisi resoluantur in diuersa prima principia, vt contingit in Arithmetica, & Geometria.

Authoritas verò Diui Thomæ nihil concludit in contrarium, quia sub corpore naturali, quod distinguit à mathematico, comprehendit non solùm ens mobile, quod est obiectum Physicæ, sed entia, quæ sunt obiecta perspectiuæ, musicæ, & aliarum scientiarum, quæ Mathematicæ subalternantur, & quas in solutione primi ad naturales reduci diximus, ratione materiæ.

Respondeo ad tertium, substantiam spiritualem, & corpoream conuenire in substantia, genericè sumpta; & principia essentialia earum ab ipsa deriuari in genere entis, sed non propterea conueniunt in eadem abstractione formali entis mobilis, sed in abstractione Metaphysica, scilicet à materia intelligibili, secundùm quam vniuntur, & ad eandem scientiam reducuntur.

30. Obijcitur quartò. Scientia à priori, & scientia à posteriori intra eamdē abstractionem, *v. g.* Physicæ, vt demonstratio à priori quòd homo sit risibilis, quia est rationalis; vel à posteriori, quia ridet, distinguntur specie, etiam si principia posterioris demonstrationis sequantur ex principijs alterius: ergo malè assignatur ratio vnitatis & distinctionis scientiarum.

Secundò: idem habitus primorum principiorum versatur circa omnia prima principia, quæ tamen respiciunt diuersas abstractiones; quià alia sunt Physica, alia Mathematica, alia Metaphysica. Imò è contrario habitus primorum principiorum Physicorum, & habitus ipsius scientiæ naturalis, sunt diuersi, licet sint intra eandem abstractionem à materia singulari.

Denique definitiones sunt prima principia & media cujusque scientiæ, vt dictum est numero 4. ergo cùm in qualibet scientia reperiantur plurimæ definitiones diuersæ, debent reduci ad aliquid vnum, vt scientia ab eis dicatur vna: sed non possunt reduci ad aliquam vnam definitionem communem, vt constat; ergo ad aliquid aliud, quod non erit definitio, nec consequenter medium: ergo vnitas, & distinctio scientiæ non potest sumi à medijs, & principijs.

Adde quòd in Logica v. g. principia definitionis, diuisionis, & argumentationis sunt inter se condistincta atque opposita: sunt item immediata, & indemonstrabilia: ergo nec ex se inuicem, nec ex alijs prioribus deriuantur; & ita non possunt constituere vnam scientiam.

31. Respondeo ad primum, negando antecedens. Tales enim scientiæ differunt tantùm vt perfectum, & imperfectum intra eamdem speciem. Et licet principia earum in *esse rei*, quandoque diuersa sint, non tamen in *esse scibilis*: & ita non causant diuersitatem essentialem in demonstrationibus: neque ipsi assensus differunt specie formali, sed materialiter tantùm, vt volunt complutenses disp. 18. num. 52.

Potest etiam dici diuersum esse gradum immaterialitatis in *esse scibilis*, in demonstratione *quia*, & *propter quid*, eò quòd in prima proceditur ab effectibus, quatenùs experientiâ, & inductione cognoscuntur: & consequenter reperitur in hoc quædam dependentia à sensibilibus: at in demonstratione *propter quid*, reperitur abstractio intelligibilis maior, quà res cognoscitur in sua quidditate: & sic erit specifica diuersitas. Quod potiori jure dici debet de argumentis probabilibus, & opinatiuis, in quibus reperiuntur diuersa media, diuersa principia, proprietates, & rationes,

formales. Procedimus enim aliquando à locis extrinsecis, aliquando intrinsecis, &c.

Respondeo ad secundum, si habenda sit ratio diuersæ immaterialitatis rerum, circa quas prima principia versantur, habitum eorum esse multiplicandum juxta diuersas scientias non subalternatas, aut iuxta diuersas difficultates notabiles, vt multi sentiunt.

32. Quia tamen diuersa immaterialitas non inducit diuersitatem specificam, nisi prout diuerso modo illuminatur à medijs, & ratione formali cognoscendi, vt diximus numero 14. cùm ratio formalis, sub qua habitus iste tendit in prima principia, sit vna specie, nempe immediata connexio terminorum, eumdem modum cognoscendi inuoluens, scilicet visionem veritatis in se, quasi intuitiuam sine discursu; habitus quoque erit vnus specie circa principia speculatiua, & alius circa practica, vt volunt alij.

Secùs se res habet in scientia, in qua ex notis ad rem occultam proceditur. Quò enim res illa immaterialior est, eò intelligibilior est, & consequenter diuersificatur ex diuersa immaterialitate, vt explicatum est supra.

Respondeo ad tertium, omnes huiusmodi definitiones diuersas non reduci ad communem aliquam definitionem; sed tamen conuenire in vno modo definiendi sub tali, vel tali abstractione, vt diximus num. 14. ex quo procedit idem modus illuminandi conclusiones, licet alioquin materialiter diuersas. Et licet principia propria & specifica definitionis, argumentationis, &c sint inter se condistincta & opposita, adeò vt non deriuentur ex alterutris, sed sint immediata, & indemonstrabilia à priori per causam adæquatam: dependent tamen, tanquam à causa remota, & inadæquata à principijs generalibus secundarum intentionum, à quibus deriuantur. Nam gradus genericus, est suo modo principium, & radix differentiarum specificarum, à quibus contrahitur, sicut materia à forma.

SECTIO V.

Quomodo vnitas, & distinctio scientiarum sumatur ex obiecto adæquato.

33. SECVNDA sententia non multùm curat de hujusmodi diuersis abstractionibus à materia, neque de distinctione illa rationis formalis obiecti in rationem *quæ*, & in rationem *sub qua*: sed simpliciter asserit vnitatem, & distinctionem scientiarum sumendam esse ab obiecto formali, seu à ratione *quæ*, secundùm quòd per eadem, vel di-

uersa principia in eam tendunt. Pro huius sententiæ intelligentia.

Aduertendum est primò quamlibet scientiam totalem includere varias partes specie distinctas.] Si enim sermo sit de scientia actuali totali, ipsa includit plures actus, specie diuersos iuxta specificam diuersitatem conclusionum actualium, quæ per diuersa media cognoscuntur. Si verò loquamur de habituali, ipsa quoque integratur ex pluribus habitibus partialibus, productis circa diuersa obiecta partialia, per actus diuersos, circa huiusmodi obiecta versantes. Vnde sicut obiectum cuiuslibet scientiæ censeri debet illud omne, circa quod scientia directè versatur: & consequenter obiectum ipsum integrum non aliam habet vnitatem, quam aggregationis ex omnibus objectis partialibus, quæ considerantur à scientia: ita scientia non debet habere aliam vnitatem quàm aggregationis ex pluribus scientijs partialibus, sibi aliquâ ratione subordinatis. Pro quo.

34. Aduertendum est secundò, obiectum primum, obiectum adæquatum, & obiectum attributionis idem esse, licet aliqui recentiores aliter loquantur, & velint obiectum adæquatum esse aggregatum ex omnibus obiectis partialibus, quæ in scientia considerantur: obiectum verò attributionis esse partem aliquam ex præcipuis, ad quam cætera obiecta partialia referuntur, & attribuuntur, vnde vocantur attributa. Sed ex communi modo loquendi, idem est obiectum adæquatum, & attributionis, vt diximus quæst. 4. procemiali.

Ad rationem autem primi obiecti requirit Scotus q. 3. prologi, quæstione 2. laterali, numero 4. & 7. vt contineat virtualiter omnes veritates illius scientiæ, cuius est obiectum adæquatum: & hoc probat primò quia obiectum primum continet propositiones immediatas, quæ sunt prima principia, ex ipsa ratione, seu definitione subiecti constantia: in istis autem virtualiter continentur conclusiones, & consequenter tota scientia.

Secundò quia obiectum est adæquata causa habitus: causa autem non potest esse adæquata, nisi primò contineat virtualiter totum effectum: ergo obiectum habitus scientifici debet primò virtualiter, hoc est per se, & independenter ab alijs continere omnes, & singulas veritates illius habitus.

Nec aliter sentit Diuus Thomas 1. p. q. 1. a. 7. vbi ostendens Deum esse obiectum Theologiæ, sic ait: *quod etiam manifestum fit ex principijs huius scientiæ, quæ sunt articuli fidei, quæ est de Deo: idem autem est subiectum principiorum, & totius scientiæ, cùm tota scientia virtute contineatur in principijs.*

35. Nihilominus non parua videtur in hoc esse difficultas, quia numerus vt numerus, qui est obiectum Arithmeticæ, non continet passiones proprias binarij, quinarij &c, & consequenter non continet virtualiter omnes veritates habitus Arithmeticæ: neque enim genus, vt sic, v. g. *animal*, continet proprias hominis, aut bouis passiones, & veritates. Item ens,

ens, vt ens, non continet veritates proprias Angeli, vel ſubſtantiæ; nec ſyllogiſmus, vel ens rationis, vel modus ſciendi, veritates proprias demonſtrationis, & generaliter nulla ſpecies, omninò diſparata, continet virtualiter paſſiones alterius ſpeciei. Vnde nullum vnum obiectum videtur poſſe aſſignari pro obiecto attributionis, quod virtualiter contineat omnes veritates, quæ de alijs obiectis in eadem ſcientia cognoſcuntur.

Ad hoc reſpondetur, ſubiectum attributionis, continere virtualiter omnes veritates ſcientiæ, cuius eſt obiectum, & eſſe cauſam, ſimpliciter ſufficientem, & adæquatam habitus ſcientifici, non ſecundùm ſe ſolum, & ſua prædicata intrinſeca conſideratum, ſed ſecundùm ſe, & omnia ſimul, quæ ad ipſum reducuntur, & attribuuntur, tanquam aliquid ad ipſum aliquo modo pertinens.

36. Et ita explicat etiam Diuum Thomam Caietanus loco citato; quamuis dicat Scoti mentem aliam eſſe, nimirum quòd obiectum attributionis contineat totam ſcientiam, vt cauſa in ſeipſo ſufficiens, & adæquata, quod cùm non poſſit eſſe verum, vt ex dictis patet, aliqui ſcotiſtæ, inter quos eſt Maſtrius diſput. 1. Metaph. numero 47. aiunt Scotum non loqui de obiecto adæquato ſcientiæ totalis; ſed de obiecto ſpecifico alicuius partis huiuſmodi ſcientiæ, quod contineat omnes veritates ſpectantes ad illam partem, cuius eſt obiectum; ſed his contradicit Poncius diſput. 2. Logicæ numero 12. & 18. vbi affert datam reſponſionem.

Dici etiam poteſt cum eodem Caietano, ſubiectum attributionis in ſeipſo ſumptum continere totam ſcientiam, & eſſe cauſam ſufficientem illius non ſimpliciter, ſed in ſuo ordine, & vt cauſam primam: ſicut Sol continet virtualiter totum hominem, & non ſolùm partem illius, vt prima cauſa, & cauſa totalis, non ſimpliciter, ſed in ſuo ordine. Hoc ergo modo numerus, verbi gratia continet virtualiter omnes paſſiones numerorum, vt binarij, ternarij, vt prima radix eorum, & conſequenter principia numeri, vt ſic, continent virtualiter omnes veritates Arithmeticæ, vt primæ cauſæ, non verò vt adæquatæ, & ideo debent adiungi alijs propoſitionibus, tamquam cauſis proximis, habentibus pro ſubiecto binarium, ternarium &c. idemque de alijs ſcientijs eſt dicendum.

37. Ex his colligere oportet, quòd ſi ex vi alicuius obiecti, ſiue definitionis eius, omnes proprietates, & veritates, ad ſcientiam, quæ eſt de tali obiecto, pertinentes, demonſtrari poſſunt, talis ſcientia erit vna ſpecie infimâ. Si autem oporteat præter talem definitionem, alias adhibere, vt contingit quando tale obiectum eſt quid genericum, continens ſub ſe multas ſpecies, quarum definitiones neceſſariæ ſunt, vt veritates omnes attingi poſſint; huiuſmodi ſcientia erit ſolùm vna genericè, multas ſcientias partiales, & ſpecie diſtinctas continens, vt docet Scotus loco citato, numero 5. in fine. Atque adeo vnitas ſcientiæ ſpecifica deſumetur ex vnitate definitionis, & quidditatis illius obiecti, de quo ſcientia tractat:

cuius contrarium asserit prima sententia, vt patet ex ante dictis.

38. Colligi debet secundò, potentias, & habitus sumere vnitatem & distinctionem suam ab obiectis, *in esse rei* consideratis; ab obiectis, inquam, formalibus totalibus, & adæquatis, ita vt necesse non sit illa obiecta habere vnitatem specificam, aut genericam in esse rei, vt ad vnam potentiam, vel scientiam pertineant, sed sufficere vt ita respiciantur ab vna, quòd non respiciantur ab alia. Quomodo distinguimus visum ab auditu, quia obiectum formale adæquatum visus, nempe color, & lux, est adæquatè distinctum à sono, qui est obiectum adæquatum auditus. Adæquatum autem est, quod totum, & nihil aliud potentia, vel scientia attingit, siue alioquin attingatur ab alia, siue non, quia quod adæquatum est respectu vnius, potest esse inadæquatum respectu alterius, vt sonus est adæquatus auditui, non verò sensui communi

39. Colligendum est tertiò, multas scientias partiales, licet inter se distinctas specificè, posse maiorem inter se conuenientiam habere, quàm cum alijs scientijs, & ideò in vnam potius classem reuocandas esse, ad quam aliæ non pertineant, quæ talem similitudinem sibi non vendicant. Simili enim modo res omnes ad varia prædicamenta reuocari solent, secundùm quòd inter se discrepant, aut conueniunt: vnde aggregatum ex particularibus scientijs vnius classis, dicetur vna totalis scientia, & vno appellabitur nomine: sicut sanitas, & pulchritudo, licet non sint qualitates simplices, sed ex multis inter se proportionatis compositæ, vna tamen qualitas appellantur, quia quæ sunt plura in vno genere possunt sub alia ratione esse vel componere vnum, ex dicto communi.

Talis autem similitudo, quam scientiæ illæ partiales habent inter se potiùs quàm cum alijs, quæ in eadem classe non reponuntur, peti debet ex ratione, in qua multa obiecta partialia, quæ ad tales scientias pertinent, conueniunt, quatenus ab illis scientijs considerantur: in qua quidem ratione licet scientiæ illæ partiales non disconueniant, non propterea eiusdē speciei censeri debent, quia possunt aliunde essentiale, & specificum discrimen sortiri, vt à diuersis medijs, à diuersis rationibus formalibus obiectorum partialium, alijsue principijs.

40. Hoc igitur modo scientia speculatiua, diuisa est ab Aristotele, & antiquis Philosophis, in tria membra, scilicet Physicam, Mathematicam, & Metaphysicam. Quia enim omnes scientiæ, quæ agunt de corpore naturali, & speciebus illius, atque accidentibus illi connaturalibus, in hoc conueniunt, quòd considerent res corporeas vt sic, aut res dicentes ordinē ad corpus, quatenus talem ordinem dicunt; ideò quamuis specie inter se differant, & per varias definitiones, iuxta diuersitatem specificam rerum, de quibus agunt, acquirantur: in vnam tamen classem reductæ sunt, & earum aggregatum, iure merito scientiæ naturalis, vel Physicæ nomen obtinuit.

Pari quoque ratione, quia scientiæ illæ, quæ agunt de ente vt ens,

eſt, conueniunt in hoc quòd non conſiderent obiectum aliquod corporeum, & materiale ſubiectumue ſenſibus, vt ſic, ſed ſubſtantias tantùm ſpiritales, & conceptus eis corporibuſque communes, ideo aggregatum ex illis vocatum eſt Metaphyſica, hoc eſt, ſcientia transnaturalis, ſeu excedens res materiales, & corporeas: vnde in ea tractatur de Angelis in particulari, non verò de alijs entis ſpeciebus, quæ corporeæ ſunt.

Denique quia ſunt multæ aliæ ſcientiæ, quæ non agunt de rebus ſecundum naturam earum propriam, ſed ſecundum quòd poſſunt inter ſe comparati, & varias proportiones ſubire, ideo in aliam claſſem relatæ ſunt, & communi nomine Mathematicæ nuncupatæ.

SECTIO VI.

Soluuntur obiectiones.

41. NIHIL ferè obijci poteſt contra prædicta, quod ſit magni momenti: vt tamen res tota firmius ſtabiliatur, quædam, aduerſariæ partis argumenta proponam.

Obijcitur ergo primò: vnica ratio formalis *quæ*, attingitur à diuerſis, ſcientijs, vt eadem rotunditas terræ à Phyſica & Aſtrologia, vt ſæpiùs dictum eſt: ergo vnitas, & diſtinctio ſcientiæ non poteſt deſumi à ratione formali *quæ*. Deinde ratio *quæ*, non poteſt dare vnitatem potentiæ, alioquin vna potentia, viſiua *v. g.* non poſſet tendere in albedinem, & nigredinem: ergo à pari non poteſt dare vnitatem ſcientiæ.

Reſpondeo ad primum, concedendo rationem *quæ*, non eſſe totale ſpecificatiuum ſcientiæ, ſed ad hoc etiam concurrere media, per quæ talis ratio attingitur, ſic Deus, vt cognoſcibilis lumine naturali, ſpecificat Metaphyſicam; vt cognoſcibilis per lumen reuelationis abſcurum, ſpecificat Theologiam: per lumen verò clarum, ſcientiam beatam. Pari ratione eadem rotunditas terræ pertinet ad Aſtrologum dum probatur per figuras eclipſium, quatenus vmbra terræ orbiculariter afficit Lunam: ad Phyſicum autem, dum probatur per motum grauium, quatenus omnes terræ partes æquabiliter ad centrum tendunt, vnde conſurgit forma rotunda. Et ſic nullâ habitâ conſideratione abſtractionis à materia, ſufficienter oſtenditur diuerſitas vtriuſque ſcientiæ circa eamdem rationem *quæ*, eodemque modo de alijs Philoſophandum eſt.

42. Reſpondeo ad ſecundum, rationem *quæ*, dare vnitatem potentiæ, ſi ſit adæquata, vt explicui numero 38. Si ſit autem inadæquata, vt eſt albedo reſpectu viſus, tantum inadæquatè ſpecificat potentiam. Et hoc patet ex oppoſita etiam ſententia; nam intellectus, in ſe vna potentia exiſtens tendit in obiecta ſub triplici abſtractione à materia, quamuis quæ-

libet ex huiusmodi abstractionibus constituat diuersas specie scientias: quia nimirum nulla ex his seorsim est adæquata intellectui, esto adæquata esse possit respectu alicuius scientiæ particularis.

Dices quare ergo ratio *quæ*, coloris, & ratio *quæ* lucis, cùm diuersæ omninò sint, pertinent potius ad eamdem potentiam visiuam, quàm calor & sonus, nisi quia conueniunt in vna ratione formali visibilitatis, in qua sonus, aut calor non conueniunt?

Respondeo, quia talis sunt naturæ. Nam & hæc ratio visibilitatis vltimò refunditur in naturam coloris, & lucis: adeò vt rectè respondeatur colorem, & lucem in tali ratione ideo conuenire, quia talis naturæ sunt: & sonum, atque calorem non conuenire in illa, quia non sunt talis naturæ. Vnde Aristoteles lib. 2. de anima, c. de visu appellat visibilitatem proprietatem coloris: eademque est ratio de scibilitate, vt patet.

43. Obijcitur secundò: media per quæ ratio *quæ*, attingitur, sunt definitiones, ex quibus existentibus in præmissis, inferuntur conclusiones: ergo cum in eadem sciẽtia sint plurimæ definitiones diuersæ, sicut diuersæ sunt quidditates, & rationes *quæ*, non potest ex talibus medijs diuersis reddi ratio, cur ea, quæ per tales definitiones demonstrantur, reduci debeant ad vnam scientiam. Ad hoc enim non sufficit subordinatio, & dependentia ab vno subiecto principali, quia, licet hoc forte posset dici de diuersis passionibus, quarum vna oritur à tali subiecto, mediante alia, vt risibile mediante admiratiuo, & admiratiuum mediante discursiuo: tamen multa alia sunt omninò diuersa, & à se inuicem independentia, quæ ad eamdem scientiam pertinent, & quæ non possunt hoc modo subordinari.

Neque etiam ad hoc sufficit sola definitio subiecti principalis, quia idem sæpe subiectum ad diuersas scientias spectat, & consequenter diuersimodè ab illis definitur; vt homo definitur à Physica, *compositum ex corpore, & anima rationali*: à Metaphysica, *substantia rationalis mortalis*. Restat ergo explicandum, in quo definitiones rerum diuersarum vniantur, vt ad eamdem scientiam spectent; aut cur, dum sunt eiusdem rei, ita diuersificentur, vt ad diuersas scientias pertineant. Hoc autem optimè explicatur per diuersam abstractionem, vt visum est in prima sententia.

44. Respondeo ex numero 39. sufficienter adunari omnes huiusmodi definitiones diuersas, & rationes *quæ*, ex subordinatione, & dependentia, quam habent inter se per ordinem ad vnum subiectum, circa quod versantur. Non potest enim negari, omnia, quæ conueniunt in ratione corporei, licet alioquin inter se specificè differant, specialem inter se habere connexionem in ratione illa, & habitudinem aliquam dicere ad corpus, quam non dicunt ad spiritum: propter quod meritò pertinere dicantur ad Physicam, quæ habet pro obiecto substantiam corpoream sub ratione corporei. Si verò sit aliqua alia scientia, quæ spectet substantiam, non sub ratione corporei, sed sub ratione entis, vel sub ratione communi

substantiæ, vel efficientis &c. vt præstat Metaphysica, poterit illi aliam adhibere definitionem, suæ considerationi conformem; & ita eadem ratio *quæ*, cognita per diuersa media, & sub diuersis gradibus, ad diuersas scientias poterit referri, vt explicatum est eodem numero.

QVÆSTIO II.

Vtrum scientia totalis habitualis, sit vna simplex qualitas.

1. SENSVS quæstionis est, vtrum habitus cuiusque scientiæ totalis, *v. g.* Logicæ, quâ intellectus dirigitur, & determinatur ad demonstrandas omnes conclusiones, ad illam scientiam pertinentes, sit in se ita simplex, & indiuisibilis, vt non sit compositus ex pluribus habitibus partialibus, sed qui acquisiuit habitum circa vnam conclusionem, habeat hoc ipso totum habitum scientiæ; adeò vt dum uersatur circa alias conclusiones ad eamdem scientiam pertinentes, non acquirat de nouo alium partialem habitum, quo ad posteriores illas conclusiones inclinetur, sed sufficiat primus, qui extendatur ad tales conclusiones nouas.

Circa hoc duplex est sententia, vt potest colligi ex quæstione præcedenti. Prima est Diui Thom. 1. 2. q. 54. art. 4. & Cajetani ibidem: Ferrariensis 1. contra gentiles cap. 56. Soti q. 3. prooemiali Logicæ: Complutensium disput. 19. q. 4. Ioannis à sancto Thoma q. 27. art. 2. & aliorum multorum asserentium quamlibet scientiam totalem esse vnam simplicem qualitatem.

Secunda sententia est Scoti q. 3. prologi q. *. laterali numero 5. in fine: 3. sent. d. 25. q. 2. numero 3: & 6. Metaph. q. 1. Gregorij Arim. q. 3. prol. art. 1. Ioan. Pontij disput. 2. q. 9. de natura Logicæ, cum Scotistis, & alijs multis recentioribus, quamlibet scientiam totalem multos complecti partiales habitus, nec esse simplicem vnam qualitatem. Vtraque sententia probabilis est, vt constabit ex vtriusque rationibus, & solutionibus earum.

SECTIO I.

Scientiam habitualem eße vnam simplicem qualitatem.

2. PROBATVR primò ratione Diui Thomæ, loco iam citato: quia omnis perfectio debet esse proportionata suo perfectibili, habitus autem scientificus est perfectio potentiæ intellectiuæ: ergo sicut intellectus est vna simplex qualitas, & potentia, se extendens ad multos actus, specie diuersos, & ad multa obiecta formalia, specificè distincta, non obstantibus etiam diuersis difficultatibus, propterea quòd illa multa conueniunt in generali quadam ratione obiecti: ita habitus scientificus, erit vna qualitas simplex, & poterit versari circa diuersas conclusiones, etiam per diuersa media, & consequenter ad plura se extendere, licet diuersa, modo sint ordinata ad aliquid vnum, quod habitus principaliter respicit.

Respondeo primò, proportionem potentiæ, & habitus non esse positam in dicta indiuisibilitate, & simplicitate naturæ, alioquin deberet vnicus esse habitus omnium scientiarum, sicut est vnica earum potentia intellectiua; & vnica quoque virtus moralis in voluntate, sicut est vnica potentia volitiua.

Proportio ergo illa consistit in mutua correspondentia, quam habent potentia, & habitus ad versandum circa idem obiectum per modum actus primi; item in hoc quod potentia ex se indeterminata ad eliciendum actum circa tale, vel tale obiectum, contentum sub obiecto suo adæquato, sic ab habitu perficiatur, vt determinetur ad hoc potius obiectum, quam ad aliud. Proportio item in hoc sita est quòd habitus perficit potentiam prout ipsa exigit, id est facilitando & inclinando ad actus.

Denique quilibet specialis habitus circa eamdem conclusionem, per idem medium acquisitus, est vna simplex qualitas, & ita sufficienter seruatur dicta proportio potentiæ cum habitu quolibet scientifico speciali, & consequenter cum omnibus.

Respondeo secundò, disparitatem esse, quia potentia non fit per actus, sicut ipse habitus, & ideò non debet ipsis commensurari eo modo, quo habitus. Nam si actus sint diuersæ rationis, & in eis diuersa reperiatur difficultas, habitus productus ab vno, non poterit inclinare, & facilitare ad alios huiusmodi actus diuersos, quia ipsi non continentur in actu illo, nec consequenter in illo habitu, siue formaliter, siue eminenter, vt constat.

3. Probatur secundò: habitus Fidei, Spei, & Caritatis sunt simplices qualitates, & tamen habent actus specie diuersos; nam actus fidei,

quo credimus Deum esse trinum, est diuersus ab eo, quo credimus Verbum incarnatum: veritates quippe illæ sunt valde diuersæ: diuersas etiam includunt difficultates ad credendum: sicut diligere amicum, & inimicum propter Deum, vt constat.

Confirmatur ex virtutibus moralibus: nam prudentia, justitia, fortitudo, temperantia sunt simplices qualitates, & tamen circa diuersissimas versantur materias, in quibus diuersæ reperiuntur difficultates: est enim maior in morte toleranda, quam in tolerando minori dolore: maior item in abstinendo à carnibus, quàm à nucibus; alia in reddendo famam ablatam, alia in reddendo pecuniam &c, & hæ difficultates superantur paulatim per actus iteratos, & frequens exercitium circa materias diuersas: ergo simili modo scientia poterit esse vna simplex qualitas licet versetur circa diuersas materias, & diuersas difficultates.

4. Respondeo negando consequentiam, & paritatem. Quamuis enim dici possit cum Meurissio q. 6. prooemiali Metaph. concl. 2. in fine cum alijs, non esse vnicam specie fidem respectu omnium credibilium, licet vnica sit ratio illis assentiendi: probabilius tamen est quòd fides est vna simplex qualitas, quia omnes actus eius tendunt in sua objecta per idem omninò motiuum, seu medium, quod est diuina veritas reuelans. Vnde modò constet de reuelatione, cùm euidens sit Deum esse essentialiter veracem, non est maior difficultas credendi aliquibus articulis fidei, quàm alijs, ideoque non debent multiplicari habitus.

At in scientia aliter se res habet, quia sunt in illa diuersæ difficultates formales, diuersæque rationes formales assentiendi, secundùm quas multiplicantur specie actus scientifici conclusionum; atque adeò diuersi specie habitus producuntur ab ipsis.

Ad hoc etiam ostendendum, maximè facit differentia, quæ est inter habitus euidentes, & ineuidentes intellectus. Per euidentes enim attingitur veritas rei in seipsa, siue immediatè, vt per habitum primorum principiorum, in quo ratio assentiendi est ipsa intrinseca terminorum connexio, intuitiuè cognita: siue mediatè, vt per habitum scientificum, in quo assentimur veritati conclusionis propter præmissas: ita vt ratio assentiendi sit veritas ipsa conclusionis, non simpliciter in se, sed vt manifestata per medium, in præmissis contentum, quatenus intelligitur esse intrinseca connexio extremorum cum tali medio, & ratione assentiendi.

5. At verò habitus ineuidentes, vt Fidei Diuinæ, & Theologiæ, non manifestant veritatem rei in se, sed inclinant intellectum ad ipsi assentiendum per motiuum, seu medium extrinsecum Diuinæ reuelationis: ex quo fit eumdem simplicem habitum ineuidentem, posse versari circa materias diuersissimas, quia ratio extrinseca assentiendi potest eodem prorsus modo, & absque vlla variatione illis applicari.

Quando autem talis ratio intrinseca est, vt in habitibus euidentibus; non potest vniformiter applicari diuersis quibuscumque conclusionibus,

quia ipsæ diuersam habent veritatem, & consequenter diuersam connexionem cum medijs, & rationibus assentiendi diuersis: ideoque habitus, ex vna conclusione genitus, non potest ad aliam diuersam inclinare, sed debet nouus generari: & ita scientia totalis nequit esse vna simplex qualitas.

Denique aliud discrimen assignari potest, quòd fides sit habitus supernaturalis, qui habet quodammodo rationem potentiæ, cùm non detur ad faciliter operandum, sicut habitus naturales, sed ad simpliciter posse operari, & ideo est complementum potentiæ in ordine supernaturali: quo fit vt indiuisibilis existens possit, non secùs ac potentia, diuersos specie actus elicere, & circa obiecta specificè diuersa operari, præsertim si hujusmodi actus non producant efficienter habitum, sed tantùm meritoriè vt multi volunt, asserentes à solo Deo infundi. Nec alio modo philosophandum est de Spe, & Caritate supernaturalibus.

6. Ad confirmationem dicunt aliqui, inter quos est Merinero disputatione procœmiali q.5. virtutes quaslibet morales non esse simplices qualitates, sed multiplicari earum habitus partiales secundùm diuersas difficultates notabiles. Alij inter quos est Suarez disp. 44. Metaph. sect. 11. numero 42. volunt esse simplices qualitates, quia in illis idem est motiuum, eademque ratio formalis tendendi in sua obiecta, videlicet honestas cujusque virtutis, vt in temperantia mediocritas inter delectationes cibi, & potus &c.

Neque obstant diuersæ difficultates, quæ occurrunt in diuersis materijs, quia ad eas superandas non est opus nouos habitus ponere, sed tantùm maiorem intensionem in eodem, eo quòd semper adest idem motiuum, quod applicatur omnibus illis materijs, & ita diuersæ illæ difficultates materialiter tantùm se habent, nec sunt essentiales, sed accidentales, quia non procedunt ex defectu inclinationis, & rationis formalis ipsius virtutis, sed ex defectu exercitij, aut alicuius dispositionis ex parte operantis, aut ex parte materiæ: sic enim contingit aliquem faciliùs exercere pœnitentiam jeiunijs, quàm flagellis, quia illis assuetus est, non istis: alium è contrario. Item propter experientiam, & memoriam præteritæ consuetudinis proponitur ipsum obiectum vt facilius, & magis connaturale.

Præterea sicut ignis difficiliùs agit in lignum viride, quàm in siccum, propter materiæ resistentiam, licet agat per eamdem qualitatem, & æquali vi: ita vir fortis difficiliùs tolerabit mortem, quam flagella propter ipsius materiæ difficultatem, & quasi resistentiam, licet in eo sit eadem indiuisibilis fortitudo. Et hæc vtraque opinio probabilis est, defendique facilè potest absque alia disquisitione.

7. Probatur tertiò: si quid obstaret indiuisibilitati, & simplicitati vnius habitus scientifici, maxime diuersitas mediorum, per quæ variæ conclusiones probantur, vt vltrò concedit opposita sententia: sed hoc non obstat,

obſtat, ergo nihil. Probatur minor quia duo diuerſa media, diuerſique ordinis, verbi gratia medium de fide, & medium ſcientificum, licet alioquin ſeorſim ſumpta producerent duos actus, & conſequenter duos habitus; poſſunt tamen vniri in vna ratione formali ad producendum vnicum actum, vt cum quis eidem propoſitioni, *v.g. Chriſtum eſſe hominem*, aſſentitur ex motiuo fidei, & ex medio ſcientifico ſimul: ergo multò magis poterunt vniri multa media eiuſdem ordinis, & eiuſdem abſtractionis, ad inferendas quaſcumque concluſiones, inter ſe ordinatas, & ſub eadem ratione ſcibilitatis conuenientes, vt inde oriatur vnicus habitus, & vna ſimplex qualitas.

8. Reſpondeo in primis, quòd licet duæ aliquæ rationes formales, in duobus medijs diuerſis ſeorſim relucentes, poſſint vniri, & coniungi in vna ad producendum vnicum actum, non ſequitur quòd innumeræ, quæ in qualibet ſcientia reperiuntur, poſſint hoc modo vniri.

Præterea: ideò medium ſcientificum, & medium de fide poſſunt concurrere, ſeu conſpirare ad vnicum actum, vt ſentit Durandus q. 1. prologi numero 39. quia aſſenſus fidei, & aſſenſus ſcientiæ non poſſunt fortè ſimul eſſe in eodem intellectu reſpectu eiuſdem obiecti: at res ita ſe non habet in diuerſis concluſionibus alicuius ſcientiæ, quæ cùm ſint circa diuerſa obiecta partialia, ſunt inter ſe diuerſi actus, & diuerſos conſequenter producunt habitus. Pro quo vide quæ diximus ſupra q. 4. numero 7. lib. 6.

Tertiò denique, licet duæ rationes formales poſſint vniri in vnam reſpectu eiuſdem habitus, poſito quòd habitus inclinet ad vnum actum, continentem in ſe tales rationes formales, quomodo vult Capreolus in 3. d. 25. q. vnica, art. 3. ad argumenta Durandi, actum productum ex medio ſcientifico, & medio fidei eſſe actum ſcientificum, affectum modo ſupernaturalitatis propter concurſum fidei. Vel, vt dicunt alij, habentem certitudinem à medio fidei, & euidentiam à medio ſcientifico, ita vt medium fidei, quaſi depoſitâ obſcuritate, ſimul ad illum actum concurrat: non ſequitur, idem contingere in ſcientia, quia eius habitus inclinat ad actus diuerſos per diuerſa media ſeorſim, vt diuerſa; & ſic non poſſunt coaleſcere in vnum.

9. Probatur quartò ex Caiet. 1. 2. q. 54. citata: nulla ſpecies, per ſe, & eſſentialiter conſtituta in genere qualitatis, eſt compoſita ex multis qualitatibus diuerſarum ſpecierum, vt per ſe notum eſt: ſed habitus ſcientificus eſt eſſentialiter in prima ſpecie qualitatis; ergo eſt qualitas ſimplex & vna ſpecies atoma, non verò cōpoſita ex pluribus habitibus ſpecie diuerſis habentibus ordinem inter ſe, ſicut exercitus ex multis militibus; alioquin ſecundùm formale poneretur in genere relationis, & ſecundum materiale tantum, in genere qualitatis.

Confirmatur, quia ratio obiecti cuiuſque ſcientiæ, ſecundum rationem formalem obiecti, & prout attingitur à ſcientia hac, non ab alia,

ſpecificat aliquid reale, hoc eſt habitum ipſum ſcientiæ, ita vt intrinſeca eius ſpecificatio dependeat ab illo obiecto, in eſſe obiecti ſpectato, non autem in eſſe rei, quia ſic attingitur à pluribus ſcientijs, vt conſtat apud omnes: ſed obiectum in eſſe obiecti, ſeu in eſſe ſcibilis, ſibi vendicat vnicam rationem formalem, in qua conueniunt omnia, quæ à ſcientia conſiderantur; ergo ſecundùm illam rationem eſt vnicum ſpecificatiuum, terminans vnicum modum cognoſcendi, ſeu operandi talis ſcientiæ: atque adeò conſtituens illam in vna ratione ſpecifica eſſendi, quia modus operandi, fundatur in modo eſſendi, ex quo ſequitur ipſam eſſe vnam ſimplicem qualitatem.

10. Reſpondeo diſtinguendo minorem: habitus ſcientificus eſt in prima ſpecie qualitatis, prout eſt aggregatum, & collectio omnium habituum partialium, eandem ſcientiam totalem componentium, *nego*, quia ſic eſt vnum per aggregationem, & per accidens, ſpectans formaliter ad prædicamentum relationis: prout autem ſignificat quemlibet ſpecialem habitum, circa eamdem concluſionem acquiſitum, ponitur in prima ſpecie qualitatis, *concedo*, quia ſic eſt vna per ſe ſcientia: quemadmodum aggregatum aliquorum hominum non ponitur in prædicamento ſubſtantiæ, vt aggregatum eſt; ſed quatenus quilibet homo in eo per ſe collocatur.

Ad confirmationem, concedo rationem formalem obiecti ſpecificare habitum ſcientificum; non tamen ſpecificatione atomâ, niſi ſermo ſit de quolibet habitu ſpeciali, & de qualibet ratione formali cuiuſque obiecti partialis, & ſpecialis; & ideò nego minorem, quòd ſcilicet ratio formalis ipſius obiecti totalis ſit vna ſpecificè, ſpecie infimâ. Quodlibet enim obiectum partiale habet ſuam ſcibilitatem ſpecialem, per quam terminat actus ſcientificos ſpeciales, tendentes ad ipſam per diuerſa media: ſicut ſpecialis eſt viſibilitas in albedine, diſtincta à viſibilitate, quæ eſt in nigredine, & ideo viſio albi, non eſt eiuſdem rationis cum viſione nigri, alioquin viſio albi poſſet repræſentare nigrum, quod nullus dixerit.

Vnde licet omnes colores conueniant in ratione communi obiecti viſus, & in eadem ratione generica illum immutandi; diſcrepant tamen in ratione ſpecifica, quia album immutat diſgregando, nigrum verò congregando; vnde colligitur ſpecifica diuerſitas vtriuſque coloris, atque adeò diuerſitas ſpecifica vtriuſque viſionis; cùm vna ſit formalis ſimilitudo albi, & alia nigri.

Pari quoque ratione licet omnia obiecta partialia alicuius ſcientiæ, conueniant in ratione communi generica ſcibilis, propter quam ad vnam ſcientiam totalem pertineant, vt explicatum eſt quæſt. præcedenti, num. 38. ſingula tamen habent ſcibilitates particulares, & proprias, ſpecie diuerſas, quæ attinguntur ab actibus ſpecie diuerſis, vnde oritur multiplicatio, & diuerſitas habituum ſpecifica.

11. Cæterum, quia ſpeciales huiuſmodi habitus ſunt qualitates in ſe

completæ; ita vt habitus, quo quis nouit definitionem *v. g.* debere constare genere, & differentia, sit species qualitatis, directè in illius prædicamento constituta; & similiter ille, quo quis nouit membra diuisionis debere esse adæquata diuiso, & sic de alijs: consequenter non possunt maiorem sibi vnitatem vendicare, quàm vnitatem ordinis, quia vna species completa non potest facere compositionem *per se* cum alia specie completa.

Quòd autem tales habitus sint completi, ostenditur ex eo, quòd ordinentur ad actus, qui sunt in se entia completa, itaut vnus non compleatur per alterum, nec essentialiter tanquam actus, & potentia, nec integraliter: vnde pari iure sequitur tales habitus non debere, per se inuicem cōpleri, nec propterea vniri Physicè inter se, siue essentialiter, siue integraliter: vnio enim integralis esset omninò superflua, quia non minùs potest aliquis scire conclusiones omnes alicuius scientiæ per habitus partiales non vnitos, quam per vnitos, vt de se constat: essentialis verò per modum actus, & potentiæ, esset quoque superflua, quia eâ positâ nullus potest assignari effectus scientiæ totalis, quem non haberet, etiam illâ vnione sublatâ.

Præterea actus præsupponit potentiam, & non potest conseruari, aut produci sine illa: at multi habitus partiales scientiæ possunt indifferenter acquiri ante vel post alios, vt habitus diuisionis, ante, vel post habitum definitionis; nec potest ostendi quis habeat rationem actus, quisue potentiæ.

12. Quæres vtrum quælibet scientia totalis possit, prædictis non obstantibus, dici vna specie scientia? Respondent aliqui posse, & debere sic nominari, quia ratio vnius scientiæ totalis, verbi gratia Logicæ, non potest prædicari de multis Logicis specie diuersis. Quæ enim in Petro est, differt tantum numero ab illa, quæ est in Paulo. Et hoc non obstat, quo minùs dicatur non esse vnus habitus specie, quia nomine *scientia* absolutè, intelligitur collectio omnium habituum ad eam pertinentium: nomine verò *habitus* intelligitur quilibet, etiam partialis, sicut nomine *exercitus* intelligitur aggregatum multorum militum; licet *miles* significet quemlibet militem, seorsim sumptum.

Alij vero negant debere propriè dici vnam specie, vel genere, quia non est quid per se vnum, propriè loquendo, in prædicamento collocabile: sicut aceruus, licet dicatur *in quid* de multis aceruis lapidum, non est species propriè respectu ipsorum, quia non est vnum per se. Poterit tamen impropriè dici vna specie, vel genere, secundum quòd obiectum, circa quod versatur, erit vnum genere, vel specie. Hoc vtrumque absque incommodo sustineri potest, vt constat.

SECTIO II.

Scientiam habitualem non esse qualitatem simplicem.

13. PROBATVR primò, quia vbi sunt diuersæ specie difficultates, ibi debent poni diuersi specie habitus ad illas superandas; sed in quauis scientia sunt diuersæ specie difficultates; ergo & diuersi specie habitus; ideoque nulla scientia est simplex qualitas, sed aggregatum multorum habituum. Maior constat. Minor verò probatur, ipsâ experientiâ. Qui enim didicit naturam definitionis, nouam patitur difficultatem in cognoscenda natura syllogismi; & qui primam habet conclusionem Geometriæ, non potest alias demonstrare absque nouo studio, & noua difficultate, eademque ratio est in alijs scientijs.

Respondeo: vbi sunt diuersæ specie difficultates, debent poni diuersi specie habitus, *si difficultates sint essentiales, & formales, concedo; si difficultates sint tantùm materiales, & accidentales, vt sunt in quauis scientia totali, nego.* Difficultas essentialis petitur ex defectu inclinationis & rationis formalis ipsius scientiæ: accidentalis verò ex defectu exercitij, & applicationis ipsius rationis formalis ad talem, vel talem materiam, atque etiam ex defectu coordinationis ipsarum specierum, vnde prouenit, quòd habitus non possit æquali facilitate ex parte subiecti inclinare ad omnes conclusiones, licet ex parte sui sit formalis, & essentialis facilitas ad omnes conclusiones, earumque obiecta sub eadem ratione *sub qua* consideranda.

Quod potest ostendi in fide diuina, & charitate. Est enim maior difficultas in diligendo inimicum, quàm amicum; in credendo Trinitatem, aut Incarnationem, quàm immortalitatem animæ, &c. & tamen non ideo ponuntur communiter plures habitus fidei, vel charitatis, quia tales difficultates non procedunt ex defectu rationis formalis, sed ex parte operantis, & materiæ, quæ reddit difficilius exercitium, & operationem huiusmodi virtutum. Vide quæ diximus numero 6.

14. Probatur secundò. Diuersi specie actus non possunt non producere diuersos specie habitus: nam ex 2. Ethic cap. 1. & 2. similes actus similes habitus causant: sed in quacunque scientia sunt diuersi specie actus, ergo sunt diuersi specie habitus. Maior est per se clara, quia habitus est tantum facilitas ad actus similes ijs, à quibus productus est, habet enim ab actibus quidquid habet: nullus autem actus potest producere inclinationem, & facilitatem, quam in se non continet; qui verò continet facilitatem circa vnum obiectum, non continet facilitatem circa aliud diuersum, quod nullo modo ab ipso cognitum est. Igitur diuersi specie actus euidenter arguunt diuersos specie habitus.

Probatur ergo minor: quia vbi est diuersa specie ratio assentiendi conclusionibus, ibi sunt diuersi specie actus, & assensus: sed in diuersis conclusionibus eiusdem scientiæ, est diuersa specie ratio illis assentiendi. Nam in demonstratione à priori, ratio assentiendi conclusioni est definitio subiecti, de quo aliquid ostenditur; at perspicuum est definitionem animæ rationalis esse distinctissimæ rationis à definitione animæ equi in Physica; similiter definitionem Angeli in Metaphysica à descriptione Dei. Item medium, quo probatur dari materiam primam, est valde diuersum ab eo, quo probatur non dari vacuum: & illud quo ostenditur definitionem debere constare genere & differentiâ, ab eo, quo ostenditur syllogismum debere constare tribus propositionibus.

15. Respondeo: diuersi specie actus non possunt non producere diuersos specie habitus, *si sint diuersi actus tantum in esse rei, entitatiuè & materialiter, nego: si sint diuersi formaliter, & in ratione scientifica, concedo.* At vero demonstrationes, & conclusiones scientificæ, ad eamdem scientiam pertinentes, sunt tantùm diuersæ materialiter, & in *esse rei* non verò formaliter, quia attinguntur a scientia sub eadem ratione formali, à qua ipsa sumit speciem: sicut colores, licet sint diuersi speci*e in esse rei*, seu coloris, non tamen *in esse visibilis* à visiua potentia, & *in esse illuminabilis* a luce.

Simili quippe ratione, vt explicuimus q. præcedenti, num. 14. & 15. ratio formalis scibilitatis afficit, illuminat, & informat materias omnes, circa quas fiunt demonstrationes, & reddit eas cognoscibiles ab eodem simplici habitu. Neque obstat diuersitas mediorum, per quæ probantur conclusiones, quia talis quoque diuersitas est etiam materialis, & secundum quid tantùm, eo quòd media illa sunt ordinata inter se, & subiacent eidem modo definiendi, seu eidem rationi formali scibilitatis, & sic informata influunt in conclusiones illas, vt diximus ibidem.

16. Instabis: esto, actus illi siue demonstrationes distinguantur specie, tantùm materialiter & *in esse rei*, ergo producunt habitus distinctos *in esse rei*, & materialiter, atque adeò scientia erit composita ex multis habitibus *in esse qualitatis* distinctis, licet non *in esse scibilis*, hoc autem sufficit ad istam sententiam.

Respondeo negando consequentiam, eo quòd huiusmodi actus non agunt, nisi prout substant eidem rationi formali cognoscibilitatis, quæ in qualibet scientia est vna in specie infima, & ideò vnicus habitus in specie infima sufficit ad eliciendos illos omnes actus: sicut vnica potentia visiua ad omnes visiones, propter eamdem rationem visibilitatis in omnibus coloribus.

Si enim eadem conclusio in esse rei, *v. g. quod terra est rotunda*, causat diuersitatem scientiarum, nimirum Physicam, & Astrologiam; vt toties in superioribus diximus, quia induit duas rationes cognoscibilis propter duo diuersa media, alterum mathematicum, seu à materia ab-

ſtractum; alterum naturale, & cum motu coniunctum: quare è contrario plures concluſiones *in eſſe rei*, non poterunt adunari *in eſſe cognoſcibilis* propter eamdem rationem formalem, ſub qua ſpectantur ab habitu ſcientifico?

17. Probatur tertio ex Gregorio Arim. vbi ſupra. Si habitus ſcientiæ totalis eſſet qualitas ſimplex, & indiuiſibilis, qui ſciret vnam concluſionem, poſſet exire in actum ſciendi cœteras concluſiones, quas numquam conſiderauit: ſed hoc eſt abſurdum, & experientiæ repugnat: ergo &c. Probatur maior primò, quia tam habitualiter ſciret totam ſcientiam, quàm qui omnes concluſiones didiciſſet.

Secundò, quia in quemcumque actum poteſt aliqua forma, in eumdem poteſt quælibet forma ejuſdem rationis ſpecialiſſimæ, quamuis non æquè perfectè, ſi non ſit ita perfecta: nam minimus calor poteſt calefacere, licet non tam perfectè ſicut intenſus: ſed habitus ſcientiæ, primæ concluſionis, eſt eiuſdem rationis ſpecialiſſimæ cum habitu aliarum omnium concluſionum, licet non ſit ita perfectus: ergo &c.

Confirmatur: abſurdum enim eſt, vt rectè ait Scotus 6. Metaph. q. 1. num. 4. dicere quòd aliquis habeat habitum reſpectu alicuius concluſionis, ad quam non habet maiorem facilitatem, quam ſi non haberet habitum: ſic autem ſe habet ille, qui vnam tantùm concluſionem didicit; aut ſaltem maiorem habet difficultatem circa alias, quàm ille qui reliquas nouit: igitur, cùm per habitum tollatur difficultas, ille qui maiorem habet difficultatem, non habet totum habitum, quem habet alter, qui difficultate caret.

18. Reſpondeo negando maiorem: ad primam eius probationem dico, qui ſciret vnam concluſionem, tam habitualiter ſciret totam ſcientiam, quàm qui omnes concluſiones didiciſſet, *quoad eſſentialem ipſius habitus conſtitutionem & perfectionem concedo: quoad accidentalem, & extrinſecam extenſionem nego*. Vt enim rectè docet D. Thomas 1. 2. q. 54. art. 4. ad 3. *qui acquirit per demonſtrationem ſcientiam concluſionis vnius, habet quidem habitum, ſed imperfectè: cum verò acquirit per aliquam demonſtrationem ſcientiam concluſionis alterius non aggeneratur in eo alius habitus, ſed habitus, qui prius inerat, fit perfectior, vtpote ad plura ſe extendens, eo quòd concluſiones, & demonſtrationes vnius ſcientiæ ordinatæ ſunt, & vna deriuatur ex alia.* Vnde habitus primò acquiſitus eſt tota ſcientia quoad ſubſtantiam habitus; ſed quia deſunt ſpecies, aut coordinatio ſpecierum, aliarum concluſionum, ideo non poteſt exire in actum ſciendi earum, quas nondum conſiderauit.

Ad ſecundam probationem concedo maiorem de forma ſimplici quoad eſſentiam & potentias, qualès ſunt formæ homogeneorum: nego autem illam de forma ſimplici quoad eſſentiam quidem, ſed non quoad potentias, vt contingit in formis hetereogeneorum. Animal enim recenter natum, & poſtea grande factum, eſt eiuſdem ſpeciei, & tamen non poteſt

producere sibi simile, nisi quando est perfectum ex 4. Meteor. cap. 3. initio.

19. Licet ergo scientia per primam demonstrationem acquisita fit simplex secundùm essentiam, non tamen est simplex secundùm potentiam, quia multas includit species, quibus efficitur potens ad diuersas conclusiones considerandas, & ad diuersas vires, seu potentias intellectus actuandas, vt dicitur in responsione ad 5. In prima quippe demonstratione acquirit vim adunandi, & coordinandi species pro secunda; & in secunda fit potens ad coordinandas species pro tertia, & sic deinceps: vnde hoc modo perfectus euadit habitus scientificus; & quia secunda demonstratio dependet à prima, & tertia à secunda, quòd maximè in Geometria patet, ideò non sequitur habitum imperfectum posse in id, in quod potest perfectus.

Adde quòd, vt rectè aduertit ibi Caietanus committitur fallacia *figuræ dictionis*, mutando *quid* in *quantum*. Non enim sequitur quod si calor paruus potest producere calorem, possit producere tantum, seu sic intensum: ita non sequitur quòd si habitus scientificus possit exire simpliciter in actum sciendi, exire possit in omnes, quia scire quintam conclusionem est maius scire, quam scire tantùm primam.

Ad confirmationem patet responsio ex solutione primi. Habitus enim ex prima conclusione relictus, est facilitas formalis, & essentialis ad omnes, licet non adsit facilitas accidentalis defectu exercitij, & coordinationis specierum: qui autem habitu caret, vtrâque caret facilitate. Vnde instantia hæc vim nullam habet.

20. Probatur quartò ex eodem Gregorio: si scientia habitualis omnium conclusionum esset vna, & eadem qualitas indiuisibilis, non posset amitti cognitio vnius conclusionis, quin amitteretur cognitio omnium; idem enim indiuisibile non potest secundùm aliquid destrui & corrrumpi, & secundùm aliquid manere: sed experientiâ constat, obliuione decimæ conclusionis non amitti habitum circa primam, vel secundam. Ergo non potest esse idem habitus, qui inclinat ad decimam, & ad primam.

Respondeo concedendo maiorem, intellectam de cognitione habituali, & de intrinseca ipsius habitus entitate; negando verò illam, intellectam de perfectione accidentali, positâ in extensione, & in proxima potentia, seu inclinatione habitus ad has, vel illas conclusiones: quæ quidem inclinatio, & potentia proxima, præter intrinsecam ipsius habitus entitatem, dicit eius applicationem ad talem, vel talem conclusionem cum debita specierum coordinatione, quæ per obliuionem tollitur, intactâ manente habitus vnitate: sicut quando anima rationalis desinit informare aliquam materiæ partem, quam antea informabat; nihil amittit de propria entitate, sed solùm desinit esse applicata, & vnita actu huiusmodi materiæ.

SECTIO III.

Soluuntur cætera argumenta.

21. PROBATVR quintò ex Scoto 6. Metap. q. 1. quia sequeretur posse aliquem habere summum errorem, & summam scientiam habitualem de eodem obiecto. Nam qui acquirit habitum scientificum per demostrationem primæ conclusionis, habet tantam scientiam habitualem decimæ, & omnium aliarum, quantam potest habere, ex hac sententia.

At nihil repugnat, imò sæpe contingit ipsum habere errorem habitualem circa conclusionem decimam, remanente habitu scientifico integro: ergo habebit simul habitum summum erroris, & tantum quantum potest habere, quia talis habitus erroneus, non secùs ac scientificus, est simplex qualitas. Quis autem non videt hoc esse absurdum, etiam in sententia Thomistarum, qui ne quidem patiuntur duos habitus veros, & certos, vt est scientia & fides, de eodem obiecto esse simul. Vnde ex hoc.

22. Confirmatur primò: scientia primæ conclusionis non opponitur errori conclusionis decimæ; neque actuali, neque habituali, ergo scientia primæ, & scientia decimæ non est eadem simplex qualitas. Probatur consequentia, quia eædem qualitates specificæ habent eamdem qualitatem specie sibi contrariam; ergo sicut quidquid opponitur igni, vt ignis est, opponitur omnibus ignibus: ita error oppositus conclusioni decimæ, opponeretur scientiæ omnium aliarum conclusionum: atque adeò vnâ per errorem corruptâ, tota scientia corrumperetur. Et hoc conuincitur ex fide diuina, quam totam amittit hæreticus, etiam in vno solùm articulo. Si enim vtrobique ratio formalis assentiendi est indiuisibilis, cur fides tota corrumpetur per vnicum actum hæresis, non verò tota scientia per vnicum actum erroris?

23. Confirmatur secundò, quia habitus erroneus circa vnam conclusionem, non solum opponitur habitui scientifico quoad coordinationem specierum, aut eius applicationem ad talem vel talem materiam, vt illi obliuionem opponi dictum est num. 20. sed opponitur directè, & entitatiuè ipsi habitui; & consequenter debet ipsum destruere quoad propriam illius entitatem, & realitatem, & non solum quoad modum illum extensionis, & applicationis.

Accedit quòd si error circa decimam conclusionem non destruit habitum quoad entitatem eius, error quoque circa nonam, octauam, septimam, & cœteras omnes, non destruet illum quoad entitatem quia non

est

est maior ratio de vna, quam de alia, & sic non erit directè cōtrarius ipsi habitui scientifico, quod est inauditum. Cùm enim actus erroris, & scientiæ circa eamdem conclusionem sint oppositi, habitus ad tales actus inclinantes, necesse est esse oppositos, quia inclinationes non dicuntur oppositæ, nisi quia ad motus seu actus oppositos inclinant. Inclinationes autem contrariæ non possunt se simul compati in eodem subiecto.

24. Pro responsione nota ex Caietano, loco citato primæ secundæ, id quod explicuimus quæst. de qualitate numero 10. & 11. nimirum in intellectu esse quasi diuersas potentias partiales, saltem ratione distinctas, æquiualentes diuersis reipsa distinctis, per quas intelligitur posse perfici à diuersis eiusdem scientiæ conclusionibus; ita vt habitus scientificus incipiens perficiat intellectum secundum primam potentiam; per secundam verò demonstrationem extendatur ad perficiendum eum secundùm potentiam secundam & per tertiam demonstrationem, secundùm tertiam; & sic de alijs; adeo quòd intellectus paulatim subijciatur huiusmodi habitui scientifico, ab eoque actuetur successiuè ac si multæ in eo essent potentiæ ad diuersas conclusiones, seu ad *scire* diuersarum conclusionum: vnde intelligitur quod habet Aristoteles 5. Metaphys. c. 19. & 20. quòd habitus est dispositio quædam; & dispositio est ordo habentis partes. Per partes enim intelliguntur huiusmodi potentiæ partiales, & ita explicat Diuus Thomas 1. 2. q. 50. art. 6. ad 3. vbi ait *quòd in angelis non sunt partes essentiæ; sed sunt partes secundùm potentiam inquantum intellectus eorum per plures species perficitur, & voluntas eorum se habet ad plura.* His positis.

25. Respondeo negando sequelam maioris, quia quando est error conclusionis decimæ cum habitu scientifico conclusionis primæ, ipse habitus scientificus non est tantus intensiuè, & extensiuè, quantus potest esse, nec similiter habitus ipse erroneus, quia potest ad alias conclusiones extendi.

Quemadmodum autem albo secundùm vnam partem, non contrariatur nigredo eiusdem, vt est in parte propinqua: ita habitui scientifico, vt perficit intellectum secundum potentiam, quam habet ad primam conclusionem, non contrariatur error existens in ipso intellectu secundùm potentiam, quam habet ad decimam conclusionem, quia tales potentiæ sunt veluti diuersæ subiecti partes, se proportionaliter habentes ad ipsum habitum scientificum, sicut partes quantitatiuæ in rebus quantis, & diuisibilibus.

Quando igitur contingit error circa decimam conclusionem, destruitur habitus scientificus, non in se absolutè, & quoad propriam entitatem, sed quatenus actu inclinat, & actuat intellectum secundùm potentiam proximam ad decimam conclusionem; quæ potentia proxima, præter habitum scientificum, in se essentialiter spectatum, dicit coordinationem specierum, & applicationem, seu extensionem ipsius ad decimam

conclusionem, vt dixi numero 20. vnde habitus ille erroneus opponitur quidem scientifico realiter, non tamen omnimodè, & absolutè, quia illum non destruit secundum propriam entitatem, sed solùm secundum potentiam proximam, & actualem inclinationem, seu applicationem ad demonstrationem decimæ conclusionis: sicut dum quis abscindit manum homini, non destruit animam quoad propriam entitatem, sed vt applicatam & vt informantem manum.

Si autem error serperet, totamque specierum ad conclusiones omnes spectantium coordinationem corrumperet, periret ipse habitus scientificus, quia tunc erroneus esset in summo, sibique subijceret perfectè omnem intellectus indifferentiam, quam posset habere ad oppositum, & ita illum absolutè destrueret. Ex quibus patet solutio ad confirmationes.

26. Ad illud autem, quod dicitur de fide diuina, an possit simúl esse cum scientia, respondendum erit inferiùs; sufficiat nunc dicere pro hac sententia, posse esse habitum scientiæ cum habitu fidei, quando altera non est summa extensiuè, quia eadem est ratio de ipsis, ac de scientia, & errore: vnde quando quis fide credit Deum esse, postea verò demonstrationem de eodem acquirit, desinit fides de illo quoad applicationem tantùm, vt explicatum est de scientia.

Quando autem aliquis fit hæreticus in vno vel altero articulo tantùm, censent aliqui eum non amittere fidem quoad alios: sed esto amittat, non eadem est ratio de scientia, & errore: quia vt ait Scotus *in 3. d. 23. q. vnicâ, num. 18. ad 3 principale* cum communi sententia, habitus fidei non destruitur contrariè per actum hæresis, sed tantùm meritoriè, auertendo à prima veritate, & impediendo influxum conseruatiuum illius: ratio est quia nullus actus opponitur Physicè vlli habitui, nisi quateuus producit habitum incompossibilem cum illo habitu: nullus autem habitus acquisitus est incompossibilis Physicè cum alio, nisi prout dat facilitatem oppositam facilitati, quam dat ille alius: at habitus fidei infusæ nullam dat facilitatem, sed simplicem potestatem. Deinde nulla creatura attingit effectiuè habitum fidei sed solus Deus: ergo nulla potest effectiuè illum destruere.

Adde quod hæresis vnico actu totaliter destruit rationem formalem fidei, quæ est diuina veritas reuelans. Qui enim semel non credit Deo dicenti, & reuelanti, secundùm regulas credendi, ponit directum impedimentum quominùs possit credere vlli articulo, totamque rationem credendi vni potiùs quàm alteri reuocat ad persuasiones naturales iuxta arbitrium proprium, & sic rationem credendi penitus extinguit. At verò error destruit tantum rationem formalem scientiæ respectu illius conclusionis, circa quam versatur, & prout tali materiæ in particulari applicatur, ideo potest salua persistere respectu aliarum, in quibus demonstratiuè conuincitur intellectus.

27. Probatur sextò: habitus scientificus, ex opposità sententia duobus

modis augetur: intensiuè nimirum per actus iteratos circa eãdem conclusionem: extensiuè autem per actus successiuè productos circa diuersas conclusiones. Vel ergo vtroque augmentationis modo additur ipsi habitui diuersa specificè entitas, vel eadem ? si diuersa: ergo non est simplex qualitas: si eadem; ergo quocumque modo augeatur, in idem inclinabit: sicut calor, quia augmentum eiusdem rationis suscipit quando intenditur, ideo siue intendatur ab igne, siue à Sole, semper idem præstat. Et ita qui frequentes circa primam conclusionem eliciet actus, acquiret notitiam decimæ; & qui decimam demonstrabit, intendet notitiam primæ, hoc autem experientiæ contrarium esse nemo non videt.

Adde quòd illa entitas, quæ accedit, non minùs habet rationem habitus, quàm prima, quia est facilitas ad actus similes his, a quibus producta est. Sed hi actus sunt diuersi à primis; ergo & facilitas est diuersa, & consequenter diuersus habitus.

28. Si verò dicatur nullam entitatem illi addi, neque eiusdem, neque diuersæ rationis. Contrà primò quia non potest noua perfectio realis alicui conuenire absque reali additione nouæ entitatis; sed habitui scientifico noua perfectio realis accedit per augmentum extensiuum, quia nouum effectum formalem tribuit intellectui, scilicet inclinationem ad nouam conclusionem, ad quam antea non erat actu propensus: crescente autem realiter effectu formali, crescere debet realiter ipsa forma: ergo aliquid reale nouum debet addi ipsi formæ.

Deinde talis habitus, per extensionem accipit nouam virtutem, non tantùm ad operandum nouo modo respectu eorumdem actuum, sed etiam ad nouos, & diuersos specie effectus, scilicet ad actus diuersos circa diuersa specie obiecta partialia; sed virtus realis non crescit sine additione reali: ergo &c.

Denique habitus per tale augmentum extensiuum habet nouam habitudinem transcendentalem ad illos nouos actus, & obiecta, quæ non potest conuenire illi sine entitate reali, & intrinseca, vt notum est.

Contra secundò, quia ex Diuo Thoma 1. 2. q. 52. a. 2. augmentum extensiuum scientiæ fit per additionem. *Scientia*, inquit. *potest augeri secundum seipsam per additionem, sicut cum aliquis plures conclusiones Geometriæ addiscit, augetur in eo habitus eiusdem scientiæ secundum speciem.* idem dicit 2. 2. q. 24. a. 5. In his autem locis negat augmentum intensiuum fieri per additionem: ergo cùm in isto non fiat additio nouæ entitatis ex Thomistis, debet ex ipsis fieri in illo.

Contra tertiò, quia actus isti circa diuersas conclusiones, debent habere aliquem effectum, quem attingant, & producant: hic autem non potest esse nisi nouus habitus partialis.

29. Respondeo, habitum scientificum vtroque modo augeri, sed non propterea nouam illi entitatem, aut eiusdem, aut diuersæ rationis adiungi, vnde omisso augmento intensiuo, de quo in libris de generatio-

ne disputabimus, dico ad minorem primæ iustantiæ, habitum scientificum, quando ad nouas conclusiones extenditur, acquirere nouam perfectionem realem, non intrinsecam, sed extrinsecam, quatenus ipse potest diuersos actus elicere, & noua obiecta attingere, ad quæ se non extendebat antea proximè, & actu, ex defectu applicationis ad nouam materiam, quam sibi subijcit, per talem applicationem.

Vnde sicut eadem virtus Solis, indiuisibiliter sumpta varios producit effectus secundùm quod diuersis subiectis applicatur, aut cum diuersis agentibus coniungitur: vel etiam sicut eadem lux absque additione vllius realitatis, sibi facta, diuersos colores successiuè applicatos illustrat, & eadem anima quodammodo extenditur ad informandam nouam materiam sibi applicatam absque eo quod aliquid intrinsecum illi accedat.

Ita idem habitus scientificus, simplex & indiuisibilis, nihil in se intrinsecum recipiens diuersos actus elicit secundum quod diuersis speciebus vtitur, diuersisque obiectis applicatur, quia secundum se est essentialis, aut transcendentalis inclinatio ad omnia, quæ sub obiecto suo adæquato continentur, & virtus radicalis ad omnes actus, qui circa illa possunt elici sub eadem ratione formali, licet non inclinet proximè & actu ipsum intellectum ad talem, vel talem conclusionem; ad tale vel tale obiectum, nondum applicatum, quia species illius non sunt coordinatæ, & ex parte subiecti deest exercitium ad tollendam difficultatem accidentalem, vt explicatum est supra. Nam & eodem modo fides diuina non inclinat proximè ad noua credibilia nondum proposita: & sic patet solutio ad omnes probationes illius primæ instantiæ.

30. Ad secundam instantiam dico augmentum exsensiuum fieri per additionem, non verò intensiuum, quia per exsensiuum potest habitus scientificus diuersos actus elicere, & diuersa obiecta attingere, quæ antea non respiciebat proximè, & actu, vt explicatum iam est: intensiuum autem nullum actum diuersum, nullum diuersum obiectum, aut subiectum partialemve subiecti potentiam addit, sed tantùm maiorem in eodem subiecto actuationem, & radicationem. Et quia ordo ad actus, & obiectum tenet se ex parte specificationis, non verò ordo ad subiectum, ideo scientia dicitur augeri secundum seipsam in augmento extensiuo, non autem in augmento intensiuo, vt rectè explicat Caiet. ibi, & cum eo Ioannes à sancto Thoma, alijque Thomistæ.

31. Ad tertiam instantiam dicendum est actus circa diuersas conclusiones habere suos effectus, quatenus attingunt eumdem habitum, non aliquid in eo realiter producendo, sed eum applicando ad nouam materiam seu obiectum: sicut aggeneratio applicat animam ad nouam materiam informandam, & fides extenditur ad noua credibilia. Hoc enim modo redditur scientia perfectior, & hæc perfectio consistit in hoc quòd ad plura se extendat, vt explicuimus, & docet d. Thomas 1. 2. q. 54. art. 4. ad 3. Vnde non est opus vt quæuis actio sit productiua noui effectus, vel

formæ, vt dicemus in libris de Anima, & tetigimus de motu locali in prædicamento *vbi*. Imò ex Scoto in 1. d. 3. q. 6. numero 29. & ex alijs multis authoribus contrarijs, actus qui non sunt magis intensi, quàm habitus, iam productus, illum non augent, atque adeo non producunt vllum effectum.

32. Probatur septimò: si scientia totalis est vna simplex forma, respiciens vnicam rationem formalem specificam obiecti adæquati, poterit ab ea elici actus vnus adæquatus, quo omnia objecta partialia, sub adæquato comprehensa, & in illa ratione formali specificè conuenientia attingantur & intelligantur; non enim est maior ratio de habitu, quàm de actu. Hoc autem perabsurdum videtur. Quis enim dixerit omnes passiones, omnes species, omnes veritates particularium conclusionum quæ intra latitudinem corporis naturalis comprehenduntur, posse ab vnico actu attingi?

Respondeo negando maiorem, quia vnicus actus non potest tot, tamque diuersis speciebus, à partialibus obiectis prouenientibus vti, neque simul medijs omnium conclusionum aptari ad eas omnes intelligendas: cum neque ipsa potentia, quæ vniuersalior est quouis habitu particulari, possit vnico actu totum suum exhaurire obiectum, nisi confusè, & sub aliqua ratione communi, quomodò intellectus concipit ipsum ens vnico actu.

Habitus ergo, cùm sit aliquid medium inter actus, & potentiam, nec ad tam diuersa se extendit ac potentia; nec ita restringitur sicut actus; ideoque vnus in se existens potest multos actus elicere, imò diuersos in esse rei, & ex parte materiæ; ejusdem tamen rationis formalis in modo attingendi, & cognoscendi obiectum.

SECTIO IV.

Vtrum scientia habitualis sit aliquid distinctum à speciebus.

33. DVAE sunt in hac re sententiæ præcipuæ. Prima est Soncinatis 6. Metaph. q. 9. quem sequuntur Conradus 1. 2. q. 54. a. 4. Mendosa disp. 16. de Anima, sect. 2. Arriaga ibidem disp. 9. sect. 2. & pro eadem citatur Scotus à Masio sect. 1. q. 16. procemiali: sed contrarium tenet Scotus in primo sent. d. 3. q. 6. num. 20. & 29. Videlicet habitum scientificum non esse aliquid distinctum à speciebus. Cui sententiæ fauere videtur D. Thomas multis in locis. Nam q. 10. de veritate art. 2. in fine approbat sententiam dicentium species conseruari

in intellectu, & quod earum ordinatio sit habitus scientiæ. Et q. 24. art. 4. ad 9. ait quòd specierum aliqualis ordinatio habitum efficit. Et q. 20. art. 2. in fine loquens de Christo, ait *quantum verò ad cognitionem aliarum creaturarum, habuit habitum, qui est collectio specierum ordinatarum ad cognoscendum.* Et 3. parte q. 12. art. 2. ait habitum scientiæ acquisitæ fuisse augmentatum in Christo per successiuam generationem specierum, & augmentum illud fuisse secundùm essentiam ipsius habitus scientiæ: vnde ad 1. dicit scientiam acquisitam causari ab intellectu agente, varias abstrahente species.

Secunda sententia communis est, videlicet habitum scientiæ esse à parte rei distinctum à speciebus obiectorum, inclinantem intellectum ad rectè vtendum speciebus acquisitis, & ad operandum faciliter circa conclusiones, propriaque obiecta. Ita D. Thomas 1. 2. q. 54. art. 4. vbi vult habitum scientiæ, esse vnam simplicem qualitatem: quod verum non esset, si Solis speciebus, quæ diuersæ sunt, constaret. Idem tenet ibi Caietanus expresse; idem Ferrariensis 1. contra gentiles cap. 56. post quintam rationem D. Thomæ, & alij ferè omnes. Vtraque opinio probabilis est, rationes vtriusque, & earum solutiones hic habes.

PRIMA PARS SECTIONIS.

Habitum scientificum non esse distinctum à speciebus.

34. PROBATVR primò: omnia, quæ speciali habitui tribuuntur ab opposita sententia, possunt æquè præstari per solas species; ergo frustra ponitur habitus, ab illis distinctus. Consequentia est euidens, quia non debent multiplicari entia sine necessitate. Antecedens verò ostenditur. Nam duo præcipuè tribui solent habitui scientifico; primum est, determinare intellectum, & illum inclinare ad operandum circa tale, vel tale obiectum: secundum est, cum eo concurrere, & eum facilitare ad eliciendos actus, similes ijs, à quibus per vsum, & exercitium productus est. Quod autem hæc duo fiant à solis speciebus, probatur; nam species obiecti determinant intellectum ad simplicem illius apprehensionem absque habitu, vt experientiâ constat: simplex autem apprehensio, si sit euidens, determinat ad iudicium, & assensum: species verò talis iudicij ab eodem iudicio productæ, & in intellectu relictæ, determinant, & inclinant ipsum ad similem assensum promptè & facilè eliciendum: frustra ergo ponitur distinctus habitus.

Respondeo negando antecedens; ad cuius probationem dico in primis, quòd licet simplices apprehensiones determinent suo modo intel-

lectum ad judicium, non tamen ſufficienter ad ſupplendum habitum: vnde, vt diximus q. 1. lib. præcedentis num. 47. non ſufficiunt ſimplices apprehenſiones præmiſſarum, ſed requiruntur earum aſſenſus & judicia ad concluſionem inferendam.

35. Præterea: huiuſmodi omnes ſpecies, ab obiectis productæ, ſolùm repræſentant res ſimplices, & incomplexas, productæ verò à judicio, ſolùm repræſentant per modum ſpeciei memoratiuæ; atque adeò nullæ ex his ſpeciebus poſſunt reddere habilem, & promptum intellectum ad vtendum ipſis, componendo, diuidendo, & diſcurrendo circa idem obiectum.

Denique: huiuſmodi ſpecies ſunt aliquando maximè diuerſæ, & diſparatæ, vt ſpecies Lunæ, ſpecies eclipſis, & ſpecies cauſæ mediæ, nempe interpoſitionis terræ: vnde intellectus ex ſe non poteſt facilè eas adunare, & tali, vel tali ordine proponere; nec ipſæ habent inter ſe ſufficientem ordinem, aut colligationem, vt quando vna occurrit, aliæ debeant occurrere: ergo quacumque ratione intenſæ ponantur, non poterunt determinare intellectum, nec intellectus illis facilè, & promptè yti ad vnum ſpecie actum ſciendi; ſed ad hoc indigebit aliquâ ſimplici qualitate, quæ primò & per ſe reſpiciat illud obiectum ſcibile, & ad illud contemplandum inclinet.

Vnde concluditur intellectum determinari ad operandum circa aliquod obiectum per illius ſpecies inchoatiuè tantum, & in via: à judicio autem, & actu ſciendi, tantùm tranſeunter, & per modum paſſionis: firmiter verò, & immobiliter per habitum, vt rectè docet Cajetanus loco citato.

36. Probatur ſecundò: quia potentia omninò determinata, & neceſſitata ad agendum quoad exercitium, nullo eget habitu, ipſam inclinante ad agendum: quia nulla poteſt maior eſſe inclinatio, quam neceſſitas: ſed intellectus eſt potentia naturalis, & neceſſaria; itavt non poſſit ex ſe ſuſpendere aſſenſum circa obiectum, euidenter propoſitum, non magis quàm oculus viſionem, & lapis motum deorſum; ergo propoſitá ſibi concluſione euidenti, & demonſtratiuè, determinatur neceſſariò ad eius aſſenſum abſque vlla prorſus mora; & ita nullo ad hoc eget habitu. Imò, etiam ſi concluſio eſſet tantùm probabilis, non requireret habitum ad operandum circa illam, quia tunc ipſa proponitur cum ſpeciebus ſufficientibus ad actum, ſecundùm quem intellectus debet circa illam operari: vnde non eget alio determinante ad aſſenſum ex parte ſui, ſed tantum ex parte voluntatis, cui quantum ad hoc ſubditur, ſicut reſpectu articulorum fidei.

37. Reſpondeo negando maiorem. Licet enim probabile ſit, non eſſe neceſſarium habitum, inclinantem intellectum ad aſſenſum concluſionis euidenter propoſitæ; vt dictum eſt q. 1. lib. 6. num. 57. admittendus tamen eſt ob alia munera præſtanda, nimirum primò, vt intellectus ta-

lem conclusionem scientificè sibi proponat. Quia enim varia obiecta potest sibi proponere, idemque obiectum varijs modis, & per diuersa media; exigit habitum quo facilè possit vti speciebus & applicare proprium medium, ad talem conclusionem proponendam demonstratiuè, vt ostendimus in præcedenti solutione. Et in hoc consistit disparitas inter potentiam visiuam, & intellectum, quia potentiæ visiuæ non est proponere sibi obiectum, & ideò non eget habitu ad videndum.

Secundò requiritur habitus scientificus, vt intellectus absque discursu formali, & applicatione expressa medij, assentiatur eidem conclusioni. Licet enim priorem assensum cõclusioni non præbeat nisi per demonstrationem actualem; tamen acquisito habitu potest deinde absque discursu actuali, eidem veritati propositæ firmiter, & euidenter assentiri.

Tertiò, habitus vtilis est, vt intellectus fortiùs feratur in conclusionem, nec tam facilè possit ab eius assensu distrahi; nam & hoc modo velociùs fertur lapis ad centrum ob impressum impetum.

38. Denique potest etiam opposita ratio valere, vt nimirùm intellectus minori conatu operetur, ob concursum ab habitu præstitum, & ita possit faciliùs attendere ad alia obiecta, pluresque elicere actus, quàm si careret habitu. Experientia siquidem compertum est potentiam visiuam minùs laborare in percipiendo obiecto, in debita distantia posito, aut clariùs illuminato, quàm in percipiendo longiùs distanti, vel minori luce perfuso, quia fortiores tunc recipit species, quæ consequenter majorem exhibent concursum, & ita visus non indiget tanto conatu, & labore ad visionem eliciendam. Ergo pari ratione possumus philosophari de intellectu. Licet enim, cùm spiritalis sit, non defatigetur propriè, sicut vires sensitiuæ; tamen virtutem habet limitatam, quæ, quò minùs impenditur in consideratione vnius obiecti ob concurrentis habitus auxilium, eò faciliùs potest simul alijs vacare. Et hoc etiam docet ipsa experientia.

Quòd si requiritur habitus in intellectu circa conclusiones euidentes, multò magis necessarius erit circa obscuras, & circa probabiles. Vnde non tantùm requiritur habitus piæ affectionis in voluntate ad determinandum intellectum circa fidei articulos; sed etiam ponitur habitus in ipso intellectu, vt prompte obediat: ergo similiter non solum voluntatis erit ipsum determinare ad assensum conclusionis probabilis, sed insuper dabitur in eo habitus inclinans, & determinans ad assensum.

39. Probatur tertiò: si daretur habitus distinctus ab speciebus, inclinans, & determinans intellectum ad vtendum speciebus, & ad proponendam conclusionem demonstratiuè, deberet semper proponere conclusionem demonstratiuè, quia & intellectus, & huiusmodi habitus sunt causa naturalis, & necessariò agens: sed hoc est falsum, vt patet experientiâ: ergo non datur huiusmodi habitus.

Respondeo, præter intellectum, & habitum, requiri propositionem specierum

ſpecierum ipſius concluſionis, & præmiſſarum : tunc enim excitatus habitus, & intellectus facilè proponit concluſionem ſcientificè, eique aſſentitur.

Inſtabis: ſolus intellectus propoſitis ſpeciebus, abſque vlla difficultate proponit concluſionem, & ſtatim ei aſſentitur neceſſariò, vt in præcedenti ratione probatum eſt, atque conceſſum : ergo fruſtrà ponitur habitus ad eum inclinandum, & facilitandum.

Reſpondeo: quamuis occurrant ſpecies, tamen non adunantur facilè, neque debito ordine proponuntur ſine habitu acquiſito, vt oſtenſum eſt in reſponſione primi, & patet experientiâ. Quâ verò ratione ſpecies excitentur, diximus q. 1. libri præcedentis, numero 46. quibus adde voluntatem, & deſiderium cognoſcendi talem concluſionem demonſtratiuè, *v. g. terram eſſe rotundam* per tale, aut tale medium, ſpectans ad Phyſicam, aut Aſtrologiam &c. Hoc enim deſiderio ſuppoſito, faciliùs occurrunt tales, vel tales ſpecies, & intellectus habens habitum, promptè eas ordinat, & concluſionem proponit per optatum medium.

40. Quod ſpectat ad authoritates, ex Diuo Thoma, pro hac opinione citatas, Reſponderi poteſt ex Ferrarienſi loco citato, habitum ſcientificum eſſe collectionem ſpecierum ordinatarum, non formaliter, ſed inchoatiue, originatiuè, cauſaliter, & fundamentaliter; quatenus intellectus non poteſt concluſiones aliquas ſcientificè conſiderare, niſi habeat ſpecies intelligibiles earum: formaliter autem eſſe qualitatem aliquam exercitio comparatam per vſum talium ſpecierum in demonſtrationibus efficiendis.

Et ſic intelligendum eſſe Diuum Thomam docet etiam Caietanus loco citato primæ partis, vbi ſingulas authoritates ſeorſim explicat, illam præſertim, quæ ex q. 12. tertiæ partis magis videtur vrgere, ſcilicet augmentum habitus ſcientiæ per ſucceſſiuam ſpecierum generationem, fuiſſe augmentum ſecundùm eſſentiam ipſius habitus ſcientifici. Non enim ibi loquitur de vno ſimplici habitu, ſed de tota collectione habituum ſcientificorum, quos Chriſtus ſucceſſiuè acquiſiuit; vnde quando poſt vnam ſpeciem, producebatur alia, ſpectans ad diuerſam ſcientiam, augebatur tunc ſcientia Chriſti, quia producebatur alius habitus. Et ſic rectè dicitur augmentum illud fuiſſe ſecundùm eſſentiam habitus ſcientiæ, & fuiſſe factum per abſtractionem ſpecierum, ſcilicet originatiuè, & fundamentaliter, vt dictum eſt, non verò formaliter.

SECVNDA PARS SECTIONIS.

Habitum ſcientificum, diſtinctum eſſe à ſpeciebus.

41. PROBATVR primò : ex communi conſenſu habitus acquiſiti non dant ſimpliciter poſſe, ſed ſolùm promptè, & facilè : ſed ſpecies obiecti ſcientifici dant ſimpliciter poſſe, quia nullo modo poteſt intellectus attingere obiectum ſine illis : ergo habitus ſcientificus non poteſt idem eſſe cum ſpeciebus.

Reſpondeo, comunem illum modum loquendi intelligendum eſſe de propriè dictis habitibus, qui reperiuntur in potentijs, non determinatis naturaliter ad agendum, vt eſt voluntas, aut voluntatis imperio ſubiectæ.

Vel dico ſpecies non habere rationem habitus, niſi ſint intenſæ, quomodo dant facilè poſſe: vt autem primò inuruntur intellectui, dant illi ſimpliciter poſſe, & tunc non habent rationem habitus, ſed diſpoſitionis.

Probatur ſecundò, quia experientiâ euidenter conſtat, quòd etiam ſi habeamus ſpecies obiectorum, non poſſumus initio nobis proponere huiuſmodi obiecta cum tali, & tali ordine, niſi magnâ cum difficultate, quæ ex frequenti, & iterata propoſitione eorum tollitur, & quidem in alijs tardiùs, in alijs citiùs : ergo non ſufficiunt huiuſmodi ſpecies, vt expeditè, & promptè occurrant talia obiecta cum debito ordine ad actum ſcientificum, & ita requiritur aliquid aliud, nempe habitus.

42. Reſpondeo negando conſequentiam, modò prædictæ ſpecies ſint intenſæ. Licet enim initio non occurrant promptè obiecta cum ordine neceſſario ad concluſionem ſcientificam : vbi tamen auctæ ſunt per iteratos actus, faciliùs excitant intellectum, illique præſentant clarius eadem obiecta cum debito ordine : & præterea tales actus iterati producunt, & augent ſpecies ſui : vnde cùm fuerint eliciti iuuantibus ſpeciebus, tali, & tali ordine diſpoſitis, fit vt tali quoque, & tali ordine obiecta eadem repræſententur, abſque vllo habitu ſuperaddito. Quod euidenter oſtenditur in ſpeciebus memoratiuis, quæ ex repetitione actuum, firmiùs hærent memoriæ, & eodem occurrunt ordine, quo fuerunt impreſſæ, vt patet in recitante poema aliquod &c.

Vnde conſtat quid intelligendum ſit per ordinationem ſpecierũ, dum dicitur ſpecies quomodocunque acceptas, non eſſe habitum, ſed ſpecies ordinatas, eò quòd vbi pluralitas ſine ordine, ibi confuſio eſt. Cùm igitur ſpecies ſpiritales ſint, & in eodem indiuiſibili ſubiecto, nempe intellectu exiſtant, non poteſt inter eas eſſe ordo localis, ſeu ſecundùm ſitum, vt per ſe notum eſt. Dicuntur ergo ordinatæ, quia ex frequenti vſu earum

in ordine ad idem obiectum scibile, ita colligantur, vt vnâ occurrente, alia facilè excitetur, & ad similem actum eliciendum promptè concurrat.

Quod & in speciebus, quas bruta per Phantasiam acquirunt, videre licet. Per species enim baculi v. g. in se simpliciter spectatas, canis non indicat baculum esse fugiendum: sed vbi consuetudine sæpius expertus est, se pati dolorem ex ictibus baculi, & in talibus circunstantijs; illæ species, in memoria retentæ, repræsentant ei baculum, vt doloriferum, cumque statim ad fugam impellunt, absque vllo habitu.

43. Probatur tertiò ex proprio munere specierum, & ipsius habitus. Species enim sunt vicariæ obiecti, & ideo concurrunt ad actum ex parte illius: habitus verò se tenet ex parte potentiæ. Ergo, sicut obiectum quantumcunque augeatur eius influxus, non potest supplere concursum potentiæ, ita vt possit actum elicere non concurrente potentia: ita non poterit supplere facilitatem, & promptitudinem, quæ tribuitur illi habitui, quantumcunque illius species supponantur intensæ.

Respondeo negando consequentiam. Licet enim, vt rectè docet Scotus in 1. d. 3. q. 7. numero 21. & 22. Intellectus, & species obiecti, tamquam causæ partiales, essentialiter subordinatæ, ita concurrant ad eumdem actum intelligendi, vt partialis causalitas vnius non possit suppleri ab altera causa, nec perfectior tribuat vim causandi imperfectiori, sed quælibet in suo ordine habeat rationem causandi perfectam, non dependentem ab alia: tamen hoc non impedit, quò minùs vnâ fortiùs, & efficaciùs influente, producatur intensior actus. Vnde sicut intellectus eâdem specie intelligibili informatus, perfectiùs intelligit idem obiectum, si maiorem adhibeat conatum, & attentionem: vt rectè docet Scotus ibidem numero 17. ita eodem existente conatu in intellectu, si species sit perfectior & intensior, fortiùs influet, & concurret ad intellectionem, & ita producetur intensior actus: & hoc patet à simili de visu, vt diximus numero 38.

Licet ergo non possit totaliter suppleri concursus potentiæ per speciem, poterit tamen species fortior, & intensior eam ita iuuare, vt faciliùs, & minori conatu eliciat actum. Nam eadem ratio valet in habitu, qui licet non possit supplere totaliter concursum potentiæ; eam tamen facilitat, & promptam efficit ad operandum; imo & ad perfectiorem seu intensiorem actum eliciendum, vt rectè ait idem Scotus in 1. d. 17. q. 2. num. 9. posito quod partialiter ad eum concurrat.

44. Probatur quartò: quia prudentia, & ars ponuntur ab Aristotele 1. Ethic. cap. 13. & lib. 2. cap. 1. inter virtutes intellectus, & ab ipso comparantur virtutibus moralibus, quæ non consistunt in speciebus. Deinde species artis, & prudentiæ facilè acquiruntur, & memoriæ mandantur: illæ autem virtutes non nisi magno studio, & exercitio. Denique alia est scientia speculatiua, alia practica: quæ denominatio non potest cadere in solas species.

Respondeo, hæc omnia posse quadrare in solas species. Illæ enim, quæ ad actus prudentiæ inclinant, si sint multum intensæ, sunt habitus prudentiæ: illæ quæ ad cognitionem obiecti in ipso sistentem ordinantur, sunt habitus speculatiui: quæ verò concurrunt ad cognitionem ordinatam ad opus, sunt practici: nam ob eamdem rationem speciales habitus, si dentur, ijs nominibus nuncupantur.

Ad authoritatem Diui Thomæ, allatam supra pro hac sententia, numero 33. dici potest quòd licet species, ab obiectis impressæ, multæ sint, nec consequenter vocari possint vna simplex qualitas: illa tamen, quæ producitur ab actu, seu à iudicio conclusionis demonstratiuæ, vt dictum est numero 42. & in qua præcipuè consistit habitus scientificus, est vna simplex qualitas, quæ eodem modo augetur, siue per intensionem, siue per extensionem, quo scientia dicitur à Thomistis augeri, vt visum est numero 29.

QVÆSTIO III.

De compossibilitate, vel incompossibilitate scientiæ cum opinione vel fide.

SECTIO I.

Quid sit Opinio, quid fides.

1\. OPINIO *est assensus determinatus alicuius propositionis propter motiuum aliquo modo intrinsecum, cum formidine partis oppositæ.* Dicitur *assensus*, id est, cognitio iudicatiua, quia simplex apprehensio non facit opinionem. Item vt differat à dubitatione, quæ est *cognitio informis, in neutram partem inclinans*; adeò vt careat assensu, & inclinatione determinata in alteram partem. Dicitur *determinatus*, vt distinguatur à suspicione, quæ quidem magis declinat in vnam partem, quàm in alteram; nulli tamen assentitur determinate, quia ex leuibus tantùm iudicijs, & signis mouetur. Additur *propter motiuum aliquo modo intrinsecum*, vt differat à fide, quia ratio credendi est per se extrinseca, nullumque dicit ordinem ad rem credendam. Ratio autem opinandi, vel est probabilitas quæ apparet in extremis, vel dicit ordinem

aliquem & connexionem probabilem, & verisimilem ad rem, tamquam causa illius, aut effectus, aut signum, &c. Additur, *cum formidine partis oppositæ*, vt distinguatur à scientia, & alijs assensibus certis, & necessarijs.

Talis autem formido contingit in opinione, primò, quia versatur circa propositiones contingentes, vt *quisquis currit mouetur, Petrus currit, ergo mouetur*. Et hæc est formido radicalis, ab intrinseco proueniens, & per se coniuncta cum opinione, itavt talis propositio, etiam si de ea simus certi, non possit spectare ad scientiam, quia potest aliter se habere, & ideo ingerit formidinem de opposito.

Secundò prouenit ex eo quòd opinans non penetrat connexionem extremorum, licet alioquin propositio necessaria sit: & hæc vocatur formido actualis, non procedens ex parte obiecti, sed subiecti cognoscentis illud imperfectè: vnde sæpe contingere potest, vt quis habeat scientiam, de quo alter tantum habet opinionem.

2. Sicut autem duplex assignatur habitus circa propositiones necessarias, alter circa immediatas, nempe habitus principiorum: alter circa conclusiones, & propositiones mediatas, nempe scientia: ita circa propositiones contingentes duplex datur habitus opinatiuus; alter circa immediatas, quibus intellectus assentitur propter ipsam connexionem probabilem extremorum, qualis est ista, *omnis mater diligit filium suum*. Nam ex eo præcisè quòd mater est, absque alio medio, conuenit illi filium diligere, quamuis hoc aliquando non contingat. Alter verò circa propositiones mediatas, quæ probantur per alias priores. Vnde aliqui definiunt opinionem his verbis: *opinio est habitus, quo assentimur alicui rei, vel ex terminis, vel ob rationem probabilem, cum formidine partis oppositæ*.

Ratio huius diuisionis est, quia etiam in probationibus opinatiuis, & probabilibus non debet dari progressus in infinitum: & ita sistendum est in aliqua propositione, quæ careat medio probatiuo: hæc autem non potest esse necessaria, quia ex necessario non sequitur contingens: ergo debet esse contingens, & immediata. De quo vide Aristotelem primo post. cap. 26. D. Thomam ibi, lect. 44. & 2. 2. q. 2. art. 1. & q. 14. de veritate, art. 1.

3. *Fides est assensus determinatus alicuius propositionis propter testimonium, vel authoritatem dicentis*. Quod testimonium si sit diuinum, fides erit diuina, & supernaturalis, cuius obiectum formale est diuina veritas reuelans. Si verò sit creatum, procedens ab homine, vel Angelo, erit fides naturalis, vel humana.

In hoc autem vtraque conuenit, quòd non egeat discursu, sed simplici iudicio assentiatur rei propositæ propter authoritatem dicentis. Ab opinione verò differt, quia opinio, vel includit discursum, si versetur circa propositiones mediatas; vel si non includat, & versetur circa imme-

diatas, eis aſſentitur propter connexionem extremorum; fides verò propter externam dicentis authoritatem. Denique à ſcientia etiam diſtinguitur, quia fides humana incerta eſt; diuina verò obſcura: at ſcientia certa eſt, & euidens, niſi fortè Theologiam excludas, quæ fidei principijs nititur, & à multis ſcientia appellatur.

4. Quæres, vtrum fides humana, & opinio eſſentialiter differant? Ratio dubitandi eſt, quia vtraque eſt incerta, & ineuidens; vtraque etiam requirit rationes probabiles, quia vt alicui credam, moueor aliqua ratione probabili credendi, vt quia ſolet vera narrare, vel quæ narrat, apparent veriſimilia &c. Accedit authoritas Ariſtotelis 1. Topic. cap. 7. vbi ait fidem eſſe opinionem habitam per inductionem, vel ſyllogiſmum probabilem.

Reſpondetur ferè communiter, fidem, & opinionem eſſentialiter differre, quia motiua vtriuſque ſunt maximè diuerſa, vt explicatum eſt initio. Ad rationes verò dubitandi dicitur eas ſolum oſtendere quòd fides, & opinio conueniunt genericè in incertitudine, & ineuidentia; ſed hoc non impedit quin ſpecie differant. Diuerſo etiam modo exigunt rationes probabiles, quia opinio eas exigit formaliter & per ſe, vt manifeſtatiuas veritatis, licet imperfectè, & vt rationes aſſentiendi: fides verò eas tantum requirit præſuppoſitiuè, & antecedenter, ſeu quaſi extrinſecè, vt per eas, quaſi manuducatur ad aſſentiendum: non verò vt per eas aſſentiatur intrinſecè, & per ſe, quia ad hoc ſolà dicentis authoritate mouetur. Ariſtoteles autem ſumit ibi opinionem, & fidem latè pro omni cognitione obſcura.

SECTIO II.

An formido ſit de eſſentia opinionis.

5. PRO ſolutione duplex diſtingui ſolet incertitudo ſiue formido, altera ex parte actus cognoſcentis, altera ex parte ſubiecti, in quo talis actus exiſtit. Incertitudo actus eſt eius fallibilitas, proueniens ex eo, quòd obiectum attingat obſcurè & per rationes, ſiue media incerta, tantumque probabilia, & veriſimilia: hinc enim habet, vt ſit intrinſecè fallibilis, eique falſum ſubeſſe poſſit. Incertitudo verò ex parte ſubiecti, eſt vacillatio, & hæſitatio intellectus in aſſentiendo, quatenus non adhæret firmiter obiecto ineuidenti: ita vt ſi reflectatur ſupra rationes & motiua, quibus ad opinandum impellitur, non videat eſſe neceſſariam connexionem eorum cum veritate aſſenſus: & ſic iudicet poſſe fieri, vt aſſenſus ille non ſit verus: in hoc enim conſiſtit formalis, & actualis formido ſubiecti ſeu ipſius intellectus: eodemque modo ſe res habet de fide humana.

Prima autem formido potest sumi positiuè, vel negatiuè: sumpta positiuè significat ipsam essentialem differentiam actus opinatiui, hoc est intrinsecam fallibilitatem, quam sumit ab obiecto formali, seu ex ipso medio, & formali ratione cognoscendi, vt explicatum est: sumpta verò negatiuè, aut priuatiuè, dicit negationem certitudinis, euidentiæ, & infallibilitatis in ipso actu, quæ consequitur ipsam rationem actus intrinsecam, tamquam passio illius, sicut negatio rationalitatis in equo, sequitur positiuam differentiam, illius constitutiuam in esse bruti. His prænotatis.

6. Respondetur communiter formidinem sumptam primo modo, hoc est ex parte actus, esse opinioni intrinsecam, & essentialem, nec vmquam ab ea separari posse: secus formidinem secundo modo, scilicet ex parte subiecti, & loquendo de hæsitatione, & formidine actuali, nullâ facta reflexione super fallibilitate naturali rationum. Ratio pro prima parte est clara, quia illa formido est fallibilitas actus, qui ex propria ratione non potest esse certus, euidens, & firmus: ergo ex propria ratione, & essentialiter includit incertitudinem, & formidinem.

Probatur secunda pars primò ex Aristotele 7. Ethic. cap. 3. vel quinto, vbi ait aliquos non minùs firmiter adhærere ijs, quæ opinantur, quàm alios ijs, quæ sciunt, ita vt nullo modo ambigant, sed certò se scire existiment. & hoc patet in hæreticis, qui tenaciùs hærent suis erroribus, quàm fideles veris articulis. Secundò: fides humana sæpe caret omni formidine. Quis enim Parisios esse, Romam esse ambigit? eadem autem est ratio de opinione, quia authoritas humana non est minùs fallibilis, & ineuidens, quàm medium opinionis. Denique licet fides diuina sit certissima: tamen aliquando vacillat intellectus in illa: ergo à contrario licet opinio sit incerta, non auferet ab intellectum firmam adhæsionem actualem.

7. Obijcies primò; iuxta primã partẽ huius responsionis actus opinionis est intrinsecè fallibilis & incertus; ergo intellectus, qui nonnisi per talem actum tendit in obiectum, participabit eamdem incertitudinem. Consequentia est euidens, quia huiusmodi actus informat intellectum per seipsum & ita secundum conditiones sibi intrinsecas & essentiales; atque adeò constituet vacillantem, & hæsitantem: quod patet à contrario: sicut enim habens scientiam, non potest de obiecto eius dubitare: ita qui habet opinionem tantùm, non potest non dubitare.

Respondeo: *intellectus participabit eamdem incertitudinem intrinsecam, & metaphysicam, seu obiectiuam, quam nimirum haurit ab obiecto, concedo: extrinsecam & moralem, quæ à voluntate dependet, nego.* Quando enim obiectum non conuincit, nec omnino determinat intellectum ad assensum, subditur ipse tunc voluntatis imperio, quo mouetur, & impellitur ad credendum, vel opinandum.

Quia verò aliquando voluntas vehementi passione ducitur contra aliquos opinionum authores, aliquando magno affectu erga alios, ita sæpe determinat intellectum ad vnum, vt ipsum nulla ratione dubitare, aut

formidare permittat. Licet ergo intellectus tunc non careat formidine euidentiæ, & manifestationis objectiuæ, seu veritatis ipsius objecti, quia ipsum non videt, vt in se est, & consequenter non fit ei satis quantum est ex seipso, vt rectè ait Diuus Thomas q. citatâ de veritate: tamen quia actus nullam formidandi ratione expresè & formaliter attingit, ideò formidinem non inurit intellectui. Vnde ipse sine vlla dubitatione adhæret obiecto ex imperio voluntatis, & ita caret formidine practica, morali, & extrinseca.

Comparatio autem de scientia non valet, quia ipsa vnicam habet certitudinem, quam accipit ab obiecto, repræsentans ipsum, vt in se est, & ita formidinem omnem impedit.

8. Obijcies secundò: quod potest ab aliqua re separari, non est de intrinseca illius ratione: sed formido potest separari ab actu opinatiuo: ergo non est de eius essentiali ratione. Probatur minor primò, quia actus opinatiuus est sæpe euidens, vt cùm quis euidenter cognoscit connexionem contingentem albedinis cum calce; ergo caret formidine, quæ non nisi ex ineuidentia obiecti consurgit.

Secundò: sæpe datur actus attingens rem simpliciter in se, non attentâ illius necessitate, vel contingentiâ; ergo sicut ille qui attingit eam vt necessariam, est scientia, qui verò, vt contingentem, est opinio cum formidine; ita qui attingit eam tertio modo, erit opinio sine formidine, quia non attingit contingentiam, quæ est causa formidinis.

Tertiò: quia dispositio non debet esse intrinsecè contraria formæ, cuius est dispositio: opinio autem est dispositio ad scientiam, & formido est scientiæ contraria: ergo non debet esse intrinseca opinioni.

Quartò: quia quò plures, & efficaciores rationes conglobantur ad conclusionem aliquam confirmandam, eò verisimilior apparet, eique firmiùs adhæret intellectus, ergo cum formido sit finita, tot poterunt conglobari, vt omninò exhauriatur.

9. Respondeo negando minorem. Ad primam eius probationem dico, si per actum illum attingatur contingentia talis connexionis; ita vt expresè cognoscatur calcem esse contingenter albam, talis actus non est opinatiuus, sed scientificus. Si verò talem contingentiam non exprimat, licet dicatur opinio ex eo quòd est de obiecto contingenti, & quod aliter potest euenire; propriè tamen opinio non est, quia ei non potest subesse falsum, debet ergo dici cognitio intuitiua.

Ad secundam probationem dico, ad formidinem actus opinatiui sufficere quòd res sit incerta, aut quòd non attingatur vt certa & necessaria.

Ad tertiam dico dispositionem per se ordinatam, & requisitam ad formæ introductionem, non debere esse illi contrariam: at opinio non est per se ordinata, vel requisita ad scientiam, quia sine illa potest acquiri; & per accidens est quòd ab ea præcedatur.

Ad quartam concedo actum opinatiuum, elicitum ex pluribus, magisque

giſque efficacibus argumentis, minorem habere coniunctam formidinem, quàm qui elicitur ex paucioribus, minùſque efficacibus: ſed non ideo poſſe omnem ab eo formidinem tolli: quia ſi adeò ſint efficaces rationes vt neceſſariæ euadant, producent ſcientiam, & tollent ab intellectu opinionem; non verò formidinem ab opinione: ſi verò ſint tantùm probabiles, ſuam deuehunt formidinem: atque adeò non poſſunt eam totaliter ab opinione expellere,

10. Inſtabis: ſi rationes huiuſmodi probabiles deferunt ſingulæ ſuam formidinem, quò plures erunt, eo maiorem addent actui, qui ex ipſis elicitur; hoc autem experientiæ repugnat: ergo neceſſe eſt dicere, ex accumulatione rationum poſſe omnem formidinem tolli ab actu opinatiuo.

Reſpondeo negando maiorẽ. Licet enim maior multitudo rationum, ex quibus elicitur actus opinatiuus, maiorem contineat formidinem extenſiuè; non tamen intenſiuè, ſed multò minorem: quia quò plures rationes ſunt, eò maiorem à ſe inuicem probabilitatem hauriunt, ſeſe mutuò roborantes: & conſequenter probabilius, veriſimiliuſque obiectum efficiunt: Vnde minuitur formido tum ex parte obiecti, tum ex parte ſubiecti.

Obijcies tertiò: actus ex efficacioribus argumentis elicitus, auget, & perficit habitum opinionis: ergo, cùm minùs includat formidinis, quàm alij actus: & conſequenter intellectus per eum adhæreat firmiùs obiecto, debet habitus, ab illo intenſus, magis inclinare in tale obiectum, & minori cum formidine, quàm anteà, in illud propendere: & ita minuitur illius formido, & tamen entitas augetur: ergo formido non eſt illi intrinſeca, & eſſentialis: tum quia eſſentia rerum eſt immutabilis, nec creſcit, aut decreſcit: tum quia idem ſimul augeretur, & minueretur.

11. Reſpondeo negando conſequentiam, loquendo de formidine poſitiua, quæ eſt differentia conſtitutiua opinionis: hæc enim nec minuitur, nec augetur in ratione formali, & ſpecifica, ſed tantùm materialiter, & entitatiuè, eo modo, quo differentia ſpecifica caloris poteſt dici augeri, quando calor intenditur.

Si verò ſermo ſit de formidine negatiua, ſeu priuatiua, hoc eſt, de priuatione certitudinis, & euidentiæ; hæc poteſt minui ſuo modo, etiam ſi habitus augeatur: quia ea, quæ alicui rei conueniunt ratione imperfectionis naturæ illius, poſſunt minui quando eiuſdem rei augetur perfectio. Exempli gratia, ſeparabilitas à ſubiecto conuenit formæ corruptibili, vt calori: & tamen illa aptitudo ſeu ſeparabilitas non augetur, quando calor intenditur, ſed minuitur potiùs.

Dici etiam poteſt formidinem eſſe quidem de ratione opinionis, ita vt ſtare non poſſit, niſi aliquam habeat: at non tantam determinatè, ſed aliquam, paruam, aut magnam.

Cœterùm ſi cui hæc, quæ de neceſſaria connexione formidinis cum

opinione diximus, non placuerint, poterit quidem oppositum propugnare, sed de nomine potiùs quàm de re tunc erit quæstio. Si enim per formidinem intelligatur intrinseca fallibilitas actus: aut sola illa cognitio, opinio vocetur, quæ subiecto formidinem affert, & quâ iudicatur rem opinatam posse aliter se habere, quod Diuus Thomas vbique asserere videtur: de veritate eorum, quæ diximus, nullus videtur ambigendi locus, formidinem scilicet necessariò esse cum opinione coniunctam. Si autem sola illa formido intelligatur, quæ se tenet ex parte subiecti; & cognitio illa vocetur etiam opinio, quæ licet fallibilis sit, tamen per eam non iudicatur formaliter, & actu rem aliter se habere posse, euidens est actualem formidinem posse ab opinione separari.

SECTIO III.

Actum scientiæ, & opinionis, vel fidei non posse esse simul.

12. HAEC quæstio præcipua est in hac materia, propter quam duas præcedentes sectiones præmisi, & hic est status ipsius, vtrum videlicet scientia, & opinio, vel fides possint simul esse in eodem intellectu, de eodem obiecto formaliter, & sub eadem ratione spectato. Dicitur *in eodem intellectu*, quia non est dubium, quin de eadem re possit aliquis habere scientiam, & alius solùm opinionem. Dicitur, *simul*, quia certum etiam est posse aliquem nunc habere opinionem tantùm de aliqua propositione, de qua postea habebit scientiam, vel fidem, vt *quòd Deus sit*. Dicitur denique *de eodem subiecto formaliter*, hoc est, secundùm idem prædicatum, quia nihil vetat, secundùm diuersa dari scientiam, & opinionem simul de eadem re, vt de eodem homine scimus quòd sit risibilis, opinamur quòd sit amicus, credimus quòd sit probus.

Potest autem triplex fieri comparatio scientiæ cum opinione, vel fide, nimirum actus cum actu; habitus cum habitu; & habitus cum actu: & de his omnibus disputabimus in sequentibus; vtrum videlicet actus scientiæ possit simul esse cum actu opinionis, vel fidei; aut vtrum habitus cum habitu, aut denique habitus cum actu. Vnde in prima comparatione supponitur quòd intellectus possit elicere simul plures cognitiones, vt concedit Scotus in 2. d. 42. q. 4. num. 10. & 11. & in 4. d. 49. q. 10. num. 17. & etiam Diuus Thomas 1. p. q. 58. art. 7. ad 2. quando habent ordinem inter se, vt iudicium præmissarum, & iudicium conclusionis. Quia verò maior videtur esse difficultas de ista combinatione, scilicet actus cum actu, ideò priùs de illa tractabimus, vt ex eius resolutione quid de alijs sentiendum sit, clariùs colligatur.

Sententiam itaque negatiuam tenent communiter Thomistæ, Caiet. 1. 2. q. 67. art. 3. & 2. 2. q. 1. art. 5. & 3. p. q. 9. art. 3. Sotus 1. post. cap. 26. q. 8. art. 2. conclus. 3. Masius ibidem q. 5. Complutenses disput. 20. q. 4. Ioannes à sancto Thoma q. 26. art. 5. & alij plurimi. Eamdem tuetur Scotus in 3. d. 24. numero 13. in fine quoad scientiam, & fidem, & num. 21. in responsione ad 3. quoad scientiam, & opinionem. Ioannes Pontius in Logica, disp. 22. q. 3. conclus 5. Camerarius q. 15. & alij multi.

Probatur primo ex Aristotele cap. 26. primi post. versus finem, vbi hæc habet: *Ex his autem perspicuum est fieri non posse vt simul idem opinetur quispiam, ac sciat: nam simul existimationem haberet & aliter, & non aliter idem se se habere; quod quidem fieri nequit.*

Accedit quoque authoritas diui Thomæ ibidem lectione 44. vbi incalcat eadem verba. Et q. 14. de veritate art. 9. ad 6. ait; *non videtur esse possibile quòd aliquis de eodem habeat scientiam, & opinionem, quia opinio est cum formidine alterius partis, quam formidinem scientia excludit: & similiter non est possibile quòd sit de eodem fides & scientia,* & 2. 2. q. 1. art. 5. ad 4. *de eodem secundum idem non potest esse simul in vno homine scientia, nec cum opinione, nec cum fide; aliâ tamen, & aliâ ratione. Scientia enim cum opinione simul esse non potest simpliciter de eodem quia de ratione scientiæ est quòd id, quod scitur, existimetur esse impossibile aliter se habere: de ratione autem opinionis est, quòd id, quod est opinatum, existimetur possibile aliter se habere: sed id, quod fide tenetur, propter fidei certitudinem existimatur etiam impossibile aliter se habere sed ea ratione non potest simul idem & secundum idem esse scitum, & creditum, quia scitum est visum & creditum est non visum.*

13. Respondeo, mihi satis persuasum esse Aristotelem, & Diuum Thomam in hac fuisse sententia: vnde cùm nobis hæc quæstio problematica esse debeat, non possumus vtramque partem contradictionis tantis authoribus tribuere. Quia nihilominùs reperiuntur textus alij in diuo Thoma, qui satis perspicuè fauent contrariæ opinioni, vt videbimus in sequenti sectione; ideò dici potest, ipsum, & Aristotelem loqui in citatis locis de opinione illa, quæ actualem formidinem sibi habet annexam, & quâ intellectus formaliter iudicat rem opinatam posse aliter se habere; & hoc constat ex eorum verbis.

At, vt ostendimus supra, actualis illa formido potest ab opinione separari; & quamuis intellectus non reddatur positiuè certus de obiecto per actum opinionis, non redditur tamen positiuè incertus, & dubius, quia opinio solùm affirmat rem ita se habere sicut affirmat scientia: an verò aliter se habere possit, non iudicat, saltem expressè; & ita non apparet repugnantia quin simul esse possint.

Adde quòd vacillatio, & incertitudo tollitur ex concomitantia certitudinis ipsius scientiæ, & ita entitates positiuæ vtriusque actus possunt sine

vlla repugnantia esse simul. Et eodem modo de fide humana, seu naturali Philosophandum est.

14. Probatur secundò : non potest intellectus necessitari simul, & non necessitari ad assentiendum alicui propositioni : sed per actum scientiæ necessitatur ad illi assentiendum, per actum verò opinionis non necessitatur ; ergo actus opinionis, & actus scientiæ de eadem propositione non possunt simul esse in intellectu.

Respondeo ad maiorem : esto fortè non possit intellectus necessitari, & non necessitari simul ad assentiendum eidem conclusioni per eumdem assensum, vel ex eodem motiuo : potest tamen per duos distinctos assensus, quorum vnus eliciatur liberè ex vno motiuo, & alius necessariò ex alio, vt fit in casu obiectionis.

Probatur tertiò, si actus scientiæ, & actus opinionis possent simul esse de eodem obiecto, posset quoque idem obiectum esse simul euidens, & ineuidens; clarum, & obscurum : certum, & incertum: sed hoc est absurdum; ergo & illud ex quo sequitur. Maior est clara. Minor verò etiam constat, quia hæc sunt contradictoria, aut priuatiuè opposita, & inducunt effectus omninò repugnantes, & oppositos ; quòd nimirum intellectus simul & semel sit quietatus, & conuictus de veritate rei ; & non quietatus, nec conuictus ; item certus quod res ita sit, & simul incertus : quòd videat clarè illam, & non clarè; quæ non minùs repugnant inter se, quàm lux, & tenebræ.

15. Respondeo distinguendo minorem. Verum quippe est illa repugnare si absolutè intelligantur afficere intellectum, aut si obiectum immediatè in se, & secundùm se attingi dicatur : quia tunc est negatio, & affirmatio, seu forma, & priuatio respectu eiusdem omninò, videlicet visio, & non visio, euidentia, & ineuidentia, quies, & non quies.

At si intelligantur relatiuè, & per ordinem ad diuersa media, non est repugnantia. Tunc enim obiectum scientiæ euidenter apparere, & intellectum conuincere, seu quietare, nihil aliud est, quàm proponi intellectui per motiuum, seu medium, quod necessariam habet connexionem cum re ipsa, itavt eius veritas sit euidens, & determinet intellectum ad iudicandum, & videndum clarè talem connexionem. Obiectum verò opinionis esse ineuidens, incertum, & obscurum, nihil aliud est, quàm proponi intellectui sub motiuo, & per medium, quod non habet necessariam, & euidentem connexionem cum veritate rei opinata : vnde iudicat intellectus ex hac parte non implicare rem aliter se habere.

Nihil ergo repugnat obiectum aliquod proponi intellectui per medium necessarium, & simul per medium contingens, atque adeo esse simul euidens, & ineuidens, certum, & incertum respectu intellectus, illud per diuersos actus attingentis:ineuidens tamen, & incertum non debent sumi negatiue, id est, sine euidentia, & certitudine ; sed positiuè pro minori claritate, & certitudine, quia per vnum actum cognoscitur clariùs

quàm per alium. Quod autem de opinione dictum est respectu euidentiæ, & ineuidentiæ, debet proportionaliter intelligi de fide diuina, & supernaturali.

16. Instabis : si diuersitas mediorum tollat huiusmodi repugnantiam, sequitur nullum actum posse dari in intellectu, verè oppositum actui scientifico, quia necessariò debet acquiri per diuersum medium : vnde assensus scientificus, & erroneus poterunt simul esse in intellectu respectu eiusdem conclusionis, quia primus habetur per medium certum; alius per falsum; hoc autem nihil absurdius, quia assensus scientificus, & assensus erroneus se habent vt lux, & tenebræ, quæ simul esse non possunt.

Respondeo negando sequelam maioris; actus enim erroneus est verè oppositus scientifico circa idem, quia si primus sit assensus, secundus erit dissensus, atque adeo negatio, & affirmatio de eadem veritate : vnde sicut voluntas non potest habere simul odium, & amorem eiusdem rei sub eodem motiuo; ita intellectus non potest simul assentiri, & dissentiri eidem veritati: at potest simul habere duos assensus de eadem, alterum scientiæ, alterum opinionis, quia vnus non destruit alium, nec est negatio illius, vel priuatio, sicut sunt tenebræ respectu lucis; ambo enim sunt quædam lux, sed vnus est lux maior, alter minor, quæ non sunt oppositæ, vt patet de luce solis, & de luce candelæ.

17. Probatur quartò experientiá ipsâ, quâ constat nos non moueri ad assentiendum alicui veritati per medium fallibile, & incertum, quale est medium opinionis, vel authoritatis creatæ, quando habemus certam, & euidentem cognitionem de illa. Quis enim mouetur ad credendum petrum currere eò quòd aliquis illud affirmat, quando ipse proprijs oculis illum videt currentem? ergo nequit esse actus fidei naturalis, vel opinionis cum actu scientiæ de eadem veritate.

Confirmatur : quia tunc fides, vel opinio esset superflua, & inutilis: natura autem illud non patitur.

Deinde ad lucem solis non apparent stellæ, nec aliquid fax accensa potest efficere; ergo ad claram, & euidentem scientiæ lucem, nihil efficit fides, vel opinio, quæ obscuræ sunt.

Denique voluntas non potest desiderare bonum, quod habet, nec applicare media ad illud acquirendum : ergo similiter intellectus, quando veritatem possidet per visionem, & scientiam, non potest adhibere media opinionis, & fidei ad illam inquirendam.

18. Respondeo negando experientiam illam. Etenim nihil obstat quominùs sciens Deum esse vnum per demonstrationem, illud idem opinetur propter rationes topicas, & congruentes. Nam si hoc potest simul proponi per diuersa huiusmodi media, ita vt intellectus simplici apprehensione obiectum sic propositum attingat : quare non poterit ex diuersis illis motiuis de eo quoque iudicare?

Accedit experientia, quâ videmus idem sæpe mysterium credi, & propter authoritatem diuinam, & propter humanam doctorum, vel parentum; quamuis vnum medium sit incertum, & aliud certum. Non est tamen inficiandum intellectum ita clarè illustrari, & præpediri luce cognitionis scientificæ, vt alias cognitiones aut non curet, aut non aduertat.

Ad confirmationem nego, fidem, vel opinionem esse superfluam in habente demonstrationem: tum quia potest fides, & opinio præcedere demonstrationē, & tunc erit quædam dispositio & præperatio ad scientiam habendam, tamquam quid perfectius, dispositio autem, & forma possunt stare simul: tum quia non est inutile idem cognoscere diuersis modis, quamuis vnus sit alio imperfectior, aut omnes æque perfecti: non est enim iniucundum intellectui scire eamdem conclusionem per plures demonstrationes, quod maximè contingit in Geometria; & teste Diuo Thomâ terram esse rotundam demonstrat intellectus per medium physicum, & per medium mathematicum.

Denique: esto post scientiam superflua videatur opinio de eadem re, per se loquendo; ex imperio tamen voluntatis potest intellectus ex vtriusque motiuis illi assentiri, sicut voluntas ob duos fines potest aliquid efficere, licet vnus ad hoc efficiendum sufficiat.

19. Ad secundam probationem, in eadem confirmatione contentam, dico lucem facis nihil efficere, quia non potest maiorem solis lucem intendere: at cognitio opinionis, cùm diuersæ rationis sit, non debet intendere euidentiam cognitionis scientiæ; sed per seipsam formaliter intellectum illustrat, & ideo potest simul cum alia luce maiori, in intellectu reperiri; cùm & lucem Solis, & lucem candelæ, etiam simul in eodem subiecto reperiri astruant perspectiui.

Ad tertiam probationem, concedo voluntatem non posse desiderare quod habet, sub ea ratione habendum, quâ illud habet; posse tamen sub alia; vnde licet habeat hic Deum per charitatem in via, desiderat illum habere in patria; & beatus illum habens in patria per visionem, vult habere per amorem: imo & cum tali visione stat cognitio abstractiua de ipso Deo ex creaturis, quæ respectu visionis est imperfectissima, & obscurissima. Ita ergo intellectus possidens obiectum per scientiam, potest adhibere media ad illud possidendum, hoc est cognoscendum alijs modis diuersis, vt patet ex iam dictis.

Deinde nego paritatem, quia positâ perfectâ possessione finis, inutilis prorsus est quicumque conatus alius circa finem, quia nec voluntas ipsa magis inde perficitur, nec finis iucundior, aut melior redditur: at quælibet cognitio intellectus, est perfectio eius, & ita quo pluribus notitijs idem obiectum possidet, eò maior, saltem extensiuè, perfectio ipsi accrescit.

20. Probatur quintò; fides diuina non potest stare simul cum scientia: ergo nec fides humana, vel opinio. Consequentia est euidens, quia non

magis repugnat obscuritas fidei diuinæ, euidentiæ ipsius scientiæ, quàm obscuritas, incertitudo, & fallibilitas opinionis, vel fidei humanæ, certitudini, & euidentiæ eiusdem scientiæ. Antecedens verò probatur ex D. Augustino, tractatu 40. in Ioannem: *quid est fides*, inquit, *nisi credere quod non vides?* & tractatu 68. *fides autem quod non videt, credit, nam si vides, iam non est fides.* Vnde ad Hebræ. 11. dicitur *fides argumentum non apparentium.* Et 1. cor. 13. *cùm venerit quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte est:* quia scilicet positâ visione in patria, nulla erit fides. Si autem simul stare possent, nulla esset ratio cur fides non maneret.

Respondeo negando antecedens: ad cuius probationem concedo fidem esse de non apparentibus, & obscuris respectu actus, & habitus ipsius fidei, licet possint aliunde esse scita, vel visa. Fides enim innititur reuelationi diuinæ, quæ cùm obscura sit, consequenter objectum ipsum, vt creditur à Deo reuelatum, obscurum est, & exigit piam voluntatis affectionem, vt credatur reuelatum, quia sub ea ratione non conuincit intellectum.

Ideò autem non manet fides in patria, quia ibi propter visionem beatificam, non est necessaria ad eliciendas cognitiones supernaturales, quibus indiget voluntas viatoris ad producendos actus supernaturales virtutum; sed non ideo euacuatur quasi visioni repugnet, sed quia esset superflua, vt docet Scot. in 3. d. 31. q. vnica numero 2. in fine.

21. Instabis: ista responsio tribuit sanctis Patribus ridiculum, & ineptum loquendi modum: ergo non soluit argumentum. Probatur antecedens: ineptè enim quis diceret, *nemo credit per visionem, aut videt per fidem*: nemo potest simul videre, & intelligere idem objectum, *hoc est, intelligere visione corporali.* Hic enim loquendi modus, licet verus sit, ridiculus tamen est, vt patet: non est autem alius loquendi modus in prædictis authoritatibus, si intelligantur vt dicitur in responsione. Quid enim aliud esset dicere, *fides est credere quod non vides*, nisi, *credere non est videre.*

Adde quòd frustra recurrerent Patres, vt D. Gregorius homil. 26. ad diuersa obiecta materialia, ad ostendendum quomodo Thomas Apostolus simul vidit, & credidit, Ioannis 20. *quia vidisti me Thoma, credidisti.* Aiunt enim vidisse hominem, & credidisse Deum. At iuxta prædictam solutionem, poterant facilè dicere ipsum vidisse visu corporali, & credidisse actu fidei.

22. Respondeo negando antecedens. Ad probationem dico, hæc, & similia non ineptè dici, quando rerum naturam, & distinctionem explicare oportet. Volebant autem sancti Patres naturam fidei, objectum proprium eius, & rationem formalem assignare, eamque distinguere à scientia, & cognitionibus alijs euidentibus. Et certè alia sunt, etiam in sacra Scriptura, quæ simili modo intelligi, & explicari debent, vt illud

primæ Ioannis cap. 3. *omnis, qui natus est ex Deo, peccatum non facit, quia semen ipsius in eo manet, & non potest peccare.* Sic enim illud intelligit Diuus Thomas 2. 2. q. 24. art. vndecimo, quod non possit peccare per Caritatem, quia Caritas secundum propriam rationem non potest nisi id, quod ad talem rationem pertinet: & ita non potest peccare, sicut calor non potest infrigidare.

Ad aliud concedo sanctos Patres potuisse rectè dicere Thomam vidisse oculis Christum, & fide credidisse ipsum resurrexisse. Et certè verba Christi illud significare videntur. Dubitatio enim S. Thomæ non erat an Christus esset Deus, sed an resurrexisset; vnde quia oculis vidit eum viuentem, hoc idem credidit propter testimonium aliorum Apostolorum, aut ipsius Christi, qui dixerat ante mortem, Math. 20. *& tertiâ die resurget.* Cui simile prorsus est, quòd habetur 2. Petri 1. vbi sanctus Petrus inducit ad credendum Christum esse filium Dei ex hoc quòd audiuerat in monte sancto, vbi transfiguratus est, & addit: *sed habemus firmiorem propheticum sermonem, cui benè facitis attendentes.*

SECTIO IV.

Actum scientiæ, & opinionis, vel fidei posse esse simul.

23. ISTA sententia affirmatiua defenditur ab Alensi quoad fidem diuinam, tertiâ parte q. 79. membro 3. versus finem, vbi ait: *dicendum ergo plenius quod non est inconueniens idem esse scitum, & creditum secundum alium, & alium modum: nec idem creditum esse, & sensatum secundùm alium, & alium modum.* Et infra: *in Philosopho veniente ad fidem, idem est scitum, & creditum; sed scitum per comparationem ad rationem creditum per comparationem ad primam veritatem, cui innititur propter ipsam: scitum est quantum ad speculationem; sed creditum, quantum ad hoc, quod innititur primæ veritati.* Quæ verba fauent solutioni vltimi argumenti, num. 22. allatæ, vt patet. Eamdem tenent D. Bonauentura in 3. d. 24. art. 2. q. 2. Arriaga disp. sexta de anima sectione sextâ, & alij. Pro qua malè citatur Durandus in prologo, q. 1. Licet enim ibi numero 39. velit authoritatem diuinam, & medium demonstratiuum posse simul concurrere ad causandum vnum assensum de hoc quòd Deus sit vnus: non tamen quod sint diuersi actus simul, alter fidei, & alter scientiæ. Idem sentit numero 31. respectu medij contingentis, & medij necessarij.

Probatur primo hæc sententia authoritate Diui Thomæ, tertia parte

q. 9. art. 3. ad 2. vbi ſic loquitur: *opinio ex ſyllogiſmo dialectico cauſata, eſt via ad ſcientiam, quæ per demonſtrationem acquiritur: quâ tamen acquiſitâ poteſt remanere cognitio, quæ eſt per ſyllogiſmum dialecticum, quaſi conſequens ſcientiam demonſtratiuam, quæ eſt per cauſam, quia ille qui cognoſcit cauſam, ex hoc etiam magis poteſt cognoſcere ſigna probabilia, ex quibus procedit dialecticus ſyllogiſmus* 1.2. q. 67. art. 3. ſub finem: *poteſt vnus homo,* inquit, *cognoſcere eamdem concluſionem per medium probabile, & demonſtratiuum.* Quod idem habet 1. parte q. 58. art. 7. Denique vt cœtera omittamus, in 3. ſent. diſt. 31. q. 2. art. 1. quæſtiunc. 1. ad 4. ſic ait: *opinio, & ſcientia, quamuis ſint de eodem, non tamen ſecundùm idem medium, ſed ſecundum diuerſa; & ideo poſſunt eſſe ſimul: ſed fides, & viſio patriæ ſunt de eodem & ſecundùm idem medium, & ideo perfectio vnius non patitur imperfectionem alterius.*

24. Reſpondeo primò concedendo ſecundùm Diuum Thomam poſſe haberi cognitionem de vna concluſione per medium probabile, poſt ſcientiam de eadem concluſione acquiſitam: at talem cognitionem non eſſe opinionem, ſed opinione altiorem, procedentem ab ipſo habitu ſcientifico, vt diximus lib. 1. q. 2. n. 13. quamuis enim non pertingat ad perfectionem ſcientiæ, eo quòd procedat per medium probabile, & ideò poſſit latè vocari opinio: tamen quia intellectus non judicat prædicatum contingenter conuenire ſubiecto, ſicut antea; ideò non habet propriè rationem opinionis, & cognitionis formidoloſæ.

Quod autem hæc ſit mens Diui Thomæ, patet ex eo quòd ait acquiſita ſcientiâ remanere cognitionem, quæ eſt per ſyllogiſmum dialecticum, ſicut productâ forma ignis in ligno manet calor; at non manet qui fuit ante productus, quia ex Diuo Thoma fit reſolutio vſque ad primam materiam; ſed alius perfectior, quaſi effectus formæ introductæ: ergo non remanet eadem cognitio. Vnde notat ibi Caietanus Diuum Thomam vſum fuiſſe nomine *opinionis* ante ſcientiam acquiſitam: poſt acquiſitam verò, nomine *cognitionis*, vt oſtenderet non remanere cognitionem eiuſdem rationis cum prima. Et ex hoc patet ſolutio ad ſecundum locum, aliaque ſimilia.

Ad tertiũ dicunt Complutenſes D. Th. mutaſſe ſententiam, in operibus poſterioribus, quia in his repetito argumento, in quo ibi concedit ſcientiã, & opinionẽ ſimul eſſe poſſe, non tamen ſcientiam, & fidem; dicit vtrũque eſſe impoſſibile; ſcilicet 2.2. q. 1. art. 5. ad 4. & q. 14. de verit. a. 9. ad 6. poteſt tamen eodem modo ſolui, atque etiam aliter ex ſecunda reſponſione.

25. Reſpondeo ſecundò: ſcientia, & opinio ſecundùm Diuum Thomam poſſunt eſſe ſimul de eodem *in actu ſignato, & reflexè; concedo: in actu exercito, & directè, nego.* Hoc eſt, intellectus habens ſcientiam de aliqua concluſione, poteſt ſimul cognoſcere connexionem probabilem, quam habet medium dialecticum cum eadem concluſione; ſed non poteſt ſimul exercere actum opinionis, ita vt aſſentiatur illi concluſioni

propter tale medium, quia sic haberet simul actus oppositos, euidentem, & ineuidentem, certum, & incertum.

Itaque quando aliquis habet prius opinionem de aliquo obiecto per media probabilia; & deinde acquirit scientiam de eodem per media necessaria, tunc non manet opinio secundùm formalitatem opinionis, quatenus exercitè est ratio assentiendi cum formidine alterius partis; sed vt est cognitio, quasi reflexa probabilitatis, seu probabilis connexionis mediorum dialecticorum cum conclusione: quæ cognitio potest vtcumque opinio appellari, quia est de re probabili, & contingenti. Nam, licet intellectus certus sit de probabilitate mediorum, & de probabili connexione eorum cum conclusione: non est tamen certus, quòd de facto talis connexio existat.

Quòd autem hic sit Diui Thomæ sensus, patet ex posterioribus verbis textus, ex tertia parte allati, dum ait quòd acquisitâ scientiâ, potest remanere cognitio, quæ est per dialecticum syllogismum, quasi consequens scientiam: quia qui cognoscit causam, ex hoc magis potest cognoscere signa probabilia, ex quibus procedit dialecticus Syllogismus.

26. Instabis: qui scientiam habet de aliquo articulo fidei, vt *quòd Deus sit*, potest in actu signato meliùs cognoscere, authoritatem dicentis esse legitimam rationem credendi: ergo hoc modo scientia, & fide poterunt esse simul, non secùs ac scientia, & opinio: sed hoc negat Diuus Thomas; ergo talis interpretatio non est legitima.

Respondeo negando majorem. Ratio disparitatis est, quia fides est absque discursu, & fertur simplici intuitu in authoritatem dicentis absque probatione illius. Vnde talis authoritas solùm potest crescere ex voluntate, & non ex medio probatiuo. At opinio procedit per medium probatiuum, cuius probabilitas crescere potest, & clariùs apparet ex clariori scientiæ lumine superuenienti.

Denique Durandus numero 37. loci citati, explicat Diuum Thomam, quòd opinio stare possit cum scientia demonstratiua, non quidem secundùm actus diuersos, & distinctos, sed quia media vtriusque concurrunt simul ad causandum vnum assensum.

27. Probatur secundò: nulla est contrarietas, vel oppositio inter actum opinionis, vel fidei, & actum scientæ: ergo nulla est ratio negandi eos posse esse simul. Probatur Antecedens, quia vel talis oppositio peteretur ex parte actuum, vel ex parte obiecti, vel ex parte subiecti? non ex parte actuum, eò quòd scilicet vnus sit obscurus, alius clarus; vnus certus, alius incertus: quia hoc non magis repugnat, quàm vnum esse iudicium, alterum non esse iudicium, sed simplicem apprehensionem de eodem obiecto: vnum esse actum volitionis, alterum intellectionis.

Non etiam respectu obiecti, quia idem prædicatum, & eadem veritas affirmatur de obiecto per vtrũque actum: & aliunde nihil vetat rem vnã habere diuersas causas, alias necessarias, alias contingentes: ita vt iudice-

imus, ipſam non poſſe aliter ſe habere ſecundùm cauſas neceſſarias, poſſe tamen ſecundùm contingentes: non ſecùs ac iudicamus, iſtam propoſitionem *mortui reſurgent*, eſſe falſam ſecundùm cauſas naturales, veram autem ſecundùm ſupernaturales: ergò pariter poſſumus iudicare de eadem concluſione per diuerſa media, ſeu motiua certò, & incertò, euidenter, & ineuidenter, &c.

Nec denique eſt oppoſitio ex parte ſubiecti, quia videre clarè, & videre obſcurè per diuerſos actus, non magis repugnat, quàm videre per vnum, & non videre per alium; quàm eſſe album per albedinem, & non eſſe album per calorem.

28. Reſpondeo negando Antecedens. Ad probationem dico oppoſitionem peti ex parte omnium prædictorum, quando ſimul ſumuntur: quia non poteſt intellectus elicere ſimul duos actus circa idem obiectum, eâ ratione, vt per eos ſimul videat, & non videat eamdem veritatem: vt per vnum fiat certus non poſſe obiectum aliter ſe habere; & per alium de eodem maneat incertus: quia, licet actus poſitiui ſint, inducunt tamen effectus priuatiuè oppoſitos, in ſubiectum, nimirùm videre, & non videre; eſſe conuictum, & non eſſe conuictum de eadem veritate.

Neque obſtat diuerſitas cauſarum, ſeu motiuorum, quia ſemper lux, & tenebræ opponuntur in eodem ſubiecto, ſicut calor, & frigus, à quibuſcunque cauſis inducantur. Neque allata exempla quidquam probant, quia apprehenſio, & iudicium de eodem ſunt ſubordinata; nec inducunt effectus, priuatiuè oppoſitos: ſicut nec calor, & albedo; volitio, & intellectio. Iſtæ duæ verò propoſitiones, *mortui reſurgent*: *mortui non reſurgent*; abſolutè ſumptæ, ſibi repugnant: ſecus ſi ſumantur relatè ad potentiam diuinam, & creatam: quia non verſantur circa idem eodem modo, vt conſtat.

29. Vt autem tollatur æquiuocatio, quæ magna latet in prædicta ratiocinatione, notare oportet quod tetigimus numero 25. intellectum poſſe verſari circa vnam concluſionem per diuerſa media, alterum contingens, alterum neceſſarium, duobus modis, primo in actu exercito, ita vt illa media ſint illi ratio formalis aſſentiendi tali concluſioni: ſecundo in actu ſignato, ita vt non ferat abſolutè iudicium de concluſione; ſed reflexè, & relatè ad media, ſiue præmiſſas, ex quibus deducitur: adeò vt connexio huiuſmodi mediorum cum concluſione, ſit obiectum, de quo intellectus iudicat.

Primo modo opinio, & ſcientia non poſſunt eſſe ſimul: neque medium contingens, & neceſſarium; quia ſic ſunt rationes formales iudiciorum oppoſitorum, per quorum vnum iudicat intellectus obiectum eſſe certum, & neceſſarium; per aliud non eſſe certum, & neceſſarium; quæ cùm manifeſtè ſint oppoſita, non poſſunt ſimul attribui ab intellectu eidem rei: nec in ipſo intellectu reperiri, ſi illum afficiant ſecundùm illas

suas conditiones: quia simul relinquerent illum dubium, & certum de eadem re: conuictum de veritate rei, illamque videntem clarè, & non conuictum, nec clarè videntem eamdem veritatem.

Secundo autem modo possunt esse simul, quia nihil vetat intellectum iudicare conclusionem esse certam, & euidentem, vt subest tali medio, talibusque præmissis; ineuidentem verò, & incertam vt subest alteri medio, alijsque præmissis: quæ probabiles tantùm videntur, tunc enim non versatur propriè circa idem obiectum, quia primo modo versatur circa veritatem ipsam illatam; secundo verò modo versatur circa eius illationem, & dependentiam à præmissis; quomodo non exercet propriè opinionem, quia eius cognitio certa est, vt patet.

30. Probatur tertiò: non magis opponuntur scientia, opinio, & fides de eodem obiecto, quàm cognitio beata, infusa, & acquisita de eodem: sed istæ possunt esse simul, ergo & illæ. Minor est Diui Thomæ 3. parte q. 9. art. 2. 3. & 4. vbi ait in Christo præter scientiam beatam, fuisse scientiam infusam, & acquisitam de ijsdem rebus. Et 1. parte q. 58. art. 7. ad 2. vbi ait in Angelis duplicem esse cognitionem creaturarum, alteram in verbo, alteram in propria ipsarum naturæ.

Maior autem ostenditur, quia opinio, siue fides, & scientia opponuntur sicut perfectum, & imperfectum, clarum & obscurum: at certè cognitio beata, per quam res videntur in verbo, est multò perfectior & clarior cognitione infusâ, & hæc cognitione acquisitâ, ita vt D. Thomas q. citata primæ partis, art. 6. ad 1. dicat cognitionem vespertinam Angeli, quâ videt res in seipsis, posse dici tenebram, aut saltem obscuram per comparationem ad cognitionem matutinam, quâ videt illas in verbo.

31. Respondeo negando maiorem. Ad probationem concedo scientiam acquisitam, atque etiam infusam posse dici obscuram comparatiuè ad beatam, eo modò quo lumen candelæ dicitur obscurum respectu luminis Solis; sed hæc obscuritas non est intrinseca, quia in se est vera claritas absque mixtione tenebrarum: omnes enim istæ cognitiones sunt euidentes & ideo nullam oppositionem realem important, quia vt rectè ait D. Thomas citato art. 7. ad 3. *quòd cognoscatur aliquid in seipso, non est oppositum ei, quòd cognoscatur in sua causa.* At fides in sua ratione intrinseca includit vt sit de non visis, & non apparentibus. Similiter opinio, quamuis sit aliquantula claritas, siue lux, est tamen intrinsecè obumbrata, & obscuritati mixta, ita vt desinat esse opinio, si obscura esse desinat; quo fit vt fides, vel opinio, & scientia de eodem simul esse nequeant.

32. Probatur quartò: duo actus formaliter contrarij de eodem subiecto possunt esse simul in voluntate: ergo actus scientiæ, & opinionis possunt esse simul in intellectu. Consequentia est euidens, quia actus

ſcientiæ & opinionis non repugnant contrariè, cùm vterque ſit affirmatio eiuſdem veritatis, nec contradictoriè, aut priuatiuè, cùm ambo ſint poſitiui. Antecedens verò conſtat in Chriſto, qui volebat paſſionem, & mortem ſuam, de eaque lætabatur, vt erat medium pro redemptione hominum: eamdem verò nolebat, de eaque triſtabatur, vt erat malum naturæ: nolle autem & velle idem; triſtari, & gaudere de eodem, ſunt actus contrarij, vt per ſe patet.

Reſpondeo negando antecedens. Ad probationem dico obiectum lætitiæ, & triſtitiæ Chriſti non fuiſſe idem formaliter, licet realiter, & materialiter idem eſſet. Nam triſtari de morte, vt eſt malum naturæ, & lætari de illa, vt eſt bonum ad gloriam Dei, & ſalutem hominum, ſunt valde diuerſa, vt patet. Simili modo mercator triſtatur de projectione mercium in mare, quia diuitias minuit, & lætatur ſimul de illa, quatenus medium fuit neceſſarium ad ſeruandam vitam.

33. Inſtabis: ergo pari modo ſcientia, & opinio poterunt eſſe ſimul, quia licet ſint de eodem obiecto materiali, illud tamen attingunt per diuerſa media, & ſub diuerſis conſiderationibus, atque adeò erunt diuerſa objecta formaliter.

Reſpondeo negando ſubſumptum illud. Ratio diſparitatis eſt, quia bonum, quod eſt objectum voluntatis, importat comparationem quamdam, & habitudinem conuenientis; adeò vt id, quod bonum eſt vni, ſit malum alteri; quomodo calor, bonus eſt igni & malus aquæ: vnde fit vt ex reſpectu, & habitudine ad diuerſa, varietur bonum in ratione formali obiecti, & conuenientis. At verò in opinione, fide, & ſcientia, manet ſemper eadem veritas objectiua, quæ à diuerſis medijs illuminatur diuerſimodè, ſcilicet clarè, & obſcurè, certò, & incertò; vnde ſequuntur effectus oppoſiti in eodem intellectu, vt explicatum eſt.

34. Probatur quintò: ad juſtificationem requiritur, vt quis habeat ſupernaturalem fidei cognitionem juxta illud Pauli hebræo. 11. *credere enim oportet accedentem ad Deum quia eſt, & inquirentibus ſe remunerator ſit.* Ergo dicendum eſt quòd Philoſophus, qui de illis habet ſcientiam, & euidentem cognitionem, non poteſt conuerti, & juſtificari; vel quòd fides & ſcientia poſſunt eſſe ſimul de eodem obiecto: vnde & in Symbolo Apoſtolorum datur articulus fidei *quòd Deus ſit*.

Confirmatur primò, quia alioquin Philoſophus chriſtianus eſſet deterioris conditionis, quàm ruſticus, eò quòd haberet certitudinem tantum naturalem de articulis, ſcientiâ naturali cognitis, vt quòd *Deus eſt*: ruſticus verò haberet certitudinem ſupernaturalem.

Confirmatur ſecundò ex verbis Chriſti, Ioannis 20. *quia vidiſti me Thoma, credidiſti; beati qui non viderunt & crediderunt.* Vbi viſio & intuitiua cognitio ponitur coniuncta cum fide, ita vt illa impulerit ad iſtam, atque adeò neceſſariò fuerint ſimul. Nec videtur ſufficere ſolutio, quæ affertur ex Diuo Gregorio homil. 26. in octaua Paſchæ, quòd

aliud vidit, & aliud credidit; vidit hominem, & credidit Deum: tum quia sancti Petrus, & Ioannes viderunt Christum crucifigi, & mori & de hoc tamen est articulus fidei, de quo non videtur dubitandum eos habuisse actus fidei meritorios, & supernaturales, cùm in eo fundamentum sit salutis: tum quia vt notauimus in fine sect. præcedentis, dubitatio sancti Thomæ erat de resurrectione Christi, & non de eius diuinitate: tum denique, quia dum Christus dicit beatos eos, qui crediderunt, & non viderunt, supponit esse alios qui credunt ea quæ vident, vt fiat contra positio inter sanctum Thomam, & alios.

35. Respondeo concedendo, eum, qui iustificatur, habere fidem supernaturalem de Deo, vt est author supernaturalis, non autem, vt est author naturalis, & vt euidenter cognoscitur ex effectibus naturalibus. Quòd expresè docet D. Th. q. 14. de veritate art. 9. ad 8. his verbis *Deum esse vnum prout est demonstratum, non dicitur articulus fidei, sed præsuppositum ad articulos: sed vnitas diuinæ essentiæ talis, qualis ponitur à fidelibus, scilicet cum omnipotentia & omnium prouidentia, & alijs huiusmodi, quæ probari non possunt articulum constituit.* Et 2. 2. q. 1. ar. 8. ad 1. *multa per fidem tenemus de Deo quæ naturali ratione inuestigare Philosophi non potuerunt, puta circa prouidentiam eius & omnipotentiam & quod ipse solus sit colendus, quæ omnia continentur sub articulo vnitatis Dei.* Et sic patet non esse fidem, & scientiam simul de eadem veritate formaliter. Ideo verò quædam ex his quæ demonstratiuè probantur, ponuntur inter credibilia non quòd de ipsis sit simpliciter fides apud omnes, sed quia præexiguntur ad ea quæ sunt fidei, & oportet ea saltem per fidem præsupponi ab his qui eorum demonstrationem non habent, vt ait D. Th. loco citato secundæ partis art. 5. ad 3.

36. Ad primam confirmationem respondeo negando antecedens. Philosophus enim Christianus habet certitudinem supernaturalem de illo articulo, *Deus est*, non solùm vt est author supernaturalis, sicut jam explicatum est, sed etiam vt est author naturalis, non quidem actualem, sed habitualem, & in præparatione animi, vt rectè ait Scotus in 3. dist. 24 q. vnica, numero 21. quia si non haberet scientiam de illo, paratus esset credere, & ita quoad meritum non est peioris conditionis.

Præterea maiorem etiam habet certitudinem actualem propter coniunctionem scientiæ cum fide; scientia enim, fides, & opinio se mutuò iuuant in ijs, in quibus non opponuntur: vnde cum Philosophus videt veritatem, quam naturaliter nouit, à diuina fide probari, maximè roboratur eius intellectus in tali cognitione, propter judicium à fide deriuatum, quo judicamus ea quæ subsunt fidei, certiora esse omni cognitione naturali. Vide D. Th. 22. q. 4. a. 8. ad 2. *multò magis homo certior est*, inquit, *de eo quod audit à Deo, qui falli non potest, quàm de eo quod videt propria ratione, quæ falli potest.*

37. Ad secundam confirmationem respondeo solutionem ex D. Gre-

gorio allatam esse legitimam; imò ex ea confirmatur ista sententia, vtpote fulta authoritate doctoris, & Patris Ecclesiæ. Ad probationem verò in contrarium, dico Thomam non tantùm de resurrectione, sed etiam de Christi diuinitate aliquam fortè habuisse dubitationem, cùm dubitauerit de veritate verborum ipsius, quibus dixerat se tertiâ die resurrecturum: nam & eâdem dubitatione tenebantur duo discipuli, qui Emmaüs proficiscebantur Lucæ 24. *nos autem sperabamus quia ipse esset redempturus Israël &c.*

Deinde fides sancti Thomæ, dum dixit illi Christus *quia vidisti me Thoma, credidisti*, potest referri ad verba & dicta aliorum Apostolorum, & discipulorum: quando enim vidit Christum viuentem, credidit eos vera narrasse, quod antea non credebat, vnde fides non fuit de eodem de quo visio. Et hoc patet Marci 16. vbi Christus *exprobrauit incredulitatem eorum, & duritiam cordis quia ijs qui viderant eum resurrexisse non crediderunt*: eos autem dicit beatos, qui hoc crediderunt antequam ipsum vidissent. Et sic patet solutio ad alias probationes.

Quod verò de sancto Petro & Ioanne dicitur, solutum est in solutione primæ confirmationis, quòd scilicet non sit fides actualis eorum quæ clare videntur vel sensu vel intellectu, sed solùm in preparatione animi, & in habitu reali fidei, quo crederentur si non essent visa, vel scita.

SECTIO V.

Vtrum habitus scientiæ & opinionis vel fidei de eodem obiecto possint esse simul.

38. THOMISTAE cum alijs multis existimant idem esse judicandum de istis habitibus, quod de eorum actibus, non posse nimirum eos simul se in eodem intellectu compati circa idem obiectum, quæ sententia.

Probatur primò authoritate Aristotelis, & Diui Thomæ qui citato capite 26. primi poster. non solum loquuntur de actibus, sed apertissimè de habitibus, negando eos posse esse simul. Dicit enim ibid. Thomas lect. 44. loquens de mente Aristotelis, *comparat scientiam ad opinionem, quæ est verorum, & falsorum*. Et statim subdit *agit de comparatione scientiæ ad aliquos habitus cognoscitiuos qui sunt semper verorum*, loquuntur ergo clare de habitibus: nam habitui conuenit, non actui, versari circa verum, & falsum.

Probatur secundò, quia eadem repugnantia est inter habitus, quæ inter actus: nam sicut actus specificantur per obiecta, ita habitus per actus,

& consequenter per obiecta, tamquam per radicem & primariam rationem: vnde sicut actus opponuntur ex ordine ad objectum, & ex modo attingendi illud, seu iudicando de illo; ita & habitus.

39. Confirmatur, quia actus producunt habitus, ergo actus contrarij producunt habitus contrarios: & econuerso habitus inclinant ad actus: ergo qui inclinant ad oppositos, debent esse inter se oppositi: quia contrarias inclinationes habent. Cum igitur actus scientiæ, & opinionis, vel fidei sint oppositi, nec simul esse possint; habitus quoque eorum inter se repugnabunt.

Nihilominus quamuis opinio prima de incompossibilitate actuum vera esset, ista de habitibus non vrgeret, nec eius rationes aliud probant, quàm habitus oppositorum actuum esse oppositos, & ita non posse simul commorari in summo; eo modo, quo calor, & frigus; albedo, & nigredo opposita sunt, nec se in eodem subiecto compatiuntur, si totam perfectionem gradualem possideant, benè autem si sint in gradu tantùm remisso. Nec aliud Aristoteles, aut Diuus Thomas voluisse videntur.

40. Oppositam sententiam tenent authores citati numero 23. item Ioannes Pontius citatâ disput. 22. q. 3. conclus. 7. vbi queritur Scotum citari pro contraria sententia in 3. sent. d. 24. q. vnica. Sed reuera, licet Scotus ibi numero 21. & dist. 31. q. vnica numero 2. asserat dici posse habitum fidei stare cum visione clara, & intuitiua eiusdem obiecti, vt in sancto Ioanne de passione, & morte Christi, & in sancto Paulo quando raptus est; non dicit tamen habitus fidei, vel opinionis, & scientiæ posse stare simul, quin potius eodem numero 21. hoc expressè negat de habitu scientiæ, & opinionis: *cùm igitur*, inquit, *scientia & opinio sint simpliciter incompossibiles in eodem de eodem: si aliquis habeat primò opinionem de aliquo, & superueniat demonstratio, corrumpitur opinio.* Quod de habitu opinionis intelligi debet, vt constat.

Probatur autem ista sententia primò, quia potest aliquis post comparatum multis actibus habitum opinionis, acquirere scientiam de eodem obiecto; & similiter habens scientiam, potest eidem conclusioni sæpius assentiri per media probabilia, & sic comparare habitum opinionis: ergo tunc simul erunt habitus opinionis, & habitus scientiæ.

Probatur consequentia, quia nulla apparet ratio cur habitus præcedens debeat corrumpi, saltem statim: si enim sit valde intensus, & habitus subsequens remissus, non poterit statim totus destrui, vt euidens est in alijs contrarijs, vt in calore, & frigore, quæ se simul patiuntur in gradibus remissis: & in habitu intemperantiæ, qui, si intensus est, non destruitur per habitum temperantiæ remissum.

Confirmatur, quia posito quòd habens habitum scientiæ de aliqua conclusione, non recordetur medij demonstratiui, siue demonstrationis, antea factæ, poterit illi assentiri per medium probabile, & iteratis assensibus probabilibus habitum opinionis acquirere: tunc autem non amit-

tet habitum ſcientificum: quod patet ex eo quòd ſi ſpecies talis medij iterum recurrant, experietur ſe æquè certò, ac facilè aſſentiri illi concluſioni, ac antea.

41. Reſpondeo negando conſequentiam. Quantumuis enim habitus opinionis ſit intenſus, adueniente demonſtratione perfectâ de eodem obiecto, protinùs euaueſcit, & omninò expellitur, quia per vnicam demonſtrationem perfectam, hoc eſt, plenè conuincentem intellectum, & firmiter certificantem de veritate concluſionis, producitur habitus perfectus ſcientiæ de illa: atque adeò rationem habet qualitatis, in ſummo gradu intenſæ, quæ oppoſitam non patitur in eodem ſubiecto.

Si verò habitus ſcientiæ præcedat, & eamdem concluſionem cognoſcamus per media probabilia, non producetur habitus opinionis, quia illi actus ſunt altioris rationis, vt dixi numero 24. procedentes ab ipſo habitu ſcientiæ, quem non augent, ſed extendunt ad iudicandum de eadem concluſione per media probabilia: quidquid reclamet Pontius. Vel dicendum talem cognitionem eſſe tantùm in actu ſignato, non exercito, vt ibidem, numero 25. dictum eſt.

Ex quo patet diſparitas inter ſcientiam, & habitus virtutum moralium, & vitiorum oppoſitorum, qualis eſt temperantiæ, & intemperantiæ: hi enim non acquiruntur, aut corrumpuntur vno actu, quia, vt rectè docet Diuus Thomas 1. 2. q. 51. a. 3. potentia appetitiua eſt indifferens ad multa, quæ diuerſimodè, & ſecundùm diuerſas rationes, & circumſtantias poteſt appetere. Vnde ratio iudicat aliquid eſſe appetendum in vno actu ſecundùm hanc tantùm, vel illam determinatam rationem, & circumſtantiam; ideoque potentia appetitiua non vincitur totaliter à ratione, nec plenè determinatur, vt per modũ naturæ feratur in idem vt in pluribus, quod eſt propriũ habitus: & ita non poteſt habitus virtutis, vno actu acquiri, ſicut nec habitus opinionis; benè autem habitus ſcientiæ, quia vna propoſitio per ſe nota conuincit intellectum ad aſſentiendum firmiter concluſioni.

42. Nec eſt cur Pontius de hac doctrina miretur, tamquam minùs probabili, eo quòd, inquit, etiam ſi millies frequentaretur idem actus temperantiæ, non acquireretur illius habitus, quia non poſſent, mille etiam vicibus proponi à ratione omnia motiua appetendi bonum temperantiæ, & ſic non vinceretur virtus appetitiua. Etenim licet poſt mille actus ſupereſſe poſſit aliqua ratio appetibilitatis, imò & non appetendi, propter quam poſſit appetitus deficere abſolutè à proſequutione temperantiæ: tamen illi actus ſufficerent ad determinandum appetitum circa idem vt in pluribus; & ita ad producendum habitum.

Ad confirmationem dico in illo caſu, ſi formido coniuncta ſit cum actibus opinatiuis, deſtrui habitum ſcientiæ: ſi verò recurrat medium demonſtratiuum, & recordatio demonſtrationis præcedentis, producetur de nouo habitus ſcientificus; & intellectus propter euidentiam rei, nullà

difficultate prorumpet in assensum sicut antea. Si autem formido absit ab huiusmodi actibus, non video cur habitus opinionis debeat destruere habitum scientiæ in isto casu.

43. Probatur secundò specialiter de fide, & scientia. Qui enim fidem habet de isto articulo, *Deus est*, potest comparare demonstrationem, & habitum scientiæ de eodem: ergo vterque habitus simul erunt in eodem intellectu. Probatur consequentia, quia fides non amittitur circa vnum articulum, quin amittatur circa omnes: post acquisitam vero illam demonstrationem manet fides circa alios articulos, ex communi consensu.

Confirmatur, quia non magis repugnat habitus scientiæ cum habitu fidei, quam lumen gloriæ, aut clara Dei visio cum eodem habitu: sed Diuus Paulus, quando raptus est in paradisum, vidit essentiam diuinam, vt tenet Diuus Thomas 2. 2. q. 175. a. 3. Diuus Augustinus Epist. mihi 112. c. 13. de videndo Deum: Chrisostomus, Anselmus, & alij multi Patres: & tunc debuit etiam habere lumen Gloriæ, vt alij beati, ad videndum Deum: & tamen fides in eo mansit ex eodem Diuo Thoma.

Respondeo concedendo, fidem non destrui per demonstrationem circa vnum articulum quoad realem habitus entitatem, sed solùm formaliter, & quoad extensionem, siue applicationem, quia nimirum iam non inclinat proximè ad assentiendum tali articulo sub ratione reuelationis obscuræ, sicut inclinabat antea. Quod explicuimus supra.

44. Ad confirmationem sic ait D. Th. art. 3. cit. ad 3. *Dicendum quòd quia Paulus in raptu non fuit beatus habitualiter sed solùm habuit actum beatorum, consequens est vt simul tunc in eo non fuerit actus fidei: fuit tamen simul tunc in eo fidei habitus.* Igitur elicuit actum visionis per auxilium transiens, & per lumen habens rationem motus, & dispositionis, vel passionis, ideoque non est exclusus habitus fidei, sed mansit respectu articulorum, quos non vidit, licet non respectu eorum quos vidit, nisi in præparatione animi, vt ibi ait Caietanus: & colligitur ex Diuo Thoma q. 13. de veritate a. 5. ad 5. & 6.

Dices cum Durando in 3. d. 31. q. 3. numero 16. incompossibilitas prouenit ex natura oppositionis, & non ex diuturnitate temporis: ergo si lumen gloriæ, & habitus fidei se compatiuntur per instans, poterunt se compati permanenter, & absolutè.

Respondeo negando consequentiam: & dico cum Caietano 1. 2. q. 67. a. 5. oppositionem aliquam rerum, siue formarum non esse in actu exercito, nisi sint in statu completo, & permanenti: quomodo habitus mansuetudinis stat cum habitu inchoato modicæ iræ, qui nihil aliud est quàm ira ipsa per modum passionis: vnde oppositio vnius non potest exerceri propter perfectionem essendi alterius.

Aliud exemplum afferunt Complutenses de accidente spirituali, cui non repugnat subiectari transeunter in re corporea, vt est virtus produ-

ctiua gratiæ, quæ quasi intentionaliter, & per modum transeuntis, & motus recipitur in sacramentis, vt docet Diuus Thomas 3. p. 62. a. 4.

45. Instabis: si habitus fidei ex prima responsione non euacuatur per habitum scientiæ secundùm Physicam entitatem; sed tantùm formaliter quoad inclinationem sub ratione obscuri, circa articulum demonstratiuè cognitum: quare similiter dici non potest, opinionem non corrumpi ab habitu scientiæ realiter, sed solùm formaliter, & circa illam solùm conclusionem, quæ scitur, non autem circa alias?

Respondeo primò in hoc positum esse discrimen, quod habitus scientiæ non potest attingere Physicè habitum supernaturalem fidei, vt diximus q. 2. num 26. benè autem habitum opinionis: & ideò istum potest corrumpere, non illum: nec meretur illius corruptionem sicut infidelitas, ut patet. Vnde nihil est cur desinat circa alios articulos.

Respondeo secundò: si detur habitus vnus opinatiuus circa multas conclusiones, & acquiratur habitus scientificus circa vnam earum tantùm, manet opinatiuus circa alias, de quibus non habetur scientia. Si enim error circa vnam conclusionem, non destruit scientiam circa alias, vt ibidem numero 25. diximus, cur scientia circa vnam, destruet opinionem circa alias, cùm minùs opponatur opinioni, quam errori?

46. Probatur tertiò: ideò maximè non possent habitus scientiæ, & opinionis, vel fidei esse simul, quia essent principia actuum oppositorum, & inclinarent intellectum ad huiusmodi actus: sed hoc nequit impedire eorum simultatem in eodem subiecto: ergo nihil. Maior conceditur ab authoribus oppositis: minor verò ostenditur, quia eadem numero potentia potest ex se habere simul inclinationes contrarias, & esse principium actuum contrariorum: ergo multò magis poterunt duæ potentiæ particulares, quales sunt duo habitus, ad opposita inclinantes, esse in eodem subiecto: quia difficilius videtur includere formaliter duas propensiones ad opposita, quàm eas in se recipere. Antecedens patet: intellectus enim est principium omnium iudiciorum, quorum multa sunt inter se opposita: voluntas etiam elicit actum odij, & amoris: appetitus simul inclinatur ad actum temperantiæ per eius habitum; & ad actum intemperantiæ per habitum intemperantiæ.

Respondeo negando minorem. Ad probationem dico, inclinationes, quas habet vna potentia ad actus oppositos, non esse actuales, aut per modum habitus; sed tantùm dicere aptitudinem naturalem ad actus oppositos eliciendos, quæ est in se vna, nec vllam repugnantiam importat: ob vniuersitatem potentiæ, quæ debet respicere opposita. Inclinatio autem, quæ est ab habitu, est diuersa iuxta diuersitatem habituum, & ideo vna opposita aliam oppositam excludit, modò possideat perfectè subiectum, eiusque indifferentiam plenè sibi subijciat; quod contingit in perfecta demonstratione respectu habitus opinatiui. Secùs contingit in habitibus moralibus, vt explicatum est numero 41.

47. Probatur quartò ad hominem ex Scoto in 3. d. 24. numero 4. quia Diuus Thomas dicit 1. p. q. 1. a. 2. Theologiam esse scientiam, quæ credit principia sibi reuelata à Deo, sicut Musicus credit principia, sibi tradita ab Arithmetico. Cùm ergo credita sciamus per Theologiam, & Theologia sit scientia, oportet scientiam, & fidem esse simul de eodem: quod negat Diuus Thomas 2. 2. q. 1. a. 5.

Respondeo ex Caietano in hoc vltimo loco, negando consequentiam: quia fides est de ipsis Theologiæ principijs: Theologia verò est de conclusionibus, quæ ex illis principijs deducuntur, & sic non sunt de eodem.

Præterea hoc intelligi debet de scientia existente in statu perfecto scientiæ, posito in hoc, vt habeat principia sua euidentia, quomodo non stat cum fide, quæ includit obscuritatem: & ideò, licet Theologia sit vera scientia secundùm suam speciem, non secùs ac Perspectiua; neutra tamen habet statum scientiæ, donec illa continuetur cum euidentia illorum principiorum in Patria; & ista cum principijs Geometriæ, ante quod non faciunt scire, nisi inchoatiuè, & imperfectè.

SECTIO VI.

Vtrum actus scientiæ stare possit cum habitu opinionis, aut fidei, vel contrà.

48. AFFIRMATIVA sententia est valde communis, cuius ratio est, quia actus, & habitus non opponuntur formaliter, & immediatè. Habitus enim est solùm propensio, & tendentia potentialis ad obiectum: actus verò dicit actualem tendentiam in illud: at potest aliquis habere propensionem ad peccatum intemperantiæ v. g. ob illius habitum; & tamen elicere actum temperantiæ: sicut lapis potest habere inclinationem ad centrum, & tamen ferri sursum ex virtute impressa à proijciente. Solùm ergo potest vnus actus expellere habitum mediante alio habitu opposito, per actum producto.

Vnde qui habet habitum scientiæ, potest elicere actum opinionis vno ex duobus modis, numero 42. traditis: nimirum si actus iste careat formidine; imò etiam si coniunctus sit cùm formidine, modò intellectus non attendat ad medium demonstratiuum, & ad demonstrationem aliàs factam, quia tunc propter euidentiam consurgeret actus scientificus, qui non potest simul esse cum opinatiuo formidoloso secundùm supra dicta. Et similiter habens habitum opinionis, potest de eodem obiecto elicere actum scientificum, qui non destruet habitum opinionis, nisi in-

quantum producet habitum perfectum scientiæ, vt diximus numero 45.

49. Dices: non potest esse habitus opinionis, vel scientiæ sine proprio objecto; sicut sublato visibili non potest subsistere potentia visiua: sed actus opinionis tollit obiectum scientiæ; & actus scientiæ tollit obiectum opinionis: nàm certitudo objecti exigitur à scientia, & incertitudo ab opinione: certitudo autem, & incertitudo se mutuò destruunt: ergo non potest stare actus scientiæ cum habitu opinionis: nec actus opinionis cum habitu scientiæ.

Respondeo, quidquid sit de maiori, negando obiectum opinionis tolli secundùm rem per actum scientiæ: quia esto per actum scientiæ attingatur obiectum vt certum, & infallibile, non sequitur quin per medium incertum, & probabile possit idem obiectum apparere vt opinabile, & incertum, maximè si non occurrat simul medium demonstratiuum.

SECTIO VII.

Vtrum, saltem diuinitùs, actus scientiæ & actus opinionis vel fidei simul esse possint.

50. AFFIRMATIVAM sententiam tenet Pontius disp. 22. q. 3. conclusione 6. & quia Scotus in 3. d. 24. num. 13. expresè dicit, impossibile esse scientiam, & fidem de eodem esse simul, sumendo scientiam strictè pro cognitione rei per causam &c. vt sumitur 1. post. ait Scotum loqui de potentia ordinata, vel naturali; non autem de potentia absoluta. Eamdem sententiam sequuntur à fortiori, qui hoc naturaliter fieri posse asserunt: de quibus sect. 4.

Probatur primò, quia potentiæ diuinæ denegari non debet quod non inuoluit contradictionem, vt per se constat: sed scientia & opinio, vel fides de eodem simul, non inuoluunt contradictionem: sunt enim omnes actus positiui, nec vnus negat, quod alter affirmat: imò neque propriè contrarietatem important, quia sunt omnes affirmatiui de eadem veritate. Et denique nihil obstat rem eamdem esse necessariam ex parte vnius causæ, siue medij; & contingentem ex parte alterius: ergo poterit simul ab intellectu cognosci sub vtraque illa ratione: quia quando rationes cognitæ, seu obiectiuæ non repugnant, earum quoque cognitiones non repugnant vt patet.

51. Respondeo negando minorem: quià licet actus illi sint positiui, inducunt effectus priuatiuè, siue etiam contradictoriè opposi-

tos in intellectu; videlicet esse certum, & dubium de eadem re; videntem, & non videntem &c. Neque hoc impedit diuersitas mediorum, vt explicatum est sect. 4. num. 28. & 29.

Probatur secundò: non apparet maior repugnantia in simultate scientiæ, opinionis, & fidei, quam in simultate caloris, & frigoris in summo gradu: item quàm duorum corporum in eodem loco: sed ista est possibilis per potentiam absolutam; ergo & illa.

Respondeo negando maiorem, quia ex illis contrarijs, & multis alijs simul existentibus nulla sequitur contradictio: benè autem ex opinione, & scientia vt dictum est ibidem.

52. Probatur tertiò: potest diuinitùs idem homo poni in duobus locis, vt Romæ, & Parisijs: sed tunc poterit ibi simul Romam videre, & hic credere: ergo scientia, seu visio poterit esse simul cum fide in eodem. Probatur minor, quia difficilius est scire aliquid in vno loco, & illud ignorare in alio, quam scire illud in vno, & opinari, vel credere in alio: sed nihil impedit quò minùs Deus conseruet homini scientiam in vno loco, & non conseruet in alio; sicut potest conseruare ipsum hominem in vno, & non conseruare in alio: ergo potest efficere vt sciat in vno, & opinetur in alio.

Respondeo, quidquid sit de maiori, quæ negatur à Thomistis, concedendo huiusmodi visionem & non visionem, siue fidem non repugnare, quia ob diuersitatem locorum idem homo æquiualet duobus subiectis, & ita impeditur oppositio contradictoria, aut priuatiua, quæ exigit vt sit respectu eiusdem loci.

Quòd si quis contendat, non obstante loci diuersitate, debere dici oppositionem contradictoriam, poterit responderi, id, quod videtur in vno loco, videri in alio, quia idem est oculus, qui videt; & quia vtrumque locum attingit, non secùs ac si propter perspicaciam in vno solùm loco existens videret ea, quæ essent in alio remoto.

53. Vel denique potest negari minor: ad cuius probationem dico facilius esse reperiri in homine existente in duobus locis, scientiam, & negationem scientiæ de eodem, quàm scientiam, & opinionem: quia licet maior sit oppositio contradictoria, hoc est, inter terminum positiuum, & negatiuum, habitâ ratione ipsorum terminorum in se, quatenus dicunt implicantiam inter esse, & non esse ejusdem rei: tamen in ordine ad subjectum, minùs repugnant, quàm termini positiui, quia nulla virtus requiritur in illo ad recipiendam negationem, aut priuationem, sicut requiritur ad recipiendam formam positiuam.

Cùm igitur idem subjectum non possit in vno loco recipere simul actum scientiæ, & actum opinionis ejusdem rei: non poterit quoque in duobus, quia non crescit virtus eius receptiua per multitudinem locorum, saltem in ordine ad accidentia independentia à loco. At per multiplicationem locorum cessat oppositio inter formam, & negationem

formæ, quia licet forma non existat in vno, potest existere in alio.

Argumenta oppositæ sententiæ non alia sunt, quàm quæ supra attulimus, sect. 3. vbi eorum quoque solutionem inuenies.

APPENDIX.

Vtrum idem actus possit esse actus scientiæ, & opinionis, vel fidei.

54. DVPLEX est maximè sententia circa quæstionem istam: altera Durandi q. 1. prologi, à numero 30. quem sequitur Arriaga disp. 6. de Anima, sect. 6. subsectione 3. & alij, videlicet eumdem actum posse esse actum scientiæ, & opinionis, vel fidei, si eliciatur, vt elici posse contendunt ex motiuo, seu medio necessario, & contingenti. Secunda sententia, nempe negatiua, est Cauelli super Scotum in 3. sent. d. 24. in Scholio num. 13. Ioannis Pontij disp. 22. q. 3. conclusione 3. Suarez disp. 3. de fide sectione 9. & aliorum. Vtraque probabilis est, vt ex sequentibus constabit.

PRIMA PARS APPENDICIS.

Eumdem actum posse esse actum scientiæ, & opinionis, vel fidei.

PROBATVR primò: medium dialecticum, & medium demonstratiuum de eadem conclusione possunt simul, & semel occurrere intellectui, vt de se constat: ergo tunc intellectus poterit tali conclusioni assentiri propter vtrumque medium: imò faciliùs, & promptiùs, quia multiplicitas rationum, & motiuorum fortiùs ad assensum impellit: ergo talis assensus participabit vtramque rationem, scientiæ nimirum, & opinionis, quia medium est obiectum formale, & ratio propter quam intellectus assentitur: obiectum autem formale dat speciem actui.

Respondeo ad primam consequentiam, *poterit intellectus assentiri eidem conclusioni propter vtrumque medium, per duos actus distinctos, quorum vnus sit scientificus, alter opinatiuus, transeat*, juxta dicta se-

ctione 4. *per vnum actum, qui sit simul actus scientiæ, & opinionis, nego*: quia ratio scientiæ, & ratio opinionis includunt oppositas conditiones, quæ in vnum actum coalescere non possunt: nam scientia est certa, & euidens; opinio incerta, & ineuidens.

55. Probatur secundò: voluntas potest elicere vnum actum ex diuersis motiuis, vt velle dare eleemosynam ex motiuo misericordiæ, liberalitatis, pœnitentiæ, iustitiæ &c velle deambulare ob sanitatem, recreationem, curiositatem &c. Ergo intellectus poterit elicere actum vnum ex motiuo scientiæ, opinionis, & fidei. Antecedens admittitur communiter: consequens verò constat ex paritate rationis.

Respondeo negando consequentiam. Ratio disparitatis est, quia obiectum voluntatis non determinat illam naturaliter; sed potest ipsa liberè, & vt placet, elicere actum circa illud, vel ex vno solo motiuo, vel ex pluribus, quia est domina sui actus. Intellectus autem est potentia naturaliter agens: & ideò si motiuum fidei, scientiæ, & opinionis ipsum simul moueant, mouebunt ad plures actus iuxta conditionem motiuorum: adeò vt, licet subordinetur voluntati quò ad actum opinionis, & fidei, non possit tamen ab ipsa determinari ad vnum actum ex illis omnibus motiuis eliciendum: sed si annuat, vt propter illa motiua assentiatur, determinabitur ad plures actus, quorum quilibet suum respiciet motiuum.

56. Iuxta opinionem vero illam, quæ negat actum opinionis, fidei, & scientiæ posse simul reperiri, ad suprà dicta respondetur quòd si medium dialecticum, & demonstratiuum sint simul in intellectu, dialecticum nihil faciet, impeditum à demonstratiuo: quia quando causæ non possunt simul causare, si vna causat, altera impeditur à fortiori: medium autem demonstratiuum rapit omninò intellectum ob euidentiam, ideoque non sinit eum probabiliter tantùm iudicare de eodem obiecto per medium dialecticum: & sic intellectus illum actum non elicit ob rationem probabilem, sed ob demonstratiuam, tamquam ob motiuum, & causam formalem, à qua sumitur species actus.

Non est tamen inficiandum, rationem opinionis magis alienam videri à coniunctione cum ratione scientiæ, quàm rationem fidei diuinæ, quia opinio, cùm sit & obscura, & incerta, & fallibilis, nihil habere videtur, quod cum scientia societatem inire possit: at fides habet certitudinem, quæ maximè scientiæ competit: & ideo medium fidei potiùs videtur posse concurrere cum medio scientifico ad vnicum actum, quàm medium opinatiuum.

57. Probatur tertiò: experientiâ constat intellectum per rationes probabiles, non parùm in scientia firmari: ergo non debet negari medium probabile ad actum scientiæ posse aliquo modo concurrere vnà cum demonstratiuo.

Respondeo aliquos probabiliter illud concedere; non quidem quòd tale medium intrinsecè influat in illum actum, aut illi tribuat rationem aliquam

aliquam formalem , & intrinsecam opinionis : sed vel effectiuè concurrendo cum intellectu ad illum actum tanquam causa minùs principalis ; & non necessaria, quæ non dat speciem , quia non concurrit vt causa motiua , & formalis : vel excitando illum , & illi assensum suadendo: quo fit vt faciliùs , & efficaciùs illum eliciat : vnde non potest ex hoc inferri eundem actum esse actum opinionis , & scientiæ.

SECVNDA PARS APPENDICIS.

Eumdem actum non posse esse actum scientiæ , & opinionis , vel fidei.

58. PROBATVR primò : cognitio probabilis , & scientifica constant differentijs essentialiter , & adæquatè diuersis ; ita vt natæ sint per se constituere actus completos diuersos : ergo non possunt cadere in vnum , eumdemque actum, quia ille constitueretur in duplici specie completa, & sic esset vnus ex suppositione, & non esset vnus : quod est absurdum.

Respondeo negando consequentiam. Quamuis enim ratio scientiæ; & ratio opinionis , quando seorsim reperiuntur in actibus diuersis , & distinctis , natæ sint facere duas species completas : quando tamen in eumdem actum conueniunt, inadæquatæ sunt, & partiales constituentes vnicam indiuisibilem speciem, participantem naturam diuersarum specierum, quatenùs, respicit propria diuersorum actuum motiua , per quæ tendit in idem obiectum, in quod diuersi illi actus feruntur.

Et hoc potest euidenter ostendi, tum in illo actu voluntatis , quo vult *v. g.* ieiunare ex diuersis motiuis pœnitentiæ , abstinentiæ , obedientiæ, &c. tum in sensu communi, qui vim habet percipiendi obiecta sensuum externorum: eius enim species, licet indiuisibilis sit, constituitur tamen inadæquatè ex virtute perceptiua coloris, soni, odoris, saporis , & primarum qualitatum ; quæ virtutes singulæ adæquatæ sunt, & completæ respectu singulorum sensuum externorum.

59. Probatur secundò , quia non potest idem actus indiuisibilis , esse certus, & euidens, & obscurus, naturalis, & supernaturalis respectu eiusdem obiecti : hæc autem sequuntur ex opposita sententia ; & insuper habitus productus per talem actum , esset simul acquisitus ratione motiui scientiæ; & infusus ratione motiui fidei : quæ omnia repugnant.

Respondeo ad primam partem antecedentis , non posse eumdem actum esse certum , & incertum, &c. respectu eiusdem obiecti per idem medium cogniti ; posse autem ratione diuersorum mediorum , quia medium demonstratiuum euidenter apparet , dialecticum verò obscurè ; il-

lud certò, istud non certò; & ita quodlibet propriam notam actui inurit.

Quia tamen incertum, & ineuidens, vel obscurum: item dubium, & formidolosum, negationem important; & negatio, quæ malignantis ideo naturæ dicitur, totum destruit: consequenter actus ille potest dici absolutè, & simpliciter actus scientiæ, & opinionis, vel fidei, quæ sunt prædicata positiua: non autem ineuidens, incertus, formidolosus, obscurus. Quia verò vt aliquid supernaturale sit, sufficit vt naturæ vires excedat, ex vno etiam capite, ideò actus ille dicetur absolutè supernaturalis, concurrente medio fidei diuinæ, & habitus eius erit infusus: quamuis ratione euidentiæ, vitalitatis, spiritalitatis &c. non excedat vires intellectus, sicut nec actus Caritatis.

60. Probatur tertiò: vt duæ differentiæ, seu duæ rationes specificæ, inter se diffidentes, in vna indiuisibiliter vniantur, oportet vt quælibet aliquid habeat, quod cum altera coniungi possit: sed in ratione opinionis nihil potest assignari, quod cum ratione scientiæ coniungi possit: ergo ratio scientiæ, & ratio opinionis non possunt in eodem actu vniri.

Probatur minor. Omnis enim formalitas, conueniens opinioni, vt opinio est, procedit ab obiecto eius formali, hoc est, à motiuo, propter quod assentitur obiecto: tale autem motiuum non nisi fallibilitatem, ineuidentiam, & incertitudinem communicare potest; hæ verò conditiones omnimodè scientiæ repugnant: atque adeò medium opinabile nullo modo potest influere in actum scientificum; & multò minùs aliquam illi tribuere rationem specificam, cum ratione scientiæ vnibilem.

Respondeo negando minorem. Ad probationem dico motiuum opinionis aliquando proponere rem vt fallibilem, & dubiam formaliter: aliquando verò, licet fallibile sit, nec certum reddat intellectum: tamen non asserit rem esse dubiam, & incertam; sed solùm non proponit illam vt infallibilem. Primum non potest influere in actum scientificum; benè autem secundum: & eius influxus in hoc consistit, quòd actus prout elicitur ex illo motiuo, non attingit obiectum certò, & vt sic rationem non habet scientifici, sed opinatiui, & probabilis: atque adeò vtramque rationem simul includit, vt explicatum est ad primum.

61. Probatur quartò: non potest intellectus necessitari simul, & non necessitari ad eundem actum: est enim in hoc contradictio, vt constat: sed per medium scientificum necessitaretur ad assensum, & per medium probabile non necessitaretur: ergo influxus vtriusque medij sunt simul incompossibiles: & consequenter non possunt suas rationes eidem actui impertiri.

Respondeo, intellectus concessis præmissis non necessitatur ad assensum conclusionis, etiam scientificæ, ex probabili sententia, de qua libro præcedenti, sectione 7. Deinde esto necessitetur ad assentiendum, non tamen per actum, qui est simul scientia, fides, & opinio, quia medium

obſcurum, & opinabile ſimul concurrentia, non ſinunt intellectum tantâ vi ferri in obiectum, ac ſi ſolo medio euidenti, & demonſtratiuo duceretur, quia *pluribus intentus, minor eſt ad ſingula.*

Probatur quintò: nullus habitus poteſt elicere actum circa obiectum alterius habitus, ſpecie diuerſi: habitus enim ſpecificantur radicaliter ab obiectis formalibus: ergo nullus actus poteſt verſari niſi circa obiectum ſui habitus, atque adeò non niſi circa vnum obiectum formale: ergo, cùm medium ſeu motiuum aſſentiendi, ſit obiectum formale ipſius aſſenſus, non poterit elici niſi ex vno motiuo: & ſic non poterit eſſe ſimul ſcientia, & opinio.

62. Reſpondeo ad maiorem, quamuis habitus non poſſit verſari, niſi circa vnum obiectum, quia eſt virtus magis reſtricta, & particularis: tamen potentia, quæ vniuerſalior eſt, poteſt ſine habitu elicere actum, qui attingat duo obiecta formalia. Nam voluntas poteſt velle eleemoſynam ex motiuo miſericordiæ, & liberalitatis ſimul, licet habitus illarum virtutum, proprium tantùm motiuum reſpiciant.

Deinde: eſto vnus habitus, ſi ſolus operetur cum potentia, non poſſit elicere actum circa obiectum alterius habitus: ſi tamen duo habitus ſimul partialiter concurrant, poterunt per modum vnius cauſæ totalis elicere actum, quo ſimul attingatur obiectum vtriuſque habitus: ſicut q. 2. de enunciatione, numero 55. diximus ſpeciem hominis, & equi in iſta propoſitione, *homo non eſt equus,* concurrere ad productionem tertiæ ſpeciei, & conſequenter ad vnum iudicium, attingens ſimul hominem, & equum: &c. quæ ibi vide.

63. Probatur ſextò: ſi intellectus poſſit elicere actum vnum ex motiuo ſcientiæ, & opinionis vel fidei ſimul, non poterit ſimul elicere plures actus ex diuerſis illis motiuis, quorum ſcilicet vnus ſit actus ſcientiæ, alter opinionis, & alter fidei, quia natura non tendit ad otioſa: vnde, cùm per vnicum actum poſſet idem, quod per tres, otioſi eſſent duo, & ſuperflui.

Adde quòd nulla poteſt reddi ratio, cur duo motiua ſimul occurrentia, adigant intellectum ad duos actus potiùs, quàm ad vnicum. Contrarium autem ſupra defendimus, ſcilicet poſſe in intellectu ſimul eſſe actum ſcientiæ, & actum opinionis, vel fidei.

Reſpondeo negando antecedens. Ad probationem dico facilius eſſe intellectui elicere duos actus ſimul, alterum ſcientiæ, alterum opinionis, vel fidei, quàm elicere vnicum, continentem rationem ſcientiæ, & opinionis ſimul: quia ibi reperitur tantùm difficultas ex parte intellectus, quaſi ægrè eliciat, & informetur duobus ſimul actibus, quodammodo oppoſitis: hic autem reperitur difficultas tum ex parte actus, includentis ſimul duas rationes oppoſitas, ſcilicet opinionis, & ſcientiæ: tum ex parte intellectus, eaſdem rationes ſimul attingentis; ideoque vt plurimùm eliciet potiùs duos, quàm vnicum ex diuerſis illis motiuis: niſi fortè de-

terminetur à voluntate ad vnum: sicut enim ab ea potest impediri, ne assentiatur ex motiuo opinionis, quia opinio libera est: ita determinari posse videtur ad assentiendum ex illo simul, & ex scientifico ad vnicum actum.

64. Probatur septimò: quando causa necessaria adæquata alicuius effectus, sufficienter applicata est, producit illum effectum: sed intellectus cum medio scientifico, claré proposito, est causa adæquata actus scientifici: ergo quoties sic applicatur alicui conclusioni, adæquatè producit actum scientiæ, qui non est opinio, ita vt motiuum opinionis, vel fidei nullo modo concurrat ad illum eumdem actum, quia superflueret eius concursus.

Respondeo ad minorem, intellectum cum medio scientifico esse causam adæquatam actus scientifici, qui solùm est scientificus; non autem eius, qui simul est opinio, vel fides: & ideò si diuersa illa media simul adsint, simul ad eumdem actum concurrent, quodlibet specialiter iuxta propriam formalitatem.

Adde quod, licet ignis solus existens, sit causa adæquata alterius ignis: si tamen cum alio coniungatur, vterque simul poterit influere ad eiusdem effectus productionem: ita licet intellectus cum medio scientifico esset causa sufficiens illius actus; posset tamen admittere concursum medij opinionis, & fidei quando simul adesset cum medio scientifico.

65. Probatur octauò: si duæ causæ particulares diuersæ speciei ad eumdem effectum concurrant, vt equa, & asinus, non producetur animal, quod sit formaliter equus, & asinus, sed diuersæ speciei ab vtroque, nempe mulus: ergo similiter concurrente medio scientifico simul cum opinatiuo non producetur actus, complectens perfectionem scientiæ, & opinionis; sed alius diuersus, qui cum non sit assignabilis, necesse est dicere produci tantùm scientiam, non verò opinionem.

Respondeo negando consequentiam. Ratio disparitatis est, quia equus, & asinus postulant diuersam, & oppositam primarum qualitatum complexionem, quæ nequit simul in eadem materia reperiri, & ideò non potest produci anima, quæ sit formaliter equina, & asinina: at hujusmodi oppositio dispositionum aut conditionum non sequitur ex eo quòd vnus actus intellectus indiuisibiliter attingat diuersa obiecta formalia, seu motiua scientiæ, & opinionis, vt ostendimus in solutione quinti.

QVÆSTIO IV.

De scientia subalternante, & subalternata.

SECTIO I.

Quid sit subalternatio, & quæ eius conditiones.

1. SCIENTIAM vnam alteri subalternari non est aliud, quàm vnam sub altera contineri, seu ab alia dependere, ita vt subalternans illa sit, à qua alia dependet; subalternata verò, quæ dependet ab alia, & eam aliquo modo præsupponit: vnde subalternata idem est, quod sub altera posita, propter illam connexionem, & dependentiam.

Hoc autem tribus modis contingere potest, & ideò triplex quasi gradus subalternationis distingui solet; scilicet ratione finis, ratione principiorum, & ratione subiecti, seu objecti.

Illa est subalternata ratione finis, cuius finis sub fine alterius quodammodo continetur, & ad illum ordinatur. Sic frænofactoria subordinatur equestri, & equestris militari, & militaris politicæ, quia finis primæ refertur ad finem secundæ, & sic de alijs. Sed hæc subalternatio propria non est, quia sæpe non ingerit manifestationem veritatis, quam scientia inquirit; sed solùm præbet ministerium aliquod, aut imperium: & sic magis propriè dicitur alteri inseruire, aut imperare, quàm subalternare illam sibi, vel illi subalternari. Contrarium tamen affirmat Durandus q. 7. prologi, numero 11. ponens propriam subalternationem tantùm inter scientias, quarum subjecta se habent vt finis, & id, quod est ad finem, vt frænofactiua, & equestris: aut inter eas, quarum subiecta se habent, vt effectus, & causa efficiens, sicut sanitas, quam considerat medicus, & virtutes rerum naturalium, quas considerat Physicus.

2. Ratione principiorum tunc vna subalternatur alteri, quando accipit sua principia ab illa, adeò vt ipsa non probet, sed à superiori probata, & tradita accipiat: & hæc aliquando sunt communia alijs; quomodo Logica, & Metaphysica, quædam principia communia cæteris omnibus scientijs suppeditant. Aliquando sunt propria, vt istud in perspectiua, *corpora à loco remotiori visa apparent minora*: quod demonstrat Geometria, quia scilicet videntur per minorem angulum. Item istud in

Chirurgia, *vulnera rotunda difficilius curantur*: quia nimirum latera magis distant. Geometriæ enim est agere de circulo, & ostendere eius latera magis distare, quàm trianguli &c.

Et hic etiam modus subalternationis est imperfectus, secundùm se, & solitariè sumptus; quia non sumitur ex parte obiecti, à quo potissimum sumitur ratio scientiæ. Dixi *secundùm se & solitariè sumptus*: quia quando principia sunt propria, & non quædam solùm, sed omnia ad scientiam pertinentia, à superiori deriuantur, tunc modus ille coniungitur cum tertio, qui sumitur ex parte subiecti.

3. Tertiò ergo subalternatur vna scientia alteri ratione subiecti, quando scilicet eius obiectum sub obiecto alterius comprehenditur; quod duobus modis contingit, vt docet Diuus Thomas 1. post. lect. 25. & opusc. 42. de natura generis cap. 14. aut quisquis author illius est. Primo quando obiectum subalternatæ est species obiecti subalternantis, vt homo est species animalis, & animal species corporis naturalis: vnde scientia de homine, & de animali subalternatur scientiæ naturali; & omnes aliæ scientiæ subalternantur Metaphysicæ, quia aliquam particulam entis, quod est obiectum Metaphysicæ, considerant singulæ.

Secundò obiectum vnius comprehenditur sub obiecto alterius, quando licet in se materialiter species illius sit, non illud tamen spectat vt species est, & vt differentiâ essentiali afficitur, sed vt illi addit differentiam accidentalem, & extraneam: & sic Perspectiua, quæ considerat lineam visualem, subalternatur Geometriæ, quia ratio *visualis*, est differentia accidentalis, & extranea lineæ, quam Geometria spectat secundùm se, & abstractè à materiâ sensibili. Item Musica subalternatur Arithmeticæ, quia obiecto eius, nempe numero, addit differentiam accidentalem, scilicet rationem *sonori*, omninò extraneam a numero, vt constat.

4. Iste autem tertius modus subalternationis in hac vltima acceptione est propriissimus, & solus constituit vnam scientiam alteri verè, & simpliciter subalternatam, loquendo saltem de acquisitis lumine naturali. Ratio est, quia subalternatio simpliciter non est aliud, quàm subordinatio, & dependentia vnius scientiæ ab alia penès certitudinem, & euidentiam: subiectum autem est radix, & fundamentum totius certitudinis, euidentiæ, & veritatis, quæ in aliqua scientia reperitur, vt patet ex his quæ diximus q. 1. numero 34.

Dixi, *in hac vltima acceptione*, prout nimirum obiectum subalternantis contrahitur per differentiam accidentalem, non verò per essentialem, aut etiam per proprietatem: quia scientia subalternans, & subalternata debent esse duæ scientiæ distinctæ: nihil enim dicitur sibi ipsi subalternari: & præterea propriè subalternata, ita intrinsecè dependet à subalternante, vt nequeat scientia esse sine illa, nec possit suas probare conclusiones nisi dependenter ab illa, eo quòd accipit ab ipsa sua principia: illas autem conditiones non habent quarum subiecta se habent vt

genus, & species. Nam in primis distinctæ non sunt, quia eiusdem scientiæ est agere de genere, & specie, illi subiecta intra eamdem abstractionem: eiusdem pariter est agere de subiecto, & passionibus subiecti, vt de homine, & de risibili.

5. Deinde, esto ponantur distinctæ, tamen scientia inferior habet propria principia immediata, & per se nota, nempe definitionem quidditatiuam, & talem differentiam essentialem, quæ est prima radix, & principium passionum, à tali subiecto dimanantium: quomodo Physica habet propria principia entis mobilis, independenter à Metaphysica.

At verò quando subiectum contrahitur per differentiam accidentalem, duo illa saluantur, quia propter differentiam illam, passiones, quæ de illo subiecto demonstrantur, sunt planè diuersæ, à passionibus illi conuenientibus prout spectatur à scientia superiori. Nam ratio *soneri*, nullo modo conuenit numero, nec ratio *visualis*, lineæ, vt sunt obiecta Arithmeticæ, & Geometriæ: ideoque non est Arithmeticæ, vel Geometriæ de his per se tractare, vt de proprijs passionibus: & tamen quia talis differentia accidentalis est, nec facit diuisionem intrinsecam, ideo subiectum remanet semper causa radicalis huiusmodi passionum; adeò vt nullo modo possent oriri à differentia illa superaddita, nisi coniungeretur cum tali subiecto. Neque enim concentus musicales, & harmonici oriuntur à sonis sine numero. Neque passiones, quas Perspectiua ostendit de luce, de coloribus, &c. illis conueniunt, nisi prout sociantur lineis, ex quarum diuersis coniunctionibus, concursibus, angulis, &c. oriuntur.

6. Ex iam dictis, facilè colligi possunt conditiones, ad propriam subalternationem requisitæ. Prima est, vt subiectum subalternatæ sit magis contractum, quàm subiectum subalternantis, & contineatur directè sub illo. Hoc modo *numerus sonorus*, qui est obiectum Musicæ, continetur sub numero communiter sumpto, qui est obiectum Arithmeticæ: & *linea visualis*, quæ est obiectum Perspectiuæ, sub linea in communi, quæ est obiectum Geometriæ. Defectu cuius conditionis, Chirurgia, quæ respicit corpus sanabile, non subalternatur Geometriæ, licet aliquod principium accipiat ab illa, vt dixi numero 2.

Secunda conditio est, vt differentia, per quam tale subiectum contrahitur, non sit propria illius passio, nec differentia essentialis, sed extranea, & accidentaria: cuius rationem iam dedimus. Vnde Metaphysica non subalternat sibi propriè cœteras scientias: nec octo libri Physicorum, libros de cœlo, de anima &c.

Tertia est, vt ex coniunctione talis differentiæ accidentalis cum subiecto subalternantis, oriantur speciales passiones, & veritates scibiles per dependentiam à subiecto subalternantis, vt contingit in numero sonoro, & linea visuali, non autem in linea calida, frigida, nigra, dulci &c.

Quarta est, vt principia subalternatæ probentur à subalternante *à priori*,

& per propriam causam: vnde conclusiones, vel propositiones subalternantis sunt principia subalternatæ. Dico, *vel propositiones*, propter Theologiam beatorum, quæ non est discursiua, ex sancto Thoma, & sic non habet conclusiones. Et ex hoc verificatur quod habet Scotus q. 3. prologi in quæstione quarta, & quinta laterali, numero 30. *vbi subalternata incipit, ibi subalternans desinit*.

Quinta conditio, seu proprietas est, quòd subalternata sciat *quia*; subalternans verò *propter quid*, quam explicabimus sect. 3.

7. Cœterùm, licet hæ conditiones communiter recipiantur, vt ad subalternationem necessariæ: Caietanus tamen, & Iauellus q. 1. primæ partis, a. 2. vnicam tantùm essentialem agnoscunt, scilicet quòd subalternans procedit ex propositionibus per se notis: subalternata verò ex principijs notis, non per se, sed lumine superioris, seu subalternantis scientiæ. Cùm igitur de ratione scientiæ, vt distinguitur contra alios habitus intellectus, absolutè sit habere conclusiones visibiles in alio, hoc est in principijs, ex quibus omnis scientia necessariò oritur; inde fit, vt & subalternans, & suabalternata non habeant euidentiam suarum conclusionum in seipsis, sed adiutæ habitu principiorum: in hoc autem differunt, quòd conclusiones subalternantis, visibiles sunt ex principijs & in principijs immediatè, idest, absque alio medio habitu: conclusiones verò subalternatæ, visibiles sunt ex principijs, & in principijs per se notis mediatè; mediante scilicet habitu scientifico subalternante, & per continuationem, seu continuabilitatem ad ipsum.

Vnde subalternans, & subalternata non opponuntur necessariò ex parte obiecti, sed ex parte conditionum medij, quia medium subalternantis iungitur immediatè principijs per se notis: medium verò subalternatæ, mediante habitu alterius speciei, nempe subalternantis. Quia propter principia proxima subalternatæ possunt duplici habitu cognosci, alter est habitus per se eorum, nempe habitus scientificus subalternans: alter est habitus per accidens eorumdem, scilicet fides humana, vel diuina iuxta scientiæ naturam: & dicitur per accidens, quia est ratione subiecti, in quo est, vt perspectiui, non Geometriæ; viatoris, non comprehensoris, respectu Theologiæ, hæc illi. Quid tamen dicendum sit hac de re quoad habitum fidei, explicabimus sectione 4.

8. Obijcies: Aristoteles 1. Phys. c. 2. textu 8. & lib. 1. Metaph. prioribus capitibus statuit Metaphysicam esse cœterarum scientiarum reginam: adeò vt illarum principia probet, ac defendat: & consequenter aliæ non possunt perfectè cognoscere suas conclusiones absque Metaphysica: hoc autem est proprium scientiæ subalternantis: & tamen aliæ non addunt differentiam accidentalem illius obiecto, quod est ens. Nam enti, cùm omnia transcendat, nihil accidentale potest addi: ergo talis conditio non est necessaria ad subalternationem.

Confirmatur primò: quia omnis scientia est subalternans, vel subal-

ternata: sed Metaphysica non est subalternata, cùm sit omnium suprema: ergo est subalternans respectu aliarum.

Confirmatur secundò, quia ex Diuo Thoma, 1. p. q. 1. a. 2. Theologia est subalternata scientiæ beatæ, & tamen est de eodem obiecto, nempe Deo, nullâ additâ conditione accidentali; sed illum spectando sub diuersa ratione formali, nimirùm vt reuelatum; scientia verò beata, vt clarè visum.

9. Respondeo ad primum, concedendo Metaphysicam subalternare sibi alias scientias, secundùm quid, non autem simpliciter, quia subalternatio simpliciter, & perfecta exigit vt subalternata non habeat principia per se nota, in quæ suas conclusiones resoluat: sed eorum manifestationem, & probationem totalem accipere debet à subalternante. At Metaphysica, licet probet, & defendat aliarum principia per reductionem ad impossibile, & per causam remotam, seu per aliqua generalia principia, quæ ab omnibus præsupponuntur: non probat tamen illa manifestatiuè, & directè, probando à priori, & per propriam causam, illorum veritatem: sed ipsæ inferiores scientiæ habent intra proprios limites, principia euidentia, & per se nota, per quæ suas conclusiones demonstrant. Quòd autem aliquando inuentur in aliquibus conclusionibus à principijs alterius scientiæ, hoc indicat tantùm subalternationem secundùm quid, & impropriam. Neque aliud vult Aristoteles.

Ad primam confirmationem, nego maiorem, quia hæc diuisio non complectitur scientiam in tota sua amplitudine sumptam, sed scientiam subalternatim positam: sic enim aut est subalternans, aut subalternata.

10. Ad secundam confirmationem, tenendo sententiam Diui Thomæ, quam omninò negat Scotus q. 3. prologi in quæstione 4. & 5. laterali, numero 30. citato, dicendum est Theologiam viatorum non subalternari scientiæ beatæ ratione obiecti, sed ratione euidentiæ, & principiorum. Principia enim proxima, quibus nititur Theologia, sunt fide credita, & consequenter obscura; videntur autem clarè per scientiam beatam. Vnde habitus per se principiorum nostræ Theologiæ, est scientia diuina: habitus verò per accidens eorum est fides; & sic Theologia non habet rationem scientiæ perfectæ, nisi per continuationem cum scientia beata, à qua habet euidentiam. Hæc autem est condictio essentialis, constitutiua scientiæ subalternatæ, vt contendit Iauellus, & Caietanus loco citato primæ partis: aliæ verò sunt accidentales, aut conueniunt tantùm scientijs, lumine naturali acquisitis.

Addit tamen Caietanus in responsione ad secundum secundæ partis, dici posse quòd subiectum nostræ Theologiæ, addit differentiam accidentalem ad subiectum Theologiæ Beatorum, nimirùm reuelationem, sumendo obiectum, vt obiectum est, non verò vt res est, quia sic nihil ei addit.

SECTIO II.

Vtrum scientia subalternata, sit verè scientia.

11. QVAMVIS ex communi Philosophorum consensu scientia subalternata sit verè scientia: ex conditionibus tamen, quæ ad subalternationem requiri iam diximus, præsertim ex secunda, nimirum quòd subalternata addat differentiam accidentalem subiecto subalternantis, plures hac de re dubitationes emergunt, quas hic explicare, & soluere oportet, vt sic tota exhauriatur difficultas.

Prima ratio dubitandi, sic procedit: quando differentia superaddita dicitur esse accidentalis subiecto subalternantis, vel intelligitur esse accidentalis illi, in esse rei spectato, vel in esse scibilis? si in esse rei: nulla est ratio cur linea calida, vel numerus visibilis, aut aliud simile non constituat subiectum ad scientiam subalternatam requisitum, æquè ac numerus sonorus, aut linea visualis. Et præterea corpus sanabile afficitur hoc modo differentiâ accidentali; & tamen non facit medicinam subalternatam Physicæ, quæ est de corpore naturali.

Si uerò dicatur accidentalis in esse scibilis, tunc scientia subalternans, & subalternata, v. g. Musica, & Arithmetica, non erunt diuersæ essentialiter, quia in esse scibilis differunt tantùm discrimine accidentali, hoc autem est contra communem sententiam.

Ad hanc rationem respondetur, differentiam additam subiecto, esse illi accidentalem in esse rei: at non ideo quamlibet differentiam accidentalem constituere posse obiectum scientiæ subalternatæ; sed eam solùm, ex cuius coniunctione cum subiecto subalternantis, oriuntur speciales passiones, & veritates demonstrabiles per dependentiam à tali subiecto, seu principijs eius: quomodo proportiones numeri sonori dependent à principijs numeri: & proportiones, seu passiones lineæ visualis, à principijs lineæ: quod non contingit in alijs accidentibus, vt frigore, dulcedine, &c.

12. Secunda ratio dubitandi est, quia scientia subalternata non vtitur legitimis demonstrationibus in suo processu. Ille enim Syllogismus non est demonstratiuus, & consequenter non potest generare scientiam, in quo descenditur ab vno genere in aliud, quia in eo necessariò reperitur vna præmissa contingens: sed quando scientia subalternata probat suas conclusiones per principia subalternantis, à quibus omninò dependet in ratione scientiæ, vt dictum est: descendit ab vno genere, in aliud: ergo non potest esse vera scientia.

Maior asseritur ab Aristotele 1. post. c. 7. vbi ostendit demonstrationem debere procedere ex proprijs non autem ex communibus, aut extraneis, quod fit quando medium non habet necessariam connexionem cum subiecto, seu minori extremo, sed contingentem: tunc enim extraneum est, & alienum à tali subiecto; atque adeò medium, & subiectum non sunt intra idem genus, seu eamdem cognationem, vt vertit alius interpres: vnde fit vt præmissa, in qua tale medium iungitur subiecto, sit planè contingens, & consequenter ipsa etiam conclusio.

Minor verò manifesta est, quia subalternata assumit pro medio subiectum subalternantis, aut aliquam passionem talis subiecti, & illam coniungit in vna præmissa cum differentia illa accidentali, seu materia extranea, vt patet in isto Syllogismo: *Vbi est proportio sesquioctaua, ibi reperitur harmonia, & consonantia: sed in tono est proportio sesquioctaua: ergo in tono est consonantia.* Proportio enim sesquioctaua, quæ est passio numeri, seu quantitatis, sumitur pro medio, & applicatur *tono*, qui est de genere qualitatis.

13. Respondetur, maiorem esse veram si fiat simpliciter descensus ex vno genere in aliud; secùs si fiat tantùm secundùm quid, & ex parte, vt in scientijs subalternatis: Nam Aristoteles expressam de ipsis exceptionem posuit capite 7. citato, sub initium, vbi sic ait: *Non igitur fieri potest, vt ex alio genere quisquam in aliud transiens, quidquam demonstret, veluti conclusionem Geometricam Arithmetica demonstratione.* Post pauca verò subiungit: *hoc autem vt in quibusdam fieri potest, posteriùs explicabitur.* Et paulò post: *quare si transire, migrareque debeat demonstratio aut idem genus simpliciter, aut aliqua ex parte idem necesse est esse.* Et hoc ostendit in Musica, & Perspectiua.

Licet ergo numerus, & proportiones numerorum sint secundùm esse, alterius prædicamenti, quàm *sonorum*: tamen quatenus sunt principia ipsius *sonori*, & concentuum, seu consonantiarum, ponuntur reductiuè in prædicamento *sonori*; & in eius definitione essentiali includuntur in obliquo: vnde fit vt necessariò prædicentur de illo, non verò contingenter: atque adeò minor allati Syllogismi non est contingens, nec consequenter impedit legitimam demonstrationem. Idemque de similibus est dicendum.

14. Tertia dubitandi ratio petitur ex eo quòd huiusmodi differentia accidentalis, addita subiecto subalternantis, facit ens per accidens. Numerus enim sonorus, qui est obiectum Musicæ: & linea visualis, quæ est obiectum Perspectiuæ, componuntur ex duobus entibus, in se completis, & diuersorum prædicamentorum, quia linea, & numerus sunt in prædicamento quantitatis: sonus verò, & visuale sunt in prædicamento qualitatis.

De ente autem per accidens non posse dari veram scientiam, expressè docet Aristoteles 6. Metaphys. c. 2. & ibidem Diuus Thomas lect. 2. &

ſuadet ratio, quia ens per accidens non poteſt vnâ definitione definiri ex 7. Metap. c. 4. Nam partes eius, cùm ad diuerſa ſpectent prædicamenta, diuerſas habent naturas, & ita diuerſas definitiones: vnde ſequitur ipſum nullas habere paſſiones, quæ de eo poſſint demonſtrari, quia paſſiones fluunt ab vna eſſentia. Et ſic enti per accidens deficiunt duæ conditiones, ad ſcientiam omninò requiſitæ, nimirum paſſiones propriæ, & definitio, quæ eſt potiſſimum demonſtrationis principium.

15. Circa difficultatem iſtam opinio eſt Maſij ſect. 2. in caput 10. de demonſtrat. q. 2. Auerſæ q. 24. ſect. 4. Conimbricenſium q. 2. a. 1. Ioannis Pontij diſput. 22. num. 14. & aliorum; poſſe dari ſcientiam de ente per accidens, non quocumque, ſed de eo, quod certam, & peculiarem cauſam habet, & à quo aliquæ proprietates dimanant: huiuſmodi eſt homo riſibilis, homo caneſcens. Nam riſibile agnoſcit pro cauſa rationale: & caneſcere oritur ex putreſcente ad radices pilorum humore, qui calore naturali reſolui non poteſt, & concoqui. Huiuſmodi etiam eſt domus, exercitus, reſpublica.

Ratio eſt, quia ſcire eſt rem per cauſam cognoſcere: vnde ſi ex ente per accidens, oriantur aliquæ proprietates, habentes cauſam aliquam, nihil impedit quominùs de eo vera ſcientia dari poſſit. Et ita de domo demonſtratur quòd ſit apta ad iniurias temporis propulſandas: de numero ſonoro, quòd pariat conſonantiam, & modulationem: de vulnere rotundo, quòd difficiliùs curetur; de linea viſuali, quòd obiectum maius, vel minus apparere faciat, &c.

Vnde concluditur quòd, licet huiuſmodi ens ſit ens per accidens in eſſe rei, eſt tamen ens per ſe in eſſe ſcibilis, quia vt ſpectatur à ſcientia, definitionem, cauſam, & paſſiones habet. Hæc opinio eſt probabilis, quapropter.

16. Reſpondetur ad rationes in contrarium, primò ad authoritatem Ariſtotelis, ipſum loqui de ente per accidens caſuali, vt de inuentione Theſauri ab ædificatore: ſed meliùs & conformiter ad textum dicitur ipſum loqui de ente, quod raro contingit, & non habet cauſam per ſe determinatam, & definitam, vt *fabrum ſanitatem effeciſſe, accidens eſt,* inquit, *quia ad hoc aptus non eſt faber, ſed medicus, & fabro accidit medicum eſſe.*

Vel, vt ait Maſius, de ente per accidens non poteſt eſſe ſcientia, tamquam de concluſione, ſeu obiecto demonſtrato: benè autem tanquam de ſubiecto concluſionis, de quo aliqua proprietas oſtenditur: vt de vulnere rotundo, tamquam de ſubiecto demonſtratur, quòd difficiliùs curetur: non verò de vulnere demonſtrari poteſt quòd ſit rotundum, quia talis figura non coniungitur illi neceſſariò, nec vt plurimùm: quod eſt non habere cauſam definitam, & certam.

Et certè Ariſtoteles ibi inſinuat, domum, quæ eſt ens per accidens, cadere ſub ſcientiam: licet ea, quæ accidunt domui, nulla ſcientia curet:

sic enim ait sub initium capitis: *signum autem quòd nulli scientiæ curæ est illud, neque actiuæ, neque factiuæ, neque speculatiuæ nec enim qui facit domum, facit simul quæ accidunt domui factæ, infinita namque sunt.*

17. Ad aliud dicitur, ens per accidens non posse definiri definitione essentiali, explicante quidditatem vtriusque partis: benè autem definitione explicante vtrumque prout conueniunt, & adunantur in aliqua ratione scibili, quia vt sic sunt vnum per se: & licet talis definitio non sit stricta, sicut illa, quæ constat genere, & differentia; est tamen sufficiens ad scientiam, præsertim latè sumptam, qualis est subalternata: quia quælibet res explicari potest secundum quòd habet esse.

Adde quòd sola definitio non est principium demonstrationis, sed etiam quodlibet genus causæ: huiusmodi verò ens per accidens, potest habere veram causam, vt *homo risibilis, homo canescens*, vt dictum est.

Instabis: passio non potest magis necessario connecti cum subiecto, quam partes subiecti inter se: sed partes entis per accidens, connectuntur contingenter inter se: ergo & quæcumque passio, consequens illarum coniunctionem: & ita non poterit demonstrari: quia necessaria non est.

Respondeo negando maiorem: nam tres syllogismi propositiones contingenter vniuntur, & tamen in demonstratiuo reperitur passio necessaria, nimirùm parere scientiam. Item albedo contingenter vnitur niui: & tamen passio disgregandi visum, ei necessariò competit. Materia & forma non vniuntur necessariò, & tamen passiones necessariæ inde oriuntur. Hoc idem patet de domo, de exercitu, de republica. Lege quæ diximus de definitione generis, numero 25.

18. Alij tamen Philosophi pati non possunt modum hunc loquendi, quòd scilicet de ente per accidens, detur scientia. Ita Soncinas 4. Met. q. 9. Caietanus 1. post. in caput. 13. Complutenses disp. 19. q. 2. & alij: ideoque asserunt differentiam additam à scientia subalternata obiecto subalternantis, quantumuis extraneam, facere vnum per se, sub ea ratione, qua spectatur à scientiâ. Pro cuius intelligentia.

Notandum est scientiam subalternatam intelligi posse tendere in obiectum suum quatuor modis, v. g. Musicam in numerum sonorum, aut Perspectiuam in lineam visualem. Primò ita vt æquè primo tendat in vtrumque secundùm propriam vtriusque rationem: adeò vt Musica directè feratur in numerum, & in sonum sub rationibus numeri, & soni. Et hoc non potest dici, quia sub ratione numeri pertinet ad Arithmeticam, & sub ratione soni ad Physicam, quæ sunt scientiæ à Musica diuersæ, & distinctæ.

Secundo, ita vt non feratur in vtrumque secundùm proprias rationes, sed in aliquod tertium, ex eis resultans. Et istud etiam non est verum; tum quia tertium illud compositum non potest assignari: nam in entibus

per accidens, compositum non est aliquid præter partes, vt communiter asseritur. Tum quia non diceretur Musica considerare numerum sonorum, nec Perspectiua lineam visualem, sed illud tertium. Quod est contra communem vsum.

19. Tertiò, ita vt consideret vtrumque, sed vnum per se, & aliud per accidens, quomodo visus per se tendit ad albedinem, & per accidens ad subiectum albedinis. Sed hoc quoque dici non debet, quia passiones, quas Musica considerat, conueniunt per se vtrique, nempe numero sonoro: harmonia quippe, & melodia non conueniunt per se sonis, nec numeris per se: sed sonis vt habent numeros, seu vt numeris proportionantur; aut numeris vt sunt in sonis.

Quartò denique, ita vt consideret vtrumque per se, non secundùm proprias rationes vtriusque directè, & in recto, sed prout vnum dependet ab alio, prout vnum est principium alterius, prout vnum connotat aliud, modificatur per aliud, ingreditur denique quodammodo rationem alterius: & hoc modo scientia subalternata fertur in suum obiectum.

Vnde Musica non considerat sonum præcisè vt sonus est, obiectumque auditus, ex collisione corporum in aëre causatus; sed prout includit melodiam, & harmoniam, ortam ex proportione, & correspondentia ad numerum: & considerat numerum, non præcisè vt numerus est, obiectumque Arithmeticæ, sed vt est principium, & causa huiusmodi harmoniæ, & concentus. Similiter Perspectiua considerat visuale, non in se, vt est color, vel lux, quia sic spectat ad Physicam: neque lineam secundùm se, quia sic spectat ad Geometriam; sed visuale prout dependet ab angulis, qui ex vario linearum concursu oriuntur: atque adeò lineam, vt est causa, & principium angulorum.

20. Ex his ostenditur quomodo obiectum scientiæ subalternatæ sit vnum per se. Quemadmodum enim, vt rectè aiunt Complutenses, ex linea, & superficie, licet sint duæ species quantitatis, in se completæ, fit vnum per se in genere quantitatis, non prout linea sumitur secundùm proprias dimensiones, & vt est species distincta quantitatis, sed quatenus est principium superficiei, & definitionis illius dum dicitur *latitudo terminata lineis*: ita numerus prout est principium *sonori harmonici*, & *sonorum*, vt est proportionabile secundùm numerum, faciunt vnum per se, licet in se spectata, sint species entis, omninò diuersæ, & completæ. Idemque dici debet de linea visuali. Nam visuale non est obiectum Persperspectiuæ, nisi vt fit per angulos; & ita linea pertinet per se ad tale obiectum, vt principium angulorum.

Dices: omne ens per se, debet in aliquo prædicamento collocari: non apparet autem in quo statui possit linea visualis, aut numerus sonorus; ergo non faciunt vnum per se.

Respondeo, hæc per se poni in prædicamento qualitatis, & in tertia

eius ſpecie; quia vt ſpectantur à Muſica, & Perſpectiua, ſunt obiecta auditus, & viſus. Et licet numerus ſecundùm ſe ſit quantitas, ſicut & linea, ponuntur tamen reductiuè in prædicamento qualitatis, prout ille eſt principium ſonori; & iſta principium viſualis. Nam & eodem modo linea eſt reductiuè in quarta ſpecie qualitatis, nempe figura, quatenus componit triangulum, quadratum, &c: & reductiuè in genere quantitatis prout eſt principium ſuperficiei, vt rectè aiunt Complutenſes Carmelitæ.

21. Quodnam autem ex his duobus, quibus conſtat obiectum ſubalternatæ, ſpectetur principaliter, & in recto ab illa, vtrum ſubiectum à ſubalternante acceptum, an differentia, illi ſuperaddita; controuertitur. Ferrarienſis ſupra caput 10, primi poſt. Maſius ibidem, Complutenſes loco citato, & alij aſſerunt differentiam contrahentem conſiderari tamquam rationem formalem; ſubiectum verò contractum tamquam rationem materialem. Et ita Muſica contemplatur ſonorum, vt dicit concentum, principaliter, & quaſi in recto: numerum verò in obliquo, quatenus eſt principium talis concentus vt explicatum eſt.

Ratio huius ſententiæ eſt, quia in qualibet ſcientia, differentia contrahens habet ſe vt obiectum formale: contractum verò, vt materiale: vt in Phyſica materiale eſt corpus: naturalitas verò, ſeu mobilitas eſt formale.

Alij verò contrà, vocant differentiam additam, materiale; ſubiectum verò, cui additur, vocant rationem formalem, eo quòd à ſubiecto ſumuntur media, & principia demonſtrandi, quæ habent rationem formæ.

22. Vterque modus dicendi probabilis eſt, & bonus: vnde poteſt indifferenter dici obiectum Muſicæ eſſe ſonorum, vt habet numeros, aut numerum, vt eſt in ſonis. Item viſuale vt eſt in lineis, aut lineam vt afficit viſuale, hoc eſt colorem, lucem, &c. Pro quo vide quæ diximus ſectione 4. quæſtionis primæ, numero 21. & 22. Si quis tamē velit ſpectare diſtinctionem ſubalternatæ à ſubalternante, dicet differentiam additam habere locum formæ, & ſubiectum materiæ, quia maximè conuenit formæ diſtinguere. Si verò ſpectet rationem demonſtrandi, ſubiecto contracto primum locum tribuet, quia principia demonſtrandi, ab illo deſumuntur.

SECTIO III.

Vtrum ad ſcientiam ſubalternatam ſpectet ſcire quia; *& ad ſubalternantem*, propter quid.

23. EX dictis de diuiſione demonſtrationis in libro præcedenti conſtat demonſtrationē *propter quid*, illam eſſe, in qua non tantùm probatur paſſionē ineſſe ſubiecto, ſed etiam oſtenditur propter quid illi conueniat: demonſtrationem verò *quia*, eſſe illam, in qua oſtenditur, paſſionem quidem ineſſe ſubiecto, ſed non propter quid illi conueniat, ſaltem adæquatè. Cum igitur Ariſtoteles 1. poſt. c. 10. expreſsè aſſerat, ſcientiam ſubalternantem ſcire *propter quid*: ſubalternatam verò ſcire *quia*, examinandum hic eſt quomodo illud intelligere oporteat: pro quo.

Sciendum eſt, duo in ſcientia ſubalternata, ſicut & in qualibet alia ſcientia conſiderari poſſe, concluſiones nimirum, & principia, ex quibus concluſiones deducuntur. Vnde communiter duo ponuntur habitus in quauis ſcientia, ſcilicet habitus principiorum, & habitus concluſionum: & de vtriſque poteſt eſſe difficultas, an, & quomodo ſciantur *quia*, & *propter quid*, à ſubalternante, & ſubalternata.

Circa primum, cùm principia proxima ſubalternatæ ſint concluſiones, vel propoſitiones ſubalternatis, vt dictum eſt numero 6. conſtat inter omnes, ipſa ſciri à ſubalternante, demonſtratione *propter quid*, co quòd à priori ex principijs euidentibus, & per ſe notis deducuntur. Excipi tamen debet Theologia noſtra, cuius proxima principia ſunt articuli fidei, qui non habent *propter quid* in Deo, niſi quoad euidentiam; quatenus ſcilicet eorum veritates immediatè videntur in eſſentia diuina per Theologiam Patriæ; in via autem tantùm obſcurè: quâ cautione præſuppoſita.

24. Quærit'ur quomodo huiuſmodi principia proxima ſciantur à ſubalternata: circa quod triplex eſt ſententia. Prima eſt quorumdam recentiorum, exiſtimantium concluſiones ſubalternantis demonſtrari à ſubalternata, demonſtratione à priori, & *propter quid*; ac proinde non accipi ab ipſa tamquam probatas à ſubalternante. Verbi gratia iſta propoſitio Geometrica, *latera circuli magis diſtant, quàm latera trianguli aut alterius figuræ angularis*, ex qua Chirurgus infert vulnera circularia difficiliùs curari, non ſupponitur ab ipſo Chirurgo, inquiunt, ſed probatur ex ipſa natura circuli, qui eſt figura ſine angulis.

Et ſimiliter iſta propoſitio Geometrica, *res magis diſtans videtur per minorem angulum*, ex qua Perſpectiuus infert res diſtantes apparere mi-

nores,

nores, non ſupponitur ab ipſo Perſpectiuo, ſed demonſtratur à priori ex propoſitione 21. libri 1. elem. Euclidis, vbi habetur quòd quando ab eadem baſi producuntur lineæ æquales, quò propiùs coniunguntur, eò maiorem angulum efficiunt.

Verum hæc opinio multùm aberrat à veritate, quia ſi ſubalternata demonſtraret à priori concluſiones ſubalternantis, non diſtingueretur ab illa, neque illi ſubijceretur, quia diſtinctio, & ſubordinatio in hac re ſumitur ex diuerſis veritatibus, quæ de eodem ſubiecto demonſtrantur, cum dependentia vnius ſcientiæ ab alia. Adde quòd ſubalternata non ſciret hoc modo *quia*, ſed *propter quid*, tum de ſuis principijs, tum de ſuis concluſionibus, contra Ariſtotelem.

25. Secunda ſentenia eſt Diui Thomæ 1. p. q. 1. a. 2. & q. 14. de veritate, a. 9. ad 3. opuſculo 70. q. 2. a. 2. ad 5. & 7. Caietani loco citato primæ partis: Complutenſium Carmelitarum, Ioannis à ſancto Thoma, & aliorum Thomiſtarum, huiuſmodi principia ſubalternatæ, teneri ab ipſa per fidem, quatenus credit ea eſſe certa, & à ſubalternante demonſtrata. Hæc opinio eſt probabilis, de qua agenus ſectione 4. ſed per eam non oſtenditur vtrum ſubalternata ſciat *quia* de principijs; nam illa credere non eſt illa ſcire, ſecundùm quod *ſcire* hic ſumitur. Vnde Diuus Thomas loco citato de veritate ait, *inferior ſciens non dicitur de his quæ ſupponit, habere ſcientiam, ſed de concluſionibus, quæ ex principijs ſuppoſitis, de neceſſitate concluduntur.*

26. Tertia ſententia eſt, ſubalternatam ſcire *quia* de illis principijs, eo quòd certam, & euidentem de illis habet cognitionem, quamuis neſciat *propter quid* eorum. Ita Durandus q. 1. prologi, numero 52. hoc eſt ſub finem quæſtionis: & Gregorius Arimin. art. 4. ad 1. Talis autem certitudo, & euidentia cognitionis prouenit ex terminis, & ipſa experientia: quia ſunt aliquæ propoſitiones mediatæ, quæ aliqualem terminorum euidentiam præ ſe ferunt; vnde ſi intellectus experientiâ longâ adiuuetur, poterit certò cognoſcere illas eſſe veras, licet cauſam ignoret. Sic enim diximus ſupra q. 1. libri præcedentis, num. 57. & in fine ipſius libri, quædam prima principia inductione cognoſci, & habitum eorum, exercitio acquiri, cuiuſmodi eſt iſtud, *omne animal eſt ſenſitiuum.*

Quando enim intellectus videt aliquod prædicatum conuenire ſemper, omnibuſque, & ſolis indiuiduis alicuius ſpeciei, rectè infert illis conuenire neceſſariò, quia quod natura ſemper facit, cenſeri debet neceſſarium. Hoc ergo modo Chirurgus diuturnâ experientia cognoſcit certò hoc principium, ſibi proprium, *vulnera rotunda tardiùs curantur*. Similiter Perſpectiuus certò, & euidenter nouit hoc principium, *quod prope eſt, efficit in oculo maiorem angulum viſualem; quod verò longiùs abeſt, efficit minorem*: vnde infert eandem magnitudinem apparere minorem, quò longiùs diſtat. Muſicus quoque experientiâ certâ nouit ſextam eſſe melodiam imperfectam, ſed non probat: item hos & illos vocis tonos,

& proportiones efficere harmoniam, & concentum, licet propter quid, & causam à priori nesciat. *Et sic omnis scientia subalterna*, inquit ibi Durandus *facit euidentiam de suis principijs quantum ad quia est.*

27. Ratio huius opinionis est, quia istæ scientiæ subalternatæ non possunt esse scientiæ, si solùm credant sua principia, eo quòd conclusiones non possunt esse notiores principijs, ex quibus deducuntur; & ita si principia solâ fide teneantur, conclusiones non erunt euidentes, nec consequenter scientificæ, quia euidentia semper est scientiæ comes. Vnde negant isti authores Theologiam quæ pro principijs habet articulos fidei, scientiam esse. Ad hoc ergo, vt scientiæ subalternatæ sint veræ scientiæ, debent scire sua proxima principia cognitione certâ, & euidenti, saltem *quia*, vt explicatum est. Et hæc opinio est etiam probabilis, de qua sectione sequenti.

Dices: si scientia subalternata, euidenti, & certâ cognitione *quia*, sciat sua principia, nullo modo dependebit à subalternante, eo quòd cognitio *quia*, non dependet à cognitione *propter quid*, eiusdem conclusionis, vt constat: ergo non erit illi subalternata: quia, vt rectè docet Scotus in q. 3. prologi, q. 4. & 5. laterali, numero 29. in fine, subalternatio requirit, vt notitia principiorum scientiæ superioris, sit causa notitiæ principiorum inferioris.

Respondeo ex hac opinione scientiam subalternatam, in ratione scientiæ formaliter non dependere à subalternante. Cùm enim ex se sciat *quia* de suis principijs, habet rationem scientiæ ex se, eo quòd demonstratio à posteriori, seu *quia*, est vera demonstratio, vt supra ostendimus, ac proinde veram generat scientiam. Dependet ergo tantùm ex parte scibilis, seu obiecti, quatenus principia subalternatæ sunt à parte rei demonstrabilia per principia subalternantis, contenta in eius obiecto. Et ita licet cognitio *quia*, possit haberi à subalternata de suis principijs, sine subalternante; non tamen cognitio *propter quid*, de qua loquitur Scotus citatus

28. Circa secundum, quod proposuimus: quomodo nimirum ad subalternantem pertineat scire *propter quid* quoad conclusiones subalternatæ; ad ipsam verò subalternatam scire *quia*, communis sententia est (cuius contrarium docere videtur Masius 1. post. c. 10. sect. 2. q. 4. conclusione 4.) hoc non ita intelligendum esse quasi vtraque versetur circa eamdem conclusionem, altera demonstratione *propter quid*, altera *quia*. Hoc enim esset naturam vtriusque confundere, & rationes earum formales tollere. Nam Arithmetica, & Geometria abstrahunt à materia sensibili, vt visum est q. 1. cui Musica, & Perspectiua immiscentur. Item frustra darentur scientiæ subalternatæ, quia ad earum conclusiones sciendas sufficerent subalternantes: imò perfectiori modo eas demonstrarent, nempe à priori, & *propter quid*.

Debet ergo sic intelligi Aristoteles, vt optimè docet Caietanus 1. post.

c. 12. quòd ſubalternans ſciat *propter quid* huiuſmodi concluſionum, ſolitariè, abſtractè, & in communi; non verò applicatè ad hanc materiam. Nam ſcire *propter quid.*, ſolitariè, eſt cognoſcere cauſam alicuius effectus non cogitando de ipſo effectu, quatenus a tali cauſa poteſt oriri. Vnde Geometra, hoc ipſo quòd naturam circuli in communi demonſtrat, abſtrahendo ab omni materia, & oſtendendo latera eius, cùm careant inclinatione, & angulis, magis inter ſe diſtare, ſcit propter quid vulnera rotunda, ſeu circularia tardiùs ſanentur, ſolitariè, & non applicatè, quia eius non eſt deſcendere ad materiam ſenſibilem, & de vulneribus tractare: ſed Chirurgus vtens tali cognitione Geometricâ, hoc ita applicatè demonſtrat, *Vulnus, cuius latera magis diſtant, difficiliùs curatur: circulare eſt huiuſmodi; ergo &c.*

29. Similiter Geometra ſcit, propter quid obiectũ, propè ſitum, apparet maius, hoc ipſo quòd demonſtrat duas lineas, ab eadem baſi procedẽtes maiorem efficere angulum quò ad propinquius punctum concurrunt: non ſcit autem applicatè, quia nullo modo cogitat de obiecto viſibili: Perſpectiuus autem illud ſcit applicatè, & ita vtendo medio Geometrico, illud demonſtrat, *corpora quæ videntur per maiorem angulum, apparent maiora.; ſed quæ propè ſita ſunt, videntur per maiorem angulum; ergo apparent maiora.* Vbi medium eſt Geometricum, & concluſio eſt tota Perſpectiuæ.

Denique Muſicus adiutus Arithmeticâ, ſic demonſtrat, *Vbi ſunt ſoni cum proportione ſeſquitertia, ibi eſt conſonantia: ſed in Diateſſaro ſunt ſoni cum proportione ſeſquitertia: ergo in Diateſſaro eſt conſonantia* Vbi concluſio eſt Muſicæ, & medium Arithmeticæ.

Quamuis autem huiuſmodi demonſtrationes ſint *propter quid*: tamen quia ſcientiæ ſubalternatæ mutuantur earum principia à ſubalternantibus, nec illa habent ex meritis proprijs, ideò cognitio *propter quid*, tribuitur ſimpliciter ſubalternantibus: cognitio verò *quia*, per fidem, aut ex effectibus, vel inductione, & experientiâ, ipſis ſubalternatis: vnde tales demonſtrationes *propter quid.*, meliùs dicuntur confici ab artifice ſubalternato, habente vtramque ſcientiam, quàm ab ipſa ſcientia ſubalternata: & quia principia pertinent ad ſubalternantes; concluſiones verò ad ſubalternatas, rectè vocantur demonſtrationes mixtæ, ab vtraque ſcientia dependentes.

30. Cœterùm quòd hæc ſit mens Ariſtotelis, patet ex illius contextu capitis 10. citati, vbi hæc habentur ſub finem: *hic enim ipſum quid eſſe ad eos pertinet ſcire, qui ſenſu vtuntur: ipſum autem propter quid eſt, ad Mathematicos ipſos: hi namque cauſarum demonſtrationes habent, & ſæpe neſciunt ipſum eſſe &c.* hoc eſt, pertinet ad eos, qui ad ſenſibilem materiam deſcendunt, vt Perſpectiuus, & Muſicus, ſcire ſcientiâ, & demonſtratione *quia*, eò quòd experientiâ, & inductione res ſenſibiles attingunt: ad Mathematicos verò, hoc eſt, ad Geometram, & Arithme-

ticum, qui sibi alios subalternant, pertinet scire *propter quid*, eò quòd, licet ignorent, vtrum res in particulari sit, aut illo, vel illo modo se habeat; concludunt tamen in communi, propter quid sit, vt iam explicatum est.

31. Dices Theologia nostra subalternata est Beatæ: & tamen Theologica non habent *propter quid*; aut si habent, idem habent apud nos, & Beatos: vt si quæratur propter quid Deus est incarnatus, illi & nos dicimus, *propter humanam salutem*: ergo falsa est ista doctrina.

Respondeo: iam dictum est numero 7. & 10. illas omnes conditiones, initio huius quæstionis assignatas non conuenire omnibus scientijs, vel solùm acquisitis lumine naturali. Nihilominùs ista non deest Theologiæ ex mente Caietani, saltem quoad conclusiones, vt patet ex iam assignata: & quamuis nos & Beati dicamus de illis idem *propter quid*, non tamen eodem modo, quia illi euidenter, nos verò absque euidentia, quia per fidem. Dixi *saltem quoad conclusiones*, quia quoad principia non habent *propterquid* in Deo, nisi in hoc sensu quòd veritates articulorum fidei, qui sunt principia proxima Theologiæ nostræ, immediatè videntur in essentia diuina: & ita ratione euidentiæ habent propter quid in Theologia Beata, cui sublaternatur nostra, vt diximus numero 10.

32. Obijcies: demonstratio per causam remotam, est demonstratio *quia*, & non *propter quid*, vt constat ex dictis libro præcedenti, q. 5. numero 7. sed scientia subalternans demonstrat tantùm per causam remotam: istud enim principium, *latera circuli magis distant*, est tantùm causa remota huius conclusionis Chirurgiæ, *vulnus rotundum difficiliùs curatur*, vt notum est: ergo scientia subalternans non demonstrat *propter quid* de conclusionibus subalternatæ.

Confirmatur, quia principium, quod subalternata accipit à subalternante, tamquam probatum, vel constat terminis ipsius subalternatæ, vel non? Si non: ergo non potest rectè dici principium illius potiùs quàm alterius scientiæ: si verò constat ex terminis eius proprijs, non poterit probari per medium subalternantis, quia tale medium erit quid communius, & latiùs patens, quàm passio, quæ demonstratur: sicut animal est latiùs patens respiratione, & causa remota illius, vt diximus eadem quæstione 5. & ideo efficit tantùm demonstrationem *quia*, vt patet in exemplo toties allato, *vulnus circulare tardiùs curatur*: sumendo enim hoc medium geometricum, *latera circuli maximè distant*, sic formabitur syllogismus, *figura, cuius latera maximè distant, tardiùs curatur; sed vulnus circulare est figura, cuius latera maximè distant: ergo vulnus circulare tardius curatur.* Vbi maior est falsa, quia *curari* non est passio circuli, vel figuræ in communi, quæ vt sic, spectat Geometria.

33. Respondeo primò ad primum, negando demonstrationem per causam remotam non esse *propter quid*, saltem ex parte, vt loco citato, numero 8. diximus. Licet enim non sit causa adæquata, est tamen verè cau-

ſa effectua, vt animal reſpirationis.

Reſpondeo ſecundò: *demonſtratio per cauſam remotam non eſt propter quid, ſi fiat applicatè, tranſeat: ſi fiat ſolitariè, & abſtractè, vt fit in præſenti caſu, & vt explicatum eſt numero 28. & 29. nego.*

Reſpondeo tertio: *ſi cauſa remota, non eſt ſecundùm ſe ſufficiens principium effectus, concedo: ſi eſt ſecundùm ſe principium ſufficiens, nego.* Eſt enim duplex genus cauſæ remotæ: altera eſt, ex qua non oritur effectus, niſi contracta fuerit per aliquam differentiam, vt animal non cauſat reſpirationem, niſi contractum *per habere pulmones* Altera eſt, quæ debet coniungi, & applicari alicui materiæ, vt ex illa naſcatur effectus, licet alioquin ſecundùm ſe ſit principium ſufficiens alicuius, ex quo, tali materiæ applicato naſcitur effectus, vt natura circuli non eſt cauſa huius paſſionis, *tardiùs ſanari*, niſi applicetur materiæ ſanabili, nempe animalis, non verò ligneæ, aut lapideæ, &c.

Quo fit vt in cauſam primi generis non debeat neceſſariò fieri vltima reſolutio effectus; ſed vbi incurritur in animal, habens pulmones, ibi ſiſtitur. In cauſam verò remotam ſecundi generis debet neceſſariò fieri vltima reſolutio effectus, quia eſt cauſa præcipua illius. Figura enim rotunda eſt cauſa præcipua in vulnere, *difficilis curationis*: & proportiones numerorum, quæ efficiunt conſonantiam in ſonis, conueniunt numero ſecundùm ſe. Item omnes Anguli, figuræ, &c quæ paſſiones perſpectiuæ efficiunt in re viſibili, conueniunt lineis ſecundùm ſe.

34. Ad confirmationem reſpondeo, huiuſmodi principium debere conſtare terminis mixtis ex ſcientia ſuperiori, & inferiori, vt videri poteſt in exemplis allatis numero 29. quia, vt benè probat argumentum, ſi conſtaret ſolis terminis ſuperioris, medium latiùs pateret: paſſio enim non competit ſubiecto ſubalternantis, niſi vt reſtricto, & determinato per differentiam accidentalem, vt oſtendimus ſectione 1. neque poteſt oriri à tali differentia, niſi vt coniuncta eſt cum ſubiecto.

Vnde fit primò, vt paſſiones inferioris ſcientiæ non conſiderentur per ſe à ſuperiori, quia non oriuntur à ſubiecto, aut à paſſionibus ſubiecti, ſecundùm ſe ſumptis. Secundò, vt non demonſtrentur *propter quid*, ab inferiori ſcientia, quia non oriuntur immediatè à differentia illa accidentali, ſeu à ratione eſſentiali ſubiecti ſui, quatenus diſtinguitur à ſubiecto ſubalternantis, vt ſatis explicatum eſt ſupra: benè autem à ſubiecto, aut paſſione ſubiecti ſubalternantis adiunctâ illâ differentia accidentali.

SECTIO IV.

Vtrum ſubalternata ſit ſcientia in non habente ſubalternantem.

35. TITVLVS iſte ſupponit ſcientiam actualem ſubalternatam, habitam cum dependentia à cognitione actuali ſcientifica ſcientiæ ſubalternantis; atque adeò habitum, inde productum, eſſe verè, & propriè ſcientiam: quod nullus negare debet, quia tunc cognitio elicita habet omnes conditiones, ad ſcientiam propriam requiſitas, vtpote quæ certa ſit, & ex euidenti deducta principio.

Eſt ergo quæſtio de cognitione habita à ſubalternata de concluſione aliqua, ex præmiſſis demonſtrabilibus quidem à ſubalternante; at non cognitis euidenter ab eo, qui concluſionem ex illis deducit, ſed tantummodo creditis ab eo, & præſuppoſitis vt veris, & certis in ſcientia ſubalternante. Quæſtio, inquam, eſt, vtrum talis cognitio ſit verè, & propriè ſcientia. Si enim verè ſit ſcientia, conſequenter habitus inde productus, ſcientificus erit, ſin, ſecùs.

Circa hoc duplex eſt ſententia, altera negatiua Scoti in 3. d. 24. q. vnicâ numero 18. Ioannis Pontij, diſp. 22. q. 4. cum alijs Scotiſtis, quos ſequitur Soncinas 2. Metaph. q. *6*. Suarez diſp. 1. ſect. 5. Conimbricenſes c. 10. primi poſt. q. 2. a. 2. Auerſa q. 27. ſect. *6*.

Secunda ſententia affirmatiua, ſatis communis eſt inter Thomiſtas: hanc tenet Capreolus q. 1. prologi, Ioannes à ſancto Thoma hic, q. *26*. a. 3. Complutenſes Carmelitæ diſp. *19*. q. 3. Alijque multi, exiſtimantes ſubalternatam acquiſitam ſine conſortio ſubalternantis, eſſe verè ſcientiam ſubſtantialiter, ſolumque differre ab eadem, acquiſitâ dependenter à ſubalternante, tamquam imperfectum à perfecto: adeò vt habitus, ex præmiſſis creditis procedens, non deſinat adueniente ſubalternante, ſed perficiatur, & acquirat ſtatum ſcientiæ, quæ in viſione rei præſentis perficitur, vt loquitur Diuus Thomas, hoc eſt, in actuali euidentia principiorum. Vtrique autem opinioni videtur ipſe fauere diuerſis in locis. Vtriuſque rationes hic habes, earumque ſolutiones.

PRIMA PARS SECTIONIS.

Subalternatam, acquisitam sine subalternante, non esse scientiam.

36. PROBATVR primò ex Aristotele 1. post. c. 2. paulò post initium, vbi ait scientiam demonstratiuam debere esse ex primis, & indemonstrabilibus principijs. *Nam ratiocinatio,* inquit, *sine ijs quidem esse potest; demonstratio verò non potest, scientiam enim non facit.* Ex quibus ostenditur non fore demonstrationem, & scientiam in eo, qui non poterit resoluere conclusionem in prima principia, & per ea demonstrare præmissas, si mediatæ sint.

Accedit Authoritas Diui Thomæ, tum ibi, tum in 3. sent. d. 33. q. 1. a. 2. quæstiuncula 4. vbi ait *si esset aliqua scientia, quæ non posset reduci ad principia, naturaliter cognita, non esset eiusdem speciei cum alijs scientijs, neque vniuocè scientia diceretur.* Et q. 14. de veritate a. 9. ait, *quæcumque sciuntur, propriè acceptâ scientiâ, cognoscuntur per relationem* (aut vt alij legunt) *per resolutionem in prima principia, quæ per se præstò sunt intellectui: & sic omnis scientia in visione rei præsentis perficitur: vnde impossibile est quòd de eodem sit fides, & scientia.*

Cum ergo non habens subalternantem, non possit resoluere conclusiones in principia, sibi euidenter nota, quia tantum fide tenentur, ex opposita sententia; sequitur scientiam subalternatam non esse in eo propriè scientiam.

37. Respondeo Aristotelem ibi loqui de demonstratione *propter quid,* & de scientia perfecta, quæ per causam habetur: hoc patet ex verbis, paulò ante præcedentibus, dum ait, *an verò & alius sciendi modus sit posterius dicemus.* Quod præstat c. 10. Eruitur & alia solutio ex verbis sequentibus, quæ sic habent. *scire enim non per accidens ea, quorum est demonstratio, nihil aliud est sanè, quàm demonstrationem habere.* Vbi illas particulas. *non per accidens*, sic explicat Diuus Thomas; *hoc ideo dicit, quia possibile esset scire aliquam conclusionem non habentem demonstrationem præmissarum, etiam si essent demonstrabiles, quia sciret eas per alia principia sed hoc esset secundùm accidens.*

Hoc ergo modo artifex subalternatus scit conclusiones suas, quæ per se exigunt procedere à principijs subalternantis, & per accidens procedunt à fide eorum, vt diximus numero 7. Quod confirmatur expressâ authoritate Aristotelis 6. Ethic. c. 3. vbi ait, *quando enim quodammodo cre-*

dit, & nota ipsi sunt principia, scit. Nam si non magis, quàm conclusio, ea nota sint scientiam ex accidenti habebit.

38. Ad authoritates Diui Thomæ Respondeo, ipsum loqui de scientia perfecta, & habente perfectum scientiæ statum, qui consistit in actuali euidentia. Illa enim scientia, quæ euidentiam illam non habet, & quæ non potest actu resoluere suas conclusiones in principia euidenter nota, non est vniuocè scientia cum alijs quoad statum, licet quoad substantiam sit vniuocè scientia, vt in simili diximus de prima specie qualitatis, quæ cùm non habet perfectum statum, dicitur dispositio; cùm habet, dicitur habitus: & ita scientia dicitur perfici in visione rei præsentis ex verbis sancti Thomæ: ergo ex mente eius est substantialiter scientia, antequam fiat resolutio in principia euidentia.

Vel Respondeo, si non posset resoluere, aut actualiter, aut radicaliter, & ex propria inclinatione, non esset scientia, concedo: si non posset actualiter tantùm, nego. Quod clariùs ex sequentibus manifestabitur.

39. Probatur secundò: omnis propriè dicta scientia ex primo poster. c. 2. est cognitio certa, & euidens: sed nulla conclusio subalternatæ, est cognitio certa, & euidens: ergo nulla scientia subalternata, est propriè scientia, si separata sit à subalternante. Minor probatur, quia conclusio non potest habere maiorem certitudinem, & euidentiam, quàm præmissæ, & principia, ex quibus deducitur, vt constat ex dictis libro præcedenti, multis in locis: sed præmissæ sunt ineuidentes, & incertæ, quia solâ fide humana creduntur: ergo conclusio potest solùm esse fides humana, aut opinio; non verò scientia: atque adeò non potest producere habitum veræ, & propriæ scientiæ.

Respondeo: *scientia propriè dicta, debet esse certa, concedo; euidens actu nego.* Vel, *debet esse euidens inclinatiuè, radicaliter & secundum exigentiam connaturalem, concedo: actualiter, & formaliter, nego.* Vel *scientia perfecta secundum substantiam, & statum, concedo: secundum substantiam tantùm, nego.*

Euidentia quippe actualis in dicto loco posteriorum non exigitur, sed tantùm certitudo. Dico, *actualis*, quia reuera exigitur vt ab intrinseco possit illam euidentiam habere, vt ita distinguatur ab habitibus, qui sunt intrinsecè ineuidentes, & ideò nec petunt, nec inclinant ad euidentiam, qualis est fides, opinio, suspicio, dubitatio. At verò scientia subalternata postulat ex se continuari cum subalternante, quia procedit ex principijs illius, eaque præsupponit vt certa, & euidentia in illa: atque adeò per se habet inclinationem ad huiusmodi principia, vt euidentia sunt, & ex consequenti postulat plenam euidentiam per coniunctionem, & continuationem cum subalternante, licet ex parte subiecti priuetur tali continuatione actuali, quod est per accidens.

40. Ad illud verò quod dicitur in probatione, præmissas, siue principia

cipia solâ fide teneri: atque adeò conclusionem debere eâdem fide credi, quæ fides est fallibilis; Respondendum est huiusmodi fidem, quâ principia illa creduntur certa, & euidentia, non esse rationem *per se* assentiendi conclusioni secundùm quòd talis fides est fallibilis, & fallibili authoritate fulcitur: sed secundùm quòd principia per eam præsupponuntur euidentia, & certa in subalternante: quemadmodum fides humana, quâ credimus aliquam propositionem esse definitam à Concilio, vel à Papa, aut quam damus alicui concionatori, explicanti, & docenti articulos Fidei, non est ratio essentiendi illis articulis per fidem infusam: sed tantùm conditio præsupposita, & necessaria, vt nobis persuasum sit propositionem illam esse definitam; ratio autem *per se*, est diuina veritas reuelans.

Pari ergo modo fides, quâ creduntur principia subalternantis, non est *per se* principium assentiendi conclusionibus subalternatæ, ratione credulitatis, & authoritatis fallibilis, sed pet accidens tantùm, quatenus per eam principia supponuntur certa, & euidentia in subalternante: & ita si quid agit, non agit virtute propriâ, sed subalternantis, quæ est habitus *per se* principiorum subalternatæ, vt dictum est numero 7. Vnde maiori firmitate adhæret conclusionibus, quàm quæ prouenit à tali authoritate fallibili: sicut maior, & altior est firmitas, quâ fidelis adhæret articulis definitis, quàm quâ credit miraculis, aut concionatoribus articulos fidei declarantibus.

Oportet tamen, vt sine hæsitatione, & formidine talia principia credantur vera, alioquin produceretur tantùm opinio: hoc autem contingit quando habetur quædam quasi euidentia in attestante, quia in illis principijs non conuenirent artifices subalternantes, nisi essent certa, & demonstrata.

41. Instabis: assensus conclusionis subalternatæ, innixus præmissis creditis, dicit dependentiam essentialem ad huiusmodi præmissas creditas: ergo est essentialiter ineuidens, non secùs ac fides, cui innititur: & ita non potest connaturaliter exigere euidentiam, sed potiùs non euidentiam, sicut assensus opinionis, & similes.

Præterea: si sufficit certitudo ad scientiam, propriè dictam, absque euidentia actuali, fides diuina, quæ certissima est, poterit dici scientia; quod absurdum est & inauditum.

Denique: sequeretur assensum opinionis posse habere certitudinem sufficientem ad veram scientiam, modò eius obiectum esset ex parte rei certum, & scientificum; quia certitudinem illam acciperet à scientia, quæ haberetur ab aliquo de tali obiecto. Si enim fides incerta influit certitudinem in virtute scientiæ subalternantis, quidni idem præstabit assensus incertus opinionis?

Respondeo ad antecedens, assensus conclusionis dicit dependentiam essentialem ad præmissas creditas, *vt præmissa, & principia sunt, tran-*

scat, vt credita sunt nego: quia si adesset scientia subalternans, & sciens cognosceret euidenter illas præmissas esse veras, idem specie assensus eliceretur, differens ab alio tantùm accidentaliter, vt perfectus ab imperfecto, & vt actualiter euidens ab euidenti radicaliter, & exigitiuè, seu inclinatiuè: in quo differt ab assensu opinionis, aut fidei, etiam diuinæ, quæ essentialiter exigit esse de non visis, conformiter ad istam sententiam vt ostensum est quæstione præcedenti multoties.

Et ita patet solutio ad instantiam secundam, atque item ad tertiam: quia assensus opinatiuus nititur medio incerto, & fallibili (quidquid sit de certitudine obiecti) assensus verò subalternatæ nititur medio, seu principijs infallibilibus, licet non sibi euidentibus actu, sed præsuppositiuè tantùm.

42. Probatur tertiò: scientia, propriè dicta, est virtus intellectualis ex 6. Ethic. c. 3. virtus autem definitur *dispositio perfecti ad optimum actum*, 7. Phys. c. 3. textu 17. & approbat Diuus Thomas 1. 2. q. 17. a. 1. sed subalternata sine subalternante non potest prodire in actum optimum, qui est assensus euidens: ergo non est virtus intellectualis, nec consequenter scientia.

Confirmatur, quia sciens debet scire se scire, & consequenter debet scire principia. Denique habitus principiorum scientiæ, est altior habitu conclusionis: sed fides humana non est altior conclusione scientificâ: igitur non potest esse sufficiens principium illius.

Respondeo, definitionem virtutis traditam conuenire scientiæ perfectæ secundùm statum, hoc est habenti actualem euidentiam: ac proinde subalternatam non esse in illo rigore virtutem intellectualem quoad statum, licet sit quoad substantiam, & inclinationem, quam habet, vt subalternanti continuetur: vnde non est opus vt in illo statu imperfecto possit proximè elicere actum optimum. Vno verbo, scientia subalternata, si non continuetur cum subalternante, non est virtus intellectualis, sed inchoatio virtutis, vt loquitur Caietanus, 1. p. q. 1. a. 2. & ideò spectat ad eamdem virtutis speciem, nempe scientiam.

Ad primam confirmationem Respondeo: sciens subalternatus scit se scire subalternè, & consequenter cum dependentia à superiori.

Ad secundam respondeo: *habitus per se principiorum est altior habitu conclusionis, concedo: habitus per accidens, non est necessariò altior.* Quod dico, quia fides diuina est altior scientiâ quoad adhæsionem, licet non quoad euidentiam.

43. Probatur quartò: scientia subalternata, & subalternans sunt compossibiles in eodem subiecto, ex communi consensu: sed habitus acquisitus à subalternata ex principijs creditis, sine consortio subalternantis, non potest esse simul cum habitu subalternantis: ergo non potest habere rationem veræ scientiæ, cum subalternante continuabilis.

Probatur minor, quia ex Thomistis fides non stat cum euidentia de

eodem : ſed adueniente ſubalternante aduenit euidentia præmiſſarum, ſeu principiorum proximorum ſubalternatæ : ergo habitus fidei, quo antea credebantur, euaneſcit : ergo & habitus concluſionum acquiſitus dependenter ab illis præmiſſis creditis : quia ſublato medio probatiuo concluſionis, tollitur ipſa concluſio, & amiſſo habitu principiorum, non poteſt ſubſiſtere ſcientia, quæ ab illis eſſentialiter dependet : huiuſmodi autem habitus fidei, eſt veluti habitus primorum principiorum ſubalternatæ, quia illis ſolis nititur, nec alia nouit : & fides præmiſſarum eſt medium neceſſarium ad probandam concluſionem.

Confirmatur, quia ſi huiuſmodi habitus concluſionum, acquiſitus ex principijs creditis, remaneret cùm ſubalternante, ideò maximè, vt cum illa ſimul concurreret ad actus dependentes à ſubalternante : ſed hoc dici non poteſt ; ergo debet euaneſcere. Minor probatur, quia actus eliciti à ſubalternata, dependenter à ſubalternante, & conſequenter ex præmiſſis, euidenter notis, ſunt ſpecie diuerſi ab actibus, ab eadem ſubalternata elicitis ex præmiſſis tantùm creditis, alioquin actus opinionis, ſeu fidei non diſtinguerentur ſpecie ab actibus ſcientiæ : ergo habitus, per eos producti, ſpecificè diſtincti ſunt : ergo qui productus eſt ex præmiſſis tantùm creditis, non poteſt concurrere ad eos, qui dependenter à ſubalternante eliciuntur : non debet ergo propter hoc remanere.

44. Reſpondeo negando minorem : ad eius probationem dico fidem præmiſſarum euaneſcere, accedente earum euidentiâ per ſubalternantem : ſed non ideò deſtrui habitum concluſionum, ex illis præmiſſis acquiſitum ; quin potiùs perfici, & ſtatum ſcientiæ acquirere per continuationem cum ſubalternante, quia tunc principia fiunt illi euidentia ; ad quam perfectionem inclinabat, vt pote illi maximè conformem, & connaturalem. Vnde ſimili ratione docet Caietanus 1. p. q. 1. a. 2. habitum principiorum *per accidens* Theologiæ, hoc eſt, fidem, non remanſurum in Patria, bene autem ſcientiam, ex illis acquiſitam, quia lumen diuinum obumbratum, eſt *per ſe* ratio aſſenſus fidei : in Patria autem erit clarum lumen, cum quo non ſtat obſcuritas, nec conſequenter fides. Lumen autem diuinum abſolutè eſt *per ſe* ratio cognitionis Theologicæ, vt ſcientifica eſt ; & ſic non includit ſecundùm ſe obſcuritatem, ac proinde ſtat cum Theologia, hic acquiſita, licet ex principijs obſcurâ fide creditis.

Ad confirmationem Reſpondeo habitum concluſionum ſubalternatæ, abſque ſubalternante acquiſitum, eſſe eiuſdem ſpeciei, imò eumdem numero cum eo, qui accedente ſubalternante elicit concluſiones ex principijs euidẽter notis ; & ſic poteſt aſſenſus eiuſdem ſpeciei ante & poſt elicere, licet priùs non euidentes, poſtea euidentes ; priùs imperfectos, poſtea perfectos, quia hoc accidentale tantùm diſcrimen importat, vt iam dictum eſt.

SECVNDA PARS SECTIONIS.

Subalternatam esse scientiam in non habente subalternantem.

45. PROBATVR primò authoritate Aristotelis 1. Topic. c. 1. quam affert Caietanus 1. p. q. 1. a. 2. Ibi enim definiens demonstrationem, ait eam esse ratiocinationem, quæ procedit ex primis, vel ex ijs quæ per prima, & vera fidem sumpserunt. Ergo ad demonstrationem sufficiunt principia, solâ fide credita, & à scientia superiori accepta.

Adest quoque expressa authoritas Diui Thomæ, multis in locis. Nam loco proximè citato primæ partis asserit Theologiam nostram esse scientiam sicut Musicam, & Perspectiuam, aliasque scientias subalternatas. *Vnde sicut Musica*, inquit, *credit principia, sibi tradita ab Arithmetico: ita doctrina sacra credit principia, reuelata sibi à Deo.* Quasi diceret, sicut ratio scientiæ reperitur in Musica ex principijs Arithmeticæ, solâ fide creditis: ita & in Theologia, licet eius principia fide solâ credantur. Quod confirmat 2. 2. q. 1. a. 5. ad 2. vbi loquens de principijs fidei, inquit, *ex his autem principijs ita probatur aliquid apud fideles sicut ex principijs naturaliter notis probatur aliquid apud omnes: Vnde etiam Theologia scientia est, vt in principio operis dictum est.*

Opusculo item 70. q. 2. a. 2. ad 7. sic ait, *aliquando fides est proximum principium scientiæ, sicut patet in scientijs subalternatis, quia earum conclusiones, sicut ex proximo principio procedunt ex fide eorum quæ supponuntur in superiori scientia.* Denique vt cœtera loca omittamus, q. 14. de veritate, a. 9. ad 3. sic loquitur: *ille qui habet scientiam subalternatam, non perfectè attingit ad rationem sciendi, nisi inquantum eius cognitio continuatur quodammodo cum cognitione eius, qui habet scientiam subalternantem: nihilominus tamen inferior sciens non dicitur de his, quæ supponit, habere scientiam, sed de conclusionibus, quæ ex principijs suppositis, de necessitate concluduntur: & sic fidelis potest dici habere scientiam de his, quæ concluduntur ex articulis fidei.* Ex quibus euidenter colligitur Diuum Thomam sentire scientiam subalternatam esse scientiam, licet imperfectam, etiam si eius principia sint solâ fide credita.

46. Respondeo, Aristotelem per fidem ibi intelligere assensum, & cognitionem certam, & euidentem; non verò à sola authoritate deriuatam. Addo non poni in græco *fidem*, sed *principium seu causam cogni-*

tionis sumpserunt. Vnde nihil inde concluditur.

Ad authoritates Diui Thomæ respondeo primò scientiam subalternatam esse scientiam secundùm se, & materialiter, quatenus eius argumentationes continent de facto veritatem, & conclusiones illius deducuntur ex principijs secundùm se euidentibus, & necessarijs: quamuis formaliter, & ex parte scientis non sit verè scientia, vt in simili respondimus de demonstrationibus Physicis in non habente Logicam, q. 5. prooemiali, num. 13. Licet enim principia non sint euidenter nota subalternatæ, non sequitur quòd secundùm se non contineant causam conclusionis, ad quam probandam assumuntur. Et si ea esset mens Diui Thomæ, certè planus esset quæstionis sensus.

Verùm Caietanus loco citato primæ partis contrarium censet, nimirum subalternatam ex mente Diui Thomæ esse scientiam, licet imperfectam. Sic enim ibi loquitur, *quòd Theologia nostra vt in nobis viatoribus non sit, aut sit scientia, vtraque pars potest sanè intellecta dici, & quòd non est scientia, scilicet non habet scientiæ rationem perfectam, quia non verè scit qui non potest resoluere in principia euidentia: & quòd est scientia imperfecta ratione status præsentis. Scientia enim imperfecta, non est extra latitudinem scientiæ: & hoc affirmauit hic litera.* Vnde Arauxo vocat cœcos aliquos Diui Thomæ discipulos, qui aliter eum intelligunt.

47. Respondeo secundò, Diuum Thomam in prædictis locis sumere nomen scientiæ latè, vt sumitur 6. Ethic. c. 3. pro habitu opposito opinioni, & suspicioni, quo determinatè verùm dicimus: vnde Scotistæ communiter dicere solent cum Scoto q. 3. prologi, in quæstione 4. laterali, sub finem numeri 28. *Theologiam esse scientiam de sexto Ethicorum, non de primo posteriorum.* Quia igitur firmiter, & sine hæsitatione creduntur principia, ex quibus deducuntur conclusiones subalternatæ, hinc fit, vt producatur scientia, ab opinione distincta, in qua opinione semper adest hæsitatio, & formido ex mente Diui Thomæ, vt diximus q. 3. & ita rectè conciliantur omnia eius loca, absque eo quòd dicamus scientias subalternatas, esse verè, & propriè scientias. Nam neque Diuus Thomas his vsus est verbis, loquendo de subalternatis: benè autem loquendo de subalternantibus, & propriè acceptis scientijs.

48. Probatur secundò, quia habitus scientiæ subalternatæ, sine subalternante acquisitus, postulat naturâ suâ continuari cum subalternante: ergo naturâ suâ est habitus, verè, & propriè scientificus. Probatur antecedens, quia subalternata, etiam seorsim acquisita sine subalternante, procedit à principijs, à subalternante manifestatis; & consequenter præsuppositiuè euidentibus: ergo naturaliter, & per se inclinatur ad continuationem cum subalternante, ad habendam euidentem eorum cognitionem. Alioquin enim non procederet per se ab illis, quatenus manifestata sunt à subalternante: ergo est verè scientia, quod erat primum con-

ſequens, quia habitus non ſcientificus, & extrinſecè ineuidens, non poteſt inclinare, aut ab intrinſeco poſtulare euidentiam. Et hæc eſt ratio fundamentalis huius ſententiæ.

Reſpondeo negando antecedens. Licet enim ſcientia ſubalternata, ſecundùm quòd procedit ex principijs, & præmiſſis, euidenter notis per inductionem, & experientiam cognitione *quia*, iuxta tertiam ſententiam, de qua numero 25. aut etiam ſecundùm quod ab ijſdem procedit beneficio ſubalternantis, *propter quid* cognitis; exigat continuari cum ſubalternante, quia ſine tali continuatione ſcientia perfecta non eſt: tamen quatenus eſt habitus, ex præmiſſis creditis acquiſitus, nullo modo naturaliter poſtulat cum illa coniungi, aut habere certitudinem, & euidentiam plenam, quia eſt omninò diuerſus ſpecie ab habitu acquiſito ex ijſdem præmiſſis, euidenter cognitis: & ita non poteſt naturaliter poſtulare eamdem perfectionem, alioquin opinio, & fides eaſdem naturaliter exigerent conditiones, ac ſcientia.

49. Probatur tertio: Muſicus *v. g.* qui ſua principia credit, ab Arithmetico demonſtrata, habet ſufficientem certitudinem, & euidentiam eorum ad concluſionem ſcientificam eliciendam: ergo ſubalternata, eſt verè, & ſubſtantialiter ſcientia abſque conſortio ſubalternantis. Probatur antecedens, tum quia Muſicus credit Arithmetico, non vt homini, ſed vt ſcientifico, & ideo non ducitur fide, propriè humanâ: tum quia clarè animaduertit quòd omnes Arithmetici, non reciperent illa principia, niſi certa eſſent, & demonſtrata; & ſic habet eorum quamdam quaſi euidentiam, ſi non in ſeipſis, ſaltem in atteſtante; quod ſufficit ad rationem ſubſtantialem ſcientiæ.

Nam certitudo, non verò claritas, pertinet per ſe primò ad illam, quia conſequutio actualis veri, in qua conſiſtit perfectio intellectus, & habituum eius, poſita eſt in firma adhæſione intellectus ad ipſum. Talis autem firma adhæſio eſt certitudo: claritas verò eſt veluti conditio, & diſpoſitio obiecti, vt talem adhæſionem, & firmiorem aſſenſum veritatis in intellectu cauſet.

Denique aſſenſus ſubalternatæ non procedit per ſe ab habitu fidei, ſed ab habitu ſubalternantis: vnde fides ſubſtituitur tantùm per accidens ex parte ſubiecti, ſubalternante carentis; ideoque non agit virtute propriâ, ſed virtute ſubalternantis; & ita non influit per ſe obſcuritatem, ſed certitudinem tantùm: atque adeò nihil affert repugnans aſſenſui ſcientifico. Hic eſt diſcurſus Collegij Complutenſis Carmelitarum, ad quem.

50. Reſpondeo negando antecedens: ad cuius probationes dico ad ſcientiam propriè dictam non ſufficere certitudinem ſine euidentia, alioquin fides diuina eſſet ſcientia; imò & humana, quia, vt ſupra oſtendimus, & concedunt plures Thomiſtæ, poteſt ab illa abeſſe omnis hæſitatio, & formido ex parte ſubiecti, ſeu intellectus.

Præterea talis certitudo ex præmiſſis creditis, non poteſt eſſe niſi mo-

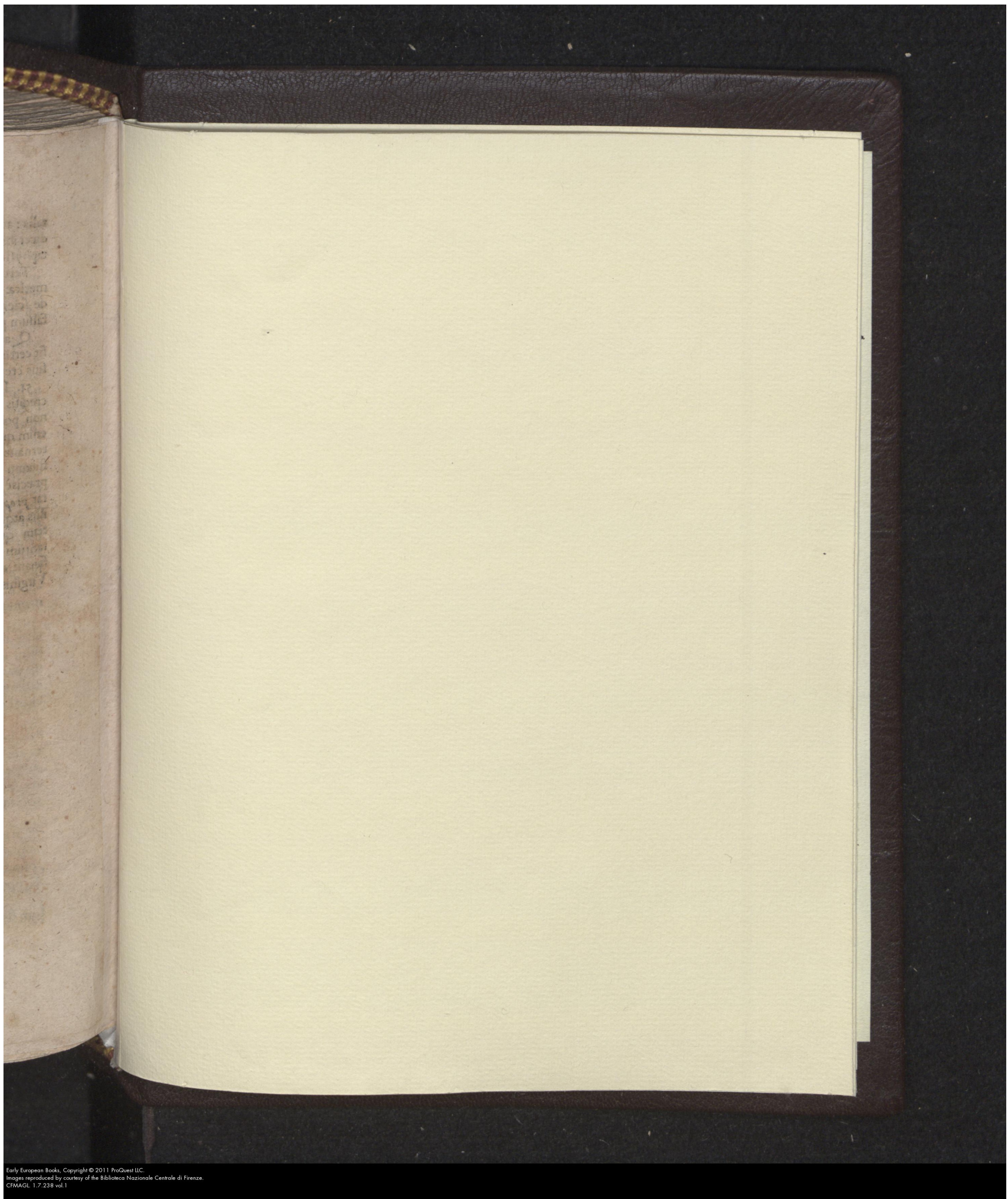
talis: adeò vt intellectus, si reflectatur supra rationes credibilitatis, iudicet ibi posse subesse falsum, & ita careat certitudine Physica, seu Metaphysica, quæ ad scientiam necessaria est.

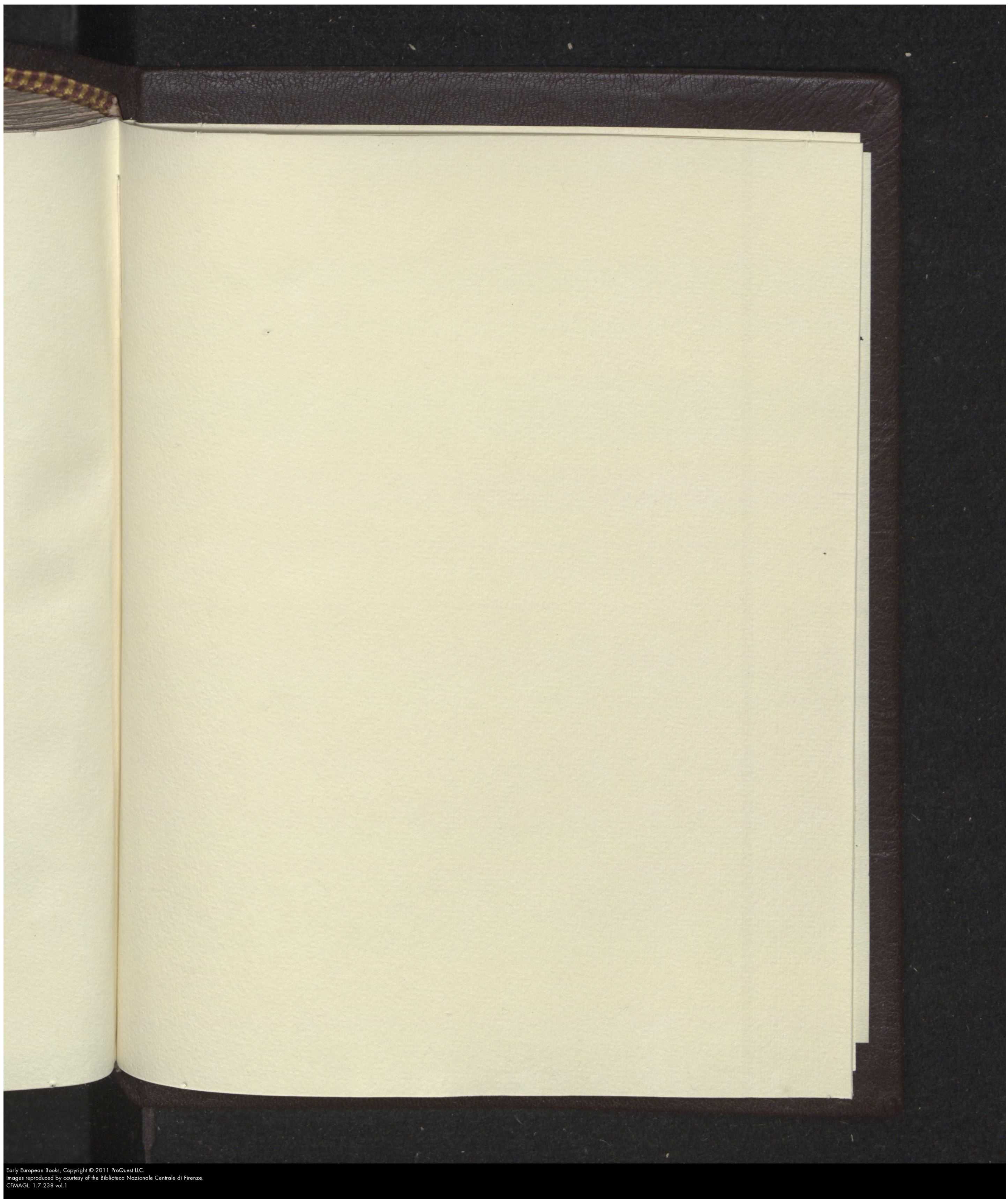
Tertiò: non potest certò scire Arithmeticum callere scientiam Arithmeticæ, nisi eam ipse calleat, vt notum est: & quamuis non dubitaret de scientia Arithmetici, posset tamen dubitare vtrum vellet proponere falsum pro vero.

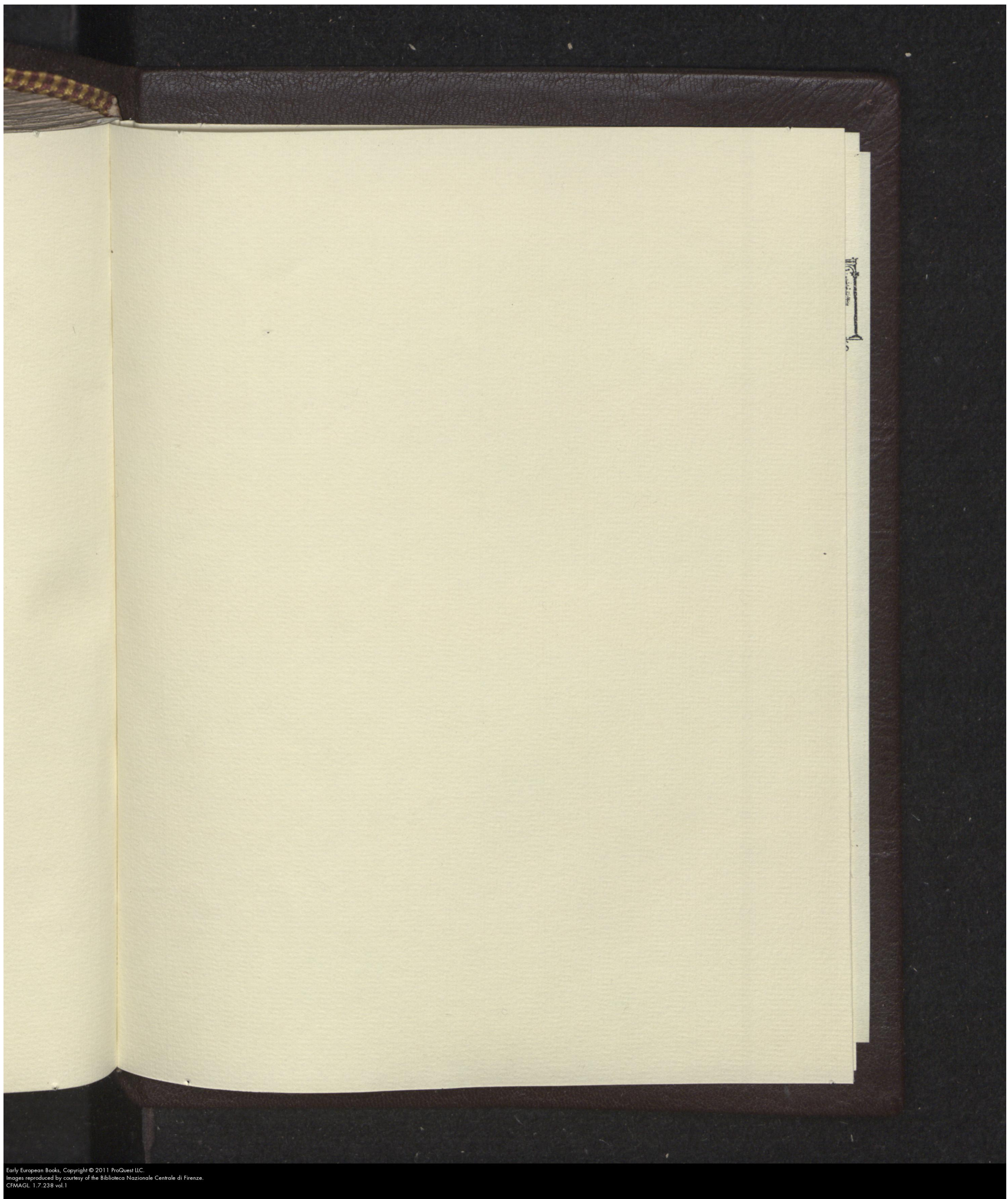
Quartò, non apparet quomodo fides, ex se fallibilis, & incerta, possit certitudinem accipere à scientia existente in alio intellectu, quàm ipsius credentis.

51. Denique, quidquid certitudinis reperitur in præmissis creditis, vt creditis, fundatur in authoritate humana, quæ, cùm omninò incerta sit, non potest influere certitudinem scientificam in conclusionem. Dicere enim quòd fides influat per accidens, quatenus substituitur loco subalternantis, absurdum videtur, quia conclusio nullum potest recipere influxum per se à subalternante non existente: & ipse sciens subalternatus, præcisè assentitur conclusioni propter præmissas, vt creditas, quia ignorat *propter quid earum*: & ita respectu illius, conclusio per se pendet ab illis atque adeo non potest maiorem habere certitudinem, aut euidentiam, quam præmissæ: sed euidentia in illis nulla est; certitudo autem est tantùm fidei humanæ, & fallibilis: ergo non est scientifica. Et hæc sufficiant de tota Logica ad honorem, & laudem Dei, Sanctissimæque Virginis Deiparæ.

FINIS.

1.7.238 (vol. I)

- controllo collazione;
- restauro carta (rammendo piega, imbrachettatura, sutura di strappi e lacune): carta giapponese Vang 517, veline giapponesi Vang 502,508, e 561, adese con Tylose MH300p al 6%;
- ricomposizione fascicoli;
- pressatura tra cartoni, sotto pressa a colpo;
- preparazione fogli di guardia struttura "F" in Ingres Vang 20231 e pelle uovo;
- loose guard in carta giapponese Vang 517;
- cucitura piena su 3 nervi di canapa singoli: fili di lino inglese, corde di pura canapa a 10 capi;
- preparazione piatti: cartone fibrato nel verso, cartoncino LC Fabriano; scarnitura dei cartoni a smussare gli spigoli ed agevolare lo snodo;
- incartonatura: foratura con punteruolo, secondo ordine di fori sfalsato verso il piede; scodelle eseguite con sgorbia; infilatura nervi;
- passaggio in colla del dorso: Tylose MH300p rimossa a spugna;
- stondatura del dorso;
- capitelli base naturali passanti al centro fascicoli e sotto catenella: anima in canapa, fili lino inglese ritorto;
- capitelli ornati: cuciti su capitelli base in cotone ritorto fiorentino, doppi;
- indorsatura: caselle in carta giapponese Vang 517, adese al dorso con Tylose MH300p 6%; caselle in cuoio naturale adeguatamente scarnito, adese su giapponese;
- preparazione della pelle: scarnitura a coltello di bordi e cuffie; pelle di capra a concia mista;
- copertura: adesione della pelle preparata con TyloseMH 300p;
- staffilatura dei nervi;
- compensazione dei contropiatti al rimbocco della pelle con cartoncino LCFabriano;
- incassatura delle controguardie a piatti aperti: Tylose MH300p al 6%

luglio 1998

